Ex Libris Phil. & Med. Doct.
Caroli Cesari

VIA PERVIA
FRANCISCUS TORTI MUTINEN PHIL & MED DOCT.

FRANCISCI TORTI

MUTINENSIS PHILOSOPHIÆ, & Medicinæ Doctoris;

IN PATRIO LYCÆO PROFESSORIS PRIMARII;

SERENISSIMI RAYNALDI I.

MUTINÆ, REGII, MIRANDULÆ, &c.

DUCIS MEDICI;

A Consiliis QUATUORVIRORUM *Publicæ Valetudinis; & Societatis Regiæ Londinensis Sodalis:*

THERAPEUTICE SPECIALIS

Ad Febres Periodicas Perniciosas,

CUI SUBNECTUNTUR RESPONSIONES JATRO-APOLOGETICÆ ad Clarissimum RAMAZZINUM: ADDITA in hac QUINTA EDITIONE AUCTORIS VITA A LUDOVICO ANTONIO MURATORIO conscripta, atque aliis ejusdem Opusculis.

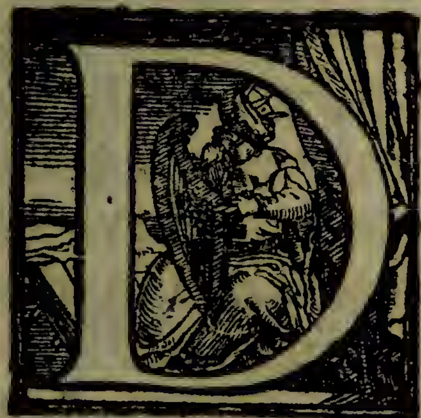
VENETIIS, MDCCLV.

APUD LAURENTIUM BASILIUM.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

ILLUSTRISSIMO VIRO
JOANNI LARBER
Bassani publicis stipendiis Medicinam facienti
BASILIUS BASEGGIO.

DUæ sunt causæ, Vir Illustrissime, quæ me impulerunt, ut Te a multiplici negotiorum mole, quam publico bono sustines, paullisper avocatum compellarem, Clarissimi FRANCISCI TORTI Opera novis curis adornata Tibi oblaturus, quarum nescio utra plus ponderis, utraque sane, aut ego fallor, plurimum habet, ad consilium meum non excusandum modo, verum etiam probandum. Eæ sunt, mirifica in primis illa tua, quam a natura habes, assiduoque usu foves, facilis ac non morosa de omnibus bene merendi voluntas; deinde Ars ea ipsa prope divina, ad quam cum & solers ingenium, ac juge studium, exercitationemque contuleris, nihil in ea adeo est abditum atque repostum, quod non Tu summa fide & industria in publica commoda depromas. Enim vero si cuncta tua in me bene facta prosequi dicendo velim, ante mihi oratio deficiet, quam finem inveniam; tot enim ac tanta sunt, quibus me, familiamque omnem meam cumulasti, ut nedum verbis exornari, sed ne vix mente quidem comprehendi queant. Quid quod Uxorem quoque tuam, lectissimam ornatissimamque feminam, in partem officiorum vocasti, cum filium meum ad sacrum fontem lustralibus aquis tingendum ipsa perduxit? Numquid ergo gratam tot meritorum memoriam tacitus in me uno contineam, aut sine teste inter domesticos tantum parietes gratiam referam? Turpe id sane utrumque, ac parum ab ingrato ani-

mo distat. Quod autem mihi maxime erat exoptandum, nempe ut observantiæ erga Te meæ, gratique animi testimonium aliquod palam proferrem, quod & notum omnibus, & perenne extaret; id mihi hodie divino prope munere datum gratulor, atque concessum, cum celeberrimi FRANCISCI TORTI Opera novis curis exornata Frater meus prælo emittit. Quis fuerit FRANCISCUS TORTUS non una novit Italia; in Galliam etiam, & Hispaniam, in Germaniam, in Hollandiam, ad ultimosque Britannos ejus nominis fama pervasit. Apud istas etiam nationes, & valde dissitas, & studiis excultas, & præstantium Medicorum numero refertas TORTUS in pretio fuit: illius miratæ sunt ingenium, judicium, experientiam, ejus scripta sedulo legere, ejus inventa probare, ejus amicitiam litteris quærere, sententiam in dubiis poscere certatim studuere. Quid non Tu facias, Vir Illustrissime, qui summa ingenia mirifice colis, eorum scripta diligis, doctrina delectaris, inventis uteris, & ad commune bonum confers? Testatur id in primis eximia illa Bibliotheca, quam & solerti industria, & sumptibus non exiguis domi parasti, in qua quidquid ad excolendum ingenium, ad excitandam artem, ad eruditionem scientiamque parandam optari unquam potest, in unum collegisti: testatur deinde amœnissimus ille Hortus, Apolline vere dignus, tuæ illæ deliciæ & amor, & curarum levamen, ubi nescio natura an ars magis adlaborarit, ut omnia, quæ hominibus voluptatem una parere, sanitatemque tueri possent, heic præsto essent. Tum celeberrimas Italiæ Academias nobilissimasque Urbes appello, Romam præsertim, ac Patavium, quæ egregiam indolem admiratæ, Te adolescentem adhuc exceperunt, primisque ingenii tui ac industriæ fructibus latæ mirifice adeo adamarunt, ut hinc discedens non apud vulgus solum, sed apud Antecessores ipsos, virosque etiam Principes, vehemens tuæ comitatis virtutisque desiderium excitaris. Quamobrem ipse, credo, si viveret TORTUS, præponeret Tibi neminem, cui sua committeret; adeo in Te uno TORTI ipsius ingenium, industria, virtutes, natura plane ipsa emicat. Quare, quod offero, munus læto hilarique vultu excipe, & cum consilii mei causas agnoveris, illud quæso æqui bonique consulas. Vale.

LE-

LECTORI TYPOGRAPHUS.

Larissimi Viri FRANCISCI TORTI *Opera Omnia hucusque impressa tibi sisto, Lector Benevole: Therapeuticen quidem Specialem quinto editam, Responsiones Jatro-Apologeticas ad Cl. Ramazzinum quarto, Dissertationes vero Epistolares, tertio. Editionem secundam Mutinensem Therapeutices hic illic ab Auctore locupletatam in hac mea secutus sum, adjectis solummodo Epistola Dedicatoria, & Præfatione, ex prima impressione anni* 1712. *desumptis; quibus te carere nolui, cum eas citet Auctor in sua Prolusione ad Responsiones Jatro-Apologeticas. Utilitati insuper tuæ ac commodo studens, ubicumque Clar. Auctor in suis Responsionibus primam suæ Therapeutices editionem notatis paginis, ac Historiis proferebat, ad hanc meam accommodavi; eamque prioribus ampliorem reddidi additis tum Dissertationibus, quas a Clarissimo, nec unquam satis laudando Ludovico Antonio Muratorio benigne communicatas ab oblivione & interitu vindicandas censui; tum Auctoris Vita ab eodem pro sua humanitate, ac erga litteras amore, me deprecante, conscripta. Vale.*

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approbazione del P. Fra *Paolo Tommaso Mannelli* Inquisitor di Venezia, nel Libro intitolato: *Francisci Torti Philosophiæ & Medicinæ Doctoris &c. Therapeutice Specialis, cum Dissertatione Epistolaris, & Vita Auctoris*, non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Lorenzo Baseggio* Stampator di Venezia, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padoa.

Dat. li 13. Aprile 1754.

{ Gio: Emo Proc. Rif.
{
{ Alvise Mocenigo 4°. Kav. Proc. Rif.

Registrato in Libro a Carte 47. al Num. 338.

Gio: Battista Battisti Seg.

Registrato nel Magistrato Eccell. degli
Esecutori contro la Bestemia.

Giacomo Zuccato Segr.

FRAN-

FRANCISCI TORTI
MEDICI MUTINENSIS
VITA.

ON ea fortasse postrema laus fuit regionis illius, cui dominantur Serenissimi Duces Atestini, egregios nostris potissimum temporibus procreasse viros, qui Medicam Artem editis Libris aut illustrarunt, aut novis subsidiis juvarunt. In Chirurgicis præcipue versatus est *Dionysius Andreas Sancassanius* Scandianensis, Magati viri celebris discipulus; in Anatomicis *Antonius Pacchionus* Regiensis. Præter alia ad praxim Medicam, ac regimen sanitatis spectantia, adversus Pharmacopœæ imposturas scripsit *Fulvius Gherlius* Mutinensis. Utilem insuper Tractatulum de Potu Vini calidi, aliaque Opuscula nobis reliquit *Johannes Baptista Davinius* Garfaniensis, Raynaldi Ducis Medicus. Præterea ad curandas Febres Malignas & Contagiosas Methodum habemus traditam a vivente *Joanne Baptista Monreali* Medico Saxolensi, quæ utinam aliorum quoque experientia probetur; nihil enim moror Theoriam, sine qua Remediorum utilitas consistere potest. Neque reticendus eximius vir *Antonius Leprotus* Medicus Corrigiensis, cujus curæ antea Clementis XII. Pontificis Maximi, nunc Benedicti XIV. valetudinem (utinam diutissime felicissimam) commendatam novimus. Sua quoque laude minime fraudandus *Hieronymus Vandellius* Medicus Mutinensis, nunc in Academia Patavina Cathedram Chirurgicam tenens, & longe lateque ob felicissimam Chirurgiæ praxim expetitus. Sed qui præcipue magnam sibi celeritatem nominis in Physicæ & Medicinæ studio ubique conquisierunt, fuere *Bernardinus Ramazzinius* Carpensis in Lyceo Mutinensi, ac demum in Patavino primarius Medicinæ practicæ Professor, cujus Vitam *Bartholomæus Ramazzinius* Medicus ex Fratre Nepos concinnavit; & deinde *Antonius Vallisnerius* Regiensis Eques, in eadem Patavina Academia nunquam delendæ memoriæ Professor, cujus Vitam literis consignavit, atque universa Opera collegit *Antonius Vallisnerius* junior ejus Filius & Eques, publicus & ipse in eadem Academia Philosophiæ Professor. Tertius accedat nunc *Franciscus Tortus* Medicus Mutinensis, cujus Vitam mihi delineandam proposui tum ad præstantissimi Viri, Patriæque decus, tum ad excitandos in æmulationem ejusmodi exemplo Medicinæ Tirones.

Inter antiquos ac nobiles Mutinensis Urbis Cives *Tortorum* familia recensetur, & vel ipso Seculo XV. & duobus subsequentibus quosdam ex ea illustres nostræ Urbis Conservatores reperio. Parentibus autem *Francisco Torto*, Tribuno militum (nunc *Colonello*) & Columba Marchesia, natus est Mutinæ *Franciscus Tortus*, de quo nunc agimus, pridie Kal. Decembris Anno 1658. & in S. Johannis Evangelistæ sacro Fonte regeneratus, paterno nomine donatus fuit. Latinæ Linguæ, atque Humanioribus Literis in Patria operam dedit. Philosophiam quoque aggressus, absoluto curriculo, ejus Theses publice proposuit, ac pro iisdem propugnavit Anno Ch. 1675. Ad Jurisprudentiæ studium deinde se contulit; at quum in illius agro nihil amœnitatis conspiceret, plurimum tœdii sentiret, ad Medico-

rum

rum castra convolavit, exemplo etiam ductus Alexandri Torti Doctoris Medici, cujus nomen occurrit in veteri matricula adjecta statuto Collegii Medicorum Mutinensium. Desiderabatur tunc publica Medicinæ Cathedra in hac Urbe. Quare editi Medicinæ Libri in præsidium adsciti fuerunt, eorumque ope factus sibimet ipsi Magister *Tortus*, Theoricam inde sibi parabat. Neque diu post se in disciplinam tradidit Antonio Frassonio, magni nominis eo tempore apud Mutinenses Medico, ut Practicæ Medicinæ compos fieret. Erat *Torto* elegans vividumque Ingenium, tenax Memoria, perspicacia Judicii supra ætatem. Proinde tantæ spei discipulo delectatus Frassonius, eum sine mora ad scrutandum ægrotorum pulsum admisit. Neque pluribus opus fuit, ut *Tortus* sententiis ac præceptis Medicinæ jam non leviter imbutus, in Bononiensi Gymnasio lauream Doctoralem Philosophiæ & Medicinæ Anno 1678. consequeretur. In Patriam regressus, dum non segnis plura Artis suæ documenta sibi procurat, ad eandem aliis tradendam repente adigitur, vix annos XXIII. natus. Iisdem nempe temporibus Franciscus II. Dux, utpote Literarum amantissimus, & patrii decoris avidus, Mutinense Gymnasium restaurandum curavit, delectis scientiarum & Artium Magistris, ne quid doctrinæ superesset, quod in posterum alienis in Urbibus studiosæ juventuti conquirendum foret. Geminæ Cathedræ ad tradendam Medicinam, præter alias institutæ fuerunt; altera *Bernardino Ramazzino* viro doctissimo, nuper mihi memorato, commendata, altera *Francisco Torto*; & uterque frequenti Auditorum concursu, multaque cum laude suo munere fungi cœpit. Amborum quoque studio & cura factum est, ut abrogata dominante a tot annis Galenistarum methodo, tutior medendi ratio in Urbe nostra succederet, indignantibus frustra antiquioribus Medicis, & Pharmacopolis, quorum plerisque pixidibus exitium grande inlatum fuit. Parum prospera valetudine interea conflictabatur Franciscus Dux, quamquam in juvenili ætate constitutus: proptereaque *Tortus*, ac deinde *Ramazzinius*, ordinariis illius Medicis tamquam subsidiarii adjuncti fuerunt, ut inito simul consilio concorditer, quum opus foret, illius morbis mederentur. Angebatur interdum præmatura podagra optimus Princeps; nullum ei tunc erat præsentius levamen, quam Literatorum virorum lecto suo adsidentium colloquio frui, inter quos potissimum emicabat Ramazzinii multiplex eruditio, & *Francisci Torti* festivitas, qui non minus ad seria, quam ad leporem compositus, ingenii sui alacritate omnibus præstabat. Is præterea in amorem Poeseos ab ineunte ætate ferebatur, & in Latina æque atque in Italica elegantibus sæpe versibus ludebat, idcirco in aliquot Academicorum Cœtuum catalogum inlatus. Quum vero Atestinus Princeps suavitate Musices in primis oblectaretur, quam in rem selectissimos omnium Cantores ex Italia conquisitos alebat, aliquot sacra Dramata (nos *Oratorj* appellamus) *Tortus* juvenis composuit, quæ typis tunc tradita, & Musicis modis illigata, non mediocrem eidem plausum peperere.

De Mercurii motibus in Barometro difficilis quæstio tunc inter Philosophos fervebat. *Ramazzinio* in mentem venit, ejusmodi motuum Ephemerides contexere, suamque sententiam de illorum occultis hactenus caussis publici juris facere. Ad eandem quoque spartam exornandam invitavit ille *Johannem Baptistam Boccabadatum* Mathematicum Ducalem, & *Franciscum Tortum*, invenitque obsequentem utrumque. Nemini vel ex ipso vulgo nunc ignotum est, sub nebuloso Cœlo Mercurium in Barometro deprimi, sub sereno ascendere. Contrarium forte visum fuerat *Johanni Alphonso Borellio* Philosopho clarissimo, reluctante tamen

men omium experientia ; & præsertim *Ramazzini*, qui per complures menses singulis diebus Mercurii varios motus diligentissime spectatos in commentarium suum retulerat. Nihilo secius desperatam rem ingenii exercendi caussa *Tortus* suscepit, videlicet ostendere, posse excusari, immo & quodammodo defendi errorem facti, in quem *Borellius* prolapsus fuerat, & ratiocinationem ab eo adhibitam consistere posse. Paradoxa hæc Dissertatio locum habuit inter *Ephemerides Barometricas Mutinenses Ramazzinii* Anno 1694. typis Capponii editas. Quo Anno quum *Francisco II.* Mutinæ Duci a morte sine liberis sublato successisset *Raynaldus* S. R. E. Cardinalis ejus patruus, delectus est *Franciscus Tortus* novi Ducis Medicus pari honoris gradu cum *Davinio* mihi nuper memorato, quo ad tuendam valetudinem suam idem Princeps uti prius cœperat. Inter laudanda sui regiminis primordia, hortante potissimum & instante *Torto*, curavit Dux ipse *Raynaldus*, ut Mutinensis Respublica Theatrum Anatomicum in publico Palatio excitaret, ac decenti honorario doctum quempiam virum conduceret, cujus esset Medicinæ Tirones ad perfectam Anatomes cognitionem perducere. Ad id muneris advocatus *Tortus* Anno 1698. nulli diligentiæ pepercit, ut Civium desiderio & expectationi responderet, tum publicis lectionibus, tum universi Corporis humani sectione membratim identidem exposita. Antea vero, hoc est Anno 1695. Mutinæ prodierat Institutio Physico-Astronomica Auctore P. D. *Cajetano Fontana* Clerico Regulari Mutinensi, in qua is obiter insurrexerat adversus *Ramazzinii & Torti* sententias de variis Mercurii motibus in Barometro. Simili conatu contra easdem pugnavit *Jacobus Camerarius* Gottingensis. Verum quia neuter ex iis adversariis Hypothesim aliquam statuerat de hujusmodi abstruso Philosophiæ arcano, & dumtaxat in impugnando Mutinensium systemate tota res steterat; nihil eis repositum fuit. Majoribus animis deinde in controversiam istam invasit *Guntherus Christophorus Schelamerus* Kilcniensis Dissertatione edita, in qua post multa in Mutinensium opiniones congesta, solutionem demonstrativam, ut is ajebat, sibique persuadebat, Problematis Barometrici exposuit. Calamum tunc rursus arripuit *Ramazzinius*, nulloque negotio ostendit, *Schelamerii* demonstrationem in leves auras resolvi, quippe quæ immani æquivocatione laborabat, & certissimis Hydrostatices regulis aperte adversabatur. Qua occasione *Tortus* quoque scholastico stylo non solum ad dejicienda male jacta *Schelameri* fundamenta se contulit, sed etiam propositis a P. *Fontana* & Camerario difficultatibus viriliter occurrit. Idcirco una cum *Ramazzinii* nova lucubratione Anno 1698. edita fuit *Torti Dissertatio Epistolaris altera triceps circa Mercurii motiones in Barometro*.

Italicis Poetis parum æquum se præbuerat *P. Bouhoursius* e Soc. Jesu Gallicus Scriptor. Istorum autem tutelam susceperat *Johannes Joseph Ursius* Marchio Clarissimus Anno 1703. edito Libro, cui titulus *Considerazioni* &c. Pugnam postea redintegrasse visi sunt Trevoltienses PP. Soc. Jesu. Quamobrem Ursius altero Libro Gallicorum insultum repressit, & pro communi caussa commilitones etiam habere decrevit quosdam ex Amicis suis. Tunc *Tortus* quoque expetitus in aciem descendit, & quendam Torquati Tassi insignis Epici Poetæ locum a Gallica censura vindicavit, eum simul ostendens cum honesta Poetarum licentia recte componi, & Philosophicis placitis Aristotelis, Cartesii, & Gassendi omnino respondere. Legitur etiam in Tomo II. pag. 175. Operum ejusdem Ursii a Bartholomæo Soliano Mutinæ typis traditorum Epistola Latina sub nomine *Lazari Augustini*

Cottæ.

Cottæ. Ejus auctor *Tortus* fuit, ut ex autographo adhuc exſiſtente, & ex Præfatione ad Urſii Opera, conſtat. Verum levia hæc fuerunt, ne dicam nulla, experimenta doctrinæ, qua *Tortus* pollebat. Quod ei famam deinde comparavit, eamque grandem ac perennem, uti ſperandum eſt, fuit illius *Therapeuticæ Specialis*, Opus videlicet, cujus pretium ſi ex utilitate metiaris, vix æſtimare poſſis. Febres quaſdam Periodicas jamdiu animadverterat vir ſolertiſſimus, & in medicam praxim intenſiſſimus, miti aſpectu primo procedere, tum repente per teterrimum dolum in malignas converti, ac poſtremam ægris perniciem adferre. Tunc aut nullum ex Chinæ Chinæ uſu præſidium petebant ſtupentes ac deluſi Medici, aut miniſtrata hæc vulgari methodo, viribus deſtituta deprehendebatur ad ſubigendum lethale venenum. Ineluctabilis proinde mors conſequebatur. Verum *Torto* in mentem venit, ex quo ejuſmodi Febres Intermittentium typum primo acceperant, etiamſi in Perniciosarum pomœria erumperent, Peruviani Corticis virtute poſſe expugnari, dum tamen inopinato febrilis maligni fermenti augmento uberior vis & copia Corticis ejuſdem opponeretur. Egregii viri conſilium e veſtigio felix probavit eventus. Complures deinde ſublimis atque infimi ſubſellii homines certæ mortis faucibus hac methodo erepti fuerunt; eoque res perducta eſt, ut *Tortus* tot exemplis fretus pronunciare potuerit; Quemcunque hominem a Periodicis Febribus in Malignas delapſis correptum, dummodo xxiv. horæ vitæ ægrotanti ſuperſint, oblatione Chinæ Chinæ nuper memorata Methodo, etiamſi frigidus, anheloſus, ac fere cadaveroſus appareat, periculum omne evaſurum, & brevi etiam priſtinæ ſanati reſtitutum iri. Vulgata jam erat, Civibus noſtris gratulantibus, utiliſſima hæc Methodus; ſed minime fines ipſius Urbis excedebat. Quamobrem *Tortus*, ut bene de omnium ſalute mereretur, eandem literis conſignare, illuſtrare, publicique juris facere in animum tandem induxit. Prodiit Anno 1709. Libri ipſius *Synopſis*, tum An. 1712. typis Bartholomæi Soliani Liber ipſe cum hocce titulo: *Franciſci Torti* Mutin. &c. *Therapeutice ſpecialis ad Febres quaſdam Perniciosas*, *inopinato ac repente lethales*, *una vero China*, *China peculiari Methodo miniſtrata*, *ſanabiles* &c. Multa ibi de Corticis Peruviani uſu, multa de natura ac varietate Febrium Periodicarum, quæ hominem produnt Theorices non minus, quam Praxeos Medicæ ſcientiſſimum; ſed hæ diſputationibus obnoxia. Non illud certe, quod potiſſimum Libro originem dedit, hoc eſt lethalium Febrium feliciſſima ac certa curatio. Hoc autem beneficium in univerſam Rempublicam collatum tanti ponderis reputabat interdum *Tortus*, ut in Literis ad me datis, quas poſt hanc Vitam Lector accepturus eſt, pluris faciendum ſuum Librum diceret, quam innumeros alios de re Medica tractantes. Quod ſane ille ajebat non ad oſtentationem ingenii ſui, non cœco ſui amore præreptus, quippe modeſtiſſimus homo ſemper fuit, & de ſe nunquam gloriabundus loquebatur; ſed quia rem, uti erat, contemplatus, plus utilitatis e Libro ſuo agnoſcebat emanaturum, quam ex tot aliis Jatroſophiæ Libris de Morborum qualitate, & cura multa tradentibus, ſed nihil certi remedii adferentibus. Quid enim aliud Medicorum Ars præcipuum ſibi ſcopum finemque ſtatuit, niſi læſam hominis ſanitatem reparare, atque ægros, quantum fieri poteſt, ab interitu arcere? An id præſtent tot ſyſtemata, tot diſputationes, tot de rebus Medicis atque remediis Commentarii, probe ii norunt, qui Medicinam intime norunt. Atque utinam nemo unquam periret Medicorum & Medicinæ ipſius vitio, qui ſine Medicis, Natura ipſa curante, fortaſſe convaluiſſet. Chirurgiæ propterea major aliqua ex parte laus eſt, quod homines certe morituros

vitæ

vitæ non raro restituat; hoc autem de Medicis tot lethales morbos curantibus vix affirmes, si sapis. Hinc habes quanti faciendus sit *Torti* Liber.

Atque is profecto omnium plausu non in Italia tantum exceptus fuit, sed per Germaniam quoque, Galliam, Hispaniam, atque Britanniam. In Galliis celeberrimus *Hecquetus* viso Libro sibi amicitiam *Torti* conciliavit, illiusque nomen non semel in suis Libris commendavit; eum Rega Academia Londinensis in suum Socium adlegit: sunt etiam nobis Literæ Clarissimi *Lancisii*; sunt celeberrimi in Germania Medici *Friderici Hoffmanni*; sunt Medicorum in Valentina Hispaniæ Academia degentium, qui *Torto* tamquam *Hippocrati Mutinensi* gratulantur. Atque ut multos præteream, qui in editis suis Operibus honorificam *Torti* mentionem fecerunt, hoc eodem Anno 1741. dotissimus vir *Paulus Valcarengus*, Medicus Cremonensis, eidem Observationes suas *de Aortæ Aneurismate* dicavit, qui Liber Mutinam delatus *Tortum* jam postremo fato sublatum invenit. Repetitæ insuper editiones *Therapeutices* ipsius tum Mutinæ, tum Venetiis ejus utilitatem luculentius confirmarunt. Attamen, quod sæpe inter Literas usuvenit, non defuit, qui adversus laudes a *Torto* contributas Cortici Peruviano in Arenam descendit. Atque is fuit *Cl. Ramazzinius*, antea non semel a me laudatus, qui tunc in Lyceo Patavino Cathedram primariam Medicinæ practicæ suo nomine illustrabat, & An. 1714. (quo etiam vivere desiit) Dissertationem edidit *De abusu Chinæ Chinæ ad Bartholomæum Ramazzinium Nepotem*. Ita vero in Remedium hoc tanti usus, tantæ celebritatis apud Medicos, vires ingenii sui exercuit vir ille doctissimus, ut majora inde incommoda, quam beneficia, effluere inde contenderet, ac pæne videretur prorsus ejus usum a praxi Medica proscribere. *Torti* nomen in ea lucubratione minime legebatur: ille tamen præsertim se ibi impetitum ab amico viro facile intellexit. Ægre autem ferens ejusmodi Remedium, quo nihil præstantius habemus inter pauca, immo paucissima, quæ hactenus ad expugnandas Febres Periodicas Medicina, seu ut melius loquar, divina beneficentia, suppeditavit, tanto conatu deprimi, tanta invidia onerari, ejusque abusum unis ferme Mutinensibus Medicis probro dari: sibi silentium imperare nequivit. Jam in sua Therapeutica satis ipse eos improbarat, qui febri correptis immature nimis Chinam Chinam ministrant, Naturæ industriam prævertentes, intentam nempe ad noxios humani Corporis humores febrili æstu expurgandos; tum qui sine ulla Febrium distinctione Corticem quoque offerunt, quum Febres ab exordio suo Continentes & acutæ ejus indolis sint, ut numquam ab illo sese edomari ac sisti patiantur. Ceterum non semel inculcarat, Febrifugum hoc ex diuturna experientia sibi notissimum, suapte Natura innoxium esse, & tunc etiam quum non prodest, minime nocere. Hæc latius exponere, hæc novis rationibus atque experimentis uberius confirmare, suum duxit *Tortus*, prælo traditis Mutinæ Anno 1715. *Responsionibus Jatro-Apologeticis* suis *ad Criticam Dissertationem Ramazzinii*. Certamini finis jam factus videbatur, quum ex Vita ejusdem *Ramazzinii* 1717. publicis typis evulgata, & ex *Johannis Jacobi Mangeti V.* Cl. *Ramazzinio* patrocinantis sinistro de Medicis Mutinensibus judicio, sopiti ignis scintillæ aliquot eruperunt. Hisce primo nonnullis volantibus foliis occursum fuit; deinde Libro edito, cui titulus: *Mutinensium Medicorum Methodus Antipyretica vindicata, sive ad nonnullorum Scriptiones eidem Methodo succensentes &c. Notæ Ferrantis Ferrarii Muti-*

nensis

nensis Medici, collegarum jussu exaratæ. Mutinæ Anno 1719. Nullus deinde hiscere est ausus. Ipse etiam Mangetus Anno 1720. literas ad *Tortum* dedit excusatorias & summi erga ipsum obsequii testes.

Porro optandum erat, ut aliis etiam scriptis Medicinam juvandam *Tortus* susciperet; quid enim expectandum non foret ab homine acerrimi ingenii, incomparabilis judicii, & per tot annos in praxi Medica exercitato? Ad hoc idem ego ipsemet amicum virum non semel solicitaveram; & quum ille infirmitatem Artis, & abstrusas morborum caussas, & Medicamentorum ineptiam identidem objiceret: reponebam ego, bene etiam mereri posse de Medicina, qui eosdem defectus prodat, viamque tradat, qua Medicus si non sanare ægrum suis pharmacis certo potest, ei saltem opituletur, & minime obsit. Et ille quidem pollicitus mihi fuerat Tractatum *de Febribus continuis acuti generis*, earumque methodica cura principiis simplicibus Naturæ & diuturnæ Praxis Observationibus innixa: cujus etiam fragmenta quædam post ejus mortem deprehensa fuerunt. Sed sive negotiis & cura ægrotantium præpeditus, sive rei difficultate, atque adversa valetudine territus, spem ille meam fraudavit. Fateri quippe non pudet, *Torto* in more fuisse (quod & aliis eximiis Medicis familiare est, immo ne verus quidem Medicus esse quisquam potest, qui secus sentiat) Artis suæ incertitudinem atque impotentiam præcipue in gravibus plerisque morbis arguere, & nonnumquam etiam ridere. Agnoscebat & ille circulatorii aliquid inesse cuivis Medici munere fungenti, dum ad morbos curandos accitur, quorum vim & pericula fortasse novit, Remedia non novit; & fingere interea cogitur, se naturæ periclitanti succurrere, quum tamen ab ipsa una natura, si vires adsint, non a suis medicamentis, Medicus vitæ necisque incertus, ægrotantis levamen expectet. Præterea quam parum fidendum sit tot Pharmacis, quibus integra volumina saturantur, & ægrorum crumenæ, fortassis etiam saluti, interdum officitur, omnium maxime is intelligebat. Temperare mihi non possum, quin huc inferam *Torti* ipsius Carmen in cujusdam Equi sui mortem.

Il mio Cavallo è morto. Il poverino
Per soverchia bravura è alfin crepato;
E sol nel suo morir m' ha sconsolato
La perdita di lui, non il quattrino.
Egli era bravo come un Paladino,
Spiritoso, galante, e ben formato,
Veloce, agile, docile, garbato,
Che parea giustamente un Barbarino.
Un dolor gli si mosse. Il Mariscalco
Gli diede un beverone. Allor diss' io:
In sedia io più non vò, ne più cavalco.
Ipso facto crepo. Gridai: per Dio:
Le Medicine alfin (col suo diffalco)
Fanno nel tuo mestier, come nel mio.

Hæc *Tortus* ludens; vix enim alium inter Medicos reperisses, qui ipsum æquaret, nedum superaret, doctrina, perspicacia, & circumspectione præsertim in præscribendis medicaminibus, ne incautus unquam perimeret, quos juvare vellet. Propterea Mutinenses Medicos sigillatim describens, de se lepide ajebat;

Lancetta, e China China,
O almen poc' altro. Il suo più forte stà.
Nella gran Panacea del Passerà.

Neque

Neque hoc obstitit, quominus in praxi Medica apud nos præsertim excellentissimus haberetur. Nam quamvis quid sua Ars possit, & non possit, probe teneret, ejusque imbecillitatem rotundis verbis non raro fateretur: attamen ad ægros accitus tam accurata consideratione pulsum, symptomata, habitum corporis, oculorum, vocis, & vel minutissimas præsentis rei circumstantias metiebatur, ut fere semper indolem morbi detegeret, & in præsagiendo vix falleretur, & si qua erat ratio sanandi, hanc impigre adhiberet. Qua in re præsto ei semper fuit admiranda ingenii ac memoriæ velocitas; nam ubi perspexerat, quali morbo decumbens premeretur, & quæque ad propositum casum spectantia animadverterat, singulari agilitate mentis illico recolebat, quid in paribus ægrotorum casibus aut secundi, aut sinistri legisset, aut sibi vel ante annos plures successisset, ut quid in præsentia agendum videretur, decerneret. Hinc *Torto* fama ingens parta non in Urbe nostra tantum, sed & in aliis regionibus; eaque latius aucta, ex quo illius Therapeutice apud exteros quoque rari viri meritum virtutemque celebriorem effecit. Vacabat ab aliquot annis primaria Medicinæ practicæ Cathedra in Patavino Lyceo. Ad eam Anno 1720. per *Bernardinum Zendrinum* V. Cl. a sapientissimis illius Moderatoribus invitatus est *Tortus*, nihilque præmiorum omissum, ut ad consensum illius animus traheretur. Hæc sane speciosa; sed longe majora oblata ei fuerant Anno 1717. & subsequentibus a Taurinensi Aula. Erat in ea Urbe perquam illustre *Torti* nomen, amici non pauci, inter quos potissimum eminebant aut ex editis Libris, aut ex multa doctrina *Blancus*, *Fantonus*, *Gagna*, *Richa*, *Cicogninus*. Quum vero Victorius Amedeus Sardiniæ Rex, immortalis nominis Princeps, nobilem Academiam illam a se excitatam celebri aliquo viro primario Medicinæ practicæ Professore ornare vellet, conjectis in *Tortum* oculis, cujus tum in Theorica, tum in Praxi Medica satis perspectam habebat peritiam, per *Franciscum Simonium*. Medicum Bononiensem præstantissimum curavit, ut eumdem ad Cathedram hujusmodi adduceret. Neque tantummodo offerebatur magnificum Exedræ illi adnexum emolumentum, sed & præclarum Protophysici munus, cujus longe lucrosior auctoritas per universam ditionem Subalpini Regis excurrit, & cujus est Regis ipsius valetudini præesse. Sed hic tantus lucri & honoris prospectus, uti nequaquam prælaudatum *Simonium* a Bononia, ita neque *Tortum* a Mutina distrahere potuit. Patriam iste suam amabat, in qua non minus quam ruri commodas ædes & fortunas possidebat. Carus erat Duci Raynaldo, Benedictæ Viduæ Ducissæ Brunsvicensi heic degenti, amplissimo Collegio Nobilium juvenum, & præcipuis Religiosorum Civiumque familiis; quibus omnibus multo cum honore medicinam faciebat. Major profecto alibi captandi lucri spes; sed heic major quies. Proinde *Tortus* nutantem valetudinem suam, aliaque impedimenta caussatus, oblata munera recusavit, patriumque Cœlum hilaris Patavino ac Taurinensi prætulit. Et is quidem ne ejusmodi tentamenta rescitentur, solicite caverat, veritus indignationem Principis, ac Civium querelas. Sed quum ne sic quidem impedire potuerit, quominus res vulgaretur, ejus constantiæ fideique erga Patriam nemo fuit qui non plauderet, gratique animi signa præberet. Tunc ei Serenissimus Dux nobile immunitatis Privilegium sponte concessit, tunc ipsum Mutinensis Respublica in Medicum Consultorem Magistratus sanitati publicæ præfecti, delegit, decenti

salario eidem constituto. Tunc ejus Cathedræ duplicatum honorarium fuit; atque is emeritus Professor pronuntiatus cum facultate substituendi; substituitque *Ferrantem Ferrarium* Medicum, inter discipulos suos ingenii & doctrinæ laude florentem.

Tanto publicæ beneficentiæ favore recreatus *Tortus*, quum non uni valetudinis incommodo jam obnoxius foret, tremulæque præsertim manus exactam, dum ad ægrotantes accederet, pulsum sensationem impedire sibi viderentur: ferme dimisso quotidianæ practicæ exercitio, honestum otium reliquæ vitæ destinavit. Erat illi in Villa Curli ampla domus, aer saluberrimus. Ibi per aliquot anni menses considebat, otiosam tamen vitam numquam passus. Venatione plurimum vel ab adolescentia delectabatur, corporis etiam exercendi caussa. Hanc in senectute quoque continuavit, mirantibus interdum sociis, quei tremente manu is leppores & coturnices exploso tormento conficere posset. Sed quod potissimum tam in Urbe, quam ruri, *Tortum* occupabat, copia fuit consulentium de variis hominum morbis. Per universam nempe Italiam vulgata insignis viri peritia in rebus Medicis effecerat, ut ad eum undique veluti ad nostri temporis Æsculapium ægrorum & Medicorum Quæsita confluerent. Complures hinc natæ *Torto* Medicæ Consultationes, pars Latinis, pars Italicis literis consignatæ. Instabam ego, ut saltem hasce in omnium utilitatem publici juris faceret. Quibus de caussis morem mihi minime gerendum arbitratus fuerit, immo heredibus, ne ederentur, in mandatis reliquerit, ex Literis ad me datis, quas subjiciam, Lector accipiet. Anno 1731. quum ex multis laboribus, atque itineribus jussu Principis Parmam susceptis, ut Henrichettæ Estensi, Ducissæ Parmensi Viduæ adsisteret, gravem contraxisset æstum, improvisa paralysi correptus fuit in Templo Mutinensium Servorum Deiparæ. Delatus in ædes suas, quamquam subtracta vox esset, & offuscatæ nimium mentis vires, tantum tamen sibi cognitionis relictum fuit, ut oblatum a Medicis speciale illud medicamentum, quod *Goccie d' Inghilterra* appellant, nutibus rejecerit. Convaluit deinde, & quoniam relictum nervorum torporem in dextera corporis parte, Saxolensis Salsæ luto disiecit, vegetus ut antea apparuit. Æque ac Raynaldo Duci, acceptissimus postea fuit Francisco III. Duci ejus Filio & Successori, atque ab eo insignitus est titulo & munere *Protomedici*, *& Præsidis Collegii Medicorum*. Eo tamen dumtaxat est usus ad tollendos cum sociorum consensu abusus quosdam ab adolescentibus Medicis & Pharmacopolis invectos.

Jam supra monui, *Tortum* a natura compositum fuisse ad Poesim. Magna vis in illo ingenii, mira phantasiæ vivacitas. Juvenis multis Carminibus lusit, in postremis etiam vitæ annis, quum otio frueretur, in Musarum contubernium rediit, usque adeo ut vel postremo morbo decumbens, vigore mentis numquam interrupto, versus, eosque laudabiles, effunderet. In seriis nihil ex eo vidi, quod mediocritatem superet. At in Satyrico lepidoque stilo cum celebrioribus quibusvis certare poterat. Multa ego id genus vel ab eo audivi, vel scripta legi, in quibus peregrina inventio, crebri sales, & invidenda versuum & rhythmorum facilitas. Verum ex his nonnulla vivens ipse flammis dedit. Reliqua Carmina, & quædam Latinæ lucubrationes, aut Epistolæ in Satyram inclinantes, qualis inter cæteras fuit scripta adversus Librum quemdam risu plane dignum, quod Sanguinis circulationem in meridie positam inficiaretur, minime quidem perierunt, sed caussæ

sunt,

sunt, cur suis relinquenda sint tenebris. Attamen ne Lectori desit aliquod specimen facetorum illius Carminum, unum juvat adponere, in quo tamen te audire Poetam vera narrantem ne arbitrator.

Eran passati già due mesi interi,
Che (scacciati i Franzesi) era tornato
Il nostro Duca a' Stati suoi primieri;
E l'avevan di già complimentato
Sin gli Osti, i Cuochi, e il Ghetto de gli Ebrei,
E Brugna, ch'aria in Corte ha di Privato:
Nè ancor comparso era a incensar gli Dei
Il Collegio de' Medici; ma fatto
L'aveano a tu per tu sol quattro o sei.
Quando il Prior considerando il fatto,
Si mise in arme ed in cavalli, intento
A corregger l'error con pubblic' atto.
E deposto il bisunto vestimento,
Assunse il nuzzial, che suol portare
Per Pasqua, se non fa pioggia, nè vento.
Ed ecco si comincia a rassettare
La triforme parucca; il braghier storto,
Le grosse scarpe, e il picciolo collare.
Distende poi sotto il mantel, che è corto,
Una veste ben lunga, che sul petto
Sta ribaltata in ver l'occaso e l'orto;
Perchè un boccon di fodra di rasetto
Si vegga accompagnar la sottovesta,
Che fu velluto, ed era è raso schietto.
Sopra di cui stan come i fichi in resta
Alcuni bottoncelli arsicci d'oro,
Caccianti fuor la rubiconda testa.
Per dar poscia al suo volto aria e decoro,
Ricuopre di farina il crin posticcio,
E uguaglia il pel biondo, castagno, e moro.
Benchè il Conte Ugolin, birbo massiccio,
Con scusa di nettarlo per istrada,
Gliel' andasse sbattendo a riccio a riccio.
Così pulito il bel Prior non bada
D'esser privo (qual suol) de' manizzini,
Perchè lograrli molto non gli aggrada.
Ma presi i Consiglieri a se vicini,
Risolve andar con essi dal Padrone
A tributar i Collegiali inchini.
A questo fin compose un' Orazione
Che sotto voce andava recitando
Là verso San Giovanni dal Cantone;
Ma più bello è il vederlo in casa, quando
Nanti un scrannin, ch'ei figurava il Duca,
Andava la funzion tutta provando.
Di questo sermoncin pregna la nuca,
Tentò d'avere l'udienza in Corte;
Ma per la prima volta gli andò buca.
Ritornò la seconda, e miglior sorte
Ottenne; ma il lunghissimo aspettare

Al povero Prior fu una gran morte.
Mercechè avendo voglia di orinare,
Il Fioran lo tenea per lo tabarro,
Nè a patto alcuno il volle mai lasciare.
Perchè (dicea) saria colpo bizarro,
Che chiamato il Prior, s'avesse a dire:
E' gito a distillar piscia o catarro.
Qui si scaldaro entrambi, e nel ridire
Le ragion lor, si misero il Cappello;
E l'Uscier venne a farli discoprire.
Ciò fu cagion di un dissapor novello,
Che per non più fallir, disser volere
La cosa concertar tutta a pennello.
In primis il Prior fu di parere
Di star due passi innanzi, e il bel Fiorane
Disse: al pari di voi va il Consigliere.
Indi crebbe la rissa per la mano;
E il Chierici crepava dalle risa,
Attizzandogli insieme, ma pian piano.
Fu la quistione alfin così decisa:
Che qual l'avean provata a mezza scala,
La funzion si facesse in quella guisa.
Fu parimente stabilito in sala,
Che il Fiorano tacesse, e si sforzasse
Di non gratare il culo alla cicala.
E per l'amor di Dio non disturbasse
Il fil dell'Orazion con ciarle o sputi,
Perchè il Prior saria restato in asse.
Alzata intanto la portiera, muti
Entraro a capo chino, e il Duca affisse
Le luci in lor, dicendo: Ben venuti.
Allora il buon Prior su quel che scrisse
In una carta nel cappello ascosa
Gittò l'occhio furtivo, e così disse.
Da che l'armi Alemanne (oh gloriosa
Memoria!) entrar vittoriose in questa
De gli Azj Eroi Metropoli famosa;
E che a i Galli troncò l'ali e la cresta
Il Taumaturgo San Geminiano
Col gran Dio de gli Eserciti alla testa,
La di cui sola onnipotente mano
Le mura smantellò della Fortezza:
Nudrito ho sempre un desiderio strano
Di rallegrarmi a' piè di Vostr' Altezza,
Come ben deve un suddito divoto,
Cui non cape nel cuor tanta allegrezza.
Deh perchè mai recise invida Cloto
Lo stame all' Avol mio, gran servitore
Già della Casa, e a Vostr' Altezza noto?
Che adesso ei mostrerebbe il suo buon cuore,
E ciò, ch' ei non sapesse, lo direbbe
Il Padre mio Cugin Predicatore;
E il Lettor, che sta in Pisa, anch' ei farebbe,
S'egli qui fosse, un' Orazion stampata,

E a

E a Vostr' Altezza la reciterebbe.
A me questa incombenza non è data,
Ma quella sol d'esporre a nome altrui
Una succinta ed umile ambasciata.
Come un Fiume Real si fa con dui,
O con più Fiumi insiem: così un intero
Collegio ancor rappresentiamo nui,
Che uniti i voti omai del cuor sincero,
Godiamo di veder ristabilito
In Vostr' Altezza il suo sovrano impero.
E che (qual fu di Cesar definito
Nella Scrittura) ciò, ch' è di Rinaldo
Oggi a Rinaldo sia restituito.
Così chiuse in Latin; poi tacque; e saldo
Appena stette il Duca, e sorridendo
Slargossi in là, come se avesse caldo.
Poscia ordinatamente rispondendo
Con benigne e soavi espressioni
Finì: La vostra Patria a voi commendo.
Allora in ascoltar que' dolci suoni,
Fosse per gaudio, o per ardor d' orina,
Al Prior gocciolarono i calzoni:
Ond' egli rinculando a testa china,
Incamminossi verso la portiera,
Lasciando ivi qualch' orma pellegrina;
E il Duca: Orsù vi do la buona sera.

Annum octogesimum tertium vitæ suæ jam attigerat Tortus, quum ad reliqua valetudinarii ac debilitati corporis incommoda accessit Hydropisis. Imperterritus ille in lecto jacens mortem intuebatur lentis gradibus ad se accedentem, immo advenientes amicos festivo, uti semper consuevit, vultu excipiens lepida cum iis colloquia miscebat. Sed nihil interim prætermittebat ex iis, quæ ad Animæ suæ curam apud Deum pertinebant. Is enim (fatendum est) Religionis & Pietatis Christianæ observantissimus semper fuit; neque eorum Philosophorum insaniam sibi imitandam censuit, qui illa tantum speculantur, quæ ad nihil credendum perducere possint, sed eorum sapientiam, qui speculationes suas ad altius in se stabiliendam Religionis venerationem solicite convertunt. Propterea a Sanctissimo Pontifice Benedicto XIV. cui perspectissimum erat Torti meritum, ex singulari gratia impetravit, ut sibi adspicienti, sed vix præ surditate audienti, quotidie Sacrum in proximo conclavi celebraretur. Denique Sacramentis non semel anxie expetitis, & rite ac devote perceptis, tandem die XV. Kal. Martias, Anni 1741. finem vivendi fecit. Erat Franciscus Tortus liberali vultu a natura exornatus, omnibus comis, benignus, humanus. Ejus consuetudine nihil jucundius, quippe qui gravis, quum res poscebat, hilaris in reliquis, promptus & acutus in respondendo, sermonem suum crebris jocis & leporibus, amœnis narrationibus, cavillator etiam festivus, condiebat. Ejus aspectu & verbis mirum quantum recrearentur ægri. Gloriam & laudes sponte oblatas amavit; nulla arte, nullo studio venatus fuit, aut emendicavit. Pecuniæ numquam avidus, immo pœnæ contemptor, propterea quod liberis careret, nullam aut exiguam rei augendæ operam dabat, in suum & amicorum

commodum proventibus ſuis fere ſemper effuſis. Erga quemvis in beneficia proclivis, amicos potiſſimum omni officiorum genere proſequebatur; acerrimus contra in controverſiis ſive literariis, ſive *alterius* ſpeciei, niſi victor numquam quieſcebat. Duas Uxores habuit, ex quibus nullam prolem ſuſcepit, ſcilicet Erſiliam Rubeam Anno 1721. e vivis ſublatam, tum Blancam Quattrofratri, quam Viduam, & poſtremis tabulis Heredem uſufructuariam reliquit. Pauperes vero (hoc eſt *il Deſco de' Poveri*) patrimonii ſui Hæredes proprietarios decrevit. Tertiam quoque Medicinæ Cathedram in patrio Lyceo inſtitutam ſuo ære dotavit. Elatum eſt ejus cadaver ad Eremitarum S. Auguſtini *Templum*, in quo illius Majores quietis locum invenerant; ſepulturæ tamen traditum extra proprium Sepulcrum eo in loco, ubi ſubſequens Inſcriptio, marmoreæ tabulæ commendata a geminis illius amantiſſimis Diſcipulis legitur.

FRANCISCO. TORTO.
IN. PATRIO. MUTIN. LYCÆO.
PRIMARIO. MEDIC. PROFESSORI.
OB. ADINVENTAM. METHODUM. PROFLIGANDI.
PERNICIOSAS. FEBRES. PERIODICAS.
BENE. DE. OMNIUM. SALUTE. MERITO.
PROTOMEDICO. AULICO.
COLLEGII. MEDICOR. PRÆSIDI.
A. CONSILIIS. IV. VIRUM. PUBLIC. VALETUD.
REGIÆ. SOC. LONDIN. SODALI.
EX. MEDICA. PRAXI. EDITISQ. LIBRIS.
VIRO. CELEBERRIMO.
QUEM. ANNOS. LXXXIII. NATUM.
MORS. SUSTULIT. ANNO. CH. MDCCXLI.
XV. KAL. MART.
PRÆCEPTORI.
ET. BENEFACTORI. AMANTISS.
JACOBUS. JATTICI.
SERENISS. FRANCISCI III. DUCIS.
PROTOMEDICUS.
ET. CAJETANUS. ARALDI.
IN. MUTINEN. UNIVERS. MEDIC. PROFESSOR.
MOERENTES. POSUERE.

Ejus autem ſolemne Funus ibidem eſt habitum trigeſima poſt ejus mortem die, magno Populi Mutinenſis concurſu. Honoris cauſſa interfuerunt Sereniſſimi Ducis Sorores Principiſſæ, Benedicta, & Amalia; hinc aſſidebant Profeſſores publici Academiæ Mutinenſis, inde Medicorum Collegium. Sacris operatus eſt Illuſtriſſimus Julianus Sabatinus Apollonienſis Epiſcopus; & funebri Oratione laudes celeberrimi Viri proſequutus Bartholomæus Saſſarinus, Congregationis S. Caroli, ejuſdemque Academiæ, & Collegii Nobilium Rector, communem mœrorem ob tantam jacturam in Auditorum animis renovavit. Denique idem Saſſarinus, & Ferrarius mihi ſupra laudatus, ne in publico Gymnaſio tanti viri memoria deſideraretur, elogium hoc marmore inciſum ibi collocarunt.

D. M. Q.

D. O. M.
FRANCISCO. TORTI.
FRANCISCI. TRIBUNI. MILITUM. FILIO.
PATRICIO. MUTINENSI.
IN. HOC. GYMNASIO. ANNOS. LX. PRIMARIO. MEDICINÆ. LECTORI.
ARCHIATRO. AULICO. COLLEGII. MEDICORUM. PRÆSIDI.
A. CONSILIIS. IV. VIRUM. PUBLICÆ. VALETUDINIS.
SOCIETATIS. REGIÆ. LONDINENSIS. SODALI.
ET. MEDICORUM. SUA. ÆTATE. FACILE. PRINCIPI.
QUOD. MUTINENSEM. SCHOLAM.
INVENTA. MAXIME. PROFLIGANDI. PERNICIOSAS. PERIODICAS.
FEBRES. METHODO. CELEBRIOREM.
ET. DOTATA. MEDICARUM. LECTIONUM. CATHEDRA. TERTIA.
AMPLIOREM. FECERIT.
BARTHOLOMÆUS. SASSARINIUS. GYMNASII. RECTOR.
ET. FERRANTES. FERRARIUS. PRIMARIUS. MEDICINÆ. LECTOR.
GRATI. ANIMI. MONUMENTUM. POSUERUNT.
OBIIT. XV. KALEN. MART. ANN. MDCCXLI.
NATUS. ANNOS. LXXXII. M. II. D. XV.

TRE LETTERE

Del Sign. Dottor

FRANCESCO TORTI

Al Sign. Proposto

LODOVICO ANTONIO MURATORI.

LETTERA PRIMA.

Perchè non abbia riveduti e dati alle stampe i suoi Consulti.

Anto finalmente ci avete battuto, gentilissimo Sign. Proposto, che me l'avete fitto nella testa. Non avete più a dire, ch'io voglia più tosto starmene a sbadigliare in Villa, che spendere un'oretta di tempo nel comunicarvi alcuna notizia intorno a gli strappazzati miei Studj, ed a gl'impieghi di mia Professione: cosa tante volte da voi richiestami, acciocchè forse la mia memoria registrata ne gli Annali di qualche illustre Accademia, possa un giorno dopo la mia morte accrescere alla medesima quel discapito, che le avrò recato vivendo. Non avrete dico più a rimproverarmi una tal ritrosia, or che vedrete nel Foglio, che qui congiuntamente v'invio, che siete stato da me puntualmente ubbidito. Ma da che ho speso io l'ora di tempo, che voi volevate, nell'esporre alla vista vostra le mie debolezze, mi fo di buona voglia a spendere di più qualche giornata per farvi sapere (con patto però, che ancor voi abbiate a spenderne alcun'altra per bene intendere) ciò, che sin'ora non avete voluto capire per lo naturale suo verso; cioè, che la mia ripugnanza a sì fatte cose, non è altrimenti, come voi credete, o mostrate di credere, modestia vera, siccome non è tampoco, come forse crede alcun altro, mera superbia mascherata d'una finta modestia. Per ispiegarvi meglio questo mezzo Paradosso, e per darvi conto ancora d'ogni altra mia simile renitenza, vengo adesso a dirvi il perchè io non abbia mai condisceso alle vostre amorevoli insinuazioni in ordine ad alcune cose, da voi credute atte a darmi qualche riputazione nel Mondo, sopra le quali avete più volte sollecitata, e sovente rimproverata la mia pigrizia. Volete dunque, ch'io vi dica sinceramente, e da buono Amico, d'onde è nata mai sempre la mia ripugnanza di produrmi in codesta sorta di Letterarie Adunanze, ove possa darsi fumo d'affettare o per questa, o per l'altra più comune via de' carteggi, (perciò sempre da me negletti) o per mezzo di qualunque altro simil traffico dell'Erudita Ciarlataneria, un poco di nome? Volete sapere di più, perchè io nulla curante quel poco di credito, in cui forse potrebbe andarmi mantenendo l'esercizio assiduo della pratica Medica, abbia dato, come dite voi, quasi un calcio alla medesima, sin contro le regole della buona Economia, nel tempo stesso, che sembrano pur anche accette al Mondo le mie, per altro debolissime, operazioni, secondate talvolta dalla Fortuna? Volete sapere, perchè io non abbia mai di proposito

pro-

proseguito il mio Trattato delle Febbri continue di carattere acuto ? Volete in fine sapere, perchè io non abbia mai voluto riformare nè dare alla luce i miei Consulti scritti quà e là in varj tempi, ed in varie occasioni, cose tutte da voi troppo amorevolmente considerate, o per utili al Mondo, o per vantaggiose alla mia memoria ? Eccomi a soddisfarvi, anzi a soddisfare me stesso, con rispondervi a capo per capo, rivoltandone però l'ordine coll'incominciare dall'ultimo, e poi finire col primo.

Avanti però, ch'io intraprenda a digerirne la serie, mi conviene per mio scarico, e per regola vostra, premettere questa protesta, cioè, ch'io son per iscrivervi con penna libera, senza prendermi suggezione alcuna nel dire tutte le verità, che possono giustificare le deliberazioni da me prese, e rendere compatibile qualche mia passioncella, nata però da non cattiva radice, ma più tosto da un Zelo onorato, ch'altri forse direbbe soverchio. Considero pertanto in voi il carattere di Confessore, in petto di cui depongo quelle verità particolari, che divulgate potrebbero pregiudicare all'estimazione di più d'uno, forse troppo apertamente da me circoscritto, ancorchè espressamente non nominato ; lasciando poi alla vostra Saviezza, ed alla vostra Coscienza la libertà di farne quell'uso, che giudicherete convenevole e lecito, principalmente ove facesse d'uopo difendermi da qualche non meritata censura. Premessa seriosamente questa protesta, m'accingo a dirvi alla papale, e per lo più scherzevolmente per divertirmi, ma veridicamente per informarvi, tutte quante le mie ragioni. E poichè preveggo, che la Commediola parrà un poco lunga, penso per annojarvi meno di dividerla in quattro Atti, voglio dire di rispondere a' vostri quattro Quesiti, tenendo l'ordine retrogrado, ch'io vi dicea, con quattro distinte Lettere, che mi sono prefisso d'andarvi scrivendo, finchè sto in Villa, a tutto mio comodo. Il Prologo è già finito ; incomincia la Commedia, io comparisco in Scena colle quattro Lettere, e questa è la prima.

Io non ho dunque mai ripulito i miei Consulti, sieno gli scritti in lingua Latina, o sieno gli scritti nella Toscana (non parlo del solo ripulimento, che pur ci vorrebbe, della Locuzione, perchè alla finfine ciò sarebbe cosa più di noja, che di fatica) non gli ho mai ripuliti, dissi, nè voluto dare allo stampe principalmente per due motivi. Il primo si è, che avendogli scritti in risposta di Relazioni mandatemi da altri Medici, secondo che dalle medesime ho potuto conoscere, su qual sistema sieno esse state lavorate nella Teorica, io per guadagnarmi più facilmente, e senza controversia l'assenso di que' Medici nelle Proposte, ch'io facea loro in ciò, che risguarda la Pratica, mi sono andato ingegnando d'accomodarmi per lo più a' loro sistemi, e secondo quelli d'adattare al bisogno le Medicazioni, e i Rimedj opportuni, di modo che ora son andato a seconda de gli Umoristi, ora de' Fermentisti, ora de' Poristi, ora de' puri Meccanici, e più sovente di quei dall' Acido, e dall' Alcali, alla forza de' quai bellicosi due Sali è stata attribuita sin quasi al giorno d'oggi dalla corrente de' Medici tanta autorità, ch'io talvolta ho dubitato, se possano senza l'intervento loro, o senza la loro istigazione azzuffarsi insieme due Eserciti. Avendo io dunque per accomodarmi altrui scritto con incostanza nel Dogma, e con rapporto a varj Sistemi, molti de' quali per altro io tenea, e tuttavia tengo per errònei, o per vani, o per inetti, se avessi a mettere cotai Consulti alla luce, volendoli in oggi, come dovrei, adattare alle mie Idee, mi converrebbe fare una fatica gravosa, che far non voglio, e non adattandoli, passare per un' Uomo da nulla, o molto più debole almeno di quel ch'io mi sia.

Per ragion simile, se non in tutto, almeno in gran parte, penso essere avvenuto, che molti Medici di grado abbiano scemato di credito, allorchè hanno dato i loro Consulti alla luce ; imperciocchè ancorchè gli abbiano scritti sopra fondamenti teorici da essi tenuti per veri, e non a seconda de' Placiti altrui, ad ogni modo variano tanto alla

giornata i Sistemi della Medicina, che in capo a due anni putiscono quelle stesse Dottrine, che poco dianzi ammantate di bel colore di novità ostentavano l'apparenza d'eterne: ed o quante Opinioni nate, ed applaudite per robuste a' giorni nostri, dureranno forse meno della vita de' loro Autori! I miei Consulti adunque anche riveduti e corretti, alcerto correrebbero al pari degli altri, e probabilmente più de gli altri, la medesima sorte in questo genere. Nel genere parimente della Pratica m'accaderebbe lo stesso, perchè io non sarei per mettere in campo Rimedio alcuno, che non fosse stato usato in qualche modo da que' Pratici, che hanno di professione trattato di tutti i mali, giacchè un Trattato appunto de' Morbi di Tizio, di Sempronio, e non dell'Uomo in generale, sono le Raccolte de' Consulti, che si danno alle stampe, se pur talvolta alcuno d'essi non è più dell'Uomo in comune, particolarizzato solamente con un N. N. per compire il Catalogo di tutti i mali, che di Sempronio, e di Tizio. Aggiugnete, che ne' miei, oltre non esservi Rimedj nuovi, non s'osserverebbe nè meno moltiplicità, nè gran varietà ne gli usuali: cosa che infinitamente annoja colla sua quasi uniformità, o simboleità i Leggitori, e sovente ne scandalizza alcuni di genio amante perpetuamente del nuovo, del raro, e del pellegrino; perocchè non possono essi persuadersi di questa gran verità, che il Medicar bene, e con frequenza di successi felici, non dipende dalla pluralità, dalla novità, o dalla preziosità de i Rimedj, ma dal sapere adoperare a tempo que' pochi trivialissimi, che si sono trovati migliori in pratica, e dal sapere altresì non adoperarne alcuno, quando la Natura è disposta per se medesima al bene, senza voler interromperla ne' suoi moti, nè meno tirarla, o cacciarla per forza, ov'ella andar non inclina. Questo è quello che dà riputazione al Medico; ma per l'appunto è quello, che non si può stampare ne i Consulti, ed è stato certamente quello, che ha fatto esser Medici di grido quei medesimi, a' quali poi ha più scemato, che accresciuto il credito la pubblicazione de' suoi. Fanno più onore al Medico (credetelo a me) dopo la di lui morte gli uomini dal di lui Consulto guariti, che non fa la stampa del Consulto, per cui furono risanati; perchè in quegli uomini maestrevolmente curati, resta almen viva per qualche tempo l'Opera del Medico; ma nel Consulto non resta per istruzione de gli altri, se non la serie de' motivi, e de gli strumenti della lor guarigione, che noti sono a tutti; non il Magistero, con cui furono quelli opportunamente adoperati; nel che solo consiste il vero cardine della Pratica. In questo proposito ripeterò qui ciò, che una volta so d'aver accennato nel mio Libro della China China, cioè, che un bravo Falegname, che sappia prender bene le sue misure, farà co' pochi, soli, ed ordinarj strumenti dell'Arte sua un bellissimo Scrigno, ed un altro cogli ordigni medesimi, e col medesimo legno appena saprà fare un Cassone da riporvi dentro le noci: ed a chi ben la sapesse, saranno forse stati ambidue ad imparare nella stessa bottega, e sotto lo stesso Maestro. Discorretela così d'ogni altro mestiere: Ma il mal da che nasce?

Il secondo motivo più rilevante ancora, per cui non mi son' io curato di rivedere i miei Consulti, per darli alle stampe, si è, che di qualche centinajo forse, che ne avrò scritto in moltissime Città d'Italia, e fuori, non credo d'aver' inteso l'esito di dieci, o dodici. Sicchè dir non potrei, come onninamente avrei voluto, a piè di ciascuno: questo è stato l'evento, o felice, o funesto del mio Consulto. Che in tal guisa recando almeno qualche lume, e qualche vantaggio alla Pratica, non mi saria stato grave sull'esempio del Grande Ippocrate di rendermi benemerito dell'Arte, anche col frequente intercalare d' un'ingenuissimo -- *Mortuus est*. Non avendo potuto far questo, non ho voluto far nulla.

Avrei qualch'altro motivo da aggiugnere; ma mia Moglie col mandato speziale, che ne ha, fa chiamarmi a Tavola; nè io voglio farmi aspettare, nè tampoco trascurar l'occasione, che precipitevole vien chiamata dal medesimo Ippocrate. Scusatemi perciò, s'io vi do occasione d'esercitar solamente per brie-

ve

ve tempo la vostra sofferenza in questa mia prima Lettera, che m'ingegnerò di compensare abbondevolmente il danno, ch'or faccio alla virtù vostra, colla lunghezza dell'altre. A buon conto: e una: Aspettatevi la seconda fra poco.

Qui dovea essere la Seconda Lettera, in cui adduceva le ragioni di non aver proseguito il Trattato delle Febbri Continue di carattere acuto. Ma non si è trovata.

LETTERA TERZA.

Perchè si sia ritirato quasi affatto dall' esercizio della Pratica Medica.

VEngo ora ad appagare la terza vostra curiosità, che è di sapere perch'io mi sia tanto ritirato dall'esercizio cotidiano della Pratica Medica, anche contro le buone regole della propria Economia. Vi rispondo adunque, ch'io sono stato in certo modo necessitato a far questo dalla frequenza de' miei (permettetemi l'usar questa voce senza fare atto oltraggioso alla Crusca) dalla frequenza, dissi, de' miei acciacchi, per cagion de' quali trovandomi impedito, ora un giorno, ora un'altro; anzi essendo poco men che ogni giorno obbligato al riposo del Letto, fino all'ore assai avanzate della mattina: ho conosciuto di non potere, e forse di non dovere assumere tutto su le mie spalle il peso di custodire la vita d'un' uomo, con certezza morale d'aver a mancare più d'una volta dalla dovuta assistenza; e in fine di dovere sostituir' alcuno, che poi forse non vorrebbe vestirsi delle mie Idee, per non far la trista figura di Stoppabuco. Per questo motivo in sì fatta materia io non fo più contratto con gl'Infermi, da me solo: appena prendo l'obbligazione d'assisterli in società; come Sigurtà però sempre; non mai come Principale; perchè a dirvela, avend'io fin qui medicato con qualche fortuna, mal volentieri mi metto più all'azzardo di far l'Indovino, per non incontrar una volta a fronte d'una Vecchierella sul finir de' miei giorni la mala sorte, che incontrò il Vate Calcante a fronte di Mopso, che meglio di lui indovinò di quanti Perchetti era pregna una Scrofa, o di quante frutta era carico un Fico Selvatico; per lo che il misero Calcante perdette presso i Greci tutto quel credito, che s'era acquistato in tanti anni di Vaticinj avverati. Proclive per l'appunto ad una simil disgrazia incomincia a rendermi la durezza, quantunque non peranche eccessiva, dell'udito mio, la quale, per dir vero, non m'è d'impedimento tanto leggiero per ben medicare, ove io abbia da osservar la voce d'un' Infermo aggravato, per cavarne talvolta indizj e presagi, e dove io abbia a ben rilevare la connession de' discorsi, e per fino le tronche parole, in caso d'oscuri sospetti di qualche alienazione di mente, oppure ove sia d'uopo distinguere in modo particolare qualche basso e profondo subbollimento di Catarro nel petto, o che so io: cose tutte, che per mezzo de' domestici dell'Infermo, sovente rozzi, o confusi, non si possono abbastanza comprendere dal Medico, quanto almeno bisognerebbe. E però veggendomi io far talora la comparsa d'un' uomo mezzo stolido, quando son costretto a chiedere altrui ciò, ch'abbia detto in bassa voce l'Infermo, o quando mi vien'egli strambamente ridetto da un servidore di casa nel più alto tuono dell' -- *Ite Missa est* -- mi viene una rabbia tale, che poco manca, ch'io non lavi allora l'onta mia col liquore, che stillarono le reni del suo Padrone.

Ma poichè siamo su le baje, voglio dirvene un'altra, che non è poi baja in tutto, bench'io ve la porti in ischerzo; anzi è una di quelle ragioni, per le quali volentieri m'astengo dal medicare anche sopracchiamato all'altrui cura. Non medico io adunque, come una volta, per la nostra Città, non tanto pe' motivi addotti di sopra, quanto perchè in essa parlando medicamente non vi sono più mali, o se pur ve ne sono, non sono almeno più quelli, ch'erano a' tempi addietro. Mi spiego: una volta in occasione di consultare sopra qualche malato, il Medico informante, narrata la Storia e gli accidenti della malattia, diceva; *questo a mio giudizio è il tal male, la cui sede unicamente, o principalmente* (secondo

condo il caso) *io la conjetturo nelle tali viscere*, *o nella tal altra parte*; e a tenore di tale idea giustificava la cura da lui fatta in passato, e cavava le sue indicazioni per l'avvenire. Adesso vedendo io, che i nostri Medici per lo più non badano a riconoscere le parti affette, nè battezzano con alcun nome le malattie, ma le confondono colle credute lor cagioni, pare a me, che i mali de' tempi andati più non ci sieno, o che non sieno più quelli, ch' erano allora. In fatti quando informano qualch' altro Professore, diranno essi per cagion d'esempio: *Questo Signore ha un' acido esuberante nel sangue*; *Quest' altro vi ha una soverchia vischiosità, che impedisce il libero corso, ed il moto circolare del medesimo*. *Quest' altro poi l' ha d'una tessitura così densa, che la stessa materia non può penetrare per entro i globoletti di lui*. *Questo ha spossate le fibre de' solidi, sicchè non reggono all' urto de' fluidi, nè hanno il moto oscillatorio convenevole al mantenimento dell' equilibrio de' medesimi*. *Quest' altro patisce un' esaltazione di bile sfrenata, che suscita fermentazioni diaboliche, trasporti alla testa*, e che so io. Ma in buon' ora, che male hanno eglino codesti Signori? Asma, Tisichezza, Paralisia, Podagra, Disenteria, o qualch' altro più disperato malore? giacchè sotto codeste vostre generalità potete comprendere tutti questi, ed ogni altro male, se così vi piace. Battezzatelo dunque una volta con qualche nome secondo il vostro intendere, o dite almeno, come l'hanno chiamato a' suoi giorni i Maestri dell' Arte, che vedremo poi s' egli sia prodotto dalle Cagioni, che mettete alla prima sul Tavoliere, e se da esse sole, o se insieme da altre più particolari, e più prossime; ma a questa positiva determinazione mai non si viene, per non inciampare. Per questo s' inciampa poi nella cura, e si danno talvolta Rimedj anti-isterici, od uterini, per curare un' Ernia intestinale, intesa benissimo per tale da altro Medico al solo sentirne la Relazione senza vederla, ma dal Medico curante nè intesa, nè riconosciuta col tatto, ma presa confusamente per un dolore indeterminato, misto di Colico, e di Matricale, sgridando poi anche il Chirurgo, perch' abbia riposto per carità l' Intestino, e liberata dall' orlo della fossa l' Inferma. Per la stessa disattenzione al tatto si prescrivono per mesi interi (chi il crederia?) i Rimedj, che sogliono usarsi nella Colica, quando il male consiste nella slogatura del Femore per una caduta: il che tosto poi vien conosciuto, e messo in chiaro dal Medico soprachiamato. Per cecità consimile in una suppressione di Menstrui lunga e confermata di Donna nobile, avente già il color Cachettico sul viso, ed il gonfiore edematoso ne' piedi, si ardisce di rigettare l' uso de' Rimedj Marziali, intrapresi con tutta ragionevolezza da altro Medico, ed al fine con esito felicissimo adoperati; e col vano supposto di segnalarsi con Paradossi nella stessa Pratica, si sostituisce loro per 25. o 30. giorni tre Libre di Siero ogni mattina. Nè si ha rossore, quando s' è convinto alla prima prova di sì majuscolo Scorbione, di volerlo canonizzare per via di ridicole stiracchiature coll' autorità d'Ippocrate, o di Marziano. Per lo contrario si sprezzano, come immaginazioni Ipocondriache le Soffocazioni, e le notturne difficultà di respiro, che obbligano a balzare dal Letto, quando la scarsezza, ed il rossore delle Orine, e la gonfiezza bottacciuta dell' estremità mostrano, che l'Idropisia del petto porta l' Infermo visibilmente al sepolcro. Per lo disuso abituale parimente, per cui non si vuole, o non si sa investigare la natura de' Mali, si giugne a segno di non voler ne meno ascoltare, anzi di sprezzare positivamente gli avvisi di chi preveda opportunamente un minacciato Letargo in Febbre non considerata, se non per Cronica, o di chi tema il precipizio d' una Punta coperta, poco o nulla apprezzata in Soggetto illustre; poi si fanno le maraviglie dell' altro Mondo, quando arriva il torrente addosso; nè si ha vergogna di dire a quel medesimo, che ne avea dato l' avvertimento: *Chi mai l' avrebbe pensato?* Questa esclamazione però non arriva nuova, nè muove a sdegno, ma più tosto a riso, chi è avezzo a sentirsi proporre per Rimedj pellegrini, e per tolti da Cratone, o da altri quei stessi, che sa d'aver' egli uno, o due anni pri-

ma

ma, insegnato a que' tali, e dettata loro fin la Ricetta, perchè non errino nell' esecuzione. Ma poco importa a gli uomini onesti la privata ingratitudine altrui, purchè ne risenta comodo il Prossimo; importa loro bensì il dover vedere, o sentir tutto giorno, senza potervi metter riparo, le stravaganze, che succedono, e conoscere che succedono principalmente, perchè non si bada bene ad esaminare, e stabilire il Male qual sia, ma arrestandosi sopra ispezioni generali, si va buttando di qua e di là, e si procede senza Metodo, e con andamento analogo a più Morbi; ma sovente opposto a quello, che si prende a curare, senza averlo capito.

A tutti veramente possono accadere, ed accadono talora impensate disgrazie; ma Granchj della grossezza accennata non sogliono prendersi in vero, se non da quegli, che si vergognano di visitare la parte affetta, o visitandola non ne sanno la natural positura, come anche da quelli abbagliati dal primo barlume d'un segno equivoco, nulla si curano d'internarsi nell'esame de gli altri Fenomeni congiunti, per poter formare l'Idea positiva della natura del Male, e dire: *questo è il tal Male, il di cui pronostico è questo, e questa dovrebbe esserne la Cura*. Di qui avviene, che quando vedono qualch'altro Medico accertare nel pronostico meglio di loro, dicono ch'egli è fortunato, o pure scaltrito nel presagire, quando l'accertare nel predir l'esito nasce dal solo accertare nella natura del Male, conosciuto il quale ogni Libro insegna anche a' principianti il dire, se probabilmente l'esito abbia ad essere felice, o funesto, o pure s'egli sia di sua natura incerto. Ma chi, senza formare Idea determinata, va misurando a giornata le febbri, e ne' primi giorni prende per un' Effimera, poi ne' susseguenti per una mite Terzanella doppia una Febbre da mortalissimi accidenti attorniata, non ha ragione di dar nome d'uomo meramente fortunato nel pronostico a chi conoscendola al primo tatto, incalzi con sollecitudine proporzionata al pericolo l'amministrazione de' Sacramenti, o a chi conoscendo il carattere pernicioso d'una Febbre Intermittente, ne sappia predire il precipizio, nel mentre ch'altri sta spensieratamente aspettando il benefizio alterno delle buone giornate, ch'avriano a venire, se la morte non preoccupasse il venir loro. Ci vuol'altro poi dopo tali enormissimi Schicheroni, ci vuol'altro, dissi, che mettersi addosso un ridevole timor panico, e senza ponderare giustamente il valor de' Sintomi, spropositare ugualmente nell'opposto, ed ordinare il Viatico in una Febbre di non veduta, o non conosciuta Resipola in una gamba, o pure soffocar nelle fasce una Terzana salutare e benigna, per un poco di mal di stomaco nel principio, o per un poco di riscaldamento di testa nel vigore dell'accessione.

Ma riassumendo il proposito del costume, che hanno alcuni Medici di non nominare quasi alcun male con alcun nome, quantunque ciascheduno abbia il suo da tanti Secoli: debbo soggiugnervi, che codesta infezione s'è trasfusa per consenso, o per contagio anche ne' poveri, e semplici Infermi, i quali addottorati nel mal'uso, non sanno più dire, dove lor duole. Vi farò ridere, se di cento casi similissimi, che mi saranno accaduti, un solo ve ne racconto. Fui, non ha molto, richiesto di consiglio da uno, che meco dialogizzando, come sentirete, si persuase d'informarmi eruditamente d'un male, che pativa, e favellommi in questo modo. *Signore, io ho dello Scorbutico nel Sangue*. *Me ne dispiace*, risposi io; *ma che indizio avete voi di codesto carattere Scorbutico nel vostro sangue? Forse avrete delle macchie livide per la vita, qualche corrosione di gingive, qualche uscita di sangue dalle medesime, o da altre parti anche insolite del Corpo; non è egli vero? Non già per grazia di Dio: non ho alcuna di queste cose*, soggiunse egli: *Dunque ditemi l'incommodo positivo, che ne provate. Oh può ben' ella immaginarsi, or che le ho esposto il mio male, che cosa prova uno, che abbia lo Scorbutico nel sangue, come ho io, Ma pure*, soggiunsi, *ditemelo voi, perchè molti e diversi in diverse persone sono i caratteri, e gli effetti dello Scorbuto; nè io posso immaginarmi quelli della vostra persona, se non me li narrate. Per dirla, questa cosa*

sa mi dell' inquietudine, perchè mi dicono tutti, che lo Scorbutico nel sangue può cagionare col tempo cattivi effetti, ed in fatti io pur troppo sovente li provo. Ed io perciò vi dimando, che cattivo effetto voi ne sentite adesso. Adesso veramente non sento quel gran male, che ho avuto alle volte: ma il mio Medico mi ha sempre detto, che questo Scorbutico malandrino, che ho nel sangue, è la mia rovina. Un malanno che vi colga, stetti per dirgli: *Io non cerco cosa ne dica il vostro Medico; cerco dove vi duole, e dove vi è doluto, quando avevate quel gran male, che voi dite di avere più d'una volta sofferto. In quanto a questo, certo che ho avuto dolori atrocissimi per questo Scorbutico traditore, che me ne ricorderò in tempo di mia vita. E bene in qual parte avete avuto cotesti dolori? Da per tutto. Nella Schiena, ne' Fianchi, nel fondo del Ventre, nello Stomaco, che so io; e ne ho avuto molti e molti attacchi, anzi il Medico, che mai non avea forse voluto affliggermi, perchè mi vuol bene, finalmente una volta arrivò a dirmi, ch'erano dolori partecipanti dello Scorbutico, per lo Scorbutico appunto, che ho sempre avuto nel sangue. Avete voi in quel tempo avuto vomiti? Signor sì. Di maniera più tosto acida? Signor sì. I dolori erano eglino principalmente a' fianchi, alle Reni, e sotto le costole? Per l'appunto. Facevate voi allora orine sottili, o torbide e grosse? Di tutte le sorti, Signore. Avevate voi ardore alcuno, o difficultà nell' orinare? Assai; ma sapete meglio di me, che questo è il costume dello Scorbutico nel sangue, ed io pure l'ho imparato a mie spese, oltre l'avermelo insegnato il Medico. Bene; avete avuto un valente Maestro (m' intendo d' alludere al vostro Male) ma ditemi: Quelle orine torbidastre deponevano elleno poi alcuna feccia, o qualche sabbia nel fondo dell' Orinale? Canchero, e di che sorta; anzi alcuna volta de' Calcoletti, che chiamolli allora con suo stupore il Medico, cioè certe minute pietruzze indurate col calore, e dall' acido dello Scorbutico, che coagulò le materie tartaree (non so se dico bene, come disse il Medico allora) in quel modo, che naturalmente si tartarizza dall' Acido occulto la feccia del vino nella Botte. Benissimo: usciti poi que' Calcoletti, m' immagino, che siate stato bene, non è egli vero? Sì Signore; ma resta tuttavia lo Scorbutico nel sangue, che dicono mi può far di nuovo le stesse burle. Può essere veramente che sì*, conchiusi io. Gli accennai nondimeno per qualche precauzione del dolore Nefritico ciò, che credei potergli essere profittevole, secondando però la sua credulità, con dirgli, che il metodo da me prescrittogli, era diretto a corregere al possibile lo Scorbutico carattere impresso nel di lui sangue, a fine di tener in tal guisa lontano, o almeno di rendere più mite il dolore, e men frequente, e men forte la generazione de' Calcoli. Così ridendo tra me stesso con tutta la flemma mi passai questa, che avria potuto servire per suggetto d'una Farsetta a Moliere; ma non così potrei passarmene cert' altre in pratica, se continuamente l'esercitassi. E specialmente non saprei passarmene una, la quale effettivamente mi muove la bile, ed è quella di vedere, che non formandosi Idea distinta e giusta delle varie spezie di Febbri, che pur ci sono, e sono tra di loro infinitamente diverse, ma considerandosi elleno quasi tutte a mazzetto senza distinzione veruna, s'urta comunemente e vergognosamente in questi due scogli. Uno si è di non dare la China China, ov' ella è necessaria, per esempio in una Febbre Intermittente Perniciosa non conosciuta per tale, o in una pericolosa Comunicante presa erroneamente per una vera Continua, perchè l'Infermo con essa continuamente febbricita, quasi che non sieno due cose infinitamente tra le diverse, benchè da taluno non mai capite, cioè l'aver continuamente la febbre, e l'avere la febbre Continua: distinzione onninamente pratica, e tale, che chi ben non l'intende, non sarà mai buon Medico in vita sua. L'altro scoglio più frequente, più scandaloso, e più comune è il darla indifferentemente e farne tumultuariamente uno scialacquo sterminato in tutte le Febbri, anche in quelle, che non ne abbisognano, e che non ne ammettono profittevolmente l'uso, e similmente in ogni tempo, anche in quello, nel quale il

fer-

fermarle può sovente esser nocivo. Cresce ulteriormente in me la bile al veder cadere quasi abitualmente in quest'ultimo errore quegli principalmente, che in altri tempi m'hanno avuto a mangiar'il naso sul volto, quand'io loro la proponeva ne' casi bisognevoli, e ne' tempi opportuni. Va finalmente all'eccesso la mia secreta indignazione, allorchè sento propormela, ed inculcarmene strepitosamente l'uso ne' casi appunto, e ne' tempi impropri, da taluno, che forse non molti anni prima avrà voluto più tosto lasciar perire un'Infermo, che dargli un tal Febrifugo da me proposto per unico Asilo di sua salvezza. Non ho io dunque ragione, se per fuggir l'occasione d'altercare nella mia vecchiaja con chi non ha in testa i buoni principj dell'Arte, mi vado schermendo, e ritirando più che posso dal medicare, a fine di non avere a disturbarmi nel mio interno per stravaganze cotali? Egli è vero, ch'elleno sono state tutte da me prevedute, anzi da me presagite in più d'un luogo del mio Trattato; ma ciò che ha giovato egli? Dirò di vantaggio: che ha giovato d'aver'io istituito a questo solo fine un'intero, e prolisso Capo (ed è il Quinto del Quarto Libro) per render ben cauti i Medici a non fermare così per poco colla China China il corso delle Febbri, spesse volte tanto più depuratorie, quanto più impetuose, mettendo loro sotto gli occhi la gran differenza, che corre tra lo spontaneo scioglimento d'esse Febbri, e l'improvviso supprimerle senza positiva necessità? Dio buono! Non hanno eglino veduto almeno quanto, ciò non ostante, abbia avuto che dire contro di me il defunto celebratissimo Ramazzini, che intento a detestare un tale abuso, lasciò trasportarsi dal soverchio fervore a condannarne fin l'uso più regolato, e più cauto? Meglio era forse, ch'io confutassi più freddamente le opposizioni di quel Valentuomo, per non dire, ch'io lasciassi correre senza risposta il suo abbaglio, perchè almanco avessero qualche rimorso del loro inconsiderato operare quelli, ch'erano sì fattamente per abusarsene. Tuttavia non so pentirmi d'aver detta la verità: nè voglio già per questo far come quel mal morigerato Predicatore, cui rincrebbe d'aver predicato troppo bene, perchè troppo ne rimase compunta l'Amica sua; non è però che non m'increscа il veder nascere dal buon seme, ch'io gettai, tanta Zizania. E poi non volete, ch'io, avendone tant'altre giuste ragioni, mi vada scansando quanto mai posso dal Medicare anche per questa? Vi confesso, che se mai da qui avanti mi sentissi maestrevolmente proporre, come alcuna volta m'è accaduto, la China China, dove, o quando la conoscessi inopportuna, non avrei più la sofferenza, che ho avuta allora; nè meno quella, ch'io aveva, quando ne veniva tempo fa rigettata indebitamente da altri la mia proposta; imperciocchè m'era più facile il sopportare in quel tempo proposte o ripulse ingiuste da chi non ne conoscea, o non ne credea l'intero vigore, che non mi sarebbe il tollerare adesso d'essere importunato a darla intempestivamente da taluno, cui sapessi d'aver'io insegnato, sto per dire colla sferza alla mano, di bene adoperarla. Compiangerò più tosto, ma stando, come suol dirsi, alla finestra, senza dir nulla, lo scialacquo inutile, e forse talora nocivo, che si fa di sì prezioso Rimedio, e sì prezioso in vero, che se mai per nostra disavventura ci venisse egli meno, resterebbe un mezzo Cadavero la Medicina.

Voi forse non vi persuadete sì facilmente, che in Modena, ove mi riuscì tanto difficultosa l'introduzione del mio Metodo di curar le Febbri Perniciose Intermittenti, o Comunicanti colla China China, abbia potuto andar serpendo l'abuso contrario, in guisa, che non ostante l'aver'io date le avvertenze più circospette per tener la Barca in mezzo a i due Scogli detti di sopra, coll'approvazione universale della Repubblica Medica, possa esservi alcuno, ch'abbia il corraggio d'opporsi alle limitazioni ragionevolissime, ch'ivi ho fissate, per metter freno alla preveduta intemperanza d'alcuni, e quel ch'è peggio d'autorizzare in faccia mia il proprio scialacquo, col prenderne tutto il motivo dal medesimo mio Trattato, e pure ella è così. M'è accaduto di trovare (lo credereste?) chi citando me contro me, ha preteso

di

di convincermi, che ſia ragionevole il dare la China China a' Tiſici già conſunti, ad Idropici, ed a ſimili altri malati incurabili, come anche in tutti que' Morbi, ne' quali non ſi vedono giovare i ſoliti loro Rimedj, al che non potendo io acconſentire, m'è convenuto in fine ſentirmi dir ſul moſtaccio: *Non ſiete voi quello, che tante volte avete detto nel voſtro Libro, che la China China è un Rimedio affatto innocente? Perchè dunque non potrà ella ſempre tentarſi? Se in queſto avevate delle Limitazioni da ſuggerire, o pretendete tuttavia d'averle indicate, dovevate immediatamente ſoggiugnerle in que' luoghi medeſimi, ove avete piantata la prima maſſima, e non dare occaſione a chi legge di poterſi ingannare ſul detto voſtro.* Immaginatevi voi, che mi conoſcete, Signor Propoſto, ſe allora mi ſubbolliva nel ventriglio il pignattino della bile; pure con tutta la flemma a me poſſibile così riſpoſi a chi mi fece queſto rabuffo: *Io ho detto, egli è vero, in più luoghi del mio Trattato; l'ho detto nella mia Apologia, lo ratifico tutt' ora, e meco lo confermano quanti Autori ho io portato in tal propoſito, che la China China è un Rimedio di ſua natura innocentiſſimo; e per convincere quegli oſtinati Umoriſti de' tempi addietro, de' quali non è peranche eſtinta tutta la razza, ho dimoſtrato, ch' ella non ha niuna qualità ſenſibile in ecceſſo; che d'occulte non ne ha altra, che la Febrifuga. Che non ne ha di Veneſiche, o di Narcotiche; ch' ella non fiſſa gli umori, come una volta acerrimamente m' opponevate voi ſteſſo, ch' oggi la dareſte, ove altri la rigettano, e la dareſte ſolamente, perch' ella è Rimedio Innocente. Ho detto in oltre ch' ella non fa ſpargere il Fiele, non fa diventare Idropico, non fa cadere Apopletico, non fa tornare le Febbri aſſai più gravi, o più pericoloſe delle prime; in ſomma, ch' ella non è quel Rimedio ſuperſtizioſo, o Diabolico, che l'hanno dipinta, e diffamata alcuni Scribillatori, e Medici del Secolo paſſato, a' quali ha poi chiuſa la bocca, e ſpuntata la penna l'univerſale coſtante ſperienza in contrario, per tacere, e non ripetere quanto m' è occorſo di dirne nel riſpondere a ciò, che troppo erroneamente ha oppoſto in queſti ultimi tempi contro di eſſa il buon Ramazzini; e finalmente ho giurato col Bado, col Mortone, e col Sydenham (i quali pubblicamente prima di me hanno fatto lo ſteſſo) di non aver mai oſſervato, che di tanti, a' quali l' ho data, abbia ella fatto nocumento ad alcuno.* O penſatevelo, ſe dando io in queſti incontri, quando più procuro d'allontanarmene, voglio poi andarne in traccia, e cercare il Boja, che mi fruſti. Troppo conoſco la calda mia tempra, alla quale ſe voglio laſciar le redini, ne patiſce la Prudenza, e ſe voglio ritrarle, ne patiſco io; ſicchè il minor male ſi è lo sfuggirne al poſſibile l'occaſione.

Non mi beffate no Signor Propoſto, perchè io non ſo eſſere flemmatico come voi. Già ſo, che anche adeſſo mi ripetete in cuor voſtro il ſolito Intercalare, e mi dite: io non niego, che non abbiate qualche ragione, ma fratel mio caro, in capo all'anno vi torna poi ella a conto codeſta voſtra diſdegnoſa ritiratezza? Non mi toccate di grazia, vi repplico anch'io, mai più queſto taſto, ſe non volete farmi incorrere nella taccia, che diede Platone a quel Filoſofo, il quale con faſto ſcandaloſamente maggiore, calpeſtava il faſto di lui. Voi pure mi conoſcete, e perciò potrete nello ſteſſo tempo aver conoſciuto, che l'Intereſſe non è eſca baſtante per rendermi grato ciò, che non è di mio genio. Dovrete più toſto addurmi il motivo della Carità verſo il mio proſſimo, ſe non foſte perſuaſo, che dove trattaſi di Carità, profeſſo tutta la prontezza (quand' io poſſa) nell' eſercizio dell' Arte: ove poi trattaſi di profittar nella borſa, laſcio queſt' utile a chi lo vuole; nè credo allora di mancare alla Carità; perchè non ho tanta profunzione di me medeſimo, ch' io mi creda Arteſice neceſſario nella mia Città; maſſimamente in una Profeſſione, in cui i buoni ſucceſſi ſono ſovente opera della Natura, più che dell' induſtria dell' Arte. Se dunque vogliamo ridurre la coſa al punto Economico, che mi toccate, ſentite anche ſopra di queſto la mia ragione. Io veramente non ho molti beni di Fortnna; ma queſti, o ſoli, o con poc' altro d'acceſſorio baſtano al mio conveniente biſogno: non ho Figli, nè altri

che

che (come ben sapete) si renda degno di veruna mia beneficenza; per chi dunque, quand'anche potessi, ho io a faticare? E poi siccome non son mai stato avido di guadagno, anche quand'io qualche poco più ne abbisognava, con qual coraggio vorreste, ch'ora mi mettessi in concorso, ed alle mosse per guadagnare un Pallio di 50 60. Doppie di più all'anno; dopo essermi dispensato dal guadagnarne ogni anno appunto, stando semplicemente a sedere, uno di mille e cinquecento per lo meno, unito a gradi onorifici, e tali da far mutar condizione ad un povero Galantuomo, qual' io mi sono? Bisogneria ben, ch'io fossi della dolce taglia del Piovan Bietolone, che ricusò d'esser Vescovo, per non aver la suggezione di benedire i Calici, e le Campane; e poi s'acconciò per Sagrestano nella Chiesa di tutti i Santi, ove ogni giorno stoffinava i Calici, e sonava le Campane a Festa. Eh via discorretemi d'altro, che di questo non voglio sentire a parlarmi. Servitor vostro. E tre.

LETTERA QUARTA.

Perchè non abbia data facilmente mano per essere aggregato ad insigni Accademie.

Siamo finalmente alla quarta ed ultima Lettera, più libera, e più ardita di tutte l'altre. Risguarda ella quello, che fu il primo de' vostri Quesiti, cioè certa mia non curanza di glorie non meritate; e per questo vane, anzi certa mia positiva avversione al mendicar fama alcuna per via di Negozj, di Maneggi, o d'affettate Aggregazioni ad insigni Accademie, o ad altri simili Constituti. E qui adesso viene il buono, Signor Proposto mio caro. Statemi ad udire; ma con patto, che aspettiate d'aver letto tutto, prima di scandalizzarvi di me. In primo luogo vi dico, ch'io non voglio sforzare le genti, ad avere di me quell'Estimazione, ch'io non mi sia in qualche modo meritata colle mie qualsisieno operazioni, favorite però dall'assistenza del Cielo. Di queste adunque ne ha da giudicare nel gran Teatro del Mondo, senza la violenza de' Panegiristi adulatori e parziali, la sola naturale persuasione, che abbiano del valore di esse le Persone, o per sapere, o per isperienza capaci di giudicarne. Fra queste ultime intendo di comprendere il Popolaccio medesimo, che può averci la sua parte anch'esso, in quel modo, che del valore, e della qualità d'un'Opera Scenica s'appartiene il vero Giudizio al sentimento uniforme, che n'abbia tutto il complesso, per altro inegualissimo, de gli Spettatori, e de gli Ascoltanti di essa.

Vi dico in secondo luogo coerentemente a questa mia Massima, ch'io non mi curo di procacciarmi alcun nome per le strade antidette, perchè (guardatevi Signor Proposto, ch'io sto per dar fuoco ad una gran Bomba, che potrebbe ammorbarvi col fumo, di cui la vostra dilicatezza la troverà forse ripiena) non mi curo, dissi, di procacciarmi alcun nome per le strade antidette; perchè senza tante Arcigogole, sin che son vivo, io mi contento di quel poco di credito, in cui nella mia Professione mi ha collocato il mero favore della Fortuna, sia per la soventemente avventurosa veracità de' presagi, o sia per la non men frequente Felicità delle Cure, forse per essermi spesse volte incontrato in quegl'Infermi, che, quantunque aggravatissimi, non aveano per buona lor sorte assolutamente a perire. Dopo la mia Morte poi a me basta, che il mio Nome rimanga col carattere d'Uomo Onesto: che per altro poco mi cale d'esser'annoverato fra Letterati, o fra valenti Medici. Pure se ho da confessarvi con ischiettezza la verità, anche rispetto alle cose Letterarie della mia Professione, arrivo quasi (sospendete di nuovo, vi prego, sino al fine di tutta la Lettera il condannarmi di soverchia Jattanza) arrivo quasi a presumere d'essermi avventurosamente abbattuto di scoprire, e di comunicare al Mondo in iscritto, benchè senza fondo di vero sapere, cosa (do fuoco adesso alla Bomba) per cui spero di lasciar qualche non in tutto dispregievole memoria di me, lungi dall'aver avuto certamente a questo la mira, ma solamente al pubblico bene. Se dunque ho ritrovato casualmente entro la polvere d'una via pubblica, ove tant'altri camminano, una

una gioja da essi non veduta, la quale mi fa ricco abbastanza: perchè ho io da andare accattando un tozzo di pane per Limosina da questo e da quello? Ma piano, Padron mio (vi sento dirmi) se vi siete protestato sulle prime di voler riportarvi in tutto e per tutto al giudizio del Mondo, aspettate, che dicano gli altri il pregio del vostro ritiramento: che il dirlo non istà bene a voi, quand' anche ne parliate con qualche verità. Per questo appunto (vi rispondo io) che voglio rimettermi interamente al giudizio del Mondo; ho detto a voi solo schiettamente la ragione, per cui mi ci voglio rimettere. So ancor'io, che bene a me non istarebbe il dire cotal ragione a tutti, od a certuni ancora; ma perchè non poss' io dirla confidentemente a voi, come a mio Confessore, chiedendovene nell' istesso tempo l'Assoluzione come faccio, s'egli è peccato? Bontà di Dio! non s' ha da poter svelare con libertà, purchè segretameute ad un' Amico Savio il concetto anche favorevole, che s' abbia delle cose sue, senza offendere la Modestia, quando certamente si sa di dirne puramente il vero? Non niego, che modo più lodevole non fosse il parlar sempre bassamente e con umiltà delle proprie produzioni; se ciò si facesse per vera virtù; ma io trovo, che codesta in tutti, o quasi in tutti è una mera affettazione, perchè chiunque mette qualche sua cosa in pubblico, non la può creder cattiva, o debole, come la predica. Quanti mai parlano umilmente delle stesse vere loro inezie, solo perchè altri le esalti, mercechè le credono cose grandiose in lor cuore? A codesti tali se per avventura da un' uomo libero venisse accordata per vera l'abbietta loro Asserzione, cosa ne direbbe mai l' affettata loro Modestia? Oh che smanie? Che storcimenti? Che grugni? So bene, ch' io potea sperare da voi in opportune occasioni una piena giustizia a quel poco di buono, di cui sembra ch'io vada tronfio e fastoso, senza nauseарvi, come forse faccio, colla mia prosunzione. Ma Dio buono, se volete farmi o Giustizia, o Grazia, lasciate dunque, che almeno v' informi, perchè altrimenti nè voi forse, nè alcun' altro farà una riflessione, che per una parte a me sembra vera, non meno che forte; e per l'altra non è tanto facile a farsi da tutti, ma solamente da' Medici, molti de' quali non vorranno, ed alcuni non sapranno farla: Sicchè molto meno potrete farla voi, s' io non ve l' addito. Additata poi, ch' io ve l' abbia, abbruciate subito questo Scartafaccio: e s'ella v' entra senza farne me Autore, fatela vostra, per valervene contro qualche mio Detrattore, o per giustificarmi della mia freddezza, o non curanza d' entrare nel famoso Letterario Commerzio. Che se per disavventura ella non v' entra, mettetela a monte, che nell' uno e nell'altro modo resterà tra voi e me sepolta e compatita insieme, come spero, questa mia debolezza. Merita ben' ella forse il vostro compatimento, se non per altro, almeno per esser questo il mio primo Delitto in questo genere contro la Modestia, Virtù che ho trovata fin' ora utile per l'altro Mondo più che per questo, nel quale ella a me per lo più è riuscita o dannosa, o incomoda, essendomi succeduto più d' una volta, che l'aver' io attribuito per Modestia, od accordato con simile connivenza all' indiscreta Scempiaggine d' alcuni il merito di qualche operazione, per altro interamente mia; l'averne, dico, attribuito, o lasciato attribuirne il merito all' attenzione, ed al sapere del Signor Tale, o del Signor Tale, è stato cagione che il Signor Tale appunto si sia buscata la Gloria; ed il premio, ed io sia rimasto più di quattro volte col famoso *Sic vos non vobis* di Virgilio. Per lo contrario ho veduto che certi stomachevoli Milantatori della propria abilità a furia di ciance si sono fatti largo e cacciati avanti, onde ho conosciuto anch' io per lunga pratica, *Che Fra Modesto non fu mai Priore*. Permettetemi adunque anche voi per questa volta sola, ch' io possa far con voi solo una simil figura di Farfarone, con predicar qualche cosa di me nella prima parte, per ispiegarmi poi più modestamente nella seconda di questa Predica, della quale non avete inteso fin'ora altro, che uno stucchevole Proemio. Favoritemi pertanto della vostra benigna attenzione, ed incomincio.

Avrete già compreso benissimo ch' io

fin qui unicamente ho alluso al mio Trattato delle Febbri Periodiche Perniciose, nel quale, come v'è noto, ho dato le regole di conoscerlo a tempo, e non conoscendole a tempo ancora, ho dato quelle di curarle infallibilmente mediante un modo particolare d'usare in esse la China China, anche quando sta per perire infallibilmente, e in brieve spazio di tempo l'Infermo destituto d'un tale ajuto. La ristampa, che in esso Libro ho fatta del Trattato di Lodovico Mercati, il quale fu il primo (sarà omai un Secolo e mezzo) ad iscoprirne la velenosa natura, senza saperne l'Antidoto, ed un succinto, ma non troppo chiaro Capitolo di Riccardo Mortone, il quale è stato il primo ad osservare e praticare a' nostri giorni in Inghilterra, come io circa i tempi medesimi sono stato il primo ad osservare, e praticare in Italia l'Efficacia di tal Rimedio in Febbri così Mortali, può far vedere, s'io rendendo a' medesimi tutta la Giustizia loro dovuta, meriti nondimeno a confronto ancora di essi, vale a dire, anche dello stesso Mortone, o almen poi a confronto di tutto il restante della Repubblica Medica, s'io meriti, dissi, che del mio Trattato un giorno abbia a dirsi, ch'ei sia stato l'unico Libro, per cui la stessa Repubblica Medica abbia appreso a ben distinguere, e (ciò che più importa) ad infallibilmente curare sì fatte mortalissime Febbri, anche nell'estremo loro pericolo. Imperciocchè quantunque l'Opere del Mortone avessero incominciato a comparire in Italia prima della Stampa del mio Trattato, che non diedi alla luce, se non dopo 17. anni di continuata sperienza su quelle Febbri; contuttociò le molte cure delle medesime da me fatte colla China China peculiarmente adoperata a vista, ed a notizia, posso dire non solamente di tutti i miei Concittadini, ma di molti Esteri ancora, e di più e più Medici d'altre Città, precedettero ben di quattro o cinque anni la comparsa dell'Opere del Mortone nella nostra Italia, anzi precedettero di un'anno intero la Stampa delle medesime fatta in Ginevra. Sul fondamento di questa notoria verità non mi resta a dubitare, che non abbia a dirsi un giorno d'esso Trattato, ch'egli sia stato l'unico Libro, per cui s'è appresa chiaramente, e distintamente da' Medici la certa e la vera Cura delle Febbri Periodiche Perniciose di tutte le Spezie da me descritte, spesse volte ancora, per non dir sempre, quando è su l'orlo della fossa, purchè sia capace di vivere, secondo l'ordine delle Febbri, per lo spazio di 24. ore l'Infermo. Questa è la Giustizia, che dopo la mia Morte posso aspettar'anch'io da' buoni ed ingenui Professori: nè può già andare a voto la mia espettazione, perchè ogni buon Pratico è obbligato a conoscere (turatevi adesso le orecchie per non sentire lo scoppio della fumosa mia Bomba) che il solo mio Libro è stato più utile (avvertite bene, Signor Proposto, ch'io non dico più dotto, dico più Utile) alla Medicina, ed al Mondo, che non lo sono stati tutti assieme quanti Libri (prescindendo da quelli, che ci hanno portate le Notizie, ed i veri modi delle più insigni operazioni Chirurgiche) che non lo sono stati, torno a dire, tutti insieme quant'altri Libri sieno mai stati scritti dal primo Principio della Medicina fino al giorno d'oggi a benefizio dell'Uomo; siccome da quel tempo fino ad ora non v'è stato Medico alcuno, che abbia salvato, od insegnato a salvare (Gloria a Dio Illuminatore di nostre Menti) con certezza tante persone da certa Morte, quante ne abbiamo salvate il Mortone, ed io, e quante ne ho insegnato a salvar' io (siami lecito il dirlo) più certamente ancora, e più chiaramente di lui. Non vi sgomentate, Signor Proposto, che la Bomba scoppiando ha solamente colpito nel vero. Eccone chiara la pruova. Dal nascere della Medicina fino a' giorni nostri fra quanti Libri sono stati scritti in tal Professione non è uscito alla luce Libro alcuno Fisico-Medico prima del mio, il quale abbia insegnato a salvare con certezza in alcuna sorta di Male Acuto la vita d'un Uomo, massimamente quand'egli è nel maggiore e più certo pericolo di perderla, salvo sempre ciò, che in Inghilterra con pochi tratti di penna da me ristampati nello stesso mio Libro ne avea toccato assai intrigatamente il prenominato Mortone.

Dunque il mio Trattato, che certamente e chiaramente ha insegnato a far questo in Febbri mortalissime, che frequentemente e massime in certe costituzioni accadono in pratica, ha portato più benefizio al Mondo, che qualunque altro Libro di Medicina per dotto od erudito, ch'ei sia. Un'altra differenza ragguardevolissima passa tra tutti gli altri Libri di Medicina pratica, ed il mio; ed è, che quelli ne' Mali acuti non additano mai, o quasi mai Rimedj, che coll'incertezza del guarire, la quale in essi è perpetua, non abbiano congiunta la necessità d'aspettare la guarigione in capo al tempo, in cui spontaneamente ancora tante e tante volte i predetti Mali acuti guariscono: il che per lo più va alle due, e sovente alle tre Settimane, e più oltre ancora; perlochè non può mai dirsi con certezza in que' casi, che il Male sia guarito in virtù di quei Rimedj, perchè una guarigione sì lenta, e sì prolungata può egualmente attribuirsi alla sola Natura; là dove il guarire delle Febbri Perniciose da me descritte è quasi istantaneo, sempre uniforme, e sempre certo; onde non può naturalmente attribuirsene l'effetto ad altro, che al Rimedio, ed al Metodo da me parimente accennato: cosa che dall'origine della Medicina fino a' tempi nostri (grazie al Sommo Iddio, che ne ha dato il rimedio) non s'è più intesa, nè trovata scritta, almeno con verità; nè in modo, che da tutti possa farsene la pruova, in alcuno di que' tanti Libri, che ha avuto in tutti i Secoli passati la Medicina.

In fatti, principiando da i tempi d'Ippocrate fino ad ora, non s'è trovato Assioma più vero nella Medicina, che l'Aforismo 19. della Sezzione 2. del medesimo Ippocrate; nè s'ode perciò sentenza più comune, nè più frequente nella bocca di tutti i Medici, che l'Aforismo predetto: *Acutorum Morborum non sunt omnino certæ prænunciationes vel salutis, vel Mortis*. E perchè mai questo? Se non perchè non è mai stato trovato alcun rimedio, nè alcun modo, per mezzo di cui in alcun Morbo acuto possa con sicurezza il Medico dire: io sanerò certamente quest' Uomo, che certamente sta per morire, o che almeno sta in pericolo gravissimo di morire, s'io non lo soccorro. Che se si fosse entro alcuno Libro trovato ed imparato da' Medici un sol rimedio col modo peculiare d'usarlo, per mezzo del quale si fosse potuto certamente guarire alcun Male Acuto, più non si sarebbe decantata da tutti l'universale proposizione d'Ippocrate, che ne asserisce sempre incerto il presagio, e l'evento; ma si sarebbe detto in quella vece *Plurium Morborum Acutorum &c.* e nella cura di quel tal Male Acuto, di cui si fosse trovato un Rimedio certo, si sarebbe detto (ciò che da niun saggio Medico si dicea, nè potea dirsi): Io certamente guarirò quest'Infermo, che sta in pericolo gravissimo di morire. E pur questa proposizione tranquillamente oggi può dirsi, e senza Iperbole alcuna dal Medico, in tutte quelle molte, e diverse spezie di Febbri acute, e mortali, che distintamente ho descritte, e solamente può dirlo, e può farlo, mediante la cura, ch'io ne ho additata; ed io stesso più d'una volta ho avuto il coraggio di premettere questo Pronostico in casi mortali, e non solo nella Plebe, e nelle Genti Idiote, ma eziandio in Persone Nobili, ed in presenza d'altre non men riguardevoli; e n'è succeduto tantosto l'evento pronosticato, anzi al tempo preciso, ch'io l'ho limitato, conoscendo essere ancora in mia mano il farlo seguire alquanto più presto, o alquanto più tardi ad arbitrio mio, e secondo la più circospetta, o la più necessitosa esigenza del caso. Ciò che dico adesso, avria forse potuto passare per una Jattanza da Ciarlatano appò qualcuno ne' tempi addietro; ma in oggi, che il Mondo disingannato lo vede, e cotidianamente lo prova, non ho dubbio veruno, che un giorno non ne faccia dopo di me più d'una pubblica confessione, come a me vivente l'hanno fatta più d'una volta con Lettere moltissimi e provettissimi Professori da me prima non conosciuti, i quali alla pruova sorpresi da' successi maravigliosi, e continuamente felici, m'hanno per loro spontanea bontà voluto dare co' loro privati ringraziamenti un benigno contrasegno di sincera gratitudine a ragguaglio della parte loro toccata del pubblico Benefizio. Queste

sono

sono le Lettere di testimonianza, che vengono dal cuore, e dal vero, e sono quelle per l'appunto, ch'io stimo, non quelle, che sono o col regalo del Libro, o con altri maneggi mendicate, od estorte.

Nè vi pensaste già, ch' io mettendo arditamente il mio Libro in genere di Utilità al di sopra di tutti gli altri di Medicina, non m' intendessi di metterlo nel medesimo grado di Maggioranza, anche in competenza di tutti que' Libri, ch' hanno trattato sin' ora della China China; imperciocchè parmi di poter farlo per due ben giuste, e ben chiare ragioni. La prima si è, che moltissimi di cotai Libri non l'hanno veduta, nè meno in barlume; e que' pochi che l' hanno veduta, non hanno interamente toccata la meta importante di saper' additare distintamente la cognizione insieme, e la Cura delle Febbri Perniciose già dette per mezzo della medesima China China. L' altra ragione si è, che que' Libri, quanti mai sono, peccano tutti in uno di questi due Estremi, cioè o di troppo ristringere, o di troppo ampliare la virtù di Essa, nel qual' ultimo errore è caduto fra gli altri il buon Mortone ancora: sicchè secondo que' Libri tanto fra di loro discordi, resta con ragione perplesso l'animo del Medico in ordine al darla, o non darla con frutto in certi casi particolari; là dove il solo mio Trattato sul fondamento d' una lunghissima ed esattissima osservazione ha stabilito i limiti giusti e veri di tutta l'attività della China China, avendone fatto l' esperimento con tutta l' indifferenza, e senza preoccupazione veruna in tutte le Febbri, ed in tutti quegli altri mali, che hanno in qualche modo del periodico, e riandando la serie loro ha costituiti sinceramente i termini, onde incomincia, ed ove finisce, senza passar più oltre la sua virtù. Nè dubito punto, che siccome tosto che la Repubblica Medica ha trovato vero ed utile il mio Metodo nel proposito delle Periodiche Perniciose, ne ha abbracciata incontanente la Pratica, così quando col progresso del tempo avrà sperimentata ugualmente la verità delle mie Osservazioni in ordine all' usarla, o non usarla fruttuosamente negli altri casi, non dubito, dissi, che dal solo mio Trattato non abbia ella a prendere la norma più sicura di valersene, o non valersene nelle altre occasioni, e che non abbia il mio Libro ad esser citato universalmente da' Professori, per definire ciò, che ne' casi controversi, ed ambigui s'abbia positivamente a risolvere.

Poter del Mondo (già sento dirvi, Signor Preposto) ne avete di più de' saggi da darci della vostra grande Utilità Frà Modestino? Non ne abbiamo mai sentito altrettanto dalla bocca del Guidi in esaltazione di se stesso, e delle belle sue Poesie, quanto dalla vostra in lode di voi medesimo e del vostro Libro, il quale quand' anche abbia portato nella Pratica qualche utile al Mondo, massimamente a' Principianti di Medicina, a' quali avete mostrato di principalmente scriverlo, dovreste sapere in vostra coscienza, che in tutto il restante egli non è, che un mero Zibaldone, da far di lui, in tutta la parte Teorica almeno, un sontuosissimo Sardellario. O adesso sì che m'avete toccato dove mi duole, vi replico io, mio sincerissimo, e caritatevole Amico. Dite pur troppo il vero, ed io lo confesso; anzi l' ho già confessato nel Libro medesimo. E sebbene potrei scusarmi col dire, che nell' oscurissima Teoria delle Febbri Periodiche, e delle loro cagioni ogn' uno malamente inciampa, e molto più di me ha inciampato il Mortone: e sebbene più ancora potrei scusarmi col dire, che dopo aver protestato di non saper giugnere a trovarne il fondo, mi son dichiarato di valermi solo di quella qualsisia Teorica, perch' ella, ancorchè grossolana, potea mirabilmente conferire al buon' uso della China China nell' esercizio della Pratica; contuttociò di nuovo ne confesso la debolezza inviluppata tra le dubbietà d' un' eccessivo (lasciatemi usar questo latinismo) d' un' eccessivo Moltiloquio; e mi vergognerei di voler mettere a capitale quel poco di grano, ch' altri forse potesse scegliere da tanta Mondiglia, o vogliamo riguardar le Osservazioni, le riflessioni, e le Massime pratiche sparse per entro lo stesso Libro, o que' pochi Sperimenti, che potessero dar qualche barlume per iscoprire il modo del maraviglioso operar della

China China nelle Febbri da essa curabili, e in conseguenza della Cagione produttrice delle medesime. Di nulla di ciò, ch'è Dogmatico, torno a dire, io non fo conto in quel Libro: nè mi credeste già così sfrontato, o così sciocco, che scrivendovi ancora in confidenza, avessi voluto dir ciò, che ho detto poco fa di esso, e di me, senza avere a voltar carta, o senza mettervi in un nuovo prospetto anche il rovescio della Medaglia.

A noi dunque. Credete voi per questo, ch'io sia così debole da insuperbirne? Se lo credeste, v'ingannareste di lunga mano. Sappiate, ch'io non considero le cose mie, se non quel tanto, ch'elleno pesano, e trovo sempre, che pesano poco: e tanto per l'appunto faccio di questa, esaminandola per lo suo verso. Vi dico pertanto, che forse il Diavolo avrebbe potuto tentarmi di qualche Ambizioncella, s'io avessi saputo a forza d'Ingegno creare un nuovo, ma sodo, e vero sistema, per cui fossi arrivato a mettere in chiaro la vera cagione delle Febbri Periodiche (meta, ove non è giunto per anche Ingegno alcuno) e se in vigor del mio Scoprimento mi fossi poi successivamente avanzato a dedurre scientificamente da esso, e per la cognizione avutane *a priori*, come dicono le Scuole, l'uso del Metodo mio di curare colla China China le Perniciose: avvertite però bene, ch'io ci ho unita la condizione di dedurre dalla Teorica la buona Pratica del certamente guarirle, perchè, a parlarvi da Galantuomo, senza la seconda io non saprei molto gloriarmi della prima, benchè per altro gloriosa non poco; imperciocchè messe ambedue queste cose in bilancio, so che la più utile sarebbe la più pesante; e verrebbe perciò da chichesia anteposta alla più speziosa. Mi saria forse più facilmente potuta salire al capo qualche fummea, se posto ch'io avessi ritrovata, e pubblicata al Mondo la vera Cagione d'esse Febbri, avessi poi anche a forza di raziocinj, e di osservazioni saputo arrivare non solamente a ben additare altrui il modo d'usare utilmente in esse la China China; ma eziandio a comporre coll'Arte, a tenore de' miei Principj, qualch'altro Febrifugo uguale in tutto di vigore, e di sicurezza alla medesima. Oh se fossi giunto a far tanto, allora sì, che sarei da compatire se qualche poco io ne invanissi, perchè avrei fatto cosa, ch'oltre l'essere utilissima al Mondo, farebbe spiccare la perspicacia del mio Ingegno, e stupirne ancora più d'uno; ma io non ho finalmente fatt'altro, che una mera Osservazione pratica, nella quale può dirsi ancora, che urtassi casualmente la prima volta, sin quando incominciai ad andare alla pratica de gl'Infermi col mio Maestro, come candidamente ho confessato, e narrato nel Trattato mio. *Homo* (dicea benissimo il Bacone ne gl'Impeti suoi Filosofici) *Homo etiam in quædam veluti occurentia impingit*: e così accadde a me allora: *Alia*, siegue lo stesso Autore, *fine prævifo, & mediis cognitis exequitur*: e tanto per l'appunto fec'io la seconda volta; imperciocchè essendomisi svegliata la reminiscenza di cotale osservazione (forse 18. anni dopo) in un'altro Infermo abbandonato da' primi Professori d'Italia, che lo giudicarono già deplorato: parve a me di conoscere molta analogia col già veduto nel caso, che allora io vedea, quantunque assai più grave fosse quest'ultimo; andai perciò raziocinando, deducendo, e combinando nella mia Mente molte cose insieme per ridurle all'esecuzione, ed al fine premeditato, come diffusamente ho esposto nell'antidetto Trattato, descrivendo il caso, e così finalmente secondo ciò, che ne conchiude nel Testo medesimo lo stesso Autore, cioè, che *Medicorum tamen notitiam ex obviis desumit*, presi anche sulla notizia sovvenutami del primo evento, e del mezzo, per cui succedette, presi, dico, la risoluzione ivi narrata, e il giorno appresso vidi l'Infermo quasi ritornato dalla morte alla vita, e dopo sui n'ho veduto cento, e cent'altri sottratti in brevissimo tempo a certissima morte. Per questo solo a benefizio pubblico diedi alle stampe il mio Libro, il quale non pretendo io, ch'abbia pregio alcuno da se medesimo, ma semplicemente dalla materia, di cui tratta.

Come volete dunque ch'io insuperbisca per così poco? Ogni Medico de' nostri già sapeva, o era almeno obbligato a sapere, che la China China scacciava le Febbri Intermittenti: Alcuni pochi sapevano, ch'ella andava curando anche le Comunican-

nicanti, & Sottentranti ne' Parossismi: Niuno veramente sapea, ch' ella curasse, o potesse curare quelle, che chiamiamo Perniciose, o Maligne; Nissunissimo, ch' ella le curasse, quand' erano all' estremo: Arcinissunissimo, che ci volesse in quelle circostanze il Metodo, ch' io ho pubblicato per darla con frutto, e con tutta la certezza del buon' esito. Ma con tutto questo, cosa c' è da pavoneggiarsene nel Ritrovamento mio, se il Rimedio era già stato creato da Dio benedetto, se la virtù sua Febrifuga era generalmente già nota a tutti i Medici, ed anche a' non Medici, e se dopo averne inteso, o veduto il successo, ognuno può sapere adoperarlo al pari di me, senza aver' imparato, nè una Dottrina nuova, nè un Rimedio nuovo; sicchè forse ogni Medico si stupisce tra se medesimo, anzi di se medesimo, per non essergli venuto in mente ciò, ch' è venuto in mente a me; e forse se ne stupisce in guisa, che quasi va adulando se stesso d' averlo saputo al pari di me, senza saper di saperlo. Può egli immaginarsi Ritrovamento più Triviale di questo?

Volete voi dunque in fine, ch' io vi dica sinceramente la Lode, che parmi d' essermi meritata? La Lode, che una volta conquistossi nelle Mecaniche certo Omiciattolo addottrinato dalla sola frequente Osservazione, e niente più. E' noto il fatto di costui, foss' egli Fachino, Operajo, o altra persona Idiota, che se ne stava a rimirare la confusione, anzi la disperazione di tutti quegli Ingegneri, ed Architetti di Roma, che assistevano all' innalzamento e collocamento della Guglia di S. Pietro su la sua base, allorchè videro stirarsi, ed allungarsi in guisa dallo smisurato peso le funi scorrenti per le Carrucole delle Taglie, che non era più possibile tirare alla destinata altezza quella gran Mole. Gridò allora arditamente dal mezzo pella Piazza: *Acqua, Acqua babbacioni; bagnate le Corde*. Così fu fatto, e le Corde ad onta dell' esorbitante peso, che le stirava, s' abbreviarono; la qual cosa colui sapeva, che dovea succedere a quel modo col lume solo della Sperienza: e sebbene doveano saperla meglio di lui, e per esperienza, e per la ragione *a priori* tutti que' bravi Architetti, ad ogni modo non seppero allora, o almeno non credettero in quel caso, che la forza del conio dell' acqua gittata con sì poc' impeto su le corde, fosse capace di superare quella dell' immenso peso a lei contrapposto; ma solamente s' accorsero di ciò saper' ancor' essi, quando loro fu suggerito da quell' Uomo per altro Zotico. Vegniamo a noi. Morivano senza soccorso tutti, o quasi tutti gl' Infermi di Febbri Perniciose Periodiche, come ogn' un sa. Tutti i Medici con tutte le loro belle Teorie stavano estatici a vederli morire. Io per la sola sperienza ho loro intonato nel rozzo mio Libro *China China*, Signori miei, *China China*; e la Guglia a gloria di Dio è andata al segno.

Questa tutta è verità Istorica. Giudicate voi ora, che siete Uom savio, se ho ragione di non curarmi d' acquistar' altro nome, che quello, che può darmi il mio Ritrovamento; e se il mio Ritrovamento è tale, ch' io abbia a insuperbirne per Dottrina, o pure a compiacermene sol per Fortuna. Ed eccovi alla perfine, mio Riveritissimo Signor Proposto, appagate, nel mandarvi insieme gli Annali rincrescevoli del mal impiegato mio tempo, tutte e quattro le vostre Curiosità; anzi con esse la Quinta ancora, ch' era di sapere, s' io volea più tosto starmene a sbadigliare in Villa, che scrivervi de' pochi miei Studj quel tanto, che da voi m' era stato più e più volte con sì obbligante amorevolezza richiesto.

Multa in Modo *rei*, & Circumstantiis *ejus nova sunt*, *quæ in* Genere *ipso nova non sunt*: *qui autem ad observandum adjiciet animum*, *ei etiam in rebus*, *quæ vulgares videntur*, *multa observatu digna occurrent*.

BACCONUS Lib. 4. de Aug. Scientiarum, & speciatim Medicinæ Cap. 2.

AUCTOR LECTORI SUO.

Abe iterum, ac ea denuo, qua primo usus es, excipe humanitate Specialem *hanc* Therapeuticem *meam, Lector benevole. Cum suum de illa rursus edenda consilium mihi aperiret Bibliopola, eidem mox sciscitanti, num quicquam haberem, quod adderem; me plura potius habere quæ delerem respondi: quippe qui supervacanea prænoscebam, tædioque posthac futura legentibus tot, quæ ad vendicandam ab effætis Humoristarum oppositionibus febrifugam, innoxiamque virtutem* Peruviani Corticis *modo nemini suspectam, aut dubiam, prolixius olim sum persequutus: neque meliorem sortem probabiliter obventuram Theoreticis quoque meis, quotquot sunt, ibidem aggestis, mihique ipsi (ut sum fassus vel tum cum protuli) parum acceptis; quorum supellex versicolor, & ruditer consarcinata, merx quædam est jam obsolescere incipiens, ut proinde in recentioris, ac speciosioris concursu paucos hodie apta sit ad se licitatores allicere, ac ferme nullos emptores. His de caussis, atque ut simul qui severiorem oculis, non minus quam humaniorum rursum exponendus est Liber, non superinducta quidem ulla venustatis, sed quadam saltem deposita vetustatis specie in novam lucem prodiret, quicquid in eo extra nudæ praxeos pomeria vagatur, videturque quodammodo superfluere, illud omne resecare optassem, ac penitus amovere. Ast tantum inde molis sine pari ad pondus supplemento detrahi minime passus est idem Bibliopola, Librum, ut ajebat, mutilum iisdem Typis detrectant recudere quibus olim cuderat integrum, maxime cum memetipsum æque detrectantem audiret nova condere, quæ veteribus substituerem, selectioris ordinis succedanea. Qualem ergo Scriptionem meam, quantacunque illa fuit, antea tulisti, talem & modo, quin & nonnullis hic illic appositis additamentis paullo actiorem, æquum est ut pariter feras. Sed & aliud quippiam tibi ultra ferendum superest: exigit siquidem abs te condecens institutio tua, quisquis indiges plenius institui, omnemque tum usum admittendum, tum abusum vitandum* Peruviani Febrifugi *perfecte callere, exigit inquam, non modo ut Tractatum hunc, etsi sublimibus meditationibus cassum, vel ex asse integro, vel saltem quatenus circa praxim (versatur autem & sparsim ubi agit aliud) non renuas attente pervolvere; sed & insuper exigit, ut meas quoque non graveris expendere* Responsiones Jatro-apologeticas (*) *ad criticam, quæ illis membratim inserta visitur,* Dissertationem Cl. Ramazzini *de usu recto Chinæ Chinæ nimis stricte, de Abusu nimis late sentientis. Neque vero laborem istiusmodi te pigeat suscipere, cujus postmodum suscepti te, ut reor, non pœnitebit. Haud equidem vana ulla me tangit elati animi affectio, cujus stimulis actus mea perlegi tam sollicite inculcem, quasi hucusque idem hoc Opus, minus forte quam par fuerit, minusve saltem quam mea tulissent vota, de Medica Repubblica benemerens fuerit habitum, vel re ipsa neglectum; cum potius ex adverso supra expectationem quoque meam illud noverim plenis statim ulnis ab ingenuis exceptum humaniter, viderimque subinde ad metam universalis approbationis feliciter vela faciens, etsi ventis tunc undique adversis medico pelago recens commissum; sed tantum me movet rationalis metus, ne quanta forsitan opus erat ad circumspectam Methodum capessendam, habita fuerit a plurimis illius ratio. Arrisit quippe magis, fervidæ præsertim Juventuti (cujus ausis nequivit sæpe non respondere, saltem prima*

(*) Quas ideo ad calcem Therapeutices, scilicet pag. 345. in hac editione adjungere visum est non incongruum.

ma fronte, felix eventus) arrisit, inquam, magis ea pars, quæ admirandam, & ex se innocuam Chinæ Chinæ virtutem late complectitur, quam ea, quæ animadversiones, & cautiones omnes pro usu illius recto, tempestivo, & tuto particulatim indigitat, simulque noxas, quas Pharmacum hoc, suapte cæteroqui natura saluberrimum, & innocens, inconsulte vero, ac intempestive adhibitum, nonnunquam valet inferre. Ædepol putassem nunquam, id me vivente eventurum, quod seris tantum nepotibus Libro tertio *ad calcem* cap. 5. *fueram vaticinatus: nempe, Remedio huic olim rejecto, atque proscripto, mox vero cunctis sensim placituro, suam ipsam tandem obfuturam esse, deprehensa cum fuerit, efficaciam, atque in despectionem abiturum usum illius, quippe promiscuum nimis, & ultra leges artis intemperantem. Sane quicunque incedit hac via, non plus sapit, quam sapiat quævis e trivio lippiens Anicula, emergitque interim a tumultuaria, & inconsulta hujusmodi praxi, modo præpropere, modo præpostere, adeoque sæpe inutiliter, aut præter rem, nonnunquam & damnosæ exercita, egregii remedii immane proluvium, cui posthac, ni mali conjicio, vix suffectura est tota Quitensis Regio. Ut huic dispendio parum laudabili, atque in dies crescenti sufflamen aliquod, priusquam ultima fata subeam, pro viribus coner imponere, te monitum velim, prudens Lector, ut postquam Methodum ad sanandas copiosa, & celeri* Peruviani Corticis *oblatione Febres Periodicas vere* Perniciosas, *& plane lethales, etiam cum mors præ foribus est (dummodo postridie tantum Ægri cubiculum ingressura) postquam, inquam, Methodum illam exacte perspexeris, & curationem illarum dignaveris in iis circumstantiis, ut loqui mos est, omnino* Coactam, *ad ea etiam, quæ de administratione ejusdem Remedii in aliis quoque febribus toto Tractatu abunde prestant, animum diligenter advertas, & præcipue ad cautiones, quibus eodem utendum pluries indicavi ad istarum quoque rationale, ac prudens regimen; quod sane secundum varia præsertim illarum tempora, & secundum variam ipsarum naturam, diversasque habitudines, varie admodum debet institui. Harum porro cautionum non pauca specimina me prodidisse scio; tum olim* Lib. 1. cap. 3. 8. & 10. & Lib. 4. cap. 5. *tum nuper in hac postrema editione* Lib. 5. cap. ult. *Verum hæc omnia incassum, Amice Lector, nisi simul naturam, species, & differentias febrium curandarum probe dignoscas, & ab invicem per sua signa discrimines: item nisi particularia earum tempora, in nonnullis breviora, in aliis longiora futura prænoscas, & ad normam præexistentis Fluidorum apparatus per sua stadia metiaris: tandemque nisi Symptomatum pondus æqua lance, justa videlicet, ac prudenti æstimatione perpendas. In hoc Studio tibi primus impendendus labor; tum vero rectam, & rationalem, non mere empiricam,* Peruviani Corticis *administrationem ex hujus Operis lectione percipies; sin minus de tuo profectu actum est. Vale.*

EPISTOLA DEDICATORIA,

Et Auctoris Prœmium, quæ leguntur in Prima Editione anni 1712.

SERENISSIMO,

ET EXCELSO PRINCIPI,

RAYNALDO I.

MUTINÆ, REGII, MIRANDULÆ &c.

DUCI,

DOMINO SUO CLEMENTISSIMO,

Franciſcus Tortus Felicitatem.

Uandoquidem ea Famulatus mei auſpicatiſſimi ſors eſt, ea clementiſſimi animi TUI lenitas, ea comitas Majeſtatis, DUX SERENISSIME, ut plane aſſidua nolis exigere a me Aulici cultus officia, quemadmodum, & Magnitudinem TUAM, & obſequium meum cæteroqui deceret, ſed liberaliter annuis, ut, iiſdem remiſſius præſtitis, tum Exedræ publicæ, tum quotidianæ Praxeos exequar munia, otium propterea, quodcumque eſt mihi (ſi quodpiam eſt) nonniſi donum gratuitum dixerim, a largitate, ac munificentia TUA mihi conceſſum. Hoc ipſum vero, quod uni Clementiæ TUÆ acceptum refero, beneficium, me ſuadet intime, ut quidquid ab exantlatis laboribus in publicam utilitatem ſubſecivis horis valui, colligere, curiſque meis ſurripere, illud omne SERENISSIMÆ CELSITUDINI TUÆ, quæ mihi *fecit hæc otia*, ſacratum velim. Una hæc potiſſima ratio alacrem cunctanti animum addit, quò fidentius ſpecie debiti, & in teſſeram reverentia tenue hoc Opus Excelſo TUO illuſtratum Nomine, TUO quoque voveam patrocinio. Nimiæ nihilominus audaciæ fortaſſe quiſpiam inſimulare me poterit, qui, vel materiæ humilitatem, vel levitatem munuſculi, ſeveriore ſupercilio reſpiciat. Verum is mirari deſinet, meique auſus animoſitatem redarguere,

guere, cum noverit, rudem hunc incultæ Palladis fœtum, nativis alioqui latibulis, quo comptior nonnihil fieret, diutius destinatum, ex ipsius SERENISSIMÆ TUÆ CELSITUDINIS nutu (quo nil gloriosius mihi) in lucem prodire, nec propterea sibi quærendam aliunde tutelam, nisi unde jussus est palam vivere, seque spectandum præbere. Sed & insuper ipsius dignitatem materiæ, Remedii nempe, cujus usum scriptis hisce peculiariter promovendum suscepi, id unum tueri potis est, quod illud a longo jam tempore cœperit per Aulas, perque ora Magnatum circumferri, eorumque identidem sanatione insigniri, imo quod de eodem ipsam SERENISSIMAM CELSITUDINEM TUAM in colloquiis humanioribus verba facientem, & curationibus meis, præter communem aliquando expectationem, ejus ope feliciter gestis, pro innata benignitate plaudentem, ipse non semel rubore perfusus audierim. Tenuitatem vero muneris, Operis videlicet æque parum culti, ac parum compti, id forsan poterit Magnanimitati TUÆ acceptam reddere, quod in eodem arduum de servanda, nec raro, nec forte ancipiti, pereuntis Hominis vita negotium agatur, absolvaturque: qua equidem in re gravissima, cum plurimum ponderis habeat quidquid probabile, nil levitatis potest habere quod certum. Tanta autem me nunquam teneret fiducia, ut Excelso Nomini TUO auderem quicquam vovere; aut Orbi spondere, quod verum centies constanti experientia non antea comperissem. Maxima idcirco me spes solatur, suadetque, fore, ut benigno, quo assoles, vultu digneris excipere, quod Tuarum in primis, necnon aliarum quoque Gentium prospicit incolumitati, ut qui Politico non minus Regimini, quam Pietatis, & Religionis cultui incessanter addictus, bonas Artes benefica in dies humanitate amplexaris, foves, ac protegis. TU namque, INCLYTE PRINCEPS, ille idem jugiter es, qui, dudum depulsis hostibus, & subtractis alieno jugo Subditis Urbibus, atque Provinciis, mox rebus Belli, Pacisque satis compositis, refectis, quas ipse expugnaveras, Arcibus, revocatis ad suos alveos, & intra novos aggeres vi coercitis deviis Fluminibus, Annona propriis sumptibus pluries instaurata, ampliatoque tandem novi Ducatus accessione Dominio, Populorum felicitatem æque, ac propriæ Magnitudinis incrementum, & Gloriam, indefessa noctu & interdiu vigilantia, semper exquiris. Sic CELSITUDINEM TUAM SERENISSIMAM ad majora diutissime sospitet Deus, & continuata Regni, ac Nepotum propagatione, mea, & communia amantissimorum Subditorum vota ultro fortunet.

Mutinæ Pridie Nonas Augusti MDCCXII.

LECTORI BENEVOLO.

Uisquis hujusce Tractatus molem cum præmissa illius Synopsi, potioremve Tituli partem cum adnexis comparas additamentis, vereor, ne lusu in oppositum verso, Horatianum illud obtrudas,

—— Amphora cœpit
Institui, currente rota cur Urceus exit?

Mihi namque Urceus, quem cœperam instituere, currente rota excrevit in Amphoram; nec tantum fortuito quidem, sed & consulto: ut inde scilicet commodius imbui possent, quibus præcipue ac ferme unice scribo, Artis Medicæ Candidati. Neque enim, ut fatear, refectam hanc a suo Toto adhuc indigesto, & informi, universalioris Therapeutices Partem, Pyretologica simplicioris ordinis immixta suppellectile, connexaque Historiarum congerie (utinam non supra modum) pinguefactam, styloque humili, ac plano, in morem scholasticum exaratam, ausim exponere nisi Tyronibus. Stetissem autem promissis, illamque ante biennium circiter edidissem, prout exigere videbatur, quæ anno 1709. præcessit, ejusdem Synopsis, in Italicis non modo, verum & in Trevoltiensibus, ac Lipsiensibus Ephemeridibus subinde evulgata, ni Typographi mora, Operis jamdudum inchoati complementum, interposita non semel plurium, ac plurium mensium interstitione, in hanc usque diem protraxisset: quo sane temporis tractu, quantum veritatis, a crebriore experimento petitæ, in dies accessit eidem Operi, tantundem novitatis demptum videtur.

Ideam hujusmodi condendi Tractatus indidit quondam menti meæ, præter publicam utilitatem fidenter præsumptam, monitum quoque Sapientissimi Baconi 4. de Augm. Scient. Cap. 2. dicentis, Plurimum referre, si Medici aliqui (*loquebatur ille quidem de aliis a me*) opus aliquod conficiant de Medicinis probatis, & experimentalibus ad morbos particulares; *censebat enim Vir Magnus, Therapeuticem hanc particularem, & desiderari adhuc in Arte Medica, & ipsi Arti fore perutilem: quandoquidem, ajebat ille,* Medici hujusce ætatis particulares Medicinas, quæ ad curationem morborum proprietate quadam spectant, aut non bene norunt, aut non religiose observant, experientiæ scilicet non satis tribuentes, judicio plus nimis. *Cum itaque nostris quoque temporibus, quibus sane plurimus est, cum luxus in opinando, tum cultus in scribendo, aliquis tamen, si fas est dicere, sit rerum practicarum neglectus, intantum, ut earum tractandarum ratio in quamdam veluti desuetudinem abire cœperit, ipse, declinatis plerumque abditioris Doctrinæ Theoreticæ, ac penitioris Eruditionis recessibus, posthabitoque simul omni, qui materiam minime deceret, verborum fuco, hanc Medicinæ partem quadantenus, & pro modo virium, illustrandam, ac promovendam suscepi; selectaque ad id dogmatica, vulgari, & fusa, quæ Tyrones erudire valeat, scribendi forma, malui utilitate elegantiam, quam elegantia utilitatem supplere. Quod si quid incomptum morosis Censoribus carpendum occurrat, omnem rudioris culturæ notam æquo animo feram; ubi ex hujus, etsi minime perpoliti, Tractatus evulgatione vel unum tantum hominem, cæteroqui periturum, aliquando servatum sciam, qui plurimos jam pereuntes, vixque alia, quam quæ hic præstat, Methodo sanabiles, favente Deo servatos novi: id, quod suo loco fideliter descriptæ, luculenter patefacient Historiæ.*

Impulit quoque animum meum ad hanc ipsam minus tritam Methodum aperiendam (quam pro summa Operis reputo, & quæ circa specialem Peruviani Corticis oblationem in Perniciosis quibusdam Febribus versatur) firma credulitas, me rem prolaturum, ut plerisque non ante obviam, ita scitu necessariam, Reique idcirco publicæ non parum proficuam. Quamvis enim ea Collegiis quoque meis, saltem nonnullis, quibus pluries, vel in consulationibus proposui, vel in colloquiis communicavi, vel in praxi oculis subjeci, nota sit, & usu jam capta, cum tamen illorum non paucos etiamnum lateat, imo forsitan sit quibusdam, alio sensu præoccupatis, minus accepta, quibusdam

dam aliis, haud satis apposite utentibus, suspecta, illam ideo publici juris facere libenter decrevi, ut sic Concivibus saltem meis, si non Alienigenis, prosim: eo scilicet animi candore, eaque boni exitus securitate pandens, quæ sum centies, ac centies expertus, ut nullus sane hinc mihi sit metus subeundi notam fœdissimam, quam sui ævi Medicis Plinius inussit, eos nempe famam novitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negotiari.

Sed quoniam ægre poterat Methodus hæc, pro varia casuum exigentia, secundum circumstantias omnes congruenter tradi, nisi Febrium, ea mediante curandarum, graphica præmittebatur descriptio, hoc ideo quoque pensum pro virili parte absolvendum suscepi. Quâ tamen in re, si Perniciosarum Intermittentium descriptionem respiciamus, cum unus eminuerit Ludovicus Mercatus, *Tracticus sui ævi Celeberrimus: si vero respiciamus earum curationem, ope Chinæ Chinæ institutam, excelluerit* Richardus Morton, *Professor Londinensis Experientissimus, Primi proinde Auctoris* Tractatulum *integrum, Secundi vero singulare quoddam* Caput, *ab eorum scriptis excerpta, ac recusa, & Scholiis quibusdam meis interpositis explanata, huic ipsi Tractatui libuit inserere: mox, utroque lumine prævio, propriam quoque earumdem Febrium, ad peculiares species redactarum, descriptionem aggredi, simulque curationem, media China China absolvendam, tradere: ac tandem Methodum ipsam specialem exponere, strenuum istud Febrifugum apte, ac utiliter in iisdem administrandi.*

Pariter, cum non desint adhuc meticulosi quidam, vel præjudiciis imbuti (pauci sint licet) quibus, generaliter loquendo, suspectus redditur usus Chinæ Chinæ vel in ipsis benignis, diuturnisque Intermittentibus, non abs re censui, medicaminis ipsius innocentiam, operandi modum, & proportionem illius cum Febrium quarumlibet Intermittentium Causis, tam secundum Veterum, quam secundum Recentiorum principia consideratis, examinare, illiusque, in iisdem benignioribus Intermittentibus tempestive exhibendi, tum cautiones opportunas, tum formulas vulgatiores præmittere, priusquam peculiarem illius usum in Perniciosis, non modo Intermittentibus, sed & Subcontinuis, describere aggrederer.

Denique, cum nimia sit ex adverso apud alios ejusdem medicaminis æstimatio, tantaque interdum, ut illud cæteris quoque indiscriminatim Febrium generibus, plurimisque aliis Morbis, præsertim periodice recurrentibus, insigniter proficuum censeant: propterea his quoque, in proprio sensu nimium abundantibus, post statutam in Perniciosis Methodum, occurrendum censui. Quamobrem, quasi Corollarii loco, singulas seorsim Febrium cujusque generis species, aliosque insuper, sed compendiosius, morbos libuit perpendere, & quibus China China rationabiliter conveniat, vel non conveniat, prælucente simul experientia, decernere: ne scilicet Tyronibus erudiendis ulla desit circa remedii hujus rectam administrationem notitia.

Febrifugum equidem istud, quantum ex se, vulgatissimum est, usitatissimum, simplicissimum, & in prima inventione sua mere Empiricum, Arboris nempe cujusdam Indicæ, Gannaperide *nuncupatæ,* Liber, *seu* Cortex, *quem* Chinam Chinam *dicimus; ejus tamen* peculiarem *in* peculiaribus *Casuum plane deploratorum* Circumstantiis *administrationem, neque simpliciter Empiricam censeo, neque vulgarem, sed selectiora inter Artis præsidia reponendam, quam scilicet ratio quondam dictavit, suasit analogismus, & constans experientia feliciter confirmavit; atque ita quidem, ut vi illius intra paucas horas datum sit, Ægrotantes non paucos ab Orci faucibus facile eripere, & pristinæ, dictum factum, incolumitati restituere.*

Gloriosiore forsitan, quam par sit, vocabulo uti videar, Methodum istam identidem Meam *appellans; sed haud indecenter hoc me mihi tribuisse crediderim, probe gnarus, me, præeunte nemine, illam in recensitis* Casibus, *ac* Circumstantiis *propria tantum observatione, ac experientia comperisse, eamque non semel favente Deo, vel minus credulis suspiciendam præstitisse. Hinc, veritate rei palam cogente, factum est, ut ipse, qui cæteroqui remediis plurimis communiter receptis (quibus nihilominus utor) sæpe non multum tribuere consuevi, usu tamen istius certo* Loco, Modo, & Tempore

pore *adhibiti*, *plurimos constanter credam absolute servatos*, *mortique imminenti subtractos*, *per curationem scilicet huic uni remedio sic administrato*, *non vero soli Naturæ*, *aut prægressis auxiliis*, *ut in morbis tardioris motus*, *& lentioris periculi frequenter assolet*, *adscribendam*.

Quid in hujusmodi casibus extra Civitatem nostram agatur, *precise non novi*. *In finitimis certe Urbibus*, *iis etiam*, *quibus plurimi usus est China China*, *Methodum hanc exerceri*, *saltem ut eam fama circumferat*, *etsi quæsierim*, *non audio*: *an quisquam privatim teneat*, *ignoro*. *Cum longinquioribus haud satis intercedit commercii*, *ut probe exploratum hoc habeam*. *Non me quidem latet*, *Scripta quamplurima eruditissima circa actionem*, *usumque Peruviani Corticis*, *& a remotis*, *& a propinquis Provinciis*, *ac Urbibus* (*inter quas & nostra*) *etiam dum hæc scriberem*, *imo post editam Synopsim Tractatus mei*, *in lucem prodiisse*: *ut sileam*, *ante paucos quoque dies me subaudisse*, *hujusce ordinis quidpiam fuisse recenter editum a Transalpino quodam Viro Celebri*; *cujus tamen rei nullam usque adhuc*, *sive in Exteris*, *sive in Nostratibus Diariis*, *mentionem reperi*. *Hæ autem illustrium Virorum Lucubrationes omnes*, *vel earum plurimæ*, *saltem quas mihi videre contigit*, *in id præcipue collineant*, *ut Corticem ipsum*, *& vulgatiores illum exhibendi formulas ad omne indiscriminatim Febrium genus*, *præter Intermittentes*, *absque peculiari Specierum earumdem*, *vel Methodi in illis usurpandæ delectu*, *ampliare conentur*. *Pro omnibus fiet Febrifugi Anglici ante annos 32. circiter promulgatio in Gallia*, *cujus remedii usus hodie ibidem est fere promiscuus in quibusvis Febribus*, *& cujus tota vis in uno Cortice Peruviano*, *larva quondam imposita nunc spoliato*, *plane consistit*. *Sed ut verum fatear*, *plura*, *quæ de ipso a pluribus prædicantur Febrium Continuarum Continentium*, *Acutarum*, *Inflammatoriarum*, *& Malignarum a primordiis*, *aliorumque insuper Morborum longe disparatorum*, *curationem*, *nisi magna cum limitatione intelligantur*, *partim aperte falsa in usu practico*, *partim dubia admodum deprehendi*. *Et propterea*, *ut supra monui*, *ne quis error obrepat in hac non levi materia*, *ad complementum Tractatus*, *singulas etiam aliarum Febrium species* (*præter Perniciosas pro scopo primario constitutas*) *placuit examinare*, *& quibus utilis sit*, *quibusque frustraneus Cortex*, *innuere*.

Quod autem Scriptores Febribus quoque Malignis Remedium istud generice, *nec proinde semper cum utilitate*, *accomodantes*, *minime loquantur*, *aut possint intelligi de Febribus illis Malignis*, *de quibus impræsentiarum ego*, *vel exinde constare videtur*, *quod illorum Methodus lenta nimium*, *enervis*, *ac languida*, *vel per solam Corticis percolatam infusionem*, *vel per illius quidem substantiam*, *sed non satis larga dosi*, *nec satis apta distributione oblatam*, *par non sit*, *teste experientia*, *extinguendis* illico, *prout sæpe necessitas exigit*, *hujuscemodi Febribus*: *adeoque*, *vel de his vere locuti non sunt*, *vel adæquatam curationem earum non omnino calluerunt*, *vel si calluere*, *haud satis perspicue docuerunt*.

Unus, *quod sciam*, *rem prope attigit*, *meque*, *inscium licet*, *quodque nondum promulgatum erat sciendi incapacem*, *in hac materia præivit*, *citatus* Morton, *numquam satis laudatus*. *Hujus Auctoris Scripta*, *quorum non pauca est cum meis circa hoc symboleitas*, *licet ante duodecim circiter annos ad manus meas pervenerint*, *non prius tamen*, *quam ante triennium attente pervolvi*, *eo nimirum Tractatu*, *ubi Methodum videtur indicare*, *a mea non longe dissimilem*. *Neque alio nomine Pyretologiam illius percurrere sum aggressus*, *nisi ut*, *priusquam hæc*, *quæ tunc scriptitabam*, *publicæ luci exponerem*, *omnes*, *quotquot possem*, *hac de re Scriptores*, *consulerem*. *Cum autem Viri istius Accuratissimi Opera* (*saltem*, *quæ apud me extant*) *impressa fuerint Genevæ anno 1696. ego autem Methodum meam in Febribus Perniciosis anno 1695. plurima cum notione exercuerim*, *nullus*, *apud nos saltem*, *suspicioni locus esse potest*, *quod Actorum meorum regulam a* Mortono (*quamvis id mihi non indecorum foret*) *vel ab ullo alio Scriptorum desumpserim*. *Sed quorsum hæc*? *Neque enim gloriolam inventionis hujusce*, *quantulacumque illa sit*, *aucupor apud universam Rempublicam Medicam*, *eique sponte nuncium remitto*, *quam*

asse-

assequi datum foret apud Nostrates. Tantum mihimetipsi gratulor, quod cogitatis, aut inventis meis, Viri Famigeratissimi auctoritas robur adjungat, & gratulor eidem, quod illius inventa, & cogitata, nimium forte hucusque neglecta, mea (qualiscumque ego sim) fidelis experientia confirmet.

Hanc ergo Febres hujusmodi Perniciosas curandi Methodum (sive mea tantum dicatur, sive alteri cuipiam communis) hanc, inquam, Tyrones doceo, eosque omnes, qui doceri apti sunt: Infulatis vero Professoribus per transennam indigito, paratus ego cæteroqui doceri ab omnibus. Id unum interim stat, quod, omni, & quolibet, sive Mortoni, sive aliorum Scriptorum præeunte lumine, qualecumque illud sit, adhuc in tenebris non exigua pars Medicorum versatur; quodque magis dolendum, propemodum inermis visitur, pro repellendo, cum maxime oporteret, præcipiti hujusmodi Febrium Perniciosarum periculo: & egomet video passim, nimiumque video, dum Ægrotantes Methodo mox declaranda curati (ignoscas mihi, Lector, de me ipso aliquid prædicanti, *ajebat* Tullius *) alacres surgunt, video, inquam, alios, iisdem plane correptos morbis, sed eodem remedio, eademve Methodo destitutos, pretiosiore licet, aut etiam sæviore medicamentorum apparatu instructos, inevitabili Fato succumbere. Sane istiusmodi comparatio haud minimo mihi incitamento fuit, ut hunc facile Tractatum ederem seorsum a reliqua, rudi quidem, atque confusa, cæterorum, quos condere tunc meditabar, nunc abs me seponere cogor, materia: præcipue cum plura in dies de hoc Remedio, modo nimis humilia, & restricta, modo nimis elata, & expansa, ad modulum scilicet Scribentium Ideæ, impetusve illorum ingenii, minime vero ad normam solidæ praxeos constituta, non sine veritatis, & publicæ utilitatis detrimento, videam promulgari.*

An ipse pro voto scopum attigerim, & an meus hic labor omnibus acceptus futurus sit, adhuc ignoro; hoc ipsum tamen, quod ignoro juvat sperare. Etenim, si penes Medicam Rempublicam non male meruit Talbotius, *tumultuariam, ut sic dicam, licet non prorsus inutilem, Methodum exhibendi Peruvianum Corticem, callida quadam, ac mercenaria olim liberalitate, tradens: cur mihi, longe utilioris, ut reor, magisque ingenuæ Methodi Oblatori gratuito, gratia quædam non erit ineunda? Id vero si apud omnes non liceat assequi, liceat saltem apud Te, Lector Amice; quem a cæteris forte segregat comitas major. Tu ergo, quem præ aliis mihi benevolum spondeo, pro tua erga bonarum Artium Cultores, Promotoresve facilitate; hosce conatus meos, qualescumque, fore ut humaniter excipias, confido, si non alio titulo, saltem, ne ulteriora molienti (si quando manum, quam plura interim retrahunt, Operi rursus admovere datum sit) quam indidisti fidentiam, eripias. Vale.*

ELEN-

ELENCHUS

Librorum, & Capitum.

LIBER TERTIUS.

Continens Febrium omnium Perniciosarum, tum plane Intermittentium, tum etiam Subcontinuarum descriptionem ex propria observatione, illarumque Curationem, media peculiari Methodo Chinam Chinam in iisdem administrandi.

LIBER QUARTUS.

Curationes insignes quamplurimas exhibens omnium specierum Febrium Perniciosarum, alias recensitarum, Methodo jam descripta absolutas, una cum gravi circa hanc materiam Praxeos Problemate.

LI-

LIBER QUINTUS.

Febrium omnium Continuarum, nec non aliorum quorundam Morborum, præsertim recurrentium, examen continens, docensque, in quibusnam earum, eorumve possit esse proficuus Cortex: item, quænam illius utilitas ad Prægnantium, ac Puerperarum Febres, & quæ vis ejusdem in Clysteribus, ac Epicarpiis adhibiti.

THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER PRIMUS.

PRÆSTANTIAM, AC VIM PERUVIANI CORTICIS Adversus Febres Intermittentes, & earum Causas, illius pariter tutelam, usumque methodicum in iisdem Intermittentibus, saltem vulgatioribus, aliaque hujuscemodi comprehendens.

CAPUT PRIMUM.

Historia primum invecti apud Mutinenses Chinæ Chinæ *usus. Innocuum illa præstansque Febrifugum. Recursus Febrium post eam parcius assumptam contingens, ex adverso perperam allegatus. Pro usu illius, præter Experientiam, & Rationem, Auctoritas multiplex.*

QUAM olim sponte impolitam edidi, talem etiamnum recudi sum passus, nonnullis tantum hic illic additamentis appositis, peculiarem Methodum a septem jam lustris mihi perspectam, exhibendi Peruvianum Corticem, vulgo *China China*, vel *China Chinæ*, aliis Gallico more *Quinquina*, seu *Kinkina* appellatum, pro curandis Malignis quibusdam Febribus subdolis æque ac exitialibus, adversus quas, postquam etiam hominis vitam in extremum discrimen adduxerint, eximiis illum pollere viribus, animadversum antea non fuerat apud Nostrates. Priusquam tamen rem propius aggrediar, operæ pretium me factnrum puto, si ad sternendam mihi planiorem viam, nonnulla communiorem Febrifugi hujus usum in *Benignis* tantum, & diuturnis Intermittentibus respicientia præmittam. Licet autem hæc, & plura istiusmodi, quæ toto ferme hoc primo Libro persequi lubet, supervacanea forte cuipiam videri possint, ea tamen, si probe spectentur, ad intentum facere, atque ad innuendam congruam, ut decet, completamque egregii hujusce medicaminis administrationem non parum conducere, poterit, ut reor, haud difficulter dignosci. Etenim, vindicato ab oppositionibus fieri solitis tam salubri remedio, nec non inquisita proportione, quam potest habere cum Febrium expugnandarum causis multifariam consideratis, sensim ducentur ad tutam, & rationalem Methodum eodem utendi in iisdem Intermittentibus, saltem *benignioribus* (quod gradum faciet ad Methodum quoque, quam pro *Malignarum* curatione spopondi, suo loco pandendam) & ad seligendas e vulgatioribus utiliores ipsum præscribendi formulas, dignoscendamque insimul opportunitatem tempestivæ oblationis illius.

Non tamen ideo hic est in animo historiam sive originis, sive inventionis, sive translationis Chinæ Chinæ in Europam a primordio repetere; Id enim cum solertissimus Vir *Sebastianus Badus* jam luculenter præstiterit peculiari Libro Anno *1663.* Genuæ impresso, genesim universam remedii, tunc Orbi nostro nascentis, legere potest curiosus quilibet, tum apud eundem, tum apud alios, qui vel mediate postmodum, vel immediate Facti seriem decerpserunt a Bado. Neque pariter mihi mens est ineffabilem saluberrimi hujusce pharmaci virtutem febrifugam, ac operandi modum, sicut nec abditas Febrium Intermittentium causas, per eandem depressas, ex professo, atque intimius ad unguem usque rimari; arduum siquidem opus hoc cum omnes hactenus incassum tentarint, non minus inaniter & ipse tentarem. Sat fuerit suo loco, ubi nodus iste plane intactus relinqui non poterit, tenuia quædam abstrusæ utriusque rei specimina, sive generaliores quasdam considerationes tantum non oscitanter proferre. Impræsentiarum vero liceat historiam omnem Chinæ Chinæ ab ingressu, atque progressu illius intra Urbem duntaxat nostram, pro exercita a me in rebus Medicis praxi, obiter auspicari, ne vel a notione intra spatium temporis valde modicum acquisita, vel a parciore, quam par sit, successuum numero animadversiones meas sumpsisse credar.

Ex quo innotuit Europæ Cortex Peruvianus (cujus Planta integra prope *Loxam*, seu *Lojam* humili proceritate abunde succrescens, ab Incolis *Gannapride*, seu *Guananepide*, *Chinanepide*, vel *Guananegide* dicitur) ex quo inquam *Liber* istius Arboris innotuit Europæis regionibus, Hispaniæ videlicet primum, mox Italiæ, opera quidem, & pietate Emin. Card. de Lugo, aliorumque Patrum Inclytæ Soc. Jesu, de utroque Orbe plurimis certe nominibus, sed insuper ob hoc ipsum de nostro optime meritæ, statim excellentia novi Febrifugi, certo, ac multiplici apud Exteros experimento comprobata, sedulitatem allexit Præstantissimi Viri *Antonii Frassoni*, Præceptoris quondam mei dilectissimi, ut illud pro bono publico, & pro breviori, certiorique Ægrorum curatione in usum deduceret. Et sane recensendus ille inter primos Corticis receptores, cujus rei testimonium exhibet idem Cl. *Badus* in citato Libro, cui titulus -- *Anastasis Corticis Peruviæ*, ubi Epistol. *Frassoni* ipsius inserit sibi inscriptam sub Anno *1656.* in qua idem *Frassonus* refert, se ante annos aliquot de Cortice felix periculum fecisse in pluribus, ac signate in splendido Viro D. Comite Alexandro Eminent. Card. Facchenetti fratre. Cum ergo circa Annum *1649.* translatum fuerit e Regione *Quitensi* in Hesperiam Remedium, nemo neget, quin inter primos, qui illud admiserint, vere sit connumerandus *Frassonus*.

Cœpit ille uti China China (quam etiam *Gentianam Indicam*, *Antiquartium Peruvianum*, *Pulverem Comitissæ*, *Pulverem Card. de Lugo*, *vel Jesuiticum pulverem* vocitarunt nonnulli) post administrata præsidia universalia, & particularia, in Quartanis ultra provectis, quo tempore tum Ægri, tum Medici tædio affecti ad remedia quælibet Empirica, atque etiam anilia solent confugere. Cumque illi curationes ex voto succederent, ad Tertianas quoque Spurias, ut ajunt, tum simplices, tum duplices, benignas tamen, seu saltem non perniciales, nec non ad alias quascumque Febres Intermittentes (diuturniores scilicet) curandas, pari successu transitum fecit, fretus auctoritate *Badi* ante memorati, aliorumque ævi sui Illustrium Medicorum, quorum testimoniis quamplurimis, iisque gravissimis, *Badus* ipse Opus suum pro tutela Peruviani Corticis roboravit. Reluctabantur interim, &, quoad vixit idem *Frassonus*, semper obstrepuere omnes fere Civitatis Medici, adeo ut ad evitandum severum eorumdem tribunal, profugus, & exul Cortex non ausus fuerit in Pharmacopœas introire, sed quasi clam intra Claustra quarumdam Monialium fuerit coactus sese recipere, unde postea illum petebat Vir solertissimus, ut Ægris sibi commissis subministraret.

Dabat autem adultis initio Paroxysmi, quemadmodum tunc solemne erat, ex præscripto Romanæ schedulæ, *drachmas duas* Corticis in subtilissimum pulverem redacti, dosim vero exiliorem natu minoribus, habita ætatis ratione, sive deinde in forma haustus, ut plurimum quidem in Vino, modo tenuiore, modo gene-

generosiore, ad *uncias quinque*, plus minus facta, vel etiam omissa prævia infusione (quod perinde est) sive in forma boli, sive alio consimili artis ritu, superepoto pariter Vini momento. Hac methodo a primo adventu Corticis, ut dictum est, in Italiam, usque ad annum 1677. (quo tempore ad Praxim sub Ipso addiscendam me contuli) Febres omnes Intermittentes longiusculas supprimebat, iisdemque non raro, ut mos est, redivivis, repetito semel, aut bis Febrifugo finem imponebat. Quod millies ac millies sine ullo unquam sinistro eventu sibi contigisse, mihi pluries asseruit Vir ille fide dignissimus, ac omni exceptione major. Et egomet postmodum, testis de visu, id ipsum illi perpetuo accidisse deprehendi usque ad annum 1680. (nec enim quispiam, nisi plane vitilitigator, adversetur ob singularem casum, de quo infra *Cap.* x. *Hist.* xiii.) quo nempe anno diem suum obiit, lacrymabili sane jactura, Vir experientissimus, ac de Urbe nostra admodum benemeritus, qui vel moriens & in hoc profuit, quod eo extincto, extinctæ cum eodem, vel saltem sopitæ fuerint Nostratium fere omnium, qui tunc aderant, Medicorum in Corticem inimicitiæ; pluries enim ex iis Chinæ Chinæ antea osores, ac hostes, eadem paulo post, semotis cavillationibus, uti cœperunt. Quæ sors nonnullis quoque aliis peculiaribus obtigit post ejus obitum. *Frassoni* remediis, dum viveret, improbatis; ea namque communibus sensim suffragiis fuere subinde adeo recepta, ut ipso etiamnum *Frassoni* nomine insignita circumferantur. Atque hisce incidenter occurrentibus liceat amantissimi *Præceptoris* Manibus parentasse.

Ab eo autem tempore cœpit adeo clarescere in dies hujusce fama Febrifugi, ut jam nostro ævo nil notius sit in Medicina, nil certius, quam Febres Intermittentes China China depelli. Communis iste mos est omnibus ferme Europæ Nationibus, quod innumera undique scripta luculenter testantur. Hinc est, quod ex tam liberali illius impendio detur ansa pravis hominibus, iniquum de corio humano lucrum facientibus, eandem adulterandi, de quo passim jure merito (quandoquidem verum sit) conqueruntur Auctores, ut proinde alicubi in publicis Nosocomiis in locum genuini Corticis jam prope deficientis, suffectus fuerit pulvis ex Nucibus, aut ex Corticibus Cupressi, & Malorum aureorum dulcium, item ex radicibus arboris Persicæ, Fraxini, Gentianæ, & hujusmodi, referente præ aliis Eruditissimo *Luca Tozzi*: quibus remediis ter exhibitis, ait quandoque tolli Febres, quæ cæteroqui unica tantum oblatione Cortici Peruviano semper cedere consueverunt.

Enimvero succedanea quævis, sive naturalia illa sint, sive artificialia, nimium distant viribus ab hoc Cortice, ut qui inter omnia hucusque nota, Febrifugum præstantissimum est, ac summe innocens. Præstans equidem præ omnibus, quia præ omnibus infallibiliter, & celerrime Febres omnes Intermittentes abigit, dummodo nulla partis alicujus solidæ læsio organica sit morbi fomes. Inde fit, ut propinatis semel cuilibet Quartanario, aut Tertianario *drachmis duabus* Corticis, more maxime vulgari, in principio, vel declinatione Febrilis Accessus, possit Medicus absque ulla hæsitatione spondere, ultimum fore paroxysmum illum, nec rediturum alterum. Quid citius? Quid certius? Veritatem hujus asserti, si quis, cui notum non sit quod notum est omnibus, habeat suspectam, provoco ad experimentum; nec alium Testem, aut Judicem, volo, nisi qui contra hucusque senserit. Ad me quod attinet, testari possum de experientia quinquaginta circiter annorum, quo temporis tractu semel tantum, vel bis, quod memor sim, in casu Febris Quartanæ (absque ullo tamen Ægri detrimento) expectationem meam fefellit Cortex, siquidem ille genuinus fuerit, quod nihilominus credere non recuso. Sed quid tum? Quandoque per accidens materiam combustibilem non comburit ignis: numquid propterea non erit idoneus ad comburendam, cum millies combusserit? Quod vero innocuus, & insons ille sit, experientia pariter mihi satis demonstrasse videtur. Quidquid enim aliis contigerit, cum non tenear de facto alieno, loquor de proprio, testorque coram Deo, & hominibus (quod & plures testantur de suis Ægrotis gravissimi Scriptores) nullum unquam ex meis Ægrotanibus

bus periisse, quod sciam, ob usum Corticis, neque in morbum graviorem, sed in leviorem fere semper, etiam cum reciderit, incidisse; idque pariter mecum perpetuo animadverterunt quot quot sub me Praxim Medicam exercuere, & propria dein experientia sejunctim noverunt. Si quid vero unquam incommodi accidisse fortuito visum sit, ut in nonnullis historiis referam; id certe non culpa remedii tunc contigit, suapte natura insontis; sed ob intempestivam suppressionem Febrium plane salubrium, & depurativarum, culpa videlicet Medici, remedium Febrifugum, ubi progressus Febrium stabat remedii loco, incaute offerentis. Quod de substantia Corticis semper innoxia a me deprehensa tam fidenter assero, haud ita facile proferre possem de ullo alio Medicamento usitatiore, præsertim in linea Solventium, quorum tamen tanta esse solet apud Osores Corticis æstimatio.

Si qua nihilominus alicunde quærenda sit, ac opponenda Cortici criminatio, ea petenda est a *Recidivis* (utor hoc vocabulo ad sensum Artis, aliisque utar in progressu minus excultis) post fugatas ab eodem Febres identidem recurrentibus. Neque hic ego inficias ibo, ut inficiantur quamplurimi, omnem culpam in errata convalescentium, nec semper immerito, refundentes, quin ultro fatebor, exhibito semel, ac unica tantum dosi, Peruviano Cortice, Febrem sæpesæpius redire. Nisi hoc unum obstaret, Arborem Vitæ in China China superstitem divina Clementia crediderim. Adhuc tamen fidenter respondeo (plura circa hoc alibi prolaturus) primo, quod non semper recidunt Ægri ab assumpto Cortice, ut experientia constat, si præsertim rite, ac per repetitas justo ordine vices exhibeatur. Secundo, quod ex opposito sæpissime recidunt ter, quater, & quinquies, etsi Corticem nunquam assumpserint, sed alia methodo medica fuerint curati, unde posset contra talem methodum retorqueri eadem censura. Sed revera solutis etiam sponte, nullius omnino remedii interventu, sed solius Naturæ ope, quandoque Febribus, in easdem denuo, citra ullius culpam, relabuntur Ægri. Quid tunc dicendum? Loquamur ingenue. Recidunt Ægri sumpto, & non sumpto Cortice, frequenter Autumno, qua tempestate contumaciores sunt Febres. Recidunt raro sumpto, & non sumpto Cortice, tempore Veris, & in principio Æstatis, quibus tempestatibus quælibet methodus felix est, cum Febres tunc temporis etiam suo Marte cito solvantur. *Non igitur Medicamentum* (inquit egregie *Mortonus* hæc omnia complexus in responsione sua ad objectionem a Recidivis petitam) *sed Febris indoles in culpa est, si a perenni humorum fonte enutriatur, nec non ab aere, aut alio accidente externo. Sive enim natura, sive arte quævis sanetur, ad revirescentiam valde proclivis est. Multa enim experientia fretus* (perpendantur quæso verba hæc digna consideratione Practicorum, immo & eorum assensu) *fidenter affirmare audeo, Febrem a Corticis usu fugatam, & demum recidivantem, licet quacumque alia methodo, vel Febrifugo, vel viribus naturæ subacta fuisset, nihilo secius redituram fuisse.* Neque minus nervose similia protulerat ante Mortonum *Restaurandus* in Præfatione Tractatus sui, cui titulus -- *Hippocrates De usu Chinæ Chinæ -- Quid enim iniquius* (inquit ille) *quam a China China extorquere, ut nequaquam ab ea assumpta revertantur Febres? Numne sæpesæpius animadvertitur illarum reditus, postquam fuerint curatæ, ab assumptis catharticis, aliisque remediis? Præterea, an China China tenetur prohibere, ne qui reduce fruitur valetudine, errata in diæta committat, ne causæ externæ, & animi pathemata Febrim exulem revocent? &c. Nonne quid simile accidere videmus ab efficacia Solstitii hyberni, si quando eo tempore Febris aliqua remisit: namque unus, vel alter paroxysmus in Vere redivivus est, nisi prius revocata fuerit, præsertim per cathartica? Sed interim in medium prodeat remedium pari efficacia Febres profligans, qua China China. Nullum certe suppetit.* Dico tertio, quod quando contingit ab assumpto Febrifugo recidiva, non semper accidit vitio ipsius Febrifugi, fermentum febrile imbecilliter, aut imperfecte subigentis, sed sæpe etiam, si non semper, culpa convalescentium sibi nimis fidentium. Quarto, quod quoties recidunt, etsi Febris nonnunquam de simplici possit fieri duplex, semper debilior illa est: idque fere perpetuum observavi, ut

ut idcirco raro vocetur Medicus pro tali curanda recidiva, adeo levis illa est, & sponte evanescens. Quinto denique, quod per repetitam, & opportunam Corticis oblationem potest eadem recidiva non modo semper curari cum venerit, sed, quod magis est (dummodo congruum id censeatur) etiam priusquam adveniat, penitus, ut in progressu videbimus, præcaveri. Propterea cum sit utplurimum in potestate nostra malum istud pro libito avertere, fere nonnisi volentes afficere potest hujusmodi objectio.

Soluta, ut reor, hisce responsionibus potiore difficultate, cui & alibi valide occurram, non est cur hic inutiliter tempus teram in refellendo, quod Nebulones quidam scurriliter blaterant, ad territandum popellum, nempe quod Corticem potantes, intra annum, vel, quod magis ridiculum est, intra septem annos moriantur, sopito videlicet, & postea ferocius recrudescente eodem, vel alio pejore morbo: item quod China China pinguibus obsit, & tantum graciles sanet, aliaque hujusmodi prorsus exsibilanda. Nam præterquamquod nullus Medicus, quod sciam, quibuslibet adhibitis in Curatione remediis, cuiquam per annum, multoque minus per septennium, sanationem ratam facit (quasi teneatur ad tempus de manutenenda Ægri salute, ut Faber Murarius de consistentia Domus constructæ) facillimum insuper est, experientia ipsa impostores istos mendacii convincere. Plures etenim (quos ob digniorem causam alias sum relaturus) ac præterea plus centum alios, & pingues, & macilentos, per Corticem curatos a decem, & quindecim retro annis, hucusque tamen incolumes, possem adducere: quin memetipsum, qui anno 1696. epotis uno haustu sex drachmis illius, a morte imminente illico evasi, & etiamnum vivo, & etiamnum scribo. Ast hanc Zizaniam nullius ponderis ab ullo, qui Medici nomen mereatur, satam, vix adducor, ut credam.

Sed præter experientiam, quæ sola sufficit ad ostendendum Corticis usum prorsus innocuum, id ipsum etiam, vel nuda ratione spectata, evincitur ex eo, quod nullam vere, qua possit nocere, vim in se contineat Cortex, sive de primis illius, ut ajunt, qualitatibus, sive de secundis, sive etiam de occultis sit sermo. *Calidus* enim *ex. gr.* & *siccus* est? Calidiora sunt, atque sicciora Zinziber, Piper, Semen Sinapi, Mithridatium, Theriaca &c. *Amarus* est? Amariora sunt Absynthium, Ruta, Gentiana, Chamedrys, Fumaria, Centaurium minus &c. *Stipticus* nonnihil est? Stipticiora sunt Nucum putamina, Nuces, Cupressus, Verbena, Aurantiorum Cortices &c. quæ sunt usitatiora, nec prorsus contemnenda Febrifuga, intercedente tamen inter illa, & Corticem hoc uno discrimine, quod illa, etsi utplurimum calidiora, ac proinde magis suspecta, Febrim vix unquam tollant, & Cortex semper. Quoad occultas vero facultates, nullam in eo reperiri datum est, nisi antifebrilem. Neque enim ullam *Narcosim* præsefert, cum nullum soporem, quin potius vigilantiam, & mentis alacritatem, etiam copiose assumptus, inducat: unde, secundum plurimos, Opii consortium facile admittit, quod secus fieri deberet, si Cortex ipse eadem polleret narcotica facultate, qua Opium; rationabilis quippe subesset de nimio sopore incutiendo suspicio. Insuper si China China (ut clare demonstrabimus in historiis) soporosas Febres, atque *Lethargicas* momento temporis solvit, & cum illis submovet soporem adjunctum, satis patenter constat, illam vi potius pollere contraria: tantum abest, ut Causam Febrilem hypnotico veluti vinculo obstringat, præsertim ad tot hebdomadas, quot sunt induciæ inter morbum & recidivam, quotiescumque ista contingat, cum, ne per horam quidem, nodum hujusmodi narcoticum iniiciat spiritibus. Quod si contendatur, illam exercere narcosim, & quidem diuturniorem, adversus solum Fermentum febrile, hæc, ut patet, dici nequit vera narcosis, sed potius absorptio, illaqueatio, aut retusio fermenti, vel quid his analogum, in quo facile conveniemus, quippe in re semper innocua. Ad hæc nullas Cortex intra viscera, vel intra fluida excitat turbas, nullum cit vomitum, secessum nullum (quod illi perperam vitio vertitur) non sudores prolicit per vim expressos, non urinas immodicas, non ullam aliam sensibilem, saltem utplurimum, promovet evacuationem, quarum tamen aliquam si quando (quod haud in-

frequenter accidit) habeat adjunctam, placida illa est, modica, Ægro facilis, ac saluberrima. Uno verbo, China China citra omnem molestiam, excepto deglutionis incommodo, materiam febrilem, quæcumque illa sit, undecumque procedat, quocumque tendat, aut ubicumque moretur, materiam inquam febrilem directe petit, corripit, intercipit, aut subigit, eodemque temporis momento celebrem illam, ut ajunt, humorum coctionem, diu, sæpe tamen frustra, quæsitam, & a plurimis pro dextero usu cujuscumque Febrifugi requiri creditam, quotiescumque non præextiterit, ipsa facit, vel saltem ut fiat efficit, correcto fermento Febrili, vel sublato illius affluxu, quæ concoctio statim in Urinis altera ipsa die ab illius assumptione manifestatur, estque phænomenon perpetuum, sicuti summa dignum observatione, ita & facillime observabile; Ut propterea in hac re, quæ non de *conjectura*, sed de *facto* est, & cuilibet obvia, diutius immorari non liceat.

Quod si quispiam de arcana ista Corticis facultate, de qua tamen plura in progressu, adhuc ulteriora quærat, ut ea fidentius utatur, is quærat potius ab expertis, quid illa præstare consueverit, quemadmodum de Febrifugis, sive Alexipyretis hujusmodi faciendum monet Doctissimus *Mercurialis* -- *De præsidiis* (inquit) *operantibus arcana qualitate minime loquendum est*; *siquidem, ut scribit Galenus, medicamenta hæc cum sola experientia sint inventa, cogimur fidem iis adhibere, qui longa, & debita experientia testantur, sese ipsa cum fructu usurpasse*. Quid autem dicant, qui millies usurparunt, jam proxime disquirendum. Sex idcirco in medium prodeant, universalem totius Reipublicæ Medicæ approbationem secum trahentes, Testes eximii, experti, ac omni exceptione majores, videlicet laudatus *Badus*, *Restaurandus*, *Monginot*, *D'Atquin*, *Sydenham*, & *Morton*, qui omnes præ cæteris mihi dehinc in hac materia semper erunt Antesignani.

Badus Corticis innocentiam testatus -- *Sancte* (inquit) *id juro coram Deo meo*; *Nec nisi aliunde damna rescifcam, profecto ego nescio quid unquam, uspiamve attulerit detrimenti: Scio immo semper egregiam operam navasse, & reportatis trophæis inclytum, & manubiis admirandum fuisse, & gloriosum*. Hæc ille non minus ingenue, quam cum ibidem fatetur Corticem *ter, quaterve illum fefellisse, in quibusdam scilicet Tertianariis, quibus tamen copulati alii morbi, Gallicis potissimum, & Tabidis*, quod est extra activitatem illius. Auctoritas unius *Badi* fœcunda est insuper plurimis Celeberrimorum Virorum testimoniis ab eodem adductis, quos inter eminet Doctissimus *Conygius*, sive *Honoratus Fabri*. Hic Auctor, paulo post primum Corticis adventum in Europam, peculiari Libro suo testatus est, *Romæ*, ubi moram trahebat, *intra annum aliquot hominum millia pulverem Peruvianum adhibuisse, & non modo innoxium, sed saluberrimum quoque fuisse probatum*. Nostris temporibus, eadem Orbis jam pene universi assertio est.

Restaurandus post plurima enucleata Peruviani Corticis præclara facinora -- *Id vero* (inquit) *addidero, me nunquam hoc remedium citra successum exhibuisse, hoc est ejus ope semper curatas fuisse Febres: ac maximam partem me ad ejus usum confugisse in illarum pertinacia, aut cum symptomata verenda comitarentur*. Clarius vero ipsam securitatem remedii antecedenter testatus -- *Ad illud auxilium* (dixerat) *citra ullum periculi metum confugiendum est, nec permittendum, ut vivi comburantur Ægri, ac discerpantur*.

Primarius pariter Regis Christianissimi Medicus Cl. *D' Acquin* de remedio Anglico, cujus basis China China est, sic scriptum reliquit -- *Nulli unquam remedio potiori jure specifici remedii nomen, quam prædicto adscriptum est; nec enim hactenus ullum nobis innotuit, quod Febres pari celeritate, & securitate profligaverit. Revera Quinquina, quæ illius est basis &c.* Et inferius ad ostendendam innocuam operationem remedii -- *Locus non est* (subdit) *ut credam ab illius usu imminere discrimen aliquod: œconomiæ naturali nullam vim infert, cum, non secus ac cætera remedia amara temperata, nihil noxium corpori humano inurere valeat*.

Monginotius quoque de præstantia Corticis verba faciens, remedium hoc talis esse indolis asseverat, ut -- *Nullum hactenus*

ctenus (sunt ejus verba) *præstantius fuerit a natura productum*; ac de eodem in aliis quoque morbis, in quibus nondum usurpatum est; periculum esse faciendum incunctanter insinuat --- *Quandoquidem* (ait) *extra omnem damni aleam usurpari potest medicamentum qualitatis noxiæ omnino expers*.

Sydenham autem hæc habet de Cortice -- *Vere affirmare possum, non obstante tam vulgi, quam perpaucorum e doctis præjudicio, me nihil mali Ægris accidisse ab ejus usu vidisse unquam, vel cum ratione suspicari potuisse*. Paulo vero post -- *Et profecto, si tam effectorum durationem, quam Corticis hujus innocentiam, exploratam haberem, principem illi locum inter omnia, quotquot sunt remedia, deferre nullus dubitarem, cum non tantum in hoc morbo insignium esse virium deprehendatur, sed & in Uteri, & ventriculi etiam affectibus: Tantum abest, ut de ejus insalubritate merito quis conqueratur*. Addamus & acrem hujusce Magni Viri querelam in *Dissertatione Epistolari* ad *Cole*, petentem eos præcipue (si qui tunc fuerint in ea regione) qui Cortice pro se, & domesticis suis utebantur, & interim eos pigebat (quod & per extensum confirmat *Mortonus* testis de auditu) eos, inquam, pigebat idem remedium aliis Ægrotantibus præscribere, quin & ipsum Corticem ibidem innotescere. Quam querimoniam prodit his verbis Vir iste Clarissimus --- *Quamvis vero in Febrium Intermittentium curatione egregia præstet, ne dicam miracula, dictus Cortex, atque eodem tum ipsi nos libenter utamur, tum Uxoribus, Liberisque usurpandum imperemus, quoties res postulet* (en testimonium innocentiæ remedii) *sunt tamen quibus haud minus jam displicet, quod tam certo, subitoque morbos expugnet, quam olim displicebat, quod non nisi nuper his terrarum oris innotuerat*.

Mortonus denique -- *Me quod attinet* (inquit) *ego fidenter dico, idque postquam jam ad 25. annos quotidiano usu ejus vires explorando expertus sum, me nunquam novisse aliquid mali ab usu Corticis cuiquam evenisse, præter surditatem aliqualem* (quod tamen ego, hisce nostris in regionibus saltem, non sum expertus) *quam sponte illico a morbo evicto, vel pulveris omissione cessare semper observavi. Me hujus remedii nunquam pœnituit, nunquam aliquem Cachecticum, Tabidum, aut quocumque alio morbo affectum, multo minus quasi toxico interfectum novi. Atque ter tantum* (ut olim innui) *optato eventu, in Febre Intermittente ope ejus sananda, destitutus sum*. Alibi quoque hæc eadem nervosius repetit his verbis -- *Ego sane, qui jam ad quatuor lustra, & quod excurrit, hoc Polychrestum remediis fere quotidiæ præscripsi, vix aliquid incommodi Ægrotantibus ortum inde observavi* (*quidquid clamose, atque falso oggerant male feriati quidam, atque Ignorantes*) *quin etiam non nisi ter, uti sincero animo prius asserui; in Febribus Intermittentibus spem meam frustratus est. Utinam idem dicere licuisset de quoquam alio, quantumvis celebri remedio, in cæteris humani Corporis affectibus debellandis decantato*. Quibus assertionibus nondum contentus, sed universali insuper approbatione munitus, in hæc alibi tandem prorumpit -- *Suffragio jam Professorum pene universali in censum medicaminum salubrium, & maxime efficacium adoptatus est Cortex. Nec de suo jure apud Doctos, & probos Viros decedet ante consummationem sæculorum, ut ut ex astutia, malitia, temeritate, aut ignorantia non desinant aliqui hucusque obstrepere, & oggannire*.

Demonstrata jam satis secundum experientiam, rationem, & auctoritatem præstantia Peruvianæ Corticis, nocendi nesciæ, superesset adhuc ex mente citati *Mercurialis* hanc ipsam experientiam ulterioribus, præter adducta, gravissimorum Auctorum China China utentium Testimoniis confirmare. Sed cum ex una parte plusquam quinquaginta Illustrium Medicorum attestationes, ut dictum est, circa hoc olim protulerit *Badus*, quibus modo universa subscribit Respublica Medica, sive Italiam respicias, sive Galliam, sive Angliam, sive Germaniam, sive Hispaniam, sive aliam quamvis (ut verbo tandem dicam) Mundi, saltem politioris, Regionem: ex alia vero parte, cum ego Tractatum hunc, animadversiones tantummodo meas, præsertim practicas, continentem, quovis tum philologico, tum affectatæ auctoritatis or-

natu destitutum, ut & toto semper margine lævigatum velim, ideo ab enumeratione Scriptorum Chinam Chinam totis ulnis amplexantium (quorum series numerosa late ultra plurium existimationem extenderetur) lubens abstineo, eosdem doctis Viris satis superque notos jam sciens, aliis vero, si velint, inventu faciles. Non enim apud *Garamantas*, & *Indos* hujusmodi notitiam quærere est opus, quandoquidem nullus ab inventione Remedii fuit hucusque, qui de Febribus scribens, siluerit de Cortice. Sed & eandem notitiam, si non integram, saltem luculentam, atque præcipuam colligere quisque poterit ex Notis Clarissimi *Nigrisoti* Professoris Ferrariensis in editione per eundem repetita Opusculorum *De Blegny*, *Monginot*, *Restaurandi*, & *Sponii*, ex Zodiaco *Medi Gallico* excerptorum, & ab eo in unum congestorum in Libro, cui titulus -- *Febris China China expugnata* -- ubi, præter non vulgarem ipsius eruditionem, solidam insuper praxim in usu talis remedii, & observationes summe veras, ac utiles, meisque (experientia utrinque teste) omnino consonas, deprehendere est: ut propterea Virum istum inter saniores, & magis expertos hujusce Remedii Patronos jure merito lubeat referre.

Id unum monitos velim Osores Corticis, ut priusquam eundem damnent, quid de ipso scriptum sit, quid ab expertis assertum, legere non recusent: neque enim æqui Judicis munere fungi potest, qui antequam judicium ferat, integram Rei causam, aut defensionem renuit audire. Huic, quæso, quem facile pro Tribunali sedentes exercere queunt, ne parcant labori, ut labori crurum non parcunt ad supervacue palpandos Ægros, quibus sæpenumero acceptior est sanatione blandimentis cassa, officiosa jugulatio.

Liberum hunc loquendi modum, quem in decursu quoque identidem offendit Lector, & a quo cæteroqui cavere mihi religio est, ne quis mihi vitio plane vertat, is attendat velim, procedere hoc ipsum, non ex dicacitate, aut malitia, sed ex ipsius necessitate materiæ, ad Apologeticam nonnihil vergentis; quippe crimen istud (si vera hæc pandere crimen reputatur) familiare est Auctoribus omnibus, quotquot sunt, qui de hoc Remedio scripserunt experti, & non tantummodo per conjecturas, aut ex aliorum relatu: ii namque, ut obvium est cernere, temperare nequeunt a ludibus, neque a tutela fervidiore tanti medicaminis, sicut nec ab amara, & acri querela, neminem tamen specialiter impetente, quod ei tot futiles objectiones, tot somnia, totque figmenta frequenter opponantur: signum evidens, quod hujusmodi Scriptores referentes ex intima conscientia, quæ vera sunt, & experta sibi, sine querimonia, & indignatione quadam ferre nequeunt vanas, & aperte falsas hujusmodi Hominum inexpertorum, fallacique idea præoccupatorum cavillationes, dato etiam quod nonnulli Corticis Patroni, in illius usu minus temperantes, abundent aliquo excessu credulitatis, orto nihilominus ex admirabili, & innocua, quam pluries deprehenderunt, illius virtute.

Ob eandem causam, veniam aliquam me assecuturum facile credam, etsi trita nimis interdum inculcem circa usum hujusce Remedii, quæ ceteroqui puderet efferre in doctorum conspectu, quorum oculis vulgaria quædam fortasse vilescent; sed qui lustrabit Historias meas, in iisque, non modo inexpertorum incredulitatem, & tergiversantium diffidentiam, sed & identidem Adversantium animositatem, mucidarumque rationum, ac doctrinarum oppositionem animadvertet, parcet insimul impugnationi minus conquisitæ, triviali, & Minervæ Repugnantium accommodatæ. Quo pacto enim, quæso, dabitur mihi usum validum, & liberalem Chinæ Chinæ in Febribus quibusdam exitialibus suadere iis, qui vel in benignis illam abdicant, atque proscribunt, ex indelebili inanium principiorum præventione, nisi illis, data etiam eorumdem rancidorum principiorum positione (quæ refellere nimis tædiosum foret, ac tandem inutile) ostendam innocentiam Remedii junctam infallibilitati felicis eventus?

Sunt namque & hodie (pudet fere hoc in propatulo ponere, licet ita sentientes nec pudeat, nec pigeat palam profiteri) sunt, inquam, vel apud nos, qui contra totius Orbis experientiam, atque consensum, damnant Peruvianum Corticem, æque ac si Arsenicum foret, aut Sublimatum;

matum; neque usque adhuc sibi suadere possunt, illum Febres Intermittentes fugare, vel id innoxie saltem præstare, neque norunt (etsi plura norint altioris indaginis) qua dosi præcise ad ipsas abigendas vulgo usurpetur: adeo scilicet exosum illis est nomen Corticis, & gravis ipsa cogitatio de eodem; crescitque in dies illorum aversatio ea proportione, qua crescit ex præclaris operibus fama Remedii. Quod autem in hac Regione contigit, Viris cæteroqui doctissimis, eruditissimis, & ingenuis Professoribus abunde referta, puto rationabiliter contingere posse & in aliis. Liceat itaque minus doctos ad modulum captus eorum erudire, salva integra Eruditorum existimatione: etenim (ut alias sum protestatus) Tyronibus scribo, iisque tantum, qui Tyronibus æquiparari merentur, non maturis, doctisque Professoribus, quibus peculiarem tantummodo Chinæ Chinæ administrationem in arduis quibusdam Casibus, meamque simul experientiam in historiis expressam, fidenter exhibeo, ut eam fugaci saltem, humanoque intuitu, donare non dedignentur. Cætera, si lubet, ad lusum percurrant, & jocum.

CAPUT II.

Pervicax Antipathia, qua nonnulli abhorrent ab usu Peruviani Corticis, *illumque proscribunt. Ratio recursui Febrium tempestive occurrendi.*

SUnt igitur hodie nonnulli (perpauci licet) præjudiciis vetustioris Pathologiæ nondum exuti, qui reluctantibus insimul experimento, ratione, atque Orbe toto, adhuc male sentiunt de Cortice, &, quod turpius est, crimen istud tangit præcipue nos Italos, cum tamen omnem ferme, quam intra totius Europæ confinia nactus est famam, ab Italis Scriptoribus primum traxerit Cortex; ut proinde stupidus exclamet Auctor quidam Anonymus (*Helvetius* creditur) in Libello gallice conscripto, cui titulus -- *Les admirables Qualitez du KinKina* -- nobisque exprobret, quod in Italia, unde antiquiorem melioremque deduxit China China nominis sui propagationem, ibi pauciores, quam alibi, inveniat patronos, cum in Gallia, ubi serius apparuit, tantam existimationem, etiam propter Italorum testimonia, sit assecuta. Illius ideo verba huc referre non piget -- *C'est une chose assez surprenante, que le KinKina, qui fait aujourdhuy tant de bruit en France, par la guerison d'un nombre infini de personnes, ausquelles il a rendu la santé, trouve si peu de partisans en Italie, où il commença à paroitre, il y a pres de quarante ans, sous le nom de la poudre du Cardinal de Lugo Espagnol, & qu'on n'y peut encore croire qu'il soit un remede specifique pour toutes sortes de fievres*. Quæ quidem querela justissima est, dummodo plurimum restringatur, neque credulitatem nostram extensam velit ad omnes æqualiter Febrium, etiam Continuarum, species, in quam exceptionem alibi consentire videtur idem Auctor; quandoquidem, Febres Intermittentes (& quæcumque, subdo ego, ab initio tales fuere, necdum omnino a sua natura descivere) esse verum objectum actionis Peruvianæ Corticis, asseverat dum inquit -- *Les plus admirables effets de ce Febrifuge paroissent dans toutes les fievres intermittentes, qui en sont le veritable objet*. Quod vero etiam in istis perpetuo ablegetur a quibusdam idem remedium, sane, si non in Fatum quoddam, non in aliud, quam in ingenitam quandam eorum antipathiam potest refundi; Sed & hanc ipsam satis mirari nequeo, quoties hæc, quæ cogitanti occurrunt sæpius, mecum ipse revolvo.

A prima Medicinæ origine ad hæc usque tempora, maxima fuit Medicorum solicitudo, longo sæculorum tractu incessanter exculta, ut Febrifugum aliquod invenirent, ad sistendos Febrium Intermittentium Paroxysmos. Nil intentatum reliquit illorum sollertia, triplex regnum Naturæ, Animale scilicet, Vegetabile, ac Minerale, susquedeque volventium, ut vel aliquid naturale ad hoc aptum detegerent, vel artis adminiculo redderent tale. Usque eo devenit Artis tentamen audax, ut ad Dracones, ut vocant, mitigatos, hoc est ad ipsa venena præparata, & nonnihil retusa, experiunda confugerit. Hinc Antimonium, & Mercurius (quæ, ut notum est, nocentiora sæpius sunt præparata, quam cruda)

da) Arsenicum ipsum, Vitriolum, Scammonium, Colocynthis, & hujusce farinæ sexcenta alia, paulo ante accessionem exhibita, crebro in usu fuere. Ex his, & similibus fabrefacta sunt Febrifuga *Riverii*, *Muscochii*, & *De Clos*, Hercules *Bovii*, Arcanum duplicatum *Mynsichti*, pulvis *Algorethi*, *Cornacchini*, & id genus alia, nomen veri Febrifugi nequaquam merentia, quorum omnium valde periculosorum, ut & aliorum mitioris ordinis, sed plane inutilium, si vellem Catalogum texere, Tractatus iste in amplum volumen excresceret.

De prioribus ergo tantum, scilicet de energeticis loquendo, si ea bis, ter, vel quater fuissent exhibita, fama erat, quod periodus febrilis tandem inhibebatur. Interim vomitus immanes, enormes secessus, tormina, cruciatus, anxietates Ægrum torquebant, quandoque non fine vitæ discrimine, &, quod pejus est, sæpesæpius (dato quod nonnunquam res ex voto cesserit) Febris pari passu, si non etiam pejore, progrediebatur, cum insigni interim virium jactura, & vitalis œconomiæ detrimento. Proponebantur nihilominus, atque ultro propinabantur, etsi spem pluries fefellerint, constanter, & absque ulla trepidatione aliis Ægrotantibus, quibus postmodum si Febris de more inexpugnata processisset, sat erat dixisse, eos saltem a pravis humoribus esse purgatos (verius dictum foret meliotibus destitutos) quos nisi Febrifugum illud adeo strenue, licet cum aliquo incommodo, evacuasset, maligna, lethalisque illis Ægritudo imminebat. Sed tandem a Medicis sanioribus, ac ingenuis, immo vel ab Ægrotantibus ipsis cognita proprio sumptu fallacia, ab hujusmodi remediis feriari cœperunt.

Cum vero hanc ipsam auxiliorum penuriam male ferrent utrique, Clinici vero eandem supplere pro virili contenderent, idcirco, incassum licet, *in varias abiere vias*, quas inter peculiari mentione digna videtur Methodus propinandi paucis ante accessiones horis medicamentum conflatum ex diaphoreticis calidioribus, sudore insimul externis adminiculis provocato, mox offerendi hora paroxysmi Catharticum, mistura quadam spiritosa, & diaphoretica solutum, vi quorum remediorum, in medio Febris impetu, omnes illæ oppositæ simul coinciderent operationes, ut nimirum Æger jam algens sudare, & e lecto surgere ad alvum deponendam cogeretur; sicque Paroxysmi progressus confunderetur, atque interturbaretur. Cujus animosæ methodi, quæ paucos habuit sequaces, auctor fuit Celeberrimus Practicus Londinensis *Thomas Sydenham* ad curandas Tertianas Intermittentes, priusquam in iisdem vires Corticis, quas in Quartana tantum noverat, experiretur. Perspecta namque paulo post integra illius virtute, de eodem tam bene sensit, ut purgationibus, cæterisque evacuationibus plane posthabitis, nullum aliud remedium illi æquiparandum duxerit, quoad tutum usum, ac effectus promptitudinem, ut nuper vidimus.

Irreparabili itaque deprehenso utilium Febrifugorum, vel Methodi cujuspiam certæ, tutæque defectu, factum est, ut magna pars Medicorum, arti consuetæ, plusquam par sit, fortasse fidentium, Quartanas Febres, & Tertianas diuturniores, crebris, ac usualibus purgationibus, sanguinis missionibus pluries repetitis, julapiis, jusculis, pulveribus ad nihilum, nisi ad Ægri nauseam, tædiumque facientibus, pertinaci usu curare tentaverit; quibus demum nil proficientibus, ad simplicia vegetabilia, Febrifuga reputata, ut Centaurium minus, Camedrym, Gentianam &c. item ad alia Specifica, sic dicta, carpis apposita, vel digitis alligata, ad Amuleta de collo suspensa, tandemque ad puerilia, & plane ridicula confugere cogebatur. Quod si beneficio temporis in horum remediorum administratione inaniter consumpti, sponte naturæ non convalescebat Æger, ad aeris, tempestatis, vel regionis mutationem relegabatur. Altera vero pars Medicorum magis sincera, & Arti fidens tantummodo quantum decet, vel Febres contumaciores nullo pacto attingebat, vel administratis potioribus remediis, & tentatis rationabilioribus, præscriptoque congruo victus regimine, easdem aliquantulum enervatas soli demum naturæ curandas, præmisso tantum ingenuo de diuturnitate prognostico, relinquebat.

Affulsit interea beneficum lumen cæcutientibus, detecto Peruviano Cortice, in quo vis illa Febrifuga, tot diu quæsita

ta laboribus, eminenter emicuit. Sed (mirum dictu) reperitur ex voto Remedium omnis omnino pravitatis expers, Febres momento temporis fugans, nullos in Corpore tumultus excitans, nullam penitus molestiam pariens, ac si nihil sumpsisset Æger, & statim repertum rejicitur, immo cæteris jamdudum rejectis, noxiis, ac inutilibus, quasi deterius foret, postponitur. Numquid forte illud audax quidam Chymiater ex Antimonio, vel ex Mercurio sublimatis eleganti periculo fabrefecit? Minime gentium. Non alium Opificem habuit China China, quam Deum, & a solo Deo omnem, quam nacta est, febrifugam virtutem recepit. Anne ergo Deus illa utitur in humanum genus specie juvaminis in ultionem Peccatorum? Cur illi tantam vim indidit, ut ea demum deluderemur, ut ea nos perderet? Absit hæc a nobis ingrati animi blasphemia. Si reliquis Plantis, & earum cuilibet injunxit Creator virtutem suam, qua postmodum a nobis detecta, si salubris appareat, fidenter utimur, quare virtute Corticis febrifuga eidem impressa, & a nobis evidenter detecta, pari fiducia non erit utendum? Ast quid dixi, Medicos fidenter uti consuetos, herbis, & rebus, quarum virtutem perspectam habeant? Quin iis utuntur ut plurimum in fide Parentum, de quarum natura, & viribus, nullam, nisi confusam, incertamque habent notitiam. Illis tantummodo velut egregiis utuntur, quia semper utuntur inutiliter; Cortice vero, cujus virtus perspicua est, & incomparabilis, quandoquidem cum fructu adhibetur, uti piaculum est.

Viguit perpetuo (liceat paululum digredi, & serio ridere, siquidem quandoque

— ridentem dicere verum
Quid vetat?) —

viguit, inquam, perpetuo immortalis, & cavillosa garrulitas inter Pharmacopolas non modo, verum & inter Medicos quosdam Pharmacopolarum more philosophantes, acriterque disputantes, an res quamplurimæ refrigerent, an calefaciant. Vetus Theorema est, Acida omnia refrigerare, Amara calefacere. Dubitatur tamen, an Acetum, aut Spiritus Vitrioli in linea Acidorum refrigeret, & an Cichorium, in linea licet Amarorum, ullo pacto calefaciat. Recentior modo dissensus est inter Neotericos, an voluptuosæ quædam nuper in Orbem nostrum, mox & in usum Medicum invectæ Potiones, quicquam sanitati, generaliter loquendo, conferant, an detrahant, ut potus Chocolatæ, Thè, Coffee, similiave

Pocula, ab Odrisio multum laudata
Tyranno.

Laudant promiscue inter Medicos ii, quorum palato nova hæc, & exotica arrident: improbant, qui iisdem minime oblectantur, *Juris* antiqui sequaces. Laudo Ego, quia saltem sorbillantibus antea Vini spiritum, potiones hujusmodi in illius locum suffectæ, gravius delinquendi ansam præcidunt. Pariter divisa sunt vota, an Camphora, ut semen extinguere credita, frigefaciat intense, an, ut facillime inflammabilis, impense calefaciat. Idem pari contentione quæri solet de Opio, de Vipera, ac de mille aliis rebus maximi ponderis in praxi, quarum scilicet usus præposterus insigniter potest obesse, ut oblatio *v. g.* Purgantium in principio, aut fine morborum, præsertim acutorum, numquam satis damnata, sed nondum satis ab usu seposita, & hujusmodi. Medicus ergo quilibet, pro captu ingenii sui, prædictis omnibus utitur, unus quidem ad calefaciendum, alter vero ad refrigerandum &c. Sed veritas una est. Cichorium, Acetum, Spiritus Vitrioli, Camphora, Opium, Vipera, vel refrigerant, vel non refrigerant. Alter de duobus Medicis infallibiliter errat, Æger vero pœnas luit.

Delirant Reges, plectuntur Achivi;

Neuter tamen culpatur, etiamsi error, qui in alterutro est certus, sit in materia quandoque gravi, ut in Opio stupefaciente (neque enim semper in solo calore, vel frigore, vel in solo Cichorio, aut Aceto consistit, quod parum referret) neuter, inquam, culpatur, quia in materia incerta, sua quisque ductus ratione, & sua fultus auctoritate, conscius licet de opposita opinione, & de errandi probabilitate, operatur. Culpabitur forte tanquam de crimine, si Chinam Chinæ offerat, quia virtus illius certissima est, & indubia, nec potest controverti, an febrem tollat, nec ne. Dixi, errorem sæpe

ſæpe contingere in materia gravi, quia ſæpe in materia gravi graviſſimæ ſunt controverſiæ, & nihilominus lubricæ determinationes. Quænam, quæſo, non vigent Quæſtiones circa generalem uſum *Phlebotomiæ*, quæ a pluribus doctis Medicis, noſtri etiam ſæculi, fere perpetuo ablegatur? Quænam non leguntur diſſidia circa uſum illius particularem in Variolis, Morbillis, Peticulis, & hujuſmodi? Quænam lites non ſunt, ut nuper ajebam, circa uſum *Purgantium* in Acutis, & in illorum principiis? Hoc non obſtante, quotidie præſcribitur fidenter utrunque, aut alterutrum, cum ſcientia contrariæ ſententiæ (quæ, ſi vera foret, proh quantum noxia foret, noſtra præſcriptio!) licet pro alterutra parte, quantumvis probabiliore, nulla conſtans ſtet, aut indubia experientia, ut in uſu Corticis certo febrifugi, & nihilominus adhuc pro ſuſpecto habiti.

Procedamus ulterius. Non modo in rebus incertis hallucinantur aliquot ſaltem Medici, ſed ultro errant (donetur veritati hæc libertas, parum fortaſſe cauta, quippe nimis ingenua) errant, inquam, etiam ſcienter, ſi modo velint animadvertere, ſe nonnullis uti rebus, quibus vel invalidam, vel nullam ineſſe virtutem, pro obtinendo fine, in quem uſurpantur, mille antea experimentis (quidquid in contrarium ſcripſerint vafri quidam, vel nimium creduli) luce clarius deprehenderunt. An graviter peccent, ſive ob imperitiam id fiat, ſive ob ſocordiam, palatum ſimul, & crumenam Ægrorum, quandoque pauperum, male multando, videant Theologi. Ego ſane remedium, quod pro me ipſo non uſurparem, alteri numquam præſcribam. Non hic præciſe loquor de tot Confectionibus Cardiacis, de tot pretioſis Medicamentis inutilibus, quibus abutuntur nonnulli, fortaſſe Corticem improbantes, ac illiuſmodi Medicamenta inertia Cortici activo perperam, & fruſtranea impenſa anteponentes, quos proinde incurrere in Legem *Repetundarum* autumat *Badus*. Neque ſermo mihi eſt de celeberrimo Lapide Bezoartico a Medicis potius Ægrorum ſudores fruſtra expectantibus, quam ab Ægris ipſis ſudores eliciente; cujus nihilominus (etſi ſpem millies fruſtraverit) tam creber, tamque inanis eſt uſus, abſque eo quod, illo etiam nil operante, quidquam metuant, qui præſcripſerint; ſed de abuſu loquor magis vulgari, minus forſan notato, & maxime univerſali.

Atque, ut cum aſſumpta hactenus comparatione procedam, nonne illi iidem Medici, quibus tantum eſt curæ, ne tractu temporis noceat Cortex, quem cæteroqui vident ſtatim prodeſſe, præbent pro curanda *v. g.* Scabie, poſt repetitas ſupervacaneas purgationes, & phlebotomias, tantum ſucci Cichorii crudi, quantum vix Uter caperet, tantum Seri lactis, quantum vix Labrum, tantum pulveris ex teſtaceis, quantum vix admitteret Bulga, licet poſt longam experientiam certo didicerint, hujuſmodi remediis vix umquam Scabiem ſanari, quam cæteroqui ſanant Viperata intus, & Sulphur extus, tempore idoneo, & cum regimine adhibita? Neque tamen, ex tam copioſa ſucci illius ingurgitatione, ullam metuunt cruditatem in ſtomacho; cum ex adverſo illud idem Cichorium in Acetariis, Oleo, Sale, & modico Aceto correctum, ac conditum, a paſtibus religioſe proſcribant: neque ullam a tanta ſeri aceſcibilis, aut corruptibilis illuvie læſionem, ullamve a tot pulveribus terreis, cruſta quadam Ventriculum, ac inteſtina obducentibus, obſtructionem reformidant, cum cæteroqui ſciant terrea hujuſmodi ingeſta Chloroſim, & malum habitum inducere, præbeantque incunctanter, licet de non curanda intra annum hiſce remediis Scabie moralem habeant certitudinem. Non eſt tamen, quod plane improbem enarrata remedia, quibus, defectu meliorum, utor & ipſe, moderamine tamen, atque fiducia viribus eorum ſatis perſpectis correſpondente; ſed dico, ridiculum eſſe, quod illis tam fidenter utamur, China China vero tam trepidanter, cum illinc irritus ut plurimum, hinc fauſtus ſemper ſuccedat eventus.

Dicam amplius. Nedum remediis, quorum virtus incerta eſt, & iis, de quibus certum eſt, quod non ſanant, utuntur Medici, Corticem tanto horrore metuentes, ſed & inſuper aliis, quorum noxa præſens certiſſima eſt, incertiſſimum vero futurum levamen. Exemplo ſint Cucurbiculæ, remedium pro Ruſticis, ac

Baju-

Bajulis ob assuetudinem, & Vesicantia pro Capucinis ob amorem Crucis, quemadmodum dicere consueverat, cum viveret, nostræ numquam memoriæ moriturus *Malpighius*: quorum Epispasticorum acrimonia dolorifica ex Cantharidibus, Euphorbio &c. præter partes externas, ad internas usque, dysuria teste, progreditur; & tamen de illorum juvamine res adeo controversa est, ut ab innumeris Auctoribus, tum Antiquis, tum Recentioribus, velut absolute, ac perpetuo noxia damnentur. Hæc, inquam; quæ Sanis Febrem inducere apta sunt; Febricitantibus graviter decumbentibus affiguntur ab iis identidem Medicis (quos tamen non ob id semper damno) qui leviter Febricitantibus renuunt præscribere Corticem, cujus juvamen præsens certum est; incommodum vero, quod ex Febrium suppressione ominantur, somniatum, & ab expertis millies numquam deprehensum.

Hujusmodi equidem terriculamenta imaginaria circa usum Corticis, facile condonarim. *Chifletio*, *Plempio*, *Serponto*, *Magneno*, *Paravicino*, *Casato* &c. sicuti nimiam forte circumspectionem suam censeo condonandam *Jo. Forti*, suam, ut levissimam, cunctationem *Villisio*, suam cautelam *Malpighio*, omnemque tandem trepidationem aliis quibuscumque Magnis Viris, qui vel tempore tantum primi adventus, & nascentis usus hujusce Febrifugi floruerunt, vel saltem nondum plenam experimentorum illius notionem habuere. Æquum enim tunc erat novitatem remedii examinare, discutere, ac de inusitato eventu, fausto licet, nonnihil dubitare: nec ipse quidem tunc egissem aliter, donec prima paucorum experimenta longior tandem usus comprobasset. At postquam diuturna, & crebra Medentum experientia, votoque unanimi recepta est, ceu utilis, ac innocens illius operatio, nec consensu minus universali rejecta est Scholarum Humoristarum doctrina, cui præcipue innitebantur quotquot inventa fuere contra Corticem Machinamenta, nullus profecto amplius trepidationi, aut hæsitantiæ locus potest superesse, nisi larvata sub specie panici timoris lateat pervicacia.

Atque his positis equidem fateor, me intelligere non posse, cur China Chinæ improbetur, nisi forte eo solum nomine improbetur, quod prosit; reliqua vero approbentur, eo quod non prosint. Memet explico. Adeo assueti sunt Medici uti remediis, quorum Virtus creditur potius, atque supponitur, quam dignoscitur; ut de hoc, cujus virtutem in omni sexu, ætate, temperamento, ac climate sensibiliter tangunt, præ admiratione metuant (quasi foret aliquid in Natura præstigiosum) ne quid mali, vel doli subsit. Revera qui Chinam Chinæ pro fugandis Febribus Intermittentibus respuunt, utuntur constanter, etsi semper frustra, Absynthio, Centaurio, Chamædryo, Gentiana, Fraxini Cortice, & hujusmodi, quærentes sanationem a plantis, quæ nequeunt illam præstare, & ab ea, quæ præstare valet, nancisci nolentes. At Bone Deus! Cortex Fraxini pro Febrifugo proponitur ab Antiquis, a quibus Peruvianus Cortex proponi nequibat, utpote nondum notus. Cortex Peruvianus, detectus postmodum, proponitur a Neotericis. Uterque est *Liber* Arboris a Deo datæ; Uterque dicitur Febres fugare, & quidem uterque sine ulla sensibili evacuatione. Cortex tamen Fraxini, dum exhibetur, semper, aut fere semper, exhibetur incassum; Cortex vero Peruvianus numquam, aut fere numquam. Quid? ille laudatur adhuc, & usurpatur; Iste damnatur adhuc, atque rejicitur. Quænam quæso cæcitas est isthæc? Forsitan si in Fraxini Cortice parem Medentes virtuti nostri Corticis reperirent virtutem, illam pariter haberent suspectam, adeoque fallant eos remedia necesse est, ut illis adhibeant fidem.

Si vero Chinæ Chinæ eandem denegent, quia illius assumptio, Febre depulsa, relinquat homines in recidivam pronos, præter ea, quæ superius dixi, addo fidenter, quod etiamsi soli Chinæ Chinæ imputare velimus recidivas, quæ a tot aliis occasionibus pendere possunt, & frequenter pendent, adhuc tamen non posset eadem culpari, nisi ob imperfectam Morbi judicationem, nequaquam vero ob noxam; Quod equidem incommodum, quacumque alia etiam Methodo sanentur Ægri, sæpissime solet contingere, immo etiamsi sanentur sponte, nulloque remedio prorsus adhibito. Duplici autem modo possumus his recidivis occur-

occurrere, ut alias tetigi, scilicet vel eas ocyssime iterum curando, quoties redierint (quemadmodum in omnibus aliis Recidivis independenter a Cortice contingentibus conamur facere) vel easdem in totum, si velimus, praecavendo, quorum tamen neutrum tam facile vulgari medendi Methodo valemus assequi. Apposui conditionem -- *Si velimus* - tam levis enim est saepesaepius accessionum recursus, ut nonnumquam expediat febrilis fermenti reliquias ipsi effervescentiae Febrili duobus, vel tribus accessibus dissipandas relinquere, quo demum non rite succedente, ad artis ministerium fas est denuo confugere.

Pro curanda itaque Febre iterum recurrente, quemadmodum Cortice non utentibus mos est iterum atque iterum easdem phlebotomias, & purgationes, eosdem Syrupos, & pulveres, cum quibus morbus antea fuerat imperfecte judicatus, repetere, cum eventus etiam diuturnioris incertitudine, cur non poterit eadem de causa, praemissa etiam, quotiescumque redierit Febris, si cui lubeat, aliqua ventris expiatione, iterum atque iterum repeti oblatio Corticis, usque ad perfectam judicationem, cum certitudine, & promptitudine eventus? Sane in pluribus Morbis, ut Dysenteria, Colica, Nephritide, aliisque doloribus praescribuntur remedia Narcotica, eaque identidem repetuntur, ad impetrandas tantum inducias, cum certitudine recrudescentiae fortioris, causaque morbi non modo superstite, sed & saepius ob id ipsum contumaciore reddita; Cur ergo tutius non poterit adhiberi Cortex in eundem, vel potiorem finem, eodem jure, quo cum discrimine in aliis morbis usurpantur Narcotica?

Pro inhibendo autem etiam penitus, priusquam ingruat, Febris recursu, in promptu est modus, isque tutissimus, facillimus, atque utplurimum certus, repetendo scilicet, Febre statim fugata, & per plures postmodum dies continuando, immo, post aliquod temporis intervallum, iterum ad aliquot dies renovando lentum usum ejusdem Corticis, sive mavis Extracti illius, juxta praeparationem, quam *Charas* instituit, per quam spoliato (si Auctori sit adhibenda fides) partibus inutilibus, & Febrifugarum activitatem remorantibus, aut infringentibus remedio, adeo efficax illud redditur, ut, eo congruenter assumpto, omnis omnino recidivae tollatur occasio; qua de re idem, si placet, consulatur Auctor. Potest ne leviore incommodo, minore impendio redimi hoc infortunium? Qui Cortice non utuntur in Febribus, nonne praescribunt Syrupos ad Septimanas, & Menses, ut sensim per viam alterationis, ut ajunt, Morbum expugnent? Nonne passim in Febre quavis periodica lentiore, Apozematis per Epicrasim purgantibus per hebdomadas pariter Ægrum fatigant, & saepius incassum? Nonne in aliis casibus extra Febres usurpant decocta aliorum Lignorum, & Corticum, eandemque protrahunt ad quadraginta, & sexaginta dies, immo illa quotannis repetunt, ut in curatione Luis Venereae, post plures prophylaxes iterum atque iterum facile reviviscentis? Cur ergo Cortex Peruvianus, qui tam strenuum Alterans, tamve specificum Absorbens est, ut quam cito Febrile Fermentum componat, ac tandem domet, non debebit, aut poterit, pro totali Febris eradicatione, ad aliquot dies, ut alia omnia alterantia, repetitis vicibus usurpari? Sane *judicio nostro* (inquit egregie *Baconus*) *opinio fuerit magis blanda, quam vera, si quis existimet, Medicamentum aliquod tam potens, aut felix fieri posse, ut usus ejus simplex curationi alicui grandiori sufficiat*, subditque paulo post. *Quae in natura eximie possunt, ac pollent, sunt, Ordo, Prosecutio, Series, & Vicissitudo artificiosa*. Qua igitur ratione Cortex debebit sanare perpetuo, dum semel tantum offerretur? Anne caetera Febrifuga vegetabilia offeruntur semel? Offeratur ut reliqua, & sanabit longe certius, ac reliqua. Numquid illi onus incumbit, una, vel altera oblatione tollendi febres, & inhibendi recidivas, cum aliis remediis concessum sit per menses Ægrum torquere, angere, & expectationem deludere? Discant ergo prius Corticem exhibere qui damnant; rite experiantur, & damnent.

CA-

CAPUT III.

Princeps oppositio in Chinæ Chinæ *usum, ex carentia sensibilis evacuationis post eandem assumptam petita, diluitur: Experimenta quædam tentata ad explorandam illius vim Febrifugam exponuntur.*

UNA superest tollenda difficultas plurimi habita, & obtrudi solita contra usum Peruvianæ Corticis, in cujus objectionis examine paulisper immorari necesse est. Id autem duplici ratione; quia nempe hujusmodi objectio multa, & varia simul complectitur, & quia omnia, quæ ex illius solutione resultant, ac facere possunt pro usu innocuo Chinæ Chinæ, generaliter loquendo, multo magis facere poterunt pro eodem, loquendo in particulari, nempe in casibus, in quibus nullum aliud Asylum suppetit, quod est intentum meum, in cujus gratiam cuncta, quæ dicta sunt, & plura, quæ mox dicentur, placet præmittere.

Opponitur itaque, quod ab assumpto Cortice nulla sequatur sensibilis evacuatio, adeoque causa Febris, illiusve fermentum figatur, & intus detineatur pro recidiva, vel alio pejore morbo inde imminente.

Vulgatissima hæc oppositio gratis supponens ab usu Chinæ Chinæ intus coercitas jugulatarum Intermittentium causas, æque gratis supponit, eas pro curatione semper indicare evacuationem, non vero solam absorptionem, aut correctionem sui. Fundatur insuper illa in absona satis illatione, quandoquidem ab incertissimis Febrium causis (de quibus nil certius habemus, quam quod sunt incertæ) ad impugnandam certissimam Corticis operationem procedit: oppositis enim plane gressibus est incedendum, ab infallibili videlicet, ac uniformi ejusdem actione, in varias Febrium species sine manifestis evacuationibus exercita, ad rimandam occultam, & molis sæpius inconspicuæ, earumdem causam, semper æqualiter expugnatam; ne scilicet ab ignoto ad confundendum notum, sed ut a noto ad detegendum ignotum ordinata methodo convertamur. Hanc methodum philosophandi, in hac speciatim re, discere nos non pudeat a Celeberrimo *Jo: Alphonso Borello*, Matheseos Professore, qui de Febris, & de fermenti, seu causæ febrilis extinctione verba faciens, & ab hoc opere sensibiliores evacuationes excludens, suum assertum ex actione Peruviani Corticis confirmat his verbis -- *Hinc deduci posse videtur, quod Febres numquam, aut raro curari queunt ob copiosas humorum purgationes, & ejectiones, cum fermentum febrile exiguæ molis esse soleat; quod evincitur ex curatione Febrium cum rigore advenientium a Cortice febrifuga, ab India nuper advecta, quæ absque ulla ejectione, aut per alvum, aut per sudores, vel per urinas, Febrem tollit.*

Non tamen universaliter certum est quod *Borellus* primis hujusce remedii temporibus facile concessit, & quod nimium supponitur ab Opponentibus, nempe quod nulla umquam post epotam Chinam Chinæ sequatur evacuatio sensibilis, cum nonnumquam aliquæ per sudores, per urinas, & per secessum observentur, ut indicabo in historiis, insignes evacuationes, licet (quod ingenue fateor) ut plurimum non succedant. Sed si non succedunt insignes, nonne adsunt evacuationes consuetæ, post debellatas per Corticem Febres insigniter mutuatæ, quæ possunt sufficere? Nonne alvi fæces sunt manifesta Corticis tinctura infectæ? Nonne Urina semper copiosior nonnihil redditur, croceo utplurimum, vel alio quovis morboso colore in citrinum converso, & crassa, vel tenui consistentia in mediocrem, cum signis coctionis, statim mutata? Numquid sub istis solis evacuationibus, etsi consuetis, latere non poterit Fermentum febrile, vel portio saltem illius activior a Cortice absorpta, vel quomodolibet secreta, ac inde cum reliquis quotidie excernilibus more solito foras detrusa? De evacuatione, seu dissipatione insensibili, quæ haud improbabiliter cum Cl. *D'Acquin*, & aliis posset in medium afferri, ne verbum quidem hic facio, ne videar latibula quærere, ac diverticula. Istam tamen non adesse, vix ullus impugnator probare posset.

Sed demus, quod uti sæpe non adest sensibilis copiosa, ita numquam adsit ulla, vel sensibilis, vel insensibilis evacuatio.

tio. Demus insuper, quod Causa Febrium debilitata tantummodo, non debellata intus remaneat, sitque veluti portio fermenti restitans quasi sopita, ut iterum reviviscat. Quid tum? Anne semina Peponum asservata gignent Cucurbitas? Sic & semina Tertianæ, vel Quartanæ residua, si per incuriam, dimisso curationis progressu, sibi sinantur, ad summum Tertianam iterum, vel Quartanam reproducent. Neque enim, si res examinetur, quicquam deterius succedere consuevisse demonstrant ipsæ, quæ nonnumquam subsequi solent, Recidivæ consimiles, ut Hydropes, Cachexias, Apoplexias, & mille alia infortunia, post seculum adventura, inde præsagiant, reclamante licet quotidiana experientia, nonnulli Vaniloqui.

Vaniloquos appello hujusmodi Homines, qui hæc, & similia effutiunt de Cortice, tamquam de re ab intrinseco noxia, nec nisi pravos effectus, postquam febriles paroxysmos inhibuit, producere apta. Non tamen ideo plane negaverim, ex illius quoque (non secus ac ex cujusvis alterius selecti medicaminis, cibive ipsius) incongrua, aut intempestiva oblatione, inopportunaque inde secuta Febrium suppressione, suboriri forsitan nonnumquam posse quidpiam incommodi, ut *Cap.* 8. *&* 10. *hujusce Libri*, *&* *Cap.* 5. *Lib.* 4. serio perpendemus. Neque enim semper hoc remedio, quantumvis egregio, indiscriminatim, & absque methodo, seu cæca quadam libidine Febres illico quomodolibet supprimendi, quovis earum tempore, & in quavis circumstantia forsitan uti licet: sed tantummodo ad certas leges, & regulas toto hoc Tractatu in hunc finem descriptas, extra quas, si illud prorsus empirice præscriptum, videlicet præter tempus, & ordinem sibi debitum, optato, & bono careat successu, id illi minime vitio vertendum, sed inconsultæ, aut intempestivæ oblationi, ut suis locis peculiariter adnotabimus.

Cæterum, ut redeamus in viam, per hoc etiam quod depulsa tempore idoneo per usum Corticis Febre, aliquod forsan illius semen intus remaneat, nil aliud tandem probatur, etsi totum, quod opponitur, concedatur, nisi quod, vel ante oblationem Corticis debeat prius Corpus exacte purgari, quod fidentibus purgationi permittitur, vel ad summum, quod a Cortice semel tantum exhibito, nec satis prius purgato corpore, immineat ejusdem morbi recidiva, quod nequaquam negatur. Hæc ipsa vero quam levis in tali casu regulariter esse soleat, & sua radice mitior; quam cito iterum curari valeat, impetratis interim languenti robori induciis, quam facile denique possit etiam penitus præcaveri, & portio reliqua Fermenti febrilis, seu causæ morbificæ radicitus averruncari, jam satis, ut reor, præcedenti Capite demonstravimus.

Quoniam vero de Causa ista Febrium Intermittentium eliminanda tanta est anxietas, liceat de eadem, quæcumque illa sit (de quo fusius infra) generaliter quærere, an sermo sit de causa, ut ajunt, Conjuncta, quæ scilicet paroxysmum præsentem actu producit, an de Antecedente, quæ futuros est productura, &, vel secundum paucos universæ massæ sanguineæ intime confusa est, vel secundum plures alicubi latet in corpore veluti in sua Fodina, ut statis periodis affundatur sanguini, illumque in motum effervescentiæ febrilis ad tempus cieat, ut ab eo postmodum media tali effervescentia illum despumante segregetur, & hac ipsa arte foras per consequens eliminetur. Si itaque de causa Conjuncta protrudenda sit sermo, cum accessio quælibet sit particularis judicatio, cui regulariter sponte naturæ subsequitur particularis aliqua, sive insensibilis, sive sensibilis evacuatio, aut crisis, per sudores utplurimum, vel per urinas (unde paroxysmus actu solvitur) non est cur a China China id optemus, quod jam nobis Natura ipsa fermentationis, aut ebullitionis ministerio sponte largitur. Si vero loquamur de causa Antecedente, cum ista, ut verbo Antiquorum utar, nec sit, nec possit esse in suo Foco concocta (sive dicatur minus probabiliter in sanguine dispersa, illique citra tumultum confusa, sive probabilius in alio loco distincto congesta, conclusa, nec adhuc excarcerationi, aut excretioni matura) cum, inquam, non sit concocta intra quamcumque, ut ajunt, Mineram, nec queat concoqui, usquequo non subjacet fermentationi sanguinis: item cum non lædat,

nisi

nisi quatenus cum illo ebullit, aut effervescit, nec, nisi quatenus ebullit, aut effervescit, queat segregari, hinc est, quod nulla utilis exigi possit citra fermentationem, aut effervescentiam febrilem ejusdem evacuatio.

Porro ea ipsa medicamenta arte parata, evacuantia per secessum, per vomitum, aut etiam per sudores, quæ, perperam licet, Febrifugi nomine solent audire, paulo ante paroxysmum exhibita, si plus expellant, quam sit pro illo paroxysmo congestum, atque excretioni jam sponte dispositum, tantum abest, ut prosint, quin potius absolute noceant, & morbum augeant (sintque hodie idcirco fere obsoleta) agitando videlicet, confundendo, irritando, ac perturbando quod quiescens adhuc, & inconspicuum, ut verbo *Hippocratis* utar, nondum lædebat. Id ipsum, quod a medicamentis materiæ incoctæ vim inferentibus dictum est fieri, quotidie pariter observamus (quæ nobis est regula infallibilis a Natura constituta, ne crudos adhuc succos exagitemus) in spontaneis illis excretionibus, quæ per vomitum, & per secessum in Accessionum principio, & per sudorem, vel per urinam in fine, copia nonnihil exuberante contingunt. Ab illis namque profusis evacuationibus, non modo in principio, sed in ipso etiam paroxysmorum fine subortis, nonnisi longos morbos, aut difficulter solubiles, omnes, quotquot sunt, Practici experientia ducti ominantur.

Cum ergo qui Febres Intermittentes curare aggreditur, nil aliud possit intendere, nisi submovere paroxysmos, & ad coctionem (verbo iterum usitato sit venia) causam perducere: & cum postremum istud per viam evacuationis, ut notum est, nequeat obtineri, reliquum est tantummodo, ut, sublatis per Chinam Chinæ accessionibus, ipsa demum antecedens causa, quæcumque sit, ad intestinam secretionem, & inde secuturam spontaneam excretionem paulatim disponatur, per viam alterationis, in ipsa quoque minera, ut ajunt, vel foco suo, ne lædat, cum sanguini advenerit; quod ab eadem China China diutius usurpata haud infirme præstari, dummodo congrua servetur proportio inter vim, aut copiam peccantis materiæ, & remedii dosim, cuilibet in hac palæstra, vel mediocriter exercitato quotidie fit obvium.

Si ergo Febrifugum, sive Alexipyretum istud de genere alterantium est, vel, si mavis, medicamentorum agentium, ut ajebant Antiqui, a tota substantia, & ex specifica proprietate, cur ab eo quærimus evacuationem, quam a nullo alio quærimus, aut quærere possumus Alterante, a nullo alio Specifico, a nullo denique alio simplici Febrifugo etiam imperfectius agente? Quid, quæso, evacuant celeberrima illa Febrifuga unanimi tot sæculorum consensu ex classe vegetabilium petita, & alias memorata, Centaurium nempe, Imperatoria, Camædrys, Pentaphyllus, Gentiana &c. quid earumdem Plantarum sales, quid Theriaca ante accessiones exhibita, quid cor Leporis comestum, quid Animalcula de collo suspensa, quid tot alia carpis apposita, a quibus nihilominus citra ullam evacuationem subita paroxysmorum fascinatio, frustra licet, speratur? Cur igitur uni Cortici Peruvianæ imputatur febrilium Accessionum suppressio cum nulla sensibili evacuatione conjuncta, quando cætera quoque Febrifuga non modo solventia non sunt, aut ullo pacto sensibiliter vacuantia, sed maxima etiam ex parte adstrictoria, & stiptica, ut vidimus?

Minus inverisimiliter forsitan nonnulli censentes cum *Frider. Hoffmanno* fieri a China China præcipitationem quamdam Materiæ febrilis, objiciunt postea carentiam successivæ evacuationis illius: qui equidem operandi modus, scilicet per præcipitationem, ab ipsis Antiquis fuit tributus Febrifugis quoque suis specificis, inter quæ numerabatur *Pulvis e Cochlearum testis a Crollio* descriptus, *e Conchis Margaritiferis, seu matre perlarum calcinata, ex oculis Cancrorum &c.* Quæ Medicamenta *præcipitatione quadam vim illam effervescendi, & paroxysmum excitandi ab humoribus tollere posse (ut Cerevisiæ acescenti creta injecta adimitur aciditas)* vel ipse explicare conatus est verbis modo relatis, suo tempore, *Daniel Sennertus*, quem nec latuit *effervescentia Acidi, & Alcali*, nec *Fermenti Febrilis* nomenclatura.

Sed neque ista fortasse præcipitatio (quę physice explicata, ut absorptioni succedanea, contemnenda non est) neque, inquam,

quam, ipsa inducit necessitatem insignis, atque conspicuæ evacuationis. Etenim, si hujusmodi præcipitatio supponatur fieri intra sanguinem, ea non poterit attingere materiam antecedentem, quæ probabiliter nondum sanguini confusa est, nec cum eo effervescit, sed solummodo illam portiunculam, quæ eidem pro uno tantum paroxysmo est mixta, siquidem partitis tantum vicibus censenda est fieri hæc qualiscumque affusio novi fermenti, & sic non alia requiritur evacuatio, præter illam ordinariam, quam Accessio quælibet, dum solvitur, secum ferre solet, & quæ revera contingit. Si vero talis præcipitatio, ad hoc ut tollere possit materiam plurium paroxysmorum, qui per Chinam Chinæ inhibentur, supponatur contingere in ipsa (ut vocant) Minera, seu Foco extra Sanguinem, quatenus materia Febrilis ibidem veluti congesta, ob immediatum remedii illuc pertingentis contactum, cum eodem remedio effervescat, inde uniatur, ac postmodum præcipitetur, quandocumque etiam hoc fieret, quod non absolute negatur, id ipsum absque alia tunc facta sensibili evacuatione, saltem supra consuetas (intra quas, ut vidimus, latere potest hostis depulsus) id ipsum, inquam, plane sufficeret. Neque enim quidquam amplius ab Arte, vel a Natura extorquemus per viam alterationis atque coctionis in succis febriliter effervescentibus (immo & in non effervescentibus, ut in Acido Venereo per usitatas decoctiones absorpto, & successive præcipitato) dum defæcationem eorum promovemus, media secretione particularum subsidentium, & præcipitatarum, quæ respectu totius fluidi sunt molis admodum exiguæ, illarum postea excretionem serius nonnihil, sed tutius a Natura, expectantes, quam Arte tentantes, sæpesæpius quo Natura ipsa vergat incerti. Quod idem prorsus faciendum est, curatis per Chinam Chinæ Febribus, ne materia Febrilis (si ita etiam lubeat) præcipitata, nec adhuc excreta, intempestive iterum commota exaltetur potius, quam educatur, ut luculenter testatur experientia.

Multo minus (ut & hoc obiter tangem) assentiri possum censentibus, quod eadem China China Febrilem causam, in tota sua latitudine sumptam; præcise figendo, succos nempe effervescentes una cum Fermento febrili, ipsumque simul cruorem constipando, vel ex opposito eosdem nimium strictos, aut ad stagnandum dispositos præcise rarefaciendo, vel dilatando, suum munus absolvat, in quo nobiscum quoque sentit [*Villisius* clare inquiens -- *Annotetur, quod hoc remedium non quemadmodum vulgaria febrifuga sanguinem figendo, aut etiam fundendo, accessiones febriles sistit*. Nam, præterquamquod non est cur China China dicatur causam Febris potius figere, quam solvere cum *Conygio*, vel eamdem retundendo tantum, aut aliter subigendo, enervare, ac tandem devincere, male insuper infertur ex eo, quod illa Fermentum febrile absorbeat, aut præcipitet, & hoc nomine, si sic lubeat, etiam figat (quod in hoc sensu est totum id, quod exquiritur ab arte) male, inquam, infertur, quod alios etiam figat, aut vitiose constipet humores, ipsumque cruorem, qui ejusdem extranei fermenti accidentale, & insons subjectum est. Novi etenim per experientiam, quod, si uni Febricitanti pulsus sit magnus, & plurimum elatus, ac effervescentia febrilis æqualiter expansa, cum vaporoso undique calore, alteri vero sit parvus, atque omnino depressus in ipso etiam febris vigore, quæ proinde sepultam habeat effervescentiam, & calorem absconditum, utrique nihilominus propinata China China pulsum in naturalem mediocritatem, fugata æqualiter febre, illico restituit, illi quidem arteriam nimis elatam veluti deprimendo, ac fluidum contentum constipando, isti vero illam nimis depressam elevando, contentumque cruorem veluti rarefaciendo: ut sileam, quod illa tam Febres (uti videbimus suo loco) quæ sunt de genere Colliquativo, quam quæ sunt de genere Coagulativo, indiscriminatim sanat. Qui duo effectus oppositi nequeunt directe præstari ab una, & eadem China Chinæ uniformiter agente, nisi quatenus illa absorbendo Causam febrilem, quæ pro diversa fluidorum dispositione modo unum, modo alterum effectum producit, eosdem pariter, licet oppositos, indirecte, & alternatim producit effectus.

Hinc est, quod illa nihil intra corpus nostrum sensibiliter innovando, præter expul-

expulsionem febris, ejusque symptomatum, sicuti nullas sensibiles excitare solet, ita nec ullas soleat cohibere evacuationes *criticas* inchoatas, sive per secessum illæ sint, sive per aliam quamlibet viam: supprimat vero *symptomatibus* tantum, & a Febribus demum sublatis antea pendentes, supprimatque præcise per hoc, quod Febrem illarum productricem deleat, non quia illas vi quadam adstrictoria cohibeat. Ob id Gravidis non modo, sed & Puerperis, vel Menstruas purgationes patientibus tuto exhibetur; neque tamen Menstrua, vel Lochia naturaliter fluentia sistit, aut nimium promovet, ut videbimus in historiis. *Quo pacto ergo* (inquit *Mortonus*) *pharmacum*, *quod in* Puerperio *salubriter ministratur inter* Obstruentia *numerari potest? Veteres isti Philosophastri, qui Ætiologiam omnium morborum ex humoribus & manifestis qualitatibus petendam esse duxerunt, ubi sine aliqua evacuatione sensibili, febriles fermentationes illico a justa dosi* Corticis *exhibita*, *sopitas viderunt*, *inde experientia reclamante*, *& rei ipsius natura*, *nescio quam omnipotentem* Constringendi, *&* Obstruendi *facultatem Pharmaco inesse commenti sunt*. *At sane* Cortex *febriles fermentationes neque facultate obstruente*, *neque deobstruente sistit*, *verum vi sua* Alexipharmaca, *qua eximie præpollet*. *Quocirca non est*, *quod quisquam hisce terriculamentis*, *insomniis*, *& deliramentis Philosophicis ab usu Polychresti hujus Pharmaci terreatur*.

Quoniam vero hæc suspicio, aut opinio, quod China China suum munus cohibendi febres exerceat per hoc, quod figat illarum causam, admodum communis est in ore Medicorum quorumdam, non secus ac in ore Vulgi, ut propterea hinc recidivas graviores, & mille mala ominentur, lubet idcirco opinionem istam nonnihil examinare, & (semotis etiam plurium Auctorum tali sententiæ ex diametro oppositorum validis rationibus, quas referre supersedeo) illam blandiuscule excipere in bono sensu, non in eo videlicet, in quo intelligitur ab opponentibus, sed in eo in quo congruenter potest intelligi, & in quo verosimiliter puto eam esse veram, & admittendam, utpote effectus Chinæ Chinæ satis naturaliter explicantem.

Recolligendo itaque hic; quæ sparsim dicta, & dicenda sunt, extra dubium est, Chinam Chinam non agere in fluida, ut ea in universum figat, neque hoc ab ullo afferi posse; sed ad summum, quod figat Causam febrilem fluida ipsa perturbantem, & effervescere facientem. Non figi sanguinem, aliosque succos utiles, ostendit perfectio actionum naturalium, vitalium, ac animalium statim a febre depulsa ope Corticis. Ostendit idem, ut modo dicebam, criticarum evacuationum cujuscumque generis inchoatarum continuatus progressus a China China assumpta, pulsus solutus, ac liber, cum prius depressus esset, atque conclusus, evanescentia fixationum ipsarum, seu tumorum Lienis, aut Hepatis a febribus productorum & mille alia, quæ circulationem perfectam, & inculpatam fluiditatem succorum evidenter patefaciunt, non modo conservatam assumpto Cortice, si antecedenter adfuit, verum & restitutam, si defuit.

Ad solam itaque causam, seu materiam febrilem, humores nostros, ante mixtionem talis materiæ cæteroqui bene se habentes, agitantem, perturbantem, & effervescere facientem, tota contrahitur decantata fixatio. Sed ecquis certo novit materiam illam, quæ Fermenti Febrilis nomen sortitur, non esse aliquid in sanguine, vel alio quolibet succo nimis exaltatum, aut a vinculo mixtionis solutum, quod figi idcirco debeat, ac deprimi? Hoc sane a probabilitate non multum abludit. Verum, quoniam ignota natura talis fermenti, nequit circa hoc quidquam præcise determinari, fas sit pro nunc indeterminate tantum, sed simul valde verosimiliter sic ratiocinari.

Hæc Causa febrilis nobis incognita, ubicumque delitescat, & quantacumque sit, non erit, saltem utplurimum, molis, aut quantitatis insignis, immo, sepositis jam, atque exsibilatis humoribus imaginariis Antiquorum, fas est credere cum Doctissimo *Borello*, quod sit succus, vel humor quidam molis sæpius exiguæ, quem fortasse cochlear unum caperet, per intervalla sanguini affusus, illumque in motum febrilem concitare aptus. Qui enim quandoque exeunt copiose per vomitum, aut per secessum;

humores, præſertim in Tertianarum principio, non ſunt veræ febrium Cauſæ, illis enim exeuntibus febris ſolveretur, vel ſaltem miteſceret, cum tamen contra potius augeatur, ac exacerbetur; ſed ſunt effectus Cauſæ febrilis, molis, ut ajebam, exiguæ, ut ut tumultum illum, & immaturas excretiones inducentis. Certe quicumque perfecte ſanus, & bonis humoribus ſcatens comedat ova piſcis Barbi, vel Fungos noxios, vel Emeticum vehemens, aut Catharticum, paulo poſt copioſiſſimos per vomitum, & per ſeceſſum effundet humores. An propterea exigua non fuit moles Cauſæ ſuſcitantis tantam evacuationem humorum minime peccantium, ſed a violenta irritatione expreſſorum, & ab aſſumpto tantum pravo cibo, vel pharmaco corruptorum? Ad vitiandam magnam molem fluidi ſani, ſufficit immixta exigua moles fluidi vitioſi. Una Vini mucidi, acidi, aut inclinantis pinta potis eſt inficere, aut corrumpere dolium integrum Vini meraci. Portiuncula ſpiritus Vitrioli injecta in phialam olei Therebinthinæ totum liquorem efferveſcere facit. Cur & totum ſanguinem non poterit inficere, ac in efferveſcentiam ciere immixtus illi paucus liquor febrilis?

Hoc rationabiliter poſito, ſupponamus hujuſmodi ſuccum febrilem (quem præ activitate magna in parvitate molis nomine Fermenti donarunt Auctores) a China China vere defigi, ſed ſimul examinemus quo pacto vere defigi poſſit. Non profecto per veram narcoſim, ut vidimus, ut patet experientia, & ut patere cuique poteſt ratione. Non ergo alia via, niſi per modum illaqueationis, & vinculi, ſeu per coalitum, & coaptationem particularum Fermenti cum particulis Febrifugi, hoc eſt per ingreſſum illarum intra poros iſtius, eo pacto, quo Acida Alchalinorum poroſitates ſubeunt, ut *Lemeryo* placet: uno verbo, per abſorptionem Fermenti factam a Cortice illud *combibente*, *abſorbente*, atque hoc pacto a reliquis humoribus, quos inquinabat, vel inquinaturus erat, *ſeparante*, & in hoc tantummodo ſenſu, ſi loqui ſic lubeat, *figente*.

Sed hoc eſt unice quod quæritur a Medico, hæc eſt intentio primaria, quam adimplere ſtudemus cæteris omnibus Febrifugis ſpecificis in curatione Febrium Intermittentium, omnibus Alexipharmacis in curatione Malignarum, omnibus Antidotis in correctione Venenorum, omnibus Chalybeatis in refermentatione ſuccorum ſtagnantium, omnibus Antivenereis, Antiepilepticis, & Antiſcorbuticis in medela talium affectionum, omnibus denique generaliter Alchalicis in abſorptione quorumvis Acidorum. Iſtiuſmodi ergo fixatio, ſeu potius ſeparatio, & ſpecifica caſtigatio febrilis fermenti tantum abeſt, ut prava ſit, quin potius ſit omne id, quod ab Arte poteſt exquiri, ut notum eſt, pro curatione ipſarum Febrium. Et ſicuti in Morbis antedictis non ſumus ſoliciti de ſucceſſiva evacuatione Cauſæ peccantis abſorptæ, moliſque pariter perexiguæ, ſed illam committimus Naturæ, eamdem Cauſam ſic abſorptam, vel perfecte ſubigenti, vel per conſuetas ut plurimum excretiones, ſive ſenſibiliter, ſive inſenſibiliter evacuanti, ita pariter non eſt cur major ſit in caſu depulſarum febrium noſtra ſolicitudo, maxime cum quotidie videamus febres graviſſimas, & periculoſiſſimas ſponte ſine ulla ſenſibili evacuatione per viam coctionis, ut ajunt, ab ipſa Natura integre, ac perfecte ſanatas.

Et ſicuti etiam quandoque contingit in prædictis Morbis, ut tractu temporis illorum Cauſa, etſi antecedenter abſorpta, per accidens reviviſcat, vel quod vitio viſcerum, aut fluidorum univerſali iterum regeneretur, ſicque Chloroſis, Scorbutus, Lues Celtica, & hujuſmodi ſæpius repullulaſcant, quo fit, ut eodem Chalybe, Cochlearia, Guajaco &c. rurſus curentur, abſque eo quod iſtis medicamentis imputetur vitium de *fixata nec evacuata* Cauſa illorum productrice, deque inde ſecuturis recidivis, aliiſve morbis deterioribus: ita etiamſi fermentum febrile ſemel abſorptum aliquando reviviſcat, ac veluti a Cortice illaque ante iterum diſſocietur, ac ſejungatur, vitio vel naturæ diutius illud foventis, nec prompte ſubigentis, aut expellentis, vel alimentorum fermenteſcibilium ingeſtorum, vel aeris, vel tempeſtatis &c. quæ omnia illud rurſus exaltare valent (ut ope ſolius aeris vim emeticam iterum reſumit Stibium diaphoreticum) aut ſi vitio Viſce-

fcerum, fluidorumque univerfali idem fermentum denuo reproducatur, non propterea culpandus eft Cortex de *fixata*, ac veluti in Vifceribus fequeftro pofita, fine ulla retufione, Caufa febrili, vel de eadem infimul *non evacuata*, vel de cruore *conftipato* pariter, atque *fixato*, ut perperam intelligunt, blaterantque nonnulli opponentes. Atque hic, meo judicio, eft probabilior modus agendi Peruvianæ Corticis, feu generalior, ac craffior, congruentior tamen illius explicatio. Non enim fuppetit animus perfcrutandi penitus modum plane admirabilem, quo præcife Febrifugum iftud agit in fluida, vel in reconditas Febrium Intermittentium Caufas; cum me imparem agnofcam intimæ explicationi fenfibiliori, qualem noftri feculi eruditio, & folida ejufdem non verbalis, philofophandi confuetudo exigeret.

Haud inficior, me aliquando tentaffe experimentum aliquod, vi cujus poffem Chinæ Chinæ actionem in varia fluida a longe faltem fubolfacere, fed incaffum; neque enim quicquam fupra id, quod retuli, licuit deducere. Dicam tamen quod contigit. Illam fuperinjeci diverfis liquoribus, modo fejunctis, modo conjunctis, puta fuccis Limonum, ac Aurantiorum, Aceto, Aquæ, tum dulci, tum falfæ, Oleo, Bili bovinæ, Lymphæ caninæ, Urinæ humanæ, Salivæ &c. Parum autem, ac fere nihil alterari ab immixto Cortice talium liquorum fapores dignovere, qui guftaverunt, nifi quantum adjuncta illius amarities, atque ftypticitas ferebat, perinde ac quodlibet aliud Amarum, & ftypticum, minime tamen febrifugum, iifdem confufum, tuliffet. Pariter fapor Corticis, poftquam liquores illos abforpfit, iterum exficcari non magis alteratus eft, quam par fuerit, habito ad liquorum abforptorum fapores adjunctos refpectu; quod cuilibet fimiliter Amaro, & ftyptico non febrifugo illis immixto contigiffet.

Sed quia non fatis actum videbatur, explorando quid ageret Cortex immixtus fluidis Brutorum Animalium, quæ Febribus Intermittentibus non videntur obnoxia, ut Homines (fortaffe ob maximam victus illorum diverfitatem, quæ maximam quoque diverfitatem fuccorum procul dubio producit) placuit ideo eamdem Corticis commixtionem inftituere cum aliquot fuccis humanis præter jam dictos & præcipue cum Sanguine, ac Bile. Quoad primum, videlicet Sanguinem, nihil animadverfione dignum datum fuit intueri, neque verum id reperire, quod ab aliquibus traditur, Chinam Chinam nempe fanguini recenter educto commixtam, illius coagulationem impedire. Haud diffiteor, quod divifo intra quatuor vitrea vafa *fani* hominis fanguine per unam phlebotomiam extracto, tardiufcule concrevit portio, cui Cortex Peruvianus inerat, quam duæ portiones, quibus ille non inerat; Sed hoc ipfum procedere a ruptione fibrarum facta per agitationem fanguinis, requifitam ad commixtionem illius cum Cortice, nec non ab ipfa pulverea materia (idem enim præftitiffet alius quivis pulvis injectus) quæ fibrarum earumdem diftractionem, propter fui intermixtionem producit, me fatis certum reddidit idem phænomenon, quod in alia portione fanguinis æque obfervavi, in qua videlicet Mali arboris corticem pulveratum immiferam, quæque tardius etiam concrevit, & concreta flaccidior apparuit ac portio, quæ Chinam Chinam admiferat. Ob id etiam tenacius adhærebant parietibus Vaforum portiones fanguinis impermixti, quam portiones utroque pulvere fcatentes.

Quoad fecundum vero, nempe quoad Bilem humanam, idem quodammodo mihi fum vifus obfervaffe, ac in bubula, hoc uno excepto, quod abforptio bilis humanæ Cyfticæ, nequaquam morbofæ, inftituta per infufionem Corticis, & defcenfus iftius intra eam, longe lentior, & obfervatu difficilior apparuit, ac intra bubulam, quia longe craffior, opacior, ac denfior eft bilis humana cyftica (faltem quæ fuit ad manus, & quam alias etiam licuit infpicere) quam bubula pariter cyftica. Quod igitur obfervabilius mihi vifum eft in Cortice refpective ad bilem bovinam (humana pro nunc fepofita) & refpectu habito ad alios liquores eadem bile tenuiores, fuit modus, quo inæqualiter diverfos liquores iftos abforbebat ipfe Cortex in pulverem redactus. Cum enim ille acida omnia, item aquam, & dulcem, & falitam, urinam &c. ægre admodum abforberet, bilem tamen celeriter combibat, adeo ut in reli-

reliquis illis liquoribus bile minus craſſis, minuſque ponderoſis, ſiquidem bilis eadem illis immixta ſubſidebat, pulvis Chinæ Chinæ, ut mos eſt, diu innataret, cum in bile craſſiore, atque graviore mergeretur, ac fundum peteret, celeritate non multum abſimili, licet non tanta, ac ſubſidebat in oleo omnibus illis fluidis longe leviore. Eadem vero China China impoſitabili cum aceto mixtæ, immo etiam mixtæ cum aceto ſimul & ſaliva (quæ duo fluida a bile ſejuncta ægre combibebantur a Cortice) viſa eſt celerius adhuc, vel ſaltem æqualiter mixturam illam abſorbere, ac ſolitariam bilem. Sed iſtæ qualeſcumque obſervatiunculæ vix aliquid effatu dignum ſuggerunt, pro explicatione etiam remota, operationis admirandæ Peruviani Corticis in Febrium Cauſas, tum quia idem ſpectaculum modo parum abſimili, licet non plane eodem, obſervabatur in corticibus pulveratis aliarum plurium Arborum, & Fruticum, aquæ, aceto &c. diu innatantibus, in bile vero celeriter ſubſidentibus (levi tantum inter illorum, & Chinæ Chinæ deſcenſum intercedente diſcrimine) tum quia parum refert obſervare quid China China operetur intra bilem qualemcumque, cum nos lateat quinam ſit, vel eſſe poſſit ad cauſam Intermittentium conſtituendam bilis concurſus. Interim tentamen meum, etſi irritum, fas ſit curioſioribus retuliſſe.

Si quid autem ex his licet arguere, illud eſt fortaſſis, quod China China (& ad illius normam aliarum proportionaliter Arborum cortices) intra ſuas poroſitates facilius admittat minimas humoris bilioſi particulas, illaſque promptius combibat, & abſorbeat, quam particulas minimas aquæ, aceti &c. quod conſtare videtur ex faciliori illius intra bilem ponderoſiorem, atque craſſiorem deſcenſu, quam intra aquam minus ponderoſam bile, minuſque craſſam. Suppono etenim, ſeu potius ex re ipſa deduco, nudam Corticis, ut & aliorum lignorum materiam, ſemotis omnibus interclufis poroſitatibus, eſſe ſpecifice graviorem tum aqua, tum bile ſuis adhuc poris, ſi quos habet, ſcatente, omnemque intra eadem fluida innatandi vim, quam ſuapte natura habent omnia fere ligna (quæ proinde ſpecificam gravitatem, talium fluidorum gravitate minorem, data ſcilicet paritate molis, habere dicuntur) procedere ex multitudine, atque amplitudine eorumdem pororum intra ipſa ligna copioſiſſime latitantium; ſive hujuſmodi poros vacuos dicamus, ſive aere, aliaque ſubtiliore materia repletos, quod parum refert: adeoque quo laxior eſt lignorum compages, illa eo facilius emergunt, difficilius vero, quo ſtrictiorem habent texturam, ut in Ilice, aliiſque lignis denſioribus obſervare eſt, ſi mergantur, fundum petentibus. Hoc ſuppoſito, dicendum eſt, quod Chinæ Chinæ pulvis poroſus impoſitus tum bili, tum aquæ, in utroque liquore ideo ſenſim mergatur, & fundum petat, inquantum intra illius poroſitates tantum bilis, & tantum aquæ ſubintrat (præſtante id potiſſimum circumambientis aeris preſſione) quantum ſufficit ad tollendam levitatem, non quidem abſolutam, quam nulla obtinent corpora, ſed reſpectivam, quam ſcilicet nudis ejuſdem Chinæ Chinæ particulis adjungebant interſperſa ſpatiola, ſive inania, ſive aere tantum referta, aliave quavis materia leviore, tum bile, tum aqua ſubingredientibus, Et licet gravitas adjuncta particularum ſubintrantium non ſit major gravitate ſpecifica ſuorum liquorum, quibus impoſita eſt China China, ſed æqualis: cum tamen ſit major gravitate materiæ intra Corticis poros præexiſtentis, & ab iiſdem excluſæ, adeoque juncta nudæ Corticis materiæ, quæ aqua, & bile gravior eſt, componat novam gravitatem, mole nequaquam adaucta, majorem ſpecifica gravitate ſubjectorum fluidorum, hinc eſt, quod in utroque liquore China China deſcendit atque ſubmergitur, ut in aqua mergitur Navis per ingreſſum ipſius aquæ intra cavitatem illius. Cum itaque facilius, atque celerius id fiat in bile, licet graviore, ac fiat in aqua, licet minus gravi, concludendum eſt omnino, quod facilius, & citius abſorbeatur a Cortice bilis, quam aqua, adeoque quod pori Corticis habeant figuram magis diſpoſitam, & aptam ad ſuſcipiendas minimas bilis, quam aquæ particulas.

Quænam vero individualiter ſit iſta proportio, quam habent particulæ bilem conſtituentes, magis ac habeant particulæ componentes aquam, acetum &c. cum

poris

poris Peruviano Cortici inexistentibus; arduum est definire, ignota nobis genuina talium particularum, ut & pororum hujusmodi particulas admittentium, figura. Præscindendo tamen ab hac specifica determinatione, videtur ista major facilitas posse refundi in illam, quam bilis (præsertim bubula, in qua experimentum clarius emicuit) manifeste præsefert: unguinosæ oleositatis speciem, quæ analogam quodammodo Bilis, & Olei structuram videtur indicare, licet Olei, & Bilis tam diversum sit pondus, ut olim mihi hæc, & similia curiose inquirenti, non injucundum spectaculum licuerit observare. Immissis intra vitreum tubum æquis circiter portionibus primo Bilis humanæ crassioris, densioris, fuscoque, ut dictum est, colore præditæ: secundo Bilis Bovinæ longe minus crassæ, minusque fuscæ: tertio Aquæ: quarto tandem Olei, omnes illi liquores sedem sibi a primordio, ordineque antedicto assignatam retinuere. Concusso postmodum, & moto susquedeque Tubo, ac proinde confusis omnibus, quilibet liquor paulatim suam sedem sponte reperiit, ibique substitit, humana scilicet bile immediate supra Tubi fundum, bile bubula supra humanam, Aqua supra bilem bubulam, & Oleo supra Aquam locum tenente. Cum ergo, ut supra retuli, fere æque facile mergatur Cortex intra Bilem longe graviorem Oleo, ac mergatur intra Oleum ipsum: mergatur vero difficillime intra Aquam, Oleo quidem graviorem, sed leviorem Bile, satis patet id præcise non pendere a majori, vel minori gravitate illorum fluidorum comparative ad gravitatem Corticis, sed a faciliori, vel difficiliori ingressu particularum cujuscumque fluidi intra poros illius, unde facilius redditur augmentum ponderis ejusdem Corticis, ac proinde etiam facilior illius submersio in Bile graviore, quam in Aqua minus gravi. Itaque, cum submersio hujusmodi fere æque facilis sit in Bile, ac in Oleo, Bilis autem, & Olei plurimum analoga sit structura, licet utriusque fluidi plurimum diversa sit gravitas, hinc est, quod Bilis potest habere majorem proportionem cum poris Corticis, ut eos subintret, ac habeat Aqua; & consequenter hujusmodi proportio potest haud irrationabiliter refundi in quasi oleagineam Bilis structuram poris Corticis fere æque facile aptabilem, ac sit iisdem aptabilis structura Olei.

Hanc Bilis, & Olei similitudinem in structura plurimi suadent effectus utrinque similes. Sic licet fatear cum *Glissonio*, Bilem non minus quam Aquam extinguere ignem, neque flammam facile concipere, æque tamen certo expertus assero cum *Ettmullero*, & aliis, eam, si vehementiori igne urgeatur, absumpta aquea humiditate, plurimum unguinis exhibere, inflammabilis olei adinstar. Pariter ab Oleo, & a Bile alvus redditur lubrica, & ab utroque liquore solvuntur colores. Denique sicuti gutta olei supra pannum *v. gr.* laneum decidua, illum statim pervadit; ita gutta bilis eumdem penetrat, sed paulo segnius: gutta vero aquæ hæret globuli ad instar in ejusdem panni superficie, nec illum pervadit; unde quod levius est in hoc casu citius penetrat, penetrat paululum tardiuscule, quod gravius, nullo pacto penetrat quod medio modo se habet inter utrumque in genere gravitatis. Non ergo varia præcise liquorum gravitas, sed varia partium illos componentium figura, variaque illarum in casu nostro cum poris Chinæ Chinæ proportio faciliorem, vel difficiliorem reddit illorum absorptionem, & consequenter submersionem ejusdem Chinæ Chinæ, quæ proinde fere æque facile mergitur in bile, etsi graviore, ac mergatur in oleo leviore, minime vero facile in Aqua, Aceto &c. licet liquores isti sint ut graviores oleo, ita bile leviores. Symboleitas autem nonnullarum partium bilis cum oleo sicuti fortasse sufficit ad hoc, ut bilis admixta Aceto, Salivæ &c. reddat liquores illos, utpote sibi arcte implicatos, facilius aptabiles poris Corticis, cum cæteroqui sejuncti a bile ægre admittantur ab eodem: ita ex adverso non sufficit ad tribuendam bili nec levitatem, nec promptam inflammabilitatem olei, propter consortium aliarum partium conjunctarum, & illam integrantium, puta terrestrium, aquearum &c. quæ id tandem efficiunt, ut bilis, quantumvis quoad apparentiam plurimum, & quoad substantiam non parum oleaginea, nullatenus tamen sit Oleum, sed Bilis.

Quod de Bile, & Oleo constat per experientiam, potest fortasse per conjectu-

ram credi de fermento febrili, sive ad illud constituendum bilis concurrat, sive aliud fluidum oleosæ forsitan naturæ particeps. Potest enim contingere, quod tale fermentum æque facile, & forte facilius absorbeatur a Cortice, saltem quoad particulas magis noxias, & febrilis tumultus reas, ac ab eo absorbetur ipsa bilis, effæta postmodum, ac enervi remanente ejusdem fermenti sic retusi portione superstite: sicuti contra potest minus feliciter exerceri talis actio in idem febrile fermentum ab aliis Corticibus, atque pulveribus Febres infirmius pellentibus, quemadmodum illi idem pulveres bilem ipsam, oleumque nonnihil diversimode absorbent, ac illam absorbeat Cortex noster, etsi in illa non longe absimiliter submergantur, atque præcipitentur. Ratio autem tam insignis diversitatis inter actionem Peruviani Corticis, & actionem aliorum Corticum, non admodum insigni diversitate bilem ipsam absorbentium, videtur aliquo modo elici posse ex ipsa partium Chinam Chinam componentium analysi, & notabili ejusdem ab aliis Corticibus diversitate: siquidem (admisso quod asserunt Artifices fide digni) China China, præter alias peculiares suæ texturæ prærogativas, habet hanc insuper, ut quadruplum circiter Salis contineat, exhibeatque comparative ad aliarum Arborum Cortices. In qua fortassis etiam Salis copia, simul ac peculiari configuratione, ea potest eminenter contineri Virtus febrifuga, quæ in aliis Corticibus minori Salis, etiam debilioris, quantitate præditis, infirmior est, ad hoc, ut febrile fermentum ab iisdem salibus retundi possit, atqne dulcescere.

Et hac occasione nequeo plane subscribere doctissimo *Fabri* ex inclyta Societate Jesu Viro Celeberrimo, qui sub nomine *Antymi Conygii* Chinam Chinam propugnaturus, inquit, illam componi ex minimis talem determinatam figuram habentibus, quæ porositates Fermenti febrilis per vim; & cunei adinstar pervadens, ac ipsum triturans (non absimili ritu, ac ferrum solvit Aqua Stygia) reddit illud, & impotens ut lædat, & dispositum ut excernatur. Potius enim ob rationes dictas crediderim, fluidas fermenti particulas ingredi (saltem sensibilius) poros Gorticis, sicque a Cortice absorptas illaqueari, & infringi, quam particulas Corticis ingredi poros fermenti, ea præsertim vi, quæ valeat illius texturam nervose solvere, licet ingressum etiam reciprocum particularum Corticis in porositates fermenti nequaquam rejiciam, cum non minus a Cortice, quoad maximam licet sui partem præcipitato, saporem aliquem mutuentur fluida, ac humectationem pariter, & saporem a fluidis Cortex infusus. Utcumque, sive absorptum dicatur, sive distractum febrile fermentum, facile postea est intelligere, quomodo, si opus sit, possit illud foras protrudi: id siquidem nullo negotio fieri poterit, ut alias diximus, per ordinarias Naturæ vias, per alvum scilicet, per urinam, per sudorem, aut per insensibilem transpirationem, non quidem critica, copiosa, & repentina semper evacuatione (id enim paucula sæpe illius moles non exigit) sed modica, & sensim, sub velamine scilicet consuetarum excretionum, non quantitate notabiliter adaucta, sed qualitate tantum mutata, licet vix dignoscibili, mox prodeuntium.

Et in hoc solo sensu concedere non renuo, aliquam quandoque exigi posse, & probabiliter etiam sæpe contingere, causæ morbificæ evacuationem ab assumpto Cortice; hanc ipsam tamen absolute necessariam esse, non æque concederem. Posse enim per solam variationem texturæ partium, liquores plurimos a sua Crasi descíscere, & per novam earumdem partium coaptationem in pristinum restitui, absque eo quod ab illis quicquam dematur, aut sensibiliter separetur, satis ostendunt vina æstate morbida facta, & fugientia, autumno vero nonnumquam sponte redeuntia; idemque confirmat Urina a solo frigore corruptionem patiens, per calorem vero iterum clarescens, ac restituta, & alia id genus, mutata scilicet in iis sola particularum componentium textura, & situ. Quod idem, data proportione, succo, aut humori febrili, per contactum intimum Chinæ Chinæ posse quandoque accidere, citra ullam omnino illius evacuationem, non est cur absolute negemus.

Huic opinioni non parum videtur favere *Borellus* alias citatus, qui pro Febrium curatione solam salium fermenti febri-

febrilis retusionem, edulcationem, & contemperationem requirit, mediante commixtione salium diversæ naturæ, qualia sunt, quæ in China China delitescunt. *Potius igitur* (inquit) *eo quod salium separatio ab humoribus, & expulsio frustra speratur* (& hic notetur insperata salium morbosorum extractio, & eductio) *prædicti sales contemperari, & dulcorari possunt, vel admiscendo fluida Menstrua appropriata, vel adhibendo Salia contraria, ut experimur in Aqua forti, quæ acredine salina Vitrioli, & Aluminis componitur adeo valida, ut possit argentum corrodere, & dissolvere in Atomos minutissimas. Huic vero Aquæ forti si addantur Sales ammoniaci multo magis acres, quam sint Vitriolum, & Alumen, nedum vim majorem corrodendi non acquirit, sed e contra eam vim, quam habebat, amittit; adeo enim retunditur, & debilitatur, ut nequeat amplius argentum corrodere. Similiter mistura Salis Nitri, & Sulphuris accensibilis est, & addito Sale ammoniaci, accendi nequit. Alibi postea Sal prunellæ ex eisdem Nitro, & Sulphure combustis compositum; inflammationes tollit, & fusionem succorum coagulatorum promovet. Sal quoque, & pulvis Cornu Cervi, & Cancrorum, acredinem acidissimam retundunt, & tollunt: & ipsum acetum distillatum plumbo affusum, dulcedinem Sacharo similem acquirit. Ex his ergo, & ex aliis exemplis, quæ adduci possunt, constat acredinem salinam fermenti febrilis retundi, dulcificari, & destrui omnino posse ab aliis Salibus admistis contrariæ naturæ.* Sed jam satis concessimus hisce minutulis disquisitionibus, ex quibus nihilominus obvium est conjicere non modo quam difficilis, & dubia sit explicatio ulterior modi individualis (de genericis enim notionibus quilibet novit loqui) quo Alexipyretum istud agat in causam febrilem; verum etiam quam parum consistens sit eorum opinio, qui ut a Cortice reportatam de Febribus credant victoriam, optima evacuationum spolia ostentanda requirunt.

CAPUT IV.

Ad placita Humoristarum, & Galenicorum accommodata evacuationum prædictarum sensibilium carentia.

RESTITANTE adhuc intra caligines mirabili agendi modo Peruvianæ Corticis, iterum monuisse non erit inutile, quod, quemadmodum nulla, ut vidimus, potest adduci congrua explicatio actionis illius, nisi dilucida habeatur cognitio Causarum Febres Intermittentes materialiter, ac efficienter producentium, ita sine eadem dilucida cognitione, nulla contra illam potest adduci nervosa oppositio. Cum vero omnes, quotquot circa Intermittentium naturam, & causas circumferuntur, hypotheses (si candide velimus fateri) nondum scopum attigerint, quælibet objectio proinde contra certam operationem Corticis perpetuo laborat suppositione quapiam fundata supra hypothesim aliquam saltem incertam, immo probabiliter falsam. Sic difficultas, quæ tanti fit de carentia evacuationis post assumptum Corticem, supponit, quod causa Febrium si aliquid, quod debeat absolute *sensibiliter* eliminari, non solummodo temperari, aut retundi, non aliquid stagnans, quod tantum egeat moveri, non aliquid fixum, quod expetat exaltari, non quicquam exaltatum, quod exigat deprimi, non quid intempestive influens, quod debeat inhiberi, non quid obstructum, quod indicet reserari &c. quæ tamen omnes, & similes hypotheses, nullius sensibilis evacuationis necessitatem inferentes, sua nequaquam carent probabilitate. Sane causas aliorum plurium Morborum periodice recurrentium, in Asthmatis, Arthritidis, Epilepsiæ, & hujusmodi, præmissis (ut loqui consuetum est) universalibus, non evacuatione semper sensibili, sed alterantibus, temperantibus, edulcantibus, decoctis exsiccantibus &c. radicitus extirpare pro viribus artis conamur, pensum postea evacuationis materiæ dispositæ uni Naturæ liquentes.

Exemplo sit inter vulgaria, sed maxime proficua medicamenta, Aqua Stibiata *Pomponacii*, ex Antimonio crudo, lapide Pumice, Salsa parilla, & Visco Quer-

Querno infusis, atque decoctis confecta, quæ ad morbos innumeros, eosque gravissimos, tum venereos, tum alterius analogiæ, contumacisque naturæ curandos, quam felicissime solet usurpari. Nonne illa, licet quandoque notabiles excretiones habeat adjunctas, sæpius tamen absque ulla insigni evacuatione, immo fæcibus, & urinis aquæ epotæ quoad quantitatem vix correspondentibus, humorem Ischiadicum *v.gr.* absumit, ulcera sanat, scabiem pustulosam emendat, cachexiam tollit &c. reflorescente quam cito vivido faciei colore, & maturescente simul fructu optimæ renutritionis? Et tamen sæpius, ut dixi, vel nil excernitur, vel, si quid excernitur, id fit non raro per modicam succi alicujus prava qualitate peccantis quantitatem, qui sub consuetis evacuationibus, quoad apparentiam vix immutatis, delitescens, cum reliqua excrementorum turba indiscriminatim foras abigitur.

Nollem itaque suspicari, allatam objectionem, adhuc inniti mucidæ suppositioni a Scholis jamdudum exsibilatæ, ac explosæ, de celebri quaternario Humorum, tum alibilium, ut vocabant, tum excrementitiorum numero, quibus putrescentibus attribuebantur Febrium Causæ, Biliosum scilicet humorem Tertianæ assignando, Pituitosum Quotidianæ, Melancholicum Quartanæ &c. quod figmentum anteactis sæculis vix condonandum. Sat sit eos humores admittere, quos cernimus, & quibus humectamur, non quos per metaphysicas abstractiones imaginabantur Antiqui. Sunt autem isti, Chylus, Sanguis ipse, & ab eo secreti liquores, iique, sive in usus digniores reservati, sive ut inutiles foras protrusi, sive post longa itinera in eundem reduces, quorum generum diversorum sunt Latex nerveus, seu mavis spirituum animalium continuatum syntagma, Serum ipsius sanguinis, Lympha eundem Cruorem duplici flumine perluens, Pinguedo, cæterique peculiares succi, ut Pancreaticus, Salivaris, Stomachicus, Biliosus, aliique complures, tum a Conglobatis, tum a Conglomeratis Glandulis prodeuntes, quorum Catalogus hujus loci non est, & quorum nihilominus compositio, ac integralis constructio ab innumeris Salibus pendet, ex quorum varia combinatione, tum saporis alteratio, tum motus eorum inordinatio, tum denique actionum, & naturalis œconomiæ læsio paulatim emergit. In his ergo humoribus alteratis, & vitiata illorum crasi, seu mavis structura, compage, & motu quærendæ sunt Febrium Causæ, non in fictitiis, & imaginariis.

Talia quidem commenta etiamnum amplectentes, absit, ut aggrediar refellere; Nam, præterquamquod hodie sine stomacho nequit audiri hujusmodi controversia, illud præterea certum est, quod prorsus incassum hanc Provinciam adornandam susciperem. Neque enim sperare fas esset, quod hujusce Tractatus, vel lectioni vacare vellent, vel rudi admonitione resipiscere; qui tot gravissimorum Scriptorum Opera, ex quibus propriæ hallucinationis medelam addiscerent, vel legere neglexerunt, vel iisdem præoccupato jam animo inspectis, nondum resipuere. Sane istos, omnia per consequens Artis Medicæ recentiora incrementa, quantumvis certa, quantumvis utilia, cæco quodam, ac irrationabili instinctu respuentes, haud leviter peccare crediderim, ut qui plurimos Antiquorum errores crassos, atque palpabiles, quibus nonnunquam curationes morborum innixæ sunt, adhuc retinent, adhuc sectantur: cum tamen ubique prostent apud Neotericos tot Experimenta, & Dogmata inconcussa, ex quibus hujusmodi errorum correctio, saniorque proinde medendi methodus, a verioribus *Hippocratis* præsertim, immo & ipsius *Galeni* placitis nequaquam aliena, statim emergeret. Scrutetur Medicus necesse est, & examinet quidquid, saltem cum plausu, & cum aliqua non contemnendæ novitatis fama, scriptum est hinc illinc, facitque ad majus complementum Artis, quod Prisci Medicinæ Patres integre præstare non potuerunt, licet innumera æternum venerabilia præstiterint, plura fortasse daturi, quam ii, a quibus nihilominus corriguntur, si diutius vixissent. Si quid autem certum, ac evidens, sive ex Antiquis, sive ex Recentioribus noverit quispiam depromere, id alacriter seligat; si quid vero in alterutris, vel in utrisque rationi, aut experientiæ minus consonum repererit, id totum animose respuat;

respuat; prius tamen expendat, ac trutinet, antequam judicet. Nisi hoc pacto se gerat Medicus, vereor, ne sibi, ac conscientiæ suæ inexcusabili defectu desit; neque enim id peragit, quod ab eo stricte consuevit exigere quisquis se illi committit, ut nempe recte pro viribus pensitet quidquid bonæ valetudini conservandæ conducit. Talis autem omissio, ut patet, est de re admodum gravi, tum ratione subjecti, tum ratione rei ipsius, cum ex vi talis omissionis Medicus quandoque terat iter, oculo ipso judice, omnino fallax, a quo tamen, si quæ Scriptis undique tradita sunt, probe calleret, procul dubio deflecteret. Sed hæc Tyronibus tantum. Jam vero claudamus hos rivos,

—— *sat prata biberunt*.

Quandocumque igitur veteri Doctrinæ de Humoribus superstructa sit objectio Corticem culpans de sensibilis evacuationis defectu in Febrium expulsione, licet hoc nomine audienda non sit, lubet tamen, data etiam tali hypothesi, respondere, quod Febrium, ut & aliorum plurium Morborum solutio dupliciter, ut ajunt ipsi Humoristæ, solet contingere, scilicet, vel per *Crisim*, cui de more adjuncta est aliqua evidens evacuatio, vel per *Pepasmum*, per quem absque ulla evacuatione solvitur Morbus. Atque postremus iste modus est admodum frequens, & consistit secundum *Galenum* in quadam vel *maturatione*, *vel deductione in mediocrem temperiem*, quam idem Galenus *Coctionem* vocat, seu *Pepsim*, eamque docet, ut modo dicebam, *in sola succorum alteratione* consistere. Hujusce doctrinæ semina prius jecit in *lib. de Affect.* Magnus *Hippocrates*, eamque insuper remediis antifebrilibus, nil evacuantibus, adaptavit, dicens -- *Ea vim habere in his Febribus* (loquitur de Tertianis, ac de Quartanis) *ut pota corpus conservent in consueta caliditate, ac frigiditate, & neque præter naturam calefiat, neque frigefiat*. Quid obstat ergo, quo minus dicatur China Chinæ istam succorum moderationem, istam deductionem in mediocrem temperiem, istam corporis in consueta caliditate, ac frigiditate, quam diebus a paroxysmo vacuis sortitur, conservationem inducere, seu mavis illam bilem, vel melancholiam, in quibus putrescentibus causa Febrium somniatur, a putredine vindicare?

Forte obstat celeritas illa, qua momento temporis jugulatur Febris, cum cæteroqui *Pepasmus* lentiorem consuescat habere progressum? At cur vitio vertere volumus Peruvianæ Cortici ipsam celeritatem, & energiam operandi, humoresque tumultuantes cito compescendi, quam in omnibus aliis specificis adeo quærimus, & commendamus? Denique, si nimia illi virtus obest, in promptu est remedium. Cortex sanat æque, si lubeat, illico, ac per longiusculas moras. Una dosis Paroxysmos sistit, & pluries paulatim repetita eosdem præcavet: eadem vero diminute ab initio, ac sensim exhibita, diutius nonnihil humorum coctionem, & morbi solutionem protrahit. Sic qui metuit Torrenti e directo aggerem opponere, eodem oblique, ac sensim opposito impetum illius infringit, ut cursum paulatim deflectat. En ergo, quo pacto per Chinam Chinæ lentam humorum alterationem, præparationem, ac *Pepsim* assequi possumus. Huc forte respiciens acerrimus Humorista, & ipsius Circulationis Sanguinis injurius osor *Restaurandus*, etsi *bilem* a reliquis humoribus *secretam* pro Febrium Causa conetur statuminare, attamen loco evacuationis (quam experientia ductus, ut mox videbimus, maxime improbat, Chinam Chinam ideo impurgatis Ægris præscribens) loco, inquam, evacuationis, id potius a Peruviano Cortice quærit, & assequi semper gloriatur, nempe, ut *talis humor*, ex vi remedii, *massam iterum subeat, qua secessum fecerat, unde temperetur, ac nutritioni aptus evadat, non secus ac Aqua Deserti* (sunt illius verba) *in Mara dulcis facta fuit a ligno, quod Moyses injecit ex mandato Dei ad alendos Israelitas*. Hæc Auctor ille de China Chinæ experientissimus, qui idcirco illius usum *Hippocratis* doctrinæ summe consonum demonstrare contendit. Tractatu peculiari in hunc finem edito.

Hanc ipsam succorum attemperationem absque sensibili evacuatione multo magis admittit, atque tuetur in China China *Monginotius*, qui licet immunis a præjudiciis Humoristarum data nihilominus eorum suppositione, ait -- *Sæpe fieri, ut pauca subsit materia evacuanda*,

da, *id quod illi supponunt*, *defervente humorum æstu*, *maximam illorum partem contemperari*, *&* *ad idoneum statum a natura deduci*, *quæ in rectum usum remedium adaptavit*, -- affertque in confirmationem exempla eorum, qui *paroxysmos experti vehementissimos*, *nullis usi remediis*, *nullaque manifesta naturali*, *aut artificiali humorum exclusione*, *febre tamen subito defunguntur*, *nullo inde secuto verendo symptomate*. Cui proinde textui appositas hasce notas subdit Cl. *Nigrisolus in lib.* alias citato. *Nonne pepasmo mitificantur humores? Nonne*, *juxta D. Præceptoris effata*, *libro de Veteri Medicina*, *concentratione*, *&* *permixtione meliora*, *ac mitiora omnia fiunt in Homine? Cur etiam Acidum febrile superstes in sanguine mortificari similiter*, *ac dulcificari concentratione non poterit?* Idem quoque dixerat Cl. *D'Acquin*, qui dans pariter per modum concessionis, aliquid restitare in corpore, & vasis post depulsas ope Corticis febres, subjunxit. *At vero*, *etsi reliquiæ quædam in corpore delitescerent*, *illæ hujus* (nempe Corticis) *ope temperantur*, *ac Naturæ gratiam recipiunt*, *vel saltem per reiteratas*, *&* *continuas digestiones concoquuntur*, *maturantur*, *&* *discutiuntur*.

Quod si nihilominus hujusmodi temperationi, sive coctioni succedentem quis optet evacuationem, is sciat, eam non posse cum fructu, quantum novi, per artem tentari, sed necesse esse, quod illam moliatur, atque perficiat Natura. Quorsum enim vergendum est, ut causa morbifica expellatur? An per vomitum, vel per secessum? At, si Fermentum febrile sæpesæpius emeticum est, atque catharticum, ut experientia testatur, & ob id ipsum contumacius: item, si fugatis per Corticem Febribus, quodlibet Catharticum, vel Leniens, ut ut leve, febrem revocat, quo jure speranda est expulsio causæ morbificæ a medicamentis eidem Causæ analogis, & morbum eundem prius depulso certo certius revocantibus? Deinde, si humor peculiaris, qui Febres Intermittentes gignere creditur, stabularetur intra cavitates Intestinorum immediate, aut Stomachi, quasi iisdem vel innatans, vel adhærens, unde purus, & impermixtus citra opus secretionis posset educi; atque insuper a tali suppositione non multum abluderet experientia; in tali profecto casu aliquis rationabilior, primo aspectu Purgantibus, vel Emeticis locus esse posset: quemadmodum iisdem, saltem levioribus, locus est, illisque identidem utimur ad educendum noxium, venenatumve cibum ingestum, priusquam ille Lactearum valvulas prætergrediatur. Sed jam clare dignoscimus rem aliter se habere, hoc est, vel Fermentum febrile in talibus cavitatibus vere non esse, vel saltem ab iis per hujusmodi medicamenta, & tentamina de more nequaquam educi: constat enim experientia, neque a Natura per repetitas vomitiones, aut alvi dejectiones in paroxysmis Febrium sæpissime contingentes, neque ab Arte cuncta hæc provocante, Febrium causam vel tantillum submoveri; quinimmo sæpesæpius fortiorem, & contumaciorem reddi. Cum itaque probabiliter hinc deducamus, vel idem Fermentum longe altiores radices habere, saltem quoad scaturiginem suam, licet adhuc occultam, vel illud alteratione potius, atque attemperatione sola demulcendum esse, quam irrita expulsione tentandum, non est ideo, cur hujusmodi fidamus evacuationibus, easve a China China, per solam alterationem febrifuga pertinaciter velimus exquirere.

Dicant ingenue, si velint, ipsimet, qui opponunt, quot Quartanas, quot Tertianas *Autumnales* (de *Vernis* enim non loquor, qualibet Methodo, etiam minus recta, sicut multo melius si sibi relinquantur, cito solubilibus) per repetitas purgationes sanaverint; vel, si renuant ipsi fateri, dicant tot Scriptores, a crebro Catharticorum usu spirituum dissolutionem, succorum perturbationem, ac viscerum enervationem, loco sanationis succedere clamitantes. Inter hos unus audiatur iterum *Monginotius*, qui Purgantium effectus cum effectibus Chinæ Chinæ conferens, hæc habet -- *Ab his* (loquitur de Purgantibus) *atteri vires*, *robur Ventriculi*, *aliarumque partium infringi*, *concoctiones imperfecte obiri*, *hinc perennem pravorum humorum generationem* (inquit generationem, non extirpationem) *subsequi*, *experientia patet*. *Quamobrem febres ab illis potius sæpenumero foventur*, *quam abolentur*, *cum ex opposito*, *si in usum ducatur hoc remedium*, videlicet Cortex, *sæpe uno ictu declinantur*

tur accidentia ab aliorum usu plerumque metuenda. Super quo textu dignæ sunt, ut per extensum lustrentur solidæ, doctæque animadversiones citati *Nigrisoli*.

An ergo per urinam tandem, vel per sudorem solicitanda erit humoris peccantis expulsio? At per istas vias soli humores, qui sunt in sanguine, atque in coctione subacti solent excerni. Quo pacto ergo materia antecedens (conjuncta enim quolibet paroxysmo subigitur, & expellitur) quæ vel sanguini citra ullam secretionem confusa est, vel probabilius eidem nondum immixta, sed adhuc extra illum degens in loco particulari, poterit per glandulas renales, vel per cutaneas evacuari? Sed frustra est, quod diutius de postremis hisce excretionibus verba faciam, pro quibus obtinendis, quandocumque etiam possent prodesse, Ars est remediorum inops, & effectuum incerta. Tota fiducia, jam scio, reposita est in Catharticis, quæ tamen, quantum observare licuit, vix aliud unquam Ægrotantibus præstare novi, quam quod illis præstaret Fungorum noxiorum esus. An & istos pro Intermittentium medela loco Peruvianæ Corticis malimus præscribere? Claudamus hoc Caput textibus duorum, vel trium Auctorum satis oppositis, quos etsi prolixiores, contra quod proposueram, non piget transcribere.

Nemo miretur (inquit *Morton* de Intermittentibus verba faciens) *veteres Medicos futilem, atque inanem operam navasse huic morbo debellando: Sensibus enim magis quam par est confisi, humores in receptaculis nescio quibus stagnantes fomitem morbi fuisse somniarunt, indeque toto cœlo errantes, utramque curationis paginam longo apparatu medicaminum* Deobstruentium, *&* Evacuantium *impleverunt, idque methodice, licet absque certa aliqua indicatione a natura rei ipsius desumpta, sed in propriis ipsorum Musæis excogitata. Cumque morbificum hunc fomitem penitus eradicari impossibile crederent, absque sensibili humorum evacuatione, copia medicaminum* Incidentium *humores præparabant, ut Remediis evacuantibus magis obsequentes fierent. At hos ipsos Medicos appello, noverint ne unquam, nisi fortuito, hac methodo, utut diutius protracta, quempiam perfecte sanatum? Me quod attinet, ego simplicem* Tertianam, *eamque admodum benignam, & legitimam inde non raro in* Hemitritæam, *vel* Quartanam *mutatam esse, cum* Hydropisi, *aliisque duris symptomatis sociatam observasse memini, Natura hisce Venæ sectionibus, & purgationibus incassum lacessita. Hujus malæ, & infelicis praxeos (quæ per multa sæcula cum magno Ægrotantium incommodo inter nostræ Artis professores invaluit)* πρῶτον ψεῦδος *est falsa Ætiologia. Non enim, nisi ex ex accidenti, ut in* Plethora, Cachexia *insigni &c. (de quibus posthac dicetur) ulla omnino evacuatio indicatur; Verum ut plurimum istæ evacuationes, Naturam inaniter lacessendo, veræ curationi multum officiunt, saltem copiam Antidoti* (videlicet Chinæ Chinæ) *admodum ingratæ multo majorem necessario requiri faciunt*. Hæc ille philosophica libertate, nimiane, an nimium veridica?

Neque ab eodem dissentit experientissimus *Syndeham*, qui licet post solutas (& quidem sine ope Corticis) Autumnales, & diuturnas Intermittentes, aliquam purgationem admittat per epicrasim institutam, *morbo tamen* (quod palam inculcat) *penitus depulso, eo nimirum tempore, quo*, ut ait, *non tantum paroxysmi perceptibiles, sed etiam alteratio ista, qualis qualis ea fuerit, quæ diebus illis, in quos Paroxysmus incidere debuerat, persentiscitur, omnino evanuerit, atque unus insuper mensis fuerit elapsus*: eandem tamen purgationem, durante vel insensibiliter febrium motu, prorsus abdicat. Ea siquidem tunc temporis instituta -- *Id tantum*, inquit, *lucri a purgatione fecerimus, ut morbus contumacior evadat*, subditque: *Quotidiana id nos docent eorum exempla, qui in morbi* παρακμῇ, *ut Theoriæ isti morem gerant, quæ in tollendis obstructionibus, & evacuando humore melancholico* (loquitur enim præcipue de Quartana) *qui mali fons, & origo vulgo habetur, curationis spem omnem ponit, repetitis purgationibus misere plectuntur; quibus sane quicquid id demum est humorum, quod a corpore divellitur, atque eliminatur, compertissimum est nobis, Febrem altiores exinde radices agere, & pertinacius stationem suam tueri, quam si non fuerit proritata. Quapropter religio mihi est Cathar-*

tharticum propinare &c. additque tandem, quod, etsi post elapsos a fine morbi duos, vel tres menses, potionem aliquam identidem *ex lenitivis vulgaribus* consuescat præscribere, singulis tamen vicibus haustulum aliquem pategoricum hora somni assumendum, finita jam medicamenti operatione, successive porrigit, *ut nempe*, inquit, *Paroxysmo se de novo ingerendi* (etiam post tam insigne spatium temporis) *ansam præscindamus, quam aliter forte arriperet ex occasione tumultus, atque orgasmi, quos vel mitissima excitant Cathartica.*

Idipsum confirmat alias citatus *Restaurandus* Monspeliensis Universitatis Professor, qui licet, uti Galenicorum principiis imbutus, Causam Febrilem reponat, ut diximus, in *bile* a reliquis humoribus *secreta*, & intra venas *accensa*, adeoque licet in ipsius peccantis, & secretæ bilis purgationem videatur esse debere propensus; nihilominus sola ductus observatione experimentali candide inquit -- *Experientia quotidiana constat, si Febris Intermittens desinat, nulla prægressa purgatione (id quod sæpenumero contingit, præsertim in Febribus tertianis) convalescenti autem Catharticum datum fuerit, eadem die febrem resurgere.* Quia vero locum aliquem ipsi nonnunquam purgationi reservare vellet, en, dum aliquod quærit latibulum, quo se condat, en, inquam, quomodo ineluctabili convictus experientia, eidem purgationi ipsam rursus anteponat omissionem purgationis hoc alio textu -- *Nec tamen purgationem improbaverim, si modo ejus indicans, Cacochymia, adfuerit, ac Febris character nullus omnino superfit* (observentur quæso hæ conditiones). *Porro id ut securius succedat, concedendum est aliquod temporis spatium præterire, immo die uno, vel altero ante usum Cathartici, & die subsequente, utile est infusionem Chinæ Chinæ assumpsisse in aqua frigida factam, quod nisi factum fuerit, postliminio redit febris: quare satius sit abstinuisse, quam periculo Ægrum exposuisse: satis fuerint phlebotomia, enemata refrigerantia, & proba diæta, quæ illis præferenda.* Videant ergo, qui tantum fidunt Solventibus in Febrium curatione, quid testentur ab experientia coacti Auctores ipsi a purgatione minus alieni, in ipsa Febrium Intermittentium (ex quibus illatio fiat a fortiori de eo, quod dicendum est in Acutis) diuturniorum medela. Qua igitur ratione accusatur Cortex, Intermittentes hujusmodi fugans, eo quod non pollet purganti, aut alia insigniter evacuante virtute, cui Febrium earundem possit adscribi sanatio?

Revera quo pacto sanitas Hominis febricitantis, sanguinemque proinde (quæcumque hujusce rei sit causa) immodice tumultuantem habentis, poterit obtineri ab ullo remedio vim purgandi, majoresque idcirco tumultus excitandi possidente? Mucet jam, fœtetque in Scholis commentitius putrescentium humorum, & in Latrinas ablegandorum, Quatuorviratus, cujus auctoritate jam penitus collabescente, corruit pariter, quæ illi famulabatur, Purgatio. Satis norunt omnes, Cathartica, etiam *Minorativa* dicta, immo & quæ *Lenientia* vulgo appellantur, omnia secundum magis & minus acria esse, & irritantia, mediamque quodammodo rationem habere inter Alimentum, & Venenum, plusque accedere ad istius, quam ad illius naturam; & propterea id, quod ab illis expellitur, de more excerni per expressionem violentam, & immaturam succorum sæpius utilium, fere ac si veneficum poculum quis sive sanus, sive febricitans assumpsisset, unde noxa plurima, levamen nullum potest emergere. Norunt pariter pharmaca ista *corruptiva* ingesta, quæ primam vim suam in fibras Solidorum exercent, secundum aliquam saltem portionem sui, necessario Lacteas ingredi, & massam sanguineam subire, cum illis non minus, ac aliis esculentis pateat indesinenter hujusmodi aditus. Quinam autem inde tumultus, quænam confusio, & agitatio sanguinis, nemo non videt. Neque enim imaginaria illa sympatica attractio, quæ ipsi hodie denegatur Magneti, potest amplius sustineri, præsertim cum tormina, tenesmi, convulsiones, & alia hujusmodi, quæ difficilem non raro purgationem comitantur, manifeste suadeant oppositum. Norunt tandem, quod ad utiles, *conferentes, & facile tolerabiles* instituendas evacuationes, necessaria est prævia intestina secretio, maturitas, atque concoctio. Harum nullam (siquidem differant inter se) nullum

lum poteſt efficere, niſi ea præextiterit, ſolvens medicamentum. Si præextiterit, nullo negotio, vel levi adjuta clyſmatis uſu, quæ ſecretionem fecit, faciet & expulſionem Natura. Uſus in contrarium ſiquis fuit, præſertim vero in *Acutis*, ut abuſus delendus & abolendus.

Non hæc ſane docuit, niſi per vim trahatur ad id, quod vere non docuit, Magnus *Hippocrates*, immo auſim dicere, nec *Galenus* ipſe, qui licet Aphoriſmum primæ Sectionis *Hippocratis* vigeſimum quartum exponens, purgationem quodammodo admittat in Acutorum principiis (in ſolo tamen caſu *materiæ turgentis*) dum verba nihilominus tanti Præceptoris perpendit, videlicet * *In Acutis paſſionibus raro, & in principiis medicinis purgantibus, & hoc cum præmeditatione faciendum* * -- *Per hæc verba*, inquit, *quantum hujuſcemodi vereatur purgationes, manifeſtat Hippocrates. Neque enim*, ſubdit idem Galenus, *minimum periculum eſt in Morbo acuto uti purgante medicamento, cum omnia id genus medicamenta ſint potentia calida; Febris vero, quatenus febris eſt, & ſui ratione, non calefacientibus, atque exſiccantibus, ſed potius contrariis, hoc eſt humectantibus, & refrigerantibus egeat. Non igitur ob igneam febris caliditatem purgationem adhibemus (hanc enim ſcimus ſui ratione nocituram) ſed propter humores illam efficientes. Quare majorem oportet ex noxiorum humorum evacuatione fieri utilitatem, quam id, quod neceſſario conſequitur ex purgantibus medicamentis, detrimentum*. Ut autem iſta ſubſequi poſſit utilitas major, quam noxa, tot tantaſque ſubjungit *Galenus* cautiones, ut fere impoſſibilis ſit caſus, in quo liceat, juxta hujuſmodi regulas, inſtituere Purgationem. Cum itaque *detrimentum*, & *periculum* ex Purgatione in Febribus, tanquam duo mala certa, fateatur *Galenus*, ſtetque etiam in Febribus non Acutis: quæ tamen facile in Acutas migrare poſſunt, ac ſolent: firma ea ratio, præter tot alias longe potiores, quod Purgantia omnia, ut calida, Febri cuilibet, ut calidæ, & igneæ, male congruant; addo ego, quod non in Fluida immediate, ut perperam cenſet imperitorum vulgus, ſed in Solida, ſeu fibras agant: & cum ex alia parte ceſſet noſtro hoc ſæculo ratiocinatio oppoſita de humoribus putreſcentibus evacuandis, ut ceſſavere tot alia non minus erronea, non aliud ſupereſt dicendum, niſi, quod mens *Hippocratis*, & ipſius *Galeni* (qui ſuis quoque temporibus Purgationem vix trepidanter admittebant, in conſpectu majoris, quod falſo imaginabantur, mali) niſi, inquam, quod mens eorum ſit, quoties malum illud, quod timetur, timeri non debeat, toties ab omni purgatione, in Febribus quoque non Acutis, eſſe abſtinendum, vel ſaltem ea, quotieſcumque aliunde indicetur, nonniſi ſumma cautione, atque circumſpectione nobis utendum.

CAPUT V.

Perpenſis circa Febrium Intermittentium Cauſas placitis Neotericorum profitentium Fluidorum Syſtema, decernitur, ab aſſumpta China China *nullam ſenſibilem evacuationem fieri debere. Idem multo magis aſſeritur in Solidorum Syſtemate, de quo, & de nonnullis eidem cohærentibus pauca obiter.*

QUEMADMODUM, ut nuperrime vidimus, nulla, ſecundum principia Humoriſtarum, expectanda eſt, vel expetenda inſignis evacuatio poſt Corticem exhibitum, ad hoc, ut per eum Febres credantur cum ratione ſublatæ, ita nec ulla talis exigi debet ad normam aliarum Theſium, ſaltem magis famigeratarum, quæ circa Febrium Intermittentium cauſam, & earum geneſim frequentius reſonant in Recentiorum Scholis. Has ideo quoque ſententias, ſaltem plurimas, curſim recenſere operæ pretium eſt, ut ad modulum earumdem Corticis actionem ſucceſſive metiamur.

Primo igitur, ſi cum *Villiſio* hujuſmodi cauſa refundatur in diatheſim vel acrem, vel acidam ſanguinis, ſuccum nutritium, ſeu Chymum non rite ſubigentis, ſed in materiam periodice, citius quidem, aut tardius, fermenteſcibilem convertentis, ſat erit, quod China Chinæ abſque ulla excretione talem diatheſim emendet, cruoremque in nativam *craſim* quaſi dulcorando reducat, ſive ut eidem Auctori placet, in novam quamdam fermentationem compellat.

Si ſecundo cum *Sylvio* Succus Pancreaticus,

ticus, ob moram in ductibus Pancreatis lateralibus obstructis nimium acescens, obice demum perfato, intra tenue Intestinum, vitiose cum bile illuc confluente effervescat, cruorique per viam Chyli periodice instillatus paroxysmos Febriles producat, sufficiet, quod China China, posthabitis evacuationibus, eidem succo Pancreatico nimiam adimat aciditatem, vel motum ei naturalem reddat, viscidam forsitan pituitam in ductibus Pancreatis lateralibus incidendo, ad hoc, ut idem succus libere fluens, ac blande cum bile effervescens, blandam quoque, & naturalem in sanguine foveat fermentationem.

Si denique cum *Borello* Intermittentium causa ex nervoso potius, quam ex arterioso genere petita, reponatur in glandulis obstructis ad apices nervorum appensis, unde succo nerveo, a materia aliqua viscida ibidem detento, aciditas, vel alia quævis acrimonia accedat, vi cujus idem fermentescens, Cerebro prius, mox & fibris Cordis motricibus irritationem communicet, & excandescentiam febrilem successive producat, illud a Cortice præstandum erit tantummodo, quod Auctor ipse pro curatione febrium exposcit, nempe quod referentur Glandulæ, attenuata crassa materia obstruente, & temperetur, seu diluatur fermentum, ut a Natura ipsa vel per sudores, vel per insensibilem, ut idem innuit, transpirationem, penitus dissipetur.

Tres istæ sunt potiores circa hanc materiam Sententiæ, quarum prima causam Febris agnoscit intra ipsum sanguinem, altera extra illum in succis aliquot eidem refundendis, tertia denique in latice nervoso ab eodem dissito. Sed præter illas, sunt aliæ complures, quæ iisdem, veluti Matribus, videntur subordinari, & quarum, utpote non nihil diversarum, aliqua obiter habenda est ratio, ut illis quoque operationem Corticis ordinariam demonstremus congruere.

Sic opinioni *Borelli*, ut ordine inverso suas unicuique consentaneas referamus, affines sunt Hypotheses *Mundii*, & *Cole*, Febrium Intermittentium causas in nervoso pariter Systemate, diversa licet nonnihil via, quærentium; sed actum agere pergam, si hujusmodi placitis accommodare coner actionem Corticis citra ullam evacuationem Febres fugantis, cum ipse *Cole* peculiari Capite — *De Corticis Peruviani, circa Febres Intermittentes sistendas, facultate*, hanc quoque circumstantiam minutim examinando, rem totam plane confecerit, immo ab ipsa evacuationum sensibilium carentia hypothesim suam confirmare sategerit, ut ideo supervacaneum sit hic idem repetere.

Sylvianæ autem hypothesi, cujus exemplar retroactis seculis velut in nube, delineare visus est Perspicacissimus inter Humoristas *Fernelius*, cum in Mesenterio, Pancreate, reliquisque imi ventris visceribus, eorumque peculiari succo Intermittentium Focum agnoverit, quodammodo divinando, utpote veris Anatomes luminibus destitutus (nondum enim ductum Pancreatis *Virsungus* detexerat, sicut nec Lacteas inferiores *Asellius*, multoque minus Thoracicam *Pecquetus*, laticemve Lymphaticum *Rudbechius*, *Bartholinus*, aut alius quispiam) Sylvianæ inquam hypothesi, cui subscribit *Graaf*, & alii, consonant, immo & eandem ampliando, magis illustrant opiniones *Nigrisoli*, & *Tozzi*, quorum primus in glandulis omnibus succos suos sanguini, sive mediate, sive immediate suggerentibus, Febrium Intermittentium Mineram reponit: Alter vero in succis pariter omnibus astruit, ad tenuia intestina confluentibus, iisque vitiatis, ac incongrue mistis, quin & in aliis fluidis, qui a glandulis lumbaribus, ac mesentericis prodeunt, & chylo, atque allabenti lymphæ commiscentur; tandemque concludit Febrium fermenta, non modo ab his, quæ dictæ sunt, partibus, sed ab innumeris pene aliis suggeri posse. Hujusmodi autem sententiis quam bene quadret operatio Corticis sine evacuatione contingens, vel exinde patet, quod idem *Nigrisolus* usque contendat, per actionem remedii febrile fermentum, absque eo quod per vim illud extrahere tentemus, tum in ipso sanguine, quatenus jam eidem accesserit, tum in suo ipso Foco, extra, vel ultra sanguinem extingui, sive nempe fermentum illud in Ventriculo, & Intestinis, sive in Glandulis remotioribus hospitetur.

Hypothesi vero Villisianæ, quæ plures habuit plaudentes, quam asseclas, haud parum conformis videtur opinio *Sydenhamii*,

mii, qui totam ponit in ſanguine, ſeu in illius particulis non probe aſſimilatis, Febrium Intermittentium, ut & Continuarum cauſam, licet non mutuatis a Chymo recenti, ſed ab ipſa Minera ſanguinea pro nova acceſſione ſuppetiis. Eidem quoque quadantenus videtur accedere ea, quam protulit *Jones*, quatenus & ipſe, ſi non puri ſanguinis dyſcraſiam, ſaltem particularum aliquot intra ipſum degentium, & ægre cum ipſo circulantium pravam habitudinem, nec non improportionem Chymi, partiumve illius crudiorum, nec bene ſubactarum, ſed aceſcentium, & cum ſulphureis ſanguinis tumultuantium, pro cauſa Intermittentium accuſat: mutuato tamen ex alia parte modulo ſuæ opinionis ab Antiquis, eandem cauſam in Corporis habitu collocantibus, quatenus & ille ſupradictum febrile Fermentum in eodem Corporis habitu, ſive in arteriarum extremitatibus hærere, atque aceſcere ſtatuit; illincque poſtea partibus ſenſilibus primam vellicationem inferre, ut dein febrilem commotionem ſanguini imprimat univerſo. Ad eandem Villiſianam propius adhuc accedit opinio *Sponii*, qui ex improportionata itidem Chyli cum ſanguine miſtura, & fermentatione, Febrium cauſam deducit, licet radicem talis improportionis non in ipſo ſanguine collocet, ut *Villis*, ſed in Chylo, propter aciditatem eidem impreſſam a ſucco Glandularum tunicæ Pannoſæ Ventriculi, atque Inteſtinorum, nec non a latice Salivari, & Pancreatico (circa quod cum *Sylvio* coincidit) intra quas Glandulas primariam Fermento febrili ſedem aſſignat. In quibus ſane Sententiis pro Febrium curatione, nil aliud a China Chinæ expetendum erit, niſi, ſi de prima ſit ſermo, ut, ſemotis evacuationibus, vel ſanguini univerſo robur addat, unde facilius particulas minus aſſimilatas poſſit ille ſubigere, vel ut easdem haud ſatis ſubactas ad talem recipiendam actionem, ſive coctionem diſponat. Si vero ſermo ſit de ſecunda, ſat erit, ſi Chyloſim juvet, ac particulas ejusdem Chyli crudiores, & ad motum ſegniores, quæ in extremis hærent, atque aceſcunt arteriis, ab acore contracto vindicet, & pari cum aliis velocitate circulationi reſtituat. Si denique ſermo ſit de tertia opinione, ſufficiet, quod China Chinæ eandem Chyli aciditatem retundat, vel impediat, correcto Glandularum Ventriculi, & Inteſtinorum fermento, ob nimium pariter acorem peccante. Quæ omnia ſine ſenſibili evacuatione obtineri facile poſſunt, ut fuſius videre eſt apud eosdem Auctores, Peruviani Corticis etiam Patronos.

A vitiata pariter digeſtione, ſive id fiat culpa aſſumptorum, ſive Fermenti digeſtivi, remotiorem Intermittentium cauſam in Stomacho fabricari putat *Ettmullerus*, qui poſtea ſenſim in Sylvianam Sententiam deſcendere non refragatur, licet nec eam voto ſatisfacientem exiſtimet, ut qui ordinatos Febrium, recurſus inexplicabiles cenſet, illorumque rationem ſe prorſus neſcire, ingenua, & magno Viro digna confeſſione fatetur. Si ergo prima tantum ex allatis cauſa ſpectetur, ſuas in curatione Febrium partes ſatis abſolvet China Chinæ, ſi abſque ulla evacuatione digeſtionem ſimpliciter corrigat, & fermentum ipſum Stomachi digeſtivum reſtauret. Quod ſi ſpectentur cauſæ magis propinquæ ad mentem *Sylvii*, de his jam ſupra facta eſt mentio, quantum opus eſt, & difficultas ſublata.

Huic ſententiæ affinis eſt alia, quam tradit *Monginotius*, Fermentum febrile acidum adſtruens, a pravo Chylo, vel alimentis aſſumptis ſuppeditatum; ex qua ſuppoſitione poſtea deducit, Chinam Chinæ directe pravum ejuſmodi fermentum in Febribus alterare, alienam illi naturam imprimere, illudve deſtruere, & in nihilum redigere, ac etiam inſenſibiliter, ſi non ſenſibiliter, & corpore eliminare.

Ita quoque *D' Acquin*, aliud acidum febrile ſtatuens in ſanguineis particulis, ab ipſis acquiſitum in Vena Portæ, intra quam, velut intra amnem, lentius excurrant, in ſolo ſale fixo Chinæ Chinæ verum ejuſmodi accidi correctivum agnoſcit, nulla poſtmodum inde quæſita ſenſibili evacuatione: quam quoque multo minus in ſuo Syſtemate exigit *Blegnyus*, quippe qui autumat Peruvianum Corticem ſtypticitate, & adſtrictione ſua, ſanguini juſtam particularum cohæſionem, quadam veluti conſtipatione, redintegrare.

Sed & ex præcipuis ſaltem hactenus allatis opinionibus, earumque veluti combinatione, ac commixtione, ſuam pecu-

liarem condidit Cl. *Sacchus*, fermenti Febrilis radices constituens in obstructione tali Viscerum imi Ventris, facta ab humore viscido, & lento, quæ valeat sanguini per obstructam partem transitum ad tempus impedire, donec, superato obice a nisu ipsius cruoris, propter sui occlusionem effervescentis, idem vicissim recurrat, & superetur impedimentum, & in hoc quoque casu totum Corticis Peruviani pensum erit, vel crassum illum humorem vasa obstruentem, & impulsui sanguinis validiori cedere solitum, immediate attenuare, atque dissolvere, vel ipsi cruori tantam volatilitatem, & penetrationem injungere, quanta par est ad perterebrandum, superandum, vel omnino tollendum illud obstaculum.

Sententiam quodammodo huic oppositam visus est prius protulisse *Barbette*, inquantum, non in alicubi præpedita, ut *Sacchus*, sed in aucta per omnes Corporis partes sanguinis circulatione, Febrium essentiam generaliter constituit. Sed ex alia parte, cum Intermittentium causam fundet in prava Chyli crudioris, Bilis; & Succi Pancreatici mistura, & inde orta ejusdem bilis regurgitatione per Cavam ad Cor, patet, eum non longe distare a *Sylvii* placitis; adeoque sat esse, si China Chinæ tollat improportionem, quam ii succi inter se habent, ut dictum est: quapropter neque in ista, sicut neque in superiore sententia, ulla evacuatione est opus ad amovendam causam febris.

Multo minus eadem est opus in sententia *Dolæi*; licet enim in quacumque parte Corporis solida, etiam in digito, Febrium Intermittentium fomitem existere posse contendat, ordinaria tamen lege, ab obstructione ductuum Chyliferorum, & stagnatione ipsius Chyli, easdem Intermittentes oriri decernit. Quo casu in promptu est dicere, sat esse, quod China Chinæ in expugnatione Febrium, absque eo quod quidquam sensibiliter excernat, ductuum Chyliferorum obstructiones simpliciter aperiat, & eidem Chylo, ne in posterum stagnet, occasionem tollat; ut propterea vanum sit, & amethodicum, velle ad fugandam simul Febrem, & evacuandam causam illius, eidem Chinæ Chinæ, quam cæteroqui summe commendat hic Auctor, purgans aliquod admiscere, ut ipse nonnunquam, vim illius infringendo potius, quam roborando commiscet; siquidem experientia testatur; per repetitam Chinæ Chinæ solventibus associatæ oblationem, vel nullatenus Febres depelli; nisi per accidens actio diuturna febrifugi prævaleat viribus enervantis adjuncti; vel seriorem saltem, debilioremque subsequi curationem, nisi ea per simplicem tandem impermixti Corticis exhibitionem absolvatur, ut præmissis sejunctim de more purgationibus solet contingere. Neque tamen in mitioribus Intermittentibus hujusmodi methodum plane improbarem, si quid boni a Solventibus Solitariis cæteroqui observassem. Utcumque sit, ubi Morbi benignitas det inducias, quilibet ad modulum suæ credulitatis potest hanc in re sequi methodum, quæ sibi magis arrideat; non sic in casu arduo, ac præcipiti febrium Perniciosarum, de quibus *Libro tertio* sumus acturi.

Nullius denique sensibilis evacuationis necessitatem a China China excitandæ infert ingeniosa sententia Famigeratissimi *Bellini*, ut quæ lentorem alicujus viscidi, sive ingeniti, sive adventitii sanguinem inquinantis, pro causa Intermittentium statuit: hoc siquidem pariter casu sufficiet, ut eadem China China sola vi sua abstersiva lentorem illum, seu viscidum lentescens incidat, abstergat, & ultro urgeat, illudque sic fluxile redditum motui sanguinis universali, ac æquabili sensim restituat, nulla sensibili facta supra ordinarias illius evacuatione.

Omnium vero expeditissimam, & operationi Corticis facillime adaptabilem, sed intellectui discendi cupido minus acceptabilem hypothesim prodidit Experientissimus *Morton*, Vir longe felicior in usu remedii, quam in explicanda illius actione, vel abdita Febrium expugnatarum causa. Putat hic (præeuntibus quodammodo *Bado*, *Protospatario*, & *Josepho Donzello*) Chinam Chinæ esse verum Antidotum, adeoque sine ulla sensibili evacuatione Fermentum febrile corrigere, seu mavis extinguere: quo nomine specioso occultam vere, ac admirandam illius virtutem designare contendit. Ab Antidoto, de quo nequit reddi ratio præter experientiam, progreditur ad statuendum, febrile Fermentum esse verum sui generis Venenum, seu, ut inquit, *Delete-*

terium quid in Spirituum Systemate delitescens, quod adinstar fermenti eos adoriens, atque æstro primum exagitans, deinde humoribus, secundo quasi momento, varias mutationes, atque qualitates morbosas, nobis sensibiles impertit. Qua explicatione, obscuriore adhuc re ipsa explicata; vix ulla pariter potest reddi ratio essentiæ ipsarum Febrium, vel periodorum, vel causarum earundem. Subjectum autem talis Veneni, ut dictum est, solos Spiritus esse asseverat, & hanc ipsam assertionem lætatur in uno *Protospatario* se reperisse, quin & in eandem sententiam conatur alicubi *Badum* trahere, eo quod nomine Antidoti utentem videat, licet plane adversantem in re videre potuerit, quin & asserta *Protospatarii* sic opinantis expresse refellentem. Revera tamen in hac parte *Protospatarium* ipsum *Campanella* præcessit, causam videlicet cujuscumque Febris, primam, & antecedentem esse quærendam, non in humoribus, inquiens, sed in spiritibus accendentibus, & agitantibus humores.

Quod vero iidem spiritus miasmate quopiam venefico inficiantur in Febribus Intermittentibus, etiam *benignis*, singularis, quod sciam, est opinio *Mortoni*, atque, si lubeat, etiam *Protospatarii* (siquidem iste nomen *miasmatis* pro vero Veneno, & non pro quacumque spirituum, minime quidem vitalium, sed Mixto cuilibet nullatenus etiam viventi, inexistentium excandescentia, morbosam massæ sanguineæ fermentationem suscitare apta, usurparit, quemadmodum, ex dicto ipsius *Protospatarii*, *Donzellus* explicat) ni velimus illis adjungere eundem quoque *Josephum Donzellium*, *Protospatario* quodammodo subscribentem, necnon etiam *Talbotium*, qui, referente *Anonymo* quodam alias citato, dicere consueverat, Corticem Peruvianum operari adversus Febrem, ut Antidota adversus Venena -- *Ayant reconu*, sunt illius verba, *par les experiences inombrables, qu'il avoit faites en Angleterre, & en France, qu'il operoit*, videlicet China China, *sur les Fievres ainsi que font les Antidotes contra les Venins, lorsqu'ils sont donnez à temps:* quod quidem verum est, quoad effectum clarum in se, sed obscurum in causa, & productionis modo, *Mortonus* tamen, dato quod obscurius, aut infirmius (ut & alii eundem prægressi) Febrium causam exposuerit, satis tamen viriliter supra eos utilissimam illarum curationem, per usum animosiorem, atque methodicum Peruviani Corticis, indigitavit, ut suo loco videbimus. Pro nunc ex ista Hypothesi, non secus ac ex cæteris omnibus hucusque recensitis, sufficiat colligere cum illius Auctoribus, nullam requiri pro Fermenti, aut Miasmatis, ut vocant, febrilis extinctione evacuationem, quemadmodum in omnium Antidotorum, & communium Alexipharmacorum usu, pro edomando malignarum Febrium veneno, sicut & in administratione reliquorum Febrifugorum vegetabilium, quæ dicuntur specifica, pro eodem vincendo Intermittentium fermento, qualecumque illud sit, quotidie succedit.

Nec aliter quidem potest evenire; nec aliter quoque potest Medicus se gerere in praxi. Etenim, si ulli unquam Specifico Febrifugo locus est (loquor de quovis communiter recepto) semper adversus eum militare poterit ratio, quod causam Febris non evacuet, sed intus detineat. Licet enim plures præmissæ fuerint purgationes, aliæve evacuationes artificialiter institutæ; quando tamen post eas omnes Febris perseverat, itaut pro sui depulsione aliquo Specifico indigeat, semper stat, quod causa Febris perseverantis perseveret & ipsa, & consequenter, quod a Specifico illo nil evacuante non expellatur, sed intus detineatur. Si ergo aliquando non tenet hujusmodi ratio, quando scilicet alia præscribuntur specifica, sive id dicatur non officere; eo quia sufficienter jam purgatus sit Patiens (cum tamen haud ita purgatus sit, quin adhuc febricitet, causa videlicet Febris nondum educta) sive ob aliam quamvis emendicatam excusationem, quare sub iisdem excusationibus eadem ratio seponi non poterit, ut citra culpam Peruvianum Specificum efficacissimum possit exhiberi, quemadmodum alia citra culpam quotidie exhibentur imbecilliora, & inania sæpe Specifica? Satius ergo sit, evacuationes nil proficientes dimittere, utpote parum congruentes cum experientia, & minime cum allatis opinionibus vulgatiorum hujusce materiæ Scriptorum.

Vulgatiores consulto dixi post Galenicam lectam, quos nuper retuli de hac materia

teria Scriptores; cæteros, utut doctissimos, sed vel minus notos, vel minus acceptos, libenter prætergressus. Non ideo cum Paracelsistis, aut Helmontianis hic mihi res est; quorum tamen Ideis apprime congrueret actio Corticis sine sensibili evacuatione exercita, sive illa dicatur Sulphur, & Nitrum peccans corrigere, sive Archæi indignationem compescere, sive alio simili modo turbas febriles componere. Eos namque præcise selegi, qui ab exoleta Humoristarum schola deflectentes, usque tamen in perturbata, vel assidue ex principiis intrinsecis, vel periodice extranei cujuspiam laticis affluentis culpa, particularum sanguinem integrantium dispositione, ac textura, & in vitiato proinde multifariam earundem motu, solidis secundario tantum affectis, Febres omnes, quas essentiales vocant, & conjunctam illarum causam, seu Fermentum ipse febrile mecum reponunt. Supervacaneum quippe credidi, pro eadem actione Corticis nil nos cogentis excernere, in novissimo *Solidorum*, ut vocant, *systemate* Apologiam texere; tum quia hujusmodi remedium unanimi consensu amplexantur in Febribus antedicti Systematis Conditores primi, eorumque sequaces; tum quia revera sufficit in eorum sententia, quod Cortex, absque eo quod quicquam sensibiliter deturbet e corpore, congruas vasorum Oscillationes, vel mediate, vel immediate restituat, eisque adnexum fluidorum æquilibrium, & harmonicam circulationem.

Neque vero miretur quispiam, qui me a vacuis quibuscumque vocabulis, rem minime declarantibus, cæteroqui alienum sciens, in designanda tamen Intermittentium causa, metaphorico *Fermenti* nomine etiamnum utentem videt: quo certe nomine nil hodie magis exosum Mechanicis, iis præsertim, qui antedictum *Solydorum* Systema profitentur, cujusmodi sunt famigeratissimi viri, *Pitcarnius*, & *Boerhaavius*, necnon doctissimus *Hecquetus*, mihi plurimis humanitatis, ac benevolentiæ suæ argumentis semper colendus, aliique non pauci, tum Transalpini, tum Cisalpini Scriptores, quibus omnibus præclaro suorum Theorematum lumine prævit (ipsis quidem non diffitentibus) celeberrimus Italus noster *Laurentius Bellinus*. Ne inquam præmature nimis quispiam miretur de servata hucusque a me, & in posterum etiam servanda *Fermenti* nomenclatura; sciatque idcirco, malle me inscitiam meam ingenue prodere, dum vocem *Fermenti*, quidpiam mihi reapse ignotum connotantis, usurpo, quam Provinciam novam suscipere, cui plene administrandæ sim impar; non quidem quod Systema hujusmodi planum non sit, & captu facile vel iis ipsis, qui Geometricen vix a limine salutarunt; sed quia per illud, etiam usquequaque adoptatum, nondum satis doceor, ut explicandis sufficiam *ordinatis* Intermittentium *periodis*; quo sane defectu laborat & illud Systema non minus quam cætera. Cum ergo per illud reddi satis nequeat, aut explicari ratio periodi, consequens est, ut neque satis explicari queat ratio causæ, quæ cum obscura, & inexplicata remaneat, æque potest appellari *Fermenti* nomine, ac quovis alio, dummodo eo nomine causam eandem nos indicare tantum, non explicare fateamur. Insuper cum causa hujusmodi, seu primum principium motus febrilis, quodcumque illud sit, a Fluidis primario affectis de more, ut supra, petendum putem, non autem a Solidis, nisi forsan in Symptomaticis febribus; idcirco Systemati *Fluidorum* inhærere satius duxi, quam *Solidorum*, etsi hoc ipsum (quotiescumque per illud peculiari quoque fluidorum texturæ quidpiam activitatis tribuatur, ut a Scriptoribus Medico-mechanicis potius, quam Mechanicomedicis, solet attribui) laude non modica dignum censeam, illique in sensibili explicatione rerum vere sensibiliter explicabilium, quoad plurima libenter assentiar.

Caveat nihilominus (siquidem in hanc messem datum sit quasi furtim, & cursim obrepere) caveat, inquam, qui Artem vere Medicam satagit exercere, ne ad lectulum Ægrotantis accedat Mathematicus nimium, seu Mathematicus magis, quam Medicus, ni forte sibi gloriosius putet, meliorem in medicina facienda Mathematicum dici, quam Medicum. Rationalis equidem Medicinæ Professorem omnis esse Matheseos expertem, nedum indecorum censeo; sed & hominem ejusmodi, nisi acri admodum polleat ingenio,

genio, facile dixerim ad rite capessendas omnes physico-mechanicas Artis notiones haud sufficienter dispositum. Alium tamen interim universa instructum Mathesi, sive junior ille sit, sive in virili etiam constitutus ætate, monitum velim, nec nisi post exercitam assidue quadragenariam in rebus medicis praxim, crebramque, ac sedulam institutam sine præoccupatione observationem, rationali Medicinæ Mathesin applicet; siquidem una tantum ex his conditionibus deficiente, res, nullatenus ex voto succedet. Hinc fit, ut passim præ Medico plus mathematicis, quam medicis disciplinis imbuto, excellat rudior: sed in operibus Artis magis versatus, diagnosimque, prognosim, & curationem morborum per triviales indicationes, ex ipsa rei natura, & observationes depromptas, præ illo felicius absolvat, etsi eorundem causas, & productionis modum ad regulas geometricas nequeat explanare: quod ex adverso ingeniosissime præstabit bonus Geometra. Hic ipse tamen, utut elegantiorem reddere sit aptior rationem eorum, quæ evenere postquam evenerint, & quæ profuere, aut obfuere, postquam profuerint, aut obfuerint; incertissimam nihilominus fateatur necesse est præcognitionem a priori, & præordinationem eorum, quæ sunt eventura, profutura, vel obfutura: quo facile eveniet, ut forte medelam morbi (utinam satis cogniti) per indicationes a remotissimis suæ Matheseos fontibus conquisitas tentet absolvere, ad quas tandem implendas, vel media deficient, vel si præsto sint, sæpesæpius aberrabunt a scopo. Ob id ipsum (si exemplo rem liceat illustrare) in sanandis infirmis cujuspiam Torrentis aggeribus, vel dirigendis tortuosis ejusdem fluctibus, præ Viro Mathematicis disciplinis imbuto nonnunquam præstat rudis Homuncio omni jejunus Mathesi, sed ad ripas fluminis natus, & diutinus illius loci incola, qui nempe sollertem observationem adhibuerit ad cuncta, quæ fiunt varie tumescentibus, & varie detumescentibus aquis. Id equidem (fateor) non accidit ob ineptitudinem principiorum Viri Mathematici; hæc enim in se ipsis vera sunt, & infallibilia; sed ob applicationem eorum haud satis apposite institutam, seu mavis ob implexam, nec satis dignoscibilem rei, cui applicantur, materiam; & ob diversas, incertasque circumstantias concurrentes in facto: neque enim Mathematicus, quantumvis peritissimus, mistos, reflexos, repercussos, & intercisos aquarum fluentium motus, ac impetus, fluctusve ipsos interiores diversis lineis se decussantes, & intersecantes, potest ad leges mechanicas exacte metiri, sicut nec resistentias lateralis soli hic illic varias, multoque minus inæquales hic illic alvei inclinationes; propter quas circumstantias haud satis patentes, factumque ipsum occulte variantes, Torrens ipse per artem nonnunquam coactus recta progredi, veteremque alveum deserere, haud longo temporis tractu per absconditas, ac ferme imperscrutabiles, sed veras Hydrostaticæ leges, obliquo, ac tortuoso cursu sponte reddit ad consuetum iter, argilla, & sabulo illud idem Incile sensim opplens, ac obruens, quod planum, rectum, declive, & amplum illi non multo ante Mathematica aperuerat industria; quem sane eventum expectationi contrarium a rudi homine per solam experientiam docto tempestive prævisum, constanterque prænunciatum ipsemet non semel vidi, nec sine mea admiratione, alienoque dedecore ipsa re comprobatum. Propterea tamen nequaquam inficiabor, quin data utrinque paritate observationis per diutinam experientiam comparatæ, rudi quovis Homine, utut experto, rem longe melius sit confecturus bonus Geometra.

Idem data proportione dicas de re Clinica; plura quippe sunt in Physiologicis etiam sensibilioribus, quin & in ipso architectonico humani corporis ædificio, nedum Mathematicis omnibus, verum & Anatomicis ipsis etiamnum incomperta, & ex compertis obscura non pauca; plurima in Pathologicis circa morbos, eorumque symptomata, & causas ferme incomprensibilia; innumera in Semejoticis, iis præsertim, quæ ex *Hippocratis* observatione præsagia respiciunt, admirabilia potius, quam perscrutabilia; infinita propemodum in Therapeuticis, nempe in Remediorum Inventione, & Compositione incerta, sive materiam eorum consideres, sive usum ipsum, propter circumstantias etiam identidem diversas, ancipitem: circa quæ profecto omnia expertissi-

tissimus Mathematicus sine consummata in rebus medicis praxi, non potest quin ingeniose nugetur. Cuncta hæc ergo prius experiatur, expendatque exacte prudens Medicus Mathesi instructus: dein sobrie, temperanter, & caute, quantum fert Artis incertitudo, & observatio phœnomenorum illius, Rationali Medicinæ Mathesin applicet.

Certe animadversiones istiusmodi ex diuturna Naturæ, Artisque observatione prognatæ, impulere me non parum, ut Systemati fluidorum semper adhærerem in praxi: ubi enim contendatur, quod in hydraulico pneumatica humani corporis machina, cui præter vectes, Trochleas, Funes, Tubos, Fistulas, Incernicula, Cola, & organa hujusmodi, insunt insuper diversi generis fluida, quibus intercluditur spiritus summe activus, capaxque tribuere illis omnibus momentum, & vim ad exercendas functiones suas idoneam, ubi inquam contendatur, quod in Machina sic conformata eadem Solida primario ex se ipsis se ipsa moveant, ac exerceant, & ab ipso exordio se movere cœperint, ac exercere, sintque ea tantummodo, quæ fluida urgeant, triturent, ac pinsitent; neque quicquam fere aliud præstent fluida ipsa, nisi suum esse fluxile, & fluxile quidem a sola Solidorum vi quaqua versus motum, & actum; plura pro certis in hac Hypothesi supponere necesse est, quæ talia fortasse non sunt; quæque tamen nisi pro certis assumantur, Mathesis nequit per Medicinam universam tam late spatiari, ut eam architectonice regat, efficiatque, ut conjecturalis hæc Ars, quæ simplici est, utplurimum probabilitate, & nonnumquam divinatione contenta, sepositis, neglectisve humilioribus conjecturis, quas longus usus ad cujuspiam certitudinis gradum evexit, valeat pari passu cum Mathesi procedere, illive arcte semper inhærere, aut ancillari quasi pedisequa: etenim si vinculum hujusmodi nimium sit, ac ferme individuum, res facile inauspicato finietur prope lectulum Ægrotantis, etsi in exortu suo speciem prætulerit magistrali e Cathedra auspicatissimam. Ubi vero Solidorum motus a liquido Fluidorum elatere dicatur emanare, & ab eodem primitus emanasse, ita ut eadem fluida non mere passive se habeant, meliusve, aut infirmius operentur præcise per hoc, quod magis, vel minus fluxilia sint, sed radicitus, & principaliter per hoc, quod talem, vel talem sortiantur texturam, intimamque compagem, latior Rei medicæ campus patet, tam pro intelligendis ordinariis, quam pro corrigendis extraordinariis Naturæ phœnomenis. Licet enim secundum congruam, vel incongruam sanguinis, aliorumque laticum fluxibilitatem, & secundum proportionatum, vel improportionatum eorumdem motum, exerceantur immediate secundum Naturam, vel præter Naturam solidorum actiones; attamen proportio, vel improportio isthæc a justa, vel alterata Crasi, seu mavis determinata compage, ac textura ipsorum Fluidorum radicitus pendet; ad quorum proinde alterationem, ac restitutionem in pristinum statum, si ab eodem deflexerint, tota convertitur Medicinæ intentio, & opera, cum non nisi media Fluidorum correctione possint medelam suscipere ipsæmet Solidorum alteratorum fibræ. Qua dubio procul in re feliciter peragenda, opus est ut Mathesis Arti medicæ quodammodo famulari non renuat, ut revera quadantenus decet, nec nisi usque ad certos progrediatur limites, subsistens deinde nonnihil, ac locum conjecturis concedens, ubi progressui vere scientifico, ipsique adeo Mathesi non est, ut sic dicam, commensurabilis proteiformis materia.

Non tamen ideo sibi quisquam persuadeat, me nullam in ipsis Fluidis, & naturalibus eorum motibus mechanicen admittere, quin potius eam elegantissimam in iisdem suppono, sed nobis inexplicabilem, ob varias, & multiplices particularum fluida nostra, præcipue vero sanguinem, naturaliter componentium, & mole, figura, ac pondere differentium, combinationes, multoque magis ob diversos, & mistos earumdem motus in unum æquabilem conspirantes. Longe minus ad regulas mechanicas explicabilis est vitiata in febribus, ac interrupta earumdem particularum dispositio, ac textura: cum enim tunc sanguis præcipue, ob errores in rebus, quas nonnaturales vocant, & ob præpeditas subinde secretiones: confundi incipiat, ac tumultuari, simulque alicubi lentescere, vel torpescere, alicubi exorbitare, & inflari,

flari, dubio procul præposteri hujusmodi motus certis regulis nostræ Mechanices non sunt determinate explicabiles, sed indeterminate solummodo, ac generaliter, quippe non a Solidis primario affectis, sed a Fluidis intestino tumultu commotis pendentes, a Fluidis, inquam, ipsorum tunc Solidorum vim vi propria superantibus, ac in usum ab officio suo sæpius alienum cogentibus. Cæterum in statu naturali mechanicam sanguinis, & succorum præcipue alibilium, dispositionem, occultam licet, talis elegantiæ, ordinis, ac dignitatis reputo, ut in uno *vitalium Fluidorum* Mechanemate intimo, nobis abscondito, latere credam principium illius Mechanices, quæ solis adscribitur Solidis, inquantum scilicet solis *vitalibus* Fluidis æthere, & aere turgidis, radicitus saltem, & primitus inesse reor Principium illud Viventibus omnibus insitum, quod negari æque, ac explicari non potest, & ab Hippocrate dicitur *Impetum faciens*; quodque per participationem intimam a Fluidis derivatur in Solida, ut in solidas Molendini rotas derivatur motus ab aqua jugiter influente: qui sane Molendini motus æque diceretur illius rotis communicatus ab eadem aqua, aliunde licet perenne adveniente, si Molendinum talibus organis instructum foret, quæ valerent vi sibi ab aqua motrice, principaliter saltem, impressa, eamdem aquam ultro pellere eo nisu, qui potis esset illam reduci gressu in ipsum Molendinum artificiosa circulatione referre. Machinæ humani Corporis Hydraulico-pneumaticæ, cui fert suppetias assiduas inspiratus aer, & affluens Chylus, haud longe dispar est ratio: eamdem siquidem vim, quam ratione suæ gravitatis, majus semper in descensu momentum adeptæ, pro movendis solidis Molendini partibus habet aqua, per apertos, ac liberos canales excurrens, eam habet sanguis intestino spiritu pollens, ac intra canales undique clausos coercitus, assiduoque torrentis insequentis appulsu ultra venarum valvulas, regressum vetantes, adactus, ut medio spiritu in nervos transfuso, ipsi demum Cordi eumdem sanguinem impulsuro, quam a principio vim dare cœpit, indesinenter pergat suppeditare. Ad normam itaque collationis hujus, aliarumve elegantiorum, quas subministrare possent tot hydraulica, & pneumatica simul, quæ passim visuntur in aquis artificiose ludentibus, ingeniosa spectacula, quibus quoque continuatus, hinc flatus immissi, illinc aquæ subeuntis influxus, eam quodammodo diuturnitatem posset impertiri, quam machinæ nostri corporis impertiuntur hinc indesinens aeris, illinc repetita alimentorum ingestio; ad normam inquam crassiorum hujusmodi artefactorum facile dixerim, proportione hinc inde habita, omnem vim suam motricem, suumque intimum elaterem a solis Fluidis vivifico spiritu imbutis mutuari (anima quidem immortali, nunc jubente, nunc etiam inscia, etsi jugiter informante) Fibras ipsas oscillantium Vasorum, & contractilitate ab ipsis fluidis medullitus recepta, fluida eadem ulterius urgentium; non autem fluida (si recte conjicio) in circulum acta mere passive se habere, ut a solis Solidis, tamquam a Motoribus sibi prorsus extrinsecis, primam originem sui motus agnoscant.

Haud equidem diffiteor, mutuam dari inter Solida, & Fluida actionem, & redactionem, & a justa proportione impulsus, & resistentiæ inter utraque, emergere congruam naturalium actionum habitudinem, ab æquilibrio virium, & potentiarum hujusmodi resultantem, ut ab earumdem virium improportione resultant actiones morbosæ, ac læsæ; nihilominus, quamvis ad eas concurrant mutuo tum Solida, tum Fluida, atque idcirco non tam facile videatur in simultaneo hoc, & utrinque necessario concursu decernere, cui debeantur primæ; ferme non dubito, quin intra corpoream Animalium machinam principium motus sit petendum a fluidis primo actuantibus solida, a quibus deinde sic actis *diuturnitatem* sui motus ipsa fluida recognoscant, & sic deinceps vicissitudinario utrinque subsidio: intelligendo semper nomine *Fluidi* quidquid actu fluit, vel aptum est fluere; cum cæteroqui me non lateat, prima ipsorum fluidorum componentia solida esse; quod tamen veræ fluidorum denominationi nil detrahit, quemadmodum nil officit veræ Solidorum appellationi, quod Solida ex fluidis sic compositis fuerint a principio suo coagmentata: notum est quippe, Solidiores quasque humani Corporis partes ab exordio fuisse in Em-

bryone molliſſimas, mucoſas, & fluxiles; cumque in adulto nutriantur illæ, & conſerventur aſſidue in ſuo vigore a fluidis, ex illis quoque credendum eſt fuiſſe conflatas, primamque ſuam vim ſyſtalticam, & oſcillatoriam a Fluidis recepiſſe, eandemque ab illis per influxum perennem jugiter mutuari, anima ſemper, quandiu corpori jungatur, mechanicos illius motus, ſaltem quos ipſa imperat, modo ineffabili per ſpiritus exercente. Hunc ergo ordinem in movenda univerſaliter humani Corporis machina libenter dixerim a Natura aſſumptum, & conſtanter ſervatum a prima ipſa humani cujuſcumque Fœtus conformatione uſque ad interitum illius, ſive deinde prima hæc conformatio dicatur fuiſſe coæva Mundo a principio creationis illius, & nova tantummodo quotidie nobis apparens per ſolam *evolutionem*, ſive *explicationem* partium jam conſtructarum, latentium in Ovo muliebri, latente pariter cum Prædeceſſoribus omnibus, & cum tota poſteritate naſcitura æque ac non naſcitura in primæ Parentis Ovo, ſpecie integra etiam poſſibili turgido, ut poſt *Malebranchium* opinantur Neoterici non pauci, iique doctiſſimi; ſive revera in quocumque humano conceptu fabrefiat de novo ſtructura ejusdem corporis, magiſterio quidem haud plane explicabili, ſed tamen mechanico, & vero, ut ego libentius opinor, utque magis cohærenter fert, quod nuper innui, Fluidorum Syſtema, cui ſuperſtructam volui Therapeuticen hanc meam ad Febres Intermittentes, ut & aliam compendiariam, quam præ manibus habeo ad Continuas; ſiquidem hanc ad umbilicum perducere ſinant vires, quæque pluries ab opere manum dimovit lubrica nimium, & labilis valetudo.

Cæterum etſi vulgato *Fluidorum* potius, quam *Solydorum* Syſtemati adhæream, iterum fateri non renuo, plura in poſtremo quoque reperiri, tum laudabilia, tum ingenuorum aſſenſum promerentia: uſquequo enim poſſumus ſenſibiliter, & mechanice progredi, dubio procul faciendum, dummodo caveamus, ne Machinam aliter ac ea eſt, conſtructam, vel motam nobis fingamus, eamque ideo noſtris aptemus regulis, non regulas ipſi Machinæ, ut omnino oporteret. Sic exempli gratia dum in eo Syſtemate ablegantur *Fermenta* (quæ re, & uſu vere ſint talia) ab opere naturalium ſecretionum, quotieſcumque ſine hujuſmodi fermentis, per ſolam ſecernentium organorum, & liquidorum ſecernendorum diſpoſitionem, eædem ſecretiones commode queant explicari, profecto hæc opinio alteri anteferenda, quippe magis conſona ſimplicitati Naturæ. Quod ſi forte hujuſcemodi ſecretionum opus magiſterio, vel analyſi fieret veluti chymica, cui præter diſpoſitionem inſtrumentorum, ſuis, ut ſic dicam, opus eſſet igniculis reſolutoriis, ſaltem occultis, eo caſu parum differret a Fermentiſtarum Hypotheſi mechanica hæc explicatio; ſiquidem ipſi fermento piſtorios ſuos igniculos, ipſiſque igniculis peculiarem ſuam mechanicen ineſſe nullus dubito, quæ videlicet panis maſſam, ejuſque particulas ſibi arctius invicem adhærentes a nimio contactu liberat, atque diſponit, quo facilius in ſtomacho ſubigantur, & vertantur in Chylum.

Atque in hoc quidem opere, quod digeſtionis eſt, non ſecretionis, eſto quod minus recte uſurpetur *Fermenti* nomen, cui melius ſubſtituitur vox *Menſtrui*; attamen quidpiam aliud ad hoc munus peragendum requiri præter Ventriculi, & Viſcerum circumprementium motum, cibos triturantem, pinſitantem, & comminuentem, rationi conſentaneum videtur. Certe ſola Saliva in maſticationis actu cibos ſolidos vix dentibus contritos ita diſſolvit, ut eos non æque diſſolveret, inerti quopiam liquore madidos, piſtillum ullum in ullo mortario; quamobrem Salivam ſaltem, & probabiliter alios Latices ſalivæ congeneres in ventriculum influos, & Menſtrui cujusdam gerentes munus, eandem diſſolutionem principaliter efficere, & promovere crediderim, ut leguminum coctionem faciliorem reddit non tam leguminum eorundem in Lebete ferventium, ac ſusdeque actorum tumultuaria agitatio, quam prævia eorum maceratio in lixivio dulci: quidpiam namque lixivio analogum ineſſe Salivæ, aliiſque ſuccis, exiſtentibus in ventriculo, & inteſtinis, præſertim tenuibus, pro ciborum chylificatione, perſuaſum habeo; vixque quicquam ad hoc præſtare autumo actionem viſcerum circumprementium; quam tamen minime inficior, conferre nonnihil ad ulteriorem Chyli jam elaborati attenuationem, primaſque tenere in adjuvanda.

da, & promovenda protrusione illius in proximas lacteas. Vix enim adduci possum, ut credam, prædicta legumina integra cum corticibus deglutita ab Animalibus pennatis, ne dicam lapillos, & Limaces, ipsumque adeo Ferrum, posse per simplicem Ventriculi, & adjacentium viscerum compressionem, ac motum in Chylum redigi absque Menstrui alicujus concursu, quod actione sua in cunei morem exercita, intimam earum rerum solutionem efficiat, saltem ut solutionem colorum efficit bilis, quæ crassiora ipsius Chyli recrementa naturaliter solet fluxiliora reddere. Hujusmodi *Menstrui* sublato subsidio, difficile est, intra ventriculum debitam Chylificationem fieri, quantacumque vis extrinsecus premens per potentias mechanicas, in corpore nostro cæteroqui validissimas, ac admirabiles, superpositis musculis, & circumpositis visceribus tribuatur. Pari ratione difficulter crediderim, ab eadem *mollium Solidorum* actione, & motu, posse peragi in Ventriculo hominis dissolutionem, & Chylificationem Ovi gallinacei ad duritiem cocti, & detracto tantum putamine, ac investiente, quippe asperiore, pellicula, integri deglutiti (quod ab Helluonibus nonnullis joci gratia non semel peractum vidi) nisi dissolvens aliquod *Menstruum* in potiorem causam hujusmodi effectus vocetur. Cujus profecto rei conjecturam augent retrimenta ipsa, & fæces per alvum excretæ, nihilque propemodum de manso cibo referentes, tam in Volucribus, & Quadrupedibus, quam in Hominibus. Idipsum, inversa regula, videntur confirmare alimenta, quæ in Lienteria, & Cœliaca passione, immo & in nonnullis quandoque febribus inconcocta redduntur, etsi motus molarius Ventriculi, & actio pinsitantium Viscerum, ac prementium musculorum in suo vigore maneant, vixque, quoad solida, trahi possit in partem culpæ, fibrarum Pyloro inservientium laxitas quædam; nisi ab omnimoda illarum paralysi velimus harum ægritudinum causam gratis emendicare. Cuncta tamen hæc, & quotquot ex antedictis Physiologiam respiciunt, nolim ita Lector accipiat, ut me illis plane acquiescentem putet: non enim tam facile mihi prætereunda est plurium illustrium Virorum, & Geometrarum aliter sentientium auctoritas; in quorum tamen castra me nondum sinunt descendere; donec melius erudiar, non modo aliorum plurium in Physicis, & Mathematicis haud minus illustrium Virorum mihi faventium auctoritates; verum & plurimæ, nescio an rationes naturales dicam, an præoccupationes intellectus mei, quas aliquando forsan in medium proferam, dummodo vita, & otium suppetat, easque vel refellam ipse, si a probabilitate alienas agnoverim, vel, si judicii tantum ancipitis, sanioribus expendendas, & ne hiscens quidem, castigandas dabo. Jam vero de his satis, quæ hujus loci non sunt, nisi quatenus *Fermenti* nomen a me in Febribus metaphorice usurpatum; & cæteroqui ubi non bene sonat, aut ubi superfluit, rejectum, longiusculæ huic digressioni occasionem præbuit.

CAPUT VI.

Theoremata ex diversarum Opinionum examine, aliaque Cogitata circa Intermittentium originem. Inde usus Chinæ Chinæ *stabilitur absque ulla necessitate insignis evacuationis.*

EX collatione vulgatiorum Opinionum hactenus allatarum idem dicendum de similibus, quæ possent afferri: quarum unicuique quædam plus minus inest veritatis portiuncula, licet earum nulla rem integre complectatur, crediderim, erui posse Generalia quædam Afferta sat probabilia, quæ Peruviani Corticis usui plurimum conferre, illiusque actioni apprime respondere videntur: Hæc autem, spectatis phœnomenis, quæ Febres omnes Intermittentes, & singulas earum species, a principio ad finem comitari solent, sunt, quæ sequuntur.

Primo, quemadmodum Febrium Continuarum Continentium radix stationem suam agere videtur in sanguine potius, quam in quolibet alio fluido, ita Fermentum Intermittentium consideratum, ac sumptum, ut scholastice loquar, in suo esse completo, ut proxime aptum ad excitandam Febrem, non vero respectu habito ad remotam materiam illius, videtur pariter esse aliquid, quod sanguini potius

potius vel accedat, vel insit, quam alteri succo, *v. gr.* Nerveo, quandoquidem talis succus (bona venia Opinantium aliter) est potius terminus, *ad quem* quandoque progreditur prava Febrium dispositio, quam terminus, *a quo* proxime soleant, ut reor, ipsæmet exordium capere.

Secundo, quemadmodum in Continuis memorata radix in sanguine pullulat ab intrinseco, seu ab ipsius particulis constitutivis, sed incongruis, olimque sua alterius amici laticis larva, puta chyli, lymphæ, aeris &c. introductis, ac post diutinam tantum moram fermentescentibus: ita in Intermittentibus fermentum illud sanguini probabiliter advenit immediate ab extrinseco, velut aliquid extraneum, quod statim lædit, per totum nempe tempus tam Exhorrescentiæ, quam Effervescentiæ febrilis, donec per tempus despumationis subigatur, ac secernatur.

Tertio, sicuti in illis, videlicet Continuis, materia febrilis sensim, ac sensim, lentaque aggregatione congeritur in sanguine (cum quo secundum minima integraliter coit, circulaturque, etsi segnius) illique tam arcte miscetur, ut non secuta, per consuetas cribrorum naturalium filtrationes, debita ejusdem materiæ secretione, tandem ob illius heterogeneitatem haud diutius sociabilem, suscitetur febrilis effervescentia, qua mediante sensim pariter, lentoque progressu eadem materia ab ipso sanguine subigatur, & intra tempus despumationi necessarium secernatur: ita ex opposito in istis, videlicet Intermittentibus, Fermentum febrile videtur esse aliquid, quod alicubi aggestum, affatim potius, successivi torrentis adinstar, sanguini adveniat, illique quolibet paroxysmo per commixtionem minus intimam veluti confundatur, quam quod paulatim tempore intermissionis aliunde stillans, ibidem ad turgentiam colligatur vicissim, & vicissim pariter dissipetur. Adeoque principium paroxysmi potius haberi crediderim *ab extra*, in actu primi ingressus materiæ febrilis in sanguinem, quam *ab intra*, in actu turgescentiæ ejusdem materiæ, sensim antecedenter aggestæ, etsi ab extrinseco, ut dictum est, pariter procedentis.

Quarto, cum in sanguinem latex nullus conspicuus soleat introduci, qui non deferatur per viam Ductuum Lacteorum, vel Lymphaticorum sese tandem mutuo concursu exonerantium in Subclaviam, non per alia Vasa, nisi per ista possumus, ratione aliqua præeunte, asserere, quod Fermentum febrile devehatur in ipsum sanguinem, & consequenter quod vel intra aliqua ex istis Vasis, Glandulisve, quas ipsa Vasa pervadunt, congeratur, ibidemque ad tempus stagnet, & ad tempus ab iisdem excarceretur, vel quod cum illis (etsi extra situm) aliquo saltem modo communicet, ut per intervalla possit in eadem insinuari. Etenim (ne vel hoc intactum relinquam) introductionem lentam, rariusculam, & indeterminatam rei cujuspiam exoticæ in torrentem sanguineum derivatæ ab interstitiis, si sint, extremarum arteriarum, atque venarum, & ab iisdem venis potius, quam a lymphaticis cum sanguine refluo absorptæ, de nihilo esse ferme crediderim, quantum sit pro assignanda plana, ut requiritur, ac regulari fermenti febres Intermittentes gignentis semita, & scaturigine, ac pro celeri explicanda, ut opus est, illius irruptione, etsi hac forte via Pus *v.g.* Ulceris alicujus absorptum, & sanguini affusum, accidentalis, ac vagæ cujuspiam febris causam esse posse, minime inficier. Semota ergo postrema hac Fermenti febrilis in sanguinem refluum, Venis mediantibus, introductione, remanet, quod illud per Vasa tantum Lactea, vel Lymphatica, uno ex duobus recensitis modis introducatur; nempe, vel quia intra eadem Vasa, Glandulasque interpositas stabuletur, vel quia cum illis, etsi extra eadem positum, aliquo modo communicet.

Si itaque fermentum istud se habeat primo modo, sitque situm *ad intra*, nullus aptior locus collectioni illius, etiam temporaneæ, neque magis obstructionum facile solubilium, & renovabilium capax intra totum tractum Lymphaticorum, & Lacteorum reperitur, quam Glandulæ in Mesenterio sitæ, ubi Chyli, & Lymphæ fit inæqualis concursus, & mutua commixtio. Neque ullum foret Theatrum magis accommodatum ad explicandam scenam symptomatum, non modo horroris, rigoris, & frigoris, sed & reliquorum omnium, quæ in Tertianis præsertim, exercetur in Regione Gastrica,

ſtrica, Epigaſtrica, Hypogaſtrica, Lumbari, atque Dorſali; ſi nempe concluſum in Meſentericis Glandulis idem Fermentum, primo vim faciens, ut ſua acrimonia, ſuoque niſu viam ſibi paret, poſtmodum ſic furens, excluſum, & per propinqua loca, Canalemque tandem Thoracicum excurrens, ac ſucceſſive in ſanguinem repens, conſideretur.

Si vero ſit ſitum *ad extra*, ita ut cum iiſdem Vaſis communicet, eademque ſtato tempore ſubeat, non alibi poſſumus Fodinam, ſeu Focum illius conſtituere, niſi in locis, unde repleri incipiunt, oſculiſque ſuis hiant eadem Lactea, vel Lymphatica. Et ſic vel reſpectu priorum ab Inteſtinis exordium ducentium, dicendum erit, coacervari in Ventriculo, & Inteſtinis ipſis, vel in illa ſaltem confluere Fermentum febrile, ſive immediate ab eorum Glandulis ſtillans, ſive mediate a propinquis partibus, puta Pancreate, aut Folliculo fellis ſubminiſtratum: vel reſpectu poſteriorum credendum erit, ipſum latitare in partibus omnibus, artubus extremis, atque viſceribus, unde oriuntur lymphatica. Atque in utroque caſu eamdem æque facile, ac ſuperius diximus, explicarentur ſymptomata. Si enim loquamur de primo, cum parum diſtent a Menſenterio Inteſtina, idem idcirco, quin immo magis extenſum in tali ſuppoſitione eſſet iter Fermenti febrilis per Lacteas tum primi, tum ſecundi ordinis. Si vero loquamur de ſecundo caſu, facilius adhuc explicarentur horror, rigor, ac frigus Intermittentium per confluxum fermenti ab omnibus, extremiſque partibus, & glandulis conglobatis univerſi corporis: reliqua autem ſymptomata fere æque facile; quatenus tandem eoſdem Ductus Chylolymphicos, ſeu Lacteas ſecundi ordinis, Receptaculum nempe Lumbare, Lacteamque Thoracicam pari paſſu (maxima ſaltem ex parte) ſubiret idem fermentum. Sola periodus, ſeu viciſſitudinaria iſta concluſio, & excluſio, intromiſſio, & extromiſſio, generatio, & extinctio Fermenti febrilis nodum maximum præſefert, ac difficulter ſolubilem.

Quinto, licet ex omnibus locis in antecedenti Theoremate recenſitis, & conſideratis ut talibus, ut in iis probabiliter deliteſcere poſſit Fermentum febrile, nullus a me determinate approbetur, nec ullus pariter determinate excludatur; dico tamen, durum nonnihil videri, quod materia febrilis, vel in Inteſtinis, tamquam in ſua ſede cumuletur, vel per ipſa in Lacteas primi ordinis excurrat in acceſſionum principio, Per modum laticis tranſeuntis, ſive a Pancreate, ſive a Veſſica fellea, ſive ab alia quavis, ſi qua eſt, parte peculiariter cum Inteſtinis communicante, ſuppeditari.

Hanc dubitationem ſuggerit crebra experientia, qua videmus, numquam, aut fere numquam, ut alibi dictum eſt, ſive diſtante, ſive inſtante, ſive invadente Febrium Intermittentium paroxyſmo, materiam febrilem egredi, vel educi per copioſas, & repetitas vomitiones, ac dejectiones, ſive a Natura, ſive ab Arte inſtitutas: quod ſecus ſemper, aut fere ſemper fieri deberet, ſi talis materia in cavitatibus Inteſtinorum intermiſſionis tempore cumularetur; ibidemque pacifice otiaretur (quod pariter arduum intellectu, nempe quod ibi ſubſideat quovis tempore, nec irritet, ſurſumve, aut deorſum exeat, niſi fingamus in Inteſtino cæco *v.g.* recondi) vel ſi in eadem Inteſtina, inſtante acceſſione, per Ductum Pancreaticum, aut Choledocum antecedenter obſtructos, mox reſeratos, irrumperet ſuccus febrilis. Et hæc ratio non a fallacibus ſpeculationibus, ſed ab experimento petita, una eſt ex fortioribus, propter quas etiam in hiſce febribus tam religioſe abſtineo a purgantibus, & emeticis: quæ tamen, fateor, ſi in ullis unquam febribus poſſunt convenire, in Intermittentibus potiſſimum, nuda quadam, & ſuperficiali ſpectata ratione, convenire videntur; illiſque ſicuti olim in gratiam talis indicationis inaniter ſum uſus, & blandioribus etiamnum (raro licet, & cautius, aliiſque ſolum motus indicationibus) utor, ita ſemper uterer, niſi oppoſitum mea, & aliena infelicior me docuiſſet experientia.

Sed & alterum experimentum dat anſam huic dubitationi, nempe quod intra cavitates Inteſtinorum nec ſtabuletur, nec forte percurrat ab aliis procedens partibus Fermentum febrile, cæteroqui per Lacteas ſecundi ſaltem ordinis, & per Lymphaticas, in cruorem delatum. Iſtud autem petitum eſt ab uſu Peruviani Corticis, qui, quocumque modo agat, & Fermentum

tum febrile corrigat, illud profecto melius, & facilius corrigeret quatuor, aut quinque horis ante febrilem accessum exhibitus (quo tempore corriperet omni sua vi idem fermentum proxime ingressurum in Lacteas) quam aliis temporibus a paroxysmo distantibus, quod tamen secus contingit: constat enim experientia, Chinam Chinam exigere pro sua operatione tempus utplurimum horarum vigintiquatuor, ante adventum paroxysmi inhibendi. Cum ergo China China etiam valide administrata, neque instante, neque invadente, bene vero distante, ut supra, paroxysmo, suam exerat operationem, neque agat in materiam futuræ accessionis, nisi post horas longe plures, ac exigat correctio rei existentis in cavitatibus Ventriculi, aut Instentinorum, signum est, ab illa non corripi eamdem materiam intra Intestina, sed ab ea quæri in locis penitioribus, hoc est saltem intra Ductus Chyliferos secundi generis, vel altius; & consequenter, quod in illis potius, vel alibi, quam in cavitatibus Ventriculi, & Intestinorum lateat Fermentum febrile.

Hac in re si paritate aliqua uti liceat, subit observare, quod si in Ventriculo, & Intestinis, sive ad modicum, sive ad breve aliquod tempus moraretur succus febrilis benignarum Intermittentium (de malignis enim alibi) vitiosus quidem, sed non venenatus, adeoque solum quadantenus, & cum detractione, suscitaturus turbas, quas suscitare solet Chylus aliquis veneno extrinsecus propinato infectus, idem quadantenus in Curatione illi accidere deberet, quod isti. Sicuti itaque Venenum assumptum, quamdiu est intra cavitatem Ventriculi, & intestinorum (nisi sit summe deleterium) obsequitur utplurimum vomitoriis, etiam mitioribus, & oleosis, sicuti & mollioribus laxantibus alvum, eoque sic educto, statim solvitur omnis molestia; secus vero, si ultra primarum Lactearum valvulas sit intrusum, adeoque irrevocabile: ita Fermentum febrile benignarum Intermittentium, pravum quidem, sed non venenosum, quamdiu in illis cavitatibus degeret, & non ultra (quod profecto, instante saltem accessione, infallibiliter certum foret ob imminentem ingressum in Lacteas) deberet obsequi Emeticis, atque Catharticis, sive mitioribus, sive fortioribus, & extrahi e corpore, & sic imminens saltem Accessus inhiberi. Pariter, sicuti Venenum propinatum longe felicius, ac citius corrigitur a sua specifica Antidoto statim ab epoto Veneno, vel paulo ante ipsum epotum assumpta, quamdiu scilicet eadem Antidotus immediato contactu intra Ventriculum, & Intestina potest illud infringere, quam si in penitiores Chyli vias idem sese insinuarit: ita materia febrilis imminentis paroxysmi, noxia saltem, ni venenata, longe fortius, ac melius corrigi deberet a specifico Febrifugo Peruviano, si istud exhiberetur tempore illo, quo in dictis jam cavitatibus eadem materia est integre cumulata, & Lacteas ingressura, adeoque parata ad suscipiendam immediato contactu illius actionem, quam si alio tempore propinaretur, dum eadem materia in Pancreatico, vel Choledoco ductu adhuc obstructis, intime reconderetur, & forte in ipsis Pancreatis, aut Hepatis glandulis, tamquam in sua scaturigine, esset quærenda. Et tamen, ut diximus, aliter evenit, meliusque inhibetur quo magis distat, quam quo propinquior est paroxysmus.

Non est tamen ideo, quod excludam Ventriculum, Intestina, & Lacteas primi ordinis ab omni suspicione, quod præbeant vel sedem, vel semitam materiæ febrili in sanguinem deferendæ, quia nempe neque per purgationes, neque per vomitiones, aut spontaneas, aut artificiales illa educatur: cum me non lateat, etiam venena in Ventriculo existentia neque per vomitum ab iisdem excitatum, neque per solventia, aut emetica propinata *semper* extrahi, aut impediri, ne migrent in lacteas; immo ab iisdem si fortiora sint, & acrioris naturæ, ipsum Venenum acui, & deterius reddi. Quare potius ex hoc deducitur, quod febrilis quoque materia, etiam in primis latitans viis (cum ex se ipsa sæpe emetica, atque cathartica sit, etiam cum benigna est) tantum abest, ut ab emeticis, & catharticis educatur, quin potius, tamquam a similibus, ad nocendum adjuvetur: &, siquidem per eas vias sit educenda, potius tentandum id sit blandioribus remediis, ut oleo amygdalarum, sero lactis, & hujusmodi, quam irritantibus, ut in venenorum eductione face-

facere consuescimus: potius, inquam, infertur hoc, quam quod ullo pacto ibi non lateat talis materia.

Sed adhuc posito absolute, quod eadem ibi hospitetur, sive per modum permanentis, sive per modum transeuntis, immo posito, quod illa mediis solventibus, aut vomitoriis, educi non modo possit, sed & revera educatur, datoque per consequens, quod materia illa, quæ in exordio accessionis per vomitum exit, quæque, soluta accessione, postridie per catharticum educitur, non sit aliquid diversum a materia febrili, per vim expressum, & a quolibet sano homine, cui emeticum, vel catharticum (sæpius cum damno) propinetur, facile educibile, sed sit ipsa materia febrilis accessionem proximam productura: cum tamen eamdem accessionem vere non tollat, aut remoretur. quin potius intendat, ac augeat, signum est saltem, quod loco materiæ eductæ nova jugiter ex perenni aliquo fonte succrescit (ut demonstrat irrita quævis, etiam epicratica purgatio) nova pariter gignens incommoda. Quamobrem his stantibus cuique non præoccupato sat obviis, inferendum videtur, succum febrilem, etiamsi in Ventriculo, & Intestinis sedem teneat, nec posse radicitus a remotiore aliqua scaturigine sua, Intestinalem ipsam mineram instaurante, nec debere, etiamsi posset, educi. Est enim ille probabiliter succus quidam naturalis, suumque circulum, & peculiariter, & cum universaliore sanguinis circulo, junctis invicem fluminibus, agens, qui tantum per accidens a sua crasi descifcit, & descifcit totus (sive acida, sive alius generis sit illius dyscrasia, & sive ex intrinsecorum principiorum vitio, sive ex heterogenearum, & alienigenarum particularum intima commixtione illa procedat) adeoque non evacuari, non agitari, non exasperari; sed leniri, corrigi, & alterari tantum indiget, sive per viam absorptionis, sive alio quolibet attemperationis modo, ut strenue a China China fieri videmus, quotiescumque constans est illius usus, nec maxime refractaria (quod in quibuslibet morbis nonnumquam contingit) totius succi peccantis, viscerumque illum perperam elaborantium, dyscrasia. Posito itaque, ut redeamus in viam, non repugnare absolute, quod fermentum febrile in ipso quoque Ventriculo, & intestinis stabuletur: omnes propterea, quotquot sunt, primas vias comprehendemus inter loca, quæ probabiliter sedem, aut semitam præbent eidem fermento febrili in sanguinem ingressuro. Interim conjecturas, quæ favent illius ingressui per lymphaticas, & per lacteas secundi potius, quam primi generis, retulisse non pœnitet.

Sexto, cum intra Vasa Chylifera, Chylo-lymphica (quo nomine Lacteas secundi ordinis donare lubet) atque Lymphatica, & intra Glandulas iisdem Vasis interpositas, atque utrisque communicationem præbentes, non alii latices admittantur, quam Lympha, & Chylus (forsan & adeps) dein cum Chylo conjuncti, quin & ab eodem disjuncti, Succus Biliosus, Pancreaticus, Salivaris, & quotquot a Glandulis Intestinalibus, quas *Peyerianas* vocitant, proficiscuntur: in istis porro succis, vel omnibus, vel quibusdam præternaturaliter alteratis, acescentibus, stagnantibus, fermentescentibus, aut alio quovis pacto vitiatis, periodice autem, ac regulariter (typo scilicet variis febribus correspondente) influentibus, proxima Intermittentium materia videtur probabiliter debere constitui. Quod si verum foret, quod supra suspicati sumus, nempe fermentum febrile, ne per modum quidem transeuntis, perluere cavitates Intestinorum, atque Ventriculi, in tali casu vix ullus locus esset imputandi causam febris aliis succis, quam Chylo, & Lymphæ, iisque intra penitiora tantum vasa vitiatis. Alios nihilominus succos modo recensitos plurimum conferre ad vitiandum ipsum Chylum, & Lympham, & consequenter ad acuendum ipsum febrile fermentum, quin & ad multiplicanda, atque insigniter intendenda febrilia symptomata ultro crediderim.

Cum vero succi fermentum constituentes, quicumque sint, non videantur posse ad tempus inhiberi, ne influant in sanguinem, nisi per interpositam obstructionem, neque in libertatem pristinam pluries vindicari, nisi per ejusdem obstructionis temporaneam sublationem, aut apertionem; hinc est, quod vitium peculiare istorum fluidorum, & præ reliquis aliis magis certum, videatur esse *Stagnatio* eorumdem, eaque *temporanea*, ello

quod

quod postrema hæc qualitas, aut conditio adjuncta, quæ regularem ipsius stagnationis periodum includit, difficillime sit explicabilis.

Septimo denique, ex sententiis omnibus diversorum Auctorum Capite antecedente relatis, deducitur quidem veluti corollarium quoddam, Mineram Intermittentium, seu congestionem febrilis fermenti latere in aliqua ex tribus hisce Regionibus, nempe vel *citra* sanguinem, vel *intra* sanguinem, vel *ultra* sanguinem; sed ex Propositionibus a nobis huc usque præmissis potius videtur, in altera ex duabus tantum regionibus enumeratis eamdem Fodinam esse constituendam, videlicet, vel *citra* sanguinem, vel *ultra* sanguinem, non autem *in ipso* sanguine; licet postremum istud, ut minus verisimile tantum, nequaquam vero ut absolute falsum, hic excludatur.

Ex una itaque parte, vel intra totum tractum Vasorum Lacteorum, & Chylo-lymphaticorum in sanguinem tendentium, sed alicubi forte obstructorum; sive in loco aliquo prope Lactearum oscula consito, & cum iisdem communicante, hujusmodi Minera statuenda erit: vel ex alia parte, in puris Lymphaticis, ab arterioso, quin & nervoso probabiliter genere jam inebriatis, atque in ipsum denuo sanguinem refluis, sive in eorum remota scaturigine, glandulisve longe dissitis, erit quærenda. Si tamen postremum istud seligatur, id saltem oportet admittere, quod, etsi a principio tam longinquo derivetur febrilis materia, maxima nihilominus ex parte, in memorata jam Chylo-lymphica influat, citra sanguinem posita, ut iisdem mediis in ipsum tandem sanguinem asportetur, in quem cæteroqui minore dumtaxat ex parte; a membris superioribus immediate potest influere. Ultra hos limites progredi non audeo; licet me non lateat, quantum ad rectum usum Peruviani Corticis, & ad definiendam litem instituendarum, vel omittendarum evacuationum, pro Febrium Intermittentium curatione, conferre possit ultima inquisitio causarum febres hujusmodi producentium. Immo fateor, me quondam hac de causa, præviis iisdem Theorematis, quæ supra exposui, altiorem hujusce rei tentasse indaginem, Icario tamen ausu, nec forte multum absimili. Utcumque, incertos, aereosque ut sic dicam, mentis volatus, in medio demum itinere collabescentes, qualitercumque referre non piget.

Illusit itaque mihi aliquando phantasma quoddam, quo, mecum ipse considerans, ab ulcere, vel abscessu glandularum Mesenterii Febres lentas, & continuas fieri, quæ prius glandulis iisdem tumentibus tantum, & obstructis intermittentes fuere: item animadvertens; quod tuberculo in pede suborto, & tumefacta subinde glandula in Inguine, diaria febris exoritur, quæ dubio procul periodica fieret, si periodice recurreret ejusdem glandulæ tumor: ad consimilia postmodum conficienda ratiocinia circa Febrium Intermittentium causas, per analogismum quemdam transitum feci, hæc quæ mox subdam, commentus. Si aliqua viscida, & glutinosa materia ex ipsis Chyli, & Lymphæ particulis crudioribus, & improportionatis genita, intra loculos earumdem glandularum Mesenterii ita *laxe* condensaretur, ut illac transitum omnem, vel fere omnem, tum Chylo, tum Lymphæ impediret quidem ad tempus aliquod, sed tamen, accedente majore fluidorum momento, liberiorem progressum eisdem concederet, non ita, ut ab illis fluidis penitus ablueretur (id namque non sineret illius viscidițas, nisi repetito pluries eodem opere) sed ita, ut simpliciter perforaretur, transitum scilicet pleniori torrenti concedens, eumdemque negans exiliori rivulo, aut stillicidio: si, inquam, positio hujusmodi, quam in Pancreate olim *Sylvius* adstruxit, ad glandulas aliquas Mesenterii insigniores posset transferri, profecto longe facilior, & clarior foret hic, quam ibi, tum symptomatum omnium etiam infrequentiorum, tum ipsorum etiam Circuituum explicandorum ratio.

Enimvero quod glandulæ omnes, quæ Chylum a vasis suis *deferentibus*, idest a Lacteis primi generis, & Lympham a solitariis Lymphaticis recipiunt, ut liquorem utrumque simul mistum, quin & in iis adauctum, per Lacteas secundi generis, seu per vasa Chylo-lymphica *efferentia*, ultro promoveant ad Receptaculum commune, & inde ad Canalem Thoracicum, facile possint infarciri, & obstrui quadam veluti mucositate, gluti-

ne, aut pulte, inficiabitur nemo, qui utriusque laticis inæqualitatem tum absolutam, tum respectivam animadvertat. Chylus siquidem ex diversis, & disparatis eduliis confectus, & ex pluribus succis Intestinalibus illum integrantibus coagmentatus, lentorem facile contrahit, atque crassitiem, quæ illum intra sua vasa, & successive intra glandulas Mesentericas stagnantem potest efficere: Lympha vero mille ob causas vel crassior, vel acidior reddita, non modo eumdem effectum producere potis est, sed & a Chylo productum augere, adjungendo scilicet eidem Chylo concretionem ulteriorem, eo pacto, quo ulteriorem crassitiem aptus est adjungere Lymphæ idemmet Chylus: unde non modo sibi succus quilibet, sed & alter alteri, motum intra glandulæ loculos valet præpedire, viscidi̇tatemque, ac stagnationem mutuam, ubi simul coeunt, impertiri. Adde tandem, ab ipsis succis, Bilioso, Pancreatico (fortassis etiam Adiposo) & glandularum Intestinalium, solitarie quoque aliquando influentibus per Chyli vias, eamdem, si aliquo peccent lentore, aliave ad simul concrescendum dispositione, in glandulis Mesentericis obstructionem posse produci.

Quod vero hujusmodi obstructioni, aut infarctui aliquæ peculiariter ex illis Glandulis, & quidem officio insigniores, ac notatu dignæ, sint magis obnoxiæ reliquis, magisque dispositæ, sive ob intimæ structuræ compositionem, sive ob aptitudinem situs, sive ob exercitii majorem, vel minorem usum, sive ob succorum affluentium copiam pleniorem, aut parciorem, sive aliam quamvis ob causam, facile concedet, qui observarit, Strumas frequentius oriri in Collo, quam in Inguine, Obstructiones in glandulis Lienis potius, quam Hepatis, Inflammationem Pleuræ faciliorem esse, quam Peritonæi, Paraplegiam sæpius in sinistra, quam in dextera Corporis parte contingere; & similia, quorum ratio mechanica non est hujus loci.

Quod denique Æstate potius, & Autumno, quam aliis temporibus, ut facilis est Febrium Intermittentium generatio, ita facilis sit hujusmodi Glandularum infarctus, & obstructio, suadent coctiones stomachi imbecilliores; ob enervata universaliter fermenta Chylificationis, & dispositio succorum acescibilium, quales sunt Chylus, & Lympha, ad ulteriorem acorem contrahendum, ut illum facile per eas tempestates contrahunt Vina. Adde & hic concursum aliorum succorum Intestinalium, aptiorum tunc temporis (etiam ratione ambientis externi, in nativa temperie inæqualiter excedentis) ad augendam in iisdem Glandulis Chyli, & Lymphæ improportionem, unde & facilior in utroque latice ad vitiosas ibidem fermentationes excitandas, & successivas præcipitationes, hinc & ad obstructiones gignendas dispositio.

Pro glutinosæ autem obstructionis hujusmodi *alterna* reclusione, atque occlusione, obvium est animadvertere, idipsum sæpiuscule (irregulariter licet) observari in Ictero ab obstructis bilariis ductibus procedente, ubi scilicet conclusæ bili aliquis nonnumquam reseratur aditus, atque iterum clauditur; perforata videlicet quandoque obstructione ab ejusdem bilis impulsu, eademque obstructione iterum coalescente, quod fæces modo flavæ, modo cinereæ, colorque faciei, & oculorum, modo minus, modo magis citrinus satis patefaciunt. Periodicæ vero, ut sic dicam, occlusionis, & reclusionis ipsius lymphæ a suis Vasis, & Glandulis, specimen aliquod nobis exhibent nonnulli Coryza, vel Rheumate laborantes, qui e naribus affatim, & e pectore insignem Lymphæ copiam emungunt, vel expuunt, quasi illam intra capsulam aliquam coacervatam haberent, idque statis horis, puta matutinis, aut vespertinis: ut sileam similia fieri constanti ritu non modo in vasis, & glandulis infarctis, sed & in amplis quoque cavitatibus. Sic, etsi in plurimis inæqualis admodum sit modus, quantitas, & hora assumendi alimenti, tamen in iisdem regularis admodum est hora alvum deponendi, sive quotidie, sive alternis diebus, item hora esuriendi, sitiendi, mingendi &c. intantum, ut & dormientes ob idipsum expergiscantur, licet idipsum non exigat ulla necessitas, sed quædam potius Naturæ consuetudo, ad certas tamen quamvis occultas Mechanices leges exercita. Sic pariter menstruam Mulierum excretionem integro Lunæ spatio, quasi alicubi congestam, parum gnari suspicimus; eamdem vero (quod magis est) quolibet mense per eos insti-

institutam, & apud alios legimus, & in duabus Fœminis ipse vidi, quarum altera Phthysi tandem confecta obiit. Admodum ergo mirum forte non erit in casu nostro, quod aperiatur, & vicissim claudatur mollior, recensque obstructio Glandulæ mesentericæ, Ductusve chylo-lymphici, quando hoc idem, vel simile phœnomenon in aliis casibus observamus; sicut nec adeo mirum erit, quod hoc ad regulam quamdam fiat, quotiescumque hujusce regulæ mechanicum artificium, vel mechanici artificii probabilitas aliqua constare possit, ut infra.

His præmissis, ponamus, dicebam tunc (modo vero dico, fingamus) aliquam ex memoratis Glandulis mesentericis insignioribus ita infarctam esse viscido illo, quod diximus, glutine, ut omnem, vel fere omnem Chylo, & Lymphæ illac fluentibus ultra se Cisternam versus, progressum inhibeat. In hoc casu totum Vas Lacteum (sive autem unum sit, sive multiplex, parum refert) quod ab Intestinis ad glandulam protrahitur, Chylo stagnante replebitur; pariterque Lymphaticum *inferens* integrum, quod in eamdem inseritur, ab exortu suo usque ad eumdem terminum, lympha sua similiter stagnante, utpote exitum non inveniente, sensim repleri necesse erit.

Cum autem Chylus iste sic stagnans assidue non urgeatur ab alio Chylo, quippe inæqualiter, & per interruptas vices influente, & cum influit habente alios ductus patentes, per quos nullo negotio potest insinuari, nullum idcirco patitur conatum (excepto eo levi, quem potest recipere a compressione Viscerum propinquorum, & a Valvulis, tunc tamen feriantibus, Vasis obstructi) nullum, inquam, patitur conatum, vi cujus possit ultro promoveri ad superandum obicem in glandula existentem. Necesse est ergo, totam vim ad hoc opus requisitam exerceri ab humore lymphatico, tum fluidiore, tum valentius, atque velocius, ratione validioris impellentis, tum etiam perenne influente. Hoc facile intelligetur, si consideremus, quod Vas hujusmodi lymphaticum, ut supra obturatum, naturaliter quidem semper irrigatur liquore suo, sed non ita, ut patiatur repletionem, aut distensionem notabilem, qualem patietur, si per injectam ligaturam strangulетur, aut obstruatur. Itaque si Vas istud tale quidpiam quodammodo patiatur intra glandulam (quantum sit pro intercipiendo illius liquore) quale patitur ab injecto extrinsecus vinculo; necesse erit, quod paulatim totum Vas, scilicet interstitium omne, quod intercipitur a primo illius exortu, usque ad insertionem in glandulam, lympha indesinenter influente distendatur usque ad turgentiam insignem ejusdem Vasis, seu usquequo capax illud est distensionis: cum rivuli, si qui sint, per anastomosim, vel aliter cum eodem Vase communicantes non possint supplere omnem defectum causa obstructionis illius resultantem. Et quoniam, repleto Vase cessat quidem introductio liquoris in illud, sed non cessat, quin potius augetur circa primam illius originem conatus primi impellentis (arteriarum videlicet, ac si lubeat, etiam nervorum ibi sese exonerantium) assiduam lymphæ secretionem, & introductionem in idem lymphaticum molientis, adeoque secretam antecedenter, & in ipso præexistentem lympham urgentis, ac indesinenter prementis, accedente etiam aliquatenus valvularum officio, & circumsitorum musculorum motu: hinc est, quod multiplicato per repetitas vices hujusmodi potentiarum nisu, brevi cedat mucosum obstaculum in glandula lentescens adhuc, nec satis solidum, transitumque idcirco prementi, atque acrimonia quoque sua perterebranti liquori concedat, usquequo durat illius impetus, atque vis perforans, & non ultra.

Cum itaque regularis, & continua sit secretio lymphæ ab arteriis (dicamus & nervis) fieri solita, item determinata, plus minus quantitas liquoris secerni soliti, & determinata pariter capacitas Vasis liquorem excipientis, sequitur per consequens, quotiescumque fiat, renoveturque hujusmodi summa distensio, determinatum quoque, & fere æquale semper esse debere tempus, quod requiritur tum ad summe distendendum, replendumque ipsum Vas, tum etiam ad superandam resistentiam obstaculi extrema illius infarcientis: sumendo hoc tempus determinatum in aliqua latitudine, prout scilicet magis, vel minus viscida est materia obstruens, & consequenter prout citius, aut celerius communicatur extremo liquori glandulam in-

time attingenti vis, atque pressio in prima Vasis origine indesinenter exercita, ubi videlicet impeditam ob incapacitatem Vasis incassum moliuntur arteriæ lymphæ secretionem, conamine semper fortiore, quo diutius repetito, & frustra tentato.

Istud autem tempus determinatum intercedens a puncto transitus inhibiti ipsius lymphæ usque ad tempus summæ repletionis, seu ad tempus superati obicis, quod idem est ac dicere totum tempus morbosæ collectionis lymphæ fermentum febrile principaliter constituentis, usque ad tempus exclusionis illius e suo carcere, longius, aut brevius esse debebit, prout major, vel minor erit capacitas ipsius Vasis, spectato diametro, & longitudine illius, & prout magis, vel minus resistens erit viscida materia Glandulæ impacta, quæ liquorem in extremo vase remorabitur.

Potest autem contingere, quod inter plurimas Glandulas, quæ huic vitio peculiariter sunt obnoxiæ, aliquæ (& quidem numerosiores) appendantur tali lymphatico, pro cujus extrema plenitudine, & successiva contenti liquoris excarceratione mechanice, ut supra, facienda, requiratur spatium temporis 48. circiter horis circumscriptum, aliæ vero (minus quidem frequentes) Vas aliud possideant, sive longius protensum, remotiusque derivatum, sive recipiens parcius lymphæ secretæ stillicidium in suo principio; cui ideo pro eodem opere, summæ videlicet repletionis, &, quod magis est, successivæ reclusionis, ob majorem primi impellentis distantiam, vel ob illius minorem nisum forte difficilioris, necessarium sit intervallum horarum circiter 72. & aliæ denique sint (nec ipsæ quidem numero plurimæ) quarum Vas ad idem opus non exigat plus quam horas 24. Et sic periodus Tertianæ febris ceteris frequentioris, Quartanæ minus frequentis, & Quotidianæ pariter rarioris; poterit haud difficulter intelligi. Quod si duæ Glandulæ sustinentes obstructionem horarum 48. seorsim successive obstruantur, itaut una hodie, altera cras idem vitium capiat, Tertiana duplex duplicem habens Focum emerget. Si duæ, aut tres Glandulæ ex iis, quæ sustinent suum, ut sic dicam, infarctum ad horas 72. diversis successive diebus infarctum similem suscipiant, Quartana duplex, aut triplex orietur; & hac proportione fient Hemitritæi, aliæque Febres Complicatæ. Non tamen absolute negaverim, pro varia glutinis obstruentis viscididitate, & consistentia, itemque pro varia humoris gluten ipsum perterebrantis acie, diversas Febrium Intermittentium species ab una forsan, & eadem insigniore Glandula obstructa posse pendere, sicut & varias forsan ejusdem speciei, aut generis Febrium differentias.

Hæc Idea, qualiscumque sit, primam Febris generationem complectens, circuitum pariter illius ob oculos ponet, si perpendamus, quod superato per vim, ut supra diximus, obice, extremum Vasis intra Glandulam obturante, liquor quidem excarceratus per viam recenter apertam facile dilabitur, nec finit iterum gluten illud coalescere, quousque durat illius impetus, quin potius ipsi Chylo intra Lacteum similiter occlusum stagnanti aditum reserat per eamdem Glandulam, ut eum secum rapiat, & per Chylo-lymphicos *efferentes* Ductus cum eodem ad Cisternam properet, & dein in sanguinem delabatur: attamen cum brevis, & temporaneus sit hujusmodi torrentis etiam lentioris affluxus, necesse est, quod conniventibus denuo iisdem Vasis, Lacteo videlicet, atque Lymphatico, idem mucus tum ipsi Glandulæ, tum Vasis lymphatici antecedenter obstructi oris extremis adhærens, ad novam concretionem disponatur, cessante, ut dictum est, impetu illum perforante solum, non abluente, vel abstergente, & succedente, loco torrentis lymphatici jam jam exhausti, lento tantum, ac enervi lymphæ recenter secretæ stillicidio, novam perforati antea glutinis concretionem nequaquam impedire, aut superare valente. Et quoniam idem vitium nativum, vel crassitiei, vel acoris in lympha a primitivis suis causis adhuc fovetur, sicut fovetur in Chylo (præsertim tempore morbi) eadem ac antea prava dispositio multoque magis in fermentis, & succis ipsum Chylum actuantibus, & ex parte integrantibus: hinc est, quod concesso per vim transitu liquori urgenti, & perforanti, paulo post idem facile recurrat impedimentum, & vitium, remanente scilicet in parte obstructa portione adhuc maxima Causæ con-

conjunctæ, integroque etiamnum superstite in fluidis Causæ antecedentis vigore. Cum itaque stato tempore, ut supra, eamdem fieri collectionem, & successivam effusionem febrilis Fermenti necesse sit, stato quoque tempore renovari opus erit febrilem Circuitum. Hujusce rei rude quoddam specimen in Ictericis, in Rheumate affectis &c. passim observari jam supra notavimus.

Quo pacto vero lympha aliquo modo jam peccans, postmodum diu detenta, item Chylus tot succis fermentescibilibus (quales sunt in primis Bilis, & succus Pancreatis) imbutus, diutius stagnans: quantulacumque sit illius portio: adeoque, dum stagnat, ferme corruptus, possint, dum Chylo-lymphica pervadunt, Receptaculum commune, & Canalem Thoracicum, incommoda omnia producere, quæ Febrem incipientem comitari solent, qualia sunt Horror, Rigor, Frigus, Dolor dorsi, & lumborum, Vomitus biliosi, alvi Fluxus &c. quilibet ex se facile potest conjicere.

In sanguinem vero suapte etiam fortasse natura tunc male constitutum, delata hæc omnia, quomodo in eo effervescentiam febrilem excitare valeant, tamdiu duraturam, quamdiu succus febrilis subigatur, & redigatur ad Naturæ leges, extraneis jam salibus spoliatus, per diaphoresim, diuresim, aut alia quavis via excernibilibus, optime novit quilibet ex pauxilla puris portione, ab ulceribus etiam externis in sanguinem absorpta, Febres quamdam quoque periodi speciem habentes identidem suscitari observavit. Sed de his adhuc aliquid Capite octavo.

Hæc, & alia plurima, Sylvianam quodammodo hypothesim a Pancreaticis ad Mesentericas Glandulas transferentia, menti quondam meæ obversabantur, quibus modo, cum nimiam compositionem sapere, nec satis simplicitati Naturæ etiam errantis, respondere videantur, nequaquam acquiesco; sed illa, ut manca tantum, & imperfecta profero. Sat sit eadem adumbrasse, ut, si rudem aliquam, ac indigestam veritatis speciem in illis quispiam reperiat, ulteriori cultura ad meliorem frugem reducat.

Posset equidem fortassis adhuc ambigege nonnemo, ut alias tetigi, an Febrile Intermittentium Fermentum sit quid *exoticum* a partibus, vel quibusdam; vel omnibus proficiscens, *&* *a Venis* cum sanguine refluo potius, quam a *lymphaticis* absorptum, atque ad corporis interiora delatum: quod, licet ægre crediderim, aliquo tamen pacto congrueret cum iis, quæ dixi, & mox dicturus sum de probabili quoque illius sede in aliis Glandulis, etiam circa corporis ambitum, & viscera consitis, cum discrepantia tantum circa vias, per quas inde transferatur in sanguinem. Posset quoque suspicari quispiam alius, an Fermentum hujusmodi sit succus quidam peculiaris nobis adhuc *ignotus*, qui vel per semitas ordinarias Chyli, & lymphæ *per vim*, *ac præter naturam* intrudatur, vel per *occultas*, *& nondum patentes* (quandoquidem sunt, ut reor, in corpore nostro succi adhuc ignoti, & ignotæ viæ) ut exinde pariter deferatur in sanguinem. Sed hoc esset explicare ignotum per ignotius. Quamobrem, sepositis iis, quæ nondum patent, si revera illius natura, & existentia *in succis*, *&* *locis notis* sit quærenda, præter ea, quæ supra retulimus, non plane quoque displiceret materiam febrilem, cujus germanam indolem designare arduum quam maxime semper erit, ab universo corporis ambitu in centrum ejusdem per vasa lymphatica derivare, hoc est a Glandulis conglobatis, sive omnibus, sive saltem aliquibus universi corporis, & viscerum illius, unde prima lymphaticorum origo: ut per hujusmodi semitas, ab eadem corporis, & viscerum peripheria, in ipsum sanguinem, quasi in centrum, simultaneo quopiam, & periodico confluxu, difficulter tamen explicabili, adduceretur, immediate quidem respective ad lymphatica superiora, mediate vero per Ductus omnes Chylolymphicos, respective ad inferiora, & media. Sic saltem congrua haberi posset explicatio illarum Febrium mitioris indolis, quæ cum rigore, & frigore, sine ullo alio intestino tumultu solent invadere, & universali demum sudore facile solvi. Sed, si cui non satisfaceret pro explicandis Symptomatis Tertianarum in infimo Ventre maxime observabilibus ea, quæ posset adduci, irritatio facta a fermento febrili in Cisterna Chyli, aliisque Lacteis secundi ordinis, is ad salvandos enormes vomitus, motumque Ventriculi inversum,

ſum, & Inteſtinorum antiperiſtalticum explanandum, a Lactei primi ordinis, & a ſuccis omnibus inteſtinalibus illac fluentibus, præſertim vero a bilioſo, adjumentum quærat.

Si vero de explicandis perſpicue hujuſmodi ſymptomatis in prima paroxyſmorum invaſione fere perpetuis, & circa infimi Ventris confinia valde conſpicuis, ſit minus ſolicitus, influxum ſucci febrilis in ſanguinem, quem nos acervatim fieri poſuimus, ipſe paulatim factum (cæteroqui non improbabiliter) ſtatuat, ſuccumque ipſum febrilem a quavis affecta corporis glandula, modo hac, modo illa, modo una, modo pluribus, cum Auctoribus non paucis derivet, ſtillicidio quidem aſſiduo, ſed cruoris excandeſcentiam periodicam, noxiæque materiæ ſenſim congeſtæ expulſivam non inferente, niſi donec ſuccus peccans fuerit intra cruorem ipſum ad turgentiam collectus. Quod quidem pro diverſitate loci, ſeu Glandulæ ſuppeditantis, & pro varia liquoris, pari poſtmodum proportione in ſanguinem influentis, quantitate, modo per breviora, modo per longiora, ſemper tamen ab invicem æquidiſtantia, temporis intervalla, repetitis ſubinde vicibus, poſſe contingere, haud arduum erit intellectu.

Pro reddenda autem ratione ſaltem aliqua ſymptomatum in infimo præſertim Ventre, locisque propinquis invadente paroxyſmo apparentium, poterit is fortaſſe dicere, ſanguinem tunc præter naturam fermenteſcere incipientem, in primo illo conatu ita turgeſcere intra ſua vaſa, ut valeat obſiſtere novo ſucco febrili, ſive per Lacteam thoracicam, ſive per ſolitaria lymphatica perenne affluenti, prohibendo ſcilicet, ne tunc temporis ſuccus iſte recenter adveniens ſuperare poſſit obſtantem valvulam, ad oſtium Canalis thoracici in Subclaviam tendentis appoſitam, vel aliam quamcumque excipiendo lymphaticorum tributo deſtinatam, atque ab eodem fermenteſcente, & contranitente cruore compreſſam. Sic Padus tumens, furens, & ad latera premens nec Gabelli, nec Scultennæ conſuetum facile admittit vectigal, ſed illud repercutit. Sicuti autem minora illa flumina intra aggeres ſuos repulſa, & detenta, plurimas in circumſitis locis excitant turbas, ita & ſuccus febrilis ſit repercuſſus, & intra occluſum Canalem Thoracicum, Chylique Lacunam, vel intra quævis ſolitaria lymphatica per vim coercitus, cum neque ultro propter inhibitum illius progreſſum, ut ſupra diximus, neque retro propter inferiorem portionem ſurſum urgentem, & propter obſtaculum valvularum regreſſum prohibentium, viam ſibi parare queat, interimque a ſtagnatione ſua ulteriorem acrimoniam adipiſcatur, potis erit ſuſcitare in præcordiis, ſtomacho, & alibi, angores, vomitus, irritationes, aliaque incommoda, quæ in iiſdem locis tunc temporis obſervantur. Enimvero tumultus non longe minores, immo illis non parum analogos ob eandem fortaſſe rationem, nonnunquam excitare ibidem ſolet ſimplex Chylus, ſi quando ex cibo paulo ante Acceſſionem exhibito contingat intempeſtiva protruſio illius in ſanguinem, fermenteſcere, ut ſupra, atque tumeſcere incipientem, ipſique propterea Chylo, quo minus libere poſſit ingredi, aditum præcludentem. In univerſa hac rerum ſerie, atque congerie, Veteribus ipſis, cæteroqui coligantibus, non prorſus ignota, tota ratio Intermittentium poſita videtur; & hanc perſequi fortaſſe non foret inutile, ſi omnium humorum peculiarem motum, ſtatumque tempus Circuitus particularis eorundem diſtinctius noſceremus: inde namque explicandę quoque periodi modus forſitan aliquis plauſibilior eluceſceret. Sed hic eſt Scopulus, ad quem infeliciter allidunt omnium Opinantium Naves in hoc Mari vela facientium.

Retenta itaque pro nunc hypotheſi probabiliore, & univerſaliore, ſcilicet; quod humor febrilem effervescentiam periodice inducens, ſit ſuccus aliquis per accidens tantum vitiatus, & vel prævia ſtagnatione per intervalla *ſtatim* ſanguini affuſus, vel congeſtione *paulatim* aliunde ſuppeditata, per intervalla pariter in eodem turgeſcens, qui propterea ſuam ſedem, aut ſemitam habeat, vel citra ipſum ſanguinem, hoc eſt circa pylorum, inteſtina, & lacteas utriuſque generis (ut omnia primæ regionis loca indiſcriminatim comprehendamus) vel ultra eundem ſanguinem, hoc eſt in Glandulis, Vaſiſque lymphaticis, haud difficile erit conjicere, quomodo China China poſſit (quod eſt intentum noſtrum) materiam febrilem, vel alterare, ac emendare in ipſo ſuo Foco, vel intercipere, atque corripere

in medio itinere, priusquam in sanguinem deferatur, nulla sensibili præter consuetas facta illius evacuatione.

In primo siquidem casu, cum China China diutius immoretur intra cavitates Ventriculi, & Intestinorum: quod segnior ramentorum illius excretio, & fæcum tinctura satis patefacit: item, cum ductibus omnibus Chyliferis secundum minimas sui particulas adhæreat, eosque lentius pervadat, poterit nullo negotio febrilem laticem ibidem conditum infringere, combibere, retundere, & ad naturalem crasim reducere, vias ipsas, Glandulasque Chylo-limphicas abstergere, ac reserare, aliaque hujusmodi diuturno usu præstare, quæ materiam, & occasionem febrilem, nec non *ipsius* quandoque *occasionis initium*, ut verbo *Hippocratis* utar, sine ulla excretione admodum sensibiliter adaucta, valeant submovere.

In secundo vero casu, ubi fermentum febrile supponatur radicari ultra sanguinem, videlicet in glanduloso, lymphaticoque Systemate, cum istud e sua, ut ajunt, Minera dupliciter possit in sanguinem influere, nempe, vel mediate (& quidem magis abunde) per Chyli vias secundarias, vel immediate (& parcius) per ipsa lymphatica, statim in eundem sanguinem se exonerantia, dupliciter quoque poterit suscipere extra ipsum sanguinam actionem Corticis, & ab eo debitam alterationem recipere, uno nempe loco Intra Receptaculum chyli; cæterosque illius ductus lymphæ communes in sanguinem tendentes, in quibus idoneam pariter, ut in primo casu, potest recipere a Cortice alterationem: & siquidem Minera ipsa remotior non plane attingatur, correcta tamen assidue per continuationem remedii nova fermenti illuc affluentis portione, a glandulis etiam longinquis subministrata, ipsa demum corrigi potest, aut exhauriri remota scaturigo. Altero vero loco correctionem suam potest a Cortice sortiri febrile fermentum ultra sanguinem stabulans, videlicet in ipsis glandulis, viscerum, & corporis ambitum, aliumve quemvis locum occupantibus, unde lymphaticorum origo, vel propagatio: quandoquidem ad extremam hujusmodi glandulosam provinciam potest pertingere ipsa tenuior substantia, tinctura, & actio Corticis, mediantibus arteriis in glandulas desinentibus, quæ arteriæ ipsum forsitan febrile fermentum (non excluso, si cui lubeat nervorum ministerio) iisdem glandulis antea subministrarunt. Facile namque concipere possumus, non modo, quod materia lymphatica in sanguine (majore saltem ex parte) residens, quæ febrilis quoque fermenti glandulis imprimendi materia futura est, per Corticem alteretur, atque demulceatur: verum etiam possumus intelligere (quod mihi quidem magis arridet) quomodo eædem minimæ Corticis particulæ, sub chyloso vehiculo etiamnum integræ, suaque virtute pollentes, sanguinem transmeent, illo intacto, videlicet eum notabiliter non immutando, suamque vim integram soli fermento imprimant ultra ipsum sanguinem, sive in glandulis, sive ubivis existenti, atque ibidem per eas absorpto. Quod si etiam ipsi sanguini taliter impressam quis velit Corticis virtutem, ut illum balsamico quopiam robore muniat adversus fermentum ab extrinseco undelibet adventurum, is, licet me plane consentientem non habeat, actioni tamen Corticis citra sensibilem evacuationem febrifugæ plane favebit. Et hæc quo ad virtutem Corticis agentem contra fermentum, suum Focum, sive, ut ajunt, suam Mineram agnoscens, vel citra, vel ultra Provinciam sanguineam.

Quotiescumque vero intra ipsum cruorem immediate *orta* simul, atque *congesta* ad turgentiam credatur, quousque effervescat, febrilis Intermittentium materia (etsi hoc minus verisimile reputem) adhuc facilior erit explicatio actionis Chinæ Chinæ in ipsum cruorem, nulla sensibili evacuatione subsequente; sive id fiat per hoc tantummodo, quod illa fermentum febrile combibat, ac absorbeat; sive illud juxta *Conygium* disgreget, atque dispergat, ut Aquæ salsæ retundit aciem Aqua dulcis affusa (quo pacto non inepte fortassis explicaretur dispositio cruoris ad remorbescendum, quatenus scilicet eadem facile renovetur; ni impediatur per continuationem Remedii, salium febrilium coacervatio, priorque unio) sive alio quovis modo ejusdem fermenti energiam reprimat; quæ res, cum multifariam possit contingere, difficile est definire quo pacto præcise contingat.

gat, interque varias probabilitates veritatem, quæ una est, exacte seligere.

Cum tamen aliquo ex prædictis modis se habere fermentum febrile certum videatur, æque certum per consequens est, aliquo ex iisdem modis haberi correctionem illius a Peruviano Cortice. Cumque vitiosus latex, qui tale fermentum constituit, vel in se continet, debeat redigi ad naturæ leges, vel per effervescentiam febrilem (restitante plurima illius portione utili, secreta vero inutili) vel per alterationem medicamentosam, quæ ipsam portionem inutilem magna ex parte rectificet per solam contrariarum qualitatum alterationem, seu per vim occultam, provenientem a tota substantia, ut ajebant Antiqui; sive denique, ut sensibilius loquamur, per variationem texturæ particularum minimarum febrile fermentum componentium, habitam quomodolibet a commixtione particularum minimarum Corticis; hinc est, quod nulla, vel pauca evacuatione sit opus. Etenim, quandocumque etiam ad correctionem fermenti aliqua requiratur particularum ejus absorptio, præcipitatio, & excretio, bene possunt hæc omnia integre haberi a China China; cum enim malitia fermenti febrilis consistat in pauca mole (quod bene novit, qui novit, quam pauca sint magnorum etiam morborum semina) potest ultro excerni, quod excernendum est per illas evacuationes, modo sudoris modici, modo alvinæ dejectionis, modo (quod frequentius est) urinæ notabiliter adauctæ, & immutatæ, quæ post depulsas ope Corticis febres quotidie observatur. Sane postrema hæc evacuatio, lotii scilicet sensibiliter aucti, atque concocti, evidens est, ac perpetua; sanguinisque defervescentiam, atque defæcationem aperte testatur; non quidem fortasse quia China China agat immediate intra ipsum sanguinem, sed quia agit intra Ductus Chylo-lymphicos, quorum latices dum corrigit, & primam sic coctionem juvat, mediate saltem juvat & alteram, quemadmodum videmus ex sola fermenti stomachici correctione debitam statim urinarum coctionem subsequi. Quod eo facilius in hoc casu succedit, quoniam, impedita per Chinam Chinam nova sanguinis conspurcatione, ille facilius se expedit ab inquinamentis antea susceptis, unde urinarum concoctio, earumque uberior proventus emergit. Quid ergo de aliis copiosis excretionibus, quæ secundum *Hippocratem -- non multitudine sunt æstimandæ --* sumus soliciti, cum, quid illæ per Artem institutæ conferre possint ad curationem Intermittentium, plane ignoremus?

Propterea (iterum repeto) numquam mirari desinam, quomodo in tanta rerum, & opinionum caligine circa Intermittentium causas, earumque sedem, quomodo, inquam, Virtus Febrifuga Corticis per experientiam clara, tuta, certa, & evidens, quibusdam suspecta reddatur, eo quia nihil insigniter evacuando, doctrinæ Febrium, causarumque earumdem non satis videatur quadrare. Hoc sane nonnisi ex defectu experientiæ potest procedere, & ex defectu fidei erga experientiam alienam, ne dicam etiam ex carentia peritiæ in administratione remedii, si quando illud, vel unica tantum vice, vel bis ad summum, vel pluries quidem, sed parcius quam par sit, præscribant, vel si exhibeant admixtum Catharticis, ad evacuandam, ut opinantur, simul & semel materiam morbificam, vel si eadem Cathartica propinent postridie, aut paucis elapsis diebus ab exhibito Cortice: signum evidens infirmioris experientiæ, tum in illis, tum in Auctoribus omnibus, qui talem Methodum docent, utpote qua nil certius ad revocandam febrem, ut alias diximus, utque luculenter testatur *Restaurandus* his verbis -- *Si nonnulli Chinam Chinam usurpantes, ejus ope febres non expugnant, id illorum imperitiæ adscribendum est. Hodie Chinam Chinam exhibent, postridie purgans porrigunt. Qua die illa data est, febris desinit; purgans autem de novo paroxysmum accersit: adeo sibi invicem adversantur. Ego illam absque successu numquam exhibui. Si cæteri Medici voto exciderint, procul dubio id illorum culpa contigit*, Si non hanc culpam, saltem cautelam abstinendi a quocumque solvente vel levi post usum Corticis, fassus est *Sydenham* ipse, purgationi quondam addictus, in postremis suis Epistolis clara ista protestatione -- *Advertendum autem, quod, cum de Febribus Intermittentibus olim agens, Ægrum sublato morbo sedulo purgatum iri admonuerim, hoc intelligi velim de iis so-*

lum febribus (rectius forsan de nullis) *quæ, vel sponte sua, vel alio, sive medicamento, sive methodo, præter Corticem Peruvianum, erant debellatæ. Etenim curatio, cum huic remedio, de quo jam loquor, innitatur, purgatione nec eget, nec eamdem plane fert. Ita potenter dictus Cortex sine ope Cathárticorum non solum paroxysmis, sed & dyscrasiæ, quam corpori iidem inflixerunt, subvenit. Vitandæ itaque ante omnia evacuationes qualescumque, cum vel blandissima catharsis, quinimmo Enema e lacte saccharato* (hæc autem cautela est nimia) *in morbi discrimen certissime, forte in morbum ipsum, denuo Ægrum conjiciet.*

Quod si nihilominus quispiam contenderet, succum febrilem Lacteas alicubi subeuntem non esse liquorem per accidens tantummodo vitiatum, solitumque in statu naturali illac cæteroqui confluere, cujus proinde crasis solum indigeat alterari, illiusque elaboratio, secretio, aut motus redigi ad Naturæ leges; sed potius vellet, illum esse aliquid plane præternaturale, vel mere excrementitium, insuperque tale, quod omnino debeat, ac possit affatim e corpore, & *elective* ut ajunt, educi, etsi illius extractionem e Minera irritam experiantur quotquot Catharticis, vel aliter evacuantibus medicamentis, Quartanarum *v.g.* (idem dic data proportione de Tertianis, ac Quotidianis) curationem tentant: in hoc casu, unicuique mordicus ita sentienti, relinquendo in primis Methodum suam positam in manu consilii sui, luberet tandem palpum obtrudere, & ad dirimendam litem cum eodem mitius deinceps agere. Quamobrem in rejectam hucusque sententiam per modum concessionis quodammodo descendendo, Antagonistam hujusmodi, si quis forte esset, sic alloquerer. Estne purgandum? Eja, purgemus. Mittendus etiam est sanguis? Mittamus. Omnifariam evacuandum adhuc est? Evacuemus, extenuemus, excarnificemus (non sic forsan supra corium suum luderet Antagonista) At post tot lanienas, saltem incassum, ni cum detrimento patratas, quando tandem Rutam, Serpillum, Verbenam, Chamædrym, quando Mithridatium, aut Theriacam, aliave Febrifuga Specifica, invalida tamen, & inertia comparative ad Corticem, præscribimus, quando carpis Bursam Pastoris, vel Auriculam Muris contusam: quando telas Aranearum, vel Ovi pelliculas digitis admovemus: quando denique Animalcula insontia Ægrorum collo suspendi jubemus, & alias hujusmodi, vel aniles, vel dolorificas nugas, ante Chinæ Chinæ adventum jam familiares (quarum tamen nullæ materiam febrilem evacuant) usurpamus, tunc saltem, nisi citius, exhibeamus Corticem, ut solemne erat vel ipsis meticulosis Auctoribus, qui tantum superficie tenus Chinam Chinam noverunt Orbi nostro primum nascentem: exhibeamus, inquam, tunc Corticem, si non alio titulo, certe ob remediorum inopiam; quoniam non sine pudore fateri cogimur, ad conterendas, ni sponte solvantur, diuturnas Intermittentes, si Corticem demamus, Artem prope deficere.

CAPUT VII.

Usus methodicus Chinæ Chinæ *in vulgaribus Intermittentibus diuturnioribus, variæque illam præscribendi formulæ.*

Statuto in antecedentibus Peruviani Corticis usu, tamquam innocuo, utili, & nonnumquam necessario ad profligandas Febres Intermittentes, consequens est, ut vulgatiores, selectioresque illum præscribendi formulas methodice prosequamur, in gratiam saltem Candidatorum Artis: cum cæteroqui satis notæ sint, prostentque ubique variæ, ac multiplices eumdem præparandi, ac propinandi Regulæ.

Atque, ut a primæva Praxi mea exordium ducam, ipse quidem, statim ac per obitum Præceptoris evasi mei juris in Arte Medica, Methodum, quam didiceram, præcise prout didiceram, & prout a Romana Scheda docebar, sæpissime in usum deduxi. Itaque, præmissis omnibus ex Arte præmittendis, pro certa subinde Febrium adhuc vigentium curatione, dosim integram *duarum drachmarum* Corticis, ex Vino, ut mos erat, exhibebam hora ingruentis Paroxysmi, & quidem die vehementioris insultus, si Febris *v.g.* Tertiana, duplex erat; quippe observaveram, quod si die minoris Cortex fuisset exhibitus, correspondens tantum Paroxysmus, levior videlicet, inhibe-

hibebatur, graviore superstite, ac Tertiana duplici in simplicem mutata: si vero die gravioris accessus propinatus fuerat, minor quidem immediate subsequebatur Paroxysmus, gravior autem correspondens, non modo supprimebatur, sed & post illum alter minor; nec ullus alius deinceps visebatur. Quod si eadem Tertiana, aliave Febris Intermittens simplex erat, nulla animadversioni huic erat occasio.

Quia vero, fugatis Febribus, frequentes Recidivas, quæ suboriri consueverant, ægre ferebam, easdem quodammodo mihi reputans indecoras, de iisdem quoque præcavendis, serio, ac solicite intra memetipsum cogitare cœpi. Quamobrem ad repellendum pro viribus Febrium reditum, per octo circiter subsequentes dies, omni mane *Semidrachmam* pulveris exhibebam per modum alterantis cujuspiam, ratus, me probabiliter inter paucos dies consecuturum a Cortice illam humorum, ut ajebant, præparationem, quam alias per plures menses a centum Julapiis, & jusculis frustra quæsieram; immo, quo certior fierem de prohibenda recidiva, elapsis iterum quindecim, plus minus, diebus, utut optime convalesceret Æger, per alios saltem sex dies *scrupulum unum* ejusdem Corticis singulo mane sumi jubebam, qua repetitione, juxta exigentiam casuum, quandoque etiam pluries instituta ante reditum Febris omnem fomitem, ac omne fermentum pro recidiva superstes non raro penitus tollebam. Et hac methodo etiamnum utor, si quando Febres Intermittentes longiusculas per Chinam Chinam curare aggredior.

Non absimili admodum via incedunt hodie cautiores quamplurimi, qui ad tollendam sensim, nec uno quasi ictu comprimendam febrilem effervescentiam, ipsum Corticem exhibent a principio per modum levioris alterantis, imminuta scilicet semper, ac parca dosi (puta ad *Semidrachmam*, vel circiter), idque semel tantum in die, tempore, quo accessio deferbuit, vel omnino cessavit, sive in forma solida, sive in aqua etiam aliqua stillatitia, puta Card. b, Scorzoneræ, &c. potius, quam in Vino; quam dosim semper æqualiter ad plures, & plures dies protrahunt, usquequo nempe Febris extincta sit, ac ultra etiam, ut præcaveatur regressus. Atque hanc quoque methodum in naturis, palatisve delicatulis, & *in debiliorum Febrium diuturnitate* haud infrequenter, & ipse teneo.

Sed si causa Febrium valida sit, uberior, & contumax, ob metum vero imminentium symptomatum, vel ob aliam justam rationem congruum videatur, Febrem longas admodum moras non admittentem, supprimere, tunc satius est prius exhibere dosim integram *duarum drachmarum*: postea sensim imminuta dosi procedere; sic namque citius, & infallibilius effectum consequimur. Neque enim *sex scrupuli v. gr.* pulveris, per sex successivos dies assumpti, æquivalent activitati, licet æquivaleant ponderi duarum drachmarum uno haustu assumptarum; quod, ut maxime verum est, ita & maxime notandum in praxi. Hinc est, quod unus Medicus, cum *drachmis sex*, vel cum *unc. j.* Chinæ Chinæ, quamlibet Febrem Intermittentem diuturniorem sanet, & etiam præcaveat: alter vero cum *unc. iij.* vel *iiij.* vix, ac ne vix quidem, id assequatur; si videlicet primus *drachmas duas* prima vice porrigat (quibus solis Febrem immediate supprimit) dein post unam, vel alteram diem, *drachmam unam* iterum propinet, ac sequenti die alteram similiter *drachmam*, demumque interposito octo circiter dierum spatio, *semidrachmam* quotidie per alios octo dies continuos exhibeat, qua methodo omnis fere semper inhibetur recidiva: alter vero *tres uncias* integras ad *scrupulum unum* quotidie (prope inutiliter) impendat. Sane una tantum libra aquæ affatim effusa par est extinguendo ignitorum carbonum cumulo; duæ vero libræ guttatim, & longiusculis intervallis stillantes tractu temporis difficile idem præstant. Sic purgatio per epicrasim instituta, quamquam persæpe tutior sit, ac utilior purgatione mediocriter valida, non est tamen citior, aut certior, quoad obtinendum finem evacuationis. Idem dicendum prorsus de Dosi congrua, & integra Chinæ Chinæ, quoad effectum certiorem pellendi Febres, cæteris paribus.

Practicæ hujus veritatis ope decerni quoque posse videtur de usu liberaliori, prudenti tamen, omnium ferme Alterantium. Horum sane doses nostris tempo-

ribus sunt adeo diminutæ, & in dies diminuuntur, propter nescio quamdam scrupulositatem magnorum etiam Virorum, minus tamen Practicæ addictorum, ut sæpius fortasse cunctationi huic imputari possit felicium successuum carentia frequentior, & fraudatio expectationis nostræ, quam jure merito nobis indidit longa Patrum experientia, & auctoritas, sed nimia nostri seculi in usu practico fefellit cautela. Ad hanc superstitiosam, ut ita dicam, medendi rationem referri quoque potest austeritas nonnullorum Vini usum pro Chinæ Chinæ infusione; ac assumptione reprobantium, cum tamen illud, pro complendo hoc opere, cæteris quibuscumque liquoribus sine ulla suspicione præferri possit. Neque enim ab illo, etsi nonnumquam generosiore, per infusum tamen Corticem aliquo modo enervato, quicquam detrimenti umquam evenisse dignovi, sicuti nec interesse, album ne illud sit, an rubellum, austerum, an dulce &c. ut proinde liceat innoxie uti eodem, vel in Febribus plurimum intensis, teste experientia, & *Sydenhamii* auctoritate, quem inter cæteros lubet seligere. *Neque enim* (inquit ille) *mihi umquam contigit, ut viderem, Vinum, in quo propinatur Cortex (quod jure quis possit suspicari) febricitanti obfuisse; e contra vero calor, sitis, cæteraque Febris symptomata utplurimum, post assumptam hujus remedii quantitatem sufficientem, mox evanescent, Vino haud obstanti.*

Aliis itidem imitatoribus Methodi, quam sub Arcani nomine tanti vendidit in Gallia *Talbotius* Anglus, in usu est solam Corticis percolatam infusionem ex Vino, rejecta ipsius Corticis substantia (ne videlicet stomachum gravet) ad *unc. v.*, vel *vj.* propinare, idque assidue repetere, interposito quatuor scilicet horarum intervallo, incipiendo a remissione cujuslibet Paroxysmi (nequaquam vero a principio) usque ad alterius adventum, & sic primo ad plures, & plures dies, deinde mane tantum, & sero, tandemque semel tantum in die, ad plures usque hebdomadas sensim procedendo, Febre etiam sublata.

Sed, ut verum fatear, licet hanc præparationem absolute non improbem, sua quippe præstantia nequaquam carentem, ea tamen minus arridet, non quidem ratione temporis exhibendi Febrifugi, quod potius cum aliis commendo, cum tutius sit hostem fugientem, Febrium nempe, insequi a tergo, quam venientem aggredi a fronte: sed primo, quia debilis admodum est hujusmodi modus, & tardioris effectus, immo etiam incerti; secundo, quia sic fieri solet inutilis consumptio remedii præstantissimi, ac in urgentissimos casus solicite potius servandi, cum pro tali infusione necessaria sit magna quantitas Chinæ Chinæ, ad uncias nempe sex, vel octo, ut ipsi fatentur Auctores Galli, pro uno tantum Ægro perfecte sanando. Accedit, quod hujusmodi infusio, partitis etiam vicibus instituta, nonnisi in pluribus Vini libris, longa postmodum mora vappescentis, potest institui: siquidem cuilibet unciæ Chinæ Chinæ, una saltem Vini Pinta Parisiensis, continens *uncias xxxij*, immo, secundum *Lemeryum*, duæ Pintæ solent affundi. Quod sane impendium Corticis ad excessum usque producitur pro morbo vulgari, qui cum exigua cæteroqui Corticis, & liquoris mole curari potuisset. Et revera solo Cortice tali infusioni superstite, rejectoque jam ut effœto, ac inutili, plures Ægrotantes pauperes sanatos novi, cum tamen pro uno ditiore vix tota, quanta erat, infusio suffecerit. Tanta est substantiæ Corticis etiam per infusionem præcedentem enervati activitas, & tam debilis est activitas simplicis infusionis illius, etiamsi vegeti. Hanc nihilominus Methodum amplexa est Gallia fere universa, postquam ea usi sunt omnes Regii sanguinis Principes, & Sacra ipsa Regia Persona, cui tamen vere profuit ipsa Corticis epoti substantia. Edita proinde est, ac promulgata eadem Methodus cum approbatione Aulicorum Medicorum, scilicet Clarissimorum *D'Acquin*, *Fagon*, *Le Bel*, & *Du Chesne*, accedente universali aliorum totius Regni Medicorum usu.

Laudabilior tamen meo judicio est mos eorum, qui facta dilutiori, ut supra, infusione unciarum duarum, vel trium Chinæ Chinæ, eamdem non *percolatam*, sed nonnihil *turbidam*, eadem pariter, ut supra, dosi, iisdemque temporibus, cum non absimilibus intervallis præbent; qua demum prope absumpta, reliquæ portioni Chinæ Chinæ in fundo subsidentis, novum Vinum, quin etiam tantillum no-

vi

vi Corticis (ut & factitabat *Talbotius*) affundunt usque ad veteris, & novi pulveris absumptionem: sic enim citius, & certius sortiuntur intentum. Sed neque hoc plane satisfaciat, quatenus pro occasione nimis levi nimium pariter fit Chinæ Chinæ proluvium, nimisque diu vexantur Ægri nauseosa, & frequenter repetita ingrati medicaminis oblatione. Si ferat nihilominus Ægri stomachus, nec eum pigeat expensæ supervacaneæ, hujusmodi methodum improbare non audeo.

Sunt aliæ plures China China utendi formulæ, singulæ suo robore præditæ: ex ea siquidem parantur Tincturæ admodum efficaces; Extracta pariter non parum activa (plus minus tamen pro ratione menstrui, ac modi eandem conficiendi) quæ sicut simplicem Corticis substantiam superant quadam jucunditate saporis, efficiuntque ideo, ut assumantur facilius, ita ambigo, nec sine causa, an æquent virtute, ac energia operandi, ut quandoque opus esset, præsertim si hujusmodi artefacta diutius asserventur, immo nisi sunt valde recentia. Quod si auctoritati Famigeratissimi *Malpighii*, & aliorum in hoc velimus subscribere, sane tincturæ potius, quam substantiæ, quippe ligneæ, ac proinde gravioris, sicut & administrationis paulatim potius, quam cumulatim institutæ, usum tutiorem reputabimus. Ego vero solicitus de certitudine, & promptitudine eventus, ubi præsertim aliqua urgeat necessitas, circa primum caput, meum adhuc votum suspendo, etsi satis felicem sæpiuscule (haud diffiteor) Extracti pariter, ac Tincturæ experientiam nactus. *Mortonus* tamen in administrando Cortice exercitatissimus, dum Tincturam suam satis elegantem, neque cum Vini spiritu (qui aliorum mos est) extractam commendat, eidem nihilominus aliquot drachmas pulveris in substantia præmittit pro fundamento Curationis. De Dosi autem, quod secundum est, quid sentiam, jam dixi superius: nec majorem requiri quantitatem in Casibus *vulgarium* Intermittentium, ac tunc edixerim, reor, utut idem *Mortonus* dosim agere soleat, non alio nomine, nisi quia spurium, & effœtum Corticem genuino, & integro copiose mixtum, nostris temporibus suspicatur. *In Schedula Romana*, inquit ille, *dosis drach. ij. præcise adultis præscripta erat: Jam autem quia Cortex adulterinus est, coacti sumus saltem unc. j. nonnunquam duas, vel tres ingerere, priusquam scopum attingere possimus. Drachmas duas vix jam sufficere Infantium, ac puerulorum Febribus fugandis, cuilibet in Medicina exercitatio notum est.* Sic ille. Hujusmodi autem fraudem in Cortice apud nos Ego, ut verum fatear, nondum deprehendi, eundem nimirum effectum, ac primis temporibus, a consueta dosi etiamnum reportans.

Pariter cum Conservis Rosarum, Absynthii, Violarum &c. admixta China Chinæ, speciei Opiatæ, vel Electuarii utiliter exhibetur; item, quod commodius est, cum Syrupo de Absynth., de Cortice Citri &c. vel cum solutione Tragacanthi, in formam boli redigitur, vel cum saccharo, & idoneo liquore coquitur ad consistentiam Syrupi. Sic ego sæpius tinctura ejusdem forti in Julapium redacta pueros, quibus amarum ingratum est, ni fallantur specie dulcedinis, curare consuevi. En mea illius descriptio.

℞. *Chinæ Chinæ in tenuissimum pollinem redactæ unc. j. Irroretur Vini spiritu quousque humescat tota, mox infundatur in unc. xvj. Vini albi generosi. Digeratur in B. M. tepido per biduum, vel triduum, agitando Vas pluries in die, dein facta per linteum valde rarum colatura, cum forti expressione (ut portio saltem tenuior substantiæ, Cortici trajiciatur) adde Sacchari albi clarif. unc. viij. Et in Vase fictili coquatur lento igne ad consistentiam Syr. Dosis unc. j. unc. j. ss. unc. ij., & ultra, si lubeat.* Julapium istud eo efficacius erit, quo turbidius, & substantia Corticis magis impraegnatum, secus vero quo magis perspicuum. Poterit autem in tali casu, vel si adultis sit præscribendum, acui, & roborari additione substantiæ Corticis ad *scrup. j.* vel ad *drach. ss.* pro qualibet uncia, quæ commixtio tempore oblationis valde utilis esse potest, nec multum incommoda.

Omnibus hisce modis, quorum unicuique sua vis inest, exhibitus debita, continuata dosi, tum in Paroxysmo, ut olim, tum extra Paroxysmum, ut modo, & quidem partitis vicibus, Peruvianus Cortex, in tenuissimum pollinem (quod ungue notandum est) probe redactus, Febres omnes Intermittentes fugat, modo

modo citius, modo tardiuscule, prout magis, vel minus valida, copiosa, aut frequens fuerit illius oblatio. Harum tamen Formularum nulla ex relatis promptiorem sortitur effectum, quam ea, quæ primum fuit inventa, exhibendo videlicet *drachmas duas* Chinæ Chinæ per aliquot horas (quod tamen minime necessarium) in Vino antecedenter infusæ, invadente Paroxysmo, vel, si mavis, eodem declinante: siquidem in principio accessionis metus est, ne vomitu tunc temporis facili rejiciatur: illo enim Paroxysmo translacto, certo certius non redit alter. Et si constanter, ac opportune repetatur remedium modo ad *drachmam*, modo ad *semidrachmam* ad plures dies, semelque tantum, vel bis in die, prout opus videbitur, videlicet priusquam semiconfossus hostis vires resumat, prævacetur etiam recidiva. De reliquo non est, cur simus admodum soliciti de eleganti illius præparatione, nisi id fiat gustus gratia, vel ob difficultatem assumptionis ex parte Ægrorum; tunc enim Tincturas tantum, vel Extracta, aliasve Remedii contractiones, per infusionem, decoctionem, expressionem &c. cogimur anteponere substantiæ illius. Extra hujusmodi occasionem absque ullo fuco exhibeatur Cortex; quandoquidem, quocumque modo offeratur, nostram semper expectationem implet, eo fortior, quo simplicior.

In hanc rem audiatur *Mortonus*, qui de Chinæ Chinæ Tincturis, Extractis &c. verba faciens, concludit -- *Audeo palam affirmare, multa, ac diuturna experientia fretus, Chinam Chinam simplicem, & in substantia exhibitam (modo in pollinem seu Alcobol arte prius redacta fuerit &c.) certius, ac compendiosius vires suas exercere, atque finem optatum attingere, quam si multa arte, aut igne torqueatur, ac nativis viribus spoliata, more pompofissimo, exhibeatur; adeo ut in istis præparationibus oleum, & opera perdatur. Neque cuiquam auctor ero, ut nugas hujusmodi captando, atque reapse nihil efficiendo, temporis pretiosissimi jacturam faciat.* Alibi pariter idem inculcat, sic inquiens -- *Febres sane Substantia Corticis citius, ac certius, quam quacumque speciosissima ejus Tinctura, Extracto, vel Elixire fugari, atque fugatas ad recidivationem minus aptas esse certo certius constat.* Quod idem paucioribus his dixerat *Blegnyus* -- *Porro, me judice, simplicissimæ præparationes, & quæ minus artificium redolent, omnibus præferendæ sunt.*

Neque tamen primos Chinæ Chinæ Fautores latuere istæ, quæ recentiores vulgo reputantur, illam præparandi formulæ; siquidem de ipsis expressam mentionem facit laudatus *Badus*, qui non modo Extracta, & Tincturas (quas inter celebris est, quam profert ex descriptione *Jo: Gregorii a Gonzalez* Medici Cæsarei) sed etiam Sales, & Spiritus ejusdem, immo & Aquam stillatitiam, vel tunc fabrefactam indigitat, de cujus tamen viribus nollem inexpertus quicquam spondere.

Sed tanto luxuriantium præparationum apparatu nondum contenta ostentatio Medica cogitavit adhuc de adjungenda huic Achilli, qui sibi solus sufficit, aliorum Medicaminum inutilium (utinam non contrariorum) societate, si non titulo expugnandæ Febris, saltem leniendorum Symptomatum: quo nomine laudanum opiatum, ubi præsertim symptomatica diarrhæa, vomitusve frequens febribus adjungatur, communiter (nec tamen male) solet Cortici commisceri. At licet injuria cæteroqui annectatur Chinæ Chinæ consortium cujuscumque remedii (ubi enim ea convenit, convenit sola), cum omnium Febrium Symptomata quantumvis gravia, devictis per Corticem Febribus, tollantur penitus; attamen, si cui lubeat eadem addere, non sine plurimorum Scriptorum auctoritate, addat, licet utplurimum supervacue.

Id unice admittere nequeo, etsi eorum nonnulli facile admittant, aut suadeant, nempe quod Cortici ulla Cathartica, utut levia, admisceantur, vel post eam oblatam propinentur; per solos enim Clysteres repetitos satius est negotium absolvere. Usu namque satis didici (quod & a Scriptoribus magis expertis est animadversum), ea ipsa familiaria Remedia, quæ vix, ac ne vix quidem, naturam alimenti transcendunt, suntque convalescentibus usui ordinario ad alvum lubricam servandam, ea inquam ipsa, post assumptum Corticem Febres iterum suscitare. Quamobrem ea certitudine, qua Febris per Chinam Chinam expellitur, eadem

eadem pariter per Cathartica revocatur. Quod diutina observatione adeo constans reperi, ac adeo perpetuum reputo, ut olim Quartanario cuidam bimestri, per Corticem curato, & adhuc nihilominus querulo, quod plura mala ex istiusmodi curatione metueret, quam ex Febre non satis diu (ut ajebat) gestata, impatiens responderim, quod si tanti Febrim suam faceret, ut, ea sublata, re meliore per me spoliatum se crederet, paratus eram illico Febrim ipsam illi medio Catharti co restituere. Melius consultus renuit, & vixit incolumis.

Quoad modum diætandi Ægros tempore Febrifugi oblati, ego (quidquid aliis placeat) eandem servari jubeo victus rationem, qualem pro ratione Febris ante Corticis usum præscripseram, servato congruo semper intervallo inter cibum, atque remedium, quemadmodum in aliis quoque casibus mos est, ut scilicet purior, quantum fieri potest, ac impermixta deferatur quo tendit substantia remedii. Neque ex hac praxi ullum unquam incommodum in stomacho Ægrotantium, quale describitur ab iis, qui ventriculum jejunum nolunt, sed cibis refertum, ut melius Corticem ferat, contigisse memini. Forsitan id illis accidit, qui quarta quaque hora plures uncias infusionis Chinæ Chinæ stomachum inundantis, assumunt. Non sic certe in præscriptione mihi familiari. Ingurgitationem idcirco, ac frequentem ciborum præsertim solidorum oblationem, quæ nonnullis arridet, in hac saltem Regione laudare nequeo.

Intra hos cancellos vulgo subsistit usus frequentior Peruviani Corticis, tum quoad dosim, tempus, & modum offerendi remedii, tum quoad Febres, quæ pro scopo activitatis illius communiter designantur. Innumeras equidem alias Chinæ Chinæ præparationes, atque illius ante infusionem prævias irrorationes, commixtiones &c. ex plurimis Auctoribus huc afferre possem longiori ordine, sed crambem millies recoctam abnuo recoquere: nonnullas tamen ex iis, quæ præstantiores creduntur, in gratiam Tyronum tantummodo minime gravabor transcribere. Interim, antequam pergam, mihi generaliter dixisse sufficiat, *drachmas duas* genuini pulveris, sive solitarii, sive aliis Febrifugis associati, & quomodolibet; una vice, tempore idoneo exhibiti sive in forma liquida, sive solida, sive in Aquis stillatitiis, sive in Vino (quod Ego, præsertim si tenuius sit, cæteris liquoribus antepono) quamlibet Intermittentem fugare: eundem vero pulverem pro arbitrio, & pro morbi exigentia, parciore dosi ad plures dies similiter exhibitum, ac subinde etiam repetitum, ejusdem Febris reditum utplurimum prohibere. Ne tamen sicco pede aliorum præscriptiones transfigere videar, vel negligere elegantiores, ut spopondi, nonnullorum formulas hic apponam.

Sydenham in *Observationibus Medicis* simpliciorem hanc habet. ℞. *Peruviani Cort. sub. pul. unc. j. Cons. Ros. rubr. unc. ij. M. Capiat Æger quantitatem nucis mosch. majoris, mane & sero quotidie, diebus a genuino paroxysmo vacuis, donec totam confectionem absumpserit. Repetatur porro ad tres alias vices, interjectis semper diebus quatuordecim.* In Epistolis postmodum ab eodem conscriptis, postquam experientia profecerat, unciam unam pariter ejusdem Corticis Syrupo Caryoph., aut de Rosis siccis commixtam, vel duobus Vini libris infusam exhibet, duodecim partitis vicibus, singulo quadrihorio, tempore intermissionis; ea scilicet proportione, ut intra duos tantum dies tota quantitas absumatur, atque octo tantum interjectis diebus, remedium repetit, idque ter, vel quater renovat ad arcendas recidivas.

Idem Auctor pro Infantibus sequens (ut inquit) Julapium solet conficere ℞. *Aq. Ceras. nigr. Vini Rhenani an. unc. ij. Corticis Peruviani subt. pul. drach. iij. Syr. Caryoph. drach. j. M. f. Julapium. Capiat cochleare unum, alterumve, pro ratione ætatis, quarta quaque hora, donec paroxysmi non amplius discrucient, instillando alternis dosibus (si diarrhœa adfuerit) Laudani liquidi gut. j. vel. ij.* Limpidam autem ex diligenti percolatione infusionem Corticis, quam pro delicatulis præscribit, nullius fere roboris esse plurima fretus experientia pro certo habeo. Claris hujusmodi infusionibus, exigua Corticis virtute imbutis, anteponerem potius Vinum *Monginotii* (cujus tamen nullum mihi fuit unquam experimentum in praxi) paratum tempore vindemiarum ex China China immixta, in

pulve-

pulverem redacta, illiusque probabiliter viribus media fermentatione validiuscule impraegnatum.

Mortonus autem Corticis strenuus administrator illum exhibet per octo, decem, vel duodecim vices ad *drach. j.* singulo trihorio, vel quadrihorio, tempore absentis paroxysmi, modo in forma potus, modo in forma boli, vel pillularum. Quae quidem dosis sic repetita, quemadmodum excedere solet exigentiam Intermittentium *benigniorum*, ita nonnunquam non aequat, ut suo loco videbimus, exigentiam quarumdam *Perniciosarum*, utut Methodos aliorum efficacia superet. Formulae autem illius sunt sequentes. ℞. *Aq. Card. b. unc. ij. Aq. Epid. Syr. Caryoph. an. drach. ij. Chinae elect. subt. pulv. drach. j. M. f. haustus, qui absente paroxysmo illico propinetur, repetaturque tertia, vel quarta quaque hora ad iij., x., vel xij. vices.* Vel

℞ *Cort. Peruviani elect. in subtiliss pollinem redacti drach. j. Syr. Caryoph. q. s. M. f. bolus sumendus. ut supra.* Vel

℞ *Pul. Peruviani subtiliss. triti unc. j. vel unc. j. ss. Syr. e Rub. Idae q. s. Balsami Peruv. scrup. j. vel drach. ss. M. f. Elect. de quo sumat Æger quantitatem nucis mosch. tertia, vel quarta quaque hora extra paroxysmum.* Vel

℞ *Pulv. febrifug. elect. & subtil. triti unc. j. vel unc. j. ss. Mucilag. Gum. Tragacanthi Aq. Plantag. extract. q. s. M. f. Pill. mediocres deaur. quarum viij. x. vel xij. quarta quaque hora intermissionis deglutiat.*

Pro iis autem, qui aegre ferunt substantiam Corticis, post dosim aliquot drachmarum illius pro fundamento curationis prius propinatarum hac tinctura utitur ad perficiendam curationem. ℞ *Cort. Peruviani crasse pul. unc. iij. Coque leniter in Aquae fontis lib. j. ad medietatis consumptionem: deinde f. Colatura, atque reliquias Decocti, eadem Aq. quantitate recens affusa, coque, & cola iterum, hoc modo repetendo operationem ad tertiam vicem, vel donec tota Corticis amarities fuerit extracta. Denuo omnes colaturas commisce, & adde Aq. Epidem. Syr. Caryoph. an. unc. iv. vel v. M. f. Apozema, sive Tinctura, de qua sumat Æger unc. iiij. v. vj. quarta quaque hora extra paroxysmum, vel saepius ad libitum.*

Ex *Zodiaco Medico-Gallico* praeter *Remedium Anglicum*, seu praeparationem *Talbotii*, de qua infra, & alias praeparationes aliorum, habemus specialiter hanc Opiatam non inelegantem. ℞ *Quinquinae pul. Fol. aut Flor. Centaurii min: sub. pul. Theriaces an. part. aequal. Confice ex his Opiatam, de qua sumat Æger, bis in die drach. j. ss. sex dierum spatio, superbibendo haustum Vini rubelli optimi; & Aq. Plantag vel Buglossi.* Eandem, meo judicio, efficaciorem (quippe Chinae Chinae plus admittentem) reddit *Cl. Nigrisolus* immutans hoc pacto. ℞ *Chinae Chinae pul. unc. ss. Fl. Centaur. min. pul. Mitridat. opt. an. drach. ij. M. & cum Syr. de Absynthio, vel de Cort. Citri, vel Aurantiorum f. pill.* (non praescribit molem, aut pondus singularum, sed facile est id cuique determinare) *quarum sex, vel saltem quatuor assumat Æger quotidie, superhausto cyatho Vini generosi, vel Aq. Card. b., aut Sonchi &c. continuando usum talis Opiatae per aliquot dies, etiam sublata Febre, ad recidivae praecautionem.*

Ex eodem denique *Zodiaco*, & ex ipso *Nigrisolo* innuere solum juvat, minime vero transcribere celebrem praeparationem *Talbotii*, utpote satis notam, scitu facilem, relatu operosam, & a vulgari infusione parum discrepantem. Me tamen vade, ea per se imbecillis est; quidquid enim roboris eidem inest, illud a crebra tantummodo, & diuturna ejusdem oblatione procedit. Caeterum excellentia, quae illi a nonnullis tribuitur, eo quia virtutem nudam Corticis in se contineat extractam a crassiore substantia, quae proinde rejicitur (sed perperam) ut effaeta, tanta revera haud est, quanta creditur: & plane versute id factum ad velandum remedium cognitu nimis facile, ut scilicet pro arcano posset venditari. Id unum expedit animadvertere, quod quotiescumque simplici infusione uti velimus, idque sinat morbi benignitas, opus est dosim saltem duplicare, & macerationem duorum, vel trium dierum praemittere, ac saepiuscule vas liquoris concutere: ut sic liquore, quantum fieri potest, impraegnato, probabilem sortiamur effectum ab infusione duplicatae dosis, quem a substantia dimidiae certum consequeremur. Qui magis elaboratas expetit hujusce Remedii

medii præparationes, illiusve Tincturas, Extracta &c. adeat *Badum*, *Sturmium*, *Rolfinchium*; *Lemeryum*, *Donzellum*, *Doleum*, *Monginotium*, *Talbotium* modo memoratum, seu potius *Blegnyum* pandentem arcana *Talbotii*, *Helvetium*, *Charas*, & alios, quorum plurimos etiam reperiet in uno Antidotario Mediolanensi acervatim citatos.

Similiter cum Confectionibus Cardiacis, ut de Hyacintho, Alchermes &c. solet a nonnullis simpliciore apparatu, & retenta illius substantia, misceri Cortex, supervacanea, quidem impensa, sed eventu nihilominus æquali, dummodo illius sit dosis, ususque sufficiens, cujusmodi exempla passim videre est apud Auctores fere omnes Cortice utentes. Mixturis autem hujuscemodi, præsertim vero Opiatis amaricantibus paulo supra relatis, uti possunt ii præcipue, quibus occasio est Corticem velandi, vel quia Ægrotantes panico terrore perculsi renuant assumere, vel quia ipsi erubescant palam offerre, eo quod alias incaute nimis, aut studiis propriis ducti, illum damnaverint: odor enim, & sapor Theriaces satis notus, simulque amarities Centaurii saporem Chinæ Chinæ celabunt, ac obruent. Quod reliquum est, ut ingenue loquamur, cum quidquid illi commiscetur (etsi simpliciter bonum) eadem sit imperfectius, non est cur moles remedii augeatur adjuncto aliquo imbecilliore, quod a sola China China efficaciam fere totam debet mutuari. Satis apposite in hanc rem ajebat Doctissimus *Sydenham---Qui aliquid Cortici adjiciunt, præter vehiculum eidem in ventriculum transmittendo necessarium, aut ex ignorantia peccant, ut mihi videtur, aut dolo malo, a quo Vir probus ex animo abhorrebit.*

Extensionem vero Remedii istius ad alias Febre expugnandas, puta Continuas, Malignas &c. a nonnullis propositam, vel usurpatam: item ejusdem injectionem per Clysteres ab *Hadriano Helvetio* descriptam, & a me quoque aliquando institutam, variosque illius usus ad alias Ægritudines, hic loci, ubi de usu tantum vulgari ejusdem in Intermittentibus agitur, examinare supersedeo, cum ex professo de his omnibus suo loco sim plura dicturus.

CAPUT VIII.

Diligentior investigatio, an liceat in principio quoque earundem Vulgarium Intermittentium Chinam Chinam *exhibere.*

QUÆ diximus hactenus de tuta, cita, ac certa actione Peruvianæ Corticis in diuturniore Febrium Intermittentium *progressu* exhibitæ, & quæ de Causis ipsarum Intermittentium superficie tenus tetigimus, omnem locum videntur surripere propositæ quæstioni, an scilicet illam etiam in *principio* earundem liceat offerre; quandoquidem omnibus temporibus: & quo citius, eo melius: morbum semper tolli debere, si possibile sit, extra dubium videtur. Sed non est plane ita; Aliud namque quærendum est prius, quod magis refert, nempe an vere hujusmodi Febres ab initio liceat supprimere (quod & circa usum suorum Alexipyretorum adnotarunt Antiqui) præscindendo, an id mediante Cortice, vel alio quovis Febrifugo tentare expediat: nam quotiescumque id facere congruum censeatur, nil profecto melius Cortice in hunc finem occurret. Sed non est res parvi momenti decernere, an congruat tempori.

Pro hujusce nodi solutione iubet aliqua ex parte convenire cum *Sydenhamio* admonente--*Curandum esse ante omnia, ne præmature nimis hic Cortex ingeratur, ante scilicet quam morbus suo se marte aliquantisper protriverit, nisi collabescentes, & jam fractæ Ægri vires* (virium autem collapsus in morbi principio nequit contingere, nisi ob ingravescentiam Symptomatum, quam ideo satius fuisset exprimere) *eundem temporius suggerendum esse dictaverint*--Sed quia ratio illius innititur suppositioni, quod causa Intermittentium, æque ac Continuarum tota delitescat in sanguine, alia idcirco nobis, hac de re diversimode sentientibus terenda est via, ut nihilominus, etsi discordes in ratiocinio, fere coincidamus in Praxi. Jamque in hanc rem præsto est quædam *Avicennæ*, aliorumque plurium Scriptorum distinctio ipsi quoque *Sydenhamio* accepta, qua uti solebant pro regula practica curandi Febres, insignem ali-

aliquam cutaneam eruptionem, *v. gr.* Variolarum, vel Morbillorum secum ferentes, quas si vere pro *Depurativis* (sic dictis) seu *Perfectivis* habebant, neque sanguinis missionem, neque ullam aliam opus illud inturbare valentem, celebrabant operationem: sed totum negotium committebant Naturæ sanguinis depurationem suo tempore media ejusdem ebullitione maturanti. Si vero *Corruptivas*; talis erat illarum nomenclatura: reputabant ejusmodi Febres, illas totis viribus artis statim aggredi, moderari, ac tandem expugnare conabantur. Hæc eadem itaque sit nobis norma, & distinctio in resolutione allati Problematis; si nempe Febris Intermittens *Depurativam* sanguinis, aliorumve succorum rationabiliter censeatur, ea uti expers periculis, & facile tolerabilis, vel nonnihil diutius, vel etiam omnino sinenda est, vel vulgaribus tantum remediis, cum circumspectione tamen, tractanda. At si ejusdem sanguinis, vel visceris alicujus læsiva, ac veluti *Corruptivam* videatur, tunc ab ipso *exordio* per Corticem supprimi poterit.

Pro hujuscemodi autem distinctionis ulteriori explicatione, & practica utriusque casus dignotione, huc iterum revocanda sunt in gratiam Tyronum, quæ de Febribus adnotavimus Capite præcedenti: ex duobus siquidem, vel tribus Theorematis generalibus ibidem relatis tota pendet solutio Problematis, & varia, rationalisque administratio remedii.

Suppono itaque ex jam dictis, Febres tam Continuas (eas saltem, quas putridas appellarunt Antiqui) quam Intermittentes in hoc convenire, quod illarum scena intra sanguinem peragatur: idque vel perpetuo, vel saltem utplurimum, ob rei alicujus non exacte miscibilis, aut in probum cruorem convertibilis, copia vero, aut activitate supra modum luxuriantis, heterogeneitatem. Suppono pariter, easdem Continuas, & intermittentes in eo ipso, in quo diximus conveni-re, ab invicem discriminari per hoc, quod illud congruum, nec probe miscibile, quod Continuas parit, illarumque Fermentum appellari potest, sit aliquid ipsum sanguinem integraliter constituens cum ipsa specie cruoris assidue, licet forte imperfectius circulum agens, & cum Chylo, lympha, aere &c. longo temporis tractu insensibiliter aggestum, sed nec unquam post diutinos labores eidem cruori assimilatum, vel assimilabile, neque per repetitas circulationes in naturalibus viscerum Cribris secretum, aut expulsum. Quare facto sensim determinato illius cumulo, qui non amplius a reliqua utili sanguinis massa dilui, ferri, aut abscondi queat, eam necesse est, levi qualibet accedente occasione, insurgere luctam, & intestinam discordiam, quæ Febrilem effervescentiam, aut ebullitionem constituit. Hujusmodi autem effervescentia plurium dierum curriculo pari passu procedens, nec interrupta, sed æquali vigens duratione, unius accessionis adinstar (aliquam tamen etiam obscuram exacerbationem non excludentis) vel integram sanguinis depurationem ab intestino inquinamento, vel ejusdem integram pariter conspurationem, corruptionem, aut inflammatoriam stagnationem ascissit, unde dispar exitus aut salutis, aut mortis.

Intermittentium vero Fermentum, ut reor, est aliquid, quod sanguini confusum potius, quam mixtum, eundem cruorem nequaquam vere constituit, neque adhuc in eo specie liquoris assimilabilis delitescit, sed illi accedit omnino ab extrinseco, velut aliquid ab eodem plane diversum, quod periodice aliunde suggeritur, tanquam e Fodina peculiari, a sanguine dissita, ut eandem ebullitionis (periodicæ tamen, non assiduæ ut supra) scenam intra ipsum cruorem exerceat. Sed & hic idem succi extranei ingressus in sanguinem, seu illius intra istum confusio dupliciter potest contingere, nempe, vel quatenus intra breve temporis intervallum (quantum videlicet intercedit inter unum & alterum paroxysmum) succus hujusmodi paulatim congeratur, & intra idem intermissionis tempus sensim ad turgentiam, mox & effervescentiam pertingat, vel quatenus affatim, & unico appulsu (successive tamen ad breve aliquod temporis spatium continuato) cruorem invadat, illumque statim perturbet, ac in febrilem effervescentiam cieat. Circa hoc haud diffiteor, quod licet primo modo facilior reddatur propositæ quæstionis solutio, & explicatio actionis Corticis non tam in correctionem succi vitiosi affluentis, quam in subsidium, & adjumen-

mentum cruoris recipientis; secundus tamen modus, ut jam diximus, magis arridet, tanquam phœnomenis Intermittentium omnibus, præcipue vero quæ in invasione contingunt, explanandis, magis consentaneus.

Crediderim itaque haud improbabiliter, in exordio paroxysmi Febrium Intermittentium succum febriferum Lacteas statim Venas, sive omnes, sive secundi tantum ordinis, undelibet illa iisdem accesserit, pervadere, eo quidem pacto, quo Chylus per easdem delabitur: in quo itinere mirum non est, si peregrinus humor ille easdem excitet turbas angoris stomachi, vomitus, & alvi fluxus, quas etiam excitare solet Chylus ipse ex re aliqua prava, ne dicam venenata, aut confectus, aut saltem infectus, ut proinde analogia quadam venenosus quoque aliquando dici possit succus ille Chyli venenosi vices quodammodo gerens, ut alibi dicemus. Quo forsitan nomine excusandus foret alias citatus *Mortonus*, si Venenum suum Febrile hoc pacto intelligeret, sed revera se aliter explicare videtur. Ad ipsum vero cruorem jam jam pertingens in axillari latex antedictus, a scaturigine sua fervidiore longe dimotus non modo ratione naturæ suæ, tunc cum sanguine non sociabilis, sed forsan ratione suæ actualis frigiditatis (respective scilicet ad naturalem fervorem sanguinis ob partium heterogeneitatem assidue fermentescentis) facile est intelligere, quo pacto postquam rigorem, & horrorem excitavit in regione Lumbari, in Dorso, & Scapulis, utpote locis, per quæ excurrunt lacteæ insigniores, & Canalis ipse Thoracicus tali tunc succo scatens, facile inquam est intelligere, quo pacto idem Febrilis latex sanguinem ipsum, cui pleno gurgite infunditur, quodammodo frigefaciat, saltem usquequo moram trahit citra Cor, intra Axillarem & Cavam, suumque illi motum tam fermentativum, quam circularem interturbet, ac ad tempus retardet. Indicio sunt pulsus arteriarum depressus, ac ferme abolitus, extremorum perfrigeratio, labia pallida, facies universa insigniter immutata, & hujusmodi. Sed & conjecturam hanc auget vulgata liquorum artificialium in Vasa sanguifera Viventium Brutorum per Syringam injectio, ex qua eadem suboriri symptomata, cuique obvium est experiri. Tandiu autem durat hæc Scena, quandiu durat extranei succi intra cruorem ingressus: quo absoluto, ac subinde acquisita ab eodem Succo intra utrumque successive Cordis sinum intimiori quadam cum sanguine commixtione, majorique calore, ac ad effervescendum dispositione, factaque idcirco primam tumultuaria utriusque succi confusione, mox lucta, sensim quod intrusum est, ab ipso præpollente sanguine quodam quasi attritu comminuitur. Demum suscitata per mechanicam necessitatem cuique sensato sat notam, succi utriusque ebullitione, ordinata subsequitur partium miscibilium societas, & immiscibilium secretio; unde paroxysmus media heterogenei facile separabilis (quippe confusi potius, quam mixti) exclusione, vel subactione qualicumque, omnimode solvitur.

In hoc opere vicissitudinario per repetitos novi Succi febrilis accessus exercito, illud Lampadi nostræ vitali, sanguine, velut oleoso pabulo, sustentatæ (si methaphorice saltem, ni physice sic loqui liceat) illud, inquam videtur accidere, quod veræ lucernæ accideret, si per intervalla, & regulato stillicidio supra ellychnium ea parte, quæ oleum inter & flammam mediat, aquæ guttula una, vel altera concideret. Aqua etenim recenter affluens, oleoque intra ellychnium præexistenti confusa, statim ac ad flammam, quæ debet ali (ita cum vulgo potius, quam cum Philosophis loquor, ut expeditius me explicem) pertingit, flammulam eandem subinde languescere cogit, ac prope emori. Sed paulo post resumptis viribus ipsa flamma oleosis particulis adjuta certamen init, & excitato crepitu tandiu durat lucta, quandiu præpollentes olei particulæ, illisque inhærentes igneæ, aqueas pessundant, subigunt, ac explodunt.

Hæc collectanea potius hinc inde excerpta, quam mea, seu ex aliorum opinionibus resultantia, & per transennam tantum oculis eruditorum oblata, serio meditantibus, non longe forte distare a probabilitate reperientur. Quidquid tamen sit, ea probare mei nunc instituti non est; Sat erit, si assensum aliquem ab ingenuis assequar in re abscondita, cujus principium verax nos latet. Id solum fidenter

denter audeam proferre, nempe, per istam succi febrilis coacervationum extra sanguinem, & dein subitaneam (successivam tamen, ut supra) eidem affusionem, dummodo ea non aliunde repugnet, longe melius explicari, ut modo innuebam, Intermittentium phœnomena, quam per lentam, & paulatim factam congestionem intra ipsum sanguinem, sive hæc dicatur absoluta plane ante febres, plenoque acervo in singulas postmodum Accessiones dividendo, sive tempore ipsarum Febrium, partitis tantum portionibus, quolibet intervallo repetitis, aut reproductis, non quidem ab extrinseco, sed ab ipso sanguine, velut ex radice, prodeuntibus; Quod pariter mihi dari, si licet, citra probationem peto. Probari autem maxime posset ex ipsa Peruvianæ Corticis actione, quæ impedit precise febriles Intermittentium accessus, antequam fiant, & solas Paroxysmorum sese mutuo excipientium periodicas renovationes, in Febribus Subintrantibus; seu per subingressum Continuis, nequaquam vero suffocat ipsam, qua Cortex offertur (si sit inchoata, vel imminens) earundem Intermittentium accessionem, neque tollit Febres essentialiter Continuas, sicut neque illam accidentalem, quæ Continuis per subingressum quandoque superest, sublata periodo, continuitatem. Hæc enim, quæ uni jam sanguini inhæret, non tollitur per Corticem, ut per eum tollitur statim periodus, sed sponte absumitur insensibiliter, inquantum nulla amplius ab extrinseco accedit copia auxiliaria novi Fermenti febrilis, quæ suppetias ferat, utpote per Corticem impedita.

Ex hoc patet, Chinam Chinæ assumptam forsitan relinquere sanguinem in eo statu, in quo eundem reperit, ut dicebamus Capite antecedenti, illique tantum occasionem præbere, ut a materia heterogenea propriis viribus se ipsum expediat, mediante præconcepta effervescentia. Quod quidem opus, ut ab eodem sanguine citra impedimentum peragi possit, ipsa China China occurrit Fermento febrili adventuro, & ne vel influat, vel saltem nonnisi correctum, valide obsistit; atque ita non in Febrem (quæ non corrigitur facta, sed præcavetur ne fiat) neque in sanguinem directe agit, sed in solam causam Febris aliunde illuc tendentem. Et hæc observatio non est parvi momenti in praxi; siquidem ducit nos in cognitionem, quod symptomata Febrium, quantumvis gravia, dummodo ab iisdem Febribus producta, atque pendentia, nullo indigent post sublatas Febres directo remedio; sed sufficit, ut per Corticem pugnemus adhuc adversus causam Febrilem, ut eædem certius avertantur Febres, a quibus produci solent, atque foveri talia symptomata, contra quæ cæteroqui, quoties pendeant ab alio vitio sanguinis non periodice febrili, vel facta sint idiopathica, nil valet Cortex.

Istæ, & aliæ non absimiles observationes practicæ me trahunt in sententiam, quod hujusmodi remedium parum agat in sanguinem, repurgando illum a febrili miasmate præconcepto, aut eundem firmando contra miasma sensim accessurum intermissionis tempore; sed potius agat immediate in ipsum Fermentum febrile, priusquam sanguini immisceatur: sive postea illius influxum dicatur avertere, aut quomodolibet impedire, sive illud (influxu non impedito, ut probabilius videtur) corrigere, ac emendare. Quod dictum intelligo, etiamsi fermentum non modo in primis viis stabuletur, vel ad eas quomodolibet pertingat, verum etiam si degat in glandulis remotis, & in ipso corporis habitu, quo dubio procul China China, ejusve tinctura, a fluidis nostris extracta potest pertingere, tanquam ad Mineram, prætergrediendo sanguinem, atque intra illum transitorie vagando, altius tendens, si altior sit Minera fermenti: prætergrediendo, inquam, ipsum sanguinem habentem in se (si quidem in se tunc habeat) miasmata febrilia disgregata, & dispersa tantum, atque confusa, agendo vero contactu immediato in nudum fermentum, ubicumque illud lateat. Intra istas conjecturas lubens subsisto, nec ulterius transcendere suppetit animus, easque expono uti tantum probabiles: neque tamen ullam ipsarum adopto.

Sed si res ita se habet, dicet quispiam, allata nuper distinctio Febrium Intermittentium in *Depuratorias* & *Corruptivas* (in cujus distinctionis gratiam cuncta hæc fuere præmissa) corruit omnino; siquidem nunquam ut depurativa cruoris considerari poterit ulla Febris Intermittens, quæ suum focum non habet in Sanguine:

guine: neque is proinde dici poterit unquam peccare, nisi quatenus periodice conspurcatur a succo febrili, a quo cæteroqui per se ipsum immunis est: adeoque Febris Intermittens semper erit Corruptiva, nunquam vero Depurativa sanguinis, nisi ex suppositione, quod eadem ipsum antecedenter infecerit. Quapropter una corruet ipsa Praxis ex adducta distinctione resultans: quo ad usum Peruviani Corticis, qui proinde nulla potius interposita mora, ut sentiunt Auctores quamplurimi, statim ab initio præscribendus erit, prohibendo scilicet, quam primum fieri potest, ne sanguis inficiatur. Vanum est enim velle illum, qui per se purus est, deputari per febrem; quod idem est ac expectare, quod impurus fiat, ut postmodum depuretur.

Si hoc ductus ratiocinio controversam exhibitionem Corticis in principio Intermittentium benigniorum indiscriminatim suaderem, non aliud profecto agerem, nisi quod ante me Gravissimi Scriptores egere, & quod Practici Celeberrimi adhuc agunt, & agi debere non sine solida ratione contendunt: potest enim revera bene fieri utrumque, etsi forsan non æque bene. Quia tamen ego in hac materia forte sum delicatior, & cautior, ac sibi quispiam persuadeat, ideo non tam facile, ut vulgo creditur, in hanc sententiam delabor. Dico itaque, sanguinem vere in Intermittentibus per se non peccare, nec, quantum est ex hoc Capite, depuratione indigere, cum se habeat mere passive, ad recipiendam conspurcationem ab extrinseco. Adhuc tamen, si non indiget depurari sanguis, indiget depurari Corpus universum a vitioso succo sanguinem inficiente, vel indiget idem succus depurari ab iis, quæ præternaturaliter ipsum alterant, inficiunt, & vitiosum, seu stagnantem reddunt. Cum autem experientia constet, raro per naturales, & ferre nunquam per artificiales evacuationes ante ipsam Corticis oblationem in principio institutas, Corpus a tali succo, seu Fermento febrili radicitus expurgari: insuper, cum talis succi congrua alteratio, correctio, vel purificatio per Chinam Chinæ quomodolibet obtenta (detur semper locus veritati, maxime vero cum agitur de hominum vita) relinquat nos incertos de modo genuino, quo ejusmodi attemperationem consequemur, spectata quoque incertitudine opinionum circa ipsas Intermittentium Causas, quæ opiniones omnes, & singulæ, non plus quam par sit faciendæ sunt in praxi, cum securitate semper ubicumque liceat instituenda: propterea non sine aliqua præmeditatione, aut limitatione decernendus est in principio hujusmodi Febrium usus Corticis, ne forsan supra explicatam depurationem aliquo modo impediat, aut remoretur, eamve saltem nimis imbecilliter præstet. Adde, quod cum Febrifugum istud, etsi optimum inter cætera, totam tamen radicem, vel scaturiginem haud semper perfecte tollat, aut attingat (quod crebriores Recidivæ oblationi præmaturæ Corticis, ubi causa Febrium valida sit, pertinaciter succedentes nonnumquam videntur testari) nec alius proinde suppetat modus succum illum certo absumendi, vel corrigendi, quam sinere, ut partitis vicibus, atque portionibus transferatur in sanguinem, ut ibidem ope Febrilis effervescentiæ, partim assimiletur cruori (si sit quid capax) partim vero, vel etiam in totum (siquidem sit quid omnino dissymbolum) foras eliminetur: idcirco etiam pro supprimendis universaliter hisce Febribus in earundem principio per præcocem Corticis oblationem, haud ita facile, aut indiscriminatim calculum meum appono.

Sed & alia circa hoc ipsum adhuc occurrunt animadversione digna, priusquam propositum quæsitum integre resolvatur. Nam ex una parte, non modo ex cursu Febrium aliquandiu sibi relicto, nec statim præpedito, id commodum sequitur, quod hac via per repetitas succi febrilis asportationes in sanguinem, & per repetitas pariter utriusque laticis ebullitiones idem succus secundum partem saltem vitiatam per vices sensim absumatur, unde spontanea plerumque Intermittentium solutio; sed hac eadem occasione potest insuper contingere, quod idem sanguis aliis ingenitis impuritatibus scatens, licet non dum lædentibus, media effervescentia febrili iisdem quoque paulatim repurgetur, atque hoc etiam nomine Febrem sinere tantisper expediat, nec statim supprimere. Ex alia vero parte potest æque contingere, quod idem sanguis, per se forsitan

tan non bene dispositus, ab influente insuper vitioso succo ultro inficiatur, ac labem majorem contrahat, impotens eo magis hostem advenientem integre superare. Sive potest contingere, quod, etsi sit probe dispositus, ab energia tamen, copia, vel pravitate succi affluentis adeo obruatur, ut nequeat ab eodem se penitus expedire, sed aliquid subinde non subactum remaneat, quod vel accessiones protrahere, vel Febrem continuam inducere sit potis. Sive denique contingere potest, quod, licet benignioris naturae, faciliorisque subactionis sit succus febrilis, sanguis item sat validae constitutionis ad ipsum subigendum; adhuc tamen, si diutius protrahatur Febrium duratio, tandem idem cruor per crebras, & diutinas deflagrationes paulatim enervetur, ac vappidus fiat: unde, vel eodem in Visceribus minus volatilisato gignantur obstructiones, vel in minera ipsa febrili facilior reddatur novi succi morbosi generatio, ejusdemque (facta scilicet circulari noxa) pro nova semper periodi repetitione proventus. Atque ita pro diversa habitudine tum cruoris, tum extranei fermenti, Febris Intermittens modo Depurativa dici poterit, modo Corruptiva. Quod maxime verum reperit ut in praxi; quandoquidem non raro Intermittentes diuturnae, velut ignis Naturae purgator (ut ajebat *Hoffmanus*) a pluribus aliis morbis sanant, & ad longum tempus ab iisdem praecavent: ut ideo quandoque sit optabilis hujusmodi occasio, quae cujuspiam quasi lixivii loco sordes omnes universaliter abluat, quas nulla forsan medica prophylaxis valeret abluere. Nonnunquam vero ex opposito eaedem Intermittentes, puta Quartanae, vel etiam Tertianae longiores sanguinem adeo, & viscera infarciunt, ac laedunt, ut ex earum vel diuturnitate, vel pravitate, pravus item habitus, cachexia, aut hydrops haud infrequenter suboriatur.

Quamobrem, ut totum tandem negotium ad praxim contraham, ea Febris Intermittens Depuratoria censenda erit, ordine habito tam ad universum Corpus, quam ad ipsum cruorem, saltem data occasione, ac eo, quo explicuimus modo, quae tantumdem succi febrilis qualibet accessione maturat, & expellit, quantum fuit introductum in sanguinem, nullis praevis restitantibus ejusdem reliquiis; immo aliis, si quae inibi praeextiterint, cum eodem depulsis. Itaque in tali Febre genuina sit necesse est, & plane inculpabilis intermissio, vividus Naturae vigor, & facilis symptomatum tolerantia: eademque symptomata, etiamsi alicujus sint intensionis, non tamen modum excedant, habito respectu morbi, temporis particularis ejusdem (alia siquidem debet esse intensio symptomatum in principio, alia in augmenro, & statu) subjecti aegrotantis, regionis, & tempestatis. Item sint vel signa, vel saltem rudimenta coctionis, excretiones moderatae, & congruae, morbo itidem respondentes, aliaque Practicis sufficienter nota. Et in tali casu, licet Chinae Chinae usum non improbem, immo forte proficuum fore minime inficier, attamen tutior mihi videtur via usu illius aliquantisper supersedere, tum ob rationes superius allatas, tum etiam quia, si quando ex suppressione Febrium inchoatarum contingat, aliquam Fermenti febrilis reliquiam in suo foco non integre extingui, sitque inde possibilis (quod incertum est adhuc) alicujus alterius morbi generatio, in quem commutentur Febres praemature suppressae (quemadmodum ex intempestiva suppressione Scabiei nonnunquam depurativae, Ulceris antiqui, Fistulae, Fonticuli &c. gravior quandoque pullulat morbus) satius fuisset, illas prius tulisse paulisper, in nullum tutiorem morbum commutabiles, vel eas vulgari tantum, cauta tamen, & prudenti methodo tractasse, vel denique ipsi Naturae industriosae morborum medicatrici prorsus curandas reliquisse. Industriosam morborum medicatricem cum *Hippocrate* Naturam voco; sed propterea nollem (& hoc semel monuisse sufficiat) *Naturae* nomine intelligi quandam veluti Rectricem imaginariam, quae corpus architectonice gubernet, sed mechanicam ipsam nostri corporis dispositionem a summo Opifice conditam, cum Solidorum, & Fluidorum vicissitudinario ad invicem motu reciprocantium proportione tali, ut ea mediante (anima vero immortali eminenter agente) motiones omnes, coctiones, secretiones, & excretiones &c. organis Hydraulico pneumaticis, aliisque ad regulas praesertim staticas, absolvantur.

Corruptiva vero dicenda erit ea Intermit-

mittens, quæ opposito modo se habebit, ac supra descripsimus: videlicet, quæ succum febrilem haud integra subigit, aut expellit, sed potius eidem alias adjungit a se ipso commotas impuritates, cujusque ideo symptomata graviora sunt, quam par sit pro ratione morbi, cæteroqui cum facilitate, & utilitate solubilis. Quod quidem ex duplici capite potest procedere, nempe vel ex pravitate quadam causæ febrilis, vel ex ipsarum Febrium nimia diuturnitate. In primo casu vitium rursus se potest tenere, vel principaliter ex parte Succi febrilis, sive copia, sive qualitate, sive inæquali, & irregulari (etiam intra eandem accessionem) influxu peccantis, vel minus principaliter ex parte ipsius sanguinis antea etiam male dispositi, vel ex parte utriusque. Quomodocumque autem hæc fiant, quæ pluribus sane modis fieri posse videntur, certum est saltem, hinc emergere identidem suspectam paroxysmorum extensionem, quæ ad continuitatem gradum facit, pariterque accessionum inæqualitatem, immodicam intensionem, irregularemque in ipsa accessionis declinatione, nedum in principio, recrudescentiam: item sæpenumero emergere symptomata gravia, ut stagnationes fluidorum intra viscera, deliria, comatosos affectus, & hujusmodi, quæ adhuc magis metuenda sunt, si cum signis cruditatis appareant. In secundo vero casu vitium fere omne se tenere videtur ex parte ipsarum Febrium, quæ licet benignæ sint, in syptomatis moderatæ, & a miti causa (contumaci tamen) pendentes, tantam nihilominus sortiuntur longitudinem durationis, ut sanguis ex toties repetita effervescentia, & ut ita dicam, lucta defatigatus, exhaustus, ac spiritibus depauperatus, tum piger in circulo, tum torpidus in fermentatione, tum refractarius in secretionibus, tum viscidus alicubi, tum alicubi serosior, & fibrarum inops evadat; indeque mille trahat morborum semina, nisi aliquæ saltem eidem impetrentur induciæ, ut tantisper resurgat, fortius dein, si opus sit, pugnaturus. Et in utroque casu, quolibet corruptivæ Intermittentis tempore (ipso non excluso, ubi hæc possint coire, morbi principio) expedit Corticem exhibere, & Febrem supprimere modis omnibus, & formulis luculenter jam recensitis.

Quia vero & in hoc aliquis potest utiliter haberi delectus, e re fore putarim, si præ sola Febrium diuturnitate præscribenda sit China Chinæ (& hoc sit ultra Quæsitum de oblatione in principio) eam epicratice, ac imminuta dosi propinare, ut scilicet vel in hoc imitemur Naturm, lento quodam gradu in eodem opere pro viribus absolvendo procedentem. Si vero præ gravitate symptomatum sit usurpanda, id fiat magis viriliter, ea scilicet proportione, quæ ipsi exigentiæ respondeat, quemadmodum sumus dicturi tum alibi, tum maxime *Capite* 5. *Libri* 4., ubi Quæstionem eandem de ancipiti oblatione Corticis in *principio quarundam Intermittentium Perniciosarum* potiore jure instituemus. Prout enim citius, vel tardius opus est Febres supprimere, plus etiam, vel minus Corticis est offerendum, idque crebrius repetendum, vel rarius: quandoquidem in nostra omnino potestate est Febrem sistere eo præcise, quo volumus tempore, si in Cortice exhibendo simus versati, dummodo congruens detur, breve licet, temporis spatium, ut fusius pariter alibi dicturi sumus. Fateor equidem, quod cum character Febris Corruptivæ supra descriptus raro benignis Intermittentibus accidat, vel possit accidere in illarum principiis, quoniam neque diuturnitas combinari potest, ut patet, cum illarum principio, neque pariter cum eo ferocia symptomatum, ut quæ in Intermittentibus non Perniciosis nonnisi post plures periodos potest apparere, tollentes jam rationem principii ab iisdem Intermittentibus, si Quartanam excipias, cujus principium videlicet late satis extensum hujusmodi characteris est capax: fateor, inquam, quod penes me vix locum habere solet in earundem *Intermittentium benignarum principio* Chinæ Chinæ usus. Immo ultro lubens edico (licet tanta, tantisque rationibus de virtute, ac præstantia ejusdem hucusque prædicaverim) me fere nunquam in illis etsi diuturnioribus consuevisse Corticem exhibere, nisi vel supervenientia gravia symptomata, vel Ægrorum tædio affectorum preces me cogant. Mihi namque solemne est, saltem per totum Ver, & per primam Æstatem (quibus tempestatibus benigniores utplurimum sunt, & *depurativæ*, etiam cum diuturniores sunt

Febres) quasi perpetuo feriari ab exhibitione ejusdem Corticis, quem in usus longe digniores ampla manu profusurus reservo.

Neque etiam diffiteor; esse quandoque, rarissime licet, quasdam pervicaces Intermittentes, quibus curandis præsertim ab initio sit impar Cortex, quibusque alia idcirco medela conveniat. In iis etenim, etsi Fermentum febrile per Corticem copiose, vel diutius assumptum absorbeatur, remanere tamen potest in Visceribus ferax, & fixa radix assidue reproductiva novi fermenti consimilis, vel materiæ illius saltem remotæ, quæ potius Toti prospiciendum esse suadeat per alia remedia, quam ipsi Fermento per sola febrifuga. Memini siquidem, me observasse nonnunquam Febres hujusmodi Intermittentes benignas, adeo refractarias, ut ea facilitate, qua pluries redibant ante usum Corticis, eadem quoque recurrerent, etiam dum actu ille ad prophylaxim assumebatur, etsi ope illius fuerint antea pluries depulsæ. Hujusce naturæ fuit Tertiana modo simplex, modo duplex, quæ Nobilem Virum, Patritiumque Lucensem, Præfectum Aulæ Serenifs. Principum Mutinæ, *Dominum Marchionem Nicolaum Luchesinum* corripuit. Hic an. 1709. dum Corrigii decumberet, cujus Urbis Gubernatoris munere tunc fungebatur, circa morbi initia (nec tamen prima) morem, ut inquit, Patriæ suæ secutus, Corticem sumpsit suo marte, vix conscio Medico. Sed postmodum tota Æstate, Autumnoque anni illius, mox Hyeme, ac Vere anni subsequentis forsan duodecies recidit, duos identidem, vel tres, quatuor, vel quinque Tertianæ pariter nunc simplicis, nunc duplicis paroxysmos patiens: ad nihilum valente, pro impedienda Recidiva, repetita Soli mutatione, vel diuturno usu Corticis, modo meo, modo aliorum Medicorum consilio, modo proprio marte, modo Amicorum suasu, & quidem diversis formulis, ac Methodis etiam Transalpinis, assumpti; qui tamen Cortex pro iisdem Febribus qualibet vice ablegandis consuetum munus egregie præstabat. Sed & sponte quoque pluries abiit Febris, abiitque pariter aliis sine Cortice curata remediis; redibat tamen æque sponte soluta, ac aliis remediis depulsa. Et sicuti Cortex ad præservationem assumptus eam minime arcebat, ita nec cæteræ prophylaxes sedulo institutæ illam removabantur tantillum, sive sermo sit de Purgantibus epicraticis, sive de obstruentibus, atque omnifariam alterantibus Remediis, sive etiam de iis, quæ loco Febrifugorum habentur.

Licet autem hæc monstra raro contingant, neque rarius contingere soleant ubi Febres absque Cortice curatæ sunt, nihilominus me quodammodo retrahunt, efficiuntque quo minus Febres istas, ubi nulla suadeat necessitas, vel notabilis earum diuturnitas, per hujusmodi remedium curare aggrediar. Unde subit mirari, quomodo Obtrectatorum Corticis adeo me tangat magistralis Scutica, ut non semel contigerit, quosdam Ægrotantes ab iisdem aliquando deceptos, ne dicam seductos, priusquam se mihi committerent, voluisse mecum pacisci, ne Corticem (quasi in hoc sim nimius) illis unquam præscriberem, mori potius sine illo, quam ope illius sanari, ut ajebant, contenti. Quod sane eo magis ridiculum mihi visum est, quo certior sum, inter Medicos Cortice utentes neminem in Curatione *Benignarum* Intermittentium, quas sæpe pro *Depurativis* habeo, me parciorem esse, magisve sobrium circa usum illius.

CAPUT IX.

An Chinæ Chinæ *oblationem præcedere debeat Purgatio, aut Venæ sectio.*

REMANET adhuc alia solvenda quæstio, quæ Scriptorum vota divisit, an scilicet quocumque Febris Intermittentis tempore offeratur Cortex, debeat prius Corpus purgari.

Si hac quoque vice vellemus, ut maximo jure possemus, subscribere *Sydenhamio*, in promptu esset resolutio Problematis, dicendo nempe cum ipso, quod -- *Neque Catharsi, multo minus Venæ sectione subducenda est materiæ febrilis pars aliqua, quo liberius Cortex suo fungatur munere: Cum enim* (inquit ipse) *ab utraque labefactetur quadantenus œconomia Corporis, eo promptius, certiusque recrudescent Paroxysmi, evanescente semel pulveris vi*; quod & paulo inferius confirmat subdens -- *Quod si Medicamentum*

quan-

granputia subinde adhibeas (*adhiberi scilicet solent eo prætextu, ut obstructiones expediantur, atque humores in primis viis stabulantes exturbentur*) *vel si quod præcipuum est, in constitutione epidemica Venæ sectio celebretur, fiet, ut morbus in longissimum tempus procurat, atque interim, ut Ægri mille symptomatis, iisque periculosissimis exponantur* --- Hæc Sydenham.

Sed ut illius, aliorumque sepofita auctoritate, dicam pauci quod sentio, & mitius agam, quam credat, respondeo, facile esse ex alibi dictis colligere, me quidem a purgantibus in hoc quoque casu parum, vel nihil commodi unquam sperare, immo potius profiteri, si non absolute debere cum *Sydenhamio*, posse saltem præscribi in Intermittentibus Chinam Chinæ non modo impune, sed cum ratione, & cum felici successu, ut sum non semel expertus, cum idoneum tempus adfuerit, nulla purgatione præmissa; nihilominus ex alia parte ad evitandam calumniam, & ad aliquam Corporis expiationem, dummodo cautam, quin & ad meliorem forsan dispositionem prosuscipienda Febrifugi actione, posse prius alvum leniori, & venam secari; immo utrumque præsidium de more congruere nequaquam diffitebor, quippe hoc ipsum mihi quoque ferme solemne est.

Haud equidem tanti facio cautelam istam, quin sæpesæpius vel alterutrum, vel utrumque ex dictis præsidiis æque bene omitti posse sim certus, maxime cum neutrum, & præsertim purgatio, de qua principaliter procedit quæstio, nec ratione Febris, nec ratione causæ indicetur; immo & ratione Febris, si sit plurimum tensa, & ratione causæ, si sit facile agitabilis, potius prohibeatur, eoque fortasse magis, quoniam curatio, ut supponimus, est Cortice peragenda: siquidem, ut adnotat *Restaurandus* -- *Revera huic medicamento nihil magis repugnat, quam cathartica: quamobrem* (subdit) *id remedium in usum duxi majori emolumento impurgatis meis Ægris, præmissa solum phlebotomia, injectis clysteribus, exhibitisque jusculis refrigerantibus* --- Sed purgationem circumspectam, & levem, quæ sæpius etiam uno, vel altero Clystere injecto (& quidem tutius) potest suppleri, non rejicio, quin & admitto; sed solum admitto, inquantum ea exigatur ab aliis peculiaribus corporis ægrotantis dispositionibus, neque ab ipsa Febre prohibeatur; non vero inquantum directe indicetur a Febre, vel a causa immediata ejusdem Febris. Huc forsan respiciens *Hippocrates de Affectionibus* in curatione Tertianæ, & Quartanæ Febris incipientium, non legem imponit de instituenda universaliter ante usum Specificorum sui temporis purgatione, sed conditionaliter loquitur in utroque casu, suadetque pharmacum dari tantummodo -- *siquidem Æger impurgatus sinuerit* -- *siquidem videbitur tibi non purgatus esse* --- signum evidens, purgationem in prædictis Febribus & absolute, & ante usum Specificorum omitti posse, eamque, ubi opportuna censeatur, solummodo instituendam esse occasione aliarum præexistentium corporis dispositionum; quæ Febrium hujusmodi curationem per Antifebrilia absolvendam (ubi vere illæ adfuerint) possent remorari.

Quia tamen non pari semper passu, sive in quibusvis Corporibus, sive in quibusvis Anni temporibus incedendum est, priusquam de eadem purgatione, vel sanguinis missione instituenda specialius judicium feratur iterum cum *Sydenhamio* distinguere oportet (quod non parvi est in praxi momenti) inter Febres Intermittentes, Vernas, Æstivas, & Autumnales; de Hybernis enim non loquor, quippe quod tali tempestate incipiat fere nullæ, vixque ullæ soleant occurrere, nisi earum aliqua, ut Quartana, Æstate, vel Autumno orta, in Hyemem protrahatur. Alius ergo est status sanguinis, & fluidorum Vere, alius Æstate, & alius Autumno, quemadmodum diversus est status liquoris cujuspiam, qui fermentatur, qui fervet, & qui deferbuit. Vere siquidem succi omnes corporis nostri, non secus ac succi Vegetabilium, spiritu turgent per Hyemem compresso, & vivifico Anni juvescentis, Solisve calore perfusi, quaquaversum alacriter expanduntur, suntque ideo facile in fermentationes depurativas, & utiles secretiones proni. Æstate vero idem succi nimio fervore acti faciles fusiones patiuntur, dissipantur, ac sensibili, & insensibili transpiratione evaporant. Autumno denique ex prægressa Æstatis deflagratione spirituum ino-

inopes, & enerves redditi, vappefcunt ut Vina, aut acorem contrahunt, unde in lentores, ftagnationes, concretiones, atque, his quodammodo oppofitas, diffolutiones, ac corruptiones (aucto fcilicet ad exceffum ipfius concretionis gradu) haud difficulter aguntur.

His ftantibus, fi pro Febris Intermittentis curatione Verno tempore China Chinæ uti contingat (raro tamen tunc ob Febrium brevitatem, facilemque earum folutionem hujufmodi occafio folet contingere) fuafor fum, ut tali tempeftate, quæ *Hippocrati* quoque pro inftituenda, ubi conveniat, purgatione, & Venæ fectione, videtur accommoda, levis aliqua præmittatur corporis expiatio, & concurrente vel modica plenitudine, ætate congrua &c. etiam fanguinis miffio. Neque vere obftat ufui circumfpecto folventium ante oblationem Chinæ Chinæ ea, quæ inter hanc, & illa intercedit diffymboleitas fupra allata ex *Reftaurando*, & propterea ut fatear, non æque cavendum ab iisdem Solventibus ante, ac poft exhibitum Corticem: quandoquidem in primo cafu non impeditur, ut ufus fatis me docuit, futura illius actio, ficuti in fecundo deletur prægreffa. Sint tamen ex ufu ad majorem cautelam Solventia tantum mitiora, *v. gr.* Caffia fola ad *unciam* circiter, vel cum *drachma una*, aut altera Cremoris Tartari admixta, five Cremor ipfe Tartari ad *unciam* pariter, five Syrupus aureus ad *uncias tres*, vel *quatuor*, cui fuperbibatur ferum lactis, vel aqua Nuceriana ad *libras tres*, vel *quatuor*, five aliud fimile diluens, & fine ulla quantum fieri poteft irritatione alvum leniens medicamentum.

Si autem China Chinæ utendum fit Æftivo tempore, tunc in purgandis Corporibus, & fanguine mittendo cautius eft incedendum; fiquidem cum alvus tunc temporis foleat utplurimum effe lubrica, bile fcilicet magis fluxili, & validius illam vellicante, fat erit pro eadem alvo abluenda potius, quam folicitanda, Serum Lactis fimpliciter ad libras aliquot abfque ullo, vel faltem cum leviffimo vehiculo (puta pauco Cremore Tartari) propinare, vel Oleum amygdalarum dulcium fine igne recenter expreffum, & tantillo juris dilutum, ad *unc. iv.* circiter, maxime fi notabilis fuccorum acrimonia Ventriculi, & Inteftinorum tunicas vellicet, cum inani, & ficca, vel etiam humida vomituritione. Phlebotomia pariter, vel parca fit, vel etiam omittatur, diebus præfertim canicularibus, nifi fervor quidam fanguinis, ejufve quafi turgentia, Ætas vegeta, plenus habitus, & vaforum diftenfio id plane fuadeant; experientia etenim clare comperimus, fæpe tali tempeftate, eadem ipfa phlebotomiæ, aut purgationis die, febrem ex fimplici duplicem fieri, quod tamen etiam haud raro fponte contingere, etfi nil tale Medicus præfcripferit, nequaquam inficiabor.

Denique, fi Autumno pro curatione Intermittentium, præfcribendus fit Peruvianus Cortex (minori, generaliter loquendo, adhibita religione in purgando, quam in fanguine mittendo, præfertim fi Febris curanda Quartana fuerit, quarum Febrium feracior eft illa tempeftas) ipfum Cremorem Tartari ad *unc. j.* vel Electuarium lenitivum, vel Caffiam, eadem dofi (admixto etiam, fi lubeat, tantillo Rhabarbari) vel quid antedictis analogum, pro alvo lenienda, ex ufu effe poffe cenfuerim, fuperepoto juris potius tenuioris, vel hordeacei, fi aeris temperies ad frigidiorem inclinet, quam Seri, largiore hauftu. Sanguinis vero miffionem parca femper manu, & nonnifi validis fuadentibus indicationibus (quæ in Intermittentibus tunc maxime vix poffunt adeffe, nifi ingravefcant fymptomata) effe inftituendam, ex jam defcripta ipfius fanguinis diathefi videtur fatis conftare.

Exinde patet, quod quo minor eft Febrium, atque Symptomatum intenfio, eo liberalior effe poteft Solventium moderatorum ufus; & contra parcior, quo major eft, & Febrium, & Symptomatum vigor. Hinc in febribus Lentis, & Chronicis, vel ad Chronicas faltem tendentibus (Intermittentibus tamen) tutior cenfenda eft levis purgatio, etiam epicratice inftituta, ante oblationem Corticis, quam in aliis nonnihil fortioribus, in quibus, ut dictum eft, pro ratione majoris, aut minoris intenfionis ipfarum, nec non Symptomatum earundem, plus vel minus indulgendum eft purgationi ab aliis cafuum fingularium circumftantiis indicatæ, dummodo Febris ipfa intenfa nimis non omnino prohibeat; quo cafu prorfus

eft

est abstinendum ab omni Solvente, & tota Intestinorum expiatio Clysteribus absolvenda.

Neque inconsulte conditionem istam rursus apposui in usu Solventium, nempe illa posse adhiberi, si ab aliis circumstantiis exigantur, nec prohibeantur a Febre. Præter enim id, quod pluries tetigimus, & præter noxam, quam suapte natura certo scimus semper inferre Purgantia etiam mitiora, nisi summa cum cautione usurpentur (non hic loquor de morbis acutis, in quibus Cane pejus, & Angue vitanda esse, clamat Auctoritas, Ratio, & Experientia) præter, inquam, hæc, & alia innumera, quæ hujus loci non sunt, possum testari fortuito quidem experimento, sed non fortuita animadversione, me Æstate, & Autumno Anni specialiter 1707. peculiari solertia in id totum fuisse, ut observarem quid præstarent in Intermittentibus, quarum ferax fuit annus ille, evacuationes tum spontaneæ, tum artificiales. Id quod sine ullo Ægrotantium discrimine licuit experiri, cum magna pars eorum ab aliis primitus Medicis curaretur, ut Cortici aversis, ita purgationi facile indulgentibus: pars alia, etsi mihi uni commissa, illum potare renuerit: & alia denique me parum proclivem ad eum præscribendum invenerit. Istis autem Ægrotantibus vel sine Cortice, vel eo solum tardius assumpto curatis, cum plurimæ, etiam sponte sua, obtigerint dejectiones, hac arrepta occasione potui melius memetipsum examinare, num ex vi alicujus præjudicatæ opinionis, plus quam par esset, a Solventium usu distraherer. Ut rem paucis perstringam, & Caput claudam, aliquem tantummodo casum subnectam obiter.

I. Domina *Barbara Catanea*, Serenissimæ Ducissæ Mutinæ gloriosæ recordationis Cubicularia primaria, duplici Tertiana laborabat circa initia sua satis forti. Hanc cum Doctiss. Amicus, atque Collega, Serenissimique pariter Ducis Medicus, *D. Davinius*, & Ego insimul curaremus, eamque a principio ad finem morbi assumptioni Chinæ Chinæ, ut pluries (modeste quidem) edixit, repugnantem agnosceremus, ab illius propterea oblatione toto morbi decursu abstinuimus. Riguit illa, sudavit, & alsit, ac præterea (quod unice notari velim) contumaci, copiosaque diarrhæa spontanea ad plures hebdomadas vexata fuit. Febris tamen, vix moderato primorum accessuum impetu, usque perseverabat. Suppressa est diarrhæa; at Febris nihilominus pari passu processit. Rediit denuo eadem diarrhæa ad tempus non breve; Febris vero interim adhuc eadem. Iterum diarrhæa suppressa est omnino, & Febris minime immutata: nil proficientibus videlicet repetitis Venæ sectionibus, nec jusculis alterantibus, nec Febrifugis amaris vulgaribus, nec aliis quibuscumque remediis, quorum enumeratio nimia hic esset. Tandem cum Febris videretur declinationi propinquior, remissa scilicet vi, sed perseverante jugiter contumacia, præscriptum est a Collega (neque enim semper conveniebamus) Apozema solvens ad plures dies, Ægra, ut reor, instante, meque mox non dissentiente, quippe qui Doctissimo Collegæ potius, quam mihi fidens, posse credidi ad istius quoque experimenti incudem soliditatem meæ opinionis examinari. Sed cum exinde potius augeri Febrem, quam imminui dignosceremus, dimisso Apozemate, curationem Naturæ commisimus, & Tempori. Revera a solo tempore emersit medela morbi. Febris namque prima die Septembris orta, omnibus evacuationibus irritis, ultra Brumale Solstitium perseveravit, tandem sponte, ac post feriationem omnimodam a remediis paulatim evanuit.

II. *Monialis quædam Carmelita Excalceata*, habitus gracilioris, valetudinaria, & Tertianis æstivis obnoxia eodem pariter anno ex simplici Tertiana decubuit. Quadam intermissionis die Serum Vaccinum depuratum ad libras aliquot bibendum præscripsi: ex quo tot biliosæ dejectiones cum tolerantia subsecutæ sunt, ut idem remedium altera intermissionis die propinare non dubitaverim. Dejectiones adhuc plures, & faciles; idemque contigit aliis vicibus, repetito Sero. Febris de Tertiana simplici facta est duplex; sed accessiones mitiores ambæ, ac veluti ex divisione unius fortioris resultantes. Alternis idcirco diebus (de aliis remediis nullam mentionem facio, cum non sit opus, idem Serum offero, & semper cum pari successu dejectionum copiosarum, summe biliosarum, spumosarum, & facile excretarum; Febres tamen semper æquales. Sub-

stiti ab usu Seri ad aliquod tempus; sed Febres non substitere. Cum vero alvus non flueret, Serum rursus, Ægra poscente, alternis diebus potari permisi. Sumpsit forsan vigesies toto morbi decursu. Mirum quot, & quanta dejecerit sine fructu. Stupidus fere, eo quod nunquam Serum simplex, ut assolet in progressu, sed semper dejectionibus acerrimis (non tamen plane humoralibus) infectum redderet, usum illius nihilominus interdixi. Post aliquot dies Febris adeo immutata est, ut prope evanescere visa sit: recruduit tamen paulo post. Iterum ad aliquot dies Serum exhibitum pari exitu. Tandem perseverante pertinaciter Febre, dimissis evacuationibus, Peruviano Cortice particulatim assumpto, eademque in recidiva, quæ post mensem contigit, repetito, curata est.

III. Unus ex tenerioribus Ephœbis Serenifs. Ducis nostri *D. Marchio Joachimus Salviati* Florent. simplici Tertiana Intermittente correptus, materiam porraceam plane humorales, oleo adinstar, adeo copiose per vomitum excernebat (respondente paulo post non absimiliter alvo) ut vix credibile videatur, habita ætatis ratione; vomitus siquidem solus quatuor librarum pondus facile superabat. Perseveravit sic per plures accessiones Febri semper intensa, sed plane intermittens, & copioso semper sudore soluta. Tractu temporis imminutæ sunt excretiones, sed durantibus Febribus per artem sunt evocatæ. Exhibitum scilicet est aliquoties Oleum Amygd. Serum Vaccinum modo simplex, modo Syr. rof. aur. associatum, unde faciles, & copiosæ dejectiones, sed irritæ. Post mensem Febris dedit inducias; at paulo post revixit ferox, ut prius iisdemque copiosis comitata vomitibus. Iterum purgatus est Æger, præscriptaque sunt, præter Juscula alterantia (non omissa suo tempore Venæ sectione) alia etiam Vegetabilium Febrifugorum, quoniam Æger ob saporem Corticis ingratum erat ei omnimode adversus, quidquid ex Patria sua identidem audiret adversus repugnantiam hanc puerilem. Procedebat nihilominus Febris, institutæque insuper per repetitam Rhabarbari infusionem epicraticæ purgationi nequaquam cedebat. Uno verbo, septies saltem recidit, semperque graviter, Febre modo simplicis, modo duplicis Tertianæ typum servante: & sæpesæpius cum videretur imminui tam quoad intensionem, quam quoad extensionem, statim nulla occasione recrudescebat ferocior, & primis perpetuo conjuncta vomitibus. Post duos tandem menses cœpit Æger tædio victus, nec ullis sublevatus evacuationibus, Corticem assumere per modum alterantis cum levamine notabili, sed non prout expectaveram. Aucta est idcirco nonnihil dosis Corticis; sed eodem pariter tempore aucta est Febris, ut consueverat statim ac cœperat imminui. Suspicatus sum de effœta substantia Remedii, de cujus infirma qualitate aliquod antecedens indicium habueram. Eo itaque rejecto, substitutus est melior Cortex, exhibitusque dosi modica tunc, cum Febres incrementum suum validius capiebant. Statim uno ictu suppressæ sunt, & cum illis symptomaticæ excretiones: continuatoque leviter, ac repetito per aliquot dies remedio perfecte sanatus est Æger, unam tantum post mensem Febrem passus, quæ intra horas quadraginta sudore sponte soluta nullo ulteriore indiguit Corticis auxilio, aliove remediorum apparatu.

IV. *D. Viennam Mellinam*, canoram Scultennæ nostri Sirenem, ultra bimestre spatium Tertiana duplici affectam nulla purgatio (prout illi spondebat, quoties præscriberet, Medicus senior, & osor Corticis) unquam sanavit. Hanc sine alia evacuatione illico sanavit oblatus Cortex, & recidivam leviorem repetitus sustulit.

V. *Tres filiolos D. Comites Sorræ* Tertiana duplici intermittente per æstatem correptos, Syrupo de Cichorio cum Rhabarbaro quotidie utentes, & quotidie pariter copiose alvum exonerantes, exacta semper victus ratione servata, tumidos tamen, & inflatos per tres menses, & ultra assidue decumbentes vidi, donec Hyemale Solstitium opem aliquam, Vernale vero Æquinoctium (nonnisi tamen post plures, ac plures recidivas) integram valetudinem attulerit.

VI. Idem omnino *tribus aliis* contigit *filiis D.* quondam *Joseph Galliani de Coccapanis*, Mutinensis Patritii, quorum neque Febribus, neque inflationi ventris quicquam profuit diurna, levisque purgatio, sicut nec torminosa, quæ uni eorum con-

contigit diarrhæa spontanea. Hos omnes procul dubio, transacta aliquot tantum dierum epicratica purgatione, citius, & certius sanasset Cortex. At minime solus ipse Curæ incumbebam (illos enim majore assiduitate invisebat de more *D. Candrinus*) neque in Febribus exitus cæteroqui salutaris, neque in subjectis puerilibus facile illas ferentibus, magna erat in me ipso ad eum proponendum proclivitas.

Plurimos casus haud absimiles Ægrotantium ab aliis præsertim Medicis purgationi liberalius indulgentibus curatorum, ad quos invisendos accersitus fui, quosque nullæ purgationes, sed solus tandem Cortex liberavit, non afferam, ne longior sim. Paucos inter tot, qui possent adduci, retulisse sufficiat, ut quam parum conferant purgationes, etiam benignius institutæ, in Intermittentibus (iis saltem, quibus altiores radices sunt) palam fiat: ut ideo parum intersit, etiamsi illæ non semper religiose præmittantur oblationi Corticis, præcipue si non ob morbi diuturnitatem, sed ob supervenientiam symptomatum (quæ duo in praxi sunt valde distinguenda) offeratur remedium. Sed jam illius administrandi sors varia tam in principio, quam in progressu vulgarium Intermittentium, ad leges scilicet, & normam cautionum tam in hoc, tum maxime in præcedenti Capite expositarum ex sequentibus Historiis clarius apparebit.

CAPUT X.

Doctrina præcedens de Cortice *modo propinando, & modo non in principiis Intermittentium, variis confirmatur Curationum Historiis.*

ETSI ad Febrium *Corruptivarum* categoriam revocaverimus eas etiam Intermittentes, quæ sola *diuturnitate* nostri Corporis œconomiam notabiliter pervertunt, earum tamen curationes per Chinam Chinæ feliciter absolutas non lubet referre; cum hujusmodi casuum tanta suppetat copia, ut quilibet Medicus in usu hujusce remedii vel mediocriter versatus centenas facile Historias istius generis possit congerere. Ea propter nonnullas tantummodo in medium proferam, in quibus aliquid occurrat ad rem nostram notatu dignum; quod nimirum respiciat vel oblationem Corticis in Intermittentium benigniorum *principiis* vario cum successu administratam, vel eamdem usurpatam tantum in illarum *progressu* ob supervenientiam graviorum symptomatum; eorum tamen, quæ remotum solummodo periculum a longe minantur, non quæ proximum, & præceps afferunt; quandoquidem de hisce postremis specialior suo loco habenda est consideratio. Ut ergo ab iis exordiar Casibus, in quibus præcox contigit exhibitio Corticis, nullo prævio examine, an Febris curanda *Depurativa* fuerit, an *Corruptiva*, progrediendo postmodum ad eos, in quibus Corticis oblatio fuit maturior (Febribus scilicet jam ad *Corruptivas* vergentibus) in promptum sunt qui sequuntur.

I. *D. Flaminia*, Uxor Clarissimi quondam Viri, *D. Nicolai postea Comitis de Sanctis*, a Secretis, & Status Consiliarii Serenifs. Ducis nostri, dum Lauretum pergeret, in medio circiter itinere sub die ipsa Æquinoctii Autumnalis anni 1704. correpta est simplici Quartana Intermittente, adeo quidem levi, ut cum vespertinis tantum horis recurreret Ægra somnum placidum traheret per noctem, & mane vegetior surgeret, ac ante morbum: idque sibi perpetuo accidisse quamdiu viguit Quartana, pluries asseruit. Post paucos dies ab invasione Febris in Patriam redux, in medio pariter itinere, mihi unde illa discesserat proficiscenti occurrens narrat quæ sibi contigerant. Suasor sum, ut bene se regat in itinere, remedia postea, si opus fuerit, administraturus in Patria cum illuc appulerim. His auditis, iter prosequitur: cumque alia de causa Bononiæ per duos, vel tres dies moram trahere cogeretur, jussu vigilantissimi Conjugis eximios aliquot inclyti illius Archilycæi Professores consuluit, qui habito forsan gracilioris constitutionis, ætatisque paululum inclinantis respectu, vi quorum imparem diuturno morbo ferendo fortassis Ægram sunt suspicati, Extractum quoddam Chinæ Chinæ (ut mihi relatum fuit) satis blandum, partitis, & parcis dosibus assumendum statim præscripsere. Annuit iis libenter amantissimus Conjux, qui mirandas quondam noverat, me præscribente, in lethali ægritudine

Filii

Filii sui unici Corticis vires : illiusque proinde Extracti sufficientem quantitatem Ægra secum detulit Mutinam, ubi cœptum Bononiæ usum prosecuta est cum notabili paroxysmorum imminutione. Mihi interim in Patriam restituto narrantur quæ acta sunt, Ægra tamen submurmurante, se quodammodo gravius habere, & quandam veluti majorem lassitudinem percipere post imminutas accessiones, ac antea. Culpatur tamen iter : ast ego subdo, quod libenter illi adstitissem, cum Professores Bononienses consuluit, ut nonnullas animadversiones meas circa Ægræ statum ex notione rerum jamdudum prægressarum petitas, iisdem minime consciis potuissem exponere, executurus postea quidquid illis placuisset, re clarius intellecta. Dixissem nempe, illam ex gravibus prægressis animi pathematis (occasione præsertim gravissimarum ægritudinum Conjugis, & Filii) etsi nunquam complete ægrotantem, valetudinariam tamen perpetuo fuisse, ac in Cachexiam, vel pectoris hydropem, quandoque proclivem, suadente id diuturna modica licet pedum, ac tibiarum intumescentia, scabiei cujusdam retrocessione &c., quibus pravis dispositionibus adhuc latentibus in una lance positis, & levibus Quartanæ adeo mitis accessibus in altera, censuissem Viros illos doctissimos, rem totam Naturæ concredituros fuisse, ut ego dubio procul instititissem, reservato usu Corticis in casu tantummodo gravioris recrudescentiæ. Ad hæc instabat amantissimus Conjux, progressum remedii suspendi, si mihi de rebus prægressis optime conscio illius usus non arrideret. Huic tamen respondi, me quidem dubitare, an feliciorem partem elegerint Magni illi Viri ; sed non proinde mihi constare de opposito, neque conjecturas meas esse tanti ponderis, ut eorum placita infirmare valerent : neque solum optasse, posse illas tunc iisdem exponere, esto forte super illis idem quoque potuerit cum ratione decerni, quod decretum jam fuerat. Tandem omnem hæsitationem resecui concludens hæc omnia fortasse locum habere potuisse re integra, non cum jam remedium magna ex parte Febres sustulerat : neque ideo suspiciones meas, forsitan vanas, effectum jam prope completum debere, aut opportune posse impedire. Et revera, paucis vix elapsis diebus, Febris in totum evanuit. Paulo post lassitudo cœpit ad articulos determinari, & sensim in arthritidem universalem, ac dolorificam, cui nunquam Ægra obnoxia fuerat, commutari. Quid multis ? Duravit ad longum tempus arthritica affectio non sine aliqua pulsus perturbatione. Invocabatur tamquam Numen aliquod denuo Quartana Febris, ut accederet, quemadmodum colebatur antiquitus, ut procul abesset. Accessit, & nonnihil levaminis attulit ; non tamen affectionem sustulit : immo Ægra & Febre, & arthriticis cruciatibus longa vicissitudine alternatim torquebatur. Post plures tamen, & plures menses, repetitis sudoribus, in accessionum declinatione, medio etiam diaphoreticorum usu, promotis, tandem convaluit ; restitante solum diuturna in partibus affectis imbecillitate, de qua etiamnum, humidioribus præsertim tempestatibus, quandoque conqueritur.

Ex hujusmodi casu posset forte illustrari Theoria constituentium causas Intermittentium in Nervoso systemate. Sed, si illum ad leges in antecedentibus sancitas fas sit revocare, dicendum erit, ob inhibitum influxum fermenti Quartanarii (quodcumque sit illud) in sanguinem, vel saltem eodem, priusquam influat correcto, atque retuso, cessasse quidem febrilem effervescentiam, per quam depurabatur sanguis, non modo a supradicto affluente fermento, sed & data occasione, ab aliis quoque impuritatibus non febrilibus intra illum præexistentibus ; veruntamen remansisse superstitem in eodem cruore, velut in Mari, sedata licet procella adhuc turbato, motum quemdam, vel dispositionem irrequietam ad facile fermentescendum, illi impressam a prægressa effervescentia, seu ab humore, qui effervescentiam hujusmodi suscitavit. Hinc particulæ sanguinis suopte jam ingenio non bene dispositæ fluctuantes adhuc, atque tumultuantes, neque sibi placide cohærentes amplius, ut cohærebant in statu sano, loco febrilis ebullitionis clandestinam, & occultam potius iniere fermentationem, ac inde imperfectam secretionem, vi cujus impuritates ejusdem Cruoris antecedenter aggestę decubuere ad articulos, necnon etiam ad universalem corporis habitum, quasi Rheumatismi adinstar.

inſtar. Et hoc caſu locum habere videtur, quod non ſemel ſe obſervaſſe refert *Sydenham*. (ſubdens tamen hoc eſſe unicum incommodum, quod a Cortice allatum noverit unquam) nempe, quod qui pluries Chinam Chinam aſſumpſerint, Rheumatiſmo fiant ad breve tempus nonnunquam obnoxii: quo tamen mihi, ut verum fatear, alias nunquam videre contigit, hoc, & ſequenti caſu excepto, ubi quoque uſus Chinæ Chinæ diutinus aut exuberans non fuit, ſed fortaſſe potius immaturus.

Itaque a poſteriori videtur conſtare, quod ſatius fuiſſet, vel Febrem, quæ *depurativa* erat; ſinere, quouſque talis manſiſſet, nec Corticem exhibere, vel ſaltem priuſquam exhiberetur, ſanguinem ab inquinamentis ſuis mundare, ſive remediis diaphoreticis occaſione deferveſcentiæ febrilis facile in actum reducibilibus, ſive diureticis, aliiſve ſimilibus, præmiſſa etiam blandiori ventris expiatione, quin & parca forſitan (quam Ægra facillime, non obſtantibus iis quæ diximus, ferre conſueverat) ſanguinis detractione: ut ſic purus, & fluxilis, quantum fieri potuiſſet, redditus idem Cruor, inhibitæ poſtmodum Febris commodo tutius, atque tranquillius perfrui valuiſſet.

II. Haud longe abſimiliter contigit *D. Tegault* Obſtetrici olim Aulicæ, habitu corporis valde obeſo prædite, atque a toto tempore ſuæ manſionis in Italia (quippe, quæ Pariſienſis erat) variis ægritudinibus obnoxiæ, fluxui ſcilicet immodico ſanguinis ab utero, efflorelcentiæ cuidam cutaneæ acerrimæ per ſingulas Æſtates, aliiſque diverſis incommodis, quæ robuſtam licet, ſæpius perturbare conſueverunt. Hæc anno 1700. dum appropinquaret, immo immineret partus Sereniſſimæ Ducifsæ Mutinæ, correpta eſt Tertiana ſimplici Intermittente ſatis valida, & non modicæ diuturnitatis ſigna præbente ob copioſos vomitus, & alvi dejectiones, profuſoſque in ipſo Febris augmento ſine levamine ſudores. Quapropter, cum ei admodum curæ eſſet excipere partum Dominæ tum ſuæ, tum meæ, rogavit me, ut Febrim quam cito vellem ſupprimere ſaltem, ſi penitus extinguere datum non eſſet. Tertio itaque vix elapſo paroxyſmo, præmiſſaque diebus antecedentibus phlebotomia, & Clyſterum adminiſtratione, Corticem propinavi, cujus uſu opportune continuato, impetratæ ſunt induciæ Febri, quantum exigebat opus illud, quod propterea ad ultimum uſque terminum feliciter perduxit. Poſt menſem circiter recidit, & curata eſt methodice, purgata ſcilicet, aliiſque conſuetis omnibus adjuta remediis. Sed neque plane profecit hæc methodus: ſiquidem alias recidit, nec ſemel; quamobrem nova Corticis oblatione, quam efficaciter imploravit, iterum eſt ſanata. Sed (quod adnotavit *Sydenham*, ut ſupra diximus, & quod forſan Tranſalpinæ magis, quam Ciſalpinæ genti eſt familiare) non multo poſt vagos in regione præſertim lumbari paſſa eſt dolores, a Rheumatiſmo non longe abſimiles: ac demum, iiſdem flexuræ genuum pertinaciter infixis, non ſine incommodo deſcenſum ſcalarum, & ſtationem ipſam ad aliquod tempus valuit exercere, nec niſi ſerius in priſtinum reſtitui. Illud inſuper de illa notandum, quod quotieſcumque ſumebat Corticem (ſumpſit autem pluries, ac pluries per modum alterantis) toties illi alvus copioſe fluebat, ferme ac ſi ſolvens aliquod ea ſumpſiſſet, quod & aliquando ſe obſervaſſe *Mortonus* aſſerit, & *Sydenhamius* -- *ob peculiarem*, ut inquit, *quorundam corporum temperiem, atque idioſyncraſiam* -- iique proinde Auctores in tali caſu Laudanum miſcent cum Cortice; neque tamen per hoc admodum feliciter ea curabatur, ut retuli: iiſque diebus, quibus feriebatur ab aſſumptione Corticis, (ut pluries mihi placuit experiri) illis eiſdem alvus in ſtatum naturalem redibat. Quod ſane in ulla alia perſona mihi nequaquam contigit obſervare; cum in Italis Ægris aliquam potius alvi ſtipticitatem, quam lubricitatem, utpote -- *operationem tam ſuæ naturæ* (eodem *Sydenhamio* judice) *quam morbo plane contrariam* -- conſueſcat inducere.

Atq; hi duo caſus reſpiciunt oblationem Corticis haud ſatis felicem in Intemittentium principio, ubi ſanguis depurari indigeat non modo a fermento febrili, verum & ab aliis inquinamentis in eo præexiſtentibus: nunc duos alios ſubdam longe minus felices, & notatu dignos? quos, mihi nuper tantum, ſexdecim videlicet annis a prima hujuſce Tractatus editione mihi contigit obſervare, commoſtrantes

tes

tes eamdem oblationem ne semper quidem tutam in ipso febrium intermittentium, plane tamen depurativarum progressu.

III. Estate Anni 1728. dum Ruri agerem, Nobilis quidam Adolescens a Villa mea mille passus distans corripiebatur levissima intermittente Tertiana, primum simplici, mox duplici, sed quæ intra paucas horas copioso sudore integre solvebatur, remanente per totum tempus intermedium omnimoda actionum alacritate. Perseverante jugiter hujusmodi statu, nil prorsus faciendum duxi, sed totum negotium Naturæ relinquendum ad excoquenda per ignem febrilem tam blandum quæcumque fluidorum vitia, quæ ob prægressos errores, præsertim in potu, insolatione, & nimio corporis exercitio commissos, potuissent in ægrotante latere. Jamque vigesimus tertius præterierat accessus, cum ab importunis precibus Adolescentis alias a me rejectis tandem commotus, illi morem gerendum censui, Peruvianum scilicet Corticem dosi saltem paulatina eidem præscribens, præcipue cum ille clam domum meam ob idipsum pedibus venisset, mihique asseverasset, sed falso, nullo amplius, aut ferme nullo sudore paroxysmos levissimos, nec ultra tres, vel quatuor horas protractos, solvi consuevisse. Præscripsi ergo *tres drachmas* Corticis in sex partes divisas, & intra sex pariter dies omni mane sumendas. Assumpsit ille, & circa tertiam, vel quartam diem febris evanuit. Cumque vero duas alias portiones superstites duobus diebus subsequentibus ad præcautionem potasset, prima post absolutum medicamen die, ex improviso correptus est paroxysmo, quem Oppidanus Chirurgus epilepticum reputavit, cui tamen morbo Adolescens ille numquam antea fuerat obnoxius. Nunciata mihi per eumdem Chirurgum eventus serie, statim venam secari jussi; quæ tamen operatio, nonnisi post horas quinque, vel sex fuit celebrata: ab ea vero motus convulsivi, seu jactationes Corporis cœpere quidem, ut fuit relatum, illico imminui, sed eos excepit profundus sopor, vi cujus Æger ferme exanimis videbatur: qua de re novam iterum venæ sectionem præcepi, & perseverante jugiter sopore, ac oppressione mentis, vesicantia quoque brachiis, & cruoribus affigenda proposui. Hæc tamen omnia cum incassum acta intellexerim, mane sequenti Ægrum mihi invisendum omnino credidi; quem cum deprehendissem obmutescentem, ac veluti obdormientem, sed nonnullos nihilominus motus, quos per evulsionem capillorum ipse excitaveram, facile edentem, eosque tunc observassem sopiti potius, atque subdeliri, quam Epileptici hominis proprios, securitatem omnimodam Matri sum pollicitus, ut revera contigit, etsi nonnisi post horas 38. per novæ, ac unicæ febriculæ supervenientiam ab ejusmodi paroxysmo integre liber evaserit. Evasit tamen, neque amplius usque adhuc quidquam simile, vel ullum aliud incommodum passus est, optimam quippe, ac firmam valetudinem Deo dante assecutus. Una remanserat adversus Corticem Parentum querela, quam tamen ego statim sustuli, asseverans febrifugum ex se insons fuisse, ac strenue suo munere functum; me potius haud satis cautum in concessione mea, & subdolo Adolescentis relatui nimis credulum ingenue confessus.

IV. Inclinante Autumno ejusdem Anni Urbi restitutus in consilium vocabar pro Aulico Equite nostro florentis ætatis, qui dum Viennæ Austriacæ hyberno tempore moram traheret, levi Tertiana duplici intermittente, & copioso sudore solvi consueta, fuit ibidem correptus. Eam tamen ad decimam sextam usque diem protractam cum diutius ferre ob impatientiam detrectaret, Medicus, etsi quodammodo invitus, fervidis petitionibus illius tandem indulgens, Chinam Chinam frequenti haustu, per brevia videlicet intervalla potandam præbuit; quo factum est, ut sequenti die febris nullatenus apparuerit, sed ejus loco successerit perturbatio quædam Ventris infimi, tremor Viscerum, evaporatio ad caput, & dein manuum, ac digitorum convulsiva contractio; itaut affectio isthæc ab Epileptica parum abludere visa esset, nisi mentis, & sensuum omnium usus integer aliud suasisset. Injecto statim Clystere, sedata sunt omnia; noctu tamen bis, aut ter, etsi levior rediit insultus, qui postmodum irregulariter se se exerere non desiit. Progressu temporis supervenere iterum febres, quæ per sexaginta dies, & ultra, modo Tertianæ, modo Quartanæ typum referebant, modo nonnisi erraticarum more invadebant;

bant; iisque etiam vigentibus recurrebat identidem insultus ipse, quamvis debilior. Febribus tandem per amara depulsis, remansit nihilominus larva quædam transitoria ejusdem insultus, quæ a primariis Urbis illius Medicis pro mera hypochondriaca affectione fuit habita consensu unanimi. Cum tamen ea post epotas etiam quasdam Thermales aquas recurrere, quamvis imbecillius, nequaquam cessasset, reditus ad nativum aerem pro medela fuit Ægrotanti præscriptus. In Italiam itaque reduci meo suasu secta est vena prope hyemale solstitium, non neglectis familiaribus quibusdam remediis, quæ Medicus illius ordinarius præscripserat, quibus extenuata quidem remansit hujusmodi affectio, non tamen plane sublata; illius namque eradicationem ad Vernum Æquinoctium differre fuit opus, martialibus tandem remediis absolvendam.

Hi duo itaque Casus satis clare videntur ostendere, non quod Cortex in se, vel ex se sit umquam noxius, quemadmodum quispiam male feriatus posset opponere. Cortex enim hisce Casibus febrim intercipiens non aliud præstitit, nisi quod debebat, & quod solet etiam tunc cum pereuntis hominis vitam ab imminente vindicat morte; sed solum videntur ostendere, quod Medicus debeat summa cautela procedere in supprimendis quocumque vero specifico febrifugo (si quid aliud sit præter Corticem) Febribus depuratoriis, non modo in earum principio, verum etiam in earumdem progressu, quando nulla id exigunt symptomata, sed potius oppositum suadet facilis Ægrotantis tolerantia: potest enim nonnumquam contingere, raro licet, quod non modo saburra in sanguine præexistens, & latens; sed & ipsum fermentum febrile a Febrifugo absorptum non integre subigatur a Natura, itaut possit vel insensibiliter dissipari, vel per urinæ vias, uti frequentius mos est, vel per alias æquivalentes excerni; sed feratur per Metastasim infrequentem quidem, sed tamen possibilem, ut in duobus hisce casibus, ad caput, vel alio, ibique non contemnenda producat phœnomena, quamvis millies in similibus Casibus id non acciderit. Quamobrem Medicos monitos velim, ne febrium omnino depuratívarum, & plane salutarium, etsi nonnihil provectarum, ullo vero febrifugo suppressionem etiam paulatinam tam fidenter, ut sæpe assolet, tentent, nisi earum diuturnitas sensibilia quæpiam gignat incommoda, quorum ratione Febres hujusmodi ob solam diuturnitatem suam videantur jam Naturam nonnihil corruptivam adipisci: quod non prius quam ultra quadragesimam diem solet de more contingere. Interim tamen sicut nimiam fidentiam in animosioribus per exempla isthæc temperandam credidi, ita ne nimiam trepidationem pavidioribus incutiam, ad feliciora exempla oblationis Chinæ Chinæ in ipso Intermittentium principio progredior.

V. *Matrem meam*, tunc prope octogenariam, adhuc tamen robustam pro ratione ætatis, & sanguine satis vegeto etiamnum refertam, querulam licet, mense Novembris anni 1706. Quartana Febris adorta est. Tribus elapsis accessionibus mediocris intensionis, cum non satis fiderem virium nonnihil prostratarum robori, in tam provecta ætate facile resolubili, & cum nihil incongruum intra illius sanguinem præexistens agnoscerem, quod occasione febrilis incendii indigeret absumi; sed contra metuerem potius ejusdem cruoris conspurcationem a Fermento febrili (quod tractu temporis non semper perfecte subigi solet) vel saltem enervationem ipsius sanguinis a modici etiam temporis lucta, seu effervescentia, ad ejusdem fermenti subactionem requisita; idcirco ab ipso initio sufflamen aliquod paroxysmis imponendum duxi, ne nimium excurrerent. Quapropter statim Corticem ad *scrup. j.* quotidie mane propinavi, per modum scilicet levioris alterantis, ratus me forte intra decem, vel duodecim dies febriles accessus ad summam extenuationem, vel ad totalem abolitionem paulatim deducturum. Sed mea me fefellit opinio; siquidem tertia die assumpti remedii, qua die quarta accessio expectabatur, vix ea sensibilis fuit: quare continuato ad duos alios tantum dies, eadem quoque dosi, eodem medicamine Febris penitus abiit contra expectationem meam. Substiti proinde ab usu Corticis expectans post aliquot dies reditum Febris, quam nonnihil sinere decreveram; sed ea non amplius reversa est. Immo, cum post aliquod tempus occasione cujusdam errati

in victu, vomitum nocturnum passa esset Ægra, cui se adjunxit incalescentia febrilis, hæc nihilominus pari velocitate sponte abiit, ac advenerat. Neque ab eo tempore usque ad ejus obitum ullum insultum febrilem experta est Genitrix mea, quæ Deo favente deinceps vixit incolumis.

VI. *D. Margaritam de Marchesiis* 76. annos natam, & alioqui sanam, Hyeme Anni 1708. Febris Quartana corripuit. Tribus elapsis paroxysmis, Filius Chirurgus domum meam petit, consilium capturus, an Corticem Matri debeat offerre, nec ne. Absente me ab Urbe, Juniorem Medicum, quem tunc instituebam in Praxi, allocutus est, votum illius saltem excerpturus. Cautus Adolescens se præbet ancipitem; subdit tamen sibi notum esse, quod Matrem meam in principio Quartanæ eo remedio feliciter ipse curaverim. Hac notitia contentus Chirurgus, nec quicquam ultra quærens, statim prima die vacua, post tertium paroxysmum exhibet Matri suæ *drach. j.* Corticis: altera die pariter vacua, alteram similiter Corticis *drachmam*, & die quarti futuri paroxysmi *drach. ij.* quibus epotis, idem quartus paroxysmus minime apparuit, nec ullus alius deinceps: immo nec recidiva, nec ullum amplius (quod unice notandum occurrit) ex suppressa cito Quartana successit incommodum, sed integra plane, constans, & inculpata valetudo.

VII. *Filiolus* bimus, unicusque *D. Petri Joannis de Padronis*, cæteroqui vividus, ac probe valens, Febre Quartana duplici ex improviso corripitur, quæ illum intra paucos dies plurimum extenuat, angit, atque debilitat. Huic præmissis aliquoties intermissionis tempore nonnullis cochlearibus *Sir. de Cichorio* cum *Rhabarbaro*, qui alvum vix tantillum subduxit, exhibitum est statim Extractum Peruviani Corticis, pauco *Syr.* ex Corticibus Citri edulcatum, paucaque similiter aqua ex ejusdem Floribus aromatizatum: quo per aliquot dies exhibito, sublata penitus est Febris, cui successit nullo interturbata incommodo perfecta sanitas.

Ex tribus hisce postremis exemplis cum pateat ex adverso adhibitum esse feliciter in ipso Intermittentium principio Peruvianum Corticem, videtur inferri posse, quod ubi nil purgandum in sanguine præexistit, sed solum peccat in ipso fermentum febrile adveniens ab extra, capax tamen tractu temporis, si paulatim restitet, febrim naturæ ancipitis in corruptivam convertere, non ab re sit eodem nonnumquam in ipso pariter principio, caute tamen, ac prudenter uti. Modo transitum faciamus ad alias recensendas historias itidem felices citæ oblationis Chinæ Chinæ in febribus corruptivam naturam nondum quidem adeptis, sed tamen ad eam acquirendam non longe dispositis.

VIII. *Amita mea Monialis* 78. annum agens, insultum apoplecticum ante tres circiter annos passa, atque ex eo hebes jam, immemor, ac ferme stupida reddita, anno demum 1708. capitur Tertiana duplici suapte natura Intermittente, cum paroxysmis tamen sese invicem excipientibus. Vix elapsis primis diebus, quibus præsidia medica consueta, & possibilia usurpata fuerant, eo devenit stupiditatis, ut nec cibum capere, nec urinam reddere, neque aliud quidpiam sciens, aut volens, exercere potis esset, durante accessione, præsertim potiore, vel saltem nonnisi circa extremam declinationem ejusdem, cui postea fere immediate subsequebatur altera cum rigore paulo minore. In hoc statu dixi Monialibus assidentibus (quoniam Ægrotans eo passu ad obitum tendebat intra paucos dies, non tam ratione Febris, quam ratione adjunctorum) non aliunde quicquam spei superesse nisi forsitan ex tentamine Chinæ Chinæ, si eam aliqua hora minoris stupiditatis deglutire valeret: cujus tamen remedii administrationem, utpote in tali statu difficilem, & probabiliter inanem, earum arbitrio relinquebam, ut solum si juberer, tentarent. Faciles se præbuere Moniales: & quoniam intra Claustra Pharmacopolium usuale habent, statim attulere remedium, quod summa charitate, & industria administratum fuit, & quasi vi illata, ab Ægra deglutitum ad *semidrachmam*. Vespere repetitum est eadem dosi, & facilius haustum, quoniam declinabat jam fortior accessio. Mane sequenti oblatum est ad *drachmam unam* (semper enim facilius potabat) & vesperi ad *semidrachmam* cum debito intervallo, & congrua ab alimento distantia. Altera die, propinato ad *semidrachmam* pariter mane,

ne, & sero eodem remedio, vix tantillum Febris apparuit, quæ brevi postmodum, continuato paulisper medicaminis usu, disparuit omnino. Hoc autem mihi nequaquam mirum. Illud potius miratus sum, & etiamnum miror, quod soluta Febre, statim Ægrotans adeo vegeta, prompta, & memor evaserit, ut vix talis fuerit ante insultum apoplecticum, nedum ante Febrem. An vero phœnomenon istud plane mirandum Cortici adscribendum sit, an acerbo & continuo tumentium hæmorrhoidum dolori (quod symptoma sublatæ pariter Febri statim supervenit) anceps hæreo. Eventum tamen non absimilem ab usu Corticis refert de suo Avunculo *Morton*, *Historia* 26. *De Proteiformi Febr. Intermitt. genio*. Perseveravit ad aliquot hebdomadas, paucas tamen, Ægra in hoc statu, solo hæmorrhoidum dolore vexata, & adjuncta alvi stipticitate, Clysterum usum ægre admittente. Tandem sive propter hoc, sive ob intermissum præmature nimis, nec diu continuatum, aut repetitum Corticis (metu scilicet, ne ab illius actione emerserit in hoc uno casu hæmorrhoidum tumor, ac dolor) Febris rediit, & cum ea mentis, ac sensuum torpor consuetus, quin etiam major. Aberam forte tunc ab Urbe, neque Ægram invisi, nisi post tertiam diem, quo tempore vix percipiebat, quæ circa eam fierent, aut dicerentur, meque ipsum vix dignoscebat. Quinta die cum esset nonnihil vegeta, sibi, ut ajebat, brevi morituræ institit ministrari Sacramenta Ecclesiæ, quibus integre munita, redeunte statim accessione, quæ vehementer invasit, fere lathargica facta est, & deglutiendi impotens: ac propterea de China China propinanda ne cogitandi quidem fuit locus; quamobrem nullo perturbata remediorum incommodo, septima circiter die animam Deo reddidit. Ex hoc casu, si non aliud in rem nostram, saltem efficaciam remedii in subjecto constitutionis jam descriptæ, veterum affectionum temporaneam correctionem, & vitæ ipsius, laboriosæ licet, protractionem ab administrato, necessitate cogente, circa initia remedio, subit animadvertere.

IX. *Aliam Monialem* ex ordine Carmelitarum Excalceatarum, annos 76. natam, habitu corporis a multis jam annis cachectico, & squallore faciei cadavericum prope æmulante refertam, suffusione oculi utriusque fere obcæcatam, antiquoque insuper, & continuo asthmate laborantem, ita ut unum, vel alterum gressum movere non posset, quin anhelitu gravissimo ipsam loquelam præpediente corriperetur, Autumno an. 1707. invasit Tertiana duplex Intermittens, nec admodum fortis. Roganti, ut præmisso leniente levissimo, phlebotomiam jamdiu intermissam, antiquitus vero pro minuenda spirandi difficultate, sibi (etsi ex tunc etiam cachecticæ) familiarem æque ac proficuam permitterem, annui limitata ad tres, vel quatuor uncias sanguinis detractione: ex qua facilime tolerata nullum sive commodum, sive incommodum subsequi dignoscere potui. Processit Febris de more nonnihil intensior in augmento morbi. Cumque in quinto Paroxysmo, quintaque pariter die non parum somniculosa videretur, licet quo ad alia non plus gravaretur, quam par esset: perfectis, quæ illi aliunde imminebant periculis, si Febris vel tantillum ingravesceret, vel modice protraheretur, præscripsi *scrup*. j. Extracti Chinæ Chinæ quotidie mane assumendum: quo bis tantum adhibito septima die vix umbra Febris se prodidit. Continuato deinceps, Febre licet jam extincta, ad alios tres dies eodem remedio, Ægra integre convaluit, & (quod magis refert) sine ulla penitus recidiva.

X. *Alia pariter Monialis*, degens in Cœnobio S. Claræ senex gracilis, & valetudinaria, inclinante Æstate anni 1709. corripitur Quartana simplici intermittente. Hæc ante quatuor circiter menses passa erat insultum levis Apoplexiæ, statim solutum per decubitum materiæ ad nervos partis sinistræ (unde ejusdem partis stupor universalis) nec non ad nervos opticos, & linguæ motorios, unde hæsitatio sermonis in ista, in oculis vero fenestratorum objectorum repræsentatio, & tandem stabilis caligatio. Superveniente Quartana credidissem, auctoritate *Hippocratis*, materiam in nervos tum deturbatam, tum influere valentem, posse attenuari, digeri, atque resolvi; sed fortassis ætas, & debilis constitutionis languor obstiterunt. Quamobrem, licet Febris primis insultibus non admodum gravis videretur; cum tamen paulopost sumpserit incremen-

tum,

cum, & robur, metum aliquem incussit tum Ægræ, tum mihi, ne scilicet ea suapte natura debilis pluribus accessibus valeret diu sufficere. Eapropter cum potius debilitari, quam refici partes affectas, & præcipue visionem, quotidie noscerem: in ipso etiam morbi *principio*, videlicet circa quintum (ni fallor) Paroxysmum, vel eo vix transacto, cœpi Corticem offerre ad *drach. ß.* singulo mane. Substitit Febris etsi valida post sex circiter oblationes; nihilominus continuatum est remedium usque ad dies 14. postea, quiete duarum plus minus hebdomadarum interposita, iterum exhibitum est ad *drach. j:* quotidie per tres dies. Immo ad majorem præcautionem altero simili intervallo posito, circa Æquinoctium Autumnale rursus exhibita est quotidie *drach. j.* Corticis per alios tres dies; unde stabilis sanatio, & præservatio absque ullo alio incommodo; immo potius cum levamine, & alacritate ad motum, sola oculorum caligatione superstite: a qua nihilominus nequaquam impedita est, quin sola, & sine adminiculis etiam post biennium quaquaversum vagaretur, & consueta munia mediocriter exerceret.

Atque Casus istos circa oblationem Corticis bono successu institutam in principio Intermittentium, *corruptivam* nondum naturam vere adeptarum, sed tamen in eamdem proclivium, retulisse sufficiat. Modo nonnullos alios circa eamdem oblationem præ urgentia symptomatum administratam, Febre scilicet in deterius labente, recenseamus.

XI. Honestus Juvenis *Franciscus Degoli*, structura corporis universa ad Tabem apprime disposita donatus, cujusque Frater jam tabibus, & Mater peripneumonica obierant, correptus est Anno 1699. circa medium Augustum Quartana simplici, quæ paulo post duplex est facta, illique adjuncta Tussis importuna noctu, & interdiu præcipue vero toto accessionis etiam declinantis tempore Ægrotantem concutiens, cum plurimo sputo materiæ spumosæ insipidæ. Hunc a principio hortatus sum, ut Febres ferret, opem postea idoneo tempore laturus, & citius etiam, si Tussis admodum increbresceret. Tulit ille tacitus Quartanam duplicem per duos Menses, tussimque contumacissimam, & molestissimam, qua ad marasmum usque deductus est, cum tanta sputi spumosi copia, ut quanta fuerit; vix credi possit. Deerat a sputo omnis purulentia, non omnis tamen deerat intermissionis (qualiscumque) die febrilis incalescentia; cætera Tabidum consumptum referebat. Rursus accitus Ego, ac prædicta omnia considerans, statim, paucis præmissis, exhibui Corticem ad *drachmas duas* in Vino, ingruente Paroxysmo graviore; & confestim utraque jugulata est Quartana, tussisque inde manifeste imminuta, ipsumque adeo sputum. Per octo dies assumpsit *semidrachmam* ejusdem pulveris, & interim sedata est Tussis, Febre jam ante depulsa. Hinc ad duos Menses abfuit æque Febris ac Tussis; sed circa brumale Solstitium utraque reversa est, & utraque repetito pulvere iterum fugata. Quia tamen Quartana modo duplex, modo simplex, levior licet, irregulariter nonnumquam redibat, & cum eadem Tussis acerrima, sputumque suspectum, ideo Æger coactus fuit pluries idem Remedium parca dosi haurire, donec prope Solstitium Æstivum Anni 1700. a Febre, Tussi, & Macie, cui in dies succedebat proba nutritio, perfecte sese extricavit, nullum amplius morbum ab eo tempore passus ad Annum usque 1727., quo tempore e vivis sublatus est.

XII. *D. Carolo Antonio de Agnanis* Sacerdoti, Tertiana simplex Intermittens, quæ illum die 26. Julii 1707. adorta est, post septem leviores circuitus duplex est facta, æque tamen adhuc intermittens, ac levis. Curata est methodice; sed loco levaminis, potius paulatim exacerbata est Febris, quæ eousque processit, ut rigoribus, tremoribus, ac concussionibus intolerabilibus in invasione Ægrum vexaret, succedente dein plurima in somnum proclivitate, cum torpore mentis sat gravi, & postmodum delirio: quæ tamen omnia symptomata copiosus tandem sudor una cum Febre solvebat. Instabat Mater, ut Chinam Chinam præscriberem, Natum imparem oneri morboso credens. Renuebam tunc ego, ut qui vigesimam saltem diem jam prope imminentem expectare decreveram; vires enim erant ferendo. Transacta vigesima, Febris fit fortior, illiusque simul ingravescunt symptomata; insuper urina crassa est, pauca, & impense rubra. Renovantur querelæ de Cortice non adhuc propinato. Cunctabundus

hære-

hærebam, videns morbum in summo vigore, quem proinde tunc veluti suffocare minime audebam, certus (ut opinabar) de recidiva longiore, cum tamen Febris adhuc intermittens securitatem cum diuturnitate polliceretur. Augebatur interim nonnihil qualibet accessione sopor, atque delirium. Et licet solveretur utrumque, soluta Febre: cum tamen relinqueret aliquod vestigium sui, instante viriliter Matre (mihi dubio procul infortunia quæ accidissent, exprobratura) Corticem præscripsi ad *semidrachmam* tantum mane ante Febrem, & sero declinante Febre. Sed cum postremus accessus iisdem non modo symptomatis, sed & ultra morem gravioribus fuerit comitatus, sequenti die dosim duplicavi, ut & die tertia. Statim Febris abiit; Urinæ factæ sunt concoctæ, & omnia tranquilla. Sumpsit Corticem iterum ad *drachmam semis*, semel tantum in die ad modicum tempus: quo elapso, Rus adiit, ubi paulo post, spontanea diarrhæa superveniente, perfecte convaluit, duos vel tres tantummodo Tertianæ paroxysmos post Æquinoctium Vernum anni 1708. iterum passus.

XIII. Generosum Virum, Supremum Domesticæ Ducalis Rei Præfectum, *D. Comitem Ludovicum de Marsciano*, Quartanæ prope bimestris, ni fallor, qua tenebatur (contigit id anno *1696.*) ad nauseam usque tædebat. Curabat illum de more D. *Davinius*, meque tunc propter ægritudinem impedito, & cæteroqui in consilium vocari solito, socius illi jungebatur in curatione Vir Scriptis suis, & multifaria eruditione Clarissimus, ac Orbi notus, *D. Bernardinus Ramazzinus*, Comprofessor quondam meus, summopere colendus in Lycæo Mutinensi, postea suspiciendus in Patavino, ubi Primariam merito occupavit Pract. Med. Cathedram. In morbi progressu accitus sum & Ego, ut qui meam jam cœperam circumferre convalescentiam. Nobis itaque omnibus in consilium vocatis, suum Æger de sumendo Cortice desiderium ardens exposuit. Jam Lien illi cœperat nonnihil intumescere, ac propterea ne ultro, ut mos est, durantibus Febribus intumesceret, instabat easdem illico supprimi. Me autem præ cæteris mirabatur cunctantem, quem faciliorem sibi persuaserat, quippe tunc a morbo gravissimo Corticis ope convalescentem. Ponderato symptomate, & iis omnibus, quæ contra usum Corticis adduci potuissent (quatenus metuendum foret, ne plus ob suppressam hoc pacto Febrem augeretur lienis tumor, quam si illius curatio vel omitteretur, vel remediis consuetis absolveretur) decretum fuit, paucis præmissis, esse annuendum votis Ægri, qui propterea statim sumpto Remedio eodemque modis jam dictis continuato, tum a Febre, tum a Splenis tumore absque ulla recidiva liberatus est: nisi forte Morosus quispiam recidivam morbi illius appellare velit lethalem ejusdem ægritudinem post septennium a causa evidenti productam, Febrem videlicet acutam, ex suppressa cutanea quadam habituali affectione oriundam, & intra 14. dies per abscessum ad anum imperfecta judicatam; quo demum abscessu prius in Gangrænam converso, mox difficulter curato, translatoque interim Ægro in aerem palustrem, Febris erratica subsecuta est, quæ tractu temporis lienis tumorem ascivit, dein Icterum, mox Hydropem, & mortem.

XIV. Gracilis *Uxor D. Francisci Guicciardi* Cantoris egregii anno 1708. duplici Tertiana Intermittente laborans, intra paucos dies, accessionibus sese mutuo excipientibus, eo devenit, ut jam versaretur in non levi discrimine, testante id pulsu exili, motibusque manuum, & linguæ tremulis, cum subsultibus tendinum, & hujusmodi gravibus symptomatis, ratione quorum Viatico Eucharistico fuit munita. In Consilium vocor; & quoniam reliqua remedia ex arte præscripta fuerant, & Febris adhuc motum sensibilem suæ invasionis servabat, priusquam iste obliteraretur, statim Corticem Peruvianum proposui. Obstabat, vel videbatur obstare insignis, & amplius lienis tumor tempore morbi, brevi licet, genitus, qui *D. Floranum* Medicum curantem, Doctum, ætateque magis provectum, nonnihil hæsitantem reddebat. Cunctantem nihilominus hortatus sum, ne in gravi periculo præsentaneum, quod spondebam, Corticis auxilium omitteret ob suspicionem augendi lienis tumorem, quem tractu temporis postea Ægra superstite curare poterat, nisi, sublata per Corticem Febre, sponte evanesceret: quod pluries mihi contigisse asseverabam. An-

Annuit ille; & oblatis in remissione Febris *duabus drachmis* Chinæ Chinæ, & *drachma una* quotidie per duos sequentes dies, Febris omnimode depulsa est. Præscribitur tamen ad majorem cautelam alia *semiuncia* in octo partes dividenda, qua ad impediendam recidivam assumpta, præter illius expectationem Splenis tumor evanescit in totum: & sic eodem fere tempore a Febre simul, & a tumore lienis curata est absque ulla penitus recidiva. Plures Casus istiusmodi, nempe de Febribus Intermittentibus, præsertim Quartanis, tumore Viscerum infimi Ventris comitatis, & per Corticem una cum tali symptomate sanatis, afferre possem, quos tamen, utpote triviales, & passim obvios, satius est silentio præterire.

XV. Non æque tamen silentio prætercam (ne scilicet meæ numquam desim ingenuitati) Casum singularem inter tot felices minus faustum, qui non mihi quidem, sed meo quondam Præceptori contigit, dum viveret; quamquam nec illum inter meos connumerem, neque Cortici imputandum credam, ut ei fortasse imputarunt mussitantes quidam Cynici illius temporis. Referam tamen, ut alii judicent.

Meus itaque colendæ semper memoriæ Præceptor, *Frassonus*, Nobili cuidam Viro Quartana Febre per mensem circiter detento, & supra modum vexato, cum notabili anhelitus difficultate, atque œdematoso pedum tumore, ante Febrem exortis, & cum ea in dies crescentibus, Chinam Chinam exhibuit, & Febrem sustulit. Post aliquot alios successive dies tumor œdematosus suapte natura in incrementum pronus major est factus ad tibias, & crura sensim procedens Ventre non immuni; atque ita, increbrescente anhelitus difficultate, intra paucos tandem menses a serosa colluvie universaliter obrutus Æger Fato cessit, Hydropicus Abdominis simul, & Pectoris.

Si Casum hunc justa lance obiter pensitare velimus, pro Cortici idemnitate subit animadvertere, non modo ante illius oblationem, verum & ante Febrem inchoata jam esse utriusque Hydropis rudimenta, cui Causæ quoque prægressæ (quas modo recensere non vacat) plurimum contulerunt; unde ex præexistente dispositione in actum jam partim deducta potius quam ex suppressione Febrium, quibus non solum vigentibus, sed & ante eas, ab alia causa ortum duxerat, Hydrops ille accersendus videtur, quemadmodum egregie distinguit *Raymundus Restaurandus* -- *Vel enim* (inquit ipse) *Hydropem præcedunt Febres, præsertim Quartanæ, sicuti Celsus adnotavit, vel hæ subsequuntur Hydropem. Posterioribus his inutiliter exhibetur China China; quandoquidem sunt productum causæ, utplurimum curationem respuentis. Id remedium aliquando a me usurpandum est in gratiam Ægrorum illud efflagitantium, solatium aliquod illis quæsituro: desinebat revera Febris, sed paucis post diebus revertens; vel saltem Hydropi nihil detrahens, utplurimum lethali* -- Quod & confirmat propria experientia Cl. *Nigrisolus* in Scholio ad hunc Textum -- *Non eadem est ratio* (sequitur Restaurandus, celebris licet Humorista) *si Febres antecedunt Hydropem: nam non admodum difficulter curantur, nam sæpenumero Hydrops recedit, dummodo omnia convenienter accedant, præsertim in catharticorum usu, quæ eadem die Febres revocantia, hoc pacto Hydropi augmentum, & fomentum præbent.*

Sed etiam præter hoc, quod maxime verum observatur in Praxi; certum est ex adverso, & omnibus notum, plurimos ex Quartanis per Chinam Chinam nequaquam depulsis sponte sua in Hydropem labi. Immo Æstate anni specialiter 1707. non paucos vidi in Urbe nostra ex Tertianis simplicibus, atque duplicibus, quibus Cortex administratus non fuerat, intra paucos dies tumidos factos, ac veluti Anasarca (rectius pectoris Hydrope) correptos obiisse; inter quos Puerula *D. Comitis Sorræ*, tres circiter annos nata, Parentum suorum antea deliciæ, mox luctus. Contra, eodem tempore Germanus quidam ex ignobiliore famulatu Serenissimæ Ducissæ Brunsvicensis Dominæ meæ, Quartana triplici laborans, cum universali Corporis, præcipue vero Abdominis intumescentia, itaut jam Hydropicus conclamaretur, curatus est a *D. Clerici*, me tunc absente, vocato, per Chinam Chinæ: per quam fugatis Febribus, fere sponte, vel saltem paucissimis, atque levissimis adminiculantibus remediis, Hydrops ille, plus quam incipiens, utpote Febrium vel soboles, vel comes prorsus evanuit. Immo, dum hæc actu con-

conscriberem; Quartanarium *Sacerdotem Ecclesiæ S. Viti Rectorem* China China ipse curavi, cui Quartana simplex in duplicem conversa pedum, tibiarum, crurum, nec non ipsius abdominis intumescentiam intulerat, cum respiratione difficili, & ad quemcumque corporis motum valde anhelosa. Huic ergo, sublatis ope Chinæ Chinæ Febribus (simplici tantum leniente præmisso) partes omnes antea turgidæ, sponte, ac brevi detumuerunt; & respiratio in statum omnino naturalem rediit, itaut libere ambulare, ac ipsi venationi indulgere facile potuerit. Et licet mox recidivam sit passus quoad Febres, non tamen ullam passus est intumescentiam, aut anhelitus difficultatem; unde nullo negotio, post modicum temporis repetito remedii usu, prorsus convaluit.

Si ergo ex una parte sine usu Chinæ Chinæ Quartanæ Febres sæpius Hydropem accersunt: ex alia vero parte, si ope illius evanescit cum Quartanis Hydrops inde productus, ut modo retuli, cur in casu unico, ubi, fugatis per eamdem Febribus, processit ultro jam inchoatus Hydrops, adscribendus erit ille ipsi Chinæ Chinæ, non vero antecedenti dispositioni post depulsas Febres adhuc superstiti? Exempla Febricitantium, quibus Hydrops adjungebatur, curatorum ope Chinæ Chinæ, sunt adeo in Praxi obvia, adeoque familiaris est hujusmodi curatio utentibus Peruviano Cortice, ut minime hæsitarit idem *Restaurandus* peculiare Caput inscribere -- *De Hydropis succedentis Febribus Curatione ope Chinæ Chinæ*: ubi plures adducit historias hujusce generis notatu dignissimas. Idem vide apud *Monginotium*, *Jonesium*, *Blegnyum*, *D. Acquin*, *Badum*, *Glantzium*, & alios; quod Lectori lubet indicare, ne unum tantum uni Casui videar opponere, cum prostent mille favorabiles.

His stantibus, decernat modo pro libito quicumque vult super eodem Casu infausto superius allato, intra annos triginta unico, quantum novi; videatque, an tanta illum teneat fiducia, ut Corticem propterea vel absolute noxium valeat damnare. Ad me quod attinet, crediderim, illum non suffecisse quidem curationi Hydropis a Febre nequaquam pendentis, ut suffecit curationi ipsius Febris; minime vero putarim ulli eorum obfuisse: cujus rei exemplum non absimilem afferam ipse *Lib.* 3. *C.* 5. *Hist.* 5. Quod si vere obfuisse contendatur, id saltem præcipitanter non imputetur Remedio suapte natura insonti, sed inopportunæ forsitan, aut præmaturæ illius oblationi. Hanc ob causam constitutæ a nobis sunt, quæ in antecedentibus exstant, pro congruo illius usu Regulæ, ac Exceptiones: quibus cum hoc Casu collatis satis patet, suspectam de inani eventu quo ad sublationem Hydropis esse potuisse ab initio oblationem Febrifugi. Quandoquidem, etsi vere Depurativa non erat Febris adjuncta, itaut Corticem absolute respueret, neque tamen erat vere Corruptiva, itaut plane eumdem admitteret, quippe Hydropem illum ante ipsam sponte ortum nequaquam producens. Notum est autem, quodvis Remedium, utut innocuum, sæpe non prodesse, & nonnumquam etiam obesse, si minus tempestive administretur -- *Sed hoc est peccatum temporis* (inquit *Badus*) *non est Medicinæ peccatum*.

XVI. Eo ipso tempore, quo curabam *D. Comitem Nogarolam* a Quartana simplici in *Perniciale* conversa, insignemque illius curationem specialiter describendam *Cap.* 6. *Lib.* 3. trahebam felicissime media valida methodo tunc primo a me excogitata offerendi Chinam Chinam in casibus hujusmodi, eodem quoque tempore habebam præ manibus *D. Geminianum Levizzanum*, Virum Patritium, decumbentem ex Tertiana Intermittente primo simplici, mox duplici, tandemque naturam *subcontinuam*, & *corruptricem* adepta. Circa morbi initia, cum errata in victu prægressa, & repletionem Ventriculi fateretur Æger, oblatum est vacua die, nempe 13. mensis Septemb. an. 1695. Elect. lenitivum ad *unc. j.* mox altera die vacua correspondente celebrata est phlebotomia; & in progressu administrata sunt ex arte consueta remedia. Cum hæc nihil proficerent, sed Febris quotidie magis invalesceret, vocatus est in consilium *D. Ramazzinus*, cujus suasu exhibitus est 23. Septembris die inter reliqua Cardiaca Lapis Bezoardicus, & die 25. affixa sunt femoribus vesicantia, ob motus artuum convulsivos, gravemque totius nervosi systematis affectionem. Quia vero morbus in deterius labebatur, & qualibet accessione pulsus fiebat humilior, ac abolitioni

proximus, algorque feralis artus omnes universaliter detinebat ad plures & plures horas: ideo metuentes ambo, ne una, vel altera accessione superveniente Æger occumberet, de antevertendo totis viribus paroxysmo eramus soliciti; idque sperabamus quidem unanimiter à China China, sed cum hoc discrimine, quod *D. Ramazzinus* ei non satis fideret in tali casu ad exitium tendente (esto quod periodi adhuc non obscure se proderent). Ego vero certam illi fiduciam adhibere, eo quod insignes ejus vires in casu longe graviore, & morti proximo, nempe in memorato *Comite Nogarola* actu experirer. Cum autem die 27. illius mensis Corticem exhibuissem eidem *Comiti*, & mane diei 28. eum jam morti ereptum, ut referam suo loco, invenissem, eadem die 28. Septembris enarrans *D. Ramazzino* casum, & exitum felicem, omnem ab eo hæsitantiam submovi circa oblationem Chinæ Chinæ in hoc quoque casu magis vulgari, etsi gravissimo. Quamobrem ea ipsa die 28. qua mirus effectus Corticis die prægressa oblati *D. Comiti Nogarolæ* jam per Urbem celebrabatur, illum obtulimus D. quoque *Levizzano*, sed methodo tantum vulgari, ut vulgaris adhuc quodammodo dici poterat (quantumvis gravissima, sed tamen inducias aliquas adhuc præbens, morbi conditio. Oblatus ergo est Cortex ad *drachmas* tantum *duas* juxta morem, quoniam sufficiens erat a futuro paroxysmo distantia, ut vis remedii justa dosi exhibiti in actum deduceretur. Repetitus est dein illius usus die ejusdem mensis 30. ad *drach. j.* & per quinque dies sic continuatus: unde celer, & integra Febris quondam *benignæ*, mox naturam *corruptivam* sensim adeptæ, solutio.

XVII. *D. Carolo Tamburino*, præclaro, & egregiæ indolis Adolescentis, postea Cassinensi Monacho, Quartana correpto, in tertio Paroxysmo supervenit ex improviso cæcitas fere omnimoda cum dilatatione pupillæ utriusque oculi. Symptoma hoc visus abolitionem minitans uno, vel altero repetito Febris accessu *D. Candrinum* illi assidentem impullit, ut de Febre graviffimi hujusmodi affectus productrice supprimenda cogitaret. Super hac re tamen me privatim consuluit, & annuentem habuit; dein consilio inito cum *D. Ramazzino* (sic exigente Ægrotante) sancitum fuit inter ipsos, Corticem nulla mora interposita esse propinandum: quo facto, statim substitit Febris, nec amplius rediit, visusque sensim cœpit in pristinum statum reduci, mediantibus etiam aliis remediis materiæ jam parti infixæ discussionem promoventibus: quod egregie præstitum fuit, remanente tantummodo ea visus imbecillitate, quæ pro acutiore, ac minutiore obtutu, opem Specillorum exposcit.

XVIII. Pro Coronide casum hunc addam, qui meo quondam *Præceptori* pariter contigit, & qui signate adnotetur velim, cum super hoc uno fundata primo fuerit Praxis mea circa usum meliorem Corticis, translatum scilicet, atque promotum ad curandas Febres Exitiales, de quibus tum Libro sequenti, tum præsertim tertio. Casus autem fuit hujusmodi.

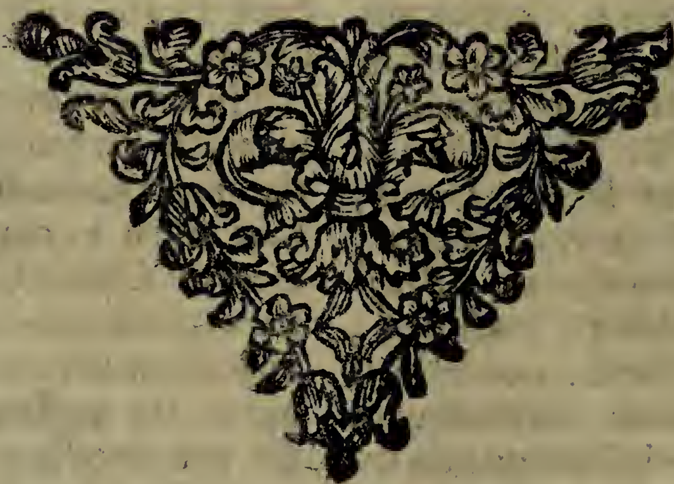
Patritius quondam Vir *D. Octavius Masellus* quinquagenarius, habitusque Corporis summopere obesi, corripitur Febre Quartana simplici Intermittente circa annum 1678. Post aliquot Paroxysmos incipiunt accessiones fieri aliquantulum fortiores, & in sua duratione protrahi. Observantur tractu temporis in vigore febrilis effervescentiæ aliqui motus tremuli, & subsultus tendinum, lingua fit scabra, urinæ imminutæ, ac crassæ, mensque non omnino constans: soluta tamen accessione, solvuntur omnia. Quia vero quolibet Paroxysmo gradatim intenduntur eadem symptomata, & paroxysmi iidem majorem extensionem acquirunt, de propinando celeriter Cortice, priusquam Febris reddatur Continua, decernit *Experientissimus Frassonus* curans. Et quoniam eundem Ægrotantem amicitiæ ergo invisere solebat alter Medicus majoris auctoritatis, & gradus, licet nec majoris eruditionis, nec æqualis experientiæ, huic quoque communicari *Frassoni* consilium, congruum visum est assidentibus. Horruit hic, iis auditis, mala innumera Ægro ominatus, si China China oblata fuisset, cui potius remedia Cardiaca, & Bezoartica substituenda esse clamabat, repetita insimul, quæ paulo ante luculenter celebrata fuerat, Venæ sectione, hirudinum quoque, & cucurbitularum appositione instituta, & aliis hujusmodi. Hæc *Frassono* relata impedimento fuere, ne Corticem offerret; protestabatur tamen, quod cuncta male cessura erant Amico Ægrotanti, neglecto

glecto usu Corticis opportuno. Differri in alteram saltem accessionem hujusmodi remedium instabant Consanguinei Ægrotantis. Periculum esse in mora, respondebat *Frassonus*: se tamen nolle, altero Medico non approbante, immo palam improbante, Corticem exhibere. Interim non obstantibus, quotquot praescriberentur, Cardiacis, aliisque praesidiis, novus de more Paroxysmus accessit, iisdem, sed longe intensioribus stipatus symptomatis, quibus insuper singultus frequens, atque importunus addebatur. Neque evanuere brevi, ut antea, eadem symptomata, sed tantum imminuta fuere cum proportione aliqua ad decrementum Febris, quae tamen protrahi coepit usque ad alterum paroxysmum, remissionem tantummodo modicam passa loco consuetae intermissionis. Intra duas, vel tres accessiones mortem futuram non sine lacrymis ominabatur *Frassonus*, omissionem culpans ex una parte, & ex alia gratias Deo reddens, eo quod sors veluti quaedam obstiterit oblationi Corticis, quem fortassis inaniter, & cum calumniae periculo tentatum (quandoquidem tentatus foret) ex iis, quae subsecuta erant, suspicabatur. Clamabat contra alter Medicus, optimum consilium fuisse, abstinuisse a Cortice, quippe remedio semper quidem suspecto, maxime vero in hac Febre, occultam prius, mox remediorum methodicorum ope delevatam, malignitatem praeseferente. Clar. interim J. C. Philologus eximius, & Mathematicus Seren. Ducis, D. quondam *Jo. Baptista Boccabadatus*, Amicus Ægrotantis amantissimus, *Frassonum* privatim interpellavit, suasitque, ut Corticem vellet exhibere, posthabitis alterius Medici in Curam nequaquam vocari sophismatis, quotiescumque eo remedio Ægrum sanari posse haud improbabiliter crederet, quem caeteroqui ad exitium properantem, ipse clare dignoscebat: subdens insuper, aequum non esse, ut propter Medicas cavillationes, vel politicas cautelas, vel vana officia periret homo, intentato remedio probabiliter profuturo. Ad haec respondebat *Frassonus*, occasionem suapte natura praecipitem jam lapsam esse, Febrem jam, nedum Continuam (etsi remittentem) sed & malignam esse redditam, & consequenter Cortice inexpugnabilem. Interroganti vero, num saltem sine damno posset remedium tentari, ultro respondebat, se credere Corticem in hoc casu aeque insontem, ac invalidum: nolle tamen proinde dubio tentamine illum Ægrotanti praescribere, *nec subire speciem ejus ut occisi, quem brevi sors ipsius erat peremptura*. Si res sic habet, subjunxit alter: offeram ipse; nec refert, si Virum mihi amicissimum, caeteroqui moriturum jugulasse dicar, quem interea forte servare per remedium tutum in periculo certo, & in occasione ancipiti, extra spem non est. Hoc dicto, abiit statim, *drach. ij.* pulveris Chinae Chinae a Monialibus emptas secum detulit, easque ex Vino, ut mos erat, Ægro potandas dedit ingruente paroxysmo: quo non sine magno discrimine tandem transacto, novus non rediit. Inscius rei gestae alter Medicus triumphum canebat, reportatam de morbo victoriam Cardiacis adscribens. *Frassonus* vero totius successus conscius jam factus, dolo laudabili, eumdem Corticem adhuc praescribebat ad *semidrachmam* singulo mane in forma boli, sub nomine Confectionis Alchermes, & de Hyacintho. Hac pia fraude citra aliud pharmacum Æger a reliquiis febrilibus, a motibus convulsivis, singultu &c. intra paucos dies feliciter evasit, nullam omnino dein recidivam passus.

Hujus eventus menti meae tunc valide impressi crebra postmodum reminiscentia quemadmodum mihi occasionem praebuit olim excogitandi Methodum efficaciorem China China utendi pro Febrium Perniciosarum tum Intermittentium, tum Subcontinuarum medela, ut nuper innui: ita postea fidentius animum addidit pro faciliore, vulgarique illius usu in quibuslibet Intermittentibus non plane quidem *Perniciosis*, sed ob adjuncta in progressu gravia symptomata naturam *valde corruptricem* nactis. Sic nuper (ut unum, alterumve hujusmodi exemplum cursim subnectam) tenellam Virginem, Neptem ipsius Praeceptoris mei *Frassoni*, Tertiana duplici primum Intermittente, mox Subcontinua cum praeexistente Chlorosi, ac Cachexia detentam, dum transacta decimaseptima morbi die Febris in Acutam jam sensim degenerantis indicia se

se proderent cum notabili periodorum obscuratione, China China bis in die parca dosi propinata satis laudabiliter curavit: Chlorosi quidem pro tunc superstite, sed & ea quoque propriis remediis opportuniori demum tempore sublata. Aliam denique (ne longior sim) Adolescentulam, Infectoris cujusdam filiam antiqua item Cholorosi, tussi molestissima, diuturnaque simul Tertiana duplici Subcontinua; quæ acuta palam symptomata tandem asciverat laborantem, unde illi vel Vitæ periculum proxime imminebat, vel transmutatio Febris in habitualem (id quod macies insignis cum calore ad tactum acerrimo, tussis contumax, & symptomatica indesinens sudatiuncula satis indicabant) exhibitus in his circumstantiis Cortex, idemque ad diutinum tempus continuatus, ac repetitus, perfecte sanavit.

Atque has tandem Historias, quarum ferme quælibet rationalem, & cautam Chinæ Chinæ administrationem ostendit in Febribus Intermittentibus, suapte quidem natura *benignis*, sed quopiam sui progressus tempore ob superventum graviorum symptomatum naturam *corruptricem* adeptis, placuit recensere: immo & aliquam ex iis inferere, in quibus Febris neque Perfectiva quidem, sed neque ex se plane Corruptiva, alicui morbo etiam insanabili præorto, vel saltem præconcepto, supervenit, qualem *num.* XV. supra retulimus. Quæ sane omnia non alio nomine hic fuimus complexi, nisi ut multifariæ oblationis Peruviani Febrifugi in quibuslibet Intermittentibus non Perniciosis, ut & in quibusvis illarum circumstantiis, & quolibet pariter ipsarum tempore institutæ, exemplum aliquod prostaret modo magis, modo minus felix, ad illustranda secundum praxim, confirmandaque cuncta, quæ antea statuimus, & ad complementum integrum primi hujusce Libri: cui propterea, omnibus jam, quæ in eo proponere contigit, absolutis, Deo dante, finem imponimus.

THE-

THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER SECUNDUS.

Febrium Perniciosarum Intermittentium (saltem ab ortu) descriptionem, & curationem continens, ex aliorum Auctorum observatione, additis Scholiis materiam hanc magis illustrantibus.

CAPUT PRIMUM.

Malignus mos, & prava in universum Febrium hujusmodi Perniciosarum Natura indicatur. Accurati circa hanc materiam Auctores perpauci. Vis Peruviani Corticis *adversus eas eximia.*

JAM vero postquam latiuscule spatiati sumus, fas est paululum vela contrahere, & recta deinceps terminum petere, in quem ab exordio, totoque pariter primi Libri decursu saltem indirecte collimavimus. Etsi autem, quæ hactenus tradidi, reputem talia, ut cum subsequentibus, licet longe certioribus, non male cohæreant, quippe nec in semetipsis vana, nec in praxi absona, vel contemnenda: si cui tamen ea non prorsus arrideant, liberum sit ei sentire quod velit in rebus identidem tam incertis, ac dubiis, me quidem hic loci minime reluctante. Quamobrem mutata in totum priore scena, fingere saltem non renuo, fallaces fuisse usque adhuc omnes ratiocinationes meas. Atque hac fictione supposita, do lubenter cuicumque (nec piget) Chinam Chinæ in benignis Intermittentibus, etsi fuerint diuturnioris, aut difficilioris judicationis, non adeo liberaliter esse usurpandam: do, quod ignoto nobis modo intimiore operationis illius, quasi agentis incantamenti adinstar, detur ansa suspicandi, quod causa Febris intus detineatur, quod Febris ipsa consopiatur potius, quam sanetur, post repetitam quandoque pluries, ac pluries remedii oblationem nihilominus reversura. Hæc, inquam, omnia do cuicumque contra Febrifugum istud pertinacem etiamnum antipathiam foventi; immo fateor, quod hæc ipsa qualiscumque nonnullorum constans aversatio, quantumvis vana, non potest, quin mihimetipsi, oppositum licet palpanti, sed de imbecillitate mea, ut par est, demisse sentienti, quidpiam vel demat, vel saltem enervet fiduciæ meæ: ut propterea Peruvianum Corticem rariuscule in iisdem Intermittentibus *benignis*, quæ scilicet non raro *depuratoriæ* sunt, nisi aliqua inde emergens urgeat necessitas, consuescam præscribere, ut alias edixi. Quod forte haud facile credidisset quisquam ex iis, qui me pro hujusmodi remedio in antecedentibus quasi declamantem (neque tamen dicti me pœnitet) ac veluti pro aris, & focis dimicantem legerit.

Revera minime ex animi proclivitate ingenita erga illud, remedium istud tueor, vel opiniones meas, vel dicta mea, quæ parvi facio: sed miseros tantum Ægrotantes studeo tueri ab exitio, cæteroqui nonnumquam irreparabili, quomodocumque illos & prompte, & certo tueri valeam. Neque enim refert in præcipiti casu, & instante morte quærere, utrum tollatur omnino, an solum consopiatur, vel figatur Causa Febris, sicuti neque, an Curatio sit quodammodo Palliativa, & an metus sit Recidivæ. Qui enim jam ope moritur, quoquo modo sanari queat, sanetur saltem ad tempus, ut iterum possit ægrotare, ut in posterum, dummodo serius, possit occumbere. Hoc unum si spponderem, non quid minimum sane sponderem. Quid si integram, favente Deo, inco-

Incolumitatem pollicear? Cum ero istam & firmam, & putam opportuno Peruviani Corticis usu in quibusdam Casibus, etiam ferme deploratis, obtineri posse plurimo usu compererim: ideo, posthabitis Theoriis omnibus, quæ fallaces esse possunt, & fortasse ut plurimum sunt, certam tantummodo sanationem in certo periculo ostendam; quod est potissimum totius nostri Tractatus argumentum.

Contingit itaque aliquoties, ut Intermittens Febris quælibet, maxime vero Tertiana tum Æstiva, tum Autumnalis, tantam præseferat pravitatem, eamque primis paroxysmis adeo occultam, adeo latentem, ut quantumvis Medicus (nisi admodum cautus sit, & expertus) nil tale metuat, illa tamen inopinato tertia, quarta, vel quinta accessione Ægrum tollat de medio, omnibus artis conatibus plane irritis, excepto Peruviano Cortice: cui uni, si valide usurpetur, indita fuit a Deo facultas, hominem in extremo periculo constitutum præsentaneo auxilio ab Orci faucibus eripiendi, dummodo ad vigintiquatuor horas circiter victurus sit, quatenus scilicet per totidem distet a nova accessione ipsum proxime interemptura. Priusquam tamen certam Methodum prodam ducendi in usum strenuum istud Medicamentum in hujusmodi casibus, in quibus posse illud perficere, ne per somnium quidem ante me (absit a verbo veritatis jactantia) cogitaverat quisquam apud nos necesse est, casus ipsos, seu Febres illas peculiares, atque exitiosas, in quibus specialiter convenit, exacte describere: maxime cum istiusmodi Febres constituant intra genus Intermittentium speciem suam determinatam, in varias etiam differentias seu sublaternas species divisibilem. Neque enim illæ, licet non admodum frequentes sint comparative ad Intermittentes benignas, sunt adeo infrequentes, ut quolibet anno aliquas saltem earum cuilibet Medico Ægros plurimos invisenti non contingat observare; immo audeam asserere, illas in quibusdam constitutionibus præsertim fervidioribus, & prope dies in primis caniculares, necnon etiam ultra Autumnale Æquinoctium, adeo familiariter nonnunquam, grassari, ut nescio quid, fere dixerim, Epidemici redolere videantur. Atque ideo non parum forte præstitero, neque Monstri cujuspiam in Medicina perrari jugulationem tradidero, sed morbi ferocissimi, & passim obvii, suamque, ut dictum est, speciem apud Medicos saltem accuratiores obtinentis, si Febrium harum prius Naturam, aut morem describam, ut possint dignosci; mox Methodum exhibendi in iisdem Peruvianum Corticem proferam, ut possint expugnari.

Ne tamen videar affectare novitatem, ubi ea vere non est, palam profiteor, in ore Medicorum identidem subaudiri illarum nomenclaturam, easque vulgo *Perniciosas* appellari. Sed id fere tantum dici consuevit, cum jam hominem interfecere: quasi Medicus eo casu non ultra teneatur pro sui tutela, nisi de aperiendo post obitum Ægrotantis nomine Morbi inopinato lethalis facti, sitque satis, si re infeliciter gesta stupidus exclamet, ac terrefactus--*Quis unquam credidisset?* Neque plane reprehensibilis hucusque fuit hujusmodi excusatio: cum retroactis temporibus vix tantillum luminis prostaret Medicis pro tempestiva fraudulenti hujusce Morbi dignotione, aut curatione. Etenim nulla fere apud Auctores (exceptis infra recensendis) facta reperitur nisi per transennam mentio Intermittentium *Perniciosarum*: & siquidem reperitur; nulla tamen peculiaris earundem præscribitur cura, sed oscitanter prætermittitur: dum ex adverso *Benignarum* sola periodo se prodentium, & septeno ut plurimum circuitu sponte cessantium, graphica traditur descriptio, & copiosissimus instituitur pro ipsarum curatione remediorum apparatus.

Unus inter Antiquos excipitur, ut qui utrumque egregie præstitit, *Ludovicus Mercatus*, Vir celeberrimus suorum temporum, & duorum Hispaniæ Regum, Philippi Secundi, & Tertii Protomedicus, qui Tertianarum Intermittentium Perniciosarum descriptionem æque ac curationem distinctam pro viribus Artis illius seculi incomparabili sedulitate complexus est. Illius deinde animadversiones Diagnosticas tantum, atque Prognosticas in fide Auctoris potius, quam ex propria observatione retulit, ac in epilogum satis luculenter contraxit *Daniel Sannertus*, ommissa tamen multifaria primi Auctoris curatione, singulis Perniciosarum speciebus, aut differentiis ab ipso constitutis, accomodata. Et quasi nil de hac re pos-

sis

fit ipse testari, priusquam sensa *Mercati* referre aggrediatur, hanc veluti protestationem partes tantummodo relatoris agens præmittit -- *Verum, licet Tertianas Febres Intermittentes omnium Putridarum brevissimas, & securissimas esse vulgo tradatur: quia tamen Ludovicus Mercatus* lib. de febr. *6. experientia sibi compertum scribit, etiam tertianas nonnunquam periculo non carere, febres etiam Intermittentes inopinato Ægros non paucos perdidisse, breviter complecti libet, quæ ille adnotavit* -- Reliqua vide apud eundem *Sennertum* suo loco. Alii quoque Auctores (quod & alibi sum dicturus) Perniciosas Intermittentes dari scripserunt, aut docuerunt exemplis, sed obiter; nemo autem, quod sciam, Spartam hanc, ut *Mercatus*, adornandam suscepit.

Inter Recentiores vero *Richardus Morton* Practicus Londinensis felicissimus Intermittentis Perniciosæ descriptionem sub aliorum potius Morborum nomine, quam sub nomine ipsius Febris (cujus tamen iidem morbi sive veri, sive crediti, sunt mera symptomata) aggressus est: & quod magis refert, illius Curationem ope Chinæ Chinæ (mihi quoque, antequam ipse sua ederet scripta, Urbe mea teste compertam) auspicato attigit, & experientia multiplici confirmavit; licet apud nos, nescio quo Fato, perexiguam, ac fere nullam visus sit fidem obtinuisse; forte quia, vel quæ protulit de suo Veneneno Febrili, & de actione Peruvianæ Antidoti in illud, communiter parum arriserint, vel quia larva illa Proteiformis, quam ipse febribus Intermittentibus imposuit (easdem sub aliorum morborum specie, omni suppressa Febris signatura, latere asseverans) illas adeo velarit, ut potius Morbos illos, quam Febres velle curare per Chinam Chinam sit creditus. Quod equidem, sicuti in his terminis falsum esset, ita sic intellectum pro falso forte reputatum est? licet Auctor omni laude, omnique fide dignissimus, si attente legatur, vere aliter sentiat.

Cum itaque contra Methodo clarissima in Perniciosarum Intermittentium descriptione procedat *Mercatus*, Illi propterea, utpote Primo Observatori, concedenda est in præeundo dignitas ordinis. Et quoniam tam dilucide scripsit, ut non facile fas sit æquali claritate, ac ordine idem præstare, liceat potius, quam vel id intentare, vel Lectorem illuc relegare cum incommodo, liceat, inquam, quæ ipse exaravit, transcribere ad literam, prout jacent in Codice meo, & brevibus tantummodo Scholiis appositis, a veteris Doctrinæ Zizania tantillum purgare. His absolutis, *Mortoni* postmodum sensa lubet adjicere in subsequentibus, ad hoc, ut Lector commode possit utramque descriptionem ob oculos positam, cum utilitate simul conferre: ut demum, tantis toto secundo hoc Libro præmissis luminibus, clarius quæ ex observatione mea, & diutina praxi, ipse tandem sum prolaturus in tertio, valeant intelligi, credi, & in communem usum adoptari.

CAPUT II.

De Tertiana Perniciosa ex *Ludovico Mercato*, Scholiis aliquot insuper adjectis.

IN eo febrium genere, quod febres complectitur tertio die exacerbationem efficientes, perniciosa hæc, neque satis vulgata, aut cognita tertianæ species, non sine magno laborantium exitio, & Medicorum admiratione reperitur. Quæ sane ut rarius accidit, ita difficilius noscitur, graviusque ob id invadit, & ob ignorationem, majorem infert terrorem, & admirationem; & quod perniciosius est, negligentius curatur. Quis enim credet usquam, tertianam febrem posse lethalem fieri, eo maxime cum ab Hippocrate dictum sit: Quocumque modo intermiserit, periculum abesse significat, *& mille aliis in locis tertianam brevissimam, securissimamque esse. Sed mirari jam desinat quisque, cum experimento non admodum raro constet, febres multis modis intermittentes inopinato laborantes non paucos perdidisse, decepisseve Medicos, vel doctissimos. Quamobrem quod experimento mihi in hac re habeo compertum, hoc uno capite patefacere studui.*

SCHOLIUM I.

Auctor respse ad Perniciosæ Febris genus solas tantum Tertianas tum simplices, tum duplices refert; quod quidem frequentius, & infortunio magis præcipiti solet contingere: nihilominus etiam Quartanis Intermittentibus tam sim-

simplicibus, quam duplicibus, aut triplicibus eundem characterem (rarius licet, ac lentius) nonnunquam accedere, satis ostendunt Historia ultima Libri antecedentis, aliæque in subsequentibus exponendæ. Idem quoque videre est apud *Donatum*, *Mortonum*, & *Horstium*. Idque ipsum pariter Intermittentibus quibusvis quandoque accidere posse; nullus dubito. Pravam autem hujusmodi Febrium naturam satis aperte in ipsa definitione patefacit, ubi eas *lethalium* nomine statim designat.

Est itaque perniciosa tertiana febris quædam, quæ simulata tertiani circuitus effigie, lethalis, & mille accidentibus periculosissimis implicata existit. Tertianæ tamen vocabulo, & simplicem, & duplicem *subaudiendam esse diximus, cum utramque perniciosam esse haud raro mihi, & multis compertum sit.*

Fieri quidem perniciosam aliquam tertianam, contingit uno e sex modis. Primo *quidem, occasione membri alicujus præcipui, in quod decumbat humor, quem natura a vasis ad eorum extrema transmittit: nam cum membrum ex præcipuis sit, dubium non est, vitæ periculum impendere ex læsione quavis in ipsum illata, haud secus quam in turgentibus humoribus, a quibus factam affectionem ob id periculosam arbitramur, quod vereamur, ne humor turgidus in aliquod membrum princeps irruat.* Secundo *talis efficitur, quia humor, qui a venis ad prædicta extrema ejicitur, tenuis admodum sit, & summe putridus, qualis censetur tenuissima bilis copioso ichore plena: quo fit, ut qui hac febre laborant, frequentissime syncope corripiantur, & eo, quod facillime exolvantur, inanitione periclitentur, sudore enim pernicioso dissipantur, quod ex humoris vitio, spirituum, & alituræ substantiæ plurimum cum sudore habeat.* Tertio *ab humoris* (non putredinem quidem) *sed summam pravitatem, vi pravorum alimentorum contractam, cujus constat meminisse Hippocratem* 7. popul. tex. 81. *referentem causas, & occasionem choleræ morbi, quem in has febres commigrare plerumque refert, ut optime intellexit Vallesius: aut prodeant sic vitiosi ob ustionem, & peculiare vitium, quale sortiuntur* bilis vitellina, prassina, æruginosa, *& quæ in confinio est atræ bilis, quippe cum tanta sit horum humorum pernicies, si accedat insuper putredinosus calor, eosdem adeo excitat, & deterrimos reddit, ut quocunque ierint, perniciosissima inferant, & lethalia accidentia. Multi vero ex barbaris Medicis arbitrati sunt, impossibile esse, ex prædictis humoribus febres fieri, cujus census fuere* Isaac, & Rasius, Avic. Serapio, & Halia; *eo quod humores ejusmodi,* ut Averro 7. collig. *scripsit, de natura essent veneni: quos protinus in quovis affectu natura per vomitum trudit, licet læthaliter sæpius: & nituntur probare suum dogma ex Arist. qui* 4. meteor. *profert, ignem, & quæ ignea sunt, putrescere non posse. Verum si quis rem ipsam, & auctores penitus consulat, reperiet, hos humores, & febres, & alios etiam affectus excitasse: nam primo eorum meminit* Galen. lib. 12. method. *in exemplo de juvene febriente, qui æruginosam evomuit choleram, & ob id convulsione correptus. Zoarus etiam expresse* 3. theisir *febrium reminiscitur, quæ ex his humoribus concitantur, dicens:* Febris quæ fit de genere transitionis febris ephemeræ ad febrem cholericam, si fuerit de genere prassinæ, aut eruginosæ, habebit accidentia magis fraudulenta. *Item dicit:* Febris ex cholera, quæ in ultima caliditate, ac siccitate existit, cum substantia densa, & crassa, sicut est cholera vitellina, prassina, & æruginosa, febres perniciosas gignit, *& Aver.* 4. *collig. scripsit etiam in confirmationem hujus veritatis,* Pejor specierum causonis est illa, quæ fit ex cholera zinaria, vel prassina, & tertiana insanabilis. *In tanta autem Auctorum controversia censeo primos sensisse, non posse fieri febrem salubrem ex prædictis humoribus, non autem ex toto negasse ejus* generationem. *Quinimmo ex eorum rationibus ego colligo, non raro posse succrescere febrem interpolatam: nam ut Isaac scribit, tantum est odium, quod natura habet cum cholera prassina, & æruginosa, quod non patitur ejus malitiam in venis: quo fit, ut certius sit ab hoc humore febrem interpolatam fieri, quam continuam; quam sane fore gravissimam, & malignam, nemo dubitabit.* Quarto, *tertiana efficitur perniciosa, ob humoris crudi, & inæqualis crassitiei, ac tenuitatis maximam copiam: cujus ratione more febris syncopalis humorosæ tertiana etiam talis efficitur, unde non raro, sicut illa cordis calorem, ita hæc totius corporis calorem extinguere nititur

ritur, *&* *ob* *id* *periculosissima* *existit*. Quinto, *non minus perniciosa efficitur ex adjuncto aliquo accidenti*, *nimirum ob aliquem defluxum*, *quem calor febrilis mox a principio concitat*, *cujus ratione thorax*, *pulmo*, *&* *cor non raro*, *aut ventriculi os anxietate*, *difficili respiratione*, *&* *pulsus interceptione*, *mille modis periclitantur*. *Quod etiam & longe gravius accidere conspicimus*, *si uterus*, *aut uteri aliquod vitium febrilis caloris vehementia in consortium trahatur*. Sexto vero *&* *ultimo perniciosior efficitur tertiana ob venenosam*, *ac pestilentem*, *&* *contagiosam aliquam humoris*, *qui e vasis ejaculatur conditionem*, *qui sane eo quod moveatur*, *longe graviora efficit accidentia*. *Quinimmo die intermedio latitans*, *&* *quiescens*, *ac humoribus aliis adjunctus videtur nil mali efficere*, *neque corpus laborare*, *post vero in accessione propriam naturam*, *ac venenosam conditionem*, *non sine magno laborantis malo ostendit*. *Hæ sunt in universum*, *optime Lector*, *causæ hujus perniciosi mali*, *quas hucusque adinvenire valui*, *quarum omnium seorsum meminisse opus erit*, *ut cujusque constent natura*, *signa*, *&* *medendi ratio*, *si prius omnis tertianæ perniciosæ in communi signa*, *&* *præsagium scripsero*.

SCHOLIUM II.

Cum notabilem in his Febribus diversitatem noverit Auctor tum ratione sævitiei, & pravitatis iisdem veluti intrinsecæ, tum ratione celeritatis motus, tum ratione symptomatum variæ conditionis; plusque, vel minus intensorum, tum denique ratione aliorum adjunctorum, indolis etiam, atque speciei diversæ, mirum est, quam ingeniose conatus sit, cunctas hujusmodi differentias distinguere per suas causas, labantibus licet innixus sui seculi fundamentis. Negari idcirco non potest, quin ipsis in tenebris aliquod cæspitanti lumen affulserit, vi cujus nonnunquam abstrusam hujusce materiæ veritatem a longe saltem salutarit. Sic & Philosophi Ethnici, innumeris licet erroribus involuti, in veritates quandoque orthodoxas inscii impegerunt. Si vixissent Atavi nostri in hæc usque tempora, fortassis & supra nos profecissent. Ob id semper colendi, & suspiciendi, dummodo non eo usque, ut nos ab ulterioribus inquirendis avertant, aut remorentur: unde quis merito nobis exprobret cum *Tacito* socordiam nostram -- *dum vetera extollimus*, *recentium incuriosi*.

Monstrant quidem tertianam fore perniciosam gravia quædam & perniciosa accidentia, *quæ statim primo accessu necessum est hæsitabundum reddant Medicum*. *Hujus naturæ est laborantis* vultus, *prima accessione* cadaverosus, *aut nimis* tumidus, *cum pulsus inæqualitate*, *parvitate*, *debilitate*, *aut interceptione*, *vel asphyxia*. *Urina nimis crassa*, *&* *pravi coloris*, *inquietudo insolita*, *anxietas*, *syncopis*, *animi deliquium*, *exsolutio*, *&* *frigidi sudores*, *vel toto accessionis tempore inordinati rigores*, *difficiles respirationes*, *deliria*, *aut somni profunditas*, *vomitus etiam æruginosus*, *paucus*, *cum gravi nausea*: *&* *qui non confert*. *Alvi fluxus pinguis*, *dysentericus*, *variegatus*, *aut synceri humores*, *ingens totius corporis gravitas*, *aut inquietudo*, *&* *sitis quæ nullo potu sedatur*. *Sed præcipue tertianam perniciosam esse ostendunt hæc signa*, *&* *alia*, *quæ cæteris tertianis sunt communia*, *cum ab eis nondum ex toto in die quietis liber evadit laborans*: *sic etenim malum portendit delirium aut somnus*, *qui usque in diem quietis protrahuntur*: *item eadem die languidos*, *inquietos*, *anxios*, *&* *siticulosos superesse laborantes*, *aut alio quovis accidenti oppressos*, *quantumvis febris vel levissima*, *vel nulla appareat*. *Sic rigorem vigente febre superesse perniciosum censemus*: *aut rigoris tempore corpus sudare*, *vel sudando frigere*, *animo linqui*, *&* *plurimum vexari*. *Quæ sane omnia diligenti animo expendat Medicus oportet*, *ut discat primo accessu quantum mali affectio minari possit*.

SCHOLIUM III.

Diagnosis in universum completa est, & Medici practici consideratione dignissima, quia omnia signa generaliter comprehendit. Sæpe quidem ex istis pauca concurrunt, ac quandoque vix unum tantum; quod tamen, si vehemens sit, & ex deterioribus, plurimi faciendum est. Nec ideo fraudulentæ quieti subsequentis intermissionis nimium fidendum, sicut ex opposito neque nimis metuenda afflictio, qualitercumque gravis. Et in hoc *judicium difficile*: quod, ut maxime oporteret, ita maxime nequit doceri.

Atqui

Atqui licet prædictas tertianarum species perniciosas esse constet, non subinde existimandum est, omnes fore lethales: quædam enim perniciosæ, & timore plenæ sunt, aliæ in alios morbos migraturas se ostendunt: nonnullæ in diutinos affectus, & plerique licet sævissimis accidentibus insigniantur, non omnino lethales existunt. Sic profecto quæ ex defluxu ad membrum aliquod princeps fiunt, plerumque perniciosæ sunt, & lethales, sed ex his quædam magis, & quædam minus: quæ autem ad cerebrum tendunt, lethales fiunt, si in lethargum, aut phrenitidem commigrent: quæ vero in cor irruunt, sive ex oppressione, sive ex humoris vitio, omnes lethales sunt. Inter quas hæc est differentia, quod hæ, quæ ex oppressione fiunt, in principio accessionis interficiunt, quæ vero ex humoris vitio, non nisi in declinatione, ob virtutis, & caloris vitalis dispendium. At si in os ventris humores irruant, partim fiunt lethales, & partim secus: nam si ex ventre per vomitum fiat copiosa, & spontanea vacuatio, conjectabile est conferre, si laborans toleraverit; sin aliter, minime: verum, si plurimum laborans conqueratur, & nihil notatu dignum excreverit, vereri oportet, ne præ nimio dolore succumbat virtus, & morbo non sufficiat. Item si syncopis frequenter accidat, mortem ocyssime venturam commonstrat; sin aliter, minime, sed morbum fore gravem: Quod si in jecur malum incumbat, vel morbi diuturnitatem, vel hydropem pertimescere oportet. Et tandem in his omnibus malignam, & continuam febrem posse subsequi existimandum est; sic profecto ex his, qui ex putredine tenujum humorum exolvuntur, vel subitum virtutum casum, vel hecticam febrem vereri oportet: hoc quidem consumptis tenuibus solidorum membrorum humiditatibus, illud quidem nimium resolutis spiritibus. Qui vero ex crudorum, & inæqualium succorum copia laborant, plerumque suffocatione periclitantur, & maxime ineunte accessione: vel saltem febris in diuturnissimum commigrat affectum. Item qui ex humoribus adustis, & omnino perniciosis infirmantur, vel in causonem, vel in hecticam febrem, vel in gravem dysenteriam degenerant. At qui fluxu alicujus humoris simul cum febre interpolata detinentur, vel suffocantur catarrho (ut ajunt) *suffocativo vi accessionis evocato, vel cessante tertiana, difficulter deinceps respirant, aut tale symptoma patiuntur, quale fuerit membrum, in quod defluxus prolabitur. Cæterum, qui venefico, & pestilenti humore abundant, licet interpolata febre corripiantur, non ob id in minori periculo versantur, quam qui pestilenti alia febre laborant, sed forsan majori, quod in die accessionis veneficus ille humor valde moveatur, quod solet in pestiferis morbis perniciosissimum esse, & sic non raro conspicimus, subita morte quamplurimos inopinato interiisse.*

SCHOLIUM IV.

Prognosis pariter undequaque absoluta; tam hic, ubi generaliter instituitur, quam infra, ubi instituitur specialiter, quamlibet Perniciosarum differentiam respiciens. Digna ideo ubique, ut diligenter perpendatur sicut Diagnosis, ita & Prognosis Auctoris, quarum postrema eo verior, quo funestior. Febres namque vere Perniciosæ Ægrum interimunt sæpius (nisi illis cito, & valide Cortice opitulemur) quam in diuturnos morbos commigrent. Nonnullas equidem, antequam in iisdem curandis Cortice uterer, etiam sine illo sanatas vidi; at paucas, & difficillime. Sed eheu! quod vidi contra iisdem sublatos, quos vix dubitem fuisse sanabiles, Cortice exhibito, si tunc virtutem illius integram, validamque (quod serius comperi) *ejusdem* administrandi methodum perspectam habuissem.

His habitis opus erit, uniuscujusque prædictarum causarum seorsum meminisse, ut cujusque constent peculiaria signa, præsagium, & propria, ac genuina curandi ratio.

CAPUT III.

Prima Tertianæ Perniciosæ differentia ex eodem *Mercato*, additis, ut supra, Scholiis.

EFFICITUR *quidem perniciosæ tertianæ sors, & differentia, quod humores transmittat natura errans, aut impotens in partes, & extrema vasorum* mem-

membri alicujus cordi, vel alteri membro principi vicini. Accidit profecto hoc mali genus his corporibus, quibus adeo totius corporis vasa, vel obstructa, vel carne, aut pinguedine oppressa sunt, quod ad extimas vasorum propagines, & eas quæ degenerant in carnosas partes sese natura exonerare minime possit, vel quod ipsa nimis languida, & impotens sit. Quo fit, ut cum e vasis majoribus primum se nitatur exonerare, humorem ad partes internas per vasa sibi proxima studeat transmittere; qua in re conjectabile est, necessario humorem transmissum prope aliquod membrum princeps prolapsurum. Occasio autem transmittendi humores communis naturæ est cum reliquis febribus interpolatis, nimirum copia, aut vitium irritationi naturæ sufficiens, sed in hac febre non æque valens, quod longe a partibus præcipuis non possit pellere, vel impedita, ut dictum est, si id sua sponte possit.

SCHOLIUM I.

Quod inquit Auctor, fieri per affluxum, humorum decumbentium in partes, mediantibus venis illuc eosdem propellentibus, intelligere facile possumus, fieri per stagnationem eorumdem, mediis arteriis illuc delatorum, nec pari facilitate absorptorum a venis, sive sanguiferis, sive lymphaticis. Reliqua fundata supra vanas hypothefes de Natura transmittente in partes internas, & viscera, cum non possit, sive propter imbecillitatem propriam, sive propter impedimentum aliquod, transmittere ad remotas, & externas, corrigantur mechanice, & redigantur ad eumdem modulum.

Verum licet in hac febris forte hæc sint communia, nihilominus tamen duplex ex hac causa suboritur febris conditio, duplicia, & varia accidentia, & longe diversa signa, ac ex consequenti varia præsagiendi, & curandi via, quæ omnia specialius expendisse oportet.

Ad primum igitur accedendo, conjectandum est, transmissum humorem ad extrema vasorum membri præcipui, aut juxta ipsum, vel esse copiosum, vel malignum: quippe ex hac varietate reliqua, quæ sequuntur necessum est insigniri. Verum potissima varietatis ratio ex membri, prope quod incumbit humor, natura, & præstantia petenda est; si vero in venulas juxta cor vitiosus humor illabatur, tunc procul dubio syncopem, pulsus parvitatem, frequentiam, inæqualitatem, & aliquando omnimodam asphyxiam sequi necessum est. Quæ omnia accidere solent, cum faciei rubore, sudore, & oculorum cavitate ob impensam spirituum vitalium resolutionem, ex quo subitum virium casum, & inopinatam mortem vereri oportet, ac plerumque in accessionum inclinatione, vigore vitali simul cum febrili calore solutis. Quod si humorum crassities potius quam malitia prope idem etiam membrum causam præstiterit, tunc quidem pulsus magna inæqualitate inter magnitudinem, & parvitatem pollet, ubi parvitas elucet magis, & intercadens nonnunquam efficitur, ac non raro myurus deficiens. Torpet laborans, fronte exsudat, & maxime frigidum, suspiriosus est, & nesciens referre quid sentiat, plerumque angore premitur, & impotens ad motum, quasi gravi onere pressus efficitur. Ex qua sane affectione laborantes, vel cum frigido sudore, & pulsu formicante, aut omnino deficiente, tertia, aut quinta accessione pereunt, vel si has effugerint, gravi febre, eaque continua, & plerumque de malignarum sorte, corripiuntur.

Si tamen ad vasorum extrema, quæ ad ventris os terminantur, vel juxta ipsum projectus e vasis humor profluat, ibidemque diu immoretur, dolorem orisque ventriculi morsus sequi est necessum, nec non & cardiacum affectum, cum biliosis, æruginosi, aut nimis crassis, aut viscidis vomitibus, cæterum minutis, aut præcedenti ingenti nausea, utpote humore penitus in carnis venulis imbibito (nam in reliquis tertianis licet copiosior in ventrem confluat bilis, non quidem ad carnem oris ventriculi, & per venas alimenti, sed ad cavitatem per communes canales) *quod quidem monstrat anxietas, inquietudo, exsolutio pulsus, vel ingentissima frequentia, & parvitas, vel raritas, maxime si prope syncopim fuerit laborans, ut multis videatur febre carere, adest & frigidus prope frontem sudor, faciei pallor, oculorum grandis cavitas, & calor. In quo quidem vereri oportet* (ni cito præveniatur, potissime si frequentior succrescat syncopis) *mortem quinta accessione, aut ante, nisi affectus factus fuerit continuus, in quo jam nihil transmittitur in os ventris,*

tris, utpote cessantibus accessionibus, & humoribus intra vasa manentibus, licet ob id laborantes non omnino videantur periculo carere, verum præbet expectandi inducias, quod accidentia majori ex parte cessaverint.

SCHOLIUM II.

Quæ dicuntur in ambobus hisce locis de translatione febrilis humoris per vasa alimentum deferentia (quæ pariter, non pro Venis, quæ revehunt, sed pro Arteriis, quæ deferunt, sunt habenda) ad Cor, & ad os ventriculi, non sunt omnino extra probabilitatem: inquantum Fermentum febrile sanguini affusum, per omnes Arteriolas, &, si cui lubeat, etiam per Nervos, (inquinato eadem occasione illorum succo) ad ea viscera tendentes potest dispergi. Probabilius tamen crediderim, Cor ipsum ab affluente intra suos sinus una cum sanguine eodem febrili latice, molestiam fere omnem, quem patitur, posse recipere; Ventriculum vero eam mordicationem pati, non modo a succis intestinalibus, motu inverso in eum assurgentibus, propter irritationem factam a Fermento febrili in ductibus Chyliferis, & partibus circumjacentibus (unde & tunicarum, nervorumque stomachicorum consensus) verum etiam a succo glandularum ipsius ventriculi, aut depravato, aut immaturo, & per violentam expressionem ab iisdem stillante, illius sensile orificium spamodice vellicante, portionemque febrilis fermenti forsitan constituente. Quæ omnia, & singula suis temporibus Auctor nosse non poterat, Animadversione denique dignum est, quod legitur Cap. *Si tamen* &c. prope finem, nempe Febrem hujusmodi Cardialgia comitatam quarta, vel quinta accessione mortem minari, *nisi affectus factus fuerit continuus*. Revera etenim observatione didici, rem ita se habere: ac proinde pejoris conditionis esse hanc Febrem, si fit Intermittens, quam si fiat Continua; si quidem tunc cesset, ut assolet, symptoma ferox lethalis Cardialgiæ: sicuti æque verum est, quod ex hujusmodi transmutatione Febris Intermittentis in Continuam impetrantur quidem induciæ, non tamen aufertur periculum, sed saltem differtur.

Verum si vel ad capitis vicinam partem mutatur humor, vel ad ipsum caput, aut omnino ex humore vapores conscendant, in gravem somnum laborantem delabi, vel in gravem aliam ex soporiferis affectionibus conspicies, maxime si caliginosus, & ex crassa materia ortus prodeat vapor: sicut dum acris est, & mordax; in paraphrenitidem migrat affectio, cessat tamen in die quietis. Cæterum si humoris aliquid errabunda natura illuc miserit, non omnino ad antiquum statum laborantem redire conspicies: ac pertimescendum est, ne tertia, aut quarta accessione iterum in ipsum caput novo humore irruente omnino essentiale fiat malum. Quod sane ostendit dies intermedia, in qua laborans non omnino resipiscit, si vel dormierat, vel phrenetico aliquo affectu laborabat.

SCHOLIUM III.

In Capite Tragœdiam fieri, vel propter stagnationem succi febrilis, per arterias cum sanguine ad Cerebrum; & meninges delati, vel propter illius adhuc vividi transmissione in nervorum principia, superatis glandulis corticalibus ejusdem Cerebri, certum videtur, nedum probabile.

Præterea si in jecur humores irruant, minus quidem periculi est, sed affectio mox continua fiet, & morbus diuturnior ob ingentes obstructiones, & magnam jecoris imbecillitatem. Cujus occasione in hydropem sic affecti non raro deciderunt, quod nosces ex majoribus pulsibus, majorique febre, dolore ipsius hepatis, cum gravitate, & difficili respiratione, donec febris solvatur. In plerisque enim ex his qui hac occasione laborant, tussicula quædam in principio accessionum reperitur, sicca quidem, & cum ipsius jecoris ponderoso dolore, præludium quidem futuræ in ipso inflammationis.

SCHOLIUM IV.

Hepar affici periodice, ut periodice afficitur Cor, Ventriculus, & Caput, in Intermittentibus Perniciosis præcise non novi; nec ob id fortasse illas (quippe, ut fatetur Auctor, minus periculosas, & potius diuturnas) *Perniciosarum*, nomen proprie mereri crediderim, ut qui hunc characterem adscribo Febribus Intermittentibus citatioris motus, & inusitatæ sævitiei. Quæ de Diagnosi vero, ac de Prognosi dicuntur in casibus enunciatis, ut & quæ dicentur in subsequentibus, nulla indigent limitatione, aut additione, quippe quæ sunt exactissima; quod semel tantum hic monuisse sufficiat.

Utcum-

Utcunque, & ad quodvis membrum humor irruat, diligentissime cognita, & accepta occasione curationem aggredi oportebit: quippe si in his malis differas, periculum ocyssime accerses: procrastinatio enim in his nunquam non fuit perniciosa. Commune autem præceptum sit, sive in cor, sive in cerebrum, sive in ventrem irruat humor, maxime si vitiosus sit, protinus expurganti medicamento uti, haud secus quam in quavis alia humoris turgentia facies, præcavens, ne in membrum princeps agitati humores irruant: verum expurgantia medicamenta non tenentur trascendere rhabarbari vires. Itaque cognita ex prædictis signis accessionis prava conditione; mox sequenti die citra cunctationem corpus purgabis manna, vel cassia fistula, cum infuso rhabarbari, vel syrupo ex novem infusionibus. *Cui usui censeo proficuum fore dilutum* drach. j. rhabarbari, cum unc. ij. & ss. mannæ electæ, vel pulpæ cassiæ fistulæ drach. vj. superbitis unc. iij. & ss. syrupi solutivi rosarum. *Item* drach. v. catholici, cum drach. j. rhabarbari. *Quo facto, si sequens accessio par afferat periculum, & æque gravia symptomata, pronunciato prius discrimine, & viribus constantibus, sanguinem detrahes ex* dextra basilica. *Verum si vires ex purgatione, & accessionum gravitate lapsæ sint, ex salvatella, vel talo censeo plus commodi laborantes suscepturos. Quibus factis pro virium robore, & enematis alvo laxiori facta, & aliquando irritata, his, quæ acria sint, victu utendum erit copiosioris nutrimenti, sed facili, ea lege, quam* cap. de tertiana exquisita *adduximus: si tamen accessionis periculum ex humoris copia suboriatur, consultius te facturum arbitror, si mox a principio sanguinem miseris, maxime viribus robustis existentibus, & urina aliquo modo id poscente, idque prima, aut secunda quietis die, præsertim si symptomata non accidant vitio oris ventriculi, quo tempore a sanguinis detractatione abstinendum esse, fere omnes consulunt Auctores; nec displicet in hoc tertianarum genere vel a poplitis, vel a manus dextræ, vel sinistræ venis sanguinem fundere, quo longius a partibus affectis, & quarum ratione periculum succrescit, humorem distrahas: quo facto, ante quintam accessionem, si fieri potest; Ægrum purgato aliquo ex prædictis pharmacis. Postea autem curandum est, omni arte ad extimas partes, & carnosum genus humores evocare duriusculis frictionibus, & linteis odorato aliquo suffumigatis, extremas partes ligare, aut plurimas, & minutas cucurbitulas toti corpori affigere, quibus extremæ, & extimæ corporis partes patentiores sint, & ob caloris in eis revocationem humores ad ipsas natura pellat: quo forsan a periculo suffocationis liberabis, & accidentium immanitatem compesces. Servabis tamen hanc legem in adhibendis cucurbitulis, frictionibus, & ligaturis, quod in his accessionibus, in quibus periculum suffocationis imminet, eis uteris parum ante accessionem, & ipsa adhuc incipiente, quo ad extimas motum a natura humorem evoces: in reliquis vero, quibus ob dissipationem caloris periculum incumbit, censeo tutius esse in die quietis naturam ad extima evocare, ut dissuescat a consuetudine mittendi ad interiora, quam dum laborantes dissipantur humoris malitia, his auxiliis ulterius spiritum, & calorem dissipare. Sed ad peculiaria cujusque membri affecti auxilia tempestivum est devenire.*

SCHOLIUM V.

Curationem, tam modo, quam in posterum sicco pede semper transfigam, ne a proposito nimium aberrem. Universaliter tantum dico, eam esse prompte, & quam cito in hisce casibus instituendam; *quippe* (ut inquit Auctor) *si in his malis differas, periculum ocyssime accerses: procrastinatio enim in his nunquam non fuit perniciosa*; quod maxime locum habet, ubi negligatur Methodus apta ad inhibendos paroxismos lethales, qualis est ea, quam proponemus Libro sequenti. Interim Methodus curandi ab Auctore adducta, licet non sit notionibus nostri seculi omnino cohærens, ac proinde non levi castigatione indigeat, circumspecta tamen admodum, & prudens est pro ratione illorum temporum, adeoque admittenda etiamnum, & in pluribus usurpanda, dummodo in Purgationis usu, quam tantopere metuit Auctor, mitius adhuc, & timidius procedamus, ac præscripserit ipse, potius ex consuetudine, quam ex voluntate nonnihil delinquens. Cæterum illius religio, atque cautela in tractando leniter, ut decet, effero hoc Morbo, vel ex eo patet, quod, etiam ubi soporosi affectus lethaliter ingruant, Vesicantia nihilominus, indiscriminatim in hisce casibus Medicis vulgaribus adeo familiaria, sibi vero (ut ex hoc

hoc satis patere videtur) suspecta, nusquam proposuerit.

Præmissis igitur his, quæ generalia, & omnibus membris communia sunt, cordi, si in hac affectione patiatur providendum est, non quidem frigidis epithematis, ne penitius in seipsum sese inferant, & insinuent humores, quinimmo ante accessionem unguento naphtæ, *aut* ejus oleo cum pulveribus electuarii de gemmis vel diamargaritonis frigidi, & granæ: *In accessione vero, quia opus est, quod juxta existit resolvere* (antea enim non resolvere, sed roborare solum expediet) oleo Matthioli, & electuario de gummis, aut de hyacintho *ipsius regionem inunges*: & oleo *etiam* Angelicæ, *quod in discutiendis, & evocandis ad cutem humoribus miram habet efficaciam. Item hæc eadem adjicies* oleo, & unguento naphthæ *cum prædictis pulveribus, aut aquam stillatitiam ex* cinnamomo *cum guttis odoratissimi vini; interius tamen ea porriges, quæ & flatus cor irruentes discutiant, & longe ab ipso, si quid ibidem moratur, pellant, ac rursus ipsum roborent, velut sunt* tabellæ diamargaritonis frigidi, aut electuarii de gemmis, & modico diamuscoconfectæ vino, aut aqua stillatitia cinnamomi. *Verum quod efficacius esse arbitror, est electuarium* de hyacintho miris encomiis *a plerisque commendatum. Ante accessionem tamen cucurbitulis uteris, & in die accessionis rarius, & in hypochondrio sinistro: ac in dorso e regione cordis, si forsan cogaris adhibere, scito opus esse aliquam scarificare, ne plus quam evoces extra, intus magis allicias.*

Quod si caput periclitari, & pati videatur, præmissis distractionibus, crurum lavacris, & evacuationibus, quæ satis sint, oxyrrhodino *utendum est, maxime in quietis die. Quod si ea die accidentis alicujus, sive delirii, sive profundioris somni aliquid superenit, vel sanguinem detrahes ex vena cephalica juxta carpum manus, vel cucurbitulas in brachiis scarificabis; quas si parum ante accessionem adhibueris, magis ex usu facies; nam in die quietis eas affigere oportet a cruribus ad nates, in die vero accessionis a cervice ad nates per dorsum. Providendum etiam est, ut laborans acetum rosaceum olfaciat, aquam rosaceam, & alia frigida odoramenta, quæ latius scripta reperies* libro *hujus operis 7. in correctione accidentium, quæ febribus succrescere solent.*

Si tamen ventriculi os pati in hac febre compertum sit, præterquam quod mox sanguinem mittere recusabis (sunt enim hujus visceris accidentia, maxime dolor, ex his quæ summopere vires labefactant, non solum ut sanguinis detractionem non ferant, si accessio præcessit, & vereamur talem futuram quæ sequitur, verum neque morbum adhuc ipsum, nisi vires post accessionem iterum robustæ appareant, maxime si constiterit jecur in os ventris bilem rejicere: quo tempore tutissimum erit ex dextra basilica, aut salvatella sanguinem mittere; nam si vires in die accessionis etiam languidæ supersint, cavendum est ab hoc auxilio) *protinus aliquo ex prædictis pharmacis, quæ purgationi idonea esse diximus, utendum est. Ac si vires adeo esse dejectas constiterit, per epicrasim purgabis singulis diebus intermediis, pauxillulum purgantis exhibens cum* syrupo acetoso, *aut* cichorii, & violarum. *Et a purgatione ventrem roborabis* oleo melino, rosarum, & omphacino, sparsisque desuper pulveribus coralli, rosarum, santalorum, & diarrhodonis. *Cataplasma etiam conficies ex* tosto pane, vino rubro madefacto, cum prædictis pulveribus, & oleis, vel ex eo quod ex furfure, vino, & ejusdem pulvisculis conficitur. *Cui etiam* (gratia vitandi animi deliquium) *modicum aceti addere poteris: tandem omni arte curandum est, aut roborare, aut quodammodo adstringere, ut vel non recipiat venter, vel si quid receptum habet, ocyssime pellat. Quod si id fieri sit difficile, studendum est, humorem in os ventriculi jam fluxum compescere, & attemperare, vel* aquæ calidæ potibus, vel succo granatorum, agrestæ, papaveris, aut de portulaca, vel potu aquæ frigidæ, vel (*ut etiam vires roborentur, & spiritus reficiantur*) vini albi, & optimi modico haustu. *Cæterum quod satius esse frequenti experimento comperimus, est vel ante accessionem clystere aliquo, quo laborans aliquid purget, uti: vel saltem vomere, maxime si id ventriculus tentaverit, & in ejus cavitate aliquid immorari constiterit, non tamen instante accessione, ne vomitoriis motibus, & auxiliis plus bilis ad ventrem ipsum evocetur. Curan-*

ran-

vandum quidem est in hac febre, si his quæ diximus non cedat, correctionem, & præparationem humoris moliri, ut vel copiosius purgetur, vel natura promptius ipsum devincat. Quod si in alterius naturæ febrem tertiana hæc migraverit, longe salubrius fore existimato.

CAPUT IV.

De Tertiana Perniciosa ob tenuis humoris putredinem ex *Ludovico Mercato*, cum iisdem pariter Scholiis.

Efficit non minus perniciosam Tertianam tenuis, seu biliosus humor plurimo, & copioso ichore permixtus, secretusque, & separatus ab aliorum humorum consortio, & in extrema vasorum projectus, ubi summam nanciscitur putredinem: tum quod ipse sit vitiosæ naturæ, tum quod aliis non temperetur, tum etiam quod locus sit arctus, & conclusus. Quibus etiam accedit, ut affectus gravior fiat, corpus esse raræ contexturæ, & porosum, & maxime excalfactum, ita ut possint partes extimæ, & extrema vasorum facile suscептare prædictos succos. Quem sane affectum etiam accidere comperimus his, qui plurimos horarios fructus ingesserunt, ut Hippocrat. 7. popul. tex. 81. de cholera morbo recenset; *qua parte etiam in malignos morbos, & ut* Vallesius *exponit, in febres intermittentes degenerare refert; qui sane succus cum putrescit, quocumque loco sit, adeo est perniciosus, ut gravissimam, & perniciosam non raro efficiat tertianam, maxime si laborans raræ sit contexturæ, & facilis resolutionis. Quo profecto fit, ut ex ingenti illa putredine, quam statim illius succi conditio, & peculiaris natura contrahit, & ex prædicta hominis contextura, facile qui sic afficitur, resolutione, & anxietate animo liquat, aut syncopi, & mille aliis accidentibus prematur. Quippe tales succi adeo malefica qualitate sunt affecti, ut ex motione, vel levi eorum agitatione laborantes ocyssime prædictis symptomatis corripiantur, affectio quidem syncopali minutæ*, ut refert Avicen. fen. 1. 4. tractat. 2. cap. 53. *per similis, nomine tantum febris* syncopalis minutæ, *in qua sane dispendium sit immodicum spiritus ob sanguinis attenuationem, atque etiam ob expultricem facultatem immoderatius in toto corpore concitatam: quod etiam ex imbecillitate retentricis plerumque accidere monet* Galenus 12. method. cap. 6. *ut paulo inferius latius sum probaturus. Hujusmodi enim humores quam citissime exhalant, quia tenuiores a febrili calore redduntur, in iis maxime quorum retentrix imbecilla existit, qua ratione diaphoreticis sudoribus sic affecti exsolvuntur. Quapropter tria necessaria in hoc affectu reperiuntur, nimirum* humorum tenuissimorum in ventriculo, & universo corpore copia: *secundum* virium imbecillitas: *tertium vero* vitiata meatuum, & venarum in laxitate compositio, *a quibus procul dubio necessum est subsequi immodicam resolutionem, & subitum virium lapsum.*

SCHOLIUM I.

Totum hoc Caput dignum est, ut attente legatur, illiusque omnia fere dogmata ducantur in usum. Theoria ipsa non paucam laudem meretur; in ea siquidem elucet perspicacia Auctoris, adjungentis bili ab iis, quæ illam temperare valent, secretæ, consortium copiosi ichoris, ulteriorem labem incongrua mistura sua illi communicantis. Si Auctoris innotuisset via, qua isti humores in sanguinem possent vehi, nonne Sylvianam hypothesim fere attigisset, permutato tantum ichore illo in succum Pancreaticum, tunc temporis nondum detectum? Curatio quoque ista peculiaria est summe cauta, paucisque modificatis, aut semotis recipienda, præsertim ab initio, cum scilicet occasio, vel opportunitas exhibendi Corticem nondum adfuerit.

In hoc Capite, cum iterum recenseat Auctor elegantem *Hippocratis* Textum, quem & primo Capite attulerat, simulque Doctissimi *Valesii* expositionem, utrumque lubet huc transferre, ut a *Divino* etiam *Sene* notatas videamus hujusmodi Perniciosas Febres, vel aliquam saltem illarum speciem. Inquit itaque *Hippocrates* loco citato, juxta interpretationem Eruditissimi *Mercurialis* -- *Cholericæ affectiones magis in Æstate fiunt, & Febres Intermittentes, & quibus horrores accedunt. Hæ quandoque malignæ fiunt, & ad morbos acutos perveniunt. Verum cavere oportet. Judicat autem tales morbos maxime quinta, & septima, & nona dies. Melius tamen est cavere usque ad decimamquartam.* Juxta *Vallesium* vero sic habet Textus -- *Cholerica præcipue in Æstate, & Febres Intermittentes, & quibus rigore accedunt, hæ aliquando malignæ fiunt, & ad morbos acutos perveniunt; sed cavere oportet. Maxime autem*

tales morbos arguit quinta, septima, aut nona? melius autem usque ad quatuordecimam observare. Hunc ergo *Hippocratis* Textum sic exponit idem *Vallesius* -- *Dicit* * *Cholerica* * -- *idest Choleras morbos fieri pracipue in Æstate &c. Addit* -- * *& Febres Intermittentes, & quibus rigores accedunt,* * -- *qua periphrasis significat Febres Tertianas precipue, deinde vero & Quartanas &c. Addit nunc Hippocrates, has Febres in Æstate ortas aliquando malignas fieri, & in Febres continuas, & acutas mutari; ac proinde cavere oportere, idest timere, & curare caute* (sunt verba aurea) *neque quippiam erroris committere, etsi principio exiguus prorsus morbus, & contemptibilis esse videatur &c.* & paulo post subdit, quod *suspectos semper habeamus morbos, qui alioqui ob propriam figuram videantur esse securi;* tandenque concludit -- *Hippocratem nolle, nos ab Intermittentibus Æstivalibus securos esse, usque dum prateriisse quatuordecimam periodum* (an potius diem?) *viderimus, neque fieri continuas.* Quæ interpretatio, ut patet, restringit sententiam *Hippocratis*, saltem ad genus illud pravarum Intermittentium, quæ in Continuas, Acutasque degenerant. Istæ autem in linea Perniciosarum, etsi admodum periculosæ, sunt minus formidabiles reliquis, vel saltem longiusculas, etiam cum interemerint, præbent inducias, ut supra diximus. Si ergo in his tantopere metuendum est ex *Vallesio*, quanto magis erit metuendum de terribilibus illis, quæ Intermittentes adhuc manentes, quarta, vel quinta accessione, post dolosam intermissionis quietem hominem jugulant.

Quamobrem qui sic laborant, vel levi corporis motione animo deficiunt, faciliter citra levamen sudant, pulsum habent parvum, debilem, ac frequentissimum, urgent vigiliæ, caput vaporibus infectatur, adest vomitio, aut inanis nausea, quam antecedit oris amaritudo, inappetentia, & tenebrosa vertigo, ut Hippoc. refert 4. aphor. 17. *ac mox sequitur syncopis. Vultum etiam, qui sic affecti sunt, Hippocr. habent quam simillimum, ob ingentem resolutionem citra dolorem in aliquo signato loco. Tandem loquens* Avicenn. citato capite de febre *ex hujusmodi humore oborta, profert eam esse acutam, & quandoque non sufficere in ea virtutem usque ad quartum: quo fit, ut jure optimo inter lethales numeranda sit.*

Curationem autem hujus febris longe aliter instituęs quam reliquarum: quippe in hac præter levem quamdam purgationem, quam pari ratione a principio mali, & antequam vires labantur, institues, omni arte cutis coarctanda est, & humores densandi. Sic profecto, quo citius possibile fuerit, corpus purgabis syrupo solutivo e rosis Hispanis, cum decocto corticum myrobalanorum citrinorum, vel cum unc. ij. mannæ, & eodem decocto, vel pulveribus earumdem corticum, cum pulpa cassiæ fistulæ, vel rhabarbari infuso largiori cum syrupo rosarum. *Deinceps tamen humorem compesces ante accessionem* syrupo rosarum siccarum, & violarum, ana unc. ſs. syrupi rosarum unc. j. aquæ deauratæ unc. iij. *cui adde pulveris* diamargaritonis, aut coralli, aut electuarii de gemmis gr. vij. *quibus humores densiores fiunt, & longe melius coquuntur. Sed humores amplius densabis, ineptioresque ad fluxum, & putrefactionem reddes his, quæ intus sumuntur, qualis natura est* syrupus rosarum siccarum, de malis punicis, de portulaca, & papavere, cum aquis, aut decoctis rosarum, portulacæ, oxalidis, cum aqua ferrata, aut deaurata. *Cæterum prodesse non parum comperies, abluere in aliqua prædictarum aquarum* boli Armeni, aut terræ sigillatæ scrup. j. aut drach. ſs. cum modico syrupo papaveris, aut agrestæ: *hoc sane medicamentum, præterquam quod humores densat, & corpus comprimit, inhibet quoque putredinem, & viscera roborat, ac præcavet. Confert etiam id, q.* ℞. pulveris triasantali, & rosatæ novellæ, ana drach. j. succini scrup. j. sacchari rosati soluti in aqua rosacea, *quod sufficiat, ut fiat electuarium in rotulis, cujus sumat laborans* drach. j. & ſs. cum haustu frigidæ aquæ, aut alicujus ex dictis. *Utilissimum quoque est aliud, q.* ℞ conservæ rosarum unc. ij. pulveris electuarii de gemmis, aut diamargaritonis frigidi drach. ſs. confectionis Alchermes, vel de hyacintho scrup. j. succini, ossis de corde cervi, pulveris granæ ana scrup. ſs. *misce, & fiat conditum: Cordi præterea, ac cerebro roborantibus, providebis*, ut Galen. consulit lib. 12. method. cap. 6. *Sic quidem primo facies attemperanda est frequenter* aq. rosarum, & plantaginis cum modico aceto rosaceo. *Cujus indicationis gratia involvitur etiam Æger linteo* aqua rosarum madente, *aut conspergitur multo* rosarum rubearum pulvere, vel myrtillorum. *Verum*

rum ut ex toto syncopticis accessionibus, & sudoribus subveniamus, adhibere oportet epithema fœminarum mammis. aut virorum testibus, q. ℞. aquæ rosarum unc. x. aquæ oxalidis, & buglossæ, ana unc. j. & ſs. vini optimi unc. ij. aceti rosati unc. ſs. pulveris margaritarum, santalorum, coralli, seminis acetosæ, succini, ana unc. ſs.

SCHOLIUM II.

Potissima indicatio, quam pro curatione elicit Auctor, est, ut humor densetur, a fluxu, & putrefactione prohibeatur, & quantum fieri potest, ante accessionem compescatur. Quæ quidem indicatio maximi est momenti, illamque nonnunquam mihi contigit cum fructu adimplere, priusquam vires Peruviani Corticis plane nossem in hisce Febribus, bolo isto, duabus, vel tribus ante accessionem horis exhibito, quo etiamnum utor in casibus non extreme periculosis, & in quibus nondum placeat ad Corticem devenire. ℞. *Theriacæ rec.*, *Conf. Hyacinth.*, *Salis Absynth.* (vel, per re nata, *Cryſtall. Mont. præp.*) *ana ſcrup.* j. *Laudani opiati gr.* j. vel ad summum *gr.* ij. *M. f. b. ſumendus, ut supra, superepoto Vini rubelli momento, vel haustu modico Acqua Plantagſ.*, *Buglossi*, *vel totius Citri, prout magis placuerit*. Quod remedium eximie confert, præsertim ubi evacuationes immanes, & quasi Cholericæ Paroxysmum ingruentem solent comitari, atque ideo valde gravem, ac tandem perniciosum reddere.

Aer, quomodo & cutis, attemperetur, refrigereturque frigidis abſperginibus, sparsis humi floribus, & foliis rosarum, pampinorum vitis, salicis, cannarum, & myrti, superſparsa aqua rosacea cum modico aceto: *item eumdem aerem flabellabis linteo aliquo madido aqua frigidissima, aut rosaceo cum modico aceto. Præstat quoque cordis regionem inungere unguento*, q. ℞. pulveris electuarii de gemmis, & diamargaritonis frigidi, ana. drach. j lapidis Bezoar. gr. xv. pulveris granæ drach. ſs. olei foliorum nymphææ luteæ, aut olei rosarum omphacini unc. ij. ceræ albæ, quod sufficiat, ut fiat linimentum molle: *item prædictos pulveres unguento rosaceo excipies, addesque* terræ sigillatæ drach. ſs. rasuræ eboris, & cornu monocerotis ſcrup. j, *& eandem partem inunges. Thoracem etiam, & abdomen illinies hoc unguento*, q. ℞. olei rosati omphacini, & myrti unc. ij. olei melini unc. j. bulliant cum unc. ij. aquæ rosarum ad consumptionem aquæ, & adde pulveris rosarum rubearum drach. j. santalorum omnium, ana drach. ſs. ceræ q. ſ. ut fiat unguentum. *Hepati etiam, ac fronti gratia inhibendæ dissipationis, adhibebis præsidium*, q. ℞. mucaginis tragacanthi, & seminis psyllii, & citoniorum unc, 6. albumina duorum ovorum, *misce, & prædictas partes illine, spargeque desuper pulverem*, q. ℞. santalorum omnium, rosarum, seminis arnoglossæ, an. drach. j. *Quibus profecto & sudoris impetum, & virium resolutionem compesces: id tamen prudenter, & paulatim facito, ne ex cutis densitate intensior fiat febrilis calor. Securissimum tamen est, & utile jecur illinire* oleo rosaceo omphacino cum pulveribus santalorum, positis desuper pannis aqua intybi madidis, vel succo agrestæ, & aqua plantaginis, rosarum, & solatri. *Maximi etiam sunt momenti, cerebri adhuc roborandi gratia, odorata omnia tum naribus, temporibus, ac pulsibus adhibita, tum super faciem roris modo insperſa, cujus censu est id*, q. ℞. rosarum, santalorum omnium, opodii, ana ſcrup. ij. ambræ gr. iij. moschi, & camphoræ, ana gr. ij. aquæ myrti unc. j. aquæ rosarum unc. iiij. *misce ad cujus pensum odorata omnia frigida prodesse possunt*.

SCHOLIUM III.

Quantum ad morborum curationem conferat bene disposita Aeris temperies, satis patefacit varia locorum, & tempestatum salubriorum, vel insalubriorum constitutio, varias quoque gignens nonnunquam constitutiones morborum, ob id modo facilius, modo difficilius sanabilium: ut sileam, quæ de hac re per se nota, tum sparsim, tum cumulate in Libris peculiaribus olim scripsit *Hippocrates*, & quæ plurima eruditione, ac doctrina, plurimoque styli nitore edidit Doctissimus *Lancisius* Pontificius Archjater -- *De nativis, deque adventitiis Romani Cœli qualitatibus*, & de emendanda accidentali Aeris illius insalubritate.

Certe nostro Seculo, quo Aer non modo Thermometrorum, verum & Barometrorum, Hygrometrorum, & Anemometrorum examen subire coactus est, atque ita, medi Fistula Torricelliana, Staticæ quoque judicium sustinere, quin & mirabili Scloppi Pneumatici artificio, propriæ elasticitatis vim dimetiendam exhibere, non secus ac violento Machinæ Boylianæ tormento, pati dimotionem e sede sua, vacuis tandem relictis, quæ antea tam pertinaciter occupaverat, latibulis, inanitionem sui stupentibus quidem, sed tamen ferentibus, Ars quoque Medica his inventis ditior facta, Aeris ipsius, quo nil ad Vitam magis necessarium, penitus cogniti usuram meliorem cœpit instituere. Hinc Eruditissimus *Ramazzinus* Libro suo jam edito -- *De Principum valetudine tuenda*, -- sano consilio monet, non negligendum esse varium Aeris pondus, quod nobis exhibet assidua inspectio Barometri, qua facta animadversione, quemadmodum Sanorum valetudinem tueri, ita & Ægrotantium casus dignoscere, præcavere, necnon iis opportune subvenire valebimus. Idque eo magis cum plausu, & utilitate eximia poterimus assequi, quo remotior est a vulgari censu cognitio, quam medio Barometro acquisivimus, de vario variis temporibus Aeris pondere: ut proinde assertione, cæteroqui propemodum paradoxa, liceat statuere, Barometro judice, Aerem nebulosum, pluviosum, ac turbidum, econtra id, quod censuit Famigeratissimus *Borellus* (quem tamen fortasse fefellit magis observatio circa experimentum minus exacte instituta, quam ratiocinium inde elicitum) leviorem esse Aere sereno, sicco, & perspicuo: pariterque eundem Aerem leviorem esse in Australi, quam in Boreali constitutione, licet hujusce phœnomeni nondum a quopiam satis dilucidati difficilima sit explanatio; ut ideo tam famosi Problematis adhuc germana solutio desideretur.

Neque enim ipse inficiabor (ut hoc quoque innuam, perfunctorie licet (ea, quæ anno 1695. Academico potius lusu, quam philosophice, ac serio circa hanc materiam conscripsi in peculiari Dissertatione mea, *Ephemeridibus Barometricis* Cl. *Ramazzini* adnexa, ad tutamen aliquod ipsius Borelli, minus forsitan, ac fuerit creditum, hac occasione decepti, rem minime tetigisse: sicut neque negaverim, id a me ne postea quidem fuisse præstitum iis omnibus, quæ in altera Tricipiti Dissertatione iterum edidi anno 1698. In ea siquidem, licet non plane improbabilia censeam, quæ Viris Doctissimis *Rodulpho Jacobo Camerario* Medico Profess. Tubing., & *P. D. Cajetano Fontanæ* Mutinen. reposui: immo, licet reputem absolute vera, & demonstrabilia ea saltem, quæ adversus hypothesim alterius Cl. Vivi *Guntheri Christophori Schelhameri* Prof. Medici Kilon. haud hæsitanter ibidem adstruxi, nihilominus neque hinc solidam Problematis solutionem emersisse, lubens admitto. Aliud est enim aliorum hallucinationes, aliud rei ipsius naturam detegere. Quod ea non hoc, vel illo modo se habeat, facile est assequi: quo vero præcise se habeat, difficile. Interim neque diffitebor, ea, quæ adversus *Schelhamerum* protulit eodem tempore, quo illius hypothesim ipse rejeci, Clarissimus *Ramazzinus*, eaque pariter, quæ contra repetitos ejusdem *Schelhameri* conatus recenter adduxit Vir Perspicacissimus *Jacobus Placentinus*, eaque tandem, quæ pro solutione completa controversi Problematis, nupera ad Celeberrimum Scroekium Epistola, ex eleganti hydrostatico Famigeratissimi *Leibnitii* experimento, typis tradidit idem *Ramazzinus*, illustravitque demum laudatus *Placentinus*, plurimum saltem luminis contulisse, ad dilucidandam hanc rem, ceteroqui satis obscuram. An ea nihilominus sit proinde plane confecta, adhunc ambigo. Sed quæcumque sit ratio phœnomeni, certe experimentum ipsum accuratis Medicis, pro utili Ægrotantium regimine, juxta varium Aeris statum, aliquod opis afferre posse, extra dubium videtur: quemadmodum extra dubium est, eundem Aeris statum, siquidem mediantibus hujusmodi observationibus, non bene dispositus pro Ægrorum salute deprehendatur, artificialis alicujus correctionis esse susceptibilem, eorumque indigentiæ aliquod modo aptari posse, ut multiplici industria hoc loco conatus est facere noster Auctor, in iis tantum ungendis nimis industrius.

Victu etiam subvenire his oportet paulo ante accessionem, vel in ipsius accessionis principio, fit autem ex his, qui citissime nutriunt, & modice adstringunt, sint carnes assæ, & elixi gallorum testes, & qui austeris cordiantur; vinum sit rubrum modice acerbum, dilutum aqua frigida, aut decocto hordei, vel radicis buglossæ. Præterea cum linquunt animo, vino mali punici acidi *pane excepto, item renutriendus est Æger crebris, & minutis cibationibus ejus alimenti, quod non ocyssime dissolvatur, velut est* caro perdicum, caponum, vituli, *& ejus aliquod ex his confectum cum pane* loto, *&* saccharo: *fructus item acerbi, & putredini resistentes. Potus sit*

ex

ex vino rubro, ut dictum est, *aqua ferrata, aut deaurata diluto. Quod si morbus præstiterit exspectandi inducias, & vires ad meliorem statum redierint, urinaque rubicundior apparuerit, non erit ab re ex salvatella dextræ manus modicum sanguinem extrahere, aut iterum aliquo ex prædictis pharmacis per epicrasim purgare, donec affectionem mitiorem esse factam comperiamus.*

CAPUT V.

De Tertiana perniciosa ex prava humorum natura, ex eodem *Mercato*, cum Scholiis, ut supra.

ADEO *sunt perniciosæ naturæ, & conditionis* bilis vitellina, prassina, & æruginosa, *ut dubitatum sit quemadmodum antea diximus, inter Arabes Medicos, possintne ex eis febres succendi: cum hoc tamen præter adductam Auctorum mentem, nos etiam ex his nonnullas vidimus, quarum natura adeo fuit perniciosa, ut pestilentem affectum æmulari viderentur: fiunt autem ex his humoribus hac lege, & ratione.*

Media Æstate ob ingentem resolutionem propriæ humiditatis humorum, aut nimiam exustionem, & maxime si subito frigus occursaverit his corporibus, quæ improba, & biliosa nimis usa fuere victus institutione, adustam bilem, prassimam, æruginosam, & in confinio atræ bilis existentem succrescere non raro visum est: præsertim si homo ira, furore, aut aliis vehementibus animi pathematis percitus fuerit. Quo quidem tempore mirum non est, si febre corripiatur, eam fore periculosam, etiamsi Tertiana fuerit. Quippe si vires non admodum dejectæ sint, si humorem copia non grandis, certum est, naturam posse, quod intra venas molestum fore persentit, aut degustat, pellere. Quod si ad emunctoria, & corporis canales pellere non possit, poterit quidem prope partes sentientes sensim, & paulatim projicere, ut facile vel præmissa succensione dissolvatur: quo fit, ut more solito tertio quoque die id efficiat, quia sic humoris conditio postulat.

Dignosces quidem hanc febrem tertianam ab humoribus pravis ortam ex vehementissimis horroribus (quod humor sit mordacior) *& qui diutius protrahuntur ob humoris crassitiem: quippe synceri sunt; & citra nativam humiditatem. Febris mox a rigore vehementer crescit, quod humor suapte natura siccissimus, & exurentissimus sit, sicut crassissimus: nam illi haud secus accidit, quam pici, & resinæ, dum succenduntur, quæ licet crassam habeant compagem, ocyssime inflammantur. Mox vero ab inflammatione sitis, & linguæ asperitas, nigredo & ingentissima siccitas succrescit. Oculi ob magnam spirituum resolutionem cavantur, & coloratior universa facies* (licet cadaverosa) *efficitur, anxius, inquietus, & universo corpore compunctus, ac veluti exulceratus Æger hinc inde vagatur; qui neque potu, neque ventilatione, neque respiratione subsidium susceptat. Urina ignea, ac veluti lixivium apparet, pauca, & cum cinericio, vel furfuraceo sedimine, aut cum pinguedine supernatante: pulsus mediocris magnitudinis, non admodum debilis, dum viget febris; cæterum frequentissimus, & celerrimus, die autem quietis parvus, debillis, durus, & creber subest, quod vires ex accessione abierint, respiratio crebra, alvi dejectiones opinæ, pingues, aut bilis vitellinæ, porraceæ, aut æruginosæ naturam referentes, plerumque dysenteriam efficientes. Vomitus quandoque alicujus dictorum humorum substantiam, & colorem æmulatur, cum angore maximo, & animi deliquio. Laborantes parum aut nihil sudant, quod crassior & sine humiditate sit materia, nisi prope mortem cum diaphoreticus erumpit.*

SCHOLIUM I.

Quæcunque sit, & qualiumcunque succorum mixtura, quæ bili dat denominationem prassinæ, æruginosæ &c., certum est, ut inquit Auctor, hujusmodi humores acerrimos media Æstate, & ferventissimis potissimum tempestatibus observari. Æque certum est, quod eorundem humorum excretio sive syncera, sive variegata, magnum semper facessit negotium: & quotiescunque apparuerit, dat semper ansam suspicandi, aliquam pravitatem subesse, quæ morbum reddit non contemptibilem, etiamsi alioqui mitem, quod & *Hippocrates* docuit.

Quod sane malum mille pericula afferre solet, ac multis modis perniciosum effici-

ficitur; nam cujusvis prædictorum humorum talis est natura, & conditio, ut etiam citra putrefactionem, aut succensionem, quamcumque partem inierint, vel erodant, aut gravius aliud malum machinentur, ne dum cum in extremis vasorum, & prope partes sentientes jam putrescunt, initio etiam putredinis a vasis majoribus sumpto. Quo profecto tempore certum est, ipsam febrem mediante validissima virium exsolutione, laborantem, aut interimere in febris ipsius inclinatione, aut ocyssime labefactata natura in causonem, vel gravissimam aliam febrem migraturam, & quod certius est, ni arte, aut diligentia præveniatur, in habitualem febrem. Tanta enim est primarum humiditatum, & substantiæ membrorum, in quibus hi humores putrescunt, resolutio, ut non ultra quartam accessionem visum sit laborantem in hecticam migrasse, maxime si gracilis sit, juvenilis ætatis, & suapte conditione rari habitus, & contexturæ.

SCHOLIUM II.

In Prognosi occurrit animadversione dignum; quod ista perniciosæ Tertianæ species *ultra quartam accessionem* non extendatur, seu, ut ait in fine Capitis, *quintam ad summum accessionem* non transcendat; sed vel intra hos terminos necare soleat, vel in Causonem, aliamve gravissimam Febrem, ac tandem certius in Habitualem commutari. En ergo quantum teneamur Divinæ bonitati, quæ præsentaneum remedium dedit, vi cujus & ab ocyssima morte, & ab aliis periculis eandem longiore afflictione tandem inferentibus, certo possimus evadere.

Non fert maligna, & atrocissima hujus morbi conditio in exhibendis auxiliis moram ullam; nam cum certum sit, hujusmodi humores nullum posse beneficium, gratiam, aut coctionem a natura recipere (immo ut inquit Averroes 3. collect. *corrumpant formam specificam illius) procul dubio necessum est, protinus humorem purgare, maxime si inconvenientem regionem incumbat ipse sua sponte. Quippe si in superiorem ventrem irruat, vomitibus, cum accessio instat (* quo facilius excernatur *) & venter nauseabundus apparet, minuendus est. Servabis tamen hoc præceptum in ejus eductione, ut maxime ipsum admisceas humectioribus cibariis, & copioso potu, tum ut facilius venter evomat: tum vero ut sine noxa; gravis enim, & periculo plenus est hujusmodi humoris contactus, & ob ipsum humidis præsidiis compescere, & attemperare opus est. Quod si in inferiorem ventrem humorem irruere persenseris, aut saltem ad nullam aliam se partem inclinare, per ipsum expurgabis; id quod caute facies: sive enim purges, sive secus, periculo res non caret: quippe scimus, vel levissimis pharmacis gravissimas accersiri dysenterias, quod si has effugias, contabescet laborans, quo fit, ut prudentia, & maturo consilio opus aggredi, aut ab eo subsistere tenearis. Sic profecto in hujusmodi humoris purgatione, blandioribus, verum seligentibus pharmacis admixtis rem ages: illud quidem ne nimis exacerbetur humor, hoc vero, ut peccans succus citra aliorum agitationem excernatur: id quidem facies* cassia fistula superbibito lactis sero, in quo prius rhabarbari drach. j. maceraveris, aut ipso diluto copiosiore facti, vel syrupo ex ʒx. infusionibus violarum, cum infuso scrup. iv. rhabarbari, vel hordei cremore cum prædicto rhabarbari infuso. *Item* confectione Hamech simplici, *superbibito copioso haustu* aquæ hordei cum saccharo, aut seri lactis, vel decoctionis violarum, & seminis malvarum. *Præstat* & manna dissoluta in aqua hordei, vel violarum, *sed robusta corpora optime ferre poterunt* drach. j. & ss. electuarii de psyllio, vel catholici drach. iv. cum copiosa aqua oxalidis, vel hordei. *Quo etenim semel facto, non licet plurimum inniti in sanguine extrahendo: quippe prædicti humores, neque corpus eisdem scatens id plurimum expostulant, neque innoxie ferunt, plerumque a sanguinis missione continua evadit febris, quod impotens, sanguine detracto, natura ad pellendum a vasis nocivum supersit. Verum si vel simul sanguinem aliquo modo redundare (* quod raro exustis humoribus accidit *) vel opus esse comperias, id quidem ex salvatella manus dextræ facito. Postmodum vero humores, & universum corporis habitum, ac viscera etiam humectare, curabis plurimum, & modice refrigerare, pusillus enim calor nativus, qualem hæc corpora habent, nec evacuationem, nec refrigerationem innoxie ferunt, sed* ut Galen. 12. me-

method. *in doloribus ab erodentibus succis ortis consulit, paulatim & sensim lenire, sic sequenti die a pharmaco copiosam aquam hordei cum syrupo* violarum, aut saccharo rosaceo, vel decoctum violarum *bibendum dare oportet, quo & vis medicamenti, & humorum acrimonia retundantur, abluanturque: Clysmatis praeterea utendum est, maxime cum laborans dormiturus est: quae sane conficito* ex decocto hordei, vel violarum, aut seminis malvarum, & papaveris, cum saccharo, & oleo rosarum, violarum, & vitellis ovorum. *Praeterea summo mane, aut prope somnum, laboranti porriges* aquae hordei, acetosae, violarum, scorcionerae, vel per mortarium lapideum excolatae unc. vj. syrupi acetosae, de succo limonum, rosarum, aut violarum unc. j. *Confert & saccharum rosaceum, seu violaceum magis, quibus admisce roborandarum virium gratia* margaritarum praeparatarum, aut electuarii de gemmis scrup. j. *Praestat &* diacorallium cum mucilagine seminis citoniorum, & psyllii pondere drach. j. *Ejusdem usus est, quod ex his omnibus conficitur forma boli, & pondere duarum drach. summo mane exhibitum. Sed ferunt non contemnendi Auctores, & Conciliator etiam adstruit, alexipharmacum nullum reperiri in arte medica his humoribus pretiosius, quam crystallum, cujus drach. j. in subtilem pulverem redacta, & aqua dissoluta, mire opituletur: ego autem arbitror, id forsan occulta quadam proprietate illi accidere. Verum si dysenteria ex praedictis humoribus prodeat, vi sua adstringente extra omnem expectationem prodesse comperimus: censeo tamen admiscendum fore aliquod ex praedictis pharmacis. Exterius vero corpus* refrigerante Galeni, *aut* rosaceo, *vel unguento ex* cucurbitulis *juxta dorsum inunges, aut cordi epithemata appones, ea lege, qua capite de Tertiana exquisita scripsimus.*

SCHOLIUM III.

Quam vana spe autem id expectare liceat ab aliis remediis, ostendit curatio. Magna Remedia, ex mente Auctoris, hic nullum fere locum habent, etenim, si de purgatione fit sermo -- *Caute id facies* (inquit ipse) *sive enim purges, sive secus, periculo res non caret &c.* Si vero de sanguinis missione loquamur, -- *Aegrotantes hujusmodi* (subdit ille) *tale praesidium non innoxie ferunt, & plerunque a sanguinis missione continua evadit febris.* Magnis ergo Remediis fere proscriptis, quid sperandum superest a levioribus, & nullius ferme vigoris, saltem respectu habito ad tantam indigentiam, ut norunt Practici? De crystallo quidem non contemnendam mentionem facit Auctor (selecta fere semper remedia indigitans) pro corrigendis pravis illis humoribus recensitis; & ego quoque experientia fretus eidem remedio in mitioribus saltem casibus, ut paulo ante innui, non parum tribuo. Sed furente jam, sparsis quaqua versum fluctibus, Torrente, frustra infirmioribus hisce instructus,

Pugnat in adversas ire Natator aquas. In hac sane procella si quis consuluisset *Mercatum*, jure merito contremiscentem, quaerens, an liceret Lignum Corticis amplecti, certum plane pro naufragio evitando refugium, videlicet Specificum certum pro mansuefaciendis efferis hujusmodi humoribus, *nullum caeteroqui beneficium, gratiam, aut coctionem* (ut omnimoda certitudine affirmat Auctor) *a Natura recipere aptis*, quid, quaeso, respondisset? Mussitassetne, aut haesitasset.

Quod tamen majoris momenti arbitror, est victum summe humectantem, & facilis, atque copiosioris alimenti instituere: ob id jura caponum, & carnes pullorum ex lacte, aut hordeo nutritorum *ex usu esse comperimus, & ex* oleribus decoctam lactucam, aut scariolam, & boraginem: *tandem potus sit hordei aqua, vel purissima cum saccharo. Quod si vires laborantis labi videantur, consultissimum est, vinum tenue, album, & maxime dilutum praebere: tandem si affectionem perstare adhuc contingat, existimandum est, jam in alterius naturam commigrasse, nam ex praedictis humoribus non transcendit quintam accessionem: quamobrem juxta naturam ejus, in quam degeneravit, curationem instituet.*

CAPUT VI.

De Tertiana Perniciosa ex miscella crassorum humorum cum serosis, & tenuibus ex *Ludovico Mercato*, adjunctis itidem Scholiis.

CUM in humanis corporibus intra venas humores abundant ea copia, quæ naturam irritet ad sese deonerandam; cæterum quæ non adeo gravet, quod ad extrema vasorum pellere non possit, fit quidem, ut humorem pellat ipsa tertio quoque die: sed quod frequentius est, more duplicis tertianæ singulis diebus, maxime prope noctem ad extrema vasorum, & præcipue juxta os ventriculi humorem transmittat, quo febri syncopali humorosæ simillima existit. Quo fit, ut ob ejus copiam, quæ sui respectu major est, quam fuit respectu majorum vasorum, a quibus pellit natura, procul dubio adeo graventur, & offendantur universi corporis partes, ut hac sola ratione tertiana, quæ sui natura salubris foret, perniciosa efficiatur: cui accedit, humorem esse mixtum ex tenui bilioso, & crasso, cujus crassitiem veluti ex congelatione, & condensatione factam arbitramur. In cujus febris natura expendendum primo est, qua ratione hi humores gravent naturam in extremis vasorum, cum intra majora non adeo graves exstiterint. *Secundo*, qua ratione ob id perniciosa existat. *Circa primum conjectandum est, humorem hunc concretum, quem secum movet biliosus, & tenuis humor, qui in accessionem prorumpit, cum ad extrema venarum funditur, non protinus, aut simul ad dicta loca transmitti, nec simul incalescere, sed paulatim projicitur, ac succenditur; tum quod copiosus fit, tum quod inæqualis. Quo fit, ut tenuior pars primo succendatur, & ex crassioribus, quæ primo transmittitur, & reliquæ sic successive, ut natura pellit. Præterea cum mox tenues partes succendantur, quæ crassæ sunt, simul incalescunt, gravioresque & rariores fiunt, eo quod ex calore, quod crassum est, ocyssime fundatur, & liquetur. Quo fit, ut ea humorum copia, quæ vasis majoribus non erat magna, nunc in extremis vasorum liquata, & fusa maxima fiat, gravis, & ponderosa, ex quo procul dubio sequitur, perniciosam, & periculo plenam efficere febrem, cum vereri oporteat, ne universi corporis calor ex copioso illo humore suffocetur, extinguaturque, aut laborans syncopi frequenter corripiatur. Finitima quidem est hæc febris conditio ei, quam Medici* syncopalem humorosam *vocant, cujus Galen.* 12. method. *meminit nomine febris cum redundantia crudorum succorum, licet ex continuarum fiat genere, transactis primis accessionibus, quod impotens sit natura longe a cordis vasis humores illos crassos, & copiosos pellere, hæc vero intermittens.*

SCHOLIUM I.

Torquet in hoc Capite se ipsum Auctor, ut explicet modum, quo detrudi supponit ad extrema vasorum, ibique succendi inæqualiter crassos, & tenues humores. Ignorato fluidorum motu tunc temporis occulto, mirum non est, si in tot figmenta sæpius labebantur Prædecessores nostri etiam Doctissimi. Quæ nihilominus ille adstruit de inæquali crassitie, ac tenuitate humorum irregulariter effervescentium, sive, ut loquitur, succensorum, omnino locum habent in isto casu, si modo sensibiliorem explicentur. Quæ pariter addit de condensatione, congelatione, ac concretione eorundem humorum crassorum, commixtorum cum biliosis, & tenuibus, videntur nonnihil congruere cum iis, quæ ex principiis *Acidi*, & *Alcali* hodie deducunt quamplurimi. Quocunque tandem modo meliore hæc explicentur (quod Theoreticis relinquo) certum est saltem, vi hujusce Febris, seu Causæ illius immediatæ, inæqualem ebullitionem intra sanguinem suscitaris, sive deinde id fiat ob heterogeneitatem particularum præexistentium in ipso sanguine, illumque ex parte constituentium, sive ob peculiarem, inæqualemque dispositionem, aut compositionem febrilis Fermenti in sanguinem influentia, sive propter utrunque.

Verum ob id gravis, licet procul a partibus cordi, & ventriculo, aut jecori vicinis eosdem valeat pellere; e quo vereri oportet universi corporis caloris extinctionem, & ob id differunt etiam hæ febres ex occasione periculi; nam in illa vereri oportet, ne humorum pondere, & copia cordis calor existinguatur, quod prope ipsum existat plenitudo, in hac vero ne totius corporis calor pereat, præterquamquod (ut dictum est) *aliqua humorum crassorum portio prope viscera transmittatur, licet in*

utra-

turaque ob vitium, & damnum ventriculo lilatum laborantes periclitentur. Triplex igitur causa necessaria est hujus febris generationi, crudorum nimirum humorum copia ventriculum & carnosum, ac arteriosum genus opprimens, virium infirmitas, quæ caloris paucitatem sequitur, & vitiata angustorum meatuum, & venarum compositio.

Cognosces autem hanc febrem ab his humoribus inæqualiter crassis, & copiosis provenire, quod lente, & cum diurno, ac moroso rigore incipiat, quem nonnumquam interrumpit calor quidam, veluti flamma exurgens, quem iterum rigor compescit, ita ut per intervalla rigeant, & incalescant qui sic affecti sunt. Quod symptoma illis succrescere censeo, quia humor copiosior est, & crassior (potius profecto *) quam quod simul totus possit a natura pelli, & si pellatur, simul succendi. Quo fit, ut pars post partem succendatur, & primo quæ in eo tenuior est, post vero quæ crassior. Dignosces etiam id, quod laborantes tarde incalescant, ex toto, & quod calor diu duret, & non admodum sit extensus, sed per aliquod intervallum flammea in corpore compareat caliditas, sed mox cesset, & mitis appareat calor: quod licet ita sit, anxium reddit laborantem ob pressuram, & gravitatem arteriarum, & musculorum totius corporis, quam fusi, & copiosi præstant humores. Impotens etiam toto febris tempore efficitur laborans, & cum anxius sit, sese movere nequit, quo fit, ut molestius ferat, & veluti obtusus sensibus existat. Calore videtur carere, & siti plerumque premitur, & a potu gravius se habet, præcordio in principio inflato, corpus totum ampliori mole, quam pro naturæ modo, tumens, color omnino vitiatus, aliisque albidior, quam pro naturali habitu, & aqua inter cutem laborantibus persimilis, vel lividus. Urina copiosa subalbida, copioso sedimento, & crasso plena apparet. Pulsus ex parvitate, & magnitudine inæqualis, aliquando interceptus, & quo magis crescit febris, evidentiores fiunt prædictæ differentiæ, quod eo tempore rarior fiat humor, & vehementius naturam premat; celeritas tamen & crebritas non plurimum a natura dissident, ita ut plerisque videatur febre carere. Sæpe etiam animo deficiunt, & aquæ potu non levantur, neque aspersione aquæ supra faciem, quinimmo frictionibus, & vinculis melius se habent: respiratio frequens est, & suspiriosa: in febris autem inclinatione laborantes maxima cum inquietudine ab umbilico ad caput exsudant, & aliquantulum liberari videntur, & licet febre carere appareant, adhuc accidentia aliquot supersunt, quibus constat nimio pondere laborantes confringi: tandem hoc est in hujusmodi febribus tamquam pathognomonicum signum, nimirum, nec augmentum, nec statum, nec declinationem æqualiter fieri; sed in augmento aliquando inclinat febris, deluditque Medicos, & potu exhibito, aut citra ipsum iterum increscit, in statu vere plerumque novum incrementum, & aliquando declinationem, & postea aliud incrementum susceptat, quod pari pensu in declinatione cernimus. Præter id hoc habet proprium, & peculiare, quod accidentia, quæ propria sunt principiis reliquarum febrium, sibi vehementiora sint, & majora prope statum, quam in principio: quo fit, ut eo tempore inæqualitates pulsus, laborantis suffocatio, & periculum sine dubio sint majora: ratio est, quia cum hæc mala in hoc affectu ex arteriarum compressione, & caloris suffocatione prodeant, & hæc eo tempore commodius fiant, in quo major fuerit plenitudo, & hæc major sit prope statum, quia in hac febre usque ad id tempus semper a vasis aliquid pellat natura ad minora, & quod pellit magis attenuetur prope statum, fit profecto, ut eo tempore accidentia principii eluceant magis.*

SCHOLIUM II.

Ob id, signum Febris hujusce speciei quasi *Pathognomonicum* esse dicit Auctor, quod nec augmentum, nec status, nec declinatio æqualiter fit; sed in augmento aliquando inclinat Febris, deluditque Medicos, dum potu exhibito, aut etiam eo non exhibito, iterum increscit, idemque non raro repetit in statu, aut etiam in ipsa declinatione; quod maxime verum est in Praxi: & ideo summe pariter observabile ad plurimos errores vitandos.

Verendum profecto est in hac febre, ne unum e tribus malis laboranti succrescat. Primum, ne laborans in augmento ipsius febris, cum jam incalescere cœpit universum corpus, antequam ex toto incalescat, suffoce-

focetur. Quippe eo tempore rarior efficitur materia ob fervorem, quem contrahere incipit, quo fit, ut compressione vasorum, & extinctione caloris in toto corpore, vel in syncopem gravem, & periculosam, vel in mortem prolabatur Æger; quod si quis quæsierit, qua ratione in hac febre, quæ suffocatione interficit, laborantes pereant in statu, & prope ipsum, cum in reliquis, quæ hoc modo interficiunt, in principio laborantes suffocatione periclitentur; dicendum est, hoc esse principium hujus febris, quatenus ad eam portionem attinet, eo quod natura non transmittat simul humores a vasis, sed paulatim usque ad statum: quo fit, ut eo tempore (præterquamquod funduntur, & effervescunt, & liquantur) copiosiores utraque ratione sint, quam in principio, & ob id eo tempore calorem suffocent magis. Secundum, *si forte natura sese a syncopi tueatur, pertimescere oportet gravem, & diuturnum aliquem affectum subsecuturum; nam cum tertiana hæc plerumque sit nimis extensa, facile continua efficitur, vel saltem sub ingressum duarum tertianarum. Quarum occasione non raro succrescere solet.* Tertium *malum, nimirum malus corporis habitus: quippe cum calor in dies impotens reddatur, procul dubio verendum est, ne etiam bonum sanguinem conficere non possit, ac subinde neque corpus probe nutriri, & malum habitum ex consequenti subsequi.*

Videtur profecto posse hanc febrem curationem suscipere simillimam ei, quam febribus syncopalibus humorosis proficuam esse Auctores scribunt, siquidem in omnibus fere æquales existunt: in qua re non in parvam dubitationem incidimus, siquidem Galen. *non satis aperte monstrat,* an liceat in hujusmodi febribus sanguinem mittere, aut expurgare, *cum solum frictionibus utendum esse consulat, nec immerito quidem, cum in hac febre crudorum humorum maxima copia subsit, præcipue juxta ventriculi os, quæ sanguinis detractionem plerumque intercidit, nec rursus expurganti pharmaco videtur esse a principio utendum, cum corpus plenum sit, & ob id non cessurum medicamentis: quo profecto fit, ut in dubium vertendum sit, quid agere oporteat. Quippe solum uti frictionibus, insufficiens est tanto malo, nec licet corpore existente pleno, quod* Galen. *interdixerat* 4. de sanit. tuend. *Quamobrem censeo* Averroem *a* Galen. *dissensisse* 7. collig. *qui non esse solum agendum frictionibus scripsit, cui favet* Trallian. *qui neque mediam, neque multam frictionem sufficere docet,* Rasius *etiam* 6. conti. *cum* Trallian. *purgantia protinus consulit. Verum si quis rem hanc diligenter expendat reperiet procul dubio, hujusmodi febris longe diversam esse medendi rationem a curatione febris syncopalis humorosæ, & continuæ. Nam præterquam quod in* Galen. *doctrina non expresse constat hujus febris notitia, ejus, quæ illi assimilatur,* 12. method. *non dissimilis est curandi ratio. Sed dato, quod verendum sit sanguinem mittere, aut expurgare in illa, in hac vero ambo auxilia prærequiruntur, & utrique superest a principio commodissima occasio. Primum quidem eo, quod plenitudo illa, quæ in hac febre subest, non sit adeo copiosa intra vasa, quia tantum est plenitudo in potentia, quæ in extremis vasorum efficitur actu, certum est subesse locum expurgationi: ac si cum sanguinis præsentia adsit copia illorum humorum, quos & crassos, & tenues esse diximus, ob id credendum est, non deesse occasionem mittendi sanguinem. Quapropter cum in hac febre periculum sit, ne in accessionis principio, aut statu, ex humoris effervescentia, & plenitudine, calor universi corporis suffocetur, ob id, si sanguinem præesse simul compertum fuerit, vel occasionem malo præstiterit sanguinolentæ evacuationis suppressio, demendus sanguis est, vena basilica dextri brachii scissa, idque semel, aut bis pro virium robore: sin aliter, cavendum est a sanguinis detractione tamquam a magno malo: Nam plerumque sic affecti calore, & viribus carent. Verum si prædictos humores tantum dominari constet, a purgatione, & seligenti pharmaco facta, principium curationis auspicari oportet ex* syrupo solutivo rosarum, cum infusione foliorum senæ, aut cum expressione agarici, vel carthami. *Prodest &* diacatholicon, in decocto senæ dilutum, vel diaphœniconis modicum cum confectione Hamech simplici. *Post hanc vero purgationem sanguis demendus est, quod si opus fuerit magis probo, quam ante purgationem, & coctionem, si antea missus non fuerit. His tamen factis, omni arte curandum est corporis calorem evocare, atque excitare, quod facilius possit.*

sit copiam humoris discutere, quippe in hoc malo frictionibus, & ligaturis, aut cucurbitis, licet utamur, non quidem ut evocemus humorem ad extimas partes, ut in reliquis dictum est, cum potissima ratio periculi sit copiosior humor, aut caliginosus, & frigidus halitus in partibus carneis, sed ut solum calorem ipsum sopitum excitemus, evocemusque ad easdem. Quod sane faciens leviusculis, sed longioribus frictionibus, quibus, quod facilius evocari ad cutim possit, facile sequatur, & cum is sit calor, & spiritus, is procul dubio succrescit. Item parvis, & frequentibus cucurbitis, quibus ablatis, universum corpus suffumigabis, & perfricabis calidis linteis, quod sane facies parum ante accessionem, aut in ipsa, & per vices, & intervalla in ipso augmenti tempore, ut per carneas partes aliquid ejus, quod ibidem moratur, antequam calorem offendat evanescat, aut calor, qui id conterat, excitetur. Curandum etiam est, ut die quietis laborantes per alvum dejiciant clysmatis, & suppositoriis acrioribus, vel vomant, quod profecto grandi diligentia exequendum est. Quod si his omnibus factis animo linquant, etiam incipiente accessione modicum panis vino madefactum *porrigere oportebit, qui etiam odoramentis reficiendi sunt: quod secundo, aut tertio iterabis, donec incalescere corpus, & calorem conspicue excitari comperias. Ac si eo pulsus parvitas devenire videatur, quod efficacioribus auxiliis opus sit, porriges* cum modico vino *pulverem, q.* ℞. aromatici rosati drach. j. margaritarum praeparatarum scrup. ij. pulveris electuarii de gemmis scrup. j. pulveris ossis de corde cervi drach. j. rasurae cornu monocerotis unc. ß. misce, & cum melle rosaceo fiat bolus, cujus porrige scrup. j. *Quo facto, cor, & dorsum inunges unguento, q.* ℞. olei liliorum, & de semine Angelicae, ana unc. j. olei cinnamomi drach. ij. pulveris cariophyllorum, & naphthae, ana scrup. j. diambrae gr. j. pulveris florum rosmarini drach. j. croci scrup. j. *bulliant cum odorato vino in duplici vase, & facta expressione praedicti partes inunge. Ventriculo etiam providebis unguento, q.* ℞. olei nardini, & nucis muscatae, & absynthii, ana unc. ß. cariophyllorum drach. j. galliae muscatae gr. x. cerae q. s. ut fiat unguentum. *Mammis vero foeminarum, & virorum testibus adhibebis, quae odorata sint, & calorem concilient, velut est* vinum calidum cum aqua melissae, & pulvere aromatici rosati, & diacymini.

SCHOLIUM III.

Difficultatem curationis demonstrat controversia de sanguine mittendo, & de instituenda purgatione, licet utrumque praesidium tandem Auctor admittat. Neque enim haec Febris species revera est adeo exitiosa inter reliquas, ut aliquam Curationem, ut ajunt, Methodicam saltem circa initia non patiatur.

His factis in die accessionis, studendum est in diebus quietis humorum copiam minuere, & cruditatem, & crassitiem moderari, quod facies addito oxymelite, *vel* syrupo de corticibus citri, ac modico syrupo de duabus radicibus cum aquis cinnamomi, anici, foeniculi, Angelicae, vel de radice Chinae, *ac procedente affectu non recusarem,* oxymellitis scyllitici *modicum adjicere. Post quam praeparationem si coctio apparenter eluceat, plenius corpus purgabis his, quae superius diximus, aut* pilulis aggregativis, *vel* de agarico. *Verum si lentius naturam concoquere constet, satius esse duxi, per epicrasim corpus purgare pilulis* ex mastiche, rhabarbaro, & agarico, aut pilulis ex hiera Galen. & agarico, vel prunis Damascenis ex decocto senae conditis, aut infuso rhabarbari, & agarici, vel carthami decocto: *Formidare enim in his oportet copiosas purgationes, ne humore copiosius in ventriculum irruente, citius in irreparabilem syncopen concidant. Praeterea sive purgent, sive opus aliquod agere velint, e lecto non surgant, ne commoti humores citius syncopem excitent. Interim tamen providendum est* haemorrhoidibus, & mensibus: *tandem post praedictas purgationes,* theriaca cum modico vino utendum est, *aut* aromatico rosaceo, & vino passulato, vel diacymino.

SCHOLIUM IV.

Circumspectionem tamen suam in purgando satis ostendit idem Auctor verbis illis -- *Formidare in his oportet copiosas purgationes*, res & usque forsam dixisset, etiam *modicas*. Sat

ergo

ergo fuisset superius dixisse -- *Curandum est, ut die quietis laborantes per alvum dejiciant clysmatis, & suppositoriis.*

In hac sane febre, & somno, & vigilia opus habemus: quippe somnus concoquit, & vigilia digerit. Item opus est victum instituere extenuantem, & parcum, ac sæpius, aut ex longis intervallis, vinum fere bis omnibus ex usu est, si non dormierit laborans, noctu, sin aliter, diu. Providendum etiam est, ut laborans quam minime turbetur, distrahaturve aliquo animi pathemate, quod sic affectis summopere noceat.

CAPUT VII.

De Perniciosa Tertiana ob aliquod accidens, quod succrescit, ex eodem *Mercato*, cum iisdem Scholiis.

EST *itaque quinta perniciosæ tertianæ species ea, quæ non ex propria conditione, & natura talis efficitur, sed ex aliquo accidenti, quod illi succrescit, cujus ratione ipsa periculosa efficitur, quantumvis suo more salubris, & signis firmata securissimis existat. Sic profecto hac lege uno e duobus modis aliquam tertianam periculosam fieri conspicimus.* Primo, *quando crescente calore in accessione ipsa pituitosus, aut crassus ob contractam fusionem, & tenuitatem ab ipso calore præstitam, instillat, decumbitque in aliquam partem, ac velut suffocativum* (ut ajunt) *catarrhum, si ex capite; vel difficilem respirationem, aut orthopnœam, si ex thorace; vel articulares, & gravissimos dolores concitat, si in articulos prædictus humor prolabatur; quippe certum est, non raro contingere his, qui caput habent catarrhosum, humidum, & fluxionibus obnoxium, si febre tertiana corripiantur, tempore accessionis ob calorem tantam defluere pituitæ fluxilis copiam, quod in gravissimam suffocationem, aut lateralem dolorem pleuritico dolori persimilem ocyssime periclitari videantur, sicut his, qui asthmate laborant ob crassos, & viscidos humores, thoracis vasa, & partes obsidentes ab eodem calore liquari, & moveri, excitareque difficillimam respirationem, & gravissimam orthopnœam. Ita prorsus his contigisse scimus, qui articularem morbum pati sunt assueti, quibus vi caloris fusis humoribus, tenuior quædam pars in articulos migravit, qua quidem gravissimæ, & molestissimæ fiunt tertianæ accessiones. Quæ omnia finita accessione protinus aliquando cessant, eo quod calor, qui humores liquavit, eosdem discutere valuit, aliquando vero ejusdem mali, quod excitavit, aliquid adhuc superest, quod molestam, & non raro periculosam minatur fore venturam accessionem, si malum malo succrescat.* Secunda *quidem hujus tertianæ species suboritur, cum febrilis calor uterum in consensum allicit, commovens corruptos vitiososque ibidem morantes succos, quibus motis, accidentia succrescunt, tota accessionis duratione æque gravia, ac periculosa, his quæ hystericis fœminis accidere assolent.*

Signis profecto in hujusmodi tertianis non plurimum opus habemus, cum constet, prædicta accidentia, quæ illi succrescunt, non accidere ob caloris febrilis, aut humoris peccantis, vel membri, in quo humor febrilis incumbit, vitium: sed accidentia longe diversa esse a natura prædictorum, esseque symptomata, quæ aliis humoribus ab his, quæ tertianam efficiunt, diversis propria sunt. Quippe affici catarrho, aut difficulter respirare, vel articulos dolore certum est, distinctum quid esse, & accidentale a natura febris tertianæ: & ob id cum hæc accidentia succrescunt, conjicies tertianam fieri perniciosam ex accidenti, & non ex nativa sorte.

SCHOLIUM I.

Circa universum hoc Caput dico, quod si accidentia, quæ succrescunt Febribus, vere sint talia; ut nullam habeant cum Febre communionem Causæ, vix potest peculiaria species Febris Perniciosæ exinde constitui; nam hoc nomine Perniciosa etiam dici posset Ephemera, si illi grave aliquod accidens superveniret. Oportet itaque diligenter animadvertere, an succrescentia accidentia omnino sequantur Periodum Febris, itaut ea invadente invadant, & ea cessante cessent. In tali enim casu potius censenda sunt symptomata Febris, quam alterius naturæ, etiamsi motus febrilis, tantum data occasione, ea suscitare videatur; secus, si non sequantur Periodum, motumque febrilem. Sic, si Mulieri semper in accessione superveniat passio aliqua, Hysterica dicta, quæ non alio tempore invadat, & soluta Febre, semper solvatur, reputanda erit soboles

boles Fermenti febrilis (licet tantum per accidens) in subjecto dispositio, & intra ejusdem fluida turbas illas suscitantis: idemque dicendum crediderim de Colica, de Vertigine, ac de ipsa nonnunquam affectione Epileptica, una cum febrilibus Paroxysmis recurrente in subjecto assueto. Fateor equidem, accidentia perniciosa hic ab Auctore enumerata, nempe *Catarrhum suffocativum, dolorem Pleuritico similem, Asthmaticum affectum, & Arthriticos dolores*, quae cuncta illi forte saepiuscule videre contigit, mihi rarius, ac fere nunquam in Perniciosis videre contigisse, quin potius alia frequentius observasse perniciem inferentia, quae ipse nominatim non recenset, & quae ego specialiter recensebo *Capite primo Libri sequentis*.

Verendum quidem est in his tertianis, ne aliquod ex praedictis malis, quae calore accessionis fiunt, vel laborantem suffocet, vel iterum revertatur, essentiale fiat, & proprium. Quapropter sic affectos in die quietis praecavere oportet, ne iterum revertatur malum, & in accessionibus periclitentur.

Curandi ratio in hac affectione, peculiares sibi praescribit considerationes, quas maximi esse momenti censeo. Prima *sane est, quod in ipsa accessione, ubi majus iminet periculum, id praecaveamus juxta symptomatis, quod succrescit, naturam: In die vero quietis curandum est, ne iterum revertatur. Namque in curatione ipsius tertianae nil novi agendum est praeter id, quod in reliquis tertianis salubribus ex usu esse diximus: praeterquamquod haec paulo celerius, atque diligentius expostulat curari: ne si diutius protrahantur accessiones, & frequentius repetant, aliquo ex praedictis modis laborans in ipsis periclitetur. Sic profecto urgente fluxionis periculo, sive ad fauces, sive ad thoracem, sive cum dolore, aut secus, vel cum difficili respiratione, & orthopnoea, omni arte curandum est fluxum a capite ad alias partes divertere, quod facies brachiis vehementer fricatis, aut ligatis, vel si ipsis cucurbitas apposueris, bis in singulis horis, quod fluxio illuc evocetur. At si grande periculum immineat, ipsas scarificare oportebit, postmodum scapulis iterum alias affigere, quo flatus a thorace discutiantur, & aer partibus dilatatis commodius recipi possit. Quod si lateralis eluceat dolor, brachiis sat est ipsas apponere, & discutientibus, ac siccis praesidiis prope partem dolentem uti*, ut sacculis ex millio, & furfure, chamaemelo, & sale: *Nam si inunctionibus, aut evaporatoriis utaris, laxiore facta parte copiosius ipsa recipiet, & fluxionem evocabis. Sic profecto utero providebis juxta affectionis, quae succrescit, indigentiam, ut* Lib. nostro *de Mulierum affectionibus abunde dictum est. Podagricis, aut quibusvis aliis articulorum doloribus nihil adhibebis, ne, si frigidum sit, ad principalius membrum repellas; si vero calidius, plus ad affectas dolore partes attrahas, sed blandioribus auxiliis curandum est, laborantem ab accessionis saevitia, eruere, quod leges fusius libro nostro* de arte medendi morb. intern. proprio capite. *Cessante vero accessione, providendum est, ne iterum praecedens symptoma revertatur, quod facies eisdem praesidis, quibus si praesens fuisset, curasses: hoc uno in considerationem adhibito, quod si fieri possit, uno & eodem praesidio febri, & symptomati provideas, sive sanguis mittendus sit, sive corpus purgandum. Verum, si id complicationis conditio non ferat, symptoma auferendum est, ac si sanguinem miseris, ex ea parte, & vena facito, quae vel capiti mandanti, vel thoraci, a quo malum oritur, e directo respondeat: aut a jecore, & venis majoribus, si articulosum membrorum genus pati videatur: vel ex talo, si aut menses, aut haemorrhoides deficiant, vel uterum compati constiterit. Quod quidem pari beneficio proderit febri, & accidenti haud secus, quam expurgans medicamentum, si eadem lege praestiteris: quippe ea adhibebis primo, quae materiam accidentis respiciant; postea vero quae febrem, licet aliquando mixta adhibere oporteat medicamenta, utrumque nimirum respicientia. Verum si ex praedictis accidentibus aliquod jam firmatum esse constet, quod liquido cernes, eo quod die etiam quietis adhuc perseverat, non omnino posthabita febris curatione, ipsi ex toto innitendum est, quod supererit, idque quaeres proprio ejus capite, ut & universalia, & particularia auxilia probe administrare possis. Verum si morbus praestiterit expectandi inducias, majori diligentia studendum est tertianam febrem curare, siquidem illa vicem causae moventis gerit, & ea curata facile accidentia delitescunt.*

SCHO-

SCHOLIUM II.

Cum ergo in hisce casibus ex mente Auctoris - *sic affectos præcavere oporteat, ne iterum revertatur malum, & in accessionibus periclitentur*, supposito quod malum hujusmodi sequatur accessionem, velut umbra Corpus, soli idcirco Paroxysmorum præcautioni (quoniam facile hodie possumus) per usum Chinæ Chinæ insistendum esse, nullus dubito, omissis tot medicamentorum catervis, quæ ad tollendos hujusmodi affectus solent usurpari: pro quibus in tali casu submovendis unus cæteroqui sufficit Cortex, ut constat etiam ex *Historiis* XI., & XVII. *Cap.* X. *Libri primi* relatis, de Tussi Tabem minante, & de visus Obcæcatione, per Quartanam inductis, & per Chinam Chinam curatis. Quoties enim strenuum istud Febrifugum conveniat (ut in similibus casibus, si graves sint, profecto convenit) non est, cur de tot aliis remediis infirmioribus æque ac superfluis simus soliciti. Cardo Praxeos versatur non in multiplicitate, sed in electione remediorum, simulque in opportunitate noscenda, & captanda occasione. In iisdem propterea circumstantiis idem morbus remediis iisdem ab uno Medico tollitur: ab alio non ita. Ordo quippe, seu tempus peculiare administrati remedii exitus varietatem parit. Ars quævis Merchanica paucis Instrumentis perficitur, eademque iisdem a duplici Artifice inæqualiter exercetur, parium Instrumentorum usu dispari diversitatem faciente. Haud aliter medicus medicamentorum apparatus (quem in numero satis parco vere consistere, & nihilominus sufficere, aliquando forsan ostendam) in manu periti Medici, Morbis fere quibuslibet sanabilibus sanandis par est. Octo tantummodo voces Musicæ, si rythmice disponantur, concentibus omnibus, utut diversis, edendis sunt satis: inconcinne vero, vel intempestive prolatæ, & dissonant, & harmoniam perturbant. In regenda sanitate, quæ in fluidorum, & solidorum harmonia consistit, analogismi par ratio. At de hoc satis.

De Tertiana Perniciosa ob humoris venenositatem, quæ necessaria ad curationem, & notitiam existant, reperies libro &c.

SCHOLIUM III.

De eo denique, quod innuit Auctor circa *Sextam* speciem Tertianæ Perniciosæ tum dignoscendam, tum curandam, nil dico, cum eam ad commune Febrium Malignarum, & Pestilentium genus reducat, communemque cum illis Diagnosim, Prognosim, atque Medelam alibi instituat; quod hujus loci non est.

CAPUT VIII.

Prava rursus Perniciosarum Febrium Intermittentium natura innuitur ex descriptione Ricardi Morton, *adjunctis pariter ad claritatem fusioribus Scholiis.*

VARIAS Perniciosæ Intermittentis icones hactenus nobis exhibuit *Mercatus*: modo versicolorem illius imaginem, diversos, ut ait, morbos mentientem pingat *Mortonus*, simulque vim eximiam Peruviani Corticis pro tanto hoste debellando testetur. Testetur, inquam, ipse, me asserverante, seu (quod dignius est) ipse doceat, me solum testante. Æquum est enim, ut quemadmodum ille ante me insignia Corticis experimenta in casibus admodum arduis, & nonnumquam in Perniciosis Febribus, de quibus impræsentiatum est sermo, tentavit, ac feliciter absolvit (quod Historiæ ab eo descriptæ satis ostendunt) ita in earumdem Febrium descriptione, ipsarumque per Corticem curatione tradenda, primas teneat: ego vero ad confirmanda illius asserta tantummodo calculum addam ex propria, & multiplici experientia petitum. Ingenue tamen repeto, quod & olim Lectori præfatus sum, me nempe circa hoc nihil, ne analogice quidem, desumpsisse a *Mortono*, cujus Opera, quæ penes me existunt, tempore, quo primum, satisque notum in Urbe mea tentamen inii (permittentibus id ipsum quamvis spe nulla aliis Comprofessoribus tum Nostratibus, tum Exteris) nondum erant cusa, nedum mihi nota. Et licet in ipsis admonear a Bibliopola, Tractatum Pyretologicum sejunctim prius impressum fuisse, illius profecto nullam umquam ne per famam quidem notitiam habui. Sed hoc

nil

nil intereſt. Si de oppoſito quis velit, valeatve ſuſpicari, ſciat, majorem mihi fore laudem, ac gloriam, ſi Viri Clariſſimi potius, quam meo fretus conſilio, prima experimenta (utut rationabilia) dicar tentaſſe. Utcumque, ego de hac noſtra in Methodum non longe abſimilem, ſed tamen diverſam, coincidentia adeo mihi complacui tunc, cum *Mortoni* Pyretologiam luſtravi, antea (fateor) ferme neglectam, ut, jus promeritum Eidem redditurus, parum quidem abfuerit, quin Tractatum ipſum integrum reimprimi curarim (quem tamen a fronte ad calcem attente a cunctis conſiderari velim) illique meas obſervationes, caſuumque conſimilium Hiſtorias adnexerim. Id autem aggreſſus eſſem, ut quamplurimas veritates practicas inibi exiſtentes, ſed vel non ſatis patentes, vel non ſatis perſpectas, & fortaſſe minime creditas in propatulo ponerem. Iis etenim alicubi dilucidatis; & ab aliquo identidem exceſſu (ſi fas ſit dicere) caſtigatis, melior forſitan ſors acceſſiſſet, majorque itidem perlegentibus utilitas. Sed ex alia parte, cum quidquid in eo Tractatu propius videtur reſpicere *Perniciosas* Intermittentes, erui poſſit partim quidem ex Capitibus, ubi de ſignis Intermittentis Febris tum Diagnoſticis, tum Prognoſticis, ſed præcipue ex Capite ſpeciali, ubi de Genio Intermittentium verſatili, alioſque morbos etiam acutiſſimos ſimulante, ſermonem habet; idcirco hoc unum ſaltem *Caput* ad unguem tranſcriptum hic inſerere lubens decrevi. Ne vero cum *Mortone* aliter agerem, ac egerim cum *Mercato*, congruum duxi illius quoque ſenſa perpendere, nonnulliſque animadverſionibus tantillum augere, propriam ſubinde, & apertam Perniciosarum Periodicarum Deſcriptionem, ac Curationem promulgaturus, Peruviano Cortice valide adminiſtrato feliciter abſolvendam. Quod quidem intelligendum eſt, ut tunc dicturus ſum, non modo de eadem Febre ſuos adhuc typos, etſi crudeliter, patenter tamen ſervante; ſed de ipſa etiam jam in *Continuam* converſa, & obſcuratis, nondum tamen plane abolitis periodis ad exitium properante, cum nempe jam frigefactus univerſaliter Ægrotans cum minutulis ſudatiunculis fere ſine pulſu jacet, moribundo ſimilis, dummodo uſque in alteram Exacerbationem (a qua per diem naturalem circiter diſtet) valeat ſufficere. Priuſquam ergo iſta propius aggrediar, mihi interim præludat.

RICARDUS MORTON

De Proteiformi Intermittentis Febris Genio.

E*Xempla Febrium Intermittentium* Cortice Peruviano *curatarum adjungere, irritum plane atque inutile eſſet, poſtquam Cl.* Badus, Sturmius, *cæterique Remedii hujus Polychreſti Fautores hanc Provinciam jamdudum ſuſceperint: Et nemo hodie (quod ſcio) de viribus hujus Remedii Febrifugi dubius hæreat. Quandoquidem autem ob vehementiam Symptomatum, ubi Natura fere integra acrius ſtimulatur ad luctam cum veneno hoſtili inſtituendam, hæ Febres haud raro ploroſque alios Morbos, eoſque acutiſſimos ſimulare ſoleant*, Corticis *tamen viribus cedant, & ſi* Cortex *non exhibeatur, ſæpius funeſtæ evadant; operæ pretium duxi Exempla aliquot hujuſmodi Febrium, quas nuperrime obſervavi, ſeligere, ſcriptis mandare, atque publici juris facere. Atque equidem hoc penſum eo lubentius aggredior, quia Nemo adhuc (quantum ſcio) hoc ſubjectum tractavit, cujus cultura ad Praxim Medicinalem promovendam maximi momenti mihi eſſe videtur. Siquidem inter innumera illa ſymptomata haſce Febres comitari ſolita, nullum eſt quod non aliquando adeo vehementer ſæviat, ut vita Ægri inde in præſens diſcrimen adducatur, & Typus Febris in variis ſuis ſtadiis* Algoris, Caloris, *&* Sudoris *abſcondatur penitus, & opprimatur, itaut neque ex Urina, Temperie, Pulſu, vel alio quoque ſolito modo diſtingui poſſit; verum ſub larva* Algoris *funeſti*, Vomitionis *indeſinentis*, Diarrhϖæ *torminoſæ*, Choleræ *morbi*, Colicæ *ventriculi*, Hemicraniæ *periodicæ*, Apoplexiæ, Syncopes, Rheumatiſmi, Spaſmi *univerſalis*, Pleuritidis, Peripneumoniæ, Doloris lateris punctorii, *vel alterius Morbi ſecure deliteſcens, Medicum a ſcopo ſuo non raro abducat. Symptoma quidem interea Remediis propriis, ſed incaſſum, tentatur; Nam, poſthabito*

habito Fermento Febrili, proxima efferve-scentiæ periodo, priora, aut deteriora symptomata inexpectato recrudescunt, Medicus Sysiphi saxum volvit, atque Æger vitæ dulcissimæ dispendio, aut saltem magno sumptu, ignorantiæ vel incuriæ Medici pœnas sero luit.

SCHOLIUM I.

Supervacaneum jure meritio reputat Cl. Auctor, hisce temporibus scribere curationes Intermittentium vulgarium ope Chinæ Chinæ absolutas; sed ex adverso æque merito necessarium censet, ac opportunum recensere curationes earum Intermittentium Pernicialium, quæ hominem in maximum vitæ discrimen adducentes, Cortice nihilominus rite oblato æque prompte curantur ac benigniores. Hanc itaque praxim illustrare maxime interest, præcipue cum ea extendatur ad Febres ipsas recentem continuitatem adeptas, dummodo fuerint Intermittentes ab ortu, & post acquisitam continuitatem, consuetas adhuc incrementi, & decrementi vicissitudines, atque periodos servent. Illas enim considerandas esse ut Intermittentes: & ut tales Cortice pariter certo curari, nos docet præter *Mortonum* Doctissimus *Sydenham* in Epistola ad *Bradyum*, ut videbimus tum *Cap. 5. Libri* 4, tum *Cap. 3. Libri 5.* Nos itaque in hac Praxeos Medicinalis parte promovenda *Mortoni* morem secuti, post statutam Methodum nostram offerendi Corticem in hujusmodi Febribus, cæteroqui lethalibus, complementum ejusdem methodi ab exemplis suo loco subnectendis mutuabimur.

Non sine magna ratione hoc remedium hic, & alibi ab Auctore *Polychrestum* dicitur, quippe vere ad multa, & magna perutile in linea Alexipyretorum. Utinam ad alios morbos similia possideremus; sed paucis demptis, quorum virtus certa est, & utilitas evidens. Ars nostra Medicamentis superfluis alioqui ditissima, bonis, certisque, quæ innotuerint, caret: immo forsitan ob hoc ipsum est inops, quia inutilibus, dubiisque supersluit. Obruit nempe vel ipsum Medicum supervacanea Pharmacorum copia: quandoquidem ægre nimium e mille figmentis una, quæ forte vix est, practica veritas potest secerni. Deme (audeo dicere) ab Arte Medica, Phlebotomiam, Purgationem, Chalybem, Chinam Chinam, Ipecacuanham, Opium, Thermas, Viperam, Mercurium, diversaque Antivenerea, Lac, Serum, aliaque non multa, & ferme nudam reddes. De Chirurgia, quod est ad remedia quædam, non absimile sit Judicium. Perita namque manus sæpe sola, vel ferro prudenter, vel igne caute, vel fasciis eleganter, & cum tegimine instructa, quamplurima præstat. Contrectatio vulnerum crebrior; & medicaminum multiplex appositio, vana sæpe, immo plerunque noxia Artis ostentatio est. Super hac re satis diserte suis temporibus *Cæsar Magatus*, illumque secutus *Septalius* (quodcunque sit, quod de utroque fert judicium *Sennertus*) nostris vero temporibus *D. Bellot* ejusdem *Magati* Sectator novissimus, sive deinde hujus cum illo conformitas fortuito tantum contigerit, quod non repugnat, sive potius de industria, ut in peculiari Epistola notat, & in pinguiori, quod meditabatur Opere, se ostensurum fore videbatur Accuratissimus *Sancassanus*. Utcunque, Inventum primum raræ solutionis vulnerum, *Romanis Chirurgis*: morem vero ablegandarum turundarum, *Apparicio* quidam Vasconi, mox & *Lemosio* tribuit ingenue *Jo: Baptista Magatus*, *Cæsaris* Frater: Methodum aut hujusmodi praxeos rationalem ipsi *Cæsari*, quem fuse, docteque tuetur in suis *Considerationibus Medicis Tom.* 1. *Partis* 3. At hoc nihil ad nos. Sicuti ergo pauca Chirurgo remedia, ita & non multa sufficiunt Clinico. Inter ea locum sane non infimum tenet China China, immo ausim dicere, quod omnibus palmam præripiat. Magnorum equidem remediorum nomina sibi vindicant antonomastice Venæ sectio tantum, atque Purgatio; sed istiusmodi privilegium illis quandoque competit, quandoque non. Ego Magna voco quæcunque sanant; & eo majora, quo melius.

En quomodo Perniciosas Febres describit Auctor, quasi sub aliorum morborum acutissimorum larva delitescentes, nec proinde in propria specie cognoscibiles (adeo obscurari, putat earum naturam) sed exitiales interim, atque funestas, nisi Cortice statim domentur. Ex quo potissimum effectu debellatæ jam Febris essentiam, veluti a posteriori, deducit, aut aliunde deductam confirmat.

Fallitur hic Auctor, dum se istarum Febrium primum Observatorem, aut Relatorem credit, etsi a semetipso tantum didicerit. Vidimus jam quid scripserit de iis, & quam luculenter *Mercatus*, qui *Vallesium*, *Zoarum*, & *Averroem* quoque hujusmodi Febrium non omnino ignaros censet, ut ex eorum textibus ab ipso *Mercato* allatis, & de *insanabili Tertiana* mentionem facientibus, videtur posse deduci. Vidimus, pariter, aut saltem enunciavimus, quomodo Lucubrationem ipsam *Mercati* per compendium denuo transcripserit *Daniel Sennertus*. Ab ullo quidem alio peculiarem institutum fuisse Tractatum, peculiaremve Curationum non novi; a pluribus tamen aliquam obiter, Infructuosam licet, ac sterilem factam fuisse mentionem, facile est palam facere. Sic *Lazarus Ri-*

Riverius Practicus Celeberrimus Tertianarum Intermittentium prognosim designans -- *Prognosis*, inquit, *desumitur ab Hippocrate Aphorismo 59. sect.* 4. -- * *Tertiana exquisita septem circuitibus ad summum judicatur*. * -- *Et Aphorismo 43. ejusdem sectionis*. -- * *Febres quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant*. * -- *Quod tamen intelligendum est*, subdit idem *Riverius*, *de Tertianis Febribus omnis malignitatis expertibus. Dantur enim Tertianæ Malignæ, quamvis evidentes habeant intermissiones, Ægrotantes tamen non raro de medio tollunt. Præterea multa Febri Tertianæ possunt supervenire, quæ vitæ periculum inferre possunt, quamvis Febris ex se periculosa non sit*. Clarius autem pravam Tertianarum perniciosarum naturam exprimit, ubi de Febribus pestilentialibus agens, ait, tales esse quandoque Febres Intermittentes, his verbis -- *Quamvis dixerit Hippocrates, febres Intermittentes periculo carere, quomodocunque intermiserint, id tantum intelligendum est de iis, quæ nullius sunt malignitatis participes. Videmus enim singulis fere annis, in hac saltem regione, Febres tertianas intermittentes, quæ summæ malignitatis sunt participes, tertia, vel quarta accessione Ægros de medio tollere: alias, quæ eos in gravissimum vitæ discrimen conjiciunt, maxima symptomatum sævitia* -- cujusmodi etiam exempla refert in Centuriis suarum Observationum. *Hieronymus Mercurialis* de Tertiana Intermittente verba faciens habet hæc incidenter -- *Tertiana, quæ fit a bile æruginea, non solum periculosa, verum etiam exitiosa est* -- agensque postmodum de Tertiana notha, idem raptim confirmat ex sententia *Avenzoar*. Unius itidem Casus perniciosi hujusce generis, quasi prodigii cujusdam meminit *Hercules Saxonia*. Hæc de Tertiana crassiculo sermone conscribens -- *dico, se esse salutarem* (intellige Tertianam) *quia ratione motus materiæ non admodum salutaris; si moveatur maximo cum impetu ad os ventriculi, qui habent os valde sensibile ventriculi, fit cardialgia talis, quæ desinit in syncopem, & mortem: quale exemplum memini me vidisse, dum essem Junior*. *Pompejus* quoque *Sacchus* Cardialgiam considerans, ut Febrium symptomata, eam leviter adumbrare videtur Tertianæ Perniciosæ speciem, quæ propter adjunctam Cardialgiam fit talis, inquiens obiter -- *Cardialgia Fabricitantes, etiam ex intermittente Febre, ad extremum vitæ ducit, & multoties perimit, bile morsu oris ventriculi cum summo dolore vires resolvente, cum perversione Cerebri, & Cordis, cum quibus prædictum orificium summam habet connexionem*.

Alii insuper, quos summatim præstat, quam operose recensere, de iisdem Perniciosis Intermittentibus, perfunctorie licet, locuti sunt, inter quos *Epiphanius*, *Donatus*, *Horstius*, *Rhodius*, *Restaurandus*, *Sydenham*, *Salmut*, *Sylvius*, *Ettmulerus &c.* ut propterea opinioni, quam de se uno *Mortonus* habuit, locus non detur. Quia vero omnes hucusque recensiti Scriptores, *Mercato* excepto, nec non, si velis, *Restaurando* etiam, & *Sydenhamio*, aut infra, Praxim Medicam suis luminibus vix tantillum in hac linea promoverunt, *Mortonus* vero nervosam, certamque curationem viriliter docuit; ideo non injuria plurimum sibi tribuit, si non quod ad descriptionem morbi, saltem quo ad curationem; quamobrem non modo excusationem meretur, verum & laudem. Me quoque reputabam Ego Methodi quondam meæ in *Perniciosis* Inventorem unicum; cum tamen Methodum non valde absimilem ad easdem jam tum quoque, & ante me, ut testantur illius Scripta, in regione sua exerceret *Mortonus*. Immo cum in ipsa Italia, Senis nempe, Florentiæ, in Regno Neapolis, & Romæ referent *Bado*, adhiberi cœperit, fere statim ac innotuit Cortex, Miscellaneas ad Febres, ut ajunt, & Hemitritæos (cujus Febris miram curationem ope Chinæ Chinæ a se absolutam in quodam Sacerdote ex Capuccinorum familia idem *Badus* per extensum describit) quin & ad Continuas simpliciter profligandas: ulterius, cum postremis hisce temporibus, sub Cœlo præsertim Romano, ac Hetrusco, prout indicare videntur Opuscula inde profecta, in usu sit idem remedium, non secus ac in Gallia, ad omnes parit Febres, quas humorales vocant (utinam semper cum fructu) & signate ad eas, quæ præcipiti periculo mortem minantur, non potest, quin inter illas, saltem fortuito, etiam Intermittentes Perniciosæ quoquo modo comprehendantur.

Testem expertum jam mihi se præbuit hujusce rei laudatus nuper Doctissimus *Lancisius* nitidissima Epistola sua, quam quidem, utpote ratione elegantiæ suæ publica luce dignissimam, hic placuisset inserere, nisi uberior erga me Auctoris humanitas, & laudum minime promeritarum copia, mihimet mecum habitanti, cuitamque supellectilem meam satis noscenti, sufflament imposuisset, ne incaute foras excurrerem. Paragraphum tamen unicum, rem perstringens, ex tota liceat excerpere Epistola. *Opus tuum* (ita Vir Amplissimus) *de Febribus Perniciosis Cortice Chinæ Chinæ potissimum subactis, plura sunt, quæ mihi, cunctisque Artis nostræ Professoribus expectatissimum efficiunt: illud tamen maxime desiderium meum excitat, quod Romæ observaverim in epidemica istiusmodi Febrium constitutione*,

anno 1695. *ex Aquis stagnantibus orta, Corticem illum specificum Antidotum fuisse. Quamobrem, cum studia nostra in solam veritatem quærendam directa sint, futurum confido, ut observationes meæ tuis animadversionibus; & commentariis accuratissimis sint plurimum illustrandæ.* Cum autem nuperrime tantum, ac proinde sera hæc ad me notitia pervenerit (provecta scilicet nimis jam Preli opera) obstiteritque angustia temporis; ne Clarissimi Viri Observationes, siquidem illas; ut videtur innuere, typis ediderit, mihi tempestive parare potuerim, congruum duxi, incidenti hac ejusdem assertione, id ipsum, quod paulo ante generaliter conjeci, specialius in præsentia, validiusque confirmare.

Ut ad *Mortonum* redeam se reputantem Observatorem unicum Intermittentium Perniciosarum, minime silentio prætereundum videtur, quod, cum *Restaurandus*, ut supra innuebam, descripserit, atque illustrarit historiis Curationem Febrium Syncopalium, Cardiacarum, Diaphoreticarum, Hepaticarum, Hæmitritæorum &c. ope Chinæ Chinæ, etsi cæspitanter, ac methodo languidiore, satis patet, aliquam saltem Perniciosarum quarundam curationem per usum Chinæ Chinæ innotuisse huic Auctori. Immo cum Scripta sua pluries postmodum recusa jam olim primo evulgarit Auctor iste, aliqua facile poterat, si non debuerat (neque enim tenetur nosse quilibet, quod scripsit quisque) *Mortono* posterius, ut mihi videtur, scribenti præluxisse notitia, quod non sibi soli, verum & *Restaurando* observatæ fuerint nonnullæ exitiales Intermittentes; & quod ipse *Restaurandus* per oblationem Corticis eas curaverit, aliisque eodem remedio, per vulgatam tamen tantummodo illius infusionem, curandas proposuerit. *Sydenham* pariter in Epistola responsoria ad *Bradyum* sibi scribentem anno 1670. in peculiari paragrapho mentionem facit Intermittentium quarundam (quas nos *Lethargicas* appellabimus) in quarum principio, loco symptomatum consuetorum, veræ potius Apoplexiæ symptomata apparebant, ut mox videbimus; quas tamen Febres solo interim Cortice sanabiles censet. Hæc quidem obiter quoque *Sydenham*. Quod vero specialiter, & forte a reliquis valde distincta, in arduis quibusvis, ac multifariis Perniciosarum Intermittentium circumstantiis, ac differentiis, extremisque Ægrorum augustiis usurpetur Cortex (quem indiscriminatim, ut ajebam, utendum esse in omnibus Febribus, haud facile assentiar) seu, quod usurpetur modo peculiari, quo opus est, dosique, ac Methodo determinata ad rite obtinendum effectum, hoc est, quod non adeo tritum adhuc censeo; & quod uni forte *Mortono* mecum innotuisse crediderim.

Progreditur nunc Auctor ad recensendos morbos (melius dixisset gravia symptomata aliorum cæteroqui Morborum potius, quam Febris Intermittentis propria) sub quibus abditam latere Intermittentem Febrem, conatur probare ex periodico eorundem symptomatum recursu, & ex medela per Corticem afferri apta Ægrotantibus hujusmodi, *alioqui quasi de repente*, ut inferius inquit, *animam efflaturis, nullaque alia arte sanabilibus*. Quam tamen Febrem adeo absconditam statuit, & omni veræ Febris charactere destitutam, ut *neque ex urina, temperie, pulsu, vel alio quoque solito modo, aut indicio distingui possit, aut accuratissimo Observatori se prodat*. Ego vero fateor, me talem obscuritatem nunquam observasse, nisi cum jam tertia, vel quarta accessio Ægrum ad extrema fere deduxerit. Cæterum primis accessibus manifestissimam semper, & non raro blandam Febrem Intermittentem deprehendi: &, si forte aliquando sero vocatus sim, postquam res in præceps ruerit, facillime pariter ex Adstantium, aut Ægrotantis relatu, de præcedentibus paroxysmis, atque periodis conscius factus, Perniciosam Febrem (utut algidus, ac sine pulsu appareret Æger) semper dignovi; & quemlibet Medicum facile dixerim ad hujusmodi dignotionem teneri. Sic illas omnes palam dignovit, atque distinxit *Mercatus*, ut videre est apud illum, ubi de simulato dolore Pleuritico, Catarrho suffocativo, Asthmate, Rheumatismo &c. mentionem facit. Ista autem omnia, non ut morbos, sed ut accidentia Febris Periodicæ patentis, non vero absconditæ considerat. Iterum equidem fateor, enumerata nuperrime accidentia, a *Mercato*, atque *Mortono* in Perniciosis observata, mihi perraro occurrisse, quemadmodum alia nonnulla mihi cum *Mortono* comperta forte non observavit *Mercatus*, ut jam adnotavi in Scholiis ad ipsum *Mercatum Cap. 7. Schol.* 1. & ut dicturus sum de Differentiis Perniciosarum ex observatione mea, *Libro sequenti, Cap. primo*.

Sed præter *Mercatum*; *Sydenham* quoque hujusmodi Febrium Perniciosarum accidentia alios morbos simulantia, pro meris earundem symptomatis expresse dignovit, atque ut pro talibus tantum haberentur, monuit his verbis in citata nuper ad *Bradyum* Epistola --- *Hic autem commemorare libet, quod sub primos hujus Constitutionis annos symptoma quoddam insigne Febribus Intermittentibus quandoque supervenerit. Nempe earum Paroxysmi non cum rigore, & horrore, quos po-*

postea Febris excipit, invadebant, sed Æger iisdem plane symptomatis tentabatur, ac si Apoplexia vera laborasset, quæ tamen nihil aliud erat, utcunque hunc affectum æmularetur, quam ipsa Febris caput impetens &c. Hoc autem in casu, quantumlibet evacuationes omnes, cujuscumque demum generis sint, indicari videntur, ad revellendos scilicet ex cerebro humores, ut in apoplexia primaria fieri solet; eadem tamen omnino omittendæ sunt, utpote quæ originariæ hujus symptomatis causæ, Febri nempe Intermittenti, prorsus adversantur, ac proinde mortem accersant; quod & ipse novi. At e contra expectandum, donec paroxysmus fronte sua evanuerit, quo tempore Cortex, *modo citius idem ingeri non poterit, quam primum est exhibendus, & in intervallis ab hujusmodi accessionibus liberis idem sedulo repetendus, usque dum perfecte convaluerit Æger.*

Sic ubi, præ gradu Veneni summe Deleterio, Spiritus adeo perculsi sunt, ut a primo ictu sese iterum nullatenus expandere valeant, Algor, *qui primum horum paroxysmorum insultum, ex instituto Naturæ, comitari solet, eousque protrahitur, donec Æger* Deliquiis *frequenter recurrentibus confectus, tandem Fatis cedat. Interea Remedia intus, vel extra ad flammam vitalem resuscitandam incassum applicantur, Febris autem nullo indicio ex Urina, Temperie, vel Pulsu, accuratissimo Observatori sese prodit.*

SCHOLIUM II.

Quæ passim obtrudit Auctor de veneno febrili spirituum expansionem plus, aut minus impediente, ordinem habent ad illius Hypothesim, qua considerando Corticem Peruvianum ut Antidotum, Fermentum febrile ut Venenum respexit. Equidem Peruvianum Corticem, sive Antidotum vocites, sive Absorbens specificum, Febribus præsertim Intermittentibus addictum, parum refert; in quo sensu non male quis Chalybem appellaret Antidotum Chlorosis. Sulphur Antidotum scabiei, & sic de pluribus aliis remediis ad alios morbos. Pariter Causam Febrium, sive Fermentum dicas, sive Venenum, nisi aliud addas, res æque obscura est, & tota fere discrepantia videtur consistere in vocibus; nihilominus communis acceptio utriusque termini aliquid in re valde diversum solet importare. Quid per *Fermentum febrile* soleat intelligi a plurimis Auctoribus in explicanda Intermittentium causa, & quid intelligam ipse, generaliter saltem, atque confuse, vidimus alias; statuimusque ad minimum, illud esse succum aliquem incongruum, ac heterogeneum, cum sanguine non probe miscibilem, adeoque illum in morbosam fermentationem, seu mavis effervescentiam concitare aptum, donec ab eo secernatur, & expellatur: cui succo sensibili, atque, aut ajunt Scholæ, quantitativo, peculiarem in Corpore nostro sedem habenti, velut vero, & palpabili Fermento, si posset determinari, accidentalis postea sit varia, & modo minor, modo major, modo maxima, & incomprehensibilis activitas, aut acrimonia, quæ proinde nonnunquam maligna, & venenata per nostrum debilem intelligendi modum queat appellari. Cum enim vitiosa succi hujusmodi dispositio non in universa consistat illius quantitate, sed tantum in salibus aliquot parvæ molis, & peculiaris naturæ, aut configurationis in ipso existentibus, quibus refusis, vel solutis, aut quomodolibet enervatis, restituitur debita crasis eidem succo peccanti: quod omnibus universaliter competit nostri corporis humoribus quoque modo vitiatis: hinc est, quod sales hujusmodi, dum talis naturæ sunt, ut vulgarem tantum, ac benigniorem excitent effervescentiam, etsi simul quoque afficiant spiritus, sintque molis, ut diximus, inconspicuæ, verum tamen veneni nomen nequaquam mereantur: mereantur vero cum talis naturæ sunt, ut vere deleterium, ac ineffabilis, efferæque pravitatis præseferant characterem in ipsorum præsertim textura exotica, & sapore abominabili inde procedente repositum. Quid ergo per *Venenum* generaliter quoque, ac indistincte debeat, aut soleat intelligi, ex his ipsis, quæ modo per transennam diximus, sufficienter potest dignosci: satisque liquet, characterem hujusmodi febrilibus succis nonnunquam quidem accedere posse; sed tamen ut plurimum non accedere.

Mortonus autem simplex, nudumque Venenum deleteria vi præditum esse contendit id omne, quod Febrem gignit, & quod dici consueverit in solis *Malignis*, ac *Pestilentibus* Febribus de Veneno ingenito, explicari solito relative ad duo venenorum genera, quorum alterum figit, alterum dissolvit humores, ac perfundat spiritus, ipse ad omnes etiam *Benigniores* Intermittentes absque notabili distinctione, nisi pro diverso majoris, vel minoris intensionis gradu, traducit. Cumque Ficus Febriferas, dum *Pharaonis* vocant, in *Sardinia* nascentes, & Tertianam Febrem causantes (ut ex *Conciliatore*, & *Cardano* refert *Badus*, & ex *Bado* ipso *Mortonus*), iisdem manifestis qualita-

tibus pollere credat ac Cortex eandem Tertianam fugans, visum propterea est Illi in duobus hisce quo ad effecta contrariis, & quo ad sensibiles qualitates similibus, eam statuendam esse abditam oppositionem, quæ inter Venenum intercedit, & Antidotum. Quod si quis ab eo quæreret, non quidem plane quid sit, & quale Venenum febrile, sed saltem ubinam, aut unde generetur, cuinam subjecto primitus inhæreat, a quo postmodum imprimatur in spiritus, cum in illis immediate gigni non possit; item quo pacto sit aliquando tam mite; cum tamen sit semper Venenum, quomodo per intervalla vel reproductum, vel motum, & alia hujusmodi: etsi plurimæ ex his instantiis omnes torqueant in quocunque philosophandi systemate, vereor tamen, ne Ille, plusquam cæteri, tandem cogeretur respondere, se potius metaphorice, & per analogismum quendam, quam stricte, & proprie Veneni nomen usurpasse, Et sic in assignando hujusce Veneni vehiculo quantitativo, primave illius scaturigine, cum aliis forsasse coincideret.

Neque satis eidem suffragari videtur ingenua confessio, quam sponte profert, ad evitandam difficultatem explicationis suæ Hypotheseos: se nescire scilicet Venenorum æque ac Antidotorum naturam, sicuti & naturam spirituum, in quos Venena primario agunt, & Antidota, *satiusque esse, Philosophum modestam Philosophiam professum, sana mente quadam ignorare, quam insane nugari; & delirare*. Ad nihilum, inquam, videtur valere hujusmodi confessio; quia, quemadmodum ineffabilis virulentia Cicutæ, Arsenici, Cantharidum &c., ipso notante *Mortono*, reapse latet sub determinato, & palpabili vehiculo substantiæ quantitativæ talium Plantarum, Mineralium, Animalium &c. (rectius forsitan sub determinata combinatione salium essentialium, seu particularum illas componentium, talem, ac talem determinatam figuram habentium) quæ Plantæ, Animalia &c. possunt a nobis indigitari, tanquam subjecta illius virulentiæ nostris spiritibus communicabilis: ita cum proportione dicendum foret de Veneno febrili; ac propterea munus Auctoris esse fluidum aliquod, seu solidum designare, cui, tanquam subjecto, inhæreat, seu, in cujus salium, particularumque figura, atque textura consistat ipsa cæteroqui inexplicabilis virulentia Fermenti febrilis. Sane secundum generalem, & indeterminatam Illius appellationem morbos omnes a peculiari Veneno oriri, possumus asserere, omniaque eorum remedia, quæ Specifica vulgo appellantur, Antidota nuncupare.

Auctorem tamen nonnihil juvat ejusdem Tractatus, in quo conatur ostendere quam similia sint, plus minus, Febrium, ac Venenorum accidentia, quomodo in diversis Febribus diversorum pariter nominatim Venenorum observetur Character, & similia, quæ in praxi prorsus contemnenda non sunt sed immo quæ perpendantur digna. Et, ut verum fatear, cum in Febribus saltem Perniciosis, ideoque Malignis, accidentia quandoque talia contingat, qualia a Toxico propinato solent suboriri; nullus dubito, quin tunc saltem venenatum dici queat, sterili quidem nomenclatura, illarum Fermentum. Id propterea a *Mortono* unice peroptassem, ut loco talis Veneni vehiculum potius aliquod sensibile quemadmodum supra innuebam venenositatem nonnunquam suscipiendi capax, pro causa Febrium ordinaria attulisset, seu succum aliquem, sæpius quidem, vel semper incongruum, non vero semper venenatum; sed aliquando talem, & aliquando non: hoc est succum vitiosa quidem, sed benigniore dyscrasia ut plurimum præditum, nonnunquam vero etiam sylvestri, ac exotica, sive (quemadmodum loqui mos est) venenata, ut nonnihil fusius suo loco videbimus. Ast vehementi, quam præconceperat, tenaciter adhærens ideæ, quod Cortex Intermittentes benignas ac æque malignas vincens, esset ubique vera Antidotus secundum rigorosam, obscuramque per consequens hujusce termini significationem, omnes indiscriminatim Febres ab ipso devictas, veri quoque veneni obscuri, pariter, ac ignoti, sobolem esse, sibi haud difficulter persuasit; quod tamen in hisce terminis non nisi difficulter poterit aliis forsan suadere.

Ad modulum autem suæ hypotheseos cuncta per affectionem spirituum a veneno varie perculsorum explicare conatur per totum Caput; ubi semper nomine diversorum Morborum gravissima Perniciosarum symptomata designat, iisdem Febribus, secundum ipsum, omnimode absconditis. Utilis nihilominus est ad praxim illius descriptio, quam ideo ad calcem usque Capitis legenti considerare expediet: quamvis in ea non modo Perniciosas Febres a *Mercato* descriptas, verum & alias antiquas, ac confirmatas affectiones, aliosque morbos quandam forte periodum præseferentes, sub specie Febris quodammodo latentis identidem pingat. Qua in re, cum *Morbos* essentiales cum *Symptomatis* Febrium videatur quasi confundere, possitque idcirco Auctor noster vel in præscribendo Cortice notari de excessu, vel de defectu in describenda Febre, hinc fortasse est, quod minor, quam par fuisset, illi a plurimis sit adhibita fides, dum tamen in iis, quæ ad Perniciosas Intermittentes revera trahi possunt (quæ ubique in toto Capitu sunt permulta), fidem omnimodam mereatur.

Parili modo, ubi in primo Stadio Paroxysmi, Fomes Venenatus Spiritus tantum opprimat, ut non ultra solitam Sphæram sese possint expandere, absque indiciis Febris *præsentis*, de Nausea Ægritudine, & Vomitione *Æger unice conqueritur, donec Veneno a* Cortice Peruviano, *vel alia Antidoto subacto, Spiritus in nativum statum restituantur.*

Nonnumquam Venenum Febrile sub initium Paroxysmi glandulas Intestinorum petit, & Fluxum Alvi torminosum, vel Dysenteriam excitat. At, cum Spiritus diu uno tenore opprimuntur, hæc symptomata utut continua, statis Periodis exacerbantur, & periodica evadunt, sine Febris indiciis manifestis, & vires Opiatorum, & Adstringentium *longe superant, donec a* Cortice Peruviano *cum* Laudano *commixta, Causa, sc.* Fermentum *Febrile, Massam colliquans, æque ac Symptomata inde orta auferantur.*

Ubi Venenum Emeticam *simul ac* Catharticam *naturam participat, Æger frequenti vomitione & dejectione detinetur, & nisi Spiritus in primo Paroxysmi Stadio expansione legitima virulentiam excutiant, formatur inde* Cholera *morbus, Febre neque per Pulsum, Urinam, vel Temperiem se manifestante. Ventriculo interea, aut Intestinis, aut utrisque simul ab acrimonia Humorum intensissime venenata Sphacelatis, Æger brevi Fatis cedere cogitur, aut saltem post Inducias infidas datas, a veneno, proximo Paroxysmo recrudescente, Symptomata eadem crudelia & funesta revirescunt, nisi a tempestiva* Antidoti *Febrifugæ exhibitione antevertantur.*

A parili gradu Veneni non raro observavi Ægros, præsertim antiqua, & confirmata hujusmodi Febre lacessitos, denuo (typo Febris legitimæ amisso) perpetua Nausea, Ægritudine, Vomitione, Sudore colliquativo, Suffocationibus Hystericis, *cæterisque id genus Symptomatis in genere Nervoso pene confectos, atque Animam quasi derepente efflaturos, quos debita Dosi* Corticis *(nulla alia arte sanabiles) illico restitui.*

SCHOLIUM III.

Quod de antiquis, & confirmatis Febribus hic inquit Auctor, locum magis habere videtur in Recentibus Perniciosis tunc, cum (ut videbimus in descriptione, & in historiis specialibus eaundem) Æger post tertiam, vel quartam accessionem algidus factus, & sine pulsu, *typo jam legitimæ Febris amisso, confectus jacet, quasi de repente animam efflaturus, quem tamen nulla alia arte sanabilem debita dosis Corticis illico restituit.* Profecto verba ista sunt aurea; complectuntur siquidem descriptionem Ægrotantis vere ad extrema redacti, nec Febrem amplius suam tactui Medico exhibere potentis, deficiente scilicet Calore, & Pulsu: quod quidem pluribus Perniciosis familiare est, ut videbimus suo loco. Complectuntur pariter mirandam virtutem Corticis, Ægrotantes hujusmodi *illico* restituendi, quod verissimum est, si *debita*, ut inquit, *dosi* administretur. Quænam autem sit dosis debita, suo loco dicemus, & quidem regula certiore, dispositioneque elegantiore, & magis ordinata, ac doceat ipse *Mortonus*. Tandem complectuntur Prognosim (heu nimis certam!) de morte hujusmodi Ægrorum, si Corticis auxilio sint destituti. Funestum hunc eventum satis ostendit crebra experientia, satisque illum patefecere lethalia prognostica Diligentissimi *Mercati*, incassum a Veteri Medicina præsidia quærentis; ut proinde nullus sit locus invidæ, malignæve assertioni, quod hujusmodi Febres in tali statu Cortice statim, intra unum videlicet, aut alterum diem, jugulatæ, sine ipso etiam, & tutius sanatæ fuissent, vel quod sponte simpliciter sua sanatæ sint. Loquimur aperte, & vel invita, ac refractaria ore tenus, intime tamen, & incorde suo assentiatur fremens pervicacia. Obeunt non oblato Cortice fere omnes in eo statu; & si quis inter centum servatur, nonnisi longa, & difficili judicatione convalescit. Contra oblato congrue Cortice servantur fere omnes, & (quod illi uni inter remedia naturalia competit) servantur *illico*. Hujusce asserti veritatem melius patefaciet Methodus nostra, & evincent Exempla Curationum satis numerosa, & insignia.

Unicuique etiam in Medicina versato notum est, horrendos Dolores (& iis, qui a Toxico propinato proveniunt non minores) Lumbos, & Crura spasmodice lancinantes, non raro primos insultus Febrium Intermit-

mittentium *legitimarum, præsertim* Quartanarum *comitari solere, durante* Algore, *&* Rigore, *donec Spiritus multo nisu expansi, ac agitati pares sint Veneno activo eliminando. Flamma autem inde accensa,* Spasmi *dolorifici sensim cessant: Verum, ubi Spiritus vi veneni non tantum deprimantur, sed etiam in statum Explosivum universim adigantur, nonnumquam deprehendi totum Corporis Systema inde perpetuo algens, idque diu, ac sine ulla Febris nota; totam autem Machinam interea Spasmis universalibus, iisque horrendis, & versatilibus hinc inde vellicatam, & lancinatam. Nec mirum est, si Æger perpetua Ægritudine, Vomitione, atque deliquiis inde confectus (ut fieri solet) brevi Mortem oppetat, nisi Ars tempestive Naturæ languenti succurrat.*

Haud raro etiam Spiritus a natura sua debilitate, vel obstructione, atque præsertim a Frigore percepto, vel alia quavis causa evidenti ansam præbente, in statum explosivum adiguntur; unde partes aliquæ singulares, præsertim Thoracicæ, Pulmones *scil.* Pleura, Diaphragma, *aut* Ventriculus, *ac* Intestina *vellicantur, & spasmis lancinantur. Æger præ atroci dolore perpetuo alget, atque* Deliquiis *frequentibus,* Suffocationibus, *&* Vomitionibus *fatigatur, sine aliqua nota Febris evidenti; Urinam claram reddit, & sine Pulsu Moribundus jacet, quousque Spiritus veneno icti Arte, vel Natura expansi flammam in Massa denuo excitarint: Morbus autem a* Cholera *morbo,* Pleuritide, *seu* Peripneumonia, *duntaxat ex* Tussis *&* Pulsus *defectu,* Vomitionis, *&* Doloris *excessu,* Deliquiis, *& extremorum* Frigiditate *dignoscendus est.*

Sæpe etiam Ægros de dolore lateris unius, aut alterius punctorio conquerentes novi, in quibus tamen Febris κειτήεια *deprehendere non potui per plures dies, nisi quod Pulsus paulo justo celerior erat. Postquam autem* Venæ sectione, *& usu* Laudani *cum* Alexipharmacis *commixti, isti* Spasmi *mitigabantur, atque inde vis Spirituum Elastica nativa aucta fuit, signa flammæ in Massa accensæ, quam citissime sese prodiderunt.* Urina *tincta est, & turbata.* Pulsui *fortitudo, ac celeritas pari passu accessit.* Temperies *universim incaluit, sitis clamosa evasit,* Aphthæ *linguam, atque Os cooperuerunt. At ad Flammæ, & doloris Exacerbationem statis periodis recurrentem semper, quasi ad Cynosuram, auspicato cursum meum dirigens, Copia* Corticis Peruviani *cum* Laudano *commixti, & intervallis Paroxysmorum exhibiti, Venenum subegi, & Ægrotantes a Febri, ac dolore penitus liberavi.*

Præter cætera omnia mihi pluries mirari contigit, post subactionem Veneni Febrilis ab Expansione Spirituum quadantenus effectam, cum ex Pulsu *forti, ac celeri,* Urina *intense rubra, ac turbata,* Temperie *calida, cæterisque indiciis, Febris sese palam ostendat, Artus hisce Doloribus spasmodicis, statis periodis recurrentibus, & more Rheumatismi versatilibus esse affectos, cum Tumore, & Ardore partium laborantium a nisu Spirituum in his partibus sese expandere satagentium. At hosce* Dolores, *adhibita* Venæ sectione *debita, usu* Corticis Peruviani *copioso extra Paroxysmum ministrato feliciter semper profligavi.*

Denique Cerebrum, primo insultu Febris legitimæ non tantum Vertigine, *a Spiritibus veneno Activo oppressis, ac turbatis, verum etiam Dolore* Acuto, *vel* Gravativo, *a nisu Spirituum in membranis sese expandere satagentium, cuivis Medico notum est. Nonnumquam autem Spiritus hoc Tempore Febris adeo opprimuntur & turbantur, ut Ægrotans more Apoplecticorum, durante toto Paroxysmo, sine Febris indiciis Mortuo similis jaceat, & eadem Symptomata simul cum Paroxysmo subsequenti sæpe recrudescant: Quibus Symptomatis ut ut* Venæ sectione, Vesicatoriis, *cæterisque ejusmodi* Apoplexiæ *veræ Remediis jure merito succurrendum sit: Revirescentia tamen eorum sine* Cortice *præcaveri nequit.*

SCHOLIUM IV.

Notandum hic est, quod de gravibus symptomatis repetit (pluries enim idem superius dixerat) illa scilicet propriis remediis esse curanda. Circa hoc constanter assero, non improbanda quidem esse remedia, quæ possunt vel minuere, vel tollere gravia illa symptomata, quæ mortem videntur minari. Dico tamen, eadem remedia, præcipue si Ægrotanti onerosa sint, vel dolorifica, post Chinam Chinam valide oblatam adhibenda non esse, quotiescunque adsit moralis certitudo, ipsum Ægrotantem ab illa saltem accessione esse evasurum:

ea

ta enim superata, & altera per Corticem impedita, cessant sponte symptomata. Hanc vero moralem certitudinem habebimus, si jam Paroxysmus cœperit de suo vigore, & symptomata illius de sua intensione remitti; asperiora enim remedia, quæ tollendis nonnunquam hujusmodi symptomatis apta creduntur, efficere potius, quam proficere ipsi Febri, nuper vidimus ex *Sydenhamio Schol.* 1. Pariter dico, nulla esse adhibenda conquisita remedia ad præcautionem; sed solum sufficere purum Corticem offerre, illumque omnium aliorum remediorum jure merito exulantium loco (Clysteribus, si sit opus, exceptis) justa, & assidua dosi repetere assertioni meæ de successiva symptomatum quorumlibet evanescentia, post depulsas ope Corticis Febres, prout etiam tetigimus *Cap.* 8. *Libri primi*, plene adstipulatur *Monginetius* inquiens - *Observandum venit, quod crebra experientia edoctus, dico, id præterea illi* (videlicet Chinæ Chinæ) *peculiari inesse ut plerunque extinguat maximam partem symptomatum Febres comitantium, ut imi Ventris inflationes, & dolorificas tensiones, jecoris, & lienis, aliarumque partium infarctus, ciborum fastidium, concoctionem læsam, diarrhæam, aliaque accidentia, quæ, cessante Febre, una utplurimum desinunt.*

Atque eo libentius inculco, omittenda esse talia remedia ad correctionem symptomatum, & ad eorundem præcautionem, quoniam non parum asperam in Curatione, quam rationalem vocat, video ab Auctore usurpari Methodum, dum passim ab eo asseruntur in medium, quasi forent artis blanditiæ, Vesicatoria, Cathartica, Emetica, & hujusmodi. Mirum sane a Viro commenta Veterum Theoretica palam reprobante, & notiones per consequens postremo hoc seculo satis obvias possidente, veterem tamen praxim minime castigatam adhuc retineri. Et tamen, si attendamus illationes, quæ ex Recentiorum inventis cohærenter traduntur, longe humaniorem, saltem utplurimum (neque enim remedia nonnunquam rigidiora ab usu plane Medico, ubi ea vere indicentur, ausim proscribere) simpliciorem, ac utiliorem, esto minus magnificam medendi methodum, etiam præcisso Cortice, pro fitebimur. Sed hanc veritatem, quam præjudiciis forsan consuetudinis præoccupatus haud satis videtur dignoscere in curatione symptomatum, satis luculenter fatetur in curationem Febrium, ubi de Methodo rationali verba faciens - *Quantum dedecet*, inquit: *probum, ac misericordem Medicum adeo in Corio humano ludere, Artem nostram in Lanienam frequenti Epispasticorum applicatione convertere, atque tandem Ægrotantis vitam incertis, atque hallucinantibus ratiocinationibus nostris temere subjicere, quarum pœnas Æger crumena; ac vita sua dispendio non raro luit.*

Hemicraniam *Periodicam etiam observavi a nisu Spirituum in membranis Cerebri sese expandere conantium, quam spatio bidui*, Venæ sectione, *& usu* Corticis *penitus sustuli; licet in hujus Symptomatis Curatione*, Venæ sectio, Vesicatoria, Emetica, Cathartica, Errhina, Masticatoria *ad hebdomadas aliquot spem meam deceperant.*

SCHOLIUM V.

Casus iste, quem Historia 27. de se ipso conscripta confirmat Auctor, satis ostendit (quod & in aliis ejusdem Historiis videre est) Illum, non modo Febribus Intermittentibus, gravi aliquo symptomate alium morbum veluti simulante, comitatis, mederi Cortice; sed & aliis vere morbis, periodice quodammodo recurrentibus, in quibus, sicuti nulla omnino Febris indicia adesse constanter affirmat, ita illam nihilominus latenter foveri, gratis omnino videtur asserere, quasi sub tali prætextu affectet usum Peruvianæ Antidoti; pro qua tamen in hisce quoque casibus rationabiliter adhibenda, quotiescumque eventus feliciter responderet, supervacaneum foret ad reddendum legitimum illius usum præsentiam Febris mendicare, ubi ea non est. Sed revera de constanti eventu, & Chinæ Chinæ constanter adscribendo in hujusmodi casibus, plurimum dubito; neque proinde tantum virium Peruviano Cortici inesse reputarim, neque tantundem beneficii ab ipso ausim exigere.

Quo genus Versatilis morbi hujus Proteiformis ad vivum depictus dignoscatur, & ut inde sciatur, quo pacto Naturæ hisce Symptomatis laboranti tempestive succurri possit, Historias *huc spectantes, hic subnectam, quibus unam Historiam admodum raram subjicere non pigebit* Febris *a dolore* Nephritico *ortæ, Symptomatis horrendis spasmodicis stipatæ, & Cortice curatæ; uti & efficaciæ nostri* Febrifugi *prius memorati, ubi vires Corticis ob diutinam assuefactionem, vel peculiarem Ægri dispositionem defecerant.*

SCHOLIUM VI.

Historias tandem, quas hic recenset Auctor, utile erit apud eundem videre. Ex illis, fateor, non omne id, quod expectabam, accepi. Perniciosas Febres haud satis expressas video; sed tamen aliquas earum ibidem describi, atque curari extra dubium est: Alias quoque, ut modo retuli, nostrum negotium minime tangentes identidem afferri, est æque certum: idque ordine relativo ad ea, quæ in hoc Capite (quod propterea est veluti illius Historiarum Elenchus) firmat de variis Morbis, latentem Intermittentem velantibus. Cum ergo hujusmodi Historiæ, ac Dogmata Curationem Febrium per usum Chinæ Chinæ nonnihil tumultuariam exhibeant, & forte Remedium transferant, ut diximus, non nihil extra limites suæ activitatis (ita abundamus omnes in sensu nostro) propterea minutiori aliquantulum, distinctaque indagine opportunum erit in decursu hujusce Tractatus quærere, quænam sint Febres, præter Intermittentes benignas, de quibus jam *Lib. primo*, in quibus Cortex conveniat, & in quibus non: itemque quomodo ubi conveniat sit usurpandus, qua nempe fortiore Methodo, seu qua dosi, quo tempore, & ordine, ad hoc, ut cum insigni Ægrotantium, cæteroqui summopere periclitantium, utilitate, & cum non tenui Medici præscribentis laude, queat administrari. Quod juxta experientiam meam qualemcunque, sequenti Libro sum proxime præstiturus, ubi ad Perniciosas protinus Febres, hucusque ex aliorum tantummodo descriptione relatas, sermonem meum specialiter convertam.

THE-

THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER TERTIUS.

Continens Febrium omnium Perniciosarum, tum plane Intermittentium, tum etiam Subcontinuarum descriptionem ex propria observatione, illarumque Curationem, media peculiari Methodo Chinam Chinam in iisdem administrandi.

CAPUT PRIMUM.

Febrium omnium Perniciosarum Periodicarum Natura, Differentiæ, Diagnosis, atque Prognosis singillatim exponuntur.

BSUMPTO jam toto Libro antecedente in transcribendis, & dilucidandis aliorum placitis circa Perniciosas Intermittentes, æquum est in præsenti, ut secundum observationes nostras earum descriptionem, divisionem, ac dignotionem, ipsamque tandem, media Peruviani Corticis oblatione, Curationem prosequamur, *nostram* videlicet *Methodum* exponendo, defendendo, & curationum historiis, ut par est, confirmando.

Febris ergo Periodica Perniciosa (præ cæteris autem Tertiana cum simplex, tum duplex) ea est, ut vidimus ex *Mercato* -- *Quæ*, *simulata Circuitus effigie*, *lethalis*, *& mille accidentibus periculosissimis implicata existit*. Haud equidem, proprie loquendo, *simulatam* ipse dixerim *effigiem Circuitus*, cum hunc, & verum præseferat, & manifestum; sed potius *simulatam* dixerim, *ex vi Circuitus*, *effigiem benignitatis*; atque ideo illius Malitia *ex mille accidentibus periculosissimis*, *quibus implicata existit*, nobis principaliter depromenda videtur, & secundum illorum præcipuam diversitatem in varias classes distinguenda. Porro generaliter Febris hæc Periodica Pernicialis vel talis est, ut perseveranter intermittat, efferamque naturam suam tantum prodat immani quopiam, & peculiari symptomate febrilem Paroxysmum comitante, cujus ferociam exitialem minime tollit intermedia quies, quæ cæteroqui securitatem ex *Hippocrate* pollicetur: vel talis est, ut, intermissione paulatim deperdita, ad Continuam, & Acutam, sæpius quidem lente, nonnumquam & festinanter tendat, cum extensione gravium quorumdam, variorumque symptomatum ad tempus ipsum turbulentæ quietis. Utroque modo Perniciosum characterem induit, diversimode adhuc in utraque linea sese prodentem.

In prima itaque linea, ubi Febris Periodum etiamnum suam cum intermedia apyrexia regulariter servat (saltem usquequo, rebus omnibus in præceps actis, cuncta, ut mos est, obscurentur, ac confundantur) septem utplurimum modis præcipuis solet interimere, quorum quilibet a funesto quopiam, & peculiari symptomate Febrem comitante, cæterisque ferociæ palmam præripiente, dependet; unde a diversitate primarii, lethalisque symptomatis diversæ Febris hujusmodi Intermittentis emergunt differentiæ, potius a sensibilibus accidentibus, ut nuperrime diximus, quam ab ignota illarum intima essentia: vel ab obscuris earumdem caussis petitæ illa autem symptomata sunt I. Vomitus, & Alvi fluxus vehemens, *Cholerico* utplurimum, nonnumquam & *Dysenterico* similis. II. alter Ventris fluor similis fluxui, sæpius (ut ajunt) *Hepatico*, quandoque etiam *Atrabilari*. *III.* Cardialgia. *IV.* Sudor frigidus, ac

Diaphoreticus. *V.* Syncope. *VI.* Algor indefinens, quem nec calor ullus, nec sudor excipit. *VII.* Soporosus affectus gravis, & ab Apoplexia parum distans. Et hæ sunt differentiæ Febris Periodicæ Perniciosæ in prima linea constitutæ, nempe veram adhuc intermissionem servantis. In secunda vero linea, ubi Febris Intermittens semetipsam mutare affectat, & continuitatem acquirere, unam tantum, quæ in ordine *Octava* est, differentiam sortitur, hanc ipsam videlicet, quod ad Continuam, & Acutam vergat, licet pluribus modis, varioque symptomatum præeunte, & comitante apparatu, in hunc unum scopum collimet.

Quod si lubeat melioris ordinis gratia hasce varias Perniciosarum Febrium differentias ad terminos Scholarum, & ad peculiarem Categoriam reducere, in promptu erit, supposita generali Intermittentium omnium tum simplicium, tum duplicium, tum triplicium divisione in Benignas, & Malignas, istas iterum subdividere in *Comitatas* ferali aliquo symptomate verum morbum simulante, immo & æquante, adhuc tamen Intermittentes, & in *Solitarias*, seu nullo peculiari symptomate, sed potius multiplici, & vario comitatas, & ex dispositione intima in Continuitatem, atque, ut vocant, Acutiem quam maxime proclives. Comitatas adhuc Intermittentes rursus subdividemus, habito respectu ad conjunctum symptoma, in Colliquativas, & Coagulativas, ut Continuarum etiam Malignarum mos est. Ad Colliquativas erunt referendę quatuor priores species enumeratæ, quas mutuato nomine ab ipso symptomate vocabimus I. *Cholericam*, vel *Dysentericam*. II. *Subcruentam*, vel *Atrabilarem*. III. *Cardiacam*. IV. *Diaphoreticam*: siquidem hanc ad Colliquativas referre velimus, cum forte etiam ad Coagulativas possit quandoque pertinere, ad easdem vero Coagulativas revocabimus tres posteriores species, videlicet I. *Syncopalem*. II. *Algidam*. III. *Lethargicam*. Et sic primum membrum propositæ divisionis explebimus. Quo ad aliud vero membrum ejusdem divisionis, in quo collocavimus Intermittentem nullo peculiari, distinctoque symptomate comitatam (quam idcirco *Solitariam* diximus) sed ex natura sua in Continuitatem, atque acutiem valde proclivem, hanc sub una tantum specie reponemus, cujus tota ratio erit hæc ipsa, quod ad Continuam essentialiter, & acutam tendat, licet inde in innumeras differentias accidentales (quotquot scilicet sunt accidentales omnes Febrium Continuarum differentiæ) possit subdividi, & *Subcontinuam* simpliciter nuncupabimus: eamque, utpote differentiarum omnium, etiam inter se oppositarum, facile susceptibilem, ad nullum determinatum genus sive *Colliquationis*, sive *Concretionis*, alligabimus, cum modo ad unum, modo ad alterum, frequentius tamen ad Coagulativum soleat pertinere.

Omnes ergo istas differentias, quæ sunt potiores a me observatæ, & sub quibus alias congeneres lubuit complecti, fas est exponere, si non quantum exigit pondus materiæ, saltem quantum sat est, ut eædem valeant probe dignosci, Lectorem plura cupientem relegando ad descriptionem, quam ex *Mercato* transcripsimus Libro præcedenti, ut ideo frustraneum sit omnino alibi actum rursus agere. Exordiendo itaque a differentiis prioris ordinis, & specialiter ab iis, quæ spectant ad genus Colliquativum, hæc earum sit series.

Primo necat hominem Perniciosa Intermittens, potissimum Tertiana (Quartana etenim, aliave Intermittens rariuscule in primo membro nostræ divisionis locum habere solet, sæpius vero in secundo, ubi ad continuitatem vergat, & ad acquirendam acutiem) necat, inquam, Tertiana Perniciosa, quando circa Paroxysmi initium, cui de more vomitus biliosus, sæpe etiam nonnihil copiosus, similisque dejectio solet associari, vehemens contingit, violentaque, ac simultanea excretio sursum, atque deorsum humorum vitiosorum, prava insimul qualitate, atque immodica quantitate peccantium, sive sinceri illi sint, sive variegati, & bile utplurimum prassina, vel æruginosa referti: quibus nonnumquam vomitibus, ac dejectionibus copiosis, & crebris, singultus adjungitur, vox (ut ajunt) clangosa, aut rauca, oculorum concavitas, angor stomachi, sudatiuncula minuta circa frontem, pulsus exilis, extremorum, perfrigeratio, aut livor: uno verbo, omnia accidentia, quæ Choleram morbum comitari solent, a quo tamen distinguenda est hæc affectio quasi Cholerico, inquantum

tum

tum est merum symptoma Febris supra consuetam intensionem adauctum, & Febris ipsius periodum, ac motum subsequens, velut umbra corpus. Hæc quocumque tempore appareant, etiamsi non omnia, immo etiamsi extremæ semper non sint intensionis modo descriptæ, hanc tamen sequenti periodo certo minantur, ac mortem, intermedia quiete ad nihilum suffragante, præsertim si morbus adhuc fuerit, ut plerumque assolet, in augmento.

Contingit alias, ut affectio, fere dixerim, Semidysenterica potius, quam Cholerica invadentem Paroxysmum concomitetur, quatenus humores in primis biliosi, & alius etiam naturæ, tam acres, ac erodentes excernuntur, ut post ipsos mucus cruentus exeat tam sursum, quam deorsum, cum tenesmo, & torminibus, stomachique dolore, perinde ac si illius membranæ divellerentur, & excoriarentur, ut revera œsophagum excoriari intuemur in humoris excreti transitu, & vomendi conatu. Hujusmodi excretionem cruentam, & dolorificam minus periculi secum trahere, sæpius observavi, quam supra descriptam. Et licet Febris in hoc casu videatur intensior, est tamen magis expansa; nec secum fert funestam illam perfrigerationem, angorem, ac sudatiunculam, etsi singultum admittat, jactationem irrequietam, urinarum croceam rubedinem, linguæ scabritiem &c. unde facile in Continuam migrat, aut inflammationem aliquam minatur: ac proinde non parum & ipsa portendit periculi.

Secundum peculiare symptoma funestum, peculiarem pariter Perniciosæ Intermittentis differentiam constituens, est quidam alvi fluxus loturæ carnium similis, qualem Veteres fluxum dictum Hepaticum descripsere. Istud autem symptoma, licet aliquando ab Hominibus obesis præcipue viderim tolerari, nec illis mortem inferre, sed potius, superata procella, morbi diuturnitatem: utplurimum tamen funestum observavi, atque exitiale, priusquam nossem modum prohibendi Febrem cum annexo symptomate. Solet ergo nonnumquam vel invadente, vel etiam declinante accessione suboriri placida quædam, frequensque, ac copiosa dejectio, quæ intra paucas horas nullo fere sensibili Ægrotantis incommodo ad magnam molem, & pondus excrescit. Materia ista plane serosa videtur, sed subcruenta, Ægrumque primo nil tale timentem brevi deducit ad summam virium imbecillitatem cum pulsu minuto, ac exili, & extremorum notabili perfrigeratione; vox attenuatur nonnihil, oculique concamerationem contrahunt. Cæterum sitis non molestat, mens est vegeta, nec de alia re conqueritur patiens, nisi de summa virium prostratione, ac proclivitate in lipothymiam, quæ facile quoque, si e lecto surgere velit, solet succedere. Evanescente Febre sensim sedatur tumultus, qui raro diem Intermissionis occupat, si vero occupet, veh die sequenti! Cum autem recurrente accessione idem recurrat alvi fluxus, augeaturque & ipse circa morbi statum (incrementum tunc suscipientibus accessionibus) vix fieri potest, quin intra duos, vel tres ab invasione symptomatis Paroxysmos Æger succumbat.

Hoc idem certius etiam, ac citius evenit, si alia quædam fiat excretio non materiæ loturæ carnium similis, sed sanguinis atri, ac nigricantis modo concreti, modo dissoluti, modo ex utroque mixti: quæ dejectio (cujus sæpe mentionem facit *Hippocrates*, & quam forte Antiqui Atrabilarem vocitarunt) si copiosa sit, & ad libras ascendat, ut assolet, supra memorata symptomata facile infert, & successivam sub specie placidæ cujusdam defectionis celeriter mortem.

Tertium symptoma, quod mortem haud raro solet accersere est Cardialgia. Contingit hæc, quoties invadente Paroxysmo Febris Tertianæ, dum adhuc rigor, & horror Ægrum infestat, sive etiam dum idem Æger incipit incalescere, illum simul corripit acerrimus morsus oris ventriculi (cujus orificium superius Antiqui Cor vocavere, illiusque morsum symptoma malignum appellavit *Hippocrates*) cum pauca utplurimum, vel inani vomituritione. Si ergo in Febre Intermittente, præcipue vero, ac forsan unice in Tertiana, contingat hujusmodi morsus, comitemque habeat, ut assolet, frequentem animi defectionem, ratione cujus hæc affectio a nonnullis syncope stomachina nuncupatur, cum pulsu exili, facie Hippocratica, luctuosis suspiriis &c. sitque dolor ille, seu mordicatio tam ferox, ut quandoque pro expiratione reddantur clangores,

gores, & ululatus (non enim quilibet stomachi dolor, etsi sensibilis, utpote in Tertiana familiaris, pro vera Cardialgia habendus est, atque ut lethalis metuendus) sive brevia deinde sint hujusmodi accidentia, & tantummodo torqueant Ægrum in principio accessionis, sive usque ad statum ejusdem protrahantur (quo tamen diutius, eo pejus) vita est in discrimine; & quocumque Paroxysmo, sive secundo, sive tertio (raro enim in prima invasione id accidit) appareant, metuendum est, ne uno adhuc, vel altero ingruente paroxysmo, de vita sit actum: quandoquidem vix quintam accessionem morbus iste cum tali circumstantia solet transcendere.

Quarto fraudulentior est ea Febris, quæ nullo præcedente pravitatis indicio Ægrum invadit more solito cum horrore, rigore, & frigore, cui succedit calor, & statim sudor aliquantulum præcox, qui equidem Febrem videtur primo aspectu alleviare, sed revera post illum potius intenditur Febris, quam remittitur; immo eo fortior videtur fieri, quo copiosior est sudor. At iste non est terminus occultæ fraudis, hinc enim potius longitudo morbi significatur, quam mors. Quod peius est, frigescit paulatim sudor, & in diaphoreticum sensim degenerat. Sudat perpetuo Ægrotans, & defluit undequaque frigido sudore perfusus: sicque perpetuo algens, & sudans, sicut cera liquatur, dissolvitur, & deficit. Pulsus celer est, minutus, ac debilis, respiratio fit anhelosa, & frequens, dissipantur spiritus, & virtus universaliter languet. Mens sola lucidissima est, & sentit homo, se paulatim mori. Nisi autem hoc illa ipsa accessione succedat, in proxime futuram tantum protrahitur.

Alia etiam via nonnihil diversa algidum sudando fieri, & occumbere Ægrotantem aliquando novi, quem cæteroqui in similibus circumstantiis jure quis diceret cum suspicione tantum longitudinis evasurum. Occumbit ille tamen inopinato, inquantum transacta feliciter tota fere accessione solummodo circa tempus declinationi proximum incipit minuto, frigidoque sudore perfundi, frigidusque & ipse fieri, ut marmor: licet sudor paucus sit, & viscidus, ac prope declinationem tantum apparere incipiens, adeo ut in tali casu (rariore quidem) videatur loco declinationis succedere mors, quam facies Hippocratica illico facta, & paulo ante præmonstrat, & paulo post secum trahit. Atque istæ sunt quatuor priores Perniciosarum Intermittentium differentiæ de genere Colliquativo, videlicet *Cholerica*, vel *Dysenterica*, *Subcruenta*, vel *Atrabilaris*, *Cardiaca*, & *Diaphoretica*. De Coagulativo autem genere sunt tres, quæ sequuntur, *Syncopalis* nempe, *Algida*, & *Lethargica*. Continuando itaque ordine successivo seriem assumptam.

Quinto funestos reddit, quos comitatur nonnumquam, Tertianæ Intermittentis paroxysmos Syncope vera, non solum cum ea fuerit Cardialgiæ, ut crebro assolet, succedanea, verum etiam cum primaria fuerit, simplex, & solitaria: vi nempe cujus Æger nullo licet dolore perculsus frequenter, graviter, & absque causa manifesta languet, exolvitur, & animo deficit, sive de latere in latus se velit convertere, sive solummodo brachium, aut manum tentet loco movere. Concurrit & hic pulsus depressio, & vicissitudinaria ejusdem defectio cum parvitate, & celeritate, sudores minuti circa collum, & frontem, oculorum cavitas, caligatio, & languor, ac denique universalis virium collapsus, ut continuis odoribus, & irrorationibus Æger recreari indigeat, ne deliquium, quod nihilominus patitur, crebrius patiatur. Si hæc sint durante augmento, vel statu accessionis accidentia, quantumvis tranquilla subsequatur intermissio, res Ægrotantis male agitur, nisi provida Medici cautela futuras accessiones mature præcaveat; si etenim sibimetipsi blandiatur Medicus, vel quia minus gravem reputaverit prægressam afflictionem, vel quia transactæ procellæ memoriam infida obliteret malacia, facile est, quod brevi pereunto Ægro impingat in turpe illud -- *Non putaram*, eique postmodum exprobretur illud aliud *Hippocratis* de Leonidæ filia -- *Medicus non intellexit: puella mortua est.*

Sexto modo Tertiana Perniciosa hominem jugulat, cum Frigus quoddam mortiferum incipienti Paroxysmo jungitur, quod non, ut assolet in Benignis, paulatim evanescit, ut illud sensim calor excipiat; sed protrahitur, & protrahitur, maxi-

maximamque partem paroxyſmi occupat, itaut nec pulſus reſurgat, nec calor ad tactum conſpicuus erumpat: quamobrem poſt horas & horas Ægrotantem adhuc in principio acceſſionis diceres. Siticuloſus eſt propterea, gemebundus, anxius, cadaveroſus. Si in ipſa acceſſione, qua primo ſe prodit ſymptoma iſtud ferox, Æger ſatis non cedat, ægre ſaltem, & nonniſi poſt longum tempus incipit tantillum incaleſcere, & pulſus antea abſconditus ſeſe nonnihil exerere, itaut tamen parum frequentiæ, aut celeritatis ſupra ſtatum naturalem oſtendat, ſitque adhuc non parum depreſſus, cum miti ad tactum calore, voce tamen paululum clangoſa, & lingua nonnumquam ſcabra, urina vero vel copioſa ſimul, ac tenui, vel pauca, ac impenſe rubra. In hoc ſtatu durat Æger per totum tempus Intermiſſionis, quo ad alia ſatis bene ſe habens, ſed ſubſequente acceſſione utplurimum moriturus. Sin autem ſymptoma iſtud Algoris protracti ſit mitius, & ſubſequens reviviſcentia pulſus tantillum vegetior, calorque aliquantulum vaporoſus, diuturnioris potius morbi, quam mortis erit præſagium. Sed iſta vix aliud quam uſus poteſt ſufficienter docere.

Septimum denique lethale ſymptoma Pernicioſæ cuilibet Intermittenti, non uni Tertianæ familiare, eſt gravis affectus ſoporoſius, ſeu profundus Lethargus, qui paroxyſmos febriles ſæpeſæpius comitari conſuevit. Contingit iſte quandoque in principio acceſſionis, quandoque in augmento: & creſcente Febre, ſervata proportione, cum eadem creſcit, quemadmodum ea declinante paulatim declinare ſolet: reſtitante tamen utplurimum aliqua in ſoporem propenſione, etiam tempore Intermiſſionis, quæ affectum paulatim radicari, & ad Idiopathicum tendere ſatis admonet. Proinde ſi negligatur, nec inhibeatur progreſſus, Lethargum una, vel altera acceſſione mortiferum, ac omni arte invincibilem, fortis Apoplexiæ inſtar, fere dixerim certo portendit. Cum hujuſmodi affectus incipit, Æger primo eſt in ſoporem pronus, a quo excitatus, ſtatim in ſomnum relabitur; paulo poſt fit immemor rerum immediate ante geſtarum, unde non raro matulam poſcit, deinde mingere obliviſcitur, atque interim dormitat; nonnumquam obloquitur, nec ſuos conceptus valet exprimere; & licet ſui erroris ſit compos, ſe tamen nequit corrigere, aut continere: immo quandoque balbutiens, vel verba mutilat, vel unum pro alio profert, non ſecus ac ſi levi Apoplexia in linguæ paralyſim degenerante foret detentus. Ingraveſcente tandem ſopore omnino jacet, ac ſtertit naribus, neque ulla voce, ulla vi, frictione, ligatura, cucurbitularum, aut veſicantium appoſitione, immo nec igne quandoque actuali valet excuti; & ſiquidem excutiatur aliquantiſper, ſtatim in eumdem ſoporem, immo in profundiorem recidit, nec niſi declinante acceſſione incipit expergiſci. Quod ſi una, vel altera vice reſipiſcat quidem, ſed ſemper paulo difficilius, aut ſi ſoporoſæ affectioni adjungatur ſingultus, tertia ad ſummum, vel quarta acceſſione, inevitabili fato ſuccumbit.

Sunt iſtæ ſeptem differentiæ magis conſpicuæ Pernicioſarum Intermittentium *Comitatarum*, quæ naturam etiamnum ſuam perfecte, vel quaſi perfecte Intermittentem ſervantes, in aliquo acceſſu valent, atque conſueſcunt inopinato hominem de medio tollere. Harum plurimas complexus eſt *Mercatus* ſub prima tantum Tertianæ Pernicioſæ differentia; reliquas vero ſaltem implicite ſub titulo *De eadem Pernicioſa ob aliquod accidens, quod ſuccreſcit*, ubi nihilominus (ut quod eſt fatear) diverſas potius alias recenſet explicite, quas quoque *Mortonus* indicat, quam iſtas. Cum tamen quas recenſet Ille, rarius, ac fere numquam mihi obſervare contigerit, quemadmodum ipſi *Mercato* forte non contigit obſervare nonnullas ex iis, quas recenſui ego, ideo data opera eaſdem ſubticui, frequentioribus tantum mihi compertis contentus. Non eſt tamen ideo, quod ab aliis allatas excludam, cum mille ſint viæ, quibus ad Stygem itur; ſed eas inter infrequentiores tantum connumero. Omnes nihilominus, quotquot ſunt, quæ Vitæ periculum inferunt ex quovis adjuncto ſymptomate, ſive de genere Colliquativo illud ſit, ſive de Coagulativo, tacite comprehenſas volo, eaſdemque ſimul methodo dico curandas.

Licet autem in enunciatis Intermittentibus Pernicioſis nonnumquam accidat, ut Ægro-

Ægrotans lethalem alioqui accessionem, ægre licet, ac difficillime sustineat, vitamque protrahat usque ad tempus subsequentis accessus, totoque hoc tempore intermedio vere febricitet, esto sit algidus, sine pulsu, ac moribundo similis; attamen adhuc Febrem hujusmodi Intermittentem appello, vel saltem ad Intermittentes refero cum *Sydenhamio*. Cujus rei ratio mihi est, tum quia Febris hæc orta est Intermittens, & talis conservata usque ad extremum exitium, in cujus latitudine confusis omnibus, mirum non est, quod ipsa obscuretur periodus, tum quia etiam in extrema illa rerum angustia eadem Febris, utut recentem continuitatem referens per violentam extensionem sui (cito tamen, & infauste finiendam) Cortici nihilominus rite, & celeriter administrato fere æque facile cedere consuevit, ac si primis accessibus manifeste Intermittentibus ille fuisset exhibitus. Cæterum proprie, ac stricte loquendo, quando Intermittens Perniciosa hominem non interimit repente in eo accessu, in quo manifeste tentat interimere, sed eum constituit in eo statu deplorabili, quem supra retulimus, tunc non amplius vere Intermittens dici potest, cum jam sit Continua: uti pariter talis est, quando octavam differentiam infra describendam nancifcitur, retenta tantum in utroque casu obscura quadam specie primævi circuitus, vi cujus adhuc Intermittentem placuit appellare, habito respectu ad originariam illius dispositionem. Et hoc est quidpiam peculiare, quod supra communem existimationem tradere intendo de actione Corticis adversus Febres hasce, tandem vere Continuas, Malignas, & Exitiales, sed Intermittentes ab ortu, vel Intermittentibus saltem analogas.

Omnes ergo in prima linea recensitæ Febrium Perniciosarum differentiæ suam denominationem, ut patet, desumunt principaliter, ac fere unice ab insigni aliquo, feralique symptomate, quod se solo perniciem videtur inferre; sive illud ab humorum violenta dissolutione, ac colliquatione, sive ab eorumdem concretione, ac coagulatione procedat. Hoc autem præceps symptoma nonnumquam tam inexpectatum supervenit, ut veluti totum simul, unoque ictu minime præmonstrato erumpat; & tunc non prius se prodit, ac hominem interimat. Sed hoc rarum est: neque potest accidens hujusmodi cadere sub dignotione, aut curatione medica. Immo neque solet tale symptoma in prima sui invasione tantæ intensionis esse, quantam illi in singulari uniuscujusque descriptione supra assignavimus, neque universo aliorum accidentium inibi expositorum satellitio stipari; cum enim res eo devenit, jam clara est, & unicuique nota. Quamobrem superius relata totam Tragœdiam fere exactam ostendunt, non imminentem tantum, aut incipientem.

Pro magis tempestiva itaque dignatione, ac præcautione periculi animadvertendum est, magnum illud, feroxque symptoma (qualecumque sit ex recensitis) quod Febri Intermittenti Perniciosum imprimit characterem, in primo sui exortu, ordinaria Naturæ lege esse nonnihil mite, tolerabile, ac, ut ita dicam, in parvo contractum, ita tamen, ut pravum esse non desinat: quemadmodum fœtus Tigridis sua non caret ferocia, etsi recens editus: cujus pravitatem sufficienter demonstrant alia signa enumerata insimul apparentia, etsi nec semper omnia, nec ab initio tam sæva. Progrediente vero parumper morbo, cuncta cito intensionem acquirunt, & grandiora fiunt, adeout altero ab invasione primarii symptomatis paroxysmo haud difficile sit certo de malitia morbi decernere, & de ingruente periculo. Quapropter cautus sit oportet, oculatus, & expertus Medicus in omnibus simul conferendis, considerandis, ac ponderandis, quotiescumque perniciosi symptomatis præsentia appareat, aut saltem illius suspicio non levis. Etenim in negligendo, aut temere contemnendo quæ contemnenda non sunt, sicut & in formidando quæ non sunt formidanda, expertos quandoque Medicos hallucinari certum est. Utrumque equidem malum; sed primum pejus.

Ut vero monitum istud illustretur ex praxi, sit hoc exemplum. In aliquo Febris Intermittentis paroxysmo symptoma quodpiam grave ex supra relatis se prodat, sed non adeo clare, quin Medicum relinquat adhuc ancipitem, an vere perniciosum sit, an benignæ quoque Febris, sed intensioris proprium, ut oris Ventriculi mordax dolor, vel vomitus simul,

& alvi

& alvi fluxus sat validus in principio Febris Tertianæ, vel importuna in somnum proclivitas &c. quæ singula postmodum mitescant declinante Febre, & evanescente evanescant. Cum ergo omnia hæc signa sint nonnihil æquivoca, ac inter benignum, & malignum quodammodo media, solumque pro ratione minoris, vel majoris intensionis suæ, aut diversæ impressionis in subjectum patiens, modo pro trivialibus, modo pro perniciosis habenda, quippe modo cum salutari, modo cum interimente Febre conjuncta, necesse erit recurrere ad alia signa concomitantia, quæ supra enumeravimus, ex quorum varia syndrome, ac collectione, & præcipue ex illorum incohærentia cum morbo, facile occultam malitiam licebit suspicari. Sic si absoluto paroxysmo quodam ob grave aliquod symptoma, & ob alia etiam signa suspecto, quædam remaneat die Intermissionis linguæ siccitas, nedum scabrities, sive insolita Ægri nec febricitantis, nec de quopiam certo dolentis jactatio, inquietudo, vel suspiriorum ad quoddam levamen emissorum frequens eruptio, vel inanis identidem, nullaque occasione concita vomituritio, vel alvi dejectio sincera, vel intempestiva in somnum propensio, vel alia hujusmodi a perito Medico facile observabilia, in tali casu (nisi ab affectione hypocondriaca, aliave causa manifesta procedant) metuendum est, ne subsequente accessu vera Cardialgia, aut affectio quasi Cholerica, aut Lethargus fere inexpugnabilis palam fiat, unde constituatur Æger in summo discrimine. Cavere etiam oportet, ne illa eadem exceptio, quam in parenthesi apposui, nobis imponat, ne scilicet nomine affectus hypochondriaci perniciosos symptomatum characteres donemus, eo quod Patiens Hypochondriacus esse soleat, vel credatur talis; ideoque minuta, & delicatissima, prudenti tamen, non nugatoria opus est disquisitione, atque animadversione in hisce casibus, in quibus

——*sæpe exiguus Mus*
Augurium tibi triste dabit.

Præ cæteris autem id, quod certius Perniciosum Characterem in suspecto primario symptomate patefacit, inter signa concomitantia est Pulsus, loquendo tamen de primis sex Perniciosarum Intermittentium differentiis; septima enim differentia non a Pulsu, sed potius a respiratione, immo a simplici, & solitario symptomate soporis (cujus intensionis gradus ex se facile est mensurabilis) solet dignosci. In illis itaque hoc perpetuum est, ut semper Pulsus toto afflictionis tempore, atque illo etiam elapso, notabiliter deprimatur plus minus, pro ratione majoris, vel minoris intensionis perniciosi symptomatis: cum ex adverso, ubi symptoma vulgare est, etsi alioqui onerosum, pulsus consuescat resistere, oppressusve statim resurgere. Ut ergo certam quandam regulam habeant Tyrones pro distinguendo symptomate pernicioso ab eo, quod, licet simile sit, perniciosum non est, tamquam ad Lydium lapidem (nisi illud se solo se prodat) recurrant ad Pulsum, sciantque in Febribus Intermittentibus, quæ vel I. affectione quasi *Cholerica*, aut *Dysenterica*, vel II. fluxu *Subcruento Hepatico* dicto, aut *Atrabilari*, vel III. *Cardialgia*, vel IV. Sudore *Diaphoretico* vel V. *Syncope*, vel VI. *Algore* funesto adjunctis necare solent, summum extremumque gradum talium Accidentium esse, quando omnimodam Pulsus abolitionem inferunt tactu judice. Ubi enim ad hunc statum deventum est, universalis subsequitur, nisi prius apparuerit, totius corporis, præcipue vero extremorum frigiditas, aut livor, facies hippocratica, indeque mors. Et licet nonnumquam ad duos, vel tres dies etiam in eo statu protrahatur vita, certum tamen fere semper subsequitur exitium; nisi illud tempestive reparet rite oblatus Peruvianus Cortex. Atque propter hanc asphyxiam, & algorem funestum Ægrotantes hujusmodi non alio titulo pro Febricitantibus habendos, aut dignoscendos esse autumat *Mortonus*, ut vidimus, *typo jam* (ut inquit) *legitimæ Febris amisso*, nisi quia Cortice Peruviano sanantur: Febre videlicet Intermittente sub larva aliorum Morborum delitescente, & occulta, seu magis secundum *Mercatum*, & secundum nos manifesta, variisque illiusmodi perniciosis symptomatis comitata. Cum itaque gradus extremæ intensionis symptomatis perniciosi Pulsus abolitionem, in sex speciebus nuper expositis, soleat inferre, mensura congrua illius erit exacte observare quantum afficiatur,

ciatur, deprimatur, ac langueat Pulsus præsente symptomate, quantum illo superato desiscat a validitate sibi debita, quantum singulis certaminibus deperdat vigoris, uno verbo, quantum distet ab extremo gradu suæ concentrationis. Quæ sane omnia in justa lance posita, & cum aliis quoque signis collata non minimum diligenti, & experto Observatori suppeditabunt indicium crescentis periculi, simulque argumentum tempestivæ præcautionis.

Dixi, Pulsus rationem primas tenere in examine perniciosorum symptomatum, relative tantum ad Sex priores Febrium differentias primi membri nostræ divisionis, non vero relative ad *Septimam*, quæ Capitis affectionem soporosam unice respicit; in ea siquidem non parvitas, aut imbecillitas Pulsus, sed potius turgentia quædam, ictusque validitas, qualis in essentiali apoplexia solet percipi, persentiscitur, cum aliqua nonnumquam raritate potius, quam cum insigni frequentia conjuncta. Nascentem tamen, atque paulatim crescentem in Perniciosis Comatosum affectum, quantum opus est, ut opportune valeat dignosci, jam satis exacte, ordinatimque paulo supra descripsimus.

Superest aliud membrum divisionis nuper statutæ, juxta quod *Octava* emergit Perniciosarum periodicarum Species, quatenus illæ intermissionem suam paulatim amittentes, ad omnimodam Continuitatem, & simul Acutiem latenter, ac malignanter tendunt. Non ergo hic loquor de placida illa, benignaque continuitate accidentali, quam nonnumquam Intermittens Febris acquirit, cum primo de Simplici fit duplex, aut triplex, mox tandem subintrans, adeoque, presse loquendo, Continua per hoc præcise, quod protrahatur nonnihil duratio levior paroxysmorum, suapte natura (si tempus fineret) perfecte solvendorum, quo sane casu unus paroxysmus, sæpiuscule etiam anticipans, supervenit alteri, priusquam integre solvatur præcedens; sed his non obstantibus sub ista etiam accidentali, & benigna continuitate, adhuc eadem servatur periodus, idem prope invasionis modus, cum sensibili etiamnum rigore, horrore, aut frigore, eademque solutionis saltem dispositio, si non totalis solutio. Ad hæc Patiens Febrem hujusmodi per paroxysmos sese leniter excipientes; & Subintrantes dictos Continuam redditam, fert facillime, ferme ac si ea esset adhuc Intermittens, nullumque grave symptoma patitur præter vulgaria, nisi paulo majorem imbecillitatem virium, a frequentiori luctamine citra consueta intervalla repetito fatigatarum. De his, inquam, Febribus, hujusmodi continuitatem sibi prorsus accidentalem, simulque benignam acquirentibus modo sermo mihi non est; nullum etenim ex se minantur periculum, nec aliter exigunt tractari a perito Medico, ac tractentur veræ Intermittentes, aliqua tantum adjecta circumspectione; adeoque viribus etiam Corticis, ubi illum adhibere velimus, æque facile cedunt ac Intermittentes omnino, ut suo loco repetemus. Non per hoc tamen fit, ut asseram, Febres a primodio Intermittentes simplices, mox duplices, aut triplices, demum Continuas per subingressum factas nequire ad Continuitatem essentialem, atque periculosam, quin & ad summam pravitatem, & malignitatem progredi; hoc enim esset negare quod experientia constat, & cuncta fere destruere, quæ proxime, ac etiam alibi sum prolaturus; sed velim intelligi, quod quotiescumque Intermittens Febris fit Continua per subingressum eo, quo dictum est, & quo sæpe assolet modo, omnique proinde caret gravi, malignoque symptomate, de illa, quippe minime Perniciosa, impræsentiarum mihi non est sermo; sed de illa tantum, quæ Continuitatem acquirit simul, & Acutiem, ac pravitatem, & tunc tantummodo, quando illam acquirit: sive deinde hoc fiat per viam paroxysmorum subingredientium, sive alia quacumque via, siquidem alia (quod non crediderim) via id possit contingere.

Octava igitur, & ultima Perniciosarum Periodicarum differentia, seu species est, cum Febris nullo licet præcipiti stipata symptomate, pluribus tamen aliis gravibus, sibique impropriis paulatim afficitur accidentibus, qualibus Febres Acutæ, Malignæque solent utplurimum insigniri. ac propterea & ipsa de Intermittente sensim in Continuam, Acutam, & Malignam migrat. Per hoc autem quod plura, & varia sortiatur accidentia, ut Continuarum mos est, non fit, quod habere quandoque non possit aliqua etiam ex iis,

quæ

quæ exposuimus in Perniciosis supra descriptis, ut Lethargum, Cardialgiam, Syncopem &c. sed ea solet habere in gradu remissiore, ut eadem habere solent nonnunquam Continuæ ipsæ primariæ, non vero in immani, tamque conspicua intensione, ut inter cætera quammaxime supereemineant, valeantque idcirco se solis huic Febri & exitium summe præceps, & peculiarem denominationem tribuere, quemadmodum eandem illi primario tribuit acquisita Continuitas. Hæc autem Perniciosarum Febrium differentia postrema, quam *Subcontinuæ* nomine lubet appellare, absque aliis signis ex ea, quæ paulatim fit, periodorum obscuratione, & successive acquisita continuitate est cognitu facilis. Sed quoniam expedit nosse a principio naturam hujusmodi Febris, ut illi, priusquam nos fallat, possimus obviam ire, eaque opportune præmittere, quæ tempestivo, scilicet neque præcoci, neque nimium dilato usui Corticis viam planiorem, atque methodicam sternere valent: illius ideo morem, atque progressum operæ pretium est fusius explicare, & verisimiliora, frequentioraque ejusdem signa describere. Hæc vero, licet nec omnia, nec semper concurrant, nec eorum quodlibet Perniciosæ Febris semper sit index, plurimam tamen lucem perito Artifici, eadem pro re nata consideranti, pensitanti, combinanti, & conferenti poterunt afferre: & eo majorem, si illis immisceatur symptoma aliquod nonnihil conspicuum ex iis, quæ Perniciosarum constanter Intermittentium sunt peculiaria.

Priusquam tamen hujusmodi descriptionem aggrediamur, opportunum erit præmittere, & adnotare, quod octava hæc species (quam unicam constituimus, quia a sola continuitate præter ordinem acquisita omnem perniciosæ naturæ suæ occasionem nanciscitur) hæc, inquam, una plures differentias accidentales potest suscipere, eas scilicet omnes, quas passim Auctores Continuis Febribus, præsertim Proportionatis, solent tribuere, quales sunt Horrifica, Helodes, Assodes, Hepiala &c. ut proinde *Mortonus* ipse hanc nostram octavam speciem tot differentiarum fœcundam, unoque nihilominus Cortice curabilem, peculiari Capite consideraverit, quemadmodum videre est apud *Torti Therap. spec.* ipsum *De Proteiformi Febris Continentis Genio*, quamvis a pluribus sub hoc nomine Febrem quoque essentialiter Continuam, atque primariam credatur (& revera alicubi videatur) velle comprehendere, dummodo *Remittentem*, seu *periodum servantem*. Sed cum minutiores hujusmodi differentiæ parum, aut nihil immutent curationem ope Corticis absolvendam, ideo ab hac multiplici subdivisione ad rem nostram inutili hic lubens abstineo. Quia vero ad eandem curationem medio Cortice instituendam facit aliquid varia ipsius Continuitatis habitudo, hoc est diversa celeritas, modus, & tempus, quo Febris ex natura sua Intermittens continuitatem acquirit, ideo hanc ipsam diversam habitudinem in octava hac specie placet considerare, atque distinguere.

Degenerat ergo Intermittens Febris in Continuam vel in morbi progressu, vel in ipso statim principio. Rursus si in progressu, vel hoc fit celeriter, adeo ut, etiamsi post quartum, vel quintum tantummodo paroxysmum contingat, fiat tamen intra unum, aut alterum circuitum evidenter, ac sensibiliter: vel contingit paulatim, itaut si post quartum item, vel quintum paroxysmum incipiat Febris aliquam continuitatem affectare, non tamen sensibiliter eam fit assecutura, nisi sensim, & post plures adhuc circuitus. Si ergo Continua fiat Febris Intermittens in aliquo sui progressu, sive deinde id celeriter, sive paulatim fiat, curanda est Cortice in ipso actu suæ metamorphoseos, in quo perniciosum incipit induere characterem: idque agendum methodo ordinatim describenda infra *Cap.* iii. hujusce *Libri*, regulisque in hunc eundem finem ibidem apponendis. Si vero Febris orta Intermittens fiat Continua in ipso fere statim exortu suo, ut non infrequenter accidit, in hoc casu, licet sub octava hac specie Perniciosa illa contineatur, de ea tamen absolute intelligi non debent, quæ infra dicturi sumus de Cortice in Perniciosis incunctanter offerendo: cum de oblatione illius in hujusmodi circumstantia maturam considerationem exigente peculiare examen simus instituturi *Cap.* v. *Libri sequentis*.

Hoc præmisso, transeo jam ad exponenda signa remotiora Febris Intermittentis modo celerius, modo lentius in Continuam

tinuam acutam, Malignamque migraturæ: Suspecta itaque ab exordio sui erit, ne in Continuam acutam degeneret ea Intermittens, quæ cum pauco, aut nullo rigore solet invadere, sed potius cum sensu caloris: item quæ prima die leviusculam (dummodo tamen vere febrilem) infert accessionem, altera vero die (non altera periodo) fortiorem, & sic progrediendo motum servat graviorem per dies pares, loquendo per modum exempli de Tertiana duplici ab ortu. Quod si eadem sic orta in Simplicem statim mutetur, etsi hoc laudabile sit, non desinit tamen esse suspectum, si primam accessionem validam debilis, ut supra, immediate præcessit: potest enim facile typus ille mutari, qui ordine inverso potuit incipere. Proximum pariter imminentis Continuitatis indicium est, si in Tertiana, præsertim simplici (idem, servata proportione, intellige de Quartana, quæ, si continua essentialiter fiat, suapte natura ut plurimum lethalis est, ut norunt Practici) indicium, inquam, continuitatis est, si quidam appareat intermissionis die mordax ad tactum calor, qui aliquam etiam secum trahat pulsus perturbationem, sitim, aut linguæ siccitatem; quæ omnia incendium universale jamjam disponi præmonstrant. Urina quoque notabiliter pauca, & simul rubra, vel crocea, sicut in omnibus Febribus est semper symptoma summe considerabile, quantum novi, ita in Intermittentibus non parvum facessit negotium, periculumque saltem continuitatis portendit. Assolet etiam in iisdem ad suscipiendam continuitatem dispositis apparere faucium, & gutturis inflammatio quædam ulcerosa cum crusta alba summi tædii, præ impeditæ deglutitionis incommodo, quam *Aphtas albas* nonnulli, *Alcholam* alii vocitant. Symptoma istud, utut nonnunquam quasi critice appareat circa finem morbi, quemadmodum etiam (& quidem frequentius) pustulæ circa labia erumpentes; nihilominus utplurimum mali ominis esse consuevit, vel saltem signum difficilis judicationis, & peculiaris pravitatis succorum, mediis glandulis illis a sanguine secretorum, aut consuetorum secerni. Quamobrem quotiescunque visitur hujusmodi crusta, de Febre ad Continuam essentialiter tendente suspicari fas est: immo de eventu sinistro, si præsertim parvitas Pulsus, vocis clangor, & singultus (qui tamen hic minus, quam alibi timendus, utpote soboles inflammationis hujusmodi) simul concurrant. Denique omnia accidentia, quæ in Continuis malignitatem subesse, quæcunque sit illius indoles, solent ostendere, illa eadem si in Intermittentibus observentur, idem, si non statim, saltem progressu temporis, prænunciant, excepto delirio temporaneo, quod aliquando in statu poroxysmi fervidioris solet accidere, & statim evanescere citra periculum; secus si in febricula mitiore contingat, vel ea etiam declinante perseveret. Facta vero jam Continua essentialiter, ac Perniciosa Febris suopte se ingenio patefacit. Et licet lentius procedat, interimatque, ac cæteræ Perniciosæ, maximo tamen, & diutius metuendo non caret periculo, quamvis ab origine fuerit Intermittens. Etenim trahit illa nonnunquam secum sæva quævis symptomata, quæ secum pariter deferunt Malignæ ipsæ Primariæ *v. gr.* parotides, quas non semel in hujusmodi Febribus contingit observare, perpetua deliria, convulsiones, aversiones a cibo, & maxime a quocunque potu, non secus ac si hydrophobia detinerentur Ægri, & similia Febrium summe Malignarum, ac Pestilentium propria, modo ex Colliquativo genere, modo & forsan frequentius ex Coagulativo: quæ omnia unicuique Praxim exercenti se produnt sæpissime. Enimvero tam frequens est hæc una species Febris Perniciosæ, quæ singula Febrium ab ortu Continuarum, Acutarumque sensim sibi ascisicit symptomata, licet incœperit Intermittens. vel quasi, ut se sola membrorum alterum generalioris nostræ divisionis merito impleat, quippe quæ plures differentias Perniciosarum a *Mercato* sub diversis titulis recensitas una comprehendit. Atque idcirco non inutile erit relegare iterum, ut ab initio etiam hujusce Capitis, Lectorem ulterioris instructionis avidum, ad completam descriptionem, quam prodidit idem *Mercatus*, cujus ideo aureum de hisce Febribus Tractatum recusum voluimus, & antecedenti Libro integre insertum.

CA-

CAPUT II.

Periodicarum Febrium perniciosus character generaliter expenditur in sua Causa. Varia illarum pravitas, & actio diversa in triplicem nostri Corporis regionem. Earundem China China *curandarum Idea quædam practica generalis.*

DISTINCTIS penes præcipua symptomata, & progrediendi modum, frequentioribus, magisque observabilibus Perniciosarum Intermittentium differentiis, & re videtur easdem ultro distinguere penes ipsarum Causas internas, si non ultimas, quod difficillimum, saltem generaliores ad normam eorum, quæ *Libro* I. *Cap.* vi. & viii. protulimus: quod equidem lubet non asseveranter, sed dubitative tantum, & superficie tenus tentare. Cum enim Theoremata, quæ fundamentorum adinstar ibidem jeci, quantumvis probabilia, & ratione suæ universalitatis non facile falsa, incerta tamen in plurimis agnoscam & ipse, non est cur fidenter admodum explicationem Causarum, utut generalium, hujusce rei illis superstruam. Dicam tamen quæ cum praxi, & curatione cohærent; adeoque si quis notionibus istis, saltem pro quopiam veritatis modulo sibi propositis, utatur, non multum, ut reor, a recto curationis scopo aberrabit: non quia Idea hujusmodi indubitanter vera sit, sed quia ad illius exemplar æque bene curatio succedit, ac si vera esset. Ita ad modulum suæ Hypotheseos, quantumvis obscuræ, certissimam istarum Febrium depulsionem per usum Peruviani Corticis fassus est se excogitasse *Mortonus*; quod Illi profecto in praxi non male cessit. Ita pariter Mundi systema, licet Sacrarum Literarum testimoniis, & Decretis Ecclesiæ minus, ut videtur, consonum, ad regulas tamen praxeos Astronomicæ, & ad cœlestia salvanda phœnomena sufficienter dispositum condidit *Copernicus*. Ita quoque materialia suæ Physices principia, non ut vera, & certo talia; qualia depinxit, sed ad explicandos naturales effectus æque apta, ac si vera forent, protulit *Cartesius*, ob ingenuam saltem confessionem suam commendabilis, secundum quam Cogitata sua, suamque Methodum, etsi explorandis Naturæ arcanis satis accommodatam, non magis tamen pro *Historia*, quam pro *Fabula* venditat. Utinam vero Magnus Vir, cum de Pallade sua tam moderate senserit, vel conatus suos ad purioris doctrinæ amussim magis adhuc castigasset, vel nullum pravis præoccupatum affectibus Lectorum nactus esset, quem transversum agere, aut egisse crederetur. Ita multo magis ego de ratiunculis meis Theoreticis sentio, sive Fabulæ sint, sive Historiæ: quod citra contentionem sanioribus omnibus dijudicandum relinquo, *refelli* a cunctis, ut ajebat *Cicero*, si opus sit, *sine iracundia paratus*.

Ratum itaque hic habendo, quod jam alibi statuimus, nempe sanguinem in Febribus Intermittentibus se habere mere passive, principii vero activi rationem habere succum quempiam heterogeneum, per intervalla eidem sanguini affusum, & febrilem in eo fermentationem, sive effervescentiam concitantem, cohærenter sequitur, quod in Perniciosis tota ratio, & tota vis, secundum quam illæ tam immaniter sæviunt, vel omnino, vel saltem principaliter pendeat a tali succo, quicunque ille sit, peculiarem diathesim, pravam tamen supra consuetudinem suam, atque sylvestrem, & septicam adepto, per quam tam gravia, tam ferocia, & varia producat symptomata. Sed cum ignorato hujusmodi succo ejusdem pariter ignoretur natura, & qualitas omnis tum nativa, tum præternaturalis, cumque de eo vix quicquam fuerimus ausi statuere præter motum, viam, atque successivum progressum illius in sanguinem: ideo posito quod talis liquor Fermenti febrilis ordinariam rationem obtinens, in Perniciosis Intermittentibus nescio quid majoris supra consuetam pravitatis habeat, seu nescio quid ascititiæ venenositatis, atque malignitatis (prout diximus Libro antecedenti in animadversionibus ad textum *Mortoni Schol.* ii. & ut fusius infra sumus dicturi), præmissa, inquam, hujusmodi positione, nil aliud superest a Causæ Morbificæ consideratione petendum ad distinguendas earundem Perniciosarum differentias, nisi motus, actio, & distributio ipsius Materiæ febrilis in triplicem nostri Corporis regionem, nempe *primo* in primas vias, sic dictas, *secundo*

cundo in massam sanguineam, *tertio* denique in principium nervosi generis: penes quem motum, actionem, & successivam propagationem febrilis fermenti in varias hasce Provincias, si illud peculiariter pravum, ac efferum fuerit, illæ eædem, quas supra exposuimus, emergere possunt, & nonnihil dilucidari Intermittentium Perniciosarum differentiæ.

Itaque prout in primam Regionem, Ventriculum nempe, si lubet, Intestina, Ductusque omnes Chyliferos repit Fermentum istud vehementi quadam, venenata, ac prope arsenicali, erodente videlicet, ac colliquante acrimonia sive ingenita, sive aliunde acquisita imbutum, eosdem ferme producit effectus, ac Chylus quidam ex esculentis venenatis confectus, seu ex eodem veneno plus, minus infectus, perinde ac si Ephemorum Cholchicum quis assumpsisset. Proinde orificium sensile stomachi acriter mordens, & vellicans, *Cardialgiam* infert, & per consensum comitem lipothymiam. Eundem vero Ventriculum, Intestina, & annexos Ductus immaniter pungens, & in spasmos, ac contractiones excretorias provocans, affectionem *Cholericæ* similem gignit. Quod si ferocia nonnihil minore sæviat, quatenus succis viscidioribus sit irretitum, adeoque contractum illius etiamnum ferre possint, etsi non sine magna molestia affectæ Membranæ, tunc ea sequitur irritatio, quæ prius lentam abrasionem, mox excoriationem illarum partium, denique succorum omnium illuc confluentium, ipsiusque sanguinis illas intime perluentis excretionem inducit: unde vomitus mucosus, simulque cruentus cum conatu dolorifico, alvique fluxus consimilis, ac *Dysenterio* analogus, aut *Dejectio* copiosa *loturæ carnium similis*, aut alia quædam *sanguinem atrum referens*, solet emergere. Reseratis quippe, & abrasis a succo illo sive arsenicali, sive alius corrodentis naturæ, etsi succis quoque mitioribus, ut dictum est, nonnihil implicito, reseratis, inquam, & abrasis Arteriarum Gastricarum, & Intestinalium osculis, immo vel erosis, vel laceratis excretoriis glandulis ad extrema vasorum appensis, non potest non egredi, qua data porta contentus cruor, aut serosior saltem illius portio. Et sic fere statim ac excidit e Minera sua, & in cavitatem Ventriculi (data suppositione) deinde in Intestina, & Chyliferos ductus sese insinuat Fermentum istud non modo vitiosum ab ortu, sed indolem insuper Emetico-catharticam in itinere suo, utut brevi, propter aliorum succorum miscellam hinc inde mutuatum, potest haud difficulter intelligi, quo pacto nonnullas constituat Perniciosarum differentias: illas videlicet, quæ vel a *Cardialgia*, vel ab affectu quasi *Cholerico*, vel ab alvi fluxu *Hepatico* dicto, *Dysenterico*, *Atrabilari*, aut quomodolibet cruento, perniciosam naturam suam sortiuntur, simulque secundum nos denominationem *Cardiacæ*, *Cholericæ*, aut *Dysentericæ*, & *Subcruentæ*, aut *Atrabilaris*. Unde est (ut & hoc obiter repetam) quod facile hallucinentur ii, qui supposita in locis omnibus antedictis Fermenti febrilis præexistentia, plurimum fidunt Emeticis, atque Catharticis pro Febrium Intermittentium curatione: cum tamen ostendat experientia, cui astipulatur & ratio, quam facile sit remediis hujusmodi cum Fermento febrili maximam symboleitatem habentibus: ut constat ab effectu utrinque pari: quam facile, inquam, sit, idem Fermentum potius acuere, & roborare, quam vincere, & debellare. At de hoc jam forte nimium.

Quod si a Ventriculo, Intestinis, Lacteisque primi ordinis (ut *Libro primo Cap.* VI. tetigimus) lubeat Fermentum febrile proscribere, illudque tantum agnoscere in Lacteis secundi ordinis, non ideo minus facilis erit explicatio singularum Perniciosarum in primam Regionem sævientium, feraliumque symptomatum earundem. Malignum siquidem Fermentum in secundarios Ductus Chyliferos irruens, quasi e suis compedibus excarceratum, tantam in ipsis Ductibus irritationem, molestiam, atque sævitiem exerere potius est, quantam exerit venenatus Chylus e Lacteis primi ordinis illuc delatus. Excitata etenim lucta acerrima cum succis quibuslibet ibidem præexistentibus, simulque mordicatis immaniter cunicis Lactearum, & sensibilibus earum fibrillis, eam necesse est sequi spasmodicam omnium partium infimi Ventris connexarum contractionem, ac convulsionem, quæ succos acerbos, & nondum excretioni maturos, eosque propterea summe

me mordaces, & efferos (ut qui etiam ex natura sua, Æstivo præsertim, & Autumnali tempore in quibusdam signate corporibus, sunt tales) quæ, inquam, succos acerbos ex Glandulis omnibus Intestinalibus, & ex Canalibus illuc confluentibus, Pancreatico scilicet, atque Choledoco, per vim valeat exprimere. Qui equidem succi sic expressi, præterquam quod ex se ipsis summam vellicationem in stomacho, & Intestinis gignere apti sunt, & illa in violentas excretiones cogere, abradere, excoriare, & inde cruorem ipsum elicere, ulteriorem etiam noxam inferre valent, quatenus Lacteas ipsas tum primi, tum secundi generis permeando, Fermento quoque febrili suppetias ferunt, illudque deterius adhuc, & ferocius reddunt adventu, & societate sua. Addamus fibrarum nervosarum undequaque divulsarum consensum multiplicem, potentem inducere Cardialgiam, Lipothymiam, aliaque hujusmodi gravia symptomata. Addamus tandem, si liceat, ex tam violento tumultu, & ex diversis Vasorum Lacteorum, Mesenterii, Intestinorumque contractionibus secundum varias fibrarum directiones excitatis forte fieri posse retrogradum a Chyliferis Ductibus in ipsa usque Intestina tenuia Fermentum febrile, superato vi convulsionibus valvularum obstaculo. Ex quo qualis ibidem fieret succorum Intestinalium cum Fermento febrili miscella, qualisque confusio, & qualis pariter fluxus, atque refluxus in ipsis Ductibus Chyliferis, eosdem succos, idemque Fermentum suapte natura, saltem per alia ostiola, iterum admittentibus (siquidem non plane impossibilis, ut reor, sit talis positio) nemo non videt. His, & similibus modis posse hujusmodi malignum Fermentum solas Lacteas secundi generis occupans, Ventriculo, Intestinis, Lacteisque primi generis antecedenter intactis, symptomata omnia Perniciosarum in primam Regionem sævientium producere probabiliter autumo. Indiscriminatim nihilominus & hic, ut jam loco citato, omnes, quotquot sunt, primas vias, velut primum limen ipsius maligni Fermenti in sanguinem ingressuri, lubet adhuc considerare, & eadem universali suppositione retenta, ut cœptum est, deinceps prosequi.

Haud equidem diffiteor, arduum esse definire in quonam consistat intrinsece peculiaris illa, & determinata virulentia, quam identidem supra consuetam pravitatem suam solet acquirere febrile Fermentum, sive hinc, sive inde illud derivetur, dum singulas producit Perniciosarum species: quam pravam diathesim ascititiam intantum malignam, & venenatam voco, inquantum eam dilucide nequeo explicare. Pro usu tamen practico sat sit dicere, eam esse in casibus nuperrime recensitis ubi primarum statim viarum tumultuaria subversio suboritur, eam, inquam, tunc esse febrilis fermenti naturam, qualis plus minus est, ut modo dicebamus, indoles vehementiorum Emeticorum, atque Catharticorum, seu qualis est natura, ut rem propius designem, ipsorum succorum nostri corporis Choleram Morbum producentium. Sane morbus iste, quantum ex accidentibus patet, causam agnoscit Veneno simillimam: Tertianæ item Perniciosæ modo memoratæ saltem earum aliquæ, maximam habent similitudinem cum Cholera. Itaque qua ratione lethalis esse consuevit Cholera morbus, eadem quoque ratione lethales sunt ut plurimum hujusmodi Febres: eamque similitudinem, quam cum Veneno extrinseco habent humores, & succi Choleram efficientes, illam eandem habet cum eodem Veneno succus febrilis, pro talium Febrium causa receptus. An vero tum illi, tum iste habeant acrimoniam quandam veneficam prorsus ineffabilem, an talis conditionis, quæ semoto etiam obscuro hoc nomine queat sensibilius explicari, præcise non quæro, istamque litem, quæ ad purum nomen ferme reducitur, nec ad praxim conducit, Theoreticis subtilioribus ad extremum usque apicem discutiendo relinquo.

Si tamen liceat super hac re per analogismum quendam crassiuscule ratiocinari; quoniam exactius non possumus absque sophismatum periculo; dicam, illud esse data proportione discrimen inter succum febrilem, cum Tertianas benignas, & eundem cum Perniciosas modo descriptas excitat, illud, inquam, quod intercedit inter Antimonium uno modo, idemque alio modo præparatum, secundum quas diversas præparationes in linea Emetici, atque Cathartici, modo benignius, mo-

do violentius præſtat utrunque, aut alterutrum, varie videlicet alterata, vel immutata heterogenearum illius particularum textura. Sed, ne longe admodum per remotiores comparationes a fluidis humani Corporis recedamus, nonne videmus quantum discrepet a flava bile quoad acrimoniam, & pravitatem bilis æruginoſa, & glaſtea, ſive utraque ſit idem humor varie alteratus, ſive tertium quid ex diverſorum ſuccorum commixtione reſultans? Nonne pariter plures ſucci ſuapte natura, ſi ſeorſim ſumantur, plane innocentes, evadere poſſunt Naturæ noſtræ infeſti, acerrimi, & erodentes, ſi ſimul miſceantur? Quid, ſi vitiati jam ſint ſeorſim ſinguli, & a craſi ſua deſciſcentes, ut in caſu noſtro, atque inſuper inſimul mixti? In hoc forte uno conſiſtit tota ratio formalis, ut ſcholaſtice loquar, Emetici, atque Cathartici, quæ reperitur in Fermento febrili relate ad illius actionem in primas vias, ratio coagulantis, aut diſſolventis relate ad actionem in Maſſam ſanguineam, & ratio ſtupefacientis, aut aliter lædentis reſpective ad actionem, quam exerit in principia nervoſi generis, concurrente videlicet inſimul cum eo diſpoſitione *medii*, & *termini ad quem*. Hinc tota Malignitas, Venenoſitas tota quarunlibet Pernicioſarum intantum ſolummodo occulta, inquantum occultus latex ipſe febrilis, aliique confluentes ſucci, eorumque varia commixtio, necnon commixtionis eorundem varia proportio. Sic videmus, unam, & eandem Thermalem Aquam (quamcunque velis) ſtatim ac e prima ſcaturigine ſimplex prodit, talem determinatam vim, ſuæ Fœdinæ, vel, ut ajunt, Mineræ correſpondentem, ſive bonam, ſive malam ſecum deferre: ſi vero diverſas in progreſſu, & deteriores Mineras perluat, diverſam pariter ac deteriorem pro diverſitate Mineralium, ſive Foſſilium, quorum ſalibus adventitiis imprægnatur, ſubinde naturam nanciſci: unde indoles primigenia notabiliter alteratur, ac deterior evadit, necnon quandoque venefica. Idem cum proportione dicendum de Fermento febrili in caſu noſtro. Eſt enim, ni fallor, intra confinia maximæ probabilitatis credere, quod Febrium Intermittentium fermentum, ſeu latex extraneus, qui primo, & principaliter ſanguinem in periodicam excandeſcentiam, aut effervеſcentiam concitat; ſit quidem ex ſe ipſo, ſtatim ac e Minera ſua purus purus egreditur, indole quadam peregrina præditus, quæ cum natura cruoris minime conveniat, ſitque adhuc deterior, cum Pernicioſas, quam cum Benignas intermittentes gignit; ſed neque extra rem eſt ulterius ſuſpicari, quod ille idem latex febrilis fiat adhuc deterior ratione pravæ, & variæ diſpoſitionis, quam invenit in diverſis locis, atque regionibus, per quas tranſit, vel in quibus hoſpitatur. Atque ideo, quatenus a termino ſuæ ſcaturiginis ad terminum ſui confluxus in ſanguinem progreditur, & in varios ſuccos morboſos impingit, cum quibus confunditur, ac commiſceatur tum intra primas vias, tum intra ipſam cruoris Maſſam, talem probabiliter ex hujuſmodi commixtione acquirit dyſcraſiam, quin & virulentiam, atque malignitatem, quæ Febris cæteroqui benignæ, pernicioſam naturam, eamque variam pro varietate ſuccorum, quibus diverſimode inficitur; valet imprimere. De pravitate illius violenter Emetica, atque Cathartica intra primas vias acquiſita, & intra easdem immaniter exercita, variaſque idcirco Pernicioſarum ſpecies conſtituente, jam ſatis hactenus. Ad reliqua nunc pergendum.

Prout igitur idemmet febrilis latex ſuccis non quidem vehementer Emeticis, aut Catharticis, ut in primo caſu, pravis tamen, & incongruis ſecum raptis, in ſecundam Regionem, ſeu in ſanguineam Maſſam delabitur, venenoſitatem alius generis, primæque regioni (quam ideo vel innocue tranſigit, vel magna ex parte declinat) non admodum infenſam ſolet exerere. Hæc in duas utplurimum ſpecies poteſt ſubdividi, quatenus duplex inſigne ſanguini damnum ſolet inferre, ipſum videlicet vel coagulando, vel nimium ſolvendo concurrente inſimul vitioſa aliqua diſpoſitione, aut labe intra eundem ſanguinem præexiſtente, ipſamque pravi Fermenti diatheſim ad hanc, vel illam noxam ſpecialius determinante. Proinde talis nonnumquam ex hujuſmodi commixtione reſultat indoles Fermenti febrilis, ut Venenorum fixantium adinſtar (quorum proſtat ex Vegetabilibus, Animalibus, & Mineralibus numeroſa ſeges) in ſanguineas particulas, & ſpiritus torporem

rem quendam inducat, cui primum fermentativi, mox & circularis quoque motus retardatio succedit. Hinc vel *Syncope cardiaca* (constipato potius, quam rarefacto, cum primum appellit ex Cava ad dexterum Cordis sinum, cruore) vel universalis quasi coagulatio, aut congelatio ejusdem cruoris, *Algor* partium indesinens, & abolitio pulsus absque restitutione ulla, vel saltem pauca, & exili subsequi solent. Idque fortasse, ut clarius me explicem, duplici potest ratione contingere. Vel enim succus febrilis diathesim modo enunciatam sortitus statim ac sanguini affunditur, illum plane constipat omnino circa Cor, & circa Pulmones, vel in Pulmonibus, vel intra Cor ipsum. Et in hisce casibus, in quibus vel mortiferam syncopem, vel suffocationem repentinam inducit in ipso accessionis principio, Cor ipsum non prætergreditur, neque per Aortam ultra Cor distribuitur ad inficiendam reliquam cruoris massam, cum statim interimat. Vel pravitatem suam minus immaniter exerit succus ille in ipsum sanguinem, itaut totum iter a Lacteis ad Aortam possit complere, & Accessionem febrilem ad augmentum usque, statumque perducere. Et in hoc casu illam specialiter potest in universo cruore producere effervescentiam, quam *frigidam* vocant, quæque ex puris acidis cum puro sale volatili commixtis solet emergere, ut in plurium liquorum citra manifestum caloris sensum effervescentium commixtione observamus. Qua cum suis limitationibus posita paritate, non adeo captu difficile redditur, quomodo talis esse possit indoles Fermenti febrilis, talisque salium illius cum salibus cruoris inexistentibus proportio, ut consimilis excitari possit effervescentia, Febrium *Algidarum*, *Syncopalium*, vel similium, si quæ sint aliæ, productiva, quod satis potest succedere, cum Fermenti febrilis indoles tum nativa, tum ascititia, acida peculiariter est, & coagulativa.

Contra, quandoque ex succrescente mixtura, quam diximus, talis resultat indoles ejusdem Fermenti, ut Venenorum potius dissolventium adinstar (quorum pariter plurimæ sunt, notæque species) ipsiusmet sanguinis compagem discindat cita, ac veluti explosiva divulsione partium illius fibrosarum, necnon serosiorum fusione præcipiti, unde sudores statim colliquativi, frigidi, ac *diaphoretici* emergunt: quanquam hoc etiam a concretione partium sanguinis fibrosarum, ut supra, & inde succedente serosiorum effluxu possit procedere. Atque omnibus hisce pravis conditionibus stipatum febrile Fermentum, si activum sit valde, imbecillemque inveniat atque dispositam ad suscipiendam celeriter aliquam ex prædictis impressionibus sanguinis crasim, eas statim (modo unam, modo aliam) Febrium differentias gignit, quas vel *Syncope*, vel *Algor* funestus, vel frigidus, ac *Diaphoreticus sudor* Perniciosas, & lethales reddit, quasque ideo *Syncopales*, *Algidas*; & *Diaphoreticas* dicimus.

Quod si alterutram, ut supra, sortitum sit Fermentum Febrile veneficam diathesim, & præcipue coagulantem, quippe frequentiorem: dissolvente tamen etiam quandoque minime exclusa: eam vero segnius, ac lentius in usum deducat, sive quia illam in remissiore gradu possideat, sive quia minus dispositam inveniat sanguinis compagem, ut impressionem hujuscemodi valeat suscipere: tunc ea lento progressu introducitur dispositio, quæ Febre ad ortu Intermittentem sensim in *Continuam*, *Acutam*, atque *Malignam* convertit. Cum enim veneficum hujusmodi Fermentum Coagulans (idem ratione in oppositum versa intellige de Colliquante) non ita facile intra unum paroxysmum integre subigatur, quin aliquas sui reliquias intra cruorem suapte etiam natura male dispositum relinquat: cumque in dies renovatis accessibus recens semper febrilis hujusce succi renovetur influxus, novaque per consequens, crasi sanguinis semper imbecilliore reddita, restitet illius portio non rite subacta, non potest, quin ex congestis repetito cumulo portionibus talis tandem fiat earum acervus, qualis Febrem essentialiter Continuam, Acutam, atque Malignam, ex vitiosa sanguinis stagnatione, aut nimia etiam fusione gigni consuetam, solet producere. Et hinc ea emergit Perniciosæ Febris naturæ, quæ *Octavam* secundum nos speciem passim obviam, cæterisque omnibus ampliorem constituit, *Subcontinuam* nobis dictam, cujus indoles multiformis tunc cum suum complementum est assecuta, tot & tantis solet sociari sym-

ptomatis, quot & quanta sunt ea, quæ Febrem *a primordio* Continuam, atque Malignam comitari consuevere: cum hac insuper deteriore additione, ut ultra Continuitatem hic succrescat nova Periodus, non quæ obscuram exacerbationem pluribus Continuis ex natura sua familiarem imitetur, sed quæ æmulatur, licet remissius, pravam Perniciosarum Intermittentium accessionem, adeoque fatigatas jam vires ultro prosternens, & ob id febrem hujusmodi reddens supra Malignas essentialiter, & ab ortu tales, metuendam.

Denique, prout ad prima tertiæ Regionis confinia pertingit, eademve occupat Fermentum febrile, licet pluribus modis Cerebrum, ac principia nervosi generis possit afficere, & vere multifarie nonnunquam afficiat inferendo deliria, motus convulsivos &c. unico tamen graviore modo, cum citiorem infert perniciem, solet obesse, *Soporosum* videlicet affectum profundissimum inducendo. Id autem videtur contingere, quatenus idem Fermentum extraneis, ut dictum est, salibus, aliunde quoque derivatis imbutum, talis naturæ, & gradus venenositatem acquirit, ut Mandragoræ, aliisve soporiferis Venenis analogice respondeat, suamque exerat virtutem non tantum intra Massam sanguineam, verum etiam: & quidem principaliter: in nervosum laticem, seu, quod idem est, in spiritus animales, quibus ab infecto sanguine vel subministratur materia narcotica assiduo appulsu ad glandulas corticales Cerebri pertingens, & inde in nervosum genus diffusa, vel consueta denegatur; nec influit, uti fas esset, pro restaurandis iisdem spiritibus ad obeunda sensus, & motus munia: sanguis enim narcosi infectus forsitan stagnare cogitur in extremis arteriolis pro eorundem spirituum instauratione ad Cerebri Corticem desinentibus. Hinc fit, quod exacto citra omnem tumultum primarum viarum itinere, quin blande, & subdole fascinatis cruoris spiritibus specie tranquillitatis cujusdam torpentibus, sensim ab accessionis initio altius sese insinuet Fermentum febrile. Cum vero plurimam sanguinei Torrentis congelationem nequeat producere, ut in Febribus *Algidis* supra descriptis, particularem saltem in Cerebro stagnationem, & fibrillarum ejus nervosarum relaxationem ob spiritus vel interceptos, vel ex narcotica materia confectos, inducit. Talis autem, tamquam vehemens nonnunquam est hujusmodi dispositio a Fermento sanguini confuso introducta, ut ea durante per totam extensionem Augmenti, & status Accessionis febrilis Æger lethargicus jaceat, ac ferme apoplecticus, donec subacto prope declinationem eodem Fermento (ni prius Æger occumbat) dissolutoque sanguinis torpentis vinculo, & superato ejusdem stagnantis obice, spiritibusque primævæ volatilitati, fibrisque Cerebri primævæ tensioni restitutis, paroxymus solvatur, & cum paroxysmo ipsum ferale Symptoma soporosi vehementer affectus. Et hinc denique illam Perniciosæ Intermittentis differentiam, quæ a Comatoso lethali affectu denominationem capit, & *Lethargicam* dicimus, videmus expositam.

Quod autem unum, idemque Fermentum in diversis subjectis, ætatibus, tempestatibus, aliisque circumstantiis possit varias venenositatis tum Colliquativæ, tum Coagulativæ species suscipere tam ob multiplicem plusque, vel minus activam pravitatem suam, quam ob diversam dispositionum habitudinem subjecti, in quod agit, quales requiruntur ad diversarum Perniciosarum differentias constituendas, facile sibi suadere poterit quicunque ab uno, eodemque veneno, æqualem in se ipso semper acrimoniam servante, prout altiora sensim Corporis penetralia pervadit, diversisque ejusdem Corporis succis sese immiscet, ea omnia, etsi varia, & inter se nonnunquam opposita animadvertat successive produci symptomata, qualia in enarratis Febrium speciebus supra descripsimus; indicio satis conspicuo, longe majorem esse, ac esse videatur, symboleitatem Causarum accidentia hujusmodi, dissimilia licet, producentium: eamque proinde a nostris humoribus accedente præsertim aliorum mixtura esse facile susceptibilem.

Hisce universis generaliter, & superficie tenus libatis circa variam indolem Fermenti Perniciosas Intermittentes producenti, obvium est conjicere, quod etsi in diversas species, aut differentias distinximus, *Mercato* præeunte, easdem Perniciosas Febres, ut quæ tantum distant a benignis Intermittentibus, quantum di-

stant

ftat Morbus falutaris a Morbo lethali, & tantum differunt inter fe ipfa, quantum fere differunt *v. gr.* Cholera Morbus, & Apoplexia: nihilominus fi fpectemus Fermentum illas & iftas producens, unum ab alio non plus quam accidentaliter videtur differre, quatenus accidentale eft uni, quod habeat acrimoniam intenfioris gradus, ac habeat aliud, & quod commixtionem falium peregrinorum, & exoticorum aliunde mutuatorum admittat. Quod fi alicui rixas Logicas affectanti aliqua in terminis *Generis*, *Speciei* & *Differentiæ* confufio, aut difcrepantia fubeffe videatur, litem hanc agat cum ipfo *Galeno*, & illam componat pro libito, meque in quamcunque partem trahat, annuentem habebit. Dico igitur, Fermentum Intermittentium tam Salutarium, quam Perniciofarum idem effe quo ad rem ipfam, five, ut loquuntur Scholæ, *fubftantialiter*, habito refpectu ad Intermiffionem, & ad Periodum; *accidentaliter* vero differre, habito refpectu ad malignitatem uni adjunctam, & alteri non: quemadmodum accidentaliter differunt Boleti venenati a non venenatis, flava bilis a bile glaftea &c. Sic Antimonium crudum, vel diaphoreticum (ut profequar comparationem, qua ufus fum alias) quo ad fubftantiam non differt a Vitro, aut Flore Antimonii, quia revera femper Antimonium eft, faltem ex radice; differt tamen accidentaliter fecundum diverfam præparationem, juxta quam in primo cafu innocens eft, in fecundo vero fæpiffime noxium, nec carens omni fufpicione Veneni.

Uniformem iftam utriufque Fermenti naturam (quod eft ad principia effentialia) fatis patefacit Peruvianus Cortex, & illius actio febrifuga utrinque æqualis, experientia tefte; neque enim virtuti illius cedit minus Perniciofarum, quam Benignarum Intermittentium Fermentum, aucta tantummodo, ubi opus fit, juxta exigentiam dofi Remedii, ut aucta eft in maligno Fermento energia fortior nocendi. Quod fi illud cæteris fuccis nocentibus mixtum dicatur aliam a confueta naturam acquirere, & in tertium quid veneficum converti, cui non amplius competat ratio indolis primigeniæ, dico adhuc experientia fretus, quod cum venenum iftud tertium ex plurium fuccorum combinatione, feu potius confufione refultans, habeat pro bafi Fermentum febrile Intermittentium proprium, ut oftendit adhuc Intermiffio ipfa, atque Periodus: cumque Fermentum illud fuapte natura confuefcat cedere actioni Corticis, cedit eidem Cortici etiam tunc, quando evadit pars integralis talis veneni; adeoque ex fola fimplicis hujufce Fermenti retufione totius veneni (fi modo loqui fic liceat) Perniciofas producentis infringitur activitas. Sic in præparatione Venenorum ufui Medico defervientium, ex fola unius partis activioris refractione integra totius veneni habetur correctio, etfi illud non fit Agregatum per accidens, ut in cafu noftro, fed Mixtum verum ex Mineralium, aut Vegetabilium genere. An vero fimili ratione, ut conjeci, & non alia dometur a Cortice Fermentum, quod Perniciofas gignit, ignoro: quod dometur æque certo, ac Benignarum Fermentum, fere ufque ad extremas anguftias, indubitanter affevero.

Hoc autem, quod diutina fretus experientia, quæ in dubium revocari nequit, affirmo, alia etiam planiore fpectata ratione, videtur ita debere contingere. Itaque confiderare eft, quod, cum diverfæ benignarum Intermittentium fpecies, Quotidianæ fcilicet, Tertianæ, & Quartanæ ab uno Peruviano Cortice æqualiter expugnentur, neceffe eft, earum Caufas, in aliqua ratione præcipua univoce convenire, propter quam earum extinctio uniformiter fequatur, licet fpecie dicantur differre, fpectata diffimili earum natura, periodo, & fymptomatum focietate. Hæc autem communis Caufa, fi variam periodum refpiciamus, videtur effe poffe ftagnatio temporanea alicujus fucci in fanguinem ingreffuri, eaque modo longior, modo brevior quo ad durationem, & forte modo, in remotiore, modo in propinquiore loco fuccedens: qua fola per Corticem fublata, omnis æqualiter tollitur diverfarum Febrium periodus. Et cum in ratione Periodi Intermittens Perniciofa, *v. gr.* Tertiana, minime differat ab Intermittente Tertiana falutari, hinc eft quod utraque, quantum ex hoc capite, per Corticem æqualiter expugnetur.

Si vero refpicimus fuccum ipfum hic, & nunc varie, feu per diverfa intervalla ftagnantem, adeoque diverfimode etiam non-

nonnihil se habentem; & constituentem Fermenta ipsa diversas salutarium Intermittentium, puta Quartanarum, Tertianarum &c. species producentia, etsi ista ob hoc ipsum, & propter diversitatem symptomatum, quæ pariunt, diversam quoque inter se dyscrasiam habere minime dubitem, adhuc tamen in illis radicalem quandam symboleitatem, & uniformitatem semper servari crediderim, ratione cujus non obstante aliqua difformitate conveniant univoce in præcipua quadam vitiosa dispositione supra quam cæteroqui fundatur, vel cui accedit diversa nonnihil hic, & nunc ipsorum Fermentorum habitudo. Suadet hoc vulgaris experientia, qua constat, tam Tertianæ, quam Quartanæ Fermentum ab uno, ut diximus, & eodem Peruviano Cortice æqualiter retundi. Suadet hoc succus ipse febrilis, qui probabiliter, ut ajebam, semper est idem latex, vel saltem de eodem genere, conclusus, & stagnans, & ob longiorem solum, vel breviorem stagnationem modo hac, vel illa tempestate, modo in hoc, vel in illo loco contingentem, nonnihil diversimode vitiatus. Suadet denique alia experientia, qua notum est, quam facilis sit, & crebra metamorphosis unius speciei Intermittentis in aliam, quod nonnisi a symboleitate Fermentorum potest procedere. Si enim toto cœlo diversa, & fere ad invicem contraria supponantur Tertianarum *v. gr.* & Quartanarum Fermenta, arduum erit intelligere non solum quomodo contingat hujusmodi transmutatio, verum etiam quo pacto unus & idem Cortex possit in illa opposita agere, ut agit: nisi velimus totum opus refundere in diversos Corticis sapores, ut opinatur *Thomas Donzellus*, vel nisi clarius talem supponamus propter hujusmodi sapores Chinæ Chinæ constitutionem, ut Salium Hermaphroditorum adinstar oppositas etiam inter se acrimonias æqualiter temperet, eo pacto, quo data proportione una, & eadem simplex Aqua acidam *v. gr.* æqualiter, ac salsam sui additione acrimoniam diluit.

Cum itaque minus, quam differant ad invicem Tertiana, & Quartana benignæ, differant inter se Tertiana perniciosa, & Tertiana benigna (istæ enim sunt ejusdem speciei, teste eadem periodo, secus ac illæ) hinc est, quod utriusque Fermentum æqualiter dometur a Cortice, ut ab eodem domatur æqualiter Fermentum Tertianæ, & Quartanæ benignioris. Cum enim tota diversitas Tertianæ benignæ, ac malignæ nobis elucescat ex solo symptomate pernicioso huic adjuncto: & cum tale symptoma non differat ab alio simili non pernicioso in Tertiana benigna apparente: ut vomitus *v. gr.* in ista moderatus, in altera immanis: cum, inquam, non differat nisi ratione majoris intensionis, ita forte nonnisi ratione majoris intensionis consuetæ dyscrasiæ, aut acrimoniæ suæ, quæcunque illa sit, differt Fermentum Tertianę perniciosæ a Fermento Tertianę non perniciosæ, adeoque tota illius malignitas, ac venenositas, quæ ineffabilis dicitur, non aliud est nisi major intensio activitatis ejusdem Fermenti febrilis, cujus indoles solita cum ignoretur, æque ideo ignoratur intensior insolita. Sed quo pacto per Corticem rite administratum illa corrigitur, eodem quoque corrigitur & ista, Fermento scilicet istius æqualiter retuso, licet in hoc casu nocentior, quam in alio ejusdem sit vis. Sic idem telum æquali nisu vibratum in eandem corporis partem, prout magis, vel minus acutum est, modo leve, modo lethale vulnus infligit; si vero omni acie sua tam quando acutius est, quam quando est obtusius, per eandem limam æque spolietur, ab infligendo tam lethali, quam leviore vulnere æqualiter prohibetur. At istiusmodi ratiocinationes nodis quamplurimis inextricabilibus implexas, nonnisi ut nutantes velim accipi caligantis intellectus mei cæspitationes.

Firmiore talo deberet posse per hanc arenam incedere, si materia sineret, Medicinæ practicæ bene jugata Mathesis, quæ utinam æque feliciter applicari posset Morbis ut loquebantur Antiqui, Similaribus, sive in intemperie constitutis, adeoque Febribus tam simplicibus, quam putridis, ut pariter ajebant, atque malignis, ac applicatur Morbis Organicis. In his certe quoniam Solidorum affectio vel solitaria est, vel saltem prævalet Fluidorum læsioni, locum satis amplum potest habere Mechanice, anatomicis, chirurgicis, clinicisque simul observationibus juncta: id quod in rebus ab Opticen pertinentibus quam maxime elucescit. Immo & eandem ingeniose usurpatam ad plures

alias

alias extendi posse nequaquam negaverim Medicinæ provincias, ut luculenter testantur tot practica non minus quam subtilia, & docta Clarissimi in dies *Hæcquetti*, aliorumque nostri ævi Scriptorum tum alibi memoratorum, tum etiam non memoratorum Opera Medico-mechanica, in quibus etsi Solidorum systema pro basi sternatur, sua tamen quoque vis non plane denegatur Fluidis insito quaquaversum turgentibus spiritu.

Haud æque facile forsan procedit res in explicandis Morbis inorganicis vulgo appellatis, seu Similaribus, & specialiter Febribus, quarum abstrusa, & implicata natura mechanicum utrumque systema non parum fatigat. Quia vero Ætiologia earundem Febrium, in quibus, ut reor, Fluida per se exorbitant, atque orgasmo suo Solida ipsa consecutive afficiunt, ac lædunt, melius concordare videtur cum observationibus Naturæ, si fluidorum systemati superstruatur, quam si superstruatur systemati solidorum; optandum idcirco superest, ut iidem Celebres Viri, vel iis jam emeritis, alii posthac mechanicis itidem principiis innixi, post sedulam praxim Medicam a diutino tempore exercitam, conatus suos ultro urgeant, ut hanc Spartam adornent per Mathesin fluidis quoque humani corporis, eorumque tum peculiari texturæ, tum motibus intestinis, quoadusque licet, applicitam, etiamsi res ardua hæc sit, ac perdifficilis, maxime cum nondum satis compertam habeamus omnium singillatim succorum naturam, vim, & secretionis modum, immo nec circulos satis calleamus eorundem particulares, aut varias velocitates, qua singuli circumaguntur, ut ad Circulum universalem concursu redeant inæqualiter æquali. Allaborandum nihilominus æque dixerim hac etiam via; neque tamen, ubi sic exigat rerum ordo, pigeat quemquam petere principium motus, non immediate quidem a Solidis in prima sui creatione sic ineffabiliter constitutis, sed potius a Fludis spiritu suo insito, & elastica vi, quantum par est, abunde pollentibus, illamque jugiter in Solida transferre valentibus.

Hæc rursus si forte teratur universaliter semita, quam antehac calcavere tot alii præclari Viri universa Mathesi præstantes, quamvis, ut fatear, theoriam Febrium, præsertim Periodicarum, ut & omnium, quas Malignas vocitamus, aut Pestilentes nondum satis extricarint; nullus tamen dubito, quin improbo, ut dici solet, labore adhibito, plurimus saltem sit emersurus Tyronibus præsertim instituendis profectus; esto quod ob peculiarem conditionem materiæ nimium inæqualis, & variæ, nimiumque irregulariter mobilis, non omnis circa hoc ab Arte suapte natura conjecturali demi queat incertitudo. At de his iterum satis, universalia namque isthæc innuere si forte licet, inculcare amplius non decet, ne iis, qui longe supra nos eminent, philosophandi leges temere videamur velle præscribere. Resumptis ergo crassioribus nostris sermocinationibus, ad Methodum curandi Febres Perniciosas pro scopo unico nostræ specialis Therapeutices assumptas, quo cœpimus gradu pergamus.

Munus ergo sollertis Medici, qui Perniciosam Intermittentem dignoverit, erit statim paucis præmissis, quæ indicationibus universalibus, prout e re videbitur, respondeant, vel iis omissis, si occasio sit præceps, erit, inquam, munus illius statim ipsi Fermento directe occurrere, ut imminentem paroxysmum periculo sæpius, atque terrore plenum antevertat, vel saltem imminuat, ac leniat. Considerata itaque gradata omnium prægressarum, præcipue vero postremæ accessionis intensione, & inde elicita conjectura futuri accessus, necnon habita mensura distantiæ illius, eam plus, aut minus, citius, aut lentius præmittat remedii Febrifugi quantitatem, quæ enervando plus, aut minus, citius, aut tardius, prout opus esse videbitur, Fermento adventuro sit satis; adeout vel omnino præcaveatur Paroxysmus, vel, si plane id non liceat, vel forte non libeat, saltem leniatur, ut vires ægrotantis ferendo sint, usque ad integram paroxysmorum sublationem, quæ omnino est in arbitrio experti Medici etiam quo ad tempus, & modum.

Hac in re rite gerenda expediret præ oculis habere Theoremata illa generalia Febrium Intermittentium proprietates nonnullas respicientia, quæ *Capite* vi., & viii. *primi Libri* protulimus. Nobis ideo congruum est, ut saltem fingamus pro crassiore quadam, sed utili curationis idea, quod illarum Fermentum, etsi in lo-

co peculiari adeo repositum, ut viribus Catharticorum, atque Emeticorum sit utplurimum inaccessibile, & radicitus inexpugnabile, habeat nihilominus cum primis viis, & specialiter cum Ductibus Chyliferis sive propinquiorem, sive remotiorem aliquam communicationem, ad hoc ut possit, quandocunque e suis loculis proruperit, easdem vias subire. Quod equidem fieri poterit vel per eadem ostiola, per quæ Chylus primum ingreditur, vel etiam mediis aliis communicationibus, quæ per totum Lactearum tractum a primo illarum exortu usque ad locum insertionis earum in sanguinem plurimæ sunt, ut ostendit lympha Chylum ubique diluens, & Lacteis potissimum Mesentericis (Chylo jam per eas in sanguinem advecto) recenter adveniens, ex observatione *Malpighii*, *Nuch*, *Municks*, aliorumque recentiorum Anatomicorum. Ponamus insuper, Chinam Chinam in tenuissimum pollinem redactam, & quomodolibet deglutitam, si non ipsam Fermenti Fodinam directe, & immediate petere, saltem in Intestinis ipsis, & Ductibus Chyliferis ad longiusculum tempus morari, illisque ad modicum intervallum adhærere: quod non plane negabit qui animadvertet, res plurimas nutritioni ineptas, etsi ob molem, figuram, & pondus ad secedendum ab intestinis magis dispositas, ad longum tamen tempus in iisdem de more delitescere, antequam cum Chyli recrementis crassioribus foras amandentur. Id ipsum autem eidem Chinæ Chinæ non modo potest accidere, sed vere accidit, ut ramenta illius excreta, & fæces alvinæ tinctura ejusdem infectæ longe satis ab illius assumptione palam testantur. Atque ita actionem Chinæ Chinæ adversus Fermentum febrile per immediatum etiam utriusque contactum facile erit intelligere; & eo facilius, si præter iter Corticis per Intestina consideremus insuper necessarium progressum particularum illius in Lacteas, necnon longiusculam earum moram in iisdem Lacteis, in quas saltem, & per quas aliquando vehi debet Fermentum febrile ad sanguinem tendens, quicunque sit terminus, a quo in easdem illud delabatur. Denique ponamus, eandem Chinam Chinam si non crassiore, tenuiore saltem substantia sua, succis intra Intestina hospitantibus intime immixta, quod idem est ac dicere, virtute sua iisdem communicata, & impressa, Fermenti adinstar massam aliquam imprægnantis, eosdem succos ita alterare, & suis viribus roborare, ut continuato assidue illius usu evadant apti ad præstandam medelam Fermento febrili, cum quo alicubi sunt commiscendi, & ad illud retundendum, quoties eidem commiscebuntur. Quemadmodum enim, si pravi sint, possunt illud deterius reddere, ita si virtute polleant Febrifuga sibi a Peruviano Cortice communicata, non modo illud non acuent, sed balsamicam, quam quodammodo acquisierunt, naturam ipsi demum Fermento impriment, pro residendo eodem ad nocendum inerti, etiamsi non statim ac retusum est, præcipitetur, sed in ipsam Massam sanguineam se insinuet, dummodo tamen assidua sit, & valida per novam Febrifugi ingestionem illius retusio.

Quod si etiam velimus nobis suadere eandem Chinam Chinam vel sanguinem munire adversus Fermentum adventurum, vel depurare illum, ac abstergere ab eodem Fermento intra eundem, veluti in sua Minera degente (quod alias cæteroqui non sumus lubenter amplexi) immo si velimus, eam altius penetrare ad lustranda remotiora quæque ejusdem Fermenti seminaria, non ideo sub hac hypothesi pro correctione ipsiusmet Fermenti febrilis minus feliciter curationem instituemus. Atque hoc dictum volo, etiamsi metuamus, quod China China nudum Fermentum adorta vel in suo Foco, vel tantum in suo itinere, *Causam* ejusdem Fermenti *productricem* nequaquam tollat. Neque enim de hoc quod pro dubio ad summum, ac incerto haberi potest, adeo soliciti esse debemus in casu ocyssime extremo, ut ob id præsens, & certum exitium velimus negligere, maxime cum impetratis induciis, tractu temporis vel natura ipsa, vel Ars, vel ætas, vel corporis exercitatio, vel anni tempus integram medelam consuescant subministrare. Certe in Cancro serius exitium minitante mos est adhibere Curationem, ut vocant, *Palliativam*, quæ mortem tantummodo protrahit, nec unquam sanat. Quidni ergo in casu præcipiti Febris Perniciosæ liceat, imminente morte, uti (cum præsto sit) Curatione vera, & satis firma, ubi potiore

tiore jure, quam in Cancro, ipsa optabilis esset simplex Palliativa? Denique, si ex *Cornelio Celso* - *Multa in præcipiti periculo recte fiunt, quæ alias essent omittenda: meliusque est anceps experiri remedium, quam Ægros certo exitio relinquere*, cur in eodem præcipiti, certoque exitio omittendum erit remedium suapte natura tutissimum, & minime anceps, quod vel in morbis periculo carentibus communiter solet administrari? His ergo pro fundamento, aliis vero, quæ præmisimus, pro modulo agendis nobis propositis, facile est, ut juxta exigentiam casuum diversorum in ardua qualibet Febrium Perniciosarum circumstantia, & temporis angustia, Peruvianum Corticem rite, & cum fructu valeamus offerre; nihilominus, ut firmiore talo in hoc possimus incedere, Methodum ipsam Specialem, certis regulis constitutam, & variis casibus, quæ in Praxi contingunt, accommodam, vel saltem haud difficulter aptabilem, pro Medici videlicet curantis judicio, & pro diversa identidem eorundem casuum exigentia, jamjam aggredior luculenter exponere.

CAPUT III.

Methodus exhibendi valide, atque feliciter Peruvianum Corticem *adversus singulas recensitas Febrium Perniciosarum species, etiam in casibus ferme deploratis.*

PER hoc, quod Febres Perniciosas antea descriptas Peruviano Cortice curandas velim, non ideo cætera remedia rejicio, quæ, priusquam ingruat ferox pernicies solo Cortice domabilis, locum habere solent, & vel universalem humorum sensibiliter peccantium alterationem, vel etiam peculiarem (quantum conjectare valemus) Fermenti febrilis correctionem, aut mitigationem respiciunt. Rideo equidem; seu potius doleo, quod iis solis adeo fidamus, ut in eorum usu enervi, & imbecillo teramus assidue, ac inutiliter tempus, & verum, validumque Febrifugum illis posthabeamus: magisque rideo, dum in ea curandi ratione, quam *scrupulosam*, & *superstitiosam* festive appellat *Baconus*, rixas pueriles identidem audio inter - *Tenaces propositi Viros* - sive circa numerum foliorum herbæ cujuspiam domesticæ, puta lactucæ, jusculo incoquendæ, vel amygdalarum emulsioni addendarum; an scilicet quinque sint plures, quatuor vero pauciores, quam par sit, vel circa usum Endiviæ potius, quam Cichorii, eo quod nonnulla certe sit talium Vegetabilium (etsi succedaneorum ad invicem) ut & salium eorundem diversitas: quasi in stomacho, & corpore nostro mille cibariis longe diversis assueto citra sensibilem humorum, aut sanitatis alterationem, quicquam insigniter diversum mediante usu jusculi medicati per quatuor, vel quinque dies assumpti possit efficere Endivia supra Cichorium. Proh quanta est delicatulorum aliquando Medicorum discordia circa delectum herbarum aliquot convivalium, in quarum tamen usu promiscuo tantus est Coquorum non modo, sed & Botanicorum consensus!

Rideo pariter, sed risu Sardonio, cum a nonnullis non ob credulitatem (quod condonandum foret) sed ob garrulitatem, & vanam quandam ostentationem artis, ne dicam sui, pretiosa potius, sæpe inutilia, quam vulgaria, & minus conquisita remedia, meliora tamen (quæ scilicet ex mente *Plinii* - *pauperimus quisque cœnat*) præscribi video, vel vulgaribus ab alio Medico propter eandem indicationem præscriptis substitui, ad captandum popellum: quasi Concharum, vel Cornu Cervi pulvere, quo ad effectum longe præstaret pulvis Margaritarum, aut effœtum Magisterium earundem, magisque excelleret, ubi indicetur potus ferratus, extinctio (debilior licet, Auri, quam Chalybis candentis, quemadmodum pretio supra Chalybem excellit Aurum. Ostentationes sane ridiculæ, simulque nauseosæ, esto quod ad illarum fulcimentum haud difficile sit nugatorias comminisci ratiunculas, ab ingenuis, cordatisque Viris despiciendas, & minime audiendas. Medicis hujusmodi optima supra cæteros memoria est opus, ne scilicet quod semel ab alio propositum repudiarunt, ut noxium in tali morbo, & subjecto, in eo ipso post annum tanquam utile proponant, affectatæ olim reprobationis obliti: quod aliquando contigisse memini.

Non ergo pro curatione Febrium Perniciosarum de remediis inutilibus loquor,

vel

vel de utilium æquipollentium inutili, nimiumque religioso delectu; sed loquor de congruis omnibus recta, & ingenua Methodo administratis, eaque, quoadusque possunt prodesse, suis loco, & tempore esse usurpanda, ultro concedo. Cum tamen vita Hominis est in discrimine, nec nisi per promptam inhibitionem Paroxysmi Febrilis possumus declinare exitium imminens, tunc saltem, nisi prius, aliis remediis posthabitis ad Peruvianum Corticem debemus confugere; nec, nisi cum nostræ conscientiæ detrimento, perspectis jam illius viribus, possumus, ut reor, hujusmodi auxilium certum æque ac innocuum omittere. Nimium suadet hoc ipsius certitudo mortis, & certitudo remedii illam impedientis; si quod enim est in Medicina certum de morte præsagium, illud est unice in casibus Perniciosarum septem præsertim priorum specierum, cum illæ jam pulsus abolitionem, algorem universalem, lethargum mortiferum &c. intulerunt. Quæ sane certitudo funesti præsagii tanta numquam est in moribundis, vel in agone constitutis ex qualibet Febre ab ortu Maligna, ut ipsa evincit experientia. Qui enim ad statum jam memoratum devenit Æger, etsi non statim expiret, sed per diem adhuc tantillum resurgat, accessione tamen correspondente certo perit, ni servetur ope Corticis, de cujus præsentaneo auxilio non minor est, ac esset antea de imminente morte certitudo. Liceat exemplo rem explicare, satis, ut puto, apposite. Si quispiam natandi nescius mergatur in vasto gurgite, nec illi quidquam circumprostet, quod possit prehendere, ut emergat, is profecto, licet semel, aut bis conatu suo naturali, & vi subeuntis aquæ, sursum trusus efferatur nonnihil, cito tamen, & certo suffocabitur, ni illi baculus, vel quid simile porrigatur ab adjutrice manu. In gurgite mergitur Æger ex Perniciosa Febre algidus factus, & sine pulsu, utut paululum relevari semel, ac iterum videatur. Lignum extrahens e gurgite est Peruvianus Cortex rite porrectus. Manus adjutrix est manus Medici, illum methodice, ac opportune porrigentis.

Non una tamen præcise est Methodus in omnibus hisce casibus adhibenda, sed potius duplex, habito respectu ad duplicem ordinem Febrium Perniciosarum. Rursus utraque adhuc varia evadit nonnihil pro diversitate motus, seu velocitatis ipsius Febris modo magis, modo minus celeriter in præceps ruentis: itemque pro diversitate temporis, quo vocatur Medicus, seu pro longiore, aut breviore intervallo, quod illi superest ad agendum, postquam vocatus fuerit pro inhibitione imminentis exitii. Juxta varias igitur hujusmodi circumstantias varia quoque aliquantulum est, nempe modo lenior, modo fortior Methodus exhibendi Corticem, ut mox apparebit.

Et quidem generaliter loquendo, Methodus fortior convenit magis septem prioribus Perniciosarum speciebus, quas in primo membro latioris nostræ divisionis sumus complexi; & sunt, quando Febris quantumvis Exitialis suam Intermissionem, suumque Circuitum etiamnum servat. Atque eo validior ea esse debet, quo celerior est motus ipsius Febris ad exitium properantis, & quo brevius est intervallum temporis, quo distat Accessio, quodque ad illam inhibendam Medico superest. Methodus vero lentior magis convenit octavæ, & ultimæ speciei, quam in postremo membro ejusdem primæ divisionis solitarie collocavimus; & est, quando Febris Intermittens ab ortu ad Continuam essentialiter Acutam, & Malignam tendit. Atque hæc ipsa quoque Methodus, levior licet respective ad Methodum supradictarum, nonnihil fortis aliquando (& quidem magis, vel minus) debet evadere, prout velocior, aut lentior est motus ipsius Febris ad Continuam essentialiter tendentis, proutque majus, vel minus est spatium temporis, quod superest Medico vocato ad impediendam continuitatem.

Exordium itaque ducendo a validiore, & quo ad effectum celerem mirabiliore Methodo, septem priores Perniciosarum Intermittentium differentias respiciente, vel eam, ut dictum est, adhibere contingit, quando Febris minus præceps in suo motu ob gravissimum symptoma maximum quidem periculum portendit, sed non immediate: verum probabiliter post duos circiter (anteactorum respectu habito) paroxysmos; & tunc etiamsi minus valide usurpetur Cortex, nempe more fere vulgari, adhuc sat est; vel eamdem metho-

tho-

thodum contingit adhibere (quod frequentius accidit) cum jam Febris ferali symptomate, quodcumque fuerit ex recensitis suo loco, Ægrum in tali statu repente constituit, ut vix illam, quam actu patitur, accessionem videatur posse transigere, cum morali certitudine quod alteri non sit futurus superstes, & in tali casu validissima opus est Corticis oblatione.

In quocumque autem ex duobus casibus modo recensitis reperiatur Æger, Perniciosam Intermittentem quamlibet passus ex prioribus septem speciebus, statim ita curandus est, ut quo citius possibile sit, viæ omnes, per quas Fermentum futuræ accessionis transire debet, ut inde elutrietur in sanguinem, Peruviano Cortice abunde conspergantur, omnesque, quotquot sunt, succi in primis viis cum Fermento alteram accessionem producturo commiscibiles, omnes, inquam, eodem pulvere inebrientur; adeoque Ventriculus, Intestina, Vasa Chylifera, omnesque succi per eadem Vasa reptare soliti, hoc pulvere Febrifugo copiose scateant necesse est, ut hospitem efferum sive in illis latentem, sive illis accessurum, excipiant ut par est; illum videlicet enervando, debellando, ac mansuefaciendo, ne ultra pergens, ultra lædat.

Ad hoc opus cito absolvendum de more non minus requiritur, quam quantitas *sex drachmarum* pulveris, nec plus, quam *uncia una*, ad impediendum scilicet futurum accessum, & *tantundem* circiter postea ad firmandam valetudinem, & inhibendam recidivam. Quæ quantitas modo celerius, modo lentius debet absumi, prout magis, vel minus distat imminens paroxysmus, & prout majus, vel minus est imminentis paroxysmi periculum. Sciendum est enim, ut diceba-mus *Cap. I. & viii. Libri primi*, ad sistendam Febrem quamlibet Intermittentem sufficere quidem *drachmas duas* pulveris, si uno haustu assumantur longe satis ab accessione futura, nempe vel in principio, vel saltem in fine accessionis antecedentis (loquor de correlativa ad eam, quam intendimus inhibere) sed si talis distantia non adsit, ita ut paroxysmus, qui debet impediri, distet *v. g.* per *xxiv.* horas tantummodo, vel etiam minus, & tamen opus sit illum impedire ratione periculi, quod secum laturus est (non loquor de paroxysmo vel jam invadente, vel quam proxime imminente, sive lethalis, sive mitior ille futurus sit, quoniam ad eum curandum pertingere tempestive nequit actio Corticis) in tali casu necesse est, quod copia pulveris suppleat defectum temporis, & quod ipsa quantitas adaucta absumatur ea proportione, & ordine, ut primus haustus, si offeratur in forma liquida, vel prima oblatio, quomodocumque fiat, constet tali quantitate pulveris, ut potis sit probabiliter ipsum paroxysmum vel sistere, vel per plurimum enervare: quod facilius assequeremur per primam oblationem validam, a paroxysmo inhibendo magis distantem, quam per reliquas, quarum actio serius in actum deducitur. Et hinc est, quod si primo offeratur in pauca dosi, etiamsi postmodum, vel frequenter exhibeatur, ut mos erat *Talbotii*; & aliorum, vel copiose etiam, sed prope accessionem, facile fraudemur fine nostro; secus si longe ab accessione fortius, prope vero accessionem debilius agamus. Utrumque autem ea proportione faciendum, quæ securitati effectus, & casuum exigentiæ modo majori, modo minori apte respondeat.

Hanc autem regulam, & consona proportione dispositam distributionem remedii paulo infra melius determinabimus, atque exemplo illustrabimus, ut vim remedii cum brevitate temporis, quod superest ad impediendum futurum accessum, commensurare possimus, & cum prævia cognitione, ac quasi ex certa scientia id assequi in casibus arduis, quod in vulgaribus quasi fortuito nonnumquam contingere observavit *Monginotius* inquiens -- *Notandum venit, si invasio* (intellige Corticis) *admodum valida fuerit, aut si crebrius fuerit exhibita, nonnullos a primo etiam paroxysmo liberationem obtinere: unde Medicamento plurimum laudis accedit.* Et licet hanc citam curationem in casibus minime urgentibus, in quibus tantummodo illam observavit, minus firmam censeat, illique propterea anteponat (nec forsitan male) nonnihil lentiorem; in casibus tamen præcipitis exitii, eadem, utpote coacta, hanc exceptionem pati non potest: satius est quippe recidere segnius in Febrem, quam cito mori. Sed & de rara in hisce ipsis casi-

casibus recidiva aliquid infra sumus dicturi.

Si itaque Æger in talibus circumstantiis sit constitutus, ut probabiliter duos adhuc *ex. gr.* ferre possit, etiamsi intensiores futuri sint, paroxysmos, quatenus scilicet Febris sit motus non adeo præcipitis, & perniciosum symptoma habeat adhuc quandam mediocritatem: in hoc casu (siquidem fidendum sit morbo, qui nullam sæpe servat proportionem, adeout non raro post accessum levem sequatur immediate lethalis alter) in hoc, inquam, casu, declinante accessione, vel ea integre soluta sufficiet *drachmas duas* Corticis, prout de more in Intermittentibus Benignis. Quia tamen Febris Perniciosa habet nescio quid pravitatis, & pertinaciæ supra Benignam, ideo ad majorem cautelam, si Febris præsertim duplex fuerit (loquor de Tertiana per modum exempli, & de hac semper intelligi velim, quippe magis obvia, & pernicioso characteri magis obnoxia) ad majorem, inquam, cautelam utile erit sequenti die, minoris scilicet afflictionis, *unam* adhuc *drachmam* præscribere, ipsoque futuri paroxysmi fortioris die pluribus horis ante accessionem adhuc *alteram*; sic enim dubio procul paroxysmus ille majoris afflictionis non succedet, sicut nec subsequens levior. Quod si, ut dicebam, suspicio de symptomate pernicioso sit minor, & periculum magis distans, Febrisque tantum simplex, possumus etiam solis *drachmis duabus* antecedenter paroxysmo exhibitis contenti esse, & observare quid inde sequatur, priusquam Corticem repetamus, cum morali certitudine, quod, etiamsi correspondens paroxysmus adveniat, levior is erit, & longe minoris periculi; adeoque poterimus, si velimus, etiam per *semidrachmas* pulveris vel semel, vel bis in die exhibitas, paulatim accessiones imminuere, & intra paucos dies in totum extinguere. Mihi tamen semper magis probabitur Methodus validiuscula, ubi suspicio perniciei justum fundamentum habeat; tum quia infidus est ordo, & inæquale incrementum accessionum, quæ quandoque nos fallunt; tum quia, cum innocuum semper repererim in quacunque dosi remedium istud, non est cur ubi decernitur necessarium, hæreamus in parva, maxime cum fortius operetur, quo fortius exhibetur: & quo fortius operatur, eo minus sit semper periculum, quod repullulet Febris recisa.

Si vero ob neglectas Febres, nondumque ab ullo Medico curatas, vel ob easdem non satis a curante Medico observatas, aut observabiles propter occultam illarum malitiam, repentinamve, ac præcipitem mutationem, si, inquam, ob has, vel similes causas Æger (quod sæpe contingit] jam fuerit in exitium, sitque ideo in tali statu, ut jam frigidus, anhelosus, ac fere cadaverosus appareat, & quod pejus est, in eodem statu diutius perseveret destitutus auxilio Corticis, Medico videlicet illius restitutionem tentante per sola Alexipharmaca, atque Cardiaca vulgaria: in tali casu, dummodo vita in futuram saltem accessionem protrahi debeat (quæ conditio omnino requiritur ad evitandam calumniam, non vero quia China China obsit, cum nequit prodesse, ut fusius explicabimus sequenti *Capite*; neque enim hominem intra illam ipsam accessionem expiraturum vel Cortex, vel aliud quidquam sanare valet) in tali, inquam, casu, licet res in angusto sit posita, & insuper postridie *v. gr.* adventura sit nova Accessio procul dubio cæteroqui lethalis, nihilominus omni conatu statim tentanda est viriliter introductio liberalis quantitatis Peruviani Febrifugi, posito quod Æger possit illud deglutire; hæc enim difficultas, quæ in lethargicis præsertim facile occurrit, non semel in causa fuit, ut quispiam remedio destitutus occubuerit, qui fere certo convaluisset, si potuisset assumere.

Ponamus itaque per modum exempli, quod Ægrotans aliquis post duos paroxysmos *v. gr.* Tertianæ simplicis Intermittentis, quorum prior levissimus fuerit cum nullo, vel pauco stomachi angore in principio accessionis, & alter nonnihil fortior cum dolore mordaci oris ipsius Ventriculi, tertium patiatur fortissimum cum tali, tantoque morsu ejusdem stomachi, ut primo ejulans, ac ululans, dein clamandi impotens, jactabundus, nauseabundus, animo deficiens, cum pulsu pertinaciter abscondito, oculis concavis, suspiriis luctuosis, sudatiuncula frigida, & hujusmodi, videatur animam efflaturus. Ponamus pariter, quod a Natura, atque a Remediis adjutus, & recreatus post

plu-

plures, & plures horas tandem incipiat reviviscere cum levi aliquo ad tactum calore, pulsus, utut minutuli, elevatione, morsusque ventriculi imminutione, adeout Medicus moralem certitudinem habeat de vita in futuram accessionem protrahenda, sed simul æqualem de morte tunc temporis adventura una cum Paroxysmo febrili, qui, quartus cum sit, cæterisque de more ferocior, quippe cum morbi statu coincidens: & die septima, in hoc certe casu lethalis omnino futurus erit. Ponamus adhuc, quod statim ac appareat ea symptomatum remissio, quæ sinit Ægrotantem loqui, ille tum animæ primum, tum rebus deinceps suis successive consulat, ad quæ peragenda non parum temporis necessario requiritur. Omnibus hisce tandem peractis, mane sequenti (quæ dies est ab accessione vacua) ponamus denique alterum Medicum in consilium vocari; Ægro aliquantulum quidem, sed parum respective ad dies antecedenter correspondentes allevato, & quo ad actus externos aliquantulum vegeto, ad motum non segni, & ad respondendum, licet languidiuscule, prompto: sed ex alia parte, remanente pulsu adhuc exili, & nonnihil celeri, sudatiuncula quadam viscida cum splendore faciei, nausea, aut apepsia cum quadam sensatione molesta in regione stomachi, oculis cavernosis, voce sepulta, suspiriis identidem anhelosis, & nonnunquam singultuosis: itaut de futura accessione sequentis diei, ac per consequens de futura morte inter Medicos curantes facile conveniat, nisi impediatur paroxysmus (quod primo loco requiritur) ad impetrandas saltem inducias pro iis, quæ supersunt, symptomatis ex arte corrigendis, & pro tollenda pulsus celeritate, & frequentia febrili, etiam extra paroxysmum noviter introducta, quæ tamen nullo negotio etiam sponte post inhibitum paroxysmum cum reliquis symptomatis solet evanescere. Cum vero nullum in Medicina remedium sit, a quo possimus promptam inhibitionem paroxysmi sperare, nisi a Cortice Peruviano rite administrato, iste propterea in hoc statu, quin & in pejore (in quo ne ipsi quidem Medici cæteroqui Cortice utentes, illum posse proficere quondam credidissent) nulla mora, vel cunctatione interposita, proponendus est a Medico recenter vocato, & nervose exhibendus.

Obstat equidem in hoc casu brevitas temporis (quæ aliquando etiam major est in aliis casibus) obstat, inquam, brevitas temporis, quod superest usque ad futurum accessum. Et certe in tali temporis angustia *duæ drachmæ* Corticis, quæ requirunt pro actione sua totum saltem spatium, quod intercedit inter unam, & alteram accessionem, non sufficiunt ad impediendum, quin immo neque ad minuendum quantum opus est proximum paroxysmum, qui quoque, etiamsi levior foret, & cardialgia minus feroci comitatus, adhuc tamen hominem viribus jam destitutum, qualem supra descripsimus, dubio procul jugularet. Igitur in hoc casu necesse est, ut Æger, quo citius fieri poterit, saltem *drachmas sex* Corticis deglutiat, primo quidem haustu *semunciam* circiter, & reliquum partitis vicibus, *ex. gr. drachmam unam* post horas sex, vel octo, & post similem intervallum alteram, habita cautione, ut ultima oblatio, si proficua futura est pro paroxysmo proximo, distet ab eodem paroxysmo per horas circiter duodecim; quæ enim China China exhibetur paucis admodum ante accessionem horis, ea pro inhibenda accessione hujusmodi nihil valet, nisi forte inquantum præcesserit horis congruis alia quantitas roborari capax ab hoc adjuncto. Quo nomine etiam expediet in casibus brevissimæ a paroxysmo distantiæ, oblata dosi ampla tempore remotiore, aliam portionem repetere etiam non longe a paroxysmo, licet cæteroqui hujusmodi oblatio prope Febrem magis influat ad impediendos subsequentes paroxysmos, quam ad avertendum imminentem, tali oblationi nimis immediatum. Quod dictum est de *sex drachmis*, intelligi potest de *uncia integra* in casibus summe urgentibus ante paroxysmi adventum absumenda, & prudenti partitione distribuenda.

Sin autem imminentis paroxysmi propinquitas sit talis, ut reddatur dubia quoad effectum etiam prompta oblatio *trium*, vel *quatuor drachmarum* Corticis ob temporis brevitatem, & Ægrotantis instans exitium, ut *v. gr.* si paroxysmus lethalis per duodecim circiter horas tantummodo distent, tunc ad *sex usque drachmas* simul unica vice (quod pluries feliciter a me, & ab

& ab aliis me suadente factum est) licebit trascendere, *duabus*, quæ supersunt, *drachmis*, in duas sequentes dies reservatis, si Æger tamdiu supervivat: quemadmodum, si distantia a paroxysmo sit plurima, ut in Quartanis, vel etiam Tertianis, Medicusque sit præsens postremo accessui perniciem aperte præmonstranti, abeatque ideo totum tempus tum declinationis paroxysmi, tum subsequentis intermissionis, pro præscribendo citra tumultum Cortice, sufficiet prima vice exhibere *drachmas tres*, vel etiam *duas*, ut paulo ante dicebamus, dein *drachmam unam* identidem, & frequenter repetere, singulis *v. gr.* sex horis ante adventum paroxismi, aliisve modis supra expositis, donec quantitas *sex drachmarum* circiter sit absumpta.

Brevi hac, facili, & valida servata Methodo per totum tempus, quod accessionem antecedit (supposito, quod illud sit horarum plus minus viginti quatuor, ab incæpto usu remedii usque ad hotam futuri panoxysmi) idem paroxysmus vel inhiberi solet omnino, vel levissimus apparere, vel saltem procul dubio non lethalis esse; quæ sors non contingit ulla alia Methodo in usum ducta, ut, si solam infusionem Chinæ Chinæ more *Talbotii*, *Helvetii*, aliorumve quamtumvis frequenter usurpemus, vel si alio quocunque modo procedamus, nisi *unciam* circiter, si affectus sit præceps, ejusdem Chinæ Chinæ in pura substantia assumpserit Æger, vel tantum saltem Extracti recentis, aut validæ tincturæ Corticis, quantum potest æquare virtute *unciam unam* ejusdem substantiæ ante adventum futuri paroxysmi; cum animadversione etiam, quod dimidium integræ dosis Æger jam uno tantum, vel duplici haustu habeat assumptum duodecim circiter horis, si fieri possit, longe ab ipso paroxysmo: siquidem necesse est, bonam quantitatem intra breve tempus hausisse, & hausisse longe ante horam quantum fieri potest, futuri paroxysmi.

Propterea qui infusionem *trium*, vel *quatuor unciarum* Chinæ Chinæ præscribunt factam in magna liquoris mole, & plurium dierum spatio potandam, in casibus Perniciosarum Intermittentium moram non admittentibus, invalide utuntur Cortice: cum talis Methodus vix valeat in benignis, atque diuturnis Febribus, minus agente quantitate *quatuor unciarum* parvis dosibus usurpata, ac agat quantitas *unciæ unius* larga dosi, brevique temporis spatio administratæ, ut diximus *Capite* vii. *Libri I.* Addo insuper, tantum interesse non solum Corticem præscribi in quantitate liberali, intra breve tempus absumenda, verum etiam talem quantitatem distribui ea, quam diximus, proportione, ut data pari quantitate, *v. gr. uncia una* Chinæ Chinæ, eaque intra æquale tempus, *ex. gr.* intra viginti quatuor horas absumpta, in casu pari Febris Perniciosæ, adhuc tamen potest sanari Plato *v. gr.* & non sanari Socrates, præcise ob inæqualem administrationem remedii; quatenus Platoni oblata fuerit primo haustu *semuncia* Febrifugi, & reliquum ad *drachmam*, & *drachmam*; Socrati vero oblata fuerit *drachma una* singulo trihorio *v. gr.* juxta *Morthoni* Methodum, vel aliter. Cum enim sic, & nimis imbecilliter agatur primis horis, a paroxysmo futuro magis distantibus, in quibus incidit occasio præceps, ac tota agendi opportunitas, & fere incassum agatur secundum dimidiam circiter portionem remedii, postremis horis inutilibus administrati, hinc est, quod in casu præcipiti nullus sequatur effectus, qui ex adverso sequeretur per oblationem *semunciæ* primis horis, cui quidquid distributive, & parce postmodum suppeditatur, satis est. Et hoc necesse est, quod sciant, atque intelligant ii, si qui forte sunt, qui, ut usui Chinæ Chinæ plaudere videantur, tanquam rei sibi notissimæ, Psittacorum more, quod minus perspicue hinc inde excerpserunt, confuse repetunt per vicos, & per compita, scilicet audendum esse, & Chinam Chinam in Febribus quibuscunque crebro, & liberaliter esse propinandam: Hoc enim jactare sine experientia, & tradere sine lege, est remedium contemptui exponere, & semetipsos censuræ ob afferti nimium late patentis animositatem, & ob frequentem carentiam successus.

Positis autem in tuto hac stricta Methodo Ægri rebus, ad ulteriorem expugnationem Fermenti febrilis, & ad præcautionem Recidivæ, morbo, ut ita dicam, in medio sui vigoris suffocato, necesse est insistere in usu remedii per plures dies, illudque postquam ad dies aliquot omissum est, ad plures alios denuo

repe-

repetere; alterna siquidem reciprocatio temporanei usus, & omissionis illius mirifice conducit ad intentum, praestatque ipsi usui non interrupto. Expediet idcirco non semel opus aggredi modis, & formis luculenter expressis *Lib. I. Cap.* praesertim vii. ut ideo hic idem repetere non sit opus. Illud addam tantummodo, quod in casibus Perniciosarum, qualis est, quem attuli paulo supra per modum exempli, satius est primis diebus post fugatum paroxysmum, & praecipue si aliqua febrilis incalescentia, ab ultimo paroxysmo relicta, constanter nonnihil perseveret (quod tamen per duos tantum, vel tres dies solet observari) satius, inquam, est primis diebus, quibus Cortex ad prophylaxim exhiberi solet, illum praescribere nonnihil liberalius, ac in benignis, *ex. gr.* ad *drachmam unam* quotidie per tres circiter dies, dein ad *semidrachmam* bis in die per alios tres dies; unde quemadmodum *sex drachmae* absumptae fuerunt paulo ante adventum paroxysmi pro eo impediendo, ita *sex* aliae postea absumantur pro eodem longius pellendo. Interposita vero quiete sex dierum circiter, *semiunciam* adhuc ad *semidrachmam* quotidie sufficiet praescribere pro eodem paroxysmo, si possibile sit, penitus arcendo. Atque ita *duabus unciis* ad summum Chinae Chinae in totum absumptis, sed dosi provide inaequali, & quidem intra spatium trium hebdomadarum (comprehendendo quietem intermediam unius hebdomadae) Perniciosa Febris jugulatur, hominem caeteroqui statim jugulatura: cum ex adverso apud alios, *unciis quatuor*, vel *quinque* enervi Methodo exhibitis vix pellatur Benigna.

Quod si adhuc radix aliqua febrilis repullulascere videatur, illa vel paulisper sibi sinatur, sua sponte cessatura, vel postquam cursus aliquis illi permissus est, praemissa, si lubeat, leni aliqua corporis expiatione, vel sanguinis missione, iterum repetatur usus benignior ejusdem Corticis, *v. gr.* ad *semidrachmam*, vel ad *scrupulum unum* quotidie mane per dies duodecim circiter ad impediendam omnem Febris reviviscentiam sive in forma potus, sive in forma boli, sive in Extracto, aut Tinctura, sive cum Syrupis, aut Conservis, sive alio quovis modo, quod parum refert, ut fusius citato *Cap.* vii. *Lib.* I., ad quod etiam in hoc casu Lectorem remitto. Atque haec est Methodus valida pro curandis illis Febribus Intermittentibus Perniciosis, quas in primo membro divisionis genericae collocavimus, quae videlicet etiam in sua pravitate nativam adhuc servant intermissionem.

Exponenda superest alia Methodus temperatior pro curandis illis, quas collocavimus in secundo membro, & Octavam Perniciosarum speciem constituunt, scilicet *Subcontinuarum*, earum nempe, quae ex Intermittentibus ad Continuas, & Acutas tendunt. Ista autem Methodus, quam lentiorem voco, respectu habito ad supra descriptam, non semper adeo lenta est, ut aliquam non exigat celeritatem, neque tam levis, ut validum quandoque non admittat operandi robur, & dosim Corticis liberaliorem. Ab hoc ut cito me expediam, sat erit generaliter dicere, quod pro Medici curantis judicio varianda est dosis Chinae Chinae, & repetenda illius oblatio ea proportione, quae sensim valeat ita enervare paroxysmos ad continuitatem vergentes, ut priusquam adveniat tempus probabile futurae Continuitatis, atque (ut ajunt) Acutiei, iidem paroxysmi omnino sublati sint, absumpti scilicet intra tale tempus apta distributione *drachmis sex* Peruviani Corticis. Paroxysmis etenim sic inhibitis, seu, non recurrente nova accessione, mirum est, quam facile ipsa evanescant semina, & rudimenta succrescentis caeteroqui Continuitatis.

Ponamus itaque & in hoc casu, quod transactis quatuor, vel quinque paroxysmis Tertianae Intermittentis, quos inter aliquis calor, atque siticula mediarit ipsa intermissionis die, & quibus invadentibus minor semper qualibet accessione facta fuerit sensatio frigoris, adeout levis tantum, & brevissima evaserit extremorum perfrigeratio, ponamus, inquam, quod post hujusmodi paroxysmos, longiorem etiam extensionem, majorem semper intensionem, & breviorem, ac obscuriorem intermissionem habentes, subsequatur alter, cui loco intermissionis succedat tantum notabilis remissio, perseverante cum siti etiam linguae siccitate, inquietudine, jactatione, calore ad tactum acriore, dolore capitis, urinis paucis,

rubris, ac crassis, & aliis hujusmodi: adeout Febris de Intermittente jam facta sit Subcontinua, seu Continua per subingressum; non quidem per simplicem mitiorum paroxysmorum extensionem, sed propter violentam intensionem, & validiorem simul extensionem eorundem; unde sub hac propoitione palam fiat, quod Continuitas ista, quæ per subingressum paroxysmorum initium sumpsit, minime velit in hac linea subsistere, sed ultra pergere ad Acutiem, atque Malignitatem, simulque ad Continuitatem essentialem, post duos circiter paroxysmos acquirendam, nullaque amplius periodo, vel nonnisi obscurissima distinguendam; in quo statu vel inutilis omnino, vel saltem imbecillus admodum semper est Cortex, ut *Lib.* V. dicemus.

In hoc ergo casu Acutiem proxime, & Perniciem longiuscule præmonstrante, premissis suo tempore, quæ debebant præmitti, & repetita etiam, si opus sit, paulo ante usum Febrifugi, ut casus quidem ferre videtur, Venæ sectione, vel omissa tali repetitione, si jam antecedenter plenitudini, & exigentiæ sit satisfactum, aut si nova accessio jam prope immineat, vel non admodum distet, danda statim est opera, ut paroxysmus imminens continuitatem majorem allaturus enervetur insigniter, non autem inhibeatur omnino: quoniam cum effervescentia febrilis admodum valida sit in hoc casu, in quo intermissio jam evanuit, fortasse minus conveniens est illius repentina, & violenta suppressio, maxime cum nec onus, nec alter paroxysmus mortem sit allaturus, sed solam Acutiem. Enervato siquidem imminente paroxysmo, per repetitum usum Corticis magis enervatur & alter, donec sensim tertius omnino tollatur, & paulo post etiam ipsa cæteroqui invalescens continuitas. Hoc autem citius, vel lentius agendum est, prout magis, vel minus distat primus Accessus, & prout magis, vel minus celer est motus, quo Febris ad continuam vergit, majorve, aut minor ad succumbendum oneri dispositio Ægrotantis.

Redeundo itaque ad casum jam positum, in quo Medicus post elapsum quintum paroxysmum cogitet sequenti die de impedienda continuitate, sexto accessu validius adventura, dico, quod præmissis antea permittendis, statim poterit exhibere mane *v. gr. scrupulos quatuor*, vel *drachmam j. ß.* Corticis, vespere vero *drachmam ß.*, vel *scrupulos duos*. Die autem ipsius Accessus, mane *drachmam unam* solam, vel *duos* tantum pariter *scrupulos*, totidemque sero declinante Febre, offerre sufficiet, & sic per duos, vel tres dies continuare, insumendo scilicet quotidie partitis vicibus *scrupulos* tantum *quatuor*, vel circiter pulveris: posito quod primo die, primoque haustu liberalior aliquantulum fuerit, ut supra, dosis assumpta. Et quia, ubi agitur de Febre ad Continuitatem, atque Acutiem properante; suspectus cuipiam videri poterit Vini usus, propterea ad majorem cautelam in hac Febris specie expediet Corticem offerre in aliqua aqua stillatitia, puta Cardui benedicti, Scorzoneræ &c., vel eandem Aquam loco Vini ipsi Cortici assumpto in forma boli superbibendam præscribere: quamquam (ut fatear) neque in his circumstantiis vini, præsertim tenuioris, usum unquam noxium sim expertus.

Sublata in hunc modum periodo, & successive evanescente, quæ superat, Febre, ne facile eadem repullulascat; utile erit post quietem unius, vel alterius diei, immo etiam trium, vel quatuor, Corticem rursus offerre ad *drachmam ß.* modo semel, modo bis in die juxta majorem, vel minorem Ægri dispositionem ad recidivam; quod oculato Modo haud difficulter constabit. Atque ita pro varia ista Ægrotantis dispositione, & Febris indole, brevior, aut diuturnior esse debet, & citius, aut tardius, crebrius, aut rarius, ac per breviora, aut longiora dierum intervalla resumi usus ejusdem Corticis; hac tamen cautella generali semper adhibita, ne scilicet usus crebrior transeat in abusum. Absumpsisse siquidem satis est *duas*, plus minus, *uncias* Chinæ Chinæ in substantia, quomodolibet id fiat, pro una ægritudine integra; quod enim non præstat hæc quantitas, nec præstat major. Immo non semel observavi pendente ipso Corticis usu liberaliore (qui pertinaciter a nonnullis in Benignis Intermittentibus perperam instituitur) Febrem insimul rediisse; illa videlicet cum remedio sibi familiari reddito aliquod tandem societatis fœdus ineunte.

Quod si celerrimo gradu Febris ad Acutiem,

tiem, & Continuitatem properet, itaut statim ac incipit obscurari intermissio præter indicia superius exposita, aut illis similia, appareant etiam, ut quandoque assolent, alia fortiora, qualia sunt motus artuum tremuli, aut convulsivi, subdelirium non plane intermittens, vox tremula, urina subjugalis, singultus, aut alia hujusmodi, tunc gradu pariter velociore debet incedere Medicus in exhibendo Cortice ferme ad regulam Methodi in Perniciosis Comitatis constanter Intermittentibus usurpandæ. Ut enim se habet respectu illarum imminens exitium, ita se habet respectu istarum imminens Acuties; utrumque magna quidem celeritate impediendum, non tamen omnino pari, quoniam dispar quo ad tempns est extremum utriusque periculum. In casu itaque Perniciosæ post aliquot Intermittentes accessus motu celerrimo in Continuam degenerantis, expediet prima oblatione (quæ semper, ut alias diximus, cæteris longe validior esse debet, ut cum fructu efficaces esse possint leviores, quæ debent subsequi) expediet, inquam, prima oblatione *duas* saltem; vel etiam *tres drachmas* Corticis exhibere, dein altera die *drachmam unam* mane, & sero: postea ad *drachmam semis* transcendere modo semel, modo bis in die, prout opus erit, donec absumatur *prima uncia* circiter Corticis: reservata alia *uncia* vel integra, vel dimidia, distribuenda pro prophylaxi eo modo; & ea proportione quæ Medico curanti videbitur opportuna, ut satis, superque jam diximus.

Nec est, quod quispiam meticulosus liberaliorem dosim, diuturnamve repetitionem Corticis eo, quo diximus, modo reformidet; præterquam enim quod major quantitas, & diuturnior oblatio ob leviorem causam iu usu jam fuit, & est quotidie, diversa quidem methodo: apud alios, & præsertim in Gallia, nec tamen quidam detrimenti a tanta, & supervacanea Corticis ingurgitatione ad plures videlicet, ac plures illius uncias, subori ri intelligimus: addere insuper possum & ego experientiam meam, quæ respective ad usum innocuum Chinæ Chinæ generaliter est annorum circiter L, præter experientiam præviam Præceptoris mei, ab ipso Corticis in Italiam adventu initia sua sortitam; respective vero ad usum largiorem in Perniciosis Febribus est annorum XL., quod potest sufficere ad firmandam ancipitem pusillorum fidem. Et quoniam Virorum omnium honestorum experientiæ, agentium de Corio humano, acquiescendam est, lubet adjicere quoqe experientiam *Mortoni* ab annis xxv. petitam, & *Sydenhamii*. *Nunquam* (inquit *Mortonus*) *me pœnituisse memini, quod Corticem frequenter, & copiose exhibuerim; Inde enim sæpe appetitum magis firmatum, coctionem alimentorum in Ventriculo restitutam, generi nervoso robur adjectum, & Habitum Corporis a statu tabido in Athleticum mutatum observavi.* Quæ quidem omnia sæpissime mihi quoque observare contigit. Immo copiosæ, ac repetitæ Corticis oblationi tantum tribuit citatus Auctor, ut incommoda, quæ aliquando Febres fugatas sequuntur in aliquibus, qui Cortice solum usi sunt quantum par fuit ad pellendam Febrem, & non ultra, adscribat nimis parco Corticis usui, Fermentum febrile ob idipsum supprimentis potius, quam subigentis: adeoque subdit, hujusmodi incommoda restitantia, quæcunque sint, *A repetito, & justo Corticis usu absque quacunque alia methodo sponte cessare:* tandemque concludit -- *Culpentur ergo Mecici, qui ipsum satis copiose non exhibuerunt, Aut Ægri, qui ejus repetitionem respuebant, non vero pharmacum, quod insons est.* Sydenham pariter in Febribus presertim Continuitatem affectantibus, in quibus cæteroqui magis suspecta videtur esse debere copiosa Corticis quantitas, illum liberaliter exhibet in substantia præcise ob hoc ipsum quod Febris ad Continuam disponitur. *Observandum est* (inquit ille) *quod quo magis Febris sive sponte sua, sive regimine calidiori ad continuitatem accedat, eo major Corticis quantitas exhibenda: itaut nonnunquam viderim morbum hunc nonnisi sesquiunciæ, vel unciis ejusdem duabus cessisse.* Sed de hoc fusius adhuc *sequenti Capite*.

Denique pro coronide monendum superest, quod cum in casibus Perniciosarum quarumlibet, & præsertim postremarum, quæ octavam differentiam constituunt, earum suppressio contingat ut plurimum circa statum morbi universalem (si enim periculum continuitatis in ipso statim

ſtatim ſe prodat principio, ſuo loco quæremus, an tunc quoque expediat Corticem adminiſtrare) cum, inquam, morbi mutilatio, ut ita dicam, contingat in medio illius curſu, ideoque tunc facilius recurrere poſſe videantur recidivæ, reciſo quidem, ſed non ab omni forſan radice penitus evulſo febrili fermento ob remotam ſcilicet productricem cauſam, quæcunque fuerit, fortaſſis adhuc vigentem: propterea in hujuſmodi caſibus utile erit, recidivam, ſi contigerit, non ſtatim iterum reprimere, ſed aliquantulum ſinere, quoniam ſemper debilior eſt ac fuerit invaſio prima, ſuamque Febris facilius, ac diutius, quam tunc, ſervat Intermiſſionem; atque ideo ſatis eſt efficaciter egiſſe a primordio periculi. Cæterum quæ ſubſequitur levior invaſio vulgaribus tantum, congruiſque, & cautis remediis erit tractanda, donec vel ſponte, vel conſueta Artis Methodo perfecte curetur. Quod ſi his non obſtantibus vel diutius, quam par ſit, protrahatur, vel iterum cum periculo recrudeſcat Febris, vel ad continuitatem eſſentialem tendat, tunc prompte, & ſine ulla cunctatione repetendus eſt Cortex ſive fortius, ſive temperantius, juxta exigentiam caſuum diverſorum, & ſecundum regulam in *Hiſtoriis ſequenti Libro* ſubdendis ſervatam: quod omne pariter faciendum eſt eodem modo, quoties ſive bis, ſive ter, ſive etiam pluries pervicax, & indomitæ fere cervicis Febris valide recruduerit.

De diæta ſervanda eo tempore, quo juxta Methodum utranque remedium in uſum ducitur, nihil habeo, quod addam ſupra id, quod obiter dixi de hoc *Cap.* VIII. *Libri primi*: maxime cum facile ſit cuilibet Medico vel mediocriter verſato, alimentum in debita qualitate, quantitate, & temporis diſtantia præſcribere; præſertim ubi vel Methodus curativa lenior, vel mera prophylaxis ſit inſtituta. Ubi vero præ manibus ſit Methodus validior, in qua copioſe, & frequentius exhibetur Cortex, attente magis quo ad partitionem, & caute magis quo ad quantitatem victus eſt offerendus, ne cum eo confundatur intempeſtive remedium. Sed hæc ipſa cautela cito deſinit, cum brevitas unius diei naturalis, qua negotium magna ex parte ſolet abſolvi, difficultatem ullam vix poſſit admittere.

Circa hoc tamen illius non ſum ſententiæ, ut cum nonnullis credam, crebrum, & pleniorem ciborum uſum conferre Cortice utentibus; immo cum permixtio medicamenti cum cibis apud me ſit ſemper ſuſpecta, quo enim purior, & ſimplicior permeat Chyli vias ſubſtantia Remedii, eo activior eſt; & validior, ſatius duco, quod ea ſervetur victus ratio, quæ congruit naturæ morbi in data poſitione Acuti jam facti; ut propterea ſolliciti admodum eſſe non debeamus, ſaltem in Regione noſtra (ut *Libro* etiam *primo* innuebamus) de cibo offerendo, quaſi in adjumentum Remedii. Atque ideo præter Vinum, in quo frequentius propinatur Febrifugum (eſto quod & in Aquis ſtillatitiis, & in forma ſolida cum fructu æque offeratur) præter Vinum, inquam, quod portionem aliquam alimenti ſupplere poteſt, convenient juſcula carnium, ova ſorbilia, fercula ex illis confecta, panatellæ, emulſiones ex ſeminibus peponum, ex Amygdalis recentibus, & hujuſmodi.

Quo ad intervallum vero inter cibum, & Corticem, ego hanc regulam generalem teneo, ut quando Remedium offertur, Ventriculus ſit a cibo, ſi fieri poteſt, vacuus, vel ſaltem ſit peracta digeſtio: & quando cibus offertur, Remedium pariter, majorem ſaltem ſui portione, ſit e Ventriculo ad Chyli vias propulſum. Idcirco quatuor ſaltem horis ante cibum exhibeatur Cortex; elapſis vero quatuor itidem, vel quinque horis ab aſſumpto tenuiore cibo iterum repetatur, & ſic deinceps toto tempore, quo durat frequentior oblatio ejuſdem Corticis. Hanc tamen regulam quandoque variare expedit, ubi urgeat neceſſitas tum nutriendi, tum Febrifugum exhibendi: quo caſu, partito ſingulis ſex horis cibo dilutiore, ac tenui, horis demum intermediis (videlicet tribus elapſis ab aſſumpto juſculo) poteſt exhiberi Cortex, immo etiam paulo poſt, vel paulo ante aſſumptum juſculum, ſi ſit opus; quandoquidem aliquam alimentorum, præſertim liquidorum forte & ſolidorum) ſocietatem non prorſus excludit remedium iſtud, facile Fermentorum noſtrorum objectis, ut Fermentis ipſis noſtris accommodabile. Quæ itaque pro regula generali circa hoc ſunt prolata, non adeo religioſe intelligenda ſunt, quin

quin variam pro diversitate casuum, & Methodi adhibitæ, ampliationem, aut limitationem juxta Medici curantis judicium identidem patiantur.

Hæc ergo est Methodus completa curandi Febres Periodicas Perniciosas per usum Chinæ Chinæ. Superest, ut Methodum eandem hucusque expositam, quæ omnem forte legentis cujuspiam expectationem (tam facilis illa est, & obvia) nondum implevit, licet supra plurium expectationem mea sæpius, & Ægrotantium impleverit vota, *sequenti Capite* dilucidemus, examinemus, & a præcipuis, quæ obtrudi facile possent, objectionibus vindicemus. Jam enim mihi videor audire non paucos dictis meis succensentes, & palam clamantes

Quid dignum tanto tulit *hic promissor hiatu?*

Docuit, inquiet aliquis, curare Febres suapte natura Intermittentes mediante *uncia una*, vel *altera* Chinæ Chinæ, quod Lippis jam, atque Tonsoribus notum. Docuit, inquiet alter, experimentum periculosum, ferme deploratos curare tentans, temeraria affatim, exuberante Corticis oblatione. Docuit denique, concludent alii, sive recoxit, quod ante illum docuit præter alios etiam *Mortonus*, ob idipsum a sanioribus universaliter reprobatur. Hæc jam, & similia meis scriptis ominor. Etsi vero vel ob inania hujusmodi præjudicia, vel ob alienam incuriam, vel ob denegatam fidem, vel ob pervicaciam (neque enim unquam crediderim, quod ob nequitiam) in contemptum cadant hæc mea, nullus dubito, quin ipsi contemptores, vel obtrectores mei, si qui futuri sint, Methodum istam, quam palam fortasse spernent, clanculum tandem usurpent, vel siquidem eam aperte profiteantur, confidenter apud ignaros jactitent, velut sibi jamdudum compertam, antequam mihi. At hoc parum refert: nullam enim hinc famam quærito, sed Proximi utilitatem; nec me vana tangit prurigo garriendi, per quem vivat hac arte servatus homo, dummodo vivat. Cum longior autem dies, & diuturnus usus, isque dubio procul felix, universalem approbationem, juvat sperare, huic Methodo conciliaverit, tunc justitiam, quam mihi forte Nasuti complures denegabunt viventi, reddent extincto. *Tempori, Judici æquissimo* (ita monere videtur exemplo Celeberrimi *Harvei*, hisque ferme verbis innuere *Cl. Ramazzinus*) *Causa committenda, & despiciendi Obtrectatorum latratus, neque responso dignandi, donec tandem ferietur livor, qui ut plurimum in vivis pascitur, ac cineribus parcit.* Sed & istud perinde mihi erit ac illud: quippe qui reprobantes audire vivens nolo, approbantes extinctus nequibo.

CAPUT IV.

Dilucidatur Methodus exposita, examinatur, & defenditur a male feriatorum dicteriis. Porro circumstantiæ, in quibus ea locum habet, & in quibus non, indicantur.

Ne quæso existimet quispiam, eo quia plurimum tribuerim Methodo expositæ pro curandis Perniciosis Febribus supra descriptis, in ardua fere qualibet earundem circumstantia, extremaque prope Ægrotantium angustia, velle me Methodum eandem jactanter venditare pro peregrino quodam Cogitato, aut Invento, quod menti hominum unquam nec occurrerit, nec potuerit occurrere; cum tamen admodum similem ante me excogitarit (me quidem inscio, cum antequam excogitassem, & in usum duxissem, non promulgarit) *Mortonus*, aliique forsitan privatim suo Marte tentarint, aut excoluerint, absque eo quod illam peculiari dignam reputarint historia. Non ea sane mihi mens est; nec me latet, quam parum distet a communi usu Inventum Istud, quippe quod habet pro basi Remedium vulgatissimum, & pro scopo Febres Febribus eidem Remedio communiter addictis analogas. Non ergo Methodum hanc propono, ut rem abstrusæ, atque sublimis indaginis, sed ut rem summæ, atque admirandæ utilitatis, a cunctis quidem facile excogitabilem, sed a paucis excogitatam, & a perpaucis excultam, qua mediante servantur quamplurimi, cæteroqui perituri, & sine qua plurimi pereunt, qui certo servarentur, pereuntque præcise per hoc, quod Methodus ista sive obvia, sive recondita, sive vulgaris, sive peculiaris, sive aliena, sive mea, communiter non noscitur, nec in usum ducitur. Quod si quis illam ante nos se noviſ-

se jactitet, etsi pudeat pro hac gloriola decertare, adducat in exemplum curationes nostras, quas sumus allaturi, æquales pondere, ac priores tempore, & manus victas dabimus. Sed aliud est decantare quod pluribus jam Libris nimium liberaliter evulgatum est, ex ideali quadam conjectura, Chinam Chinæ omnibus generaliter Febribus, & quolibet earum tempore posse convenire, in casibus autem arduis, ubi vere convenit, nescire præscribere pro exigentia affectus curandi; aliud per praxim methodicam, propria observatione sibi comparatam, certisque regulis constitutam, pronunciato contra communem expectationem successu, utilissime administrare, seque vadem eventus præbere in agone rei.

Invento huic qualicumque (siquidem Inventi nomine velimus illud dignari) incipit jam prope contingere, quod contigit olim jocoso. Invento satis noto de Ovo stante, quod postquam viderunt, sciebant omnes, & priusquam videret, sciebat nemo. Sciunt autem ex Nostratibus Medicis ingenui non pauci, qui me præeuntem in hoc saltem uno secuti sunt, & imitati; digni tamen, ut illos in longe pluribus sequar ipse, sciunt, inquam, & experiuntur, quot modo sanantur hac via, qui prius inevitabili sorte interibant. Sed jam male sonat (nosco) delicatis auribus repetita pluries hæc cantilena, quam nihilominus vel invito sæpius extorquet sinceræ veritatis studium, non inanis jactantia.

Quidquid autem singulare habet hæc Methodus, si quidquam habet, a duobus pendet. Unum se tenet ex parte Morbi, alterum ex parte Methodi ipsius. Ex parte Morbi mirabile est prorsus, non præcise quod Febris Intermittens, etsi violenta, per Chinam Chinam depellatur; sed quod depellatur Febris, quæ licet fuerit Intermittens, jam Continua facta est, Maligna, & Exitialis, & quidem in eo statu, in quo Æger lethalibus undique stipatus symptomatis videtur jam morti proximus cum algore universali, frigidove sudore, pulsusque ipse nullam fere amplius Febris habitudinem prodit, cum vix prodat se ipsum. In quo equidem statu de nullo fere Remedio cogitare consueverant Medici, nisi de Cardiacis, ut vocant, & restaurantibus vires, quorum tamen pretioso apparatu instructi, ne dicam infarcti, Ægrotantes ditissime moriebantur. Ex parte vero Methodi peculiare quidpiam est, quod China China eo modo, & ea proportione exhibeatur, ut consuetam activitatem suam valeat transcendere non modo curando morbum, qui a nullo amplius remedio videtur curabilis, quippe ferme *deploratus*, & quem propterea *non oporteat attingere*: verum etiam illum curando intra breve temporis intervallum; intra quod Benignam Intermittentem, si vulgaris quælibet usurpetur Methodus, non valet curare, & intra quod, etsi Angustum, si curaret, non curaret amplius, si videlicet serius actio illius esset protrahenda, & priusquam talis actio se posset exerere, novus se exereret paroxysmus.

Hæc sunt, quæ Methodum hanc *Peculiarem* reddunt, atque spectabilem, cum cæteroqui summa illius in hoc tantum consistat, ut augeatur supra vulgatiorem dosis Chinæ Chinæ videlicet *ad drach. vi.*, vel *ad unc.* i., quod distribuatur determinata quadam proportione, ut prima oblatio sit potis, Febrem non longe distantem valido ictu plectere, atque mulctare, & quod hæc dosis sic adaucta, & sic distributa intra breve spatium temporis absumatur integre, ac etiam, si opus sit, tota simul. Quæ omnes circumstantiæ, si singillatim considerentur, sunt leves quidem, & quasi fortuito inventæ, sicut fere fortuito olim applicitæ (ratione tamen duce) Casibus quibusdam, quibus parum, vel nihil profuturæ reputabantur; sed si considerentur conjunctæ, ubi agitur de servanda pereuntis hominis vita, præstant effectum (atque frequens equidem est occasio præstandi) præstant, inquam, effectum & citum, & certum, & tutum, & admirabilem: uno verbo talem, qualem revera assequi nullus antea Medicinæ Liber, sive ex Hippocratica, sive ex Galenica, sive ex Chymica Schola unquam nos docuit.

Ut magis elucescat peculiaris hæc Novitas cordatiorum oculis, ponamus exemplum. Notum est omnibus, Pleuritidem copiosa non modo, ac repetita pluries, quantum sinit virium status, phlebotomia curari, verum etiam id fieri per Specifica, ut ajunt, propinata, puta Dentem Apri in pulverem redactum, Mandibu-

dibulam Lucii piscis, & hujusmodi. Hac nihilominus apud omnes vigente notitia, quot pereunt quotidie Pleuritici, quibus jam ad extrema redactis inutilia sunt, nec proinde amplius administrantur prædicta præsidia? Si ergo Medicus aliquis ratione, & multiplici experientia fretus doceret modum certum sanandi eos, etiam cum jam stertor bronchia pulmonum obsidet, suppresso sputo, cum pulsus exilissimus, facies Hippocratica, & anhelitus sublimis mortem præ foribus esse, & postridie cubiculum ingressuram prænunciant: doceret autem id assequi per oblationem *copiosiorem*, & intra *breve* statutum tempus *crebro repetitam*, Dentis Apri *v. gr.* itaut loco scrupuli unius, vel semidrachmæ, quæ est dosis usitatior, semunciam *v.gr.* affatim offerret, ac subinde statis brevibus intervallis oblationem parciorem renovaret, donec uncia una quamprimum esset absumpta, is profecto *peculiarem*, & novam Methodum prodidisse, merito diceretur curandi Pleuritidem jam fere desperatam, licet remediis, pro morbo illo curando notissimis id præstaret. Sic *Lazarus Riverius*, eo quia Febrem Malignam Epidemicam intra biduum ab exortu Parotidum Ægros fere omnes, quos corripiebat, necantem curare, & sanare cœperit iterata solum phlebotomia, & purgatione in eo gravi statu administrata, Methodum suam nomine *Insignis Experimenti, quod silentio præterire sit nefas*, donare minime dubitavit *Cap. de Febre pestilenti*. Sicque pariter, qui modo prædicto provectam, ut supra, Pleuritidem sæpius sanaret, *insigne experimentum* se peregisse, & *specialem Methodum* curandi Pleuritidem in eo statu se reperisse, haud immerito gloriaretur, etsi vulgaribus tantum id ageret, notisque remediis: quia videlicet, quos alii sanare nequeunt, ipse sanaret, præcise ob *peculiarem* notorum Medicamentorum administrationem, in quo uno tota sita esset prærogativa talis actionis. Ob id jure maximo ajebat Magnus *Verulamius* hanc materiam egregie suo more pertractans -- *Sciant pro certo Medici, posse, plura Medicamenta ad morbum aliquem gravem curandum recte præscribi, quæ debito ordine, & debito intervallo sumpta curationem præstent: quorum singula si per se tantum sumerentur, aut si ordo inverteretur, aut si intervallum non servaretur, fuerint prorsus nocitura*: etenim (liceat hic ex eodem auctore alibi dictum repetere) -- *Quæ in natura eximie possunt, & pollent, sunt Ordo, Prosecutio, Series, & Vicissitudo artificiosa*. Perfectio rerum consistit in parvo. Excellentem Picturam non reddit præcise congrua colorum electio, sed & consona dispositio. Crassiora quæque lineamenta efformant effigiem. Pauca, & tenuia efficiunt similem.

Sed neque in aucta dosi, & proportionata distributione Chinæ Chinæ mere consistit vis, & utilitas Methodi expositæ. Aliud namque requiritur, quod designari quidem potest aliquo modo, ut jam pro viribus factum est, sed nequit plane communicari. Tria sunt circa Methodi usum scitu necessaria, *Ubi* nempe usurpanda sit, *Quando*, & *Quomodo*. *Ubi* respicit Febres omnes, in quibus potest, aut debet administrari; *Quando* respicit tempus opportunum, & *Quomodo* quantitatem medicaminis, & proportionatam, celeremque distributionem illius. Contra *Ubi* peccatur, quando non dignoscitur natura Febrium, in quibus conveniat, ac prosit, & in quibus non, exhibendo *v.gr.* ubi nequit agere, vel omittendo, ubi miranda quandoque præstare posset. Circa hoc autem plura jam hucusque protulimus, & non pauca posthac, præsertim *Lib. V.* sumus prolaturi, ut nempe istud *Ubi*, quod plurimum refert, perspicue dignoscatur. Contra *Quando* peccatur, cum tempore inopportuno exhibetur Cortex, nempe vel procrastinando in occasione præcipiti, & offerendo nimis sero, cum lapsa est occasio, morsque jam proxime imminet, vel exhibendo nimis celeriter ob timorem Panicum: cum cæteroqui satius esset Febrem vel nonnihil, vel omnino, sinere. Et de hoc pariter actum est, & deinceps agetur. Denique contra *Quomodo* delinquitur, cum quantitatem medicamenti, & illius distributionem non aptamus debita proportione Febri modo majorem affatim, modo minorem Corticis copiam, modo lentiorem, modo citatiorem repetitionem, & modo æqualem, modo inæqualem illius partitionem intra congruum tempus exigenti. Et circa hoc quoque, ut reor, quantum sat est, quid sentiam aperui, speciales cautiones, observationes meas experimentales candide aperiens.

Haud

Haud equidem inficior, hanc ipsam dosim largiorem, atque etiam nonnihil celeriter absumptam in usu esse apud *Mortonum* (idem quoddammodo dici posset de *Sydenhamio*, aliisque compluribus Exteris) atque ab eo nonnunquam applicari, seu applicitam fuisse Febribus Perniciosis supra descriptis; ut pariter fuit ab eodem applicita (forte nimis, quam par fuerit, sed tamen minus, quam fuerit hactenus creditum, ut videbimus) aliis quibusdam Febribus, ne dicam Morbis omnibus aliquid periodici redolentibus. Et propterea fassus sum alibi, atque hic iterum fateor, Methodum meæ consimilem uni forte *Mortono* ante me innotuisse, ut testantur illius historiæ annum sæpius 1690. quandoque & 1680. connotantes, licet Opera ejusdem serius impressa illam nobis non aperuerint, nisi post cœptum a me meæ Methodi usum, ut Historia peculiaris *Capite* VI. hujusce *Libri* exponenda, & aliæ deinceps *Libro sequenti* manifeste patefacient. Si tamen aliquis chronologiæ hujusmodi fidere nolit, meque velit a *Mortono*, vel aliis Auctoribus instructum, parum refert; hinc enim, ut alibi dixi, plus mihi gloriæ, quam pudoris emerget; emerget siquidem gloria saltem imitationis in melius evectæ, si gloriola qualiscunque inventionis denegetur.

Illud tamen mihi fidenter tribuo, aliisque compertum volo non ob contentionem quidem præeminentiæ, sed ob utiliorem tantum Ægrorum curationem: nempe aliquam, nec prorsus levem esse discrepantiam inter meam, & *Mortoni* Methodum. Ille enim, cum dosim non augeat, nisi ob suspicionem, quod Cortex sit adulterinus, ut videlicet *drachmæ sex* hujus adulterini sortiantur effectum *drachmarum duarum* genuini pulveris, uti vidimus jam *Capite* VII. *Libri primi*, eandem dosim non distribuit proportione satis valida, ut quandoque opus est in casu præcipiti, ideoque in talibus casibus forte fallax erit *Mortoni* Methodus, *sex illas drachmas* præscribentis, & dividentis in sex partes æquales, singulis quatuor horis assumendas, quæ est Methodus illi magis familiaris, nimis languide incipiens, & nimis prope Accessionem inhibendam desinens. Inquit itaque ille differens de Præparatione, Electione, & Exhibitione largiore Corticis -- *Nonnunquam vix decimam illius partem in Capsis Mercatorum genuinam deprehendi* -- & paulo post subdit -- *Corticem, qui prostat in officinis venalis, reapse maxima ex parte esse spurium, effœtum, ac putidum, testes appello Medicos &c. Quin & res ipsa idem clamitat: quare enim dosim solemnem drachmarum duarum adultis olim præscriptam, hodie in Febrium curandis ad tot uncias augere coacti sumus?* En ergo qua ratione dosim adaugeat. Denique (quod & alibi retulimus) clarius inquit -- *Dosis drach. ij. præcise adultis præscripta erat; jam autem, quia Cortex adulterinus est, coacti sumus saltem unc. j. nonnunquam duas, vel tres ingerere, priusquam scopum attingere possimus &c.* Hoc posito, cum finis adauctæ dosis sit solum, ut intra illam totam quantitatem includantur saltem *drach. ij.* germani Corticis, illa pariter distribuitur lento, & æquali progressu, nulla habita Febrium Benignarum, vel Malignarum, lentiorum, aut velociorum, casuumve magis, vel minus urgentium ratione: ac proinde curationes insignes, quas nonnunquam videtur absolvisse *Morton*, absolvit fere fortuito per dosim liberalem in validas quidem, sed non quantum aliquando par esset, portiones distributam, genuini probabiliter Corticis, pro adulterino habiti. En illius generalior præscriptio -- *Adultis præscribendus est Cortex, prout plus, vel minus genuinus sit, ab unc. ß. ad drach. vj. unc. j. unc. j. ß. unc. ij. Infantibus, ac Pueris pro ratione ætatis a drach. j. ad ij. iij. iv. Neque tantam molem unica vice ingerere necessarium est, cum satius sit partitis vicibus, drach. j. scilicet, drach. ß. scrup. j. quarta quaque hora, respectu ad ætatem habito ministrare.* Hæc ille.

Ego vero, cum fraudem, ac fucum hujusmodi in Cortice a nostris Pharmacopolis electo, & dispensato, raro, vel nunquam deprehenderim, solisque *drachmis duabus* in ordinario Intermittentium cursu optatum effectum semper sortiri consueverim: idcirco *sex drachmas*, quas in casibus arduis celeriter præscribo, præscribo ut bonas, neque ut æquivalentes duabus tantum, sed ut triplo fortiores quam duæ, immo etiam plus; cum sex conjunctæ, quas aliquando mihi contigit & assumere, & exhibere, longe plus agant, ac sex

ac sex sejunctim, & per intervalla absumptæ, ut jam diximus per extensum *Cap.* vii. *Libri primi*. Cum itaque plurimum intersit, ut prima, nonnunquam etiam altera, oblatio sit valida, ubi videlicet præceps imminet periculum, ideo Methodus *Mortoni*, in quibusvis casibus non plus, quam *drachmam unam* Corticis singulis tribus, vel quatuor horis præscribens, etsi præter Auctoris existimationem genuinus ille fuerit, si versemur in præcipiti casu, erit infirma. Et hæc est ratio propter quam Curationes, quas adducit in suis Historiis, licet insignes profecto sint, universaliter tamen non sunt admirabiles: immo propter hanc ipsam rationem censeo, Ægros aliquot gravius affectos, quos refert, quibusque Cortex opitulari nequivit, Methodo forte nostra sanari potuisse, cum plurimos haud absimili modo laborantes, hac eadem Methodo sanatos noverim. Cæterum nunquam satis in hoc laudari potest idem Auctor: omnesque propterea, quotquot sunt, Medicos efficaciter hortor, ut scripta illius circa Febrium Curationem Peruviano Cortice absolutam, ac præsertim Experimenta, & Historias Curationum attente legant, nec negligant, aut contemnant; plurimum enim veritatis hujusmodi Historiis inesse, nullus dubito, in illis etiam iisdem casibus, in quibus videtur esse nimius, ut nonnunquam est, in præscribendo Cortice citatus Auctor, nempe in ipsis Continuis. In his enim consideratis, & sumptis in eo statu, in quo Ille easdem sumit, atque considerat, nempe in statu manifestæ, & periodicæ remissionis, bene potuit, potestque nonnunquam, si non semper, esse proficuus Cortex, quatenus Febres hujusmodi aliquem tunc characterem Intermittentium præseferunt, licet illas sub tali etiam circumstantia nomine Febrium *Continentium* designet præter morem in Scholis usitatiorem. Quod hic obiter monuisse sufficiat; cum hoc idem, quod communi forsan æquivocationi circa illius asserta ansam dedit, exactius ad trutinam revocandum sit *Libro* V.

Haud sum nescius, quod & nuper innui, scrupulosis quibusdam, & in praxi parum versatis, largam nimis videri posse tum quantitatem Corticis universalem, tum dosim particularem a me in Perniciosis præscribi solitam. Sed de nihilo est cavillatio respiciens generalem quantitatem, ut de hac prius loquar: cum enim ea in uno Ægro non soleat transcendere *unc. j. ſs.* vel *unc. ij.*, aut saltem cum paulo ultra extendatur pro curanda simul *Febre*, & impedienda *Recidiva*, nullo modo culpari potest hodie: hæc etenim minor est quantitas, quæ impendi consuescat. Gallia universam Chinam Chinam usurpat ad unc. tres, quatuor, & ultra, ut vidimus *Cap.* vii. *Libri* I. *Sydenham* in Observationibus ad unc. quatuor in substantia *longo*, & repetito usu per modum alterantis ascendit: immo illum in Epistolis serius impressis, in quibus cum *Mortono* ferme concordat, *duas unica brevi* temporis spatio assumendas, sæpius præscribere consuevisse, adnotavimus jam *Cap. antecedenti*. *Monginotius* Vir cautissimus, & in usu Chinæ Chinæ versatissimus hanc regulam generalem tradit agens de præparatione Remedii in Zod. Med. Gall. August. 1681., nimirum -- *In Curationem unius Individui impendendam esse sesquiunciam*, *vel unc. ij. Quinquinæ*, *immo aliquando superandam illam quantitatem pro varietate occasionum*. Quid multis? Prostat experientia *Mortoni* de usu Corticis in substantia usque ad libras duas tractu temporis exhibiti *Exercit.* I. *hist.* 29. Cui dosi liberali adscribit Ille vegetiorem contractum ab assumente Vetula corporis habitum: quod & ipse nonnunquam observavi, ac in historiis retuli *Cap.* x. *Lib.* I.; adeoque balsamicas huic remedio vires inesse, videtur exinde deducere idem *Mortonus*, qui dosin idcirco illius uberiorem semper anteponit parciori.

Quo vero ad dosim particularem, primis præsertim cyathis liberaliorem (in quo consistit major efficacia Methodi nostræ) nullum circa eam video cunctationi locum, quandoquidem æque innoxie Ægris exhibentur, quantum centies expertus sum, *tres*, vel *quatuor* simul *drachmæ* tenuissimi pulveris, ac exhibeantur *duæ* more vetustiori; extracta namque a Fermento ventriculi Corticis tinctura febrifuga, & utili, intrusisque per lacteas particulis tenuioribus, crassior, & lignea substantia per alvum sensibiliter amandatur, quemadmodum solemne est, oblata etiam cæterorum omnium lignorum substan-

ſtantia, puta Santalorum, Salſæ, Guajaci, & ſimilium. De innocentia Remedii intrinſeca jam ſatis *Capite prim. Lib.* I. De eadem vero etiam in aucta doſi egregie ſubdit idem *Monginotius* in contextu ſupracitato, poſt arbitrariam, & indeterminatam ſupra unicas duas doſis taxationem -- *Cum nihil mihi in animo obverſetur, quam ut optimum quodque, & uſu probatum adferam, doſim eo uſque extuli, ratione, & experientia teſtibus. Cum ab hujus Remedii uſu omne omnino abſit periculum, ſatius eſt ad majorem quantitatem aſcendiſſe, quam in minori hæſiſſe, ut Curationis τὸ ἀσφαλὲς ſequatur.* Idem plane aſſerit *Charas*, loquendo de doſi Extracti ſui in hunc modum -- *Mais il n'eſt pas neceſſaire d'etre ſcrupuleux ſur la doſe de ce remede: car il a cet avantage, que l'augmentation de la doſe un peu au de là de l'ordinaire, ny la reiteration des priſes ne laiſſent aucune mauvaiſe impreſſion, & ne peuvent faire mal a perſonne.* Ita ſentiunt Auctores omnes in præſcribenda, & adhibenda China China exercitati. Et hæc quo ad doſim Adultis adminiſtrandam, quam, ut frequentiorem, pro modulo plus minus adduxi; ex ea namque facile eſt perito Medico, pro portionem elicere doſis Pueris, & Infantibus præſcribendæ pro ratione ætatis eorum: jacto ſemper fundamento, quod, etſi liberalior nonnihil ſit ipſa doſis, agitur de Remedio ſuapte natura innocuo, & de Abſorbente æque inculpabili, ac cætera, quibus aſſidue utimur, ſed magis ſpecifico.

Neque pariter negaverim tam meæ, quam *Mortoni* Methodo objici poſſe, quod ſuppreſſis in ipſo Morbi vigore Febrium paroxyſmis aliquando recidant Ægri. Sed hoc excellentiæ ipſius Methodi nihil videtur detrahere: nam præterquamquod ſæpiſſime non recidunt, & præſertim quo magis ad extremum fuerint redacti, & præterquamquod recidiva vel inhibetur continuato remedio, vel, ſi prorſus inhiberi non poſſit, ſaltem debilior ſolet eſſe radice ſua, ut diximus agendo de oblatione Corticis in Benignis Intermittentibus, adhuc tamen, etiamſi recidiva certo recurreret, & ſi gravis æque foret ac ante (quod profecto non accidit) adhuc, inquam, hoc nihil officeret in noſtris caſibus, ubi agitur vel de exitio certo, ac imminenti, vel de periculo quammaxime impediendo, aut ſaltem ſuſpendendo. Sicuti enim, ſi quiſpiam ex gravi Febre delirans ſe præcipitem daret in puteum, eſſet extrahendus e puteo, etiamſi recens emerſum eadem Febris *certo* eſſet interemptura: ita in hiſce caſibus Æger eſt ſubtrahendus naufragio ſuo per Corticem, qui unicum, certumque remedium eſt, etiamſi contendatur eſſe Palliativum, ut ſic dicam, aut foret Narcoticum (quorum nempe pro leviori occaſione frequens eſt uſus). Cauſam Febris conſopiens, ac ad tempus figens, ad impetrandas ſcilicet ſaltem inducias adverſus mortem. Ea enim tunc temporis propulſata poteſt deinde Medicus, qui Cortici ſatis non fidat, aliam pro libito Methodum, ſi quam ſe putat habere meliorem, eligere pro eradicatione integra Cauſæ morbificæ. Caveat tamen, ne remedia, quæ Cortici putat ad prophylaxim ſubſtituenda, mortem iterum, quam Cortex propulſavit, accerſant. Interim ſat ſit, ſi uſu illius noſtra Methodo adminiſtrati protinus vivat Æger, qui cæteroqui proxime moriturus erat, præſertim cum vivat non moriturus paulo ſerius: quod tamen quis flocci pendat? ſed victurus diutius, ſuoſque dies naturaliter impleturus. Si tamen, poſtquam intra duos, vel tres dies ab Orci faucibus evidenter ereptus eſt, atque ad infebricitationem omnimodam redactus, obnoxius remaneat uni, vel alteri recidivæ leviori, poſt duas circiter hebdomadas contingenti, id æquo ferat animo. Feret autem, ſi memor fuerit periculi recenter elapſi, & ſi animadvertat, difficulter a remedio naturali reſtitui poſſe ſanitatem fere in iſtanti, ut reſtituitur a Cortice, abſque ulla recidivæ ſuſpicione; hujuſmodi enim modus agendi miraculoſus foret, ſolique Deo reſervatus. Sed revera nonnunquam tranſactæ procellæ obliti Ægrotantes, & ab hominibus male feriatis, cum recidunt, ſeducti facile exclamant quandoque, ſatius fuiſſe Febrem ſinere, a qua fortaſſis evaſiſſent abſque tædio tot recidivarum, quam illa violenter ſuppreſſa diuturniore incommodo præcocis ſanationis pœnas tandem luere. Profecto receptum beneficium non exprobrarent ſi Febri illos jugulanti relicti fuiſſent; ſed probi Viri eſt, cunctos ſervare, quos poteſt, & ſerere benefi-

cium,

tium; etiamsi sit messurus calumniam. Non sic ajunt postea, cum alios cernunt, in similibus circumstantiis hoc remedio, hacque Methodo destitutos perire.

Fateor equidem, quod, quando Febris Acuta jam facta ferri potest, nec hominem propterea interimit, sed suum cursum integre, ac feliciter absolvit cum universali tandem, & critica fluidorum depuratione circa finem (dico *integre*, atque *feliciter*: sæpius enim hoc fit imperfecte, & tunc quoque ex imperfecta judicatione plures recidivæ contingunt) melius, ac tutius quo ad suspicionem recidivæ judicatur morbus, ipso etiam fatente *Mortono*, quam si per Corticem impedito febrilis effervescentiæ progressu: etiamsi retusum simul sit, correctumque ipsum febrile Fermentum: integra impediatur per consequens eorundem fluidorum, & præcipue sanguinis despumatio; quod circa citam nimis, validamque, ubi opus urgens non sit, Corticis oblationem observavit & *Monginotius*, a nobis super hoc ipso citatus *Cap. antecedenti*. At non proinde coercetur intus morbi fomes, totis suis viribus iterum resumptis æque revicturus ac antea, sed longe debilius resurrecturus; siquidem aliqua sui parte possit resurgere, reviviscere, aut reproduci. Illud namque discrimen mihi videtur intercedere inter Febrem solutam primo, & resectam secundo modo, quod intercedit inter Arborem radicitus evulsam, & eandem ab imo trunco securi recisam. In primo casu ita extirpata est Arbor, ut nullum amplius possit emittere surculum. In secundo quoque certe integre resecta est; nihil tamen obstat, quominus tenuius aliquod a detruncata radice pullulet germen, minime qualibet sirpicula facile averruncandum. Ita est profecto in casu Febris per Chinam Chinam curatæ. Non modo obtruncatus est Paroxysmus, sed prope radicem resectus, absorpto videlicet, correcto, enervato, ac retuso Fermento febrili; remotiores tamen, & universaliores Causæ, quæ ipsum genuere Fermentum, etsi hac ipsa via enervatæ sint, non tamen sunt adeo domitæ, ac radicitus evulsæ, quin novum adhuc Fermentum, licet infirmius, aliquamve iterum illius portionem valeant progignere: qua de re fusius infra *Lib.* iv. *Cap.* V. Sed quorsum hæc? Objectioni siquidem de periculo recidivæ, ubi agitur de impendente morte, nullus est locus, ni velimus in re seria fabellam renovare, qua fertur sitientem quendam proxime suspendendum patibulo, Vinum montanum potare renuisse, quippe quod saxoso loco genitum tractu temporis Calculum Vesicæ gignere poterat. Ne tamen festiva hac tantummodo, valida licet responsione velle satisfacere videar, ingenue repeto, quod pluries observavi, vel saltem quod mihi observasse sum visus (quod quidem ex historiis suo loco afferendis poterit quisque melius conjicere) perraram nempe contingere consuevisse recidivam in iis, quibus Methodo valida oblatus est Cortex in extremo prorsus eorum periculo; contra vero faciliorem, quando periculum aliquantisper ab extremo distabat, ut cum Æger duas adhuc Accessiones, vel unam saltem poterat probabiliter sustinere.

Est & alia Ægrorum non querimonia, sed potius despicientia adversus hanc Methodum, & est hujusmodi. Tam cita est, & tam facilis Illorum sanatio, nulla scilicet concurrente famosa operatione, nullo fere labore, dolore nullo, ut vix noscant, aut credant, etsi videant, se ab insigni liberatos periculo, quasi pretiosa illis non videatur acquisita sanitas, quæ non empta fuerit vel ingenti auri pretio, vel ingenti ipsorum cruciatu. Non ita foret, si copiam Lapidis Bezoartici nil agentis deglutissent, si torminosa, & nauseosa potassent pharmaca, vel si cucurbitulis, aut vessicantibus excarnificati ægre convaluissent. Proh magna innocui, & benigni Remedii calamitas! Eo quod facile est, mansuetum, & minime dolorificum, vilescit. Sed & alia adhuc est ratio, propter quam vilescit sanitas per Corticem adeo mirabiliter acquisita. Ea est, quia Ægri assueti sunt credere, quoties evadunt a morbis, semper evasisse propter illa remedia, quibus sunt usi, licet nullum fuerit sive certum, sive sensibile illorum juvamen: ideoque etiam per Corticem sanati, non illi, vel Medico præscribenti plus tribuunt, ac tribuant aliis remediis, quorum pendente usu alias convaluere, licet sæpius non propter illa convaluerint, sed beneficio Naturæ. Hæc autem exceptio vere Cortici nullatenus competit, quippe qui statim sensibiliter, & sem-

semper suum munus absolvit in ardua fere quacunque circumstantia; ei namque uni in tota Medicina datum est privilegium hocce, ut Medicus ante oblationem illius possit spondere subitam, certamque saltem moraliter Salutem, & restituto Ægro possit intra se modeste gloriari, exultare, & sibimetipsi dicere -- *Hunc Hominem certo pereuntem hoc uno Remedio vere servavi*. Sed hoc, quod probe dignoscitur a Medicis, minime dignoscitur ab Ægrotantibus; adeoque illis minus conspicua redditur singularis excellentia Remedii, Medicique illud apte, & opportune præscribentis industria. Verum hoc quoque parum refert. Et quoniam in aliis quandoque casibus laudatur a sanato Ægrotante Medicus, cum illius saluti nil fere præstitit, haud ægre ferat, si aliquando non laudetur, cum præstitit plurimum.

Denique illud, quod maxime exponit calumniæ Methodum istam, est necessitas illam quandoque adhibendi in talibus circumstantiis, ut forte Homini intra tres, vel quatuor horas animam efflaturo, illam contingat inutiliter administrare, & *subire speciem ejus, ut occisi, quem sors ipsius peremit*. Circa hoc oculatus valde sit oportet, cautus, ac peritus Medicus in dignoscendis casibus, ubi sit, vel non sit locus congruens actioni remedii, præsertim *in splendida persona, ne, si non servet, occidisse videatur*. Et, ut repetam quod *Capite* antecedenti obiter monui (est enim hæc magni momenti circumstantia), scire oportet, quod, sicuti ad hoc, ut virtus Corticis etiam copiose administrati in actum possit perfecte deduci, requiritur debitum temporis intervallum, XXIV. circiter horis circumscriptum, ita ne inutiliter exhibeatur necesse est, ut per XXIV. circiter horas victurus sit homo, cui debet exhiberi: adeoque oportet, ut ultra paroxysmum atrocem, quem actu patitur, vita illius sit protrahenda saltem in alterum, seu quod in illa Accessione occumbere non debeat, sed ad minimum in proxime sequenti. Caveat idcirco sibi Medicus, ne calumniam subeat, videatque, ac attente perspiciat, si vigente aliquo terribili paroxysmo vocetur, an a tali Accessione evasurus sit Æger (quod haud difficulter dignoscet, si expertus, & peritus sit) priusquam Corticem propinet. Neque enim statim ac vocatur, semper opus est illum immediate præscribere, sed satius est declinationem aliquam etiam hoc nomine expectare. Si enim aliqua symptomatum appareat remissio, & quædam Ægri jam fere morientis reviviscentia, utut ferme sine pulsu, & cum aliis lethalibus signis idem perseveret, alacriter exhibendus est Cortex cum spe probabili, ne dicam certa de servando homine propter moralem certitudinem, quam habet Medicus de impediendo futuro Accessu.

Quod si res Ægrotantis eo devenerit, ut vita illius etiam intra paucas horas sit in discrimine, sive quia paroxysmus jam inchoatus videatur non posse ad declinationem pertingere, quin prius Æger deficiat, sive quia idem paroxysmus, non inchoatus quidem, sed quam proxime instans, nec proinde per Corticem amplius inhiberi capax, ultimus absolute, lethalisque futurus esse videatur: tunc, licet melius cautum foret famæ Medici non exhibendo Corticem, qui neque paroxysmos ipsos Benignarum Intermittentium vel inchoatos, vel proxime instantes valet coercere, adhuc tamen, ne caritati erga proximum suum ullo modo desit, ut quodammodo videtur deesse, si ob metum calumniæ negligat, vel omittat auxilium in talibus circumstantiis incertum quidem, ac probabiliter inutile, sed nihilominus innocuum, & forte juvandi capax, adhuc, inquam, crediderim, eundem Corticem a Medico misericordi offerri posse, plano tamen prius, & aperto præmisso prognostico, incunctantique protestatione de futura probabiliter inutilitate innocui cæteroqui tentaminis. Id eo magis licet aggredi (si non titulo curandi, saltem titulo indulgendi, atque tentandi, ut dictum est) si tale auxilium ab Assidentibus, vel ab ipso Ægrotante expresse expetatur, quandoquidem fama Remedii paucis ab hinc annis satis perspecta est, & vulgata cuique, dummodo Æger ipse jam fere non agat animam, Febrisque ex natura sua sit capax remedii, & non aliter. Aliud est enim illud tentare in Febre, cui cæteroqui conveniret, ni mors proxime instaret, aliud tentare in ea, cui nunquam, ne antecedenter quidem, convenerat. Illud, quamvis successu careat, condonandum; istud non ita.

Etsi

Etsi tamen omnes quotquot excogitari possunt cautelæ, frustraneæ quandoque futuræ sint, itaut a male feriatis hominibus nihilominus male audiat Medicus, qui Homini paulo post vita functo Corticem præscripserit, qualiscunque tunc fuerit Ægri status, qualiscunque illius, vel Adstantium efflagitatio, & qualiscunque propria protestatio ante remedii oblationem, non ob id Christianum Medicum decet abstinere prorsus ab usu talis remedii, ubi aliqua congruens ratio id exigat, vel tenuissima quævis non plane irrationabilis spes salutis in longinquo etiam affulgere, aut transpici posse videatur, ut si Ægrotus sit juvenis, & cæteroqui validus. Mihi etenim non semel contigit, licet non semper contigerit, Hominem non modo a lethali paroxysmo futuro parum distantem; sed etiam in eo, quem patiebatur, expiraturum creditum; quin & prope expirantem ope Corticis Peruviani copiose, & celeriter ministrati servare, ut ex Historiis posthac afferendis patebit: etsi etiam post restitutam sanitatem, & calumnias Detractorum, & querelas Convalescentium, & beneficii minime cogniti contemptum, & mala cuncta, quæ supra recensui, sim pluries expertus. Quid, si Cortice inutiliter ministrato Ægrotantes hujusmodi occubuissent? Idcirco desperatis omnino nunquam offerendus est, ne sine spe juvaminis infametur. Atque eo magis ab illo abstinendum, vel eo saltem cautissime utendum, si cum circumstantia status Ægri plane deplorati concurrat altera circumstantia temporis, de invadente jam, vel istante quamproxime paroxysmo: quo casu duabus, vel tribus horis ab assumpto Cortice, debet probabiliter Æger proxima jam Fata sua subire. Satius ergo semper est, si fieri possit, remissionem Febris, ut supra diximus, expectare, ne orta ex morbo calamitas in Remedium refundatur: uti non modo propter horam oblationis intempestivam, paulo videlicet ante paroxysmum, sed forsan (crediderim ego) ob hanc ipsam Morbi dispositionem, in Perniciosis præsertim facilem, aliquando in Anglia quid simile contigisse refert *Sydenham*, subortæ inde cunctationis nebulas dissipans, usumque Corticis, quodammodo tunc fatiscentem, nervose restituens.

Quod dictum est de Cortice non exhibendo deploratis omnino, & citissime morituris, intelligendum est etiam de casibus (rarioribus quidem) in quibus Perniciosa Febris conjunctam habeat insignem aliquam læsionem organicam Viscerum, supra quam nullam habet ditionem Cortex; quare si a tali potius vitio, quam a consueto Fermento producatur Febris, hæc tolli nequibit a Cortice, qui nil potest adversus hujusmodi Causam. Si vero eadem Febris periodi rationem habeat a Fermento ordinario, læsio vero organica Visceris alicujus, puta Gangræna, Ulcus, Abscessus &c. sit vel quid adjunctum per simultaneam coincidentiam, vel symptoma productum ab ipsa Febre, tanquam effectus a sua causa, in tali quoque casu, etiamsi per Chinam Chinam removeatur periodus, non tamen removebitur Gangræna, Ulcus, Abscessus &c. sicut neque Febris illa Continua, quæ hujusmodi affectiones comitari solet, aut subsequi, & quæ vel citam mortem, vel diuturnitatem morbi, utplurimum inexpugnabilem, consuevit inferre. Hæc quidem coincidentia in Perniciosis nostris non est admodum frequens; ubi tamen ea contigerit, frustra est præscribere Corticem: quemadmodum in ipsis diuturnis Intermittentibus, quas Ulcus aliquod internum, externumve profundum foveat, plurimi experti sunt, & fassi ingenui Scriptores; utque ego ipse possum testari, maxime si labes aliqua insignis Thoracem præ cæteris occupaverit; sed de his fusius alibi.

Addamus pro coronide aliam nec levem, nec infrequentem, fere dixerim, calumniam, quam subire solet hæc Methodus: eam videlicet, quam aliæ Methodi curandarum Febrium, seu potius non curandarum, ut suam collabescentem sustineant existimationem, necessitate quadam tutelæ *culpabilis*, huic affigunt. Primo itaque loco nonnulli Chinæ Chinæ infensissimi, soloque illius nomine exhorrescentes, qui scilicet eam nullo examine prævio ab usu jam medico proscripsere, mirum est dictu, quot nugas, quot ineptias, quot blaterationes, quot jurgia in illam effutiant. Illorum interim Methodus in curandis Febribus, nostra rejecta, & exsibilata, ea ipsa est, quam lepide describendo deludit Celeberrimus *Lucas*

cas *Tozzi* peculiari Capite -- *De Methodo, qua reguntur nostris temporibus, qui se Galenicos jactant*, ad quod curiosum Lectorem relego. Alii sunt, qui China China vix audent uti in Febribus Intermittentibus Benignioribus, atque diuturnis, postquam videlicet omnes Pharmacopæorum alveolos incassum exinanierunt. Apud istos Methodus nostra male audit; temeraria quippe, Empirica, & phantastica, semel per accidens utilis, pluries vero noxia, reclamantibus licet experientia, & ratione, reputatur. Præter hos nolim facile credere alios quoque reperiri posse, qui Methodo hac quomodolibet excerpta, vel intellecta, neque inutili in praxi reperta, quasi tamen eos pigeat, ipsam, aliamve parum absimilem palam profiteri, pudeatve alienum quodammodo morem sequi, ea clanculum, ut ita dicam, utantur, etsi cæspitanter, atque casu tantum nonnunquam utiliter. Isti, siqui sint, illam identidem, ut opinor, subfrigide, ac quibusdam tantummodo additis limitationibus laudabunt, sive laudabunt quantum sat est, ut ea possint uti sine exprobratione, si deprehendantur in facto, sed simul quantum sat est, ut possint opponere, & cavillationes adducere, eamve nonnihil (parum licet experti) reformare, vel castigare tunc, cum eadem sibi proponitur, vel mussitare saltem, cum ab aliis exercetur. Quod tamen ex his omnibus nemo ex prava intentione peccet, sicuti me certum reddit ipsorum integritas, ita æquum est, ut Lectores reddat æque certos integritas mea, me quoque in decursu totius Operis semper respicere, atque corripere opinionem tantummodo Adversantium, non mores: etsi præter intentionem alicubi forsan, ut & hic, mihi exciderint verba, quæ aliud sonare videantur. Cum itaque ex opponentibus istis nemo, ut ajebam, peccet ex prava intentione, sed *primi* ex præoccupatione quadam vetusta, *secundi* ex terrore Panico, & stiptica quadam circumspectione, *postremi* vero ex mutila experientia, sophisticis utplurimum ratiociniis coinquinata: ideo pandere hujusmodi Methodum aperte decrevi, ut sublata dubitandi, murmurandive occasione, omnibus indiscriminatim prosim pro viribus, nominique deinceps meo hac spontanea qualicunque oblatione & consulam, & caveam.

CAPUT V.

Evitare Censuram vulgi difficile, si aliquando Æger hac Methodo curatus occumbat. Recensentur ideo fideliter Casus omnes lethales, in quibus culpatus est insons Cortex, *etsi non oblatus, ut & ii, in quibus vere oblatus non profuit, iique insimul, in quibus nec profuit, nec poterat prodesse.*

CAVEAT tamen sibi quantum velit, & quantum lubeat prudens Medicus, nunquam Censoriam Adversantium virgam declinabit: & quoadusque vivet Ignavorum blateratio, eousque culpabitur Cortex, & qui Corticem præscripsit, si quando unus tantum inter centum, suapte natura patenter jam moriturus, moriatur assumpto Cortice. Sed, bone Deus! aliud est mori sumpto Cortice, aliud est mori propter assumptum Corticem; nihilominus apud homines hujusmodi idem est mori aliquando post eum assumptum, ac propter eum assumptum; cum tamen non propter assumptum Pharmacum, nec propter assumptum Cardiacum, Bezoarticum, aut alia sexcenta dicantur unquam mori tot, qui istis assumptis quotidie moriuntur. Anne soli Cortici injuncta est necessitas vel sanandi etiam deploratos, vel necandi quos sanare non valuerit? An quisquam illum venditavit pro Pharmaco immortalitatis, ut præstet primum? An aliquam habet, ut habent tot alia, quæ passim præscribuntur, noxiam, aut deleteriam qualitatem, ut præstet secundum? Cum vero tam præstans non sit, omnes sanet, præsertim in agone constitutos (licet forte sanet ex iis etiam nonnullos) num propterea ut Venenum audiet? Hic sane adamussim quadraret, quod ratione longe minore protulit olim *Botallus*, & ex Botallo nostris temporibus *Sydenham*, quorum uterque cum liberaliorem sanguinis missionem in Febribus Pestilentialibus usurparet, seque culpari resciret, si quando aliquis tali adhibita Methodo occumbebat, *Verum* (inquit) *Nebulones nequissimi, & ignavissimi in id semper culpam convertere satagunt, non quod nocuit, sed quod per nefas a cunctis vituperari exoptant. Aut si id nequitia non faciant*,

ignorantia tamen efficiunt : utraque certe perniciosa, sed illa magis.

Non equidem ego in hanc querelam effundor, eo quia mihi, quod memor sim, unquam contigerit casus aliquis, qui alicui etiam in dicacitatem prono potuerit ansam præbere similia effutiendi; sed potius conqueror, quod hæc aliquando ab ignaro vulgo, vel deliris hominibus promulgata sint in Casibus quandoque Illustrium Personarum, quæ obierunt, quibus vere Cortex non fuit oblatus, quibusque utinam oblatus fuisset. Cæterum denuo possum testari coram Deo, & Hominibus, ut alias pariter testatus sum, me nunquam ulli Corticem exhibuisse, cui ille obfuerit, vel potuerit mihi serio meditanti suspicionem ullam incutere de damno illato: excipiendo semper hic, & ubique suspiciones in historiis secundæ huic Editioni additis adumbratas, usumque minus tempestivum pharmaci cæteroqui innocui respicientes. Ne vero alicui intra Urbem nostram conscio de casibus quibusdam lethalibus, in quibus aliquando fama mendaci culpatus est Cortex, minus candida videatur assertio mea, placet hic Casus ipsos obiter recensere, & ab iniqua calumnia insontem Corticem vindicare.

Sed prius circa hoc generaliter velim notari, quod, quando Æger, qui in extrema angustia Corticem potavit, vita fungitur ante adventum futuri paroxysmi, scilicet correspondentis ei, quo pendente oblatus est Cortex, non potest tunc idem Cortex culpari non modo de damno, ut patet, sed neque de inefficacia: quandoquidem in tali casu perit Æger in ipso paroxysmo, quo oblatus est Cortex, diutius protracto. Effectus autem Corticis est, inhibere correspondentem, ut diximus; adeoque quotiescunque vivente Ægro usque ad tale tempus correspondens paroxysmus inhibeatur, Cortex jam suum munus absolvit, sive deinde Æger successive sanetur, ut vere assolet, sive etiam inhibito licet paroxysmo, adhuc occumbat ob aliquam *v. gr.* labem adjunctam, quæ Febriculam Continuam foveat, sublata etiam periodo, lethalem, ut in nonnullis Casibus contingit, immediate infra subdendis.

Primo igitur loco fama tulit apud nonnullos, Clarissimum olim Virum *D. Nicolaum de Sanctis*, A secretis, & Status Consiliarium Serenissimi Ducis Nostri, in postrema ægritudine sua (qua Fato cessit) assumpto juxta hanc Methodum Cortice obiisse; sed falsum est. Sumpsit quidem alia remedia vulgaria, & obiit; Corticem autem vere non sumpsit: nec obiisset fortasse, si vere sumpsisset. Torquet adhuc animum meum memoria de Cortice non oblato tunc, cum tempus aderat, de non tentato saltem etiam tunc, cum præteriit. Quatuor eramus curantes Medici, *D. Dandrinus*, *D. Ferrarius*, *D. Davinius*, & ego, qui propter levem quandam invaletudinem, qua paulo ante correptus fueram, postremus accessit, nec primis, ut alias consueveram, morbi diebus interfui curationi. In alia difficillima ægritudine ejusdem Patientis non sine fructu tale remedium, vix vix indicatum, cum aliis tamen quamplurimis longo temporis tractu præscripsimus, & ab eo morbo contra ipsam expectationem nostram evasit. An Cortex simul cum aliis remediis, an sola Naturæ actio opus illud absolverit, ignoro. Eadem fiducia propositus fuit unanimiter Cortex per modum alterantis in novissima ægritudine, tempore congruo, cum videlicet Febris Tertiana duplex, sat valida, & per subingressum paroxysmorum Continua, suas adhuc servabat periodos; sed & unanimiter (postquam paratus fuit in pyxide, & secundum tenuem portiunculam ab eodem libatus) ab ulteriori illius oblatione supersedimus victoriam a sola Natura sudatiunculas quasdam tentante per viam vel crisis, vel lentioris coctionis, concordi voto sperantes. Sed quid? Non multo post intenditur morbus; tandemque irritis Cardiacis, & Bezoarticis ruit in præceps. De tentando Cortice remanet anceps judicium. Creditur inutilis futurus, timetur calumnia, nec offertur; eoque intentato occumbit Æger, superstite intra pyxidem Cortice: Medici vero subeunt calumniam de eodem perperam oblato, dum eos pœnitet non tentasse ob calumniæ metum.

Secundo loco Nobilissima Matrona *Domna Gertrudis de Sanvitalibus*, Eminent. Cardinalis Soror, *Marchionissa Rangona*, anno 1707. post paucos paroxysmos duplicis Tertianæ in soporem incidit tam gravem, tamque profundum tempore accessionis cujusdam, ut de illius Vita maxi-

mopere a curantibus Medicis dubitaretur. Duo erant hi; unus quidem Junior (talem quippe respectu alterius licebit illum appellare) alter vero Senior, nempe *Cl. Ramazzinus*, qui durante Patavinorum Studiorum interstitione Mutinæ agens, amplissimæ huic Matronæ operam suam, ut quondam consueverat, in hac quoque ægritudine præstitit. Applicita sunt statim, gravi hoc ingruente symptomate, ex eorundem curantium Medicorum præscripto Vessicantia, aliaque peculiaria remedia; jam enim universalia præcesserant. Tandem advocor & ego tempore, quo sopor nonnihil incipiebat una cum accessione remitti: ipsa namque Patiens paulo post me nosciens est allocuta. Statim Corticem valide administrandum propono ad impediendum paroxysmum correspondentem. Annuit meis motus rationibus, meisque, si fas sit dicere, sibi fat notis experimentis *D. Ramazzinus* in curatione præcipuus (quidquid olim minus favorabiliter in suis *Constitutionibus Epidemicis Mutinensibus* scripserit ille de Cortice in hisce præsertim circumstantiis, aliud scilicet sentiens ante annum 1695. & aliud post) cunctante tamen, nec nisi præ auctoritate ipsius *D. Ramazzini*, pluribus nominibus sibi æstimabili, consentiente altero Medico; quamobrem parata est illico *semuncia* Chinæ Chinæ e vestigio potanda, saltem pro medietate; sed inculcante rursus eodem Juniore Medico adesse tempus commodum pro expectanda majori remissione, prima oblatio, quæ a me illico proponebatur, serius (me quoque officiose consentiente) protracta est. Sumpsit itaque Nobilissima Ægrotans tantummodo *drach. j. ß.* circiter pulveris uno haustu circa noctem. Mane diluculo alia similis saltem dosis debebat exhiberi; & repeti post aliquod breve temporis intervallum, prout fert Methodus mea; sed quia constanter asseverabat antedictus Junior, qui permanentius adstabat, accessionem illius diei consuevisse esse parvi ponderis, quod tamen non facile admittebant domestici, nec proinde opus esse tam festina Corticis oblatione, nescio, an Ipsius, An Assidentium deliberatione loco Chinæ Chinæ cibus fuit exhibitus. Cumque paulo post ipse supervenissem, sub fiducia rerum mihi narratarum (maxime cum statim a cibo remedium opportune amplius exhiberi non posset) circa meridiem tantum illud propinari posse censui. Ast inopinato ante tale tempus nova Acessio, quæ debuerat esse minor ex relatu, violenter Ægram corripuit cum tanta mentis hebetudine, ut Chinam Chinam oblatam non valuerit assumere, actum deglutitionis edere nescia; illam enim, postquam ore diutius agitaverat, deglutire credens, expuebat: nec inde potuit ullo modo eam per œsophagum demittere, sed facta omnino lethargica, mane sequenti obiit, annum implens ætatis suæ LIII. Forte tamen, ne dicam certo, non obiisset, si primo haustu *quatuor*, vel *sex drachmas* pulveris, ut facile poterat, assumpsisset.

Tertio D. Candrinus Medicus, qui post receptam Methodum meam (recepit autem statim ac vidit) plures ea mediante perfecerat curationes eximias, in ultima ægritudine sua, cui medebatur, me per accidens absente, *D. Davinius*, pauloque post simultaneo officio medebar pariter superveniens & ipse, sæpius mihi inculcabat, ut memor essem de propinando Cortice more meo quotiescumque se offerret occasio; norcebat enim, Febrem Continuam cum exacerbationibus obscuris, & irregularibus, qualis erat ea, qua detinebatur, Corticem nondum plane admittere. Levis aliqua remissio circa decimamquartam diem, & sudores inde erumpentes cum facili tolerantia bonum omen tractu temporis videbantur spondere: adeoque etiamsi aliquis forte tunc locus esse posset usui Corticis, non tamen opportunus admodum, necessariusque videbatur. Interim transacta die xxi. labuntur vires. Circa xxiv. morbus in pejus ruit, *D. Davinio* plura incassum meditante, & agente, mihique post duorum dierum absentiam in Urbem recenter redeunti, proponente, antequam Ægrum inviserem, an novam venæ sectionem, an potius Corticis usum seligerem in hoc casu, in quo nonnisi censuram prævidebat ex utroque remedio, quodcunque eorum inutiliter administraretur. Recta ideo conferimur ad invisendum Ægrum, ut alterutrum seligamus: sed eum jam properantem ad interitum cum gravi anhelitu, & pulsu deficiente reperimus. Et quoniam nullus phlebotomiæ, vel ulli reme-

remedio; virium robur exigenti, locus erat, Corticem potius tentari posse credidimus, licet probabiliter sine fructu, ut pleno palam ore protestati sumus. Assumptis ergo prius Ecclesiæ Sacramentis, meliore quo potuit modo, levem Corticis portionem potavit; sed crescente jugiter gravi anhelitu, & pulsu ruente, impotens factus est ullam amplius portionem assumere; immo, etiamsi potuisset, abstinendum præcepimus ab ulteriore oblatione in statu jam evidenter lethali, quo in sequens tantum mane protracto, intra diem xxvii. expiravit, & intra annum ævi sui IL.

Quarto tandem Vir Patricius *D. Joseph Gallianus de Coccapanis* annum agens 64. quem quondam laborantem Tertiana Perniciosa Cholerica sanaverat Cortex, ut suo loco dicemus, Æstate anni 1708. post superatam in principio Veris gravem ægritudinem Tertiana simplici corripitur, cujus prior Accessus accidentalis creditur ab Ægrotante, atque a cruda repletione pendens ob vomitum adjunctum materiæ inconcoctæ. Accitus ego secunda morbi die, infebricitantem omnino deprehendi, & in omnibus vegetum; Tertianam nihilominus Febrem sequenti die se prodituram, eidem pronuncians. Tertia die mane illudit ille mihi de inani prognostico: adeo sibi fidebat, nil incommodi percipiens. Redit tamen post meridiem Accessio comitata dolore stomachi satis sensibili, & vomitu laborioso; quæ duo symptomata illi semper fuere in Febribus omnibus familiaria. Duravit per quatuor horas vexatio; quæ me vesperi accedente, blandaque remedia præscribente evanescebat. Mane sequenti potat Oleum Amygdalarum dulcium, quo materia biliosa placide per alvum educitur. Optime tolerat, totaque die immunis a Febre Amicos admittit, & cum iisdem amœne confabulatur. Altera die, quæ erat morbi quinta assumit bolum confectum ex crystallo mont. præp. Conf. de hyacintho, ac Tantillo Theriaces recentis; & tranquille se habet per totum mane. Accedo hora suspecta, quæ erat tertia pomeridiana, & invenio illum recenter expergefactum a somno cum vi, & impetu, ratione insomnii cujusdam, in quo sibi visus est expellere Diabolum sub aspectu mulieris ad se accedentem. Narrat somnium istud, aliudque insuper plane festivum; de utroque ridet, & interim præterlabitur hora tertiæ Accessionis. Moror adhuc ibi per aliquod tempus; dumque discessum meditor, inquit ille: *modo non admodum bene me habeo*. Hoc dicto, statim turbatur pulsus, insurgitque angor stomachi, & proclivitas in vomitum. Præscribo jusculum tenue, identidem potandum ad demulcendam humoris acrimoniam, mixturam anodynam ex absorbentibus, incrassantibus, & Cardiacis, cochleatim sumendam, fotus externos, aliaque hujusmodi, & ab eo quo me trahit statuta hora Consultatio quædam gravis. Post horas quinque circiter redeo (versabamur autem circa secundam noctis horam) & ab Assistentibus, priusquam Ægrum invisam, intelligo; immanem fuisse irritis auxiliis omnibus illius Accessionis Cardialgiam, adeo ut Æger vix loqui valeret intercisa sermone, & irrequietus huc illuc assidue jactaretur. Intra memetipsum statim cogitavi de Cortice propinando, metuens exitium in quarto Accessu; sed Ægrum subinde inspiciens, inveniensque in eo statu, ut potius metuendum esset de morte in illa eadem Accessione, quam in altera, mutato consilio abstinui, alia tantum cardiaca remedia substituens: factoque interim funesto prognostico, & præscriptis Ecclesiæ Sacramentis, discessi, subdens, quod si forte Accessio illa perveniret ad declinationem, itaut spes esset, vitam posse protrahi in alterum Accessum, mane Corticem exhiberem. Mane igitur quandam sensuum promptitudinem, quam etiam maximam habuit in assumendis Sacramentis, observans, etsi Febris adhuc vigeret, & protraheretur potius intensa, quam ad remissionem vergeret, cæteraque omnia mortem proximam minarentur, unum haustum Corticis satis moderatum (hærebam enim non parum) exhibui post tres dein horas alterum oblaturus. Sed accedens rursus, ut hunc exhiberem, novi Ægrum semper in deterius labi, nec illam Accessionem, quippe nondum declinantem, prætergressurum esse; ideoque ab ulteriori Corticis oblatione supersedi, illum pro deplorato omnino reputans, ut nimium circa secundam noctis horam confirmavit eventus. Atque ita periit Amicus, qui forte non periisset

vel saltem non periisset tunc, si illi post secundum statim paroxysmum integram Corticis dosim propinassem. Sed quis quantumvis oculatus tam præceps exitium in tanta tranquillitate prænovisset?

Hæc sunt, de quibus Medicos moneo in curatione Perniciosarum, indigus præ aliis, ut admoneat ipse, esto quod mea nonnunquam præsagia fortunet eventus: quo demum capti popellus, atque plebecula,

— *Me quoque dicunt*
Vatem . . . . sed non ego credulus illis ab inopinato identidem successu doctus oppositum. Mihi tamen in casu tam repentino, & minime præmonstrato (præmonstraverat tamen aliquid Accessio secunda, licet tam præceps non indicavit exitium) mihi, inquam, in hoc casu nulla per Urbem objecta est omissio, quæ vere a nemine mihi poterat objici nisi a me ipso, ut qui forsan in persona minus splendida statim Corticem obtulissem; forte tamen etiam non. Sed si obtulissem in hac post secundum tantum paroxysmum, qui fuit primus, quem inspexerim, pluresque postea, ut suspicari fas est, contigissent recidivæ, vel si in earum aliqua obiisset Æger, quid quæso dictum foret de Cortice, quid dictum, immo quid non dictum de me? Evitavi tamen Censuram, quia obiit vulgari curatus methodo; non evitassem, si curassem feliciter Cortice. Utinam ita egissem tunc, ut modo Censuram paterer. Videant ergo, quam crasse hallucinentur ii, qui censent (si qui sunt, qui censeant) in enarratis Casibus propinatum fuisse toto conatu Corticem, cum vere propinatus non fuerit, vel saltem pro non propinato habendus sit: cujus rei veritatem, ac seriem Assidentes, & Consanguinei Defunctorum possunt testari. Quia vero ingenuitati meæ, vel publicæ fidei nunquam deero, fateor (quod latet Obtrectatores Corticis) in nonnullis Casibus præter recensitos fuisse a me exhibitum Corticem, & nihilominus Ægrotantes illos æque obiisse, ac obiissent eo non assumpto: adeoque minime inficior, illum aliquando, raro licet, inutilem esse, ut sæpius sunt quævis remedia: sed absolute nego esse noxium, præsertim si methodice adhibeatur.

I. Ita contigit, ne quicquam reticeam, alteri Viro Patritio *D. Antonio de Quatrinis*, cui medebar ego adjuncto mihi in societate *D. Davinio*. Illi itaque pendente cursu simplicis Tertianæ addita est dysenteria ferox, & essentialis, quæ tunc fere epidemice vagabatur per Urbem. Utroque Æger vexatus morbo, brevi frigidus factus est, singultuosus, & fere sine pulsu. *D. Davinius* tunc me sciscitatur, cur Corticem non proponam, ut mihi mos est, in tali angustia. Respondeo, dysenteriam esse essentialem, nec sequi motum Febris, adeoque illam Cortici Febres cum suis tantum symptomatis tollenti non simul cessuram. Desperatis tamen rebus tentandum censuimus. Itaque oblato valide remedio, nulla amplius observatur febrilis recrudescentia horis periodicis, sed perseverante pertinaciter dysenteria cum indiciis sphacelatæ partis, intra paucos dies Æger vita fungitur. Forte in hoc casu majorem, quam China China, contulisset opem Ipecacuanha tempestive oblata, & si præsto fuisset, etsi nec æque certum, nec forsan semper æque tutum, innocensve remedium sit Ipecacuanha in linea Antidysentericorum, ac China China in linea Alexipyretorum.

II. *P. Felix de Tagliazucchis* ex Ordine Fratrum Minimorum S. Francisci de Paula, quem curabat *D. Riccius*, in quodam Tertianæ, non sum memor an simplicis, an duplicis paroxysmo, sudoribus diaphoreticis frigidissimis abunde diffluens cum totali asphyxia, sensibus licet vegetus, jam moriebatur. Absente ab Urbe curante Medico advocor ipse, ut qui tunc felicissimam Curationem in illa vicinia absolveram in casu valde consimili. Anceps ego, an suffecturus sit Æger usque ad declinationem accessionis, quippe inscius de morbi cursu, & de rebus gestis, ut nihilominus Amicorum adstantium petitionibus morem geram, & præmisso prius prognostico de infausto exitu, adducor, ut Corticem ad *unc. ß.* ni fallor, statim præscribam, sed incassum; nam perseverantibus iisdem sudoribus intra illam eandem Accessionem post paucas horas e viventium numero deletus est.

III. *D. Francisco de Favalottis*, quem *D. Davinius* curabat, detento duplici Tertiana ob gravissimum Comatosum affectum perniciosa, Corticem more meo propinandum esse, consultus credidi; erat enim

enim meo judicio morbus eo remedio sanabilis, & opportunum tempus oblationis illius. Sed, nescio quo Fato, quave infausta Pharmacopolæ, aut Assidentium diligentia, illi percolata tantum infusio, seu potius decoctio *unciæ unius* Chinæ Chinæ exhibetur per statuta intervalla loco ejusdem Chinæ Chinæ in substantia, liquori, ut proposueram, conjungendæ. In hoc æquivoco moramur per duos ferme dies: dumque aliam pyxidem similem paratam video, eidem semper innixus credulitati indico, satius esse pro tunc supersedere sufficientem jam assumpti remedii reputans quantitatem pro impedienda Accessione proxime futura. Redit tamen illa eodem forti, lethargicoque comitata symptomate. Miror novitatem rei, & melius inspecta pyxide errorem deprehendo. Cogitavi statim de præscribendo validius remedio (non enim tunc cum Collega curante illuc conveneram) sed renui facere solus, & tantummodo superaccitus, nec mihimetipsi amplius satis fidens in eo rerum statu. Interim Æger fit summe lethargicus, & deglutiendi nescius. Die sequenti habitus est pro expirante; aliquot nihilominus tenues cyathos illius percolatæ decoctionis cochleatim hausit, vitamque præter multorum expectationem ad tres, vel quatuor dies frigidus, & sine pulsu, simulque sine exacerbatione protraxit, donec pari passu deficiens tandem expirarit, qui forsan remedio nervosius oblato sanari potuisset.

IV. *D. Ludovicus Cæsar de Carandinis* valetudinarius perpetuo, & in Tabem pronus, diuturna Quartana Ruri detentus, quæ tractu temporis pertinacem diarrhœam, mox & vomitum cum summa virium dejectione, & corporis extenuatione secum traxit, Urbem transfertur, & *D. Riccio* Medico suo ordinario curandus committitur. Invenit is, ut retulit, Quartanam non amplius Intermittentem, suos tamen circuitus etiamnum manifeste servantem, & comitatam prædictis symptomatis, maxime vero vomitu fere assiduo. Cumque Accessio quælibet Ægrum fatigaret tali proportione, ut paucis in posterum suffecturus videretur, cogitavit ille de præscribenda China China ad *drach. ij.* more vulgari. Quia tamen continuitas introducta, quæ si essentialis fiat, de more lethalis esse consuevit (ut norunt Practici) rationalem aliquam illi suspicionem incutiebat de infructuosa oblatione, me ideo in consilium vocavit. Annui ego, atque animum adjeci, eo quia adhuc manifesta mihi narrabantur signa periodi, inter quæ frigus in accessione invadens, naturamque Febris Intermittentis etiamnum designans in ipsa accidentali, ut ita dicam, & recenti continuitate. Quoniam vero non longe distabat paroxysmus, hunc prius observari debere censui, antequam plane statueretur oblatio Corticis. Advenit Febris, quæ Ægrum fere sustulit, remansitque ille cum pulsu vix perceptibili etiam in majore Febris, & symptomatum remissione. Tunc statim ad *drach. ij.* præscriptus est Cortex, & sequentibus duobus diebus ad *drach. j.* mane, & sero; sicque Accessio die correspondente non rediit. Continuata est ad aliquot alios dies eadem China China, non quidem amplius in substantia, quia eam nauseabat Æger, quomodolibet offerretur, sed in Extracto ad *scrup. j.* bis in die. Jamque nullum omnino periodo indicium amplius visebatur; sed nihilominus nec resurgebat pulsus, nec tollebatur lenta febricula, nec removebantur, licet paululum remitterentur, symptomata. Interim Æger languidior fiebat; tandemque diarrhœa sensim colliquante, vomituque vix cibum admittente, statimque rejiciente confectus expirabat. In hoc casu, quin vitium aliquod grave latuerit in partibus solidis, nempe in Visceribus, minime dubito; præstitit tamen Cortex quod potuit, & vitam, ut reor, ad aliquot dies protraxit.

V. Alium Casum addam de Pictore quodam, nomine *Dominico de Villanis* a *D. Candrino* curato, qui cum Quartana longissima Hydropem simul confirmatum patiebatur. Venter illi immaniter turgebat; sonabat percussus, & repercutiebatur Aqua. Facies similiter turgebat, & intra palpebras inflatas, ac diaphanas adeo condebantur, ut vix apparerent oculi. Pedes æque insigniter intumescebant; brachia vero, tibiæ, & crura summe gracilia, extenuataque apparebant. Sed mirum! Ipse marasmus erat tumor: casu namque compressę digito partes istę foveam profundam nil tale cogitanti exhibuerunt; quare subducto calculo nonnisi ossa, & pellis arida, sero subcutaneo flaccide turgida, tactui se se offerebant. Erat insuper totus ad sensum frigi

frigidus, identidem singultuosus cum pulsu summopere exili, & ægre cibum capiebat. Solum mente constabat, languide loquebatur, & noscebat se paulatim mori. Ad hæc paroxysmum Quartanæ suæ periodice patiebatur, quo durante semper profunde somnolentus jacebat, ut mortuus videretur, donec declinante paroxysmo aliquantulum, semper tamen imperfectius reviviſceret. In consilium vocatus, immo expresse accitus, ut tantum inspicerem, non ut curarem, renuebam ipse quidquam proponere Homini chronicis jam morbis insanabilibus ferme confecto, ætatemque insuper sexagenariam agente; sed ab Amicis illius, atque domesticis postmodum rogatus, ut quidquid etiam inutiliter tentari posset, vellem tentare, & curanti Medico prompte cuncta executuro indicare, ausus sum Corticem proponere. Uno verbo, Cortex oblatus est, & repetitus pluries suis temporibus, statimque sublata est periodus, & comatosa affectio conjuncta. In eum deinde statum devenit, ut per mensem jusculum Viperinum, aliaque remedia reliquas affectiones respicientia potuerit assumere, Corticis quoque usum imminuta, & continuata dosi per intervalla repetens. Usque tamen durabat Hydrops cum extremitatibus maxime excarnibus, & nihilominus maxime tumidis: Revixit singultus summumque simul cibi fastidium, sensimque Æger post tres circiter, ni fallor, menses ab oblato Cortice (quos omnes dubio procul ope Corticis vixit) decessit e vivis. Atque hanc historiam, quam jure merito inter triumphos Corticis numerare possem, quia mortem Ægrotantis inevitabilem, & imminentem longe serius, quam par erat, protraxit, inter eventus nihilominus infaustos lubet collocare.

VI. Obiit quoque *D. Flaminia de Ingonis* Matrona spectabilis, de cujus ægritudine vix, quantum sat est, sum memor; memini tamen, quæ præcipua sunt. Ab initio Tertiana simplici laboravit ex gravi animi pathemate, & facile remediis ordinariis liberata est. Recidit illa, atque iterum similiter sanata. Recruduit denuo morbus, Febrisque non Intermittens, ut antea, sed Continua apparuit cum periodicis obscurissimis exacerbationibus. Ingravescente morbo *D. Davinius* fit mihi curationis socius. Administrantur quæ sunt ex arte, sed irrito semper successu. Tandem erumpunt duæ Parotides, unaque earum satis insignis. Evanescit tamen utraque citra suppurationem, ac subinde paulo manifestiores videntur fieri Exacerbationes, & Remissiones Febris; verum in ipsis exacerbationibus gravis sopor se prodit cum summo virium languore, pulsuque minime consistenre. Re in pejus ruente, ambo cupidi prohibendi exacerbationes Febriles, soporosi symptomatis mortem portendentis productrices, decernimus de tentando usu Corticis. Auctor sum ipse: consentit Collega. Prima vice assumit illa, sed difficulter, profundo quippe sopore oppressa: qua de causa potis non est remedium repetere, sicque incœpto inauspicato opere, dein imperfecto remanente, Ægra paulo post lethargica prorsus e vivis sublata est.

VII. VIII. Decessere denique mihi, absque eo quod historias per extensum referam, nil proficiente usu Corticis etiam tempestive administrati, duo Religiosi Viri ex Carmelitarum Excalceatorum familia, quorum unus septuagenarius, debilis, & valetudinarius erat, obiitque correptus Tertiana duplici, perniciosa, & exitiali facta ob continuitatem, & acutiem irrito Cortice progredientem. Alter vero Juvenis erat, qui a Febre primum Acuta, & Continua Proportionata, mox & ab Intermittente, in quam recidit, fuerat sanatus, & quidem semper sine Cortice. Recidit ille tertio, febticulas iterum Intermittentes longiusculas passus, & Cortice leviter per modum alterantis assumpto denuo sanatus est. Recidit quarta vice. Et quia Febres videntur ad acutiem vergere cum tendentia ad soporem, præmissis ex arte in tali casu præmittendis, offertur iterum Cortex validiuscule in formam Opiatæ; sed incassum. Omittitur idcirco illius usus nondum plane completus, aliaque remedia volatili, & dissolvente virtute prædita substituuntur; sed frustra: Juvenis namque cum pulsu raro, & quodammodo, ut videbatur, laudabili, profundum in soporem labitur, vix potis cibum capere; tandemque singultuosus, & anhelosus cum pulsu minuto, & celeti Deo suo piam animam reddit.

Sunt hi fideliter Casus omnes Ægrotantium tractu annorum ferme XL. defunctorum,

ctotum, quorum sim memor: eorum videlicet, quibus Cortex incassum a me propinatus fuerit in Febribus Perniciosis antea descriptis, quas cæteroqui idem Cortex eadem methodo, sed opportuniori tempore, & in circumstantiis magis propitiis administratus curare potuisset. Nonnullos equidem alios præter hos, paucosque casus, in quibus irrito pariter successu oblatum est remedium istud, referam *Lib. V.* Ast id contigit in Febribus tantum quibusdam essentialiter Continuis, vixque paululum, ac ne vix quidem remittentibus, pro quarum medella cum suapte natura anceps sit actio, & effectus Corticis, ipsa quæ subsecuta quandoque est, carentia successus, nobis eo loco suppeditabit fundamentum suspicandi de ipsius inefficacia in Febribus illiusmodi, in quibus ideo nonnisi certa quadam adhibita distinctione ut vere proficuus admittetur. Sed hæc hujusce luci non sunt.

Ut vero ad recensitos nuperrime casus, in quibus inaniter ministratus est Cortex, fugaci saltem intuitu convertamur, statim animadvertere est, eundem Corticem prioribus quatuor Ægrotis proprie non fuisse propinatum, vel saltem nostra non servata, aut non completa methodo. Iis etenim fere contigit, quod contigit (ne vel minimum quidquam supprimam) Patricio Viro, Serenissimæ Ducalis Cameræ Generalis Procuratori, *D. Gaspari de Quattrofratris*, qui anno 1697. ex Tertiana Perniciosa Diaphoretica irritis omnibus curantis Medici conatibus jam plane confectus, Chinam Chinam potare cœpit quatuor circiter ante obitum horis, unoque tantum, vel altero assumpto haustu spiritum edidit, remanente domi remedio, Pauperi cuipiam levius febricitanti dispensando. Idem etiam contigit, & quidem patentius, uni ex ejusdem Nepotibus, qui vix unica ante obitum hora, dum scilicet illi suffocans stertor jam in bronchiis inflammatorum Pulmonum obstreperet (occumbebat enim Peripneumonicus) tam enixe Chinam Chinam expetiit, eamque sibi denegari tam ægre tulit, ut ad solamen morientis liquorem aliquem amaricantem sub specie Chinæ Chinæ eidem offerre decretum fuerit. Cum vero casu præsto esset ibi ipsum remedium, paucula statim illius portio exhibita est, quam summis vix attigit labiis, cumque id abunde sufficere, præsens ipse subjunxerim, substitit ille: & sic expleta imaginatione sua post horam circiter expiravit.

Hujusmodi ergo, atque similibus Ægrotantibus nemo profecto jure dixerit, oblatum fuisse Corticem. Aliis autem pluribus ex iis, quos recensui, licet vere oblatus fuerit, id tamen actum fuit desperatis jam æque rebus, morte quamvis paulo plus distante, tentandi scilicet solum, vel indulgendi causa, paucisque tantum: ut ex relatu patet, fuit oblatus in circumstantiis, quæ valeant ostendere (quod a me non negatur perpetuo) invalidum nonnumquam, incertumve in difficillimis quibusdam casibus esse posse robur remedii, cæteroqui saluberrimi, & admirabilis, cui par non est, nec umquam fuit in linea Alexipyretorum. Ex opposito namque plus centum illustres historias Hominum ab imminente morte servatorum possem adducere, quarum non paucas sequenti potissimum Libro sum allaturus: relicta unicuique, qui sibi os strenue perfricuerit, libertate blaterandi, me donasse nomine non potentium servari, quotquot China China necavit; nomine vero sanatorum, quotquot ea nequivit occidere.

Quod si aliquibus Cortice perperam vel languidiuscule, dosique irregulari, aut priusquam, plusquamve deceat imminuta utentibus, vel præscribentibus ubi non conveniat, ut in Febribus essentialiter Continuis, & in extremo earum periculo, ille non videatur proficere, non id in medicaminis, vel Methodi meæ vitium vertant, sed in culpam Methodi suæ, si quam habent, aut habere credunt: si enim huic (quam protuli in eum finem, ut qui eam non satis callent, callere possint) fidem velint adhibere: eamque integre non renuant amplecti, feliciores procul dubio posthac curationes absolvent.

Sed eheu! nimium fortassis Methodum hanc amplectentur nonnulli, & indiscriminatim in usum ducent, nimiumque forsitan intemperanter tractu temporis illam Medicis suggerent importunæ mulierculæ, adeoque in abusum, & tandem in contemptum, culpa scilicet utentium promiscue, & sine delectu, cadet Remedium eximium, fietque tandem de Cortice, quod

L 4

quod jam perperam factum est, ac quotidie fit de Cardiacis, & Bezoarticis. Neque enim legitime mortuus vulgo crederetur homo, cui non sit prope mortem oblatus Cortex, quæcunque sit Febris, aut quæcunque affectio, quæ illum jugulet, quemadmodum legitime mortuus vulgo non creditur, qui ventre pretiosis lapidibus, eorumve confectionibus turgido Lethem non tranat. Cumque hoc pacto Remedium alioqui saluberrimum sæpissime inutiliter exhibitum fuerit, ac inde fundamentum aliquod acquisierit Obtrectatorum dicacitas, a communi etiam Saniorum æstimatione fortasse decidet, ac in legitimis quoque casibus, in quibus vere proficeret, rejicietur. Verum quid angor solicitus de futuro, cum satis prostet unde conquerar de præsenti? Sat sit huic occurrere;

—— *maneat seros ea cura Nepotes.*

CAPUT VI.

Historia peculiaris, quæ primam occasionem inventioni Methodi traditæ auspicatissime præbuit.

PRÆMISSIS Casibus omnibus, quos mihi memoria suggessit, infaustum eventum sortitis, licet semper sine crimine Corticis, & sæpius etiam sine assumptione illius, saltem ad leges Methodi expositæ, jam tempus est, ut plurium inter quamplurimos faustorum, &, si fas sit dicere, admirabilium seriem subnectam. Priusquam tamen illos certo ordine ad peculiaria redigam capita Libro sequenti, unum a cæteris lubet secernere, & seorsim exponere, quippe qui huic Methodo primam dedit originem, mox incrementum, & famam. Fuit autem hujusmodi.

Vir Generosus *D. Comes Bailardinus Nogarola*, tunc Præfectus Aulæ Serenissimi Ducis nostri, annum agens LIII., sanguineo temperamento, habituque corporis carnoso præditus, & podagricis insultibus, fluxuique sanguinis hæmorrhoidalis periodice obnoxius, sub finem mensis Augusti 1695., fluente adhuc, nec diminute quidem hæmorrhoidali stillicidio, corripitur Febre Quartana simplici Intermittente. Accitus ego, inveniensque *Malum bene compositum*, sanguinisque excretionem, modum Naturæ servantem; nil insigniter agendum, vel movendum duxi: quapropter; præscripta tantummodo victus ratione, jusculo matutino paucis herbis alterato, nec non emulsione sem. melon. cum tantillo pul. Cornu Cervi in vigore accessionis potanda, clysteribusque blandis ad alvum lubricam servandam identidem injiciendis, suasor fui, ut Febrem, suapte natura, eaque præsertim tempestate diuturnam futuram, æquo ferret animo absque majore remediorum apparatu, dummodo intra consuetos limites illa subsisteret; me postea paratum offerens ad eam Peruviano Cortice fugandam, postquam cursum suum nonnihil exegisset, & postquam ego Æquinoctii non longe distantis phœnomena observassem, ne scilicet ea diutius in Autumnum protracta, auctaque insimul, quæ jam supervenerat, lienis obstructione, radices ageret non facile per totam Hyemem extirpandas.

Transactis sex Circuitibus, die 18. Septembris (erat autem dies septimam periodum immediate antecedens) Febris extra ordinem Ægrum invadit, repetitque die 19. ut consueverat. Mane sequentis diei, nempe die mensis xx. cum protraherentur nonnihil reliquiæ antecedentis accessionis, & sanguinis hæmorrhoidalis fluxus esset notabiliter imminutus, ac insuper Ægrotans assereret, se persentiscere remota quædam indicia, vi quorum horis pomeridianis novam accessionem præstolabatur, statim præmisso clystere ex lacte, & saccharo, Venam brachii secari jussi, & sanguinem detrahi ad *uncias decem*. Post meridiem circa horam xx. rediit Accessio, ut sibi prænunciaverat Æger, atque eundem servavit motum diebus pariter xxi. & xxii. subsequentibus ut de triplici Quartana nulla posset esse dubitatio. Quia tamen nativam ea servabat intermissionem, est quod paroxysmi majorem extensionem cum aliqua postpositione acquirerent, ideo iisdem remediis inhæsi, addendo tantummodo paululum Salis Prunellæ jusculo matutino, propter aliquam subortam urinarum imminutionem, ut nempe blandioribus istis remediis hostem demulcere datum esset, abstinendo a fortioribus illum exasperare aptis, donec saltem Æquinoctialis anomaliæ præterlaberetur influxus.

Die

Die Mensis xxiij., quæ sexta erat a triplicatione Quartanæ, *D. Davinio* urbana forte quædam officia Ægrotanti præstante, occasionem arripui illum mihi adjungendi socium in curatione. Habita Consultatione, statuitur methodus fere eadem ac antea, febrisque circa horam xxij. suum renovat accessum sub oculis Medicorum, consueto, minore tamen cum frigore invadens. In hoc Paroxysmo, scilicet in vigore ipsius (ut mane retulit Uxor vigilantissima) Æger passus est levem aliquam oblocutionem, quod symptoma in nullo alio unquam morbo toto vitæ suæ tempore passus fuerat, ut & notabilem quendam capitis, & membrorum tremorem cum aliqua etiam rerum ab ipso paulo ante expetitarum oblivione. Symptoma istud magnum mihi timorem incussit; quare iterum convocato Collega, nova inita est Consultatio, novaque sunt præscripta remedia, aliaque proposita vicissim; & vicissim rejecta, ut in opinabilibus mos est.

His non obstantibus die xxiv. vespere circa horam 24. rediit accessio, in qua nullum quidem subdelirium observatum est, sed loco illius altus sopor, a quo difficulter admodum excutebatur vocatus Æger, atque concussus. Obliviscebatur bibere, & mingere, postquam Scyphum, & Matulam postulasset; immo utrunque vas facille illi manibus excidebat, postquam prehendisset.

Die xxv. confessus est peccata sua, & post meridiem, longe etiam ante accessionem (erat enim dies Quartanæ primariæ juxta vetus morbi stadium) adaucti sunt notabiliter motus tremuli membrorum, ipsi Ægrotanti sensibiles, quin & illis socium se adjunxit singultus: quæ symptomata ansam dedere disquirendi, an Vessicantia, aut Emplastrum Sinapismum apponi possent partibus arthritidi obnoxiis; factoque rei examine, statuta fuit Sinapismi Emplastri appositio, & vespere in usum deducta. Ingruente postmodum circa tertiam noctis horam paroxysmo cum frigore semper minore (usque tamen sensibili) in profundum adeo soporem demersus est Æger, ut quibusvis plane functionibus edendis impar esset, perinde ac si fuisset Cadaver; nec nulla qualibet dolorifica Artis industria excuti potuit per multas horas. Non loquebatur, non movebatur, nec oculos aperiebat, sed tantummodo involuntarie mingebat, nil tale sentiens. In hoc statu permansit ad plures & plures horas, tandemque ligaturis, & frictionibus summe dolorificis, cucurbitulis tractis, & evulsis, Vessicantibus statim incunctanter appositis, spirituque salis ammoniaci naribus admoto. & sale volatili cornu Cervi in os intruso, Deo dante, in eum statum sensim devenit (appropinquante scilicet jam Febris declinatione) ut prope Auroram Venerabile Eucharistiæ Sacramentum valuerit assumere.

Mane vero jam facto, die nempe mensis xxvi., cum conspicua nonnihil esset remissio Febris, atque symptomatum (omnia tamen, etsi paulum remissiora, usque perseverabant, sopor videlicet gravis, singultus, & Febris ipsa; quæ jam de Intermittente continua facta per paroxysmos se mutuo excipientes ad Continuam essentialiter celerrime properabat) cum, inquam, nonnihil conspicua esset ejusdem Febris, symptomatumque remissio, statuta est nova sanguinis missio sat liberalis, videlicet ad libram, partitis tamen vicibus: qua celebrata, & ab Ægro bene tolerata, supervenit jussu Serenissimi Ducis (cui summopere cordi erat Viri tam egregii vita) Bononia accitus Clarissimus, & in Patrio Archilycæo Professor quondam eximius *D. Jo. Galeatius Manzius*. Is intellecta facti serie, & approbata methodo in usum ducta, salem insuper Viperæ, spiritumque fuliginis, & similia remedia proposuit ad precautionem præcipue, & sublationem soporosi symptomatis. Sed & hæc, ut & alia præmissa, incassum usurpata fuere: siquidem paulo post, videlicet longe prius, & longe magis ac consuevisset antea, cœpit gravari caput, obmutescente nempe Ægrotante; qui paulo ante haud difficulter loquebatur, & in profundum, assiduumque soporem jamjam labente, nullumque motum edente, excepta ea violenta universi corporis concussione, quam identidem suscitabat, absque eo quod illum a somno excuteret, importunus, frequensque singultus. Sic perseveravit usque ad horam 23. quo tempore cum nonnihil magis frigefieri visus esset, de invasione novæ accessionis incidit suspicio, præscriptumque fuit, spe fere nulla, cochlear Julapii

pii gemmati cum pauxillo lapidis Bezoartici, exhibendum tantummodo circa v. noctis horam, siquidem Æger quidquam deglutire valuisset. Revera tamen non 23. hora diei, ut creditum est, sed solum circa quartam noctis advenit accessio; id præmonstrante non tantum levi extremorum perfrigeratione, verum & aliqua pulsus concentratione, majoreque symptomatum omnium, & præcipue soporis, atque singultus intensione. Tunc sane talia fuere, tam gravia, tamque funesta cuncta accidentia, tantaque, & tam patentia proximæ mortis signa, ut Parochus Sacramentum extremæ unctionis illi ministrans anxie festinaverit pro complenda functione, metuens scilicet, ne expiraret Æger, priusquam ille sacrum opus absolveret. Remansit itaque Patiens usque ultra nonam noctis horam quasi in vero mortis agone, quo postmodum tempore perexigua quædam dare cœpit motus, & sensus specimina, ac proinde in sequens mane vitam adhuc, ægre licet, protraxit.

Itaque mane diei XXVII. circa horam 14. a nobis inspectus, vix capax inventus est deglutiendi plurima quoque adhibita industria cochlear illud Julapii gemmati, quod assumpsisse debuerat nocte præcedente, si potis fuisset. Quapropter considerata proportione, qua celeriter, atque vehementer augebatur Febris, & cum Febre lethargus, motus convulsivi, & singultus: item clare inspiciendo hæc omnia jam ad novum incrementum non longe disponi (quod satis præmonstrabant singultus frequentior, subsultus membrorum crebriores, & nictatio assidua, involuntaria, ac pertinax cum intermixto narium stertore) unanimi omnium nostrum voto sancitum est, nil amplius superesse spei, futuramque accessionem, quacumque hora invaluisset, fore ultimam Vitæ, etsi juxta calculum Quartanæ simplicis accessio hæc non incideret in diem majoris afflictionis, sed in antecedentem, hoc est in correspondentem diei primæ metamorphoseos. Etenim absque ullo dierum calculo revera impossibile videbatur, posse Ægrotantem ab imminente accessione evadere, etiam ut mortem tantum differret in subsequentem; minime cum adeo invalescerent quotidie paroxysmi, eorumque symptomata, ut nulla amplius observaretur in illis quartanaria proportio, nec amplius distingui posset accessio gravior, nisi inquantum semper gravior erat novissima. Commissa ergo tantummodo Assidentibus cura Ægrum cochleatim per jscula reficillandi, si fuerit opportunitas, discedebamus concordes in funesto prognostico, quin & in hora circa circum futuri interitus; quæ hora cum ad summum circa ad mediam noctem designaretur, immo cum eam *D. Manzius* propiorem adhuc metueret, institit ille deferri statim Serenissimo Duci ferale præsagium, sibique Mutinæ (ut ajebat) inutili quamprimum parari quadrigam, qua vectus posset eadem die Bononiæ restitui. Fuit autem Ille de instante, certaque morte Ægrotantis adeo persuasus, ut, cum in medio itinere a quodam Equite sibi obvio interrogaretur de statu *D. Co: Nogarolæ*, absque ulla hæsitatione responderit (etsi conscius mei tentaminis, quod mox subdam) eum jam probabiliter mortuum esse, vel, siquidem adhuc viveret eo momento, tandiu non esse victurum, ut ille Mutinam petens vivum amplius posset invenire.

Interim dum Quadrigam præstolaremur simulque ubi conveneramus moraremur paulisper, *D. Manzio* discessuro urbanitatis officia præstituri *D. Davinius*, & ego; ego, inquam (quem præ familiaritate, mutuoque amore summe pigebat tantum Virum, & amicissimum perire) plurima volutabam mente, plurima meditabar pro eo salvando, quem Febris a primordio Quartana jam jam jugulabat, & quem dosis duarum drachmarum Peruviani Corticis ante paucos dies oblata, ut tunc in usu erat, a tali excidio citra dubitationem præservasset. Præ cæteris autem meæ menti obversabatur casus *D. Octavii Masellii Lib. I. Cap. X. Hist.* 18. recensitus, dicebamque intra me. Quantumvis lethalis & esse videatur, & reapse sit status istius Ægrotantis, certe vel viveret, ut vixit *Masellus* (etsi tunc minus graviter affectus, sed in hunc eumdem statum tendens) vel, inquam, viveret, vel saltem serius occumberet, si posset aut inhiberi omnino, aut notabiliter enervari imminens paroxysmus: quo enervato, tantillum temporis lucraremur pro magis semper enervandis, ac paulo post debellandis subsequentibus paroxys-

roxysmis, ut & symptomatis probabiliter concomitantibus, quemadmodum videram in præcitato casu ante annos 17. circiter mihi forte observato.

Pro hoc autem opere perficiendo (me secreto alloquens, prosequebar) etiam in casu Febris, recentem quidem continuitatem adeptæ, quin & Acutæ, Malignæ, atque Exitialis jam factæ, sed nativum adhuc periodi characterem servantis, pro hoc, inquam, opere absolvendo potis esset China China, quantum est ex intrinseca virtute illius, ut vidi in recensito casu, si *tempus* sufficiens adesset, requisitumque ad opus hujusmodi, & si in Ægrotante adesset *capacitas* ad deglutiendam tantam molem remedii. Quo ad *tempus*, non minus tunc requiri censebam, aut noveram in Quartanis sive simplicibus, sive duplicibus, sive triplicibus, quam totum intervallum, quod est inter unam & alteram accessionem Quartanaria proportione sibi respondentem, idemque data proportione credideram de Tertianis, sive simplices illæ fuerint, sive duplices, quod perinde putaram, nec male; sic namque me docuerat experientia, quoties *duas* tantum *drachmas* Corticis uno haustu in principio accessionis obtuleram, quibus correspondentem solum accessionem, non intermedias, inhiberi observaram. Quo ad *impotentiam* vero Ægrotantis, hanc evidenter agnoscebam in difficili oblatione materiæ cujuscumque fluidæ, etiam gustui non ingratæ, cochleatim facta; quid fieret ergo (dicebam contra pariter intra me) si offerrem pulverem copiosum, nauseosum, & ægre deglutiri aptum in plurimo liquore? Primæ autem difficultati occurrebam ipse mihimet subdens: Forsitan insignis quædam quantitas Corticis celeriter, si fieri posset, in ventriculum illius intrusa, efficeret intra breve tempus, quod solet efficere intra longiusculum quantitas modica. Secundæ vero difficultati, quæ aucta remedii mole simul crescebat, sic reponebam. Fortasse si ab insigni, quam meditor, & insolita Corticis quantitate tantum Tincturæ recentis valido vehiculo extractæ (non quidem nudæ, sed tenuiore insimul, optimeque triturata ejusdem substantia impprægnatæ) posset educi, quantum posset in pauca mole æquare virtute *sex*, vel *octo drachmas* puri pulveris, fortassis, inquam, & deglutiri intra breve tempus cochleatim posset, & intra breve tempus Accessionem instantem licet, saltem infringere, vitamque prorogare in crastinam diem. Sed si ab hodierna in crastinam, cur non & a crastina in alteram, & sic deinceps, continuato congruenter, magisque postea temperanter usu remedii?

Statuto intra me, quoties consensissent Collegæ mei, tentamine, statim hæc omnia, qualia cogitaram, combinaram, & seriatim deduxeram, palam feci, ampla protestatione præmissa, me nulla omnino spe ductum ea proponere, sed tantummodo ne mihi solicitudo ulla superesset, extincto Amico, de non communicato consilio, frustraneo quidem forsitan, ac inutili, sed simul innocuo, quod mihi non Ars, quæ ibi locum habere nequibat, sed cœcus quidam, & inutilia quoque tentaturus amor suggesserat. Cum autem interrogarer a Collegis, quo pacto hæc omnia generalia, & dictu speciosa in praxim demum, usumque peculiarem ducere cogitarem, item qualis futura esset hæc tinctura Corticis, num ab aliis in hisce casibus hæc acta viderim, aut legerim, & similia, respondebam: me nondum specialiter cogitasse de modo tenendo; aliquem tamen mente revolvere: neque idcirco vidisse me, aut legisse exempla hujusmodi; vidisse tamen unum aliquo modo simile, cum Junior essem, in Ægroto sola *drachmarum duarum* Corticis oblatione sanato; sed præsentem Casum esse longe magis præcipitem, & plane desperatum, neque me proinde quidquam sperare, sed votum tantum permissivum exquirere, dummodo id rationale, & tutum in talibus circumstantiis iisdem videretur, & non aliter. Quotiescumque enim non solum pro inutili, verum & pro temerario, aut damni suspecto ab illis reputaretur tentamen meum, summa animi tranquillitate, atque interna quiete abstinere ab eodem eram paratus, ut qui ab infausto, qui præ foribus erat, eventu, si non calumniam, derisionem saltem me reportaturum noscebam.

Annuit illico, qui primus interpellabatur, *D. Manzius*, admisso mecum supposito, quod vere quævis diligentia inutilis futura esset, invalidumque, ac irritum quodlibet, utut conquisitum Artis tenta-

tentamen. Atque hoc serio tenens, quod res ipsa clamare videbatur, statim discessit. Annuit pariter eadem confirmans de re plane deplorata *D. Davinius*, mihique uni rei totius agendae pensum denuo concessit; suo tamen aeque ac antea continuato, ut spopondit usquequo viveret Æger, ad eundem accessu.

Nulla itaque mora interposita abii; atque ad Pharmacopolam ingressus jussi extrahi celeriter strictam tincturam ab *unc. ss.* Chinae Chinae cum vino malvatico in B. M., quae tinctura cum forti expressione substantiae Corticis elicita, & ad pauca cochlearia redacta, non sine difficultate ipso mane diei xxvij. circa meridiem propinata fuit Ægrotanti, cui ab initio vi adhibita os apertum est; & aperto injectus liquor. Una plus minus elapsa hora (sive id contigerit ope vini, sive ope remedii) coepit ille loqui, interciso tamen sermone, quod mihi animum addidit ultra pergendi ad paroxysmum imminentem validius antevertendum. Assumpta itaque *unc. j.* novae Chinae Chinae, & ea Vini spiritu irrorata, mox addita aliqua Vini malvatici portione, novam tincturam extrahi jussi per simplicem infusionem cum expressione validissima, cui admodum saturatae, & turbidae adjici curavi modicam quantitatem Vini tenuis; inde evaporato Vini spiritu in B. M. liquorem restringi iterum jussi, cujus majorem portionem per clysterem injectam volui (quod factum ab alio quopiam nondum noveram) minorem vero per os exhibui circa horam 24. Quae omnia sine difficultate acta sunt, Ægro facilem se praebente, somnolento licet; obtuso, suisque motibus convulsivis, & importuno singultu indesinenter vexato. Nocte autem ipsa, qua expectabatur funestus Paroxysmus circa horam sextam, levis tantummodo, vixque observabilis facta est accessio cum omnium admiratione: quare mane subsequente, nempe xxviij. Septembris potis fuit me ad Lectum illius appropinquantem amabiliter amplecti, & osculari, ut & Consanguineos, ac Amicos intimos, eosque alloqui, & cum iisdem de rebus omnibus alacriter differere cum integro mentis, nec non modico corporis vigore; quod omne ipse jam cernens, vix oculis meis fidebam, mirabarque (quod mirabantur, & alii omnes) mei felicitatem tentaminis, cui simile nemo in hac urbe, ne per somnium quidem, antea peregerat, aut viderat. Atque ita post cursum decem dierum ab inchoata triplicitate Quartanae intra 24. horas, quin etiam citius in hunc statum devenit, qui mane antecedente derelictus plane fuerat ut conclamatus, & pro tali a cunctis inevitabili Fato habitus, ut & rationabiliter habendus.

Eodem nihilominus mane repetita est oblatio Corticis ad *drach. ji.*, ad arcendum certius paroxysmum illius quoque diei, eo quia in eam diem incidebat Accessio praecipua juxta periodum antiquam Quartanae simplicis. Cum tamen ea minime apparuerit, statuta deinceps fuit a me pro pluribus diebus sequentibus continuatio Corticis dosi tantummodo diminuta, per modum scilicet levioris alterantis, prius ad *drach. ss.*, postmodum ad *scrup. j.*, donec penitus abolita fuerit quaelibet, utut levis umbra periodi.

Sublata in hunc modum quavis periodo, & redacta ad summam exilitatem febricula permanente, sive Continua, quae postremis angustiae diebus irrepserat, expugnato lethargo, sedatisque motibus membrorum tremulis, ac convulsivis, unus supererat singultus, qui pertinaciter perseveraverit per undecim dies irritis ante hunc terminum omnibus remediis: erat enim tam vehemens, ut facile audiri posset etiam in aliqua distantia transeuntibus per viam. Exacto nihilominus, ut dictum est, undecim dierum curriculo, cessit tandem, nescio an Cortici, an pluribus aliis remediis tam internis, quam externis constanter adhibitis, & applicitis. Inter haec mirabilis fuit, quantunvis aspera Vessicantium, & Sinapismi Emplastri tempore procellae appositorum operatio, quibus remediis perraro caeteroqui, & in quibusdam tantum, quae non facile simul coeunt, circumstantiis uti consuevi. Ab illorum autem appositione in casu enarrato excitatis vessiculis, & excoriatis genubus, effluxit per mensem, & ultra quantitas incredibilis materiae putridae, quae ipsa saepius strata, & pulvinaria penetrabat, non sine mea admiratione: qua demum evacuatione completa, easdem, aliasque etiam articulationes corripuit Arthritis, quae eousque vagata est huc, & illuc, donec illi superveneー

vene-

venerit justo moderamine, & stillicidio fluxus hæmorrhoidalis, ultimum tandem universæ Ægritudini finem imponens intra 40. dies ab enunciata triplicitate Quartanæ. Circa brumale equidem Solstitium ejusdem anni 1695. (ut nihil subticeam) cum Tridentum usque profecisset, Serenissimi Ducis Sponsam Serenissimam gloriosæ etiamnum recordationis excepturus, eique famulaturus in itinere Mutinam usque, leviores aliquot febriculas passus est, quas facile tulit per totum iter, consueta nunquam mania intermittens; ab iisque, priusquam Mutinam pertingeret, nulla ope medica perfecte liber evasit.

Atque hæc est ingenua narratio historiæ morbi, & Curationis illius: de cujus narrationis veritate in omnibus, & singulis ejus partibus absque ullo addito fuco non est quod quisquam dubitet: nam præterquamquod non desunt de hac re testes oculati omni exceptione majores; ipse insuper apud me servo universam, & exactam descriptionem Casus, singularumque circumstantiarum illius Italico conscriptam idiomate, firmatamque, ac roboratam propria manu, & charactere Generosi pariter Viri *D. Comitis Aloysii Nogarolæ* filii Ægrotantis, quam huc non transtuli, eo quia plura continet ad rem nostram minime facientia, variasque sermocinationes singulis Consultationibus habitas, quæ molem historiæ inutiliter augerent. Quæ tamen hic inserta visuntur, ab ipsa descriptione sunt excerpta, ut cuique curioso non pigebit ostendere.

Alios equidem casus, quos Libro sequenti sum relaturus, etsi non minus insignes sint nuper exposito, immo ipsorum nonnulli sint eodem adhuc mirabiliores, non tamen, ut hunc, ex peculiari quadam descriptione penes me asservata possum colligere; pendente siquidem ægritudine memorati Nobilis Viri otium aliquod mihi suppetebat, quod inde non ita suppetiit: quippe tunc solutus eram recenter nodo aulico per obitum Serenissimi Francisci II., necdum obstrictus eo, quo nunc teneor immeritus. Quamobrem cum fere cuncta fidere memoriæ labili fuerim subinde coactus, quotidianam omnium expositionem modo persequi est impossibile; & quandocunque etiam facile id foret, esset tamen nimis prolixum, etsi ex alia parte majoris foret utilitatis. Aliud est enim describere Morbum lethalibus jam symptomatis stipatum, aliud est videre gradatim progressum ipsius Morbi in talem statum pervenientis, ad hoc ut possimus recte noscere, quantum præstiterit remedium in eodem vere ad exitium tendente, non vero propter imminentem fortasse Crisim, vel ob Judicantis imperitiam, aut præocupationem tali apparente, ac perperam credito. Id tamen fidenter exigam a Lectoribus meis, ut scilicet pro certo habeant, quod licet compendiosius; quæ supersunt, historias sim relaturus, & licet minutas illarum circumstantias, ac seriem ordinatam nequeam exprimere (quod tamen ubi poterit fieri pro modo fiet) attamen, nonnisi quæ certo mihi comperta sunt, scribam, quæ nempe vel ex schedulis impolitis, sed veridicis, apud me loco Adversariorum, aut historiarum servatis, vel ex ipsa mea indubitata reminiscentia deprompta sunt. Neque enim Histrionum more quidquam attollere, sed castigatissime, prout Virum candidum decet, cuncta referre mihi lex est. Quod tamen si non plane quispiam admittat, hunc ad Sanatorum, Assidentium, Consanguineorum, & Amicorum eorumdem Tribunal appello.

Etsi vero (ut pro coronide repetam quod alias protuli) etsi, inquam, has, & cæteras hujusce ordinis protestationes sparsim habitas, tam abunde hactenus edidisse contigerit, ut eas, fere dixerim, videar jactasse: absit tamen, ut alio id egerim, agamve studio, nisi ut mearum, quotquot sunt, assertionum veritatem, ac ingenuitatem (de utraque enim æque sum, nec parum, sollicitus) coner in propatulo ponere, atque hac tandem via, prævio scilicet multiplicis, & indubitabilis experientiæ lumine, & cunctis pateat, me *pro ingenii modulo* (si *Sydenhami* verbis uti liceat) me, inquam, *pro ingenii modulo omnes animi nervos in hoc intendisse, ut, si quo modo fieri possit, Morborum* (dicam ego, *Febrium Perniciosarum, saltem Periodicarum*) *medela post cineres meos majori cum certitudine administretur.*

THE-

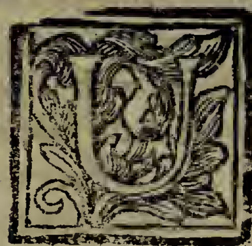
THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER QUARTUS.

Curationes insignes quamplurimas exhibens omnium specierum Febrium Perniciosarum, alias recensitarum, Methodo jam descripta absolutas, una cum gravi circa hanc materiam Praxeos Problemate.

CAPUT PRIMUM.

Historiæ insignes Intermittentium Perniciosarum, in primam præcipue Corporis Regionem sævientium, nostra methodo jugulatarum. Harum species sunt, Primo *Cholerica, & Dysenterica*, Secundo *Subcruenta, & Atrabilaris*, Tertio *Cardiaca*.

UT ORDINE aliquo procedat historiarum omnium, cæteroqui nonnihil disparatarum, & octo celebrioribus jam recensitis Febrium Perniciosarum speciebus respondentium series, congruum hic loci censeo commodiorem illam divisionem sequi, secundum quam Cap. II. Libri III. distinximus illas in triplicem ordinem, habito respectu ad triplicem nostri Corporis regionem, in quarum aliquam peculiariter plus quam in aliam nonnullæ ipsarum sævire solent. Qui quoque ordo, si bene spectetur, ab aliis divisionibus antea præmissis non multum abludit.

Juxta hanc ergo divisionem ad primum ordinem connotantem primam regionem reducentur species istæ Perniciosarum, quas alibi jam Sylviano more peculiari donavimus nomenclatura; nempe, Primo *Cholerica*, & *Dysenterica*, Secundo *Subcruenta*, & *Atrabilaris* Tertio *Cardiaca*. Et harum Historiæ primo hoc Capite describentur. Ad secundum ordinem connotantem secundam Corporis provinciam referentur primo *Diaphoretica*, Secundo *Syncopalis*, Tertio *Algida*, Quarto *Subcontinua malignans*; Et historiæ istarum sequenti Capite comprehendentur. Ad tertium denique ordinem respicientem tertiam pariter Corporis regionem revocabitur unica species, nempe *Lethargica*. Atque illius historiæ successivo pariter Capite narrabuntur. Et sic sub tribus tantum Capitibus Historias omnes octo specierum Febrium Perniciosarum a nobis statutarum, nulla servata temporum, aut conditionis personarum ratione, ordinate complectemur, quibus postquam alias non absimiles ab Amicis in nostræ Methodi confirmationem communicatas junxerimus, hunc tandem Librum claudemus arduo quodam in Praxi circa hanc materiam Problemate, cujus dilucidationem aliæ nostræ non parum promovere poterunt peculiares historiæ. Cohærenter itaque ad divisionem ut supra admissam inter historias hujusce Capitis primam sedem teneant.

CHOLERICÆ HUMIDÆ.

I. D. *Joseph Gallianus de Coccapanis*, cujus obitum præcipitem ex Perniciosa Cardiaca paulo ante descripsimus, laborabat anno 1696. Tertiana simplici intermittente, comitata vomitibus biliosis indesinentibus, & biliosa pariter dejectione correspondente. Cum alias consuevisset morbo hujusmodi cum symptomatis similibus, præsertim cum copioso vomitu, corripi, itaut non semel constitutus fuerit in Vitæ discrimine, tulisset tamen semper, etsi ægre, labores consuetos, adjutus remediis usitatioribus, blandiebar ipse mihi conjectans quod & hunc pariter morbum remediis iisdem, quæ

quæ jam in usum ducebantur, adhibitis esset laturus. Ast quarta, ni fallor, vel quinta accessione tam immanis, tamque ferox, tam frequens, tamque copiosus vomitus supevenit cum simultanea semper, ac per brevissima intervalla repetita dejectione materiæ, biliosæ, serosæ, & corruptæ, ut utroque motu Æger jam fere confectus, universaliter perfrigeratus jaceret cum pulsu ferme abolito, oculis cavernosis, singultu, anxio anhelitu, supinoque decubitu, quippe jam impotens se vel erigere, vel convertere in alterutrum latus, ut vomeret, vel alvum identidem irritatam exoneraret. In hoc statu, in quo dubitabatur, an posset quidquam ingratum gustui deglutire, vel deglutitum retinere, cum juscula ægre deglutiret. & deglutita rejiceret; immo in quo Sacri Ministri eidem ut absolute morituro assidentes, nec non ego ipse metuebamur, ne non usque in crastinum victurus esset, in hoc, inquam, statu ausus sum cum censuræ periculo præscribere Corticem (quo mediante paulo ante evaseram ipse a morte propinqua) & quidem ampla dosi juxta Methodum antea descriptam, remediumque intra horas aliquot congrua proportione repetere, ut jam tradidi *Lib.* III. *Cap.* III. neque enim opus est eandem crambem pluries recoquere. Hinc factum est illico, ut subsequens paroxysmus nequaquam accesserit, licet quo ad reliqua adhuc moribundus Æger videretur. Paroxysmo autem inhibito, & impetratis induciis, pulsus cœpit nonnihil elevari, & Ægrotans, esto difficulter, atque tardiusculε incalescere; quare, continuato remedio, & liberaliore insimul facto etiam ultra Medici indulgentiam Vini usu (vix enim aliud quicquam assumere poterat, aut retinere primis præsertim diebus) sensim convaluit, intra non multos dies fere a morte revocatus in vitam, quam ad duodecim inde annos sine ulla recidiva nervose protraxit.

II. *Uxor Bartholomæi Giannasii* binos passa com dolore ventris, vomituque, ac secessu copioso in Accessionis principio, Tertianæ simplicis paroxysmos, quos pro talibus minime noverat, tertium ferocissimum subit, in quo cum ingenti intestinorum, stomchique dolore humoralia immodica excernit sursum, atque deorsum sine intermissione, unde frigide reddita, & sine pulsu cum pallore mortali, oculis concavis, acutis naribus, collapsis temporibus, conclamata creditur, & quidem confecta dolore colico. Advocor nihilominus, describiturque mihi ab Ægra vix loqui valente, ut & ab Assidentibus ipsis morbus sub specie doloris intestinalis, nulla facta Febris mentione. Carentia fere omnimoda pulsus, & carnium frigiditas non sinebant me certiorari de Febre, multoque minus de natura, & specie illius. Intelligens tamen non sine labore, & ex vi interrogationum repetitarum, recursum alternum cum anticipatione regulari, & cum proportionali augmento intensionis symptomatum semper similium, facile suspicatus sum de Tertiana Perniciosa abscondita, ut *Mortonus* loqui consuevit. Statim itaque ad Corticem confugi, non ea quidem dosi, quæ valeret Febrem plane supprimere (quippe adhuc hærebam nonnihil anceps de natura morbi) sed ea tantum, quæ valeret eandem imminuere, & observaturus interim melius quod mihi tunc confuse tantum describebatur. Altera die pulsus revixit, licet minutus, & paululum frequens, carnibus tepor aliquis redditus est, cæteraque omnia minus gravia apparuere; quod mihi de Tertiana Cholerica præbuit fortius indicium. Vesperi cum coactus essem recedere ab Urbe, noctu vero expectaretur quarto paroxysmus, aliquam rursus, sed levem præscripsi portionem Corticis in forma boli Cardiaci, meque mane reversurum spopondi, ut Ægram curiosus inviserem, nec operi christiana pietate incepto ullo pacto deficerem. Cum autem nocte invasisset Febris etiam anticipans, Ægra moræ impatiens præ dolore, vomitu, atque secessu consueto, licet tolerabiliore, alium me absente Medicum summo mane accersiri curavit. Dum iste varia pro solvendo stomachi, ventrisque dolore (neque enim alium morbum accusabat Ægra, neque ex pulsu frigido, ac vix perceptibili poterat Medicus cæteroqui Cortici amicus quidquam aliud conjectare) ipse superveni, & de periodo certior jam factus, ac de Perniciosa Tertiana, amicum Medicum monui de vero morbo; ac de inchoato jam usu Corticis, vi cujus illa accessio, utut gravissima, aliquod nihilominus susceperat moderamen respectu prioris.

ris. Obstupuit ille his auditis, mihique inceptam curationem meam absolvendam concessit lubens, & de exitu curiosus. Statim ergo Chinam Chinam praescripsi valida Methodo, statimque pariter Febribus, vomitibus, torminibus, & dejectionibus modum imposui, non quia morbus ad declinationem vergeret (subsequentes etenim crudeles recidivae patefecerunt oppositum) sed quia febrifugum larga dosi sumptum cuncta composuit. Perseveravit ea in usu ejusdem febrifugi diminuto, & sana visa est; paulo post tamen Febris eadem, licet parum manifesta quo ad alias febriles circumstantias, clare repullulavit quo ad symptomata praedicta, & periodica. Quoniam vero haec minus fortia se prodiderunt, curationem primum tentavi Methodo, ut loqui mos est, rationali, per usum scilicet Enematum anodynorum, per oblationem *Olei amygdalarum*, *Chryst. mont. Salis absynth. Theriacae recentis*, *Conf. de hyacinth. Laudani opiati* &c. mox his non proficientibus, Febreque cum dictis symptomatis invalescente transitum feci ad usum *Syrupi de China China Cap.* VII. *Lib.* I. descriptum, cui in progressu ipsam Corticis pulverati substantiam placuit adjungere. Sed cum haec quoque nihil proficerent, mihique jam metum incussisset effera quaedam, quae his non obstantibus successit Accessio, ne in subsequente periret Aegrotans, ad validam Methodum rursus confugi, unde omnimoda statim Febris, & mentitae Cholericae affectionis abolitio. Post aliquod tamen diuturnum tempus iterum periodica affectio semicholerica alternis diebus se prodidit, Febre vix, ac ne vix quidem sensibili. Hanc blandis tractavi remediis, & sine Cortice sanasse sum visus. Cum ecce ex improviso ea iterum caput extulit, sed alia sub larva; siquidem loco excretionis flavae, ac viridis, cruenta impense, ac nigricans, ut mihi relatum est, successit dejectio. Huic pariter nondum Cortice, sed aliis interim remediis, donec materiam altera periodo datum esset inspicere, obviam eundum esse censui, utut exilitas pulsus quam maxima non levem mihi terrorem incuteret. Cum vero die afflictionis modica, nec ullius pravi coloris fuerit excretio materiae per secessum, & nulla per vomitum, substituti, nec Corticem praescripsi: sensim autem interea morbus inducias dedit. Non multo post gravidam quadrimestrem mihi notabilem ventris illius intumescentiam exploranti se prodidit Aegra non ante conscia; idque ex certis signis ante paucos tantum dies sibi constasse indubitanter asseruit. Dimisi illam non bene credulus; sed iterum vomitus, nec levis quidem, sed nec immodicus, alternis diebus illam torquebat cum febrili tamen incalescentia, & cum debita pulsus emicatione: quod per tres ante menses nunquam deprehenderam. Venam ideo in brachio secari jussi, cum antea prae exuberantia excretionum, & pulsus exilitate non ausus fuerim. Visa est melius habere, resumptis viribus, carnibus, & modico faciei colore. Aliquam nihilominus fere citra Febrem passa est vomitus, & biliosae dejectionis recrudescentiam alternis diebus, typoque adhuc tertianario recurrentem, quae postmodum appropinquante brumali tempestate sensim disperiit; unde Aegra stadio suae gestationis satis feliciter exacto partum edidit naturalem, sana iam reddita, & in novae tantum gestationis recidivam prona.

CHOLERICA SICCA.

III. **G**Eminianus Campiolus aetatis annorum XLIX. habitus admodum gracilis, aspectusque squallidi, ac luridi, Tertiana simplici correptus cum inani, sed diuturniore vomituritione, post tres, vel quatuor accessus eo pervenit, ut illi jam continua, ac indefinens fieret in vomitum propensio, vi cujus liquida omnia, & potulenta assumpta statim rejiciebat, tantumque ova sorbilia (quae tamen, ut & alia quaecunque, admittebat aegre) ad breve aliquod tempus retinebat. Extra vero occasionem cibi assidua erat, ut diximus, in vomitum proclivitas cum nonnulla etiam, parca licet biliosae materiae acerrimae rejectione. Alvus pariter respondebat vomituritioni, saepe scilicet Aegrum sollicitans, paucam vero, serosamque identidem excretionem pariens. Praescripta sunt remedia ex arte; sed incassum: adeout ingravescentibus paroxysmis, & duplicata jam Febre, augerentur in dies symptomata. Pulsus debilis fiebat, & celer; immo Febris a primordio intermit-

mittens post acquisitam duplicitatem, aliquam etiam continuitatem affectare, quin & adipisci videbatur. Jamque res in angusto erat posita, neque illi administrari Sacramentum Eucharistiæ permittebat metus rejectionis. Lingua sicca erat, arida, & scabra; urina pauca, crassa, & rubra: aderat quoque jactatio assidua, virium exsolutio, oculorum concameratio, & tandem singultus. Præscribo Corticem copiosum in plurimos bolos divisum, partitis vicibus cum Vino tenuiore ex cochleari sumendos, si Æger possit assumere. Vi sibi illata nonnullos deglutit, & retinet. Renuit laborem sumendi reliquos. Hortor, suadeo, insto, ut assumat, si illi ceteroqui morituro jucundum est vivere. Annuit tandem, assumit, & retinet. Sic perseverans evadit ab Accessu futuro, qui nempe non advenit. Incipit sedari vomitus, & alvus densari, ac sisti. Perseverat adhuc levis Febricula superstes ad duos dies, quæ continuato usu Corticis cito desinit. Denique per septem, vel octo dies usurpato per modum alterantis remedio, eo solo, clysteribus ex lacte identidem injectis, perfecte sanatus est absque recidiva. Duobus, vel tribus inde annis elapsis, eodem morbo, iisdemque prorsus symptomatis corripitur. Priusquam ad extrema descripta perveniat, circa quartum videlicet, vel quintum paroxysmum, præscribo Corticem dosi modica, terque, vel quater debilius repeto. Sanatur perfecte, pariterque non recidit.

DYSENTERICA.

IV. UNus ex famulis Splendidi, ac Nobilis Viri D. Marchionis Camporei duplici Tertiana Intermittente, plurimum tamen intensa, vexatus cum biliosis vomitibus admodum laboriosis, ingruente tertio paroxysmo potiore materiam primo porraceam, & vitellinam vomere cœpit, atque deijcere, mox mucositatem quandam cruentam copiosam, qualem in vera Dysenteria contingit observare; cum hac tamen differentia, quod hujusmodi excretio in Dysenteria per alvum tantummodo fieri solita, in hoc casu fiebat etiam per vomitum, ita ut ex inspectione talis materiæ per vomitum excretæ, quisque illam prodiisse per secessum, indubitanter credidisset. Alia insuper observabatur differentia inter hanc excretionem, & eam, quæ in vera Dysenteria contingit, quod scilicet in hoc casu dolores; atque cruciatus Ventriculum præcise occupabant, non vero Intestina, in quibus tormina nulla persentiebantur, licet ab omni tenesmo non essent immunia. Sævum hoc Symptoma maximam Ægrotanti jactationem inferebat, linguæ scabritiem, urinarum paucitatem, crassitiem, croceumque impense ruborem; Febris vero tum intensior facta, tum magis extensa, jam ad continuam essentialiter tendere conspiciebatur. Repetita est ideo die minoris afflictionis Venæ sectio antea celebrata, & injecti clysteres ex jusculo, cremore hordei, lacte chalybeato &c. item continuatus est usus seri Vaccini antea præscripti, aliaque in usum revocata, quæ humorum omnium fervorem, & acrimoniam temperare, ac retundere apta sunt credita. Quarto nihilominus Paroxysmo graviore, qui motu admodum obscuro, nulloque fere frigore se prodidit, rediit longe violentior ac prius eadem excretio ex muco copioso, & cruore mixta, per alvum quidem abunde, sed satis diminute per vomitum. Irrequietus Æger nesciebat momento temporis stare loco: clamabat, ululabat, sibi erodi, atque divelli stomachum identidem repetens, nil videlicet proficientibus diluentibus, oleosis, incrassantibus, anodynis &c. Non equidem compatiebatur cor, neque pulsus (proinde non erat hæc Cardialgia) sed ferocia nihilominus doloris, Febris intensissima, ardor universalis, vigiliæ pertinaces, concidentia faciei, & carnium repentina extenuatio, vel aliquam inflammationem internam præ foribus esse, prænunciabant, vel irreparabilem transitum in Febrem ardentem, hoc adjuncto symptomate facile lethalem. Hærebam hic (fateor) circa oblationem Corticis; immo proclivior eram in continuationem Methodi inceptæ propter rationes quamplurimas; sed cum plura jam incassum methodice administrassem, nec eventum meliorem ominari fas esset, nisi per promptam inhibitionem paroxysmorum (siquidem hanc amplius licuisset assequi, progrediente jam celeri passu ad continuitatem Febre) idcirco tandem decrevi Corticem offerre, methodo tamen nonni-

nonnihil leviore, ea videlicet, quæ pro curatione Perniciosarum Octavæ Præsertim speciei descripta est *Lib. III. Cap. III.* Oblata itaque, & repetita temperanter China China in forma boli, eique superbibenda præscripta Aqua Plantaginis, statim subsequentes paroxysmi vix perceptibiles sunt redditi cum manifesta Febris intermissione, mucosæ, cruentæque excretionis omnimoda suppressione, urinarum coctione, somno modico, & sufficienti linguæ antea arescentis humectatione: adeoque intra tres dies fere sanus visus est, factusque subinde post alios duos, vel tres perfecte talis, nullam expertus recidivam, sed simplicem tantum Ephemeram post menses a causa procatartica, & evidenti oriundam. Passus & hic est iterum, nescio quo anno, similem morbum cum simili symptomate: & eadem methodo ab ipso anxie expetita citius adhuc sanatus est; nec amplius, quod sciam, ægrotavit.

SUBCRUENTÆ.

V. Pictor quidam nomine *Joseph Cerchiarius* anno 1697. in secundo simplicis, intermittentisque Tertianæ paroxysmo, serosa quadam, atque subrubra, simulque copiosa dejectione corripitur. Contingit hæc in ipsa Febris invasione, & per modicam quoque accessionis extensionem perseverat: ab ea tamen quicquam incommodi, vel doloris Æger non percipit præter notabilem virium prostrationem. Cumque die subsequente satis leviter se habeat, sitque omnino infebricitans, nondum putat se indigere ope Medici, ac proinde, tertium præstolatur paroxysmum, antequam decernat de implorando auxilio. Succedit itaque tertius Accessus, in cujus principio statim plurimas habet sedes materiæ copiosissimæ subcruentæ, ac loturæ carnium similis, qualis est ea, quam nomine *Fluxus Hepatici* donare consueverunt Veteres. Prodibat hæc tam facile, tamque blande, seu, ut melius loquar, tam subdole, ut Æger inde levamen potius aliquod, quam detrimentum capere sibi videretur saltem ab initio; sed progrediente copiosis, & repetitis vicibus dejectione, tanta sensim, ac talis supervenit virium prostratio, ut non amplius potis esset ullo pacto de lecto surgere ad alvum deponendam, quin & in lecto decumbens frequentem patiebatur lipothymiam. Ob id statim advocor; narranturque mihi, quæ similiter, licet longe mitius, contigerant accessione antecedente. Inspicio materiam totam (erat autem plurima) quæ veram loturam carnium referebat, nec quicquam aliud. Intueor Ægrum adhuc frequenter dejicientem, oculis cavernosis, voce clangorem edente, acutisque naribus præditum. Pulsus illi exilis, celer, atque minutulus, & successive palam deficiens: languet ille, exsolvitur, & frigidus universaliter jacet, etsi a pluribus jam horis febricitet, immo etsi in augmento Accessionis jam antea incaluerit. Quo ad reliqua, satis bene se habere videbatur. Non sitiebat admodum, optime constabat mente, nulla tormina, nullosque patiebatur cruciatus, ac tantummodo, se assidue deficere, mortemque propero jam gradu accedere sentiens, ac noscens asseverabat. Præscribo statim corroborantia, fluxum compescentia, & vires instaurantia, quantum sinit angustia, & circumstantia temporis; atque ita ab accessione illa paulatim, difficulter licet, evadit. Sequenti mane fluxus sistitur sponte, ut contigerat etiam post secundum paroxysmum; vires tamen, & pulsus notabilem exsolutionem patefaciunt, itaut novæ certo accessioni consimili nequeat Æger sufficere. Munitur ideo Sanctissimo Viatico, deinde assumit *unc. ß. Corticis*. Vespere *duas* pariter potat ex Vino ejusdem Corticis *drachmas*. Die sequenti nulla redit accessio, neque pariter ulla dejectio. Diebus aliquot sequentibus utitur eodem remedio in modum vulgaris alterantis, & perfecte curatus est absque ulla unquam recidiva. Neque hic quispiam obtrudat, morbum jam forte cum tali evacuatione fuisse solutum, neque Cortici adscribendam curationem; nam *primo* in similibus casibus, priusquam Cortice uterer, alium profecto progressum, alium exitum observabam; *secundo* nimium frequens est, nimisque immediata post Corticem quolibet morbi tempore propinatum sanatio, ad hoc ut semper ea Naturæ adscribi possit, vel Casui; *tertio* generaliter advertendum est, quippe hoc in plurimis occasionibus militabit, quod qui sanantur per Corticem tertio paroxysmo

peri-

periculoso, sponte sanati credi nequeunt; quartus enim saltem paroxysmus, si tertius præsertim validus fuerit, de more inevitabilis est, ac semper intensior, ut norunt Practici.

VI. Reverenda Monialis *Mater Maria Joanna a Cruce* Carmelita Excalceata, & Monasterii Rectrix anno 1703. post duos Tertianæ simplicis Intermittentis paroxysmos tertium patitur copiosissima dejectione loturæ Carnium simili comitatum, cujus tanta est ferocia, ut Ægram semiconfectam, frigidam, pulsu, voceque carentem, & præ nimia evacuatione prostratam omnino, exsolutam, & jam prope deficientem reddat. Debilis illa constitutionis, & valetudinaria habitualiter erat ante. Facile ideo est conjectare, cum hoc adjuncto qualis evaserit. Jam prope mori videbatur, languida, anhelosa, & animo deficiens, illique propterea Sacramenta Ecclesiæ celeriter sunt ministrata. His absolutis, præscriptæ sunt *drach.* vj. Corticis ex Vino potandæ partitis vicibus longe ante horam quarti paroxysmi; tertium siquidem Cardiacis dictis, aliisque spirituosis remediis, non sine magna tamen difficultate transegit, in subsequenti probabiliter defectura: quo remedio statim cohibitus est, alioqui futurus accessus, & una cum eo subcruenta lethalis dejectio. Perseveravit deinde aliquandiu in usu remedii ad prophylaxim, vixque levem tractu temporis recidivam, cito, & sponte solutam, passa, perfecte convaluit.

ATRABILARES.

VII. Miles quidam præsidiarius Urbis nostræ in tertio pariter Febris Tertianæ paroxysmo, quantum colligere licuit ex confuso illius relatu, dejectionem passus est impense nigricantem, ac veluti ex cruore, partim concreto, & partim dissoluto conflatam. Referebat illa nonnihil fluxum copiosum sanguinis hæmorrhoidalis; sed revera color ater, excrementis ipsis mollioris consistentiæ intime, ac exacte permixtus, altiorem illius accusabat originem. Prodibat hæc pariter etiam syncera, & excrementis impermixta, sanguini atro simillima, qualem vocarunt Antiqui *Atrabilarem*. Copiosam valde observare erat, frequentem, & cum impetu erumpentem hujusmodi dejectionem, hominemque insimul facie Hippocratica plane insignitum, frigidum in extremis, ac lividum, totum cadaverosum, pulsuque ferme carentem, & in lacu terræ hujusce materiæ præ paupertate sepultum potius, quam natantem; ab illa tamen irritis conatibus, & jactatione irrequieta sese expedire tentantem. Præscribuntur idcirco quamcitissime Sacramenta Ecclesiæ omnia, deinde Peruvianus Cortex, valida Methodo, sed spe fere nulla. Mane sequenti manet anceps judicium de invisendo Ægro, ob suspicionem probabilem de morte illius. Vivebat tamen; sed summe prostratus viribus, ac pulsu, atque adhuc subfrigidus. Renovatur usus medicamenti, ut mos est, leviore dosi; nec aliud quidquam præter hoc, & victum præscribitur. Altera die levissima fit Accessio, in eaque pulsus incipit attolli, & corpus tantillum calefieri, sedata jam, nec redeunte atra dejectione. Eadem proportione singulis postmodum diebus in melius Æger profecit: quare, nulla amplius renovata Accessione, & continuato nihilominus pro prophylaxi ad nonnullos dies remedio, cito, integre, & absque ulla pariter recidiva convaluit.

VIII. Decumbebam adhuc anno 1696. vix convalescere incipiens a Perniciosa Febre, a qua evaseram ope Corticis copiose epoti, ut referam sequenti *Capite*, cum *D. Cervius* Amicus amaræ simul, suavisque memoriæ, mihi tenerrime assidens nunciavit, se habere præ manibus Ægrotantem mihi notum, & alias me quoque socio ab eodem curatum, nempe *D. Antonium Mariam Zanni*, cujus hæc fuit ægritudo. Tulerat ille tam facile aliquot Tertianæ simplicis Intermittentis paroxysmos, ut die vacua potuerit e lecto surgere, consuetoque scribendi muneri vacare. Et revera die ipsa feralem Accessionem mox describendam proxime antecedente, computa gravia suæ administrationis exacte reddiderat, cum die subsequente circa meridiem consueta corripitur Febre, cui repentina, copiosa, & immanis adjungitur dejectio materiæ atrosanguineæ. Hujus autem tanta fuit ferocia, ut Ægrum eadem die sine pulsu ferme confectum, universaliter summe frigidum, & carnibus veluti arefactis, ac induratis præditum cum voce clangosa, sin-

gultu, aliisque funestis symptomatis, jam jam in agone constituerit. Hac mihi enarrata historia sciscitatus est *D. Cervius*, num in hoc casu locum posset habere Cortex, quem in casu meo mirabile noverat: metuebat siquidem, ne symptoma expositum immutaret adeo circumstantias, & naturam ipsam morbi, ut res per ullum febrifugum nequiret absolvi. Respondi alacriter, dummodo Æger in crastinum viveret, pulsu, licet perexiguo, restituto, incunctanter statim offerendum esse larga dosi Corticem, quo nempe futurum accessum impediente, impediri quoque, ac inhiberi debere symptoma ipsum dejectionis atrocruentæ ab ipsa plane accessione pendentis, certo censebam. Mea ille confirmatus assertione (erat quippe, uti cautus valde, ita & facile meticulosus) statim Ægrum adiit, eumque inveniens in statu aliquo vitæ sperabilis usque ad novum paroxysmum, pro eodem impediendo Corticem obtulit ad *sex drachmas*, ut a me viderat assumptum. Hoc uno Febri finem imposuit, & cruentæ dejectioni; unde paulopost salus integra subsecuta est: quod miratus idem Medicus, lætabundus statim nunciavit mihi, de reliquis postea neque conscio, neque curioso, quippe iterum paulopost ægrotanti. Suasi tantummodo diuturnam Corticis repetitionem, quam, an usurparit, ignoro: crediderim tamen. Vixit porro restitutus Æger ille per annos XIII. quibus exactis, tumore quodam imi Ventris correptus est fere universali, verumque Hydropem æmulante, sed tamen inflammatorio, & comitato Febre Continua intensiore, quæ tumore sensim decrescente nihilominus magis intendebatur; hisque omnibus brevi confectus, diem suum celeriter obiit.

CARDIACÆ LEGITIMÆ.

IX. D*a Lucratia Vaccaria* Vidua, Tertianis Febribus cum bilioso impense vomitu, & dolore stomachi non contemnendo frequenter obnoxia, a quibus non semel male plecti consuevit, anno 1707. correpta est pariter Terziana Febre, circa initia quidem naturæ consimilis, sed in progressu longe ferocioris, quippe quæ tertia accessione veram Cardialgiam sibi comitem adscivit, quæ tamen Cardialgia ad duas plus minus horas tantummodo perseveravit, remediisque oleosis, edulcantibus, anodynis, & hujusmodi cessit. Die sequenti Febris præter consuetudinem facta est duplex non sine quopiam ventriculi morsu in ipsa invasione, quod mihi ansam dedit cogitandi de propinando Cortice, priusquam quarta ingrueret fortior accessio. Sed quia sera admodum erat hora, quippe non longe distans hora futuri gravioris accessus in anticipationem proni, & quia denique minus metuebam in subjecto solitum, seu saltem similem laborem fere consueto, ac metuissem in alio minus assueto; ideo supersedi pro tunc a præscriptione Corticis. Sed me facti fere pœnituit altera die; vehemens siquidem per totum principium, augmentum, atque etiam statum accessionis increbruit Cardialgia, vi cujus Ægra sibi erodi, & mordicari a Canibus ajebat orificium stomachi. Ejulabat, dum poterat; sed sæpius intercepta voce deficiebat animo: sicque alternatim ululans, suspiria edens profunda, vomitus inanes tentans, & animo deficiens, subfrigida cum minutis circa frontem sudoribus, cum pulsu exili, & crebro, cum facie, semimortuam referente, oculis caligantibus, & temporibus collapsis, animam jam prope reddere videbatur. Quia vero per brevissima intervalla nonulla identidem prodebat signa reviviscentiæ, pulsusque tunc temporis nonnihil resurgebat, & appropinquante hora declinationis, cætera quoque tantillum remittebantur symptomata, ideo Ægra remediis etiam pro re nata adhibitis adjuta, potuit a tam forti accessione evadere, remanentibus tamen non modicis postremi paroxysmi reliquiis. Supererat quoque summa stomachi subversio, imbecillitas, & ciborum omnium nauseatio, vox clangosa, jactatio frequens, frequensque pariter suspiriorum emissio. Quamobrem vel citam, & certam suspicatus mortem in futuro paroxysmo graviore, si Cardialgia rediisset, vel periculosissimam saltem Febris continuitatem, si ea non rediisset (quæ continuitas eandem quoque mortem, segnius licet, erat æque probabiliter allatura) Corticem valida Methodo statim præscripsi, non tamen validissima, quoniam non pauca intererat adhuc inter prægressum, & futurum paroxysmum fortiorem temporis distan-

tia.

tia. Ope remedii, post leviorem, quæ parum distabat, accessionem, fortior altera vix conspicua fuit, vixque aliquis stomachi leviusculus angor; quapropter, repetito paulatim remedio, intra septem, vel octo dies e lecto surrexit incolumis. Transactis autem aliquot diebus, cum alvus ipsi non satis obediens videretur, meque perraro accedentem non facile posset consulere, suo marte portiunculam Aceti solutivi in condimentum radicum cichorii pro Acetario elixarum assumpsit. Forte paulopost ipse superveni, qui, re intellecta, Febrem altera die reversuram indixi. Sed prognosticum non fuit exacte verax, cum enim altera die ad eam accessissem, intellexi, Febrem jam nocte ipsa immediata ab epoto solvente, etsi leviorem, illam corripuisse. Quia vero Febris ipsa nullum fere laborem intulit, Corticem non amplius exhibui; sed duobus tantum vel tribus elapsis paroxysmis levioribus, eadem sponte substitit: Ægraque perfecte, ac permanenter, nullo amplius per os usa solvente, sanata est.

X. Alteram mulierem nomine *Adamantam*, Ancillam in Domo Camporea, simillima Cardialgia cum duplici pariter Tertiana, quam describere supersedeo, correptam, cui ministrata jam fuerant Ecclesiæ Sacramenta, quippe quæ proxime moritura credebatur, & vere videbatur, id suadentibus assiduis ex vomitu, atque acerrimo stomachi morsu deliquiis cum abolitione pulsus fere omnimoda, facie hippocratica, frigidis sudoribus, & intercepta loquela, hanc, inquam, mulierem juvenculam (neque tamen hystericam) intra paucos dies sanavit confestim Peruvianus Cortex, descripta jam Methodo oblatus, Recidivamque leviorem leviuscule pariter propinatus in totum sustulit.

CARDIACÆ SPURIÆ.

XI. ANno 1708. *D. Rosam* uxorem *D. de Roncaleis* Doct. Med. Tertiana Intermittente cum stomachi angore, præcordiorum æstu, anxietate, animique defectione aliqua detentam, & auxilium Corticis implorantem, non satis unanimes erant in voto, ut exaudirent duo curantes Medici, *D. Clericus* videlicet, atque alter Medicus in illius societatem simul vocatus. *D. Clericus* primus in curatione, meæ probe conscius Methodi; meique moris, facile annuebat petenti, eo quia etiam præcedente accessu eadem symptomata non contemnenda observarat. Cumque postremo illo paroxysmo fortior adhuc esset, & diutius perseverans stomachi dolor, secumque frequentiorem traheret animi defectionem, Ægraque se apprime explicaret de sensu mordicationis acerrimæ in ore ventriculi, assereretque Febre declinante, se ferre nequire alium similem paroxysmum, neque hujusmodi affectionem habere quidquam hysterici, sed esse merum, & grave symptoma Febris, justum sibi mortis timorem incutiens, adderetque insuper, Clarissimum *D. Ramazzinum* longe levioribus de causis Tertianas admodum mitiores usu Corticis alias eidem sustulisse; ideo *D. Clericus* non modo se facilem præbebat, sed & sponte instabat, ut offerretur Cortex, priusquam novus paroxysmus (erat enim prope statum morbus) funestam Cardialgiam inferret. Contra alter Medicus non plane consentiebat sisti, aut suffocari morbum ad statum tendentem, in quo non adeo urgentem, ut narrabat Ægra, agnoscebat occasionem, reputans angorem illum stomachi non transcendere consuetos benignarum etiam Tertianarum limites, neque adeo male vexari Ægram revera, quantum præ timore præconcepto eadem asseverabat, cuncta (ut ajebat ille) aliquantulum magnificans. Maritus anceps cuinam opinioni calculum suum apponat, advocat me tempore declinationis ipsius accessionis. Exponunt quod sentiunt ambo curantes Medici; neque unus ab altero adeo discrepat, quin uterque sit descensurus in opinionem illius, cui accedam ego. Hæsitavi tantisper & ipse, laudabilem Febris remissionem inveniens, quin & proximam infebricitationem, mulieremque audiens satis alacriter disserentem. Sed & hoc ipsum me movit, ut crederem, eam probe noscere, quæ tam exacte referebat; & cum de Affectione, veram Cardialgiam saltem æmulante, ac ab ea parum distante, minime dubitarem, videremque *D. Clericum* alias non facile meticulosum, in hoc casu summe metuentem, tutiorem partem eligere satius duxi, & Corticem expetenti non denegandum credidi. Propinatus autem ille est ipsa jam peni-

penitus declinante accessione *ad drach. ij.*, mane sequenti *ad drach. j.*, & similiter *ad drach. j.*, vespere: & abolita est statim omnis Febris. Ne vero suspicio incidat, fuisse exhibitum remedium morbo jam sponte evanescente, animadvertendum est, quod Recidivam leviorem non post passa est Ægra. Si quod enim certum indicium est, Febres sumpto Cortice fugatas, ab eodem vere fuisse depulsas, non autem sponte solutas, illud inter cætera est Recidiva post 20. circiter dies levi qualibet de causa contingens, esto etiam, quod ea non contingente sæpius solutæ visantur ope Corticis Febres cæteroqui lethales, nec sponte solvendæ. Recidivam itaque, ut ajebam, non multo post passa est Ægra; & quia novo simul, leviore licet, dolore stomachi premebatur, eodem iturum remedio curata est integre.

Quod autem eo anno obscurum nonnihil remansit circa hanc Curationem (neque enim status Ægræ ad periculum plane conspicuum adhuc pervenerat) anno sequente dilucidatum est. Cum enim eandem Tertianam insigni, & metuenda (dicamus tamen etiamnum spuria) Cardialgia vere comitatam observassem, eodem curante *D. Clerico*, meque citius ac antea in consilium vocato, sed ulteriorem morbi progressum expectare, & observare volente, coactus sum festinanter, & methodo validiore Corticem propinare, cunctatione cæteroqui mea in grave periculum prope impingens, prius scilicet de eodem nimium certiorari sollicitus.

XII. Non multo post obitum D. Joseph Galliani de Coccapanis, *D. Anna Victoria de Forcirolis Marchionissa* ejus Uxor corripitur Tertiana duplici non plane Intermittente, nulloque cum sensu frigoris invadente. Protrahitur morbus usque ad nonam diem absque ullo gravi symptomate, remediisque vulgaribus caute tractatur. Eo tempore incipit Accessiones comitari dolor, angor, & morsus stomachi non contemnendus, modum tamen non excedens. Crescit in dies symptoma, & cum symptomate Febris. Monet illa me, ut caveam, ne sibi quoque contingat, quod contigit paulo ante Viro suo: se enim magnam in stomacho mordicationem, sævumque dolorem pati, constanter conquerebatur. Ægre tunc expirabat, ed suspiria potius edebat; acuebat vocem, dum clamabat præ dolore, & vicissim obmutescebat, clamare impotens; illam tamen remediis vulgaribus, & bezoarticis (erat quippe in sudorem non negligendum proclivis) usque curabam; ipsa vero mihi quotidie, placide licet, obtrudebat casum defuncti conjugis, & eadem via eodem se tendere, quamvis segnius, asseverabat. Revera dolorem oris ventriculi in dies majorem fierI constabat, illique adjungebatur inanis, ac dolorifica pariter vomituritio ad horas & horas perseverans, ac lipothymiam secum sæpiuscule trahens. Febris ipsa difficulter se se exerebat: jamque vix amplius dignoscebatur illius accessus, sed sibi constanter æqualis jam prope fiebat; quod ideo majorem mihi in præscribendo Cortice suspicionem incutiebat de successu irrito. Cum tamen de Cardialgia, si non legitima, quæ violentius corripit, & certius interimit, saltem spuria & nihilominus admodum dum periculosa, manifeste constaret, insuperque de Febre ad Continuam essentialiter celeri jam gressu tendente, decrevi Corticem exhibere festina, & validiuscula methodo. Quo factum est, ut intra tres, vel quatuor dies (assumptis scilicet primo haustu *drachmis duabus* Corticis, & *drachma una* mane, & sero per duos dies) Febris desierit, continuatoque ad *semidrachmam* quotidie per aliquot dies eodem remedio, Ægra ipsa laudabiliter convaluerit. Cum tamen esset Rus profectura ad aeris mutationem, iterum correpta est Febribus similibus quo ad typum, sed levioribus quo ad intensionem, & quo ad symptomata; quare, iisdem Febribus methodo prius vulgari tractatis, mox sibi relictis, nec tamen cessantibus, fuit opus, Corticem iterum, sed leviter & per modum lentioris alterantis exhibere, a quo illæ integre depulsæ sunt, Ægraque, superveniente paulo post diarrhœa spontanea, ab omni suspicione recidivæ penitus liberata.

XIII. Inter plane insignes non referam curationem *Uxoris meæ*, Tertiana primum simplici, & Intermittente (Cardiaca tamen Notha) mox duplici, & subcontinua detentæ, usuque Corticis haud illaudabiliter sanatæ, non referam, inquam, inter penitus insignes hujusmodi curationem, licet eam & non vulgarem, & notatu dignam reputarint Amici Professores, mihi,

Do-

Domuique meæ perpetuo faventes. Gravia equidem fuere morbi accidentia, graviusque præ cæteris acutus stomachi dolor ad plures & plures horas invadente Febre respirationem æque impediens ac vocem. Cum tamen pulsus tunc etiam temporis satis rigeret, me non insignis; urgebat metus. Quia vero symptoma istud cœpit occupare plurimam Accessionis partem, Febrisque post quintum Accessum duplex, & subcontinua fieri, ideo, ut abundarem potius, quam deficerem in cautela, Corticem præscripsi, & liberaliter, & fere dixerim præmature. Eadem die assumpti remedii Febris supra expectationem meam visa est subsistere: sed revera, plurimis licet horis postponens, noctu accessit, mitior tamen, & ultima. Continuatus est usus remedii ad aliquot dies pendente convalescentia. Sed cum Ægra etiam vigente sanitate esset obnoxia dolori acerrimo in regione hepatis, vi cujus aliquoties icterica visa est fieri, licet nec complete, nec permanenter in hac quoque convalescentia idem insurrexit dolor, huicque verus successit Icterus, cujus rudimentum fortassis erat dolor ipse Ventriculi in Accessu Tertianæ tam fortiter premens. Curatus autem est Icterus propriis remediis; & licet pertinaciter pluries recurreret cum unico insimul febrili Accessu, cujus statim soboles erat Icterus ipse, continuato tamen vulgarium remediorum usu, omnimode sublatus est. Successit postmodum molesta convalescentia, plurimis incommodis de genere hypochondriaco identidem scatens, quibus circa Solstitium hybernum sopitis (decubuerat autem illa sub finem Æstatis) mox circa Æquinoctium Vernum reviviscentibus, & paulopost in totum extinctis, pristinæ, Deo dante, valetudini est restituta.

XIV. Dum hæc primum disponerentur Prælo, *D. Comes Antonius de Marchettis* Præses Armorum Civitatis Regii, Patriciusque illius Urbis, decumbebat ex Intermittente Tertiana simplici primum, mox duplici. Jamque septima transierat dies, cum ingruente octavæ diei paroxysmo suapte natura leviore, parumque cæteroqui conspicuo, ab insigni insimul Cardialgia correptus est, vi cujus frequenter animo deficiens cum pulsu exili, & laboriosis sudatiunculis, totam accessionem non sine gravi periculo & assidentium metu transegit. Gravis hæc accessio cum novo symptomate jugiter conjuncta ansam dedit tribus curantibus, doctisque Medicis conjectandi, eam esse probabiliter accessionem nonæ diei insigniter anticipantem; sed illa vix paulum declinante vera successit potior Accessio cum renovatione ejusdem Cardialgiæ, quæ eousque processit, ut de Vita Egregii illius Viri, de cujus salute Urbs tota erat merito sollicita, non parum metuerent iidem cordati Medici, qui proinde præter medica præsidia subitam quoque Sacrorum administrationem institui jussere. Mane sequenti (agebatur jam dies morbi decima) consilio inito, statutum est inter eosdem Medicos tentare paroxysmorum, adjunctique symptomatis mitigationem, & omnimodam paulatim abolitionem per usum Chinæ Chinæ. Quamobrem parata est tinctura levis ex illius *unc. j.* extracta cum *lib. v.*, ni fallor, aquæ cujusdam stillatitiæ, cujus percolata infusio exhiberi decernebatur ad *unc.* iv., vel v. singulo trihorio. Et quoniam hujusmodi infusio ipsis præscribentibus Medicis visa est nimium diluta, ideo roborata est additione *semidrachmæ* Corticis in substantia, adjungendæ cuilibet infusionis, seu tincturæ cyatho. Advocor interim & ego Regium Lepidi hac una de causa, annuente ipso, ac tantum non imperante Serenissimo Duce; dumque hora ejusdem diei 14. illuc pervenio, video actu exhiberi primum cyathum infusionis cum additione antedicta. Narratur mihi morbi series, periculumque tum prægressum, tum imminens ex Accessione, & Cardialgia, quarum utraque primis horis nocturnis expectatur, durante nihilominus, ac tantummodo imminuta Accessione antecedente, Febreque idcirco continua jam reddita. His intellectis, quoniam conveniebamus omnes in Indicatione, & Remedio, nil aliud mihi proponendum superfuit, nisi methodus validior, quam propterea pro viribus inculcavi, eo maxime quia methodus blanda videbatur relinquere Ægrotantem adhuc obnoxium periculo, & Remedium dedecori. Acquievere statim ratiocinio huic Docti illi, & ingenui Professores, unanimiterque vota sua meo qualicumque associavere. E vestigio igitur oblatæ sunt *drachmæ tres* Corticis ex Vino, octoque circiter horis elapsis repetitæ sunt *duæ aliæ drachmæ* pariter ex Vino; alia

vero *sesquidrachma* noctu offerenda relicta est. Hac statuta, & magna ex parte impleta jam methodo, discessi hora 21. Mutinam redux, relinquens prognosticum, quod nocte sequente levissima, ac vix perceptibilis futura esset Accessio, & quod continuato *ad drachmas* tantum *duas* altera die remedio, Accessio subsequens (ipsius videlicet undecimæ diei) nullo pacto esset adventura. Ita adamussim evenit, prout literæ curantium Virorum me certum reddidere. Protractus deinde est usus Corticis ad aliquot dies, primo quidem *ad drach. j*, deinde ad *drach. ss.*, eoque post debitum temporis intervallum modice repetito, probe restitutus est Æger, & supra plurium expectationem a vera recidiva servatus immunis, utut liberum vivendi regimen, debilior nativa stomachi constitutio, & habitualis, insignisque Tibiarum tumor vix tale quidpiam futurum suaderent. Haud tamen inficior, familiaria ipsi incommoda usuque permansisse, de more tamen semper circumgesta, unamve insuper, ac alteram Febriculam, occasione præsertim assumpti suasu Pharmacopolæ solventis, exacto circiter bimestri spatio illum corripuisse: quæ tamen Febriculæ uni statim venæ sectioni, aliisque levissimis, paucisque remediis facile, ne dicam sponte, cesserunt.

CAPUT II.

Historiæ mirabiles Perniciosarum Periodicarum agentium lethaliter in secundam præsertim Corporis Regionem, curatarum eadem Methodo. Harum differentiæ sunt: Primo *Diaphoretica*, Secundo *Syncopalis*, Tertio *Algida*, Quarto *Subcontinua Malignans*.

DIAPHORETICÆ.

I. ANNO 1696. tot, & tam varias experiebar in me molestias, insolitasque sensationes, quas hic referre non vacat, meque a me ipso tam diversum noscebam, ut lethalem mihi ægritudinem impendere, nisi per quampiam aliam salubrem affectionem Chronicam, puta Quartanam, præservatus forem, pluribus amicis conterraneis ore tenus, exteris vero media literarum communicatione, non semel nunciaverim. Hac de causa ad præcautionem (metuebam etenim violentum aliquid in nervoso genere, vel circa originem illius) plura præter morem meum meditatus sum, & expertus. Ipso namque Januarii Mense bis mihi venam secuii: adventante Vere venas hæmorrhoidales aperui; atque ex ipsa pharmacia alterantia non pauca, præcipue Chalybis Tincturam, aliaque non infimæ notæ deprompsi, & in usum duxi.

His non obstantibus, die septima Julii correptus sum Febre levi, & brevi, cum pauco horrore invadente, & cum modico sudore penitus soluta, ut ideo de correspondente typo probabiliter tertianario, non esset dubitandum. Itaque post unam intermissionis diem rediit Accessio similis, quæ tamen hoc unum habuit peculiare symptoma, ut durante toto tempore augmenti & principio status, plane obsurduerim, quod nihilominus symptoma cum Febre facile evanescente facile pariter evanuit. Sequenti die, Amicorum curantium suasu (erant hi *D. Cervius* tunc vivens, *D. Davinius*, & *D. Ramazzinus*: adstabat vero praxim tunc mecum observans *D. Clericus*) Amicorum, inquam, curantium suasu, quoniam non magna videbatur mittendi statim sanguinis jam antea pluries educti indicatio, serum vaccinum depuratum ad libras tres, & ultra potavi, a quo serosa pariter, celer, & copiosa est subsecuta dejectio. Cæterum immunis a Febre, hilaris, Amicos libentissime excipiens, & vix decubitum in lecto patiens, totam diem alacriter transegi. Altera autem die tertius de more rediit accessus, in cujus principio potius, quam in augmento, quandam pariter, sed leviorem, atque breviorem passus sum surditatem. Paulopost dum quietus, & sine ulla jactatione consisterem, aliquam ad sudandum propensionem persensi; & licet hæc præcox nonnihil videretur, attamen blandiebar ipse mihi, breviorem fortassis inde ominatus accessionem. Apparuit itaque statim sudor circa pectus, brachia, collum, & frontem, qui cum perseverasset, nec Febris inde imminueretur, coegit me mutare prognosim, & longam saltem, ni gravem mihi præsagire ægritudinem. Sudorem illum ad aliquod breve tempus bene tuli; sed dum quartum mutarem indusium, mihique adjutricem manum præstaret Chirurgus

gus forte ibidem præsens, visus sum mihi de repente hanc sensationem pati, ut scilicet crura transversim uno ictu mihi obtruncarentur, & veluti semisectus exsolverer: adeoque symptoma, quo premebar, paululum meditatus exclamavi -- sentio aliquid in me, vi cujus vel quam cito morior, vel sensationum mearum compos non sum -- Duravit hæc sensatio per aliquod spatium temporis: cum tamen interim motum haberem, & sensum in illis iisdem partibus liberum, ac exquisitum, mentem alacrem, pulsum validum, faciemque, ac oculos (quod in opposito speculo intuebar) a naturali statu parum, ac fere nihil distantes, ajebam, me vix mei compotem esse posse, cui, dempta Febre, robusto mors tamen proxima videretur: forte igitur hypochondriaca quapiam illusione tentatum me censui.

Post hæc paulatim remittitur sensatio illa molestissima; sed sudor notabiliter augetur, & cum sudore ipsa Febris, quæ cæteroqui minui debuerat. Agnosco tunc, me colliquari ex continua, & semper adaucta sudoris etiam male repentis profusione. Pulsus fit parvus, & celer, viresque non parum labefactantur. Superveniunt interea mihi faventes Amici Medici, & stupent novitatem rei; nondum tamen præcipitem exsolutionem, quam ego mei conscius me patenter experiri iisdem inculco, plane approbant. Non dissimulata tamen rei valde gravis veritate, judicium suspendunt ad duas horas, post eas scilicet elapsas me iterum inspecturi; remanente tantummodo apud me præter *D. Clericum* Adstantem *D. Cervio* Collega quondam meo. Redeunt itaque hora statuta *D. Davinius*, & *D. Ramazzinus*; & cum me undequaque sudore frigidiusculo diffluentem inveniant, audiantque ab aliis, & ex pulsu ipso dignoscant, quantum de hora in horam deterior fiat conditio mea, statim præscribunt ea omnia, seu ea pauca, quæ in hisce arduis casibus suppeditare potest curta Medicinæ supellex. Perseverat nihilominus pari passu sudor, intenditurque eo magis Febris: minutus, exilisque fit pulsus, crescit exsolutio virium, maximaque fit mihi angustia, compressio, & flammea sensatio circa præcordia, nihilque mihi magis laboriosum, ac noxium, quam somnus, a quo, statim ac illum cogebar admittere, lassitudine victus illico expergiscebar cum repentino tremore, anxietate, & inexplicabili molestia, ut ideo quietem illam omni cura studerem evitare. Jamque nox erat admodum protracta, nec plus quam per unam, aut alteram horam distabat dies. Cumque mihi celeri passu viderer deficere, sciscitatus sum *D. Cervium* (qui cum *D. Clerico* insomnem totam noctem ibidem transegit) ut explorato pulsu, & pensitato mature statu meo aperte diceret, quemadmodum nostra ferebat amicitia, an crederet, posse me expectare diurnam lucem pro assumendo Sanctissimo Viatico, ut jam vespere communi consensu sancitum fuerat, an potius periculum esset, ne diem perveniret mors, uti videbar ex sensationibus meis posse suspicari: quo casu omni celeritate mihi ministrari, prout Catholicum decet, Sacramenta omnia enixe precabar. Nequivit tunc lachrymas choibere tener Amicus (quem in interitu suo paribus lachrymis perlui) præ manibus pulsum meum detinens, diuque contrectans: tandemque post non brevem hæsitantiam, inquit -- Tam parum distat dies, ut probabiliter credi possit adhuc tempestiva unius, aut alterius horæ dilatio: interim admonebimus post pauxillum adhuc temporis Parochum, ut cuncta disponat satis prompte, ut solicitudini etiam tuæ morem geramus -- Atque ita valde diluculo ex largitate infinita Dei absoluta sunt cuncta; completoque præcipuo Animæ negotio, & condito successive testamento, animum etiam converti ad sanitatis curam. Et cum jam a viginti-quatuor horis febricitarem ex novissima accessione, essetq; nihilominus ea vel tunc longe intensior, ac fuissent antecedentes tempore summi vigoris, sudorque etiamnum protraheretur non tanto quidem profluvio, sed cum difficillima semper tolerantia, clareque cognoscerem, quod etsi illa die sperare possem leviusculam Febris, & colliquativi symptomatis remissionem, vitæq; ipsius protractionem, adhuc tamen sequenti die mors mihi inevitabilis imminebat, statim *sex drach.* Corticis Peruviani in tenuissimum pollinem redacti mihi afferri jussi, quem manibus ipsis meis, tremulis licet, in Vino infundere volui, & asservari in pyxide usque ad adventum reliquorum Medicorum mihi faventium, re prius cum *DD. Cervio*, & *Clerico* communicata.

Ac-

Accedentibus itaque *DD. Davinio*, & *Ramazzino*, postquam diversa illorum audivi ratiocinia, & proposita hic inde remedia (circa quæ omnia non paucæ utrinque ambages fuere) consueta inter nos libertate loquendi eosdem obstrinxi, ne gravarentur fateri, quod ego jam optime conscius periculi mei evidenter noscebam: nempe *Primo*, remedia vulgaria, circa quæ plurimas audieram dubitationes, & noveram difficultates, id certi præseferre, ut essent imparia huic morbo sanando: *Secundo*, futuram saltem Accessionem per 24. circiter horas tantum distantem, ab hujusmodi remediis inhiberi non posse: *Tertio*, eam periodum absolute crastina die futuram esse ultimam vitæ meæ. Judicium hoc absolute prolatum dum cauta tergiversatione modificare tantillum studebat *D. Davinius*, Artis nostræ, & præsagiorum ejus incertitudinem recolens, periculum tamen maximum nequaquam dissimulans, *D. Ramazzinus* in eum conversus. Cum Professore (inquit) sanæ adhuc mentis, suumque statum perspicue dignoscente, ulli officiosæ dissimulationi locus non est. Dein conversus ad me Ingenue (inquit) vera fateor, quæ dicta sunt de nostrorum remediorum incertitudine, atque imbecillitate; fateor pariter, ab illis crastinam accessionem inhiberi non posse; fateorque insuper eandem, si non absolute inferat mortem, talem saltem illaturam esse perniciem, ut quod cras non contingit, postridie tamen sit eventurum. Sed (subjunxit) quid aliud ex hoc inferre potest vir prudens, nisi quod tentanda sint omnia Artis conamina, eaque, qualiacunque sint, manui Dei adjutrici committenda cum indifferentia ad exitum quemcunque? Suspicabatur siquidem Ille, quod cognito pro irreparabili exitio meo nulli remediorum incommodo me vellem subjicere. Ad hæc itaque respondi: non alia de causa me exquisivisse judicium illud de statu meo, & ingenuam confessionem de inefficacia præsidiorum mihi propositorum, nisi ut remedium majoris spei in casu ferme deplorato ipse quoque proponerem. Corticem idcirco in pyxide asservatum ambobus inspiciendum exhibui: Casum *D. Comitis Nogarolæ* anno anteacto sanati *D. Davinio* commemoravi, & casum *D. Levizzani pag.* 140. descriptum *D. Ramazzino*, aliosque casus non absimiles successive innui: aliquid simile de me ipso, saltem pro tunc hac eadem via nequaquam desperans. Atque ita implorata prius, si iisdem placuisset, dein impetrata permissione, quam illico consequi fuit facillimum, *sex integras* Corticis *drachmas* in Vino paulo ante infusas uno haustu potavi. Quid plura? Tota quidem die Febris perseveravit in eodem fere statu, sed sudores (semper circa frontem, collum, & pectus) satis moderate fluxerunt, noctuque, cum placide nonnihil quievissem, fere omnino fuere suppressi. Mane sequenti remissa notabiliter est Febris, neque hora suspecta quicquam suscepit incrementi; immo conspicua magis declinatione, etsi esset dies afflictioni destinata, semper decrevit; adeout tertia die post assumptum pharmacum ab omni Febre immunis omnino remanserim, atque ab omni symptomate.

Supererat, ut Corticem repeterem ad diutinum tempus; sed quia menti meæ a pluribus jam mensibus, ut dixi, alte infixum erat, indigere me morbo depuratorio ad abluendas, & absumendas meorum fluidorum sordes (quas plurimas esse ex inusitato plurium mensium torpore, segnitie, somnolentia &c. alias conjeceram) ideo decrevi absolute, velle me Recidivam, quam certo opperiebar, pati potius, quam eandem forte declinando per continuatum usum Corticis fluidorum mei Corporis depurationem forsitan impedire, leviorem interim, ac diuturniorem relapsum in Febres mihimetipsi ominatus. Quodsi, ajebam, contingat, ut recidiva hæc sit pejor (quod non facile tamen crediderim) radice sua, vel eidem æqualis, mihi sat sit semel vixisse: neque enim mens est contra stimulum calcitrare, si sit in Fatis, ut moriar. Per dies undecim Febre vacavi. Octo ex his jam præterierant, ego vero non sine magno labore valebam e cubiculo egredi: adeo namque ponderosas citra tumorem tibias sentiebam, ac si plumbo essent obductæ; indicium mihi manifestum futuri relapsus. Undecima tamen die omni conatu, quem exerere poteram, adhibito, Ecclesiam (inter quam, & domum meam sola media erat Via) adivi, die videlicet 25. Julii, domumque reversus, statim a prandio Febre iterum correptus sum, quæ duplicis Tertianæ Subcontinuæ ab ini-

ab initio typum habuit, nullo sudore, nulloque præcipiti symptomate comitatæ. Cum autem ab illa, remissionem forte sufficientem ut Cortici obtemperaret circa initia saltem servante, curari renuissem per usum repetitum ejusdem remedii ob rationes allatas, acquisivit illa paulopost characterem Febris acutæ, a qua methodice ab iisdem DD. mihi faventibus sedulo curatus sum, superata videlicet opportunorum auxiliorum usu intra undecimam diem acutie, vi cujus in novum grave, sed non tam præceps discrimen adductus eram. Pariter intra vigesimam modificata est quædam, quæ rursus succreverat, recrudescentia, & abolita intra quadragesimam omnis Febris, etsi longam postmodum convalescentiam nocturnis, anomalisque motibus Febrium æmulis interspersam duxerim.

Illud denique non prætereundum (atque hujus historiæ prolixitas nonnullarum brevitatem compenset) quod, etsi aliquot ab hoc morbo præterierint menses, atque ipse Ruri degens satis firmo talo spontaneis laboribus, & assiduæ venationi indulgerem, si quando tamen Rheda vehebar, pedibus, ut mos est, supra Rhedæ pontem impositis, statim eam, vel similem saltem experiebar transversim in mediis cruribus sensationem, quam tertio *Diaphoreticæ perniciosæ* paroxysmo fueram expertus, adeoque, ne leviuscule saltem animo deficerem, quod prope sentiebam, opus erat, ut tibias horizontaliter collocarem, vel aliquo saltem modo, sive manu, sive aliter suras fortiter comprimerem, tremulo durante Rhedæ motu, quo auxilio adhibito nihil amplius percipiebam incommodi, duravitque sensatio ista ad duos, vel tres menses, ut ideo tunc, quantum licuit, ab usu ipsius Rhedæ abstinere fuerim coactus. Tractu dein temporis non diuturno hoc ipsum qualecunque evanuit incommodum, & ab eo tempore in hanc usque diem mihi (Deo dante) valetudine firmiore ac antea perseveranter uti licuit.

Historiam autem hanc prolixam non ideo per extensum exaravi, quia eam inter insigniores collocem (plures enim graviores, si non quo ad malum exitum utrinque imminentem, saltem quo ad statum actualem Ægrotantium longe majori languore obsitorum, & tantum non expirantium, in subsequentibus strictius sum relaturus) sed quia, cum mihi de cunctis intime conscio omnia phænomena probe innotuerint, eorumque adhuc sim memor, operæ pretium duxi cuncta enarrare ad illustrandam praxim, ut possimus quandoque percipere, quod sæpe Ægrotantes nequeunt se solis, nisi a nobis minute interrogantibus adjumentum capiant; satis dilucide exponere.

II. Vix evaseram ab enunciata ægritudine, nec adhuc convalescentiam meam plane compleveram, cum ab otio ruris accitus fui ad curam Praeclarissimi Viri *D. Marchionis Joannis Galliani de Coccapanis* a Secretis, & Status Consiliarii apud Serenissimum Ducem. Is tunc sexagenarius & ultra, & gracilis, arthriticus, nephriticus, studiisque, curis, & arduis assidue negotiis defatigatus, in quarto Tertianæ Intermittentis paroxysmo sudorem tam copiosum, & laboriosum passus est, ut ab eo sensim refrigerato, & incrementum Febris loco declinationis inferente, brevi fuerit ad extrema redactus. Decumbebat jam perpetuo supinus sine ullo motu, & anhelosus; sudatiunculam assiduam, frigidam cum carnibus summe frigidis, & extremitatibus impense lividis patiebatur, pulsumque potius nullum, quam formicantem habebat. Non loquebatur sponte; interrogatus tamen respondebat; sed sepulta, & clangorem edente voce. Urina illi mingendi immemori omnino suppressa cum distentione vessicæ, sed absque ulla perceptione stimuli. Lingua nigra erat, & aspera, ductoque hiante ore spiritu arescens. In hoc statu, in quo non amplius distinguebantur temporaneæ paroxysmi vicissitudines, incrementi videlicet, aut decrementi, sed angustia senper majore cuncta ruebant in præceps, Ægerque ad interitum properabat, vix cibum capiens, & sacris jam Ministris plane commissus, peracta prius ope Catheteris meliore, quo licuit, modo lotii extractione, Corticem illi propinare tentavi: quod cum tandem non sine difficultate successerit, cumque methodum meam in actum exerere perfecte potuerim, ille intra paucos dies incalescens, nec ullis deinceps accessionibus prehensus, sensim, paulatimque restitutus est, & post diuturnam, laboriosamque convalescentiam (ratione dysuriæ su-

perſti-

perstitis) perfecte sanatus, obnoxius tantum consuetæ Arthritidi, atque dysuriæ, quibus periodice duntaxat recurrentibus, ad annos XV. vegetam, activamque Vitam inde protraxit, donec expleto LXXVI. annorum cursu, e vivis decesserit, atroci dysuria confectus, & duplici post obitum reperto Vessicæ Calculo.

III. *D. Comes Andreas de Sanctis* filius unicus Cl. quondam *D. Nicolai* a Secretis pariter, Statusque Consiliarii anno 1705. duos faciles sine tamen frigore invadentes passus paroxysmos Tertianæ simplicis, lato modo loquendo, intermittentis, adeout die vacua ipsam secundam Accessionem subsequente ægre in lecto detineretur, catervas amicorum excipiens, & cum illis tota die amœniter confabulans, tertium subiit paroxysmum sine frigore pariter, simulque sine ullo symptomate invadentem. In augnento Febris sudare cœpit; cumque illi amans Genitor emulsionem ex seminibus melonnm confectam circa horam status vellet exhibere, observavit pulsum magis depressum, ac fuerit in principio accessionis. Advocat statim ille me, serius alioquin adventurum, anceps videlicet, an emulsionem ab Ægro avide expetitam offerat. Observo & ego pulsum celerem, minutum, ac insigniter depressum; observo profusum sudorem, & jactationem irrequietam. Suspendo emulsionis oblationem, & judicium de morbo ad semihoram. Cumque omnia in pejus, & in præceps ruere satis prænoscam, præscriptis pro tunc Cardiacis refrigerantibus, aliisque usitatioribus in simili casu remediis, Corticem primo a Pharmacopola larga dosi parari jubeo; & asservari, dein insto, alium Medicum in consilium vocari. Fuit is *D. Davinius*, cui cuncta narravi; & quia tota metamorphosis intra unam vel alteram horam initium cœperat; dixi: me Corticem mea methodo exhibendum parasse, si circa vesperam clariora, & certiora forent indicia imminentis, quod metuebam, exitii. Calculum ille suum addidit sententiæ meæ sub conditione perseverantis, aut adaucti periculi, meæ fidens experientiæ quo ad modum exhibendi, non satis adhuc intime, ut paulopost, eidem notum. Vespere itaque iterum inspecto Ægro, sudorem adauctum, & frigefactum comperimus; pulsum vero magis depressum, & celerem, faciem concidentem, oculos languentes, & irrequietam undequaque jactationem cum luctuosis suspiriis. His visis, statim præmisso Eucharistiæ Sacramento, Corticem, ut paratus fuerat, exhibuimus. Nocte perseveravit frigidus sudor cum anhelitu frequenti, ut ideo anceps *D. Ferrarius* Assidens, an ea ipsa hora Extremam Unctionem illi administrari curaret, metuens, ne in crastinum non viveret, me noctu advocari studuit, qui tamen ab extrema hac sacra functione pro tunc supersedendum duxi. Atque ita, cum mane aliquantulum recreatus, & pauco sudore diffluens Æger reperiretur, strenue repetitus est Cortex: ex quo quarta inhibita est Accessio, cujus loco brevis, sed copiosa, & celer subsecuta est diarrhœa biliosa, colore Corticis notabiliter infecta. Continuatum est autem ad aliquot dies more consueto remedium, Ægerque Brevi, quippe Juvenis, atque robustus ad pristinam valetudinem redactus est, nulla unquam, ne levi quidem Recidiva interruptam.

SYNCOPALIS.

IV. ANNO 1695. paulopost absolutam non sine plausu (uni quidem Deo sit gloria) *D. Comitis Nogarolæ* curationem, obstrepente adhuc per aures Amicorum fausto hujusmodi curationis rumore, anxie advolavit ad me *D. Candrinus* Medicus, instans, ut cum eo ad invisendum *D. Marcum Martini* professorem Musices, Amicum suum jam pereuntem in tertio Paroxysmo Syncopalis Tertianæ, me citissime vellem conferre, inspecturus, utrum in hoc casu locum ullum (quod tamen vix sperabat) posset habere peculiaris mea, quam nuperrime audierat, Peruvianum Corticem offerendi ratio. Amico morem gerens, statim cum eodem accedo ad Ægrotantem, invenioque jam sacrum Ministrum Animæ commendationem auribus illius intonantem; & candela accensa ad os apposita, spiritus exitum expectantem. Hoc viso spectaculo, ambo flectimus genua, piæ ceremoniæ complementum præstolantes, spectamusque a longe faciem Ægrotantis cadavericam, calorem plumbeum, oculos semiclausos, albumque tantummodo exhi-

exhibentes, anhelitum sublimem, supinumque sine motu decubitum. Excusat se Medicus mecum, & veniam poscit asseverans, quod ante tres, vel quatuor horas, Febre scilicet incipiente, non tam cito periturus videbatur Ægrotans. Revera dum ibi aliquantulum moraremur, agnovimus veram Syncopem fuisse in actu tunc cum advenimus, Ægrumque jam sensim ab eadem leviuscule resurgere. Pulsum exploravimus, nec nisi aliquot vix perceptibiles, & cum inæquali pariter intermissione distantes pulsationes observare datum fuit, etsi Febris augmentum jam caperet, & tota, quanta esse poterat, esset remissio ipsius Syncopes. Sic pariter & alia se habebant symptomata, remissa videlicet intantum, ut non amplius in ipso mortis agone esset Æger, prout fuerat paulo ante, sed tamen itaut ad vesperam circiter (erat autem tunc meridies) esset tantummodo protrahenda Vita, videlicet usque ad statum Accessionis. In hoc prognostico concordes discessimus, dixique ego Assidentibus in eo statu nil ausis exposcere: quod si Æger vespere viveret, vespere illum iterum inviseremus. Dum petebamus domum, inquit *D. Candrinus*: Si viveret Æger vespere, quid tum? Subjunxi: Si viveret, sique non moriturum crederem nisi futura Accessione, tentarem quod peregi in casu *Comitis Nogarolæ*. Sed nec is probabiliter tandiu vivet: frequens enim, & gravis hæc Syncope imminentis jam mortis prænuncia est; neque volo ego sub hujusmodi incertitudine subire calumniam inevitabilem, vel saltem derisionem, qua illudetur mihi, tamquam desperatos omnes uno remedio temere restituere præsumenti. Hoc dicto tantillum substiti, quasi me dicti pœnituisset; atque interrogavi, num Æger ex Pharmacopæa Fratrum ejusdem Medici medicamenta desumeret: & cum respondisset affirmative, hanc fraudem honestam velle me tentare subjunxi, ut scilicet pararetur validissima (qualem præscripsi in casu *Comitis Nogarolæ*) Corticis Tinctura, quæ nomine misturæ cardiacæ insigniretur, offerreturque Ægrotanti post duas, vel tres horas, si viveret, nec esset in agone: hoc tamen pacto fideliter inito, ut si sanitatem acquireret, liceret arcanum develare; sed si occumberet, tantum Confectionis de Hiacintho, vel Alchermes, Aqua aliqua cardiaca dissolutæ, describeret in sua tessera Pharmacopæus, quantum par esset pro æquando pretio absumpti Corticis; ne scilicet mihi calumnia inde eveniret, vel saltem derisio. Factum est illico prout edixi. Extracta est Chinæ Chinæ Tinctura fortis, & Ægro malevivo post duas circiter horas oblata, & non multo post repetita. Vixit adhuc, atque ab Accessione illa, Syncopeque simul evasit. Die sequente exhibitus est Cortex in substantia *ad drach. j.* mane, & sero. Altera die, qua expectabatur quartus Paroxysmus, vix apparuit levis umbra Febriculæ. Adhuc tamen nemo illum victurum credebat; adeo languidus, adeo debilis, adeo attonitus, & tantum inconcinne gemebundus apparebat. Sed quid multis? Continuato ad aliquot dies, ac repetito remedio cito sanatus est; & longam licet convalescentiam cum intermixtis levioribus Recidivis, nec non diuturnam virium imbecillitatem passus, perfecte convaluit; & in præsentem usque diem nonagenario major feliciter vivit.

ALGIDÆ.

V. DA *Joseph Barbarius* Tertiana Intermittente, primo simplici, mox duplici Ruri detentus (ita tamen ut leviter se haberet, & quotidie potis esset e lecto surgere) ut mihi se committeret, in Urbem delatus est. Eadem fui adventus die, dum solita Accessione corripitur (erat autem dies morbi quinta) adeo perseveranter frigescit, ut numquam frigori succedat consuetus calor. Jamque plures horæ erant elapsæ ab invasione accessionis; & tamen nec pulsus elevabatur, sed summe depressus, frequens, ac humilis permanebat, qualis videlicet fuerat in ipsa invasione, nec caro ullum calorem externum acquirebat, cum tamen ille intense sitiret, & in se contractus, ac nonnihil hebes de nulla alia re conquereretur. Primo aspectu culpavi illius obesitatem, ratione cujus calor, & pulsus, ut mos est, difficilius sese exererent; sed cum protrahi hunc statum usque in alteram diem cum minima tantum remissione observassem; cumque paroxysmo paulo post subsequente singula intendi vidissem symptomata, Ægrumque jam Algidum universaliter

liter fieri ut marmor, plurimis licet horis elapsis, pulsuque (si fas sit dicere) omnino carere, respirationem augeri, colorem faciei plumbeum, extremaque livida evadere cum aliquo etiam mentis torpore, & funesta tenuium urinarum paucitate, statim Sacramentis Ecclesiæ præmissis Corticem Peruvianum præscripsi valida methodo, quo solo intra triduum ab omni accessione, & consequenter ab omni periculo liberatus est: quoniam & calor blandus expansus est per universum corpus, & pulsus paulatim elevatus, ac simili proportione restituta respiratio, ut & restitutus naturalis faciei color, urinarumque debita cum abundanti simul quantitate consistentia. Paucis postea elapsis diebus, a pauxilla pariter, & sine exacerbationibus superstite Febre immunis evasit intantum, ut valuerit denuo Rus adire. Ibi tamen leviores aliquot, brevesque Recidivas passus est; Urbique etiam ipsi restitutus per totam hyemem accessiones nonnullas irregulares, & erraticas identidem tulit, quas levioribus primo remediis tractavi, mox soli Naturæ commisi, & adventanti Veri; quo nempe sponte, ac facile evanuerunt.

VI. Strenuus, & ob id celebris Bajulus Urbis nostræ, *Julius Salviolus* anno 1707. decumbebat Tertiana, ut retulit, (Febre non satis novi, an simplici, an duplici; curabatur siquidem ab alio Medico, cujus nomen libenter subticeo), vi cujus Febris septima, ni fallor, morbi die de repente ruit in præceps, consueta videlicet, sed ferociore Accessione illum inopinato de medio fere tollente. Terrefactus jure merito Medicus de alio non cogitat, nisi de Sacramentis celeriter ministrandis, & de vulgaribus Cardiacis. Cumq; Ægrum mane sequenti (erat enim tunc sero) minime victurum crederet, dixit Adstantibus, ut retulerunt, quod si forte viveret in crastinum, nunciarent: alias se minime rediturum. Funesto huic præsagio justam occasionem dedit Algor universalis Ægrotantis, & perseverans abolitio pulsus. Cum vero in hoc statu permansisset Æger per totam noctem, mane nescio quo spiritu ductus, institit advocari non Medicum suum, sed me, qui alias in casibus arduis, & signate de vulnere quondam Abdominis penetrante illum feliciter curaveram in Nosocomio. Advocor itaque per internuncium titulo caritatis, ut Hominem jam jam pereuntem velim solari saltem, si non sit locus curationi, mihique interim subticetur circumstantia, quod ab alio curetur Medico, cum quo nulli alii facile est convenire. Accedo ad Ægrum, illumque intueor a se ipso valde dissimilem, exhaustum videlicet, ac si a duobus jam mensibus ægrotasset; pulsum dilgenter perquirens, non percipio; carnem vero universi corporis sentio frigidam, ut marmor, urinamque paucam video, ac impense rubram. Cæterum mente alacrem, parum siticulosum, atque oculis adhuc vividis, sed supra consuetudinem micantibus præditum reperio. Tum inquit ille -- Jam nosco, & sentio me mori. Deo dante munitus sum Sacramentis, & promptus ad implendam voluntatem Dei. Curabar ab alio Medico, qui me jam mortuum putat, heri siquidem sine pulsu me dereliquit; an modo sim in eodem statu; ignoro: agnosco tamen, me sic diu vivere non posse. Nihilominus obsecro te, ut velis curam mei suscipere, & dimissis omnibus delicatulis inspectionibus adjuvare me, si ullus (quod vix credam) locus est saluti meæ -- Denique cum me hæsitantem nosset; ne scilicet viderer injurius alteri Medico, cum quo cæteroqui de remedio conveniere erat impossibile, nil intentatum reliquit, ut me suaderet ad opus: recolens, quod ab antiquo Pater ejus fuit famulus Patris mei: quod idem meus Genitor Ægrotantem ipsum suscepit ad Sacrum Baptismatis fontem, & similia. Sed mea jam me satis suadebat conscientia, ne illum forte sanabilem desererem, intentato remedio innocuo, & probabiliter salutari, videlicet Cortice, priusquam nova insurgeret lipyriam referens, & plane lethalis accessio.

Difficultas erat circa modum offerendi remedium, & evitandi calumniam, si occubuisset Æger, vel censuram inurbanitatis, si inscio Medico curante obtulissem. Proposui ideo Febrifugum, ac præscripsi in schedula juxta dosim, & methodum in hisce casibus mihi familiarem, dixique Ægro, & Assidentibus, statum illius esse summe periculosum, ut ipsi noscebant, non tamen esse plane desperatum: & si quidquam esset; quod posset illum sanare, esse id solum, quod in ea sche-

schedula præscriptum prostabat (eo siquidem solo plures etiam pejus degentes sanati fuerant) an vero idipsum illi eventurum esset, me plane ignorare. Monui idcirco, ut iterum, ac statim advocaretur Medicus curans, illique nomine meo ostenderetur ea schedula; & quandocunque ipse eam approbasset, eadem uterentur: sin minus, sequerentur opinionem, quam vellent; neque enim amplius opus erat interventu meo, dum eo remedio uterentur, prout præscripseram, multoque minus, si non uterentur. At cum mihi obtruderetur (quod & ego certo prævidebam, neque ideo conscientiæ meæ videbar integre satisfecisse) hoc esse idem, ac nihil agere, ob prævisam indubitabilem rejectionem, & proscriptionem remedii, intimo quodam impetu motus sum ad id exequendum, christiana videlicet impellente caritate, quod nunquam peregeram, & quod nunquam posthac, nisi in similibus circumstantiis acturus sum. Spreto metu calumniæ, neglectoque omni officio, Vitæ Ægrotantis infenso, auxilium spopondi, statimque domum meam adii, & Corticem, quem penes me ad domesticos usus asservo (nil autem aliud medicamentosum degit domi meæ, neque ipsa Theriace) in Vino dispostui partitis dosibus exigentiæ proportionatis.

Et quoniam casus urgens Nobilissimæ Virginis me celeriter advocabat longe ab Urbe, opus plene adimplendum commisi Juveni praxim sub me addiscenti, qui egregie opus ad suum complementum provexit; unde redux ego in Urbem inveni Ægrotantem (primus quippe fuit ille præ nobilibus, penes quem fuerim) jam excalefactum, & pulsu aliquo donatum, Cumque nulla amplius ab epoto valide medicamento Accessio apparuerit, sensim ac sensim intra paucos dies integre restitutus est. Dolui equidem, quod pendente usu, & actione Corticis, cum Medicus ordinarius nil tale sciens, & ad Ægrum suum invisendum sponte reversus, pretiosa illi medicamenta, ipsamque resurgente pulsu Salvatellæ sectionem præscripsisset, Adstantes simulassent cuncta fieri, quæ ille quidem præscripserat, sed quæ vere nullatenus fiebant: magisque doleo, quod dum lætabatur ille de curatione felici, quam lubentissime illi concessissem, rem totam revelassent eidem, & in me forte indignationem illius concitassent. Sed quis plebeculam novit continere? Uno verbo; me vix bis, aut ter Ægrum invisente, tota curatio felicissime peracta est. Et licet ob diuturnitatis impatientiam ad paucos tantum dies passus fuerit Æger remedium paulatim assumere, & deinceps renuerit illud repetere: immo licet prava victus ratione uteretur, & laboribus, ac ludis nervosis intemperanter indulgeret, nullam tamen unquam recidivam fuit expertus. Quod magis fortasse miratus erit Medicus ordinarius, qui re Corticis intellecta maximum illi timorem incusserat de morte nihilominus propter usum Corticis intra annum inevitabili Fato subeunda.

VII. *Jacobus* N. Auriga Serenissimæ Ducissæ Brunsvicensis Dominæ meæ laborabat Tertiana duplici, illique medicinam faciebat alius a me. Is cum morbum repente fieri prope lethalem nosset, me accivit, qui, ut teneor ex officio, lubenter accessi. Algebat jam a duobus diebus Ægrotans, pulsus erat illi vix perceptibilis, sudatiuncula frigida collum, frontem, & superiores artus occupabat; Urina crassa erat, pauca, atque admodum saturata, anhelosa respiratio supinusque decubitus. Adhuc tamen manifesta erant nonnihil statis horis subobscuræ cæteroqui accessionis indicia, necnon perceptibile levamen aliquod matutinis horis. Oblatus illi est ideo nulla mora interposita Peruvianus Cortex methodo mea, atque intra paucos dies sanatus est Æger, novam tamen post mensem circiter recidivam passus, a qua debiliore quidem, sed diutius protracta, novo tandem usu Corticis perfecte liberatus est.

VIII. Ad Algidas referam quoque Febrem, mihi ceteroqui in exortu suo ignotam, qua detinebatur *D. Marcus Antonius Origonus* Sacerdos septuagenarius circiter, & in Juventute sua celebris Cantor. Curabatur ille Febre, ut ajebam, nescio qua a Medico Chinæ Chinæ penitus adverso: erat nempe ille idem; qui curabat Bajulum *Salviolum* nuper relatum. Is Febrim carere periculo, ac benignam esse, semper asseveraverat, ut latum fuit, cum nocte quadam (nescio quo casu) Æger ruit in præceps; perfrigeratur repente totus, minuto sudore circa pectus difluit, & circa superiores artus;

ctus; fit subinde anhelosus; pulsuque fere abolito languet, ac deficit. Diluculo summa celeritate advocatur Medicus, qui re inspecta institit statim administrari Ægro festinanter deficienti Sacramenta Ecclesiæ, non aliud quicquam agendum superesse, fassus. Interrogatus postea, unde tam præceps exitium in morbo, quem ultima etiam visitatione tutum pronunciaverat, respondit ea ipsa nocte morbum eumdem malignam impense naturam adeptum fuisse, neque de repentinis hisce mutationibus prævidendis, aut prohibendis, sicut nec reparandis, Medicum teneri. His auditis, convocatus est alter Medicus, nempe *D. Floranus*, ut casum inspiceret, consultaturus postea de remediis cum Medico ordinario, si locus fuisset. Inspecto autem Ægrotante, & intellecta rerum serie, respondit iste: exitium esse irreparabile; deinde subdidit, forsitan in hoc casu locum habere posse peculiarem quandam meam methodum exhibendi Chinam Chinam, prout a me in colloquiis familiaribus alias audierat: ideoque hortatus est consanguineos Ægrotantis, ut me potius advocarent, & abiit. Ne vero ego renuerem alienam curationem suscipere solus, vel cum Medico Corticem non admissuro altercari (abstinere siquidem a curationibus alienis, & ab altercationibus mihi summa religio est) innuit, optimum consilium esse, ut preces porrigerent Serenifs. Ducissæ Brunsvicensi, ejusdem Sacerdotis benignissimæ Protectrici, ut me ad illum invisendum, atque curandum mittere dignaretur. Ita ad unguem factum est. Accedo itaque jussus ad Ægrotantem, & invenio in statu supra relato. Nil valet ipse respondere præ languore interrogationibus meis, neque ab Assidentibus quicquam aliud extorquere possum, nisi quod tolerabiliter se habere videbatur diebus anteactis, sed quod nihilominus illum assidue febricitantem crediderunt, etsi Medicus bene habentem pronunciasset. Tandem protulerunt tamquam rem indubitatam, Illum diebus semper imparibus, & alternis pejus notabiliter habuisse. Hac una fretus circumstantia, Corticem illico præscripsi *ad unciam semis*, quam intra tres, vel quatuor horas duplici haustu potavit. Die sequenti pulsus aliquantulum resurrexit, nec ulla sensibilis accessio observata est. Repetitus est Cortex *ad drachmam unam* mane, & sero die subsequenti, dein per aliquot successivos *ad drach. fs.* semel tantum in die, intra quos dissipatis lethalibus omnibus symptomatis Febris evanuit, remanente tantummodo maxima virium imbecillitate, & recurrente post duas, vel tres hebdomadas una, vel altera recidiva leviore, eodem Cortice repetito sublata, sed difficili convalescentia superstite: adeout non prius, quam post tres menses, valuerit domo egredi, & sacrificium offerre. Vixit tamen ad plures annos incolumis, atque vegetior ac antea.

IX. Ambigo, utrum ad Algidas pariter, an potius ad Diaphoreticas (quippe quæ particeps utriusque naturæ visa est ante inhibitum illius progressum) referam Febrim, qua die 17. Februarii anni 1709. correptus est Nobilissimus Adolescens *D. Comes Claudius Rangonus*, robusto æque, ac obeso corporis habitu præditus. Curabat illum Medicus, cujus quoque nomen lubet subticere; non enim cum Opinantibus uspiam mihi res, sed tantum cum Opinionibus: utque mihi in exponenda morbi historia fuit relatum, Febris Ægrotantem primo invasit cum rigore, & obscuro frigore, diuturno tamen, ita ut nonnisi post plures horas pulsus depressus, ut tunc temporis assolet, sese extulerit. Frigori fere statim præcox successit sudor in partibus superioribus, quo tum perseverante, tum mox cessante, Accessio nihilominus protracta est admodum, ac tandem soluta. Secunda die bene se habuit, non perfecte tamen creditus immunis a Febre. Tertia die rediit Accessio secunda anticipans cum quadam vomituritione, frigus fuit adhuc minus sensibile, sed longiuscule protractum: cæteræ Paroxysmi vicissitudines, sudor nempe immaturus, & declinationis protractio, eodem prorsus passu processerunt ac antea. Quarta die levius habuit, omni tamen Febre non plane carens, Urinamque reddens turbatam, crassam, rubram, & paucam; quamobrem a Medico curante præscripta est phlebotomia, clystere præmisso. Vespere tamen motu inexpectato novus Paroxysmus supervenit, quo Tertiana de simplici facta est duplex Continua, saltem Spuria, sive per subingressum. Die sequente, morbi videlicet quinta, cum nova, & proportionata anticipatione rediit mane hora 15. Accessio ex primariis tertia

cum

cum exiguo rigore: adeout pulsus initio Accessionis se minime concentrarit; ut mos erat; verum etiam post duas horas, & ultra ab invasione Accessionis, sensibiliter apparuerit. Statim vero, & ex improviso quædam erupit universalis cutanea efflorescentia cum papulis rubris, quæ insignem Ægrotanti molestiam intulit; subinde vero pulsus depressus est, itaut per aliquot horas omnino latuerit, nec ullo tactu potuerit percipi. Ambigebatur tantum, an in sinistro carpo obscura quædam perciperetur pulsus formicantis imago; sed hæc eadem credita est illusio ab ipso Medico curante, vel motus arteriolæ extremorum digitorum tangentis Medici, & valide comprimentis. Jactabatur tunc irrequietus Ægrotans, nesciens momento temporis consistere, potumque impatienter poscebat inexplebili siti vexatus, lingua licet non admodum arescente. Sudatiunculam interim, evanescente jam efflorescentia cutanea, patiebatur circa pectus, & frontem cum angustia, & inquietudine usque crescente.

Horret Medicus his visis, & jure pavet, sociumque in subsidium curationis exposcit. Accedo ego celeriter accitus, & quoniam sperabile videbatur, pulsum adhuc posse resurgere, febrilemque calorem posse se se exerere, licet ad aliquot jam horas uterque lateret, dedi manus adjutrices, ut ea præsidia adhiberentur tum interius, tum exterius, quæ motum humorum, & sanguinis promovere credi solent (quidquid sit de veritate rei) atque ideo cucurbitulas siccas universo corpori affigi consensi, frictiones insimul celebrari, stibiumque diaphoreticum subinde exhiberi, superepotis liquoribus, qui vim illius qualemcumque adjuvare possent: subdens insuper, quod resurgente, ut sperabam, pulsu, oportebat tempestive cogitare de inhibendo altero Paroxysmo periculosissimo, ac probabiliter lethali. Administrata itaque sunt cuncta, & plures elapsæ horæ ab ipsa administratione; nec tamen pulsus redire noscitur, etsi cæteroqui pulsu insigniter elato, ac turgido dotatus naturaliter sit Patiens, obesus licet. Crescit interim jactatio vorticosa, sitisque nullo potu explebilis; sudor ardentis pectoris, & colli jam indusia madefacit, sicco, & vix subtepido existente reliquo corpore; manus pariter circa carpum sudant subfrigidæ, frons vero, & capilli copioso sudore diffluunt frigido, aut male tepente, necdum umbra pulsus apparet. Admonitus Æger de periculo confitetur peccata sua, Venerabile Sacramentum Eucharistiæ mox assumpturus. Interim ego a duabus jam horis & ultra inculcabam Medico, necesse esse statim confugere ad usum validum Chinæ Chinæ, nec aliud quicquam superesse, a quo Vita Ægrotantis posset servari: altera quidem die dummodo tandiu viveret, novus debebat ingruere ex suborta jam Febris duplicitate Paroxysmus, & subsequente postmodum die valde diluculo gravior alter, atque lethalis. Fatebatur Ille periculum præsens, fatebatur inevitabilem quartam accessionem (& inde consequenter mortem) Febrem tamen, duplicis licet tertianæ typum servantem, ut jam Continuam, atque Malignam Cortici minime cessuram, mordicus sustinebat, ipsumque idcirco Corticem in illa ullo pacto convenire non posse. Opponebat insuper habitum Corporis obesum, in quo non profuturam Chinam Chinam hariolabatur. Obtrudebat etiam in casu jam pereuntis celebrem caussæ morbificæ, & humorum fixationem, ac inde futuras recidivas. Has ego cum lubenter admitterem, immo & anxie exquirere profiterer, ac tantum inducias morti, subdebat animose, sæpius etiam Ægrotantes obire cum China China in stomacho, meque diversa afferentem esse nonnihil præoccupatum favore hujusce Remedii, neque se idcirco experientiæ meæ acquiescere posse (*Experientia siquidem sine ratione*, confidenter ajebat, *est Navis sine Rectore*) neque in meam sententiam æquo animo esse descensurum, nisi alius quispiam Professor votum decisivum apponeret. Atque ita, licet nonnullas identidem interfereret officiosas protestationes, humaniorum recordationum titulo convalidatas, me tamen propositi sui tenax usque carpebat. Instabat denique, oblationem Remedii prorogari saltem in sequentem diem, substituens interim illi, immo anteponens Lapidem Bezoarticum, non tam ad promovendum sudorem illum symptomaticum, quo durante videbat Ægrum in præceps ruere, quam ad resistendum malignæ, ut ajebat, qualitati, pulsum de-

primenti, cujus elevationem China China, ipso judice figens, præstare nequibat.

Ferebam ego patienter hæc omnia, atque ad singula placide respondebam, reponens tantummodo adversus petitam dilationem non modo occasionem præcipitem, sed & Casum funestum, quem *Lib. 3. Cap. 5. Hist. 2.* retuli de prædefuncta Genitrice D. Decumbentis, cui ob ejusdem Medici cunctationem nequivit ad complementum Cortex administrari. Tandem mea fretus experientia, ne dicam, quadam supra Auditorem quondam meum auctoritate, stimulante me acriter fervore servandi, quem ob frivolas cavillationes perire noscebam, coactus sum erumpere in hanc animosam propositionem coram præcipuis Equitibus Urbis nostræ, ipso paulo post conscio Serenissimo Duce Domino meo. *Ni Æger iste Chinam Chinam cito hauriat, uti præscribam, illum perendie moriturum prænuncio; si scito hauriat perendie sanum fore: utrumque autem ea certitudine, qua ignis congrue applicitus comburit stuppam, & non comburit non applicitus.* Cum vero his non obstantibus suæ sententiæ immobiliter adhæreret Medicus curans, nec alter conquisitus reperiretur, laberetur autem occasio præceps, Ægerque jam inciperet sensibilius, atque universaliter perfrigerari, durantibus iisdem symptomatis, & præsertim omnimoda pulsus abolitione, Nobilissimus æque, ac omnifaria eruditione conspicuus D. Decumbentis Frater Primogenitus *D. Marchio Joannes Maria*, qui me uti suum Medicum ad curationem superacciverat, cognito, pro eximio, quo pollet, mentis acumine, parique prudentia, rationum pondere, meæque plurimum fidens imbecillitati, & tribuens experientiæ (quam pro Cymbula cum Rectore humaniter habet) institit ea, qua semper assolet, comitate, ac morum suavitate, ut peragerem libere quidquid eo casu proficuum crederem; asserens, id non ægre laturum Medicum curantem, quem ideo hæc audientem, atque silentio tacite comprobantem, secum adduxerat ab Ægrotante ad me. Suspensa itaque ad breve intervallum temporis, quæ proxime celebranda erat, Sanctissimi Viatici oblatione, præmissa est illi, quippe longiusculum tempus exigenti, celer oblatio Corticis jam parati ad *drachmas tres* ex Vino tenuiore potandas (Medico curante cubiculum quidem intrante, forte ne socius criminis videretur) atque evestigio celebrata est pariter Eucharistici Sacramenti administratio, circa horam nempe inclinantis diei vigesimam tertiam.

Supervenit forte tunc temporis, me vix recedente, *D. Davinius* conquisitus tempore disputationis, ut dissidium componeret, sed non inventus, qui præterlapsam agnoscens consulendi occasionem circa oblationem remedii, Ægrumque intelligens aliis intentum, abiit illo nequaquam inspecto. Rediit tamen circa primam noctis horam, quo tempore pulsus incœperat nonnihil se exerere, & laboriosus sudor imminui. Admonitus est de rebus disputatis, & actis, ac de suo circa eas judicio requisitus. Respondit ille: Remedium jam esse propinatum; nec proinde locum esse disputationi, an esset propinandum, necne. Interrogatus postmodum, quid ipse speraret ab usu remedii, eidem fortasis haud satis fidens in tali angustia (quippe qui in præcedente, licet longe majore, Ægrum non viderat) respondit, Chinam Chinam, ut & alia quoque remedia, habere sua vigoris, & inefficaciæ tempora, adeoque in quibusdam Constitutionibus mira præstare, in aliis nequaquam; quod & in suis *Constitutionibus Epidemicis Mutinensibus* asseruit jam *Cl. Ramazzinus* (licet in illis de Perniciosis *nostris* nulla sit mentio) Corticem scilicet in calidis, & siccis Constitutionibus prodesse; obesse vero in frigidis, & humidis. Cum vere ea tempestate, qua nondum Ver advenerat, nullum adhuc periculum factum esset de Cortice, in aliis quandoque tempestatibus plurima operato, nullum, inquit, eo casu ferri posse de futuro eventu judicium. Subdidit tamen præter alia, ut amicum decet, officiosa verba circa usum, & opportunitatem hujusce remedii plurimum tribuendum esse peculiari experientiæ meæ, atque his dictis discessit. Eo vix abeunte, ipse adveni circa primam pariter noctis horam, inveniensque pulsum sese attollentem, & sudorem symptomaticum pari proportione sese imminuentem, alacri animo *drachmas duas* novi Corticis similiter ex Vino potandas circa horam octavam ejusdem noctis

ctis offerri jussi, mane vero hora 15. *alteram drachmam*. Atque ita inæquali hac artificiosa partitione, intra horas sexdecim *drachmæ sex* Corticis fuerunt absumptæ.

Inspecto tunc temporis Ægro, Febrem inveni admodum conspicuam cum calore universim expanso, & cum pleno, ac valido pulsu, ad quem forte respiciens D. *Davinius*, qui mane quoque sponte Ægrum inviserat, phlebotomiam (ut mihi mox retulit), si supervenissem, proponere meditabatur; sed cum non supervenerim, urbane dimissus recessit, non rediturus. Accedens autem ego, atque Ægrum inveniens jam universaliter excalefactum, pulsuque insigni præditum, utut non modice febricitantem, tanquam rem habens in vado, nulli alii remedio incerto fidere volui; sed soli Cortici, nullo adjumento indigenti (leviore tantum inde servata Methodo) unice insistere. Immediate post meridiem, majorem adhuc caloris, & Febris intensionem percipere mihi sum visus cum pulsu insigniter elato, ac turgido. Vespere autem notabilem inveni Febris remissionem (utut eam exacerbatam esse, fuerit falso prolatum) cum sudore blando, ac universali, modico tamen, nec admodum copioso, cui successit nox tranquilla cum placido, & semel tantum interrupto somno, occasione scilicet sumendi *alteram*, quam præscripseram, *drachmam* Corticis; qua epota, pacatum iterum somnum usque in sequens mane Æger protraxit. Erat hæc dies suspecta, morbi nempe septima, qua die circa horam 13. contingere debebat Accessio gravior, quarta videlicet, supputatis tantum primariis. Ast cum ego accederem hora 16. (neque enim ulla me angebat solicitudo citius accedendi, ob moralem certitudinem de fausto futuro eventu) inveni Ægrotantem, ut prænunciaveram, in tuto, exigua videlicet Febre detentum, urinam non amplius imminutam, rubram, ac crassam, sed copiosam, subcitrinam, ac diaphanam reddentem cum suo eneoremate, omnibusque signis coctionis: uno verbo sanum quo ad sublatam lethalem periodum, & quo ad omnia, exceptis reliquiis sensibilibus Febris jam continuitatem adeptæ, quæ tamen reliquiæ intra duos tantum dies (quibus *semidrachmam* Corticis quotidie hausit Æger ad complendam unciam illius) penitus extinctæ sunt, nullo alio concurrente remedio. Extirpata celeriter in hunc modum Febre, per septem dies vacavit ab usu Corticis, & cujuscumque remedii (quo tempore non parva fuit difficultas in detinendo domi Ægrotante) quibus elapsis iterum sumpsit primo mane *drach. j. ʃs.* Corticis, altero *drach. j.* & per tres alios subsequentes dies *drach. ʃs.* pro qualibet vice; & sic novam *semunciam* Corticis ad præcautionem assumpsit. Interjecta vero alterius hebdomadæ quiete, aliam rursus *semunciam* in octo partes divisam intra octo pariter dies (quotidie scilicet ad *drach. ʃs.*) absorpsit, remedioque terminum posuit die ipsa Verni Æquinoctii, nullam inde, Deo dante, recidivam, nullumque incommodum passus, utut causam Febris intus detentam, fixatam, coercitam nonnemo diceret, *Furemque domi latentem*, *necdum expulsum*, nova damna illaturum hariolaretur.

At bone Deus! Etsi recidisset, ut ipse præmiseram posse contingere, quid tum? Nonne is antea, minime expectata recidiva, peribat? Ast inquiet aliquis, qui rem non vidit: Sanatus esset etiam aliis remediis, Lapide scilicet Bezoartico, Cardiacis, & hujusmodi. Effatum hujuscemodi non tam facile admittent periti Medici, & ingenui. *Mercatus* certe, cui notus non erat Cortex, longe aliam prognosim instituit in talibus circumstantiis. De *Mortono*, quippe suspecto, etsi veridico, non loquor. Verum concedatur. Nemo tamen spondere hoc ausus est cum Lapide Bezoartico, ut ego ausus sum experientia fretus, spondere cum Cortice. Tandem hoc saltem stet: neque tam cito, neque tam blande ullis aliis remediis salutem obtineri potuisse, ut obtenta est usu Corticis, tot Syrupis, tot Confectionibus, tot Cucurbitulis, tot Vessicantibus locum surripientis. Subdet tamen quispiam. Forte tunc erat terminus naturalis morbi. Ita profecto. Febris tertiana duplex continua & tandem maligna (talem quippe descripsit ipse Medicus curans) cum urinis ab ipso initio turbidis, & imminutis, cum sudore frigori Febris statim succedaneo, quæ die quinta constantem inferat, omnimodamque pulsus abolitionem cum sudoribus symptomaticis, partialibus, & male tepidis, jactatione irrequieta &c. vere solet, dictum factum, ex se solvi felici-

te, & aboleri. Hæc adamussim est via, qua quotidie ad salutem iter, sed æternam. Miror sane, quod ante factum nemo hæc tam secunda prævideri, cum ego fidenter prædixerim, innixus tamen virtuti Corticis, meæque de ipso, ac de mea Mothodo experientiæ. Sed esto; demus hæc omnia, ipsique insimul Soli lucem denegemus. Quid inde? Saltem (infero) Cortex non nocuit, neque obstitit huic palam advenienti felicitati, vel humores figendo, vel aliud quodpiam crimen patrando. Poteftne minus tribui remedio tam evidenter admirabili, & pereuntis Hominis liberatori? Sed neque hoc plane concedetur, si quindecim ab hinc annis ephemera corripiatur Nobilissimus Patiens. Vivit interim perfecte sanus, vivetque favente Deo. Hoc mihi sat est, etsi forte contendatur, illum aliunde vivere.

X. In genere pariter Algidarum Intermittentium insignis est ea, quam me suadente, licet curationi nequaquam præsente, felicissime absolvit *D. Candrinus*, ut subinde ab eodem accepi, in ægritudine *D. Sigismundæ Nardæ* prope octogenariæ. Hanc itaque in quadam Accessione Febris tertianæ universaliter frigefactam, nec amplius recalescentem, pulsu penitus destitutam, & jam pro deplorata communiter habitam (id suadente morbi præcipitis violentia, atque ætate decrepita, cum ceteris algoris funesti, & deficientiæ pulsus symptomatis) intra paucos dies integre restituit Peruvianus Cortex post Extremam Unctionem mea Methodo administratus, Ægra ad multos postmodum annos superstite.

SUBCONTINUA MALIGNANS.

INnumeras propemodum Febrium hujusce speciei referre possem historias, & quidem quoad accidentia plurimum dissimiles, in curatione autem simillimas, quatenus omnes jugulatę sunt uno Cortice Peruviano, modo celerius, modo lentius, modo parcius, modo liberalius, prout opus visum est, administrato. Sufficiat tamen selectiores nonnullas adducere; atque una, vel altera fusius descripta, cætera strictius, proportione scilicet a peritis facile intelligibili, transigere, quarum nihilominus momentum minime levius est, sed saltem æquale, etsi tale non semper appareat, ut ab Ægrotantibus ipsis satis notis, eorumque Assidentibus potest facile quilibet saltem Nostras certior fieri.

Nolim tamen pusillum aliquem, qui viderit in prægressis, & in subsequentibus Historiis, Sacramentorum administrationem præcessisse fere semper ante administrionem Chinæ Chinæ, sibi suadere id factum in gratiam remedii, quasi illud sit experimentum aliquod periculosum, quod tentare non liceat, ni prius consulatur Animæ; sed sciat, videatque, id factum esse ob exigentiam affectus summe periculosi, & exitii certo imminentis, quoties ob accidens aliquod China China illud remorari potis non fuisset. Quamobrem in illis casibus non aliud actum est in hac linea, nisi quod æque actum foret semoto etiam Chinæ Chinæ usu, actumque est ideo præcise ratione Morbi, non ratione Remedii.

XI. *D. Jacobus de Carrettis* Sacerdos, Serenissimi Principis Foresti Estensis Capellanus, duplici Tertiana laborabat, intermittente quidem, sed longas, sibique immediate succedentes accessiones habente. Tractu dierum aliquot, non obstantibus remediis ex arte adhibitis, Febris cœpit quadam continuitatis speciem præseferre; ut & symptomata Febrium acutarum propria; servabat tamen adhuc periodos suas, obscuras quidem, se ad aliquo nihilominus brevi rigore, levissimaque extremorum perfrigeratione conspicuas. Succedebat autem statim calor maxime mordax, Coma quoddam semper pervigil, urina summopere saturata, & quoad quantitatem admodum imminuta, summaque perpetuo linguæ ariditas, atque scabrities sine siti, immo cum omnimoda non curantia potus. Prosecutus sum nihilominus curationem vulgari methodo, prout incœperam; sed irrito successu: exacerbationibus etenim jam fere abolitis quoad signa exteriora, cæterisque omnibus in pejus ruentibus, res eo sensim devenit, ut jam de vita illius actum esse pronunciaverim, spiritualibus tantum auxiliis, Sacrisque Ministris eundem committens; neque enim alium quempiam videre facile est, signis talibus plane lethalibus, non repente, sed paulatim de die in diem acquisitis stipatum, qui paulopost non occumbat. Jacebat siquidem supinus immobiliter quoad omnia membra, brachiis exce-

exceptis, ruebat in pedes, respirabat crebro anhelitu, & ore semiaperto; linguam nigram prorsus habebat, scabramque veluti folium borraginis, quam insuper nequibat exerere, dentesque nigro pariter, ac denso lentore obsitos. Nullum verbum articulate proferebat; submurmurabat tamen assidue, sermone quodam balbutiens minime intelligibili, jactabatque brachia, quasi quidpiam vellet prehendere per aerem, sed tandem tremulis unguibus nil aliud, quam floccos linteorum carpebat, plicas cum eorum fimbriis modo casu conficiens, modo ignarus iterum explicans. Hoc territus spectaculo abii: imumque jam prope attingens januæ vestibulum, conversus ad *D. Franciscum* Fratrem ejus me comitantem, condoleo cum eodem de Fratris jactura. Dum vero sejungor ab illo, remque jam plane desperatam esse inculco iterum, subdo insimul quasi per modum contemptus, posse tantummodo tentari remedium, quod forte potuisset prodesse, si citius fuissem ausus tentare; sed modo neque sperabile esse levamen ullum, neque possibilem in ægro deglutitionem remedii, ridiculumque esse in tali statu quicquam experiri. Animum tamen mihi addidit sedulus Frater ut præscriberem quidquid luberet, se offerens paratum ad omnem diligentiam; ut ægro cochleatim remedium ingereret: mecumque pactum iniit de non revelando cuiquam nostro tentamine, ne aliis quidem Fratribus, jam cubitum euntibus, illique curam ægri corpoream relinquentibus, ne scilicet remedio insonti opprobrium eveniret, aut culpa in casu evidentissime deplorato. Sub hac conditione præscripsi *unc. ſs.* Corticis, quo citius fieri posset (siquidem absolute posset fieri) illi offerendam, subdens Fratri, me mane (erat enim nox) si Æger viveret, victurusque esset saltem usque ad tempus novæ, obscurissimæ exacerbationis, aliquid ultra præscripturum. Hausit æger cito, licet particulatim, totam dosim, & mane vixit adhuc; cumque aliquam remissionem leviusculam esset assequutus, prout semper horis matutinis quoquo modo antea consueverat, alacriter *aliam semunciam* Chinæ Chinæ præscripsi satis celeriter absumendam. Hanc pariter assumpsit; ne longior sim, cœpit vespere, Febre non amplius exacerbata, melius se habere, & melius adhuc deinceps progredi; adeoque consueta methodo ad dies aliquot in usum ducta, repetito videlicet sensim remedio, pristinam tandem sanitatem cum segniore tamen convalescentia recuperavit, nunquam amplius recidens, sed plurimis licet ab eo morbo annis elapsis perfecta perfruens valetudine.

XII. Uxor Aurigæ cujusdam Aulici Tertiana duplici violenti motus, validęque intensionis detinebatur, cujus videlicet Paroxysmum quemlibet vix tantillum remissum, plurimumque a solutione distantem, excipiebat superveniens alter, adeout Febris esset indesinenter Continua; motum tamen sensibilem servans Intermittentis adinstar. Præmissa, & repetita sanguinis missione, aliisque remediis methodicis, quoniam Febris ad gradum ęqualis continuitatis properabat, taliaque celeriter acquirebat symptomata, qualia Febribus malignis, atque lethalibus competunt, decrevi Corticem temperanter saltem adhibere. Erat autem ægra hæc tunc perpetuo vigil, perpetuo siticulosa, arescebant fauces, & lingua, jactabatur assidue, & non semel absque causa manifesta insigniter deficiebat animo. Urinam tenuem substantia reddebat, & quantitate modicam, pulsumque nonnihil quidem resistentem servabat in remissione Febris, sed in augmento, & statu summe inęqualem. Præscripto leviter, scilicet *ad semidrachmam* in forma boli cardiaci, Cortice per duos dies (semel tamen tantum in die) parum profici visum est quoad syptomata, quæ graviora potius fiebant, quatenus aliqua insuper aderat mentis confusio, & torpor; quod symptoma Sacramentorum ministrationem ursit. Febris tamen ipsa ad majorem aliquam remissionem videbatur interim pertingere. Quamobrem eundem Corticem mane, & sero repetendum duxi; quo circa nonam morbi diem peracto, Febris cœpit sensibilius imminui, & perfectam fere intermissionem acquirere; adeoque remedium fidentius continuatum est: sed interim pone unam aurem una Parotis apparuit, & altera die pone alteram altera. Tunc, fateor, non parum hæsitavi circa continuationem Corticis; sed meis motus rationibus, eidem remedio insistendum censui, rursus tamen semel in die, quoniam & Febris parvula facta erat;

erat, & Chinæ Chinæ quantitas decens absumpta. Quid plura? Intra decimam-quartam morbi diem paulatim evanuere Parotides, & intra decimamseptimam omnimode Febris, convalescente citissime (resumptis quippe facillime viribus) Ægra, nullum inde incommodum, nullamve recidivam passa.

XIII. *D. Catharina Mundatoria* septuagenaria ingruente Hyeme laborabat Tertiana duplici, per subingressum paroxysmorum Continua, eamque curabat *D. Candrinus*. Cumque accessiones ita inciperent se se mutuo excipere, ut de Continua essentialiter jamjam ille metueret, quod symptomata vehementiora insuper suadebant, cogitavit de offerendo Cortice; anceps tamen cum esset non parum, me statim in consilium vocavit. Ego cum remissionem laudabilem Febris accessu meo invenissem, nec symptomata reputassem adeo vehementia, quin solutio morbi via ordinaria sperari posset, idcirco reservata Corticis oblatione in casu majoris exigentiæ, pro qua tempus sufficiens superesse mihi suadebam, ab hujusmodi oblatione tunc supersedendum duxi. Sed paulopost me dicti, & facti fere me pœnituit; altera namque die exacerbatio fere insensibiliter, & subdole invasit; in augmento autem, & statu, tota quanta esse potest in Juvene, & tempore æstivo, fuit intensio, & violentia symptomatum. Linguæ ariditas, & sitis nullo potu explebilis, jactatio assidua; & integumentorum projectio, urina crassa, & rubra, anhelitus anxius, calor mordax, pulsus tamen interim exilis, celer, & inæqualis, motus manuum, & linguæ tremuli, subsultus tendinum, ardor faucium, & ipse singultus erant accidentia morbi. Sperabam equidem, hæc omnia consuetæ remissionis tempore debere remitti insigniter; sed aliud successit ab eo, qud expectabam: protracta namque est Febris, & protracta pariter sunt symptomata. Quamobrem cum mane sequenti cuncta adhuc non parum vigerent, licet parumper remissa, dubius hærebam, metuens, ne lapsa esset occasio exhibendi Corticem. Cum tamen Venæ sectio, aliaque valida præsidia sufficienter administrata fuissent, & periculum esset in mora, si in levioribus hæreremus, non modo ad Corticem confugi, sed quia metuebam imminens exitium in exacerbatione, vel sequenti, vel saltem correspondente, præmissis præ casus urgentia Ecclesiæ Sacramentis, illum validiore aliquantulum methodo usurpandum, ac mox repetendum dum duxi; quod illico factum est: & (mirum dictu!) cessit æque facile Febrifugo Cortici Febris illa jamjam Acuta Continua, sed indolis a primordio periodicæ, ac si prorsus Intermittens fuisset. Quamobrem intra paucos dies perfecte libera evasit Ægra, duas tantum, vel tres leves periodos Tertianæ simplicis intermittentis passa circa Æquinoctium Vernum.

XIV. Vexabatur anno 1708. Tertiana duplici insigniter continua *D. Lucretia de Pincettis*, septimum, ni fallor, agens gestationis mensem, eamque curabat *D. Davinius*. In ipso morbi statu, absolutis jam plene remediis generosioribus, & ingravescente nihilominus cum suis symptomatis Febre, non parum periculi in eo præsertim statu portendente, advocor & ego, qui licet accedam hora majoris remissionis, invenio tamen ægram intense admodum febricitantem, asseriturque mihi, eam vere tunc temporis melius se habere, ac alio quovis temporis. Vix credo ego, posse in hac Febre observari incrementum sensibile, licet Adstantes asseverent, Febrem qualibet nocte cum sensibili, & extenso rigore exacerbari. Redeo mane, narraturque mihi, Exacerbationem illam, quæ admodum intensa vere observabatur, invasisse cum manifesto rigore, ac frigore Intermittentium more. Huic innixus assertioni Corticem propono, statim ac aliqua fiat exacerbationis remissio, potandum. Annuit subridens *D. Davinius*, & Corticem præscribit leviuscule (sic namque conveneramus) in forma boli. Sed cum Ægra deglutitioni inassueta difficulter bolos prima vice assumpsisset (assumpsit tamen) potui autem se promptam offerret, ideo *D. Davinius* Chinam Chinam iterum præscripsit, copiosiorem quidem, ut optabam, sed, ut illi mos est, in dilutiori infusione; propterea hortatus sum ego Assidentes, ut diligenter agitent Vas, priusquam remedium exhibeant, ut scilicet turbida, quantum fieri potest, evadat potio, & Cortice imprægnata, repetantque bis in die oblationem. Discedimus ambo; dumque mox inter nos familiariter loqueremur,

mur, noviſſemque ego *D. Davinum* officioſe potius, quam ex animo conſentientem in uſu Corticis, ſolicitavi, ut ſenſa ſua libere aperiret. Cui inſtantiæ reſpondit, ſe quoque probe memorem effectuum utilium Chinæ Chinæ a me in Caſibus arduis feliciter miniſtratæ, cogitaſſe paulo ante de eadem hic adhibenda: ſed revera poſt ſerium examen ſe phantaſma hoc rejeciſſe, & modo tantum conſenſiſſe propter me, eam cæteroqui non præſcripturum profecto, ſi curationem egiſſet ſolus: ſubdens ſe non reputare Febrem illam expugnandam Cortice, quam pro Acuta potius, & fere æqualiter Continua noverat, quidquid de nocturno, ac periodico frigore, aut horrore venditarent, vel imaginarentur (nisi ab alia cauſa id forte penderet) aſſidenter mulierculæ. Mane ſequenti accedo de more ad Ægrotantem, quam die antecedente reliqueram cum Febre vere intenſa, & cum ſymptomatis valde gravibus, Febriumque Acutarum, & ab eſſentia Continuarum propriis: Cumque nondum adveniſſet *D. Davinius*, interim interrogavi diligenter Adſtantes, an ea quoque nocte Ægra conſuetum rigorem paſſa eſſet. Et cum reſpondiſſent, affirmative, ac conſtanter confirmaſsent, quod dixerant de noctibus antecedentibus, licet tunc quoque vigeret valide Febris, præſertim quoad frequentiam pulſus (quam tamen ex parte refundebam in geſtationem) neque *D. Davinius* accederet adhuc, hortatus ſum Ægram remedium averſantem, ut illud e manibus meis vellet aſſumere, priuſquam diſcederem. Haud difficilem ea ſe præbuit; quamobrem ego aſſumpta pyxide, & effuſa, abjectoque liquore pulveri ſubſidenti ſupernatante, ſubſidentiam illam craſſam, paucoque liquore ſaturatam, indidi copioſe in os illius, quæ cum guſtaſſet, deglutiſſetque portionem ſatis inſignem, renuit bibere quod remanſit. Diſcendenti mihi occurrit obviam *D. Davinius*, cui rem geſtam enarro, & inſto, ut hortetur Ægram ad complendum opus. Ille vero ſubjunxit, poſſe nos contentos eſſe hoc Catone; atque, hoc remedio jam pro viribus noſtris adminiſtrato, ad alia progredi, licet cum ſpe perexigua, quæcumque forent, quæ valeremus eligere. Abii ego, adiit Ille, Ægraque ſuperſtitem portionem minime aſſumpſit. Quia tamen aſsumpſerat inſignem, intra duos, vel tres dies, obliteratis ſtatim exacerbationibus, invita, ut ita dicam, ſanata eſt; diſſipatiſque ſenſim paulopoſt minutioribus Febris reliquiis, ad Partum quoque naturalem feliciter perducta.

XV. Alteram mulierem gravidam octimeſtrem ſimiliter curavi, nomine *Lauram de Artiolis*, laborantem Tertiana duplici per ſubingreſſum continua, ſed ad Continuam eſſentialiter, acutamque properante, intenſiſſimis quippe ſymptomatis ſitis, ardoris, vigiliæ, nauſeæ, vomitus, & aliis hujuſmodi comitata, uſque tamen incertis quidem horis, ſed alternis conſtanter diebus nonnihil remittente. Huic præmiſſis remediis methodicis, & repetita præſertim, quæ maxime indicabatur, phlebotomia, cum majus in dies impendere periculum clare cognoſcerem, creſcentibus ſcilicet ſymptomatis, & præcipue delirio fere continuo, non ſine gravi metu imminentis, prout ſigna omnia indicabant, abortus, cœpi Corticem præſcribere per modum alterantis, doſi videlicet perexigua. Jamque vix bis aſſumpſerat, cum nocte quadam in vigore exacerbationis ad remiſſionem vergente, abortum paſſa eſt, ſubſequente pauco lochiorum effluxu. Admoneor de ſucceſſu jam præviſo: & quoniam alia magis urgere videntur, ſuperſedeo parumper ab uſu Chinæ Chinæ, ſubſtituoque miſſionem ſanguinis ex pede; incaluerat enim ad intenſum uſque ruborem facies, & mens erat ſubdelira. Viſa ſunt nonnihil augeri puerperia, & tota illa die leviuſcule ſe habuit; die tamen ſequente (verſabamur circa undecimam ni fallor; & fere ſemper in omnibus caſibus Subcontinuarum oblatio Corticis peracta eſt inter ſeptimam, & undecimam diem: quod ſemel hic monuiſſe ſufficiat) die, inquam, ſequenti, procedentibus licet nonnihil copioſius lochiis, Febris valde exacerbata eſt, & cum Febre ſymptomata omnia, itaut vita eſſet in non levi diſcrimine, Ægraque ob id Sacramentis Eccleſiæ munita. Pulſus quippe celerrimus erat, minutulus, & minime reſiſtens, linguæ, & faucium ariditas maxima, ſitiſque inexplebilis, vomitus fere aſſiduus materiæ porraceæ, ſumma ciborum averſatio, quædam adhuc alienatio mentis, reſpiratio frequens, infelixque decubitus. Cum

vero Febrem hujusmodi considerassem, ut procedentem a prima radice, sive a fermento, nullam fere cum partu, vel abortu communionem habente, iterum renovavi usum Corticis etiam liberaliorem; quo mediante intra duos, vel tres dies ut mos est, ab exacerbationibus, & paulopost sensim ab omni Febre immunis evasit, procedentibus semper (quod notatu dignum est). tempore usus Corticis repetitionis illius tertium renovatæ, rite, & juxta casus exigentiam puerperis.

XVI. *Monialis* quædam prope octogenaria, ac ideo jam emerita, & Cœnobio Sanctæ Mariæ Magdalenæ, quod diu gubernaverat, percara, laborabat duplici Tertiana per subingressum Paroxysmorum continua, suosque motus satis obscuros habente. *D. Davinio* curanti, quippe Medico illius Monasterii ordinario, in societatem adjunctus propono usum Corticis, septima die vix elapsa; Febris enim fere ardens fieri videbatur; tanta erat sitis, ariditas totius cutis, & sine quiete jactatio indefinens; quæ morbi, & symptomatum intensio ætati minime congruens magnum facessebat negotium, & solicitabat auxilia. Cum autem non conveniremus semper statis horis, retulere mihi Moniales, *D. Davinium* relinquere arbitrio meo liberam præscriptionem Corticis, si mihi placuisset præscribere, ut & dosim illius. Præscripsi idcirco *ad drachmam* in forma boli quotidie mane per tres dies, *& ad semidrachmam* bis in die ad alios tres dies. Substitit Febris; sed perseverabat sitis, non obstante potu refrigerantium liberaliter permisso. Iterum præscriptus est Cortex *ad drach. ſs.* semel tantum in die, cujus usu depulsa jam Febre, melius habuit Ægrotans; non tamen adeo feliciter convaluit, quin opus habuerit identidem repetitione Chinæ Chinæ ob duas saltem, quas passa est, recidivas in diuturna sua, & difficili convalescentia. Morituram certo credidisset quisque intra undecimam ad summum, ni per Corticem inhibitus fuisset morbi progressus. Vixit tamen adhuc ad sesquiannum, quo exacto, ut *D. Davinius* retulit, obiit Pleuritica, aut Peripneumonica, vigente extremo frigore algidissimi Januarii anni 1709.

XVII. *D. Dominicus de Traeris* inclinante Æstate anni 1708. corripiebatur ab aliquot jam diebus Tertiana duplici per subintrantes Accessiones continua, semper quidem intensa, sed obscuris exacerbationibus, ac remissionibus vicissim interpuncta. Et cum malum in die augeretur ultra debitam proportionem, non obstantibus remediis ab alio, qui eidem assidebat, præscriptis, me quoque accivit, qui curationem postmodum solus exegi ob subortam immediate ipsius Curantis ægritudinem. Eo igitur tempore, quo primum ad Ægrum accessi, vix distinguebantur Exacerbationes, & Remissiones: distinguebantur tamen; & ab initio morbi longe clarius fuisse distinctas, certiorabar a cunctis. Lingua illi aridissima erat, labiaque præ rubore flammea, & arefacta, urinæ crassæ, rubræ, seu croceæ, ferme ac si Æger vero Ictero laborasset: manus, & digiti assiduo tremore obsidebantur, mens confusa erat, & difficulter se explicans, cum aliqua tamen advertentia, & cognitione; nec semel, licet rariuscule, apparuerunt motus singultuosi. Pulsus tantum validus erat, frequens tamen supra modum cum acerrimo ad tactum calore. De vehementi aliqua suspicans ego Capitis in somnis, & subdeliri affectione, statim repetita nova præter celebratas ab initio sanguinis detractione, alvoque per clysterem subducta, & largo, quem tamen Æger, licet arescens, parum gustabat, imperato Aquæ, aliorumque refrigerantium potu, Opiatam præscripsi ex Confectionibus Cardiacis, aliqua ex parte; majore vero ex China China compositam, de qua bis, ac ter in die sumebat quantitatem modicam, itaut Methodum meam pro Subcontinuis Perniciosis descriptam impleret; quo factum est, ut intra quatuor circiter dies decremento quotidie manifesto Febris illa ad Ardentem tendens integre, ac nullo negotio sublata fuerit sine ulla penitus recidiva; ni recidivæ nomine donare velimus simplicem Tertianam, qua tum correptus fuit circa Solstitium Æstivum anni sequentis, tum facile insimul liberatus.

XVIII. Clarissimus J.Ctus. *D. Peregrinus Barberius* Consiliarius Justitiæ Serenissimi Ducis, annum agens ætatis suæ 59. post diuturnam, gravemque ægritudinem, Romæ, ubi a longo jam tempore domicilium statuerat, contractam, postque plures Recidivas æque graves inde su-

de subortas, tandem ope Chinæ Chinæ in eum valetudinis statum devenit, ut valuerit adventante Vere, Roma relicta, fieri redux in Patriam, debilis licet, taloque mala firmus. Varia post reditum passus Mutinæ per totam Æstatem incommoda, die tandem secunda mensis Septembris Febre corripitur, quæ Tertianæ duplicis, Subcontinuæ tamen, typum periodicum servat. Accidentia morbi tertia statim ægritudinis die satis gravia se produnt, sitis nempe cum linguæ ariditate, jactatio, capitis dolor gravativus, mentis obtusio quædam, & perexigua morbosi sui status dignotio, urinæ impenso rubore, & quantitate insigniter imminuta peccantes &c. Matutinis tamen horis tum Febris, tum symptomatum omnium succedit quotidie non contemnenda remissio. Administrata rursus Venæ sectione, quæ non longe ante morbum ob non modicum sanguinis sputum tussi rejectum fuerat celebrata, adhibitisque aliis pro re nata remediis, qualia methodice præscribi solent, morbus procedebat Acutorum gressu, ancipitis quidem exitus signa jugiter præbens, sed quinta potissimum die majus etiam portendens periculum. Sexta nihilominus tanta, talisque apparuit prægressæ Exacerbationis remissio, eaque sensim proportione illa processit, ut vespere nullus fuerit, consuetæ cæteroqui, quotidianæ Exacerbationis insultus. Duravit malacia isthæc usque ad vesperas septimæ diei: cum ecce ex improviso tam vehemens succrevit Exacerbatio, ut vita illius in non leve discrimen fuerit adducta. Aderant quippe non modo symptomata quintæ diei longe intensiora, sed & insuper alia graviora; delirium siquidem supervenerat tale, ut nec quicquam ad rem loqueretur, neque Medicum, aut Assidentes nosceret, neque de quoquam, eo postmodum sedato, memor esset amplius. Delirio successit soporosus affectus a Lethargo parum distans, vi cujus clamose vocatus vix palpebras attollebat. Pulsus hoc casu exilis erat, inæqualis, parumque consistens, respiratio crebra, lingua scabra, urina fere nulla, eaque lixivialis. Mane sequenti nonnulla equidem, sed paucula observata est remissio Febris, atque symptomatum, vi cujus validam oblationem Corticis sum meditatus; sed me cunctantem reddebant suspiciones de labe aliqua forsan latente in infimo, vel medio Ventre, quod mihi per literas jam indicaverat Amicus doctissimus, sollersque Anatomicus *D. Pacchianus* Romæ illi medicinam faciens; auxeratque postmodum suspiciones hujusmodi diuturna, & difficillima convalescentia, prægressum sanguinis sputum, dolor quinta ipsa morbi hujusce die inter medii, infimique Ventris confinia subortus, & respirationem reddens nonnihil difficilem, egestio fæcum a longo jam tempore nonnunquam sanie quadam, vel ichore infectarum, cum tenesmo temporaneo, quasi hæmorrhoides internæ, vel Intestina potius (quod sum suspicatus) cuniculoso quopiam, aut sinuoso ulcere obsiderentur &c. Verum his omnibus in gravi, celerique periculo tandem sepositis, mane ipso octavæ diei morbi Corticem propinavi ad *unc. ss.* & sero *ad scrup.* iv. Per totam diem Febris semper facta est remissior; sed noctu hora insolita, quippe interturbata periodo, iterum exacerbata est sensibiliter cum pulsu elato, & aliqua sensuum hebetudine, necnon cum superveniente surditate, ut Acutorum mos est, sive ut morem esse Chinæ Chinæ opinatur *Mortonus*. Die tamen nona iterum *scrup.* iv. Corticis mane tantum præscripsi, observaturus vespere quid inde succederet. Cum autem Febris vespere procederet quidem, sed non exacerbaretur neque tunc, neque noctu, die decima Venerabilis oblationem, eo mane cæteroqui destinatam, sum remoratus, novi interim Corticis *scrup.* iv. iterum exhibens. Hinc vespere Febris sensibiliter remissa est; ego vero propinata jam intra horas 48. uncia una Chinæ Chinæ substituti pro tunc. Undecima die Febris facta est remissior, & longe remissior adhuc die duodecima. Cum tamen Æger, dimissa jam surditate, inciperet conqueri de superstite mentis segnitie, sibi naturaliter valde prompto omnino insolita, multumque incommoda, idque insonti Cortici adscriberet, institit propterea, ut remedium aliquod Caput roborans illi præscriberem, quod fungeretur vice Antidoti, Chinam Chinam, ut putabat, hebetescere facientem corrigentis. Id statim me præstiturum spopondi: rursusque inscio novam Chinam Chinam ad *drach. ss.* in forma boli, ut ajebam, Cephalici, bis in die sumendam evestigio præ-

præſcripſi; cujus uſu cum Caput ſibi in dies roborari aſſereret, ſimulque obliterarentur leviores, noctu identidem obrepentes acceſſiunculæ, recuperata tandem longe firmiore ac antea valetudine, fraudem illi meam revelavi, & riſu unanimi laudata eſt inſons deceptio.

XIX. *Peregrinus Zecchinus* Febre Tertiana duplici, valida, celeriterque Subcontinua facta detentus, cum Exacerbationibus vehementibus æque ac obſcuris, ordinatis tamen, urina ſupra modum rubra, vigiliis gravioribus, crudaque, & ad exceſſum vergente alvi lubricitate, tam violenter torquebatur ab hujuſmodi Febre, ut cum jam appropinquaret morbi ſtatus, & fere oblitterarentur incrementa, & decrementa acceſſionum, facile decreverim, imminente ſeptima morbi die, offerre modicum Peruviani Corticis, quoniam reliqua remedia præſcripta tam Chirurgica, quam Pharmaceutica, invalida deprehendebantur pro imponendo, ut par fuiſſet, moderamine effervescentiæ febrili nimium late fuerint. Priuſquam ergo ſeptima invaderet de more fortior Exacerbatio, præſcripſi Corticem ad *drach. j.* in forma boli mane, & ſero ſumendam, cum Aqua Card. bened. ſuperbibenda tum eo die, tum etiam ſequenti, ni prius ipſe ad Ægrum inviſendum rediiſſem. Sumpſit; eaque die, ut ferebat morbi conditio graviſſime habuit. Immo cum de vita illius prope actum eſſe crederet importuna, loquaxque ejuſdem Soror, acceſſit ea ad me mane ſequenti valde diluculo, ferme increpans, eo quod ad Ægrum proxime moriturum, extremiſque Sacris nondum munitum, non adhuc rediiſſem. Uno verbo, adeo læſit patientiam meam gracitans muliercula, ut coactus fuerim primo reſpondere: me certo ſcire, nil damni ex mora meæ Ægrotanti emergere vel potuiſſe, vel poſſe, dummodo interim conſtans eſſet uſus jam præſcripti remedii, cujus effectus nondum ſenſibilis eſſe poterat, tandemque ſubjungere, quod, ſi erat illa impatiens moræ, Medicum diligentiorem quæreret, & abiret abs me. Repoſuit illa mihi, ſe id facturam, dummodo ipſe permitterem, nec ægre ferrem; quandoquidem id poſcebat quamprimum valde deterior Ægri ſtatus. Tunc ego conſiderans, poſſe me ſubire cenſuram de caritatis defectu erga Ægrotum pauperem, inſuperque poſſe contingere, ut in Medicum aliquem Cortici infenſum facile Mulier incideret, qui mala ſaltem ſuccreſcentia incœpto Corticis uſui poſſet adſcribere, eoque proinde rejecto, inertia ſubſtituere, ne dicam noxia, meamque idcirco ceſſationem ab opere poſſe per accidens Ægro perniciosam fieri, & fortaſſe lethalem, Chriſtiana ſtatim pietate motus, -- Redi Mulier, dixi, ad Ægrum tuum, ad quem & ipſe mox redibo ſolo caritatis intuitu, ne ſcilicet quem ſervare manibus hiſce debilioribus ſpero, forſan ſub valentioribus pereat. -- Paullopoſt ad Ægrum acceſſi, & graviter quidem ſe habentem, ſed non ut ſuſpicabar, inveni. Nil itaque innovando, conſuetos tantummodo Corticis bolos cum Aq. Card. bened. continuandos duxi, quorum ope intra triduum a Febre plane liber evaſit. Cumque ſubinde valde copioſa Criſis per urinam, modica inſimul comitante diarrhœa, ceſſiſſet, abſque ulla etiam Recidiva perfecte convaluit.

Non multo ante eadem ſorte, eadem methodo, eodemque morbi non abſimilis tempore, curaveram *Rev. D. Nicolaum de Septis* Eccleſiæ Albareti Archipresbyterum prope octogenarium, nec proinde morbo tam gravi ſuffecturum, niſi fuiſſet Cortice adjutus, quo mediante, a Febre ſtatim evaſit ſine Recidiva, vitamque ad biennium feliciter protraxit. Illius tamen curationem ordinatim deſcribere ſuperſedeo, ut & poſtremam mere ſenilem, cui lente ſuccubuit, ægritudinem, ne longior ſim.

XX. Idem *D. Dominicus de Traeris*, paullo ante memoratus, ſub initium Autumni 1710. concurrente non una cauſa procatartica correptus eſt Tertiana duplici Subcontinua cum ſymptomatis non longe abſimilibus iis, quæ non multo ante retulimus, ſed paululum remiſſioribus. His adjungebatur oblocutio quædam, & repetita plurium Lumbricorum excretio per vomitum. Tranſacta die morbis ſeptima, meditatus ſum oblationem Corticis, dummodo aliqua, ut conſueverat, apparuiſſet remiſſio in octavæ principio; metuebam ſiquidem ex obſervata obſcuratione præcedentis Exacerbationis, Febrem jam in continuam eſſentialiter degeneraſſe. Apparuit autem remiſſio non modo conſueta, ſed ut verum fatear, etiam major ac conſueviſſet: cumque præceſſiſſet

nox

mox satis tranquilla, & aliquis in carpis observaretur mador, mihi visus sum prævidere declinationem morbi Cortice non indigentem. Nihilominus nec satis fidens inconstantiæ morbi, nec quicquam metuens ab usu Corticis, quandocunque etiam bona Crisis fuisset imminens, neque inutilem plane reputans Corticem in verminoso apparatu, illum præscripsi in forma Opiatæ *ad semunciam* absumendam pro medietate statim, & pro altera medietate altero mane. Sumpsit ille, ut præscripseram; nec ulla amplius facta est exacerbatio Febris: immo renovata eadem Opiata, intra quatuor successivos dies absumenda, *ad drachmam nempe unam* Corticis quolibet mane, omnis omnino sublata visa est radix Febris, comitante videlicet usum Corticis copiosa, & critica excretione urinæ, illamque subsequente critica pariter, copiosa, & diutius protracta expulsione nocturni sudoris usque ad liberalem pulvinarium humectationem. Verum his non obstantibus post aliquod spatium temporis breviusculam recidivam passus est tribus levioribus Tertianæ Febris accessibus, a quibus tamen statim post salvatellæ apertionem convaluit.

Historiam autem hanc non ideo retuli, quia in ea vires Corticis fuerint eximiæ: puto enim morbum ex se fuisse tunc temporis propensum ad declinationem, & Crisim saltem imperfectam; sed retuli solummodo, ut pateat experientia duce, hujusmodi remedium Crises quoquo modo disposita vel promovere pro viribus, & pro dispositione materiæ, vel eas saltem non impedire, aut remorari; ut ex Historia etiam hanc præcedente manifeste constat.

Tempore quoque primæ ægritudinis ejusdem *D. de Traeris* Casus alter contigit longe præstantior, ac vere admirabilior de Febre inæqualiter remittente, sed maligna, & effera, qua detinebatur *D. Geminianus de Emilianis* Sacerdos, & Ludimagister, quem curabat *D. Ferrarius*. Hic deinde me socium voluit eo nomine, ut decernerem, an oblatio Corticis more meo, quam meditabatur ipse probe conscius methodi, & efficaciæ illius, locum habere posset in tali Casu. Sed Historiam describere supersedeo, quia illam ab ejusdem relatu paullo infra Lector habebit. Æquum est autem, ut illi uni adscribatur curationis honos, qui me cunctantem prius habuit (fateor) quam consentientem. Ejusdem pariter Sacerdotis Matrem eodem tempore ad extrema ferme redactam, & ambobus nobis curantibus ope Corticis restitutam describet idem *D. Ferrarius*, ejusque itidem Historiam inter communicatas infra reponam.

CAPUT III.

Historiæ memorabiles Intermittentium Perniciosarum, agentium ferociter in tertiam primario corporis regionem, eodem quoque ritu sanatarum. Harum species unica est.

LETHARGICA.

IN hac Febrium Perniciosarum specie postrema Lector animadvertat velim, eam esse graviorem ac esse videatur. Et licet in Casibus infra positis non semper describantur simul accidentia lethalem morbosi soporis intensionem indicantia; semper tamen cum *Lethargum profundum* dico, intelligo vere id, quod hoc nomine venit apud Medicos. Neque enim hyperbolice loqui, sed fideliter morbos describere mihi mens est, & quidem dissimulando potius nonnihil, quam amplificando illorum gravitatem: quod plane factum est quoque in antecedentibus omnibus. Si enim exactam Ægrorum hypotyposim prosequutus essem, profecto sicuti aliqua Historia, ubi nonnunquam id quoquo modo actum est, mirabilis visitur, ita quælibet alia non minus mirabilis appareret. Cæterum quam gravis sit hæc species Lethargicæ Cerebrum lethaliter impetentis (ita ut, qui sic moriuntur, febricitantes a Medicis parum doctis, vel non parum vafris, non ex Febre, sed ex Apoplexia casu suborta mortui dicantur) satis ostendit observatio, quæ hic velim consideretur; nempe quod in Febribus hujusce speciei fere semper contingit Recidiva, sæpe etiam gravis, subsequiturque difficilis convalescentia ex difficillima eradicatione caussæ ad nervorum usque ad principia translatæ, ibique secundum aliquas sui reliquias tenax contubernium agentis. Sed jam quæ modo dicta sunt ex re ipsa elucescent.

I. Decumbebat duplici Tertiana Intermittente, intensa tamen, detentus *D. Comes Alphonsus Saxus* in medio cursu floride adolescentiæ suæ, eumque curabat

D. Ric-

D. Riccius. In quodam graviore Paroxysmo circa decimumquartum morbi diem incidit Ille repente in profundissimum soporem, a quo difficillime expergiscebatur. Gravitas symptomatis, & extraordinaria Febris intensio, eo adjuncto manuum tremore, qui bibentem in actione sua penitus impediebat, amantissimos Parentes impulit, ut pro servando Primogenito suo alterum etiam Medicum consulerent. Accitus ego vespertinis horis inveni illum gravissimo somno oppressum, non respondentem, etsi alta voce vocatum, vixque oculos aperientem, dum valide concuteretur, & dolorificis cruciaretur irritamentis. Apposuerat ideo statim Vessicantia, praemissis antea venae sectionibus, aliisque remediis Medicus curans. Et quoniam sudor quidam in illius Accessionis progressu erumpere videbatur, proposuit idem Medicus Lapidem Bezoarticum ab hujusmodi excretionem promovendam; quod remedium lubenter admisi, sudoris inde progressum, & Febris, symptomatisque perniciosi remissionem sperans. Redeuntibus autem nobis circa primam noctis horam suppressum invenimus conspicuum antea eruptione quadam universali sudorem; cujus loco particularis, & minuta tantum supererat circa frontem sudatiuncula cum majori Febris intensione, universali fere tendinum subsultu, & Lethargo inexpugnabili, & adjunctoque insuper narium stertore, & spiritu sublimi. Metuens ego, ne in illa ipsa Accessione diutius protracta occumberet Æger, non ausus sum Chinam Chinam proponere, nisi sub conditione, quod pulsus post aliquot horas explorandus ab Assidente Juniore Medico mecum praxim observante polliceretur securitatem aliquam de protrahenda Vita in alteram saltem Accessionem. Interea proposui *grana duo Salis volatilis Viperae* statim exhibenda ex cochleari cum liquore idoneo, quibus superbibendam praecepi, si fieri posset, liberalem Aquae quantitatem: dein Adstantem monui (*D. Riccio* cunctis, quae proposueram, consentiente) ut adimpleta conditione, quam illi indigitaveram, ex pulsu dignoscenda, in noctis decursu *drachmas tres* Corticis majori, qua posset, celeritate exhiberet Ægrotanti, dummodo is deglutire non prohiberetur a somniculosa sua stupiditate. Deo dante, qua diligentia peracta fuere Animae negotia in lethargico, eadem quoque fuere absoluta reliqua morbum respicientia per oblationem Corticis: & mane paucula aliqua observata est Febris remissio, ut & aliqua mentis, ac sensuum alacritas. Atque ideo cum ea die levior tantum Accessio fieri consuevisset, speravi continuationem remedii posse tempestive impedire Paroxysmum graviorem, atque adjunctum soporem, tertio quoque die, ut mox intellexi, aliquo modo antea etiam recurrere solitum. Sed praeter consuetudinem, & praeter expectationem curantis Medici, ea ipsa die afflictionis de more minoris nova, & vehementior adhuc facta est Exacerbatio cum moribus convulsivis jugiter apparentibus, & cum lethargo fortiore; itaut nec per capillorum evulsionem, nec per aliam quamcunque dolorificam vim illatam responderet, dimoveretur, aut oculos aperiret. Tunc vere credidi, mortem imminere, Cortice ante paucas horas oblato ad eam impediendam haud satis idoneo, propter viciniam insolitam, insolitam vehementiam talis accessionis: etsi alioqui major Febris accensio ab epota China China nonnunquam contingens in bonis haberi soleat ab Auctoribus; quod & ipse non semel observavi, observavitque prae omnibus Anonymus alias citatus his verbis -- *Ce Febrifuge semble encore quelque fois allumer la fievre aprés la premiere prise: Mais il ne l'augmente, que pour la mieux combattre, & ce desordre apparent est la marque la plus assurée de son triomphe, car plús il a rendu un accés violent, plus on est assuré qu'il ne sera pas suivi d'un autre* -- Sed ego hoc casu aliud sum suspicatus ob vehementem intensionem Febris non modo, sed & simul symptomatis. Repetito nihilominus interim Sale Viperino, meliore, quo datum fuit, modo, & juvenili, robustaque coadjuvante natura, sustinuit ille revera eandem accessionem, in cujus progressu aliqua facta est profundissimi soporis diminutio. Propterea statim repetitus est Cortex *ad unc. ſs.* duplici haustu, Febrisque post aliquot horas coepit remitti (prout de more jam suo) & cum Febre lethargus. Cum vero appropinquasset hora gravioris accessus, qua ob tum illius sibi nunciari metuebat, expectabatque trepidans afflicta Genitrix, loco novae accessionis

sionis major apparuit veteris declinatio, intantum, ut ea ipsa die vegetus mentis, ac sensuum, & quo ad Febrem satis leviter se habens, ab omnibus vel rudibus & famulis, nedum Amicis, atque Nobilibus evidenter cognitus fuerit. Procedente itaque per gradus levamine, & continuato juxta methodum Chinæ Chinæ usu, brevi remansit a reliquis febrilibus liber, ut statim a periodo liber remanserat, & a soporoso symptomate. Febris solutionem comitata est copiosa prius, ac critica urinarum excretio, mox & diarrhœa spontanea non sine infectione quadam mucosa, & subcruenta, torminibus tamen cassa, quæ ad aliquot dies moderate, & cum facili tolerantia processit, clysteribus tantum ex lacte, & sacharo identidem injectis. Sic integram nactus est. Ille valetudinem sine ulla recidiva, aliove unquam amplius salutis incommodo, excepto pertinaci tendinum subsultu, qui sicuti toto Ægritudinis tempore valide perseveravit, ita & tempore convalescentiæ, immo & post ipsam non plane substitit; sed sanum quoque, ac vegetum non modo noctu inter dormiendum, verum & interdiu, dum comederet, biberet, aliudve ageret, per aliquot hebdomadas afflictavit. Ast tœdio tantum affecit, non noxa; tandemque sponte penitus evanuit.

II. Eodem fere tempore accersitus fui ad invisendum Judæum quemdam, nomine *Lazarum Pacificum*. Is, ut retulit Medicus curans, post Febrem prima validam, mox lentiorem, atque diuturnam, insuper diarrhœam contraxit, quæ postmodum in dysenteriam migravit eadem durante Febricula. Demum dysenteria rursus in diarrhœam conversa, cœpit simul Febris typum manifestum acquirere Tertianæ duplicis intensioris. Tantum scilicet valent alvinæ dejectione sine coctione, aut sine prævia intestina secretione ad abigendas Febres. Hæc autem Febris in invasione sua soporem simul ascivit admodum profundum, quo circa declinationem Accessionis evanescente, stupidus, attonitus, & immemor ad plures horas Æger remanebat. Cum vero symptoma illud quotidie cresceret, adeut fieret quasi continuum, pari pacto, ac tales fiebant, se mutuo excipientes paroxysmi febriles: cumque a principio Accessionis usque ad statum, & ultra, lethargus tam fortis ingrueret, ut jam mortem minaretur intra unam, aut alteram Accessionem in Subjecto morbi acutie primum, mox & diuturnitate confecto, Corticem Peruvianum proposui larga dosi celeriter exhibendum, adducens in exemplum casum recentem *D. Comitis Saxi*. Et quoniam nondum mihi fuerat occasio ostendendi, vel communicandi huic Medico, cujus nomen & hic juvat reticere, quantum in similibus casibus Cortex valeret (nondum enim mihi cum illo contigerant, quas supra innui *Cap. II. Hist. 9.* circa hujusce remedii administrationem altercantiunculæ) subdidi, ut curiosus attenderet, visurus nempe, quæ cæteroqui non tam facile credidisset. Annuit ille tunc, meæ morem gerens assertioni, etsi non bene credulus (nescio autem cur non annuerit postea in aliis casibus, cum in hoc efficaciam remedii clare deprehendisset) & Corticem præscripsit, prout illi indigitaveram. Et ecce statim imminuto paroxysmo, oblationem validiusculam Corticis subsequente, alteroque prorsus inhibito, symptoma ipsum soporis simul evanuit; quare brevi a Febre, a lethargo, & a diarrhœa liberatus est Æger. Tunc stupente Medico eidem communicavi plura illi incomperta circa usum Corticis, monuique ex corde, ne negligeret quæ candide communicaveram, si Ægrorum suorum saluti, & propriæ existimationi optabat prodesse. Excepit ille monitum satis humaniter; sed paulopost memoria excidit. Recidit autem Æger post tres circiter hebdomadas in easdem Febres, sed leviores, aliqua tamen adhuc in somnum propensione comitatas, quibus methodice prius curatis, nec tamen abeuntibus, denuo repetitus est Cortex ad *semidrachmam* bis in die, cujus ope absque alio incommodo perfecte convaluit.

III. Eximius JCtus, & Serenissimi Ducis a Secretis, & Status Consiliarius, *D. Gaspar Jovanardus* Febre corripiebatur Tertiana simplici intermittente, cum pauco tamen rigore invadente, cujus duobus jam paroxysmis elapsis celebrata est die vacuo phlebotomia, indicata a plenitudine, & ab urina rubra, crassa, & pauca. Eo ipso die circa vesperas leviter incaluit, & aliquam alterationem suscepit, quæ tamen mane sequenti soluta est. Circa meridiem redit Accessio

tertia

tertia principalis, qua invadente incipit Æger præter morem nonnihil obloqui, mox difficulter conceptus suos exprimere, quod & ipse noscebat, impotens tamen sese corrigere, dum unum verbum pro alio identidem proferebat. Tandem dormire cœpit: sed somno tam forti, ut difficulter posset ab Adstantibus excitari, & siquidem excitabatur, minime ad rem respondebat, iterumque labebatur in somnum. In Accessionis statu sopor imminuebatur: principia tamen nervosi generis in capite graviter affici, demonstrabant motus tremuli manuum, & subsultus tendinum. Declinavit nihilominus satis feliciter Paroxysmus, & mane sequenti satis leviter se habuit Ægrotus vix tantillum febricitans. Repetita est ideo statim phlebotomia, præmisso clystere, & acta quæcunque ex arte in hisce circumstantiis peragi solent. Vespere, sexta die, rediit febricula correspondens quartæ diei: & licet leviuscula fuerit, aliquem tamen mentis, & loquelæ torporem, mox & soporem induxit, quod mihi cæteroqui ancipiti ansam dedit, ut decernerem de ministrando celeriter Cortice, priusquam quarta ingrueret (septima die) fortior Accessio. Consilium statim communicavi *D. Candrino* Assidenti, nil tale opinanti, nec exitium tam præceps, ut ego suspicabar, adhuc metuenti. Meis tamen annuens votis, atque rationibus (quas scilicet vel ipsis Auditoribus meis, qualis ille fuerat, libenter expono) noctu in remissione Febris obtulit Corticem, cujus *drach. vj.* duobus haustibus sejunctis assumpsit Patiens octo horis ante quarti fortioris Paroxysmi adventum. Visus est ille interim bene se habere; sed adventante Accessione formidabilia supervenere symptomata, quæ cæteroqui mitiora speraveram, delirium scilicet manifestum cum manuum, & linguæ tremore, dein lethargus insuperabilis, & cuilibet refractarius cruciatui, motus convulsivi artuum, & totius corporis, ac insuper progressu Accessionis frequens, importunusque singultus. Vere a Cortice tam prope Accessionem oblato inhibitionem Paroxysmi nequaquam sperabam; sed neque illum cæteris majorem fore, immo potius a China China, ut frequentius assolet, nonnihil imminuendum, credidissem. Quod autem assequi tunc datum non fuit, fidenter expectabam de more subsequente Accessione, deducta videlicet in actum medicaminis activitate; pro cujus eventus ulteriori probabilitate, novum Corticem offerri curavi in gravissimæ illius Accessionis, quam quidem ægre transegit, remissione: non retardata tamen interim administratione Sacramentorum. Paulo post cœpit se exerere virtus recens roborata Febrifugi; quippe nullus amplius rediit Paroxysmus, nulla oblocutio, sopor nullus, nec ullum ex iis, quæ antea visebantur, symptomatis. Atque ita intra tres circiter dies ab omni penitus Febre immunis evasit. Paulo post Rus adiit; ubi postquam ad aliquot dies permansit, dum Corticem per modum levioris alterantis assumebat, iterum nihilominus correptus est Tertiana duplici, quæ tam levis visa est, ut renuerit ipse in Urbem regredi ad curationem illius. Quinto tamen Accessu me illum Ruri invisente, & redeuntibus iisdem omnino symptomatis, etsi aliquantulum mitioribus, coactus fui valida rursus methodo Chinam Chinam præscribere, a cujus usu ipsum supersedere jusseram statim ac Febris revixit: qua epota, sedata sunt omnia, subsequente interim sudore universali, sed modico, quo reliquiæ Febris discuti visæ sunt. Recidit ille nihilominus in Febres mitiores, quæ sine Cortice remediis tantum vulgaribus sopitæ sunt, sed & iterum post aliquot dies suscitatæ, sibique solis relictæ, donec tandem beneficio tempestatis sponte evanuerint. Ab eo tempore nullam amplius Febrem passus est præter Ephemeram tempore Veris, a caussa procatartica oriundam. Licet autem cuncta sui Gradus munia perfecte obiret, non tamen robustam valetudinem, qua fruebatur ante morbum, plane resumpsisse videbatur; adeoque nonnunquam usus est remediis domesticis, puta, Vino absynthite, Syrupo de Cichorio cum Rheo, & similibus. Cum vero Autumno sequenti meditarer illi nervosiorem prophylaxim instituere, tincturamque chalybis, præmissis præmittendis, ad aliquod tempus offerre, ex improviso gravissimis actus negotiis Romam migravit, ubi rigidissimo supra morem Hyemis anni 1709. tempore correptus Peripneumonia, ni fallor, ibi tunc temporis Epidemica, intra paucos dies non levi.

levi hujus Urbis jactura diem suum obiit.

IV. Nobilissima Matrona *D. Marchionissa Octavia Capraria Montecuccola*, jam proxime octogenaria, Febrem Tertianam patiebatur adeo absconditam, adeoque difficulter explorabilem ex pulsu (quippe summe inaequali, ac systematico fere semper, praecipue vero tempore Paroxysmi) adeo latentem, inquam, Tertianam patiebatur, ut ea potius ex sopore profundo, de tertio in tertium invadente cum obscura quadam extremorum frigiditate, quam ex ullo alio charactere magis proprio distingueretur. Symptoma istud insigne pro vero Morbo habitum Medicos curantes discordes reddidit de repetenda phlebotomia ab initio jam celebrata, obstabat quippe aetas, & habitus corporis cacheticus reputatus, ac in Hydropem pronus ex recenti quadam infirmitate, quam non multo ante passa erat Bononiae cum suspicione etiam tum incipientis Hydropis juxta assertionem curantium Medicorum. Ad componendum dissidium advocor & ego, qui ex relatu nondum probe conscius periodi tertianarii, considerans affectionem capitis fere ut morbum essentialem, suspicansque simul quicquam aliud latere ob insignem pulsus inaequalitatem *Aegrae*, ut asserebatur, etsi ferme octogenariae, minime familiarem, insuperque observans, habitum illius nil cachetici vero praeseferre, calculum apposui pro altera sanguinis missione: qua feliciter peracta, & redeunte nihilominus per circuitum manifestum sopore profundissimo, ac Febre, facile deprehendi naturam soporis lethargici esse aliam ab ea, quam ex relatione conjecturam. Certiorem adhuc de hoc me reddidere Assidentes, qui Circuitum sibi quoque observatum asseverabant, illumque paroxysmum jam tertium esse fatebantur, quo vere sopor parum ab Apoplexia videbatur distare; atque in eam facile forsan degenerasset, nisi Accessionis remissio intulisset quoque remissionem symptomatis usque ad eum gradum, ut commodum licuerit Sacramentorum administrationem perficere. Periodo rite intellecta, dignovi statim, confugiendum esse ad Peruvianum Corticem pro inhibendo Lethargo insimul, & Paroxysmo. Sed quia vix a longe, & quasi per modum neglectus memorando Corticem ad impetrandas inducias (cum periodicus esset, & soboles ipsius Febris periodicae sopor ille mortiferus) quia, inquam, vix Corticem memorando alter e duobus Medicis potior in Cura protinus exhorrescebat, ego ad evitandas fervidiores altercationes, quas semper dedecere duxi Viros maturos, gravemque personam agentes, praesertim in Praxi, & ad servandam insimul via certiore Matronam gravissime, & ocyssime periclitantem, dum Medicus curans Lapidem Bezoarticum constanter proponebat, velut remedium nobile, ut ajebat, & strenuum, hac Arte lepida usus sum, ne dicam fraude insonte.

Lapidem in primis Bezoarticum summis laudibus extuli, eumque esse veram illius morbi antidotum, proclamavi: opportunissimum autem illius usum fore die septima (erat enim illa dies quinta, tertiusve Febris Accessus) ad excitandum probabiliter sudorem universalem, optimum futurum pro morbi solutione. Interim vero subdebam: quaerendum esse remedium aliquod tutum, atque canonicum, quod valeret quodammodo Chinae Chinae adinstar reprimere, & enervare futurum Paroxysmum, si posset fieri, & cum eodem fortasse symptoma soporis; non vero figere, & supprimere affatim ipsum Paroxysmum, ejusque Caussam, quemadmodum fieri fertur (ajebam) a China China. Memineram forte tunc, me legisse apud *Cl. Lucam Tozzi* (quem Auctorem sciebam esse in debita existimatione apud Medicum curantem) post laudatum ab eodem Auctore ad Febres intermittentes pulverem Corticis Peruviani, postque alia ab eo enumerata illius succedanea, memineram, inquam, me legisse haec verba: *Meminit alterius pulveris Barthelinus, de Gannaperide dicti ad eundem usum*. Corticis autem Peruviani Planta ipsa, ut refert *Badus*, & alii, utque hodie satis notum est, ab Indis vocatur (praeter alia, quibus donatur, nomina) *Gannaperide*, quod dubio procul *Cl. Tozzium* latuit. Hac itaque arrepta occasione, levem hanc, nulliusque momenti hallucinationem *Tozzi* ex industria secutus sum, quod nempe *Gannaperide* sit aliquid a China China diversum: dixique ideo Medico curanti, posse nos interim

terim uti *Gannaperipe*, quam loco Chinæ Chinæ commendat ex *Bartholino* Lucas *Tozzius*, seu saltem Extracto illius; non enim tam facile cognitu illud erat, ut Cortex ipse.

His auditis, Medicus curans nil quærens de natura Plantæ, ne hospes in Botanica videretur, licet hujusce notitiæ carentia Viro docto vere nil detrahat, in fide Celeberrimorum *Bartholini*, & *Tozzi* annuit. Quamobrem præscriptum est statim ad *drach. j.* in forma boli extractum *Ganaperidis*, seu (quod satis noverat Pharmacopola) Chinæ Chinæ; idque mane, & sero continuatum. Appropinquabat interim Accessio quarta, diesve septima, qua ex pacto celebrari debebat solemnis oblatio Lapidis Bezoartici; sed interim coactus ex improviso idem Medicus alio migrare longe ab Urbe, enixe commendavit Assidentibus, ut memores essent, in illa Accessione prædictum Lapidem offerre, sicut ego hora congrua eram præscripturus. Quia vero jam *quatuor drachmas Extracti*, quantum sat erat, recentis assumpserat Nobilissima Patiens, Accessum Febris sortita est satis tolerabilem, & cum breviore, minusque profundo sopore conjunctum: quapropter, ut hostem fortius insequere jam fugere incipientem, loco Lapidis Bezoartici *novum Extractum Chinæ Chinæ* præscripsi. Et quoniam absentia Medici illius ab Urbe valde diu erat protrahenda, cœpi ad obtinendum majori certitudine intentum, uti ipsa China China in substantia, in formam boli redacta; & sic fere integram alterius Paroxysmi suppressionem sum nactus, ut & soporis adjuncti: continuato autem post depulsionem Febris ad aliquot dies remedio per modum levioris alterantis, feriatus postea sum diu ab eodem. Interim vero tres alios, vel quatuor passa est Ægra leviores paroxysmos, modico tantum sopore comitatos, quibus rursum levissima Corticis ope depulsis, diuturniorem nonnihil, sed minime incommodam sustinuit convalescentiam, ac inde congruam valetudinem usque ad annum 83. ætatis suæ: quo demum tempore senilibus morbis confecta vivere desiit.

V. Ridebit fortasse quispiam, quod inter preclara Corticis facinora reponam sequentem historiam; plaudet tamen & Cortici, & mihi, qui æqua lance cuncta pensitans, vim exinde medicaminis eximiam, & candorem insimul meum dignosce.

P. Crescentius ab Angelo Custode Carmelita Excalceatus (in hoc namque Cœnobio frequentius, quam in aliis, Perniciosas Febres mihi contigit observare) tulerat jam, & ordinaria Methodo superaverat Æstate anni 1708. Tertianam duplicem continuam, vix tantillum remittentem, omnesque acutæ Febris characteres præseferentem; immo unam & alteram recidivam pariter transegerat, biliosa diarrhœa inutiliter comitatam, lentoque semper pepasmo, vulgaribus tantum remediis promoto, sine ulla unquam ope Corticis ad bonum exitum perductam. Remansere tamen perpetuo signa imperfectæ judicationis, ac præ cæteris urina pauca, & impense rubra, irritis semper omnibus conatibus pro perficienda, & complete firmanda valetudine. Denique sub finem tempestatis Autumnalis correptus est Tertiana simplici intermittente, cujus duos ante adventum meum passus erat Paroxysmos satis leves. Cumque accessissem die vacua secundum Paroxysmum subsequente, & scirem, illum paulo ante pluries, ac per epicrasim etiam sufficienter purgatum remediis ipsi familiaribus, præscripsi modicam sanguinis detractionem, a gravativo præsertim capitis dolore, rubraque urina indicatam, celebrandam tamen post tertium futurum Accessum, altero nempe intermissionis die, ni ego Aulicis tunc curis districtius prius rediissem ad illum invisendum. Advenit itaque sequenti die tertius Paroxysmus, in cujus principio Æger præter morem cœpit balbutire, variaque inconcinne loqui, & obloqui modo cum advertentia, sed impotens sese corrigere, vel coercere, & modo nullatenus compos sui. Post hæc in somnum delapsus est profundissimum Apoplectici adinstar, unde creditus est ab Assidentibus cito expiraturus. Circa vesperas invaserat illum Paroxysmus; jamque nox erat, dum hæc contingerent. Cum vero nec ipse accedere legitime impeditus, nec me invenirent, ut saltem possent alloqui, soliciti Patres me incassum quærentes, alium Medicum sibi amicum, familiaremque, nempe *D. Roncaleam*, advocarunt, qui viso spectaculo statim in ipso Febris augmento ratione præcipitis symptomatis phlebotomiam, quam pro

die sequente ipse præscripseram, celebrandam esse judicavit; nec male. Sed pro sua erga me urbanitate subjunxit: se quidem phlebotomiam illico instituendam minime dubitare; verum si meum super hoc votum vellent, possentque tempestive exquirere, id illi pergratum futurum, Atque his dictis, discessit.

Advolarunt itaque rursus domum meam anxii Patres ubi cum non adessem, præstolati sunt adventum meum usque ad sextam circiter noctis horam: neque enim mihi domum citius redire datum fuerat. Re intellecta, exprobavi illis officium urbanitatis, Ægrotanti fortasse noxium, renuique post tot horas elapsas a præscriptione Medici phlebotomiam vel admittere, vel suspendere Ægro non prius inspecto. Quamobrem ipsis licet officiose reluctantibus ad eum accessi, & inveni lethargicum quidem, & stertentem, sed dum clamose vocaretur, oculos aperientem, & submurmurando respondentem: quorum neutrum, ut retulerunt Assidentem, antea ullo pacto præstare potuerat; immo cum tantisper ibidem morarer, illumque variis modis conarer excitare, loqui cœpit, & veniam petere de incommodo mihi illato hora inopportuna, pergens tamen ultra, cœpit obloqui, aliaque effari extra rem, & minime cohærentia, dein in soporem relapsus est, sed minus profundum. Hæc, & alia attente considerans prognosticum istud elicui, nempe, Illum certo evasurum ab ea Accessione, sed certo quoque in altera correspondente periturum, non obstante qualibet phlebotomia, alio ve ordinario artis auxilio, nisi per Corticem Paroxysmus ipse venturus prompte inhiberetur. Hoc statuto, Remedium præscripsi valida methodo in sequens mane exhibendum post Sanctissimi Viatici administrationem. Epoto autem Cortice levis facta est ipso intermissionis die insolita Accessio, jam parata pro duplicanda Tertiana, ut magis lethalis evaderet subsequens, suapte natura gravior. Hanc tamen novitatem nihili feci, certus de inhibendo Paroxysmo fortiore, ut omnino contigit. Atque ita fere statim a Febre, a sopore, & mentis segnitie, aliisque symptomatis plane liber evasit: quod Patribus mirabile quidpiam ferme supra Naturæ vires visum est.

Præ cæteris autem peculiari observatione digna fuit insignis mutatio coloris faciei, & urinæ; fere namque per tres menses colorem subcitrinum, palpebrasque subtumidas circumtulerat, urinam vero perpetuo croceam, rubramve, ac imminutam reddiderat: neque diutina diarrhœa spontanea, neque epicraticæ purgationes, neque deobstruentia, aliave similia remedia quicquam profecerant. Statim vero ac Corticem assumpsit, adeo bene coloratus, & vividus factus est, urina adeo decenter mutata est, citrina scilicet, palearis, ac concocta constanter reddita, viriumque robur adeo vigorose resumptum, ut fere superfluum reputarit Æger uti novo Cortice ad prophylaxim, ut illi præscripseram. Obsequens fuit nihilominus quo ad hoc, sed nequivit se continere, quin consueta munia tam domi, quam extra exequeretur: quod illi sibi nimium, narratisque signis fidenti, incassum exprobrabam.

Jamque mensis circiter erat exactus, cum quodam die paulo post Brumale Solstitium ante fores Asceterii alia occasione prætergrediens ego vespertinis horis sciscitatus sum aliquid de illius valetudine; responditque Janitor: me opportune advenisse, Illum namque paulo ante domum reversum, denuo Febre correptum jacere. Accedo ad eum, & modice febricitantem invenio, Accessione a principio ad augmentum progrediente. Nullus illi tunc sopor, obloquutio nulla; sed tantum conqueritur de intenso capitis dolore. Interrogatus, an diebus anteactis ullam Febrem persenserit, respondet negative; subdunt tamen Assidentes, se dubitare, Illum die quoque ad normam tertianarii circuitus correspondente, levem aliquem Febris insultum passum fuisse, licet nec decubuerit, nec officia sua, quæ tamen exegit infirmius, intermiserit: quod ipse tandem non amplius negavit, sed umbram Febris, imbecillitatisque appellavit. His auditis, subjunxi. Quoniam modo nullus est motus de ferali sopore, aliove gravi symptomate, quod nos cogat ad Corticem statim confugere, sanguinisque missionem alias præscriptam, & modo a dolore capitis rursus indicatam, omittere, sed nobis suppetit congruum tempus ad omnia, cras mane nulla interposita cunctatione detrahatur sanguis ex brachio ad *uncias*

octo -- Cætera præscripsi de more, & abii. Mane valde diluculo nunciatur mihi, Ægrotantem nocte in statu Accessionis in profundissimum soporem incidisse, ut olim, ac proinde quæri, utrum eo ita se habente debeat celebrari phlebotomia, an agi quidquam aliud. Phlebotomiam ego illico celebrandam inculco, accessurus subinde ad alia peragenda, si opus sit. Detracto sanguine accedo, invenioque Ægrotantem sopitum, supinum, stertentem, Apoplectici adinstar. Minime tamen apoplecticum esse deprehendo, quoniam & alta voce vocatus, & varie concussus, oculos identidem aperit, se erigere tentat, & voces aliquas edit claras, sed extra rem, & alias interruptas; ut proinde symptoma Febris sit ejusmodi lethargus. Relabitur tamen Æger statim in somnum, & videtur in agone versari, ut propterea nullus sit locus Cortici: adeo vehemens adhuc est Febris, nullatenus in remissionem prona, tamque breve intervallum temporis, quod superesse videtur ad expirandum. Præscribo interim cucurbitulas siccas partibus inferioribus affigendas, vesicantia vero & inferioribus, & superioribus artubus, liquores spirituosos cochleatim ingerendos, ipsumque tandem Corticem parari jubeo offerendum, si tempus sinet. Sed quid? Jam ruit ad mortem, nec ulla spes salutis affulget. Dimittitur ideo ut deploratus omnino. Cortex ipse paratus nequit exhiberi, nec tempus ullum superesset illius actioni, etsi exhiberetur; immo secundum portiunculam vi quadam in os ingestus, exit eadem, qua intromittitur, via. Reponitur ideo, ne per lintea effusus subeat nihilominus apud maleferiatos homines calumniam de occiso Ægrotante; ipse autem Æger in vero jam agone constitutus post aliquot horas in illa ipsa Accessione, qua primo decumbit, expirat, comprobans generale præsagium *Mercati*, nempe, quod *Perniciosæ, quæ ad cerebrum tendunt, lethales fiunt, si in lethargum, aut phrenitidem commigrent*.

Vixit ille profecto ope Corticis, ut persuasum habeo, per mensem; quo elapso complevit, quod antea jam complere debuerat, nisi auxilium a Cortice retulisset. Defecit tamen hic Regula, quam alias universalem posui, Recidivas nempe post Corticem assumptum esse consuevisse sua radice leviores. Sed una exceptio Regulam non tollit. Est autem congruum, nonnihil perpendere varia in hoc casu, notatu digna. *Primo* namque obvium est conjicere, quam parum felix, & quam imperfecta fuit pluries solutio morbi toties reviviscentis; licet exacta, diligentique Artis methodo per tres circiter menses curati, modicaque, ac tolerabili, longa tamen diarrhœa spontanea comitati; quin immo leviusculis purgationibus (diarrhœa videlicet subsistente) epicratice repetitis, morbus vel perseverabat vigens, vel sopitus redibat, intantum ut post hæc omnia, postque tam longum tempus valuerit in Tertianam Perniciosam iterum assurgere, mortifero quidem lethargo insignitam, sed tamen Corticis actioni illico obsequentem. *Secundo* meditatione nostra dignum videtur id, quod non sine ratione suspicati essent plurimi, & forsitan ego ipse, si in primo hujusce difficilis Ægritudinis ortu fuisset propinatus Cortex, tunc scilicet cum Febris tertiana duplex continua aliquam, præsertim stata quadam hora inter levioris Accessionis decrementum, & incrementum fortioris media, remissionem periodice præseferebat, vi cujus forsitan usui illius locus aliquis adesse poterat: si inquam, ab initio Cortex fuisset oblatus, & Febris cohibita, cuncta vero, quæ secuta sunt, æque secuta essent, tot nempe Recidivæ, & tandem mors, dignum nostra, ut ajebam, meditatione est id, quod in tali casu de Cortice essemus suspicati, non immerito quidem, falso tamen, ut patet. *Tertio* subit animadvertere, & repetere, quod jam dictum est, nempe Hominem absolute moriturum altera cæteroqui Accessione, ni Corticem assumpsisset, tunc, cum assumpsit, eo tamen mediante vitam vegetiorem ac antea (quod sane mirandum) protulisse saltem ad mensem. *Quarto* denique, quod licet Cortex, qui semel eripuit a morte, reputari soleat a me ita eripuisse, ut in Recidivis metus æqualis infortunii remanere non debeat, maxime quoniam nova, & æqualiter valida Corticis assumptione, infortunium æquale, si redeat, videtur posse repelli; attamen nonnunquam, etsi raro, ut in hoc casu, redire potest idem prorsus exitium talique insuper vehementia, impetu, ut prima jugulet?

gulet Accessione, neque ullum vivifico Cortici locum concedat.

VI. Infelicem exitum P. Crescentii pensabit facile felix, quantumvis laboriosa sanatio *Monialis cujusdam* ex eodem Ordine. Hæc anno pariter 1708. Tertianam soporosam satis intensam passa est, sine frigore invadentem, & periculum aliquod minitantem; a qua tamen absque adjumento Corticis solis remediis vulgaribus cito supra expectationem meam (qui longam saltem, ni gravem, ominatus fueram ægritudinem) liberata est. Post aliquot dies recidit insigniter, in secundo paroxysmo gravissimum lethargum passa. Proinde ea ipsa die declinante paroxysmo præscripsi Corticem *ad drach. j.* vespere; mane sequenti *ad drach. j.* pariter; sero *ad drach. j. ss.* & mane alterius diei, qua die expectabatur tertius paroxysmus, *ad drach. ss.* Sperabam fore, ut ingestis longe ante hunc Accessum per horas circiter duodecim *drachmis tribus*, & *semis* Corticis, non computata postrema oblatione Accessioni proxima, Febris inhiberetur; sed mea me fefellit opinio: rediit namque Accessio satis gravis, & cum eadem æque gravis sopor. Quid si China China non fuisset oblata? Miratus sum pervicaciam morbi; & quoniam durante illa Accessione nil aliud poteram moliri, cucurbitulas dolorificas, & Vessicans Emplastrum cruribus affigi jussi, non omisso internorum remediorum volatilium usu; atque inter ea præcipue Salis Ammoniaci spiritus tum externe, tum interne adhibitus est: quibus auxiliis adjuta Ægra evasit non sine difficultate a Lethargica illa Accessione. Mane sequenti, præmisso Sanctissimo Viatico (erat quippe adhuc somniculosa valde) exhibui paulopost *drach. ij.* Corticis uno haustu; nec altera die rediit ulla Febris; ullusve sopor, sed vegeta insigniter apparuit. Sumpsit nihilominus per sex continuos dies *drach. ss.* ejusdem Corticis quotidie ad præcautionem; sed tamen non multo post recidit cum sopore. Illo crescente ad eum usque gradum, ut Ægra per horas plurimas supina jaceret vix quicquam sentiens, utut molestum, ac dolorificum, neque proficientibus spirituosis liquoribus, aliisve remediis internis, aut externis, præscribo *drach. vj.* Corticis, quas omnes partitis tamen vicibus intra unum diem, ni fallor, absorbet. Cessat illico Febris, sed non omnino sopor, qui gravis adhuc, etsi minus, periodice recurrit alternis diebus, ut antea recurrebat Febris. Adjuvatur consuetis, novisque volatilibus remediis, ex C. C. ex Vipera, & aliunde petitis: atque inde levamen aliquod suscipit. Adjungitur tamen nonnumquam sopori periodico periodica quoque Febricula; sed hæc vix dignoscibilis. Tandem post renovatos quavis desinente menstrua purgatione (& quidem pendente cursu trium, aut quatuor mensium) soporis insultus, typo semper tertianario invadentes, sæpius sine Febre, rarius cum ea, sed leviore, tandem, inquam, appropinquante Hyeme desiit utraque affectio, & sanata est Ægra, aliqua tantum superstite, de qua toto etiam morbi tempore graviter conquerebatur, capitis imbecillitate, quæ pariter tractu temporis paulatim evanuit.

VII. Decubuerat diu Venetiis, & quidem, ut ipse retulit, valde graviter, anno 1709. Cubicularius Domini de Prougen, cui nomen *Alexander Landinas*, tandemque ab omni periculo evaserat ope Corticis, quem proinde salibus quibusdam associatum ex curantis Medici præscripto secum tulit in itinere, Mutinam redux, ut pro re nata rursus assumeret. Iter ille suum feliciter transegit, absolvit; sed paulopost diarrhœa biliosa correptus est, valde copiosa, torminosa, viresque admodum dejiciente per dies duodecim. Accitus ego Serum Vaccinum præscripsi per dies nonnullos, paucisque aliis remediis, ab altero, qui eidem assidebat, prius oblatis, visus est satis laudabiliter judicari, & convalescere. Paucis tamen diebus elapsis (tantum scilicet evacuatio profecit) iterum labitur in Febrem tertianam intermittentem, primo levem, ut retulit idem Assidens, mox validam, in cujus videlicet paroxysmo tertio soporem insignem cum aliqua oblocutione passus est. Quarto autem Accessu idem symptoma adeo vehemens increbuit, ut Decumbens ad plures horas immobilis, ac fere Catalepticus jaceret. Advocor rursus, & invenio hominem ab octo jam horis, velut simulacrum quoddam, supino ventre decumbentem. Oculos ille quidem servabat apertos, ac diaphanos, atque ob id tantum a cadavere aspicientibus distinguebatur; eos tamen

attonitos, ac immobiles, nec quidpiam cernentes. Concussus, excussus, vellicatus, confricatus nil sentiebat, nec linguam, nec oculos, nec membrum ullum movens, aut retrahens. Diffluebat autem profuso sudore in partibus tantum superioribus, ac maxime circa caput, nondum tamen frigido. Facies subcitrina erat, palloreque infecta mortali. Pulsus solus robur aliquod ostentare videbatur. Ob id Ægrum posse fortassis ab illa Accessione evadere, moriturum tamen altera, cunctanter conjeci. Statim præscripsi clysterem acrem; ori vero salem volatilem Viperinum, ad aliquot grana industrie ingerendum, naribusque spiritum salis Ammoniaci frequenter admovendum curavi, non omissis frictionibus, ligaturis dolorificis, cucurbitulis siccis, & aliis hujusmodi remediis spiritus excitantibus, & ad motus, ac sensus munia obeunda revocantibus: post quorum usum, quandocunque resipisceret Æger, & deglutire valeret, Corticem tandem *ad semunciam* exhibendum præcepi. Prioribus administratis, visus est tantillum expergisci, ut proinde valuerit assumere Sacramentum Eucharistiæ: Febrisque interim suam declinationem noctu sortita est. Mane itaque prout dixeram, nulla mora interposita, rerum omnium ante gestarum prorsus immemori offertur China China pura, quam ex Vino oblatam, quia statim vomitu rejecit, opus fuit repetere in forma boli. Vespere *duæ drachmæ* exhibitæ sunt; atque *totidem* mane sequenti, qua die lethalis paroxysmus expectabatur. Sed dictum factum: incantamenti adinstar (ut de salvatellæ aperitione jure minore ajebat *Galenus*), sublata est Febris, sopor, stupor, & quidquid funesti nudius tertius apparuerat, cum omnium admiratione; neque enim tam insignem mutationem potest facile mente concipere, nisi qui inspexit. Ad præcautionem tamen Corticis usum imminutum continuavit Æger ad paucos dies: unde omnino in pristinum restitutus est. Resumptis ille viribus Bononiam proficiscitur, ibique iterum post tres hebdomadas Febre corripitur, mox revertitur Mutinam, ubi Febris pro Tertiana duplici statim se prodiit. Accitus iterum ego die majoris afflictionis Ægrotum invenio obloquentem, atque intense febricitantem. Copiose mihi narrantur excretiones diebus anteactis prægressæ, præsertim sudoris immodici; Febris tamen his non obstantibus suscepit incrementum, & vires. Præscribo Clysterem injiciendum mane sequenti, ac successivam præcipio salvatellæ apertionem, dein post horam Chinam Chinam *ad drachmas duas*. His peractis omnibus, die tertia vix redit umbra Febris; sed loco illius vomitus biliosus, & consimilis dejectio succedit cum quadam mentis hebetudine. Offertur iterum Cortex *ad drach. j.* & altera quoque die similiter exhibetur. Aboletur Febris omnino; sed perseverat torpor quidam actionum cum capitis dolore. Renovantur clysteres, & simul usus levior Corticis, videlicet *ad drach. ss.* quotidie per dies quinque cum *gr. ij. Salis volatil. Viper. in forma boli*, *superhausto cyatho aquæ betonicæ*. Sublatis reliquis symptomatis, solus superstes manet capitis dolor ad dies quatuor, vel quinque: quibus exactis, superveniente biliosa diarrhœa, & vomitu consimili cum facili tolerantia, solvi videtur; sed revera, eadem licet perseverante diarrhœa, & recurrente identidem bilioso vomitu, idem perseverat ad aliquot dies gravativus capitis dolor, qui tandem paulopost sponte evanescit, Ægrumque ab omni prorsus incommodo reliquit incolumem.

VIII. Vir honestus *Jacobus Barianus* decumbens ex Tertiana duplici, Perniciosa ob adjunctum soporem lethargicum, inferentem grave periculum vitæ, curabatur a *D. Clerico*, qui probe jam versatus in usu congruo Corticis, hunc obtulit Ægrotanti, illumque periculo, ut mos est, statim subtraxit. Unam aut alteram recidivam leviorem, & sopore carentem passus Æger; vulgaribus evadebat remediis; cum ex improviso rursus recidens in secundo Paroxysmo tam insignem lethargum patitur, quem describere supersedeo, ut vix credi possit ab illo evasurus. Tunc & ego in consilium advocor, interimque pendente adventu meo vena secatur; sed affectio soporosa æque perdurat. Supervenio tandem, & Corticis usum validiorem, si Æger alte dormiens, vix oculos aperiens, syllabasque tantum aliquas incohærentes edens, deglutire sit potis, Corticis, inquam, usum validiorem celeriter repetendum censeo. Offertur, assumit Æger; assumitque

subin-

subinde Sanctissimum Viaticum. Evadit ab illo Accessu; nec alio tentatur, quippe munitus novo Cortice paulatim assumpto. Recidit tamen post aliquod tempus, sed longe minus graviter. Quia vero aliquam non levem prodit in somnum proclivitatem, Cortice iterum modice assumpto, & sensim continuato, integre convalescit. Idem post annum Quartana corripitur, a qua, post aliquod tempus duplici, & mox triplici reddita, lento, sed diuturno Corticis usu iterum liberatur; robustiorque subinde, ac coloratior factus, quam antea inculpata fruitur valetudine.

IX. *Filiolus* blandulus, & unicus D. Comitis *Jo: Baptistæ Saxi*, Collegii Nobilium Convictor, detinebatur Tertiana duplici per subingressum paroxysmorum continua, cujus symptomata gravia fuere crebri vomitus porracei, simulque verminosi, dejectiones consimiles, maxima ciborum aversatio, atque hæmorrhagia e naribus frequens, & cum excessu copiosa. Hic dum consueta Artis methodo caute curaretur, incidit in soporem profundissimum, in exacerbatione Febris invadentem, & usque ad remissionem illius perdurantem. Renovabatur symptoma quotidie, Ægerque jam decolor, ab effusione cruoris, & viribus destitutus non erat par ferendo morbo quotidie magis illum opprimente, torpidumque, ac hebetem assidue detinente. Cum ergo ad summum devenisset vitæ periculum, jamque facies illi adeo immutata esset, ut vix vestigia servaret naturalis ideæ, illi Chinam Chinam, dummodo possem, ministrare decrevi. Et cum assumendæ amaræ Corticis potioni, vel bolis deglutiendis imparem cognoscerem, præscripsi remedium in forma Julapii, in quo tamen plurima Corticis latebat, ultroque addebatur substantia; eoque copioso pro ratione teneræ ætatis, & frequenter exhibito, paucis clysteribus interjectis, intra paucos dies Febrem omnino sustuli, Lumbricos, & soporosum symptoma adjunctum.

X. *D. Joannes Buzzalinus* post acutam ægritudinem, quam duplex Tertiana Continua intulerat, sat bene compositam, incidit in affectum soporosum, quem delirium, atque convulsio præcesserant, adeo gravem, ut fere Catalepticus videretur. Pulsus illi erat exilis, vixque tactu perceptibilis, Ipse vero immobilis quoad decubitum: haud difficulter tamen assumebat oblata, etsi cum stupiditate delirus. Notitia habita, quod Febris, quæ huic fere symptomati dedit originem, & quæ adhuc sub ipso, ut inquit *Mortonus*, larvata latebat, fuit ab ortu suo periodica, ansam dedit mihi circa decimamquintam morbi diem accito, ut cunctanter proponerem *D. Ferrario* curanti usum Corticis, quotiescunque aperitio Salvatellæ & Vessicantia illico apposita non proficerent. Cum ergo intra dies ea nil profecissent, ille autem adhuc deglutiendi capax videretur, cum jam Sanctissimum Viaticum assumpsisset, illi celeriter ministratum tanquam proxime morituro; idcirco præscriptus est eidem, statimque oblatus Peruvianus Cortex methodo modice valida, frequenter scilicet, sed non larga dosi, ut sensim observaretur actio medicaminis: quod cum prodesse nonnihil visum sit, alacriter continuatum est; eoque intra septem circiter dies integre restitutus est Æger ab omni stupiditate, & Febre constanter immunis.

XI. Similis pariter Cataleptico videbatur in quadam Tertianæ duplicis Subcontinuæ recidiva *Petrus Pini*, quem a prima ægritudine liberaverat Cortex a *D. Ferrario* illum curante præscriptus. In novo itaque Febris reditu: quæ pariter continuitatem aliquam redolebat ut ante: cum sopor insuper gravissimus eidem adjungeretur, qui etiam tunc cum videbatur remitti, hominem tamen attonitum detinebat, ac fere immobilem, loquela tantum aliquo modo superstite, & deglutiendi facilitate, cogitavit Medicus de communicando mecum casu, ei, quem supra descripsimus, non multum absimili, ut decernerem, an & hic offerendus esset Cortex, nec ne: quoniam modo major, modo minor ad leges periodi febrilis observabatur intensio symptomatis, caput tamen quotidie gravius obruentis, & præceps periculum minitantis. Accessi ergo ad invisendum Ægrum, cui proinde Corticem exhibendum duxi. Cumque omni, quo posset, modo, repugnantiam suam medicamento ingrato, sibique cognito ostenderet, mortem ego illi severe minatus, ni assumeret, vel invitum sumere, & congrue reassumere coegi: quo auxilio depulsa paulopost, ut assolet, Febremen.

mentis alacer, ac vegetus factus est, & absque alia recidiva perfecte sanus.

XII. Anno 1707. assidebat Medicus Junior praxim mecum observans Nobilissimae Virgini decumbenti longe ab Urbe. Ea occasione invisit ille quendam Ægrotantem nomine *Nicolaum Amici*, in Pago Florani degentem, & a Medico illius viciniae curatum. Detinebatur Æger Terțiana duplici per subingressum continua, suas tamen periodos adhuc non obscure servante. Processerat ad decimamquartam diem Febris, & supervenerat primo delirium, mox sopor gravis, qui singulis accessionibus gravior fiebat. Proponebat Medicus Junior caeteris abunde jam administratis usum Corticis, prout a me usurpari aliquoties viderat; praesertim in *D. Comite Alphonso Saxo*, cui adstiterat; renuebat autem Medicus curans, haud satis conscius de efficacia medicamenti in hisce casibus, multoque minus de methodo mea. Cum ergo inter ipsos non convenisset de remedio, me interpellarunt per literas, sic expresse jubente ipso Loci Domino, D. Marchione Philippo Antonio Coccapano, Aulae Serenissimi Ducis Praefecto, Viro omnium amantissimo, atque omnibus pariter dilectissimo tum propter eximios mores generis nobilitati conjunctos, tum propter summam erga egenos omnes, & praesertim Subditos suos beneficentiam. Statim ac intellexi morbi seriem, & gravitatem symptomatis, facile votum edidi pro valida oblatione Corticis, praesertim si forte caeterorum remediorum incapax fuisset Æger, & manifeste caeteroqui periturus. Interea qui aliquantisper distabat ab extremo statu, in hoc temporis intervallo ad illum devenit, nova accessione, novoque sopore ferocius ingruente, itaut vix Sacramentorum administrationem valuerit admittere. Dum ergo conclamatus credebatur, fuit oblatus Cortex methodo valida, Ægerque praeter expectationem servatus. Recidit tamen alias, longamque convalescentiam, & improsperam valetudinem passus, ab omni tandem morbo liber evasit, talisque permansit ultra biennium, quo tempore (ut mox intellexi) Pleuritide correptus vitam cum morte commutavit.

XIII. Inter soporosas quoque Febres enumerare lubet sequentem, licet vere non tam ratione soporis, quam ratione Continuitatis acquisitae, aliorumque symptomatum periculosa evaserit. Sed quo in ea proclivitas in somnum fuit symptoma fere continuum, nec leve, praecessitque Febrem ipsam Comatosus affectus gravis, ideo illius historiam coronidis loco ad hanc soporosarum speciem placuit revocare.

Illustrissimus, & Reverendissimus Episcopus Urbis nostrae D. Ludovicus Comes Masdonus, septuagesimumsextum agens aetatis annum, Nephritidi obnoxius, Rheumati, & Podagrae, post duos insultus levioris Apoplexiae, in non levem totius sinistri lateris paraplegiam commutatae, Tertiana subinde correptus est, Intermittente quidem, sed duplici. Cum vero longe ab Urbe degeret, quo se contulerat ad mutandum aerem, neque ibi assiduum plane haberet curantem Medicum e propinquiore Civitate accitum, Virum caeteroqui diligentem, ac Doctum, sed cujus opera se non admodum indigum reputabat, res eo devenit, ut Febris suas quidem patenter servaret Exacerbationis, & Remissionis vicissitudines, sed non perfectam amplius attingeret solutionem. Interim somniculosus ille assidue jacebat, viribus summe destitutus, & summe pariter emaciatus, longe ab habitu suo naturali. Status illius Serenissimo Duci relatus movit animum Celsitudinis suae, ut me mitteret ad invisendum decumbentem Praesulem, quem reperi vix transacta decimaquarta morbi die febricitantem intense in vigore Exacerbationis, remisse autem aliis temporibus. Interea tamen praeter soporem non quidem profundum, sed fere continuum maximam observavi quovis tempore linguae ariditatem, quam comitabatur loquela ob id nonnihil difficilis, vox, ut dici solet, clangosa, urina impense rubra, & quantitatis perexiguae, ac tandem singultus. Imbecillitas Ægri me paulisper detinuit ancipitem, an illum exponerem itineri, ut in Urbem Lectica vectus transferretur. Deo tamen dante satis feliciter factus est redux; vixque elapsa imminente nocturna Exacerbatione, statim illi oblatus est Peruvianus Cortex *ad drach. j.*, die videlicet 15. Julii 1710. vespertinis horis. Sequenti die repetitus est mane tantum ad *scrup. iv.*, caeteris vero diebus *ad scrup. ij.*, primo bis in die, deinde semel tantum, eo quia prima statim Febrifugi oblatione admodum enervata, &

ta, & paullopost omnino abolita remanserat Exacerbatio periodica. Quia vero non plane extincta erat Febris, quæ secundum tenues sui reliquias assidue perseverabat, & cum ea rubor, ac paucitas urinarum, linguæ ariditas, & ipse nonnunquam singultus, ideo brevi quiete interposita iterum renovatus est usus Remedii *ad scrup. ij.* quotidie usque ad complementum *unciarum duarum* a principio ad finem morbi: quibus absumptæ quoque sunt Febris reliquiæ, & fugata connexa symptomata, itaut hoc uno auxilio, & interjecto clysmatum usu sine ulla purgatione, aut sanguinis missione (quæ duo notatu digna) non modo sit restitutus in pristinum sine ulla recidiva, sed & adeptus habitum corporis meliorem, atque pleniorem ac antea dignissimus Antistes, cum universali totius Civitatis, Gregisque sui lætitia, & plausu.

CAPUT IV.

Aliæ insignes Historiæ, ab Amicis communicatæ, variarum specierum Febrium Perniciosarum, curatarum ope Chinæ Chinæ *nostra Methodo administratæ.*

NE FIDEI tantum nostræ innixa prodeat in apertum veritas eorum, quæ ad ostendendam efficaciam Chinæ Chinæ nostra Methodo administratæ summo hucusque candore protulimus, haud erit incongruens, Historias aliquot Curationum non minus insignium, ex aliena quoque fide, ac experientia depromptas, in medium afferre non in vanam quandam ejusdem Methodi gloriolam, sed in publicam utilitatem, & in unius testimonium multiplex veritatis. Quoniam vero qui præ cæteris talem Methodum amplius sunt, & experti perutilem in Febrium Perniciosarum periodicarum curatione, fuere ii, quos quondam ut Filios amore, & disciplina colui, modo honore ut Socios, & Collegas (quemadmodum eos pariter colit & Lyceum, & Civitas) illorum propterea hac in re præ multis expertorum, ac omni fide dignorum, Historias quasdam mihi humaniter communicatas peculiari hoc, & sejuncto Capite placuit propriis nuperrime recensitis adnectere.

Per hoc autem quod duos tantum Professores, Methodum meam, (& quod magis refert) occasionem, ac opportunitatem eadem utendi in Perniciosis præsertim Febribus apprime callentes; præ aliis selegerim, nolim argui, quod desint in hac Urbe quamplurimi, qui China China frequenter utantur primæva præcipue Methodo in vulgaribus saltem, ac diuturnis Intermittentibus; perpauci enim modo sunt ii (licet sint aliqui) quibus plane exosum sit istud Febrifugum. Immo addam, nec deesse quoque Ingenuos aliquot, qui cum viderint, aut intellexerint faustos, qui ab anno 1695. in hanc usque diem mihi pluries obtigerunt eventus ex liberaliore dosi Chinæ Chinæ in arduis jam memoratis circumstantiis oblatæ, consideratis ab eo tempore majori animi contentione, majorique fiducia ac antea iis omnibus, quæ cohærenter ad experimenta mea sibi visa reperere apud alios etiam Auctores, Peruviano Cortice viriliter utentes, suam tandem sibi Methodum comparare cœperunt, qua non contemnendas identidem curationes per Chinam Chinam absolvunt. Hos inter peculiari, & honorifica mentione dignus occurrit *D. Davinius*, Aulicus Collega meus Eruditissimus, qui paullopost exactam mihi feliciter anno prædicto 1695. ipso interveniente, *D. Comitis Nogarolæ* Curationem *Lib. 3. Cap. 6.* descriptam, aliasque plures, illo nedum præsente, sed & concurrente absolutas, quas nuper *Cap. 2. hist.* 1. 3. 9. 14., *&* 16. retuli, Methodum ampliorem, ac profiteretur ante, cœpit amplecti, media scilicet copiosioris Corticis infusione intra copiosum liquorem partitis vicibus absumendum, ut Galli docent, Anglive Auctores: qua Methodo curationes cæteroqui difficiles non sine sua, ut pluries fassus est, admiratione ad bonum exitum postea perduxit. Ab hac deinde Praxi ad Theoreticas considerationes conversus, Lucubrationes quasdam in tutamen hujusce Febrifugi, *Hectoreo* plane robore conflatas, tum Latino idiomate, tum Hetrusco conscripsit, easque proprio velato nomine intra annum 1708. Diario litterario, quod tunc sub titulo *Musei Minervæ*, vulgo *Galleria di Minerva*, Venetiis cudebatur, voluit insertas, meisque etiam experimentis, & Curationibus (meo licet, ut par erat, sicuti & proprio suppresso nomine) corroboratas.

Cum tamen nuperrime præclarum aliquem Casum hic inserendum ab eo expeterim, intentum assequi a modesto Amico nullatenus licuit. Atque ita illius modestia, ni semetipsam laude promerita, meum saltem Tractatum ulteriori auctoritate fraudavit.

Liceat nihilominus vim quodammodo aliquam officiose, prout amicum decet, eidem inferre, & ex iis ipsis Lucubrationibus, quas vere se scripsisse mihi olim fassus est, prostantque sub nomine *Hectoris ex Valle* in antedicti *Diarii Tomo sexto*, quidpiam saltem excerpere, quo mea nedum confirmentur asserta, sed & quædam dissipetur caligo, quam iisdem undequaque veris posset quadantenus offundere involuntarius nescio quis error, sive (ut ipse domesticæ suæ Academiæ morem servans loqui consuevit) *Hallucinatio* quædam, quæ forte eidem de minutulis circumstantiis minus solicito irrepsit, retractis videlicet eo loci ad inferiora tempora meæ Praxeos initiis: quæ sane chronographica variatio communem quodammodo repræsentans eandam praxim meam, plane tunc Mutinæ singularem, & cæteris omnibus incompertam, cum praxi conterraneorum Medicorum illam aperte potius tunc improbantium, non parum mihi facessit negotii, de factorum, dictorumque meorum veritate servanda omnique delenda contrariæ suspicionis umbra prout hominem probum, honestumque decet, solicito, ne forte turpem notam Nebulonis, aut Impostoris, quasi pro meis aliena venditans, subire pericliter.

Etsi vero leviora hæc persequi speciem quandam garrulitatis præseferat nemini profuturæ; malo tamen, fando quæ vera sunt, delicatulus nimium apud Catones videri, quam silendo mendax apud Momos, & Zoilos. Meæ potius me pœnitet inconsiderantiæ, qua mihimetipsi necessitatem quandam regerendæ hujusmodi Cantilenæ, nil tale prænoscens, imposui tunc cum primam inventionem curandi per Chinam Chinam Febres Periodicas perniciosas *in Urbe mea*, mihi uni, ut ferebat veritas rei, utque notorium erat apud nos omnes, libere, & candide ascivi, atque ut quid vere meum (quicquid illud erat) in publicam utilitatem proferre, & dono libenter dare ingenua facilitate cordis pluries asserui, in prima scilicet editione hujusce *Therapeutices*, tum præfando ad Lectorem, tum in ipso Tractatus limine, tum denique magis expresse *Cap*. IV. *Lib*. III. Sed quænam quæso gloriola foret isthæc, ut eam reluctante veritate, vana quapiam impotentia animi tunc affectasse credi possim, postquam ibidem apertis literis fassus sum, Methodum meam, quantumvis in Praxi utilissimam, & in successibus sæpe admirabilem, ortum tamen suum traxisse ab experimento fortuito, nulla doctrina, nullaque sublimi perspicacia mentis, sed paucula tantum industria mea comparato, cui etiam experimento similia habuisse subdidi ante me *in Urbe sua* (me quidem patenter inscio) *Richardus Morton*? Quia vero fuisse me hujusce rei Auctorem primum *in Urbe mea*, effatum est, quod veritati ad amussim consonat, quædam modo me cogit necessitas, ut dubitationes omnes removeam, quas circa hoc scriptis olim suis præter intentionem Amicus cæteroqui favere intendens, nonnullis forsan, ut subaudio, haud satis gnaris potuit incutere, priusquam curationum historias ab aliis Amicis, qui meam tunc Methodum illico sunt amplexi, communicatas subnectam.

In præcitato igitur *Diario* anno 1708. Venetiis impresso series quædam visitur quindecim *Epistolarum* de Chinæ Chinæ viribus, datarum partim sub anno 1696. partim sub anno 1697. Italico idiomate ab eo conscriptarum (*Latinam Dissertationem Academicam* ejusdem Auctoris, & de eadem materia datam *Mutinæ* anno 1699. ibique pariter insertam pag. 119. hic prætergredior) quarum titulus est -- *Abbagliamenti Medicinali d' Ettore dalla Valle sopra gli effetti della China China &c.* -- In earum itaque prima data sub die 21. Novembris 1696. *pag.* 237. ejusdem Diarii hæc leguntur -- *Quest' anno dall' uso della China China qui si sono veduti effetti maravigliosi. Due tra gli altri, ch' avevano Febbri acute ridotti all' estremo con polso smarrito, e freddo esterno universale, che ha durato de' giorni intieri, per mezzo di questo rimedio copiosamente bevuto in vino, si sono tolti quasi di braccio alla Morte. Gli afflitti poi dalla quartana hanno in sì breve tempo ricuperato l' appetito, il sonno, e le forze, che s' io non fossi testi-*

monio

monio di vista, nol crederei. Nella China China pare ritrovato il riparo non solamente alle Febri croniche, ma quasi alla Morte, e dalla felicità de' successi ha preso tanto di credito appresso li Medici, e Cittadini, che nelle Febbri maligne, vicino all'estrema Unzione, di quella si vagliono, come unica, ed ultima speranza de' disperati &c. In margine autem ipsius Narrationis ex se indeterminatæ sequentes sunt annotationes peculiares e regione impressæ -- *Sig. Conte Nogaroli -- Sig. Antonio Maria Zani -- Sig. Conte di Marsciano -- Padre Lettore de' Cappuccini &c.*

Atque ut a Narratione exordiar, ex ea confirmatur aperte quod nuper retuli, scilicet Medicos hujus Urbis, etsi tum conscios de experimentis meis, & de noviter per illa detectis Chinæ Chinæ viribus, nondum tamen conscios satis fuisse Methodi meæ, nec Febrium specialium, in quibus ea locum haberet: immo neque evasisse conscios tempore, quo impressa fuit Epistola isthæc, sub anno quidem 1696. data, sed anno tantum 1708. in lucem, edita, nulla ulteriore addita limitatione, quæ cæteroqui probabiliter fuisset addita, si tunc saltem satis nota extitisset nostratibus Medicis praxis mea. Nec enim in malignis promiscue Febribus, neque in Ægrotis omnibus desperatis, ac morti proximis, ut indicare videtur ipsa narratio, sed solum in iis, quibus ex Perniciosa quapiam Periodica Febre id contigisset, mihi mos erat China China uti peculiariter administrata: quod satis palam facit Tractatus meus universus, cujus proinde scopus fuit, quemadmodum in prima illius editione pluries sum protestatus, ad tollendas hujusmodi hallucinationes etiam tum (utinam non etiamnum) vigentes circa factum, ejusque modum, Perniciosas, seu malignas Febres, in quibus China China vere prodest, in suas species dividere, & ab iis, in quibus non prodest, discriminare, methodumque simul tradere Febrifugum hocce specialiter in iisdem administrandi.

Per eamdem insuper Narrationem videtur liquere, Medicos Urbis nostræ operum Chinæ (illam me præscribente) tunc Spectatores, usque tamen activitatis illius semper uniformis in praxi, fuisse jejunos, tempori scilicet, aut peculiari Constitutioni identidem adscribentes, quod constanti illius virtuti, & peculiaris administrationis modo, præ cæteris vero noviter detecto lumini tum in conjectanda ulteriore Chinæ Chinæ energia, tum in dijudicandis Febrium omnium eadem curabilium speciebus, debuisset adscribi. Id omne deduci posse videtur ex verbis illis -- *Quest'anno dall'uso della China China qui si sono veduti effetti maravigliosi*; operatio siquidem Chinæ Chinæ non est alligata talibus, vel talibus temporibus, sed talibus, ac talibus Febribus, & tali, ac tali modo illam in iisdem exhibendi. Quod si frequentius una Constitutione succedunt admirabiles illius effectus, quam alia, id accidit præcise, quia una Constitutione magis quam alia regnant febres quædam Periodicæ malignæ, atque præcipites, una China China certo domabiles, eæque simul incidunt in manus Medicorum tum earum naturam, tum Febrifugi rectam administrationem callentium. Cæterum effectus mirabiles, qui tunc fuere Mutinæ observati, observati quoque fuissent antea, si antea fuisset Mutinæ compertum, quod ejusmodi febres possent China China curari, simulque comperta fuisset Methodus illam peculiariter pro earumdem curatione usurpandi, ut millies observati deinceps sunt iidem effectus, postquam hæc omnia favente Deo ipse detexi, & pro bono publico promulgavi. Tantum autem abest, quod quicquam ex his fuerit Medentibus nostris compertum, quin potius ipsa vulgarium Intermittentium, puta Quartanarum ec. completa, felixque curatio per Chinam Chinam ordinaria eorum temporum methodo oblatam obtenta, pluribus tunc esset admirationi magis quam usui; quod de se ipso sincere fatetur Relator ingenuus, cæteroqui in Arte medica versatissimus, & Peruviano Cortice utens, verbis hisce ob candorem suum Cedro dignissimis -- *Gli afflitti poi dalla Quartana hanno in sì breve tempo ricuperato l'appetito, il sonno, e le forze, che s'io non fossi testimonio di vista, nol crederei.*

Tandem ex ejusdem narrationis textibus simul collatis eruitur, quod anno 1696. nostrates Medici nondum aliud perceperant (atque hoc tantum percepisse est pauculum quidem) nisi quod curationes a me peractæ anno præcedente, quæque in dies peragebantur, & quarum rumor

mor ob insuetam novitatem in Arte per Urbem universam circumferebatur, fiebant a me sola China China dosi majore ac esset in usu ægris pluribus prope morituris exhibita, nec quicquam amplius, quia nil amplius meæ Schedulæ in Pharmacopoliis cuique prostantes demonstrabant; ego vero nedum id Medicis amicis, forsan & non penitus amicis, pro bono publico sponte, ac sincere aperiebam; sed & regulas, & modum rationalem felicis oblationis illius, dummodo Febrium natura ex se ferret usum remedii, in quibusdam tantum, utut lethalibus, admirandi, in quibusdam aliis, utut mitioribus, inutilis, & in aliis quibusdam incerti. Sed quia hæc omnia scitu necessaria in Consultationibus, & familiaribus colloquiis a me tam caute, tam urbane, tam comiter declarari nequibant, quin tandem deberent expresse doceri; parum dispositos idcirco reperi ad ea attente, ac benigne excipienda promissæ barbæ Auditores; adeoque mirum non est, quod perperam putarint nonnulli voci publicæ magis auscultantes, quam meæ, posse servari per Chinam Chinam tumultuarie, ac sine lege in vino copiose epotam omnes fere quibusvis acutis, malignisve febribus detentos, etsi deploratos, ac morti proximos, idque forsan æque perperam in praxi tentasse, quemadmodum videtur innuere citata narratio verbis illis, non aliud, quam copiam Febrifugi pro medela universali indicantibus -- *per mezzo di questo Rimedio copiosamente bevuto in vino* -- & paulopost -- *nella China China pare ritrovato il riparo non solamente alle febbri Croniche, ma quasi alla Morte; e dalla felicità de' successi ha preso tanto di credito appresso li Medici, e Cittadini, che nelle Febbri maligne vicino all' estrema unzione, di quella si vagliono, come unica, ed ultima speranza de' disperati* -- Ex opposito neque mirum est, quod nonnulli alii cohærenter ad priorum fallacem conjecturam putantes, me vere indiscriminatim tunc omnibus Ægrotis ex quacunque acuta, vel maligna febre ad extrema redactis Chinam Chinam offerre consuevisse, & quidem perpetuo in vino (cum tamen modo in vino, modo in Aquis stillatitiis, modo in forma solida consueverim pro re nata præscribere) mirum inquam non est, quod de praxi mea tunc obmurmurarint, illamque modis variis traducendo tentarint evertere, eo ipso forsan tempore, quo clam, sed inconcinne imitantes, optato identidem fraudabantur eventu. Mirum potius esset, ne dicam ridiculum, si nec hodie eandem satis callentes, quia forte non satis callentes naturam febrium, postquam non poterunt evertere, nec bene assequi, crederentur tamen illius Inventores in hac Urbe primi; talesve credi affectarent, aut paterentur. Et hæc quo ad sensa narrationis non aliud, si rite perpendantur, quam dictorum, factorumque meorum confirmationem continentia, nec nisi votis ad favorem propensis ab Amico, qui primæ Perniciosarum curationi anno 1695. mihi peractæ stupens interfuit, exarata.

Ex notis vero prædictæ narrationi appositis confirmatur pariter exitus felix modo memoratus curationis per Chinam Chinam a me primo absolutæ in generoso quondam Viro *D. Comite Bailardino Nogarola*, ex triplici Quartana perniciosa ad extrema redacto: cujus tamen Febris symptomata (parcat quæso Relator certe non satis memor) nequaquam fuere *perfrigeratio universalis, nec pulsus abolitio*: ut in precitata narratione videtur innui, sed *profundissimus lethargus, singultusque violentissimus cum motibus per Corpus universum tremulis, & convulsivis*, quemadmodum ex descriptione mea habetur *Lib. III. Cap. VI.* Non tamen negaverim accidentia perfrigerationis universalis, & abolitionis pulsus anno vere 1696. (qui fuit annus subsequens curationi *D. Co. Nogarolæ*) potuisse forsan contingere *Secundo* ex Ægrotis ibidem relatis, ut eo anno contigit aliis pluribus a me descriptis, quos inter *D. Marchio Gallianus de Coccapanis*, & *D. Joseph illius Frater*, immo & *ego ipse*, ut in historiis prima, & secunda Capitis secundi, atque prima Capitis primi hujusce Libri per extensum narravi.

Discrepantia potior, & gravioris momenti, ut obiter nuperrime tetigi, versatur circa tempus prædicti experimenti mei in præcitato *Comite Nogarola* primum habiti: eventus, siquidem ille contigit, non anno 1696. ut contingere alii cum eo acervatim in notis prædictis enunciati, sed anno 1695. Mense Septem-

bris

bri, quemadmodum a me relatum fuit in prima editione hujusce Tractatus *Lib. III. Cap. VI.* excerptumque fideliter ex Scheda originali historiæ per *D. Co. Aloysium* sanati Equitis filium subscripta: cujus præcisi temporis plures extant circumstantiæ plane innegabiles, scriptæque memoriæ tam in Urbe, quam in Aula facillime petendæ ex iis omnibus, quæ idem *D. Co. Bailardinus* ante, & post ægritudinem suam palam, publiceque peregit; præterquamquod contemporanea fuit curatio viri Patricii *D. Geminiani Levizzani* descripta jam *Lib. I. Cap. X. Hist.* XVI. nec non alia longe memorabilior immediate subsequuta in *D. Marco Martini*, & relata hujus *Lib. Cap. II. Hist.* IV. eas namque omnes æqualiter successisse constat anno 1695. a quo tempore praxis hæc mea exordium sumpsit, & ante quod tempus nemo certe *in hac Urbe* Perniciosarum periodicarum curationem per Chinæ Chinæ administrationem noverat; nec quemquam adeo perfricatæ frontis reperiri posse crediderim, qui audeat oppositum effutire. Aliud est enim, quod quispiam forte apud nos, vel etiam alibi; curaverit media China China aliquam ex hujusmodi Febribus ante seram promulgationem Tractatus mei, nonnisi anno 1712. in lucem editi, scilicet post exercitam a me publice per annos 17. praxim in eodem Tractatu tardius expositam, adeoque aliud est, quod curaverit, me centies ac centies viam præmonstrante; aliud est, quod id egerit ante me, nempe ante annum 1695. tunc enim revera vix apud perpaucos e nostris in usu erat, ut ad Lectorem præfatus sum olim, Chinam Chinam exhibere, & quidem more vetusto, ac in diuturnis tantum intermittentibus omni acutie, atque pernicie carentibus; nec enim aliter antea factitabam & ipse.

Quoad alios casus in eodem margine annotatos nil habeo quod addam; cum enim anno vere 1696. idem evenerint, semper magis assertionum mearum veritatem roborant. Revera casus *D. Antonii Maria Zanni* a me ipso relatus est *Cap. I. hist.* VIII. *hujusce Libri*: mihi namque eam curationem ascivi, quia, ut ibidem retuli, eam *D. Cervio* illum curanti ipse suggessi eodem tempore, quo egomet per idem remedium a Perniciosa Diaphoretica supra enunciata evaseram, ipso *D. Cervio*, & *DD. Davinio & Ramazzino*, mihi faventibus, meoque quod in propria caussa molitus eram tentamini, facile annuentibus.

Historia pariter Febris *D. Comitis Ludovici de Marsciano*, quæ paulopost meam convalescentiam contigit, *D. Davinio* curante, D. vero *Ramazzino*, & *me* superaccitis, ea, in quam ipsa vere contigit anno 1696., & a me descripta fuit *Lib. I. Cap. X. hist.* XIII. Eam vero Febrim inter benignas intermittentes, cujusmodi re apse fuit illa, simpliciter retuli, vulgari quippe usu Corticis facile sanatam, nec enim in ea quicquam notatu dignum observare datum fuit, nisi facilem evanescentiam Tumoris in liene, qui depulsa per Corticem Febre statim obliteratus remansit.

De P. Lectore ex Cappucinorum familia per usum Corticis anno itidem, ut dicitur, 1696. (forsan nonnihil serius) sanato nullam habeo notitiam certam: siquidem eum ipse nequaquam curavi; si tamen is forte fuit quidam *P. Augustinus e Corrigio* in Cœnobio Mutinensi Lector, & mihi cæteroqui notus, eum curavit *D. Davinius* per Chinam Chinam more vulgari exhibitam; a febre Tertiana (ni fallor) duplici, lenta solum, atque diuturna; si vero fuit ille quispiam alius, febrisque ipsa e genere Perniciosarum, & per Chinam Chinam a quocunque curata, cum id anno pariter 1696. asseratur *Mutinæ* contigisse, me non potuit non habere prævium quicunque curationem illam peregisse dicatur.

Ex his patet, Curationes in prædicto *Diario* adumbratas, quatenus Periodicas Perniciosas respiciunt (de vulgaribus enim nulla mihi solicitudo) ad meam methodum ab origine debere referri, quemadmodum ad eandem suas, longe licet ante primam editionem mei Tractatus exactas, ingenue referunt Professores immediate infra subdendi: quorum tandem Historias mihi communicatas meis hactenus exaratis annecto.

HISTORIÆ COMMUNICATÆ
ab Excellentissimo *D. Francisco Clerico* in Lyceo, & Urbe Mutinensi Pub. Med. & Chirurg. Prof.

Ut primum mihi occurrit Synopsis Tua de Methodo exhibendi Corticem Peruvianum in Febribus quibusdam Pernicio-

ciosis, *incidit in animum*, *Vir summe Colende*, *nonnullas hujusce generis Febrium Historias tuis adjungere*, *cum earum China China expugnandarum Methodum didicerim a Te jam antea me in Praxim Medicam humaniter instruente*; *& præcipue eo tempore*, *quo* D. Comiti Bailardino de Nogarola *triplici Quartana Continua laboranti adstiti*, *qui tunc ob morbi ferociam ab exteris etiam Medicis pro deplorato habitus*, *solo Peruviano Cortice Tua hac Methodo a Te solo feliciter administrato anno* 1695. *citra expectationem convaluit*. *Tanti Remedii*, *illudque propinandi*, *Methodi nunquam oblitus*, *quoties tulit occasio*, *hasce Febres veluti jugulando*, *quamplurimos ab Orci faucibus eripui*, *præcipue anno elapso*, *quo tempore*, *grassantibus hujusmodi Febribus*, *Medicus Xenodochii Militum sæpesæpius feliciter tanti Febrifugi vim expertus sum*.

I. *Vir quinquagenarius*, *duplici Tertiana Continua tenebatur invadente cum frigore*, *& declinante cum sudore*; *Hunc torquebat magnus æstus*, *& summa jactatio*, *in Febris vigore sitis inextinguibilis*, *dolor Capitis & Cardialgia*, *quæ per dejectiones biliosas qualibet vice solvebatur*. *Exhibitis omnibus iis auxiliis*, *quæ in Tertianarum curatione Ars Medica præstare valet*, *& parum proficientibus*; *Febres iisdem semper symptomatibus stipatæ vigesimam usque quartam diem attigerunt*, *qua peracta*, *consueta Febre correptus est*, *sed intensiori*, *& longiori frigore*, *& cum fuit circa statum*, *in tam profundam lethargum incidit*, *ut adhibitis validioribus cruciatibus*, *cum sudore copiosissimo prerfusum*, *ac stertentem*, *nullo modo expergiscere licuerit*. *Tota nocte hoc pacto se habuit*, *matutinis vero horis parumper remissa est cum symptomatibus Febris*; *hinc metu ne altera adveniente accessione e medio tolleretur*, drach. vj. *Corticis Peruviani in vino generoso præscripsi*, *quo assumpto altera die vix febricitavit*, *& sic tertia*, *& quarta sequenti*, [*intra quam omnino evanuit Febris*;] *Hoc tamen non obstante per alios octo dies ejusdem Corticis* drach. *j. quolibet mane assumebat*. *Circa sextam ab infebricitatione diem apparuit ad aurem sinistram Parotis*, *& post octavam altera ad dexteram*, *quibus retrocessis*, *denuo irregulares Febriculæ Patientem infestarunt*, *quæ tamen Corticis ejusdem usu evanuerunt*, *& Æger pristinæ sanitati restitutus est*.

II. Miles *Tertiana simplici cum frigore*, *vomitu*, *& diarrhœa correptus est*: *quarta die*; *quæ vacua esse debuerat*, *recurrit Febris*, *& quinta sævis adeo stipata symptomatibus accessit*, *ut singultus*, *pulsus parvus*, *& frequens*, *algor in universa cute*, *intus summus æstus*, *sudor frigidus*, *& dilutus uno ictu apparuerint*, *unde nova recurrente accessione Ægrum certo certius moriturum putavi*. *Cognita ergo Perniciosa Febris conditione*, *Corticis Peruviani* unc. ß. *Ægro propinavi*, *& per tres subsequentes dies* drach. j., *quibus completis*, *cessantibus supradictis symptomatibus*, *a morbo omnino evasit*, *& quarta post Chinam Chinam assumptam die per Xenodochium deambulantem inveni*. *Cum vero alvus esset adstricta*, *me inscio*, *unam ex Pillulis quam Ægrotantibus ad solvendum ventrem*, *prout necessitas postulabat*, *exhibere consueveram*, *ab adstante desumpsit*, *& altera die ab assumpta Pillula iterum accessit Febris cum tanta symptomatum vehementia*, *ut certe moriturus videretur*, *dum sine pulsu*, *frigidum*, *sudore diaphoretico madefactum*, *cum respiratione frequenti*, *& absque loquela inspexerim*. *Iterum Corticis Peruviani* unc. ß. *exhibui*, *& per quatuor subsequentes dies* scrup. ij. *deinde loco alterantis* scrup. j. *per octo alios dies*, *& Æger ab assumpto Febrifugo paulatim perfecte sanitati donatus est*.

III. Gibbus *quidam*, *unus ex Assistentibus Xenodochii Militum*, *dum Febres hujus naturæ grassabantur*, *Tertiana simplici corripiebatur*: *quinta die de stomachi dolore conquerebatur*; *declinante vero Febre cum sudore bene se habebat*. *Sexta die*, *quæ intermissionis futura erat*, *denuo invasit Febris cum alvi fluxu*, *& intensiori ventriculi morsu*; *hac vero declinante omnia cessabant*. *Septima morbi die tanto impetu recurrit Febris*, *ut acerrimo dolore ad Ventriculum*, *& Intestina excitato*, *sanguinem per superiora*, *& inferiora ejiciens*, *frigido*, *viscidoque sudore perfunderetur*, *& inde vox clangosa*, *pulsusque fere nullus perciperentur*. *In tam præcipiti Casu statim Corticis* unc. ß. *exhibui*, *quam rejecit*; *iterum eandem dosim*, *sed partitis vicibus propinavi*, *& post hanc*

comi-

vomitus sedari omnino, sanguis per inferiora imminui, & aliquantulum refici pulsus videbatur. In noctis progressu cætera symptomata paulatim remissa sunt, licet ferme cadaver esset Æger. His stantibus, per subsequentes dies ad scrup. j. Corticis præscripsi, & quarta die Febris evanuit; hinc per alios octo dies ad scrup. j. propinavi, & interim præter quoque mei expectationem integre convaluit.

IV. Aurifex *Febre Tertiana duplici continua corripiebatur, quæ usque ad octavam diem regulariter processit; in invasione enim frigus aderat, magnus æstus, & sitis in statu, & sudor in declinatione, licet nunquam ad infebricitationem deveniret. Perpetuam tantum, & tantum contumacem vigiliam, ac corporis agitationem observavi, unde bis repetita sanguinis missione, & exhibitis iis remediis, quæ Ars suggerit, nunquam meæ occurrit menti, fore ut ille nova adveniente Febre de repente periclitaretur. Sed vespere Ægrotantis cubiculum ingrediens, eum invisi decubitu supinum, convulsum, brachiis contractis, & oculis apertis attonitum. Vocatus non respondebat, pulsus erat parvus, & frequens, respiratio brevis, & difficilis, & omnia mortem minantia. Dum cucurbitulis, vel frictionibus sub plantis pedum, vel exhibitione spiritus Salis ammoniaci cruciabatur, cervicem attollens, & brachia quassando, in clamores tantum erumpebat. Statim* unc. ss. *Corticis præscripsi, quem summo cum labore (expers enim erat mentis, & convulsus ore) propinavi. Totam noctem in tam deplorabili statu transegit; mane declinante Febre supradicta symptomata parumper declinarunt, Ægerque mentis compos Adstantes cœpit cognoscere: unde denuo pro tribus vicibus* drachmam *Corticis præscripsi, dein successive* drachmam semis *per aliquot dies, & tunc temporis cessante Febre una cum omnibus symptomatibus, a morbo lento pede se restituens, optime convaluit.*

V. Miles *post triduum ab invasione Febris deferebatur ad Xenodochium, quem dum invisi, ante vesperas obiturum certe credebam. Interrogatus ægre respondit: quartam esse sui morbi diem, & Febrem primam, & secundam accessisse cum frigore pariterque cum sudore evanuisse; tertia vero die denuo correptum se a Febre cum frigore tamen minori, pauco calore ad exteriora, sed maximo ad interiora, & post octo, aut decem horas ab accessione apparuisse sudorem copiosius emanantem. De quarta vero Febre, qua tunc laborabat, se nihil scire ajebat, nisi quod pessime habebat. Tunc ego pulsum tangens, quomodo haberet nescivi, cum ne primam quidem pulsationem enumerare potuerim: carpum enim tractans glaciem tangere mihi sum visus. Talis erat Ægrotantis status; jacebat nempe ille sine pulsu, sudore frigidissimo, & copioso per totum corpus perfusus, & tanta singultus frequentia irritatus, ut vix verba facere posset. Cardialgia, & Ventris torminibus cruciabatur, dejectiones nigricantes, ac sanguine immixtas reddebat, eaque die plusquam quinquaginta sedes habuerat. Totum corpus pustulis lividis, & nigricantibus coopertum, facies cadaverosa, lingua arida, sitis inextinguibilis, urinæ nullæ, summa jactatio: uno verbo, tanta erat symptomatum congeries, & ferocia, ut absque dubio brevi moriturus cunctis videretur Ægrotus. Interim quid agendum dubitavi, cum deesse tempus exhibendi Remedii metuerem, eo raptim ad mortem properante: nihilominus de Corticis innocentia certus, statim ejus* drach. vj. *in Vino generoso infusas propinavi, & iterum vespere* drach. j. *Mane de eventu curiosus ad Xenodochium me contuli, & Ægrotantem aliquantulum calefactum, cum aliquo, licet exiguo, pulsu inveni, & sudorem, singultum, dejectiones sanguineas, & omnia supradicta symptomata remisisse comperii: unde continuato Febrifugi usu* ad drach. j. *singulis subsequentibus diebus, intra paucos dies omnino a Febre evasit. Sexta die ad anum tumor apparuit, qui suppuratus, & expurgatus cicatricem admisit, & Patiens pristinæ sanitati restitutus est, nullamque passus est Recidivam.*

Quamplurimas alias harum Febrium Historias Tibi communicandas haberem, Vir Egregie, quas lubens omitto, ne pagina succrescens locum Observationibus tuis eripiat, quæ miram hujus Remedii methodice, ut Tibi mos est, atque efficaciter administrati, vim absque aliorum calculis satis superque evincent.

HI-

HISTORIÆ COMMUNICATÆ ab Excellentiss. *Ferrante Ferrario* Mutinens. Profess. Eruditiss. & in Exedra publica meas vices supplente.

POSTULAS a me, *Clarissime, ac Humanissime Vir, Casus aliquos, quos China China utenti observasse mihi contigerit in Praxi, & jam libentissime obedio. Verum tui quoque sunt, quos nunc scribo; Horum enim alios Te consulente, alios, Te Methodum tuam mihi jam antea communicante, curavi. Debet Tibi Urbs nostra felix hoc de Peruviano Cortice periculum, cum pro Febribus Perniciosis expugnandis mirum hunc certumque Remedii modum apud nos antea tentaverit nemo. Debeo Ego Tibi quidquid debent cæteri; Cum tamen id, quod publici juris jam fecerat Curationum tuarum felicitas, intimius mihi amor, & ingenuitas tua aperuerit, in communi beneficio fortiori præ cæteris vinculo obstrictus sum Tibi. En ergo Casus aliquos ex iis, quos in usu Corticis, pro Febribus quibusdam Perniciosis curandis, mihi datum est observare.*

I. Anna Compagnoni *mulier valetudinaria, & doloribus uterinis sæpesæpius obnoxia Mense Julii Anno* 1706. *Febre corripiebatur cum rigore, & vomitu. Vocatus postera die, ut curarem, bene habentem inveni, nempe omnino sine Febre, cum pulsu valido, hilarem, & nil de incæpto morbo solicitam. Tota eadem die, quæ morbi erat secunda, ita se habuit; unde ex iis, quæ evenerant, facile fuit de Terziana Intermittente judicium ferre. Postero mane circa meridiem Febris iterum invasit cum aliquo ventriculi morsu, & vomitu bilioso, licet perpauco, durante tamen per plures horas irrito vomendi conatu. Pulsus in longum tempus parvus attamen circa vesperam omnino elevatus, Febre per sudorem universalem optime remittente. Præscripsi pro venturo mane levissimum medicamentum solvens, paratum nempe* ex Olei amygd. dulc. rec. expressi unc. iij., Mannæ elec. unc. ij. & decoc. cordial. fol. q. s. *ex quo aliqua sequuta est alvi dejectio, & melior Ægra referente, stomachi status. Tota eadem dies sine Febre acta est. Mane tribus ante meridiem horis invasit iterum, cum levi quidem rigore, & vomitu fere nullo, sed maxima cum agitatione, & per horas plurimas minutissimo pulsu. Crescente vespere, & magis increscente nocte pulsus solutus est, & cætera remissa sunt symptomata. Cardiaca pro tunc præscribebantur Remedia, & mane dum omnia forent placida, missus est sanguis ex pede, Ægra nil morbum suum timente, me tamen de eodem satis incerto. Ejusdem diei vespere febricitavit aliquantulum, jactabunda fuit, & tota nocte insomnis. Mane dum invisebam, cum pulsu satis celeri inveniebam, cum magna faciei mutatione, & virium detrimento. Suspicatus tunc Perniciem Febris, timui mecum ipse feram, quæ deinde insurrexit, tragædiam; cumque circa meridiem redirem, tactu valde frigidam, cum pulsu minutissimo, & vix perceptibili, cum anxietate magna, & frequentibus deliquiis, facile tamen per Aquam Cardiacam, quam præscripseram, repressis, inveni. Duabus elapsis horis redii iterum, & universo corpore algidam, diaphoretico sudore perfusam, sine pulsu omnino, anhelam, & facie cadaverosa, lugentibus Marito, & filiabus, morituram comperii. Territus omnino, de ministrandis Sacramentis tantummodo solicitus fui, propinaturus post hæc, licet citra spem, febrifugum. His administratis, illico hauriendam exhibui Chinæ Chinæ* semunciam *ex Vino, deinde facta alterius* semunciæ *infusione, ejus post horas quatuor dimidiam portionem, & post alias quatuor alteram dimidiam propinavi. Vixit præter spem omnium, & meam quoque usque ad horam noctis sextam morienti similis. Ex eo tempore melius habere cœpit insurgente pulsu, & viribus restauratis. Mane visa est reviviscere, & increscente die magis convaluit; idcirco, repetito postmodum per plures dies febrifugo, omnino curata est. Alterum intra Mensem Recidivam duplicis Tertianæ passa est, qua brevi per communem Methodum liberata est, & vixit perfectissime sana.*

II. D. Catharina Zanni *annorum* L X V. *Mense Augusti anno* 1706. *Febre correpta est. Invaserat hæc cum frigore, & vomitu, cumque per diem protraheretur, credita fuit a Domesticis Febris quædam, at ajebant, Catarrhalis, qua affici alias consueverat. Cum tamen tertia die repeteret, vocatus valida Febre laborantem inveni. Mane altero cum non adhuc omnino*

omnino remitteretur, præmisso Clystere, sanguis ex brachio detractus est. Recrudui eadem die post meridiem Febris, cumque postera dies majoris futura esse afflictionis videretur, cum de tertio in tertium fortiores, & magis præcoces fierent accessus, nil aliud præter cibum, & mature quidem, oblatum est. Rediit paulo post Febris cum frigore, deinde cum mordaci ad tactum calore, & aliqua interdum bilis per superiora excretione. Cardiaca tunc Remedia, & pulveres testacei præscribebantur, & pro venturo mane potus ex oleo amygdalarum dulcium paratus. Exinde Febris per subingressum Continua fiebat, servata tamen aliqua declinatione, sed amissa penitus apyrexia. His ita se habentibus optimum duxi, sero vaccino depurato Stomachum, & Intestina diluere, ideoque ad libras duas mane propinabatur: sed Febre majorem in dies vim sumente missus est denuo sanguis ex pede. & hoc factum est octava morbi die. Processit ea fortior semper, servato tamen periodico, licet obscuriori quodam augmenti circuitu. Undecima morbi die cum Febris consuetos motus tentaret, oris contorsione aliqua laborantem, & verba non bene ferentem observavi. Terruit me novitas rei, sed appropriatis Remediis evanuit hæc prorsus. Decimatertia morbi die, dum ante Auroram augeretur Febris, eadem oris obliquitate, & loquendi impedimento, cum gravi insuper sopore tenebatur, unde crescente jam die hirudines Hæmorrhoidibus apponendas curavi, sed spem omnem de restituenda sanitate amisi. Hac nova sanguinis missione, vel potius consueta Febris, licet tunc pauca, subsequente declinatione, melius haberi visa est, & tentatis jam antea Bezoarticis, & aliis Diaphoreticis validioribus sudor aliquis decimaquarta morbi die moveri observatus est. At decimaquinta die cum Febris augeretur, Apoplexia correpta est Ægra, quæ in Paralysim lateris totius dexteri degeneravit. Tenebatur sopore gravi; vocata tamen respondebat, quin declinante die mente melius constare cœpit. Ut hæc vidi, ratus fieri omnia ratione, & motu Febris, de hac supprimenda, si per tempus licuisset, consilium cœpi; quapropter, licet jam certe apoplecticam in futuris Paroxysmis morituram putarem, non omissis cæteris Remediis, Chinam Chinam exhibui ad drachmas duas, deinde singulo mane ad drachmam unam per sex dies. Testor Deum! cœpit sedari Febris, ac sensim restitui Partis amissæ motus, ac sensus, secuta postmodum sudorum, ac urinarum copiosa, ac critica evacuatione. Institi ego tunc in usu Remedii, vi cujus præter spem omnium a mortis imminenti periculo erepta est, & exinde post dies quadraginta motui adeo restituta, ut sine baculo gressum domi movere potuerit.

III. D. Joannes Buzzalini Mense Julio Anno 1707. Febre correptus est cum pauco frigoris sensu, sed magno capitis dolore. Remisit ea fere omnino in noctis progressu, postera vero die iterum invasit; hinc vocatus, ut curarem, duplicem Tertianam facile judicavi. Cum peteret Æger, ut si mitti sanguis deberet, potius cucurbitulis scarificatis, quam vena secta prius educeretur, genio indulsi, & quantum fuit opus, detractus est. Eadem die invasit iterum Febris cum modico pariter frigoris sensu, sed anticipato per horas aliquot accessu, aucta intensione, atque etiam in diem crastinam extensione. Cum aliqua bilis excretio per vomitum fieret, largum seri vaccini depurati potum præscripsi, ex quo sequuta est magna ejusdem bilis quasi sinceræ per inferiora expulsio. Interim Febris magis intensa, & anticipatis in dies accessibus fiebat per subingressum Continua. Missus est iterum sanguis ex brachio, non omissis interim Cardiacis temperatis, decoctionibus refrigerantibus, Gelatina ex Cornu Cervi de more parata, & seri vaccini minus largis potionibus. Cum hæc fierent, augebatur morbus, & levi aliquo per noctem adjuncto subdelirio, nec non observatis adhuc plenitudinis in sanguine signis, quippe quod Adolescens erat Æger, & ex anteactis meri potionibus, malaque victus ratione plenus satis, nulla coctionis intuens signa, sanguinem iterum ex pede detraxi. Die morbi undecima sudor aliquis, licet tenuis, apparuit; quapropter auxilio per Diaphoretica dato, duodecima, ac tertiadecima die universalis factus est, atque modice copiosus, auctis etiam interim, & melioribus, quoad omnia, factis urinis. His omnibus plurimum remittebat Febris. Quartadecima die minus sudavit Æger, sed copiosius minxit, pulsu interim magis elevato, atque æquali redditu. Dum hæc erant, nocte decimamquintam

tam

tam diem præcedente sudor omnino, ac urinæ evanuerunt, & de repente facta est ad cerebrum metastasis, ex qua delirium, ac artuum terribilis citra expectationem sequuta est convulsio, ac pessima pulsus concentratio. Terruerunt hæc me valde: cumque in auxilium vocareris, nova celebrata est phlebotomia, & post appositas cucurbitulas repetitas affixa Vessicantia. Pulsus interim profundior, convulsio major, artus frigidiores, & facies cadaverosa fiebat, ex quibus moriturus jam certe videbatur. Tota eadem die, atque etiam nocte ita se habuit. Mane, dum mature inviserem, pulsum aliquantisper elevatiorem, sed tamen convulsum inveni, & Ægrum, licet non omnino, mente tamen adeo constantem, ut Viaticum sumere potuerit. Non amissa est tunc occasio, & aliquo symptomatum decremento, nec non Febre ab sui initio periodica simul collatis, statim propinata est, Te consulente, Chinæ Chinæ portio in forma boli, quam, cum iterum supervenire incæpisset delirium, satis difficulter assumpsit deglutiendi nescius, sed tamen assumpsit. Tota eadem die pessime habuit, convulsione fortiore facta, & pulsu fere penitus amisso. Iterum sub vespere, licet extreme delirans, deceptus est Æger, cum biberet, nuva Chinæ Chinæ in potu oblatione. Mane melius aliquantulum habebat in omnibus, quapropter alteram Febrifugi portionem suscepit, & parum eadem die deliravit, pulsusque aliquantisper invaluit. Sequentibus diebus drachmam unam *Chinæ Chinæ ter, aut quater suscepit, & circa vigesimamquintam morbi diem optima sudorum, ac urinarum subsequente Crisi, Febris sensim evanuit, ac brevi perfectissime præter expectationem omnium sanatus est.*

IV. D. Joseph Guldonus *Mense Septembris Anni* 1707. *Febre correptus est cum rigore, & vomitu. Remisit hæc omnino in noctis progressu, sed cum tertia die iterum invaderet, vocabar, ut opem ferrem. Cum de simplici Tertiana certior fierem, in id mentem intendi, ut perpenderem, utrum aliquem Perniciosæ characterem reperirem, cum talis constitutio jam antea mihi innotuisset. Nil tunc invenire potui, quod suspicionem aliquam posset inferre; nec enim frigoris extensionem, quam par erat, longiorem, nec vomitum nimium, aut pravæ qualitatis, nec diuturniorem durationem observaveram. Postera die præmisso Clystere celebrata est phlebotomia ex brachio satis abunde; precesserat enim in Ægro ex more copiosior meri potio. Adfuit tertia accessio valida nimis; sed tamen nullo feralis novi alicujus symptomatis juncta comitatu. Mane sequenti vacuus omnino a Febre fuit Æger, &* copiosa seri vaccini hausta quantitate *plurimum, & cum optima tolerantia dejecit. Nocte nihil obdormivit, & circa subsequentis diei meridiem en repente frequens vomendi impulsus cum pauco partium extremarum frigore: Successere mox inquietudo maxima, stomachi angor, deliquia, dein vera Cardialgia. Pulsu penitus caruit, frigidi facti sunt artus, & brevi frigidissimus sudor abunde per totum corpus effusus est. Territi sunt jure merito Domestici ejus, quippe quod eodem penitus modo, ut mihi referebant, Frater alter paucos ante annos occubuerat. Aderam ego tunc, & dum ministrabantur Sacra, infusionem ex Chinæ Chinæ* drachmis sex *e vino paravi, cujus portionem statim, alteram vero quatuor horarum interposita mora, & alteram aliarum quinque in noctis progressu propinavi. Algidus sine pulsu, ac moriturus usque mane semper fuit. Crescente die percipi cœpit pulsus, & aliquantulum incalescere; quapropter continuato Remedii usu melius in dies habuit, & veluti renasci, ut ipsemet ajebat, cum omnium admiratione visus est.*

V. D. Joseph Moncini, *cum Mense Augusti Anni* 1708. *Febre corriperetur cum frigore, dolore stomachi intenso, & vomendi irritamento, opem meam implorabat. Tertia die invasit iterum Febris iisdem propemodum, sed fortioribus stipata symptomatis. Præ cæteris mordax urgebat stomachi dolor, & frequens vomendi, irritus tamen semper conatus, ex quo maxima primum totius corporis agitatio; inde repetiti animi defectus subsequebantur. Pulsus durus erat, & inæqualis, hinc* Cardiacis ex mixtura Sylviana *pro tunc præscriptis in vesperam judicium de Febre trahebam. Cum iterum inviserem, aliquo perfusum sudore inveni, sed querulum, & licet plurimum remitteretur Febris, adhuc magis laborantem. Cum temperamenti gracilis omnino foret, & ante annos aliquot quasi in tabem pulmonum proclivis, statui præmisso Clystere mittendum esse die crastina parca*

parca dosi sanguinem ex brachio, quod factum est me præsente, & Ægro penitus a Febre immuni. Inclinante die cum iterum inviserem, inveni irrequietum satis, & stare loco nescientem, cum siti, & pulsu frequentiori. Hæc omnia suspecta mihi erant valde; hinc cum in crastinum exeundum mihi foret ab Urbe, & alte hæreret animo suspicio de hac Febre, D. Francisco Mariæ Monici Chirurgo Fratri Ægrotantis scriptum reliqui, quod si Febris diris iisdem symptomatibus incrudesceret, Chinam Chinam ac semunciæ pondus in vino more solito, ut ipse in aliis casibus a me factum viderat, exhiberet; nam de Fratris vita in quarta periodo dubitabam. Invasit Febris, quæ fuit tertia, efferis adeo juncta accidentibus, ut moriturus jam certe crederetur. Præ cæteris immanis aderat Cardialgia, hinc labiorum tremor, & convulsio, inde frequentiora deliquia, pulsus minutissimus, concentratus, & per intervalla affatim latens, atque demum funesta corporis perfrigeratio. Territus jure merito his omnibus Frater, monito, quod præscripseram, bene utens, statim Chinæ Chinæ drachmas tres e vino exhibuit; cumque sub vesperam redirem, iis omnibus, quæ mox narrabantur, symptomatibus adeo male mulctatum inveni, ut bene arreptum consilium meum judicaverim, quinimmo in noctis progressu drachmam alteram sumendam decrevi. Remiserunt mediam circa noctem symptomata; mane præscripsi drachmas iterum duas Corticis interpositis moris sumendas; non enim fidere tunc poteram Febri, quam intus foveri adhuc sentiebam. Nocte tota irrequietus fuit, & sequenti die, qua accessio quarta futura erat, non adfuit quidem hæc, sed motus tot, tamque inæquales in Ægri pulsu, & statu observati sunt, ut multoties de ejus adventu dubitaverimus. Diem tamen totam hoc modo evasimus, & continuato Remedii usu, Deo dante, morti ereptus est, & maximo quidem cum labore, necnon intercurrentibus postmodum pluribus Recidivis sanitati tandem restitutus est.

VI. D. Geminianus Miliani *Sacerdos*, *cum ruri degeret, prima Octobris die anno* 1708. *Febre correptus est cum pauco frigore, sed ingenti vomitu, nec non totius corporis circa articulos dolore. Cum parum diebus anteactis dejecisset, ratus* totam in alvi defectu Febris caussam delituisse, Medicamentum purgans, quin & Catharticum suo marte assumpsit, ex quo maxima sequuta est purgatio, & exinde major Febris intensio. Quarta morbi die cum a me pro ægrotante Filio consilium peteret Pater, institi, ut statim adduceretur in Urbem, quod factum fuit quinta morbi die duabus ante meridiem horis. Monitus de Ægrotantis adventu illico ipsius domum adivi, & ut primum pedem intra cubiculum movi, horrui luridam ejus faciem, oculos micantes, acutas nares, incertam, tremulamque vocem, stomachi angustiam, paucam, ac turbidam urinam, & quod præ cæteris pessimum, pulsum minutissimum, atque convulsum. Tertius tali rerum funestarum syndrome, statim de Sacramento Confessionis solicitus fui, quippe qui imminens delirium (nec enim magna res erat dignoscere) prævideram. Interea cum stomachi affectio prope Cardialgiam urgeret, ratus particulas adhuc epoti Cathartici Ventriculum, & Intestina irritare, Olei amygdalarum dulc. rec. expressi uncias quinque *præscripsi*, *non omissis interim, quæ in tam præcipiti casu opportuna videbantur, Cardiacis pretiosioribus. Tota die ita se habuit, & sub vesperam, cum levis sequeretur dejectio, melius aliquantulum haberi visus est de stomacho, pessimo tamen durante pulsu, & aliquo subsequente delirio: Urgebam interim, ut pro sequenti mane socius mihi jungeretur Medicus, ut me hæsitantem circa sanguinis missionem confirmaret, quæ utut necessaria, tamen a pulsu pessimo in dubium vocari videbatur. Mane in consilium vocatus es Tu, Domine mi, qui, pensitatis omnibus, calculum tuum meo addidisti de sanguine mittendo, parce quidem, & ex manu sinistra. Tota eadem die, quæ morbi erat sexta, ita se habuit, sed circa vesperam pessime habentem invenimus; algidus enim erat, & subdelirans, & vix poterat ob motus manuum convulsivos percipi pulsus. Crevit mox adeo delirium, ut in lecto sedens exercitio Literariæ Palestræ, cui olim incubuerat, vacaret cum admiratione simul, & commiseratione adstantium. Tunc ego (licet parum profutura opinarer) Vessicantia apponi, & repetitas affigi Cucurbitulas curavi, quod magna difficultate fa-*

ctum ob Ægrotantis contranitentis conatum. Totam noctem sic transegit, sed quamvis mentis expers foret, quotiescumque labiis apponeretur, aquam copiose ingurgitabat. Mane inveni non adeo delirum, sed potius attonitum, adhuc tamen copioso sudore frigido perfusum, pulsu omnino destitutum, & more solito convulsum. Bibebat quidquid offerebatur; quapropter perspecto aliquo symptomatum decremento, de China China propinanda mecum ipse reputans, statim me contuli ad Te, ut de eadem consilium ferres. Ut me vidisti petebas, utrum decessisset Ægrotus noster; sed cum responderem vivere adhuc, & cogitatum meum de Cortice prolaturus forem, prævenisti ipse me subridens, & inquiens: Lubet etiamnum tibi offerre Corticem? Non abnuo; at ignoro, quis in hoc Casu sperari possit eventus. Quod observandum est, ut nedum Plebis, sed & Medicorum quorundam evitemus dicteria; sub forma Cardiaci Remedii propinandus est, ne ulla, utut ridicula, in nos deferatur culpa de hominis morte jam perituri. His dictis, quamvis ab Urbe discessurus fores, mecum te contulisti ad Ægrum, & statim Chinæ Chinæ drachmas tres *sub forma Cardiaci Remedii, nempe mixtura facta* ex Confec. hyacinth. & Syr. de cortic. Cortici, *propinavimus. Mixturam totam assumpsit Æger, & cum hoc vidissem, alteram non absimilem paravi, sed cum propinare post meridiem tentarem, jam adeo urgebat delirium, ut totam deglutiendi compos haud fuerit. Ea tamen, quam sumpserat, contentus eram, quippe quidem suffectura (si per tempus licuisset) pro imminuenda saltem, si non supprimenda futura accessione. Tota eadem nocte deliravit frigidus, & sine pulsu semper fuit, sed mane sub aurora quievit, & cum inviserem, inveni aliquantisper calefactum, mente saniorem, licet attonitum, & aliqua pulsus revivi-scentia præditum. Inexpectatum admiratus donum, statim de Sacramento Eucharistiæ solicitus fui, deinde infusionem ex Chinæ Chinæ* uncia una *paravi in Vino, & copiosam portionem hauriendam tradidi. Hac servata per aliquot dies methodo cœpit paulatim insurgere pulsus, & cætera evanescere symptomata; hinc copiosissimis effluentibus Urinis præter omnium expectationem, ac nostrum quoque, revixit, & post breves aliquas Recidivas optimæ, Deo dante, saluti restitutus vivit. Tunc temporis* Mater ejusdem *jam septuagenaria Febre tertiana simplici, mox in duplicem, inde in continuam citissime mutata torquebatur cum maxima virium jactura, stomachi angore, ac dolore intenso, deliquiis, & pulsu adeo exili, ut vix perciperetur; demum iam fere ad extremum redacta ejusdem Remedii usu per plures dies* ad drach. j. *exhibiti a Febre tam dira, cæterisque symptomatibus paulatim liberata est, morti una cum filio, cujus funeri eodem tempore jungenda videbatur, felicissime erepta.*

VII. Mirandum præ cæteris omnibus ratione ætatis, & felicitate successus Casum, quem tandem observare datum fuit, lubet subnectere: D. Dominicus Ferrari, *toti Urbi ob ætatem ad nonagesimumquartum annum strenue productam notissimus, die decima Aprilis anni* 1710. *incidit in Febrem cum copiosa, & frequenti diarrhœa. Accitus statim adeo male mulctatum inveni, ut brevi moriturum judicarim; Febre enim intensa, & frequentissimis dejectionibus modo biliosis, modo nigricantibus laborabat. Secunda morbi die Febris, & diarrhœa adeo fortiores fiebant & eæ, quæ in homine tam sene esse poterant, tam fractæ vires, ut ne verbum facere quidem posset; qua propter Sacris Mysteriis rite firmato, nil aliud tunc Arte Medica præstitum, quam Enematum breviorum ex lacte chalybeato, & Cardiacorum pretiosorum, aliorumque Medicamentorum tam interne, quam externe ad roborandum ventriculum sedula administratio. Nil hæc prodesse videbantur, nisi quod qui tertia, aut quarta die mori credebatur, ad sextam usque morbi diem præter omnium expectationem devectus est, qua die cum mane inviserem, inveni minus oppressum, quippe a media tunc nocte parum a diarrhœa vexatum. Hora ejusdem diei vigesima rediit hæc copiosissima, ac frequentissima, quin aliquo frigoris sensu in extremis corporis partibus affici observatus est. Destitit aliquantulum in noctis progressu diarrhœa, & mane vivebat adhuc, licet vere miserrimus. Post hujus diei meridiem, quæ morbi erat septima, en iterum immanis dejectio, en totius corporis universa perfrigeratio, & aliquis in pectore catarrhi sonus. Spem omnem tunc amisi; nihilominus motum ultimum diarrhϾ,*

rhœæ; *atque etiam Febris aliquo modo periodicum mecum ipse considerans*, *Chinæ Chinæ usus in animo venit*, *opinatus fore ut*, *si non Febri*, *saltem roborando ventriculo conferre posset: cum non desint Auctores*, *qui ob id eam commendent*, *&* *Praxis hoc ipsum confirmet*. *Hoc clam agere decrevi*, *&* (*annuente Te quoque*, *cui forte per viam occurrens quid facturus eram communicavi*) *statim tincturam ex Chinæ Chinæ* semuncia, & drachma una Salis absynthii *cum Vino per ignem paravi*, *quam addito* Syrupo de corticibus Citri *dulcoravi*; *hinc* scrupulum unum *ejusdem Corticis in forma boli*, *&* *tincturæ* uncias quatuor *Ægroto sub vesperam propinavi*. *Hora noctis sexta* altera unciarum trium ejusdem tincturæ portio *exhibita est*, *&* *exinde substitit diarrhœa*, *cumque mane inviserem*, *vivum inveni*, *sed adhuc pessime habentem*. *Eadem die parum dejecit*, *sed valde febricitavit*, *Sub vesperam aucta est iterum diarrhœa*, *&* *Febris*, *sed utraque minor*, *propinatus est* scrupulus alter *Corticis*, *&* *eadem tinctura* ad uncias tres. *Sequenti nocte parum dejecit*, *&* *altera die melius habuit*: *sub vesperam Corticis* scrupulum & tincturæ parum *assumpsit*; *noctem bene transegit*, *mane mutatus omnino est*, *adeo ut mirarentur mecum Domestici actionem Remedii*; *sed Remedium ignorabant omnes*. *Vegetus*, *alacris*, *&* *more suo lepidus factus est*, *&* *quod mirum*, *sublata omnino diarrhœa*, *&* *imminuta ad stuporem Febris*. *Destiti ego tunc ab usu Remedii*, *cum omnia bene cedere prospicerem*; *sed quatuor intra dies in iterum invasit maxima Febris cum diarrhœa*, *&* *copioso ad pectus catarrho*. *Desperavi tunc vere omnino*, *&* *pœnituit a Remedio destitisse*: *novum tamen animum induens* drachmam semis Corticis cum unciis quatuor, *quæ supererant*, anteactæ tincturæ *propinavi*. *Evasit ab hac quoque Febre*, *hinc per alios subsequentes duos dies* drachmam semis Corticis *assumpsit*, *deinde de tertia in tertiam diem* alteram semidrachmam *per duas vices deglutivit*, *ex quibus a Febre liberatus est*. *Post tres alios dies iterum* drachmam semis *Febrifugi sumpsit*, *&* *sane asserere possum*, *Ægrum diebus a China China vacuis pejus semper habuisse*, *quam dum Cortex propinabatur*; *tunc enim temporis alacrior erat*, *vegetiorque*; *quia pulcherrima res erat cernere Senem nonagesimo secundo anno confectum*, *vitam hoc uno Remedio protrahentem*. *Per quatuor alios dies a China China abstinui*, *ratus suffecturam*, *quam interpositis moris exhibueram*. *Sed sexta Maji die*, *quæ morbi erat vigesimasexta*, *en iterum Febre correptus est cum frigore*, *&* *diarrhœa*, *quarum tamen utraque modum non excessit*: *tunc tamen* drachmam semis *Corticis sub vespere*, *&* *alteram* semidrachmam *media nocte sumendas præscripsi*. *Evanuit Febris hæc sequenti mane*, *&* *exinde bene adeo in dies habuit*, *ut jam a morbo restitutus non solum e lecto propriis viribus valuerit surgere*, *ac vegetus per Urbem incedere*, *sed &* *Rus pergens*, *delicatioribus quibusdam suis plantulis sedulus Cultor cum omnium admiratione incumbere*. Idem *post biennium Tertiana duplici*, *sub obscuris motibus invadente*, *iterum correptus*, *sanguinis missionem e brachio ad uncias sex bene tulit*, *inde eodem Cortice* ad scrupul. j. *per plures dies exhibito rursus curatus est*; *&* *prout ætas tam diuturna ferre potuit*, *satis incolumis redditus*, *certiorem me semper de vi mira Remedii faciens*, *cujus non exiguum quidem donum Homini tam seni fuisset vel unius tantum diei inducias impetrasse*.

Possem Ægros alios quamplurimos subnectere simili methodo curatos, *ut* D. Annam Monici *prædicti D. Josephi Matrem a Tertiana Perniciosa cum Cardialgia*, *&* *sudore diaphoretico*, D. Monicam *ejus Nurum gravidam septimestrem*, *&* *abortum ob horrendos vomitus*, *&* *deliquia cæteroqui passuram*, *a Tertiana simplici*, *mox duplici*, *inde continua liberatas*. *Sic Puella quædam de Malavosis* Angela *nomine a dupliciTertiana*, *in cujus accessione singula immanes patiebatur Epilepticos insultus*, *tinctura Corticis curata est*. *Sic* Marius Benassi *a simplici Tertiana*, *cujus in secundo*, *&* *tertio accessu dejectio decoloris sanguinis*, *fluxus Hepatici adinstar*, *&* *diaphoretici sudores mortem inferebant*, *evasit*. *Sic* D. Herculi Rebucci *prope Mirandulam degenti Tertiana duplex usque ad accessum decimumseptimum protracta*, *&* *eo usque redacta*, *ut is in accessionibus gravi sopore in lethargum proxime transituro opprimeretur*, *summa cum Uxoris*, *filiorumque jam fere amissum lugentium lætitia*.

titia, feliciter suppressa est. Sic Angela Toni *a Tertiana in quarto accessu diarrhœam biliosam, mox diaphoreticum sudorem inducente,* Angela Colli *octogenaria a Diaphoretica,* Ursula Chiapponi, Anna Bacciolani *gravida septimestris a Cardialgica liberatæ sunt. Quin postrema hæc Mulier iterum paucis diebus a partu prioris naturæ Febribus tentata, quæ lochiorum insuper suppressionem induxerant, repetito Corticis usu statim fluentibus iterum puerperijs, optime convaluit. Sic denique D.* Mario Zuccati, *Illustriss. ac Reverendiss. Præsulis nostri Co: Masdoni Domestico, Tertiana primum intermittente, mox subcontinua detento, quæ pulsus carentiam, sudorem diaphoreticum, gravissimum soporem, ideoque imminens, certumque mortis periculum induxerat, hoc uno Remedio properanter, & valida dosi exhibito, indeque continuato, salus restituta est. Sed ne nimius sim, hos, & alios casus quamplurimos omitto. Tibi vero Vir humanissime, & Orbi toti juramento testor, hæc a me, parum quidem culte, sed minutim, ac fideliter deposita; Puderet quippe Conscientiam meam, & Fidem publicam Peruviano Cortici partibus nimis studens devovere.*

PEculiarem sane sibi vindicat animadversionem unaquæque ex superioribus Historiis, quas nobis uterque Professor hic inserendas tradidit; præterquam enim quod in illis omnes fere observantur Febrium Perniciosarum a nobis descriptarum characteres, ac differentiæ, eximia insuper elucet Corticis Peruviani virtus in iisdem curandis, etsi illæ extremam jam ferme perniciem intulerint. Licet autem singulæ singulari quoque sint consideratione dignæ: attamen, quæ in iisdem occurrunt speciatim magis notanda, lubet Lectori obiter innuere.

Ex secunda itaque Historia, communicatam a *D. Clerico*, patet quam periculosum sit, Homini ex Febribus per Chinam Chinam curato Catharticum exhibere. An utile sit exhibere adhuc Febricitanti, vel per aliam Methodum a Febre liberato, judicet quisque. Quarta Historia graphice pinges Febricitantem Catalepticum convulsum, ac sine loquela ululantem, & nihilominus Cortice sanatum, non exigui ponderis est, cum hujusmodi accidentia & raro apparere soleant in Febribus, & fere semper, cum apparuerint, soleant interimere. Tertia pariter, & quinta, excretiones immanes atro-sanguineas, & nigricantes Febribus associatas exponunt cum symptomatis vere funestissimis, quæ vix unquam a morte queunt sejungi, ni sejungantur ope Corticis.

Inter Historias autem *D. Ferrarii* insignis admodum videtur secunda, quæ Apoplecticum insultum qualibet Accessione periodice recurrentem, & in Paraplegiam tandem commutatum, describit. Sanatio per Chinam Chinam obtenta satis ostendit, Remedium istud fluida humani corporis nequaquam figere, neque suppressionem Febrium illius assumptioni subsequentem, inducere Apoplexias, aut alia ejusmodi mala, quæ immerito reformidant inexperti. Idem quoque testantur Lethargus, & aliæ soporosæ affectiones, quæ in iisdem Historiis curatæ visuntur, curatis per Corticem Febribus. Neque minus evincunt oppositum, nullam scilicet inesse Chinæ Chinæ humores fundendi vim, aliæ, quæ ibidem prostant, Curationes Febrium ab immodica humorum fusione, aut colliquatione pendentium. Tertia Historia est illa eadem, quam ipse retuli nuper *Cap.II.n.x.* Uniformitas narrationis uniformitatem veritatis luculenter indicat. Sexta pariter, quam ipse innui pertransennam supra *Cap.II.* insignis est, quia non modo Subcontinuæ Febris acutiem, ac malignitatem adeptæ, sed veræ Continuæ Proportionatæ Malignæ curationem eximiam, ope Corticis absolutam, ponit ad oculos. Distinctam autem præ omnibus considerationem mereretur Historia septima, quæ Senem nonagesimosecundo circiter ætatis anno Subcontinua Febre longiore, simul & diarrhea correptum, ac subinde sanatum, robustæque valetudini restitutum, quin & post biennium iterum pari ratione curatum exhibet ope Corticis pluries oblati. Historiam quoque similem habet *Badus* de Sene nonagesimumsecundum ætatis annum agente, Tertiana notha detento, per Chinam Chinam curato, & post biennium adhuc vivente. Corruit hinc vana eorum suspicio, qui pro reducenda in actum Chinæ Chinæ virtute, virium, & floridæ ætatis robur requiri, autumant. Sane China

China longe melius ac Cardiaca quævis sic appellata, Febricitantibus quibusvis, utut debilibus, robur addit, cum Febres submoveat naturale robur exhaurientes; quod illa vere nequeunt præstare. Cessat pariter ex aliis Casibus acervatim ab eodem *D. Ferrario* recensitis occasio dubitandi, num Fœminis *Utero gerentibus*, aut *Puerperis*, possit utiliter exhiberi Cortex, cùm utriusque felicis Curationis ibidem prostet exemplum duplex non aspernabile.

APPENDIX.

PEtierat a me Bibliopola, arrepta occasione hujusce novæ Editionis, ut cum non paucis auxerim suadente ipso Tractatum meum additamentis, novas itidem non gravarer addere insignium curationum historias, quarum certe non exigua mihi suppeteret, si eas liberet persequi, copia. Sed ut fatear, morem illi gerere in hoc supervacaneum censui; tum quia satis jam fidei, ni fallor, assequuta sunt apud Rempublicam Medicam effata mea, quibus communis astipulatur hodie Medicorum praxis: tum quia pluralitas casuum inter se valde conformium, quos possem inserere, nonnisi eamdem quodammodo crambem eodem fere semper modo recoctam jugiter exhiberet; tum denique quia præter recensitas a me in hoc ipso Tractatu historias vere memorabiles, plures alias ejusdem ordinis olim edidi in *Responsionibus meis Jatroapologeticis ad Clarissimum Ramazzinum*, ubi rem omnem confecisse mihi sum visus, praximque meam satis illustrasse, & a quibusvis oppositionibus integre vindicasse. Ne tamen repetitis petitionibus ejusdem Bibliopolæ plane refractarius viderer, quod ipse facere detrectavi, fieri saltem ab Amico favere assueto, scilicet ab eodem *D. Ferrario* libenter curavi: quod ille quidem peregit suo more nimis humaniter, hæc ad me novissime scribens.

HISTORIÆ NOVITER
Communicatæ ab Excellentiss. *D. Ferrante Ferrario* Mutinen. Prof. Eruditiss., & in Exedra publica meas vices supplente.

JURE quidem merito demandas aliis, Vir Præclarissime, ulteriorem evulgationem Successuum semper felicium, quos hucusque peperit, & in dies pariet in Periodicarum Febrium Perniciosarum curatione celebris Methodus, Praxisque tua, qua certe nil utilius inventum hactenus, aut excogitatum in Medicina universa. Quid enim allaborandum Tibi, ut tua ulterius comprobes dogmata, cùm tota jam huic operi allaboret, ac plaudat Respublica Medica? Nonne Urbs nostra, quæ Te hac in re legislatorem nedum primum, sed unicum late fatetur, quotidianas curationes hujusce ordinis a nostratibus Medicis feliciter gestas Tibi uni, vel tunc, cum agis alibi, receptas refert? Utere igitur citra ullam solicitudinem per totum hoc fervidum, ut assoles, anni tempus, Febrium licet Periodicarum supra morem ferax, utere, inquam liberaliter, quo melius valetudinem tuam firmes, atque unde etiam prodesse non cessas, honestissimo Ruris otio, cum abunde jam dederis unde Febres æstivas fere omnes etiam graviores, & periculo plenas certo sanemus. Manu tua medemur omnes a Te uno in hoc manuducti. Utinam vero Methodum tuam omnes exacte teneamus in China China rite, opportune, ac, ubi tantum convenit, & prout convenit, administranda, Febresque (quod præcipuum est) dignoscamus a Febribus, tempus a tempore, & modum a modo; quæ omnia utut dilucide a Te tradita fuerint, ac explanata, a cunctis nihilominus haud æque clare sunt forsan percepta, unde identidem abusus emergit, nonnumquam vero & neglectus. Veniam tamen det minus expertis, siqui sint in nimietate peccantes, humanitas tua; viam namque nimis lubricam sternunt ad errorem hinc metus exitii, illinc fallacitas curationis; idque tandem firmum, ratumque habeas, quod nostrum nemo leges æquissimas a Te constitutas, ut par est, impleturus, quantumvis acutus & sagax, in ipso tamen opere, ubi præsertim sit nonnihil anceps usus Remedii, sollertiam, aut perspicaciam tuam umquam æquabit. An eas ego saltem, qui Praxim medicam, & profecto jam diuturnam incessanter exerceo in hac Urbe, satis impleverim, ubi Peruvianum Corticem contigit viriliter adhibere in his, quas recens ad Te mitto, novarum Curationum historiis, Tu Judex esto: an impleverim ubi ab eodem contigit abstinere, memetipsum mihi constituo Judicem, quippe sa-

tis conscius quanta sit mihi religio, ne hoc insigni, atque insonti Febrifugo damnose abutar: illud namque fere numquam exhibere consuevi, & consuesco, nisi in Febribus vere Perniciosis a Te descriptis, nec nisi præ urgentia symptomatum, in aliis Periodicis protracta etiam, quo diutius licet, illius oblatione, minime vero in Depurativis, *neque in primis statim Febrium cum aliquo etiam impetu erumpentium insultibus, sed ad normam cautionum a Te prudenter præscriptarum, citra circumstantias prædictas ab exhibitione ejusdem Corticis feriari ut plurimum soleo,* quem (*ut tuis utar ipsius verbis*) in usus longe digniores ampla manu profusurus reservo.

I. Dominus Francifcus Belleardi *Nobilis Mutinensis annum nunc agens septuagesimum quartum, adhuc, Deo favente, satis vegetus, licet Podraga quandoque corripiatur, duobus ab hinc annis Tertiana Febre simplici tenebatur, quæ cum invaderet, soporem non levem inducebat; ideoque aliqua, prout ætas ferre poterat, administrabantur remedia. Quartus accedens Paroxysmus in soporem veluti lethargicum impulerat Ægrotantem. Pulsus per horas plurimas fere nullus, membra tenui sudore frigido madefacta; facies terrea, supinum corpus. Quid in homine jam sene tunc nisi mors proxime metuenda? Circa tamen noctis horam tertiam aliquantulum expergefactus, dum appositam labiis aquam biberet, ebibit China Chinæ* drachmas duas, *quas prompte paraveram; per noctis decursum* alias duas, *mane vero circa meridiem* alias duas, *cum tunc temporis melius longe haberet. Sudavit per totam diem, febrisque abiit, nec rediit amplius ut antea, sævitiem suam post aliquot hebdomadas in breves podagricos insultus tantummodo exonerans.*

II. Domina Catharina Ceretti *Genitrix* Domini in Medicina Doctoris Petri Ceretti, *Adolescentis non exiguæ expectationis, Praximque medicam etiamnum mecum exercentis, Tertiana Febre simplici quatuor ab hinc annis correpta est. In primæ, & alterius Febris paroxysmo, nec non earumdem progressu, de dolore Stomachi conquerebatur, intenso, pro quo congrua præscribebantur remedia. Accessit tertia Febris, & Cardialgiam passa est Ægrotans non levem cum magna virium jactura, & deliquiis quamplurimis, ita ut ob Matris periculum desperaret Filius. Cum vero non admodum deficeret tunc temporis pulsus, Domesticorum, Nati, & Ægrotantis solicitudinem abduxi, Febris ferociam me domiturum pollicitus. Eam vero non omnino supprimere, sed quodammodo cohibere statutum est, idcirco* duas *tantum* Chinæ Chinæ drachmas *præscripsimus. Rediit postera die Febris, minoribus tamen comitata symptomatibus, ideoque totam prosequi tali pacto curationem decretum est, ut quotiescumque vires exereret Hostis, oblato Remedio frangeretur. Ita actum est. Res pro votis successit. Propinabatur juxta exigentiam China China, & hac methodo incessit quidem, sed pro lubitu, Febris, & feliciter curata est optima, & benemerita Mulier, quæ etiamnum, Deo dante, vivit incolumis.*

III. Francifcus Bonettini *annum nunc agens octavum supra octuagesimum, & bis jam antea Apoplexiam, quæ in Paraplegiam degeneraverat, passus, Tertiana Febre simplici tribus ab hinc annis corripiebatur. In unoquoque Febrium accessu magno sopore tenebatur; ast, dum quartus accederet, ita Capite opprimebatur, ut per diem integrum Apoplexia vere detentus videretur, & animam certo certius proxime efflaturus putaretur. Pulsus per horas quamplurimas parvus, & tardus, dein celerior & febrilis factus est. Vespere aliquantulum expergefactus est, ita ut, cum extreme sitiret, Chinæ Chinæ portiunculam ebibere sensim potuerit, & paucis ab illinc horis portionem prima majorem. Postera die, dum melius haberet, & omnia a Febre oriri mala dignosceretur, dosim pro more integram Remedii superhausit, ita ut advenienti die, qua recurrere Febris debuerat, parva omnino supervenerit, & brevi subinde fuerit sanatus. Hoc eodem Anno 1729. Quartana simplici correptus, & non multum dissimili Capitis symptomate, quo supracitato anno tenebatur, gravatus, China China evasit, vivitque decrepitus, ambulatque per Urbem. An audiendi sint qui Chinam Chinam numquam esse Senibus propinandam, & ab eadem metuendam esse Apoplexiam autumant, huic me verissimæ Historiæ, uti & non paucis aliis hujusce generis practicis observationibus committo.*

IV. Dominum Bartholomæum Cotti, *Virum probitate, morumque integritate præcla-*

clarum, & Serenissimi Francisci Mutinæ Principis *Cubicularium emeritum*, *Febris Tertiana simplex invaserat*, *cujus exordia, nedum progressum, sudores effusi cum magna virium, & animi jactura excipiebant*. *A quarto superveniente Paroxysmo pessime mulctatus est*, *nihilominus Cardiacis remediis suffultus evasit*, *ita ut postero mane morbi impetum declinasse videretur*. *Ast quinta adfuit Febris*, *quæ sudorem frigidum a meridie per totam usque noctem comitem habuit*; *ideoque*, *cum diutius fidere audacia foret nimia*, *habita non tantum morbi*, *sed Hominis cæteroqui non juvenis ratione*, *propinata est*, & *repetita consueto more China China*. *Domita est Febris*, & *superveniente hæmorroboidum familiari stillicidio convaluit*. *Post mensem erraticas nonnullas Febres iterum passus est*, *quæ mox evanuerunt*, & *vivit ex tunc alacer*, *atque præprospere*. *Eodem modo a non dissimili Febre post aliquod tempus* Domina ejus Uxor, *nomine* Margarita, *correpta curata est*, *quæ fere nullam exinde passa est Recidivam*, & *vivit floridissima*.

V. Illustrissimi D. Michaelis Torretti Serenifs. Ducis Mutinæ Consultoris, *non impari modo curationem aggressus sum*, *dum duobus ab hinc annis Febre*, *quæ Tertianæ continuæ speciem præseferebat*, *cum intensissimo capitis dolore laboraret*. *Eo proterva ejus Febris die septima devenerat*, *ut*, *tunc cum aliquantulum declinare nocturnis horis debuisset*, *gravior mane successerit*, & *tantum Capiti gravamen*, & *dolorem intulerit*, *ut motus fere convulsivos excitaverit*, *funestumque ipsi Capiti majorem decubitum proxime comminaretur*. *Ut deterior*, *quæ pro more dierum expectari debebat futura nocte*, *Febris aliquantisper cohiberetur*, *de propinanda China China animus mox suppeditavit*; *ast cum de splendida*, & *nedum* Serenifs. Duci, *sed toti Urbi percara Persona ageretur*, *ne mihi nimium fisus viderer*, *Te Excellentissime* Torti, *Ruri degentem consulere volui*, *ideoque Nuncio misso*, & *habito voto*, *exhibitum est horis aliquot ante meridiem* ad drachmas tres, & *post meridiem usque ad vesperam* ad alias tres *partitis vicibus Remedium*. *Protracta est usque mane Febris exacerbatio*, *quæ nullatenus adfuit*, *sed minoribus stipata symptomatibus*; *dolor namque Capitis*, & *cætera omnia admodum fuerunt mitiora*. *De actione Corticis*, *de quo dubitabatur*, *certior tunc factus*, *ejus usum prosequutus sum*, *ad exigentiam tantummodo propinando*. *Mirum dictu*, & *magis mirum visu*. *Ingravescebat quandoque Febris*; *exhibebatur portio aliqua Febrifugi*, & *cedebat ita*, *ut similis Equo indomito videretur*, *cui cohibendo lupatum fortius perstringeretur*. *Cursum integrum hoc pacto peregit morbus*, *sed tandem urinæ*, & *sudoris superveniente constante Crisi sanatus est Vir egregius*, *qui integra satis*, *prout indefessum muneris sui exercitium ferre potest*, *valetudine pro bono publico perfruitur*.

VI. Illustrifs. Domina D. Laura de Fossano *Nobilis Matrona Mediolanensis*, *dum Sanctam Lauretanam Domum pergens Mutinam pertransiret*, *quadam de repente Capitis stupiditate correpta est*, *a qua ita male habuit*, *ut in apoplexiam incidisse credita fuerit*. *Vocatus fuerat* Dominus Leonellus *Medicus Mutinensis*, *a quo plura administrata fuerunt remedia*, *ut morbus tolleretur*. *De facto convaluit aliquantulum*: *ast altera superveniente die*, *cum iterum laboraret*, *ut antea*, *adjungebatur* D. Caroccius *Medicus pariter*, & Lithotomus *Mutinensis*, *qui dum febricitantem inveniret*, *putavit totam a sola Febre*, *quæ alios fortassis habuisset accessus*, *ortum duxisse tragædiam*: *Nihilominus cum res esset in ancipiti*, *Cardiacis*, & *Cephalicis pro tunc allaboratum est Remediis*; & *subsequenti mane*, *dum adhuc stupore Capitis aliquo gravaretur*, *celebrata est iterum sanguinis missio*. *Tota die melius habuit*; *altera vero superveniente en iterum sub meridiem apoplectica*, & *vere moritura visa est*, *sed clariori*, *atque fortiori invasione Febrem accessisse compertum est*. *Fortiora in usum revocata sunt remedia*, *ut Capite levaretur*, & *de China China propinanda mens fuit*, *quin a supradicto* D. Caroccio *eo modo*, *quo poterat*, ad drachmas duas *fuit exhibita*. *Superaccitus tunc temporis fui Ego quoque*, & *cum nullus dubitationi locus esset quin omnia a Febre evenirent mala*, *majori propinandam esse Chinam Chinam dosi arbitratus sum*, *quod in noctis progressu actum est*. *Mane melius habuit*, *ut ita Testamentum condere*, & *Sacramentis muniri potuerit*. *Exinde*, *licet Ægrotans*,

tans, uti nil transactarum rerum conscia, renueret, adstantium tamen, necnon nostris precibus commota, portionem alteram Febrifugi assumpsit, & sub vespere potavit alteram. Cessit omnino ea, quæ insurgere die postera debuerat, Febris, & post paucos dies Mediolanum Cortice munita reversa est, quamvis invita, dum Sanctum Iter perficere anhelaret.

VII. Uxor Leandri Cavallieri, Ruralis Procuratoris *Illustrissimi Domini Marchionis Levizzani Equitis Mutinensis, nomine* Liberata, *mense Julio hujus anni 1729. Tertiana Febre simplici corripiebatur, quæ non extra Benignioris leges ad sextum usque terminum progrediebatur. Cum vero invaderet iste, magna Stomachi angustia, deinde Diarrhœa, nec non subalgido sudore tenebatur. Cum pro more Benignæ Tertianæ fuisset antea curata, & usque tunc fauste omnia contigissent, commutationem Febris obstupui; ratus tamen id fortuito, aut propter erratum aliquod evenisse, non ultra fui solicitus. Ast altero superveniente Paroxysmo eo impetus Febris, & citata symptomata devenere, ut Ægrotans vita valde fuerit periclitata. Putavi supprimendam illico Febrem, cujus pertinaciam magna, & repetita Chinæ Chinæ dosis tandem edomuit felicissimo cum Ægrotantis successu, quæ post mensem irregularium Febricularum accessus aliquot passa, sanitati demum restituta est.*

VIII. Admodum Reverendus F. D. Petrus Magelli *Ecclesiæ Sancti Joannis Baptistæ Mutinæ* Parochus Titularis, *nec non* Sacræ Hierosolymitanæ Religionis Capellanus, *Febre Tertiana duplici continua decumbebat. Huic gravia symptomata, Capitis nempe gravedo, Stomachi, & Intestinorum irritamenta, sudores effusi, atque intempestivi, pulsus debiles, & magna virium jactura jungebantur. Nihilominus cuncta hæc in morbi decursu remittebantur ita, ut circa diem decimamquartam a Febre evasurus, aut saltem bene habiturus videretur. Ast postquam omnia ex Chirurgia, & Pharmacia convenientia remedia fuere administrata, comite, quin potius duce Excellentissimo, & ter semper a me ob sapientiam, & ætatem colendo D. Doctore* Davini, *Febris repente ita increvit, ut tunc temporis, quo declinare debuisset, sub vesperam supradictæ diei quartædecimæ in Lethargum fere impulerit Ægrotantem, qui & fæces, & urinas inscius per totam fere noctem ejecit, & sudore frigido cum pulsu exilissimo fuit perfusus. Mane cum aliquantulum mentis fieret compos, oblata est valida dosi, & subinde per plures dies repetita China China, quæ morbum non modo edomuit statim, sed futuras Febres inhibuit, & vita periclitantem meritissimum Virum cæteroqui senem extremo forsitan imminenti Fato abduxit, qui tandem, dum Ruri degeret, pauca febricula, paucaque Diarrhœa correptus, febrile censum persolvens optima nunc perfruitur sanitate.*

IX. Dominicus Carolus Zironi Nobilis Mutinensis, *robustusque, & egregius Adolescens, dum hoc eodem anno* 1729. *Ruris amœnitate venando præcipue perfruebatur, Febre correptus est, & illico, ut manu medica commodius juvaretur, ad Urbem transferri se jussit, ubi a* D. Doctore Montursio *primi ordinis Medico dignissimo opem postulavit. Febris in Tertianam per subingressum fere continuam abierat, & non parvis jungebatur symptomatibus, dolori nempe Capitis intenso, nec non Ventriculi, & Intestinorum conatibus. Cum in tertia accessione male mulctaretur, & vomendi, atque dejiciendi necessitate quam plurima non modo urgeretur, sed pulsu languido, & virium jactura deficere videretur, vocatus fui Ego quoque, ut gravissimæ præstantissimi Juvenis indigentiæ digitum apponerem. Pessime habentem vere inveni, sive pulsus exilitas, vultus languor, viriumque prostratio spectaretur. Cum plura antea in usum revocata fuissent præsidia, Cardiacis pro tunc Remediis pugnatum est. Postero mane, dum adhuc pessima Ægrotantis esset sors, & de eventu anceps nimis fierem, meam supradicto* D. Montursio *opinionem aperui de propinanda portione aliqua Chinæ Chinæ, qua non omnino supprimi posset Febris, sed saltem in futuro Paroxysmo timendum non foret exitium, & de ejusdem Febris natura redderemur certiores. Annuit ille, &* tres Febrifugi drachmæ *fuerunt exhibitæ. Mirum dictu quos conatus, quam luctam exercuerit die postera Febris, quæ se ferocem præ foribus ostendit, & caput non parum efferens, modo vomendi, modo dejiciendi conamina cum magna Ægro-*

tantis

tantis agitatione infinxit. Cum ab ungue, ut dici solet, Leonem apte tunc dignosceremus, fortiori, & continuata Remedii dosi fractæ illi sunt vires, & a periculo deinde eductus est egregius Adolescens, qui sensim convaluit, & Rus iterum post mensem peregit, ubi, etiam dum pro præservatione Chinam Chinam quandoque resumeret, Febribus irregularibus captus est denuo, a quibus tandem liber pristinæ valetudini restitutus est.

X. Petrus Antonius Crispi, *Valetudinario Collegii Nobilium Mutinæ Famulus assignatus, Febre Tertiana simplici laboraverat, a qua post paucos accessus jam evaserat. Post mensem, & post aliqua in victu errata iterum Tertiana Febre simplici correptus est, cujus prior, & altera accessio graviores Stomachi comites habuit affectiones. Dum tertius invaderet febrilis Paroxysmus animo delinquebat, & vomitu magno torquebatur, cui subinde accessit Diarrhœa non modo, sed identidem sanguinis sincera quasi dejectio. Vocatus illico adfui, & vere moriturum Hominem deprehendi; magna quippe virium erat jactura, pulsus exilitas, & totius corporis perfrigeratio. De propinanda statim China China consilium in arena captum est, cum omnia hæc a sola Febre oriri mala clarissime dignoscerem. Hærebam tamen an ab imminenti naufragio foret evasurus, nullatenus non omittendum esse Remedium satius putavi. Exhibitum itaque fuit statim, & per noctem dosi valida repetitum. Ab hoc sedata non modo fuerunt supradicta omnia mala, sed ita jugulata est Febris, ut fuerit ex tunc perfecte sanatus, & suo nunc ministerio nervose incumbat nulla exinde Morbi Recidiva, aut infimi Ventris molestia vexatus.*

XI. *Admodum* Reverendus D. Nicolaus Mundatori Sacerdos, *Filius* D. Catharinæ Mundatori, *quam in Historiis tuis Historia decimatertia retulisti, Vir dignissimus, & Consortialium Ecclesiæ Cathedralis Mutinæ* Massarius *meritissimus, ætatis ultra sexagesimum annum, & mole corporis athletica præditus, Tertiana Febre simplici Mense Augusto hujusmet anni supradicti correptus est, cujus primum, & alterum quoque Paroxysmum alacriter, & aliqua in victu errata committens transegit. Adfuit tertia Febris, quam pariter parum ipse pertimuit, sed cum ab amantissimo Nepote suo male habere dignosceretur, dum siti magna, & linguæ ariditate extrema, nec non sopore deinde gravi teneretur, nec bene mente constare videretur, vocatus sum sub vesperam, & aliqua præscripta sunt remedia. Sequenti mane facta est per cucurbiculas larga sanguinis eductio; optavit enim Æger hoc modo potius, quam per venam sectam institui. Parum adhuc morbi sui timidus, & e lecto surgens diem totum hilaris peregit; ast de quarta futura Febre solicitum reddidi, cum nec exacta pulsus quiete perfrueretur, & maxima linguæ ariditate torqueretur, nec integra Capitis firmitate valeret. Noctem supervenientem insomnem omnino traduxit, & hora diei tertiadecima cœpit magis Capite gravari, pulsus sensim imminui, dein sopore graviori detineri. Eo res devenit, ut circa meridiem sopitus profunde, & sine pulsu perfusus fuerit frigidissimo sudore. Vocatus non respondebat, & frequenti anhelitu tamquam proxime moriturus supinus decumbebat. Ad horam usque noctis primam ita se gessit, qua excussus aliquantisper expergiscebatur, & appositam aquam exarso ore hauriebat. Offerri tunc incœpta est China China, cujus* drachmas duas *ebibit in vino. In noctis decursu aliquantulum calefactus est, & menti restitutus. Sub Aurora iterum* drachmas duas *Febrifugi, & ante vesperam alias* duas *assumpsit. Remisit fere omnino Febris, & mutata sunt omnia; hinc putavi rem in tuto positam, & si non integre jugulatum, saltem ita edomitum morbum, ut talem neutiquam pariturus esset imposterum tragœdiam. Ast sequenti mane circa meridiem en nova, & inexcogitata adfuit Febris accessio, quæ Ægrotantem pari modo, ut antea, dejecit. Inefficaciam Corticis, quippe non pauca ejus dosi usus fueram, vel nimiam meam confidentiam tunc obstupui; & e medio tollendum meritissimum Virum magno mei mœrore arbitratus sum. Cum vero fortissimus ille esset, & temperamento, ut innui, athleticus, ferociam Febris sustinuit, & circa secundam noctis horam potuit iterum Chinæ Chinæ, quam alio Seplasiario petitam, & mihi magis expertam conferri jussi,* unciæ dimidium *ebibere, & sequenti mane alterum* dimidium, *ex*

quo (vel quia antecedenter adhibitus Cortex non omnino perfectus, aut quia, habita ratione moli corporis athleticæ, largior dosis foret adhibenda) non modo a descripta Febre liber evasit Æger, sed debitum usum, ut par erat, prosequendo, & nulla alia usque modo vexatus est, nullamque passus usque adhuc Recidivam, Ruris tranquillissimo perfruens otio floridæ sui Corporis sorti restitutus est.

XII. Monialis *quædam in nobili* S. Marci Mutinæ *Cœnobio nomine* Soror Anna Maria Lazzarini *annum agens sexagesimumquintum, tumorem Uteri veluti scyrrosum pluribus ab hinc annis, citra tamen magnam molestiam ferens, circa finem Augusti hujus supradicti anni Febre tenebatur, cujus varios accessus muneribus suis operam navans sustinuerat. Cum vero de die in diem magis gravaretur, tandem opem medicam imploravit. Continua Febre laborare deprehensa est, cujus tamen (ipsa referente) plures cum frigore passa erat accessiones. Habita maturiori indagine, cum de quarta in quartam diem fortior invaderet Febris, Quartanam designare haud fuit difficile, quam insuper infimi Ventris dolores, & frequentes secessus, stomachique angores comitabantur. Convenientia administrabantur remedia, & die magis opportuna celebrata est Phlebotomia, cum ad tollendam plenitudinem huic infra annum sæpius etiam Ægra fuisset assueta. Febris interea ita invaluit, ut de quarta in quartam diem symptomata acriter augerentur, donec tandem, cum septimus invaderet Paroxysmus Diarrhœa biliosa, & vomendi conatibus cum magno Ventris dolore, & lipothymia, pulsu languido, atque sudore subalgido torquebatur, & de ejus vita actum subinde videbatur. Periclitanti hoc modo benemerenti Moniali æquum duxi Chinam Chinam congrua dosi exhibere, & repetere, ne supervenientibus novis Febribus occumberet. Ab oblatione Remedii mire sanata fuit a Febre, nec ulla alia illi subsequuta est, nec facta usque adhuc Tumoris immutatio, aut augmentum, sed pristina sua, quæ numquam vere tranquilla fuit antea, salutis sorte perfungitur.*

Et en, quos religiose quidem descriptos, referre placuit Casus, quibus alios addere possem quamplures interrupta, cui per annos multos incumbo, Praxi observatos, & infallibili hoc in usus mirabiles tantum; quibus perficiendis unice est idoneum, a me semper servato Remedio sanatos.

His ergo historiis omnibus sufficienter, ut reor, illustrata est praxis Methodi nostræ pro curatione Febrium Perniciosarum tum Intermittentium, tum Subcontinuarum, mediante usu Peruviani Corticis. Quia vero hæ postremæ modo citius, modo tardius, seu modo in ipso exortu, modo in progressu tantum ad Acutiem, & Malignitatem vergunt, neque tamen utriusque circumstantiæ eadem videtur esse ratio; ideo statuta in præcedentibus Corticis oblatione, ubi Febris Intermittens, sive Subintrans in *lentiore* progressu suo essentialem continuitatem affectet, considerandum superest, an idem agendum sit, ubi pariter idem contingat in ipso *principio*; quod jam sequenti Capite peculiariter disquiretur, cum arduum sit hoc, magnique ponderis, ac utilitatis Problema, cujus sicuti frequens occasio occurrit in Praxi, ita exactum necesse est, ut præeat, accuratataque indagine instituatur scrutinium.

CAPUT V.

Utrum, quando Perniciosæ secundi Ordinis, sive octavæ Speciei, nempe Subcontinuæ malignantes, continuitatem essentialem, & acutam affectant citissimæ, hoc est in ipso statim principio, expediat illico, aut liceat, Corticem *administrare, Febrisque cursum intercipere. Id etsi probabiliter sæpe liceat, non tamen indiscriminatim videtur semper licere.*

FAustitas Casuum recensitorum aliorumque plurium, quos lubens subticeo, & ob usum Certicis Peruviani tempestive exhibiti, & nonnullorum infelicitas ob ejusdem remedii vel omissam, vel debiliorem, vel nimis seram administrationem, præbet occasionem non levem arduo Problemati: an scilicet in ipso statim principio nonnullarum Febrium Perniciosarum, in quibus non aliud, quam hoc, suppetit opportunum tempus pro utili Corticis oblatione, liceat nulla mora interposita ipsum Corticem ministrare, & nascentem Anguem in ipso exortu confringere, priusquam Hominem interimat: quod equidem modo

do quæritur ordine habito ad id, quod quærebatur pariter in principio vulgarium Intermittentium, ut vidimus *Lib. I. Cap. VIII.* Hoc autem Quæsitum, quod in septem speciebus Perniciosarum primi ordinis, nempe *Comitatarum*, quæ naturæ perpetuo *Corruptivæ* sunt, locum non habet, cum apparente clare peculiari symptomate perniciofo, certum exitium inferente, quocumque morbi tempore illud appareat, statim deveniendum sit ad Corticem modo una, modo altera methodo jam descripta offerendum, locum habet quam maxime in solis Perniciosis *Solitariis* (quarum tamen in praxi valde frequens est numerus) in solis, inquam, Perniciosis Solitariis, nempe octavæ Speciei, seu secundi Ordinis, quas *Subcontinuas* appellavimus, tunc cum non pedetentim, ut sæpius assolent, sed illico, ac celerrime ab ipso primordio ad Continuas acutas, & malignas properant cum magno Vitæ discrimine, quod impediri utplurimum potest usu ejusdem Corticis, si statim exhibeatur, secus vero, si protrahatur illius oblatio, & Febris interim æqualem, essentialemve continuitatem acquirat. Cum ergo alias dixerimus, Corticem offerendum esse in hisce Febribus in principio continuitatis earumdem, locuti tunc fuimus de continuitate, in progressu tantum illarum incipere solita. Modo autem quæritur, quid agendum, si principium continuitatis cum ipso ferme coincidat Morbi principio.

Ut melius intelligatur a Junioribus status Quæstionis, quam analytice lubet pertractare, ponamus exemplum. Sit Febris Tertiana duplex, quæ prima die invadat matutino tempore cum frigore modico, & nausea quadam, cæterisque consuetis symptomatis. Subsequatur calor ad tactum valde mordax, sitis, & linguæ ariditas non facile humectabilis. Protrahatur diutius Accessio; & cum pauco, nec universali sudore remittatur quidem notabiliter, sed non solvatur perfecte. Sequenti die post meridiem nondum soluta prima Accessione fiat nova exacerbatio cum rigore levissimo, brevissimo, vixque perceptibili, cui succedat paulopost calor, & reliqua febrilia symptomata, intensionem plus quam modicam præseferentia. Nocte sequente male habeat Ægrotans, & tantummodo antelucanis horis somnum capiat, vi cujus madorem quidem universalem, sed sudorem quoque particularem circa frontem patiatur, & ad apyrexiam tandem deveniat, sed vix talem. Superveniat interim sudore nondum completo novum frigus brevissimum cum brevi pariter pulsus contractione, quæ accessionem inferat tertia die cæteris graviorem, longiorem, iisdem symptomatis, sed fortioribus, aliisque etiam, si lubeat, comitatam. Perseveret hæc satis intensa usque in sequens mane, quartæ videlicet diei. Aliqua postmodum se prodente illius remissione, eodem mane, præmisso clystere, Vena secetur, ni prius secunda die id factum fuerit: immo si factum fuerit, sed iterum indicetur, quarta hac, ut dictum est, die repetatur ante exacerbationem tali die accessioni veteri superventuram, ipsa veteri nequaquam soluta. Succedat Exacerbatio de more, & inde nova remissio, ad aliquam quoque intermissionem vergens, sed obscurius adhuc, ac vice antecedenter correspondente. Tempore hujusce remissionis quæritur: an Cortex possit exhiberi aliquo pacto, non quidem ad inhibendum instantem Paroxysmum quintæ diei (quod neque posset obtineri tam cito) sed ad eum infringendum nonnihil, si possibile sit; adeout continuato modica vicissim, & vicissim pusilla dosi remedio, sperabile sit, quod Febris coerceatur tali fræno, ut nec libere debacchetur, augeaturve, quantum cæteroqui ferret illius apparatus, nec repente prorsus supprimatur, sed intra quatuor tantum, vel quinque dies sistatur penitus, & aboleatur non sine suspicione recidivæ, vel diuturnæ convalescentiæ, loco longioris, ac judicatu difficilis ægritudinis, vel mortis ipsius: quorum alterutrum jam videtur minari violenta, ultroque celeriter pergens Febris incipientis natura, non amplius Cortice domabilis, si ad essentialem, quæ prope imminet, continuitatem pertingat.

Ob hanc equidem rationem, & ob hoc grave periculum nullus videtur locus proposito Problemati; rem enim, quo citius fieri potest, esse ponendam in tuto, nemo non dicet: immo ex nostris principiis *Cap. VIII. Lib. I.* jam constitutis non aliud posse dici videtur. Cum enim ibi statu-

ſtatutum fuerit, Febres Intermittentes etiam benigniores, eo ipſo quod naturam *Corruptivam* fuerint adeptæ (quod præcipue ex ſymptomatis gravioribus deducebatur) eſſe quovis earum tempore curandas per uſum Chinæ Chinæ ulteriorem illarum progreſſum inhibentis, idem multo magis dicendum videtur in iſtis Pernicioſis longe periculoſioribus, quippe greſſu celerrimo ad acutam continuitatem, ac malignitatem tendentibus, & conſequenter naturam *Corruptivam*, ut videtur patere, ſtatim acquirentibus. Sed hoc idem principium, cui etiamnum inſiſtendum eſt, ſi attente perpendatur, videtur aliquo modo obſtare, & impedimento eſſe, quominus in opinionem de offerendo in hiſce circumſtantiis celeriter Cortice, præcipiti ſtatim voto deſcendamus.

Enimvero juxta id, quod obiter tetigimus *Cap. II. Lib. III.* cum in hujuſmodi Febribus præter Fermentum febrile ſanguinem inquinans, & effervefcere faciens videatur ſuapte natura, & ex principiis intrinſecis peccare ipſemet ſanguis; qui propterea nec fermentum affuſum ſubigit prompte, nec prompte ſecernit, multoque minus defæcat ſe ipſum media ebullitione, ſed potius nativas, & collectitias ſuas impuritates ipſi fermento influenti mutuo quodam fœdere conjungit: idcirco etiamſi per celerem oblationem Corticis obtineatur abſorptio ſpecifica, ſeu individualis Fermenti febrilis, non propterea obtinebitur correctio maſſæ ſanguineæ, in hoc caſu ab origine ſimul peccantis, & peculiari depuratione certo indigentis, ad differentiam Febrium non modo Intermittentium, ſed & Subcontinuarum *benignarum*, ſeu talium per ſubintrantes tantum Acceſſus, ac proinde *Subintrantium* appellatarum, in quarum poſtremis ſanguis pariter non plus, vel paulo plus peccat ac in benignis Intermittentibus, ut *Libro V.* videbimus.

Neque ſatis nervoſe videtur ex hoc poſſe deduci, quod ſaltem de duobus principiis febrilibus, quorum unum advenit, & alterum ineſt ipſi cruori, de duobus, inquam, corrigatur unum, videlicet ab extrinſeco adveniens, & ſic, quod cauſa morbifica ſaltem pro medietate dometur; nam hæc ipſa ſubactio Fermenti febrilis, quæ tollit quidem a ſanguine effervefcentiam, quin & effervefcendi occaſionem, ſed non tollit impuritates, quibus rationabiliter in hoc caſu ſcatere creditur, ob hoc ipſum, quod effervefcentiam inhibet, tollit de medio inſtrumentum fortius depurationis ejuſdem ſanguinis, quod eſt ipſa effervefcentia. Quamobrem, licet dempto uno principio de duobus activiore videatur, & ſit correcta, ſive abſorpta pro dimidio Cauſa morbifica, quæ tamen remanet, illius portio contumacior poteſt evadere, & apta forſan tractu temporis, torpidior licet, ad plura ſuſcitanda mala; quod ſecus fortaſſe fieret, ſi relicto alio principio agente per effervefcentiam febrilem abſumeretur. Sed per circulum jam revertimur, unde diſceſſimus. Vel enim iſta effervefcentia evaſura eſt depurativa ſanguinis, vel corruptiva. Si primum, non eſt opus Cortice; contra, ſi ſecundum. Corruptivam quidem videtur oſtendere gradus celerrimus ad Continuitatem, & Acutiem: attamen res aliter poteſt ſe habere ac videatur; & tunc minus congruenter forſan uſurparetur Cortex, cum in hoc caſu vere agnoſcatur neceſſitas depurationis in ſanguine, quæ non agnoſcitur immediate in benignis Intermittentibus, ut vidimus *Cap. VIII. Libri I.* nec in ſimpliciter Subintrantibus, ut modo dicebamus. Quamobrem hic creſcit cautela de non impedienda fermentatione, vel ebullitione cruoris depurativa, quotieſcumque talis ea ſit, vel vere ſit futura, licet ab exordio corruptiva videri potuerit.

Jamque ad apicem difficultatis devenimus, & conſiſtit in hoc, quod non æque facile in principio dignoſcere poſſumus, ut in progreſſu, an Fermentatio, vel effervefcentia febrilis Depurativa ſit, an Corruptiva; ſæpe etenim, quæ Depurativa eſſe videtur, aut eſſe futura, tractu temporis præter expectationem noſtram fit Corruptiva, & e converſo. Et niſi ab ipſo exordio in hiſce Febribus celerrimi motus dignoſcat Medicus, an ad depurationem tendant, an ad corruptionem, & niſi Corticem, ubi corruptiva ſit Febris, ſtatim exhibeat, actum eſt quantum ſit pro uſurpando utiliter Cortice; quoniam abolita paulopoſt omni periodo, ac permutata in Continuam eſſentialiter Febre, irrita eſt, & fruſtranea obla-

oblatio Febrifugi, & quod pejus est, etiam non raro cujusvis alterius remedii. Atque hic duplex est scopulus, in quorum alterum facile est Impingere, nempe vel omittendo oblationem Corticis, dum tempus opportunum est, poteftque inhiberi in ipso principio, aut etiam in augmento suo progressus morbi, qui ex tali omissione (in hoc casu gravissima) ad mortem fortasse postmodum terminabitur, vel exhibendo ipsum Corticem in principio, aut augmenmento morbi, qui cæteroqui salubriter, & fortasse tutius terminaretur.

Si res ista spectetur a priori, seu ante factum, contra usum Corticis facit: *primo*, quod etiamsi Febris hujusmodi ab exordio Corruptiva videatur, tamen aliquando talis non est in progressu, sed post primum impetum, quo violenter erumpit, nonnunquam sensim mitescit, & majorem, veramque intermissionem acquirit vel sponte, vel ordinariis prudenter curata remediis. Contra est *secundo*, quod, etsi Corruptiva non modo videatur, sed talis revera sit Febris, hominemque tandem deducat ad periculum etiam extremum, ut Malignarum, Acutarumque ab exordio mos est, nihilominus exitium verum adeo certum, & præceps non est, ut in Perniciosis *Comitatis*, septem videlicet reliquarum specierum; adeoque in istis Febribus *Solitariis*, ac *Subcontinuis* semper usque ad extremum vitæ sperabilis est aliquo modo salus vel a Natura, vel ab Arte sine usu Corticis, in extremis hisce circumstantiis nequaquam proficiente, ut in aliis memoratis speciebus. Et hæc pro ostendenda carentia necessitatis absolutæ offerendi Corticem. Sed & pro innuenda illius inefficacia, incertitudine, atque insimul noxa (habito scilicet ad præcocem oblationem, non ad ipsam innocui cæteroqui medicaminis substantiam respectu) contra insuper est *tertio*, quod, si in hisce casibus valetudine quoquo modo recepta finiendis offeratur Cortex in principio, & morbi cursus vix cœptus sistatur, id fit minus laudabiliter, minusque congruenter, quam si expleto naturali cursu subsistat. Etenim vel Febris, quæ Corruptiva videbatur, nec tamen erat, prohibetur quominus integram cruoris despumationem, atque defæcationem absolvat, difficulter, vel saltem cum aliqua incertitudine a Natura postmodum absque febrili effervescentia sperabilem: vel, si Corruptiva quidem erat Febris in prima eruptione, sed non talis permansura, ut supponimus, impeditur pariter ea naturalis intestina secretio, ebullitioni tandem paulatim successura, quæ dicitur *Coctio*, quæque utut difficulter fiat, fit tamen, quomocunque superstes sit Æger; esto etiam quod nonnunquam ex hujusmodi difficilibus, atque identidem imperfectis judicationibus, a Natura, vel Arte sine Corticis usu peractis, adeo male plectantur homines, tonusque viscerum, & crasis humorum adeo labefactetur, ut pejor sic sanato supersit dispositio, vitæ brevitatem, incommodumve notabile, aut habituale inducens, quam si in principio fuerit quomodolibet Febris illa suppressa. Contra denique est *quarto*, quod licet semper, ubi adest aliqua Intermissio, Febris quælibet quocunque tempore, certo saltem, si non plane tuto sisti consuescat, non tamen certo semper impeditur pertinax, & repetitus illius recursus, si in impetu suæ eruptionis suppressa fuerit; immo nec semper æque certo ac in aliis casibus ea sistitur in hoc, ubi nempe *statim* cœperit aliquam continuitatem acquirere ab essentiali parum distantem, licet utplurimum, ac fere semper sistatur: ut propterea ex dictis hucusque (quæ incunctanter propono, & admitto, ut rationabilia, & vera) nec semper tuta, nec semper utilis, nec perpetuo certa de consueto effectu esse videatur oblatio Corticis circa initia Subcontinuæ Perniciosæ, ut in casu proposito. Qua olim de causa egomet post curatam in memetipso ope illius Tertianam Perniciosam, ut *Hist. I. Cap. II. hujusce Lib.* tradidi, neque Recidivam præcavere per continuationem Remedii, neque eam typo Tertianæ duplicis denuo invadentem curare volui, me scilicet insigni sanguinis depuratione indigentem reputans; nec ideo satis apte curatum credens, si Febris rursus me graviter impetens statim fuisset suppressa; quidquid sit, an de me ipso recte tunc judicaverim. Atque hæc est facies rei spectatæ a priori, & ante factum.

Sed si res eadem spectetur a posteriori (& hoc est, quod animum meum torquet, ac pluries torsit) si, inquam spectetur res ex alia facie, cum videlicet Æger, qui ab initio passus est Febrem per

ali-

aliquod breve spatium temporis Intermittentem omnino, vel saltem quasi intermittentem, adeoque tunc temporis Cortice ferme citra dubium sanabilem, tractu dierum aliquot occumbit, de quo certo quodammodo dici potest post obitum -- *Hic Homo post quatuordecim morbi dies defunctus, si ante dies decem Cortice fuisset usus, vere tunc viveret*, - fateor quod talem intra memetipsum experior solicitudinem de non oblato statim Febrifugo, ut me non solum poeniteat non obtulisse, sed & pigeat vel ob vana erga alios Medicos officia, vel ob metum calumniae, si recidisset, vel serius etiam occubuisset, omisisse, utut etiam propter recensitas ante rationes simul abstinuerim. Nec minus ferme contristor, dum recordor, quot mihi quondam periere ex Perniciosis Intermittentibus *Comitatis* Ægrotantes, priusquam nossem Methodum meam, licet nulla tunc fuerit in me, vel esse potuerit omissionis culpa, quam caeteroqui dubio procul modo subirem, si methodum ipsam in rationabilibus circunstantiis omitterem satis conscius de efficacia, & innocentia illius. In casibus enim Perniciosarum Comitatarum offerens Corticem haud vereor dicere cum *Mortono* -- *Id facio conscientiae causa, utut ex praeconcepta opinione reclament Amici, Medici, vel ipsi Ægrotantes* -- Et haec est ratio ingenua, propter quam mordicus eo casu quandoque sustineo in Consultationibus, offerendum esse Corticem non propter gloriolam praeminentiae in consulendo, vel in sanando, in casu, inquam, certi, & praecipitis exitii, ex Comitatis Intermittentibus resultantis, non in casu ancipiti Subcontinuae solitariae incipientis, in qua vel ipse saepius haereo, & saepius abstineo. Caeterum, ubi agitur de Remedio Febrim alioqui plane lethalem certo tollente, Vitamque hominis statim perituri statim servante, hic est, ubi nequeo connivere, ne desim, ut modo ajebam, conscientiae propriae, mea maxime fretus experientia, in pluribus saepenumero opponentibus desiderata, & per nugatoria tantum sophismata reluctantibus. Quamobrem ab una Perniciosae Febris differentia ad aliam facto per rationem transitu, in Subcontinuis quoque Solitariis malignantibus curandis, ne frustra post factum doleam, operando, ut ante factum, dum tempus est, serio pensitem intra memetipsum inquiens -- *Hic Homo, qui fortassis post aliquot dies periturus est ex hac Febre, quam caeteroqui statim cohibere possum; debetne modo poni in tuto cum levi aliqua scrupulositate superstite, an incerto Fato relinqui?*

At hic iterum fit reditus ad primum Problema, explicatum tantummodo hucusque, nec tamen adhuc solutum, quin etiamnum sub clarioribus terminis repetendum: An scilicet pensitatis hinc inde, & admissis omnibus, quae supra retulimus, adhuc nihilominus expediat in principio, aut etiam in augmento Febris descriptae hominem probabiliter (non tamen aeque certo, ac in aliis Perniciosarum speciebus) intra paucos dies periturum, certo servare cum suspicione intempestivae suppressionis morbi, recidivae frequentioris, vel diuturnioris male firmae habitudinis, forsitan contrahendae ob impeditam depurationem fluidorum, media febrili effervescentia caeteroqui probabiliter subsequuturam, si absque usu Corticis idem homo minus celeriter, & per viam Criseos, aut etiam Coctionis, ut ajunt, convalesceret; An illum periculosae incertitudini sub spe firmioris valetudinis obnoxium relinquere, & consueta tantum methodo eidem mederi sine adjumento Corticis, nonnisi circa morbi initia hic profuturi.

Ad hosce terminos redacta Quaestio, claritatem quamdam videtur jam praeseferre pro solutione sui ipsius, saltem aliqua, si non integra, & omnimoda. Quoniam tamen agitur hic de re gravissima, & in praxi frequenter obvia, donari velim negotio tanti ponderis disquisitionem ulteriorem, & prolixius adhuc examen, etsi jam -- *bis terque recoctum*. Haud equidem fuisset difficile paucioribus rem totam complecti, minusve cunctanter, aut minus caespitanter de eadem decernere; sed brevitas, hoc saltem loco, in minorem Tyronum utilitatem cessisset, minus vero cunctabunda dicendi forma, in arrogantiam quamdam, qua veluti ex *Tripode* certa nimis dedissem responsa in re, circa quam in praxi vere non semel haereo. Quia vero plurimum conferre potest ad solutionem Problematis, vel ad partem illius alterutram seligendam, ingenua prius, & severiore nonnihil indagine quaerere, quid vere agat

China

China China in Febres, cum illas sistit; & specialiter perpendere, quodnam intercedat discrimen inter curationem ipsarum Febrium vulgaribus tantum remediis, vel etiam sponte Naturæ absolutam, & inter eam, quam Corticis oblatione consequimur: idcirco in hac consideratione parumper immorari nunc libet, priusquam ulterius procedamus in materia, quæ modo controversiam patitur, ut scilicet, si quicquam decernimus, quid vere decernamus, appareat, pateatque quid sperandum sit, quidve metuendum ex cita suppressione Febrium exitus cæteroqui ancipitis, ab administrato circa initia Cortice coercitarum.

Ante omnia tamquam Theorema non alienum prorsus a veritate illud præmitti, & admitti quodammodo posse videtur, quod olim prodidit *Thomas Campanella*, Febrem scilicet suapte natura simpliciter morbum non esse, sed potius Remedium contra morbum, cum reapse, si modum servet, evadat tandem remedium Causæ, immo quodammodo & remedium sui ipsius. Atque id saltem ut verum potest admitti, ubi Febris depurativa fuerit, ut pluries diximus; ubi vero fuerit corruptiva, licet hoc nomine veluti per accidens morbi naturam induat; attamen, cum ex instituto ipsius Naturæ excitari videatur ad hoc, ut causam morbificam maturet, ac concoquat (ut verbis Antiquorum utar) hoc alio nomine, spectata, ut sic dicam, intentione Naturæ, non immerito etiam Remedium potest audire, quemadmodum eam ab *Hoffmanno* vocari *Ignem Naturæ purgatorem*, diximus alias. Effervescentia enim febrilis, quæ ab heterogeneis particulis, salibusve dissymbolis sive originariis, sive adventitiis, intra humani Corporis fluida ad turgentiam congestis, vel assidue, vel per intervalla excitatur, eo tendit, ut hujusmodi particularum subactionem, aut secretionem moliatur, atque hac via ipsorum fluidorum depurationem, & nativæ illorum Crasis restitutionem producat. Per accidens autem videtur contingere, quod vel immodica sit, & immanis succorum effervescentium, ob Causæ scilicet vehementiam, vel copiam, excandescentia, vel quod eadem effervescentia sit debilior, quam par sit, pro obtinendo fine depurationis, adeoque in neutro casu (ob rationes quidem oppositas) obtineri queat tentata cæteroqui fluidorum defæcatio. Per accidens pariter est, quod ex improportione particularum agentium, & patientium, moventium, & commotarum, vel nimia fiat fluidorum fixatio, unde stagnationes, & inflammationes, vel quod peccantium particularum congeries, atque saburra tanta sit, ac talis, ut mole, vel activitate partes utiliores superet, adeoque nativam fluidorum texturam plane dissolvat, pervertat, corrumpat, vel ipsa continentia Vasa per vim aperiat, aut etiam disrumpat, atque omnibus hisce modis inferat mortem. Cum vero hoc, quod per accidens fieri dicimus, non raro fiat, sitque accidens, cum contingit, inter contingentia maximum: ideo cum Febrem acutæ naturæ participem præ manibus habemus, eam veluti morbum, & quidem naturæ ancipitis, considerare consuevimus, & ut talem curandam suscipere.

Duplici autem via, ut alibi jam vidimus, cum ad salutem terminatur, solvi solet eadem Febris (sive per curationem Artis, ut vocant, Methodicam, sive sponte Naturæ solvatur) videlicet vel per *Crisim*, vel per solam, ut ajunt, *Coctionem*, sive *Pepasmum*: atque utroque modo vel perfecte, ac omnino, itaut non recurrat morbus; vel imperfecte, & cum suspicione aliqua Recidivæ, quæ proinde morbo tam per Crisim, quam per solam Coctionem soluto, & tam in spontanea, quam in artificiali curatione, non raro succedit juxta plura Hippocratis effata, qualia sunt -- *Quæ relinquuntur in morbis post judicationem, recidivas facere consueverunt* -- *Iis, qui non ob justam Causam levius se habent, fidere non oportet* -- *Qui morbi diebus paribus judicantur, male judicantur, ac lubenter repetunt &c.* -- propter quas observationes practicas optamus quandoque, ut Febris, quantum par est, protrahatur, neque sua sponte tam cito subsistat: secus ex ipsa spontanea, sed præcoci suppressione, Recidivam metuimus, atque ominamur.

Cum ergo Methodi vulgaris ope exercetur curatio, Medicus nil aliud agit, quam removere impedimenta, quæ sanationem vel per Crisim, vel per Coctionem possent remorari, eaque pro viribus conatur administrare, quæ eandem Coctionem, aut Crisim

Crisim adjuvare posse creduntur; adeoque non aliud efficit, quam effervescentiam fluidorum, & præsertim sanguinis, moderari, scilicet vel promovere tantillum, si opus videatur, vel, quod frequentius est, sufflaminare, ut sic redacta, quantum licet, ad opportunam mediocritatem ebullitione, possit deinde a Natura sponte fieri, quod faciendum est pro requisita eorundem humorum despumatione. Atqui hac in re Medicus, ut Inspector morbi, & ut Naturæ Minister, adjutorque se gerit, eidem Naturæ deserviendo, & laborantem adjuvando, ut morbum vincat: eo pacto, quo Chirurgus cavi Vulneris, aut Ulceris repletionem promovet, non quidem carnem ipsam, quæ ope Naturæ succrescit, regenerando, sed removendo impedimenta, ulcus scilicet abstergendo, fasciisque, ac spleniis consolidationem adjuvando, a sola Natura sic adjuta vere absolvendam.

Cum vero Chinæ Chinæ usu curatio Febrium perficitur, ipsa directe extinguitur febrilis effervescentia: illiusque inhibetur progressus, & noxa quævis inde emersura. Atque ita Medicus se gerit ut Dominus, & Arbiter morbi, & ut Instaurator Naturæ, morbum scilicet Remedio illum subigente repellens, ac vincens, Naturamque ipsam vel labentem, vel lapsam, non ad se erigendum blandimentis invitans, aut irritamentis stimulans, sed totis viribus suis sustentans, ac erigens: eo pacto, quo Chirurgus, dum membri alicujus luxati repositionem, vel fracti ossis coaptationem absolvit, morbum ipsum directe tollit, Naturamque propriis viribus impotentem se restaurare manibus ipsis suis sublevat, & in pristinum restituit. Equus indomitus, & effrænis (ut rem eandem pluribus explanem exemplis) Equus, inquam, indomitus, quandoque est Febris. Ab eo Vita hominis trahitur, velut Currus, quo Fata sinunt. Medicus moderator est, Aurigæ instar, lora tenens. Si vulgari utatur hic methodo in curatione Febris, id aget tantum, vel studebit agere, ut medium furens Equus teneat iter, ne in foveas hinc inde paratas obliquus feratur, Currumque, vel Hominem perdat; non vero impediet, quin cursum suum Equus expleat, usquequo illi suppetunt vires, & furor, non sine gravi metu, quod dum

Fertur equis Auriga, nec audit currus habenas,

offendat ille tandem ad obicem aliquam; ad quem allisa male consistens facile frangatur machina. Quod si China China utatur Medicus, id aget, ac si retracto magistra manu convenienter fræno, Equum vi sistat, aut retrogradum faciat, & hoc pacto totius incerti cursus declinet pericula.

Hæc quidem, quæ tantam præseferunt speciem, vera sunt pro statu præsenti. Inquirendum superest, an eandem retineant speciem pro statu futuro, cui quoque necesse est, ut prospiciat providus, & prudens Medicus. Ut hoc felicius assequamur, non abs re erit aliam instituere comparationem, qua examinemus, quodnam adhuc intercedat discrimen, generaliter loquendo, inter curationem Febrium tum absque usu Corticis, tum medio Cortice peractam, & curationem aliorum morborum nequaquam Febrilium, ac præsertim Chronicorum; hinc enim non parum luminis forsan emerget ad id, quod quæritus, clarius explanandum. Et ut a curatione Febrium sine usu Corticis, idest vel a Natura tantum, vel ab Arte remediis, ut ajunt, methodicis instituta exordiamur, ea inter hujusmodi curationem, & curationem aliorum morborum, præsertim diuturniorum, est discrepantia, ut Febres sic curatæ, vel etiam sponte solutæ per se ipsas, & ex se ipsis, videlicet per ipsam effervescentiam suam continuatam, vel repetitam, & rite, atque cum moderamine semper protractam, solvantur, ut ignis accensus extinguitur tandem per ipsam pabuli sui consumptionem; atque hac via sunt remedium, ut diximus, non tantum suæ Causæ, suique Fermenti, verum & quodammodo sui ipsius: quandoquidem ipsum febrire, utut utile nonnunquam futurum sit, incommodum tamen, ac proinde quoquo modo morbosum semper est. Morbi vero Chronici, saltem quamplurimi, qui citra ullam effervescentiam, aut ebullitionem & fiunt, & sanantur, sæpissime saltem, ne dicam, semper, curantur per depressionem aut absorptionem ipsius Causæ morbificæ, seu principii cujusdam salini peccantis, per hujusmodi absorptionem inconspicui redditis, nec amplius lædentis: qua ratione per usum Salsæ parillæ *v. gr.* alteriusve similis alterantis, corrigi quotidie dicitur humorum dyscrasia

sa multiplex in morbis quamplurimis diuturnioribus.

Hac posita diversitate, videtur id subsequi, quod Curatio Febris, quæ per defervescentiam ipsam febrilem rite, feliciterque perductam, atque *integre*, ac perfecte solutam, seu *judicatam*, absolvitur, ita defæcat eo casu succos effervescentes, & ita segregat per despumationem quamdam fermentum peccans, ut difficillima sit amplius ejusdem revivisçentia, aut cum succis jam depuratis nova commixtio, præsertim cum non minima illius portio tempore defervescentiæ secerni non solum, sed & excerni consuescat. Ex opposito curatio morborum Chronicorum nequaquam febrilium, quæ per absorptionem solam principii peccantis peragitur, ita principium illud deprimit, illaqueat, ac abscondit, ut rationabilis supersit suspicio, quod tractu aliquo temporis possit illud, levi quapiam data occasione, rursus sui juris fieri, exaltari, conspicuum reddi, & in libertatem rursus aliquam vindicari, nisi provida Natura illud, priusquam denuo exaltetur, excernat. Et ob hanc rationem morbi hujusmodi Chronici, nonnunquam etiam Herculei, longe felicius curantur per supervenientem Febrem validam, quæ completo cursu *perfecte* postmodum *judicetur*, quam per quamlibet Curationem artificialem, per absorbentia, & specifica; ut & per evacuantia quævis (quæ vi *excretoria* tantum, sed non *secretoria* pollent) absolutam; secus vero contigit, si Febris morbo Chronico superveniens judicetur *imperfecte*, ut sæpe assolet; tunc enim ex imperfecta Febris judicatione, & ex morbo adhuc superstite, geminatur incommodum. Atque hæc est differentia, quæ intercedit inter Curationem Febrium, ut ajunt, Methodicam, aut etiam spontaneam, & inter aliorum plurium morborum minime febrilium curationem.

Hæc autem ipsa curatio, quæ competit morbis, ab humorum effervescentia minime genitis (ut aliam partem assumptæ comparationis prosequamur) ea, inquam, ipsa est, quæ Febribus adhibetur, quando curantur ope Corticis; eo enim, & fermentum febrile absorbetur, & occasio effervescendi non minus, quam effervescentia ipsa demitur ab humoribus. Quamobrem Medicus Cortice utens, ubi vere Febrem, seu effervescentiam ipsam curare expediat, illique validum sufflamen imponere (cujus rei opportunitas modo controversa est) vere dici potest mederi Febri, illiusque Causæ: utens vero vulgari methodo, dici potest potius eidem Febri blandiri, litare, & sacra facere, tantum ne noceat, ut blandiri mos est Equo furenti, ne potiatur fræno, cum nequit eodem cohiberi; ni fortassis illam violentioribus remediis irritando ad nocendum lacessat, ut acriori regimine furentem Equum exasperando, petulantior ille redditur, aut magis refractarius.

Hujusmodi ergo curatio, quæ per Corticem peragitur, & fit per absorptionem principii peccantis, hoc pacto depressi, & inconspicui redditi, vere fit per *Coctionem* sui generis *peculiarem*, ut tetigimus *Lib. I.* non eam scilicet, quæ Naturæ patienti competit, sed quæ competit Arti agenti, qualis est, quæ pari ratione fit in Morbis febrili effervescentia carentibus. Hæc tamen curatio per absorptionem facta, seu per *artificialem Coctionem*, præsertim in morbi principio, obnoxia pariter est nonnunquam, & aliqua saltem ex parte, novæ revivisçentiæ principii absorpti, ni tractu temporis illud a Natura subigatur perfecte, aut e corpore eliminetur, vel nisi ab Arte ipsa pessundetur penitus per diuturnam, & per intervalla repetitam oblationem remedii. Quæ conditiones cum sint incertæ, ipse alias Corticis usum in Intermittentium *Benignarum* principio proscripsi *Lib. I. Cap. VIII.* nisi illæ fuerint manifeste *Corruptivæ*; nisi enim tales sint, nulla est necessitas statim confugiendi ad Corticem neque ex parte morbi suapte natura salutaris, neque ex parte Remedii, etiamsi administretur serius, semper nihilominus etiam tunc profuturi. In curatione itaque Febrium facta per solam absorptionem, aut depressionem Febrilis fermenti, & præcipue in illarum principio, locum pariter videntur habere posse suspiciones *Hippocratis* suprarecensitæ de facili Febrium imperfecte judicatarum recursu, quemadmodum locum habet eadem suspicio Recidivarum, & æque militat in curatione non absimili, ad alios Morbos non febriles communiter adhibita, ut non raro eventus patefacit, utque notavimus jam *Lib. I.* & paulo supra confirmavimus.

Cum tamen hæc eadem suspicio minime remoretur Medicos a curationibus tot morborum per remedia sales humorum peccantes absorbentia, vel, si magis placeat, disgregantia, aut quovis alio modo corrigentia, quotidie exercitis; quinimmo cum suspicionem hujusmodi infringat spes, quod Natura resumptis viribus depressum jam, devinctum, & detentum compedibus hostem per consueta excretionum loca vel sensibiliter excernat: eadem idcirco spes in concussu ejusdem suspicionis videtur eo magis fidentes possenos reddere in hujusmodi quoque curatione Febribus adhibenda, quo majus est in hoc morbo, quam in illis periculum, & quo major est in hoc remedio, quam in illis certitudo effectus. Et sicuti in curationibus, quæ ad Chirurgiam pertinent, quasque supra tetigimus per modum exempli, ut in coaptatione partium Ossis fracti, vel in occludendis statim omni arte periculosis, amplis, & penetrantibus Abdominis vulneribus, obvii tantummodo Morbi citam sublationem, subitamque, quantum licet, Naturæ, & membrorum redintegrationem quærimus, difficillimam deinceps, viisque naturalibus sæpe carentem, saniei, puris, vel cruoris excretionem uni Naturæ industriosæ absque magna solicitudine relinquentes: ita, suppressa statim, ut sic dicam, per Chinam Chinam Febre periculum minitante, non videtur attendenda plurimum solicitudo de sensibili aut insensibili expulsione pauculæ materiæ absorptæ, a Natura jam victrice facile instituenda per tot naturales, & amplas, quæ hinc illinc prostant, patentque vias.

Denique quoniam curatio Febrium, quæ fit ab Arte ope vulgaris methodi, ut & ea, quæ sponte fit a Natura (& hæc quidem non est exigui ponderis consideratio) illarum judicationem sortitur modo bonam, atque perfectam, nempe ad salutem: modo imperfectam, nempe ad alios morbos, aut Recidivas: modo malam, nempe ad mortem: curatio vero, quæ fit per Corticem, semper sortitur judicationem saltem imperfectam, & non raro etiam perfectam, ac optimam; hinc est, quod ad excludendum usum Corticis in principio Febrium exitus cæteroqui ancipitis, opus esset, ut Medicus haberet certitudinem de futura Recidiva, & quidem graviore ex usu Corticis, & judicatione perfecta, & salutari, abstinendo a Cortice, vulgaremque tantum methodum usurpando. At revera vulgaris Methodus non vere sibi, sed ipsi innititur, ut vidimus, effervescentiæ febrili, quæ aut Criseos, aut *naturalis Coctionis* instrumentum est. Hæc autem ipsa effervescentia, cum simul sit instrumentum modo depurationis fluidorum, modo depravationis, & corruptionis eorum, non tantum pugnat adversus Causam morbificam, verum etiam (vel tunc cum proficit) adversus Ægrum, quem mille cruciatibus torquet: cum Cortex ex opposito contra solam nervose pugnet sine ullo tamen tumultu Causam Febris.

Non tamen ideo inficias ibo, quin iterum fateor, & quod fatetur *Mortonus* ipse, meliorem esse curationem, quæ fit per deflagrationem febrilis effervescentiæ, quando *perfecte* succedit, ac sit ea, quæ fit medio Cortice per inhibitionem progressus ipsius effervescentiæ febrilis: prior siquidem, ignis adinstar, est Remedium sui quasi per absumptionem, & consumptionem Causæ: Cortex vero per solam illius absorptionem, vi cujus ita compescit fluidorum turbas, ut aliquis forte tumultus queat iterum suscitari. Etsi enim hoc remedio non sola (quod perperam quispiam credat) tollitur effervescentia, sed ipsa simul, ut diximus, occasio effervescendi: attamen occasio isthæc non æque tollitur usu Corticis absorbentis, ac tollatur ope incendii febrilis, fermentum ipsum, quod effervescendi occasio est, veluti comburentis, quando *integre*, atque *perfecte* hujusmodi opus absolvit. Proinde (ut redeamus ad nos) pars alterutra nostri Problematis in Praxi non est casu, sed summa cum animadversione, & prævia consideratione eligenda. Cum enim, si subsequutura esset mors, idque nobis certo ab exordio morbi innotesceret, procul dubio offerendus esset Cortex: & si subsequutura esset salus per crisim perfectam, aut per perfectam coctionem, idque nobis similiter constaret, satius esset, meo judicio, circa initia hujusmodi Febris abstinere a Cortice; ideo utroque hoc scopo nobis proposito æquum est, cum se se offert agendi occasio, examinare diligenter conditionem rei, ut tutiorem insimul, & prudentiorem partem eligamus in casu utrinque non-

nihil,

nihil, cum disparitate tamen, ancipiti.

Dubium interim non est, quod si in æqua lance ponatur utraque Problematis pars, non præponderet ea, quæ suadet oblationem Corticis, cum longe majus sit, quod imminet ex illius omissione, quam ex oblatione periculum, possitque insuper istud facilius, & probabilius evitari, Natura videlicet ipsa, etiam præcisa effervescentia febrili, per mitiorem fermentationem morbosas particulas in sanguine restitantes secernente, & tractu temporis per loca idonea expellente secundum eam saltem portionem, quam non valet plane subigere. Sane si imminentes datum esset prævidere, ac præcavere hujusmodi Febres, sive illæ *Corruptivæ* futuræ essent, sive etiam *Depurativæ*, quod nobis prorsus occultum, adeoque si foret in potestate nostra

—— *venienti occurrere morbo*,

procul dubio omnibus, quibus possemus, remediis præcautionem febrilis effervescentiæ tentaremus, etiamsi impedita hujusmodi effervescentia, quotiescumque ea depurativa futura esset, ipsa pariter præpediretur cruoris depuratio. Quia enim tunc esset incerta futura hæc depuratio, certus vero morbus, & consequenter incerta salus, esset autem sperabile quoquo modo depurationis opus tum a remediis ipsis Febrem prævenientibus, ac impedientibus, tum ab aliis successive adhibendis, tum a Diæta, tum ab ipsa Natura suarum secretionum, excretionumque nequaquam oblita: ideo cum ratione institueretur Prophylaxis pro inhibenda imminente Febre, fortassis Hominem interemptura, vel in morbos Chronicos, & insanabiles, vel in statum valetudinarium, Vitæque brevitatem deductura, & fortassis ex opposito etiam profutura. Quidni ergo, si Febrem imminentem licet (utinam æque fieri posset, ac liceret) impedire, ne adveniat, quidni, inquam, liceat impedire, ne progrediatur?

Quamvis autem hæc valde præponderent alteri Problematis parti, magisque adhuc præponderent, si celeritas, qua Febris ad Continuam properat, pendeat, ut nonnumquam potest pendere, non tam a prava præexistente sanguinis diathesi, quam ab influxu copioso, ac celeri ipsius Fermenti redundantis, & per copiosum proinde, ac celerem Corticis usum procul dubio reprimendi: non tamen ideo contemnendæ sunt suspiciones haud irrationabiles in contrarium, quod nempe aliquando saltem satius sit, propositas Febres sinere progredi, quam statim supprimere, & consequenter congruum erit videre, ubinam talis suspicio possit habere locum probabilem, vel saltem ubi non possit habere. Statutis etenim circumstantiis, in quibus animose possit, debeatve Cortex offerri in istarum Febrium principio, spreto scilicet in conspectu gravioris, evidentisque periculi metu malorum, quæ forsitan suboriri possunt, & forsitan non, facile erit prudenti Medico se ipsum hic & nunc determinare ad hanc, vel ad illam partem, prout magis, vel minus indicari videbit Febrium suppressionem, scilicet, prout magis, vel minus accedunt ad eas, de quibus ratione adjunctorum, & circumstantiarum, minime dubitandum est, quin sint statim sistendæ, tamquam vere Corruptivæ, ut infra.

Si ergo Febris orta Intermittens, statim vero *Subcontinua* reddita; & ad Continuam essentialiter citissime progrediens, qualem a principio descripsimus per modum exempli, si, inquam, ista, præter enunciata ibi, vel similia symptomata, habeat peculiariter ab exordio sui symptoma aliquod ex iis, quæ Febrem Intermittentem Perniciosam reddunt, puta *Lethargum*, *Syncopem*, *Cardialgiam* &c. non quidem in eadem præcipiti intensione (tunc enim uti Comitata denominaretur ab illo symptomate Perniciosa, non a Continuitate) sed neque in gradu plane vulgari, hoc est, cum distincto aliquantulum charactere non modici ponderis: eo casu Febris absolute pro *Corruptiva* habenda est, & ad exitium non multo post terminanda; siquidem præter imminentem Continuitatem, & Acutiem, habet insimul nescio quid præcipitis in adjuncto peculiari symptomate intenso, quod certam perniciem præmonstrat. Vix enim fieri potest, quod post principium hujusmodi grave, mors non subsequatur in statu, in quo cuncta fortiora futura sunt: adeoque in talibus circumstantiis minime hæsitandum est circa oblationem Corticis in ipso principio, priusquam essentialis Continuitas, brevi superveniens, occasionem tollat cito labilem. Porrigendus autem est Cortex Methodo pla-

cidiore, ne uno ictu suffocetur Febris; eo tamen vigore porrigatur, qui potis sit statim eandem Febrem valide plectere, & enervare, exhibendo *v. gr. drachmam unam mane, & sero per tres, aut quatuor dies*, vel *drach. j. ß. prima vice*, & semel tantum ea die; mox *drach. unam mane, & sero* secunda die, *semidrachmam* vero tantum bis in die per tres, vel quatuor sequentes dies. Uno verbo, ea proportione incedendum est, quam exigit motus Febris lentius, vel citatius ad continuam tendentis, cum sufficiat nobis eo passu, & eo motu progredi, qui apte sufficiat ad prohibendam Continuitatem essentialem. Hoc posito in tuto, quo blandius operamur in cohibenda Febre, eo melius. In istis casibus, ubi alicui in usu remedii non satis versato, & nescienti exacte metiri proportionem inter activitatem Febrifugi, & extenuationem Febris, obscuritatem aliquam, aut confusionem offundant antedicta, is poterit uti laudabiliter, & cum fructu *Mortoni* methodo æqualiter Chinam Chinam distribuentis, *drachmam unam* videlicet singulo quadrihorio usque ad extinctionem Febris, licet talis methodus facta collectione sit nonnihil superabundans in dosi, nimisque fortasse celeriter hoc loco Febrem suffocet. Nihilominus satius est sic agere cum aliquo excessu, quam nimis imbecilliter, cum deest notitia debitæ proportionis: ne scilicet si Æger, non subacta per Corticem nimis parce exhibitum Febre, naturali ferociæ morbi succumbat: dicatur culpa Corticis obiisse, & ipse demum Cortex *videatur occidisse, cum non servaverit*. Qui vero talem proportionem rite noscit, longe melius finem assequitur, immo eo præcise tempore, quo vult assequi, impendendo longe minorem Corticis quantitatem, sed dosim modo largiorem, modo parciorem alternando, suspendendo, & crebrius, vel rarius repetendo pro morbi exigentia, & pro complemento propriæ intentionis. Illud tantummodo animadvertendum, quod si symptoma grave perniciem minitans eam minitetur, vel cito pariter immineat, & sine intervallo temporis essentialis Continuitas, tunc statuta jam ut necessaria oblatione Corticis, opus est uti ea ipsa methodo, quam descripsimus *Cap. III. Libri* antecedentis pro curandis Perniciosis istis ad Continuas Acutas tendentibus in suo progressu. Quod enim dictum est fieri debere in progressu, faciendum similiter est in principio, si eadem suadeat necessitas; adeoque & in hoc casu *duæ*, vel *tres drachmæ* Corticis, si opus sit, prima vice poterunt exhiberi. Sedata autem Febre, Recidiva erit præcavenda modis iisdem, vel similibus, qui eodem *Cap. III. citati Libri*, & alibi fuere propositi, quosque hic repetere supervacaneum foret.

Inventa jam circunstantia aliqua certa, in qua valde opportunum est, aut necessarium exhibere Corticem in descriptarum Febrium principio, cum proportione possumus sine determinata tamen regula uti hoc exemplari pro dignoscendis cæteris circunstantiis, in quibus rationabiliter liceat idem aggredi. Quo magis ergo Febris Subcontinua in suo principio ad Continuam Acutam celeriter vergens juxta indicia suorum symptomatum accedet ad naturam perniciosam, Intermittentibus veris, seu Comitatis familiarem, adeoque valde præcipitem, etsi peculiare aliquod symptoma perniciosum non plane elucescat, eo magis fidenter tentare poterimus usum Corticis. Quo vero minus accedet ad talem naturam, sed potius nonnihil benignioris, lentiorisque progressus habebit ad Acutiem, & ad Continuitatem, etsi & a principio illuc tendat, eo cautius, & temperantius utendum erit ipso Cortice, illum videlicet vel plane omittendo, vel saltem minus celeriter exhibendo, procrastinando scilicet eadem segnitie, qua movetur Acutiem, & Continuitatem versus ipsa Febris, cum advertentia tamen, ne occasio interim prætérlabatur. Atque in hisce Febribus quandoque contingit uti cum maxima securitate Febrifugo circa earum augmentum, aliquot paucis nempe transactis diebus, in quibus nonnulla facta est ignis febrilis dissiatio, acceditque illarum motus ad motum usitatiorem reliquarum Subcontinuarum Malignantium, quarum exempla protulimus in Historiis, quasque jam diximus Cortice curandas in ipsarum progressu, & transmutatione.

Tota difficultas reducitur ad primos dies, in quibus aliquando non prius Intermittens est Febris, ac in Continuam migret, qui casus non infrequens est in pra-

rei: immo sæpissime plures Acutæ Febres sic incipere consueverunt (neque enim semper oriuntur Continuæ essentialiter, neque semper tales paulopost deprehenduntur) idque præsertim contingit iis tempestatibus, & Constitutionibus, quibus Intermittentes Febres solent vigere, puta Æstate, Autumno, aut Vere, rarius vero Hyeme, quo tempore Febris Continua utplurimum vere Continua oritur, & sibi semper, si non æqualis; saltem valde similis: secus aliis temporibus, ut dicebam, quibus potius videtur, quod Febres suapte natura oriantur Intermittentes, nec nisi per accidens, etsi quamcito, in Continuas degenerent; de qua diversorum generum continuitate fusius verba facturi sumus *Libro V.*, ubi *Subintrantium*, *Proportionatarum*, & simpliciter *Remittentium* Febrium variam indolem declarabimus.

Inhærendo itaque arcte Problemati restricto ad primum istud principium Febrium propositarum, & statuto, quod Cortex statim in illis propinandus sit, si aliquod symptoma Pernicioso analogum simul appareat, immo etiam quod idem faciendum sit, proportione adhibita, in casibus peculiari quidem, & valde gravi symptomate vacuis, sed nihilominus ad naturam perniciosam accedentibus, hoc est de futuro tandem exitio valde probabiliter suspectis, non aliud mihi dicendum superest pro clariori, magisve specifica determinatione, nisi quod posito hoc scopo, quilibet in illum collimare debet pro ratione sui captus, sui metus, suæ spei, & suæ credulitatis. Mihi sane non alia mensura est, nisi metus meus modo major, modo minor, modo nullus, tam pro determinatione exhibendi, vel non exhibendi Corticem, quam pro electione modi, methodive illum modo citius, modo tardius, modo lentius, modo celerius, modo crebrius, modo rarius, modo parcius, modo plenius offerendi: quibus omnibus in casibus pro re nata utor arbitrio meo, sinens, ut & alii utantur suo. Felix, quem nulla præoccupat intempestivæ animositatis, aut formidinis vehemens affectio, sed quæ sunt metuenda metuit, quæ spernenda spernit, & quæ speranda sperat, Ast & hic vere

—— *Pauci quos æquus amavit*
Jupiter, —— quos inter nec ego sane.

Ubi vero rationabilis metus prudentem, & expertum Professorem ab initio merito occupaverit; cumque sit res maximi momenti non servare periclitantem, cum possis; sed sinere in discrimine, ac tandem perire, quem certo sanare posses; hinc est, quod in valde ancipiti tutior pars eligenda videatur, & quocunque morbi tempore valde periclitetur hominis vita, ea sit omni, quo datum est, conatu statim ponenda in tuto, saltem pro imminente periculo, non neglecta prævisione futuri. Facit pro hac determinatione consideratio, quod in casibus istis res non se habet, ut in Intermittentibus vulgaribus, in quibus si congruum non censeatur Corticem offerre in principio, potest ille pro libito offerri in progressu; ast hic si non offeratur statim, occasio prætervolat jactura irreparabili: facitque magis paritas inde a fortiori deducta, nempe quod sicuti in principio Intermittentium benignarum, a quibus abest omne periculum, potest secundum plurimos impune offerri Cortex, ita & multo magis id fieri poterit in principio Subcontinuarum Perniciosarum, cum quibus non leve conjungitur, & ex quibus semper majus impendet periculum. Facit pariter alia consideratio, quod sicuti in Perniciosis Intermittentibus Comitatis, *ex. gr.* Tertianis, tuto semper, & non raro sine ulla recidiva, ut retulimus in Historiis, offertur, Cortex in fine tertiæ sæpesæpius Accessionis, hoc est die morbi quinta, ita videtur æque tuto, & simili cum sorte offerri die quarta in istis: neque enim citius possumus noscere Circuitum febrilem, & intermediam apyrexiam, utut brevissimam, & fugacem, quæ oblationi Corticis fundamentum præbet. Discrepantia autem unius, aut alterius diei parum immutare videtur conditionem hujusce rei. Immutat tamen aliquo pacto, quia cum Subcontinuæ istæ Solitariæ sint de genere Febrium Acutarum simpliciter; Intermittentes vero Perniciosæ, seu Comitatæ sint de genere Peracutarum, & nonnunquam etiam Acutissimarum, quinta *v. gr.* dies, quæ in Perniciosa Solitaria habet rationem Principii, in Comitata potest habere rationem Status, quo tempore minor est difficultas in coercendo impetu Febris, præsertim exitium certum afferentis, quam in principio istius

anceps insuper periculum tantummodo minitantis. Sed & hanc difficultatem nonnihil enervare videtur alia practica consideratio in contrarium, qua constat, quod æquali cum fructu, & securitate exhibetur Cortex, ut pariter vidimus, in his ipsis Subcontinuis Malignantibus, *tardiuscule* tantum Continuitatem suam acquirentibus, puta die octava, aut nona: ut proinde æque bene fieri posse censendum sit in *Principio* eadem cogente necessitate, quod non male actum reputatur, ac reperitur in *Statu*, immo & in *Augmento* ipso, quemadmodum etiam in Historiis *sequenti Capite* describendis patefiet.

Discrimen tamen aliquod (ut nihil subticeam) adhuc intercedit inter suppressionem Intermittentis Comitatæ, Subcontinuæque Solitariæ, sed *tardigradæ*, ex una parte, & inter suppressionem ejusdem Subcontinuæ, sed *velocioris*, ex alia. In Perniciosis siquidem Intermittentibus Comitatis tota, vel fere tota malitia se tenet ex parte fermenti Cortice domabilis, pauca, vel nulla infectione superstite in sanguine. Item in ipsis Perniciosis Subcontinuis, sed tendentibus *pedetentim*, ac lentiore progressu ad Continuas essentialiter, vitium videtur pariter se tenere, præcipue saltem, ex parte ejusdem fermenti, seu portionis illius restitantis, nec quolibet Accessu integræ subactæ, fere ut in Subcontinuis benignis, seu mere *Subintrantibus*, secundario vero tantum ex parte sanguinis: & propterea in ipsis quoque sic progredientibus locus congruens videtur inhibitioni progressus ulterioris absque ulla gravi suspicione, in iisdem autem ad Continuas *celeriter* tendentibus vitium magna ex parte etiam a cruore pendere, jam supra suspicati, ut proinde non pari forsan passu, aut certitudine processura sit contra istas actio Corticis. Potest tamen adhuc ex alia parte hic conjici, quod alias conjecimus, quodque etiamnum diligenter perpendendum videtur, nempe quod istæ quoque perpendere possunt principaliter ex Fermento ipso vel *copiosiore*, vel *crebrius influente*; & in hoc casu, de quo non pauca est probabilitas, ampla esset, ut patet, offerendi statim, & copiose Corticem occasio, atque libertas.

Hæc tamen rursus hæsitanter, & data opera tantum problematice prolata, melius examinent, experianturve prudenter cordatiores Viri; neque enim semper ausus sum exercere, quod modo videor suadere, sive id factum sit ob diuturnam consuetudinem in contrarium, sive ob præjudicia quædam in mea forsitan mente adhuc latitantia. Quod autem a me actum est, aut observatum, tum paulo infra, tum sequenti præsertim Capite fideliter describam, ut cæteris, si qui sint, minus expertis pro modulo valeat deservire. Interim in hunc finem lubet præmittere practicam observationem *Mortoni*; siquidem ex ea, quænam sit (ipso referente) diversitas inter oblatum & non oblatum quandoque Corticem in harum, aliarumque etiam graviorum Febrium *principio*, valde notabiliter videtur elucescere -- *Nuperrime*: inquit ille de Febribus Continuis in genere: *in familia Vicini mei Domini Man* (*ubi octo ad minimum simul decumbebant uno, eodemque modo primum correpti*) *sex quos invisi ante tertium diem morbi*, *scilicet priusquam venenum* (subintellige febrile) *ex mora exaltaretur*, *mera Corticis exhibitione*, *cum*, *vel sine Venæ sectione*, *pro ratione symptomatum*, *spatio bidui*, *vel tridui integre restitui*: *Dominum vero ipsum*, *atque ejus Conjugem* (*qui opem medicam ad septimum*, *vel octavum diem distulerunt*) *ex Orci faucibus non nisi spatio Lunæ integræ difficulter admodum*, *usu frequentium Vesicatoriorum*, *Alexipharmacorum*, *cæterorumque ejusmodi Antipestilentium remediorum liberare potui*. *Cortex hic nihil valebat*. *Delirabant enim*, *lipothymia*, *subsultibus tendinem*, *cæterisque diris in genere nervoso symptomatis afficiebantur Patientes*, *petechiis etiam*, *atque eruptione miliari quaquaversum intersperså notabantur*. Hæc *Mortonus*, cujus observatio experimentalis non parum afferre potest fiduciæ pro exhibendo in Subcontinuarum malignantium principiis Cortice vel utiliter, vel saltem innoxie. Ulteriorem adhuc fiduciam potest addere *Sydenhamii* auctoritas in Epistola ad *Bradyum*, ubi hæc habet, quæ Lector attente perpendat velim -- *At vero Tertianæ*, *Quotidianæque*, *etsi post unum*, *alterumve paroxysmum omnino videantur intermittere*, *tamen non ita*

raro

varo (*quod & a me ante est notatum*) *postea ad Continuarum fere speciem vergunt*, *& ad remissionem tantum*, *etiam diebus*, *quæ intermissionem pellicebantur*, *accedunt*, *præsertim ubi Æger lecto defixus*, *regimine justo calidiori*, *aut medicamentis Febri per sudores ejiciendæ dicatis*, *fuerit multatus*. *Hoc in casu*, *a remissione quantumlibet exigua* (*id enim mihi unum superest*) *ansam arripiens*, *pulverem* (intellige Chinæ Chinæ) *quam proxime a paroxysmo* (*quantum conjectura valeo*) *ingerendum propino*. Immo nedum in hoc, sed & in Paragrapho immediate subsequenti magis aperte idem profitetur, inquiens: Febres quasdam ex *Intermittentium* genere nonnunquam grassari, *quæ post secundum*, *tertiumve paroxysmum reponere se in classem Continuarum nituntur*: subditque, *nulla mihi est religio*, *Corticem vel in maxime Continuis hujus speciei sumendum proponere*, *qui ad apyrexiam certo ægrum perducet*, *modo assiduus Lectuli calor*, *& intempestivus Cardiacorum usus Continuitatem Febri non conciliaverint*: *quo in casu Peruvianum Corticem nihil quicquam profecisse plus semel observavi*. Ex quibus omnibus patet, Auctores istos minime vereri Corticem offerre in Subcontinuarum Perniciosarum principio, videlicet *ante tertium morbi diem*, vel post *unum alterumve paroxysmum*, vel paulopost.

Animadvertendum est autem, quod aliquando, licet rarissime, Febres hujusmodi tali vigore, impetu, & celeritate ad Continuas Continentes tendunt, ut nequeat ullo pacto impediri a Cortice etiam circa initia propinato illarum progressus: quo fit, ut illum inutiliter quandoque administrari contingat, quod & *Sydenhamius* adnotavit, procedunt videlicet hujusmodi habitudine Febris non tantum *a regimine calidiori*, *& ab intempestivo Cardiacorum usu*, *aut ab assiduo Lectuli calore*, ut inquit idem Auctor, verumetiam, & quidem principaliter (ubi præsertim Causæ istæ procathartricæ non adfuerint) a copiosis impuritatibus præexistentibus in sanguine, & ab influxu parcioris fermenti commotis; atque iterum potius ab his, quam ab ipso copioso fermento, modicas, aut exiguas sanguinis impuritates agitante. In hujusmodi casu facile est rem dignoscere saltem a posteriori. Cum enim effectus boni Corticis sit citus, certus, statimque sensibilis, eo ipso, quod semel validiuscule, seu bis, ac ter modice administratus nil prosit sensibiliter, certum est, Febrem, etsi obscure periodum quandam servantem, a fermento Intermittentium proprio nequaquam pendere: & tunc vel ab usu Corticis cessandum est, vel saltem non illi uni fidendum, sed aliis remediis tractanda Febris, non quidem quia nocuus (quod sciam, aut unquam noverim) possit esse Peruvianus Cortex, cum non proficit, posito quod congruenter sit adhibitus; sed solum ne inutiliter administretur. Privilegium enim, quod competit ex jure præscriptionis immemorabilis reliquis remediis, quod scilicet iis utamur credentes, quod insensibiliter tractu temporis prosit, contulerintque saluti intra 14. vel 20. dies acquisitæ (intra quos sanantur & rustici qualibet Medicina destituti.) non competit Cortici; neque illud huic concedendum esse præsumpserim, quippe Remedio post annos 60. apud nos adhuc recenti, ac impuberi, nec mucida, & seculari, ut res exigit, barba insignito.

Difficultas, itaque, si qua est, non consistit in hoc, quod exhibitus Cortex fortasse non prosit, seu Febrem non tollat in casu nostri Problematis; sed consistit in hoc, quod prosit nimis cito, Febremque submoveat intempestive, cum fortassis expediret sinere eam vel aliquantisper, vel omnimode progredi. Et circa hoc tandem, non obstantibus iis, quæ supra retuli pro illius usu in Febrium designatarum principio, iisque pariter, quæ sequenti Capite sum allaturus ex propria experientia, lubet nihilominus patefacere, quæ in contrarium mihi visus sum observasse, si non experientia mea (quam cum cautela proportionata arduo Vitæ humanæ negotio semper instituere, & exercere studui, ut Virum probum, & honestum decet) saltem fortuito ex aliena experientia, animosioribus, minusve peritis ratiociniis, sive mavis inconsideratis præjudiciis innixa. Non hæc loquor de Professoribus veris, quos semper colam: loquor de Chirurgis quibusdam (non omnibus) audacibus æque ac imperitis, & superficiali quadam inconcinnæ Theorices tinctu-

tinctura infectis, quos ex Gallia huc advexerunt bellicæ Cohortes, ac Turmæ, tunc cum vasti Torrentis ad instar Serenissimi hujusce Dominii ditionem ferme universam, Urbesque omnes, ac præcipue nostram, quippe cæterarum Matricem, occupavere, donec Germanis, Nostratibusque simul armis, & Copiis depellerentur. Celticarum itaque Legionum Chirurgi non pauci (cæteris sua sit laus, sitque major tot Viris Illustribus floridissimi illius Regni, Academiarumque, ac Universitatum illius) in principio quarunvis Febrium, quoquo modo periodum habentium, dilutam infusionem aliquot unciarum Chinæ Chinæ suis Ægrotantibus sine ulla ferme methodo propinabant: quo fiebat, ut persæpe advocarer tractu temporis ad eos invisendos; quoniam & inde plures, contumacesque recidivas, & malum corporis habitum, & nonnunquam acutas Ægritudines contrahebant. Quæ mala cum pluribus accidisse observarim (licet plurimis etiam res ex voto successerit, aliisque eadem infortunia contigerint Cortice nequaquam curatis) aliena impensa, alienoque periculo didici, aut mihi didicisse sum visus Corticem Peruvianum indiscriminatim in omnium Febrium etiam periodicarum principiis fortasse non semper tuto exhiberi. Inter hos memorabilis mihi visus est casus *D. de Beauxendroits*, Honestissimi Viri, & Gallicæ Militiæ Præfecti, quamvis hic fortasse minus, quam alii alibi, errarit Chirurgus curans, sive potius Pharmacopola; utroque enim ille munere fungebatur.

Laborabat Vir iste Nobilis Tertiana duplici, ad Continuam Acutam celerrime properante, cum acerrimo inter cætera symptomata capitis dolore, levem quandam mentis alienationem ipsi dignoscenti inferente. Illi statim obtulit valde perperam Pharmacopola Tartarum Emeticum, deinde Chinam Chinam paravit, & ex Vino bibendam præcepit, vel saltem infusionem illius (Chinæ Chinæ substantia quoad majorem partem in fundo remanente) ad cyathos plures, statis horis sumendos. Assumit ille, & Febris incipit mitescere; dolor tamen capitis acutus perseverat. Accitus ego sanguinis missionem præcipio, & de continuando usu Chinæ Chinæ ambigo anceps. Expetit tamen Æger continuationem remedii, illique animum adjicit ignarus Pharmacopola. Sino ego utrunque (neque enim aliud agere in mea potestate erat) in mani consilii sui. Prosequitur Æger usum Corticis, & a Febre paulopost liber evadit. Sed licet infebricitans, non tamen bene se habet. Dormit parum, sibique ipsi videtur noctu non plane mente constare, medio quasi inter somnum, & vigiliam statu se habens, accusansque dolorem capitis gravativum fere continuum: Suadeo illi novam sanguinis missionem, frequentemque clysmatum injectionem cum circumspecto, & parco victus regimine. Cuncta renuit; operaturque, & vivit suo marte. Redeunt Febres, repetitque usum Corticis, me nequaquam vocato: illisque fugatis dum me per Urbem fortuito offendit, narrat quæ gesta sunt; conqueriturque graviter de contumaci capitis dolore. Et quoniam intra Arcem cui præerat, proxime se recepturus erat ob imminentem Urbis expugnationem, nostramque per consequens liberationem, suasi saltem ex officio meo, ut sibi quammaxime caveret, & curam diligentem adhiberet. Sed paucis elapsis diebus, cum laboriosam, irregularemque noctu, & interdiu vitam traheret, imminente prandio repente Apoplecticus factus est, statimque vita functus, me quidem illum vix vivum, ac jam expirantem (quod post unam, vel alteram horam contigit) reperiente. Certe mihi incongrua, & intempestiva visa est Emetici, ac Febrifugi oblatio: nihilominus fortasse idem contigisset, si aliter fuisset curatus: præstititque non parum funesto eventui & prava dispositio, & præposterum regimen victus. Sed & repentina rapidæ Febris suppressio aliquam hic sibi vindicat suspicionem.

Contra in Perniciosis Intermittentibus septem priorum specierum, videlicet pernicioso symptomate *Comitatis*, cum repentinus inopinato contigebat morbi prolapsus in exitium, stupidi, attonitique curantes Chirurgi, & ipsi Medici, ne per somnium quidem cogitabant de porrigendo Cortice, cum tamen tunc temporis tempestivus fuisset illius usus. Hujusce generis infortunium obrigit infelici Principi, *D. Duci de Lesdiguie-*

diguieres, ex Optimatibus Regni, & Nobilissimæ suæ Familiæ Unico, ac Ultimo. Cum laboraret Ille Tertiana duplici, sibi comparata ob laboriosam Expeditionem Tyrolensem: & cum post usum immodicum, diuturnumque Syrupi de Papavere, lethargicum repente soporem in quodam paroxysmo contraxisset, Medicus autem terrore perculsus statim Tartarum Emeticum larga dosi exhibuisset; superaccitus ego interrogavi num Febris periodum aliquam antea servasset, & num diebus anteactis aliqua in accessionis initio observata fuerint soporis indicia; sed responsum retuli a Medico curante, symptoma illud esse plane novum, & quid distinctum a Febre, quæ nihilominus satis intensa observabatur periodicæ adinstar in suo vigore constitutæ; Æger vero quasi Apoplecticus jacebat. Erumpente non multo post Emetici operatione, ab acrioribus etiam clysteribus inferius proritata, & subsequente postmodum noctu accessionis remissione, mane statim plura proposui, Cortice nequaquam excepto, quippe qui conjectabam, Febrem obscure admodum mihi descriptam esse vere periodicam. Sed nil ex iis, quæ proponebam, admittebatur. Dabantur mihi a Medico officiosa verba, præterea que nihil. Venæ sectio tantummodo communi suffragio sancita jam fuerat, & celebrata non sine aliquo etiam levamine. Tandem cum Laudanum opiatum mihi proponi non sine horrore audissem, eo scilicet nomine, ut diaphoresim promoveret ad solvendum penitus morbum, qui jam semiconfossus credebatur vi Emetici, palam edixi: feriandum prorsus esse a Narcoticis, neque fidendum ei mentis alacritati, quam Generosus Princeps adhuc conabatur ostendere, cunctos benigne excipiens, meque ipsum non antea visum prompte, ac humaniter alloquens; immo cum expresse prædixissem Assidentibus, posse subsequente forsitan die renovari, quod contigerat antecedente, tanquam funestus Haruspex male audii a quodam de Familia, qui prognosticum longe diversum, ac longe felicius a curante Medico acceperat. Itaque neglectis omnibus monitis meis, altera die lethargo consimili correptus infortunatus Princeps diem suum obiit, remediis omnibus, etiam asperioribus, quotquot a Medico suo, & a Primario Chirurgo Serenissimi D. Ducis de Vandomo superaccersito (quibus invicem acriter altercantibus Ægrum reliqui) excogitari potuere, incassum adhibitis; cum tamen Cortex valide administratus Accessionem, atque Lethargum mortiferum probabiliter inhibere potuisset. Atque his ex Gallorum aliquot Castrensium Chirurgorum abusu (doctissimos cæteroqui, ac eximios tam Chirurgos, quam Medicos politissimæ Nationis illius iterum excipio) circa oblationem Chinæ Chinæ in omnium fere Febrium Periodicarum principio, & circa omissionem illius in Perniciosarum curatione, incidenter exceptis, Caput hoc jubet claudere, reservatis in subsequens Historiis ex nostra Praxi, & observatione depromptis.

CAPUT VI.

Exempla nonnulla felicia citæ oblationis Chinæ Chinæ *in principio Periodicarum Perniciosarum, gressu celerrimo ad Continuas essentialiter, atque Malignas vergentium. Ea tamen nonnisi cautum circa hoc, circumspectamque fiduciam prudenti Medico videntur præbere.*

NON OMNES equidem curationes, quas modo sum relaturus, Febrium Subcontinuarum Malignantium absolutæ sunt oblatione Chinæ Chinæ in primo præcise morbi principio, sed tantum nonnullæ. Aliæ vero sunt absolutæ vel in augmento ipsius morbi, vel solum in principio, sumpto secundum majorem suam latitudinem, & extensionem. Nullæ autem in principio tam stricte sumpto tentatæ sunt, quin tertia saltem morbi dies vel præterierit, vel inclinarit; cum in prima morbi invasione, immo nec altera die, possimus esse satis certi de Idea Febris, multoque minus de periodo: quod tamen omnino necesse est pro congrua exhibitione Corticis. Cum ergo primi principii, & primi progressus morbi parum dispar sit ratio, ubi præsertim principium ipsum latitudinem aliquam, nempe ad tres saltem dies, necessario admittit, hinc est, quod Historiis invicem haud exacte simili-

milibus animadversiones Capite antecedenti præmissas, in præsenti corroborare aggredimur, ab iis incipiendo, in quibus ab ipso statim initio oblatus est Cortex, & progrediendo ad eas, in quibus oblatus est in augmento, vel circiter. Hoc igitur ordine servato.

I. *D. Joseph Carrocius*, e Nursia, *Lithotomus* Urbis nostræ peritissimus, anno 1707. corripiebatur Febre, cujus ortus, atque progressus fuit hujusmodi. Prima die cum levi horrore Ægrum invasit. Postridie mane vocatus *D. Candrinus* invenit illum Febre carentem: proinde non rediit amplius ea die ad ipsum invisendum, Medico vix recedente, iterum accessit Febris, qua vix tantillum remissa, insignis noctu facta est exacerbatio, tertiam diem præpropera anticipatione præveniens. Vehemens ultra modum fuit hæc tum ratione intensionis, tum ratione symptomatum, inter quæ signate soporosus affectus eminuit. Jacebat Æger somniculosus perpetuo, stupidus, interrogantibusque vix, atque confuse respondens, vixque pariter mingendi memor. Urina illi pauca, ac impense rubra, vomituritio frequens, sed fere inanis, cum sensu gravativo in regione ventriculi, anxietas, & præcordiorum æstus. Accito mane tertiæ diei celeriter Medico, eodemque mirante morbi faciem adeo diversam redditam pendente cursu horarum 24., vix audet ille clysterem præscribere, meque interim in consilium vocari instat enixe. Accedo & ego, haustumque *olei amygdalarum dulcium sine igne recenter expressum*, statim ut exhibeatur, suadeo, cujus blanda operatio per vomitum, perque secessum subsequuta, incidit, ut meditatus fueram, in horas cujuspiam levinsculæ remissionis. Vespere accedens solus, cum ulteriorem adhuc venturo mane sperarem Febris remissionem, non obstante valida etiamnum eorundem symptomatum duratione, præcipio adstantibus, indici curanti Medico stata hora sequentis diei conventum nostrum; mihi namque mentem esse mittendi sanguinem, & subinde statim Corticem exhibendi, haud obscure iisdem aperui. Contigit forte, ut viciniæ, & amicitiæ causa Ægrum inviserit *Cl. D. Ramazzinus*, Mutinæ casu moram trahens, qui pensitato illius statu, & intellecta intentione mea, sciscitatus est primum, num ante pluries horas Ægrum inspexerim; & cum responsum retulerit, me vix tunc discessisse, subjunxit humaniter, ut illi mos est, se quidem plurimam existimationem habere pro asserto meo, attamen non agnoscere locum ullum, neque tunc, neque (& quidem multo minus) in crastinum consultationibus Medici, ullisve remediis sed rem Sacerdotibus potius, quam Clinicis esse committendam. Adeo gravis erat in ipsa incipiente remissione status Ægrotantis. Quarta nihilominus, quæ subsequuta est, die, cum remissio esset mane, ut conjectaram, non parum conspicua, statim Venam secari jussi, Medico ordinario facile annuente, & satis liberaliter sanguinem detrahi. Erat hæc hora correspondens horæ matutinæ secundæ diei, qua Medicus infebricitantem Ægrum deprehenderat. Cumque eadem periodi proportione paulo post expectanda esset accessio nova, & mox ipsa adhuc vigente nova ferox exacerbatio, tum continuitatem essentialem illatura, tum fortem soporosum affectum gravem: propterea credens Ægrum his omnibus diu non suffecturum, habita ratione principii adeo vehementis, ad Corticem statim confugiendum duxi, durante adhuc aliqua periodi specie, priusquam ea integre obliteraretur. Præscripsi idcirco Corticem in forma boli *ad scrupulos tantum duos*, una hora, vel altera a missione sanguinis expectans, an vere, qui credebatur imminere, appareret Accessus longe gravioris superventuri prodromus. Et revera non multo post ille se prodidit; quare vespere hora incipientis (qualiscunque) remissionis, Corticem iterum præscripsi, sed *ad scrupulos quatuor*. Noctu valide exacerbata est Febris, cum minore tamen symptomatum, præsertim vero soporis apparatu: quamobrem Febrifugum quinta die *ad scrupulos duos* mane, & sero repetendum duxi, & sic deinceps; unde maxima morbi imminutio sexta die; septima vero omnimoda Febris solutio.

Obtenta Febris expulsione, per duos vel tres dies feriatus sum a Corticis oblatione, & clysteribus frequentibus usus sum ad alvum subducendam, atque iterum per intervalla resumpto usu Corticis modo *ad drachmam*, modo *ad semidrach-*

drachmam, modo per longiora, modo per breviora intervalla, prout metus recidivæ, aut ejus indicia plus, vel minus mentem meam torquebant. Decumbentem neque sanum, neque ægrotantem, sed medio quodam valetudinario modo se habentem, perduxi ad diem vigesimamprimam: qua die motu Naturæ spontaneo plura vomuit cum tolerantia, & notabili subinde levamine; unde critica morbi solutio ea reputata est. Sed neque id plane evenit. Melius quidem habuit, viresque antea fractas resumpsit; sed nocturnas identidem, levesque Febriculas nullum typum servantes pertulit, a quibus solo victus regimine, solaque patientia liber evasit, intra quadragesimam diem perfecte convalescens.

II. Eodem fere tempore *D. Antonius Tacchionus Sacerdos*, & *Phonascus* Ecclesiæ Cathedralis, Vicinusque meus, correptus est Tertiana duplici, non admodum quidem intensa, spectato calore ad tactum blando, & modica pulsus frequentia, sed per paroxismos sese mutuo excipientes statim Continua. Pulsus illi parvus, atque depressus ab initio, linguaque admodum scabra, & arida sine ulla appetentia potus, urina tenuis, mens hebes, tarda, & querelis vacua. Tertia die cum sponte, nullo utne assidente, nullaque occasione solus e lecto surrexisset, in terram procidit pronus, ubi quasi obdormiens paulopost repertus est, d cens: se propriam erectionem exinde minime tentasse, etsi potens, quoniam grata illi ibidem obvenerat post casum quies. Quarta pariter die, cum absentibus itidem assidentibus ad alvum deponendam in remotiorem locum se contulisset solus, novum casum passus est, nec nisi post dimidiam horam deprenhensus humi jacens longe a cubiculo, vere dormiens, ac stertens. Expergefactus narrat iter, & itineris occasionem, immemor tamen, an alvum exonerasset, nec ne: etsi reduci potius, quam eunti casum obtigisse, asseveraret. Ajebat interim, se licet rei non bene conscium placide obdormiisse, quasi ægre ferens se ab eo loco dimotum fuisse, rem tamen quodammodo stupens, sed nihil curans. Repetitum istud haud leve phænomenon reliquis adjunctum acutiei signis, inter quæ insignis fuit mutatio, ac extenuatio celer faciei, me impulit (peracta jam sanguinis missione, aliisque paucis remediis, morbo incipienti possibilibus) impulit, inquam, confugere ad Corticem, quoniam aliquo adhuc horrore interpuncta observabatur periodus Febris. Metuens igitur ego, ne in statu tantæ cruditatis, properantis acutiei, & latentis insidiæ, funesti aliquid, vel sinistri saltem, cui non facile mox occurrere, cito superveniret Ægrotanti, Corticem illico, quarta ipsa videlicet die, cœpi præscribere *ad scrupulos quatuor* in forma boli. Quinta die *drachmam j.ſs.* assumpsit partitis vicibus: & *tantundem* sexta: septima *drachmam tantum*, & obliterata est Febris. Substiti tunc ab usu remedii, Ægerque bene habuit ad paucos dies, perseverante tantummodo eadem, ipsi minime connaturali pulsus exilitate, atque concentratione, viriumque languore, cum appetentia tamen ciborum. Rediit post aliquot dies Febricula (feriante me semper ab usu Corticis) quæ duplicis pariter Tertianæ Subcontinuæ typum habuit. Donec ea placide processit, remediis methodicis caute per aliquot dies ipsam tractavi; sed cum supervenisset mentis hebetudo, atque balbuties vera, cum impotentia, seu difficultate in exprimendis conceptibus suis, statim iterum eadem, quin & validiuscula methodo Corticem præscripsi, & Febris cum symptomate sublata est. Diuturnam nonnihil convalescentiam nihilominus passus est ille; nec nisi post aliquod spatium temporis nativam mentis alacritatem suscepit; etsi quoad reliqua redactus in pristinum. Eam tamen ipsam integre recuperavit non multo post, eaque, favente Deo, etiamnum (semper exinde sanus) valde laudabiliter utitur in cunctis, & in suis præsertim Modulationibus.

III. Faber Murarius, nomine *Petrus Antonius Arlottus*, patiebatur Tertianam duplicem per subingressum paroxysmorum continuam; eamque intensissimam. Huic nullum erat valde formidandum peculiare symptoma præter delirium aliquod, cum remittente tamen Febre evanescens. Tanta nihilominus erat Febris intensio, ut de genere ardentium ea videretur, omniaque symptomata febrilia, sitis videlicet, linguæ siccitas

tas, jactatio, præcordiorum æstus, urinarum paucitas, ac flammeus color, vigilia contumax, & similia, talem speciem præseferebant, ut acutiem veram, & æqualem Febris continuitatem præ foribus esse, palam ostenderent; minor quippe quotidie fiebat admodum illius remissio, & obscurior periodus, quæ tamen usque perseverabat. Instabat ille, tolli celeriter Febrem, cui ferendæ imparem se fatebatur. Et licet frequens sit in ore *Ægrotantium*, præsertim eorum, qui validis Tertianis etiam salutaribus detinentur, hujusmodi querela, hoc tamen casu metuebam & ipse, cæteroqui non facile meticulosus, quod metuebat & Æger; vel saltem inevitabilem morbi diuturnitatem, si eum mansuefacere licuisset, suspicabar. Quamobrem præmissis præmittendis juxta exigentiam intensæ Febris, quinta morbi die cœpi simul præscribere Corticem, sed diminute, *ad drach. ss.* videlicet mane, & sero: idque cum per duos dies peregissem non sine levamine, dosim adauxi *ad drach. j.* per alios duos dies; sed semel tantum in die: fuitque sensibilius inde juvamen; adeoque intra nonam circiter, vel decimam Æger a Febre remansit immunis. Repetito vero post aliquot dies ad præcautionem per modum leviusculi alterantis remedio, perfecte convaluit, nullum exinde incommodum, nullamque penitus recidivam passus.

IV. *Cristophorus Landuccius*, Homo provectioris ætatis, duplici pariter Tertiana vexabatur per subingressum Continua. Violenta Febris intensio, omniaque simul simptomata acutiem indicantia, qualia fuerunt ariditas, atque scabrities linguæ, subdelirium, anhelosa respiratio, urinarum tenuitas, stupida capitis affectio, manuum tremor, totiusque nervosi systematis oppressio imminens in ipso morbi principio, me facile adduxerunt, ut metuerem Hominem ætate satis provectum, aliis morbis jam fractum, vertiginosum a longo tempore, atque surdastrum, morbo increbrescenti minime suffecturum. Quapropter præmissis præmittendis pariter, ad normam affectus, subjectique curandi, circa ipsa morbi initia, vel saltem circa primum illius augmentum Corticem exhibui validiuscule, *ad drachmas* scilicet *duas* uno haustu, remediumque *ad drachmam unam* altero die bis obtuli, ac dein *ad semidrachmam* per aliquot subsequentes dies; unde Febris quamcito desiit, optima statim, ac diutina subsequente valetudine. Post aliquod tamen tempus haud breve, cum Febrifugum ad prophylaxim præscriptum assumere neglexisset, levioribus aliquot Febriculis fuit iterum correptus, a quibus cito, & facile (non bene sum memor, an sponte, an repetito Cortice (convaluit intantum, ut novam, juvenemque, vetere prædefuncta, valuerit, ausus ve fuerit etsi senex ducere Uxorem.

V. *D. Joseph Ludovicus Agnanus*, duplici Tertiana per paroxysmos se mutuo excipientes continua laborans, etsi non leviter febricitaret, tamen nonnisi post aliquot dies, augmento scilicet morbi jam progrediente, cœpit præbere segniora quoque acutiei advenientis indicia. Urgebat interim ille me, urbane quidem, sed fere dixerim importune, ne sinerem progredi morbum, cum liceret illum per Corticem corripere, allegans & gracilem habitum suum, & *D. Carolum* Fratrem a me paulo ante Corticis ope sanatum, Febre tamen valde diutius protracta, eaque constanter intermittente; ut *Cap. x. Lib. i. Hist. xii.* narravi. Ad hæc sponsor fui, me attento animo cautelam omnem impleturum, ne mihi occasio excideret, nolle tamen interim inhibere progressum morbi nullum adhuc mihi timorem incutientis, mihi, inquam, ob quandam illius in sudorem proclivitatem morbi lentam solutionem speranti. Cum nihilominus Æger mihi quotidie exprobraret moram, cresceretque non parum intensio Febris, atque symptomatum, simulque virium dejectio in subjecto valde gracili, morem gessi petitioni illius. Quod quidem nedum congruum fuit, sed & necessarium: quandoquidem cum mitius essem aggressus, ac diminute oblationem Corticis, Febris vero jugiter increbresceret, illique inciperet inter alia adjungi singultus (symptoma in Febribus mihi perpetuo metuendum) coactus fui celeriter, ac pleniore dosi illum præscribere. Intra tres, vel quatuor dies, ut mos est, Febris plane recessit. Plures tamen (quod prætereundum non est) recidivas subiit Æger, etsi leviores, non obstante continuato, ac opportune repetito usu Corticis: adeout tandem Febri-

briculas nonnullas irregulares propriis interim, publicisque negotiis addictus per urbem circumtulerit, donec sponte potius, quam Artis ope, illæ evanuerint.

VI. *D. Nicolaus de Pincettis* tunc Mutinæ agens, postea *Saxolensis Militiæ Tribunus*, Tertiana duplici subcontinua plurimum intensa laborabat, illique medicinam faciebat *D. Candrinus*. Is in primo augmento morbi cum videret imminere uniformem continuitatem Febris, intendique symptomata acutiem jam jam demonstrantia (inter quæ non levis stomachi affectio, & angor) me quoque in consilium vocavit, ut Ægro impatienti, & irrequieto solamen daret. Decreverat ille jam meis alias circa hoc ratiociniis imbutus, Corticem tentare, illumque proinde jam pararat, meum tantummodo calculum expectans, ut exhiberet: in quam sententiam quo facilius me traheret, meas mihimetipsi obtrudebat, regerebatque rationes. Fateor, quod etsi clare noscerem imminere acutiem, & æqualem continuitatem Febris, Cortici imposterum minime forsan cessuræ, attamen quia eam superabilem a natura Ægroti robusta sperabam per viam ordinariæ coctionis, fateor, inquam, quod si solus curassem, fortassis abstinuissem a Cortice. Sed quoniam remedium paratum erat, incerta spes mea, Æger impatiens, & præceptis parum obtemperans, cumque præcipua alioqui remedia satis apposite præcessissent, præbui manus adjutrices usui remedii suapte natura innocui, neque tunc intempestivi. Sumpsit ergo Decumbens Corticem largiuscula dosi, ut citius desineret usus ingrati medicaminis, impatiente natura Ægri diuturnitatem remedii minime latura: & qua celeritate Corticem absorpsit, eadem Febrem depulit non amplius reversuram, utut paulopost, ac in ipsa convalescentia indulserit & Vino, & cuicumque appetitui adverso exigentiæ boni regiminis.

VII. Nobilis, & Splendidus Vir, privatarum discordiarum Sedator eximius, & Pacifer, *D. Comes Rupertus Fontana* corripiebatur Tertiana duplici subcontinua eodem tempore, quo corripiebatur alia consimili Clarissimus quondam, atque ut temperamento analogus, ita & ætate non longe major, *D. Nicolaus de Sanctis*, qua, ut alias retuli, confectus obiit. Erant utrique haud inæqualia symptomata, vel si qua intererat differentia, graviora erant ex parte Comitis, quam ex parte Ministri, adeout judicio omnium, qui utrumque Ægrotum officii, & amicitiæ gratia invisebant (erant autem permulti, & quidem Civitatis Proceres) longe majus impendere illi, quam huic videretur periculum: mihi vero minor erat formido de morbo D. Comitis Fontanæ, quoniam illum morbos etiam Herculeos ferre consuetum noveram. Patiebatur autem is frequentem lipothymiam cum stomachi angore, virium prostratione summa, summaque pulsus depressione, gemebundus ut plurimum languido questu, membris contractus, subfrigido sæpe sudore diffluens, & tempore majoris afflictionis actorum immemor; cum Minister e contrario priusquam in præceps rueret, satis alacriter se gereret, pulsúmque consistentem: & spem critici sudoris exhiberet. Præcessit nihilominus ruina Ministri, ut præcesserat nonnihil invasio morbi, majorque fuit mei ipsius, aliorumque Medicorum cunctatio circa oblationem Corticis ibi, quam hic, ubi medebar solus, & ubi jam ex alieno periculo oculatior fiebam, ne ultro fiderem incertæ spei. Quamobrem serio pensitatis omnibus, circa primum morbi vigorem Corticem propinandum censui, exhibuique larga dosi, quam cum post plures horas tentassem repetere, portionem illius Æger vomuit, retenta tamen tum priore dosi, tum modica portione secundæ. Ægre quoque, licet imminuta dosi cum deinceps offerretur, tulit remedium ingratum stomachus aversus. Utcumque tamen tulit intantum, ut valuerit Patiens intra duos, vel tres dies a Febre simul, & ab omni symptomate liberari, absque ulla penitus recidiva.

VIII. *D. Comitissa Hippolyta de Savignanis Scapinella*, æstate media anni 1706. conflictabatur Tertiana duplici subcontinua plurimum intensa, agebatque insimul quartum gestationis mensem. Cum videret anxius, & prudens Conjux, Febrem jamjam in Continuam, acutamque migrare, nosceretque quam grave malum sit, *Utero gerentem morbo acuto corripi*, pluries institit, ut Corticem Peruvianum (quem mihi familiarem in casibus

sibus arduis sciebat) vellem præscribere, quin, immo, non semel mihi segnitiem meam in hoc casu exprobravit, veritus, ne sero nimis, ideoque in cassum tentarem, quod tempestive neglexerim. Fidebam ego contra robusto, & juvenili Ægræ temperamento, & tolerantiæ cuidam symptomatum, cæteroqui valde gravium, quæ recensere supersedeo. Cum tamen sudor quidam, quasi colliquativus sine ullo levamine vires valde prosterneret, urina pauca esset, ac flammea, irritis refrigerantibus, & copiosis quibuscumque potionibus, perpetuæ urgerent vigiliæ, assidua jactatio corporis metum abortus incuteret; Febris vero jam proxime omne periodi indicium videretur amittere, Maritusque irrequietus opem Corticis imploraret, factus sum petitioni indulgens, morbo jam ad statum prope vergente. Exhibitus ergo est Cortex mane, & sero *ad drachmam unam* per duos dies, postea per aliquot alios *ad drachmam semis* quotidie; & facile statim, prout de more, liberata est Ægrotans a Febre, atque ab omni febrem comitante Symptomate; vitaque tum illius, tum fœtus (quarum utraque periclitabatur non parum) in tuto est posita. Sed hic notandum occurrit quod inde successit, quodque candide refero, velut partim militans pro remedio, partim adversus usum remedii in circumstantiis descriptis.

Vere, ut modo sum fassus, morbus erat circa vigorem suum, ad quem properabat summa vi, summoque impetu: quamobrem mihi visus sum exhibendo Corticem (licet vere periculum non leve esset in morbo, & in mora remedii) mihi, inquam, visus sum incendium effræne domus cujuspiam suffocare per sectionem trabium, tectique proxime cremandi, non per effusionem aquæ extinguentis: nihilominus si præsidium certum neglexissem, & Ægra obiisset, simulque fœtus, quæ infelix jactura! quæ Medici incuria! Vixit itaque; sed pluries ac pluries recidit, Tertianis modo simplicibus, modo duplicibus correpta, & modo sanata per usum methodicum remediorum vulgarium, modo sponte, modo per Corticem. Rus adiit, ibique pariter febriculas aliquot tulit. In urbem reversa, & optime habens, partum edidit felicem; processere egregie puerperia, Febremque ne Lacteam quidem sensit: immo ea occasione obliteratus est tibiarum tumor œdematosus, eidem cujuslibet gestationis tempore familiaris. Completo puerperio, Febribus iterum Tertianis intermittentibus, primo simplicibus; mox duplicibus tentatur, iisque diuturnis, & ipso Veris tempore inexpugnabilibus; a quibus tandem sponte Naturæ potius, quam Artis ope (neque enim tunc Corticem mihi placuit adhibere, sed Febris pertinaciam patientia vincere) perfecte convaluit; tantumque deinceps floridi coloris acquisivit, ac roboris, ut numquam antea melius habere visa fuerit, licet anno subsequente morbo acuto correpta (data tamen occasione evidenti) diem suum obierit Fato ineluctabili, ut *Lib. V. Cap. IV.* in alium finem opportune adnotabimus.

Interim ex adverso hoc insuper notandum venit, quod quemadmodum Illi, quam Cortex curavit, pertinaces obtigerunt recidivæ, ita similes, immo etiam pertinaciores, iisdem ferme temporibus obtigerunt uni ex illius filiis simul cum matre decumbenti, sed nullo umquam Corticis usu curato. Quæ collatio, qualibet contingente recidiva, semper fiebat a me, jugiter admirante in curatione tam dispari tantam paritatem, ac uniformitatem eventus.

IX. *Sacerdos* quidam, cujus nomen subticeo, ne Medico, qui curam illius gessit, & meliorem fortasse partem elegit, videar me cavillose quodammodo succensere, vel promeritæ laudis quidpiam detrahere; Sacerdos, inquam, iste me consulturus de suo, quod infra subdam, incommodo, prænotionis causa narravit mihi: se ante annum circiter a violenta Tertiana duplici correptum fuisse, in cujus accessu primo statim delirus cum stupiditate, ac mentis hebes factus est. Tertia die his, & aliis gravibus symptomatis territus Medicus, ac de ruina præcipiti, nec forsan immerito metuens, ea ipsa die tertia Chinam Chinam exhibuit, cujus usu ad aliquot dies protenso suppressa est febris omnino sine relapsu. Post dies L. circiter translata forsan ad principia nervorum, ad quæ pariter ab initio tendebat, febrili materia, stupore crurum, & gravi ad motum segnitie capitur, dein balbutie, seu interce-

terceptione quadam liberæ loquelæ. Jamque ferme annus integer exactus est, nec dum tamen, pluribus licet remediis a Medico suo ordinario præscriptis, libere incedit, aut loquitur: Quid frugis reportaturus sit ex præscriptis a me, in satis latet.

Super hoc casu, si quid liceat conjectare, credi potest, quidpiam pejus eventurum fuisse, ni Cortex statim fuisset oblatus: fortassis enim quinta die lethargicus obiisset ægrotans. Quod si dies quinta potuisset tuto expectari, priusquam exhiberetur Cortex, forte vel morbus ab exordio violentus nonnihil de sua ferocia, ut nonnumquam assolet, remisisset, discretis magis paroxysmis redditis; vel si talis perseverasset, dummodo non intulisset mortem, majori certe cum securitate, & absque metu novi, gravisque morbi, febris per Chinam Chinam foret depulsa. Sed quis de his audeat ante factum quicquam certo vaticinari?

X. En statim eventus oppositus in hoc alio casu, quem in Perniciosis potius Intermittentibus, quam in Subcontinuis indicassem, ut ferebat ordinis ratio, si mihi citius innotuisset: Utcumque, neque in hoc loco inopportune memorabitur. Narravit mihi nuperrime non sine laudabili solicitudine junior, sed non exiguæ expectationis Medicus, se non multo ante habuisse præ manibus Tertianam febrim, cujus primus accessus cum frigore incipiens plurimam habuit cum intensione extensionem; quapropter cœpit animo remote volvere oblationem Peruviani Corticis, quotiescumque febris ad continuitatem properasset, ut facile eventurum suspicabatur, nil aliud cæteroqui metuens, quia non ullum aliud symptoma deprehendebat. Secunda accessio cum aliqua vomituritione, & modica dejectione materiæ excerni solitæ invadens, longe breviorem habuit extensionem, & minorem pariter intensionem cui perfecta de more successit apyrexia, ita ut Æger die vacua difficulter tulerit, se in lectulo detineri: atque hic rerum status omne delevit a mente Medici de China China propinanda consilium. Paroxysmus tertius sine ullo frigore Ægrum invasit, sed cum vomitibus aquosis, & dejectione unica materiæ nullius pravæ qualitatis, cui paulopost successit alia quædam meri, & atri sanguinis, qualem descripsimus *Cap. I. Lib. III.* Quæ dejectio frequentior facta, & ad septem, vel octo vices repetita, sine ullo quidem dolore, sed semper cum exitu copioso nigricantis tum concreti, tum dissoluti sanguinis, quasi ex venæ cujuspiam varicosæ ruptura ille prodiret, in eo ipso paroxysmo Ægrum Sacris Ecclesiæ properanter munitum de medio sustulit. Hujusmodi certe pernicioso, ac lethali symptomate comitatas Intermittentes, nisi in eo, quo illud apparuit, accessu hominem interfecerint, Peruviano Cortice valide oblato brevi sanari & diximus, & exemplis confirmavimus in Historiis. Atque idipsum contigisset, ut reor, hoc casu, si dejectio secundæ accessionis, quæ modum naturæ servavit, quidpiam saltem hujusmodi tincturæ præsetulisset, ita ut Medicus de necessitate sistendi febrem per oblationem Corticis suspicari valuisset, vel etiam si hujusmodi oblationem necessariam tantummodo reputasset (ut ferme reputavit prima accessione) titulo impediendæ continuitatis, de qua tamen metum rationabiliter submovit secunda ipsa mitior accessio. Sed & hic divinationibus magis opus esset, quam conjecturis.

Hinc patet, quam lubricæ sint, ac fallaces conjecturæ nostræ, etiam cum maximam videntur præseferre speciem probabilitatis; quod maxime verum elucescit in prænarratis, ubi una observatio aliam quandoque videtur infirmare. Propterea cum mihi satis adhuc exploratum non sit, neque nisi diutina, prudenti, & cauta experientia sit explorabile, quinam constanter sit profectus, & consequenter quidnam rationabiliter sperandum, quidve metuendum ex propera Corticis oblatione in Febribus, de cita, & celeri continuitate, acutie, atque malignitate acquirenda suspectis, ideo ab ulteriore, aut firmiore voto lubens abstineo, donec longior dies, aut crebrior occasio, & eventus, experientiæ nondum integræ solidiora fundamenta, majusve complementum adjiciat. Non enim æque experiri licuit, aut licet circa Febrium subitam suppressionem utut benigno id fiat, innocuoque intrinsece medicamento, ubi morbus est naturæ adhuc ancipitis, nec in certam perni-

perniciem plane propenſus, præcipue circa prima illius initia indeterminata etiamnum, & inſtabilia, ut licuit, licet, ſemperque licebit, ubi vel morbus nonnihil protenſus pravam inclinationem ſuam, ſi quam habet, clarius patefacit, vel pernicioſo, ferali, funeſtoque ſtipatus ſymptomate, certum, ac inevitabile portendit exitium. Ibi namque prorſus incunctanter exhibendus eſt Cortex Methodo noſtra, ſuis locis deſcripta, eamque poſtquam publici juris eſt facta, ſalva conſcientia negligi, aut omitti non poſſe, æque certo crediderim, ac credam ſine nota impietatis omitti non poſſe oblationem funis, aut baculi, qui præſto ſit, Homini ſubmerſo in gurgite, & ob defectum manus auxiliatricis pereunti.

Qua animi conſtantia hoc aſſero, & aſſerui toto *Lib. III.*, qui propoſitum fere totius Operis ſolus continet, non ſum auſus aſſerere Capite præcedenti in caſibus & circumſtantiis ibidem recenſitis, utut Hiſtoriæ felices ſuperius allatæ, aliæque conſimiles, quas poſſem afferre, id ipſum haud inefficaciter ſuadeant. Mihi ſat ſit, obſervationes meas, praximque meam circa hoc circumſpectam in medium adduxiſſe, ut inde docti, prudentes, & experti Viri, quodque magis refert, a præjudiciis immunes, eamdem praxim non ſine exemplo valeant in uſum revocare, eamque vel ampliare, ſi nimis cautam, reſtrictamque reperiant, vel moderari, ſi audaculam. Vix tamen poſſibile reputo, eam ullo temeritatis ſtigmate poſſe notari, ſi cautionibus luculenter expreſſis, a Viro temperanter fidenti in actum deducatur. Sufficiat ergo non puſillis quidem, neque audacioribus, ſed moderatis tantum, & cordatioribus lumen aliquod, utut incertum, ac dubium, per animadverſiones, & conjecturas meas prætuliſſe: ex iis etenim vel titubanter prolatis, nec uſpiam firmatis facile cuilibet ſollerti ingenio pro re nata conſtare poterit, quid ipſa mea identidem ſuadeat, quidve diſſuadeat hæſitantia, vel ſubticentia. Atque ita longe melius, ac ſi quicquam temere pronunciaſſem, quodnam ſit cauti ſimul, ac providi Medici *munus*, & *officium*, tacitus innuam, & quempiam forte præcipitanter nimis de hac materia ſcripturum,

——— nil ſcribens ipſe, docebo
Quid deceat, quid non,

ratus interim, me, cum non ultra valeam, alieno commodo ſatis præſtiturum, ſi

——— fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors
ipſa ſecandi.

THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER QUINTUS,

Febrium omnium Continuarum, necnon aliorum quorundam Morborum, præsertim recurrentium, examen continens, docensque in quibusnam earum, eorumve possit esse proficuus Cortex: Item quænam illius utilitas ad Prægnantium, ac Puerperarum Febres, & quæ vis ejusdem in Clysteribus, ac Epicarpiis adhibiti.

CAPUT PRIMUM.

Generalis præmittitur Febrium divisio, materiæ, de qua agitur, congruenter aptabilis.

EXPLEVI hactenus quod spoponderam, loquutus non modo, quod præcipuum erat, de opportuna, & minus trita oblatione Peruviani Corticis in Febribus Intermittentibus Perniciosis, verum etiam de vulgari illius usu in aliis omnibus earundem Intermittentium non malignantium speciebus. Quia vero magni hujusce Remedii activitas hæc quoque pomæria transcendit, sed forte nonnihil ancipiti, itaut illis vis nulla adversus ullam Continuarum speciem ab aliquibus concedatur, quod falsum vidimus saltem in Perniciosis continuitatem aliquam recenter adeptis; ab aliis vero, quod æque falsum diximus, vix maxima illi tribuatur adversus omnes ipsarum Continuarum species, immo adversus alios Morbos per intervalla potissimum recurrentes, idciro ne quid nostro huic qualicunque Tractatui desit in hac materia, lubuit veluti Corollarii loco quintum hunc Librum instituere, ubi omni, qua licuerit, claritate, ac certitudine patefiet, in quibusnam aliis præter jam dictas Febrium speciebus, & Morbis China China vere conveniat, & in quibus vere non.

Exordium itaque ducendo a Febribus, quibus universali consensu magis congruit remedium istud, quam aliis quibuscunque Morbis, necesse erit aliquam earum divisionem præmittere, & explicare, ut de quibus vere loquamur, dum usum Corticis in illis vel approbamus, vel reprobamus, sine ulla æquivocatione innotescat. Hæc ergo, quæ sequitur, nobis erit divisio, si non omnibus numeris absoluta (quandoquidem id omnino perficere ad ritus scholasticos inutile simul, & contentiosum foret) saltem sufficienter commoda in eum præcipuæ finem, in quem illam construimus; eritque magna quidem ex parte ab Antiquioribus deprompta, sed insimul ad Neotericorum leges, quantum sat est, disposita, retento tamen adhuc in generalioribus præsertim membris veterum terminorum, quippe notiorum, sono: esto falsis utplurimum suppositionibus, quas minime admittimus, innixa primum fuerit eorum usurpatio.

Dividebant igitur Antiqui, saltem quamplurimi, nosque pariter impræsentiarum cum illis sub præmissa nuperrime protestatione, Febres omnes in Simplices, Putridas, & Pestilentes, seu Malignas; neque enim Pestilentes a Malignis differre dicuntur, ut notum est, nisi penes majorem in illis, quam in istis malignitatis gradum. Nos autem tertium hoc membrum generale Pestilentium, seu Malignarum omittimus modo; tum quia illud non alias *Febres* sub se continet, nisi antedictas, *Putridas* scilicet, ac, si velis, etiam *Simplices*, & solas, & omnes, vel saltem plurimas; tum quia

cum tota diversitas earundem Malignarum ab iisdem non Malignis in nulla alia re sita vulgo statueretur antiquitus, nisi in venenata quadam qualitate, putredini, ut ajebant, in Putridis superaddita, ipsisque secundum aliquos Simplicibus, ac minime putridis associabili, non est, cur sub duplici classe eandem penitus rem iterum producamus; tum denique quia malignitas ista (in quocunque illa consistat) si sit adjuncta Febribus, quæ per Corticem curari queant, quando sunt in statu benigno, non officit, quominus eædem in statu quoque maligno per illum curentur; secus si malignitas conjungatur cum Febribus in statu etiam non maligno Corticem respuentibus. Propterea de ista malignitate Febribus accidentali sufficiat in divisione nostra aliquam tantum mentionem facere, ubi ea Febribus Cortici obtemperantibus fuerit associata, ut quæ nonnullas accidentales, perniciales tamen, ut alibi vidimus, ipsarum Febrium differentias constituit. *Simplicem* ergo Febrim vocabimus cum Veteribus *Ephemeram*, seu Diariam, cujuscunque sit generis, *Synochum* imputrem dictam, & *Hecticam* quam postremam dividimus in *Primariam*, quæ a principio invadit; & *secundariam*, quæ, vel particularibus affectionibus, puta Phthysi, aut consimili viscerum corruptioni, vel aliis nonnunquam Febribus, præsertim Ardentibus, solet succedere, quatenus illæ, de genere licet Acutarum ab ortu, in Hecticam tamen veram, sed Secundariam tractu temporis migrant.

Putridas autem, sive Humorales Febres (quorum terminorum nota est significatio, quantum exigit generica designatio reliquarum Febrium) dividebant Veteres in Continuas, & Intermittentes, rursusque Continuas in Continentes, seu Synochos, & in Proportionatas, seu Periodicas. Nos vero majoris claritatis gratia pro fine nostro, & absque læsione substantæ rei prima quidem duo recipimus membra generalia, seu duo latiora Febrium genera, *Continuarum* videlicet, & *Intermittentium*; sed Proportionatarum genus subalternum non a Continuis solis derivamus, verum partim a Continuo, partim ab Intermittente summo genere, non ordine quidem plane metaphysico, sed ordine physico, ac practico: absque ulla etiam Scholarum injuria. Haud equidem immediate ex Continua, & Intermittente Continuam Proportionatam deducimus, sed mediate, & per gradus physicos suæ compositionis, suique exortus, videlicet ex *Continua Remittente*, & ex *Intermittente* Communicante, seu potius *Subintrante*: adeoque *Continuas*, ut infra explicabimus, non dividimus immediate in Continentes, & Proportionatas, ut mos est, sed in *Continentes*, & quoquo modo *Remittentes*, sicut dividemus *Intermittentes* in *Discretas*, & *Subintrantes*, licet Subintrans stricte loquendo vix amplius dici queat Intermittens: deinde ex *Continuis* quomodolibet *Remittentibus*, & suo loco describendis, simul ac ex *Intermittentibus Subintrantibus*, Continuas *Proportionatas*, seu Periodicas componi dicimus. Cum enim Febris *Continua Proportionata*, seu *Periodica*, sit revera mediæ inter Continuam, & Intermittentem naturæ, habeatque communem cum Febre Continua ut sic rationem Continuæ, & cum Intermittente rationem Periodicæ, non est extra rem illam ponere velut tertium quid ex Intermittentis, & Continuæ concursu, seu mavis ex Fermentorum earundem mixtura resultans, & de utriusque natura participans. Ita ex duobus Animalibus diversæ speciei unum tertium progignitu; & ita in eodem Stipite, uno Ramo Aurantia, altero Citrea Poma ferente, unus & idem medius Ramus exurgens veluti Hermaphroditus inter illos (norunt hæc quotquot elegans insitionis artificium, & amœna monstra callent, Hortorum luxui inde Progenita) Poma edit ex Citreo, & Aurantio mixta,

Miraturque novas frondes, & non sua Poma.

Haud aliter in Febrium genesi Febris Continua Proportionata ex Continua simul, & ex Intermittente quasi conflata visitur in praxi, qualis prostat in Ideali nostra Febrium *Arbore Cap. V. hujusce Libri*: adeoque cohærenter ad praxim, & ad intentum nostrum, quod clarius deinceps elucet, & in cujus gratiam hæc dicta sunt, Febres *Putridas* appellatas immediate quidem dividimus in *Continuas*, & *Intermittentes*, sed utrasque æqualiter ad *Continuam Proportionatam* gignendam, ut infra, disponimus.

Primo itaque loco Febris *Intermittens* vel

vel Discreta est secundum paroxysmos, plane disjuncta, adeoque Legitima, vel est Subintrans, & consequenter Notha. *Subintrans* (ut de hac prius loquar) dicitur, quando priusquam deficiat unus paroxysmus suapte natura finiendus, subintrat alter; & si valde propinqua sit, vel immediate ante absoluta prioris solutio, cum alter succedit, hujusmodi Febris dicitur tantum Communicans, vel Coalterna, & adhuc naturam veræ Intermittentis retinet, aut plurimum redolet: si vero paroxysmus prior, tunc cum alter subingreditur, non sit admodum propinquus solutioni suæ, tunc hujusmodi Febris dicitur Subintrans; jamque incipit a natura veræ Intermittentis nonnihil desciscere, & lenta quadam metamorphosi in *Continuam Proportionatam* transmutari: idque eo magis succedit, quo major est paroxysmorum sese mutuo excipientium commixtio, concurrente insimul intima dispositione cruoris ad æstuandum assidue, ut fusius dicemus *Cap. III. Discreta* ex adverso vocabitur quæcumque accessiones suas plane distinctas habebit, quemadmodum veram, & Legitimam Intermittentem decet. Hæc autem vel irregularis est, nullum scilicet typum, nullum certum Circuitum, nullamque determinatam periodum servans, & *Erratica* dicitur; vel has omnes conditiones, atque periodos certas stato ordine servat, & dicitur *Periodica*. Periodicæ tres sunt potiores, & omnibus acceptæ species, quarum quæ quarto quoque die invadit, *Quartana*; quæ tertio quoque die, *Tertiana*; & quæ quotidie, *Quotidiana* vocatur. Rursus notæ sunt, absque eo quod crambem hanc recoquamus, illarum subdivisiones in Legitimas, & Spurias, sicut in *Simplices*, *Duplices*, *vel Triplices*, &c. Item earum complicationes, aut commixtiones cum aliis tam ejusdem quam diversi generis, unde *Complicatæ* dictæ, quas inter celebris est Semitertiana, aut *Hemitritæus*: pariterque tritæ sunt degenerationes, seu transmutationes earum quandoque omnium in *Subintrantes*, mox in Continuas tum *Acutas*, tum *Lentas*, veræ nonnunquam Cachecticæ, nonnunquam Marasmodis, quin & Hecticæ ipsius æmulas &c.

Sed & his vulgatioribus, ac majori ex parte Benignis, addamus hic loci cum *Mercato* Perniciosas, seu Malignas Intermittentes; immo non quidem addamus, cum hæ non aliæ sint, quam prædictæ, sed in gratiam Corticis Peruviani specialiter, & mirifice in illas agentis, consideremus easdem sub qualitate, more, aut charactere Malignarum; quod omnibus quidem Intermittentibus potest competere sive ab intrinseco, sive ratione alicujus adjuncti funesti symptomatis, morbum gravissimum simulantis modo sub una differentia, modo sub alia, ut vidimus suo loco, sed præcipue Tertianis, quibus quælibet species malignitatis facile accedit. Cæterum Quartanæ quoque lethargus non raro, quibuslibet autem aliis saltem Continuitas essentialis, & inde Malignitas potest, ac solet nonnunquam accedere, eaque tam de genere Colliquativo, quam de Coagulativo; ut proinde quod de Tertiana, quippe potiore, dicitur, data proportione intelligendum sit de quacunque Intermittente. Præmissis itaque antedictis illarum divisionibus, subdividimus Tertianam tam simplicem, quam duplicem ratione moris in *Benignam*; & *Malignam*. De Benigna jam satis. *Malignam* distinguimus in *Solitariam*, & *Comitatam*, videlicet in eam, quæ ex prava natura sua ad Acutam, & Malignam, & Pernicialem vergit, & in eam, quæ talis repente fit ob adjunctum ferale aliquod, & peculiare symptoma, morbo ipso, quem mentitur, & Febre, quam comitatur, deterius. Cum autem hujusmodi Malignum symptoma in Comitatis ab humorum colliquatione, vel concretione necessario dependeat, propterea Febris eodem *Comitata* in *Colliquativam* dividitur, & *Coagulativam*. Colliquativæ soboles sunt *Cholerica*, *Subcruenta*, *Cardiaca*, & *Diaphoretica*. Coagulativæ vero, *Syncopalis*, *Algida*, atque *Lethargica*, de quibus omnibus jam suo loco. Malignæ autem Tertianæ *Solitariæ* (idem dic de Quartana &c.) unam tantummodo speciem ponimus, quasi, ut *Mortonus* inquit, Proteiformem, quam *Subcontinuam* dicimus, neque illam ad ullum determinamus Colliquationis aut Concretionis genus, cum ad utrunque sit identidem, & alternatim disposita. Et hæc est, ut & alibi nostra Intermittentium divisio.

Divisio autem *Continuarum* nobis erit in *Continentes* appellatas, & *Remittentes*. Continuæ *Continentes* sunt (loquor cum

cum communiori) illæ, quæ nulla vicissitudine exacerbationum, aut remissionum notatæ, a principio ad finem una veluti accessione protenduntur; sive id fiat per æqualem semper, sive semper crescentem, sive denique per semper decrescentem continuitatem, & dicuntur Synochi putridæ. Continuæ vero *Remittentes* (quas nomine Continuarum simpliciter placeret appellare, nisi nomen istud Continuis Proportionatis longa tituli possessione communiter tributum foret) ex adverso sunt, quæ non una continuitate vel semper æquali, vel semper crescente, vel semper decrescente sunt præditæ, sed tali, quæ licet jugiter perseveret, aliquas tamen patitur identidem obscuras, nec certo plane ordine recurrentes exacerbationes, seu motiunculas, aliquasque pariter suscipit remissiones, sed eas quoque nec admodum conspicuas, nec certo prorsus ordine redeuntes: adeoque a Continuis Continentibus *Remittentes* istæ distinguuntur secundum nos præcise per hoc, quod non adeo fixam, ut illæ, habeant continuitatem suam, sed plane inæqualem, & quidem vel inordinate talem, vel ad summum ordine quodam pendente potius a rerum externarum, seu non naturalium usu, quam ab intrinseca radice; non vero distinguuntur per hoc, quod habeant continuitatem suapte natura ordinate inæqualem, & certo quodam typo distinctam, ut habent Continuæ Proportionatæ. Istæ siquidem, nempe *Continuæ Proportionatæ*, *seu Proportionales*, quæ secundum nos ex Subintrantibus, & Remittentibus supra explicatis assurgunt, magisque ad Intermittentes in exortu suo, magis vero ad Continuas, & Acutas in progressu spectare videntur, sunt illæ, quæ licet nunquam omnimode solvantur, certas tamen, & periodicas habent incrementi, & decrementi vicissitudines, & juxta diversitatem periodorum, Febrium Intermittentium adinstar (ex quarum fermento saltem partialiter pendent) *Quotidianæ*, *Tertianæ*, *aut Quartanæ Continuæ*, *sive Simplices*, *sive Duplices &c.* aut solo etiam retento generis nomine, *Continuæ* simpliciter, licet forsan minus apposite, nuncupantur, ut paulo ante diximus; de quarum indole æquivoca fusius acturi sumus *Cap. III. hujusce Libri*. Harum subdivisiones, seu differentiæ accidentales plurimæ recensentur, quarum aliquæ Tertianam, aliquæ Quotidianam Continuam respiciunt. Quæ ad *Tertianam Continuam* pertinent, sunt præ cæteris *Causon*, *seu Febris Ardens*, *Assodes*, *Helodes*, *Syncopalis minuta &c.* Quæ vero respiciunt *Quotidianam Continuam*, sunt *Hepiala*, *Syncopalis humorosa &c.*

Continentium autem ab antiquis aliæ dicebantur *Essentiales*, *sive Primariæ*, aliæ *Accidentales*, *sive Secundariæ*, aut communiter *Symptomaticæ*. Hæc tamen divisio (ut fatear) omnibus indiscriminatim Continuis aptari solita, præcedebat potius, quam subsequebatur divisionem Continentium, Proportionatarum, nec male: quandoquidem Continuæ Proportionatæ, non secus ac Continentes, sunt Essentiales. Sed nobis pro dilucida nostræ intentionis explicatione commodius est essentialium, & Symptomaticarum divisionem a Continente derivare, tanquam a potiori, non excludendo præcisione nostra rationem Febris Essentialis ab ipsa Proportionata. Interim hoc pacto Symptomaticas ad Continentium genus, ad quod saltem plerunque spectant, revocasse non piget. *Essentiales* erant Antiquis, suntque & nobis illæ, quæ ex ingenito, universali ac proprio fluidorum vitio, nulla concurrente peculiari determinatæ partis affectione excitantur. Symptomaticæ autem ex adverso appellabantur illæ, quæ non ex primario fluidorum vitio, sed ex peculiari nonnullarum corporis partium affectione puta Inflammatione, Erysipelate &c. ortum suum trahere videbantur. Sed cum pluribus placuerit, *Platero* duce, illas potius ut Essentiales respicere, & adjunctum Erysipelas, Inflammationem &c. considerare velut quidpiam ab iisdem Febribus, tanquam a primo fonte promanans; eas idcirco non *Symptomaticas*, sed potius *Comitatas*, hoc est, peculiari morbo, aut incommodo in aliqua corporis parte ab iisdem excitato, stipatas lubuit nominare: quæ opinio plurimis etiamnum Neotericis arridet. Nos cunctis morem gerendo, quoniam id rei nostræ non officit, ut litem componamus unicuique aliquid detrahentes, & aliquid superaddentes, retenta divisione nostra Febrium, ut ajunt Putridarum in Intermittentes, & Continuas, Continuarum in Remittentes (quibus Proportionatas subnectimus), & in Continentes, nec non admissa hac postrema,

ma, scilicet Continentium in *Essentiales*, seu Primarias, ut supra, & in Accidentales seu Secundarias, aut communiter *Symptomaticas*, easdem rursus Continentes Essentiales, majoris claritatis gratia, subdividimus in *Solitarias*, & *Comitatas*.

Primaria, seu *Essentialis Continens Solitaria* est Synochus jam supra exposita, ex sola fluidorum dyscrasia nullo insigni concurrente, vel concomitante solidarum partium vitio, genita; & in tres species dividi solet, quarum quæ pari semper passu, & intensione procedit, dicitur *Acmastica*; quæ paulatim semper crescit, *Epacmastica*; & quæ paulatim semper decrescit, *Paracmastica*. *Comitata* vero est, quæ cum aliquo morbo particulari a se genito, vel saltem cum gravi quopiam Symptomate morbum verum simulante, aut etiam æquante, copulatur, estque illis ortu prior, aut saltem simultanea, ut iis originem dedisse credi possit. Cumque id potissimum accidat media Colliquatione, vel Concretione fluidorum, idcirco in *Colliquativam* dividitur, & *Coagulativam*. Colliquativæ Febris soboles erunt v. gr. *Diabetica*, quæ scilicet immodicum urinæ profluvium, *Diaphoretica*, quæ nimium sudorem, *Dejectoria*, quæ frequentes alvi dejectiones inducit, & aliæ hujusmodi, quæ humores nostri corpotis nimium fundendo, ac dissolvendo, enormes evcuationes, partiumque, quibus mediis illæ exercentur, molestas, atque morbosas affectiones sibi asciscunt comites. Coagulatoriæ vero Febris (quæ varias vel in una, vel in pluribus corporis partibus, aut visceribus, fluidorum stagnationes, aut concretiones inducens, alios morbos vel affectiones saltem graves pro morbis habitas gignit) Coagulativæ, inquam, Febris erunt soboles, *Morbillosa*, *Variolosa*, *Scarlatina*, *Cattarrhalis*, & aliæ pariter hujusmodi, immo & *Inflammatoria* quævis, aut *Erysipilatosa*, ut *Pleuritica*, *Arthritica*, *Anginosa* &c. dummodo Inflammatio a Febre, non Febris ab Inflammatione ortum duxerit.

Symptomatica autem Febris nobis erit, quæ vero alicui morbo particulari, cui juncta est, sed ortu posterior, non dedit originem, verum illam ab eodem recepit; cujus sententiæ fuit & olim *Galenus*, subscribens Prædecessoribus suis --- *A Febribus* (inquit ille) *male habere*, & *vexari Antiqui dicebant eos, qui sine certa inflammatione, aut abscessu, aut dolore, aut erysipelate, aut, ut generatim, & universim dicam, absque aliquo membro eximie præ aliis affecto egrotabant. Quod si vel propter lateris, aut pulmonis, aut alterius cujusdam partis inflammationem febricitabant, non jam febricitantes ipsos appellabant, neque Febribus vexari dicebant; sed Pleuriticos, aut Peripneumonicos, aut Hepaticos, aut similibus aliis nominibus nuncupabant.*

Torti Therap. Spec.

Symptomaticam ergo, respectu habito ad partes, ex quarum affectione illa suboritur, dividemus in *Officialem*, & *Privatam*. Officialis dicetur ea, quæ pendet ab actione vitiata partis alicujus, cujus officium sit publicum, hoc est institutum in gratiam totius corporis, vel in gratiam speciei; quæ vero pendet a vitio partis, cujus actio privata sit, & sibi soli deserviens, vocabitur Privata. *Officialis* erit idcirco Febris *Lactea* Puerperarum, & *Alba*, seu Pallida Virginum Chlorosi laborantium. *Privata* autem Symptomatica dividetur in *Fixam* & *Vagam*. *Fixa*, quæ alicui parti determinatæ laboranti, velut radici suæ, primitus adhæret, cum a pluribus, diversisque omnium plane corporis partium morbis pendere possit, subdividetur saltem in species aliquot frequentiores, & magis obvias, quales sunt *Inflammatoria* (quo sub nomine *Erysipelatosam* quoque comprehendo) *Pustulosa*, seu Tuberculosa, *Ulcerosa*, & *Lenta*, ea scilicet, quæ ex latente, contumaci Viscerum, imi præsertim Ventris obstructione, tanquam a causa procedit, ipsa labefacta eorundem viscerum glandulosorum intimiore substantia. Quæ enim citra Viscerum labe ex diuturna tantum Febrium Intermittentium duratione, & successiva earum in Continuas transmutatione progignitur, adeoque obstructiones ipsas, easque etiam vulgares, etsi durabiliores, producit, vel productas, & antea genitas auget, esto etiam, quod vel maciem, vel Cachexiæ initium valeat inducere, ad *Lentas* tantummodo essentiales ex *Intermittentium* non ad *Symptomaticas* ex *Continuarum* stirpe debet referri. Ad *Inflammatoriam*, seu Phlegmonodem *Symptomaticam* spectabit Febris, quæ ab aliqua procedat Febrem ipsam præcedente partis alicujus Inflammatione; si

enim Febris Inflammationem præcesserit, vel si utraque simul etiam fuerit excitata, Febris potius Comitata vocabitur, quam Symptomatica, ut supra diximus; & hac de causa juxta regulam modo traditam, una, eademque specifice, non individualiter; Febris, *v.g.* Podagrica, Pleuritica &c. modo Symptomatica, modo Comitata dici poterit. In suppositione igitur, quod Febrem vere præcesserit *v. gr.* punctorius dolor lateris, Tussis, & difficultas spirandi, Febris hujusmodi *Pleuritica* reducetur ad Symptomaticam Privatam Fixam, & quidem Inflammatoriam; ita & *Anginosa*, *Arthritica*, & alia quævis, quæ ex qualibet prius inflammata corporis parte processerit, quarum seges copiosa existit, ac propemodum innumera. In eadem suppositione, quod Febri det ansam comes affectio, non Febris affectioni comiti, ad *Pustulosam*, seu Tuberculosam pertinebit Febris *Herpetica*, quæ ex Herpete, & *Scabiosa*, quæ ex Scabie; ad *Ulcerosam* vero *Dysenterica*, quæ ex Dysenteria, & *Tabida*, quæ ex Phthysi, vel alio quocunque ulcere, sive interno, sive etiam externo, cavo, & sordido, originem ducat: sicuti ad *Lentam* Symptomaticam spectabit Febris *Marasmodes*, quæ cum summa corporis extenuatione, ac consumptione, & *Cachectica*, quæ cum universali, ac insigni illius tumefactione, mortiferoque pallore conjungitur. Et hæc de Symptomatica Fixa. *Vaga* ex adverso Symptomatica nobis nuncupabitur, quæ nulli peculiariter parti de more addicta est, immo nec ulli præcise Febrium generi, sed a nonnullarum partium actionem tam privatam, quam officialem ledentium, morbo præexistente procedit, & per varias, quas facile suscipit, identidem vagatur Febrium species. Hujus ordinis erunt Febris *Verminosa*, *Venerea*, seu Gallica, & *Scorbutica*, quæ omnes ex certis quidem, sed variis partibus graviter affectis possunt pendere, & per diversa Febrium, etiam non Continentium confinia vagari. Ad hæc, si possibilis sit generaliter mutua commixtio Febrium Putridarum Continuarum, puta Symptomaticæ cum Essentiali, vel Continentis cum Proportionata &c. hinc] emergent quoque *Continuæ Complicatæ*, complicationi Intermittentium cum Intermittentibus, vel cum Continuis, proportione respondentes.

Hoc denique coronidis loco circa Symptomaticas animadvertendum, quod pro intentione nostra non modo consideramus ut tales Febres illas, quæ a morbo partis alicujus originem traxere, verum & eas (cujuscunque fuerint speciei, vel generis) quæ licet ortum ab iisdem non traxerint a primordio; talem nihilominus in progressu cum aliqua ex ipsis affectionibus connexionem acquisierunt, & tale fœdus iniere cum illis, ut Febris eadem, quæ primo fortasse hujusmodi affectionem genuit, ab eadem postmodum circulari quadam, veluti reciproca causalitate, alimentum, fomitem, atque diuturnitatem suam mutuetur: quo casu Febris de *Comitata* in *Symptomaticam* transit. Atque istæ metamorphoses passim obviæ, etsi scholasticæ nugæ videantur, sedulo animadvertendæ sunt in praxi, easque hic lubuit obiter indicare, quandoquidem sic una, & eadem Febris pro varia sui habitudine modo curationi per Corticem instituendæ opporuna est, & modo non.

CAPUT II.

Peruvianus Cortex *inutiliter exhibetur in Febribus Continuis Continentibus, seu non Remittentibus, tam simplicibus (ut vocant) quam Putridis atque his quidem, tum Symptomaticis, tum Essentialibus, tum Solitariis, tum Comitatis, sive Malignæ fuerint, sive Acutæ simpliciter.* Mortoni *Praxis in hoc castigatior detegitur, ac vulgo sit credita; non tamen plane recipitur.*

JUXTA allatam nuperrime divisionem, & terminorum acceptionem, quæ nisi ordinate præmissa fuisset, ac per extensum explicata, ab aliquibus uno, ab aliis alio modo potuisset intelligi, jam seorsim examinare fas est singulas obiter Febrium Continuarum species, ut quibus sanandis China China competat, & quibus non competat, clare determinemus.

Generice interim præmittendum est tanquam Theorema inconcussum in Praxi, quod energia Peruviani Corticis unice se se exerit adversus fermentum illud, quod

quod per intervalla sanguini affunditur, ut diximus *Lib. I.* illumque in febrilem effervescentiam concitat; minime vero adversus fermentum, quod in ipso jugiter sanguine radices habet. Hinc sequitur quod post Febres vere Intermittentes nullæ aliæ in linea Continuarum occurrant Cortice curandæ, nisi illæ, quæ accidentalem, ut sic loquar, continuitatem adeptæ, suam tamen primævam originem vel potiorem saltem suæ originis partem agnoscunt a fermento extraneo in eundem sanguinem influente, ut ipsarum Intermittentium mos est.

Hoc jacto fundamento, cui constans, quantum novi, astipulatur experientia, facile erit deducere, quod nullis Febribus Simplicibus dictis, videlicet nec *Ephemeris*, neque *Synochis imputribus* (quibus ob citam, & facilem solutionem superfluus esset, etiamsi prodesset) multoque minus *Hecticis* veris, tam *Primariis*, quam *Secundariis*, cujuscunque sit indolis fermentum pertinax, quod illas fovet, Peruviani Corticis aptetur actio.

Quoad *Continuas Putridas* dictas, sive Humorales, si *Continentes* illæ fuerint, more scilicet a nobis exposito, hoc est nullis Exacerbationum, aut Remissionum vicissitudinibus interpunctæ, fuerintque pariter *Essentiales*, atque Primariæ, tam *Solitariæ*, quam *Comitatæ*, & tam de genere *Colliquativo*, quam de *Coagulativo*, singulæque tam *Malignæ*, quam simpliciter *Acutæ*, extra dubium videtur, illarum quibusvis stabile intra cruorem, diversumque valde ab Intermittentium fermento fermentum habentibus, Corticem Peruvianum opitulari non posse.

Quia tamen nec obesse ex sui natura crediderim, aut unquam credidi, neque aliorum favore Corticis opinantium, illudque remedium in quibusvis etiam Continuis Febribus approbantium, auctoritatem temere seponendam duxi in juventute præsertim mea; ideo tunc meæ minime fidens Minervæ nondum satis expertæ, de Cortice in *Continuis Primariis*, & *Continentibus* exhibendo periculum aliquod innoxium, aliorum fretus auctoritate, ut dictum est, faciendum censui. Sed ut ingenue confitear, præscripto aliquoties non paucis Ægrotantibus, parca quidem, sed congrua, & partita dosi, sub specie boli cardiaci remedio, vel nullum inde levamen, sicut nec damnum ullum emergere agnovi; vel illud beneficium tantummodo, quod aliis remediis vulgaribus adscribendum facile creditur, tunc cum morbus, exacto jam Acutorum curriculo, finem suum sive bonum, sive malum assequitur; neque enim promptiorem antedicto, sicuti nec feliciorem terminum in iisdem Febribus usu Corticis obtentum potui dignoscere, non modo cum ipse præscripsi, sed & cum a *Frassono* Præceptore meo (postquam scilicet Remedii vires in *Casu xvi. Cap. X. Lib. I.* descripto fuit expertus) præscriptum vidi. Penes me autem, cui operatio Corticis semper prompta, & celer apparuit, etiam cum diminute præscriptus est, apparuit, inquam, semper talis, habita saltem proportione ad dosim præscriptam in aliis casibus: idcirco quotiescunque morbus Cortice curatus suum de more stadium absolvit, ut contigit tunc, profecto illius curationem Cortici non magis tribuam, quam cæteris remediis; aut ipsi Naturæ. Et ideo in hujusmodi Febribus quavis incrementi, ac decrementi alternatione carentibus, inutilem saltem, atque frustraneam crediderim, ingenue loquendo, oblationem ejusdem Corticis; nisi adhibita industria aliqua, mihi hucusque ignota, sensibiliores effectus datum sit intueri: licet non desint, qui nedum sperent se assequuturos, sed & censeant jam assequutos modum, quo aliis adminiculantibus auxiliis, commixtisque medicamentis, puta, Opio, flore Salis ammoniaci, Viperarum sale &c. Corticem ipsum, qui basis reliquorum est, ad *Febrifugi universalis* fastigium elevent. Neque hoc (ut nihil subticeam) plane intentatum ipse reliqui; sed nec rem acu tetigisse mihi sum visus, neque tuta tantummodo, minimeque suspecta admittenti, ulla amplius mihi superest ultro experiundi cupiditas.

Cæterum si quis sit locus Cortici in Febribus Continentibus, is erit ad summum, atque etiam rariuscule, non in Continentibus Originariis, sed in iis, quæ ab Intermittentibus, vel Subintrantibus ortæ, prius in proportionatas, mox & in Continentes degenerant. Istæ enim sicuti in puncto suæ metamorphoseos solent sæpiuscule curari Cortice, ita fortasse nonnumquam eodem curari poterunt,

etiam postquam fuerint in easdem Continentes saltem de recenti, penitus transmutatæ, vigente scilicet adhuc in illis aliqua primævæ originis conditione, etiamnum corrigenda per Corticem, qui insuper obstare poterit occultis suppetiis a primo fonte extraneo fortasse latenter, & indesinenter sanguini accedentibus. De his tantummodo Febribus recenter Continentibus factis fortasse locutus est *Sydenham*, dum eas post amissam intermissionem vocat nomine *maxime Continuarum hujus speciei*, in quibus cum fructu asserit Corticem exhiberi, *dummodo intempestivus Cardiacorum usus ulteriorem Continuitatem Febri non conciliaverit: quo in casu, Peruvianum* (inquit ille) *Corticem nihil quicquam profecisse, plus semel observavi*, quemadmodum alias retulimus.

Quoad Febres vero *Symptomaticas*, tam *Privatas*, quam *Officiales*, tam *Fixas*, quam *Vagas*, tam *Lentas*, quam *Acutas*, *Inflammatorias*, *Ulcerosas &c.* a quibusvis organicis partium vitiis pendentes, nemo, quod sciam, tam animosus fuit hucusque, ut in illis proficuum esse Corticem, absolute pronunciarit, salvis infra subdendis; nam præterquamquod Febres hujusmodi Symptomaticæ consuescunt de more, ac ut plurimum potius ad Continentium genus Cortici inaccessum referri, quam ad aliud, utpote a stabili vitio affectæ partis progenitæ, habent hoc insuper, ut nonnisi sublato eodem vitio possint auferri; quod opus pariter solet excedere vires ejusdem Corticis. Id quod intelligendum est, tam si vitium organicum, puta Ulcus, Tumor &c. sit in aliqua parte nobili, & interna, quam si sit in ignobili, aut externa, dummodo Febris a tali affectione ortum, aut fomitem suum agnoscat, secus si agnoscat a fermento consueto, habeatque per accidens comitem aliam, sive præcedentem, sive simultaneam recensitorum generum affectionem.

Ne vero quod experientia propria compertum habui circa hæc omnia silentio prætercam, præsertim in confirmationem, quod tenuissima sit, vel nulla vis Corticis adversus Febres *Symptomaticas*, nedum *Continentes*, verum & *Remittentes*, atque *Periodicas*, fateor, me pluribus Tabidis nondum consumptis, & præter quotidianas Febris putridæ dictæ periodos valde conspicuas, vix tantillum Febris habitualis appellatæ tempore remissionis habentibus, Corticem obtulisse, tum ut eorum petitionibus indulgerem, tum etiam ut ipsas nimium increbrescentes periodos inhiberem. At licet ex usu remedii aliquod sensibile levamen ad aliquot dies fere semper observarim, cum manifesta etiam quandoque (non tamen semper) Exacerbationum consuetarum interceptione; attamen morbus paulopost vires resumens cursum suum jugiter prosequebatur usque ad interitum Ægrotantis; quod infortunium (præter alios casus, quos subticeo, ne longior sim) eximiis Matronis, *D. D. Marchionissæ Fortunatæ Gherardinæ* tabidæ, gravidæ, & ope forsan Corticis ad felicissimum partum perductæ, ac dein Vita functæ, demumque *Marchionissæ Lucretiæ Molsæ* pariter tabidæ contigisse memini. Nec aliter se quoque observasse refert in similibus casibus Cl. *Nigrisolus*. Contra, novi Militem in Xenodochio ictu scloppeti vulneratum, & ob diuturnitatem, profunditatem, ac sordem vulneris copioso pure scatentis, Febricula irregulari correptum, cui tandem superveniens Tertiana cessit actioni Corticis, superstite adhuc ad longum tempus vulneris ulcere, nullam cum extincta Tertiana, ut patefecit eventus, causæ, vel fomitis cognationem habente. Sicuti enim cum Febris fermentum suum præcise recipit a parte insigniter læsa, qui Symptomaticarum mos est, fermentum illud est indolis diversæ a solito Intermittentium fermento, habetque Focum Cortici forsitan inaccessum, unde inutiliter his etiam caussis ministratur remedium: ita quando verum Intermittentium fermentum præcise luxuriat, etsi aliqua vigeat alicubi sejunctim labes, eventus nihilominus actioni Corticis proportionatus, intacta provincia extra ditionem posita, ab illius oblatione poterit expectari.

Sic, si Febri alicui Corticem admittenti, ut sunt Intermittentes omnes, & Continuæ nonnullæ, adjungatur per accidens Verminosa affectio, hæc non impediet, quominus Febris curetur eodem Cortice, neque enim ea Symptomatica erit, cum non a Lumbricis, sed a consueto pendeat talium Febrium fermento, verum potius censenda erit Comitata illiusmodi affectione. Quod si vere a Lumbricis pendeat, sitque vere *Vaga Symptomatica*

matica Verminosa, simulque ex ordine earum, quæ Cortici consuescunt obtemperare, adhuc tamen Cortice tractari poterit, tum quia in ea recognosci potest fermentum ipsius ordinarium, tum quia etiam ipsi Causæ suppositæ, Lumbricis nempe, idem Cortex convenire censetur (quacunque id ratione fiat) ut suo loco videbimus. Et sane non semel Febres periodicas, in quibus Vermes si non integram causæ, saltem cum causæ rationem habere visi sunt, Cortice sanatas vidimus, ut patet etiam ex una, aut altera ex nostris Historiis. Posito autem, quod Cortex ex vi peculiaris virtutis, qua pollere dicitur ad curandas Verminosas affectiones, curare quoque per consequens possit Symptomaticam aliquam non modo ex Intermittentium stirpe, verum & Vagam Verminosam inde genitam ex Continentium genere, attamen cum id non efficiat eo casu (dato quod possit efficere) ex vi febrifugæ virtutis, sed ex vi alterius, qua Vermes dicitur respicere, ideo hic a nobis id minime attenditur, sicuti nec attendetur in nostro Febrium Stemmate infra ponendo, ubi Cortex nonnisi ut Febrifugus consideratur; utque talis nulli Continenti, præsertim Symptomaticæ, prodesse potest ex natura sua sed tantum fortasse per accidens, quatenus Causæ Febrem hujusmodi producenti per accidens opponatur.

Hac occasione quæri posset, quid sit agendum, si Symptomatica aliqua Vaga, vel Fixa sit de genere non Continuarum, sed Intermittentium, nempe, an ea ratione suæ naturæ Corticem admittat, an ratione causæ illum respuat. Sed breviter dico, me Symptomaticas Febres præsertim Fixas, collocasse sub genere Continentium, quia revera Continentes utplurimum sunt, aut Remittentes simpliciter, vel ad summum Proportionatæ: Intermittentes enim esse posse Symptomaticas, communiter negatur in Scholis, nisi Symptomaticæ vocentur omnes Intermittentes, eo quia ex obstructionem alicujus Ductus, aut Glandulæ oriri dicantur. Verum usus invaluit, ut pro Symptomaticis habeantur illæ tantummodo Febres, quæ non a levi obstructione facile superabili, quæ per se morbus non est, sed a vitio aliquo, & fixo, & gravi solent procedere; cujusmodi vitium non videtur Febrem Intermittentem gignere posse. Quotiescumque vero eam progigneret, cum illud non sit Cortice superabile, ut superabilis fortassis est obstructio alicujus ductus Lymphatici, vel Chyliferi, Febrem Intermittentem (hac data hypothesi) producens, ideo etiam in Intermittente vere Symptomatica, & a gravi labe particulari progenita, si sit possibilis, Corticem minime prodesse crediderim. Duæ siquidem alias expressæ conditiones simul requiruntur ad felicem usum Corticis, nempe primo, ut Febris Continens non sit; secundo, ut ab aliquo gravi, & peculiari partis cujuspiam vitio non pendeat.

Quod si quæratur, quid saltem sit agendum, si morbus aliquis Febrem Continuam gignere solitus, vel cum eadem associari, ut inflammatio aliqua, associetur Febri Intermittenti, vel ab eadem dependeat, dico, hujusmodi casum rarum, aliosque forsan possibiles, sed non consuetos, non cadere sub regulis generalibus; indicationes tamen in ipsa facti inspectione sumendas esse a potiori. Quamobrem in data positione, si Febris sit Symptomatica, & pendens a morbo, *v. gr.* ab Inflammatione, indicationes erunt sumendæ ab ipso morbo per Corticem minime curabili. Si vero sit Comitata non quidem symptomate simplici, utut gravi (tunc enim absolute curandam esse Cortice, vidimus jam *Lib. III.*) sed vero morbo, cum illa in tali casu huic originem dederit, indicationes sumi poterunt ab ipsa Febre, quæ idcirco ut Intermittens etiam curari poterit Cortice, si urgeat aliqua necessitas, secus si non urgeat; hac enim non urgente, satius est forsitan pugnare remediis, utramque affectionem æque respicientibus, quam Cortice Febrem solam respiciente, cujus extinctioni fortasse non subsequetur extinctio morbi, licet a Febre geniti, cum possit ille suas jam jecisse radices, iisque seipsum alere, quin & Febrem sibi propriam, Continuam nempe paulatim accersere.

In hanc rem sit brevis ista casus infrequentioris Historia, videlicet de non mentita Pleuritide, copulata cum Febre Tertiana duplici, ne Subintrante quidem, sed vere statis horis Intermittente. Eximius, aliasque memoratus Vir *D. Comes Rupertus Fontana* anno 1708. cœpit decumbere cum quadam Rheumatis specie in pectore, & faucibus, quam affectionem

nem nomine Gravedinis appellabat, accedente insimul motu quopiam febrili, qui vespertinis horis cum horrore, & frigore, molestaque inter respirandum sensatione invadebat, & mane sudore modico superveniente solvebatur. Post tres, vel quatuor dies cœpit fieri aperte difficilis respiratio, simulque dolor lateris punctorius apparuit satis acerbus, hora præsertim ingruentis paroxysmi; tandemque Pleuritis, saltem Spuria dicta, se prodidit deficiente tantummodo consueta cæteroqui Febris Continuitate: siquidem servabat hæc exactissime typum Tertianæ duplicis, cujus minor accessio superveniebat quidem majori nondum solutæ, sed inter ipsam mitiorem, & subsequentem fortiorem manifesta intercedebat aliquot horarum apyrexia. Quia vero toto paroxysmorum admodum intensorum tempore valde graviter torquebatur Ægrotans, itaut præ nimio dolore lateris, difficili respiratione, & tussi molesta, fere deliquium animi pateretur, implorabat auxilium Corticis, cujus ope a Tertiana duplici Subcontinua, & ad Acutam properante alias convaluerat. Ast ego renui, non satis credulus remedium hujusmodi in Febre, licet Intermittente, cui conjuncta erat pectoris inflammatio, & cui forsan (ut tunc suspicabar) inflammatio ipsa primis diebus latens originem dederat, posse sufficere ad integram curationem, præsertim cum sputum subcruentum copiosum, & ad coctionem tendens, satis procederet. Igitur Ægrum tractavi ut Pleuriticum, non præcise ut Febricitantem tertianarium, & curatio successit ex voto: siquidem circa undecimam morbi diem sudoribus in fine accessionum abunde fluentibus, sputoque insigniter subcruento, & subflavo, copiose pariter per tussim excreto, tum Febris, tum dolor punctorius evanuere; illa quidem prius, iste posterius. Etenim extinctæ Febri aliqua inter respirandum, & screandum tristis sensatio parte affecta superstes remansit, quæ post aliquot dies ope sputi semper cruenti, semperque copiosi tandem disperiit. In hoc casu ordinatus morbi progressus me non coegit ad usum Corticis, quem tamen Ægro poscente, quotiescunque minus congrue processit morbus, fortassis obtulissem, licet animo non plane fidenti. Non est tamen ideo, quod improbem conjecturam oppositam, quin potius illam admitto; nempe quod si Corticem obtulissem, non modo statim cessisset Febris, sed & illa temporius sublata, ipsa forsan facilius evanuisset inflammatio, uti ab eadem Febre non minus probabiliter pendens, atque progenita.

Cæterum quæ data occasione hic lubuit apponere de usu ancipiti Corticis in Febribus Intermittentibus Symptomaticis, si quæ sint, vel morbo Comitatis, nil detrahunt, quin potius robur adjiciunt iis, quæ de minima, vel nulla illius activitate adversus Febres Continentes omnes, tam Comitatas, quam Solitarias, tam Symptomaticas, quam Essentiales, locutus sum, & adhuc expertus loquor cujus etiam sententiæ sunt omnes præcipui Scriptores (si attente asserta eorum perpendamus), cum moderamine, ac delectu Cortice utentes.

Quod si *Mortonus*, in administrando Cortice plurimum versatus, ubi de illo agit, & de virtute illius Febrifuga, inquit, quod -- *Febres Continentes Inflammatoriæ, æque ac Intermittentes hac antidoto penitus absque aliqua recidivatione quotidie evincuntur, ac extinguuntur* (quem Textum de aliqua animositate satis modeste notasse visus est *Cl. Nigrisolus*) animadvertendum est, ut sequenti Capite fusius dicetur, *Mortonum* per Febres *Continentes* revera intelligere non Continuas omni alternatione carentes, ut nos cum communiori intelligimus, sed Continuas *Proporționatas*, seu manifeste, ac periodice sese remittentes, ac exacerbantes, quas omnes indiscriminatim, quomodocunque remiserint, ac alternatim recruduerint, Cortice semper (utinam vere semper) sanabiles esse contendit. Hanc limitationem innuit ille in ipsa Præfatione suæ *Pyretologiæ* ad Lectorem, ubi idem ac supra repetendo, clarius tamen se explicat, inquiens -- *Febres Continuas Synechees dictas, & quascunque alias sive Inflammatorias, sive Colliquativas, quousque typum suum servent* (& hic notanda satis explicita conditio typi) *reapse a polychresto hoc remedio rite exhibito æque certo, ac cito ac Intermittentes ipsas fugari*.

Hinc est, quod ex professo considerans Inflammatorias ipsas, *Pleuriticam* nempe, *Scarlatinam*, *Morbillosam*, *Variolosam*, *&c.* quas omnes Cortice quandoque curan-

curandas vult, tunc tantum eodem vere curabiles censet (quidquid sit de hujus asserti nimium forsan late patentis soliditate) cum Continentes, eo quo intelligit modo, fortuito evaserint, & quandiu permanserint tales: hoc est manifestis Exacerbationibus, ac Remissionibus præditæ; secus cum fuerint veræ Synochi hisce vicissitudinibus cassæ, aut si in quopiam sui cursus stadio constiterint, in quo nondum ulla fuerit, serius tantum, & in alio stadio observanda ratio periodi. Cum enim hæc non adfuerit, Febrisque Inflammatoria veræ, ac secundum ipsum semper malignæ Synochi naturam, & motum jugiter æqualem præ se tulerit, tunc Corticem nullo pacto posse prodesse, constanter, apertisque literis asseverat -- *Febris Synochus* (inquit ille de Febribus Continuis in genere) *unam tantum generalem indicationem suppeditat &c.* subditque -- *A Cortice Peruviano nihil opis omnino jam expectandum est, donec spiritus antidoti vires regere possint, & a veneno sopiti* (quælibet namque Febris, ut alias adnotavimus, secundum hunc Auctorem a veneno plus minus activo ortum ducit) *Cardiacis, Alexipharmacis &c. exsuscitentur, & muniis suis iterum fugantur. Quo facto, Febris genium suum non mutare, & in Synechem Benignam transire non potest, ejusque mutationis specimen exhibere in Exacerbationibus, & Remissionibus periodicis, singulis, vel alternis diebus recurrentibus, & pro ratione victoriæ partæ, plus minus manifestis.* Et paulo supra -- *A gradu veneni* (dixerat) *intensissimo suboritur Febris Synochus, ubi utut mitia sub initium cuncta appareant symptomata, quia spiritus primo ictu mortificati luctæ instituendæ impares redduntur; Febris tamen plus minus maligna est: spiritibus enim mortificatis, Antidotus febrifuga* (intellige semper Corticem) *nullius est usus, donec Arte vel Natura venenum quadantenus subigatur, & Febris typum Benignæ, seu Synechis induere incipiat.* Quod idem etiam repetit, atque confirmat ubi de apparatu Variolarum -- *Siquidem* (ait) *Cortex Peruvianus, ubi venenum spirituum vires vel æquet, vel superet* (*quod in quaque Febre maligna, ac Synocho accidit*) *nihil omnino valet, ut in Exercitatione præcedenti observavimus.*

De Inflammatoriis autem Febribus agens, *Pleuritica* nempe, *Scarlatina*, *Morbillosa*, *Variolosa* &c. eas, ut ajebam, non in primo sui cursus stadio, neque unquam dum eundem semper tenorem servant, ut Synochorum mos est, nempe ubi -- *Venenum* (ut inquit) *morbificum in statu spirituum depresso, ut in Cæteris Malignis Febribus, vires Corticis Peruviani, aut alterius cujuscunque Antidoti specifica spernit*, sed in progressu earundem, fidenter curat eodem Peruviano Cortice, sub hac tamen semper conditione, ac circumstantia, ut videre est ubique apud ipsum, quod Febris jam in Remittentem regulariter, & Recrudescentem degenerarit, & non aliter -- *Sin ob reliquias* (subdit ille de Methodo medendi morbillis) *veneni hactenus non subactas Crisis fuerit magis imperfecta, ut in Morbillis malignis, & Epidemiis, indeque Febris Synoches cum Exacerbationibus, & Remissionibus quotidianis conjuncta superstes fuerit, eam incunctanter Cortice Peruviano profligare oportet.* Nec aliter sentit ubicunque Febrem Inflammatoriam, aut etiam non Inflammatoriam, sed simpliciter Continentem (intelligendam tamen suo more, ut supra) Cortice Peruviano curandam proponit.

Verum si liceat super hac re pro modulo meæ ingenuitatis aperte loqui, quando Febris Synochus, sive Solitaria illa fuerit, sive Comitata, Inflammatoria &c. ad eum statum devenit (devenit autem rariuscule, cum potius per decrementum insensile solvi consuescat) ut in periodice Remittentem degeneret, tunc sane ex se ipsa facile, ac omnimode solvitur absque adjumento Corticis, quem propterea in tali casu minime præscriberem, nisi diuturnitas Febris, fermentum ordinarium atque sejunctum Intermittentium accusans, illiusque pertinaciam extincta etiam Inflammatione superstitem ostendens, plane me cogeret, utut idem *Mortonus* alacrem nobis addat animum universali assertione quod -- *Quandiu Febris speciem Continentis* (intellige semper Proportionatæ) *induerit, spirituum robur superest, quod sufficiat ad vires Antidoti in actum deducendas, cujus exhibitio ad Veneni* (intellige semper Fermenti febrilis) *reliquias frangendas apprime necessaria est, Corticis scilicet Peruviani, cujus vires in*

hac

hac æque certo, & cito efficaces, ac Intermittente curanda, multo usu, & communi Medicorum consensu comprobantur. Sed de hoc quoque, quod aliqua distinctione, ac limitatione videtur indigere, in sequentibus ex professo.

Interim obiter indicare liceat, quod sicuti non facile admittimus id, quod ille agens de Febribus Continuis in genere universaliter adstruit, nempe -- *Febrem quamcumque Synochum nunquam posse sanari, donec typum suum mutet ac fiat Synechus*, sive ut vult, Continua Periodica, quasi possibilis non sit sanatio ullius *Synochi* in Proportionatam non permutatæ, ita nonnisi difficulter possumus universaliter admittere alterum, quod inquit ipse, nempe, quod quotiescunque eadem Synochus in periodice Remittentem, & Recrudescentem migrat (migrat enim nonnunquam) *vires Corticis in ea æque cito, ac certo efficaces sint, ac in Intermittente*. Atque id difficilius adhuc admittimus, si Febres hujusmodi a principio jam Continentes, seu Synochi, mox in Continuas Proportionatas conversæ, non Solitariæ fuerint, sed vel Variolis, vel Pleuritide, vel alia inflammatione Comitatæ. Ita nobiscum sentiunt aperte *Syndenhamius*, *Nigrisolus*, & & alii -- *In Continuis Epidemicis* (inquit *Syndenhamius*) *debellandis non alios effectus ex ejus* (videlicet Corticis) *usu expectare liceo, quam eos, quos hodie in Pleuritide, Peripneumonia, Angina, ac id genus Febribus Inflammatoriis videmus, quibus non tantum non prodest, sed & plane obest*. *Nigrisolus* vero in Schol. ad *Blegnium* diversimode sentientem -- *Ab ejus*, nempe Chinæ Chinæ, *usu* (inquit) *in internis inflammationibus abstinere melius semper sum arbitratus, nunquam in internis inflammationibus illam propinare ausus fui; quin parum felici exitu semper ab aliis exhibitam vidi*. Hæc Viri isti experti, licet non desint, qui eam in quibusvis indiscriminatim Continuis, Ardentibus, & Malignis Febribus etiam incipientibus, quin & signate in Pleuritide, ratione ipsius quoque inflammationis, usurpandam contendant, sed inexperti. Pro officiosa tamen *Mortoni* excusatione, fas est suspicari, eidem forsitan crebriuscule contigisse in regione sua, quod non semel mihi anno præsertim 1708. contigit in mea, nempe, quod Febres Inflammatoriæ periodicam simul, & talem præ se tulerint remissionem, ut Intermittentes ipsas æmulari, ne dicam æquare viderentur, ut in casu *Co. Fontanæ* paulo ante descripto. In quibus sane circumstantiis cum Febris pro Essentiali, atque Primaria sese prodiderit, nec non de natura earum quæ saltem cum Solitariæ sunt, Cortice sæpius consuescunt curari, credere non renuo, quin Viro illi animosiori felix sæpiuscule potuerit eventus favere. Facile autem est Homini ex propria industria semel, atque iterum remedio quopiam feliciter utenti, & eventus minus faustos, si qui fuerint, in alias postmodum causas refundenti, a particulari, infrequentius licet repetito bono successu, in universalem credulitatem, & assertionem labi. Quamobrem id saltem dari debere *Mortono* crediderim, forsan & incunctanter concedi, quod si quando contingat (quid enim vetat posse contingere in quibusdam aliis Constitutionibus, quod contigit mihi non semel anno 1708.) Febrem Pleuritide comitatam vere Primariam, & essentialem esse, quemadmodum a pluribus Scriptoribus habetur perpetuo talis, itaut Febris Pleuritidi, non Pleuritis Febri originem dederit, simulque contingat eam febrim esse Periodicam, Subintrantium more, crediderim, inquam, posse concedi, quod tunc non abs re sit, immo sit rationabile China China uti in ipso maxime Morbi principio: neque hæc plane inexpertus loquor; secus vero si Pleuritis sit essentialis, & comitata hujusmodi febri, non Febris, comitata Pleuritide: quod attente Juniores animadvertant velim, & forte cum Junioribus etiam Seniores. In propatulo itaque posita quantum interim sat est, *Mortoni* mente, clarius adhuc a nobis develanda uti Auctoris in usu Chinæ Chinæ nimium prodigi a plurimis habiti, satis constat, totam illius liberalitatem in administrando Cortice pro curatione Febrium Continuarum extendi simpliciter ad Continuas Remittentes, ac Proportionales, tam Comitatas quidem, quam Solitarias, & tam ab ortu, quam ex transmutatione tales, minime vero ad Synochos, seu Continentes veras, nisi quatenus istæ, mutata in progressu natura, & facie, in Proportionatas, seu saltem Remittentes migraverint.

Supe-

Supereſt ergo, ut de iſtis Proportionatis, ac Remittentibus (quæ tamen poſtremæ ſecundum nos conſiderantur quantum in ſe ipſis, ut diverſæ ab iiſdem Proportionalibus) peculiariter agamus, perpendendo, an vere in illis omnibus proficuus ſit Cortex, ut *Mortonus* videtur aſſerere, dato quod alicubi per accidens illum non prodeſſe ratione ſymptomatum aſſeveret. Sed cum negotium iſtud nec ſit facilis, nec contemnendæ indaginis in praxi, immo ſit res ſummi ponderis, & ſæpe obvia (cum valde raro occurrat Continua Febris, Putrida dicta, quæ aliqua non polleat ſive manifeſta, ſive obſcura, ſive ordinata, ſive inordinata Exacerbationum, & Remiſſionum viciſſitudine) illius ideo examen plura exigens, & plura comprehendens, in ſequens Caput reſervabimus, varia circa hoc diſtinctione proceſſuri. Interea ſat fuerit, eas Continuarum ſpecies recenſuiſſe, ac ſepoſuiſſe, in quibus minime proficuum Corticem experti credimus. Poſito namque ex una parte, quod ille in Continuis Continentibus Primariis, ac Eſſentialibus tum Solitariis, tum Comitatis, tum Malignis, tum ſimpliciter Acutis, ſicut & in Symptomaticis dictis nequaquam proſit, & poſito ex alia parte, quod in Intermittentibus omnibus tum Benignis, tum etiam Malignis miranda præſtet, etiamſi iſtæ aliquam continuitatem redolere incipiant, haud difficile erit dignoſcere, quid ſtatuendum ſit reliquis Febribus inter duo hæc extrema conſtitutis: quippe quo magis ad Intermittentium naturam accedent, eo facilius Cortice curabiles erunt cenſendæ, dummodo a nullo gravi ſolidarum partium vitio procedant (quæ, ut diximus, eſt altera conditio neceſſario requiſita pro utili actione Corticis) quo vero magis accedent ad naturam Continuarum Continentium, ſeu Synochorum, eo difficilius, cui ſane ratiocinio ipſa adamuſſim, quantum novi, reſpondet experientia. Jam vero hanc ipſam majorem, & minorem approximationem ad alterutrum ex iſtis extremis, in reliquiis, quæ ſuperſunt examinandæ, Febrium ſpeciebus (ne ſcilicet nos fallat hæc remota nimis, & indeterminata inſpectio) quamproxime dimetiamur.

CAPUT III.

Explicatur adhuc Mortonus: *mox ſtatuitur*, Chinam Chinam *utilem eſſe in Febribus Continuis per ſubingreſſum Paroxyſmorum*, Subintrantibus *appellatis*; *non ita in ſimpliciter Remittentibus*, *quarum peculiaris natura deſcribitur*. *In Remittentibus autem periodice*, *ſive Proportionatis*, *quæ generali* Continuarum *nomine ſolent donari*, *diſtinguitur*. *Diſſenſus & hic aliquis a Praxi* Mortoni.

CONVENIT ergo nobiſcum, ut vidimus, vel ipſe *Mortonus*, Corticem ſcilicet nullis Continuis Febribus, quæ alterna careant remiſſione, ac exacerbatione, proficuum experientia dignoſci. Diſcrepantia noſtra hucuſque ſita eſt in hoc, quod cum ambo has Febres quacunque remiſſione carentes *Synochos* appellemus, ut appellant Scholæ, Ille has ipſas *Synochos*, non *Continentes* poſtea vocat, ut eas vocant Scholæ, ſed *ſimpliciter Continuas*, dum nos cum iiſdem Scholis non continuas tantum vocamus, ſed & *Continentes*. Ex adverſo dum Febres manifeſto, ac periodice *Remittentes* nuncupat ille *Continentes*, ſeu *Syneches*, nos pariter cum Scholis eas non *Continentes* dicimus, ſed vel *Continuas ſimpliciter*, vel *Continuas Proportionatas*. Sed & alia inſuper inter nos eſt diſcrepantia, ſcilicet, quod Ille omnibus Febribus Continuis periodum ſervantibus, ſeu quomodolibet etiam Remittentibus (quas parum refert ſi *Continentes* appellare velit, vel aliter) aſſerit Corticem vere prodeſſe: nos vero id quandoque, & quibuſdam facile concedimus, quandoque autem, & in quibuſdam aliis, nequaquam. Prima diſcrepantia conſiſtit in vocibus, quibus explicatis tollitur æquivocatio. Altera conſiſtit in re eſſentiali, quam explicata, creſcet dubio procul diſſenſus noſter, ut in ſequentibus.

Sed ad tollendam prius aliam æquivocationem, quæ mea fortaſſe culpa poſſet obrepere, ob aliquam novitatem a me invectam ſub nomenclatura *Remittentis* Febris, advertendum eſt, ut innuebam *Cap. I.* hujuſce Libri, me per Febrem ſimpliciter Remittentem intelligere ſpeciem Febris ex ordine Continuarum a

Pro-

Proportionata valde diversam, sicuti per Subintrantem intelligo speciem Febris ex ordine Intermittentium valde diversam pariter ab eadem Proportionata, adeoque secundum me omnis quidem Proportionata potest dici etiam Remittens, atque quoquo modo Subintrans; quatenus & Remissionem necessario subit, & Exacerbationum minime solubilium mutuam supervenientiam admittit, sed nec omnis Remittens, nec omnis Subintrans potest dici Proportionata juxta acceptionem meam mox clarius explicandam pro constituenda idea quadam istarum Febrium, si non absolute vera quoad Theoriam (neque enim id sustinere ausim, neque ob id cum quoquam dimicare) saltem utili, & congrua quoad Praxim, quantum sit pro Cortice rite administrando, & pro indigitanda vera in iisdem Proportionatis illum offerendi opportunitate.

Quamobrem Febrium istarum naturam, & incerta per consequens Ægrotantium

Fata . . si liceat mihi,

Fingere arbitrio meo,

graphicam illarum descriptionem pro modulo mei captus prosequar fidenter ut infra, præmissa interim protestatione, me a multiplici earum subdivisione ad rem nostram inutili, uti hactenus abstinui, ita & nunc consulto abstinere: esto quod illæ non minus, quam Intermittentes, & Continentes, modo Solitariæ sint, modo Comitatæ, & tam Colliquativæ, quam Coagulativæ; immo forsan Symptomaticarum sortem subire possint. Malignarum vero characterem præ cæteris tam facile suspiciunt, ut nil facilius; adeoque plurimas saltem, si non omnes, Perniciosarum Intermittentium differentias (præter consuetas Intermittentium vulgarium, quas cum communi indicavimus in divisione, & infra apponemus in Febrium Schemate) haud difficulter sortiuntur; immo veram, & genuinam *Subcontinuæ* in Malignis Intermittentibus descriptæ naturam referunt. Illud enim rationi valde consentaneum videtur, nempe, Malignas Febres maxima ex parte a fermento Intermittentium cum fermento Continuarum commixto, & valde inæqualiter influente, progigni (quod & agnovisse visi sunt Veteres in descriptione Hemitritæi sæpius maligni, atque lethalis) unde crebræ reduplicationes, horrores, sensus caloris, & frigoris in eadem parte, aliæque consimiles sensationes, quæ non minus sunt indices exoticæ malignitatis, quam occultæ miscellæ fermenti Febres Intermittentes producentis cum insito Continuarum fermento. Cum itaque consonet probabilitati, ut dicebam, hæc conjectura, Febres nempe *Malignas*, quod adnotat & *Restaurandus*, *ab iisdem caussis, ac Intermittentes*, magna saltem ex parte, *ortum ducere*, nulla Febris aptior erit malignitati suscipiendæ, quam Febris quælibet Proportionata Continua, præsertim Tertiana, ut quæ ab utroque enunciato fermento, simul sub varia proportione commixto, originem trahit. Hinc fortasse memorabile illud, & tritum *Hippocratis -- Febres quæcunque non intermittentes tertia die fortiores fiunt, judicium habent difficile:* neque enim ullibi major est judicii difficultas (etiam judicii medici) quam ubi stat in ancipiti, vel in propinquo character malignitatis, ut in Febribus hujuscemodi, præsertim Tertianis. Verum istas proportionatarum diversas habitudines hic examinare non vacat, utpote rem nostram minime alterantes; sive enim malignæ illæ sint, sive non, parum refert, quantum sit pro suscipienda actione Corticis, dummodo cæteroqui sit locus oblationi opportunæ illius: hoc vero non a præsentia, aut absentia malignitatis, sed a natura fermenti prædominantis, Febremque Proportionatam principaliter producentis, omnino dependet. Hanc unam idcirco inter alias habitudinem lubet perpendere, quæ hujusmodi Febres actioni Corticis suscipiendæ magis, vel minus dispositas, potest ostendere.

Contrahendo itaque huc, quæ alibi sparsim diximus, & posito quod alias firmavimus valde probabiliter, nempe fermentum omnium Febrium suapte natura Continuarum intra massam sanguineam oriri, delitescere, ac exaltari; fermentum vero Intermittentium extra sanguinem gigni, ac commorari ad tempus, & ad tempus in eundem sanguinem periodice influere, sequitur per consequens, quod Febris *Continua Periodica*, seu *Proportionata*, quæ de continua simpliciter ratione continuitatis, & de Intermittente ratione periodi participat, ex utroque fermento particulariter constituatur.

tur. Verum & hic aliqua opus est explicatione, priusquam ulterius procedamus, ne cum hac quasi Hermaphrodita Proportionata *Subintrantem* simpliciter, vel simpliciter *Remittentem* confundamus, sed singulas seorsim minutiori indagine prosequamur, ut cuilibet Quæsito in titulo proposito seorsim pariter, & particulatim satisfiat: quod quidem ut facilius Tyrones valeant percipere, non erit abs re aureum hic *Sylvii* dogma præmittere, quo expresse monemur, *Aliud esse continue febricitare, aliud Febre continua laborare*; Adeoque posse quempiam febrire quidem assidue, sed tamen per Febres intermittentes sibi invicem supervenientes, quas ideo *Subintrantes* libet appellare.

Per *Subintrantem* igitur Febrem (quæ stricte loquendo Intermittens amplius non est, quatenus Æger ea detentus nunquam febrire desinit, cum unus Paroxymus subintret, priusquam prior plane solvatur) per *Subitrantem*, inquam, intelligo Febrem ex natura sua Intermittentem, & per accidens tantum Continuam; quatenus per accidens est, quod novus Paroxysmus accedat ante perfectam solutionem antecedentis, qui cæteroqui suapte natura perfecte solveretur, si novus serius accederet. Id, quod manifeste cernitur in Tertianis duplicibus, sæpissime Subintrantibus, in quibus cum secunda accessio priori cito supervenit, de more inter ipsam secundam, & tertiam (quæ non tam cito solet succrescere) aliqua intercedit major remissio apyrexiæ proxima: signum evidens dispositionis naturalis ejusdem Febris, etsi Subintrantis, ad omnimodam solutionem. Et hæc Febris pro Intermittente habenda est, & ut talis curanda Cortice temporibus opportunis, perinde ac si foret pura Intermittens, ut ostendit experientia: nequaquam vero habenda est pro Proportionali, nisi tractu temporis unus Paroxysmus ita urgeat alterum, ut restitante in quolibet accessu notabili portione Fermenti febrilis minime subacti intra massam sanguineam, stabile quoddam exinde gignatur intra ipsum sanguinem febrile fermentum, ex supradictis portionibus fermenti extranei, & ex impuritatibus in ipso cruore præexistentibus coagmentatum, quod constituat inibi saltem per accidens radicem Febris Continuæ; cui sane si novus rursus accedat, ut assolet, fermenti extranei influxus, Febris quæ a principio fuit mere Subintrans, per accidens saltem, intestina metamorphosi in Proportionatam migrabit. Dupliciter igitur considerari potest Febris Subintrans, scilicet vel quando talis est, quia unus Paroxysmus supervenit alteri prope solutionem existenti; & in tali casu Febris hujusmodi ex quasi pura Communicans, quæ quandiu sic perseverat, veræ Intermittenti æquiparanda est in omnibus, & præsertim in usu Corticis: vel quando talis est, quia unus Paroxysmus corripit alterum a sua adhuc solutione distantem; & in hoc casu Febris Subintrans ad Continuam Proportionatam vergit, ac in eam facile transmutatur. Sed per hoc non fit, quin sit adhuc mera Subintrans, & quin, usquequo talis est, obediat Cortici, cui etiam utplurimum cedere consuevit, statim ac in Proportionatam cessit, si ille tempestive fuerit exhibitus, priusquam scilicet Febris nova metamorphosi de Proportionata in simpliciter Remittentem transierit.

Per *Remittentem* autem simpliciter (quæ stricte loquendo Continens vere non est, cùm aliquibus polleat interdum incrementi, & decrementi notis) ex adverso intelligo Febrem suapte natura Continentem, remittentem tantum per accidens, seu, ut ita dicam, Continentem *Spuriam*. Memet explico. Raro visitur in praxi Febris Continua, quæ vel in eodem semper tenore perseveret, vel semper decrescat, qualis est Synochus Acmastica, Epacmastica, & Paracmastica, sæpissime vero observantur Febres, quæ licet ab intensione sua non multum unquam recedant, aliquibus tamen horis, utplurimum incertis, & modo diurnis, modo nocturnis, modo matutinis, modo pomeridianis, aut vespertinis, alicujus incalescentiæ, ut & alicujus nonnunquam refrigerii notas obscuræ præseferunt; id quod potius dignoscitur postquam contigit, & *in facto esse* (sit venia rancidis veterum Scholarum terminis, rem tamen satis exprimentibus) quam dum efficitur, seu *in fieri*. Hoc autem non procedit ex influxu fermenti Intermittentium proprii, sed potius vel ex inæqualitate fermenti Continuarum insiti, cujus materia summe inæqualis esse potest, & inæqualem propterea fermentationem, aut efferve-

fervescentiam inducere, vel influxu novi Chyli, novi scilicet cibi, ac novi potus, per alterata stomachi fermenta, & per vitiosos succos præterlabentis, ac Cruori ab intrinseco conspurcato, atque effervescenti, veluti novus hospes, se se immiscentis, novasque proinde, sed obscuriores turbas excitantis, ut in ipsa Hectica simplici fieri observamus tribus, vel quatuor horis a pastu, itemque in Febribus Inflammatoriis Pleuriticorum, aliorumque, Cortice de more, ut dicemus, non curabilibus. Vix enim possibile est, quod quidquid sive alimentale, sive medicamentosum, sive comestibile, sive sorbile, sive potulentum ingeritur ab Ægro Febrem Continuam patiente, aliquam in adventu suo, vel in sua digestione, aut subactione alterationem in effervescentibus jam fluidis non producat, concurrente insimul varia rerum non naturalium, ut vocant, habitudine; sicut vix possibile est, ut rebus iisdem postmodum subactis aliqua in iisdem fluidis non succedat tranquillitas. Quod si in Synochis veris, atque legitimis id non contingit saltem sensibiliter, utut in illis adsit eadem novi cibi, novique potus assumptio, æqualiterque concurrat varia rerum omnium non naturalium dispositio, ac usus; hoc fit, quia in illis tanta est, tamque valida sanguinis effervescentia, ut quidquid de novo accedit, sit parum sensibile, paucamque, aut nullam sensibilem mutationem inducat, cum potius a præexistente tumultu absorbeatur, ac secum rapiatur confusum, & inconspicuum. Sic aqua turbidi fluminis inconspicua est in Mari æstuante, non ita in eodem minus procelloso. Status autem sanguinis in Continua Remittente longe minus æstuosus est, quam in Synocho; æstum tamen suum qualemcumque habet ab intrinseco, & quod novi habet ab extrinseco, siquid habet, recipit a rebus externis, non a fermento Intermittentium: adeoque Febris Remittens, qualis a nobis intelligitur, de genere Continuarum est in radice, & a fermento illarum viribus Corticis inexpugnabili originem suam agnoscit; unde & ipsa virtuti ejusdem Corticis refractaria censenda est, ut usus me docuit.

Jamque videor mihi, circumscribendo confinia Subintrantium, & Remittentium, naturam *Proportionatarum* adumbrasse. Istæ namque & fixam quandam Continuitatem habent quam non habent regulariter meræ *Subintrantes*, & claram quandam periodi rationem obtinent, quam non obtinent simpliciter *Remittentes*. Proportionatæ siquidem habent hoc perpetuum, ut cum continuitate non levi distincta plus quidem, ac minus habeant periodi indicia, eaque ordine certo, sive quotidie, sive alternis diebus, sive per majora intervalla, & sive cum anticipatione, sive cum postpositione utplurimum regulari recurrentia, ut Periodicarum Intermittentium mos est. Immo cum sæpissime referant typum Tertianæ duplicis, manifestus in illis est ejusdem character ob alternam similitudinem exacerbationum, quæ fiunt diebus imparibus, & dissimilitudinem ab iis, quæ diebus paribus accidunt, quatenus videlicet una die major, altera minor, una citior, altera tardior est Exacerbatio, & sic alternatim; ut proinde dubitandum minime videatur, quin ad Proportionatam gignendam (& hæc tandem est summa rei) concurrat tum prava sanguinis dispositio ad æstuandum assidue ex principio, seu fermento intrinseco, ut de Continuis dictum est, tum novus adventus alterius fermenti recenter, ac periodice aliunde influentis, ut de Intermittentibus.

Quia vero ex una parte uni fermento extinguendo, aut corrigendo par est Peruvianus Cortex, alteri vero non: & ex alia parte inæqualis esse potest in Proportionata hujusmodi fermentorum concursus, sive commixtio, adeout modo fortius sit fermentum continuitatem producens, modo fermentum producens periodum, unumque eorum in ea Febre teneat locum principii essentialis, alterum accidentalis: idcirco eam Proportionatam Cortice curabilem dico, cui est essentialis periodus, & accidentalis continuitas, non sic eam, cui essentialis est continuitas, & accidentalis periodus, seu (ne videar distinctionibus metaphysicis rem practicam implicare, ac involvere) eam magis, quæ naturam *Subintrantis* redolet, quam quæ redolet naturam simpliciter *Remittentis*, seu denique illam, quæ phænomenis omnibus inter se collatis, talis apparet intellectui practice judicanti, ut si eidem demi posset ea mali portio, quam infert noviter recurrens exacerbatio, ipsa

proba-

probabiliter portio præexistens, ac exacerbationem patiens, sponte evanesceret; secus si appareat talis, ut etiamsi dematur eidem quidquid mali noviter accedit ex ipsa exacerbatione, adhuc tamen remansura videatur superstes, fixa, & pertinax ea mali portio, quæ durabilem, & stabilem Febris continuitatem valeat conservare. Hanc distinctionem a posteriori me docuit usus ipse Chinæ Chinæ, & varius pro varia istius Febris ratione inde observatus effectus. Id quidem dignoscere a priori non ita facile; sed neque tam difficile, quin credam, eum, qui omnibus rite pensitatis practica quadam securitate ipsum non novit, saltem utplurimum nomen boni, ac experti Medici nequaquam mereri.

Approximatio igitur major, vel minor ad alterutram ex recensitis speciebus, Subintrantis nempe, vel Remittentis tantummodo Febris; haud difficulter a perito Medico dignoscetur in praxi, licet nulla mensura certa hujusce rei possit constitui, sed pendeat quammaxime a judicio, & peritia ipsius Artificis. Siqua tamen saltem generalis potest indicari Tyronibus, ea est hujusmodi; nempe quod, quo clarior est, manifestior, & in suo typo magis regularis periodus, eo certior est effectus, ac usus Corticis; quia tunc Febris præfert magis naturam Intermittentis Subintrantis, quam Continuæ Remittentis: adeoque si exacerbationes sibi invicem respondeant typo periodicarum Intermittentium vero, & proprio, ipsaque exacerbatio non per meram incalescentiam se prodat, somnolentiam, capitis dolorem, aut gravitatem, vel per quandam pulsus elevationem, atque turgentiam sensim obrepentem, & potius *in facto esse*, quam *in fieri* conspicuam, sed per motum aliquem adstantibus ipsis sensibilem, ac observabilem, nempe vel per frigus aliquod, utut breve, ac leve, extremorum, aut nasi, vel per horrorem, aut horripilationem, aliquam, per unguium livorem, per oscitationem, aut pandiculationem, per internam quandam sensationem, auræ alicujus æmulam, uno verbo; per motionem aliquam motibus Intermitttentium analogam, quæ introductionem fermenti per lacteas accuset (quod & confirmare potest aliqua simul incidens vomituritio, vel nausea) in tali casu Cortex fidenter [,] cæteris illum coindicantibus, poterit exhiberi; secus, vel nonnisi cunctanter, si notæ febriles sint potius in linea caloris, quam frigoris, ut supra, & eo minus si obscuriores illæ sint, aut irregulariter valde contingant fere in morem Simplicis Remittentis. Et hæc pro diagnosi desumenda ab ipsa Exacerbationum invasione.

Sed & alia signa nobis præbet ipsa Remissio, siquidem remissio Proportionatæ ad Subintrantem accedentis typum periodorum sæpe exprimit clarius, ac ipsa invasio. Posito enim, quod Febris habeat proportionem Tertianæ duplicis, etiamsi una die *v. gr.* post potiorem exacerbationem remissio sit obscurior propter celerem superventientiam minoris exacerbationis; attamen altera die post istam, nempe minorem, clarior apparere solet remissio ante superventientiam tertiæ fortioris; & hac proportione procedunt reliquæ. Quare ista vicissitudo alterna remissionis majoris, atque minoris, est index Circuitus Subintrantium proprii; & ideo in hujusmodi remissione sensibiliore conspicua est pulsus tranquillitas non modo respective ad statum ipsius exacerbationis; verum etiam respective ad tempus ipsum exacerbationem postremam antecedens, calor ad tactum blandus est, aut parum mordax, apparetque aliqua, utut imperfecta sudoris, aut urinæ copiosioris excretio. Remissio autem Proportionatæ accedentis ad simplicem Remittentem non habet eam, quam diximus, correlativam inæqualitatem, sed æque obscura est una, ac altera die, pulsus non minus tumultuat post, ac ante ipsam, quæcumque illa sit, exacerbationem; unde parvi momenti est talis remissio, quæ vix apparet, habito etiam ad statum exacerbationis respectu: calor siquidem adhuc sensibiliter tactum ferit, nec ulla conspicua visitur urinæ immutatio, ullumve laudabilis diaphoresis rudimentum.

Dixi, Corticem in postremis hisce circunstantiis nonnisi cunctanter exhibendum videri; experientia enim ostendit, id sæpiuscule contingere, si ille tunc offeratur, quod paulo ante innuebam, nempe quod, etiamsi per illius oblationem tollatur motus periodi, non tamen tollitur continuitas, quæ illi viget superstes; ex quo patet, illiusmodi Febri vere essentialem esse continuitatem, accidentalem vero

vero periodum; illi namque, etiamsi non associaretur periodus illa qualiscumque, adhuc tamen tenaciter adhæreret ipsa continuitas. Quod si offeratur Cortex in circumstantiis primo loco recensitis, non modo tollitur per eum periodus, verum & paulo post aboletur consequutione quadam ipsa continuitas in hujusmodi Febre imbecilliter vigens, vel in eam suapte natura periodicam, quasi per accidens introducta.

Insuper non parum confert ad diagnosim Proportionatæ Corticem respuentis, vel admittentis, varium tempus exortus illius, variaque ipsius quocumque tempore nascentis origo. Quoad primum distinguere oportet inter Continuas Proportionatas, quæ Æstate, mediisque temporibus, & eas, quæ Hyeme solent generari. Quæ enim hyberno tempore regnant (regnant autem frequentius, quam tempore fervidiori Febres Continuæ Proportionatæ) de more graviores sunt, faciliusque de simpliciter Remittentium natura prædominante participant, quam quæ regnant Æstate, Vere, aut etiam Autumno, quibus temporibus ex Intermittentium Subintrantium radice solent assurgere; immo ausim dicere, Febres omnes Continuas Proportionatas Hyeme ortas, non alias esse, quam eas, quæ Æstate sunt Intermittentes aut tantummodo Subintrantes. Omnis enim earum diversitas videtur consistere in hoc, quod Hyeme sanguis in sua compage strictior, & ob impeditam transpirationem aptior ab intrinseco ad fermentescendum febriliter, eo ipso, quod inficitur fermento extraneo Febrium Intermittentium auctore (quod fermentum tunc temporis inertius est, minusque activum) ab eodem non aliud ferme recipit, nisi primam occasionem effervescendi periodice repetitam; sed a se ipso, suoque ex penu, nempe ab ipsa intima dispositione sua abunde habet, unde susceptam effervescentiam conservet jugiter, ac ultra protrahat, fermento videlicet insito supra fermentum extraneum præpollente, illudque secum rapiente, & in propriam naturam transmutante. Oppositum plane solet succedere, saltem utplurimum, Æstivo tempore; tunc enim laxior reddita sanguinis compages, liberaque gaudens transpiratione, & depuratione universali, minus disposita est, quantum ex principiis intrinsecis, ad febriendum tenaciter, & assidue; adeoque etiamsi aliqua in eodem degat impuritas, quæ Febrem sit potis inducere, ea tamen levior est, aut citius, faciliusve dissipabilis ac Hyeme. Quamobrem etsi accedat illi de novo Fermentum febrile extraneum, quod tunc temporis activius est, fortius, atque vehementius; non propterea transit istud in naturam fermenti præexistentis, sed illud superat, ac secum rapit, & dispositionem sanguinis intrinsecam qualemcumque ad febriendum assidue, convertit in dispositionem ad febriendum periodice, seu ad defæcandum periodica effervescentia ab intestinis inquinamentis se ipsum. Et propterea, universaliter loquendo, tempestatibus fervidioribus Continuæ Proportionatæ felicius curantur Cortice, quam rigidioribus, ut Hyeme, propter majorem earum approximationem ad Subintrantes illis tempestatibus, & ad meras Remittentes his aliis. Et hæc quoad varium tempus originis ipsarum Proportionatarum.

Quo vero ad variam ipsam illarum originem distinguere pariter oportet inter Continuam Proportionatam, quæ talis orta est, vel orta est simpliciter Remittens, & eam, quæ orta est Intermittens. In primis casibus maxima est conjectura, quod Febris pendeat a fermento Febrem essentialiter Continuam producente: in secundo casu altera opposita emergit conjectura, quod Febris orta Intermittens suum adhuc nativum characterem in radice servet, etiamsi fiat Continua, adeoque Cortici etiamnum possit se ipsam submittere, ut adnotat *Sydenham*, dum inquit (siquidem fas sit textum alias relatum hic opportune repetere) — *Cum autem Febres quædam apud nos grassentur, quæ etsi post secundum, tertiumve paroxysmum reponere se in classem Continuarum nitantur, tamen ad Intermittentes debeant referri* (en hic quid sit in praxi Continuitas accidentalis) *nulla mihi religio est, Corticem in Continuis hujusmodi sumendum proponere, qui dicto more* (videlicet *ad scrup. ij.* quarta quaque hora) *iteratus, ad apyrexiam certo Ægrum perducet.* In his itaque casibus, & circumstantiis, etiamsi periodus valde obscura sit, & confusa, nihilominus sæpe exhibetur Cortex cum certitudine eventus majore, ac ex-

ac exhibeatur in casu, ubi Febris fuit ab ortu Continua, etiamsi postmodum manifestiores nonnihil habeat periodos. Si tamen eas acquirat manifestissimas, tunc in Subintrantis naturam migrat, & fidenter Cortice tractanda est: sicuti contra, quamvis incœperit Intermittens, eo ipso, quod omnem jam periodi motum amiserit, atque in Continentis omnino, nedum Remittentis naturam transierit, inutilis solet esse Cortex; quoniam tunc fermento extraneo in sanguinem influenti prævalet jam fermentum in ipso sanguine præexistens, & data occasione suscitatum, demumque ex portionibus simul restitantibus extranei non subacti valide coagmentatum, ac ibidem permanenter vigens.

Et hæc est ratio, propter quam agentes de Subcontinua Maligna (quæ cum Proportionata primo coincidit, mox etiam cum Continente, ut in Arbore infra posita) fuimus adeo soliciti, quærentes anxie, utrum in illius præcipiti tendentia ad Febrem essentialiter Continuam liceret in ipso principio Corticem exhibere, ne scilicet præterlaberetur occasio præceps, & sæpius irrevocabilis. Attente siquidem considerandum est punctum istius metamorphoseos, citra quod utilis, & ultra quod inutilis esse consuevit oblatio Corticis. *Cum enim* (inquit egregie Experientissimus *Mortonus* de Febribus Continuis in genere) *eadem ipsa Febris brevi temporis spatio genium suum sæpius mutare soleat, Medici interest varias metamorphoses, quas eadem Febris subit, animadvertere, ut inde tamquam Cynosura ductus, non temerario, & more Empiricorum Febres omnigenas, vel eamdem ipsam in diversis suis stadiis heu quantum! mutatam, una methodo absque discrimine tractet.*

Punctum autem istud, seu linea hæc dirimens in Proportionata unum fermentum ab alio, & unam Febris naturam ab alia, exprimitur in citato Stipite nostro ea paritate, qua surculus medius insertus in Arbore physica, duorum generum poma ferente, mixti cujusdam generis edit poma, modo de uno, modo de altero magis vel minus participantia, prout magis vel minus ipse participat de succo nutritio unius, aut alterius lateralis rami, in ipsum medium influente.

Verum non est, cur similitudinem a Vegetabilibus emendicemus, cum in promptu sit doctrina Veterum in subjecta materia. Sit pro omnibus *Daniel Sennertus*, ut qui omnium Prædecessorum vota collegit. Hic verba faciens de Febribus Nothis, eas licet a duobus humoribus mixtis productas velit, non tamen Compositas vocat, sed Simplices, sive incompositas, quippe ab intima duorum in unum coalescentium mixtione indivisibiliter procedentes. Sunt hæc illius verba. *Febres Nothæ non sunt compositæ: nam licet Notha Febris ex duobus humoribus eodem loco, & tempore putrescentibus* (hanc quæso putredinem lubeat benignius interpretari) *oriri possit, ita tamen illi duo humores sunt mixti, ut unum mixtum constituant, & una forma contineantur: unde etiam cum mixtus ille, & ex duobus aggregatus humor putrescit, simplex Febris est, mixtam tamen, ac mediam naturam quasi referens.* Quidni ergo Notham vocemus nos Febrem Proportionatam, ex Continua, & Intermittente, sive ex utriusque succo radicali simul commixto progenitam? Quæ ergo unum tantum succum infringit China China, Febrem tantum ab eo principaliter succo prodeuntem, utut de utroque participantem, valet deprimere, non vero prodeuntem principaliter ab altero succo, quantumvis similem.

Quod si quis quærat, quibus regulis sit procedendum circa Corticis administrationem in iis Proportionatis, quæ Solitariæ non sunt, sed vel Symptomaticæ, vel Comitatæ, respondeo: rationem Febris Symptomaticæ sicuti facilius forsan potest competere Proportionatis, quam Intermittentibus (siquidem istæ queant esse Symptomaticæ) ita ex adverso reddere illas curatu difficiliores, quam istas, etsi Proportionatæ quoque sint naturæ cæteroqui Cortice medicabilis. Idque ob duplicem rationem, nempe & ob vitium, a quo pendent, tali remedio, ut reor, insuperabile, & propter adjunctam periodo Continuitatem, quæ grave quidpiam ulterius est, ab eodem remedio superandum. Si vero quæsitum restringatur ad Proportionatas Comitatas, responsio est, quod si Febris hujusmodi sit Comitata mero symptomate, utut gravi, & novum morbum simulante, hoc non obstat, quominus curetur Cortice, dummodo in illa prævaleat natura fermenti Subintrantium

proprii, concurranturque conditiones pro recto usu Corticis requisitæ, ut supra est explicatum. Sed si sit Comitata morbo vero, ipsa autem ex se videatur Corticem admittere, adhuc nonnisi cum summa incertitudine optati successus ille poterit exhiberi tum ratione continuitatis supra periodum adjunctæ, tum maxime ratione morbi connexi, *v. gr. Inflammationis*, *Erysipelatis &c.* qui morbus, licet ab ipsa Febre in facta suppositione progenitus, suas tamen, ut alibi dictum, potest jecisse in affecta parte radices, quibus se solo valeat subsistere, immo Febrem inde Symptomaticam gignere, sola interim periodo inutiliter sublata, siquidem ullo pacto in hujusmodi circunstantiis possit hæc submoveri.

Quod si morbus Febri associatus plane organicus fuerit cum læsione insigni, satis notum est, hunc reddere Cortici refractarias vel ipsas Intermittentes, nedum Continuas Proportionatas, quarum nonnullæ etiam Solitariæ huic remedio nonnunquam non cedunt, ut diximus, si nempe de natura simpliciter Remittentium a prædominio participent, multoque minus cedunt, si vere sint Remittentes simpliciter, aut si in ipsas jam prorsus degeneraverint.

Et hic assentiri plane non possumus *Cl. Mortono* Remittentes *omnes*, sive omnes non Synochos (data etiam eidem illarum distinctione in Legitimas, & Spurias) assignanti pro objecto actionis Corticis. Nos enim, licet æque ac *Mortonus*, ne dicam amplius, admittamus ut Cortice curabiles non modo eas Remittentes *Proportionatas*, quas ipse vocat *Legitimas*, seu *Simplices*, quæque vere sunt de natura Subintrantium, verum etiam multoties eas, quas vocat *Spurias*, seu *Mixtas*, quæque Malignarum, seu Perniciosarum characterem proxime induunt, quatenus Intermittentium ad instar *Comitatæ* sunt uno, vel multiplici verendo symptomate dummodo tamen in illis prævaleat fermentum Subintrantium, seu (quod idem est) Intermittentium, eo, quo explicuimus, modo: nihilominus, hac conditione deficiente, ab objecto activitatis ejusdem Corticis excipimus non modo *Remittentes* simpliciter a nobis dictas, verum etiam plurimas ex *Proportionatis* descriptis, ut supra, sive Malignæ illæ fuerint, sive non, eas videlicet, quarum fomes magis sit intra sanguinem, quam extra illum.

Certe, si attendantur probe scripta *Mortoni*, & quæ candide prostant in illius historiis, facile constabit, quod ubi Cortex aliquando munus suum non exegit (ut alicubi ingenue fatetur) in Febribus scilicet, quas ipse *Mixtas* appellat, quæque cum nostris vel simpliciter Remittentibus, vel Proportionatis quidem, sed de simplici Remittente maxime participantibus, plane coincidunt, Febris revera talis erat, qualis a nobis essentiali, licet quoquo modo Remittente, quam de Intermittente Subintrante participans. Atque hinc mirum non est, si eo casu cogitur concedere, *se haud raro sortem cæterorum Medicorum participasse*, *& restitutionem elasticitatis spirituum* in quibusdam Remittentibus Febribus, facile in Synochos degenerantibus, Cortice quamvis adhibito, *sæpe incerto*, *sæpe incassum tentasse*.

Ex alia parte, ubi in iisdem Febribus *Mixtis*, seu *Spuriis*, ut vocat (vocat autem *Mixtas* in sensu valde diverso a sensu nostro) ubi, inquam, in iisdem Febribus eventum felicem sortitus est, & Cortici, nec forsan immerito, gloriam tribuit, non raro tardiusculus, ut pariter fatetur pluribus in locis, & nonnihil difficilis fuit effectus, protracta videlicet ad consuetum tempus morbi judicatione. At bona venia tanti Viri tarda operatio Corticis copiose administrati mihi, ut alibi fassus sum, redditur suspecta non quidem de noxa, sed tantum de incertitudine, an illi adscribenda vere sit gloria, nec ne. Sed interim praxis illius felix id attulit certi, ut Cortice tuto possimus uti etiam in casibus ambiguis de effectu remedii, idque simul attulit utilitatis, ut major fiducia posthac liceat Peruvianum Corticem effœtis Confectionibus Cardiacis identidem substituere, ne dicam ob metum sugillationis anteponere. Anteponendum autem procul dubio foret, si quæ Auctor iste se observasse refert in Febribus de Proportionatis in Synochos malignas degenerantibus, velimus attendere, a quibus scilicet plures ex iis evasisse inquit, licet exacto tantum consueto morbi stadio, quibus Cortex ab initio fuerat oblatus, quam.

quam quibus oblatus non fuerat -- *Palam autem affirmo* (inquit ille) *me multo plures hujusmodi ægrotantes, Deliriis Subsultibus Tendinum, cæterisque id genus Symptomatis Malignis obsessos ab Orci faucibus Arte liberasse, ubi Antidoti usus curationem auspicabatur, quam cum ab initio alia quacunque Methodo uterer: modo cum accersitus primo essem, umbra aliqua Remissionum, & Exacerbationum superesset. Fundamentum curationis in Cortice semper jacio. Postea pro modulo ingenii, juxta normam Artis, quod a Symptomatis indicatur, efficio, atque haud raro cum optato successu curationem ad umbilicum duco*. Hæc Auctor ille, qui licet utilitatem remedii fortasse per hæc (me quoque judice) haud satis probet, illius tamen innocentiam in his quoque casibus videtur saltem sufficienter testari. Cætera, si qua sunt in ejus praxi, quæ aliqua castigatione indigere videantur, ea potius illius hypothesi, quam ipsi Praxi satis methodicæ adscribenda sunt, & condonanda. Sed & eadem quoque hypothesis, seu Febrium Ætiologia, etsi nobis nec arriserit in anteactis, neque arrideat modo, suis tamen non caret fundamentis, quoad plura solidis, plausibilibus, nec universim contemnendis, ut videre est apud eundem *Mortonum* in *Apparatu Curationis Morborum universalium*, ubi nonnullas etiam ex iis, quas in Scholiis ad ipsum *Lib. II.* protulimus, sibimetipsi opponit, & solvere satagit objectiones.

Ex qualicunque autem nostro in praxi dissensu contra facilis resultat conciliatio quædam tot contrariarum assertionum, quæ apud Scriptores minus exactos in hac materia passim occurrunt. Ajunt siquidem nonnulli, Corticem curare, præter Intermittentes, Febres quoque Continuas, atque Malignas, & aliqui non. Utrique recte, utrique minus recte; utraque etenim propositio de aliquibus Continuis, atque etiam Malignis vera est, de aliquibus falsa: quandoquidem juxta distinctionem nostram curat Continuas, necnon Malignas aliquas, & aliquas non curat; non vero curat omnes, aut curat nullas.

CAPUT IV.

Allata nuperrime distinctio de Cortice *in quibusdam Proportionatis utili, & in quibusdam inutili, illustratur quoad hanc postremam partem (de prima enim jam satis alias) nonnullis exemplis.*

EXEMPLA curationum Febrium Continuarum Proportionatarum, quas Cortex ad bonam frugem reduxit, plura retulimus, ubi *Subcontinuarum* etiam Malignantium, quæ non aliæ sunt ab his, *Historias* descripsimus, quibus illustrata jam sufficienter est ea pars nostræ distinctionis, quæ stat pro Corticis oblatione; quandoquidem in illis casibus Febrium continuitas erat per accidens introducta, & superaddita præexistenti periodo. Modo casus aliquot lubet describere, ubi in Proportionatis continuitatem essentialem cum accidentali tantum periodo sortitis, Corticis inefficaciam datum fuit experiri.

I. Corripiebatur in medio cursu prosperæ valetudinis *D. Comitissa Hyppolita de Savignanis Scapinella* Febre Tertiana duplici Continua, quæ inter Proportionatas est omnium frequentissima. Caussæ procatharticæ Febris hujusmodi plurimæ fuerunt tum in ratione victus, tum in violenta corporis exercitatione. Illius Exacerbationes, licet regulares, parum tamen conspicuæ erant in invasione, quæ sine ullo sensu frigoris, immo potius cum levi aliqua incalescentia paulatim obrepente fiebat, tantumque sensibilis circa statum erat ipsa exacerbatio; quemadmodum transacto vigore notabilis erat ejusdem remissio. Uti plethorica tractata est ab initio, semperque methodice in morbi progressu hujusmodi Ægrotans, quo toto tempore, spei ancipitis, atque metus identidem signa prodebat. In decursu morbi institit amantissimus Conjux exhiberi Corticem, memor, quod eadem ex Tertiana duplici Subintrante, immo Subcontinua acutiem veram acquirente, ope ejusdem Corticis, ipsoque tunc etiam suadente, ante biennium evaserat, sorte, qua diximus. Non ego assensum præbui, respondens: Febrem hanc dubio procul excedere vires Corticis, neque me velle subire cen-

suram vulgi; si citra successum, etiamsi citra noxam, illum exhiberem. Acquievit ille dictis meis, maxime cum spoponderim, me non prætermissurum occasionem, si quando eadem apparuisset. Vix transacta decimaquarta morbi die, reddito nonnihil manifestiore Exacerbationum motu, sed & insimul gravioribus factis symptomatis, & cessante, quod antea apparuerat, sudoris universalis rudimento, Capiteque demum satis gravato, cœpi timere, ne muneri meo deessem, si Corticem omitterem jam mihi propositum a Conjuge, & a clariore aliquantulum Febris periodo indicatum, in circunstantiis crescentis periculi, & Naturæ feriantis ab omni motu critico. Sed ne subirem calumniam in casu carentiæ fausti successus, quoniam Febris ab ortu visa erat essentialiter Continua, Chinam Chinam præscripsi sub forma boli cardiaci, mane, & sero sumendam. Duravit usus illius ad aliquot dies; sed æque perseveravit Febris de more increbrescens: Cognito invalido Cortice, usu illius abstinui, curationem aliis remediis pro varia morbi indicatione prosequutus: sed frustra: mille namque supervenientibus diris symptomatis, videlicet suppressione urinæ, nonnisi assidua ope catheteris per plures dies extractæ, & gangrænis hinc inde subortis, aliisque superadditis cruciatibus, die tandem morbi xxvij. obiit.

II. *D. Lucretia de Sigoniis Agnana*, post contractum ex numerosis gestationibus, & ex frequentibus abortionibus, successivisque hæmorrhagiis, habitum corporis subtumidum, & decolorem, præter morem suæ floridæ constitutionis, immo post superatam non multo ante acutam ægritudinem, a qua vix cœperat mediocriter resurgere, recidit iterum in Febrem Tertianam Continuam duplicem, exacerbationes inæquales, & plane inordinatas habentem, ac inconspicue cum quodam tantummodo sensu caloris, & vomiturione irregulari recurrentes, exiguamque simul, ac pariter irregularem remissionem sortitas; adeout potius mera Remittens, quam vera Proportionata dici posset hujusmodi Febris. Omni, qua datum fuit, arte, cautela, & industria curata fuit. Seriem remediorum hic prosequi, & indicationes eorum, foret inutile. Sat sit pro re nostra referre, quod post varias ambages, & plura exantlata Vitæ pericula, a die morbi undecimo usque ad decimumseptimum Febris tandem, Continua licet, cœpit ad notabilem remissionem redigi, & typo Tertianæ duplicis, uno die gravioris, altero levioris, perspicue distingui: quodque magis est notatu dignum, Exacerbatio ipsa, præsertim validior, aliquo frigore signabatur in morem Accessionis Intermittentis. Per tres Circuitus completos, nempe per dies quinque hunc motum observavi, nec tamen Corticem præscripsi: immo Conjugi, qui alias eodem remedio convaluerat, illum proponenti primis diebus obstiti, sperans vigesimaprima die, si non solutionem morbi, saltem permutationem in melius. Sed res aliter cessit; tertia siquidem fortior Exacerbatio, utut suo frigore, levi quidem, ac horrore insignita, ferocem se prodidit in statu, & Ægrotantem male vexavit. Quamobrem transacto jam tertio septenario, & rebus, meliore licet facie quoad speciem, in pejus tamen ruentibus quoad rem ipsam, Conjugi filiis onusto morem gerendum duxi, prompta Corticis præscriptione. Peractum est id partitis vicibus, & dosi medica, sed quæ Febrem debuerat sistere: attamen jugiter perseveravit, iisdem pertinaciter recurrentibus, obscuriore licet motu, Exacerbationibus; quare cum inanem experirer Corticis operam, postquam in ejus usu sufficienter perstiti, ab eodem feriatus sum, ad consueta iterum remedia revertens. Cum vero nulla proficerent, vocatus est in consilium *D.* quoque *Davinius*, Ægra tamen ad extremum prope redacta. Is viso gravissimo Ægræ statu, & intellecta morbi serie, ultimisque periodi Febrilis motibus, neque conscius de China China oblata (oblitus siquidem fueram in tumultuaria, & inutili Consultatione, de hoc remedio inter tot alia eistinctam mentionem facere) ad me conversus, dum egrediebamur domo Ægrotantis, quam solo fere prognostico dereliquimus, dixit: parum abfuisse, quin proposuerit usum Chinæ Chinæ, atque tantummodo abstinuisse, eo quia a me in illius oblationem proclivi, nullam de ea mentionem factam fuisse observaret ne per modum quidem dubitationis, cum tamen cæteroqui remedium tentari posse videretur, nisi Ægra jam foret suo Fato propinqua.

Narra-

Narravi propterea, quæ immemor subticueram, quæque incassum tentaveram, refundens omnem culpam in ipsam naturam Febris ab ortu Continuæ. Suspicatus tamen sum insuper de aliquo Uteri vitio organico, sive alterius Visceris infimi Ventris, puta, Pancreatis, aut aliarum Glandularum Mesenterii; sed hujusce suspicionis nonnisi remota indicia, nulla vero proxima, aut immediata mihi præluxerant. Vixit illa per duos adhuc, vel tres dies, irritisque omnibus, quæ administrare licuit, remediis, die morbi xxxiij. desiit vivere.

III. Clarius adhuc inefficaciam Corticis in Febribus Continuis ab ortu, & per accidens periodicis, patefaciet sequens casus, cujus compendiaria quidem, sed per singulos dies disposita series hic exhibetur. Egregius, Clarusque Adolescens *D. Antonius de Roncaleis* æstate anni 1709. correptus est Febre, quæ cum nullo rigore, aut frigore illum invasit. Habita est pro Ephemera, ut quæ post 24. horas plurimum remisit; sed paulopost, secunda nempe die, circa vesperas iterum recruduit pariter sine frigore, sed cum vomitu, & stomachi angore, Tertianæ incipientis ad instar, & per dies pares sese moventis. Protrahitur Febris per totam tertiam diem æqualiter intensa, & sine ulla exacerbatione. Exhibetur ea die *Ol. Amigd. dulc. ad unc. iv.* subsequiturque modica dejectio biliosa, nec amplius redit vomitus, vel angor stomachi. Quarta die mane adhuc intensa est Febris contra expectationem; quare sanguinis missio, quæ cæteroqui statuta erat, ob id suspenditur, ejusque loco offertur cibus ob metum exacerbationis, citioris futuræ creditæ, respectu habito ad secundam diem. Et revera circa meridiem quartæ diei valide exacerbata est Febris, ut suspicatus fueram: quod Ægrotanti ansam dedit, ut a me avide statim Corticem expeteret, quem sciebat plurimis graviter febricitantibus opem tulisse; sed cum respondissem, Remedium illud non satis aptari huic Febri, acquievit ille quidem, sed animo turbatus est; illique propterea spopondi, me oblaturum Corticem tempore opportuno, quotiescunque Febris remedium admitteret. Quinta interim die mane missus est sanguis, remissa aliquantulum Febre. Vespere subsequuta est Exacerbatio, obscura quidem dum fieret, sed paulopost manifesta. Fuit hæc omnium levissima præter expectationem. Sexta die mane admodum remissa est Febris, Ægerque visus est ab apyrexia non admodum distans. Successit ante meridiem Exacerbatio cum levi, brevique extremorum prefrigeratione. Tunc credidi, Febrem disponit ad acquirendam naturam, & motum Cortici obsequentem, si opus fuisset offerre; de quo tamen ut certior fierem, & remissionem illius Exacerbationis, & motum alterius correspondentem solicitus expectabam. Modice intensa ea fuit: cum tamen esset in statu, circa vesperas Æger animo deliquit citra causam manifestam, Febrisque ultro protracta est. Septima die, perseverante Febre, nec alvo satis fluente, præscribitur clyster ex Lacte, & Saccharo, quem diutius retinet, ægre fert, ac tandem reddit, summe biliosa, ac spumosa dejiciens, & animo rursus delinquens, dum sedens alvum exonerat. Post meridiem durante adhuc ultima exacerbatione frigidiuscule sudat cum pulsu minuto, & celeri. Propterea rebus in præceps ruentibus, & respectu habito ad prægressas Febris periodos qualescunque, confestim exhibetur Cortex *a drach. ij. ß.* Octava die mane exhibetur iterum *ad drach. j. ß.* utraque tamen vice sine fructu: sequitur siquidem pari passu Febris, ac sudatiuncula subfrigida. Vespere videtur pulsus tantillum resurgere, sed parum: quamobrem circa finem octavæ iterum præscribitur Cortex *ad drach. ij.* Nona vero, ne quicquam intentatum relinquerem pro salute Adolescentis plurimis nominibus mihi carissimi, eundem Corticem (quoniam aliunde non erat sperabile auxilium) per clysterem administrari jussi *ad drach. v.* sed semper incassum; in fine siquidem ejusdem nonæ diei frigide suadens, e vivorum statione sublatus est.

IV. Denique decumbebat Mutinæ ex non levibus animi pathematis *D. Ludovicus Maggius* Canonicus Carpensis sexagenarius, gracilis, & delicatulus. Febris, qua detinebatur, Tertianæ duplicis Continuæ regularem typum servabat. Et cum in ea æque elucesceret ratio continuitatis, ac ratio periodi, utra pars prævaleret, haud potui dignoscere: cum tamen admodum sensibilis esset status ho-

ris quotidie remissio, Subintrantem potius, quam mere Remittentem, Proportionatam hanc suspicabar. Progrediente nonnihil morbo, cœpere admodum obscuræ fieri exacerbationes, & remissiones, quæ prius satis patenter sese prodebant. Metuens ego proinde, habito respectu ad virium imbecillitatem, & tenuitatem pulsus, ne Æger, consuetis licet ab initio jam satis methodice tractatus remediis, impar progressu temporis evaderet ferendo morbos in dies crescenti, decrevi Corticem illi præscribere mane, & sero *ad drach. ß.* ex cujus remedii usu ad paucos dies continuato omnis plane sublata est exacerbatio Febris; restitante tamen jugiter tenui illo, sed tenaci, ejusdem filo, quod pariter ante usum Corticis, tempore quoque majoris remissionis superstes esse consueverat. Vere tam exiguum erat illud, ut vix nomen Febris mereretur: quare Æger ipse sanum se reputans instabat, ut eum dimitterem ad patrios Lares. Illi tamen annuere non potui, quia nondum extinctum noscebam incendium, cujus fomes alter adhuc vigebat. Uno verbo: postquam per aliquot dies satis vegetus visus fuit, paulatim illi cœpere atteri vires, cœpit vox clangosa fieri, oculi rubore, ac lippitudine quadam perfundi, somnus diuturnus, & intempestivus, placidus licet, ac levi caput obruere, & ipse tandem vix febricitans, nec se febricitare noscens, aut credens, insensibiliter deficere. Quod demum plane contigit circa vigesimam-quartam, ni fallor, morbi diem, qua placide, & sine ullo doloris, aut molestiæ sensu, perpetuo quievit, me in posterum relinquens ancipitem de usu, & virtute Corticis in hujusmodi Febribus Periodicis, quæ simul stabilem quandam, fixamque, utut levem, continuitatem sunt ab exordio sortitæ. Opinor equidem, ut ingenue loquar, quod ille valde citius obiisset, ni sumpsisset Corticem; Febris namque, pensitatis pensitandis, satis se prodebat pro Corruptiva cruoris, & Individui; sed æque censeo, quod dum absorpto fermento extraneo, quotidie influente, sublata est effervescentia periodica, ita & sublata sit occasio, etsi periculo plena, ipsi cruori, forsitan (si per moderatam effervescentiam licuisset) se defæcandi in progressu (quod tamen præ imbecillitate Ægri minime videbatur sperandum) ab impuritatibus in eodem stabili contubernio præexistentibus, a quibus postmodum per sepultam quandam, & inconspicuam ebullitionem citra ullam despumationem effervescentibus, ultima tandem, æque ac si Cortex fuisset omissus, Ægrotanti illata est clades.

Ex his casibus selectioribus, & ex aliis nonnullis, quos possem adducere, immo & ex quibusdam allatis inter infaustos, *Lib. III. Cap. V.* recensitos, satis constat, quam incertus sit, & sæpe quam inutilis usus Peruviani Corticis in illis Continuis Proportionatis, quibus plus inest de natura Febris Continuæ simpliciter Remittentis, & per accidens periodicæ, quam de natura Subintrantis, ac Periodicæ, ac per accidens tantum continuæ; Febris enim quo magis recedit ab Intermittente, & accedit ad Continuam; eo magis se subtrahit actioni Corticis, atque adhuc eo magis, quo magis continuitas illius accedit ad æqualitatem intensionis, atque tenoris.

Eam ideo mihimetipsi metam posui, quam in superioribus per extensum explicui circa usum illius in Febribus Proportionatis, mea qualicunque fretus experientia, cui aliquam, crassiusculam licet, conatus sum adaptare rationem. Cæterum, si cui lubeat ulterius experiri, experiatur; puto quidem sine noxa, sed & puto sine fructu saltem sensibili: quamvis me non lateat, nonnullos Febribus Proportionatis de natura Remittentium potius, quam Subintrantium, laborantes, & Cortice tractatos feliciter convaluisse, sed exacto tantum Acutorum cursu; cujus rei præter Auctorum testimonia, plura ipse possem adducere exempla. At China China, ut pluries sum fassus, propter excellentiam suam habet hoc præjudicium in existimatione mea, ut, cum soleat, ubi convenit, non modo semper prodesse, sed & cito, & manifeste, eo ipso, quod cito, & manifeste, non profuit, minime credatur a me ullo pacto profuisse; ad differentiam aliorum plurium remediorum, quæ cum nec cito, nec manifeste (utinam aliquo saltem modo) prodesse soleant, etiam tunc creduntur profuisse, cum non profecerunt, dummodo res, etsi forsan aliunde, bene cesserit. Quos tamen protuli infaustos eventus, non protuli quasi cladem illorum Cor-

fex intulerit), & quasi alii felices non prostent, ad salutem, sed non citam, ut dixi, pendente usu Corticis, perducti: verum lethales consulto selegi, ut ostenderem, illum aliquando certo in descriptis circunstantiis satis non profuisse, quod æque certo ostendi non posset in casibus exitum felicem sortitis, dum talis exitus oblationi Corticis (etsi tardiuscule tantum, non vero celeriter, ut Intermittentibus assolet) successisset. De reliquo sicuti potest Medicum decipere Febris Proportionata, a prædominio Remittens simpliciter sub specie Febris a prædominio Subintrantis, & videri Cortice sanabilis, licet revera non sit, ut in relatis postremo casibus, ita potest decipere Proportionata, Subintrans a prædominio, sub specie Febris a prædominio simpliciter Remittentis, ac videri ex iis, quæ sunt Cortice inexpugnabiles, & tamen revera eodem Cortice nonnunquam curari; quod non semel mihimetipsi contigit hac in re quandoque minus plana cespitanti. Ideo ubi prædominium Continuitatis sit minus perspicuum, sitque ex una parte locus rationabili dubietati, an Febris Proportionata sit Cortici cessura, nec ne, & ex alia parte sit rationabilis suspicio de aliorum remediorum invaliditate, minime improbare possum animositatem Medici, qui spretis Detractorum calumniis innoxium medicamentum, etsi tunc ob vigoris circumstantias incerti, tentare velit.

Caveat tamen in hoc, ne sibi aduletur, tribuatque remedio plusquam par sit, si res ex voto successerit; sed videat, num illi, an aliis remediis, vel Naturæ adscribenda sit sanitas; facillimum quippe hic est incidere in Paralogismum appellatum, *Ex non causa ut causa*. Sicuti enim non valet hæc illatio - *Æger tandem mortuus est sumpto Cortice; ergo propter Corticem* ita neque valet hæc alia - *Sanatus tandem est sumpto Cortice; ergo propter Corticem* - ad summum enim inferri potest - *Ergo Cortex non obfuit Curationi*. Sanitas autem, quando a Cortice vere procedit, facile dignoscibilis est ex insolita, qua acquiritur celeritate; non sic in aliis casibus. Si quid ergo certi quis diutius observet in hac materia, quod ipse non satis observarim, facto prius, ut decet, serio, ac diligenti examine, in publicam demum utilitatem fideliter referat. Id forsan quondam nobis sperandum erat a Doctissimo *Lancisio*, ut juvat conjectare ex paragrapho Epistolæ Illius ad me conscriptæ, quem retuli jam *Lib. II. Cap. VIII. in Schol. ad Mortonum* pag. 188. quandoquidem certior factus, Virum hunc Amplissimum e vivis decessisse non sine gravi jactura antequam suas edidisset, quas ibidem recensuit, circa hanc materiam Observationes, ut illas edidisse, ex eadem Epistola falso fueram suspicatus.

Hallucinationi meæ haud multum absimilis ea fuit, quæ nuperrime, ut subaudio, occupavit nonnullos, quibus visæ nunquam fuere *Constitutiones Epidemicæ Mutinenses*, olim a *Cl. Ramazzino* conscriptæ, exordio ducto ab anno 1690. ad usque annum integrum 1694. quæ sane hallucinatio, quoscunque corripiat earundem Dissertationum ignaros, mihi dubio procul apud hos notam hominis toto hoc Tractatu parum veridici statim inuret. Putarunt ergo hi, falso licet, eundem *D. Ramazzinum* tunc apud nos Medicinam facientem, in eisdem Constitutionibus suis argumentum meum (quod ego Medicis Nostratibus ante annum 1695. nedum intactum, sed & ignotum asserui) aliquo saltem modo tractasse; idque illis visum est posse deduci ex iis, quæ Vir iste Cl. prodidit in Eruditissima Dissertatione sua recens edita *De Contagiosa Epidemia, quæ in Boves irrepsit*, ubi de China China, verba faciens, meorumque interim assertorum veritatem propria auctoritate confirmans, hæc habet. *Equidem hoc præsidii genus in febribus periodicis miranda præstat, ac præsertim in tertianis intermittentibus malignis, quæ in ipso impetu accessionis ægros interdum necant, quarum febrium in Constitutionibus meis epidemicis Mutinensibus mentionem habui; hoc enim febrifugum fermentum illud malignum sive penitus restinguit, sive ita enervat, ut periculum illud tollatur, ne æger in ipso febris accessu intereat.*

Textus autem hujusmodi sensus nec est, nec esse potest, quantumvis esse credatur, aut videatur, Auctorem hunc promulgasse in Constitutionibus suis Epidemicis, aut eo tempore novisse, *Corticem Peruvianum mirandam præstare in Tertianis malignis Intermittentibus, quæ in ipso impetu accessionis ægros interdum necant*, quales reapse sunt, quas descripsit

olim

olim *Mercatus*, mox *Mortonus*, & ego tandem. Ibi enim de istiusmodi Febribus vere nec egit ille, nec mentionem fecit, cum vix obiter innuerit, in Tertianis Febribus *diuturnis*, & *contumacissimis* a se descriptis, quæ *ut plurimum* (sunt ejus verba) *citra malignantis suspicionem* populariter grassabantur, *malignum quid nihilominus aliquando etiam adfuisse*, vel eas, *cum protractiores erant*, *in malignas non nunquam degenerasse*; subdens insuper, quod *præ multitudine hominum decumbentium pauci extincti fuere; ac potius ex diuturnitate morbi, & frequentibus recidivis, quam ex Febris vehementia succubuere*. Sed quotiescunque etiam ex vi paucorum verborum, quæ supra recensui, mentionem aliquam de Perniciosis nostris ipsum implicite habuisse quispiam contendat, quod parum refert; tantum tamen adest, ut Corticem Peruvianum in iis Febribus, immo in ullis primæ *Constitutionis*, seu *Dissertationis anni* 1690. (quæ potior est in hac materia) commendarit, ut contra asseruerit, eundem Corticem in illis omnibus *insalubrem* plane, *dolosum*, ac *noxium* extitisse, quemadmodum late videre est *num. xv.* & *num. xlvij.* ejusdem Constitutionis. Et propterea illud remedium in *Quartanis* duntaxat, ac *Diuturnis* Febribus, & quidem *in Calidis tantum*, *ac siccis constitutionibus* cum *temporum*, tum *humorum*, minime vero *in frigidis*, & *humidis*, generaliter usurpari posse, ac revera anno 1691. ad easdem *Quartanas*, & *diuturnas* Febres fuisse feliciter usurpatum, prodidit in sola *Constitutione* ejusdem anni 1691. *n. xxxiv.* *circa finem*, & *num. xxxv.* quemadmodum parum utiliter, ut cum detrimento adhibitum fuisse in *Lentis* Febribus, Peticulari male judicatæ succedentibus retulit *in Constitutionibus* annorum 1692. 93. & 94. *num. xxxij.* & *num. lvj.* Quæ cum clarissima sint, & prostent cuique, non est, quod quisquam nisi cohærenter ad ea textum allatum veluti interpretari, quasi nempe dicat Auctor ingenuus in confirmationem assertorum meorum, ut conjeci, utque fas est credere de Amico imminentis editionis Tractatus mei optime conscio), quasi, inquam, dicat Sibi *modo* notum esse, Corticem Peruvianum miranda præstare in Febribus Periodicis, & præsertim in Tertianis Intermittentibus malignis, quæ in ipso impetu accessionis Ægros interdum necant: cujus generis, aut naturæ Febrium, aliquo modo participes dici posse, putat nonnullas earum, quas descripsit in prima ex Constitutionibus suis, licet tunc ad illas eundem Corticem parum salubrem crediderit, talemque se reperisse ea saltem constitutione, persuasum habuerit.

Atque his quidem ita se habentibus (ut ad rem nostram reditus fiat) ne quæso dedignetur perpendere quisquis plurima, a nobis circa praxim hujusce remedii haud satis forsan in anteactis dilucidata in clariorem lucem, ut optandum est, aggrediatur evehere, ne, inquam, dedignetur perpendere qua diligentia, qua cautela, & examine, item quam longa; & accurata experientia sibi sit opus, priusquam quidquam certi valeat decernere. Quamvis enim supra laudatus Vir post repetitam, & firmam, ut illi tunc visum, plurium annorum observationem, & experientiam usque ad totum nempe annum 1694. tam trepidanter, tam restricte, immo non raro tam sinistre fuerit opinatus de Cortice in Constitutionibus suis (licet, ut verum fatear, etiam sic sentiens eminuerit velut insignior Corticis fautor inter omnes, quotquot tunc aderant, & in hanc usque diem perstitere in hac Urbe, Medicos) quamvis, inquam, tam scrupulose tunc fuerit opinatus de Cortice; facta nihilominus progressu temporis animadversione magis exacta, admodum diversimode sensit. Etenim, perspectis paulopost, ac præsertim anno 1696. illius viribus, cum scilicet ego ipse cæteroqui proxime periturus remedium simul, ac sanitatem uno haustu potavi, eodem *D. Rammazzino* spectante, atque calculum suum apponere non renuente, cognitaque pariter in aliis casibus haud minoris momenti tanti medicaminis efficacia, ut prostat in *Historiis meis pag. 314. & seq. pag.* 141. & *pag.* 423. his, inquam, omnibus ob eo satis perspectis, aliisque deinde, ut reor, ex propria praxi depromptis, longe majora, & longe magis favorabilia scripsit Ille de hoc celeberrimo Febrifugo. Sic in *Orationibus*, seu Prolusionibus suis in Patavino Athenæo subinde habitis, & typis editis, ac signate in *Prima*, *Tertia*, & *Septima*, ut & in nuperrima Dissertatione *De Contagiosa Boum Epidemia*, tam late, tam-

tamque magnifice loquutus est de virtute illius, velut cujusdam *remedii plane divini*, *quod quolibet*, ut inquit, *anni tempore, in quacunque regione, ætate, sexu, temperamento, ad Febres periodicas exterminandas miranda præstet*, ut, posthabita in concursu recentioris, certiorisque palam repertæ (neque enim aliud potest inferri) priore experientia, minime veritus fit, suam quadantenus mutare sententiam *more scilicet Magnorum Virorum*, ut de Hippocrate ajebat *Celsus*, *& fiduciam magnarum rerum habentium*. Utinam vero ipsum aliquando imitentur ii, qui non satis adhuc experti, in veritatis tamen injuriam, & in damnum publicæ utilitatis expresse sunt obloquuti de Cortice, ut & ii, qui favore illius nimium præoccupati nimia pariter, ac sæpius inania præcoci calamo scripsere hactenus, vel posthac scripturi sunt de eodem. Sed tam laudabilis animi candor raro visitur, ut qui datus est tantum *Magnis ingenii*, *multaque nihilominus habituris*; *nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt*: quamvis id revera Viros omnes cultos deceret, ac bene moratos, *in eo præsertim ministerio* (omnia sunt verba ejusdem *Celsi*) *quod utilitatis causa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est*.

CAPUT V.

Proficuus asseritur Peruvianus Cortex, primo *ad Febres Complicatas vulgatiores, puta*; Hemitritæos; *&c.* secundo *ad Lentas, præsertim Puerorum*, Hecticas *abusive dictas*. *Confirmatur exemplis postrema hæc assertio*. *Demum ad Febres singulas indigitandas, quibus utilis est* China China, *& quibus non, universalis earum Categoria, & varia insimul metamorphosis*, Corticem *modo admittens, & modo respuens, iconice exprimitur, ac explicatur*.

OMNES dari, vel esse possibiles, quas tradiderunt Antiqui, Febrium Complicationes, haud facile admiserim; dari plurimas, haud facile negaverim. Juxta illos complicari possunt Febres Putridæ dictæ cum non Putridis, ut quando Febris periodica Hecticæ copulatur in Tabidis; quod passim videmus. Item commisceri possunt Putridæ cum Putridis, & hoc pluribus modis, nempe vel per Complicationem continuarum cum Continuis (atque hæc, quam *Fernelius* vocat potius Confusionem Febrium, quam veram Complicationem; reapse mihi videtur confusio non modo Febrium, sed & quodammodo intellectuum) vel Complicationem Intermittentium cum Intermittentibus, tum ejusdem, quod facile, tum diversæ speciei, quod non ita facile, vel denique per implicationem Intermittentium cum Continuis: & hic quoque aliqua fortasse contingit hallucinatio. Inordinatæ siquidem Febrium præsertim Intermittentium, mox & Proportionatarum reduplicationes sæpe Medicis imponunt specie Hemitritæi, seu Semitertianæ, aliusve consimilis Monstri, ne dicam cum nonnullis, Chymeræ. Ex opposito ea, quæ nonnumquam visitur in typis inordinatis Febrium nunquam desinentium ordinata vicissitudo, itaut stato ordine, quandoque bis in die, quandoque una die bis, & altera semel, adeoque ter inter duos dies, Febris recrudescat, itemque non multo post unam invasionem nova reduplicatio succedat. ista, inquam, vicissitudo, & alia quævis consimilis in praxi non semel obvia tollere videtur perpetuæ, qualem nonnulli reputant, imposturæ suspicionem. Datis itaque ad abundantiam, quidquid sit de veritate rei, ut possibilibus combinationibus Veterum ante memoratis, vel saltem earum plurimis, facile est ex dictis colligere, quid de singulis sentiendum sit quoad usum Corticis in iisdem.

Si enim commisceantur Putridæ cum Hecticis, diximus jam, experientia duce, illas per Corticem non submoveri, vel si leniantur, aut quoquo modo sisti videantur, hoc non impedire, quominus Ægrotans tabe consumptus suo tempore ad interitum ruat.

Si possibile sit complicari Putridas Continuas cum iisdem pariter putridis Continuis, certum est, quod si ambæ, vel etiam alterutra ex illis (cujusmodi duorum casuum prostrat icon in Arbore nostra, data eorum possibilitate) si, inquam, ambæ, vel alterutra ex illis sit de Continentium stirpe, Cortex non proderit; si vero fingantur duæ Continuæ Proportionales, suspicandum merito est,

to est, ne parum prodesse possit adversus duos hostes remedium, quod uni ex illis sæpe non sufficit; vix enim perceptibile est in casu posito, quod in massa sanguinea non sit tale (sive præexistens, sive noviter cumulatum) taliterque radicatum fermentum, ut vires Corticis eludat, etiamsi aliqua extranei cujusdam accedat portio, cæteroqui eodem Cortice domabilis.

Quod si Complicatio sit Febrium Intermittentium cum Intermittentibus, sive illæ dicantur esse diversæ, sive ejusdem speciei (in qua linea octo simul Tertianas in eodem Ægro dari posse *Caprilius* non dubitavit asserere) extra dubium est, illis quomodolibet commixtis, ac per varios subintrantium, seque mutuo, ac diversimode excipientium paroxysmorum, recursus, Continuis per accidens factis, Peruvianum Corticem strenue opitulari, ac si forent disjunctæ, atque discretæ: dummodo non eo usque sinantur progredi, ut jam continuitatem essentialem, ac fixam, & in massa ipsa sanguinea stabiles radices agentem acquirant, aut acquisierint.

Major difficultas versatur circa complicationem Intermittentium cum Continuis, non Continentibus quidem, quæ, quoquo modo adsint, vim Corticis solent enervare, sed Proportionatis: cujusmodi esse dicuntur Semitertiana, aut Hemitritæus, cum scilicet Tertianæ Continuæ Quotidiana Intermittens, vel Tertianæ Intermittenti Quotidiana Continua copulatur. Circa hanc rem, quæ non æque explicatur ab omnibus (cum aliqui ex Continuis symptomaticis, & Inflammatoriis, simul ac ex Intermittentibus Hemitritæos componant, alii ex variis, & inæqualibus Intermittentium tantummodo commixtionibus) fateor, me quoque non parum hæsitare, & probabiliter credere, famosam hanc febrem esse de Tertianarum Intermittentium, multiplicium tamen, puta duplicium, vel triplicium genere, quæ in hac Febris specie suas adeo frequenter repetunt Accessiones, ut illam non modo crebris rigoribus, & horroribus suis reddant toto decursu Horridam, sive Horrificam, verum etiam tali intensione assidue præditam, ut simul de genere Continuarum ab ortu eandem repræsentent. Et revera tam facile est, ut licet Continua suapte natura orta non sit, talis tamen ob rationes recensitas evadat, simulque Maligna, & sæpissime lethalis nostræ aliquando Subcontinuæ malignantis adinstar, ut non prorsus immerito ex Continua, & Intermittente quodammodo conflata dicatur.

Si itaque Hemitritæus, aut Semitertiana vere procedat, ut suspicor, ex Tertiana Intermittente multiplici (Veteribus ipsis, saltem aliquibus, non plane dissentientibus) sive ex crebro, & æqualiter inæquali fermenti Tertianam producenti influxu, patet, quod activitas Corticis valide, cito, ac frequenter oblati, par est morbo vincendo, dummodo id fiat, antequam Febris essentialem continuitatem acquirat, quod in enarratis circumstantiis proxime imminet. Cæterum quæ primis diebus apparet in Complicatis hujusmodi Febribus continuitas, sæpe non est essentialis, qualis creditur; idque conspicuæ pulsuum concentrationes identidem contingentes palam testantur. *Quamvis Febres quædam* (inquit satis apposite hoc loco *Sennertus*) *continuæ videantur, si tamen sæpius fiat pulsus contractio, illa novi paroxysmi, novique materiæ motus indicium est*. Ob hoc igitur in Semitertiana, sic dicta, Corticem opportuno tempore exhibendum censeo, & data occasione nonnunquam fidenter exhibui: nec de felici successu inexpertus loquor.

Si vero, juxta communiorem Antiquorum, Febrem istam ex Continua Proportionata, & ex Intermittente prognatam quis velit, cum in illa duplici titulo prævaleat natura Febris Intermittentis, aut Periodicæ, & minore parte concurrat in eam natura Continuæ (ipsa siquidem Proportionata Continua participat aliquo modo de ratione, ac fermento Febris Intermittentis; ut diximus) major est probabilitas, quod in ea debeat esse proficuus, quam inutilis Cortex, dummodo ille viriliter, ac tempestive offeratur: nisi videlicet jam Febris Intermittens, crebris, & subintrantibus reduplicationibus suis, ipsi Continuæ, ejusve præexistenti fermento suppetias contubernales attulerit, ipsius præexistentis fermenti naturam adeptas; vel nisi id fuerit jam subortum, quod non raro assolet, & quod ad Semitertianæ generationem concurrere autumat idem *Sennertus*,

nertus, fretus auctoritate *Spigelii*, & aliorum; videlicet, nisi aliqua lateat in imi Ventris visceribus inflammatio, quæ Febri, cæteroqui Intermittenti, fixam continuitatem adjungat, Febrem siquidem Semitertianam censet ille (suntque ejus verba) *ex Febre Primaria*, & *Symptomatica componi*, & *primo quidem natura sua Intermittentem Febrem esse*, *cui postea continuus calor accedit ex inflammatione Ventriculi*, *Intestinorum*, & *vicinarum partium*: quo casu nisi Cortex propinetur, priusquam fiat inflammatio actum est; cum hujusmodi Febris & ex hoc capite, & ex more suo fit pravæ supra cæteras indolis, itaut non modo maligna, verum & epidemica, & contagiosa, & lethalis præ aliis merito reputetur, unde illud *Q. Sereni*

Mortiferum magis est, quod Græcis Hemitritæum
Vulgatur verbis ——

Exempla tamen curationum Hemitritæi, etsi adeo periculosi, usu Corticis absolutarum exhibet, ut alias diximus, *Badus*; item & *Restaurandus* Capite peculiari -- *De Cura Hemitritæi per Chinam Chinam*; ubi animadversione dignum est Scholium *Cl. Nigrisoli* circa Febres hujusmodi Complicatas; quæ omnia consulat Lector, nosque a longiore circa hanc materiam eximat mora.

Quoad secundum in titulo propositum, nempe an China China conveniat Febribus *Lentis*, & Puerorum Hecticis, saltem abusive dictis, distinguere oportet Lentas, quæ de genere Symptomaticarum ac Continentium sunt, & quæ sunt de genere Intermittentium a radice, ac proinde Essentialium, quemadmodum utraque species distincta est in Arbore infra posita. In primo enim casu Corticem non congruere, seu saltem non sufficere, jam satis constat ex pluries dictis. In secundo vero casu nullus dubito, quin conferat, saltem utplurimum (quantum novi in praxi) immo quin absolute conveniat, usquequo in Lentis hujusmodi aliqua subcernitur originariæ periodi umbra, ut explicite monet *D. Acquin*, qui egregie præ cæteris sphæram activitatis remedii paucis distinxit, ac circumscripsit; quare etiamsi, rebus nimis ultro provectis, per accidens China fortasse non profit, attamen fidenter dico, quod rationabiliter, & tuto exhibetur; quoniam convenit naturæ intimæ ipsius Febris. Quamobrem pro statuenda oblatione illius, sufficit dignoscere Lentam a fermento Intermittentium pendentem, & gravibus viscerum vitiis (inter quæ non connumero vulgares obstructiones) minime copulatam, sufficit, inquam, dignoscere illam a Lenta ex radice Continentium Symptomaticarum, & ex gravibus viscerum læsionibus pullulante. Hoc autem unicuique in arte versato non admodum difficulter videtur posse innotescere; quandoquidem ex ipsius Ægrotantis relatu potest quilibet doceri, num Lentam illam diuturna Intermittens præcesserit, & ex seipso cognoscere (posito, quod Hecticam veram a meris Lentis discernat) an aliqua in Lenta hujusmodi observari possit incrementi, & decrementi qualiscumque nota: illius quidem per unguium v. gr. livorem temporaneum, ne dicam perfrigerationem: istius vero per interpolatas v. g. nocturnasve sudatiunculas, vel per alia quælibet obscura saltem periodi indicia. In quibus circumstantiis, aliisque similibus, si Febris Intermittens sive duplex, sive triplex, sive alterius compositionis præcesserit, immo aliquando, præsertim in Pueris, etiamsi non præcesserit, sed præcesserit Febris Continua, dummodo tamen in Lenta succedente appareat levis aliqua imago periodi, Cortex exhibendus est cum spe boni exitus, si non certa, saltem probabili, & omnis suspicionis experte. Quod intelligendum est etiam, quamvis Febris diuturnitas Cachexiæ rudimenta simul induceret, habito tamen aliquo ad hujusmodi circumstantiam respectu, simulque habita consideratione, quod a Cachexia ipsa ortum, aut fomitem Febris non trahat: tunc enim referenda esset ad Lentam Symptomaticam vires Corticis eludentem. Hac conditione absente, & concurrentibus reliquis antedictis, Cortex in Lenta ipsa non sine spe propinandus.

Idem dicendum de Lentis illis, quæ Pueros peculiariter vel ex prægressis Intermittentibus, vel ex simplici etiam *Adephagia*, seu ingluvie obsidere solent, & *Hecticarum* nomine *abusive* audiunt, nam præterquamquod ab Hecticis veris videtur excipere *Hippocrates* ætatem infra completos pubertatis annos constitutam, experientia ipsa solet ostendere, Febres istas

istas a cruditatibus genitas ad Cachexiam sæpius, quam ad maciem Hecticæ veræ, sequacem deducere: etsi, eas cum macie quoque conjungi, nequaquam inficiet; quo casu si macies ad conspicuum gradum producta sit, Corticis effectus valde incertus redditur; non tamen ideo semper ejus usus omittendus. Quamobrem in istis Puerorum Lentis sive ex præcedentibus Periodicis, sive ex nimia voracitate, & ciborum ingurgitatione procedentibus, videtur peccare vel fermentum Intermittentium, vel materia aliqua ejusdem farinæ, vel saltem analoga, quæ ab usu Peruviani Corticis post universalia congrua propinati correctionem non levem potest recipere, ut non semel usus me docuit, utque melius patefacient nonnullæ ex sequentibus Historiis, quibus alias etiam curationem Lentarum in diversis ætatibus exhibentes placet immiscere.

I. Anno 1696. memoratus alias *D. Comes Andreas de Sanctis* tunc impuber, ex frequenti, ac intempestivo usu fructuum præsertim, & bellariorum, aliarumque rerum saccharo obductarum, incidit in Febrem Acutam Continentem (convaluerat autem non ita pridem ex diuturna Quartana sponte soluta) & periculo plenam, cujus symptomata & gravissima fuere, & insolita, adeout etiamnum ambigam, num ea Febris fuerit simul Variolosa, propter peregrinam quamdam eruptionem cutaneam innumerarum pustularum, variolas quodammodo, sed admodum imperfecte, ac abortivo fere dixerim modo æmulantium. Febre non integre judicata, supervenere insignes Abscessus ad articulos, aliasque corporis partes, sanie, & pure summe fœtido abunde scatentes, qui Ægrum una cum *Lenta* quadam Febricula ad insignem maciem deduxerunt, nec nisi post bimestre saltem spatium sanati sunt, & ad cicatricem perducti. Illis nihilominus plane consolidatis eadem remansit superstes Lenta Febricula, crescente in dies totius corporis macie, nihilque proficientibus iis, quæ pro Febre extinguenda, & pro reparanda nutritione ad longum tempus præscribebantur remediis. Assidebat illi perpetuo *D. Candrinus*, medebaturque *D. Cervius*, cui & ipse Socius de more adjungebar. Professores isti mihi non semel obtruserunt per modum Quæsiti, num in hoc casu locum aliquem posset habere Peruvianus Cortex, quem alias in Febribus Lentis, me præscribente (& interim satis memori casus ipsos repetebant) non parum profecisse observarent. Rejiciebam ego iisdem amice subridens propositionem, & ajebam: maximam esse inter casus illos, & istum disparitatem. Tandem cum quodam die strictius interrogarer (progrediebatur enim in dies carnium consumptio) cur hoc casu abhorrerem a tentamine, quod cæteroqui innoxium fatebar, nec nisi de eadem inefficacia, quam in cæteris quoque remediis aperte experiebamur, suspicabar incertus, respondi: me non suspicari, sed omnino credere inutilem Corticem, & ob id timere me censuram vulgi, aliorumque etiam Medicorum, propter radicem Febris a Continente primitus proficiscentis, demumque de symptomatica fortasse participantis (metuebam siquidem de novo aliquo latente Abscessu interno) & nullam præsertim periodi speciem præseferentis, quantum colligere potui toto morbi tempore, bis licet in die Ægrum invisens. Addebam corporis emaciationem jam ad marasmi gradum perduci, nec esse forsitan ullo pacto possibilem amplius reparationem. Ad hæc reponebant ambo: non omnia, quæ afferebam, sibi talia prorsus apparuisse; ajebant siquidem, & præcipue *D. Candrinus* incessanter Assidens: levem aliquam se nonnumquam deprehendisse Febris remissionem horis præsertim antelucanis: quo tempore, & somnus placidus, & levis quandoque sudatiuncula succedebat, quam & quædam præcedebat trium, vel quatuor horarum spatio; major incalescentia. Hac una motus duorum assertione, Corticem tentandum censui, qui *ad drach. ſs.* primo semel, mox & bis in die præscriptus, intra 15., vel 20. dies, Febrem omnem penitus sustulit, & ad mensem circiter continuatus, integram valetudinem, colorem optimum, robur pristinum, perfectam renutritionem, quin & obesitatem cum aliquo etiam excessu post modicum temporis admirabiliter invexit.

II. Nobilissima Virgo XV. agens ætatis annum, habitu corporis valde gracili, & fervido prædita temperamento, anno 1707. latrante Syrio, incidit in Febrem Tertianam duplicem, primo Intermittentem,

tem, mox Continuam per paroxyſmos ſeſe mutuo excipientes. Quantumvis omni cautela tractaretur, ne Febris plurimum valida continuitatem eſſentialem, atque acutiem periculoſam acquireret, non aliud tamen utilitatis ab adhibitis remediis licuit referre, niſi tolerabiliorem, ſed diuturniorem Febris intenſionem cum periodis obſcuriſſimis, & macie notabili. Ut rem paucis abſolvam, progrediente morbo cum copioſis, ſeroſiſque dejectionibus, cum profuſis ſudoribus tenuioribuſque ſimul urinis, & jugiter perſeverante Febre jam familiari reddita, quæ aliquod tantummodo incrementum ſuſcipere dignoſcebatur ab incaleſcentia quadam horis pomeridianis adaucta, cui nocturnus ſudor cum vix perceptibili remiſſione reſpondebat, pariterque creſcente ad gradum inſignem totius corporis, præſertim vero brachiorum, & crurum extenuatione irritis omnibus, quæ tam pro retundendo febrili calore, quam pro reparanda, quæ abſumebatur in dies, humiditate, & pro nutritione inſtauranda, præſcripſeramus *D. Floranus* Medicus illius ordinarius, & Ego, conſilium cepi de proponendo uſu Peruviani Corticis, priuſquam obſcura illa, qualiſcunque periodi umbra penitus obliteraretur, Febriſque in habitualem dictam migraret. Sub conditione alicujus quidem incertitudinis, ſed plurimæ inſimul ſpei, & omnimodæ ſemper ſecuritatis, remedium propoſui: nec ſine plurima ſuſpicione de carentia ſucceſſus fuit admiſſum, ob fixam videlicet, ac fere æqualem Febris perſeverantiam, & ob inſignem metuendam carnium conſumptionem cum calore adurente iiſdem impreſſo, tactu judice. Propinatus itaque eſt Cortex per modum alterantis, ſcilicet *ad drach. ſs.* quotidie, nec niſi poſt aliquot dies ſenſibile levamen emerſit. Emerſit tamen evidenter; & continuato ad non breve ſpatium temporis remedio, Deo dante, convaluit Ægra; ſed tamen plurimum emaciata. Recidit illa quidem pluries, Febribus ſemper typum Tertianæ vel duplicis, vel ſimplicis primo referentibus, ſed mox in Lentam degenerantibus, quæ licet exigua, ac vix perceptibilis, ab una tamen ad aliam uſque Recidivam protendebatur. Modo curabatur illa eodem Cortice, quando gravior invaleſcebat Febris habitualis ſuſpicio, modo ſine eo, quando Febris motu clariore procedebat, & laudabili diaphoreſi judicabatur. Hyberni Solſtitii ſolvit illa vectigal per novam conſuetæ Febris invaſionem, idemque tributum poſtremo dedit Verno Æquinoctio ſequentis anni 1708. quo elapſo priſtinas plane vires, habitum corporis pleniorem ac antea, integramque prorſus reſumpſit valetudinem.

III. Vividus, promptuſque Ephebus Sereniſſimæ Duciſſæ Brunſvicenſis Dominæ meæ, *D. Comes Cæſar Furnius*. poſtquam paſſus eſſet Æſtate anni 1708. longam ægritudinem ex Tertiana duplici Subintrante, ~~& participante~~ de veræ Proportionatæ natura cum ſymptomatis valde gravibus, nec periculo vere carentibus, immo poſt ſuperatas Recidivas multiplices, a quibus omnibus ſine ullo Corticis adjumento, ſed conſuetis tantum præſidiis cum delectu, & peculiari advertentia adhibitis, Deo favente, ſemper evaſerat, Autumnali tandem tempeſtate convaleſcentiam ſuam acturus in paterna domo, adiit Oppidum Finalis Mutinæ, ubi Genitor pro Sereniſſimo Duce Gubernatoris munus exercebat. Ibi vix elapſo Solſtitio Hyemali Febre iterum correptus eſt, quæ juxta relatum D. Medici curantis, duplici Tertianæ de genere Subintrantium, ut alias, typum præſeferebat, cum quotidiana videlicet, pomeridiana, & alternatim graviore exacerbatione ſine ullo frigoris ſenſu recurrente. Cum primum mihi nunciata fuit invaſio hæc novi morbi, ſeu mavis recidiva præteriti, & ſcirem Ægrum jam ſatis a me antea expurgatum, ac repetita non ſemel (ſuaſerat id gravis vertigo, & crebra ſimul, ſed invalida hæmorrhagia e naribus) phlebotomia curatum: cumque recenter intelligerem, iiſdem de cauſis rurſus celebratam fuiſſe ope hirundinum novam ſanguinis miſſionem; ſedulo monui, ut Cortex, a quo toto morbi decurſu abſtinueram, præſcriberetur, quotieſcumque periculum aliquod immineret, priuſquam gravius fieret. Patefacto voto meo, nil ultra quæſivi.

Tractu dierum aliquot (refero, quæ ex literis curantis Medici apud me ſervatis excerpto) intelligo, Febrem aliis a Cortice curatam remediis, plurimum quidem imminutam eſſe, ſed æqualiter continuam redditam cum rubore genarum præſertim a cibo, & conſpicua admodum macie uni-

universali, quod movit mentem ipsius Medici ad præscribendum lac Vaccinum coctum animo ad alterius lactis oblationem aliquando transeundi benigniori tempestate. Post brevem hujusmodi lactis usum refert Medicus, Febrem Continuam increbuisse cum manifestiore semper incalescentia aliquot horis a cibo, tandemque inquit: se periodum observasse Quartanæ Continuæ cum levi quodam frigore recrudescentis, quæritque rursus, quid modo sentiam de China China non oblata. Inculco denuo illius oblationem, etiam validiusculam, nulla mora interposita. Negligitur hæc: & responsum refero, quod jam Febris dubio procul non potest non haberi pro habituali, ideoque in animo esse præscribendi jusculum ex decoctione Testudinis, Cancrorum, & Ranarum, dummodo ipse consentiam. Interim subdit idem Medicus curans: rem esse eo perductam (sunt ipsissima illius verba) ut maxima sit universalis emaciatio, virium prostratio insignis, notabilis surditas, facies ferme Hippocratica, vigiliæ assiduæ, dejectiones copiosæ, & summe fœtidæ, oculi caligantes, Febris Continua cum incremento a pastu, genarum rubore, siti ardentissima, labiis aridis, & faucium ardore cum molestissimo insimul ptyalismo.

Eodem tempore scribit ad me alter Medicus superaccitus, se plane invitum accessisse recenter ad curationem, ubi non Actoris, sed Spectatoris tantum partes erat acturus, aitque: se prima visitatione desperatam agnovisse Ægri salutem propter Febrem Continuam cum pulsu ne minimam quidem resistentiam habente, facie Cadaverica, totius corporis macie, ferinis unguibus, assiduisque vigiliis, Diarrhœa, Hæmorrhagia &c. tandemque concludit, aliis signis (ut inquit) lethalissimis, adjungi ulcus in Larynge cum screatu veri puris identidem subcruenti, neque levamen aliud adhuc dignosci, nisi moderamen aliquod vigiliarum nonnihil breviorum, quas tamen pensat, somnus turbatus, & subdelirio persæpe intermixtus. Ambobus respondi: me hos reputare acutiei potius, quam morbi habitualis effectus, ac signa, maxime cum vix mensis esset elapsus ab ultima invasione morbi; nihilominus quando jam Æger est proxime acturus animam, sive id contingat ob unam, sive ob aliam caussam, prudentis Medici esse abstinere a remediis in eo statu inutilibus. Hoc non obstante, si quid illis videretur tentandum, & siquidem aliqua, utut levis, appareret, aut apparuisset umbra periodi (manebat quippe mente reposita Idea primi morbi) loco Ranarum, atque Testudinum, quas postmodum pro restaurando Ægro superstite non improbassem, si fuisset opus, Chinam Chinam nondum oblatam, precabar, offerrent dosi validiuscula, quam idcirco indicavi, visuri forsan, quæ antea non credidissent.

Amplexati sunt illi tandem consilium meum, jubar aliquod remissionis, & exacerbationis alternæ in Febre recognoscentes; sed loco substantiæ Corticis congruum visum est illis pro faciliori Ægri assumptione substituere Julapium ex China China, nescio qua vi saturatum, ex cujus usu per sex dies administrati cum nullum levamen agnoscerent, ut retulere (interim tamen non obiit Ægrotans pro deplorato jam habitus;) quinimmo cum major fieret, ut ajebant, prostratio virium, Febrisque æque, & cum iisdem symptomatis procedere videretur, iterum Decoctionem non modo, sed & insuper Julapium ex iisdem Testudinibus, & Cancris, se libentius quam Chinam Chinam usurpaturos fatebantur, ni ego renuerem. Quibus tandem fidenter responsum feci: impræsentiarum solo Cortice viriliter agendum esse: reliquis remediis in posterum, si res exigeret, aut sineret. Præscripta itaque quotidie mane per tres dies *drachma una* Corticis in substantia, & *semidrachma* ejusdem per quatuor alios dies superaddita Syrupo de eadem China China ad illum roborandum, iterumque ad alios tres dies exhibita quotidie *drachma una*, Febris cœpit paulatim remitti, sed nondum quantum erat in votis curantium Medicorum, qui pro reparanda Ægri macie remedia a Cancris, & Testudinibus petita jugiter proponebant, verbisque officiosis tantum non implorabant, ut ego ab illis imploraveram promptiorem usum Corticis. Quamobrem ut ipsis morem gererem (sunt quippe viri docti non modo, sed & Amici) etiam præter credulitatem meam in illud remedium consensi, hac inita pactione, ut eidem quotidie mane præmittere-

feretur saltem *scrup. j.* vel *drach. ſs.* Corticis, quod libenter factum eſt ad longum tempus; ſicque communi concurſu, & voto perfecte ſanatus eſt Æger, priſtinoque robori, mox & optimæ habitudini reſtitutus circa Æquinoctium Vernum, ante cujus etiam adventum placuit iterum Ægrotantem novo uſu Corticis præmunire. An a Febre Lenta, & propemodum habituali ſanatus is fuerit, an ab Acuta, judicet Lector; a Cortice ſanatum ambigat nemo.

IV. Æſtate proxime elapſa *D. Ludovicus de Arboribus* ruri agens, quo me fortuito & ipſe contuleram, inſtitit, ut Filium ſuum natu majorem, infra pubertatem tamen conſtitutum, mihique ab ortu notum, & peſſime tunc habentem, vellem inviſere ad ſolamen Matris, non ad curationem Filii, quem pro Tabido reputabat. Is alias pro Phthyſico prope habitus eſt ob diuturnam tuſſim cum ſputo ſemipurulento, difficultate ſpirandi, raucedine inſigni, & lenta Febricula: ſed ab his omnibus ſedula adhibita curatione præter mei ipſius, curantis licet, expectationem plane convaluit. Ante tres annos quoque Spinam ventoſam paſſus eſt in cubito, & in pede, quæ præter læſionem partium per triennium obſeſſarum, notabilem quoque totius corporis maciem invexit. Poſt hæc omnia circa prægreſſæ æſtatis initia correptus eſt Tertiana Febre Intermittente, quæ tractu temporis in Lentam migravit, exſiccatis eodem tempore ulceribus articulorum, perennes cæteroqui ichores fundere ſolitis. De curatione poſtremæ hujuſce Febris conſcius non ſum; ab alio enim Medico curatus fuit. Id unum ſcio, quod adhuc lente febricitans Rus adiit ſat male habens, & ab aeris mutatione opem quæritans, ſuaſu, ni fallor, ipſius curantis Medici. Ibi moram trahens aſſidue febricitavit cum veſpertinis obſcuriſſimis exacerbationibus, & nocturnis circa caput, collum, & thoracem ſudatiunculis. Interim ulteriorem, ſummamque maciem contraxit, & quod pejus, maximam ſimul ſpirandi difficultatem, tuſſim moleſtiſſimam, ſæpe ſiccam, ſæpe quoque ſputo viſcido, ac craſſo comitatam, cum raucedine aſſidua adeo gravi, ut audientibus moleſtiam inferret. In hoc ſtatu illum Ruri deprehendi, dum ante domum ipſius caſu transveherer: cumque eumdem Tabidum, ſaltem fieri cœptum & ipſe cenſerem, ut ab omnibus etiam non Medicis cenſebatur, Patri a me exquirenti, an China China illum, ſi non ſanare, ſaltem levare potis eſſet, negative reſpondi. Cum tamen interrogarer, num ea citra noxam ſaltem poſſet tentari; reſpondi, quod habito reſpectu ad primam Febris radicem, tentari poterat, ſed parca doſi, quoniam cæteroqui conjunctæ pectoris affectioni non erat congruens. Quod ſi a doſi parca levamen aliquod emerſiſſet, fidentius poſtea poterat pleniore doſi uſurpari. Præſcripſi itaque non in Schedula medica (pudebat enim) ſed lingua vernacula, mutato etiam charactere, *ſemunciam* Chinæ Chinæ in octo partes diviſam, & abii, iter meum proſequutus. Aſſumpta ab eo intra octo dies China China, nunciat mihi Pater, Filium levius ſe habere, ac mane præſertim videri a Febre immunem, vel ſaltem infebricitationi proximum. Tunc aliam *ſemunciam* in quatuor tantum partes diſtributam præſcribo, eaque pariter aſſumpta, narratur mihi, Ægrum bene ſe habere, non modo quoad Febrem, quæ jam evanuerat plane, verum etiam quoad reliqua omnia. Vix licet credulus, aliam tamen iterum *ſemunciam* præſcribo in octo partes diviſam; nec aliud amplius a quoquam audio. Sub finem Autumni offendens Patrem Ægrotantis in Urbe mihi obvium, interrogo illum de valetudine Filii. Optimam reſpondet obtinere, nec quicquam aliud pati, niſi incommoda a Spina ventoſa in articulis, uſque adhuc tamen etiam conſolidatis, relicta. Paulopoſt ipſe occurrit mihi per Urbem circumvagus Filius, quem vix dignoſco: adeo carnoſus, validus, vividoque colore præditus eſt. Qualem tunc vidi, talem etiamnum, Deo dante, haud infrequenter video, & (quod mirandum magis eſt) ab ipſis Spinæ ventoſæ reliquis prorſus immunem.

V. Lectiſſima Virgo *D. Urſula Corſina*, gracillima, & univerſa thoracis, totiuſque corporis ſtructura omnino diſpoſita ad Tabem, trigeſimum circiter agens ætatis annum, cujus Fratrem, unamque inſuper, & alteram Sororem fine ullo prævio ſanguinis ſputo Phthyſis confecerat, corripiebatur lenta quadam Febricu-

la cum tussi valde molesta, & pauco nihilominus screatu. Febricula hæc primis diebus me ancipitem reddidit de natura illius, ambigentem scilicet, an Chronica, & tabem forsitan illatura, an subdole Acuta, malique moris particeps esset; adeo difficilis, & obscurus apparebat illius character. Tractu plurium dierum manifeste se prodidit Febris vere pro Lenta, quam comitabatur tussis assidua, noctu præsertim excrucians, cum copioso subinde screatu materiæ lymphaticæ spumosæ. Sæpius in die, horisque incertis modo noctu, modo interdiu asseverabat Ægra sibi exacerbari, & alias nonnihil remitti Febrem; sed sæpius nil tale pulsus, urina, vel carnium temperies aperiebat. Non negaverim tamen, me bis, aut ter, intra spatium 40. dierum circiter sensibilem aliquam deprehendisse remissionem, & exacerbationem. Reliquum temporis pari semper tenore ac passu Febris lenta commensa est cum acri ad tactum calore, tussi importuna, copioso sputo, albicante, spumoso, & crudo, insignique insuper corporis macie.

Cum non proficerent remedia, quæ plurima fuere, notis indicationibus adimplendis destinata, motus ego a recenter, & crebrius apparente sensibiliore nonnihil incrementi, & decrementi Febris vicissitudine, Corticem Peruvianum tentare decrevi, parca quidem dosi, nempe *ad drach. ſs.* sed ad plures & plures dies, Ab illius usu visæ sunt aboleri obscuræ illæ febriles exacerbationes; sed Lenta Febris, sibique deinde semper, aut fere semper æqualis, pertinaciter perstitit; quamobrem ab usu Corticis sine fructu, aut sensibili utilitate adhibiti, supersedere coactus fui.

Jam vero ad marasmum ferme deducebatur Ægrotans. Cum autem illi post tot alia incassum usurpata decoctionem radicis Chinæ præscribere aggrederer; nescio quo œstro percitus, radici Chinæ *Kinkinam* etiam adjunxi. Atque ita *ex drach. iij. rad. Chinæ, & drach. ij.* Corticis Peruviani in duabus aquæ libris infusis, atque ad medietatem decoctis, duos Syrupos confeci, pauco Syrupo de cortice Citri edulcatos, quorum unum quotidie mane sumebat, & constanter perseverabat. Ab usu novi hujusce remedii semel in die, ut dictum est, assumpti, Ægra sensim melius se habere cœpit; quapropter usus illius ad XL. usque dies protractus integram valetudinem inferre visus est Febre videlicet tandem devicta, vel ad inconspicuam deducta, tussi admodum imminuta, imminutoque pariter sputo, remanente tantummodo insigni, quæ minime reficiebatur, carnium extenuatione. In hoc statu cum ea haud multum incommode perdurasset, eidem valedixi; animo tamen Lac exhibendi adventante Vere, aliquam interim quietem, & cessationem a remediis cuilibet anteponens remedio. Sed vix mensis erat elapsus, cum iterum advocabas, ut Ægram inviserem, eadem Febre, eadem tussi, eodemque sputo a pluribus jam diebus laborantem. A remedio, quod manifeste profuerat, indicatione desumpta, iterum Syrupum ex Cortice Peruviano cum radice Chinæ portionibus æquis decocto, turbidum insuper & plurima Corticis substantia refertum, neque semel tantum, ut antea, sed bis in die sumendum præscripsi: quo ad xxx. usque dies continuato, Ægra tandem perfecte convaluit, adeout nunquam antea æque valuerit, abolita in integrum tussi, & ne vestigio quidem, vel umbra Febris superstite. Quia tamen gracilitas membrorum, præsertim extremorum, non satis refici videbatur, Lac Asininum exhibui ad duos circiter menses, quo pro ratione sui habitus fuit omnimode restituta.

Aliam ex opposito Adolescentulam recens nuptam, ex nativa dispositione minime in Tabem pronam, & Febri manifestiores exacerbationes, sensibilesque remissiones habente diutius vexatam, cum copiosis sudoribus, tussi molesta, & sputo spumoso, eadem pariter methodo curare institui, postquam consueta, quæ non pauca fuere, remedia nil proficere observassem. Sed incassum plane id sum molitus; hæc enim, licet longe minus disposita videretur ad Tabem, inevitabili tamen sorte Tabida facta est.

VI. *Frater* impuber Sculptoris æneæ Tabulæ Stemma Febrium genealogicum referentis, & primæ hujusce Therapeutices Editioni insertæ, laborabat a duobus jam mensibus Lenta quadam Febricula, quæ ad maciem insignem illum deduxerat. Cum pluries invisendi Operis

ris gratia domum Sculptoris adirem, Puerum hunc macilentum, modo jacentem, modo erectum deprehendebam, semper febricitantem pari intensione, cum pulsu celeri, urina male colorata, appetitu vivido potius, quam prostrato, & siti fere nulla. Occasionem Febri videbatur suppeditare diuturnum ulcus Intestini recti, ante aliquot menses a Chirurgo curati quidem, sed imperfecte, aliqua videlicet labe adhuc superstite. Cum interrogarer, data occasione frequentioris accessus mei, an quicquam posset administrari pro curanda hujusmodi Febre, tergiversabar, solum hordei cremorem indigitans pro alimento simul, & medicamento. Tandem cum quadam die sciscitaretur a me sculptor, latinæ linguæ non ignarus, cujusnam generis esset Febris Lenta Fratris sui, quarum Febrium varias species in Arbore mea incidenda observarat, respondi hærere me nonnihil circa hoc; sed tamen probabilius credere, eam esse ex illarum potius specie, quas in ramis deliberatis excudebat, quam earum, quas excudebat in ramis Cortice obductis, & consequenter esse veram habitualem potius, quam mentitam, insuperque fortasse symptomaticam, adeoque Cortice Peruviano probabiliter non curabilem. Dum autem in confirmatione meæ assertionis adducerem æqualem semper Febris continuitatem a me deprehensam, subjungebatur mihi Ægrum nullo ordine, & tantum per accidens invisenti, Febrem nonnullis horis, immo & nonnullis inordinate tamen diebus, intensiorem nonnihil, & nonnullis aliis remissiorem observari, ut & exacerbationem illius aliqua nonnunquam brevissima, & fugaci horripilatione notari. His intellectis, nec tamen plane creditis, primo *Syrup. de Cichorio* compositum cum *Rhabarbaro* ad aliquot dies præscripsi, deinde premissa protestatione de probabili invaliditate remedii, præscripsi Corticem *ad drach. ʃs.* omni mane per dies octo. Quod cum non plane inutiliter cessisset, cœpi idem remedium offerre mane, & sero ad dies quatuor. Validiori huic impulsui Febris nequivit resistere; sed abiit expulsa. Interjecta vero unius hebdomadæ quiete, rursusque post eam repetito per octo dies usu Corticis *ad drach. ʃs.* quotidie mane, ita fugata est Febris, ut nunquam redire sit ausa, succedente loco illius decenti corporis renutritione, firmaque in integrum valetudine.

VII. *D. Andreas de Ferrettis* Sacerdos quadragenarius (ut aliquod etiam exemplum Lentarum Febrium in Subjecto provectioris ætatis afferam) habitu corporis summe gracilis, adustique, ut loqui mos est, temperamenti, Febribus acutis, & ardentibus facile obnoxius, semperque ideo quoties vel ægrotabat, vel convalescebat, de Habituali suspectus, anno 1706. correptus est Febricula quadam ab ipso initio Lenta, quam proinde per duas hebdomadas, & ultra assidue circumtulit. Excarnis ille insigniter evaserat, & decolor, siti assidua premebatur, calorem exhibebat tactum ferientem, & sudatiunculas tantum nocturnas patiebatur, a quibus levius se habere ad aliquot horas asseverabat; reliquo tempore summam præseferebat cutis ariditatem. Consilio meo jussus decumbere, subjecit se regimini medico, maxime cum jam inciperet ægre stare, & circumvagari. Febre diligenter inspecta, & quidem diversis horis, eandem fere semper æqualem reperi, non tamen tam exacte, quin pulsus una nonnunquam vice frequentior quam altera, nulla tamen servata lege, reperiretur. Tantummodo asserebat ille, se noctes aliquot, vel aliquot saltem noctis horas transigere satis tranquillas Febre tunc juxta sensum illius etiam citra sudorem leviore reddita, cujus tamen levaminis vix ullum ego vestigium clarum mane poteram tactu explorare. Tractatus est blandis remediis per plures dies, Alterantibus scilicet humectantibus, & refrigerantibus, Emulsionibus, Cremore hordei, jusculis Cancrorum, & similibus, præmissa parca sanguinis detractione, & interjectis clysteribus ex lacte, & saccharo, aliisque hujusmodi diutius administratis. Sed cum sine ulla diminutione protraheretur Febris, macies autem ingravesceret, & roridæ humiditatis consumptio, ad usum Corticis anceps confugi: quo *ad drach. ʃs.* quotidie mane per dies duodecim assumpto, Febris omnino sublata est, & repetito, continuatoque ad longiusculum tempus remedio, inhibita quoque est omnis Recidiva, & restituta in integrum natura-

lis carnium constitutio. Post duos annos iterum idem decubuit ex duplici Tertiana Continua satis intensa, & diuturniore, a qua per viam methodicam vulgatiorem liberatus est citra auxilium Corticis, cujus tamen usum jam proxime meditabar, ni Febris evanuisset.

Per hoc autem, quod utilitatem Corticis in enarratis casibus expertus commendem, non fit, quod incertum aliquando non fatear in Febribus Lentis, a radice quoque Intermittente procedentibus, juvamen illius; non enim desunt casus, in quibus quandoque hoc remedium non sufficit, etsi suffecturum videatur. Hujusmodi exemplum habui, præter alterum supra indicatum, in *D. Paulo Passarino*, qui post duos menses ruralis ægritudinis ex duplici Tertiana Intermittente in Urbem redux factus est cum Lenta Febricula, prægressis periodicis succedanea. Hæc cum ingravescere nonnihil inciperet, & prorsus amittere levem, quam antea servarat, Exacerbationis, & Remissionis umbram: tandem post alia remedia inutiliter administrata tractata est Cortice *ad drach. ʃs.* exhibito bis in die, protestatione tamen præmissa de incertitudine juvaminis in circunstantiis hujusmodi. Licet autem ad nonnullos dies productus fuerit illius usus, nihilominus Æger sensim consumptus Fatis cessit. Neque diuturna admodum fuit Ægritudo quippe (ut mecum animadvertebat Medicus curans) priusquam Corticem præscriberemus, Febris illa aliquem jam acutiei characterem suscipere incœperat. Pectus huic Juveni erat non benedispositum; alias enim de Phithysi fuerat ille suspectus. Graveolens erat eidem halitus, tussisque molesta cum screatu materiæ crassioris, minime tamen purulentæ. Quare præcordia saltem non bene constituta fortassis habebat. Alios tamen interim pejus habentes, magisque de Tabe suspectos, ut in Historiis supra relatis, Cortice sanatos vidi.

Hinc eluceſsit, remedium istud strenuam operam non semper quidem, sed tamen sæpius navare in curatione Febrium Hecticas æmulantium, præsertim in ætate citra completos pubertatis annos constituta, necnon in aliis etiam ætatibus, dummodo circumstantiæ congruentes pro illius utili administratione concurrant, ut, de aliis quoque Febribus naturæ ancipitis abunde jam dictum est, nec tamen forsitan dictum satis.

Ne igitur hac in re maximi momenti, a qua non raro pendet Hominis Vita, decipiantur Tyrones, aliive parum versati, quibus cuncta, quæ diximus, post absolutam Tractatus hujusce lectionem (siquidem integram, ut prolixiorem ferre poterunt) facile forsan memoria excident; idcirco ante complementum ejusdem Tractatus placet hic pro faciliori, commodiori, & regulari usu Remedii, quoddam veluti locali memoriæ specimen cunctis exhibere in *Arbore* infra delineata, quæ universalem, quantum satis est pro re, de qua agitur, Febrium Genesim, & frequentiores earum metamorphoses, atque idcirco congruentem quibusdam, & quibusdam non congruentem, immo & eidem Febri opportunam uno tempore, & alio non opportunam Corticis administrationem comprehendit. Procusus itidem *Arboris* clariore intelligentia, e re erit summatim præmittere sequentis Pagellæ monita.

Explic-

Explicatio Arboris generatim.

ARBOR hæc simulat (neque enim graphice potest exprimere) Plantam, cujus Cortex *China China* dicitur. Et quoniam ab Hispanis vocatur illa *Palo de las Calenturas*, referente *Bado*, quod idem sonat, ac *Lignum Febrium*, propterea nos quoque commodam hic loci nomenclaturam eandem retinendo, Categoriam Febrium ordine ad rem nostram magis quam ad ritus scholasticos accommodato (non enim rigorosam Febrium Synopsim primario describimus, sed illarum obtemperantiam, vel reluctantiam Cortici) voluimus insculptam eidem Arbori, Febres ipsas, quas exhibet, magna ex parte extinguenti, cui præluſimus jam altera, utut pusilla *Icone*, simulque *Lemmate* sitis in fronte ipsa Tractatus.

Quia vero tota *Vis insita* est mero Arboris *Libro*, seu puro illius Cortici; nec ultra ipsum extenditur: propterea Febres, quas *Cortex* certo sanare solet, in nodis Ramorum Cortice obductorum, ideoque & fronde insignitorum, inscribi curavimus; quas vero Cortex non solet sanare, sculpi jussimus in nodis Ramorum decorticatorum, omnique propterea fronde carentium. Quas tandem modo sanat, & modo non sanat idem Cortex, incisas voluimus in nodis Ramorum secundum medietatem decorticatorum, & secundum aliam medietatem Cortice obductorum: quod quidem ea, qua potuit, diligentia, & arte conatus est Sculptor exprimere, ut scilicet dimidia pars Rami, ut sic dicam, Hermaphroditi, duplicisque generis faciem præseferentis, productorem suum decorticatum respiciens, dirimatur, quantum licet: ab alia medietate, productorem suo Cortice tectum respiciente; idque pariter in ipsa Febrium transmutatione, ubi tenuiores sunt surculi, mens fuit aliquo modo abumbrare, ut quantum fieri potuit, innotesceret, usquequo in ipsa etiam metamorphosi sit locus, vel non sit usui Corticis, quemadmodum attente consideranti patere poterit.

Ob eandem rationem non una ex istis murationibus, propter quas in aliam naturam Febres degenerant, in eadem Arbore expressa visitur, vi cujus metamorphoseos identidem contingentis Febres nonnullæ de admittentibus Corticem evadunt non admittentes, & e converso. Hinc emergit quidam veluti earum Circulus imperfectus, quo mediante fere quælibet transit in quamlibet, ubi scilicet aliqua sit symboleitas. Sic Intermittentes omnes migrant facile in Continuas, & plurimæ Continuæ nonnunquam in Intermittentes. Intermittentes pariter ab una specie migrant in aliam, ut Tertiana in Quartanam, & e contra. Continuæ quoque plurimæ etiam ab Intermittentibus ortæ, transire possunt in Hæcticam, ut Lentæ, vel etiam Acutæ, & Ardentes, ab iisdem Intermittentibus primitus ortæ. Unde vere quævis in quamvis potest transmutari, ut dicebam, dummodo non adsit inter illas omnimoda dissymboleitas, aut improportio. Sic Hectica *v. gr.* non potest in Ephemeram, aut Tertianam Intermittentem degenerare cursu retrogrado, etiamsi in aliis casibus detur, aut debeat intelligi in Arbore nostra aliqua Febrium plurimarum Circulatio non modo a Ramis majoribus ad minores, & a minoribus unius majoris ad minores alterius, sed & mox a minoribus ejusdem ad ipsum majorem, ordine, si non plane inverso, saltem quodammodo circulari. Quia ergo transmutationes omnes prosequi non est possibile sine confusione, nimiaque implicatione ramorum Arboris, sufficiat pro modulo adumbrasse potiores. Exemplo sint variæ metamorphoses Discretarum in Subintrantes, & Subintrantium in tandem Hecticam. Idem subintellige de Lentis etiam ex radice Intermittente prodeuntibus, aliisque in eandem Hecticam degenerantibus, de Benignis in Malignas conversis &c. intellige, inquam, hæc & similia, ne isthæc Febrium divisio manca magis videatur ac sit, vel distributa in membra non satis opposita. Et hæc universim de constructione *Arboris*.

Explicatio Arboris particulatim.

(A) EXhibet Ramum decorticatum, & segregatum ab aliis, Febrium, ut ajunt, SIMPLICIUM.

(B) signat Ramum pariter decorticatum CONTINUARUM CONTINENTIUM PUTRIDARUM, ut ajunt, tam ESSENTIALIUM, quam SYMPTOMATICARUM &c.

Notanda hic occurrit coalescentia (h) duorum ramusculorum, quorum unus ab ESSENTIALI COMITATA procedit, alter a SYMPTOMATICA FIXA, & ambo in unam INFLAMMATORIAM (intellige hoc nomine & ERYSIPELATOSAM) uniuntur, utrique communem. Pariter notandum, differentias individuales Febrium inde prodeuntium, nec non aliarum plurium positas esse pro exemplo innumerabilium.

(C) denotat Ramum itidem delibratum. & Spurium Continuarum REMITTENTIUM SIMPLICITER, ex quo assurgit pro medietate Ramus Hermaphroditus PROPORTIONATARUM.

(D) ostendit Ramum suo Cortice pollentem Febrium INTERMITTENTIUM DISCRETARUM, & specierum frequentiorum earundem, tam benignarum, quam malignarum.

Character tamen malignitatis, Continentibus etiam, & Proportionatis sæpius familiaris, exprimitur in solis Intermittentibus; immo in solis TERTIANIS, inter Intermittentes potioribus, idem subintelligendo de aliis Intermittentibus, in quibus peculiares, minusque observatas Febrium differentias constituit. Neque per hoc, quod eadem Malignæ Intermittentes non conspiciantur divisæ in Simplices, Duplices, vel Triplices, ut Benignæ, putet quispiam, id quod satis notum est, eo quod subticetur, excludi.

(E) repræsentat Ramum suo pariter Cortice velatum, Spuriumque, Febrium Intermittentium SUBINTRANTIUM, qui pro altera medietate producit Ramum Hermaproditum PROPORTIONATARUM.

(F) exhibet ipsum Ramum Hermpahroditum Febrium PROPORTIONATARUM pro medietate velatum suo Cortice, & pro altera medietate nudum, parte nempe, qua respicit Intermittentes, Ramumque Spurium SUBINTRANTIS, Cortice præditum, qua vero respicit Continentes, Spuriumque Ramum REMITTENTIS, decorticatum.

De hoc Ramo generaliter notandum est, illum, paucis licet surculis, respectu ad alios habito, insignitum, esse tamen plurium divisionum capacem, quas his repetere minime placuit, non secus ac Rami Continuarum, & Intermittentium, a quibus proficiscitur; siquidem proportionata quoque, præ cæteris Febribus in praxi frequentissima, vel simplices sunt, vel duplices &c. item, vel Solitariæ, vel Comitatæ, & vel Coagulativæ, vel Colliquativæ &c. Sed hic ad confusionem evitandam, sat est exposuisse quod ad intentum facit.

(GGGG) Monstrant, mediis complicationibus exiliorum aliquot surculorum, a Ramis majoribus prodeuntium, vulgatiores (saltem Antiquis) Febrium de genere quovis putrido Complicationes. Implicatio siquidem Hecticarum cum Putridis de Intermittentium genere, neque ulla cum utilitate, neque sine confusione exprimi poterat.

Ramusculorum Arboris minutiores Notæ.

(a) INdicat transmutationem CAUSONIS, seu Febris ardentis, in Hecticam.

(b) transmutationem Synochi ACMASTICÆ in eandem HECTICAM innuit.

Idem de pluribus aliis, ut dictum est, intelligas velim.

(c) duarum pariter Symptomaticarum, scilicet MARASMODIS Lentæ, & TABIDÆ Ulcerosæ, insertionem in eandem indigitat.

(d) denotat ejusdem TABIDÆ, & MARASMODIS mutuum coalitum.

(e) exprimit metamorphosim Tertianæ Simplicis SUBCONTINUÆ Malignantis in Tertianam CONTINUAM ACUTAM, pariter Simplicem, Intellige quoque Malignam.

(f) binam comprehendit metamorphosim simul coincidentem, quarum una est ejusdem Tertianæ SUBCONTINUÆ MALIGNANTIS, ACUTÆ, ac DUPLICIS factæ, altera Tertianæ Duplicis Intermittentis Benignæ, primo SUBINTRANTIS, mox ACUTÆ pariter factæ, in eandem Tertianam Duplicem Continuam.

Idem

LIGNUM FEBRIUM.

Idem intellige de Quotidiana; de Quartana triplici &c. quæ omnes de Subintrantibus in Acutas æque transire possunt.

(g) notat utriusque recensitæ Febris ab ortu Intermittentis, mox in Continuam Proportionatam conversæ, ulteriorem propagationem, & transmutationem in ACMASTICAM.

(h) denique indigitat per modum exempli communionem originis plurium Febrium de genere inflammatorio, modo ad ESSENTIALES COMITATAS, modo ad SYMPTOMATICAS FIXAS pertinentium, ut notavimus in explicatione Rami (B).

Intellige quid simile de pluribus aliis, tam ejusdem, quam diversi generis. Cætera per se patent.

CAPUT VI.

Enodantur nonnulla Quæsita variis titulis comprehensa circa usum etiam ulteriorem Peruviani Corticis.

Et Primo

Quæritur, an ille conveniat aliis Morbis, præsertim periodicis, præter Febres; nec nisi cunctanter creditur, spectatis exemplis.

VIRTUTEM Peruviani Corticis adeo mirandam in Febribus tum clare, tum etiam subobscure periodicis, nullam prorsus esse in aliis Morbis, & præsertim in iis, quibus ratione cujusdam, qualiscunque Circuitus, aliqua videtur inesse cum Periodis Febrium proportionalis analogia, sibi adhuc nonnulli, nec plane forsan immerito suadere nesciunt. Neque caret auctoritate plurium Virorum illustrium hujusmodi opinio. *Sebastianus* siquidem *Badus* putat, Corticem prodesse posse in omnibus affectibus frigidis, & diuturnis, affertque testimonium *Hieronymi S. Sophiæ* celebrantis illum in Catharrhis, & Rheumatismis, in Ventriculo firmando, & signate in affectibus Hypochondriacis, pro quibus pariter curandis valere Corticem, probat insuper idem *Badus* auctoritate *Nicolai Susannæ*, & *Christophori Paravicini*, quibus addit *Nigrisolus* etiam *Malphigium*; quod & ex ineditis illius Consultationibus ipse nonnunquam deprehendi. *Monginotius* conjectat huic Cortici, etsi in alios usus hactenus traductus non fuerit, quam ad Febrium curationem (utor ipsis ejusdem verbis) Naturam tamen alias proprietates medicas certo indidisse pro superandis in genere, aut impediendis quibusdam aliis fermentationibus alios morbos inducentibus, illis præsertim, quæ ortum debent exuberantiæ succorum acidorum. Ob id & ipse pro affectionibus hypochondriacis, & hystericis præstantissimum remedium appellat. Laudat item ad obstructiones Lienis, Mesenterii, aliarumque partium, ad suppressiones quarundum evacuationum naturalium, ac proinde ad Chlorosim, aliosque affectus istis finitimos, propriamque experientiam in testimonium adducit, & alienam invitat. *Blegnyus* eundem Corticem, cuicunque Febris speciei destinetur, vel morbo, quem vaporis nomine donant (adversus quem Chinam Chinam eximiam credit) omni hydropis speciei, aut alteri cuipiam ægritudini, sive illius substantia, sive infusio, sive tinctura &c. exhibeatur, suo semper fungi munere, pro certo habet. *Morton* ad morbos omnes quoquo modo periodum habentes videtur admittere, atque præscribere, præsertim ubi absconditum latere posse credat febrile fermentum; idque probare nititur etiam ex curatione hemicraniæ periodicæ habita in se ipso. Nec quid absimile quadam Epistola ad me conscripsit Accuratissimus rei anatomicæ Cultor, atque Promotor *Pacchionus*, Ophthalmiam videlicet periodicam, simulque vehementer dolorificam, & epilepticos insultus proxime minitantem, Cortice curatam asseverans in quodam Eminentissimo S. R. E. Cardinali. Eundem Corticem mirandas vires habere in confortandis spiritibus, & ad sanam, firmamque corporis crasim restituendam Viris hypochondriacis, & hystericis fœminis dejecta jam quasi corporis œconomia, *Thomas Sydenham* propria observatione ratum facit, additque, magis conspicuum esse remedii effectum in illa hysterica affectione, qua Mulieres *spasmis* affectæ nisus edunt fortissimos, & plusquam muliebres, pectora simul ferientes &c. quam in aliis. Lumbricos illum necare, & pellere, plurimi autumant; idque

sibi multiplici experientia compertum esse, Cl. *Ramazzinus* asserit pluries in suis *Constitutionibus*, necnon Erudit. *Lanzonus* peculiari observatione. Dolorem Ventriculi acerbissimum stata hora quaqualibet die recurrentem Cortice feliciter a sollertissimo rerum naturalium scrutatore, Clarissimo scilicet *Vallisnerio*, sanatum legi. Antiepilepticam, quod magis miremur, esse Chinam Chinam, ipse, qui expertus est in casu nobilis Pueri Epilepticis insultibus una cum Tertiana Febre detenti (quo tamen casu ego eam respicerem potius ut mere Febrifugam), scribit *Tozzius*, *De Epilepsia*, credulitatem insuper suam aliis etiam experimentis innixam, innuens. Ad Asthma quoque convulsivum per intervalla recurrens, eandem proficuam esse, nonnulli asserunt: demumque accepi ab Excellentissimo *Corghio*, Mantuæ Medicinam exercente, historiam super hac re notatu dignissimam, quam ex illius Epistola ad me conscripta fideliter excerptam huc transferre non piget. Est autem hujusmodi.

D. Comes Franciscus Cajetanus Ferrarius Mantuanus, optimæ indolis Adolescens, mihique sat notus, quandoquidem pluries illum Mutinæ decumbentem curavi, dum in eximio hoc Nobilium Collegio Convictor degeret, Anno 1709. ætatis vero 23. labente Octobris mense, ut habeo ex enunciata Epistola, correptus est Tertiana Intermittente, quæ in vigore accessionis gravem inferebat anhelitus difficultatem, veri Asthmatis æmulam. Ope Chinæ Chinæ sublata Febre, sublata est pariter difficilis respiratio, remanente tantummodo ad tempus aliquod hypochondriaca quadam affectione, quæ pariter remediis opportunis curata est. Circa medietatem Aprilis anni subsequentis, nempe 1710. iterum correptus est Febre, sed Continua, & ad acutam vergente, atque (ut puto) periodica, quam vehemens Asthma convulsivum comitabatur. Affectio isthæc ad plures dies omnia Medicorum, & remediorum conamina elusit; vixque bis, aut ter, spirituosis antiepilepticis ad breve temporis intervallum auscultasse visa est; sed paullopost æque recruduit. Itaque omnibus irritis, habita demum ratione tum prioris morbi, & curationis illius, tum affectionis hypochondriacæ ipsi priori morbo superstitis, tum sensationis cujusdam molestæ, superius orificium Ventriculi, totamque Mesenterii regionem occupantis, tum denique motus cujuspiam alterni, quo hujusmodi sensatio una cum convulsivo Asthmate recrudescebat, sancitum fuit a curantibus Medicis, corticem rursus offerre: quo *ad duas uncias* successive propinato, & Febris & adjunctum symptoma simul evanuere. Nonis Maji revixit Asthma solitarium, scilicet sine Febre, & cum molesto tantum in partibus jam memoratis sensu. Repetitus ideo est Cortex, & *trium unciarum* absumptione extinctus est morbus. Continuatum est per plures dies ad præcautionem remedium, vixque eodem omisso, fortior rediit morbus, sine Febre tamen, ut & deinceps semper: assumptis vero rursus *totidem unciis* Chinæ Chinæ substitit. Diutius propterea usurpatum est idem medicamen ad prophylaxim; sed eo non obstante, circa medietatem Julii æque ac ante insurrexit Asthma. Mutato proinde consilio, ad alia remedia animum convertere iidem Medici; sed nulla unquam arte datum fuit morbum compescere, nisi facto ad Corticem reditu, cujus Extracto antiepilepticis mixto, necnon solitaria infusione, eodem tempore utiliter sunt usi. Morbo vero jam declinante, ad Thermales Aquas confugerunt, quibus feliciter vias permeantibus, bene habuit Patiens usque ad Decembris initium. Eo autem tempore, novo invalescente Asthmatis insultu, eodem medicamine sedatus est. Tunc memoria recolentes Medici levamen, quod intulerant Thermales Aquæ, statim ad valentiora diuretica transitum fecerunt, quibus valetudinem antea dubiam subinde firmam, ac stabilem Ægrotanti reddidere.

In hoc sane casu (si quid liceat animadvertere) China China nonnisi simplicis Febrifugi munere functa est ab initio; Febrim enim pellendo, adjunctum quoque symptoma difficilis respirationis indirecte tantummodo visa est sustulisse; ipsa vero Febris tam primo, cum fuit Intermittens, quam deinceps, cum rediit Continua, videtur fuisse de Perniciosarum Comitatarum stirpe, quarum Iconem aliquam nobis exhibuerunt *Mercatus pag.* hujus Tractatus 120. necnon *Mortonus*, pag. pariter hujusce Tractatus 131. In progressu autem cum Asthma, solitarium red-

redditum, & depulsae jam Febri superstes, eadem China China pluries compescuit, in ipso tunc Asthmate a Febre olim primitus excitato, febrile fermentum adhuc quoquo modo latuisse suspicaretur *Mortonus*. Et revera difficilis illius respirationis radicem, si non plane intra Focum febrilem, saltem infra Septum transversum quaerendam potius esse, quam supra illud, aut intra Thoracem, satis patefacere visa sunt accidentia concomitantia; quare quod hac occasione contigit Cortice adhibito, forsitan haud ita facile in Asthmate primario, ac idiopathico aeque eventurum licebit conjicere.

Denique ut ad institutum redeam, eundem Peruvianum Corticem haud exiguis pollere viribus ad ipsam demulcendam saevitiem, & modificandam Causam Arthritidis, aliorumque hujusmodi affectuum identidem recurrentium, non desunt, qui affirment. Quoad me tamen observavi non semel, hominibus arthritidi obnoxiis, atque a Febre periodica per Chinam Chinam curatis, podagram sibi familiarem paulopost supervenisse, eosque ab omni in febres relapsu praeservasse. Certe hisce casibus China China febrium causam reprimens arthritidis causam nequaquam repressit, sed potius eam specie Criseos cujusdam visa est excitasse. Accepi nihilominus a praeclaro quodam Concionatore ex Ordine Cler. Regul. se ad sedandos dolores podagricos, quibus crebro obnoxius erat, Chinam Chinam pluries usurpasse ex consilio cujusdam P. Capuccini, testem expertum se perhibentis, modo *ad sesquidrachmam*, modo *ad drachmas duas* cum magno levamine, itaut assumptis tractu 20. dierum *unciis duabus & semis* circiter Corticis voluerit intra illud tempus cum exiguo cruciatu a podagra liberari Hyemali tempestate, cum caeteroqui longe diutius, atque credulius vexari consuevisset. An praedicta omnia vera sint, an sibi blandiantur aliquando tam speciosa afferentes, non parum ambigo, praesertim cum identidem neget unus, quod alter asserit, & uterque propriam experientiam adducat. Cum enim lis agitur inter duos Cortice utentes, praesertim Professores Artis, incertitudinem eventus satis probat assertio hinc inde opposita, quod non aeque contingit, quando ab aliquibus non expertis, & perperam praeoccupatis negantur caeco quodam modo de eodem effectus palpabiles, quales in hoc Tractatu retulimus: hujusmodi enim controversia, quae cadere nequit nisi inter Medicum Cortice utentem & inter non utentem, vel raro, & sine Methodo utentem, nullius justae incertitudinis index esse potest.

Super hac re si mihi dicendum sit determinate quid sentiam, quidve sim expertus, haud erubesco fateri, me nec satis compotem esse opinionis, nec, quod magis est, experientiae meae; nam quoad primam, nimis alta, & inaccessa est, jam non dicam luminibus, sed potius fugacibus coruscationibus intellectus mei Virtus Corticis, ut de illius efficacia valeam hic & nunc a priori disserere, aut ita opinari, ut cunctis placeam: quo vero ad secundam, ea adeo me semper cohibuit Obtrectatorum Corticis dicacitas, ut illum in casibus, morbisve, in quibus nondum communi voto sufficiens creditus est, raro propinare sim ausus, etsi citra omnem penitus periculi aleam id fieri potuisset: qua via conatus sum -- *posticae occurrere sannae* -- quam caeteroqui declinare, non succedente effectu, nullatenus licuisset. Utut ergo videatur parum decere de rebus hisce haud satis expertum loqui, en nihilominus quod ex manca, nec plane completa observatione mea circa praedicta potis sum edere: satius est enim (ut ajebat Famigeratissimus *Borellus*) *pauca, & minus elaborata, quam nihil ad Posteros transmittere*, ut scilicet (subdam cum *Plinio*) *quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur*.

Si ergo reminisci liceat eorum, quae diximus haesitanter *Libro I.* circa virtutem Corticis, & circa succos in Febrium Intermittentium curatione ab eodem probabiliter correctos sive per absorptionem peculiarem, sive per aliam quamlibet salium peregrinorum iisdem inexistentium retusionem: itidem quae sumus effati circa vias, vasa, & loca, in quibus vividiorem conservari, ac exerceri suspicati sumus illius activitatem, non abs re erit pariter opinari, quod in morbis, qui suam sedem potissimum in Ventriculo, Intestinis, Mesenterio, Glandulis, Ductibusque Chylo-lymphicis obtinent, aliquid opis afferre possit, saltem ut afferre creduntur alia remedia actionis lentae, minusque

nusque conspicuæ. Ob id in morbis hypochondriacis appellatis, & benignius acceptis, in Apepsia, Dyspepsia, indeque ortis affectionibus, non plane rejiciendum arbitramus. Et licet captu non sit admodum facile, quo pacto Cortex Febrifugus possit opitulari Hominibus Hypochondriacis, humores parum dispositos ad febricitandum habentibus: nihilominus, quotiescunque experientia respondeat, credi potest id fieri ea ratione, qua Melancholici, seu Hypochondriaci, & Quartanarii censentur humoribus consimilibus prædití: adeoque censendi videntur eodem quoque remedio curabiles. Utcunque, Corticem restaurare infirmas Ventriculi coctiones, ac inde habitum corporis firmiorem inducere, tono viscerum, infimi præsertim ventris, non solum restituto, sed & in meliorem statum redacto identidem obviam est. Circa quod consideratione digna videtur observatio *Mortoni* — *De Proteiformi Febris Intermittentis genio*, quæ observatio prostat in illius *Historia* 29, alias etiam a nobis memorata; In ea siquidem describitur *Vetula elumbis, ac paralytica; &* LXVII. *annum ætatis agens; quæ post assumptas tractu temporis* libras duas *Chinæ Chinæ, quadantenus iterum juvenescere visa est; appetitum integrum, & firmam valetudinem brevi consecuta: jamque ubi octuagesimum ætatis annum pene attigit, vultu vivaciori, ac animo hilariori prædita apparuit, corpore magis erecto; & gressu magis cito, ac firmo incedens, quam ante usum Corticis*. Proinde affectionibus etiam suprarecensitis, quæ simul hypocondriacarum nomine audiunt, quæque a vitiata digestione utplurimum pendere solent, proficuus idem Cortex, quoquo saltem modo, censendus videtur.

Memini & ego (ne propria experimenta subticeam) me cuidam Adolescentulæ hujusmodi affectibus male vexatæ Corticem cæteris non proficientibus præscripsisse; cumque ab ejus usu convaluerit, puto non sine aliis quidem rationibus, quod convaluerit ob ejus usum: cum tamen id non immediate contigerit, neque frequentia prostent hujusmodi exempla, quod hic conjecto, non ea certitudine assero, qua Perniciosas Intermittentes sanatas asserui. Patiebatur illa a duobus jam mensibus assiduum stomachi angorem cum frequentissimis vomitionibus materiæ acidæ, ac ciborum assumptorum, & cum ventris rugitibus, ac eructationibus valde molestis: identidem tentabatur Febriculis levioribus, sed per inæqualia, & sæpius valde distantia, nonnunquam & brevia intervalla recurrentibus, quæ solvebantur levi sudore; & quandiu Febris aderat, cætera leniebantur symptomata, eademque iterum ea deficiente suscitabantur. Maciem illa contraxerat admodum insignem, viriumque imbecillitatem, quæ vix sinebat eam e lecto surgere. Plura, & varia pro varietate circunstantiarum fuere a me præscripta remedia toto morbi decursu. Sed nec oleosa ad leniendos angores, nec testacea ad absorbendum acorem, nec salia fixa ad roborandas fibras, nec aperientia ad reserandas vias, nec lenientia epicratice præscripta ad abstergendas sordes, quicquam profecerunt. Uno verbo, non *Rhabarbarum*, non *oleum amygdalarum*, non *serum caprile*, non *jusculа alterata*, non *sal Absynthii*, non *tinctura*, nec *magisterium Martis*, non *lac sive chalybeatum, sive coctum*, non aliud denique medicamentum visum est morbum dimovere a consuetudine sua. Solus Peruvianus Cortex *ad drach. ſs.* per viginti circiter dies oblatus utranque paginam implere visus est; quod & in aliis quoque casibus non longe absimilibus (forte quidem vel tardiore, vel minus conspicua) mihi nonnunquam contigisse, possum testari; sed æque possum testari, alias etiam cum nullo plane successu idem remedium me exhibuisse. Immo cum aliquando Uxorem meam ex Tertiana Cardiaca Spuria curassem Cortice, ut in Historiis retuli, plurima postmodum, etiam sibi familiaribus molestiora incommoda de genere hypochondriaco eidem successisse memini. Quamobrem etsi Corticem in recensitis casibus prodesse aliquo modo identidem credam; tamen, nec tam certo, nec tam cito, nec tam insigniter prodest, ut prodest in Febribus. Insuper cum ex duobus casibus *Lib. I. Cap. X. hist. iij. & iv.* relatis constet, febribus depuratoriis intempestive per Corticem supergressis gravia symptomata convulsiva, sive hypochondriaca emersisse, quædam videtur inde elici posse conjectura, quod etiam citra Febrem in iis saltem affectionibus hypochondriacis, quæ non in mera ventriculi male coquentis dyscrasia consistunt, sed

sed in nervoso universaliter genere alta jam convulsionum jecere semina, plane tutum non sit eodem remedio indiscriminatim uti; etsi illud idem in Febribus Corruptivis, & praecipue in Perniciosis, sive plane Intermittentes illae fuerint, sive ab ortu de Intermittentium stirpe, easdem fugando, omnia convulsiva symptomata ab iis producta strenue submoveat.

Ad Lumbricos necandos utilem esse posse, suadere videtur illius amarities, succis omnibus Intestinalibus, ubi hospitantur illi, facile communicabilis: siquidem verum sit, ut vulgo creditur, amara Lumbricos necare: quod tamen cum experimentis Clarissimorum *Redi*, ac *Vallisnerii*, neque cum meis ante quam haec primo ederem institutis concordat. Utcunque haec sint, & quacunque ratione fiant, ego in Febribus periodicis, quas Vermes potius comitabantur, ut reor, quam producebant, pluries Corticem propinavi cum successiva Febris, & Lumbricorum depulsione, cujusmodi exemplum vidi (non me quidem remedium praescribente, sed aliis Medicis) in *D. Comitissa Blanca* Febricitante, ac utero gerente, quae post assumptam per aliquot dies Chinam Chinam copiosos Lumbricos per alvum excrevit. Observavi pariter Mercatorem quendam Venetum, duplici Quartana Mutinae laborantem (cui post horam ab assumpta me praescribente China China, Accessio inexpectata praeter morem supervenit) Lumbricum post tres horas vomitu rejecisse satis insignem. In Historiis quoque nostris casus hujusce generis visitur *Lib. IV. Cap. III. Hist. IX.* habeoque insuper aliud exemplum a Juniore Medico Praxim mecum jam exercente, quod hic subdam. Curabat ille Puerum Febre Tertiana simplici laborantem, quae praeter consueta, & consuetis etiam graviora symptomata insigne insuper intulerat delirium, maximam pulsus inaequalitatem, nec non totius corporis convulsivos motus cum halitu verminoso, & subcinereo fuscum colore. Cum autem symptomata hujusmodi in dies majora fierent, praescripsit ille circa quartam, vel quintam Accessionem Aegro admodum debili Peruvianum Corticem imminuta, sed repetita dosi: quo remedio ad quatuor dies assumpto, nedum Febris, verum & verminosa symptomata evanuere. Febre vero jam penitus abolita, & continuato nihilominus usu Corticis, verminosae dejectiones subsequutae sunt, quibus absolutis cito Aeger, & plane convaluit. An utrique morbo in recensitis Casibus aequaliter adversatus sit Cortex, an uni Febri, ad cujus solutionem quasi per accidens sit consequuta Lumbricorum excretio, praecise non novi; siquidem in affectu verminoso solitario haud satis mihi contigit Corticem experiri, ut meam alienae possim vel opponere, vel juxtaponere experientiam.

De experimentis circa hanc rem extra humanum corpus a me, ut supra innui, aliquando institutis, modo nolim intelligi, utpote quibus haud satis forsan fidendum est. Etenim, cum in iis adversus solos Lumbricos Vitulinos, atque Terrestres vim Corticis explorare tentaverim, fortasse haud satis efficaciter ab his ad Humanos licet quicquam arguere; quod enim uni Lumbricorum generi adversatur, id alteri potest forsan congruere, & e converso. Ut enim in diversis speciebus Corporum Vermes internos alentium diversae sunt eorundem Vermium species, ita diversum cuilibet eorum speciei potest convenire, aut adversari pabulum: etsi minime inficier, dari posse nonnulla quibuslibet hujusmodi Insectorum speciebus pernitialia, qualia vulgo censentur, *Petroleum*, *Mercurius*, *Viride aeris &c.* licet haec vere talia, qualia putabam, ego non deprehenderim. Verum quamvis etiam licuisset mihi Lumbricos humanos (quos minime quaerens saepius inveni, rarius cum quaesivi) facile ad manus habere, & ad experimentum paratos, adhuc tamen mihimetipsi haud integre satisfecissem. Hujusmodi etenim Vermes vel ab hominibus aegrotantibus excreti, vel e denatis per sectionem extracti possunt & ipsi aegrotare quodammodo, aut male se habere, & propterea inaequali inter se robore pollere: ut proinde eorum aliqui diutius, aliqui brevius possint in diversis liquoribus vivere, absque eo quod ad eorum citiorem, vel tardiorem necem liquor ipse multum contribuat, ut eosdem ab Aegrotantibus excretos modo citius, modo tardius sponte naturae mori, observamus. Atque ideo neque hac via quid plane certi mihi visus essem deprehendere, etsi in amara v. g. Corticis infusione Lumbricus aliquis humanus

manus citius obiisset, ac obiisset in alio liquore alius consimilis; ut omittam (quod nostrorum experimentorum incertitudinem auget) cuncta, quæ a nobis in hujusmodi experimentis adhibentur, remedia, a succis, aut fermentis postmodum nostris alterata, probabiliter sortiri posse activitatem diversam ab ea, quam extra humanum corpus præseferunt. Hac etiam de causa de seligendis humanis, non æque semper, ut dictum est, inventu facilibus, solicitus non fui; sed Vitulinos tantum, atque Terrestres, eosque quoad exteriorem apparentiam inter se æqualiter vegetos arripui, &, uno, eodemque tempore in amaricantem Corticis infusionem, ac in diversos alios liquores conjeci, observaturus quinam esset eis locus infestior. Atque Vitulinis equidem Lumbricis primario lubenter sum usus (quod antea a quoquam institutum minime novi) quoniam cum Vitulorum æque ac Puerorum vivo hoc morbo laborantium valde similis sit odor, tum eorum halitui, tum omnibus etiam illorum excretis, immo & ipsis carnibus inexistens: propterea nec paucam inter utrosque Vermes intercedere symboleitatem, persuasum habui. Quamvis autem hinc nonnisi incertas, nulliusque forsan soliditatis conjecturas quis valeat elicere, minime tamen gravabor referre obiter, quæ observarim in eo, quod spectat ad institutum nostrum. Cætera altioris indaginis quærenda apud *Cl. Valisnerium*, pluribus quidem in Lucubrationibus illius, sed potissimum in elaboratissimo ejusdem Opere circa Vermium humani corporis Originem, ac Genesim, ubi peculiares edit observationes summa cura, ac diligentia institutas, singularemque suam proponit in hac materia, roboratque sententiam, naturalium Philosophorum studio, ac animadversione dignissimam.

Itaque ut rem perstringam, extracta e Vituli recens mactati intestinis numerosa Lumbricorum familia, Lacte, & Chilo inebriata, unum ex illis singillatim, & statim in unoquoque ex hisce, quos mox referam, liquoribus, magno vigente Æstatis calore, uno ac eodem tempore demersum volui, nempe in *Petroleo flavo*, *Mercurio*, *Aceto*, *Vino*, *Bile bubula*, *succo Absynthii*, *Oleo communi*, *Mellicrato*, sive *Aqua mulsa*, Infusionibus *Chinæ Chinæ*, *Aloes*, *Colocynthidis*, & *Viridis æris*, factis in Aqua communi, conjunctaque simul ipsa rerum infusarum substantia.

Statim ac in hosce liquores fuere conjecti Lumbrici Vitulini, observabiles admodum fuere motiones, & contorsiones eorum ad finem usque spectaculi hoc ordine servato, nempe ut insigniores apparuerint primo quidem, ac valde notabiliter in infusione *Viridis æris*, deinde in *Petroleo*, mox in infusione *Colocynthidis*, & tandem *Aloes*. In cæteris liquoribus modicæ tantum, nec specialiter observabiles extitere eorum motiones, connumerando inter fluida, ut mos est, ipsum Hydrargyrum, in quo identidem vi illata submergebatur Lumbricus, qui aliquo etiam nonnunquam Mercurii granulo exterius onustus emergebat. Huic postmodum Aqua simplex superaddebatur, ipsius præexistentis Mercurii agitatione, quantum licet roborata, qua Lumbricus ab externi aeris immediato contractu, ac injuria tutus evadebat.

Decem horarum spatio tota series experimenti instituta est, cujus progressus is fuit. Post horas sex elapsas primus obiit Lumbricus in *Aceto* demersus; post horas octo demersus in *Vino*; demersus autem in *Bile Bubula* (quæ mihi visa est hac occasione graveolens, ac male habens, magisque diluta, & minus ponderosa ac apparuerit in experimentis *Lib. I. Cap. III.* institutis, atque relatis ad exploranda Chinæ Chinæ phænomena, ut proinde facile credam, in omnibus individuis etiam ejusdem speciei non esse idem pondus, sicuti non est eadem consistentia bilis eorum) demersus, inquam, in hac bile mortuus est post horas novem circiter, & post novem pariter pro mortuo habitus, qui in *Mellicrato* positus fuerat, licet revera nondum plane extinctus, sed tantum ab interitu parum distans fuerit postmodum deprehensus.

In cæteris liquoribus omnibus vivebant adhuc, & quidem vegeti, suosque motus (in quatuor præserrim liquoribus paulo supra recensitis) jugiter edebant: cum ego tædio quodam affectus, ad comparandam aliquam spectaculo novitatem, hos alios super liquores assumpsi, nempe *Vini spiritum*, *succum Allii* cum tantillo Aquæ solutum, & *Oleum Magni Ducis* Hetruriæ ad Vermes necandos, cum pauxilla pariter Aquæ portione commixtum.

ftum. Singulis hisce liquoribus unum Lumbricum indidi, ut in reliquis a primordio peregeram; immo illum, quem in Oleo Magni Ducis, ut supra, infundere meditabar, eodem Oleo prius oblinivi, ac postmodum in antedictam mixturam conjeci. Paulopost Lumbricum in *Vini spiritu* submersum emori observavi: quod mihi incitamento fuit, ut alterum substituerem, qui pariter brevi eandem sortem subiit, ut & tertius secundo extincto statim substitutus. Interim cum reliquos vitam facile protrahere in aliis liquoribus observarem, nempe in *Oleo communi*, *Petroleo*, *Mercurio*, *succo Absynthii*, *&* *Alii*, *Oleo Magnis Ducis*, infusione *Chinæ Chinæ*, *Aloes*, *Colocynthidis*, & *Viridis æris*, necem illorum sum meditatus, eos a liquoribus, quibus innatabant, extrahendo, & in Vini spiritum conjiciendo: qua via singuli successive brevi interibant; scilicet non modo ii, qui in primis condebantur liquoribus, verum & ii, qui postremo, ut dictum est, in Aliorum succo, & in Oleo Magni Ducis fuere conditi, ubi scilicet post horam circiter, viventes adhuc placide morabantur. Tam notabilis autem fuit celeritas necis eorum in *Vini spiritu*, & agitatio eorundem in infusione *Viridis æris* præ cæteris liquoribus, ut non semel ad explorandum, an Vermis aliquis, de quo adhuc ambigebatur, num esset extinctus, vere viveret (quod in Insectis hisce haud ita facile semper noscitur) tamquam ad Lydium lapidem factus fuerit recursus ad infusionem *Viridis æris*, ubi, sicut Lumbricus aliquis, qui non plane mortuus erat, statim motum aliquem edebat, ac proinde iterum submersioni in Vini spiritu damnabatur, ibique illico necabatur omnino: ita quoties alii nullum motum edebant, certo mortui deprehendebantur, ac revera tales erant.

Postera die in iisdem Vasis, iisdemque liquoribus fere omnibus, institutum est experimentum Lumbricorum terrestrium, nempe in *Vini spiritu*, *Petroleo flavo*, *Aceto*, *Vino*, *Oleo communi*, *Millicrato*, *Hydrargyro*, *succo Absynthii*, infusione *Chinæ Chinæ*, *Viridis æris*, *Colocynthidis*, & *Aloes*. Parum absimilis ab antecedente fuit exitus experimenti postremi. Aliqua nihilominus in non paucis, nec levibus circunstantiis fuit diversitas. Lumbrici namque terrestres in liquoribus sibi infestis longe citius extincti sunt ac Vitulini, nisi forsan id contigit eo quia Vitulini crassi erant valde, ac robusti; Terrestres vero etsi vividi admodum, ac vegeti, erant nihilominus modice graciles; propterea scena hujusce spectaculi vix ultra duas horas protracta est. Item in hoc experimento motus, agitationes, saltus, & contorsiones Vermium terrestrium fuere longe violentiores ac Vitulinorum in alio, primo quidem, ac longe sensibilius in infusione *Viridis æris*, deinde in *Petroleo*. In ceteris liquoribus plus minus modicæ. In *Vini spiritu* motus eorum breves, & pariter modici; sed mors citissima.

Necabantur itaque in *Vini spiritu* fere statim ac illum attingebant Lumbrici terrestres, eademque ferme celeritate interibant in *Aceto*. In *Viridis æris* infusione, & in *Vino* satis quoque celeriter moriebantur; ita tamen, ut dum unus in eadem infusione *Viridis æris* (in qua Vitulini vixere) extinguebatur, tres, vel quatuor successive eandem sortem subirent in *Vini spiritu*, ut & fere æqualiter in *Aceto*. In *Mellicrato* denique aliquantulum serius necabantur, ac in *Vino*, non tamen admodum sero. In cæteris liquoribus, videlicet *Oleo*, *Petroleo*, *succo Absynthii*, *Mercurio*, infusione *Chinæ Chinæ*, *Colocynthidis*, & *Aloes*, vivebant, & diutius vixissent, nisi ad aliquot eorum torquendos insigniter, in infusionem *Viridis æris* conjecissem, & ad alios statim necandos, in *Vini spiritum*, aut *Acetum*.

Hinc videtur posse conjici, cum primo in *Vini spiritu*, mox in *Aceto*, & tertio loco in *Vino* interire Lumbrici utriusque speciei fuerint observati, videtur, inquam, conjici posse, quod *Vino*, aliisque liquoribus ex Vino prodeuntibus, præcipue vero parti illius spirituosiori insit aliquid hujusmodi Insectis inimicum, quod illos hebetet, inebriet, ac tandem occidat; quemadmodum Gallinas grano Vini spiritu imbuto nutritas, fere ut mortuas ad tempus in terram concidere, vulgo satis est notum.

Interim nec *Chinæ Chinæ* infusionem (quod erat nostrum tentamen) nec plures alios liquores ex supra memoratis, utut vario, exoticoque sapore præditos, quicquam contulisse ad illorum Lumbricorum necem, datum fuit observare, quamvis eorum nonnulli Vermibus infensissimi cen-

censeantur, & vere videantur in Praxi. An vero in Vermes Humanos agant remedia, quæ non agunt in Vitulinos, neque in Terrestres, & an agant quandoque fortius intra corpus, quæ infirmius agunt extra illud, idipsum est, quod adhuc ignoro, & quod diligentioribus attente magis explorandum concedo.

Quoad alios Morbos quodammodo periodicos (ut redeamus unde longe admodum fuimus digressi) quales sunt *Arthritis*, *Asthma* præsertim convulsivum, *Epilepsia*, *Præfocatio hysterica*, & hujusmodi, paucis me expediam, dicamque ingenue, nimis altas, & fortes mihi videri istorum morborum radices, ut eas actio Corticis, quantum vere opus est, possit attingere, vel plane confringere: nisi velimus in gratiam Celeberrimi *Sydenhamii* excipere violentos affectus hystericos, quibus revera ex propria quoque observatione habeo potius, unde Corticem aliquo modo proficuum credam, quam aliter. Immo generaliter loquendo, videtur non extra spem omnem, quod China China aliquid forsan præstare possit quoad suspensionem, & protractionem intervalli inter unum paroxysmum, & alterum, etiam in aliis Morbis periodicis, iis præsertim, quibus frequentes, & violenti sunt paroxysmi, non quoad germanam, & completam illorum curationem. Cæterum, ut pateat, quam facile sit, & lubricum, ut adulemur nobismetipsis, ni cauti simus in suspendendo judicio, ubi agitur de nostris votis, & opinionibus favorabiliter explendis, narrare non piget duos sequentes Casus.

I. Mulieri quinquagenariæ a pluribus jam annis Epilepticæ & post trigesimum ætatis suæ in hunc morbum primo delapsæ, Corticem præscripsi ad longiusculum tempus, mox interposita quiete aliqua, iterum atque iterum eam coegi ad repetendam assumptionem præcipue prope tempora, quibus utplurimum eo morbo consueverat corripi. Perstitit illa præter consuetudinem suam immunis ab insultu epileptico per notabile intervallum temporis, (& quod magis mirabere) cum aliquando morbus tentasset accedere, adeo languidus, & enervis apparuit, ut illi vix ad momentum temporis caligaverint oculi, defecerint vires, & palluerit facies, subsequente subita coloris, virium, & visionis restitutione, cum antea semper decidere, convelli, spumam ab ore, & lotium a vessica emittere consuevisset. Pharmacopola, qui unus conscius erat de qualitate remedii, cœpit evulgare, Epilepticam quinquagenariam jam plane curatam Cortice; eum tamen acriter increpui de incauta assertione, nonnisi duorum, vel trium annorum tractu comprobanda. Et sane pendente ipso usu Corticis diuturniore, unum passa est paroxysmum satis gravem, qui prægressorum invaliditatem, & moram interpositam pensavit. Quamobrem omissus fuit ab Ægrotante usus remedii, & de more cursum suum prosequuti sunt epileptici paroxysmi, quibus non raro tentabatur. Sed revera affirmavit, opinabaturque, se ab assumpto remedio aliquid opis reportasse, asseruitque morbosos insultus toto tempore, quo iis vixit obnoxia, tanto nunquam intervallo feriatos esse, quanto feriati sunt tunc, cum Corticem assumebat: propterea post aliquos elapsos menses me alloquuta sponte statuit, velle se iterum experiri remedium, & quavis Luna ad plures dies repetere. An in eo consilio manserit, vere nescio. Epilepticam extitisse, extra dubium est.

II. Adolescens annorum XIX. ab ipso ortu surdaster, ac mentis hebes, post longam, lentamque Febrem tussiculosam, quæ illum ad insignem maciem prius deduxit, postmodum sponte sensim evanuit, Epilepticus subinde factus est. Jamque a pluribus mensibus novi hujusce morbi insultu identidem recurrente non parum vexabatur, cum increbrescentibus in dies paroxysmis eo devenit, ut iisdem per mensem integrum, alternis primo diebus, mox & quotidie corriperetur. Irritis remediis omnibus, visa tandem est mihi ordinata hæc, & crebra periodus, ipsaque morbi peculiaris origo, videlicet succedanea Febri, quamvis Continuæ, admittere posse, tentamen aliquod desumptum a Cortice, quemadmodum nonnullorum Auctorum mens est. Itaque præscripsi *semunciam* ejusdem Corticis cum *Conserva florum Peoniæ*. hoc ordine distribuendam, ut scilicet prima die dimidium misturæ illius assumeret Æger, alteramque medietatem duobus sequentibus diebus, in duas partes subdivisam: quo pacto, prima assumptione *duas* Corticis *drach-*

drachmas, reliquis vero duabus *unam* tantum *drachmam* quotidie deglutiebat. Absumpta mistura illa, nova similis denuo parabatur, eadem partitione distribuenda, & sic deinceps: interposita tamen identidem inter unam & alteram semunciam, duorum, vel trium dierum quiete, quibus ab usu remedii feriabatur; adeoque unius Lunæ spatio nonnisi *tres uncias* Chinæ Chinæ in totum assumpsit. Atque, ut verum fatear (ni per accidens id contigit) conspicuum juvamen, primis præsertim diebus, visum est emersisse; siquidem loco Paroxysmorum alternis diebus, vel etiam quotidie invalescentium, levis tantum vertigo, & oculorum caligatio successit, quæ pariter illico evanescebat, verique propterea paroxysmi invasio ultra dies 15. protrahebatur; immo cum fiebat insultus, levior erat, neque omnimodam inferebat, ut antea, sensuum abolitionem. Duabus interim circiter transactis hebdomadis, quibus habita est cessatio ab oblatione remedii, cum nonnihil increbrescerent iterum paroxysmi, modo scilicet post octo, modo post sex tantum dies, repetitus est denuo usus Corticis ad *semunciam* cum eadem *Conserva florum Peoniæ*. Mistura tamen hæc in quatuor partes æquales dividebatur, quotidie mane sejunctim sumendas, & post trium, vel quatuor dierum quietem, iterum repetendas, ita ut intra mensem *duæ* plus minus *unciæ* Corticis fuerint usurpatæ. A nova hac oblatione nullum sensibile levamen datum fuit observare: etenim æque ac ante, exactis modo octo, modo etiam quindecim diebus, redibat insultus, parique ratione, etsi nullus postmodum fuerit usus Corticis: & quo majus erat intervallum temporis inter unam, & alteram invasionem, eo fortior paroxysmus inde succedebat; levior vero, cum intervallum esset brevius. Id unum supererat adhuc tentandum, nempe ut uno, aut altero die ante paroxysmi adventum (siquidem ille præmonstrari solebat ex certis signis ante duos, vel tres dies apparentibus) larga dosis Corticis, v. gr. ad *tres* saltem *drachmas* uno haustu exhiberetur; videbatur enim posse conjici, quod hac forsan via protraheretur nonnunquam, aut enervaretur insultus imminens. Neque hoc forsan intentatum reliquissem nisi spontanea, & valde inæqualis, quæ paulo post observata est, intervallorum protractio me ab hoc tentamine retraxisset: quamvis enim quodvis emersisset inde juvamen, merito me reddidisset ancipitem, an illud Cortici potius adscriberem, an Casui. Quamobrem etsi in violentioribus forsan circunstantiis de levamine aliquo non prorsus desperarem primis vicibus, parum tamen sperandum credidi progressu temporis: veritus insuper, ne aliquando major paroxysmorum intensio protractionem invasionis eorundem, ut *Historia* præcedente adnotatum est, nimium compensaret, vel saltem ne morbi pervicacia remedii tandem vires diutino usu sperneret, ac enerves redderet, dato quod primis oblationibus videretur ille nonnihil mitescere; quæ omnia nonnunquam etiam in quarundam contumacium Febrium curatione experimur.

Ex enarratis itaque casibus facile, ut ajebam, deducitur, ad stabiliendum levamen certum in morbis istis Herculeis, paroxysmos inæquales, & modo semel in anno, modo bis in mense, vel etiam in die recurrentes habentibus, requiri perseverantiam plurium annorum in statu sano, & experientiam æqualem in pluribus subjectis, libertatemque experiundi non tantum innoxie, sed & longe a præoccupatione tum Vulgi, tum Professorum Artis.

Denique ut aliquid quoque de morbis quibusdam, non ex sui natura, sed per accidens periodicis subdam, sit casus iste. *Monialis* quædam dolorem acerbissimum patiebatur in ea parte genæ, cui subjacet Os, *Jugale* dictum. Recurrebat hic quotidie, noctu tamen stata hora, tamque vehementer illam excruciabat, tamque gravia inferebat symptomata, ut de aliquo gravissimo affectu imminente in nervoso genere suspicarer. Cum ad longum tempus perduraret affectio isthæc molestissima, nec repetitæ sanguinis missiones, nec purgationes, nec revulsiones, nec diuturniora remedia, ut *Salsæ parillæ*, maceratio longiuscule usurpata, nec alia hujusce ordinis quicquam proficerent, tandem confugi ad Corticem, per octo saltem dies *ad drach. ss.* quotidie usurpandum tentandi gratia. Altera die ab incœpto remedio sanum sibi dentem, paulo infra locum doloris consitum, evelli, voluit, me licet reluctante. Dens evulsus est post primam Corticis assumptio-

ptio-

ptionem, & inculpatæ omnino constitutionis repertus. Ab evulso dente bis tantum eundem Corticem assumpsit; & dolor, qui per mensem hora semper noctis tertia observari consueverat, evanuit; remanente tantummodo sensatione quadam molesta in parte, nempe circa os Zygomatis in ipsa gena: quæ sensatio ex simplici, utut levi, labri superioris contactu exacerbabatur. Cum tamen ea non magnum negotium facesseret, neque Ægra me urgentem haberet, quippe eam rarius invisentem, substitit illa sponte ab usu Corticis, post trium tantum dierum usurpationem. An levis adeo, & brevis usus remedii, an evulsio dentis sani cum affecta parte nullam ferme connexionem habentis, an Casus levamen attulerit, nescio, aliisque æquo animo dijudicandum relinquo. Id unum addam, me post aliquot menses eandem Monialem alloquutum intellexisse, ipsum ei dolorem quibusdam temporibus aliquando renovari, & per tres, vel quatuor successivos dies stata hora periodice recurrere, illique subitam sanguinis missionem (pro cujus celebratione me permittentem habebat) non parum opitulari. Adeoque insuper, repetitam tandem hac ipsa de causa Corticis assumptionem ad septem dies nil opis omnino contulisse: ac idcirco eidem affectioni plane irregulariter recurrenti ipsam identidem obnoxiam fuisse.

Una superest examinanda Morbi species in eo, quem semel corripuit, iterum atque iterum recurrere solita, videlicet *Hæmoptoe*, seu Sputum sanguinis, etsi Morbus hic, ut verum fatear, non magis ad Periodicorum categoriam possit reduci, ac possit ad eandem revocari, quæ pluribus familiaris identidem est, Gravedo, Rancedo, Ophthalmia, Ægilops, & alia hujusmodi. Cum tamen Hæmoptoen non modo ut morbum periodice recurrentem, verum etiam ut Cortice Peruviano curabilem *Mortonus* consideret, immo & per idem remedium posse illius recursum, ipsique conterminam Phthisim inhiberi constanter asserat; peculiarem idcirco hac de re disquisitionem instituere operæ pretium erit; maxime cum ex adversο Phthisicorum febribus putridis, etiam *Intermittentibus*, nil opis conferre posse eundem Corticem apertis literis testetur expertus ipsemet Auctor, & ego quoque non unum hujusce eventus exemplum nuper hoc eodem *Lib. Cap. II.* protulerim. Priusquam tamen quid super hoc sentiendum sit proferamus, utrumque *Mortoni* textum fas sit simul conferre, ac expendere; non animo quidem disquirendi, an ulla in iis subsit, vel appareat contradictio, quod meum non est: sed ut posita in propatulo veritate rei, illustretur, ut decet, hæc praxis; & a caliginibus, quibus involuta nonnihil est, integre vindicetur.

Inquit itaque laudatus Auctor, & bene inquit, in suæ *Phthisiologiæ lib. 2. c. 4.* ubi agens *De signis Pathogonomon. Phthiseos pulmonaris confirmatæ*, & speciatim *de Febre Phthisicorum putrida* hæc habet -- *Ubi primum autem hæc tubercula Pulmonum inflammata in apostemata migrare incipiunt (sive hoc a venæ sectionis satis tempestivæ, vel copiosæ neglectu, seu a naturali tumorum dispositione in putrefactionem) Febris hæc inflammatoria in Putridam intermittentem transmutatur. Cujus paroxysmi in principio ut plurimum nullum certum ordinem servant, rigore, & horrore sæpius eodem die recurrentibus, sicuti in puris confectione fieri solet. Ubi vero pus jam plane fuerit confectum, hæc Febris typum quotidianæ, aliquando etiam, licet rarius tertianæ imitatur: idque certo diei tempore cum algore, & rigore incipiens, cum intenso calore progrediens, atque adeo tandem in sudores nocturnos, & profusos, & colliquativos desinens. Durante algore, & calore, tussis, & anhelitus cum reliquis molestis symptomatis augentur. Durante vero sudore, & remissione, tussi, & reliquis Symptomatis jam minoratis, Æger placide dormit, vires recolligit, & sibi jam spe futuræ sanitatis concepta abblanditur. Atque hanc Febrem Putridam Intermittentem inter certissima signa Pathognomonica Phthiseos confirmatæ semper habere soleo, quippe quæ sicuti a Pure in Pulmonibus confecto ortum ducit, ita purulentiæ pulmonaris index est certissimus. Indeque provenit, quod hæc Febris Putrida intermittens Phthisim, quoties hunc morbum fatalem esse contigit, in extremum usque diem comitari soleat. Cujus paroxysmi cum colliquationibus inde provenientibus magis, vel minus intensi, & protracti sunt*

sunt pro magnitudine, vel numero tuberculorum in apostemata maturatorum. Nec quidem hæc Febris ope Corticis Peruviani, *Antihectici Poterii, vel cujusvis alius medicamenti specifici, quorum vim in hoc casu sæpissime sum expertus, neque ulla alia methodo (quantum scio) radicitus extirpari potest: nisi ulcus adeo fuerit benignum, ut medicaminum balsamicorum intus exhibitorum ope sanari, ipsaque sanguinis massa, ubi Febris fomes delitescit, in sanum statum copioso temperantium, atque alterantium usu reduci possit: vel saltem nisi Phthisis sit mere symptomatica, & ab alio morbo dependens, qui curationem perfectam ex usu specificorum admittere possit.*

Textus ergo iste quemadmodum plane concordat cum experientia, & cum communi Medicorum sensu, ita plane cohæret Theoremati ab omnibus universaliter recepto, & a nobis pluries repetito, specialiter vero citato nuperrime *Cap. II. hujusce Libri*, nempe quod ad hoc ut China China in febribus Intermittentibus suo possit fungi munere, suasque vires exerere, necesse est, quod nullum vitium organicum, nullaque viscerum labes (adversus quam nequit ea pugnare) sit febris Intermittentis fomes, aut causa, intelligendo semper de vera, & minime palliativa hujusmodi Febrium curatione, ut in allato textu intelligendus est, dum loquitur de putridis Phthisicorum febribus *Morton* ipse, inquiens -- quod illæ *ope Peruviani Corticis vel cujusvis alius medicamenti specifici nequeunt radicitus extirpari*; eas namque posse quoquo modo leniri, & ad tempus nonnunquam intercipi (interitu nihilominus Ægrotantis nequaquam inhibito) neque idem *Morton* de curatione Phthiseos Pulmonaris *Cap. X.* neque ego ipse *Cap. II. hujus Libri* diffitemur. Videamus nunc qua ratione, salvo hoc Theoremate, afferat idem Author, Hæmoptoen, quæ vitium organicum pulmonis est, per Chinam Chinam strenue sanari; deinde videamus, num salvo per datam hypothesim utroque illius dogmate, ita ut unum alteri theoretice contrarium non sit, salva simul remaneat veritas, & substantia rei; circa quod vereor, ne plurimum hallucinetur *Mortonus*. Atque ut cuncta hæc claritate omnimoda valeamus persequi, erit e re alterum illius *Textum* hic loci subnectere*.

In Libro itaque tertio suæ Phthisiologiæ ex professo actrurus de *Phthisi ab Hæmoptoe* Cap. V. per extensum *sic ait -- Decantatum istud Medicorum adagium*, quod Pus sequitur Sanguinem, *exinde originem suam traxisse videtur, quod Hæmoptoe celerius, & sæpius quam ulli alii morbo purulentia Pulmonum, seu Phthisis pulsis pulmonaris, succedere soleat. Quod utrum a crasi Sanguinis ob nimium ejus dispendium eversa, vel a copioso humorum ex universo corporis habitu, qua datur via, in teneros Pulmones affluxu, vel a sanguinis grumosi in ipsis Pulmonibus post Hæmoptoen relicti putrefactione, vel tandem ab ulcere aliquo erosionem vasorum insequenti accidat, parum scio. Hoc tamen perpetuo fere observare licet, quoties scilicet Hæmoptoe præcedit, Phthisin pulmonarem subsequi solere: Ideoque prudentem, & honestum Medicum ad curationem Hæmoptoes evocatum decet, non tantum præsagio de Phthisi subsequutura tempestive prius facto, suæ, atque etiam Artis Medicæ famæ consulere, verum etiam quantum in se est, cautionibus, & medicamentis idoneis hunc fatalem Hæmoptoes exitum æque pervenire ac ipsum præsentem morbum curare: saltem nihil in ejus curatione facere, vel tentare, quod Ægrum Phthisi magis proclivem reddat.*

Atque hic plurimum refert inter Hæmoptoen accidentalem, & habitualem distinguere. Accidentalem eam voco, quæ mere ab accidenti aliquo procedit, uti a vociferatione nimia, exercitio, vel vehementi tussi, ab hæmorrhagiæ solitæ suppressione, a lapidibus cretaceis in ipsis Pulmonibus generatis, vel ab aciculis, atque aliis ab extra in eos demissis. Habitualem vero, quæ a vitiosa, acri, & fermentescente Sanguinis diathesi dependet, itaut penus, & fomes morbi intus semper delitescat. Hæmoptoe ista accidentalis sicuti rarius post Phlebotomiam, debitum diætæ regimen, & medicamentorum usum curata recrudescit, ita utcunque profusa, & copiosa hæmorrhagia fuerit, rarissime in Phthisin terminari solet: verum Æger per debitum regimen liberatus paulatim, sicuti post fluxus menstruos immodicos, atque alios ejusmodi fieri solet, ἄχρωος, atque ἄσαρκος, evadit, ac si nullum ejusmodi fluxum omnino sustinuisset. Hæmoptoe vero habitualis, sicuti

* *Torti Therap. Spec.*

uti ab intestino Sanguinis fermentescentis motu, & ab aperientis vasa acrimonia dependet, ita etiam Febrem una cum accelerato pulsu, & urina subrubra semper conjunctam habet, & post incerta intervalla identidem solet recurrere. Ubi scilicet paroxysmus febrilis incertus a Sanguinis adeo ferociter effervescentis impetu recrudescit, tenera Pulmonum vasa, cum motum hunc citatiorem fere non possint, iterum atque iterum dehiscere solent una cum magno purpurei liquoris dispendio, qui ut plurimum fluere non desinit usquedum Orgasmus febrilis, & motus Sanguinis intestinus inde dependens vel Artis ope, vel sponte sua saltem a quantitate liquoris imminuta penitus cesset. Et tunc etiam infidæ tantum induciæ dantur, donec vasa iterum a præternaturali Sanguinis motu in paroxysmo subsequenti nimis distendi contingat. Et quidem hæc est fatalis illa Hæmoptoe, quæ ut difficilem curationem admittit, atque Ægro sæpius incxpectato supervenit, ita Febrem primum putridam, dein becticam conjunctam habet, quæ in Phthisin fatalem, atque incurabilem sæpissime terminari solet.

Hujus vero Hæmoptoes herculea *Antidotus est* Cortex Peruvianus, *cujus egregias vires in præsentis febrilis effervescentiæ sanguinis extinctionem, atque in futuræ recidivationis præcautionem semper cum felicissimo successu expertus sum, quotiescunque scilicet eum in hunc usum applicui. Et sicuti præsentem Hæmoptoen cito, & tuto sistit, & futuram etiam prævenit, ita Hemoptoen hoc modo curatam nunquam in Phthisin terminari vidi. Flamma enim hoc modo penitus extincta, & Febre jam evicta, Sanguis illico in naturalem statum reduci solet, adeout ne vel minima suspicio inde subsecuturæ Phthiseos manere possit. Phthisis enim, quæ Hæmoptoen sequi solet, originem suam non tam a vasis exilis dehiscentia, quam a statu sanguinis inordinato, & hectico ducere videtur. Ideoque utcunque Phthisis Hæmoptoe vulgari modo curatæ usitato succedat, frequentibus scilicet Phlebotomiis, medicamentis* Emplasticis, Opiatis, &c. *quæ vi potius Sanguinis eruptionem supprimunt, quam internum Sanguinis statum alterant; hinc tamen nemo morietur, si flamma hectica intus manens tandem Ægrum in Phthisin præcipitet. Quoties tamen præsens sanguinis orgasmus post Phlebotomiam repetitam, succorum* Temperantium, & Julapiorum, *vel* Electuariorum, Stypticorum, & Opiatorum, *aliorumque ejusmodi (quæ alibi e* Capite de Hæmoptoe *petenda sunt) usu ita domatur, ut locus opportunus exhibitioni Corticis detur ad flammam febrilem penitus extinguendam, & ad reserationem obstructionum, quæ aliter novæ effervescentiæ ansam præbere possint, perficiendam, non tantum Palliativa in præsens, verum revera Eradicativa etiam, & perfecta curatio sine vel minimo Hæmoptoes rediturae, vel Phthiseos subsequuturæ periculo obtineri solet. Flamma enim hoc modo perfecte extincta, Sanguis ad motum, & crasin naturalem reducitur, quo appetitus statim redit, Pulmones naturali motu, & temperamento fruuntur, & purpurei Penus dispendia sensim reparantur; donec Æger tandem, licet paulatim, priorem robustum, athleticum statum redintegratum, vel forsan meliorem quam antea consequitur sine vel minimo hectici caloris gradu, vel subsequuturæ Phthiseos metu.*

Ex hoc Textu clare patet, *Mortonum* ex principiis suis primo supponere, Febrem quamlibet, saltem primariam, quomodolibet remittentem, etsi continuam, esse curabilem Cortice, quod nos generaliter prolatum nequaquam admittendum esse, pluries jam diximus; secundum supponere, quod omnis Hæmoptoe, quæ ab externa causa non pendeat, sed ab interna (quam idcirco *Habitualem* vocat) semper habeat pro causa productrice febrilem sanguinis effervescentiam per paroxysmos incertos, & per incerta intervalla identidem recurrere solitam, adeoque adesse semper in hujusmodi Hæmoptoe Febrem, eamque non symptomaticam, sed primariam, sive essentialem, cujus symptoma sit ipsa Hæmoptoe, & proinde hanc unam Hæmoptoen esse sanabilem Cortice; cum cæteroqui eam, quæ ab externa causa procedens, Febrem non habet comitem, sola phlebotomia, & remediis vulnerariis, ac stypticis curari asserat, nullo de China China verbo habito; signum evidens, quod in ea Hæmoptoe, in qua Chinam Chinam commendat tanquam *Antidotum Herculeam*, minime considerat eam ut balsamicam, vulnerariam, aut stypticam, sed ut mere

Febri-

Febrifugam, cum subdat id fieri, eo quia remedium istud febrilem sanguinis effervescentiam per repetitos insultus Hæmoptoen producentem, & per incerta identidem intervalla reproducentem compescit.

Idcirco, ut ingenue fatear, haud prorsus rejicienda foret illatio *Mortoni*, utilem in Hæmoptoe sic prædicta prædicantis Peruvianum Corticem, si vera foret illius hypothesis de Febre saltem erratica per paroxysmos incertos, incertasve periodos recurrente, ac propter æstum suum, sanguinisque acrimoniam, tenera pulmonum vasa iterum atque iterum aperiente, ac proinde Hæmoptoen habitualem, ut vocat, comitante non solum, sed & radicitus producente: quemadmodum si vere nonnunquam contingeret, quod Febri cuipiam Intermittenti, etiam perniciosæ, adjungeretur in accessu tanquam *Symptoma* illius Febris ipsa Hæmoptoe, quæ Febre recurrente recurreret, & declinante cessaret (ut in nostris historiis cruentos alvi fluxus, immo & nonnunquam insultus veræ paralysis cum periodica Febre recurrentes, & per Chinam Chinam indirecte sublatos retulimus) nullus dubito, quin per oblationem ejusdem Chinæ Chinæ Febris subsisteret, & cum ea sputum ipsum sanguinis ab ipsa procedens, absque gravi metu Phthiseos subsequuturæ; dummodo non adesset insignis vasis ruptura, capax etiam sublata Febre, profundum ulcus in Pulmone relinquere. Hinc plane liquet, omnem fere *Mortoni*, Hæmoptoen per Chinam Chinam curare molientis hallucinationem (si qua in hoc est, ut esse autumo) non versari præcise circa cognitionem virtutis Chinæ Chinæ, in qua nonnisi consuetam facultatem febrifugam etiam hac occasione agnoscit, atque considerat; sed versari potius circa cognitionem Morbi, & Causæ illum producentis: si enim revera Hæmoptoe ea de causa, & eo modo fieret, quo opinatur *Mortonus*, nempe a Febre Periodica illam producente, fortasse ad eam curandam China China posset esse *Antidotus*, ut ipse inquit, *herculea*, eo pacto quo diximus, eam posse forsan opitulari Febri alicui periodicæ comitatæ *Pleuritide*, & hac ratione prodesse per concomitantiam eidem Pleuritidi, dummodo Febris illa sit essentialis, illiusque merum symptoma sit ipsa Pleuritis.

Sed nisi longe aliter circa productionem hujusce Morbi Natura se gerat in Anglia, ac se gerere solet in Italia, aliisque Regionibus, unde tot prodiere de Hæmoptoe Tractatus Medici, vereor, ne antedicta *Mortoni* suppositio abludat a veritate rei; quandoquidem morbus hujusmodi a causa etiam non procathartica genitus Febrem non consuevit habere (quantum novi, & quantum legi) productricem, immo nec irregulariter comitem, sed, ubi ea adsit, mere Symptomaticam, nec intermittentem, aut recurrentem quidem, sed potius continuam, atque habitualis subsecuturæ prodromam, aut si sic loqui liceat, ejusdem habitualis inchoativam, adeoque cum res per experientiam Practicis omnibus satis obviam sic habeat, non video quinam locus esse possit Peruviano Cortici, quem ut mere febrifugum in ipsa Hæmoptoe *Mortonus* usurpat.

Quod si experientiam ipsam *Mortoni* velimus expendere in historiis eidem Capiti adnexis allatam, tres tantum numero illæ sunt per extensum narratæ. Prima, & tertia nobis exhibent duos Phthisicos vita functos, quibus Cortex nullatenus fuit administratus, & per consequens ad illius vim hisce casibus ostendendam utilem nil conferunt. Secunda tantum quidpiam videtur præseferre aliqua dignum animadversione. Per hanc describit ille *in quadragenario Viro a decem annis tussiculoso, & in phthisin disposito* (cui tamen ætati non admodum frequens solet phthisis obtingere) *insignem Hæmopotoen respiratione difficilis, & pectoris dolore stipatam, cum recidivatione singulis, vel alternis diebus satis notabili, per tres ad minimum septimanas, non obstante frequenti phlebotomia, aliisque remediis, perseverantem*. Huic cum *insignem Febrem* conjunctam observasset *intervallis incertis sæpius recurrentem, semperque viam sputo sanguinis subsequuturo sternentem, Corticem Peruvianum in haustu misturæ adstringentis vulnerariæ, ac paregoricæ quarta quoque hora ad octavam usque vicem exhibuit, ac Febrem protinus extinxit, Ægrumque per sesquiannum, Symptomatis omnibus imminutis, ipsaque tussi moderatiore jam reddita, aprici simul aeris beneficio ad habitum Corporis meliorem ac antea feliciter perduxit*. Hic ipse tamen Æger paulopost sui negligens in novam, ut subdit ingenue, Phthisim incidit, qua e vivis sublatus est.

Hic ergo subit animadvertere, Febrem hujusmodi vel fuisse periodicam essentialem, sputo sanguineo ratione subjecti per accidens comitata, adeoque Cortici cum suo Symptomate obsequentem, vel (quod probabilius est) fuisse continuam, & quodammodo inflammatoriam, incerto forsan ordine recrudescente, copioso autem cruento sputo pariter comitatam, tandenque ope repetitæ Phlebotomiæ, aliorumque remediorum, immo & misturæ antedictæ (in qua larga visitur Remediorum adstringentium, & balsamicorum, paucula vero proportionaliter dosis Corticis) ad vigesimam primam circiter diem, ut mos est plurium Acutorum sine China China curatorum, solutam cum temporanea restitutione ad pristinum, immo & meliorem statum; qua deinde transacta malacia, in hujusmodi casibus sæpius observari solita, in Phthisim veram rusus, ut assolet, Æger incidit, atque ut pariter assolet, tandem obiit. Quapropter, bona Auctoris venia, nil exinde concludi video in rem nostram, præcipue cum in vera Hæmoptoe Febris omnis ab initio saltem soleat abesse, & Symptomatica esse tunc cum supervenit. Neque satis suffragari videtur id, quod legitur acervatim ad calcem *Historiæ prædictæ* de Vetula quadam septuagenaria hæmoptoica, de Antifabro, & alia puella, de quibus nullam describit historiam, esto afferat eos omnes eodem modo sanatos; nam præterquamquod non omne sputum sanguinis etiam copiosum e Pulmonibus educitur, & præterquamquod illud in *Senibus*, & *Pueris* phthisin tam facile non solet accersere, certum est insuper, quod cum mistura antedicta longe plus recipiat, ut adnotavimus, de remediis vulnerariis insignioribus, quam de Peruviano Cortice, illis potius, quam huic laus tribuenda videtur, maxime cum passim videamus, hujusmodi sputa meri sanguinis solo sisti eorundem remediorum usu, & non raro sponte Naturæ, præcipue si aliunde quam a Pulmone procedant; ut propterea omnino statuendum sit, quod China China non aliter queat Hæmoptoen supprimere, nisi ubi ipsa Hæmoptoe sit merum *Symptoma Febris alicujus eo remedio curabilis*, quemadmodum de Phthisi loquutus est *Mortonus* ipse in calce *primi Textus* a nobis nuper transcripti, videlicet quod ea ope Corticis Peruviani, vel cujusvis alius medicamenti specifici sanari nequeat, *nisi sit mere Symptomatica, & ab alio morbo dependens, qui curationem perfectam ex usu specificorum admittere possit.*

Hæc habui dicenda de Corticis actione adversus morbos extra lineam febrilem constitutos, quibus, vel eorum saltem nonnullis siquidem ille vere prosit, ut Affectionibus Hypochondriacis, Hystericis, & hujusmodi aliis, lentum tantummodo, & tardum est, non præsentaneum ejus auxilium; propterea ex hoc capite minus certa redditur illius operatio, quæ aliis quoque Caussis, vel ipsi demum Naturæ nonnunquam potest adscribi. Quamobrem id saltem candide fateri oportet, quod & fatetur *Sydenhamius* ipse post celebratas eximias hujusce remedii vires adversus affectionem hystericam vehementer spasmodicam, præ cæteris istius ordinis morbis, ipso judice, Cortici obsequentem -- *Interim tamen* (inquit ille) *confitendum est, quod hoc medicamentum non ita certo, crebroque huic malo succurrat ac Febribus Intermittentibus*. Quæ assertio sicuti vera est in hoc casu, verior a fortiori in reliquis erit habenda. Ulteriorem denique nobis suspicionem de exigua Corticis activitate, adversus morbos a Febribus Periodicis diversos, aperte suggerit *Mortonus* ipse, de nimia cæteroqui erga hoc remedium credulitate suspectus, in Præfatione suæ *Pyretologiæ*, dum inquit -- *Nusquam hactenus eum* (scilicet Corticem) *titulo Catholici Remedii (ac si Archæus ad mentem* Helmontii *quocunque modo irritatus eo compesceretur) donandum judicavi, utut non desint Auctores, uti videre est in* Badi Anastas. Lib. I. Cap. XX. *& Medici aliqui hodierni, qui vires ejus in Hydrope, Ictero, Hypochondriaca affectione, Scorbuto, immo in Peste ipsa, plurimisque aliis morbis tam Chronicis, quam Acutis debellandis, mirum in modum prædicant. Verum, ut rem ipsam dicam, licet hoc* ἱερὸν πικρὸν *præ cæteris quibuscunque amaris abstersiva sua, seu quacunque alia qualitate humorum* ἀταξίαν *corrigendo, & partium labefactarum tonum confirmando, ad Curationem Hydropis, Scorbuti, Icteri, Hypochondriacæ affectionis, Digestionis eversæ, appetitus prostrati, vel cujuscunque alterius morbosæ affectionis, incerto cum eventu, conducere nonnunquam observetur, nun-*

quam tamen Corticem officium antidoti præstitisse memini, fomitem scilicet morbi venenatum delendo præterquam in Morbis universalibus acutis, præsertim in Febribus Intermittentibus, & Remittentibus veris, ac Spuriis, atque Inflammatoriis, & Colliquativis, quibus cum prioribus similitudo quædam est. Adde & hic congruam explicationem, mox & debitam limitationem ad normam eorum, quæ quinto hoc Libro statuimus; & germanas Corticis vires in universum satis perspectas habebis. Id unum cura, ut genuinus ille sit, ac vegetus. Boni Corticis notas apud plures invenies; illas ideo de industria subticui: etsi nec graphica, nec plane uniformis sit apud omnes illius descriptio, sive de sapore, sive de aliis qualitatibus sit sermo; immo non desunt, qui Corticem hunc non e Trunco, vel Ramis Arboris, sed e Radice detrahi putant. Ita rebus caliginem offundit Locorum distantia. Bonum ego Corticem reputo, quem experientia talem alias deprehendi.

Quæritur Secundo.

An, ubi Cortex vere indicatur, liceat ratione Subjecti illum administrare citra periculum Mulieribus Gravidis, Puerperis, Abortum passis, *aut* Menstruas purgationes *actu patientibus*: *& incunctanter asseritur, experientia duce.*

QUÆ diximus toto decursu hujusce Tractatus, & quæ passim tradunt Auctores omnes in administratione Corticis magis versati, nullum videntur proposito Quæsito locum relinquere. Ad tollendam nihilominus omnem, si qua sit adhuc, scrupulositatem in hac materia delicatiore, in qua suspicio quævis Prudentiæ soboles est, lubuit hæc pauca seorsim subnectere.

Chinam Chinam vel amarore suo, vel alia quavis qualitate adversari fœtui in utero existenti, nemo ex iis poterit suspicari, qui nostras perlustrarint Historias, siquidem *Lib. IV. Cap. 1. Hist. 2.* ex Cholericis, & *Cap. 2. Hist. 14.* ex Subcontinuis Malignantibus necnon *Cap. 6. Hist. 8.* ejusdem Libri prostant casus mulierum Gestantium, usu Corticis valde copioso sanatarum, & debito postmodum tempore vitalem fœtum feliciter enixarum. Sane si ubi adfuere vomitus, & alvi fluxus immanes, Febresque tum Matri, tum Fœtui suapte natura perniciales, atque insimul adfuit copiosa affatim Corticis exhibitio, repetitio, & diuturna continuatio, partus nihilominus ad suam maturitatem, & exclusionem vitalem auspicato pervenit, quid quæso nobis metuendum superest in quibuslibet aliis Gravidarum Febribus ab eodem sæpesæpius moderatiori Corticis usu? At sicuti tres tantum per accidens, ac ob alium finem ibi recensui fœminarum utero gerentium casus in linea Febrium Perniciosarum, & in circumstantiis per consequens liberalioris oblationis Chinæ Chinæ, ita nonnullos alios in eadem linea possem recensere, quemadmodum nonnullos quoque videre est in Historiis a *D. Ferrario Lib. IV. Cap. 4.* mihi communicatis; innumeros autem possem adducere in linea Intermittentium benigniorum, atque vulgarium, consueto, atque parciore usu remedii depulsarum in iisdem prægnantibus, cum incolumitate tam fœtus, quam matris. Immo memini, *D. Marchionissam Gherardinam*, Tabidam, & Febre insimul putrida dicta detentam, auxilio, ut reor, Corticis, quo non sublatæ quidem, sed obscuriores redditæ sunt putridæ Febris cum rigore Fœtui infenso antea invadentis accessiones, felicissimum suo tempore partum edidisse, quemadmodum innui *C. 2. hujusce Libri*; adeoque quod Matri prodesse integre remedium non potuit, profuit per accidens fœtui, Puellæ videlicet, quæ paucis ante matris obitum diebus in lucem prodiit, vivitque incolumis, & habitu corporis pollet, ut audio, inter Sorores omnes firmiore. Ut ergo inceptum argumentum prosequar, fidenter asseram, me in Febribus Intermittentibus benignioribus, in quibus majus, quod impendet periculum, est Abortus tum ratione concussionis violentæ corporis in frigida, & horrifica Febris invasione, tum ratione vomitus, alvi fluxus, jactationis, aliorumque symptomatum, assuetum esse confugere ad Corticem, non tam ad curationem Febris, (a qua parum timeo, si sit sincera) quam ad præcautionem ipsius abortus ex Febre imminentis; impedibilis vero, Febre inhibita. Ob id quasi in morem adagii dicere consueve-

fueverat Experientiſſimus *Fraſſonus* Præceptor meus ſemper colendus: *Chinam Chinam eſſe Remedium Gravidarum, & Senum, quippe diuturnis Intermittentibus ferendis imparium.*

Quemadmodum autem centies obſervavi in Gravidis proficuum Corticem, ita numquam, quod meminerim, noxium vel obſervavi, vel ſuſpicari rationabiliter potui. Et licet quis metuat, ne inſit eidem vis quædam irritans, ac ſtimulans, quæ tormina in Ventriculo, & Inteſtinis, immo teneſmum ipſum valeat excitare, ac ſubinde abortum parere, ego certe poſſum teſtari, me nil tale umquam animadvertiſſe, immo obſervaſſe potius oppoſitum, ut ſupra memoravi, in Febribus ipſis Cholericis, aliiſque Teneſmo, aut Dyſenteria accidentali comitatis, in quibus China China Febres ſubmovens, inde producta ſimul tollebat recenſita ſymptomata. Quod ſi uni inter innumeros aliquam excitet China China in Stomacho irritationem, id ſoli idioſyncraſiæ talis ſubjecti imputandum eſt, non remedio, nec ab ipſo propterea abſtinendum in aliis; ſicuti ab eſu Caſei abſtinere non debet humana ſpecies, eo quia Caſeus alicui hominum minime conferat. Sed & hic aliqua nonnumquam poteſt contigere hallucinatio, refundendo crimen aliarum forſan diſpoſitionum in medicamen inſons. Memini; nec vetus quidem eſt caſus, *D. Comitiſſam Blancam* paulo ante memoratam cui febricitanti ſimul, atque utero gerenti China China a curantibus Medicis præſcripta fuerat ultimo tandem ſuæ ægritudinis tempore paſſam eſſe Teneſmum. Sed hunc ipſum in unico ferme hoc, quem noverim, caſu, quis quæſo potius non adſcribat Lumbricis paulopoſt uſum Chinæ Chinæ copioſe per alvum excretis, ut retulimus, quam ipſi Cortici longe prius epoto? Convaluit illa nihilominus ab omni morbo, partum feliciſſimum ſuo demum tempore enixa. Pariter ſi alicui fortaſſe contigerit obſervaſſe abortum ab epota non multo ante China China, ut apud nos quoque *Lib. IV. Cap. 2. Hiſt. 15.* is ſi bene animadvertat, inveniet, puto, proceſſiſſe abortum non a remedio, ſed a morbo, in cujus gratiam forte nimis ſero adhibitum eſt remedium, vel ab aliquo alio accidenti. Ita mihi nonnumquam contigit abortum cernere poſt venam ſectam, quæ tamen ſecta fuerat ad præcautionem præviſi periculi. Neque propterea abſtineo ego a venæ ſectione in morbis prægnantium, ubi ea cæteroqui indicetur: immo eadem frequenter, & repetitis quoque vicibus identidem utor, tamquam remedio utplurimum efficaciſſimo, & tuto, ad ſolam præcautionem abortus.

Quod dixi de Prægnantibus, cum proportione dico de Puerperis, Abortum paſſis, & Menſtruas purgationes actu patientibus, quarum nulli denegari poteſt uſus Corticis, dummodo aliunde indicetur, maxime cum nullas illum ſupprimere evacuationes, alibi ſtatuerimus, & cum apud plurimos, ut *Monginotium*, *Mortonum*, aliosque viderimus, eumdem ad menſes ciendos, & promovendos directe idoneum cenſeri, & *in Puerperio* (ut idem inquit *Mortonus*) *ſalubriter miniſtrari*. Saltem inferri poteſt, ſi hujuſmodi etiam Auctores decepti ſint, tribuendo Cortici virtutem, quam vere non habet, videlicet menſes, vel lochia promovendi, inferri poteſt, inquam quod ille ſaltem nec Menſes, nec Lochia cohibeat; neque enim poterunt Auctores illi decipi in facto: multoque minus credendum eſt, voluiſſe alios decipere. Sed omiſſa experientia aliena, jam propriam adducamus.

Quoad Puerperas itaque, ut abortum recenter paſſas, non admodum frequens eſt occaſio utendi Cortice, nec conſequenter frequens mihi experimentorum numerus, cum tempore partus, aut abortus raro ſuboriri ſoleat Febris ulla, loquendo etiam de admittentibus Corticem, quæ illius uſum circa prima puerperii tempora (de quibus Quæſtio poſſet eſſe rationabilior) ſtatim exigat, præcipue cum ex rebus partus non bene procedentibus, quibus ſemper proſpiciendum eſt, æque ac ex conſueto fermento, occaſionem plurimam Febris quælibet Puerperarum ſoleat nanciſci. Quod ſi partum, aut abortum quavis de cauſa contingentem, Febris jam anteceſſerat, ut Quartana, aut Tertiana vulgaris, vix ulla occaſio poteſt eſſe vel Corticem ſtatim exhibendi, vel incœptum antecedenter illius uſum ſine ulla, utut brevi (quæ ſufficeret) interruptione, continuandi, habita ratione cum morbi moras admittentis, tum aliorum remediorum, partui utplurimum, vel abortui neceſſariorum, quæ oblationi Corticis, in tali caſu ex vi

Febris

Febris minime periculoso, debent anteponi. Vera itaque, ac propria occasio exhibendi Corticem, illiusve usum continuandi tempore ipso partus, abortus, aut puerperii, erit tantummodo, si vel Febris Perniciosa a fermento, de quo jam alibi, pendens, immediate ante partum, aut abortum, vel non longe a partu, aut abortu suboriatur, aut si Febris non Perniciosa, sive partum antecedens, sive subsequens, in eum statum deveniat tempore ipso partus, abortus, aut puerperii, ut aliquo modo periculosa evadat: sive deinde id accidat ob Ægræ imbecillitatem, sive ob gravitatem symptomatum, quæ symptomata licet maligna, aut pernicialia adhuc non sint, a lochiorum tamen fluxu, etsi congruo, non alleventur, & consequenter nonnisi sublata Febre possint auferri. In his circumstantiis, præmissis, quæ præmittenda sunt ratione partus, aut abortus, siquidem sint aliqua præmittenda, alacri animo offerendus est Cortex, eo prorsus modo, eaque dosi, quæ respondeat exigentiæ morbi, perinde ac si Ægrotans non esset Puerpera; quod a me feliciter actum est non modo in casu *Lib. IV. Cap. 2. Hist.* 15. relato, ac paulo supra citato, verum & in aliis minus urgentibus, actumque est æque feliciter a *D. Ferratio*, ut constat ex illius *Historiis* mihi communicatis, pariterque paulo ante citatis: adeoque (ut circa hoc aperte me explicem) allatas supra conditiones, & circunstantias oblationi Corticis tempore puerperii instituendæ opportunas, non retuli ut necessarias, quasi citra urgentiam insignem neque ille propinari, vel incœptus antecedenter illius usus continuari absque suspicione periculi, sed qua extra illas superflua visa mihi semper est ejusdem oblatio, cum partus ipse, & puerperia rite fluentia soleant plurium Morborum, Febriumve præexistentium medelam se solis inducere. Atque ob id etiam Cortex in Puerperis haud crebro mihi usuvenit. Addo, quod retroactis longe temporibus, priusquam me necessitas cogeret ad experimentum, hæsitabam & ipse, non satis conscius de modo intestinæ fermentationis excretoriæ lochiorum, aut menstruorum, sicut nec de modo intimo actionis Peruviani Corticis (circa quæ, ac hujusmodi alia Naturæ arcana cæcutient diu *tabescentes omnes Sapientes terræ*) multoque minus de eventu successuro ex simultate utriusque. At, quod inanes speculationes meæ nequaquam præstiterant, satis tandem me suasit, docuitque, nec tamen sine ratione, urgens necessitas, & ex re feliciter gesta subinde ortus usus diuturnior.

Inculpabilem quoque cohærenter ad antedicta esse Chinæ Chinæ oblationem, pendente ordinario Menstruorum fluxu, non modo evincit a fortiori usus felix ejusdem in fluxu lochiorum tam congruo, quam imminuto, & (ut reor) etiam immodico, verum & idem a posteriori plures me docuit casus; siquidem non semel mulieribus, quibus præscripseram in Febribus diuturnioribus modo ad curationem, modo ad prophylaxim Peruvianum Corticem ad longum tempus, supervenere interim purgationes menstruæ. Cumque me tunc illas minime invisente nescirent præcise, quid agendum sibi, usum remedii sine ulla interruptione prosequutæ sunt, utpote non admonitæ de suspensione illius in tali casu; neque proinde remoram ullam injecit remedium fluxui, nec ullam promovit exuberantiam; finem vero, pro cujus consequutione illud assumpserant, ipsæ feliciter attigerunt. Fortuito itaque factus compos tutissimæ administrationis illius in hujusmodi casibus, deinceps in iisdem cœpi exhibere incunctanter. Quamobrem ubi opus exigat præscribere Corticem in Febre periculosa (dummodo sit ex admittentibus illum) præscribo tam in hac circumstantia, quam extra illam, & tam copiose, si occasio ferat, quam modice, probe conscius, nullam esse circumstantiam a tempore, ætate, sexu, temperamento, vel alia quavis conditione petitam, quæ usum Corticis cæteroqui rationabiliter indicatum valeat prohibere. Ubi vero Febris careat periculo, & moram admittat, relinquo arbitrio Mulierum plus vel minus meticulosarum, usum illius inchoare, vel non, fluentibus Menstruis, incœptum prosequi, vel suspendere ad libitum, sive ad curationem assumant, sive ad præcautionem, dummodo usum suspensum, absoluto postmodum fluxu menstruo, iterum resumant. Atque eo facilius in eam interruptionem consentio, quoniam extra hanc quoque occasionem utile est,

mihique admodum familiare, Corticis administrationi intervalla aliquot vacua intermiscere, cum scilicet ad prophylaxim pro inhibenda recidiva præscribo. Idque eo præsertim nomine faciendum puto, ne degenerante sensim in quemdam veluti torporem Naturæ diu remedium ferentis tolerantia, ejusdem tandem assidui, placidique remedii vires nimia frangat, infirmetve ipsum ferendi consuetudo.

Quæritur Tertio.

An ex eo, quod China China *sit Remedium suapte natura innocens, liceat eam tentandi gratia indiscriminatim usurpare in quibuslibet Febribus, & Morbis, iis etiam, in quibus communiter deprehendi solet inutilis: & negatur.*

SUpervacaneum credidissem universale examen istiusmodi hic instituere, nisi hoc ipsum, tum generaliter tum specialiter in familiari colloquio medico præter intentionem suscipere fuissem olim coactus, atque in terminis quidem strictioribus, minusque disputabilibus; in suppositione videlicet cujusdam Morbi, in quo ex communi sensu, & experientia Auctorum quoque China China liberaliter utentium, ea reperta sit semper frustranea.

Ut rem paucis expediam, absque ulla hæsitantia dico, non debere, neque rationabiliter posse Corticem Peruvianum præscribi, ubi hæc duo non concurrant, nempe primo, quod aliqua saltem, utut levis, adsit rationabilis conjectura, posse illum prodesse; secundo, quod hujusmodi conjectura non destruatur a communi experientia, & constanti assertione Scriptorum Classicorum China China uti assuetorum, eamque iis casibus se observasse inutilem asserentium: quæ duæ conditiones solummodo possunt concurrere in iis Morbis, & casibus, in quibus nondum factum fuerit, quod sciamus, ullum tentamen illius a Practicis melioribus, adsitque nihilominus nonnulla conjecturalis ratio, sive in sanioribus hypothesibus, sive in observationibus nonnihil analogis fundata, quæ suadeat tentamen hujusmodi; concurrentibus siquidem hisce conditionibus, naturalis innocentia remedii tentamen etiam inutile potis est excusare; iisdem vero absentibus, vel contrariis præsentibus, illud idem tentamen non modo irrationabile censendum erit, sed juxta varietatem casuum, ac circumstantiarum, vel ridiculum, & imprudens, vel temerarium, vel forte noxium. Atque hic tota rei summa paucis restricta jam visitur.

Jam vero in ipso hujusce disquisitionis limine videri forsan poterit (ut alicui quondam visa est) contraria iis, quæ scripsimus de innocentia Remedii, triplex isthæc assertio. Ast quilibet diversimode præoccupatus animadvertat velim primo, quod pro curandis morbis remediorum usurpandorum ratio desumi non debet ex eo, quod noxia illa non sint, sed ex eo, quod positive proficua censeantur, atque ut talia praxis meliorum receperit; alias omnes Confectiones, & Julapia, quæ Cardiacorum nomine audiunt, in quovis morbo, puta in Suffusione, in Surditate, in Podagra, & similibus possent rationabiliter usurpari pro peculiari eorumdem morborum medela, parique ratione usurpari posset ad Verrucas, & pedum clavos Chinæ Chinæ potio, quia hæc non minus quam antedicta Cardiaca saltem innoxie usurparetur. Quid autem in linea Medica ridiculum magis? Animadvertat secundo, nos asseruisse semper innocuum quoad substantiam suam Peruvianum Corticem, talemque probasse rancidis inhærendo Adversantium principiis ex hoc, quod nullum excessum preseferat in manifestis qualitatibus, nullamque pariter pravitatem velet in occultis; nullam enim qualitatem, aut vim latentem in eo vere deprehendimus, nisi febrifugam; attendatque nos, id inculcasse adversus primos inexpertos osores Corticis, penes quos (ambigo an majore fatuitate dicam an pervicacia) suspecta erat de venefica quasi, vel præstigiosa natura novitas, & virtus admiranda remedii: Cæterum noxiam millies in hoc Tractatu diximus esse posse, non substantiam illius quantum est in se, quippe suapte natura insontem; sed incongruam, & præ cæteris intempestivam, ac præcocem oblationem substantiæ illius, etsi per se ipsam insontis: immo eo casu solum esse noxiam oblationem substantiæ illius Febrem sistentis, quia ipsa substantia perfecta est, & naturali suo fungitur officio;

sed

sed cum imperite per eam sistatur nonnumquam Febris, quam nullo pacto deceret sistere, quippe Depuratoriam, & stantem loco remedii, vel sistatur tunc, cum magis expediret ob eamdem rationem sinere illam progredi; idcirco sarta tecta remanente innocentia substantiæ remedii, noxia evadit imprudens illius oblatio, ut fusius explicuimus in *Responsionibus nostris Jatro-apologeticis ad Clarissimum Ramazzinum*. Id autem non remedii crimen est, sed crimen Medici remedium insons, ubi illud nullatenus convenit, vel ubi convenit culpabiliter præscribentis. Quid quæso innoxium magis quoad substantiam suam Pane, Carnibus, aliisque saluberibus esculentis, quibus quotidie vescimur sani, quibusque utimur etiam in Morbis chronicis? Ecquis tamen proinde rationalis Medicus isthæc indiscriminatim in Morbis acutis, vel in ipsa Febrium invasione suis Ægris præscribat; vel innoxia, quæ præbet Ægris, medicamina suadeat Sanis? Nimis nempe notum est, nimisque vulgatum, quod

......data tempore prosunt,

Et data non apto tempore Vina nocent.

His ergo pariter nominibus noxia nonnumquam esse poterit Peruviani Corticis, etsi natura sua innocentis, oblatio. Animadvertat denique, tertio, administrationem hujusce Remedii, ubi secundum communem meliorum Practicorum sententiam, & experientiam nequit prodesse, quamvis noxia fortasse non sit, posse tamen esse nedum imprudentem, sed & temerariam, quippe de damno fortuito saltem suspectam: circa quod liceat fusius nonnihil pro Juniorum saltem institutione differere. China China, etsi per se, ipsam innoxia, neque ullo modo sensibiliter perturbans œconomiam humani corporis, tandem cibus ea non est, sed Medicamentum, aridusque Cortex arboris exotici nobis ignoti, adeoque re ipsa lignum, haud secus ac lignum vere sint scobes cujuslibet alterius arboris, quæ tamen indiscriminatim nequaquam exhiberentur alli febricitanti, eo nomine, quod sint naturæ per se ipsas innoxiæ, quia nempe aliquem (ni quid pejus) in stomacho possent inferre gravitatis sensum, ut China China ipsa vere nonnullis hujusmodi incommodum aliquando solet inferre. Ad hæc remedium istud, etsi stipticitatem potius aliquam consuescat inducere, quandoque tamen ventrem nonnullis solvit, instar remedii purgantis, tuncque infirmior esse solet, vel brevioris durationis in nostro corpore vis ejus Febrifuga. Si ergo vel alvi stipticitatem inferat, vel alvum solvat cum aliquo, ut facile contingere potest, ægri damno, ubi solius innocentiæ titulo præter leges ordinarias administretur, nonne id cum temeritatis nota patratum dicetur?

Sed quid quæso, si vera forent, non tot mala quidem, quæ plurimi somniarunt anteacti seculi Scriptores ab ejus usu metuentes Icterum, Obstructiones, Hydropem, Apoplexiam &c. sed ea solum, quæ suspicatus est ille idem famigeratissimus *Sydenham*, qui de illius naturali innocentia, tot, & tanta testatur, ut suis ipsius Textibus alias retulimus? Narrat hic Auctor in Epistola ad *Bradium*, Febrifugum istud in Anglia in quamdam olim desuetudinem, & contemptum ferme universalem abiisse, eo quod nonnulli ex Febribus Intermittentibus laborantes, eo paulo ante accessionem epoto, paucas post horas obierint, atque ex iis duos, vel tres nominatim profert sibi notos; idemque sibi contigisse in uno ex suis Ægrotis mihi olim fassus est *Cl. Ramazzinus* cum viveret, eo scilicet tempore, quo Cortici amicus erat, & opinionibus meis, quemadmodum videre est in *Responsionibus meis Jatro-apologeticis* ad eumdem §. 32. *pag.* 104. quas *Responsiones* quasi mei complementum Operis hortor, ne graventur legere Tyrones, & quotquot materiæ hujus Pyretologicæ, ac omnifariæ administrationis Peruviani Febrifugi completa notione indigent. Equidem, ut ad *Sydenhamium* redeam, infaustorum eventuum prædictorum culpam omnem refundit Auctor ille non in remedium certe a se pro innoxio assertum, & habitum, sed in oblationem intempestivam, quia nempe more priorum temporum paulo ante accessionem iis Ægrotis fuerat exhibitum: cui tamen malo asserit facile prospici simplici adhibita cautela exhibendi Febrifugum declinante solum, vel soluto integre paroxysmo, atque hac una via refert fuisse illud primævæ æstimationi restitutum. Existimat quippe ma-

magnus hic Practicus, ea infortunia contigisse exhibito paulo ante accessionem Febrifugo, quia eo tempore cumulata jam tota paroxysmi imminentis materia, hæc a vi Febrifugi violenter repressa nequibat amplius methodo naturæ digeri, sed affatim suffocata ægrum affatim suffocabat: cujus sententiæ videtur fuisse etiam *Sponius*, inquiens, *nonnullos ex conflictu excitato inter Febrem, & Remedium interiisse*: Ego vero, ut ingenue fatear, non paulo ante accessionem quidem, sed actu invadente accessione, in ipso scilicet frigoris, & tremoris initio centies ac centies vidi a Præceptore meo *Frassono* exhiberi Corticem, illumque centies ac centies primis temporibus exhibui & ipse eodem modo in benignis Intermittentibus semper feliciter, ac semper innoxie. Aliam propterea lethalium eventuum recensitorum causam fuisse sum conjectatus *Lib. III. Cap.* 4. eamque obiter etiam tetigi in citatis *Responsionibus meis Jatro-apologeticis* §. 35. *pag.* 118. Quod si ratio Caussalis, propter quam *Sydenham* putat oblationem Corticis instante proxime accessione esse posse, & reapse fuisse lethalem, forte subsistat, quid metuendum non erit ab illius oblatione in iis Febribus, aut Morbis, in quibus ille nullius esse juvaminis communiter deprehenditur, & in quibus ignoramus quinam sit, aut ubi sit cumulus materiæ morbificæ, quænam futura sit inter materiam ipsam, & remedium lucta, vel quodnam tempus illiusmodi tentamini magis propitium? Anne ergo præscribetur animo vere sanandi Tabidis, Peripneumonicis, Pleuriticis e Morbi radice talibus, & aliis hujusmodi, postquam experientissimus *Mortonus* (memetipsum excipio, etsi in materia facti testem idoneum) illam est testatus invalidam, & *Sydenham* plane noxiam, amboque ratione simul, & longa experientia freti, non obstante nativa innocentia remedii ab eis veridice decantata, hæc protulere, ut infra protulisse ostendemus?

Non ego hic quæro, an China China Sanguinem, aliosque humores figat, ut plurimi censent e Medicorum vulgo, iique forsan præ aliis, qui præ aliis ea abutuntur innocentiæ titulo; hanc enim opinionem in eo sensu, in quo communiter solet recipi, rejeci jam satis tum *Lib. I. hujusce Tractatus Cap.* 3. tum maxime in *Responsionibus meis Jatro-apologeticis* §. 4. *pag.* 136. & 137. Dico tamen utroque loco, eam quodammodo figere febrile Intermittentium fermentum, quodcumque sit, illud combibendo, vel absorbendo per meum intelligendi modum, sive forsan illud disgregando, & dissipando, ut censet *Antymus Conygius*, sive *Honoratus Fabri*. Quid possit illa agere in fermentum Continuarum ab essentia, quod certe non subigit, quidve in humores aliorum Morborum effectores, me latet; ac propterea ubi sciam, eam prodesse non posse (non posse autem credam, ubi numquam ex meliorum experientia profuit) dubio procul prætextu innocentiæ suæ nequaquam utar.

Rursus equidem pro mea ingenuitate repeto, nullam ex ejus usu, ubi ea ab imperitis præscripta nullatenus conveniebat, noxam sensibilem observasse, ut id malum observavi sæpius ex usu intempestivo in Febribus Intermittentibus, maxime quidem in plane Depurativis nonnihil quoque protractis, ut recentibus etiam exemplis annotavi *Lib. I. Cap. X.*, non raro vero etiam in Febribus non plane Depurativis illamque propterea suapte natura admissuris, sed nonnihil serius; neque tamen damnose id semper: nonnumquam enim, rarius licet, Febres hujusmodi omnino immature suppressas, neque rediisse, neque quicquam aliud morbosum peperisse vidi; sed heu quoties vidi & oppositum! nec sine ratione quidem: certum est quippe ex principiis nostris, quod is, qui Febrem sistit vere *Depuratoriam*, quæque talem cum facili ægrotantis tolerantia se prodit (si quidem non raro Depurativa est quoque quæ ægrum haud leviter vexat) etsi medicamento utatur ex se innoxio, nihilominus errat; quatenus tollit de medio remedium absumptivum Caussæ morbificæ, videlicet effervescentiam febrilem depuratricem infecti Sanguinis, ut illi substituat aliud remedium mere absorptivum ejusdem Caussæ morbificæ, cujus semper certa non est post absorptionem eliminatio, vel subactio perfecta, dato quod nonnumquam id accidat, ut nuper sum fassus. Cum itaque qui per Chinam Chinam curare indiscriminatim aggreditur Febres etiam *Depurativas*, præsertim circa illarum initia, spon-

ſpontaneam impediat ſolutionem morbi, qui mediis febrilibus deflagrationibus ſenſim jam *judicatur* per viam lentæ (verbo ſit venia) *Coctionis*, ponatque per conſequens in ancipiti ſpem cæteroqui moraliter certam felicis exitus, temere, ac præter rationem operatur, peccatque directe contra tritum illud, & ſummopere verum *Hippocratis*, nempe quod -- *Quæ judicantur, neque movere, neque novare aliquid, ſed ſinere oportet*.

Ut vero ad oblationem Chinæ Chinæ, ubi ea ex communi vere expertorum obſervatione, ac ſenſu fruſtranea, & iners reperta ſit, redeam, fidenter dico, non obſtante quod in quibuſdam ejuſmodi caſibus; qui pauci revera fuere, nulla ſenſibilis noxa mihi fuerit obſervata, temerariam nihilominus eſſe, nec omni carentem periculo illius adminiſtrationem, quantumvis ſubſtantia remedii ex ſe ſit innocens. Atque iterum ſic progredior. Quæcumque ſit vis illius, ſive abſorbens, ſive diſgregans, ſive figens, ſive quidpiam aliud intra nos efficiens, certum eſt, quod vis illa maxima eſt, & talis, ut illi par ulla non ſit in linea Alexipyretorum, neque Specificorum cujuſcumque ordinis, certuſque, citus, & conſtans illius operandi modus maximum ſupra humores noſtri Corporis periodice febrientes dominium oſtendit; iſta vero vis incomparabilis, in quo conſiſtat, neſcimus, neſcimus modum, quo ipſa agit, neſcimuſque tandem objectum, in quod agit, videlicet Cauſam febrilem, ſeu Fermentum febrile. Quid ergo, non obſtante innocentia prædicta, poſſit illa per accidens nonnumquam efficere intra humores tam varios, tamque varie alterabiles noſtri Corporis, vel in partes illius ſolidas: uno verbo, an poſſit ullo pacto vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter lædere, quando ad exercendam incaſſum vim ſuam validiſſimam, & ignotam citra veram occaſionem violenter cogitur, ne dicam damnatur, id eſt, quod pariter me prorſus latet, & quod propterea me retrahit ab uſu illius, ubi eam nequaquam prodeſſe ſit notum. Neque enim hic agitur de vulgaribus, uſitatiſque Specificis, & alterantibus, quorum fere omnium innocentia, ſi quod eſt velimus fateri, conſiſtit in hoc, quod neque ſenſibiliter lædant, ubi non congruunt, neque ſenſibiliter, ubi congruunt, proficiant, vel ſi proficiunt (quod incertum eſt quoque) id nonniſi longo temporis tractu pedetentim præſtent; ut propterea parum interſit, an quis loco Specifici Cephalici crediti, v. g. loco ungulæ Alcis, ſpecificum Pectorale, puta Pulmonem Vulpis, vel Lucii mandibulam in vertigine uſurpet: idem dic de Farfara loco Betonicæ &c. ſed agitur de Specifico, & Alterante, quod ubi convenit, poteſt pereuntem hominem ab Orci faucibus & certo, & ſtatim eripere: idque non per qualitates, ut vocant, Senſibiles (quas tamen poſſidet, crediturque idcirco non exigui caloris particeps) ſed per occultam efficaciſſimam, de qua plane ignoramus, an ſicuti Periodicis febribus in noſtram utilitatem adverſatur: ſic aliqui forſan diſpoſitioni fortuitæ noſtri Corporis, ubi hoſtem non invenit quem peſſundet, ſed alium loco illius plane refractarium nanciſcitur, adverſatura nonnumquam ſit in damnum noſtrum. Certe ſpirituoſa quædam potio efficaciter ſudorifica, ad leges Artis compoſita, & opportuno tempore exhibita in ſubjecto febricitante, ſimulque in bonam diaphoreſim ſufficienter proclivi, non leve beneficium potis eſt revera producere; eadem vero in ſubjecto, vel morbo ad ſuſcipiendam remedii actionem nequaquam diſpoſito, non leve damnum ex oppoſito poteſt inferre.

Verum quid opus eſt ab aliis remediis exempla depromere, ſi de China China ipſa, ubi vim ſuam febrifugam nequivit exerere, quid non abſimile ſuſpicatus eſt Author, centies innocentiam illius intrinſecam religioſe teſtatus & in ejus uſum ſumme proclivis, nempe *Richardus Morton*? Hic igitur in *Phthiſiologiæ* ſuæ *Lib. II. Cap.* 10. poſtquam ad Febres Phthiſicorum putridas Intermittentes leniendas, vel ſupprimendos nonnumquam ad tempus earum paroxyſmos, atque impetrandas inducias, ut inquit, parum fidas, atque incertas (præmiſſo conſtanter, ut pariter inquit, lethali de Ægri vita prognoſtico) Peruviani Corticis uſum propoſuit; ſubinde tamen faſſus eſt ad calcem ejuſdem Capitis, non modo quod ejus operatio illis caſibus non æque certo, ac perpetuo ſcopum ſuum attigit, ac in ſimplicibus Intermittentibus; verum etiam quod ubi eum non proficere

per-

perspexit, Ægrotantem (quæcumque fuerit dispositio præcedens) pejus quam antea se habuisse. En illius præcisa verba: *Libere tamen fateor, me non observasse Corticem æque certo, & perpetuo in Febre Phthisica intermittente scopum suum attigisse, ac in Intermittente simplici a mere morbida sanguinis diathesi orta: Ubi autem minus proficere perspexi, semper suspicatus sum jam lædi cerebrum, & genus nervosum; atque Ægrum deliriis, & spasmis magis obnoxium fuisse, quam antea fuerat*: Nolo hic *Mortoni* effatum adeo scrutari, ut disquiram, an læsio Cerebri, & nervosi generis, quam suspicatus est, credita sit ab eo irrepere jam cœpisse ante oblationem Corticis, qui proinde nequaquam profecerit, an successisse oblationi illius, eo quod vis ejusdem proficere nesciens nocuerit. Mihi sat sit scire, quod post ejus usum invalidum Æger in deterius ruerit, ut ab eodem caveam, ubi nequit prodesse. Cæterum quæri posset, qui fiat, ut deliria, spasmi, lethargus, & similia obsessi jam Cerebri, & nervosi generis symptomata, per Chinam Chinam statim tollantur in iis febribus, utut Pernicialibus, quæ Febrifugo revera auscultant; minime vero sublata fuerint, sed *magis aucta* in iis, in quibus illam perspexit invalidam. Sane non erit abs re, si forte id factum suspicemur ab egregia per se remedii vi, sed incassum exercita, & perperam in malum usum, tandemque in noxam traducta. Quod si non irrationabilis est hæc suspicio in casibus, ubi cæteroqui eadem China China nonnihil temporanei levaminis solet nonnumquam afferre, quanto rationabilior erit metus, ne possit obesse, ubi numquam prodesse consuevit? Apertius adhuc quam *Morton* loquitur in Epistolis *Syndenham* æque exercitatus ac ille in usu remedii, a se pro innoxio ubi congruat habiti: ibi namque post exclusas a ditione Corticis Febres Continuas vere excludendas, incunctanter subdit, quod si in iisdem libeat de Peruviano Cortice periculum facere, *non alios effectus* (sunt hæc illius præcisa verba) *ex ejus usu expectare licet, quam eos, quos hodie in Pleuritide, Peripneumonia, Angina, ac id genus Febribus inflammatoriis videmus, quibus non tantum non prodest, sed & plane obest*: quod quidem intelligendum de Pleuritide morbo Febrem symptomaticam inflammatoriam secum trahente; non de Pleuritide symptomata Febrim essentialem, vel intermittentem, vel etiam continuam, sed satis conspicue periodicantem, nonnumquam comitante; quo casu non inutilem prorsus Peruviani Corticis operam sum aliquoties expertus. Quod de Febribus Inflammatoriis, ab interna scilicet inflammatione oriundis, asserit *Sydenham*, confirmat cum communi graviorum Scriptorum *Cl. Nigrisolus* in Libro, cui titulus -- *Febris China China expugnata*, & specialiter in Notis ad *Blegnyum n. 19.* asserens se iis casibus eamdem vidisse vel *irrito semper conatu, vel exitu semper parum felici exhibitam*. Neque aliter ipse mihi pluries observasse sum visus, ut subobscure saltem indicare in animo habui, ejusdem *Nigrisoli* Observationem meis conformem innuens sub initio *Cap. II. hujusce Libri*. Quis ergo se vadem præbeat, nullam adesse latentem & nobis occultam internam (quod sæpe accidit) inflammationem in iis Febribus, aut Morbis, in quibus contra experientiam communem illius usum tentare præsumimus?

Istiusmodi considerationes, totque Clarissimorum Virorum sano usui Corticis cæteroqui amicorum afferta nuper relata, & meis quoque Observationibus consentanea deprehensa, eam mihi cautelam indidere, ut nedum ab ejus oblatione semper abstinendum duxerim iis in Morbis, in quibus vere non indicatur; sed neque Sanis ipsis ad præcautionem (cum scilicet regnant, vel instant Constitutiones, & tempestates febrium Periodicarum feraces) fuerim ausus hucusque, vel impræsentiarum audeam proponere; minime quidem quia id improbem, sed quia hæreo nonnihil incertus, etsi de hujusmodi praxi, ex se certe non irrationabili, nulla sit experientia in contrarium; immo potius quæ haberi potuit, sit favorabilis. Convalescentibus enim ex iis febribus, & in relapsum pronis China China ad præcautionem communiter cum fructu, quin & necessario exhibetur, eamque hoc nomine etiam omnino sanis exhibitam fuisse, & quotannis repeti consuevisse scimus Invictissimo quondam Galliarum Regi LUDOVICO XIV. Attamen cum experientia hujusmodi respectu Sanorum sem-

semper incerta futura sit; tunc cum favorabilis extiterit, (nescimus enim an qui China China ad præmunitionem epota immunis remansit, debuisset ea omissa decumbere, nec ne) solumque certa queat esse experientia de opposito, si nempe quispiam China China ad prophylaxim usus, nihilominus æque decumbat ac ii, qui nullatenus eam sumpsere; idcirco ab istiusmodi experimento; quod aliis etiamnum tentandum relinquo, hactenus abstinendum censui: cum lateat, ut ajebam, quid illa in diversis diversorum corporum dispositionibus possit efficere, tunc cum Antagonistam suum luctæ suscipiendæ paratum non reperit, seu cum materia Febris remota nondum est in motu, neque ad effervescendum disposita. Equidem si China China suum munus in humanum Corpus exerceret præcise per hoc, quod naturali humorum Symmetriæ robur quoddam positivum adderet, quo mediante iidem valerent sibi sponte restitui, atque hinc spontanea pariter emergeret Morbi cessatio, absque ulla medicaminis in Morbum ipsum, ejusque Caussam pugna, in hac suppositione China China, quasiquid mere balsamicum, videretur posse pro libito ad præcavendas Febres usurpari; sed hic, ni fallor, non videtur esse; nec esse posse illius agendi modus; qui ad febrile potius, ut reor, Fermentum præcise absorbendum, subigendum, atque domandum vi pluries repetita, ne rursus reviviscat, videtur dirigi, media quadam lucta; cui non absimilem videmus inter duos liquores ex mutua commixtione effervescentes: & quandocunque etiam plane pacifice intra corpus nostrum id fieret, cum alioqui incertum sit, an qui subeundæ v. g. Tertianæ Febri dispositus est, eam sit sortiturus *Corruptricem*, ac proinde arcendam pro viribus, an potius *Depurativam*; penes me autem satius sit hanc subire, quam ab ea præcaveri, ob easdem rationes, propter quas dixi nec expedire ab eadem, si invaserit, per Chinam-Chinam curari; propterea etiam ex hoc capite ambigo, an Sanis ea suadenda sit ad prophylaxim, etiamsi certum foret (quod sane non est), posse per illam in statu sano Febres Intermittentes præcaveri. Quodcunque nihilominus hac de re libeat judicium ferre, id cujusvis fidentioris arbitrio relictum volo; non enim (ut fatear) pari passu putarim procedere inter statum sani, & ægri hominis suspiciones meas superius allatas. Iis igitur jam satis usquemodo in conspectum positis, in rem eandem nostram concludo tribus hisce Theorematis plane inconcussis. Primum est, quod *China China est magnum, præstantissimumque Febrifugum, & suapte natura innoxium*. Secundum, quod *in Mundo universo non est Medicamentum, neque Alimentum ullum, quantumvis innoxium, quod extra opportunitatem datum nocere non possit*. Tertium denique, quod *Medicamentum quodlibet semper extra opportunitatem datum censendum est, quando ibi administratur, ubi communis experientia ostendit, illud nequaquam prodesse*.

Non ego tamen per ea, quæ hactenus protuli, eos activitati Peruviani Corticis intendo constituere limites, ut de illius viribus nil ultra quærendum sit. Etsi enim fortasse nil detegendum supersit ultra quod est hucusque detectum: attamen non improbaverim qui ulterius pergere moliatur in exploranda ad alios morbos, aut Febres illius virtute: ad eas inquam præsertim Febres, quæ sunt naturæ quodammodo ancipitis quoad recipiendam modo, & modo aspernandam illius actionem, quarum Febrium genium versatilem fuse indicavi *Cap. III. hujusce Libri*, & in *Icone* paulo ante ob oculos posita expressum volui. Quod dico de hisce, aliisve Febribus, v. gr. Lymphaticis (in quibus sæpius invalidum reperi Peruvianum Corticem) dictum volo de Morbis omnibus, in quibus nondum ullum ex una parte de hoc remedio factum fuerit a gravibus, eoque uti assuetis Auctoribus contrarium experimentum, atque ex alia parte ad tentamen hujusmodi aliqua moveat non commentitia, & aerea, sed probabilis, & prudens conjectura, sive in solidis rationibus physicis, sive in observationibus experimentalibus plurimum analogis verisimiliter fundata. His enim concurrentibus conditionibus cessat cautela antedicta de suspicione in contrarium, & congruenter subingreditur favorabilis præsumptio resultans ex innocentia substantiæ Remedii.

Neque pariter per eadem, quæ hic, & alibi, præsertim in nonnullis Additionibus hujusce novæ Editionis loquutus sum de malo, & intempestivo usu Peruviani Corti-

Corticis, sibi quispiam persuadeat, velle me ullum metum incutere, vel quicquam de illa fiducia recte, ac opportune utentibus demere, quam in prima Tractatus editione iisdem luculenter indidi; ea enim ex adverso mihi mens est, ut plane nolim ab iis, quæ tunc de usu Corticis evulgavi, ne latum quidem unguem recedere, neque dogmata meæ Praxeos, quæcunque fuerint, ullo pacto modificare, sive restringere, sed ea potius mediis iisdem Additamentis undique comprobare, tum ea parte, qua admirandam Remedii virtutem ad Perniciosas præsertim Intermittentes, & Subcontinuas eximiis laudibus extuli: quam partem satis receptam universaliter a Professoribus & scio, & lætor; tum ea, qua cautelas omnes usum inopportunum docentes insimul, atque vetantes sum persequutus: quam partem, ut fatear, identidem haud satis excultam & video, & doleo. Atque ut circa hoc quoque præter regulas particulares suis locis jam satis expositas, quidpiam generaliter subdam, liceat mihi Modulum quendam, sive Exemplar practicum operandi, atque pro re nata cavendi incidenter ab occasione depromere, illudve Practicorum oculis spectandum exhibere: qua equidem in re neutiquam piget me quoad generalem quandam Ideam sequi vestigia, etsi nequeam quoad specialem sequi sensa Clarissimi *Ramazzini*, mei quondam in hac materia Antagonistæ semper spectabilis, semperque colendi. Clausit ille Dissertationem suam *de Abusu Chinæ Chinæ* hoc dogmate, videlicet, *Usum Peruviani Corticis in febribus intervallatis esse debere, qualis est usus Opii in doloribus demulcendis, atque ad tempus sedandis*. Dogma istiusmodi, utpote nimis restrictum, & arctum (eo maxime, quo Author se explicat sensu), sive Modulum hunc ab eodem pro Archetypo in hanc rem nobis oblatum debita proportione carere, habito respectu ad opus faciendum, satis superque ostendi, rejecique idcirco in *Responsionibus meis Jatro-apologeticis ad §. 48. pag. 173. & seq.* quamobrem hunc alium potius illi substituendum dixerim, scilicet, *Usum Peruviani Corticis ad expungendas easdem Febres* (hic intellige Vulgares tantum: Perniciosarum siquidem Intermittentium curatio sub hac regula nequaquam cadit;) *esse debere, qualis esse solet usus externus Sulphuris ad depellendam Scabiem*. Ut me clarius explicem in gratiam Tyronum, notum est medicis omnibus, Sulphur bis aut ter externe illitum, Scabiem multiplicis generis, sive humidam, sive siccam cito, ac certo depellere, & cutem mundare. Notum est pariter; de Scabiebus alias esse, ut sic dicam, Corruptrices liquidorum nostri corporis, cujusmodi sunt quæ habent radicale vitium in cute sive fuerint illæ ab ingenitis in ipsa cute vermiculis, aut Acaris ortæ (omnibus enim Scabiebus unam hanc esse originem non ita facile admiserim) sive per contactum fuerint ab externo communicatæ alias vero esse eorundem liquidorum Depuratrices, cujusmodi sunt, quæ post longas ægritudines solent erumpere; aliæque non raro de genere præsertim humido, sponte prodeuntes, quæ pustulis, & tuberculis pus, & ichorem manantibus solent scatere. Certe has utriusque generis Scabies, tum siccas videlicet, tum humidas (addamus insuper, etiam pro Depurativis nonunquam habitas), illitione Sulphuris, impurgato corpore, hyemali etiam tempore, expulsas non semel vidi absque ullo subsequente sanitatis detrimento, aut incommodo, præsertim in robustis hominibus, assiduoque labori, motui, & corporis exercitio adstrictis, aut deditis. Felicius autem semper; ut & rationabilius, id accidisse observavi, ubi Scabie *recenter* per contactum suscepta, priusquam labes fluidis circulantibus communicaretur, fuit illa per externam Sulphuris applicationem depulsa vel ubi eadem labe ipsis fluidis jam communicata, & impressa, aliquis subinde concessus fuit Scabiei jam introductæ progressus, & diuturna quædam materiæ successive erumpentis imminutio, atque consumptio, demumque fuit post præmissam, prout opportuna credita est, venarum depletionem, atque ablutionem cavitatum, Vernali tandem, aut Æstiva tempestate, favente simul transpirationis libertate, & Balneorum aquæ fluvialis commodo, administratum Sulphur. Contra vero pluries ac pluries, forsan & centies, novi ex suppressa per solam ejusdem Sulphuris butyro excepti inunctionem Scabie sponte orta, vel ægritu-

gritudinis diuturnarum, aut acutarum subsequa, statim Febres Inflammatorias maxime vero Pleuritides, Peripneumonias, & Pectoris hydropes, aliaque non absimilia mala erupisse, quorum non paucis funestum tandem terminum imposuit mors ipsa.

Cuncta hæc, quę dicta sunt de variis Scabiei speciebus, quarum plurimæ nunquam, aut fere nunquam Sulphure sunt attingendæ, si nempe Depuratoriæ extiterint; aliæ, quamvis Corruptrices, non omni tamen tempore, & modo possunt attingi, quia nempe non semper æque tuto, etsi æque cito, depellerentur, cuncta, inquam, hæc ad varias Febrium Periodicarum, tum Depurativarum, tum Corruptivarum species, æque facile quidem, & æque cito, sed non semper æque tuto, quovis etiam earum tempore per Chinam Chinam fugabiles, proportionaliter debent referri. Nec aliud deest ad hoc, ut quis opportunitatem, modum, & locum exhibendi Remedii possit ediscere, nisi ut primo loco ad Febrium Naturam, & Differentias, secundo ad Regulas, & Cautiones omnes, quas toto Tractatu recensui, & inculcavi, tertio tandem ad ea omnia, quæ in *Responsionibus meis Jatro-apologeticis* nuper citatis eidem Clarissimo *Ramazzino* reposui circa usum, & abusum Chinæ Chinæ, animum a præjudiciis immunem diligenter advertat.

Quæritur Quarto.

An Cortex Peruvianus *per Clysteres injectus, aut Carpis appositus quicquam curationi Febrium conferre valeat. Primus modus, utut imbecillus, non plane rejicitur. Secundus nil prope præbet fiduciæ, languida illinc, hinc inani respondente experientia.*

FEBRES Cortice curabiles, nullo per os exhibito medicamine, sed ipso tantum Cortice per Clysteres frequenter ad plures dies injecto, facillime curari vulgatum fuit ab *Helvetio* ante annos aliquot peculiari Libello ad hanc Methodum innuendam, & promovendam edito. Paradoxa tamen plerisque visa est hæc opinio; nec sine ratione quidem, eamque diserte satis examinat *Nigrisolus* in Libro alias citato, ad quem curiosos relegamus. Nos, qui dimissis opinionibus, de sola experientia sumus soliciti, si non aliena, quam suis Auctoribus relinquimus, & legentium fidei, saltem propria, quid nobis circa hoc experiri licuerit, paucis hic perstringemus.

Et primo, quoniam hujusmodi curatio Febrium per frequentissimos Clysteres, ter scilicet, ac quater in die, cursu plurium dierum injectos, deberet absolvi, Methodus hæc apud nos Italos, præsertim Circumpadanos, qui ægre admodmodum unum, vel alterum Clysterem ad alvum exonerandam admittimus, universaliter usurpari nequit, illamque ideo, etsi certa foret, vix auderem cuiquam proponere. Quam ergo experientiam talis Methodi penes nos propemodum invisæ possidere possim, vel ex hoc uno deducat quilibet.

Fateor tamen, quod licet olim mihi non innotesceret hæc *Helvetii* Methodus, tamen meo marte hoc tentamen qualecunque ipse inii Anno 1695. prout constat ex *Historia unica Cap. VI. Lib. 3.* descripta. Alias postmodum placuit mihi idem experimentum repetere, Ægro quidem modo feliciter convalescente, ut tunc, modo non convalescente, ut in *Historia tertia Cap. IV.* hujusce Libri. Verum quoniam nunquam præscripsi Corticem in Clysteribus, quin simul præscripserim assumendum per os, sanationem, ubi contigit, longe probabilius tribuendam censeo ingesto, quam injecto remedio, dato quod, ut erat in votis, ipsa ingestionem roborarit injectio. Ex adverso cum ubi Æger servari non potuit, ne propinatus quidem profuerit Cortex, mirum non est, quod neque profecerit injectus, præsertim cum semel tantum, aut bis, ad summum ter, fuerit ope Clysteris intrusus.

Cæterum, si liceat libere proferre quod sentio etiam adversus me ipsum, vereor, ne quæ solis Clysteribus facile adscribitur medela, proficiscatur potius, maxima saltem ex parte, ab ipsa Natura: tum quia curatio hujusmodi nonnisi plurium dierum curriculo potest obtineri, quod æque solet contingere sponte, & citra hanc methodum: tum quia nonnisi difficulter potest ad Lacteas pertingere (siquidem *Bauhini* valvulam superare queat) injectum medicamen; nec, nisi ad illas per-

pertingat, videtur posse corrigere saltem efficaciter Fermentum febrile, quodcunque illud supponatur, & ubicunque, in ipsis videlicet etiam Intestinis delitescens. Quoniam ergo vix potest intelligi, quod Febris ulla, quæ grave periculum inferat, ut aliqua *v.gr.* ex Perniciosis, possit debili hac methodo sanari, propterea nulli auctor ero, ut huic uni præcise fidat in casibus arduis, nisi videlicet simul Corticem, & quidem largiore dosi per os exhibuerit, quærens in subsidium tantum ab injectione ejusdem tenue id, quod poterit obtineri. Si vero Febris sit mitior, atque diuturnior, videtur mihi longe major Ægro molestia ex remedio, nempe ex repetita toties Enematum admissione, quam ex morbo ad consuetum fere terminum nihilominus perventuro, aut ex breviori Corticis per os assumptione, morbum ipsum statim tollente. Quapropter hujusmodi methodo locus tantum esse videtur in iis casibus, ubi Febricitans Corticem vel renuit, ut si sit delirans, vel nequit assumere, ut si sit lethargicus, vel assumptum retinere, ut si assidue vomat; in quibus casibus, & circunstantiis melius est ancipitem, aut imbecillam, quam nullam methodum experiri; siquidem seposita etiam ancipiti, & infirmiore experientia mea, sufficiens testimonium perhibere potest de aliqua saltem activitate Corticis per Clysteres infusi assertio constans ejusdem *Helvetii* de maxima, adminiculantibus præsertim hujusmodi assertionem aliorum quoque Virorum fide dignorum suffragiis, quos inter Clariss. *Sbaralea*, qui de China China verba faciens, hæc habet -- *Qui non tolerant in stomacho hunc pulverem, ad unciam unam in clysteribus utiliter recipiunt, ut nobis contigit observare in muliere cum facie semper maxime rubicunda: hæc enim assumptam per os Chinam non tolerabat; a prædicto autem clystere sanata est*. Si quis tamen curationem istam Chinæ Chinæ potius per os assumptæ, nec per vomitum forsan plane rejectæ (posito etiam, quod eam vel magna ex parte, vel non multo post assumptionem mulier illa vomuerit) quam per Clysterem admissæ tribuere velit, is puto, de opposito poterit difficulter convinci.

De appositione Corticis ad carpos, non est, quod multa loquar. Experientia, quæ docet ipsius substantiam prævalere Extractis, atque Tincturis, videtur pariter suadere, virtutem illius consistere non in particulis spirituosis, aut volatilibus, per externum contactum facile communicabilibus, ac susceptibilibus, sed in terreis, resinosis, ægre admodum per poros insensiles cutis usque ad sedem qualemcunque febrilis Fermenti traducibilibus, & consequenter vel tenuissimum, vel, quod credibilius est, nullum plane ab externa Corticis appositione juvamen esse sperandum. Huic ratiocinio respondere visa est experientia ipsa, quæ cum potis sit, si inaniter succedat, Medicum exponere derisioni vulgi, ideo semel vacua, non amplius a me tentata fuit. Sic autem se habuit. Quartanariæ cuidam paupereulæ in Xenodochio degenti, Corticem in tenuissimum pollinem redactum, & Vini spiritu subactum, in formam Emplastri, sive, ut ajunt, Epicarpii, utrinque ad carpos apponi jussi, addendo quotidie per dies octo novum pulverem similiter subactum in locum exsiccati, atque deperditi. Paroxysmi interim pari passu procedebant: cumque Ægram tæderet remedii æque ac morbi, mihique exprobraret illa prioris inefficaciam, audaculæ muliereulæ reposui: me non alio, quam illo eodem *in specie* medicamento velle ipsam sanare. His dictis, e vestigio jussi Emplastrum removeri, *duasque* novi Corticis *drachmas* non Carpis amplius admoveri, sed interius exhiberi, ex Vino potandas. Cum vero illa male credula suspicaretur, ne quid aliud loco Corticis, vel ipsi saltem Cortici furtim commiscendum, præscribere, subdit, malle se (dummodo ipse non renuerem) illum eundem pulverem per os assumere, quem per octiduum circum brachia frustra gestaverat. Miratus ego pervicaciam mulieris, annui. Potavit illa Epicarpium ipsum Vino dilutum, & futuram arcuit Accessionem, continuatoque sensim remedio, recidivam etiam evasit, Cortici; cui prius maledixerat plaudens postmodum, ac benedicens.

Sunt hæc, quæ de omnifario usu Peruviani Corticis, respectu habito ad singulas Febrium, aliorumque morborum species, hactenus mihi licuit colligere, ac per novem lustra & amplius experiri;

ri; *nullius enim morbi nomen* (dicam cum *Hippocrate*, intelligendo tamen de morbis, quibus Cortex possit opem conferre) *nullius*, inquam, *morbi nomen desiderare oportet, quod hic non est adscriptum*. Qua vero sorte peractum id fuerit, videat Lector. Non hic mihi loqui mens est de inelegantia sermonis, vel de illius implexa, & in suo sæpius intercisa circuitu prolixitate. Tyronibus etenim scribere id egi, ut a Prælectionum mearum consuetudine nequaquam recederem, Stylo usus mere scholastico, ne dicam barbaro, verbisque identidem, quæ *Priscianus*, aut *Orbilius* horreat, videns non raro meliora, probansque, sed persæpe deteriora sequutus, utpote rem, quæ doceri exigit, non ornari, commodius explicantia. De his ergo levioribus, & superficiem tantum respicientibus hic non loquor; unice de substantia rei. Hæc ipsa vero, si quædam spectemus crassioris Theorices intermixta specimina, delicatulis quibusdam, atque subtilibus, fore identidem ut parum arrideat, satis superque prævideo. Sed & hanc Theoreticam partem ipsemet non magni facio, ac do libenter castigandam doctioribus: non enim refert, si Remedium non prodest propter eam præcise rationem, propter quam illud profuturum conjeci, dummodo prosit. Materiam autem practicam, in ea præsertim, quæ præcipua est, Tractatus parte, adeo sartam tectam puto, experientia vindice, ab Adversantium cavillationibus, ut si quas forsitan subire cogat, eas universali Practicorum judicio tacite sim relicturus pacato interim animo cum *Syndenhamio* concludens -- *sicubi circa Theoriam me hallucinatum fuisse Lector deprehendat, errori veniam peto; verum quod ad Praxim attinet, profiteor, me omnia ex vero tradidisse, nihilque uspiam proposuisse, nisi quod probe exploratum habeam* &c., *ratus, quantulamcunque in hoc scientiæ genere accessionem, etsi nihil magnificentius, quam Odontalgiæ, aut Clavorum pedibus innascentium curationem edoceat, longe maximi faciendam esse præ inani subtilium speculationum pompa, ac levicularum rerum notitia, quæ fortasse Medico ad abigendos morbos non magis ex usu futura est, quam Architecto ad construendas ædes Musicæ artis peritia*.

De Cortice dixi, quæ animadverti in Urbe, ac Regione mea. Quid præstet ille apud Alienigenas, immo non in Europa tantum nostra, sed & in America, & Asia, ex Scriptoribus fide dignis jam satis innotescit. Facile est autem ex eo, quod hucusque præstitit, quid sit imposterum præstiturus conjicere. Nemo proinde me insimulet vanitatis, si quando (quod ægre crediderim) votis respondentem non plane sortiatur eventum in Regione sua, ut ego dubio procul, eademque certitudine, qua protuli, sum sortitus in mea. Nullus tamen dubito, quin servatis exacte regulis, & limitationibus a me constitutis, eventurum sit semper ubique terrarum, quod hic quotidie contingit, sive Curationem spectemus, sive Febres, ac Signa febrium curandarum. Sicuti enim ex *Hippocrate* -- *In omni anno, & omni tempore mala malum, & bona bonum significant*, ita probabiliter idem significant in omni loco. Quia vero de his omnibus, quæ late spero, me vadem nequeo præbere, nisi iis tantum in locis, in quibus circumcirca eadem mihi contigit experiri, liceat ideo mihimet pariter, huic Tractatui finem impositurò, imitari eundem *Hippocratem*, Prænotionum Librum hac declaratione claudentem -- *In Lybia, & Delo, ac Scythia* (dicam ego: *In Æmilia, & Longobardia Cispadana*) *præscripta vera comperiuntur. Proinde sciendum est minime difficile esse, in iisdem Regionibus posse aliquem pleraque ex ipsis assequi, si memoria tenens ipsa, judicare, ac recte expendere sciat*.

F I N I S.

INDEX RERUM NOTABILIUM.

A

Attra-

B.

C.

Divisio

G

Lym-

Lum-

Mor-

N

Qui

T

F I N I S.

AD

AD CRITICAM DISSERTATIONEM
De Abusu
CHINÆ CHINÆ
Mutinensibus Medicis perperam objecto
A CLARISSIMO QUONDAM VIRO
BERNARDINO RAMAZZINO
In Patavina Universitate Practicæ Medicinæ
Professore Primario
RESPONSIONES
JATRO-APOLOGETICÆ
FRANCISCI TORTI
MEDICI MUTINENSIS.

VENETIIS, MDCCLV.
APUD LAURENTIUM BASILIUM.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

ALMO INCLITOQUE CLARISS. ET DOCTISS.

MUTINENSIUM MEDICORUM COLLEGIO

FRANCISCUS TORTUS S. P.

UAS ad Criticam Viri Clarissimi Ramazzini *quondam nostri Dissertationem* , De Abusu Chinæ Chinæ, *intuemini Responsiones meas* , COLLEGÆ DOCTISSIMI , *hæsi aliquandiu anceps an scriberem: hæsi diutius, postquam conscripseram, magis anceps an promulgarem. Re tandem apud memetipsum serio perpensa , ad tria potissime illas me adornasse novi; ad tutelam nempe meam, ad decus Vestrum, ad bonum Reipublicæ. Ex his quod meum est, Viri defuncti Manibus litandum facile credidi : non ita facile, quod Vestrum, quod publicum. Equidem quicquid in Scriptis legitur extincti Professoris, quod Dignitati Vestræ minus conveniat , communive officiat utilitati; id omne ex infelici quodam mei calami Fato, velut ex malo fonte, tum Vobis, tum quibuscunque illud detrimento fuerit, dimanasse, persuasum est mihi mea etenim si quondam de hac materia siluisset Minerva rudis, & citra venustatem veridica ; nullus dubito, quin & Clarissimi Opponentis siluisset affabre compta , & Censoria simul Majestate gravis : nec alio fortasse nomine Vos, imo Nos conjunctim omnes, immerito quidem, criminatus est, nisi ut me unum, quasi cæteros seducentem, perstringeret, qui me unum seorsum perstringere quodammodo veritus est, Criticus Auctor. Idem propterea, qui, prima spectata mali scaturigine, Vobis æque, ac publicæ Rei quadantenus obfuit dum prodesse credidit , calamus meus ; damna præter intentionem illata æquum est ut rependat : siquidem judicio Vestro acri, & limato id congruum censeatur. His de causis Scripta hac mea, qualiacunque ea sint , in manibus tandem Vestris posita volui, Vestro subjecta examini, Vestroque plane arbitrio relicta; ut sortem quamcunque illis destinarint Fata, nanciscantur a Vobis; lucem quoque publicam Vestris primum ex placitis receptura, si Literatorum , Ingeniorumque conspectu haud prorsus indigna reputaveritis; sin minus, nativis in tenebris latere contenta , nec vitam habitura, nec nomen. Quod si ea, faustis forte sideribus obstetricantibus orta, Vestro humaniter probentur calculo ; nil posthac illis metuendum credam ab Aristarchis, aut Momis, postquam inter Res Vestras Profanis intemerandas fuerit cooptata, nec ad me amplius, sed ad Vos tantum, qui auctoritate non minus præpolletis, quam robore, ipsorum defensio pertineat. Si vero ex adverso tenues hi conatus mei, sive ut oneri suscepto impares, sive ut Opusculum levidense nimis, sint Vobis despectui; accepta saltem sit , precor , hæc ipsa mea grati animi erga Vos erga Patriam studiosa propensio. Valete ad annos Nestoreos ,* VIRI DOCTISSIMI , *per quos jugiter bene valet Civitas nostra.*

Dabam ex Museolo meo Idibus Octobris MDCCXV.

APPRO-

APPROBATIO
ALMI COLLEGII D. D. MEDICORUM
CIVITATIS MUTINÆ.

RESponsiones Jatro-apologeticas a Viro Clarissimo D. FRANCISCO de TORTIS, SERENISSIMI DUCIS Medico, & Almi Collegii D. D. Medicorum Mutinæ Priore, cum ad Patriæ decus, tum ad publicam utilitatem conscriptas, atque ob id etiam universo eorumdem D. D. Medicorum Collegio, cui eas humaniter obtulit, quam maxime acceptas, luce statim publica (cæteris, ad quos id pertinet, annuentibus) ipsius Collegii expensis esse donandas, omnes ejusdem Almi Collegii Doctores unanimiter decreverunt.

Hac die 18. Octobris. 1715.

Joannes Maninus Inclyti Collegii D. D. Medicorum Mutinæ Cancellarius de Mandato.

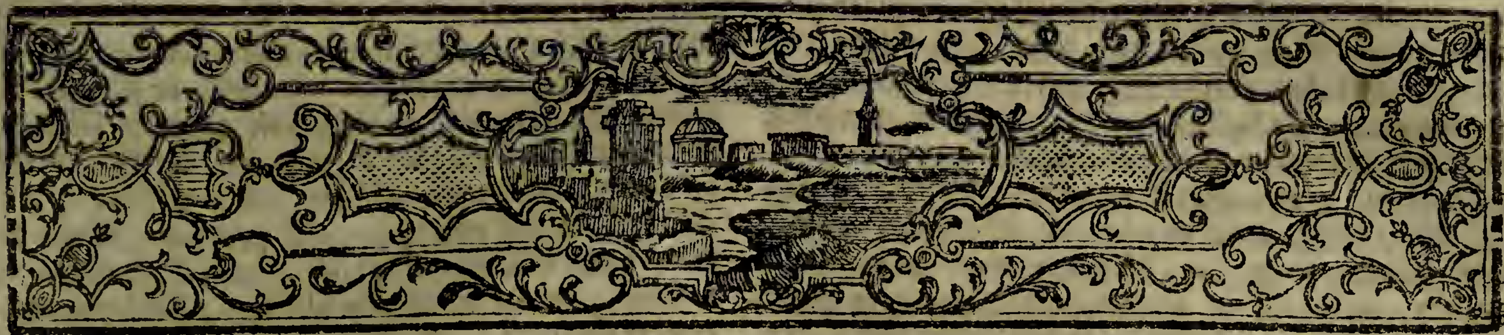
IN hujus Divini Remedii laudes non effundar, cum se ipsum satis commendet.

Ramazzin. de China China verba faciens Orat. 3.
Jatr. argum. pag. 103. *Edit.*
Patav. 1708.

IDem hæc non acrius accusavit in Senectute, quam antea defensitaverat. Quamvis igitur fuerit acutus, ut fuit: tamen inconstantia levatur auctoritas.

Cicero de Antiocho Philosopho sermonem habens in Lib. Acad. Quæst. qui inscribitur, Lucullus.

PRO-

PROLUSIO AD DISCEPTATIONEM UNIVERSAM.

Et Scribendi Occasio.

Ix sub extremos Octobris dies anni proxime elapsi 1714. ad captanda bidui spatio, ne completi quidem, ruris otia fecesseram; cum mihi forte ab Amico favente communicatæ, in manus incidere Constitutiones Epidemicæ Mutinenses Clarissimi quondam Viri D. Bernardini Ramazzini. mense Julio ipsiusmet anni Patavii recusæ, addita ad calcem nova Dissertatione Epistolari ejusdem Auctoris *De Abusu Chinæ Chinæ Ad D. Bartolomæum Ramazzini Nepotem suum Mutinæ Medicinam facientem*. Constitutiones ipsas sicco, ut fatear, pede prætergessus, ut qui primam earum editionem alias lustraveram, in Dissertationem tantum adjectam curiosos oculos statim conjeci ea spe, ut argumentum nec parvi ponderis, nec modicæ utilitatis, quod pridem & ipse in Therapeutice mea Speciali enucleandum assumpseram, rursus a Viro Cl. majori saltem venustate, majorique eruditione absolutum intuerere. Sed meam profecto non parum fefellit expectationem eventus; non enim Chinæ Chinæ abusum tantummodo jure, ac merito reprehensibilem, in ea Lucubratione damnatum legi (cujusmodi vitium, nedum obiter pluribus in locis Operis mei, sed ex professo per integra Libri Capita, indicatis singillatim cunctis erroribus & ipse perstrinxi) verum etiam inviso abusus nomine usum ipsum rationalem, atque methodicum, non sine plurima quidem admiratione, haud raro notatum vidi, vanisque potius, si fas est dicere, terriculamentis, quam rationibus, sincerisve experimentis, a Viro cæteroqui doctissimo tentatum ubique, acriterque persæpe etiam rejectum.

Præconceptam adhuc admirationem id magis adauxit, quod Vir Clarissimus istiusmodi abusus crimen, de quo potiori forsitan jure plurimas alias Regiones culpare poterat, Mutinensi duntaxat Urbi, quam diu coluit loco Patriæ, fidenter objecerit; & quidem fide nixus unius tantum præoccupati Relatoris, huic Remedio tunc temporis plus quam par fuisset infensi, dolens usque adeo scandalum hoc, atque perinde ingemiscens, ac si de immani Civium omnium ageretur excidio. Hac idcirco, utinam non affectata, solicitudine percitus, totum fere Mutinensium Medicorum cœtum vehementer impetens, ac de enormi Chinæ Chinæ abusu usque ad quotidianam Ægrorum internecionem Paragrapho 48. suæ Dissertationis insimulans, spreta quasi ut pusilla, vel ut imbelli hac multitudine, minime veritus est *in cavernam* ut ajunt, *formicarum inspuere*: cum alioqui *multos caveat sit necesse, qui singulos non metuit*. Nihil tamen ex his, fateor, tanti penes me valuit, ut proinde præcipitem illico manum calamo admoverem: neque enim mea tunc interesse credidi, Medicos omnes conterraneos ab opposito crimine vindicare, multoque minus refellere quemlibet de Peruviano Febrifugo male sentientem, quantumvis immerito. Prætere-

quam enim quod nimis operosum hoc foret, tanta insuper mei ipsius me non tenet fiducia, ut alios, qui sui plane sunt juris, placitis meis acquiescentes audacter velim, aut a propriis dimovere arroganter contendam.

Id unum præ cæteris nequivi aut satis mirari, aut tacitus præterire: Cl. nempe Virum, quem paulo ante in Therapeutice mea non amplius, ut olim in Constitutionibus suis Epidemicis, Chinæ Chinæ parum propitium, sed mutata sententia maximum hujusce Remedii Patronum, imo & argumenti mei Fautorem asserui pag. 281. ad 282. 283. 310., ab hoc ipso asserto, palam, & publice a me ibidem promulgato, adeo discrepasse in hac nupera Dissertatione, ut non modo quicquid Peruviano Cortici adversum in iisdem Constitutionibus protulit, in hac Dissertatione confirmarit, verum etiam hanc, illis recens recusis velut quid plane cohærens annexam, ulteriori contra hoc Remedium, meamque Praxim sinestre detortam asperserit acrimonia. Quæ sane omnia apud Lectores Operis mei, quibus forte minime visæ sint Viri Cl. Lucubrationes, liberalem Chinæ Chinæ usum adusque sidera efferentes, me jam vel inconsultæ levitatis incusant, si mentem illius haud satis attigisse dicar, vel aperti mendacii, si de industria credar contemerasse.

Turpes hasce notas haud leviter perhorrescenti cum se mihi obtulisset illud Boetii *De Consol. Phil.*, eos nempe, *qui crimen aliquod affixum ferunt, videri meruisse, quæ perferunt*, ne silentio meo propriæ simul existimationi viderer deesse, & publicæ, quæ magis cordi esse debet, utilitati, rem totam in propatulo ponere evestigio decreveram, quippe de Cl. Viri scriptis æque ac de meis, nec non de quocumque controversæ praxeos usu intime conscius, ut versatilem, sed male tornatam illius, *modo Palliati*, *modo Togati* opinionem, incudi quoque meæ paulisper redderem. Qui itaque gregarium quemlibet, Sciolumque contra scribentem, vel sibimet adversantem nequaquam fuissem moratus, nec unquam morabor, a censura nihilominus Famigerati Scriptoris, sua simul & mea in detrimentum Reipublicæ infirmare molientis, haud modice, ut par erat, timendum duxi; ne scilicet ii saltem terrerentur, quibus Causæ integræ momenta minime perspecta essent; neve beneficium, quod Praxi Medicæ deferre fueram conatus, in suspicionem intentati maleficii veniret. In id autem tria potissimum assumpseram demonstranda; *Primo* nempe, Virum Clarissimum sicuti in enunciatis Constitutionibus suis parum amice sensit de Cortice Peruviano, ut videre est in Constitutione anni 1690. num. 15. & num. 47., & in Constitutione unica trium annorum 1692. 93. 94. num. 32., & num. 56. (siquidem in Constitutione anni 1691. illum commendaverat num. 34. & n. 37.) ita postmodum constanter per annos tredecim subsequentes, nempe ab anno 1700. usque ad 1717. inclusive, quo tempore meum Tractatum edidi, mirifice non solum, sed & magnifice sensisse de eodem Febrifugo, solemniterque pluries, ac pluries scripsisse oppositum, ac scripserit tam in illis Constitutionibus, quam in nupera Dissertatione; ipsum videlicet Corticem, ejus usum, & repetitum, & liberalem, ejusque vim super omnia, quæ hactenus inotuerint, Febrifuga eximiam, miris laudibus absque ulla limitatione deprædicando, & connumerando inter potiora, humanoque generi magis proficua divinæ munificentiæ dona: *Secundo*, Virum earundem in hac sua Dissertatione, ubi iterum labitur in priorem, imo & pejorem sententiam, in hoc probabiliter aberrare, quod nonnullis in rebus vere rationabilibus; & bonæ praxi consonis, in quibus non sine lepore quodam affectat ostentare semetipsum a me non modice discrepantem, tantum abest ut vere discrepet, quin potius illa eadem volens nolens repetat, confuse licet, quæ ipse ordinatim, ac per extensum in Opere meo prius exaraveram: quod sane a me non parvi faciendum, ob spectabilem cæteroqui Viri Famigeratissimi auctoritatem, ubi ea mecum vel invita coincidat. *Tertio* tandem, eundem Scriptorem, ubi revera dissentit a me, non modo hallucinari perplurimum, & a meliore praxi deflectere; sed & æque dissentire a se ipso suisque publicis assertionibus, imo (tribuat id quivis ætati, impeditæque valetudini, libenter annuam) ab ipsa sæpius Facti veritate. Id elucescit quam maxime, ubi adductis in medium peculiaribus casibus Denatorum, qui Viro Cl. mihi socio, quandiu ægrotaverunt, curæ meæ fuere commissi, Chinam Chinam, quam ne per somnium iisdem præscripsi, si non aperte obitus illorum Ream, enervem saltem, atque frustraneam conatur ostendere ad sanandas Perniciosas eorum Febres quas olim pro præcipuo meæ Therapeutices argumento selegi, & pro objecto activitatis Chinæ Chinæ, adversus eas in summis etiam angustiis lethalibusque circumstantiis eximiæ.

Jamque manum Operi cœperam admovere, crebrisque memoratæ Lucubrationis marginem universum consperseram notis, ut iisdem postmodum ordinate digestis uterer ad concinnandam longiusculam Dissertationem; cum, ecce nil tale expectanti delatum est mihi nuncium infaustum de Obitu Viri Cl. repentino (quod vere dolendum) fato sublati Nonis Novembris ejusdem anni 1714., dum octogesimum primum ageret, felici etiamnum pollens mentis acumine, ætatis annum. Casus profecto iste plane inopinatus ab incœpto opere calamum statim retraxit, ne scilicet Viri Celebris, mihique alias amicissimi Manibus, cineribusve adhuc repentibus infensus viderer, quasi cum Protogene mortuo bella gerere satagerem, aut Leoni exanimi barbam vellere: cum ea præsertim in hujuscemodi contentionibus, ubi nonnihil aspere lacessitus quis fuerit, difficillima sit temperantia, quæ omnem excludat acerbitatem; *quid enim*

enim est, ajebat Tullius, *quod contra vim, sine vi fieri possit?* Seposito itaque consilio Dissertationem animo jam conceptam condendi, & cuncta, quæ sparsim annotaveram, ita contexendi, ut Auctorem salibus, dicteriisque ditissimum ubicunque me confricasset, vicissim refricando, servata semper utriusque dignitate, pro ingenii viribus retaliarem (si namque illi Machæra aderat, nec mihi deerat Verutna domi) decentius, ac laudabilius duxi, ipsas tantummodo Animadversiones, seu Responsiones meas, non quidem nudas, quales a primordio mihi excidere, sed eousque tantum adauctas, quoad fert mera, & inculpabilis defensio mea, insimul consarcinata, eodem plane retento contrariæ Dissertationis ordine, quæ me certe præ aliis Urbis hujus Medicis, etiam (si fas est dicere) nonnihil intemperanter, vellicat.

Hanc quoque nihilominus operam, extincto Antagonista, multo magis ac antea facile dimisissem, si de una mea ipsius tutela actum fuisset, præsertim ne viderer parte in re medica, & in cultiori Philologia Viri Cl. gloriæ invidere. At (quæ & ab initio potissime ad scribendum me impulit causa) cum de totius agatur negotio Reipublicæ, cujus vitæ, aut incolumitati necesse est modo, ut alterutrius nostrum noceat sententia, hanc idcirco Provinciam minime deserendam censui; imo potius eidem aperiendum esse Reipublicæ, quanam ex parte lateat error, & quanam veritas: id quod, omni semoto vilis ultionis, aut turpis cujuslibet æmulationis affectu, mihi plane licere crediderim. Et sane quidni liceat, cum idipsum religiosissimi doceant morum Censores? quos tamen hic immiscere minus opportunum putassem, nisi prius Cl. Auctori longe leviore de causa (ut scilicet vanum quemdam Seculi morem pie sugillaret) placuisset uti auctoritate Sanctorum Patrum §. 49. suæ Dissertationis. Unam igitur inter tot, quæ prostarent, huc libet transferre D. Basilii sententiam, nedum permittentis, sed & expresse monentis, ad criminationes hujusmodi (sunt hæc illius verba) *tacendum non esse, non ut contradicendo nos ulciscamur, sed ne mendacio inoffensum progressum permittamus:* quod quidem hic maxime videtur cavendum, ubi fallacia dogmatis, auctoritates vel nullius ponderis, vel mutilæ, minusve sinceræ, & apocryphæ tandem narrationes (omnia namque singillatim ostendentur talia) damnosam facile praxim valerent in Artem inducere. Quæ cum ita se habeant, ut in progressu poterit sensim dignoscere quilibet etiam in re medica nequaquam versatus, ipsius potius indigentiam rei, quam vota mea me expleturum dicam, si positis in mutuum conspectum rationibus a nostrum quolibet hinc inde deductis, Opus tandem meum defendere mihi haud difficulter obtingat; nebulasque omnes perfecte discutere, quas eidem Operi, sive directe, sive indirecte, offundere visus est Cl. Auctor. Vindicato autem a velicationibus, imo & cavillationibus Viri Celebris Tractatu meo, minutiori postmodum obstrepentium, aut objurgantium plebeculæ, de qua sane minus laboro, quam de Ranis palustribus, videbor mihi quodammodo fauces præclusisse. Sic & publicam utilitatem, & rem meam, & Collegarum tandem meorum, imo Patriæ totius dignitatem una tuebor. Nec proinde mihi tam justa causa compulso, neque lædere quemquam, sed respondere meditanti, severior quispiam Judex audeat obtrudere.

Nullum cum victis certamen, & æthere cassis unquam probari. Occurram namque verbis Erasmi, & potiori quidem jure, ac pro sua Causa occurrerit olim, aut decertarit Erasmus ipse Apologia ad Libros prædefuncti Alberti Pii quondam Carpensium Principis, quæ sic habent: *Vehemente invidiosum habetur scribere in mortuos, & ut ajunt, cum Larvis luctari. Sed quid facias, si in te scribant mortui, & impingant apud totius Orbis Tribunal, ad quæ connivere* non decet? *Valeat proverbium, Non esse luctandum cum Larvis, nisi contra proverbium mordent mortui. Fugit Apis; sed in vulnere reliquit aculeum. Non est, quem referiam, sed est, cui medear.* Est, cui medear, inquam: patriæ quippe Accademiæ dignitas læsa (ut singula recolligam) vulnerata commentitiis saltem in historiis veritas, & periclitans ob panicum terrorem incussum tot Ægrotantium salus, medelam profecto nullis dissimulandam officiis expostulant.

Priusquam tamen pensum hocce peragere aggrediar, Febrifugique insontis æque ac benefici partes suscipiam; a proposito minime alienum putarim, generalem quandam æquivocationem, in scriptis Viri Cl. passim obviam, de medio tollere; qua nimirum detentus ille, conatus suos vel minime ad rem, vel prorsus inaniter exerit, Securim, ut est in adagiis, adhibens ad referendas fores, & Clavem ad findenda ligna. Ejusmodi autem fallacia nullo statim negotio submovebitur, ubi quis animadvertat, Remedia medica duplici respectu posse pro noxiis, aut saltem pro suspectis haberi, nempe, vel ratione sui, vel ratione inopportunæ administrationis, sive deinde hæc referatur ad morbum, sive ad tempus, quorum alterutri remedium non congruat, sive ad utrumque. Priori modo suspectus, aut noxius esse poterit usus exempli gratia Medicamentorum Purgantium, præsertim validiorum, ob solam videlicet acriorem, & irritantem eorum substantiam ex se nocendi capacem. Altero autem modo, scilicet ratione intempestivæ administrationis, non solum Purgantia, Narcotica, aliaque plura, quæ utramque certe exceptionem patiuntur, sed præterea quotquot sunt in Medicina remedia, quotquot in Mundo alimenta, possunt obesse. Atque hoc nomine minime negaverim, ut pluries fassus sum in Opere meo, suspe-

ctum nonnunquam dici posse usum Peruviani Corticis, quantumvis ille cæteroqui sit revera Remedium supra omnia Pharmaca, tum mitissimum, & suapte natura prorsus innoxium (quippe quod sine humorum perturbatione, spirituumve irritamento, aut dissipatione, suum munus absolvit) tum etiam efficacissimum in eo præstando effectu, cui illud præordinavit, cum condidit, Divina Bonitas, scilicet in sistendis, atque delendis Febribus illis, ad quas extenditur ejus activitas. Adeoque si vis huic Febrifugo ingenita, efficax, & ex se nunquam inanis, transferatur ob nimiam Medici confidentiam, aut imperitiam, ad alios usus extra illius ditionem sitos, vel etiam ad ordinarios quidem, sed quorum non sit rationabilis opportunitas, eo certe casu, vel inutile illud evadet, vel forte noxium, non quidem ratione sui, sed ratione administrationis minus castigatæ; si videlicet, vel in Febre, quæ suapte natura ipsius Corticis medelam respuat, usurpetur, vel in ea, quam forte supprimere sit nefas, utpote *depuratricem* Fluidorum, & *cujusdam quasi lixivii loco* (ut in eodem Opere meo locutus sum pag. 67. & alibi) *sordes sanguinis vere abluentem*, vel denique in ea, quæ ex una parte nondum debitam maturitatem acquisivit, & ex alia nullum portendit periculum, vi cujus ad suppressionem, aut extinctionem illius statim, ac præmature sit deveniendum. Hæc profecto Medicis incautis nonnunquam haud satis perspecta, nonnunquam etiam ante præcipitem Corticis oblationem neglecta, vertuntur postmodum ab iis ipsis post oblationem, vel irritam, vel minus felicem, in crimen, & contumeliam illius, quantumvis insontis, eosque sero *pœnitet hujusmodi remedio usos fuisse*, cum potius deberet pœnitere, se illo perperam fuisse usos.

Contra nonnullis, æqua licet hallucinatione detentis, sors identidem favet opposita. Hi namque Febres, nedum Intermittentes, sed & Continuarum naturam non parum redolentes, imo & quadantenus vere præseferentes, quovis etiam earum tempore, fortuita Corticis oblatione nonnunquam feliciter curant (quod non raro quidem, sed non perpetuo contingere debere sum conscius) absque ullo etiam subsequente Ægrotantium detrimento; quo fit persæpe, ut ab iis nimium gloriosa, adeoque vana Indo huic Antipyretico texantur elogia; Illud videlicet indiscriminatim posse ad Febres omnes, tam Continuas, quam Intermittentes, quocumque etiam earum tempore supprimendas, & cum eventus certitudine, & impune penitus usurpari. Has ob causas Scriptores quamplurimi, haud satis, ut reor, remedium experti, in Classes abeunt oppositas, quarum una uni vitio adhæret, & altera alteri; pauci enim vere sunt, qui medium teneant iter tutissimum, paucis videlicet prælucente, quod Regiam præmonstret viam, claro lumine veritatis, aut constantis experimenti. Nimirum & in hac Gymnade cæteroqui satis frequenti,

Plures Thyrsigeros, paucos ibi cernere Bacchos.

Cum vero in praxi frequentissima occurrat, vel saltem videatur occurrere, administrandi hujusce Febrifugi occasio, frequenter quoque contingat facillimum est, vel quod usus in abusum transeat penes audaciores, vel quod abusus metu, a recto etiam usu quis meticulosus abstineat, ut de Phlebotomia, aliisque præsidiis in peculiaribus quotidie casibus videmus accidere.

Absit ideo, ut ausim quemquam refellere; qui huic farinæ suum inesse furfurem asseveret, ut in vastissima materia medica cuique farinæ suus inest, sive de Remediis Pharmaceuticis, sive de Chirurgicis sit sermo; quibus equidem omnibus usus rationalis pretium comparat; irrationalis adimit. Hac ego potissimum de causa hanc eandem farinam repetitis non semel laboribus pluries, ac pluries excussam, in Therapeutice mea jamdudum trajeci. Secrevi quippe, qualis Pistorum mos est (si quidem per similia hujuscemodi licet prolixius rem declarare) pluribus veluti distinctis, sæpiusque pertentatis Incerniculis, tum crassiorem, tum tenuiorem furfurem, quoadusque purissimum, & plane impermistum illum collegerim pollinem, unde non rubidus, aut secundarius panis.

Sed tener, & niveus, mollique siligine factus

in escam venire potis est quammaxime vitalem. quæ nempe vel prope morituri auxilio sit præsentaneo. Hæc quidem omnia membratim, ac per gradus me præstitisse reor, materiam universam partitis vicibus minutissime perscrutatus, cum primo statim loco Febres *Continentes* omnes, quotquot sunt) tam *Solitarias*, quam *Comitatas*, tam *Essentiales*, quam *Symptomaticas*, turmatim a ditione Corticis ablegavi, remanente, pro suscipienda illius actione, confertissimo agmine *Vulgarium omnium*, seu *Benigniorum Intermittentium*, quibus tamen nulla fomentum præbeat Viscerum, aut Solidi cujusquam labes. Id ipsum diligentius adhuc peragere mihi sum visus, cum nonnullas iterum Febres, tum Periodicas, tum Periodicis similes, sed suapte natura vere *Continuas*, videlicet vel *simpliciter Remittentes*, vel etiam *Proportionatas*, sæpe a proficua hujusce remedii administratione sejunxi, retentis iis Periodicis simul, & Continuis Febribus, quæ contra suopte genio vere *Intermittentes*, sed fortuitam quandam continuitatem nactæ, cujusmodi sunt *Subintrantes* omnes, usu pariter Peruviani Corticis prudenter adhibiti haud difficulter fugantur, non amplius rediturae. Ultimam denique manum materiæ incernendæ, Cribro quodam peculiari, & Medicis hactenus ferme omnibus intentato, me imposuisse persuasum habeo, cum Febrium earundem *Intermittentium* quidem, saltem *ab ortu*, sed nihilominus quammaxime *Perniciosarum*, curationem indigitavi, eodem Febrifugo, certa quadam, & speciali regula ministrato feliciter absolvendam, non modo tunc cum

Febres

Febres illæ, moris cæteroqui maxime subdoli, atque maligni, tempestive possunt dignosci, verum etiam non raro postquam curantes Medicos decepere, Ægrumque ad id redegere, ut jam totus algens, pulsuque præditus ferme nullo, ac non amplius perceptibili, Nycthemerino tantum spatio distet a morte, nempe a futuro Paroxysmo, citra dubitationis aleam lethali.

Hic sane hujusce Farinæ purus putus Flos est. Portionibus cæteris, utut summe utilibus, nonnihil tamen tenuissimi saltem Furfuris inesse nequaquam negaverim, idest, ut aperte loquar, non negaverim, locum forte quempiam Superstitiosis quibusdam etiamnum in illis relinqui ad scrupulositates, ineptias, atque sophismata pertinaciter obtrudenda, ut mercem hanc utilissimam reddant in dies abjectiorem. Atque his, palato meliora etiam nauseante instructis, liberum sit expuere quod non arridet, meque habebunt minime repugnantem, qualem in Opere meo apertis notis memetipsum spopondi. Minime vero me talem polliceor, ubi agitur de purissimo, mundissimoque hoc polline, quem postrema diligentia excussum secrevi, & cui ædepol nihil est, quod vel a dicacioribus queat opponi. Cum itaque intentum unicum, vel saltem primarium hoc sit Tractatus mei, docere scilicet recensitarum Febrium *Perniciosarum* medelam, Peruviano Cortice peculiariter usurpato instituendam, cætera vero reliquas Febres respicientia, sint mera additamenta, cujusvis arbitrio vel ibidem relicta, idipsum est, quod opposita, sed vera, & solida adminiculante experientia, turpem falsitatis, aut vanitatis notam præseferre deberet evinci. Quod si quis in Opus meum animadvertens, hoc, quod potissimum dixi, contendat evertere, evincat quoque simul necesse est, crimen esse in Medicina, certo servare hominem cæteroqui certo pereuntem, si per Remedium id fiat quotidie obvium, de quo tamen quis ambigat, an Empiricum illud sit, an Methodicum, & an perpetui, an temporanei tantum quandoque levaminis.

Materiam hanc universam Farinæ nomine hactenus vocitatam, & recensita hucusque sedulitate particulatim secretam (patere Lector coactum assumptæ semel allegoriæ satis apposite rem explicantis progressum) totam denuo recens incernere aggressus est Cl. Ramazzinus. Et quidem quicquid ipse partite, nec sine labore segregaveram, ille primo commiscuit iterum, atque turbulenter confudit; dein uno tantum exilissimo, ac pene imperfosso ad opus suscepto pollinario Cribro, materiaque, quanta illa extitit, nonnisi leviter excussa, vix tenuissimum collegit Pollinem; non illum tamen, qui meliore pollens substantia, in egregium panem solet evadere, sed volatilem illum, qui parietibus, ubi pinsitur, adhærere consuevit, ex quo nonnisi infirmissimus panis confici potest. Præposteram hanc cribrandi, aut incernendi normam visus est ille procul dubio tenuisse, cum usum omnem Peruviani Corticis *ad unam*

tantum, *vel alteram Drachmam* contraxit *semel oblatam*, *& quidem in diuturnis dumtaxat intermittentibus*, *ad impetrandas aliquot dierum inducias*. Reliquum Materiæ universæ utilissima adhuc abunde refertum Farina, nomine Furfuris, & recrementi, nedum inutilis, sed & noxii, plane rejecit, imo & projecit. Uno verbo (ut a Pistoria tandem ad Medicam Artem rem contraham) in id potissime nervos intendit, ut quas deleveram difficultates, iterum suscitaret, ne minimum quidem easdem promovens, crambemque jam coctam recoctioni plane fastidiendæ rursus exponeret. Demum in eo totus fuit, ut peculiaris, distinctæque probationis defectum, quo persæpe laborat, oscitaturque jejuna illius Dissertatio, Rhetorica identidem suppleret industria, clamans undequaque, declamansque, Americanum istud Febrifugum *non tam facile, nec tanta copia, ad uncias videlicet integras in Vino infusum, pluries in die, largaque Dosi, ut Mutinæ fieri solet, indiscriminatim esse exhibendum, sed modo adhibito: quandoquidem remedium istud empiricum prorsus, & amethodicum noxas plurimas solet progignere, & ob improprium illius usum, & ob occultam ejusdem malitiam*. Quibus omnibus generaliter, & indefinite hic illic prolatis, quin plurima insit veritatis species, forsan ambiget nemo, sed facto, ut decet, scrutinio, proh quantum vacuitatis subest, deceptionis, & falsitatis! Si quispiam igitur rumoribus hisce Viri Cl. fortasse præventus, calculum præcocem opinioni illius statim apponendum censuerit (quod consuevit factitare nonnemo) suffragium tantisper suum æquum est ut suspendat: *Scelestum siquidem, & crudele judicium est, si quid statuatur antea quam cum accusatione comparata sit defensio*, clamat Lucianus *De non temere credendo calumniæ*, subdens insuper illud Phocylidis.

Ne Judex fueris, partes ni audiveris ambas.

Ad hæc ego respiciens, e re fore censui, priusquam ad criticam Cl. Auctoris *Dissertationem* meas *Responsiones* apponam, Propositum Lucubrationis illius, æque ac Therapeutices meæ, summatim præmittere, ut ex juxta posito utriusque nostrum germano sensu, clarius inde elucescat consensus, ac dissensus noster: mox erutis ab eadem Dissertatione potioribus textibus Peruviano Cortici infensis; aliis vero e directo consitis eidem Cortici apprime faventibus, quos ex variis Cl. Auctoris Operibus, ante meæ Therapeutices evulgationem editis, placuit excerpere, atque transcribere ad literam, quid ab utrisque simul collatis resultet, haud frustraneum credidi nudis terminis, & citra fucum exponere; ultimoque tandem loco ipsam Viri Clarissimi Dissertationem in Paragraphos concisam (quam percurrenti si forte alicubi hæreat aqua, sciat is, primi Exemplaris, non secundi, prout jacet illud hic adamussim recusi, id esse vitium) cum Notis meis membratim respondentibus, pro pleniori, nedum Professorum Artis, sed & aliorum quoque Eruditorum notitia subnectere.

An vero per hæc omnia neverim quod Colo aptavi, scilicet an satis ostenderim, cæsim licet, ac interrupte, Virum Cl. *malo suo* (quod ajebat Seneca *De Vita beata*) *vim suam exercuisse*, ipsumve clare demonstrarim vel præter intentionem nonnumquam consentientem mihi: cæterum præter rationem prorsus, & a me, & a se, & ab ipsa re dissentientem, *Judicet*, ut verbis illius utar, *Judicet*, inquam, *cui cor sapit*.

DI-

DISCREPANTIA

INTER

Clarissimum RAMAZZINUM, & Me,

SIVE

SUMMARIUM

Propositi Cl. Ramazzini, ex illius Dissertatione fideliter excerptum.

OPinatur ille in hac Dissertatione (quidquid alias senserit) Chinam Chinam posse obesse Febricitantibus, tum ratione tempestivæ suppressionis Febrium, tum etiam ratione *malitiæ* cujusdam *occultæ* illi insitæ, quam pluribus in locis innuit, sed nusquam probat. Ex eo pariter quod *occulta* sit *virtus febrifuga* illius, arcanusque modus, quo ipsa operatur in nobis, cum nullam sensibilem pariat evacuationem; imo ex eo quod in Europa quicquam ei analogum non reperiatur in Vegetabilium familia, concludit ille, rationalem esse non posse hujusce Corticis usum, sed mere *empiricum*, & *amethodicum*. Experimenta enim, ad explorandam ejus virtutem antifebrilem hactenus instituta, etsi plane non improbet; plurimis tamen hallucinationibus putat obnoxia, ut inde nil utilitatis quis valeat eruere.

Illam æquo animo nusquam admittit, nisi in *diuturnis* tandem *Intermittentibus*, salvis etiam limitationibus infra recensendis: & quidem semel tantum exhibitam *ad drachmam unam*, *vel duas*, ad impetrandas aliquot dierum inducias, ut nonnihil reparentur vires,

Propositi mei saltem præcipui, ex Therapeutice mea Speciali fideliter excerptum.

OPinor ego in Opere meo, Chinam Chinam nonnunquam obesse posse, ut possunt omnia Remedia selectiora, omnesque etiam cibi, quantumvis optimi, si *intempestive* illa usurpetur, hoc est si per eam aliquando sistantur Febres, quas expediat omnino sinere progredi, vel si sistantur præmature, quæ serius tantum essent supprimendæ. Posse vero ipsam obesse ob *malitiam occultam*, quam habeat, vel ex eo quod *arcana* sit illius *virtus febrifugæ*, nedum non consentio, sed oppositum rationibus, auctoritatibus, & experimentis satis abunde conor ibidem ostendere.

Illam in Intermittentibus omnibus admitto quidem, cum adest indicans; sed ut ab aliis vel invite admittatur insudare detrecto: neque enim hic est Therapeutices meæ scopus præcipuus. Hanc unam tamen limitationem adjunctam volo, ut scilicet Febres hujusmodi tunc solum curentur Peruviano Cortice, quando naturam *Corruptivam* habeant, vel sensim adipiscantur; secus si *Depurativæ* sint, vel tales probabiliter sint evasuræ: tunc enim Febres sui ipsius, suæque causæ Remedium esse sum fassus. Adeoque ferme ridicula Quæstio est penes me disputare, an Febris aliqua curanda sit ope Chinæ Chinæ, an *alterius* cujusvis *Specifici Febrifugi*; si etenim ea vere sistenda sit, nec melius, nec certius id assequi licet, quam usu Peruviani Corticis. Sed prudentis Medici est potius quærere, ac serio perpendere, num vere eam Febrem sistere expediat, & an eo tempore, an alio; quod ex dignotione Depurativi, aut Corruptivi Febrium generis plane dependet. Quomodo autem dignoscantur ab invicem hujusmodi *Depuratoriæ*, aut *Corruptivæ* Intermittentes, ibi per extensum docentur Tyrones.

Et quia ego relapsum *Sanatorum* in pristinas Febres, quas Corruptrices censui, cum Chinam Chinam præscripsi, prohibere conor pro viribus: idcirco Remedium semel oblatum, pluries cum moderamine repeto. Dosis tamen

vires, quemadmodum fieri solet oblatione Opii ad sedandos dolores. Cæterum usum repetitum, aut diuturnum improbat, ne illo scilicet impediatur recursus Febrium, quas iterum expectandas, exoptandas, imo & excitandas dicit remedii loco; nisi enim redeant, male consultum putat rebus Ægrotantium: ignem namque febrilem penes prudentes Medicos suum usum habere, novum non esse commemorat.

Liberaliorem illius usum in quibusvis casibus aperte damnat. Et licet de hoc generaliter tantum, & nonnihil etiam hyperbolice loqui videatur, quasi pro certo habeat, exuberantem admodum Chinæ Chinæ profusionem fieri *Mutinæ* (Urbem quippe hanc inter tot reprehendendam seligit) quia tamen nulla alia uspiam reperitur taxatio licitæ dosis, quam supra recensita unius, vel duarum ad summum drachmarum, quamlibet idcirco dosim, quæ hanc excedat, ab eodem damnari censendum est.

Quamvis autem, ut dictum superius, in Febribus Intermittentibus, tunc solum cum illæ nimis protractæ Ægros fatigant, Drachmam unam, vel duas Peruviani Corticis admittat, præscribatque juxta Methrodum sanioris, ut ait, ætatis suæ; nihilominus eundem Corticem locum opportunum minime habere autumat in Regionibus, Anni temporibus, Aerisve Constitutionibus humidis; in siccis vero felicius, sive, ut castigatius loquatur, minori damno inquit exhiberi. In temperamentis pariter Pituitosis Febrifugum hoc suspectum putat: adeoque Corpulentos, & præpingues homines in Cachexiam sensim delabi, ac tandem longum post tempus obire, se observasse refert. In temperamentis vero Melancholicis graviores adhuc

mea minime transcendit in hujusmodi Febribus dosim *vulgarem*, imo plurimis etiam vulgaribus *parcior* est. Primo siquidem haustus non excedit unquam *Drachmas duas*, quod summum est. Alias *sex Drachmas* ad summum pariter impendo *trium hebdomadarum spatio* ad præcautionem. Atque ita quantitas universa *unciæ unius* pondere continetur. Nonnunquam etiam, ubi lentiorem curationem citiori præferendam putem (ut si præ sola Febrium diuturnitate Chinam Chinam præscribam) per *semidrachmas* tantum, ad *quindecim* circiter dies exhibitas, negotium absolvo.

Ingenue tamen ibidem fateor, me *raro* in *vulgaribus* Intermittentibus Corticem præscribere consuevisse, quippe quas sæpissime, ac quibusdam potissimum tempestatibus, pro *Depurativis* habeo, melioremque eo casu, cæteris paribus, reputo curationem sponte Naturæ absolutam, ubi liceat eam sperare, quam Specificorum, sive *Chinæ Chinæ* adjumento quæsitam. Imo si quando ob suppressam, vel *ad preces* Ægrotantium *importunas*, vel ob *metum* forte *præcocem*, qui me corripuerit, Febrim, aliqua mihi suspicio incidat de Febrifugo nonnihil præmaturæ administrato: Febris autem ipsa non multo post redeat: diuturniorem eo casu illi cursum denuo permitto, priusquam remedium repetam: illudque etiam sæpe non repeto, quoties Febre rationabiliter quoque depulsa, sed nihilominus redeunte, *levior* est, & ad spontaneam solutionem facile vergens illius recursus.

De sexuum, ætatum, temperamentorum, institutorum, vitæ, & similium diversitate *accidentali*, & quo ad Chinam Chinam exhibendam, vel non exhibendam plane *superstitiosa*, non minus quam ad tot alia, quæ sine hisce cautionibus quotidie offeruntur Remedia, summ parum solicitus; atque ad ea omnia tantum respicio quo ad dosim plus minus *liberalem* usurpandam, ut in aliis quoque Pharmacis præscribendis mos est, & quo ad vehiculum illius plus minus activum, aut energeticum seligendum. Cæterum indicationem offerendi, vel non offerendi, sumo a *natura* & *causa* Febris, nec non etiam ab *accidentibus* ejusdem, si *graviora* sint præter ordinem. In hunc finem ipsam Febrium omnium Periodicarum naturam diligenti indagine pluribus in locis Operis mei ex instituto prosequor, & Causas illarum productrices inquiro, placita Scholarum, tam Veterum, quam Recentiorum perpendens: atque inde ad quævis medendi Systemata, & ad quasvis Scriptorum Hypotheses accomodatum esse Peruviani Corticis usum, pro curandis in quovis subjecto iisdem Periodicis Febribus, luce meridiana clarius ostendo.

Vim nullam fluida nostra *figentem* Chinæ Chinæ inesse, & rationibus, & practicis experimentis perspicue demonstro, admittoque solum in ea Fermenti febrilis *absorptionem*, meliori quo possim mechanemate explicatam. *Imo quo sensu* si quis contendat, a Peruviano Cortice *figi* nudum ipsum *febrile Fermentum*, dum ab illo

adhuc noxas Chinam Chinam parere, nervose asserit, de humoris atrabilaris ferocia ibidem nonnulla commentus.

Sed & insuper sexus, ætas, & vitæ conditio parum proficuum reddere solet, ipso Judice, Peruviani Corticis usum. Talem reputat, ut summatim dicam, in Pueris, Adolescentibus, & Mulieribus, exceptis gravidis, & operosis, cujusmodi sunt Textrices, Lotrices, & servilibus operibus addictæ. Item ablegat a Monialibus, ab ædibus Nobilium, & Potentium virorum, & tandem (quod fortassis erat illi intentum primarium) a *Principibus*; tutioremque usum habere antifebrile istud in Populari gente, quæ ex manuariis operibus victitat, quam in cæteris quibuscumque, tandem concludit.

Neque vero illud prætereundum, quod quamvis hujusmodi remedium admittat semel tantum in diuturnis Febribus, ad impetrandas aliquot dierum inducias; nihilominus neque id plane tutum censet, omnibus licet expletis conditionibus supra recensitis, ob suspicionem, ne Febris, quæ ad tempus sisti creditur, Medicum eludat, & sistatur omnino, quod pessimum reputat: quam ob causam non semel illum pœnituit, eo Febrifugo se usum fuisse.

Remedio huic inesse facultatem *figentem fluida quæque* humani corporis, ut *Sanguinem*, *Spiritus &c.* pro re certa supponit, ne lites agat; atque ob id fortasse Nepotem suum serio admonet, ut diligenter animadvertat, Febres Intermittentes post epotam Chinam Chinam *numquam* ad veram, & perfectam apyrexiam pertingere; non enim, inquit ille, Febres vere fugantur, sed potius concentrantur: ideoque non recurrunt quidem Paroxysmi; verumtamen Febris ipsa, quæ creditur recessisse, tacite cubat, ut ignis sub cine-

Torti Resp. ad Ramazz.

ab illo *absorbetur*, me nequaquam dissentientem habet; dummodo hoc idem dicat *de cæteris absorbentibus*, citra dissidium apud omnes innocuis habitis, si rite usurpentur. Neque enim absorptio materiæ adeo exiguæ, cujusmodi est Fermentum febrile, ullam subinde necessario exigit sensibilem evacuationem: quod pariter quarumlibet Scholarum Thesibus cohærere, facto prolixiori celebriorum examine, indigito. Et quotiescumque etiam sensibilis evacuatio quæratur, illam satis superque patefacit, quæ Chinæ Chinæ actionem perpetuo sub solis naturalibus excretionibus minime adauctis facile tota possit delitescere Fermenti febrilis absorpti materia, & hac demum via integre excerni.

In Febribus porro *Intermittentibus Malignis*, non solum admitto Peruvianum Corticem, sed ita admitto, ut nullo pacto patiar omissionem illius; unicum enim hoc est verum, germanumque Propositum Therapeutices meæ. Harum Febrium multiplex *differentia*, imo & tempestiva *diagnosis* hactenus parum nota, dilucidata est ex professo pro viribus a me, exemplo etiam Mercati, & Mortoni. In his casibus, ubi dignotio fit *tempestiva*, non plus, aut paulo plus Chinæ Chinæ præscribendum dico, ac in *vulgaribus* Intermittentibus: & hac proportione, imo etiam parcius procedendum assero, si *maligna* Intermittens sit ex earum specie, quæ nil aliud perniciosi præseferunt, quam dispositionem quamdam proximam ad acquirendam continuitatem, quam *Febrim* idcirco *Subcontinuam* appellavi.

Quod si vel ob Medici incuriam, vel ob Ægri calamitatem, *serius* dignoscatur *Perniciosæ* Intermittentis *malignitas*, sitque *repente* constitutus homo in angustia fere *extrema*, dummodo victurus sit per horas 24. quatenus per totidem distet a futuro lethali accessu, etsi *frigidus*, & *arteriæ micatione destitutus*; in eo statu constanter statuo, inculco, & doceo, saltem Tyrones (neque hoc unum, quod mordicus sustineo in Therapeutice mea, ab ullo Viro culto in circumstantiis hujuscemodi refutari posse censuerim) assero, inquam, maxima, ne dicam certa spe felicis exitus, offerendum esse Peruvianum Corticem, sed aucta dosi: itaut primus haustus, de quo mihi summa anxietas (secus eventu frustarer) constet Drachmis, modo *tribus*, modo *quatuor*, modo *quinque*, modo etiam *sex*, si opus sit, pro diversa casus plus, vel minus *præcipitis* exigentia; dummodo tamen in progressu, transactaque unius, aut alterius diei procella, admodum *temperanter* agatur in oblatione Remedii, suapte licet natura prorsus innoxii.

Uno verbo ea regula, mensuraque procedendum volo in his casibus, ut non plus quam *unciæ duæ* Chinæ Chinæ, pro *curatione* simul, & *præservatione* impendantur; *una* scilicet, vel etiam quid minus pro *subita* extinctione Febris, & spatio *trium hebdomadarum* ad præcautionem *altera*. Et hinc Methodum, quam *meam*, ac *peculiarem* voco, possumque *novam* jure vocare, saltem in regione mea, imo & ali-

cinere doloſo, & tacite Corpus depaſcitur: adeoque optandum eſt, ut in apertam flammam erumpant, ſitque reditus illius remedii loco.

Utiliorem *forſan* diceret Corticem Peruvianum in Febribus Intermittentibus *malignis* a Mercato deſcriptis, ſi tales ab initio dignoſcerentur; ſed illas quoque a Medicis Mutinenſibus, tumultuarie, ut inquit, ad ſacram Anchoram Chinæ Chinæ, ad uncias in Vino infuſæ, incaſſum confugientibus, minime curatas vidit; perpaucos enim ab hujuſmodi Febribus correptos evaſiſse, ſibi obſervatum teſtatur. Et ſi exemplum aliquod oppoſitum afferatur, hujuſmodi portenta, inquit ille, viſebantur quoque antequam Chinæ Chinæ nomen innoteſceret.

In hujus, aliorumque etiam aſsertorum ſuorum confirmationem auctoritates nonnullas, quodque magis refert, caſus etiam nonnullos adducit: quibus tamen omnibus quænam vis inſit, & quænam facti veritas, nonniſi invite quidem, ſuo loco patefiet.

Denique in Febribus nullis, quibus obtigerit *continuitas*, qualiſcumque ea ſit, ne in iis quidem, quæ de Intermittentium natura quodammodo participare creduntur, aut ſunt de earum *proſapia*, quamvis etiam *quid malignum portendant*, Peruvianum Corticem (quem adverſus eas nimis liberaliter, ut dictum ſupra, *Mutinæ* uſurpari putat) exhibendum cenſet; plurimas enim deceptiones hac in re ait contingere, cum Febres ipſæ Continentes, & ab eſsentia Continuæ, quæ Cortici certe non auſcultant, quoſdam præſeferant nonnumquam parvos motus, quales ſunt ii, qui, Febribus Intermittentibus competunt: qua demum vana ſpe ſeducti Mutinenſes Medici, Chinam Chinam ad uncias integras in Vino infuſam pluries in die propinant; ſed

alibi, non abnuo, quin pro libito quiſque appellet, vel *ſuam*, vel *alienam*, dummodo in commune beneficium eadem utatur.

Pro aſſertorum quorumcumque meorum veritate confirmanda, non modo *auctoritates* affero Scriptorum *expertorum* (inexpertos enim, vel ſine methodo expertos fidenter appello quotquot oppoſitum ſentiant, quamvis expertos ſe jactitent) verum etiam *hiſtorias* quamplurimas *inſignes* æque ac *fideles*, de quarum certitudine ipſe Cl. Ramazzinus expreſſe, uti ſocius in curatione, ita & teſtis a me non ſemel adducitur; neque tamen earum ullam pro ea, qua pollebat honeſtate, in Diſſertatione ſua vel minimum inficiari aggreſſus eſt. Utinam vero liceret mihi quas ipſe adducit ex adverſo, me ſontem, ſeque teſtem criminis faciens, meo liquet ſuppreſſo nomine, pari ſilentio diſſimulare; ſed juſta dignitatis meæ tutela, & multo magis communis cauſa, quæ defendi debet, inofficioſam hujuſmodi moderationem non patitur.

Ad *Continuas* denique *Continentes* omnes, ſive *minime* Remittentes Febres Chinam Chinam & ipſe inutilem cenſeo, ut & ad plures alias diverſorum generum nulla interſtitione notabiles. Ad *Continuas Proportionales* ſic dictas in Scholis, ſive *Periodicas*, minime proficuam pariter dico, ſi illæ ex radice *Continuarum ab eſſentia* prodeant, ſecus ſi ſint de Stirpe *Intermittentium ab ortu*, vel *Subintrantium*, dummodo nondum continuitatem *eſſentialem* ſint aſſecutæ: quouſque enim illuc non pervenere, eas etiamnum dico curabiles Cortice modice exhibito.

Ne tamen ulla hinc oriatur in praxi confuſio, Febris *ſimpliciter Remittentis*, a me ſic appellatæ, naturam, & ſigna diagnoſtica minute ſum proſecutus, eamque, licet obſcure, confuſe, aut inordinate periodica videatur, Cortice inexpugnabilem profero; non ſic mere *Subintrantem*, quam quoque deſcribo, ſuiſque ſignis a *ſimpliciter Remittente* diſtinguo. Atque hac poſita duplicis generis Febre, Continuæ quoque *Proportionalis*, ex hiſce duabus quodammodo miſtis, ſeu potius ex diverſi Febris utriuſque Fermenti commiſtione conflatæ, naturam ancipitem, China China quandoque curabilem, & quandoque nequaquam curabilem, ſub utraque hac conditione conſidero, propriiſque clare, quantum fieri poteſt, ſignis indigito.

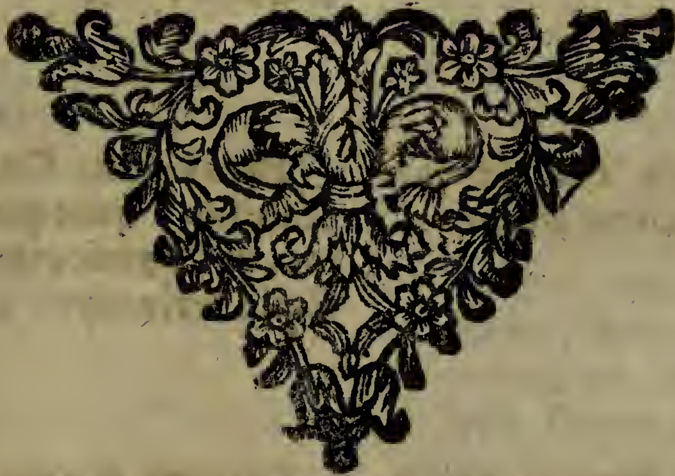
Ac tandem ne quis error poſſit obrepere, diſtinctas omnium plane Febrium ſpecies juxta ſeriem practicæ earumdem Geneſeos (quarum plurimæ Peruviani Corticis conatus eludunt, aliæ plurimæ eidem cedunt, aliæ denique modo cedunt, & modo non, pro varia ipſarum natura, ortu & ſucceſſiva nonnumquam Metamorphoſi) in Icone peculiari ob oculos legentium, præſertim Juniorum, pono: ut ideo laborem fruſtraneum aſſumpſiſſe videatur Cl. Ramazzinus, Opus meum eatenus tantum convellens, ut perſpicue viſitur, quatenus quæ ipſe clare diſpoſui, & ſecrevi ab invicem, ille denuo ſimul confundit, mox ſuſque deque declamatorie perturbat.

An

ſed perperam; etſi illis curationes nonnullæ Ægrorum pro conclamatis habitorum *fortuito* feliciter ceſserint.

Interim hanc Methodum, neque *novam* eſse contendit, neque inclytæ *Scholæ Bononienſis* uſui conſonam: miraturque ideo, Peruvianam hanc Plantam altas adeo radices egiſse *inter Scultennam, & Gabellum*; non ita vero in Solo Bononienſi finitimo, cum cæteroqui apud Medicos temporibus Viri Cl. *Mutinæ* florentes, valde raro, & valde caute præſcribi conſuevisſet Peruvianus Cortex, utpote *infidus*, atque *ſuſpectus*. Hæc ille. Diſpiciendum poſthac particulatim, quo ſingula conſiſtant robore.

An vero ſingula, quæ huc tranſtuli, in ipſa Therapeutice mea ſatis digeſſerim, ac ad umbilicum perduxerim, perduxerimve ratione duce, & comite experimento, qui diſtinctè cupit dignoſcere; prolixam autem nimium, quippe in gratiam Tyronum conſcriptam, eandem Therapeuticen detrectat percurrere, adeat ſolummodo Cap. 1. 3. 7. & 8. Libri primi, Cap. 3. & 4. Libri tertii, Cap. 5. Libri quarti, & Cap. 2. & 3. Libri quinti, cunctaque ibidem comminuta, forſan & ſupra modum, reperiet.

DISCREPANTIA

Clarissimi RAMAZZINI a semetipso,

SIVE

COLLATIO

Potiorum Textuum summatim huc translatorum, quos in novissima Dissertatione sua De Abusu Chinæ Chinæ, *Anno* 1714. *evulgata, edidit Clarissimus Ramazzinus in contumeliam Chinæ Chinæ*, præsertim ne posthac Juvenes relinquantur dubii (*ut eos antea reliquerant Auctores ab invicem discrepantes*) in quam partem se dedere debeant, *quemadmodum infra deducitur ex eadem Dissertatione, Paragrapho septimo.*

Plurium Textuum hic ad literam transcriptorum, quos in diversis Operibus suis, non juvenili, aut consistente ætate, sed in medio, ac ultimo senio, ab Anno scilicet 67. *ad* 79. *ætatis suæ, sive a* 1700. *ad* 1712. *Æræ Christianæ, idem Cl. Ramazzinus edidit in laudem Chinæ Chinæ, non Oratorem agens, sed* Documenta Theorica, & Practica studiosæ suggerens Juventuti, *ut in Orat. Jatr. argum. ipse ad Lectorem præfatur.*

A

NOn est tam insons, ut vulgo creditur, Americanum istud Febrifugum. *Ramazz. Dissertat. de Abusu Chinæ Chinæ Epist. nuncupat. lit. c.*

A

PEruvianum Febrifugum, non arte quidem, aut industria repertum est; sed nobis *divinitus* concessum. *Ramazz. Orat. Jatrici Arg. pag.* 104. *Orat.* 3. *Edit. Patav.* 1708.

B

Remedium istud natura sua *dolosum* est. *Dissert. ead. §.* 50. *circa finem.*

B

Peruvianus Cortex Antipyreticorum omnium, quotquot excogitavit Antiquitas, & Chymicorum solertia conflavit, est facile Princeps. *Idem ibidem pag.* 101.

C

Noxa hujus Febrifugi tanto *perniciosior* est, quanto occultior. *Dissert. ead.* §. 15. *lit. b.*

C

Utinam favore Numinum, & commiseratione, qua solent in res humanas, aliud Febrifugum reperire daretur, quod *eadem securitate*, qua Peruvianus Cortex Periodicas sanat, reliquas Febres, quas Synochas, & Continentes vocant, sanandi facultate polleret. *Ibidem pag.* 103. *&* 104.

D

Hoc Febrifugi genus apud me tanti non est pro Febribus Intermittentibus curandis, ut Medicina æque bene hoc præ-

D

Quot seculis desudarunt Artis Primores, ut Febrifugum aliquod reperirent, aut arte conflarent? Modo e Peruviana Regio-

præsidii genere carere non posset, & Veterum Febrifugis, quæ si non tam cito, tutius tamen operantur, non posset esse contenta. *Ibidem* §. 18. *lit. b.*

E

Certe constat, longe tutiora fuisse Veterum Febrifuga, quæ olim usui erant, quam Indum istud. *Epist. nuncupat. ejusd. Dissert. lit. e.*

F

In quacunque Febre Intermittente, in qualibet Regione, quocunque anni tempore, ætate, sexu, temperamento &c. Chinam Chinam indiscriminatim exhibere velle, magnum abusum esse judico. *Dissertat. ead.* §. 8. *lit. c.*

G

Chinæ Chinæ Fautores in ea laudanda modum nesciunt, sed summis laudibus ad Astra efferunt, *Arborem Vitæ* illam appellantes. *Ibid.* §. 7. *lit. a. b.*

H

In Febribus Tertianis Intermittentibus Malignis Medici Mutinenses ad sacram Anchoram Chinæ Chinæ incassum confugiebant; perpaucos enim ab hujusmodi Febribus correptos, evasisse vidi. *Ibid.* §. 30. *&* 32. *lit. a.*

I

Cum post tot conatus Magnorum Virorum, & facta tentamina, adhuc *ignotus* sit operandi modus hujus celebris Antipyretici, asserere necesse est, *rationalem non esse* illius usum, sed mere *empiricum*, *&* *amethodicum*. *Ibid.* §. 6.

Regione Cortex ad nos defertur *divinum plane* remedium ad male natam Febrium sobolem *exterminandam*. *Ibid. pag.* 34. *Orat. Secular.*

E. F. G.

Quam diu a peritioribus Artis Magistris insudatum est ad Febrifugum aliquod conflandum, ex triplici Regno materia petita? At omnes hactenus illorum labores frustrante diligentia in irritum cessere; & si aliquod Antipyreticum in illorum monumentis extat, nonnisi sub Grypho descriptum legitur, ut Delio Natatore opus sit, si mens Auctoris sincera habenda sit. *Solus* Peruvianus Cortex, nobis a Divina beneficentia munus concessum, sine alterius rei mixtura, in qualibet regione, quocunque anni tempore, ætate, sexu, temperamento, Febres saltem recurrentes, atque intervallatas fugat, & *exterminat*, quamquam non defuerunt qui *hieron* hoc *picron* ex *Arbore Vitæ* deceptum temerare pertentarint Opio, aliisque rebus adjectis, ut solitis mangoniis vulgo imponerent. *Ibid. pag.* 212. *&* 213. *Orat. sept.*

H

Equidem hoc præsidii genus in Febribus Periodicis miranda præstat, & præsertim in Tertianis Intermittentibus Malignis, quæ in ipso impetu accessionis Ægros interdum necant &c. hoc enim Febrifugum fermentum illud malignum sive penitus restinguit, sive ita enervat, ut periculum illud tollatur, ne Æger in ipso Febris accessu intereat. *Idem Dissert. de Contagiosa Epidemia*, *quæ in Boves irrepsit pag.* 37. *Edit. Patav.* 1712.

I

Licet autem in Peruviano Febrifugo &c. nondum teneamus quid vere sit Febris, nec satis constet quid in nostris corporibus præstet hoc remedium &c.; magnum tamen mortalitati nostræ solamen foret, si consimile præsidium haberemus, quo contra Febres vere continuas, quæ nobis exitium interminantur, *cæco licet modo*, & Andabatarum

more pugnaremus, quando idem pene *de omnibus Remediis*, quotquot habet Ars medica, proferre liceat, posse nos quidem pro lubitu fingere quid agant, quove modo operentur, ubi nostri corporis penetralia subierint; *modum* autem, & *ingenium*, quo morbum, & causas morbificas oppugnent, vere, ac scienter nequaquam posse pertingere. *Idem Orat. Jatr. argum. pag.* 104. *&* 105. *Orat.* 3.

K.

In Periodicis Febribus *continuatus* hujus Febrifugi usus Obstructiones, & Cachexias invehit, Hydropem & mortem. *Ibid.* §. 21.

L.

Sicuti Opium, pro sedandis doloribus semel oblatum, rursus ad prophylaxim repetendum non est; ita *nec repetendus* ad prophylaxim Peruvianus Cortex, pro sedanda febri semel præscriptus. *Ibid.* §. 48. *lit. a.*

M.

Ab hoc remedio Febres Intermittentes fugari videntur: sed Medicis nimis credulis imponunt: non enim vere fugantur, sed potius *concentrantur*, *tacite cubantes*, ut ignis sub cinere doloso, & corpus tacite depascentes. *Ibid.* §. 24. *lit. b.* §. 25. *lit. a. &* §. 27. *lit. b.*

K. L. M.

Profecto postquam hujus remedii usus innotuit, & præmissis justis purgationibus, *non semel tantum*, ut olim, *sed plures ad dies* exhiberi cœptus (*ita habet Auctoris Codex*) donec febrile Miasma fuerit *penitus exantlatum*, talem circa Febrium doctrinam, ac illam curandi methodum factam fuisse fateri oportet (*hic quoque ita habet Auctoris exemplar*) qualem in re militari post inventum pulverem pyrium omnes norunt. Quemadmodum autem abjectis Catapultis, & Arietibus, solo tormentario pulvere terræ cuniculis incluso, & accenso alta propugnacula temporis momento solo æquantur, & Arces obsessæ ad deditionem coguntur; sic valere jussis tot pharmaceuticis præsidiis, modico Quinquinæ pulvere exhibito *contumaciores* Febres *vinctas* dant manus. *Ibid. pag.* 102. *&* 103.

N.

Aliquando Medico, qui Americanum istud Febrifugum exhibuit, in votis est Febrem repetere, sed fortiorem, ut tollantur ea mala, quæ China China ob Febris extinctionem invexit. *Epist. nuncupat. lit. c. & d.*

O.

Optandum esset, ut in apertam flammam erumperet Febris, postquam Æger ad aliquot dies, ea silente, roboris aliquantum reportasset; nam reditus Febris remedii loco esset. *Dissertat. ead.* §. 25. *lit. b.*

N. O. P.

Cum in universa morborum classe nullus extet nobis hostis infensior, & cui minus fidere oporteat, veluti Febris, attamen eo audaciæ ventum est, ut inter Quæstiones Medicas sit, num ad alios morbos curandos Febrem excitare liceat, eo quod interdum in quibusdam affectibus, veluti convulsione, & hypochondriorum dolore, superveniens Febris remedii loco fuerit, quasi in nostra potestate sit ignem febrilem accendere, ac pro lubitu ipsum restinguere. Quam libenter scirem, quodnam corpus, sive de genere simplicium, sive compositorum prostet, quo quis Tertia-

Ægri

P

Ægri Febris obstinationem fastidientes, inscio nonnumquam Medico Quinquinam capiunt; sed magno sui damno pœnas luunt, Hypochondriacis postmodum affectibus, Cachexiis, ac lentis Febribus correpti; ut postea cogantur Medicos accersere, qui multis remediis Febres *excitando* morbum vincant, & remedia quærant ad sepultum ignem suscitandum: in quem finem Spiritus Salis Armoniaci commendatur, & *Ficus Pharaonis*, qui Tertianas Febres *excitare* creduntur. Novum enim non est, ignem Febrilem penes prudentes Medicos suum usum habere. Sic Celsus scripsit, *licere Febres parvas augere; fortasse enim curationi opportuniores fient. Ibid. §. 38. lit. a. b. c. d.*

tianam Febrem, Quartanam, Synocham, vel quamcumque aliam *excitare* possit. Pro fabula enim accipitur, quod quidam de *Pharaonis Ficu* referunt, quam ajunt, Tertianam Febrem *excitandi* vim habere. Non absimilis priori est alia Quæstio, non adeo tamen audax, quam habet Celsus, num *Febrem lentam augere liceat, ut curationi opportunior fiat:* verum quam suspecta, & quam infausti ominis sint beneficia, & dona, quæ ab hoste proveniunt, satis compertum est, ut vetus proverbium admonet, *Hostium munera non munera*. O quam egregie in hanc rem Seneca. *Gravissima infamia est Medici opus quærere; multi quos auxerant morbos, & incitaverant, ut majori gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt. Ibid. pag. 94. 95. & 96.*

AN-

ANTITHESES RAMAZZINIANÆ

Ex unius nempe Viri Cl. Textibus hucusque citatis, atque regestis excerptæ,

SEU

VERSICOLOR PAVONIS CAUDA.

Caudaque Pavonis larga cum luce repleta est,
Consimili mutat ratione obversa colores. Lucr. lib. 1.

China China est Remedium

I.

NOn tam insons, ut vulgo creditur; sed natura sua dolosum, noxium; & perniciosum.

I.

PLane divinum, a beneficientia divina nobis concessum, & Antipyreticorum omnium facile Princeps.

II.

Arboris vitæ nomine perperam appellatum.

II.

Hieron picron ex Arbore vitæ decerptum.

III.

Veterum Febrifugis eo longe tutioribus posthabendum.

III.

Veterum Febrifugis eo longe infirmioribus anteponendum.

IV.

Quo nempe pro Febribus Intermittentibus curandis æque bene carere posset Medicina, & iis tantummodo, quæ antea habuit, esse contenta.

IV.

Quo nempe contra Febres Intermittentes reperto, magnum mortalitati nostræ solamen foret, si Medicina consimile aliud haberet contra Continuas.

V.

In quacumque Febre Intermittente, quacumque Regione, anni tempore, ætate, sexu, temperamento indiscriminatim non usurpandum.

V.

In quacumque Febre saltem Intermittente, quacumque Regione, anni tempore, ætate, sexu, temperamento indiscriminatim usurpandum.

VI.

Semel oblatum, non amplius ad Prophylaxim repetendum.

VI.

Non semel tantum, ut olim, sed ad plures dies exhibendum.

VII.

Non continuandum, ne Obstructiones invehat, Cachexias, & Hydropem.

VII.

Continuandum, donec penitus exantlatum sit febrile miasma.

In

In

VIII.

In Tertianis Intermittentibus Malignis, e quibus perpaucos evasisse observatum est, incassum adhibitum.

VIII.

In Tertianis Intermittentibus, præsertim Malignis, miranda præstans; adeoque ne Æger in accessu intereat fidenter adhibendum.

IX.

Quippe Febres Intermittentes vere non fugans, sed potius concentrans.

IX.

Quippe Febres Intermittentes omnes fugans, & exterminans.

X.

Ejus enim operandi modus ignotus cum sit, usum quoque ejusdem irrationalem esse, empiricum, & amethodicum asserere necesse est.

X.

Ejus enim operandi modus ignotus sit licet, nil officit, quando idem pene de omnibus Medicinæ remediis asserere necesse est.

XI.

Ad tollenda ergo mala, quæ ob Febris extinctionem illud invexit, excitare Febrem debent Medici, & ad sepultum ignem suscitandum, remedia, quæ huic usui prostant, exhibere.

XI.

Et tamen eo audaciæ ventum est, ut ad alios morbos curandos contendatur, num liceat Febrem, qua nil nobis infensius, excitare, quasi in potestate nostra sit ignem febrilem accendere, ac pro lubitu restinguere.

XII.

In hunc finem commendantur Spiritus Salis Armoniaci, & Ficus Pharaonis, qui Tertianas Febres excitare creduntur.

XII.

Nullum tamen, aut simplex, aut compositum corpus prostat, Tertianam, aut Quartanam excitare potis: pro Fabula enim accipitur, quod Ficus Pharaonis Tertianam Febrem excitandi vim habeant.

XIII.

Neque enim novum est in Arte nostra, ignem febrilem penes prudentes Medicos suum usum habere. Sic nos docuit Celsus, cum scripsit, licere Febres parvas augere; fortasse enim curationi opportuniores fient.

XIII.

Cum ergo inter morbos nullus extet nobis hostis infensior, & cui minus fidere oporteat, quam Febris, suspectum est, & infausti ominis, quod habet Celsus; licere nempe Febrem lentam augere, ut curationi opportunior fiat.

Præter hactenus recensitas, aliæ superessent pugnantes invicem Propositiones, ex una tantum Viri Cl. novissima Dissertatione facile depromendæ; quas tamen hic juxta ponere supersedeo, quoniam mutua illarum repugnantia in Responsionum mearum decursu satis patefiet. Interim superius exaratas, neque ab hac una Cl. Auctoris Lucubratione, sed & ab ea, & ab aliis simul ejusdem Operibus excerptas, placuit uno intuitu ob oculos ponere, ut me illico quisque cernat ea ineluctabili necessitate compulsum, ut quic-

quicquid ſcribam in hac gravi , atque inter nos controverſa materia ; velim , nolim , cogar diſſentire a Viro Cl. vel ſeptuagenario , vel octogenario ; ita tamen , ut quacunque ex parte illi adverſer , ex alia ſemper ad- [illegible] ſi ex iis partibus meliorem forte ſelegerim , eidem hæream : quapropter , [illegible] Auctori æquius adhærere dicar , quam adverſari ; idque eo magis ; ſi ab illo quoque ipſa dignoſcendæ melioris , aut deterioris partis documenta depromam . Cum itaque ille §. 7. ſuæ nuperæ Diſſertationis Nepotem doceat , fidem potius adhibendam eſſe iis Scriptoribus , *qui de China China judicium ſuum tulerunt data tantum occaſione tractandi de Febribus , utpote qui de hoc Febrifugo ſana mente , ac ingenue diſquiſiverunt , quam iis , qui ex profeſſo de eadem China China ſcripſere , ac edidere Tractatus* ; ipſe autem Scriptorum utriuſque Claſſis perſonam diverſo tempore indutus , ſteterit pro Cortice Peruviano per annos 13. tunc ſcilicet cum de *Febribus tractavit , earumque remediis* , ut in Orat. 3. Patavina , & in Diſſertatione De Contagioſa Boum Epidemia ; & quidem non *juvenili , aut virili , ſed provectiori* , atque , ut ipſe alibi vocat , *ſaniori ætate* (quam unam *inter varias , quas percurrit* , attendendam eſſe præcipit . §. 3. & 8. ejuſdem Diſſertationis) ſteterit vero adverſus Peruvianum Corticem vix ante paucos menſes , ſive ultima provectiſſimæ ætatis periodo , cum videlicet *de ipſo Cortice ex profeſſo* acriter *ſcripſit , ac Tractatum edidit* : idcirco meliorem partem me ſelecturum , nec illi vere me adverſaturum putarim , ſi eum potius ſequar pro China China , quam adverſus Chinam Chinam ſcribentem . His præmiſſis , eveſtigio rem ipſam aggredior.

ANI-

ANIMADVERSIONES IN TITULUM A CLARISS: RAMAZZINO CONSTITUTIONIBUS SUIS EPIDEMICIS,

Annexæque Dissertationi De Abusu Chinæ Chinæ conjunctim præpositum, qui sic habet:

(*a*) *Constitutionum Epidemicarum Mutinensium Annorum quinque Editio secunda* BERNARDINI RAMAZZINI *in Patavino Gymnasio Practicæ Medicinæ Professoris Primarii.*

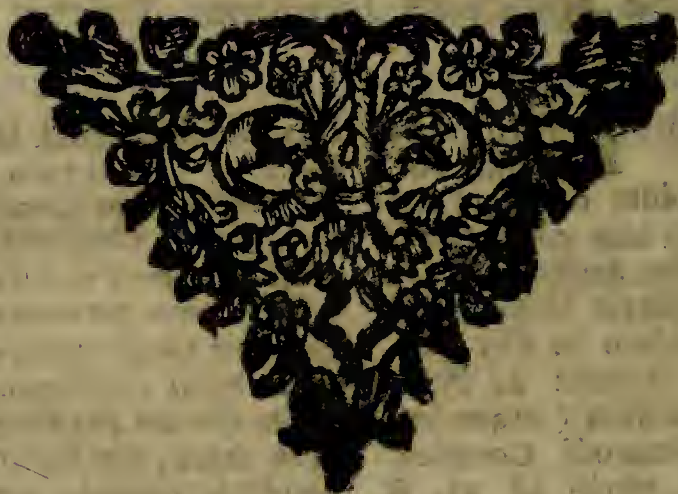
(*b*) *Accedit Dissertatio Epistolaris de Abusu Chinæ Chinæ Ad D. Bartholomæum Ramazzini Mutinæ Medicinam facientem. Patavii* 1714.

(*a*) (*Constitutionum &c.*) PRior hæc Tituli portio nihil ad me, quemadmodum nihil ad me Constitutiones ipsæ, quas non alio certe consilio recudere studuit artificiosus Auctor, nisi ut ab his colorem mutuatus, annexæ Dissertationi viam sterneret; quandoquidem in illis quoque parum amice identidem senserat de Peruviano Cortice. Scripsit ille quidem (atque hoc referre non erit inutile) hujusmodi Constitutiones ab anno ætatis suæ 56. usque ad 61. & cum *Juvenili ætate, ac in virili etiam statu Chinam Chinam in magno pretio habuisset; præcedente tamen ætate* (cum videlicet easdem Constitutiones conscripsit) *a priori sententia recessit non parum*, ut de his omnibus in subsequenti Dissertatione §. 3. nos monet. Adeoque in Constitutione prima, scilicet anni 1690., usum Chinæ Chinæ *improspere cessisse* sibi observatum refert; in secunda vero anni 1691., ejusdem Febrifugi administrationem *saluberrimam fuisse* restatur pag. 126. nuperæ Patavinæ Editionis, confirmatque pag. 131., subdens insuper pag. 132. ex vi oppositarum invicem observationum, in oppositis hisce Constitutionibus a se habitarum, *securiorem probabiliter esse Chinæ Chinæ usum, quando humores fræno potius egent, quam stimulo*; quod in Constitutionibus calidis, & siccis evenit; secus in frigidis, & humidis. Atque idipsum tandem *ulteriori*, ut ait, *facta observatione* incunctanter statuit sub finem ultimæ Constitutionis trium subsequentium annorum 1692. 93. & 94. ubi Chinæ Chinæ usum pro curanda lenta Febre, Peticulari male judicata identidem tunc succedente, *parum salutarem* fuisse adnotat. Omnibus porro hisce observationibus haud semper uniformibus inter se collatis, proinde demum concludit pag. 192. earumdem Constitutionum -- *In frigidis, & humidis Constitutionibus, quæ corpora nostra crassis humoribus infarciunt, parum salutarem esse Corticis Peruviani usum, in calidis vero, & siccis Constitutionibus, in quibus humores aliquo egent sufflamine, Remedium illud egregiam operam præstitisse.* Hæc ille tunc. Ejus vero sensa, qualiacumque ea fuerint, huc compendiose retulisse sufficiat, omissa earumdem Constitutionum recusione, quippe frustranea, ut earum connexionem cum subsequenti Dissertatione minime videar de industria dissimulasse. Quid vero, & quanta quidem diversitate, post annum 61, ætatis suæ, nempe post annum 1694., senserit de eodem Cortice, postquam scilicet memetipsum vidit, sociumque non semel habuit, eo Febrifugo felicissime semper utentem, in arduis præsertim circumstantiis, tam Intermittentium quem Subcontinuarum Febrium lethaliter malignantium, quidve in illius commendationem palam scripserit ab anno 67. usque ad 79. ejusdem ætatis suæ, scilicet ab anno Christi 1700. usque ad annum 1712. satis constat ex ipsius Auctoris Textibus superius transcriptis; ut ideo tam insignis mutatio sententiæ, relapsusve in priorem, cæteroqui ab eodem repudiatam, contigerit ultimo biennio vitæ illius: quo tempore, & Exedræ addictus, & Ægros invisendi vix capax, quantum potuerit in praxi proficere, ut experientia ulteriore edoctum se nobis ostentet, nemo non novit.

(*b*) (*Accedit &c.*) Altera hæc Tituli pars magis ad me. Hic autem nonnisi de *Abusu Chinæ Chinæ* constituit agere Cl. Auctor: egi

ego

ego in Opere meo de *Usu*, & *Abusu*. Ille universim, ac indefinite: ego definite, ac particulatim. Vide ergo Titulum meæ Therapeutices, Præfationem ad Lectorem editionis primæ 1712. totumque ferme, si lubet, Librum quintum; nec non Cap. 8. Libri primi, Cap. 5. Libri quarti &c. & me æque inimicum abusui, ac recto usui amicum ubique deprehendes. In eandem ergo metam tendimus: disquirendum superest, an eodem itinere, dum quinam sit rectus usus, & quinam abusus intimus examinabitur. Vereor tamen, ne huiusmodi examine minus castigate instituto, sibique propterea nimium fidens; & nimium placens, *Ollam anxeris ante Lentem* Cl. Auctor.

ANI-

ANIMADVERSIONES
IN
EPISTOLAM NUNCUPATORIAM,
Quæ ſic inſcribitur:

I*Lluſtriſſimis, atque Excellentiſſimis D. D. Equitibus, D. Marci Procuratoribus; & Patavini Gymnaſii Moderatoribus*, D. CAROLO RUZINO, D. FRANCISCO LAUREDANO, D. ALOYSIO PISANO, *Bernardinus Ramazzini Felicitatem.*

(*a*) COnſtitutiones *meas Epidemicas, quas olim circa finem prægreſſi Seculi evulgavi, & Mutinenſes dixi, quia modo Agros, modo Civitatem afflixerint, denuo in publicum prodire volui, ſed nonniſi ſub Nominum Veſtrorum auſpiciis, Patavini Lycei MODERATORES AMPLISSIMI; neque ab hoc propoſito quidquam me dimovit, quod novum aliquod Opus non ſint, ſcio enim Autoritatem Veſtram eam eſſe*, ut Antiquis gratiam, Obſcuris lucem *conciliare valeat.*

Hiſce tamen novum aliquid accedit, Diſſertatio nempe de Chinæ Chinæ abuſu; quem (*b*) ubique *tam grandem, ac familiarem factum video, ut caſtigatione aliqua, & animadverſione indigeat.* (*c*) Non eſt enim tam inſons, *ut vulgo creditur, Americanum iſtud Febrifugum, ut aliquando Medico, qui illud exhibuerit, in votis non ſit febrem repetere, ſed fortiorem, ut tollantur ea mala*, (*d*) quæ China China *ob febris extinctionem invexerit.* (*e*) Certe conſtat *longe tutiora fuiſſe Veterum febrifuga, quæ olim uſui erant ad febris cauſam ſenſim eliminandam, quam Indum iſtud, cujus operandi modum in noſtris Corporibus, admirari potius licet, quam intelligere.* (*f*) Vos autem *CLARISSIMI VIRI, quorum Incolumitas ad publicum bonum tanti intereſt, ita valere volo, ut Medicorum nullus Peruvianum Corticem, aut quidquam aliud pharmaceuticum Vobis unquam præſcribat.*

DABAM PATAVII
Die 20. Julii 1714.

(*a*) (*Conſtitutiones &c.*) QUemadmodum prima pars Tituli nihil rei habuit cum Animadverſionibus meis, ita nec quicquam habet prima pars Epiſtolæ Nuncupatoriæ, quippe quæ Conſtitutiones a me ſepoſitas æque connotat. Sat igitur ſit & hanc ordinis gratia integram recuſiſſe, ne mutila in publicum conſpectum veniret. Cæterum cum altera tantum illius parte nonnulla mihi res eſt.

(*b*) (*Ubique &c.*) Animadvertant Geographi, hoc *Ubique* ſumi a Cl. Auctore per ſtrictam quamdam Synecdochen pro eo tantum terrarum ſpatio, quod *inter Scultennam, & Gabellum* intercipitur. Quod ſi illud idem *Ubique* ſemel ſaltem in tota Diſſertatione occurreret, neque is, qui ſatis immerito inſonti Mutinæ affigitur, illi uni imputaretur Chinæ Chinæ abuſus, ferenda utique, dum amplior, etſi adhuc animoſa plurimum, Cenſoria hujuſmodi caſtigatio.

(*c*) (*Non eſt enim tam inſons &c.*) Non eſſe inſons iſtud Febrifugum, facile eſt aſſerere; difficillimum nervoſe probare. Naturam illius innoxiam ex oppoſito ſatis, ſuperque me oſtendiſſe puto Cap. 1. & 2. Libri 1. meæ Therapeutices Specialis, & ſignate a pag. 4. uſque ad 14. incluſive. Id nihilominus ex abundanti ultro confirmabitur in progreſſu ex ipſis Reſponſionibus meis ad peculiares Paragraphos Ramazzinianæ Diſſertationis, & præſertim ad §. 47. ubi fuſius de indubitabili, & patente hujuſce remedii innocentia. Et ſane quidni ſit inſon Febrifugum, quod Cl. Ramazzinus *in ſaniori ætate* appellavit (ut vidimus in *Collatione* Textuum illius) *Remedium plane divinum, ex Arbore vitæ decerptum, Antipyreticorum omnium facile Princeps* &c.?

(*d*) (*Quæ China China &c.*) Satius fuiſſet dicere, *quæ Medicus*, non quæ *China China*, ob Febris extinctionem intempeſtivam *invexit*. Si enim præciſe ob Febris extinctionem quid-

quam mali contigit, idem, ut patet, contigisset effectus, si per aliud quodvis Febrifugum specificum, puta Gentianam, Centaurium &c. *eo tempore* Febris extincta fuisset. Medicus ergo rationem reddat præscripti *eo tempore* Febrifugi Corticis, non ipse tunc forsitan male præscriptus Febrifugus Cortex. Num forte culpabitur ut pravus cibus optimus, quem male tulit Æger, quia illum Medicus sumendum præscripsit invadente accessione, cum debuisset ingerendum præscribere eadem soluta? Ad evitandos hujusmodi scopulos in Chinæ Chinæ oblatione, circumstantias omnes examinavi, in quibus liceat, vel non liceat Febres supprimere. Hoc est, quod methodicum reddit illius usum, quodque talem reddit usum cujuscumque remedii, nempe ut illud *tempestive* administretur: posito enim quod supprimendæ vere sint Febres, & cognito opportuno tempore suppressionis earum, quod ex Medici peritia dependet, non aliud quærendum Febrifugum, quam China China, qua certius, aut tutius nullum. Vide propterea totum nuper citatum Caput octavum, ni te pigeat, Libri primi Therapeutices meæ, ut & decimum, si exempla tempestivæ, & intempestivæ oblationis nosse velis in Intermittentibus benignis; si vero in Subcontinuis malignantibus, ac præsertim in earum principio, ne graveris inspicere a fronte ad calcem citatum pariter Caput quintum Libri quarti; & si exempla desideres, etiam Caput sextum ejusdem Libri, ubi in historia prima occurret tibi curatio Ægrotantis a Cl. Ramazzino pro conclamato habiti, subinde tamen Peruviani Corticis administratione restituti. Sane eo casu perspecto, miraberis cum idem Auctor, nulla etiam ratione habita aliorum plurum, arctis adeo limitibus rectum Chinæ Chinæ usum restrinxerit.

(*e*) (*Certe constat &c.*) Veterum Febrifugis quales olim laudes, sive, ut aperte loquar, quas criminationes in concursu Peruviani Corticis attexuerit Cl. Ramazzinus in suis Orationibus Patavinis, vidimus supra in *Collatione* Textuum illius lit. E. F. G. ubi *frustrantem Priscorum Medicinæ Patrum diligentiam, laboremque in iis, tam reperiendis, quam arte conflandis plane irritum*, parum abest quin ore pleno derideat: ut proinde & hic subeat mirari, quo pacto iisdem Amplissimis Patavini Lycei Moderatoribus hæc tam facile obtrudat in Veterum Febrifugorum commendationem, coram quibus ante paucos annos tam effuse effatus erat oppositum. Sed nec id inglorium prorsus dixerim Viro Cl. Carneadem in hoc imitato, qui coram Catone prisco, Galba, aliisque principibus Viris eleganrem, & acutam habuit Orationem *pro Injustitia*, cum oppositam haud minus elegantem *pro Justitia* pridie habuisset *eisdem audientibus*. Quid de Veterum Febrifugis, partim noxiis, partim inertibus sentiam ipse, legi potest in mea Therapeutice a pag. 10. & 11.

(*f*) (*Vos autem &c.*) Non erat, ut in Epistolæ fine officioso incolumitatis omine averti ab Amplissimis, prosperaque longævitate dignissimis Viris Peruvianum Corticem deprecaretur, qui severo Interdicto Medicis omnibus observando, *ab Ædibus Nobilium, & Potentium Virorum*, ut infra §. 10. vulgare istud Antipyrecum *proscripsit*, Exedræ Practicæ Patavinæ Professor Primarius. Quemadmodum tamen ille Nobilium, & Potentium Virorum genus egregium jam bene valens sine Peruviano Cortice jugiter *valere voluit*: ita ego, ut revalescat non raro male valens ex Periodicis Febribus quodcunque genus hominum, universam Viri Cl. Dissertationem, ut in sequentibus, valere jugiter volo.

RE-

RESPONSIONES JATRO-APOLOGETICÆ *AD IPSAM* DISSERTATIONEM

In Paragraphos divisam, cujus tota series hæc est.

DE ABUSU CHINÆ CHINÆ

Dissertatio Epistolaris.

§. I.

QUæsisti a me per litteras, nec semel (*a*) *Nepos* carissime, quidnam ego sentiam de celebri Febrifugo Peruviano, cujus usum (*b*) *isthic* tam frequentem, tam magnum sensim factum ais, ut qui sine hoc præsidii genere ad febrem oppugnandam velit accedere, tanquam inermis accedat, ac si forte æger intereat (*c*) *pro magno piaculo* habeatur remedium istud non fuisse pertentatum. Quosdam tamen adhuc esse, ut scribis, ingenuos Medicos, qui sui juris sint, & hujusce remedii usum quidem non abhorreant, sed (*d*) *modum adhibendum* velint, ut nec tam facile, nec in tanta copia sit exhibendum, sed potius hac in re rationem, & experientiam consulendam, longe tamen vincere illorum numerum, qui sibi plaudunt ex hoc solo remedio curatas febres, quas Natura si non tam cito, tutius tamen curasset non ita facile redituras.

(*a*) (*Quæsisti &c.*) P*Iscis primum a Capite fœtere incipit.* Nepoti pluries sciscitanti, usumque Chinæ Chinæ vere immodicum describenti (siquidem tam late, ut in hoc Paragrapho asseritur, ille scripserit) æquum erat certe, ut hujuscemodi excessum minime probans rescriberet Patruus: neque enim is sine stomacho aliquo audire poterat, Mutinensibus Medicis fere omnibus pravum hunc esse morem (quod tamen longe abest) ut Febrim quamlibet armata semper Peruviano Cortice manu indiscriminatim aggrediantur, imo apud eos hodie piaculum reputari, hoc intentato præsidii genere Febricitantem quempiam interire. At minime æquum, ut a se ipso paucos ante annos scribente, novis nullis emergentibus causis, dissentiret, ac percunctantis opinionem plane oppositam, inexplorata rerum narratarum veritate, me-

diis typis publicis, præceps descenderet. Sane si minus frigide Urbis hujus Medicos, magis vero sobrie Nepotem suum dilexisset Cl. Auctor, æquius, ut opinor, hac de re judicium tulisset: *Oportet* siquidem solum *diligere cum judicaveris*, *non cum dilexeris judicare*, inquit Cic. de Amicitia. Cæterum Relatori ad præscribendam Chinam Chinam tunc temporis parum propenso, mirum non est, si forte usus laudabilis, a scrupulosiore tamen ipsius methodo nonnihil recedens, imposuerit nomine abusus; multoque minus mirum, quod accedentibus partium studiis, isthæc tandem Nepotem non modo, sed & Patruum ipsum transversum egerint. Quod inter nimis austeros in oblatione Corticis collocandus tum fuerit Nepos Cl. Auctoris, satis superque nunc potest eruere quilibet pluribus ex locis Therapeutices meæ, ut pag. 153. historia 9. pag. 162. hist. 2. pag. 181. hist. 11. nec non etiam pag. 205. hist. 2. Idem namque ille est, cujus nomen locis citatis semper officiose subticui; modo vero scriptæ Dissertationis occasione cum indicetur a Patruo, totius quoque Causæ cognitioni admodum conducit haud amplius occulere; quemadmodum nec grave est mihi, eum in hac materia opinabili, & libera palam ferre discrepantem a me, qui discrepat, aut discrepabat saltem, ut legitur in contextu, a *longe majore Medicorum Mutinæ degentium numero*. Occasione scribendi, quam captare sibi complacuit Cl. Ramazzinus, quantum sufficit explicata, minus forsan posthac habebit unde obstupescat quisquam, Cl. Auctorem ab iis, quæ pro Cortice nuper scripserat adeo insigniter desciviste in hac Dissertatione, ubi Causam instantis Nepotis jam facit suam. Etsi enim profiteatur §. 49. *ad publicum beneficium isthæc se conscripsisse*, nihilominus & in Rempublicam (ut puto) inofficiosus, & sibimet ipsi, quæ antea docuerat refellens, quodammodo injurius, solis *Nepotis* sibi *carissimi* votis, Censuram in *longe majorem Mutinensium Medicorum numerum* præstolantis, obsecundavit. Sed satius forsan fuisset respondere sciscitanti: *Ipse Testudines comede, qui cepisti*.

(*b*) (*Istic &c.*) Vastissimum illud *UBIQUE* Epistolæ Nuncupatoriæ statim ad breve *ISTIC* Mutinensis Pomœrii contrahit Cl. Auctor. Liceat ergo & mihi hoc idem *ISTIC*, quatenus solas connotat Mutinensium Medicorum domos, restringere sensim in pulcherrimum, & æquali extensione prædictum *NUSQUAM*.

(*c*) (*Pro Magno Piaculo &c.*) Piaculum certe foret sinere, ut hoc remedio minime pertentato Æger occumberet, si ex *Febre Intermittente Perniciosa* interiret, aut alia simili, ejusdem *tantummodo*, non alterius cujusvis remedii viribus cessura, unique *Naturæ* palam succumbenti linqueretur jam desperanda curatio, ne forte aliquando rediret febris per Chinam Chinam fugata. Si vero obiret ex Febre, remedium hocce respuere, aut eludere solita, cujusmodi sunt omnes Synochi, aliæque ab essentia continuæ, tunc potius illud pertentasse, ridiculum. Neque vero, ut quis *ingenuus* dicatur, & *sui juris Medicus*, necesse est illi, usum proficuum hujusce Febrifugi ab aliis præmonstratum, sibique cognitum ut talem, rejicere, alienamve Methodum, ne servus videatur, etsi res exigat, minime amplecti.

(*d*) (*Modum adhibendum &c.*) Modum adhibendum esse, ne nimis *facile*, aut nimia *copia* exhibeatur Remedium istud, *rationemque*, & *experientiam hac in re consulendam*, ipse quoque in Opere meo pluries inculcavi (quis enim tam ferreus, ut aliter sentiat?) quodque magis refert, perpetuo etiam utramque consului. Quamobrem si forte me collocet Cl. Auctor in Classe illa numerosiore Mutinensium Medicorum, qui, ut inquit, in hujusce Febrifugi usu modum non servant, sciat se hallucinari quamplurimum, cum debeat me potius reponere in eorum Classe, qui modum adhibent. Et primo quo ad nimiam in Peruviani Corticis administrationem, an ego vicem hujusmodi culpa, manifeste visitur ubicunque de abusu illius, vel de tot cautionibus, pro casuum varietate hic, & nunc in eo præscribendo adhibendis, locutus sum. Atque ut rem minutius persequar, si sermo sit de hac facilitate in Febribus *Intermittentibus vulgaribus*, seu, non malignis, videndum Caput octavum Libri primi, præcipue a pag. 64. usque ad finem Capitis, & duæ priores paginæ Libri secundi, videlicet pagg. 84. 85. quibus in locis me nedum cautum, sed & scrupulosum prodidi. Si vero sit sermo de *Subcontinuis malignantibus* (in *Intermittentibus enim malignis*, ac præsertim in præcipiti earum periculo me facilem non solum fateor, sed & profiteor) videndum Caput quintum Libri quarti; imo, & Caput sextum ejusdem Libri a pag. 254. usque ad finem ipsiusmet Capitis. Si denique sermo sit de *Continuis* absolute cujuscumque speciei, legendum Caput secundum, tertium, & quartum, præcipue vero tertium Libri quinti, tandemque lustranda Icon Febrium China China curandarum, vel non curandarum, quæ prostat Cap. quinto ejusdem Libri. Ex quibus omnibus clare elucescet, me hujusce Febrifugi usum a quamplurimarum Febrium curatione plane proscribere, ad alias plane admittere, ad alias vero, imo etiam ad eandem in diversis illius stadiis modo admittere, modo rejicere, summa in hoc adhibita circumspectione, tantaque interdum, remedium istud, quantumvis natura sua prorsus innoxium, alias tamen ob causas sæpius contra Gravissimorum Scriptorum placita minime verear excludere, vel alicubi nonnisi cunctanter admittere, aut potius permittere, ut latius de his omnibus in Responsionum processu.

Quo

Quo vero ad exuberantem illius profusionem, si quis me ab hoc quoque crimine immunem velit dignoscere, legere ne gravetur Caput septimum Libri primi, quod est ad quantitatem in *diuturnioribus Intermittentibus* præscribendam, ubi me non transcendere inter hebdomadas tres, pro earum curatione simul, & præcautione, pondus unciæ Chinæ Chinæ clare deprehendet. Quod si loquamur de *Intermittentibus malignis*, aut etiam de *Subcontinuis*, ut vocitavi, pariter *malignantibus*, & in *acutas* sensim migrantibus, dispiciendum est Cap. 3. Lib. 3. præsertim a pag. 147. usque ad finem, & Cap. 4. ejusdem Libri a pag. 156. usque ad 158. inclusive. Atque ibi me pro harum validissima curatione in occasione præcipiti non plus Corticis impendere, trium pariter hebdomadarum spatio, quam sesquiunciam, aut ad summum uncias duas, peculiariter tantum distributas, cuique obvium est cernere. Ast hæc quantitas, imo & longe minor, quæ in *Benignis* impenditur, quo jure poterit improbari a Cl. Auctore, qui, ut vidimus in *Collatione* Textuum illius Cortici favorabilium, Textu literis K. L. M. signato, admittit usum Corticis hodiernum *ad plures dies, donec scilicet febrile miasma sit penitus exantlatum*? Ad quod equidem opus absolvendum, eam requiri ad minimum, quam taxavimus quantitatem, nemo non videt; quotidiana siquidem idipsum experientia confirmat. Denique si de omnibus antedictis varia identidem, attentaque determinatione a me statutis, præter scrutinium rationis, quis etiam *experientiam* desideret, quam quoque *consulendam* esse monet egregie Cl. Auctor, præter historias omnes, tribus primis Capitibus Libri 4. comprehensas, quæ Methodum meam, & proficuam, & rationalem ostendunt, præter illas inquam, ut meam insuper cautionem quoque, imo, & nonnunquam hæsitantiam in præscribendo Cortice, in experimentis ipsis, & observationibus plurium, ac plurium annorum fundatam queat dispicere, adeat Cap. 10. Libri primi, Cap. 6. Libri quarti, & Cap. 4. Libri quinti, ni velit insuper expiscari casus alios innumeros per totum Tractatum meum dispersos. Quæ omnia in ipso Dissertationis limine per extensum indigitasse sufficiat, in reliquo clarius adhuc exponenda ejusdem Dissertationis, ac Responsionum mearum progressu. An vero his omnibus satis patefiat, non solum *modum* ubique *adhibitum* fuisse a me in China China præscribenda, verum etiam fuisse definite indicatum, quinam esse debeat, & qua religione servandus sit hujusmodi modus, a Cl. Auctore generaliter tantum deprædicatus: item an ipse *nimis facile*, aut *nimia copia* in Therapeutice mea illam præscribam, aut præscribendam doceam, ut fortasse visum est Nepoti, & Patruo, penes Practicos judicium sit. Quod si forte quispiam ex Nostratibus Medicus, me inscio, revera sit, vel videatur nimius in usu Chinæ Chinæ, illum, illosve, quotcunque sint, sicuti si regulis, & cautionibus a me positis eadem utantur, recte utentes dicam; ita si secus, forsitan abutentes. Sitne vero Mutinæ major Medicorum sibi ex hoc plaudentium, vel non plaudentium numerus, ego sane, qui gressus alienos non dinumero, calculum hunc nequaquam subduxi.

§. II.

QUæris ulterius an salutare consilium esset usum Chinæ Chinæ pertentare ad solam prophylaxim, num scilicet antequam ingruat solita febrium periodicarum tempestas per æstatem, sive autumnum, bonum esset Chinam Chinam adhibere ad præcautionem, ne generetur fermentum illud, quod hujusmodi febres excitare solet.

(*Quæris ulterius &c.*) FUcatum hoc Quæsitum ab ovo scalpere, ne color Dissertationi obductus repente concidat. Cum vero jam præ crassitie sua incipiat ille concidere, quamvis non scalptus, *alium* idcirco

— *Dic Quintilliane colorem.*

§. III.

UT honestis petitionibus tuis satisfaciam, ad primum Quæsitum respondeo, juxta varias ætates, quas Divina Beneficentia percurrere mihi indulsit, (*a*) *varie ac diversimode* de Peruviano Cortice me sensisse, juvenili ætate, ac in virili etiam statu, fateor mihi in magno pretio habitam Chinam Chinam, & illa familiariter usum, non ita tamen ab illius vesano affectu me fuisse infatuatum, ut illam tanquam Panaceam omnibus remediis præferrem, procedente vero ætate, (*b*) *experientia edoctum* a priori sententia recessisse me non parum, & non nisi cum summa cautione remedium hujusmodi præscripsisse. Sic frequenter evenit non solum in re Medica, sed in aliis quoque facultatibus, quod ajebat De mea ille Terentianus.

Nusquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ętas, usus semper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat, ut illa quę te scire credas, nescias,
Et quę tibi putaris prima, in experiundo repudies.

(*a*) (*Varie, ac diversimode &c.*) VArie, ac diversimode sensisse, aut saltem scripsisse Cl. Auctorem de Peruviano Cortice diversis temporibns, verum est nimis. *Juvenili ætate, ac in virili etiam statu eam magno in pretio illi habitam quidem fuisse; sed procedente ætate a priori sententia ipsum recessisse non parum*, bona ejus venia, distinctione indiget; enormis enim hic latet æquivocatio. Ante annum ætatis suæ 57. ac ideo tum in juvenili, tum in virili etiam statu fuisse Cl. Virum usui Corticis satis addictum ea vulgari, quæ tunc vigebat methodo, minime inficias iverim: id enim & me non prorsus latet. Ab anno 57. usque ad annum 61. ejusdem ætatis suæ; nempe ab anno 1690. usque ad annum 1694. (quo tempore Constitutiones Epidemicas Mutinenses conscripsit) recessisse ipsum nonnihil a priore sententia, itaut nonnisi cunctanter, & cum recensitis paulo ante limitationibus, quas modo ferme ad proscriptionem usque remedii coarctat, illius usum admiserit, ultro patet ex iisdem Constitutionibus. Ast progrediente adhuc ætate, & praxi, æque patet, illum incomparabili huic Febrifugo strictiore longe fœdere, quam in ipsa juvenili ætate se devinxisse. Id statim patefecit, ac Patavinam Exedram cœpit conscendere, fretus, ut reor, ulteriore experientia ab an. 1700. acquisita: quo anno primam habuit in eodem Patavino Athenæo Orationem, quam *Sæcularem* dixit; in cujus decursu non vulgaribus Peruvianum Corticem laudibus extulit. Multo magis extulit in *Tertia* anno 1702. ibidem habita, & in *Septima* habita anno 1706. Tandemque anno 1712. in Dissertatione *De Contagiosa Epidemia, quæ in Boves irrepsit*, eousque devenit, ut sphæram activitatis hujusce remedii propagare conatus fuerit, quousque illam tunc me propagaturum spoponderam in Synopsi Tractatus mei antea edita. Quamobrem quasi iis, quæ ipse promulgaturus eram, prævium calculum vellet apponere, ad *Tertianas perniciosas* curandas mirabile remedium esse Chinam Chinam pronunciavit: Quorum omnium veritas, absque eo quod hanc crambem ad nauseam usque recoquam, satis liquet ex *Collatione* Textuum illius supra prolatorum, ad quos Lectorem iterum remitto. Constat itaque evidenter, illum in provectiori, gravique ætate nempe ab anno 67. circiter ejusdem ætatis usque ad 79. eam mutasse strictiorem sententiam, quam anno tantum 57. ad 61. professus erat, ut in mea Therapeutice asserui pag. 289. Adeoque toto vitæ suæ cursu quater saltem diversimode sententiis videlicet alternatim oppositis, opinatus est de Peruviano Cortice Cl. Auctor. Juvenili siquidem ætate, ac in virili statu illam in magno pretio habuit, ut hic fatetur. In prima senecta habuit in minori, ut patet ex Constitutionibus Epidemicis. In secunda senecta usque ad decrepitam ætatem (siquidem menti tam vegetæ ulla unquam obtigit ætas decrepita) habuit in maximo, ut Opera illius palam commonstrant. Ultima tandem Vitæ periodo, ab anno scilicet 79. usque ad 81. quo fatis cessit, habuit in minimo, ut nupera hæc Dissertatio rursus testatur.

(*b*) (*Experientia edoctum &c.*) Hanc ergo, qua edoctum se profitetur Cl. Auctor ulteriorem experientiam, ab editione tantummodo Tractatus mei, Fungorum more, citra cultum repente prognatam, sterile biennium octogenariæ ætatis produxit. Ast reclamat ille §. 18. hujusce

hujusce Dissertationis. *Observationes istæ*, sci. licet usui Corticis infensæ, *multorum annorum sunt fructus* (rectius dixisset *duorum*, quos retuli) *& longævitatis a divina beneficentia mihi concessa*. Quid ergo? Insequarne amplius Virum, qui vel in dolo aliquo deprehensus, *unum* pro re nata *pedem habet in calceo, & unum in pelvi?*

§. IV.

ABsit tamen, ut febrifugi hujus vim arcanam contemptui habeam, etenim ingenue fateor Peruvianum Corticem unum esse ex iis quæ facilius admirari possumus, quam intelligere. Sicuti enim divinum illud Hippocratis aliquando in morbis reperitur, idest quiddam abditum, quod humanum captum excedat, ita etiam in aliquibus remediis observatur non raro τὸ θεῖον & potissimum in Peruviano Cortice. Admirandum est profecto quomodo ad exiguum pulvisculum quomodcumque exhibitum febris periodicæ furor conquiescat, interdum etiam extinguatur, quod de quocunque alio remedio pharmaceutico non tam facile observatur, quod sciam. Opium equidem, ex quo Nobile illud Nepenthes dolorum sedativum, paucarum horarum spatio dynamin suam ostendit, spiritus animales consopiendo, sed hujusmodi virtus ephemera est, nam altera die dolor redit, ast Chinæ Chinæ beneficium non tam paucis diebus clauditur.

(*Absit tamen &c.*) MAlo nodo malus Cuneus, dici solet; ast hic duro nodo mollis, & iners Cuneus a Cl. Auctore adhibetur: artificiosa quippe isthæc laudum pondere carentium congeries encomiasticis Textibus, alias a Cl. Ramazzino editis, nequit supplere Commentarii vicem, ut ille fortassis autumat; nisi Commentarii nomine veniat hic explicatio germano textui plane contraria. Aliud namque est asserere, ut hic asseritur, inesse Chinæ Chinæ nescio quid arcani, quid abditi, quid tandem divini, uti quid divinum, aut potius quid divinandum latet in morbis, & asserere in eum præcise finem, ut in progressu postmodum ostendatur illud idem *Arcanum illudque mirabile, quod humanum captum excedit*, & Chinæ Chinæ inest, illud inquam, ob hoc ipsum quod *arcanum* est, esse in praxi *amethodicum, irrationale, mere empiricum, natura sua dolosum, ac noxium, malitiamque habens occultam, & noxam inferens tanto perniciosiorem, quanto occultiorem*; ut infra §. 6. 8. 15. 47. 50. &c. aliud est scripsisse, & sine ulla limitatione pluries promulgasse, eam esse *Remedium*, non habens tantummodo quid divini (id nempe divini, quod etiam in morbis malignis, & in venenis exitialibus delitescit) sed *divinum plane, tanquam munus a divina beneficentia nobis concessum, ad male natam Febrium sobolem*, non consopiendam tantum, ac interdum etiam extinguendam, sed absolute *exterminandam, & exantlandum penitus febrile miasma, dummodo ad plures dies exhibeatur; cui remedio simile aliud optandum est favore Numinum, & commiseratione, quæ solent in res humanas, ad Febres vere Continuas, & Continentes pari securitate sanandas, ac sanantur ab eo Periodicæ &c.* quemadmodum latius legitur in *Collatione* pluries indicata. Certe Glossa recens minime cohæret veteri Codici, digna tantum quæ *apud Mulieres, & imperitam plebeculam* (si Cl. Auctoris verbis uti licet) *locum habent*, *non apud eos, qui sapiunt*.

§. V.

(*a*) CÆtera *Remedia*, uti omnia emetica, cathartica, hydrotica in morbis quibusdam promptam opem quam spondent, re ipsa præstant, sed cum ratione, dum e corpore peccantes humores eductos adspicimus; ast exhibito Cortice, sive in mediocri, sive in larga dosi, saltem ut plurimum nihil sensibile propelli videmus, fortuitum enim est si aliquid per vomitum rejiciatur, sive propinata China China contingat alvi dejectio, (*b*) *virtute ergo secreta*, & adhuc incomperta Febrifugum istud agit id, quod agit.

(*a*) *Cætera Remedia &c.*) QUOD perfunctorie, ut sic dicam, habet hic Cl. Auctor de carentia, saltem utplurimum, sensibilis evacuationis ab epota China China, non videtur prolatum per modum objectionis; sed etsi eo etiam nomine intelligatur, vulgarem hujusmodi oppositionem ad ultimas usque ineptias solutam vide Cap. 3. 4. 5. & 6. Libri primi Therapeutices meæ. Quod si te pigeat hujusce generis *Pandectas* evolvere, & nihilominus Catharticorum, Emeticorum, aliorumque similium remediorum inutilitatem, ac noxam, in concursu Febrifugi Corticis nil sensibile propellentis, paucis expressam nosse desideres; adi tantummodo Cl. Auctorem Orat. 3. Jatrici Argum. pag. 101. ubi hæc reperies. *E singulari hujus remedii præstantia* (loquitur de Peruviano Cortice) *quod in Periodicas Febres vim suam potissimum exerat, id beneficii fuimus assecuti, ut verum discrimen inter Febres Intermittentes, ac eas, quæ vere sunt Continuæ, nec non inter illarum focum teneamus; neque amplius unica methodo Febres omnes curentur, tam Gastricæ, quam Venosæ, continuato scilicet refrigerantium, & humectantium usu, tot repetitis venæ sectionibus, tot iteratis purgationibus, quæ humani corporis machinam potius infirment*) en ergo quid præstent in curandis hujusmodi febribus remedia, quæ *humores e corpore educunt*, quæque in hoc Paragrapho tam fidenter dicuntur *re ipsa præstare promptam opem, quam spondent*) *sed illæ tantum Febres, quæ de Intermittentium familia sunt, pulveris exigui haustu in vino soluti, aut compressæ quiescant, aut etiam penitus aboleantur*. Aboleri possunt igitur secundum ipsum Cl. Auctorem Febres, *quæ de Intermittentium familia sunt, haustu pulveris exigui nihil sensibile propellentis*. Quomodo autem tuto, & rationabiliter id fiat, videre est per extensum locis nuper citatis Therapeutices meæ.

(*b*) (*Virtute ergo secreta &c.*) Hocce effatum per modum Consequentiæ hic loci prolatum, sine ullo etiam antecedente, nemo, quod sciam, unquam negavit. Ratio tamen potissima (si velimus ingenue fateri) cur tam *secreta* sit virtus hujusce Febrifugi, est quia *secreta* est *Causa* Febrem Intermittentem gignens, hac enim cognita, facile forsan esset dignoscere quidquid habet in se China China, quod hujusmodi Causæ opponatur. Ita quoque si Chinæ Chinæ in febres agentis ratio intima innotesceret, ad incompertam febrium ipsarum notitiam vis facilis sterneretur. Ob hanc rationem Villis, Borellus, & alii ominati sunt, fore, ut ex hujusce Corticis virtute, quamvis adhuc occulta, lumen sufficiens aliquando trahatur ad detegendam *occultam* pariter Febrium Intermittentium naturam. Sed hi fortasse Viri, inquiet Cl. Auctor, ut in §. septimo, haud satis *sana mente disquisiverunt de hoc Peruviano Febrifugo*. Audiamus potius illum nulla præoccupatione detentum, *neque* (quod maxime cavendum præcipit eodem §. septimo) *de China China Tractatus edentem, sed ingenue data occasione tractandi de Febribus suum judicium ferentem. Hariolari licet*, inquit ille Orat. 3. Jatr. argum. pag. 103. *hariolari licet, ex admiranda hujus Corticis virtute Febris naturam medullitus aliquando erutam iri; passim enim hujus celeberrimi Febrifugi Chymica Analysis instituitur, &c.* Consequentia igitur, quæ ex hisce omnibus debet inferri de *virtute abdita* Chinæ Chinæ, respectu habito ad virtutem patentem aliorum remediorum, mediis evacuationibus sensibilibus morbos nonnullos curantium, ea non est, quam illaturus est Paragrapho sequenti Vir Cl. quod nempe *amethodicus* idcirco sit illius usus; sed est ea, quam infert, ab ipso Cl. Auctore sæpissime laudatus Sydenham, in Præfat. ad Lectorem lib. de *Observationibus Acutorum*, videlicet Peruvianum Corticem hac de una causa, quod *virtute ignota sine evacuatione sensibili* determinatam morbi speciem delet, ac destruit, jure merito *Remedium Specificum* appellari; imo *unicum* esse in Medicina, cui vere competat *Specifici* denominatio: remedia vero, quæ mediantibus evacuationibus

ad va-

ad varios morbos curandos adhibentur, æque improprie appellari *Specifica*, ac quis *Scalpellum Phlebotomum* Remedium Pleuritidis *Specificum* vocitaret.

§. VI.

DIu equidem, seu frustrante diligentia a sagacioribus Medicis allaboratum est circa hunc Corticem, ut aliquid proferrent quod animum veritatis avidum expleret, *sed vincit adhuc natura latendi*, ut olim de Nili origine cecinit Lucanus. Cum ergo post tot conatus magnorum virorum, & facta tentamina per varia experimenta, num saltem pro solamine laborum in Vegetabilium familia in Europa aliquid analogum Peruviano Febrifugo reperiri posset, adhuc ignotus sit operandi modus hujus celebris Antipyretici, asserere necesse est rationalem non esse illius usum, sed mere empiricum, & amethodicum.

(*Diu equidem &c.*) EX eo quod Febrifugum istud agat virtute *adhuc incomperta*, ut supra adnotavit Cl. Auctor, *sitque adhuc ignotus*, ut modo repetit, *illius operandi modus*, haud satis percipio, cur *necesse sit asserere*, ut asserit, *rationalem non esse illius usum, sed mere empyricum, & amethodicum.* Hoc jacto fundamento, numquam China China licebit uti; semper enim obstabit, qui semper *occultus*, & *ignotus* est, illius operandi modus: cum tamen aliquando utendum esse, & quomodo utendum sit, per varia ratiocinia, variasque regulas, quæcumque illæ sint, doceat idem Cl. Auctor in processu Dissertationis, & signate §. 48. remediumque istud, quod modo *amethodicum* dicit, tandem *methodicum*, & *rationale* affectet reddere, etsi modo illi etiamnum incomperto vim suam exerat antipyreticam. Sic egomet illud idem, in prima licet inventione sua, ut alia remedia fere omnia, prorsus empiricum, ad rationales demum, & insolitos usus extendere pro viribus conatus sum, præeuntibus mihi aliis non paucis, egregii hujusce Febrifugi fortuito quondam detecti utilitatem eximiam legibus Artis promovere, & ampliare studentibus. Scilicet non pudet Medicos culti hujusce Seculi (inquit doctissime suo more Eruditissimus D. Antonius Franciscus Bertini in præclarissimo Opere suo, cui Titulus -- *La Medicina difesa* pag. 171.) non pudet, inquam, Medicos hujusce Seculi; imo referunt ii in decus suum, Chinam Chinam, qua primo a Barbaris uti didicere ad Quartanas tantum expugnandas, ad meliores usus quotidie transferre, nedum ratione, & observationibus fulti; verum & auctoritate ipsius Hippocratis, sic, illo notante, docentis: *Neque vero pigeat ex plebejis sciscitari, si quid ad curandi opportunitatem conferre videatur.* En igitur quo pacto ex mente Divini Senis remedia empirica parum nota, & a plebeiis ipsis petita accedente demum Medicorum observatione, studio, & industria, ad rationales Canones redigi possint. Verum quid multis? Nonne ignota nobis est virtus cujuscumque Specifici, quorum tam creber est usus, & copia tam ferax in Medicina, ut series eorum, si cuncta vellem persequi, facile volumen impleret? Nemo certe virtutem novit, seu modum actionis, qua Lapis Aetites abortum dicitur præcavere, Judaicus mederi Nephritidi, Hæmophthysi, tot Amuleta Quartanæ, aut Tertianæ Febri, tot alia Ictero, Epilepsiæ, Hystericæ affectioni &c. An igitur horum virtus, & actio, quantumvis *occulta*, *methodica* vocabitur, & *rationalis*, quia utplurimum futilis, aut nulla est? Si hac ratione methodicus est rerum hujusmodi occulte agere creditarum usus inanis, vere ex Contrariorum regula erit amethodicus, nedum usus Peruviani Corticis apud Medicos, sed & apud Nautas usus Acus nauticæ, quia *ignota*, & adhuc incomperta est virtus utique certa, qua vere Magnes constanter respicit Polum. Extraordinarium magis est id, quod additur a Viro Cl. nempe amethodicum esse Chinæ Chinæ usum, eo quia *in Vegetabilium Familia nihil illi analogum adhuc reperiri potuerit in Europa.* Anne quidquid ab Indis ad nos defertur, cui simile non sit in Europa, vocabitur amethodicum in Medicina? Exulent igitur a Pharmacopoliis quævis Aromata. Si vero Cortex Peruviano Cortici analogus in Europa reperiretur, numquid propterea methodicus una evaderet Americanus, & Europæus Cortex? Sed hæc frustra obtruduntur a me Cl. Auctori, qui decreto irrevocabili jam sancivit, ex eo quod *ignotus sit adhuc operandi modus hujus celebris Antipyretici*, *necesse esse asserere*, *rationalem non esse illius usum*, *sed mere empiricum, & amethodicum*. Appello itaque a D. Ramazzino Cortici irato ad D. Ramazzinum Cortici benigniorem, & ante paucos annos ingenue fassum, æque *ignotum* esse operandi modum *omnium* ferme, quot quot habet Ars Medica, *remediorum*: ideoque optan-

optandum esse simile aliud Febrifugum pari *securitate* Febres vere Continuas sanans, ac istud sanat Periodicas; neque referre quicquam, etiamsi *ignoto* illius operandi modo, *cæcos nos modo Andabatarum more* contra easdem Febres pugnaremus. Vide propterea, tum Textum notatum lit. C., tum maxime alium notatum lit. r. in *Textibus Ramazzinianis* Cortici favorabilibus, &, ni obstupescas, obstupescam.

§. VII.

SUppono Te clariores Scriptores legisse, non eos solum qui ex professo de China China scripsere, qua de re tot in dies prodeunt novitates, ut de hoc remedio jam habeamus Pandectas, sed etiam eos, qui data occasione tractandi de febribus, ac illorum remediis, de hoc Peruviano Febrifugo (*a*) *sana mente*, ac ingenue disquisiverunt, facile enim Tibi fuisse existimo observare quam parum conveniant qui ex professo de China China tractatus edidere, & illi qui data occasione de hoc remedio judicium suum tulere, priores enim (qualis mos est eorum, qui de aliquo novo medicamento tractatus integros edunt, in eo quod laudandum assumpsere modum nesciunt, ac ut ait Juvenalis *de magnis majora loquuntur*) summis laudibus remedium istud ad Astra efferunt, (*b*) *Arborem Vitæ* illud appellantes, alii vero suspenso pede de China China procedunt, (*c*) *bona & mala* quæ non raro inferat ingenue exponentes, sic (*d*) *laudatur ab his*, culpatur ab illis, ut legentes, ac præsertim Juvenes dubios relinquant in quam partem se dedere debeant.

(*a*) *Sana mente &c.*) QUasi sana mente non disquisierint, qui ex professo de China China scripsere, ac edidere Tractatus. Sed hoc in obsequium defuncti missum faciamus. Sana certe mente de hoc Febrifugo disquisivit Cl. Auctor in suis Orationibus Iatrici Argumenti, ubi tot, quas partim recensuimus, partim etiam non recensuimus laudes effudit; & quidem majores, ac umquam effuderint ii, qui, ut inquit ille, *in ea laudanda modum nesciunt, ac de magnis majora loquuntur*. Sana inquam mente tunc disquisivit de China China Cl. Auctor, tum quia non aliter potis erat quicquam scribere; tum quia, non ad augendas de hoc Remedio *Pandectas* ullo scripsit perculsus affectu, *sed data tantum occasione tractandi de Febribus*, & signate in tertia ex iisdem Orationibus (quæ circa Febres versatur tota) ut fuse jam vidimus. Qua postmodum, & quam sana Minerva scripserit ille in hac Dissertatione, ubi *ex professo de China China agens*, sentit oppositum, decernere meum non est.

(*b*) (*Arborem vitæ &c.*) Ego certe, qui de hoc Remedio *Tractatum integrum edidi*, Arborem Vitæ illud me appellasse non memini. Memini tantum, pag. 4. ejusdem Tractatus dixisse hæc obiter, cum videlicet facilem relapsum in Febres, assumpta semel, ac unica tantum dosi China China, citra contentionem concessi. *Nisi hoc unum obstaret*, *Arborem Vitæ in China China superstitem divina clementia crediderim*. Sed hic Vir Cl. incidit solus in foveam, quam fecit. Mihi enim obstitit aliquid, ne Chinam Chinam appellarim *Arborem vitæ*. At illi, *nullum de eadem Tractatum edenti*, nil obstitit, quo minus assereret; ut in præmissa Collatione Textuum, *Hieron hoc Picron ex Arbore Vitæ fuisse decerptum*. Sic dum Vineta mea cædere satagit Cl. Auctor, cædit sua.

(*c*) (*Bona & mala &c.*) Satis memetipsum citavi, ut ostenderem, quam *suspenso pede processerim* in Opere meo, usum Chinæ Chinæ methodicum omni adhibita cautela ibidem indigitans. *Malos* vero æque ac *bonos* eventus an ingenue *exposuerim*, quos ab illius administratione, vel præpostera, vel præpropera, vel minus castigata, vel minus circumspecta procedere observavi, facile est cernere a pag. 252. usque ad 253. & a pag. 283. usque ad 287. ut & pag. 295. & 297. ejusdem Operis. Imo si quis ultroneam quoque ingenuitatem meam velit adhuc clarius dignoscere, lustret historias defunctorum, quibus, vel plane desperatis, vel constitutis in aliis quibusdam difficillimis circumstantiis inutiliter solum (neque enim noxie) propinatus est Cortex: eas vero reperiet a pag. 166. usque ad 169. Tractatus ejusdem. Ut proinde, si forte modo me petat, me certe nequaquam attingat Cl. Auctoris Censura.

(*d*) *Lau-*

(d) (*Laudatur ab his &c.*) Laudari ab uno, & culpari ab alio, est Fatum pluribus aliis Remediis commune, ut laudari ab uno, & ab eodem culpari, unius est Chinæ Chinæ in Scriptis Cl. Ramazzini. Inde puto & ego, fore posthac, ut non amplius ambigant Juvenes, *in quam partem se dedere debeant.* Viro enim Cl. in *Collatione* superius allata viam utramque præmonstrante, tam *dextrorsum* vergere impune potuerunt, quam *sinistrorsum*. Nisi forsan illis in eo bivio, cui simile raro visitur, constitutis contingat, quod sibimetipsi, Veterum, & Recentiorum volumina, ut naturam Febrium exploraret, evolventi, contigisse refert idem Cl. Auctor pag. 89. Orat. Jatrici Argumenti, recolens illud Terentiani Senis. *Incertior multo sum, quam dudum.*

§. VIII.

(a) IN *provectiori* ergo ætate experientia edoctus, & observatis noxis ab illa prognatis, cautius in illius usu processi, & mediocri solum dosi præscripsi (b) *ad drachmam unam* vel duas in febribus intermittentibus, quando nimis protractæ ægros fatigarent: in hunc præcipuum finem, ut aliquot dierum induciis impetratis æger recrearetur, & vires resumeret, (c) *non sine spe*, imo cum certitudine febrem redituram, quæ una cum natura roborata, morbi causam expelleret, seu mutata aeris temperies, quæ in morbis diuturnis magnam vim habet, febris historiam absolveret; hæc mea est methodus, qua in ætate saniori sum usus. (d) *Ceterum* in quacumque febre intermittente, quacumque ætate, sexu, regione, tempore, temperamento, corporis habitu, Chinam Chinam indiscriminatim exhibere velle, magnum abusum esse judico.

(a) (*In provectiori &c.*) PRæter id, quod diximus §. 3. & dicturi sumus §. 18. de *experientia* per Cl. Auctorem acquisita *in provectiori*, ut inquit, *ætate* pravorum effectuum Peruviani Corticis, hic quoque loci animadvertat Lector, Virum Cl. ab anno 67. ad 79. ætatis suæ (quæ quidem ætas videtur nonnihil provecta) tot, tantaque scripsisse, ut vidimus, & posthac videbimus, in commendationem Chinæ Chinæ, ut minime verisimile sit, noxas ullas ab ea prognatas illi tunc observatas fuisse. Universam ergo experientiam noxarum hujusmodi eo ipso anno ætatis 80. quo Dissertationem hanc conscribebat, praxique Medicæ exercendæ vitio corporis impar evaserat, ipsum acquisivisse necesse est, & tunc tantum Chinam Chinam cautius præscribere didicisse. Hæccine ergo longa illa multorum annorum experientia tam inconcussa, quam jactitat?

(b) (*Ad Drachmam unam &c.*) Præscribere tamen ad Drachmam *unam*, & *semel* tantum, idem est fere ac non præscribere. Ad Drachmas autem duas in istiusmodi diuturnis, benignisque Intermittentibus Febribus, vere sat est, ad impetrandas aliquot dierum inducias, quandoque etiam ad extinguendam Febrim: neque ego hisce casibus hanc dosim vulgarem transcendo, ut alias sum effatus; nec raro quoque unam tantum Drachmam prima vice præscribo. Sed sive unam præscribam, sive duas, sequentibus semper diebus nonnullas iterum Drachmas, vel saltem semidrachmas sumendas præcipio, ne si fieri possit, Febris, ut vere nocens depulsa, iterum redeat. Idipsum commendavit alias Cl. Ramazzinus, tum in Dissertatione *De Contagiosa Boum Epidemia*, fassus ibi pag. 38. taciteque approbans, ut ex contextu, quod nostris temporibus *hujus remedii dosis largior esse cœpit, quam olim*, tum in Orationibus Jatrici Argumenti pag. 102. his verbis. *Postquam hujus Remedii usus innotuit, & non semel tantum, ut olim, sed plures ad dies exhiberi cæptus, donec Febrile miasma fuerit penitus exantlatum, talem Febres curandi Methodum factam fuisse fateri oportet, qualem in re Militari post inventum pulverem pyrium omnes norunt &c.* ut fusius in Collatione Textuum illius lit. K. L. M. Immerito ergo nunc ad unam, vel alteram Drachmam restringit rectum usum Corticis idem Cl. Auctor. Alia profecto mensura, & quidem pro Febrium varietate varia, statuenda est. Verum de congruente singulis Febrium generibus Chinæ Chinæ dosi, pleniorem in sequentibus suo loco sermonem habebimus.

(c) (*Non sine spe &c.*) Plura hoc loco sunt perpendenda. Inquit Cl. Auctor, se Chinam Chinam præscripsisse *non sine spe, imo cum certitudine Febrem redituram*. Quoad *spem rediturae Febris*, alicui forsan lusui locus esset,

esset, si viveret Vir Cl. cui placuit olim in suis Constit. Epidem. pag. 125. annotare, quinam *fuerit Medicis annus quæstuosior* : modo cum cineribus jocari non decet; atque ob id etiam, quod Viro, non quæstus, sed famæ cupido, minime congerunt hujusmodi ludicra. Relinquamus ergo hanc *spem* cuipiam Agyrtæ, aut Circulatori, cotium humanum cum se præbet occasio, lubenter negotianti. Quo ad *certitudinem* vero reditus Febris, quam habuit idem Vir Cl. cum Chinam Chinam præscripsit *ad impetrandas tantum aliquot dierum inducias*, quispiam me doceret velim, quomodo conciliandus sit Textus iste cum alio Textu Paragraphi 27. qui sic habet. *Hic nimirum Medicorum est error, ut si Chinam Chinam in hunc solum finem præscribant, ut paucos a paroxysmis dies liberos obtineant, interdum eludantur, Febre amplius non redeunte sed tacite corpus depascente*. Anne igitur unus ille potuit cum Febre pacisci, ut ea rediret? atque ita quidem ex privilegio speciali, ut quod ei licuit, cæteris Medicis nequaquam liceat? Ad hæc si satis caute se China China usum putat *in ætate saniori*, quia usus est *in hunc præcipuum finem, ut aliquot dierum induciis impetratis Æger recrearetur, & vires resumeret, quando Febres nimis protractæ Ægros fatigarent*; cur æque caute se, vel alios non putaret uti, si Febribus modice tantum protractis, ea uterentur ad tollenda *gravia Symptomata* quandoque supervenientia, quæ vires etiam constantes non raro opprimunt, Ægrumque tandem in vitæ discrimen adducunt? Hunc sane titulum pro præscribenda rationabiliter China China, Viro Cl. cæteroqui suspecta; potiorem crediderim, quam ut Æger a *diuturnitate* morbi *recreetur*, & vires resumat.

(*d*) (*Cæterum &c.*) Huic Textui ante annos octo hunc alium Textum præmisit, & post biennium sponte recusit Cl. Ramazzinus: feratque Lector coactam hanc repetitionem *provocante materia*. *Solus Peruvianus Cortex, nobis a Divina beneficentia munus concessum, sine alterius rei mixtura* (sunt illius præcisa verba, quæ in septima Oratione Patavina leguntur pag. 212. secundæ Edit. & pag. 19. primæ Edit.) *in qualibet Regione, quocumque anni tempore, ætate, sexu, temperamento, Febres saltem recurrentes, atque intervallatas fugat, & exterminat*. Si adversari sibimetipsi in eadem provectiori ætate non est hoc; quodnam erit? Certe quisquis non ultra conscius hæc legeret, facile Cl. Ramazzinum diceret anno 73. ætatis suæ quo hæc primo conscripsit, & 75. quo ea recusit, *infatuatum eo vesano affectu* erga Corticem Peruvianum, quo nec fuisse inquit *juvenili ætate, cum Chinam Chinam habuit in magno pretio*. Sed tantam rerum discrepantiam in tanta verborum similitudine miretur nemo: sic namque *iisdem literis Comœdia, & Tragœdia componitur*.

Si qua tamen limitatio extra tot frustraneas a Viro Cl. recensitas constituenda videatur, ea una potius est, quam ego indicavi pluries in Opere meo, locis antea citatis, & alibi; scilicet, ne quocumque morbi tempore (non quacumque Febre Intermittente, nisi videlicet ea *Corruptiva* sit, Cortex adhibeatur; ne vel præmature sistatur Febris, quæ serius sisti debuisset, vel ea sistatur, quæ absolute non erat sistenda. Quamobrem si arrideret Scholarum distinctio, dicendum esset, Chinam Chinam convenire in quacumque Febre Intermittente *specifice*, puta, tam in Quartanis, quam in Tertianis &c. non in quacumque *individualiter*; sed in una convenire, non in alia: imo ubi etiam individualiter convenit, modo uno tempore illius convenire, modo alio. In hoc consistit, magna saltem ex parte, usus methodicus. Cætera ab eo recensita non prohibent Chinam Chinam usurpari; sed ad summum eorum nonnulla dici possunt quoquo modo prohibere quo ad quantum, ut, si Puero ea sit præscribenda, minori dosi præscribatur, ac præscribatur Adulto. Sed hæc quibusvis remediis communia cum sint, & vel Tyronibus nota, non est cur illis Practicos velit morari Cl. Auctor.

§. IX.

Certe in (*a*) *Pueris, & Adolescentibus*, ubi per æstatem febribus intermittentibus, quæ ut plurimum sunt tertianæ spuriæ, raro autem simplices, & exquisitæ, parum proficuum observavi Chinæ Chinæ usum, licet enim videantur aliquantulum mitescere, hoc febrifugo exhibito, sæpissime redeunt, & ad multos menses (*b*) *contumaciores perstant*, nec nisi ad oppositas anni tropas receptui canunt. (*c*) *Vidi* anno elapso Patavii in familia quadam, quæ multas puellas habebat, eodem tempore febribus istiusmodi laborantes, cum ferina tussi in principio accessionis, quibus cum varia remedia fuissent administrata, sed incassum, & Mater instaret, ut illis præscriberetur China China, nec Medici qui curationi aderant annuere

nuere vellent, Mater libere dixit se tale remedium, cujus vim fuerat experta, esse exhibituram, quod cum fecisset febres semper contumaciores sunt factæ, ac per totum antumnum, ac hyemem, usque ad veris principium perdurarunt; ætas enim hujusmodi ob errata in victu, & minorem per ambitum corporis humorum difflationem, ab hoc remedio, quod nihil e corpore educit, (*d*) *sed potius concentrat*, nil opis obtinet; fortior autem ætas, qualis est Juvenum & virorum, facilius sustinet incommoda, quæ posset China China inferre.

(*a*) (*Pueris, & Adolescentibus &c.*) NE tempus inutiliter terram, ostendendo proficuum Pueris, & Adolescentibus Peruvianum Corticem, (quod nonnisi experimentis potest nervose probari) neve casus propemodum innumeros in medium adducam, qui in dies hoc idem evincunt; sat erit eos tantum rursus indicare, quos in Therapeutice mea protuli, ubi tam diuturniorum *Intermittentium*, quam *Subcontinuarum*, atque etiam *Lentarum*, non contemnendæ curationes visuntur. Adeat ergo Lector Tractatum meum pag. 78. histor. 7. pag. 84. hist. 17. & pag. 85. a principio ad finem. Item pag. 188. hist. 3. pag. 204. hist. 2. & pag. 213. hist. 9. Item pag. 286. hist. 1. pag. 286. 287. hist. 2. pag. 286. hist. 3. pag. 287. hist. 4. & pag. 286. hist. 6. Non ergo *parum proficuus Pueris, & Adolescentibus est Chinæ Chinæ usus*, si ea solum cum decet, atque ut decet administretur. Potius non adeo frequens in illis est utendi occasio; quippe quibus facilius est, & febres sortiri *depurativas*, & eas sine gravi incommodo diutius perferre.

(*b*) (*Contumaciores perstant &c.*) Si perstant Pueris ad multos menses contumaciores Febres, cum redeunt ab epota China China, quomodo *illarum reditus* denuo post Chinam Chinam exoptatur a Cl. Auctore §. 25. *loco remedii*? Vel si *remedii loco* stat *reditus febris*, cur modo ab eo damnatur hoc idem remedium, cujus actio si diutius perstet, diutius juvabit? Hac data occasione, quærerem insuper, si liceret, cum Peruvianus Cortex commendetur sæpius a Viro Cl. in Constitutionibus suis Epidemicis ad Vermes Puerorum necaneos, ut pag. 14. & pag. 61. ipsarum Constitutionum; & in præsenti Dissertatione dicatur habere *malitiam occultam*, qua noxas plurimas ratione sui possit progignere, qui fiet, ut solam *virtutem*, qua Vermes necat, non *malitiam*, qua homini nocet, exerat in Pueris industrius Cortex?

(*c*) (*Vidi &c.*) Quidquid Patavii contigerit in Puellis unius Familiæ, quibus forsan *semel tantum* (scitque Deus qua dosi, qua lege, qua methodo, & quo morbi tempore) invitis Medicis Chinam Chinam exhibuit impatiens Mater, certum est, Mutinæ mihi longe aliter sæpius contigisse, ut retuli; nec ab uno tantum eventu male parto assurgit Regula, sed a multiplici. Interim eo quoque casu nil magis profecerant *alia remedia incassum*, ut legitur, *antea administrata*. Neque proinde adhuc mente assequor, unde habuerit Vir Cl. durationem ulteriorem earum Febrium ascribendam potius fuisse Chinæ Chinæ, quam aliis remediis æque incassum administratis. Quoniam ergo, ut subdit, *Contumaciores Febres per totum Autumnum, & Hyemem* his Puellis *factæ fuerunt*, cur illas Veterum Febrifugis, ipso judice, longe *præstantioribus*, licet e corpore *nihil sensibile* pariter *propellentibus*, *quibusque solis*, ut inquit §. 18. *Medicina posset esse contenta*, non fugavit Cl. Auctor, unde erubescerent, & Chinæ Chinæ Fautores, & audacula Genitrix?

(*d*) (*Sed potius concentrat &c.*) Si quis Tractatum meum legere non renuat, inveniet passim in historiis, ut in 19. & 20. Cap. 2. Lib. 4. nempe pag. 202. 203. ab epota China China urinam copiosiorem redditam; atque hoc quidem perpetuum est. Inveniet insuper, idem Febrifugum propinatum erumpentibus Criticis Sudoribus, fluentibus Menstruis, Puerperiis, Alvo &c. numquam hasce evacuationes interturbasse; sed eas solum sistere consuevisse, quæ Symptomaticæ sunt; inquantum scilicet tollendo Febrem, inde quoque producta tollit Symptomata: non autem quia vi peculiari polleat easdem evacuationes sistente. Cur itaque tam fidenter, & gratis asserat Cl. Auctor, *hoc Remedium nihil e corpore educere, sed potius concentrare*, non video. At de his fusius alibi, præsertim §. 41.

AST

X.

(*a*) AST *hoc de mulebri* ſexu dici nequaquam poteſt, ſexus enim muliebris ex ſua natura minus aptus eſt ad beneficia reportanda ex uſu Chinæ Chinæ, minus enim operoſus eſt hujuſmodi ſexus, & Larium domeſticorum magis amans; (*b*) *Monialibus præſertim* intra ſua Clauſtra concluſis, parum ſalubrem eſſe Chinæ Chinæ uſum, ſatis compertum habeo; perraro etenim induci potui, ut illis Chinam Chinam exhiberem, nec niſi cum proteſtatione (*c*) *febrem redituram*, & pertinacius duraturam, Medici enim non ſolum ab ægris, ſed etiam ab aliis Monialibus interdum compelluntur præſcribere ea, quæ nollent remedia, quod obſervavi pariter in puellis, quæ apud ipſas educantur. A Monialibus itaque antifebrile iſtud exoticum longe ablegare bonum judico, ab experientia ſic edoctus, febres enim Sacrarum Virginum, ut ut parvæ, habent neſcio quid abditum, cui malo abigendo potius alchalia volatilia, quam fixa conveniunt. (*d*) *Ab Ædibus quoque Nobilium*, aliorumque potentium Virorum, in otio urbano, ſeu ruſtri cum victus lautitia degentium, Chinam Chinam proſcribi utile judico, licet enim ubi interdum ex aliqua febre intermittente decumbant, quamvis caſſiæ modico purgentur, aut vena ſecetur, non tam facile diſponi poſſunt, ut ſatis tuto iis præſcribi poſſit febrifugum, ut ab aliis malis poſtea non plectantur.

(*a*) (*Aſt hoc de mulebri &c.*) DE hoc Ligno vitæ poteſt fructum carpere etiam poſt lapſum fœmineus æque, ac virilis ſexus, ut diutius vivat. Si exempla cupiat Lector, adeat (ſeclusis hinc Mulieribus *Gravidis*, & *operoſis*, quæ plures forent) adeat inquam Therapeuticen meam pag. 74. hiſtoria 4. pag. 79. hiſt. 5. pag. 79. hiſt. 6. pag. 83. hiſt. 14. pag. 183. hiſt. 9. pag. 184. hiſt. 10. & 11. pag. 185. hiſt. 12. pag. 199. hiſt. 10. pag. 201. hiſt. 12. pag. 201. hiſt. 13. pag. 210. hiſt. 4. pag. 226. hiſt. 5. pag. 295. & 296. hiſt. 1. pag. 227. hiſt. 2. tandemque pag. 232. a fronte ad calcem, ubi proſtant inſignes Mulierum China China ſanatarum hiſtoriæ. Sed forſan id contigit, quia hiſce temporibus ſequior ſexus *Larium domeſticorum* eſt *minus amans*, ac olim.

(*b*) (*Monialibus præſertim &c.*) Quod eſt ad Moniales, adeat idem Lector pag. 73. hiſt. 2. pag. 80. hiſt. 9. pag. 81. hiſt. 10. pag. 203. hiſt. 16. pag. 214. hiſt. 6. &c. Id unum ſciſcitarer a Cl. Auctore, ſi adhuc eſſet in vivis, num ſcilicet ad Veſtales quoque illas quas Tertiarias vocant, quæque Moniales cum ſint, extra Clauſtra tamen vagantur, extendatur illius Interdictum. Nec feſtive tantum ſciſcitarer, ſed ad rem quoque: nuper enim dum hæc ſcriptitarem, venit domum meam Tertiaria quædam ex ordine S. Franciſci, cui nomen *Soror Maria Franciſca Righi*, ut me de invaletudine ſua conſuleret. Narravit illa mihi (narro ego, quæ ipſa retulit) ſe Quartanam Febrem diutius geſtaſſe; pro cujus curatione cum Chinam Chinam jugiter reſpuiſſet, tandem aſſumptis, nunc Medicorum, nunc Mulierum ſuaſu, pluribus Veterum Febrifugis, id opis reportavit, ut *Febrium cauſa extenuata*, & *ſenſim exantlata* (quemadmodum loqui conſuevit Cl. Auctor) elapſo integro *decennio* convaluerit: poſt vacationem autem duorum menſium a Febre, ſibi ex improviſo ſuccreviſſe in infimo ventre Tumorem quemdam dolorificum, ferme ac ſi Corticem Peruvianum, *obſtructiones*, *cachexias*, & his ſimilia, ex eodem Cl. Auctore, mala progignentem, potaſſet. His ita ſe habentibus, quærerem, an Peruviano Febrifugo poſt ſex V. G. priores menſes aſſumpto, citius illa, tutius, atque jucundius convaluiſſet necne. Jam vero rurſus ad nos. Siquid cavendum eſt in Monialibus China China curandis, illud eſt, ut diligenter diſpiciamus, num Febres earum vere pendeant a Fermento ordinario Febrium Intermittentium, an potius, ut perſæpe accidit, a nervoſo, vel lymphatico genere univerſo, atque occaſione potiſſimum vitæ cœlibis: quo caſu longe minus efficax eſt actio Corticis. Has vero diverſi ordinis Febres, per ſua ſigna ab invicem dignoſci aptas, nonniſi peritis datum eſt

est internoscere, iisque tantum, qui calient ex praxi, quantum ab æqualibus absint similia, &
— *Quid distent æra lupinis.*

(c) (*Febrem redituram &c.*) Ne me quidem latet, Febrim fere semper *redituram*, si *semel* tantum *ad Drachmam unam*, *vel duas* exhibeatur Peruvianus Cortex, ut Auctor consuevit: non ita, vel non tam facile, si *repetatur*. Si vero Febres post assumptam Chinam Chinam redeuntes, redeunt contumaciores, & *pertinacius durature*, cur (quod pluries cogor regerere) cur inquam ex eodem Auctore §. 25. *optandum, ut redeant remedii loco, ad absolvendam Febris Historiam?* Aut cur Chinam Chinam præscribit & ipse *ad impetrandas inducias*, si has inducias excepturus est longior cruciatus?

(d) (*Ab Ædibus quoque Nobilium &c.*) Quo ad Viros Nobiles in otio urbano, vel rurestri degentes China China curatos, neque tamen *ab aliis malis*, quæ asserente Cl. Auctore, Chinæ Chinæ potius portendit, *subinde vexatos*, videnda pag. 186. hist. 14. pag. 196. hist. 2. pag 196. hist. 9. pag. 218. hist. 13. &c. Forsan si Cl. Auctoris Edictum aliquanto citius emanasset, non ausus essem præscribere plebejum istud Febrifugum Nobilissimis quibusdam Viris, ut puta Neapolitano Principi Limatulæ Duci, Tertiana duplici Subcontinua, & ad Acutam properante detento; felicissime tamen illius ope sanato: sicut neque Nobili Hispano Viro, & (quod secundum Cl. Auctorem auget difficultatem felicis curationis) præpingui, Domino Josepho Marchioni de Borda, & Aragon, modo pro Sacra Ces. Cath. Majestate in Regno Neapolis totius Hispanæ pedestris Militiæ Generali Castrorum Præfecto, qui cum Tertiana pariter duplici, nedum Subcontinua, sed & Malignante, ac ferme Lethargica Mutinæ laboraret, ignobilis hujusce Febrifugi auxilio convaluit: neque tandem Parmam accitus ad invisendum Marchionem Joannem Franciscum Gonzagam, unum ex Generalibus Tribunis Militum Regis Christianissimi, Tertiana simplici Intermittente, sed in Cardiacam Perniciosam conversa male vexatum, calculum meum apposuissem tam facile, ut illi methodo valida, quemadmodum in hisce repentinis Febrium mutationibus mihi mos est, exhiberetur exoticum istud, *dolosum*, & vile Antipyreticum, quantumvis hoc idem a Doctissimis Viri, Parmensibus curationi præsentibus (instante præsertim D. Clerico) etiam ut mihi, qui nondum illuc pervenerem, pro eorum humanitate morem gererent, & præcipiti exitio occurrerent, in usum jam revocaretur, favente statim communibus nostrum omnium votis eventu, Doctissimisque pariter plaudentibus fortunato operi Mantuanis Professoribus, subinde cum Fratre decumbentis Equitis illuc pariter accedentibus. Has, inquam, Curationes recentes Nobilium Virorum tam feliciter absolutas fortasse non ausus essem hoc remedio pertentare, aut eo ab aliis jam pertentato, meis quoque suffragiis additis tam facile persequi, si mihi Animadversio hæc severa Viri Cl. dictatorio plane supercilio prolata, & experimentis imaginariis feriantis biennii extremæ illius senectæ firmata, paulo prius innotuisset. Sed quoniam post res jam feliciter gestas tempestive illa non exiit, satius est, eam repetito pluries successu inanem deprehensam negligi, quam Praxim hanc auspicatissimam.

§. XI.

(a) SEd quid *Medico Aulico* agendum, inquies, ubi aut Conjugem, aut Filium Principis, sive ipsum Regnantem Principem, febre aliqua intermittente inter æstivos ardores decumbere contingat? (b) *Num suo Principi*, apud quem multoties gloriosas curationes, in hoc atque illo a se factas solo Peruviano Cortice, celebrarit, tam fidenter, tam animose (c) *potionem hujusmodi* porriget, ut illi (d) *præcordia non sudent* ob metum de aliquo improspero eventu? Hac in re si Galenum consulere velimus, optimum habebimus documentum, ille etenim, ut refert in Libro de *Præ. Ad Post.* ab Imperatore, passione quadam stomachi ab assumpto cibo laborante, per noctem accersitus, & ab ipso interrogatus quo remedii genere hujusmodi passioni mederetur, cui Romani Medici nil opis afferre potuissent, prompte respondit se cæteris hominibus sic affectis (e) *vinum pipere inspersum* exhibere solitum, Regibus autem, non nisi *tutissima remedia* a Medico debere præscribi; (f) *num autem* Peruvianus Cortex inter tutissima remedia recenseri debeat, judicet cui Cor sapit.

(a) (*Sed quid Medico Aulico &c.*) HIC piis Auctoris Manibus pio silentio litanda, quæ cæteroqui congrueret acrior responsio. Nec enim illi fuerat satis, generalia sibi creasse ab exordio, quæ pro arbitrio resolveret Quæ-

sita, nisi peculiare hoc quoque de rebus, ut juvat sperare, ne futuris quidem, esset denuo commentus, ut jocari visus cum Nepote, *as alienum* interim *luderet vel nondum cusum*. Emphaticus tamen, quo usus est citra opportunitatem, loquendi modus, etsi indefinitus, casusque respiciens tantum possibiles (nullus enim hujusmodi hactenus Deo dante, saltem hic loci, contigit) videtur *fidenter* admodum, atque *animose* ab Auctore vivente usurpatus; sed liceat modo defuncto, quod forsitan minus licuisset viventi. Liceat, inquam, illi hæc impone proferre, atque ab Aulis Principum pro libito suo Chinam Chinam proscribere. Monendus tantum Typographus, qui omnia simul Viri Cl. Opera quamprimum recusurus dicitur, ut Tractatui illius, *De Principum Valetudine tuenda*, Præceptum hoc tanti ponderis, ab Auctore ipso tunc omissum, peculiariter adjiciendum curet.

(*b*) (*Num suo Principi &c.*) Nisi duos de eadem Fidelia velit Cl. Auctor denigrare, non dealbare parietes, sed unum tantum, adeoque si Medicus ille Aulicus forem ego (ut in me unum conversa facile hariolatur Urbs tota) quem pictorio veluti calamo studet ille circumscribere, coloribus a Nuncupatoria Epistola mea forsan petitis, sed alteratis, & ad omnimodam usque mutationem confusis, sine ulla prorsus hæsitantia hæc responderem. An apud meum Principem *gloriosas curationes jactarim*, an laudibus minime promeritis, prout modestum hominem decet, potius obstiterim, tribuerimque divino tantum favori, quos ad Principem fama detulerat faustos eventus: item an ea, quæ modo minus humaniter in me vibrantur spicula a longe præviderim,

— *ipsos divinarimque lacertos,*
Queis jaculanda forent;

tandemque an his de causis Therapeuticen meam, nedum suadente, sed & fere dixerim imperante eodem Principe invitus ediderim, ipse scit, qui mihi & Dominus clemens est, & æquus Judex. Id insuper addam (quæ mihi est gloria non levis) eumdem Serenissimum Dominum meum, post editam, sibique jam notam Dissertationem Cl. Auctoris; cum forte haud leviter ægrotaret Vir quidam Principis existimatione dignus, de cujus idcirco salute solicitus erat ipsemet Princeps, mihi animum, & stimulos addidisse, ut Ægro in specto, repertoque in talibus circumstantiis, ut ei China China judicio meo posset opitulari, posthabitis, si quæ obstitissent, adversis cavillationibus, id remedium prompte, statimque præscriberem. Cui cum facile id me præstiturum respondissem, quoties ea se mihi præbuisset opportunitas ex parte morbi, quæ se præbebat ex parte Subjecti, videlicet privatæ personæ, non æque facile idem acturus, si fuisset in discrimine salus cujuspiam Principis, quibus Chinam Chinam minime offerendam docet Cl. Ramazzinus, reposuit ille subridens, *cavendum esse pro viribus ab occasione hujusmodi: cæterum necesse esse, ut Principes, qui commune cum reliquis hominibus habent morborum fatum, communia quoque cum illis habeant remedia*. Ægrum itaque invisi (ne desit complementum historiæ) Tertiana duplici Subintrante nonnihil violenta detentum; quam tamen, cum ad depurationem ea vergere videretur, nondum peruviano Cortice attingendam censui; quamobrem methodo tantum vulgari adhibita, ad vigesimam primam usque diem protracta est illius judicatio, quamvis negotia Principis Ægrotanti commissa, citiorem exigerent curationem. Cum vero post dies nonnullos incidisset, suspicio non levis de Febre eadem recidiva, Corticem ipsum ad præcautionem præscripsi, facile annuente curante Medico, in hocce remedium suopte genio pro re nata propenso. Paucis horis elapsis ab assumpto Febrifugo, quæ jam prope imminebat, successit Febris; eo tamen repetito, hæc statim penitus suppressa est sine reditu, simulque explata sunt Principis æque, ac Ægrotantis vota.

(*c*) (*Potionem hujusmodi &c.*) Si ex Croco Metallorum, ex pulvere Algorethi, ex Elaterio, Esula, aut Gummi gutta conflata esset *hujusmodi Potio*, posset ne acerbius illa, ne ullo quidem colore quæsito, proscribi, a Cl. Auctore, apertam hoc loco *temeritatis* notam Aulico Medico apud Principem præter rationem prorsus inurente? Nolo hic historiolam recensere accusationis, ab Antiphilo Pictore ad Ptolemæum Regem delatæ adversus Apellem, Luciano referente: quæ insimulatio, probabilitatis limites, non parum excedens, evanuit statim ac Rex animadvertit, *Antiphilum Apellea artis æmulum esse*: nolo inquam recensere historiam hujusmodi; neque enim Apelles sum ego in Arte medica, aut Viri defuncti æmulatione dignus; neque fuit ille capax umquam livoris Antiphili. Sed ad quid quæso pavorem, quem vere nullum habebat Vir Cl. imo quem in reliqua Dissertatione, *dummodo adhibeatur modus*, se non habere profitetur, tam strenue simulavit? Certe neque timuit ille, neque sensit quæ protulit. *Nolim quis inferat, velle me ex Albo medicaminum Chinam Chinam expungere* (inquit ille, §. 48.) *absit hoc; habeat suos usus remedium istud: beneficium, quod afferre potest, ab illo excipiamus &c.* Si ergo *suos usus habere debet remedium istud, si beneficium aliquod potest afferre*, quo jure postea potio illius ex arte parata, sudores e præscribentis Medici præcordiis, ob metum sinistri eventu, debebit ciere?

(*d*) (*Præcordia non sudent &c.*) Sudent inexpertis precordia; non millies, & innoxie semper expertis. Mihi fortassis ea sudarent, si quando in Febre aliqua, non tantum Intermittente benigna, de qua sum parum solicitus, quippe sæpius depurativa, sed nonnihil graviore, præsertim in circumstantiis, in quibus Peruvianum Corticem, vel opportunum, vel absolute necessarium censeo (quas omnes

tamen

tamen avertat Deus, ut hucusque avertere dignatus est) præsentaneum hoc auxilium vano quopiam timore perculsus, vel obstrepentibus hujusmodi terriculamentis inaniter divexatus, me omisisse dignoscerem, a munere officioque Principibus meis debito turpiter declinans. Piget me sane Cl. Auctorem tam emphatice hic locutum, redarguere statim inconstantiæ, ac erroris; sed materiæ pondus vulneratæ veritatis dissimulationem non patitur. In toto Dissertationis decursu, & signate paulo supra §. 8. ubi revelat ille Methodum sanioris, ut inquit, ætatis suæ, universaliter loquendo, Peruviani Corticis usum admittit, & approbat *in hunc præcipuum finem, ut aliquot dierum induciis impetratis Æger recreetur, & vires resumat*, additque insuper infra §. 48. *ad eundem finem obtinendum, scilicet ad obtinendum aliquod intervallum pro virium reparatione admittendum, & laudandum esse Chinæ Chinæ usum in Febribus præsertim intervallatis*; quin imo §. 22. Ægris ipsis quandoque citra rationem poscentibus, *in mediocri dosi, ut lædere non posset* (potest ergo ita exhiberi, ut lædere non possit) *eam exhibui cum eventu*, ut fatetur, *satis felici*: id, quod vere cohæret præceptis illius, ut scilicet usus Chinæ Chinæ in Febribus *sit qualis est Opii ad sedandos dolores*; utriusque enim remedii, ipso docente eodem §. 48. eadem esse debet, & regula oblationis, & cautio. At hoc solamen saltem, quod fatigatis Ægris cujuscumque conditionis, imo & fœminis ipsis utero gerentibus (quibus §. 13. non solum tuto, sed & cum *beneficio* asserit Chinam Chinam exhiberi) concedit, & donat Cl. Auctor, quomodo *tam fidenter*, *tam animose* Magnatibus denegat, quibus tamen dolore aliquo afflictis Opium præscriberet, quamvis, nisi caute exhibeatur, haud neget eodem §. 48. periculum forte subesse, *ne ex somno excitari possimus, quem obdormire volumus?* Si vero in Principibus quoque Chinam Chinam admittat, eo saltem nomine, ut tantummodo reparentur vires; cur in eumdem finem, *sine præcordiorum sudore, ac æstu*, *potio hujusmodi in dosi mediocri*, *quæ*, ut ait ille, *nequit lædere*, a Medico Aulico porrigi data occasione non poterit, imo & in dosi nonnumquam liberaliore, ut reparentur simul vires, & periclitans salus?

(*e*) (*Vinum Pipere inspersum &c.*) Sano consilio abstinuit eo casu Galenus a pipere, ut qui forsan prævidit, fore tandem longo seculorum tractu, ut exotica *Vegetabilia, quibus aliud analogum non sit in Europa*, cujusmodi est piper, *irrationabilia* a Cl. Ramazzino declarentur, & *amethodica*, ut nuper vidimus §. 6. Documentum autem, quod inde trahere debet Posteritas, illud est ut Viris Principibus ea ipsa præscribantur remedia, quæ sæpius per experientiam profuere plebeiis. Imperator enim ille, *Commodus* nempe, intellecto Galeni effato, statim *Vinum Sabinum pipere inspersum, in vulgari gente remedium expertum, sibi laboranti adhiberi jussit, & sanitati feliciter fuit restitutus*, ipso nedum fatente, sed & iisdem verbis modo relatis aperte docente Cl. Ramazzino, Orat. Jatr. argum. pag. 46.

Non omnia quidem remedia (ut nugas etiam has persequar) præsertim sumptuosiora, quæ sibi potest comparare dives, æque potest pauper, ut facile quæcumque potest pauper, potest & dives; quæ tamen uni vere conveniunt, quæcumque ea sint, conveniunt & alteri. Profecto non hominum, sed morborum varia conditio varietatem remediorum expostulat. Menti nunc subit, Virum Cl. meum olim risum effusum risisse, cum forte utrique nostrum nuntiatum fuisset, Medicum quemdam afflictæ Mulieri, filii sui unigeniti acerbum funus lamentanti, illudque ipsi Medico, qui morbo adstiterat, acriter exprobanti, hæc fidenter reposuisse -- *Unicum tibi hunc esse filium quare incauta non monuisti? fortassis enim aliter, aliisve remediis curationem illius peregissem* -- Sed quid, si Viri hujusmodi testimonio uteretur alicubi in sua Dissertatione Cl. Auctor, cum cæteroqui ex veteri Parœmia, *Nunquam Paterfamilias qui semel Scurra*.

(*f*) (*Num autem &c.*) Num inter tutissima recenseri debeat *Remedium plane divinum*; *Antipyreticorum omnium, quot quot excogitavit Antiquitas, aut Chymicorum solertia conflavit, facile Princeps; Febrifugum non arte repertum, sed a divina beneficentia concessum, ad male natam Febrium sobolem exterminandam; Sacrum Amarum ex Arbore vitæ decerptum, cui simile aliud optandum a commiseratione Numinum in res humanas, quod eadem securitate Febres vere Continuas sanare sit potis, ac istud sanat Periodicas*; num, inquam, Medicamentum hujusmodi *inter tutissima remedia recenseri debeat*, *Judicet cui cor sapit*. Nisi fortasse tutissimorum nomine audiant hic ea solum Remedia inertia, & varia, quæ nihil agunt; quæque tantum ostentant magnificentiam, & pretium. Scilicet apud Magnates vel in ipsis remediis latet adulatio. Perniciosa profecto hujusmodi dogmata (ut universim loquar) affectatæ circumspectionis, & vigilantiæ plena, quibus ad captandam principum benevolentiam, usi sunt omni tempore Aulici præsertim Medici, non sine aliquo ipsorum quoque Principum detrimento, replevere jam superstitionibus Aulas quamplurimas: non hanc quidem, ubi decora tantum Majestatis custodia, sed excessus nullus. Nimirum communiter male audit, quod Medicus Aulicus accedat ad morbos immediato, diuturno, intimoque contactu vix communicabiles, ut ad Febrem mali moris, Scabiem, Variolas, Morbillos, & hujusmodi; ne scilicet illæsus ipse, morbi tamen effluvia, quasi semina in vestimen-

mentis suscepta, in Aulam deportet, perinde ac si in Xenodochiis vera peste Infectorum noctu æque, ac interdiu assidue ministraret, conviveret, ac obdormiret; cum tamen securitate domi suæ, & familiares, & Liberos illotis persæpe manibus contrectet, osculetur, & amplexetur innoxie: a quibus procul dubio caveret amplexibus, nisi vacuitatem aërearum hujusmodi circumspectionum didicisset expertus. Cautela, quæ ad summum devenit subtilitatis, plerumque noxia. Hinc fit, ut in Constitutionibus Epidemicis nonnumquam grassantibus Medicus Aulicus, ut utdoctus; sed tantum ex Libris, si præ scrupulositatibus hisce a morbis communibus invisendis abstineat, cum neque signa diagnostica, neque prognostica, neque remedia ipsa callere queat illius Constitutionis peculiaria, ad curandos eosdem morbos, si forte in Aulam irrepserint, plane ineptus evadat, in incertum denuo Tyronem conversus. Populares morbi Magnum fecere Hippocratem, quæsitum Regibus, & Posteris admirabilem. Sed caveam, ne longe nimis ab instituto excurrat calamus.

Ut ergo ad *Remedia tutissima* redeam, si ab illorum censu excludat Peruvianum Corticem Cl. Auctor, necesse erit remediis tantum usualibus, & quotidie obviis, iis præsertim, quæ in Veterum monumentis extant, quippe tutissimis (etenim *qui veteri utuntur Vino Sapientes putat* ex Plauto) periodicas aggredi Magnatum Febres. Statim itaque in usum vocanda erunt celeberrima duo (neque enim alia peculiariter usurpari legimus a Viro Cl. in suis Operibus) & usitatissima Artis præsidia; Venæ sectio videlicet, ac Purgatio, vel horum saltem alterutrum; ut his præmissis, Specificorum dein Febrifugorum usus ab Antiquis celebratorum, quorum plurima, si arte facta sint, ex Mercurio, aut Antimonio erunt parata, minime vero Peruviani Corticis, quippe parum tuti, sensim succedat. At bone Deus. *Tutissima erunt Remedia* in Febribus, præsertim intervallatis, Venæ sectio, & Purgatio, quæ & vires dejiciunt, & spiritus dissipant, & humores perturbant, & Venas exhauriunt, nisi summa cautione usurpentur, ut cæteroqui a prudentibus Medicis solent usurpari; & tutus non erit debita circumspectione adhibitus, qui vires non dejicit, qui spiritus non fatigat, qui humores non perturbat, qui Venas non exhaurit, sed ex Cl. quoque Auctore Ægrum *recreat, & instaurat* Peruvianus Cortex? Id sane non aliud est, nisi nobilmetipsis effingere Spectra, & pueriles metus incutere,

> *Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis*
> *In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus*
> *Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam*
> *Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.*

Hæc tamen Lucretii neutiquam congruunt Viro Cl., qui alias minime trepidanter purgationi, & Venæ sectioni, utpote remediis minus tutis, tutissimum Peruviani Corticis antepofuit præsidium. Hic ergo ipse sibi responsionem adornet, ne præfervide forsitan quis me locutum arbitretur. Adeamus itaque rursus pag. 101. Orat. Jatrici Argumenti, & videamus, an tutius putet ille, ad Febres, *quæ de Intermittentium familia sunt*, curandas, uti Methodo ante hac recepta, an potius Peruviano Cortice. Inquit igitur de China China verba faciens; & inquit tam apposite, ut minime tædio futurum sit, alibi transcriptum huc denuo summatim transferre: tanti enim Viri effata etiam repetita placebunt. *E singulari hujus remedii præstantia id beneficii fuimus assecuti, ut non amplius unica methodo Febres omnes curentur, continuato scilicet refrigerantium, & humectantium usu, tot repetitis Venæ sectionibus, tot iteratis Purgationibus, quæ humani corporis machinam potius infirment, quam confirment; sed illæ tantum Febres, quæ de Intermittentium familia sunt, Pulveris exigui haustu in vino soluti, aut compressæ quiescant, aut etiam penitus aboleantur.* Num ergo *inter tutissima Remedia* Principibus exhibenda, in concursu cæterorum, ac præsertim Venæ Sectionis, & Purgationis, *recenseri debeat*, ex ipsius Cl. Auctoris decreto, *Peruvianus Cortex*, iterum *Judicet, cui cor sapit.*

§. XII.

§. XII.

EX *nuperis Ephemeridibus* hebdomadariis, pro curiosorum pabulo ad nos deferri solicitis, accepimus in Regia Persona pertentatum fuisse Corticis Peruviani usum, sed non multa Medicorum laude & fortuna, in casu intermittentis febris, ut reor, cum illius non expressa fuerit mentio, fugata enim, seu sopita febris prohiberi non potuit, quin rediret, continuato licet ad prophylaxim Febrifugi usu, at id forsan pro Regiæ Majestatis beneficio accipiendum, ut febris historiam suam perfecte absolveret.

(*Ex nuperis Ephemeridibus &c.*) EPhemerides hebdomadarias non vacat legere: propterea quo tendant hæc spicula, obscurum mihi. Qui præscripsit Corticem, repellat ictum, si operæ pretium putet: si secus, negligat. Rumores istiusmodi, re bene perspecta plerumque vacui, Invictissimum certe Galliarum Regem LUDOVICUM XIV. nuperrime extinctum, & China China, ut fertur, valde familiariter utentem dum viveret, neutiquam terruere.

§. XIII.

TUtiorem ergo usum habet hoc antifebrile in populari gente, (*a*) *quæ ex manuariis operibus* vivit, quales sunt Artifices continuis laboribus exerciti, quibus cum non vacet diu in lectulis ægrotare, suam si velint alere familiam, propinare licet potionem hanc febrifugam, (*b*) *etiam ab initio*, paucis præmissis, ad consuetos enim labores redeundo, congestos humores, & si quid noxæ Febrifugum affixerit, sudore discutiunt. Hoc itidem dicendum de Mulieribus operosis, & quales sunt, quæ servili operi sunt addictæ, uti lotrices, textrices, & aliæ hujuscemodi. (*c*) *Gravidis* quoque mulieribus, sicubi a febre tertiana, seu quartana corripiantur, facta aliqua levi purgatione, scilicet etiam V. S. lubenter remedium hoc præscribi poterit, & cum beneficio, præsertim in postremis graviditatis Mensibus, prævalet enim metus, ne concussio illa, quæ in febribus periodicis, & præsertim quartanis contigit, fœtum cum Matris periculo possit excutere, quod si ex China China præjudicium aliquod subsequi posset, remedio futuram uterinam proluviem, quæ partum consequitur.

(*a*) (*Quæ ex manuariis operibus &c.*) POst quã per varios Virorum, & Mulierum ordines vagatus est Cl. Auctor, nondum quemquam Cortici Peruviano impune potando aptum dignoscens, reperit tandem ex infima Plebe nonnullos, in quibus ille tutiorem usum possit habere, in iis nempe, *qui ex manuariis operibus victitant*. Mirum profecto, quod Viri Cl. animadversiones subterfugerit passim obvia Gens Recutita; cum nescio quid peculiare insit huic populo, sive victum consideremus, sive genus ipsum Vitæ, in his activæ, in illis sedentariæ, & plerumque citra manuarii operis exercitium. Id si forte addidisset, ut facile poterat, non aliud defuisset in posterum ad complendos Annales, nisi tandem investigare, quid præstet hoc Antifebrile in Ægyptiis apud nos identidem irrequieto pede circumvagantibus.

(*b*) (*Etiam ab initio &c.*) Scrupulosissimus alibi Cl. Auctor, hoc tamen loco Peruviano Cortici præter institutum favens, Quæstionem non parvi ponderis duobus tantum verbis libera-

beraliter absolvit: quam quæstionem, agens ego de vulgaribus Intermittentibus, toto ferme Capite 8. Libri primi; agens vero de Subcontinuis in celerem malignitatem pronis, toto pariter Capite 5. Libri quarti nonnisi hæsitanter sum ausus resolvere; nempe, *An in hujusmodi Febrium principio Chinam Chinam liceat exhibere*. Certe hic videtur oblitus noster Auctor eorum, quæ paulo ante sancivit §. 8. ad leges *sanioris* Methodi suæ: cumque illi antea Culices hæsissent in Cribro, modo Camelum illinc *transmitti* facile patitur. Cum enim ibidem docuerit, præscribendam esse Chinam Chinam *ad drachmam unam*, *vel duas* in Febribus, tunc solum *quando nimis protractæ Ægros fatigant, ut aliquot dierum induciis impetratis, Æger recreatur, sine spe, imo cum certitudine Febrem redituram*: modo recedens a lege, quam posuit, vult, Plebem, *quæ ex manuariis operibus vivit, cujusmodi sunt Artifices, quibus non vacat diu in lectulis ægrotare, curari posse propinata potione febrifuga Peruviani Corticis, etiam ab initio morbi, suam ut possint alere familiam*. Sed nisi statim post Febrem una, vel altera Corticis drachma suppressam, incerto pede, nutante gressu, a lectulis ipsis ad Officinas migrent (quod difficile, ac periculosum simul), post aliquot autem dies pro voto Viri Cl. revertatur Febris, ad consuetos profecto labores non admodum festinanter redibunt. Si vero tempestive redeant, totque, & tanta, quæ ex hujusce Febrifugi usu secundum Virum Cl. imminent pericula, ut *Cachexiæ*, *Obstructiones*, *& hydropes*, avertuntur tam facile mediantibus laboribus, & exercitiis, ad quæ ipsimet denuo redeunt Artifices; cur non poterit idem effectus obtineri, si post propinatum idem Febrifugum, & Febrem depulsam, Civibus quoque, Nobilibus, & Principibus, lusum Pilæ, Choreas, Equitationem, Venationem &c. auctoritate Artis imperemus? Hos puto labores, tanto etiam pensatos fœnore, multo libentius subibunt Potentes, quam diros, & diuturnos labores Febrium. Nec cæteroqui putarim expedire absolute, quod avidis forsan, si qui sint, expediret Pharmacopolis, Febres nempe Divitum diutius durare, quam Pauperum, ut illis scilicet *annus fiat quæstuosior*.

(*c*) (*Gravidis &c.*) Facilem quoque se præbet Cl. Auctor in exhibendo Gravidis Mulieribus Peruviano Cortice; & quidem recte: atque adhuc rectius, si absque prævia saltem *Purgatione* exhiberet. Sed hic insurgit difficultas non contemnenda (fatum nempe quoddam illius est, ut in contradictionem aliquam vel dicti, vel facti adeo frequenter impingat) si enim ex una parte China China *postremis præsertim*, ut ait, *gestationis mensibus* offeratur; *habeat autem* ex alia parte eadem *Quinquina facultatem figentem*, ut ille §. 41. *pro re certa supponit*, *motumque sanguinis compescat*, *fluida quæque in nostris corporibus cogat*, *omnesque evacuationes per se*, *& non per accidens supprimat*; qua ratione *præjudicio*, *quod ex China China subsequi posset*, *futura erit remedio*, ut hic asseritur, *uterinæ proluvies*, quæ partum amplius (hoc Febrifugo humores quosque *figente*, & qualvis evacuationes *supprimente*) non poterit consequi? Heu quot in Scopulos agimur, cum a cognita nobis veritate sponte deflectimus!

§. XIV.

CUm autem varia, ac diversa sint hominum temperamenta, & corporis habitus, varios, ac diversos effectus operatur China China. (*a*) *In temperamentis melancholicis* graviores noxas parere observavi, humor enim atrabilaris ferox est, nec tam facile auscultat remedio febrifugo, licet ab initio primarius usus Chinæ Chinæ in febribus quartanis sibi famam, & nomen compararit, aut si paululum febrem infringat, non multo post ferocior caput exerat. (*b*) *In temperamento quoque pituitoso* suspectus est Chinæ Chinæ usus, & quamvis paroxismi febriles in febribus spuriis post longum usum Chinæ Chinæ conquiescant, prolixior est restitutio ad priorem sanitatis statum, crassi enim & pituitosi humores post hujusce remedii usum fixiores fiunt, & minus diffiabiles; homines corpulentos, & præpingues sensim cachecticos factos ex usu febrifugi, ac tandem (*c*) *longum post tempus* obiisse observavi, (*d*) *licet aliæ* culparentur causæ.

(*a*) (*In Temperamentis &c.*) QUod de Temperamentorum diversitate, de humoris Atrabilaris ferocia &c. profert hic, & in subsequentibus prolaturus est Cl. Auctor, ea præsertim, qua utitur male sonante Recentiorum auribus se explicandi forma, ejus dignitatis ratione habita dictum nollem: sic enim loqui Medici eo vix tempore consueverunt, quo illis barba femoralibus erat prolixior,

Atque

Atque supercilio brevior coma ——

Jamque mihi videor quempiam audire a Viro Cl. vel a superstite saltem illius Minerva sciscitantem, cujusnam speciei, aut differentiæ sit *ferox iste humor atrabilaris*; an scilicet ex *Melancholia naturali putrefacta*, *& exusta*, an ex *flava bile torrefacta*, *& in cinerem redacta peogenitus*, postquam ei placuit per obsoleta hæc nomina, quasi per imaginaria quædam Veterum formidamina terrere ignarum vulgus. Ego vero, qui hujusmodi nomenclaturam retinui in Febribus, *Atrabilaribus* a me vocitatis, significatione licet longe diversa, ut scilicet solis Antiquiorum terminis me accommodarem, non rei, quemadmodum & terminis, & ipsi rei fictitiæ hic se accommodat Cl. Auctor; ego inquam, datis illi omnibus hisce commentis, sciscitarer potius quid intelligat, aut ab aliis velit intelligi per hæc, quæ in præsenti Paragrapho, & alibi scripsit idem Vir Cl. fateor enim, me ab hoc Labyrintho nescire tam facile memet ipsum extricare. Nimirum inquit ille, *In Temperamento Melancholico Chinam Chinam graviores, ac alibi noxas parere, quia humor atrabilaris* (qui pro causa Quartanæ Febris manifeste hic astruitur) *ferox est, nec tam facile ausculat remedio Febrifugo, licet ab initio primarius usus illius in Febribus Quartanis sibi famam, & nomen compararit: aut si paululum Febrem infringat, illa tamen non multo post ferocior caput exerit*.

Tot contradictiones propemodum quot syllabas continet hæc Viri Cl. brevis assertio. Primo namque per hanc aperte supponit ille cum Antiquis, ut annotavimus, fictitium humorem illum atrabilarem, in corpore universo prædominantem, esse Causam Quartanæ Febris. At §. 46. statuit omnino, secundum Ettmullerum, aliosque Recentiores, *Febres Intermittentes pendere a salso-acido Fermento existente intra ventriculum*. An forte intelligendus etiamnum per hoc Fermentum humor atrabilaris, aut melancholicus per vas breve a Liene ad Stomachum inverso motu transmissus? Nugæ, Somnia. Secundo clare asserit, Chinam Chinam noxas parere in casibus supra recensitis, eo quod *idem humor atrabilaris non facile ausculat remedio Febrifugo*, quasi Quartanæ Febres consuescant eludere actionem Peruviani Corticis; cum tamen sit vel ipsis Mulierculis notum, eas de more hujusmodi remedio perpetuo vinci, ac edomari. Septem ego Ægrotos (nec enim invisi plures) Quartana laborantes prægressa Hyeme felicissime curavi solius Corticis ope, quorum duos tantum Febris rursus corripuit, priusquam plane dimitteret, reliquis statim perfecte convalescentibus, robustis, ac pinguioribus redditis: quos inter peculiari mentione dignus est Co: Johannes Andreas Valentinus, e citrino, fere dixerim, Sceleto in carnosum paulo post, & bene coloratum Athletam conversus. Sed demus, humorem atrabilarem, qui pro causa Quartanæ hic habetur a Viro Cl., vere non ausculare remedio Febrifugo. An proinde dicetur ab eo noxam parere ipsum Febrifugum? Nonne §. 40., & 41. illi tribuit Auctor Cl. *facultatem figentem*, qua tot noxas ibidem inferre dicitur? Quam ergo noxam inferet, ubi humor, qui figi deberet, *eidem non ausculat*? Insuper si hoc ipsum *non ausculare Febrifugo* in bonis habetur §. 16., ubi tutior asseritur illius usus in Temperamentis, & Febribus biliosis, præcise per hoc, quod *biliosus humor non se patiatur adstringi vinculis ejusdem Febrifugi*, cur in malis habebitur, quod iisdem vinculis non se patiatur adstringi humor atrabilaris in Febribus atrabilaribus? Tertio tandem concludit Vir Cl., noxam graviorem inferri a Peruviano Cortice, quia *etiamsi paululum Febrem infringat*, *ea nihilominus non multo post ferocior caput exerat*. Ast si de *simplici* Febris reditu sit sermo, nonne ex §. 25. *Optandum esset*, *ut Febris in apertam flammam erumperet*, *postquam Æger ad aliquot dies silente Febre roboris remedii loco esset*? Et ex §. 27. nonne *Medici a China China eluduntur interdum*, *Febre amplius non redeunte*? Si vero sit sermo de reditu ipsius Febris, sed *fortiore*, velut de graviore noxa, nonne ex ipsa nuncupatoria Epistola lit. d. *Sæpe Medico in votis est Febrem repetere*, *sed fortiorem*, *ut tollantur noxæ*, *quas China China ob Febris extinctionem invexit*? Et §. 27. nuper citato, nonne *Rem feliciter cessisse annotavit*, *quibus Febris denuo caput erexit etiam ferocior*, *quam quibus Febris visa est prorsus extincta*, *& obliterata*, *seu parva subsecuta*? Infelix China China, quid tibi agendum, *sananti* & *non sananti* æque rejectæ, *redeuntibus*, & *non redeuntibus* Febribus iisque vel *levibus*, vel *ferocibus* æque proscriptæ?

(*b*) (*In Temperamento quoque pituitoso &c.*) Hic quoque loquendo de Temperamento pituitoso, Febres statim spurias in medium adducit Cl. Auctor, quasi ab humore *pituitoso*, & *crasso* pendentes, non vero a *Salso-acido Fermento Ventriculi*, ut ex professo autumat §. 46. Confundit pariter & hic, unumque, & eumdem efficit humorem in Temperamento prædominantem, & humorem Febres Intermittentes producentem; cuilibet nimirum Temperamento suam Febrim correspondentem assignans, & cuilibet Febri, Antiquorum more, suum humorem: quæ omnia jam sunt e Scholis exsibilata, & explosa. Hisce tenebris involutus, mirum profecto, quam clare introspiciat Causas physicas effectuum, quos nondum in rerum natura observavit quisquam, dum rationes omnium malorum assignat, quorum nulla in pituitosis Temperamentis, aut Febribus comperiunt alii, a China China illatorum. Sed audiamus, quæ probationis loco in sequentibus est allaturus.

(*c*) (*Longum post tempus &c.*) Longum post tempus obeunt & Pingues, & Macilenti, obeuntque China China curati, & non curati, Medicis utentes, & non utentes. Fieri vero

to *Cachecticos ex usu hujusce Febrifugi* eosdem *Præpingues*, *& corpulentos homines*, mihi certe non observatum; potius enim oppositum compertum habui. Et ne videar gratis refellere quod plane gratis asseritur, vere præpingues, ac corpulentos homines, tam Mares, quam Fœminas, plurimis retro annis China China curatos, curatasve, *cum facili restitutione ad priorem sanitatis statum*, & in hanc usque diem inculpata valetudine utentes, vide Lector in Therapeutice mea pag. 79. hist. 6. pag. 80. historia 9. pag. 186. historia 14. pag. 191. historia 3. pag. 193. historia 5. pag. 195. historia 7. pag. 196. historia 9. pag. 207. hist. 1. &c. Adde recens curatos ope Corticis, & quidem de Vita quam maxime periclitantes (numerum enim pinguium Hominum ex vulgaribus Intermittentibus feliciſſime sanatorum quis meminit?) corpulentos, ac ætate provectos, D. D. Johannem Baptistam de Carandinis, Paulum Æmilium de Bignardis, & Antonium de Zanellis, Viros huic Urbi plurimis nominibus notos: quos omnes, ut & alios supra recensitos, ferme quotidie sanos, ac robustos intueor; potestque intueri, & audire quilibet alius, cui grave non sit solutionem oppositionis Viri Cl. ex viva illorum voce repetere. Quod si eos, qui maturo jam Fato decesserunt e vivis, memorare liceret, pinguiſſimus certe omnium hujus Urbis erat Æger pag. 86. historia 18. descriptus, annoque 1678. (curante illum Præceptore meo colendæ memoriæ) per accidens China China oblata servatus: pinguisque pariter, ac corpulenta erat Ægra octogenaria pag. 210. historia 4. relata. Sed hos, aliosque omnes, etsi vel longævum simpliciter, vel diutinum ab epota China China vitæ stadium emensos, *tandem longum post tempus obituros*, jam divinavit Cl. Auctor.

(*d*) (*Licet aliæ &c.*) Quicumque dicantur esse *præpingues* isti *homines* innominati (quorum nempe saltem nomen a Viro Cl. indicatum optaſſem, quemadmodum nomina simul & historias Sanatorum ipse indicavi, tum in Therapeut., tum in hisce Responsionibus meis) quicumque inquam esse dicantur imaginarii isti Ægrotantes, indefinita tantum, & cuique arbitraria hic enuntiatione prolati, qui *ex usu hujus febrifugi sensim cachectici facti, longum post tempus obierint*, posito quod illius infortunii *aliæ, ut inquit, culparentur Causæ*, unde habet Cl. Auctor, certe culpandam fuiſſe *longum* illud *post tempus* Chinam Chinam, minime vero causas easdem forsitan evidentes? Si ab ingurgitatione fructuum horariorum succedat Diarrhæa, num culpandum potius, quam fructus recens comesti, epotum ter, aut quater ante biennium, vel triennium Cocolate? Ita & qui moritur *longo* post Chinam Chinam assumptam *tempore*, a iis licet existentibus proximis interitus causis, anne ob eam olim cum juvamine aſſumptam mortuus dicendus erit, quasi hoc Pharmacum sit Pomum Adami, quo cæteroqui non deglutito homines sint æviterni?

§. XV.

(*a*) NOn *paucos* hic memorare poſſem Mutinæ mihi observatos; in quibus hanc principalem causam credidi extinctam fuiſſe intempestive febrem; (*b*) *verum noxa* hujus Febrifugi tanto perniciosior est, quanto occultior, cum enim ægri ab illius usu, non autem Naturæ beneficio evaluerint, si postea post aliquod tempus in morbos recidant, creditur a Medicis ab aliis causis prognatum morbum.

(*a*) (*Non paucos &c.*) NOn paucos Mutinæ sibi observatos, quos memorare poſſet, non memorat Vir Cl., & quidem consulte, nam quos alicubi memorat, non raro illum juviſſet subticuiſſe, ut in decursu videbimus. Quod si nomina supprimat, eo quod fuerint ab ipso *potionati*, tunc forsan cum *Chinam Chinam habuit in magno pretio*, ut supra §. 3., *affectuque suo in eam nimis effuse ferebatur*, ut infra §. 18., sintque idcirco de eorum numero, pro quorum curatione *illum pœnituerit, hoc remedio se usum fuiſſe*, ut §. 27., sciat, Chinam Chinam fuiſſe insontem, & suo munere bene functam, dum Febrem sustulit; ipsum autem erraſſe in præscriptione, si malorum *hanc principalem causam credidit, extinctam fuiſſe intempestive Febrem*; quod idem est ac dicere, oblatam fuiſſe *intempestive* Chinam Chinam. Sed hoc perperam patratum quis negat? His non obstantibus, ego Febrifugum hoc a Barbitonsoribus, Pharmacopolis, imo & Medicis haud multum circumspectis, non semel minus opportune (ut mihi tunc visum) sine ulla, neque tum, neque mox suborta noxa, oblatum novi; cum videlicet Fermentum Febrile, utut præmature forsitan, & ut ita dicam in statu suæ cruditatis a Febrifugo absorptum, subinde tamen potuerit expelli, aut discuti, priusquam rursus

exal.

exaltaretur: quemadmodum probabiliter, & quidem facilius; vel expellitur, vel discutitur, vel perfecte subigitur, cum tempestive offertur idem Remedium. Nihilominus illud ego semper inopportune saltem usurpatum suspicor, idque ipsum in Opere meo profero ubique; quotiescumque vel vitæ imminens, certumque periculum non adsit, ut in Febribus *Intermittentibus Perniciosis*, vel probabilissimum, ut in *Subcontinuis Malignantibus*, vel denique nisi corruptivæ naturæ indicia certa sint in *Vulgaribus Intermittentibus*, quas utplurimum, nisi valde diuturnæ fuerint, pro *Depurativis* habeo, vel tales nonnumquam evasuras spero. Quo ad hanc ergo intempestivam Febris extinctionem, ne actum agam, me refero ad ea, quæ supra dixi in Animadversionibus ad Epistolam Nuncupatoriam, lit. d. & in Responsionibus ad §. 1. pariter lit. d. & alibi.

(*b*) (*Verum noxa &c.*) Noxa hujus Febrifugi, iterum repeto, nulla est; ex se enim Febrem submovet, quod ex se pariter bonum. Si malum aliquod nonnumquam sit subsecutum (quod non repugnat (ob tempus inopportunum, quo Febris *præmature* suppressa fuerit, expectanda erat opportunitas oblationis, nullaque fuisset noxa Febrifugi, quamvis eadem fuisset illius actio in corpus Ægrotantis. Sed jam æquivocatio isthæc pluries sublata, eo turpior est, quo patentior, & crebrior. Cum vero ex istiusmodi æquivocationis repetito abusu gratis omnino affigatur Chinæ Chinæ beneficæ qualitas quædam *pernicialis*, ratione cujus in contextu imputatur illi quilibet *novus morbus ab aliis causis*, *longe postquam ejus beneficio Ægri evaluerint*, *prognatus*: adeoque cum a Cl. Auctore sustineatur mordicus, cavendum esse ab eadem China China, statim licet juvante, quippe tractu temporis nocitura; æque gratis quis posset asserere, tum quod Salsæ parillæ V. G. insit *occulta noxa*, qua homini in Febrem, aliumve morbum delapso, detrimentum attulerit, postquam hic *ab illius usu*, *non autem Naturæ beneficio evaluerit* a Lue Celtica; tum quod veneno cuipiam vis insit balsamica, postquam eo per sua Antidota tempestive debellato, prosperam nonnemo valetudinem fuerit subinde sortitus. Ut ego ad Chinam Chinam redeam: *Probe est*, dicam, *materia*, *si probus illam adhibeat Artifex*.

§. XVI.

(*a*) IN *temperamento bilioso* securior forsan Peruviani Febrifugi usus, bilis enim humor subtilis, & facilis motus, non tam arctis vinculis adstringi se patitur, ut propriis viribus se non expediat. (*b*) *Tempus quoque*, regiones, & annorum constitutiones observandæ; æstivo tempore felicius, seu minori damno exhibetur hoc remedium, & sub finem Autumni, hyemali parum fausto successu, per totam enim hyemem fatigantur ægri, nec nisi ad primum veris accessum liberantur. Hoc idem evenit in regionibus humidis, ubi aer crassus, & humidus, magis, quam in siccis quæ puriori aere gaudent, quales sunt Civitates Montibus proximæ, sive Montanæ.

(*a*) (*In Temperamento &c.*) REditum facimus ad consuetas contradictiones, seu potius ab iisdem numquam recedimus. *In temperamento bilioso securior reputatur* a Cl. Auctore *Peruviani Febrifugi usus*, *quia bilis ab eo non tam arctis vinculis adstringi se patitur*, *ut propriis viribus se non expediat*. Hic ergo bilis supponitur Causa Febris alicujus Intermittentis, puta Tertianæ, cum tamen §. 46. hujusmodi opinio ab eo rejiciatur his verbis *Neque novum Intermittentes Febres Æstate pervagantes pendere a Salso acido Fermento*, *licet utplurimum opinio sit*, *a luxuriante bile progigni*. Sed pergamus. Cur quæso modo tutum est, quod humor biliosus *non sinat se adstringi vinculis Chinæ Chinæ*, si noxium nuper erat §. 14. quod iisdem vinculis se adstringi non sineret, seu quod hujusmodi *Febrifugo non auscultaret* humor Atrabilaris? Forsan quia bonum est, flavam bilem non figi, Febrimque ab ea pendentem minime infringi? At malum erat, interque *noxas Corticis graviores* numerabatur, non figi bilem atram, nec infringi Febrem ab ea pendentem. An denique tutius est modo, *ut propriis viribus se expediat* febrilis humor, quia ex §. 25. & 27. *optandus est remedii loco reditus Febris* a China China fugatæ; imo reditus Febris *fortioris*, ac *ferocioris*, ut ex eodem §. 27. & ex ipsa nuncupatoria Epistola? At nulla major noxa recensetur §. 14. a Peruviano Cortice illata, quam quod Febris paululum enervata, aut ad aliquod tempus depulsa, *denuo ferocior exerat*

caput. Quidnam igitur inter hæc omnia bonum est, quidnam malum? Certe tota hæc Dissertatio nonnisi acervus contradictionum videtur.

(*b*) (*Tempus quoque &c.*). Expectabam hoc insuper, ut scilicet dilucidaretur a Viro Cl. an tutius sit exhibere Peruvianum Corticem crescente, an decrescente Luna, die Martis, an die Veneris &c. Sed non vacat amplius minutiora hæc, futilia, & vana singillatim persequi. Et quoniam adversus auctoritatem illius haud satis videntur posse experimenta mea, meæque ratiunculæ, illam demum pro me refellat, deleatque æqualis auctoritas. Ex ipso itaque tandem Bove lora sumamus. Idem nempe Vir. Cl. una Periodo sua sibi responsum faciat: penseque prolixiores, quæ occurrerent animadversiones, repetita quidem, sed pressior illius confessio, tum paulo supra, tum in notæ jam *Collationis* textibus etiam allata litteris E. F. G. videlicet. *Peruvianus Cortex nobis a divina beneficentia munus concessum, in qualibet Regione, quocumque anni tempore, ætate, sexu, temperamento, Febres saltem recurrentes, atque intervallatas fugat, & exterminat*. Ita ante sexennium Cl. Ramazzinus

Ipse sibi Judex, & Reus ipse sibi.

§ XVII.

CUriosum porro est quod in Constitutionibus meis Mutinensibus annotavi, nam cum anno 1690. in austrina, & pluviosa tempestate a veris principio per totam æstatem campestris regio infra Mutinam Padum versus aquis exundaret, quam ob causam pessum ivere fruges cujuscumque generis, Rustici fere omnes eodem tempore ex tertianis febribus intermittentibus decumbebant, observatum est in illis, quibus fuit administrata China China, infeliciter cessisse illius usum, tardius enim convaluere, quam ii qui soli Naturæ negotio commisso multo citius ad Agrorum culturam rediere; sequenti vero anno vagante urbana Epidemia tertianarum febrium in constitutione valde sicca, & æstate præfervida Cortex Peruvianus in usum adhibitus, honorem, & famam, quam priori anno amiserat, visus est recuperasse.

(*Curiosum porro &c.*) HUic Paragrapho, partim pro usu Chinæ Chinæ, partim pro illius omissione militanti, non aliud reponam, nisi quod Autumnali tempestate anni 1714. nuper elapsi, inter omnes, quas meminerim, summe pluviosa, vixque integram ob id seminum, segetumve sationem permittente, æque felicem, & æque certum illius usum comperi (eam siquidem ad multiplicis generis Febres sæpius præscripsi) ac quavis sicca, & suda tempestate. Quod si in *Rusticis* anno 1690. observavit oppositum Cl. Auctor; me vel tunc hujusmodi diversitatem saltem in *Civibus*, non observasse sum conscius: quemadmodum plura alia, quæ de Constitutionibus eorum temporum ipse conscripsit, haud semper cohæsisse memini observationibus meis, etsi præ multitudine Ægrotantium, quos invisebam quotidie (*Urbi nota loquor*) longe major mihi, quam illi obtigerit opportunitas dispiciendi, quæ generaliter, quæ peculiariter in iis morbis acciderent. Profecto hujusce Febrifugi actionem semper ego uniformem deprehendi; efficacem scilicet semper in iis omnibus febribus, in quibus revera convenit; in iis, in quibus non convenit, semper inefficacem. Qui propterea nullos unquam Medicos audire consuevi dicentes - *Hoc anno longe melius, ac prægressis purgat Senna, aperit Chalybs, Alchermes roborat, attenuat Salsa*, rideo quoties eorum nonnullos audio identidem exclamantes, *Vere hoc anno mirabilis est Peruvianus Cortex, proficuusque longe magis, ac annis elapsis*; hujusmodi enim assertio, ex observata forsitan illis eventus diversitate procedens, infirmam, & cæspitantem eorum praxim accusat; quippe quæ ex eo solum oritur, quod cum satis non distinguant ab invicem febres Cortice curabiles ab aliis Cortice non curabilibus, aliquam tamen vicissim similitudinem allucinationum Matrem habentibus; quotiescumque regnant universaliter febres Cortici suapte natura obsequentes, alius vero generis ferme nullæ, in earum medelam uno Cortice indiscriminatim adhibito fortuito impingunt, & remedium eo anno *Mirabile* prædicant, quoties vero diversæ intrinsecus inter se se febres vagantur, aliquam licet symboleitatem primo aspectu præ se ferentes, easque omnes sine delectu curare satagunt eodem Febrifugo, res male cadit, & Chinam Chinam eo anno ut *Maleficam*, vel saltem sæpius *Inutilem*, summa quidem injuria, criminantur: haud secus ac olim Vetula cæcutiens fortuito casum passa, suæ domus, non sui visus obscuritatem execrabatur.

Ob-

§. XVIII.

OBservationes istæ quas memoravi, (a) *multorum annorum* sunt fructus, & longævitatis a Divina Beneficentia mihi concessæ; hæ affectum, quo a principio in Peruvianum Corticem nimis effuse ferebar, paulatim attemperarunt, & varium, ac suspensum in hujus remedii administratione reddidere: summatim igitur hoc Febrifugi genus apud me tanti non est pro febribus intermittentibus curandis, (b) *ut Medicina* æque bene hoc præsidii genere carere non posset, (c) *& Veterum Febrifugis*, quæ si non tam cito, tutius tamen operantur, febrium causam extenuando, (d) *& sensim exantlando*, non posset esse contenta, (e) *qui veteri utuntur vino sapientes puto*, ajebat Plautus in Casina.

(a) (*Multorum annorum &c.*) QUot annorum sint fructus singillatim quatuor opiniones alterne oppositæ, quæ Cl. Auctorem *varium*, ac inconstantem *reddidere in administratione Peruviani Corticis*, ostendit supputatio a me facta §. 3. ex qua infertur aperte, confusam hanc, & indigestam observationum Chinæ Chinæ infensarum reminiscentiam (nullas enim, aut fere nullas recentes tam brevi, sibique tam inopportuno tempore potuit ille instituere) initium sumpsisse ab editione Tractatus mei, paucorumque proinde mensium sobolem plane abortivam fuisse. Etenim si anno 1712. de Contagiosa agens ille Boum Epidemia argumentum ipsum meum ex præmissa ejusdem Tractatus Synopsi mea elucescens, sibi ferme adoptavit, ut patet ex Textu *in Collatione* transcripto lit. H. edito autem immediate post a me anno eodem 1712. ipso Tractatu, tam repente sententiam mutavit, ut subsequente statim anno 1713. Dissertationem hanc Criticam e diametro oppositam scripserit (quod deducitur ex Paragrapho 47. obitum Comitis Torricini; qui eo ipso tempore contigit, connotante, quamvis in annum 1714. protracta fuerit ejusdem Dissertationis editio) satis constat, fallacium hujusmodi observationum reminiscentiam paucorum tantummodo mensium, non *multorum annorum fructum* extitisse, obliterata illico penitus, vel saltem neglecta favorabilium omnium, quæ antea scripserat, memoria. Nisi hanc Camarinam movisset Vir Cl. neque ego in damna illius movissem fortassis. *Suo igitur ipsius indicio periit sorex*.

(b) (*Ut Medicina &c.*) Medicina olim carens hoc præsidii genere, Tertianas Perniciosas, atque lethales a Mercato descriptas non sanabat, quamvis innumera tentaret remedia: hodie felicissime sanat, etiam rebus in præceps ruentibus; sitque testis Urbs Mutinensis tota. Æque bene ergo hoc præsidii genere Medicina carere non posset. Sed asserta mea Cl. Auctori nequaquam probantur: etenim inquit ille infra §. 33. *Antequam Chinæ Chinæ nomen innotesceret, hujusmodi portenta visebantur, ut in incerto esset, num Medicamentorum, an Fortunæ beneficio Ægri convaluissent*. Probata igitur erunt mihi asserta illius; eaque præsertim, quæ in Tertia Oratione Jatrici Argumenti prostant a pag 101. usque ad 105. quorum plurima transcripta cum sint in *Collatione* Textuum illius Chinæ Chinæ favorabilium, præsertim litera C. litera I. & literis K. L. M. idcirco ad evitandam prolixitatem ea hic omittere satius duxi, atque illuc Lectorem relegare.

Hunc tamen insuper rogatum vellim, ut Textum appositum novissime, tum §. 5. tum in fine §. 11. rursus adire non renuat, ubi ait Vir Cl. *E singulari hujus remedii præstantia, id beneficii fuimus assecuti &c.* Ex his enim omnibus conjiciet, illum nova, quæ hodie cernimus Medicinæ incrementa, novosque progressus in explorandis Febrium, præsertim Intermittentium Causis, & instituenda meliori earum curatione, uni inventioni auspicatissimæ Peruviani Corticis adscripsisse: & quasi eo reperto multa quidem, sed non adhuc omnia expleta sint Medicinæ vota, simile aliud insuper remedium ad Febres Continuas, pro ejusdem Medicinæ complemento, a Numinibus implorantem videbit. Quibus equidem tam manifeste, ac per extensum ab eodem prolatis, decernet facile quilibet cohærenter, *Hoc Febrifugi genus apud ipsum potius tanti fuisse pro Febribus Intermittentibus curandis, ut Medicina æque bene hoc præsidii genere carere non posset*. Ast reponet ille fortassis, tunc istud Febrifugum, anno videlicet 1708. apud ipsum tanti fuisse: modo *tanti non esse*. Videamus ergo quanti saltem apud eum etiamnum sit. Asserit ille §. 48. hujusce nuperæ Dissertationis, *admittendum, & laudandum esse Chinæ Chinæ usum, ad obtinendum aliquod intervallum pro virium reparatione*: asserit §. 22. *Corticem Peruvianum in Febribus Intermittentibus revera aliquid posse, quia paroxysmos sistit per aliquot dies, atque interdum etiam omnino, ut amplius non redeant*: asseruitque supra §. 4., *Admiran-*

mirandum esse, quomodo ad exiguum pulvisculum Peruviani Corticis, quomodocunque exhibitum, Febris Periodica furor conquiescat, interdum etiam extinguatur; quod de quocunque alio remedio pharmaceutico non tam facile observatur, quod sciat. Hæc sunt effata Cl. Auctoris anni 1714. quæ in hac ipsa Critica illius Dissertatione leguntur. Quomodo ergo Medicina, quæ, ipso fatente, tot habet ab hoc uno Febrifugo, & quæ *nullum aliud habet remedium pharmaceuticum, de quo quid simile observetur, quod sciat*, æque bene hoc præsidii genere carere posset?

(*c*) (*Et Veterum Febrifugis &c.*) De Peruviano Cortice, quem modo Veterum Febrifugis postponit immerito, sic olim exclamavit Cl. Ramazzinus, ut in *Collatione* Textuum lit. D. *Quot seculis desudarunt Artis Primores, ut Febrifugum aliquod reperirent, aut arte conflarent? Modo a Peruviana Regione Cortex ad nos defertur divinum plane remedium ad male natam Febrium sobolem exterminandam*. Eundem Corticem alias appellavit ille, ut in citata Collatione lit. B, *Antipyreticorum omnium quotquot excogitavit Antiquitas, & Chymicorum solertia conflavit, facile Principem*. Tandemque de eodem cum Veterum Febrifugis comparato hæc protulit, ut in eadem Collatione lit. E. F. G. *Quamdiu a peritioribus Artis Magistris insudatum est ad Febrifugum aliquod conflandum, ex triplici Regno materia petita? At omnes hactenus illorum labores frustrante diligentia in irritum cessere, & si aliquod Antipyreticum in illorum monumentis extat, nonnisi sub Grypho descriptum legitur: ut Delio Natatore opus sit, si Mens Auctoris sincera habenda sit. Solus Peruvianus Cortex &c.* Hujuscemodi ergo Febrifugis diu, sed frustra quæsitis a Peritiorum, Antiquiorumque Magistrorum Artis industria, sine Peruviano Cortice, *Solus*, ipso docente, Febres fugare, & exterminare perhibetur, *Medicina posset esse contenta?* Illis, illis ergo in Chinæ Chinæ dedecus oportebat curare Puellas Patavinas §. 9. ab Auctore visas, nec tamen sanatas, Nobilemque Virginem ab eodem pariter §. 26 infra descriptam, solique tempori, & domui paternæ medicatrici commissam.

(*d*) (*Et sensim Exantlando &c.*) Profecto *sensim*: & adeo sensim; ut ad biennium sæpius protrahatur in Quartanis ista *Causæ* febrilis extenuatio, Veterum Febrifugis, quæcunque in usum revocata fuerint, facile adscripta a Cl. Auctore, tanta quidem fiducia, ac si *recens ab Academia venerit*, praximque medicam nunquam exercuerit. Contra, non raro *valere jussis* illiusmodi *Febrifugis*, ubi simul quis renuat uti Peruviano Cortice, intra quatuor, plus minus, menses solet contingere plurium Quartanarum spontanea solutio. Saltem *unum* ex tot Veterum Antipyreticis, cui magis fidat; indicasset Cl. Auctor, ut facto experimento, & asserti tam utilis veritate detecta, *tutius* istiusmodi Remedium, China China seposita, totius ulnis possemus amplecti, *Sed isthæc* (ut infra ipsemet inquit) *apud mulieres, & imperitam plebeculam locum habent, non apud eos, qui sapiunt*.

(*e*) *Qui veteri &c.* Sapienter admodum in commendationem Febrifugorum a Veteribus usurpatorum, subdit Cl. Auctor effatum Plauti — *Qui veteri utuntur Vino, sapienter puto*. Desideratur tantummodo commentarium, quod in Orat. Jatr. Argum. pag. 183. huic ipsi Textui addendum censuit idem Cl. Ramazzinus, quod sic habet. — *Qui veteri vino utuntur Sapientes puto, ajebat Comicus; recte quidem, nisi tamen Vinum in vappam, seu acorem transierit. Non minus tamen sapientes judicandi, qui recenti utuntur Vino, si defœcatum fuerit; hoc enim Vini genus plus nutrit multoque plus spiritus ab eo elicitur*. Ita ille. In hisce terminis tam bene quadrat casui nostro collatione facta vappescentium, ac mucidorum Febrifugorum Antiquitatis cum recenti, & vivifico Peruviano Febrifugo, expositio Cl. Auctoris, ut volupe mihi sit, absque ulla hæsitantia eidem subscribere.

§. XIX.

Equidem *si damni dati*, & collati beneficii a Chinæ usu ineatur ratio, non tam facile crediderim, ut ab æquis judicibus illa possit absolvi a crimine objecto, magis damnosam illam esse, quam utilem, seu num liceat de Peruviano Cortice proferre, quod de Ottone scripsit Tacitus *tantundem apud posteros meruit bonæ famæ, quantum male*.

(*Equidem si damni dati &c.*) OMne damnum, quod China Chinæ possit inferre (si quod potest inferre) eo solum nomine inferre valet, quod est vere Febrifuga. Nisi ea talis esset, neque esset in potestate imperiti Medici Febrem sistere, *ubi*, vel *quando* non convenit; Hoc est damnum unicum, quod ab usu illius, intempestivo tamen, queat forsitan procedere. Contra, ab usu recto quot bene-

beneficia prodeant, satis patet vel ex uno Tractatu meo, & ex adductis ibidem historiis. Si ergo *damni dati, & collati beneficii* ineatur justa ratio, *ab æquis Judicibus* facile crediderim posse decerni, *minime damnosam illam esse*, *sed utilem*. Quod si ratio ineatur laudum, & probrorum, quæ a Viro Cl. ea retulit, tunc vere crediderim, licere de ipsa proferre, quod ex uno tantum defuncti Auctoris versatili calamo (quandoquidem velit ei Posteritas fidere) *tantundem bonæ famæ apud Posteros ea meruit, quantum malæ*. Ita nimirum nobismetipsis haud satis faventes

Cædimus, inque vicem præbemus crura sagittis, Pers. Sat. 4.

§. XX.

Possem funestos casus referre non paucos, quos observavi toto eo tempore, quo Mutinæ Medicinam feci, sed prolixior essem, & Epistolæ leges transgrederer: unicum tantum in Viro insigni satis noto referam, dum casus, qui in gente vulgari contingunt sine rumore terra obtegit. Comes Joannes Carolus Morandi Placentinus, olim Serenissimo Principi Cæsari Estensi Eques percarus, media æstate simplici quartana correptus est, cui Medicus magnus Peruviani Corticis Fautor, facta ut puto levi aliqua purgatione, seu etiam V. S. Chinam Chinam ad plures dies pro more suo præscripsit, ast Eques ille contumaciori febre facta in pejus ruere semper cæpit, donec appetente hyeme hydrops ascites factus Placentiam asportari voluit, ut in Majorum sepulchro tumularetur.

(*Possem funestos Casus &c.*) Magnam potius esse dixerim Cl. Auctori penuriam funestorum casuum, quos possit obtrudere, si quem primo loco producit, a septem retro lustris cogitur emendicare. Verum nec rem plane tangit acu, neque me imparatum invadit; sed strenue jam præmunitum. Atque hinc dignoscat quilibet, me *ingenue bona, & mala exposuisse* in Tractatu meo, non encomia tantum, laudesque Chinæ Chinæ profusas, *qualis mos est eorum, qui de aliquo novo medicamento Tractatus integros edunt*, ut acute notavit §. 7. Cl. Auctor. Hunc igitur eundem Casum vide Lector in Therapeutice mea, pro animi mei candore primo tantum obiter indigitatum in quadam parenthesi pag. 3. dein expositum quidem breviter, sed ad trutinam longiusculae expensum a pag. 83. ad pag. 85. suppresso licet Ægrotantis nomine: atque ob id solum suppresso, ne viderer in infausti eventus discrimen vel e me trahere, præter Experientissimum *Frassonum* Præceptorem meum, qui primo solus curæ adfuit, & ab Obrectatoribus suis ob id male audiit, ipsum quoque superaccitum eidem curationi Cl. Ramazzinum, cujus propterea mentionem facere opus erat. Neque enim satis meminetam, quemadmodum neque modo satis sum memor, an Vir iste Cl. qui tunc *Chinam Chinam habebat in magno pretio, & affectu suo nimis effuse in illam ferebatur*, ante oblationem Peruviani Corticis, an solummodo post oblationem curationi a Præceptore meo susceptæ superveneris; atque ideo an calculum suum pro administratione Febrifugi hujus addiderit necne. Discrepat tamen in nonnullis a mea; in aliis manca est historia a Cl. Auctore laconice nimis expressa; quam ideo nonnihil fusiorem, usque tamen sinceram, apud me videre est loco citato his verbis. *Meus itaque colendæ semper memoriæ Præceptor Frassonus Nobili cuidam Viro* (fuit is idem Comes Jo. Carolus Morandus, de quo hic Cl. Auctor, etsi nomen illius tunc retinuerim) *Quartana Febre per mensem circiter detento, & supra modum vexato cum notabili anhelitus difficultate, atque œdematoso pedum tumore ante Febrem exortis, & cum ea in dies crescentibus, Chinam Chinam exhibuit, & Febrem sustulit. Post aliquot alios successive dies tumor œdematosus, suapte natura in incrementum pronus, major est factus, ad tibias, & crura sensim procedens, ventre non immuni. Atque ita, increbrescente anhelitus difficultate, intra paucos tandem menses, a serosa colluvie universaliter obrutus Æger, fato cessit, Hydropicus Abdominis simul, & Pectoris.*

Hæc cum ita vere se habuerint, minime consonat veritati, quod Febris ab epota China China *facta fuerit contumacior*; ut asserit Vir Cl. sicut nec idem veritati pariter consonat, quod Frassonus *ad plures dies* ipsam Chinam Chinam præscripserit. Præscripsit ille quidem *pro more suo*; sed mos illius, omniumque tunc Medicorum erat præscribere ad Drachmas duas, & semel tantum *juxta Methodum* etiam *sanioris ætatis* Cl. Ramazzini.

tini. Quod si Febris, ut subdit ille, *facta fuit inde contumacior* cum Medici tunc solum *eludantur, quando ea non redit, sed tacite corpus depascitur*, ut §. 27. imo cum *res felicius cedat* §. eodem, *quando illa caput erigit etiam ferocior*, quomodo hinc modo colligit Vir Cl. Chinam Chinam obfuisse, & Hydropem asciviſſe, si Febris ex ejus effato nequaquam abiit, sed *contumacior evasit*? Prodeat tamen iterum e latebris in apertum Veritas. China China *semel* tantum ad Drachmas duas propinata fuit, & Febris recessit; sed Hydrops antea genitus incrementum, quod eo etiam Febrifugo minime epoto suscepisset, æque suscepit. Rediit quidem pro more post nonnullas hebdomadas paroxysmis levioribus, uno tantum Corticis haustu depulsa Febris; sed nulla fere amplius habita est illius ratio: quandoquidem conatus omnes ad se trahebat Hydrops usque succrescens, dum tractu temporis in lentiorem symptomaticam Febriculam sensim conversa, paulatim obliterabatur Quartana.

Hæc est germana facti series: & prætérquamquod vivit adhuc in luctu Comitissa defuncti Viri tunc Conjux, omnium facile memor, ipse nequeo non meminisse qui eidem Comiti Johanni Carolo Placentiam proficiscenti, *ut in Majorum Sepulcro*, cum obiret, *tumularetur*, de mandato ipsius Præceptoris adstiti, Medicinæ sacris vix initiatus, circa annum videlicet 1698. Causæ morbi procatarticæ, quas brevitatis gratia ibidem subticui, modo vero cogor innuere, fuerunt labores insueti, & incommoda lata præsertim Liburni; ut Principi, cui famulabatur, morem gereret, non semel sub dio pernoctans in ipso Portu nebulis confertissimis obsitus; interdiu vero ferme assidue, ac violenter equitans ad plures dies per juga, & montes; tam in profectione, quam in reditu. Quæ quidem omnia omnino præter consuetudinem perpessus, cœpit paulo post lumbis dolere, imminuto sensim lotio, domi hærere, pallere, sibi gravis fieri, subtumidusque, & anhelosus nonnihil ad quemcunque motum evadere, ac mox Febre Quartana corripi, succedentibus postmodum iis omnibus, quæ supra retuli, transcripsique ex Therapeutice mea; ut inde cuique pateat, Casum hunc unicum minus favorabilem, lapsu annorum vel tunc plusquam triginta mihi observatum, ac quodammodo pro suspecto habitum, fideliter manifestasse. Et quamvis pro Frassono curante tot, tantique ponderis militarent rationes (quas fusius ibidem sum persecutus) ut ob illas Practici eximii Placentini, *Eques Moraggius*, & *Stanislaus Homatus*, quibus Ægrum tradidi gravissime habentem, ipsum Præceptorem meum omni culpa vacare pro sua ingenuitate asseruerint; eum nihilominus ego severior, ac forsan minus æquus Judex, in ipso Tractatu meo ab omni suspicione parum cautæ oblationis remedii, solam Febrim, non Hydropem præortum mulctare valentis, nequaquam absolvi.

Interim tamen Lectorem enixe rogatum volo, ut dempto sibi, mihique repetitionis tædio, examen integrum hujusce casus videat in fonte, paginis supra citatis Therapeutices meæ: ubi quando Hydrops China China curari possit, si nempe a Febribus pendeat, & quando non possit, si nempe Febres ipsas præcedat: crebris tum experimentis tum Scriptorum expertorum auctoritatibus, statutum reperiet, planeque discussas intuebitur nebulas omnes, quæ hinc Peruviani Corticis usui cavillosus quispiam vel tunc studuisset offundere: tandemque noscet, me, his non obstantibus, de Febrifugi administratione haud satis fortasse cauta, ipsum quadantenus Præceptorem meum (æque audacter quidem ac sincere) notasse. Sed hoc idem si detur etiam Cl. Auctori; quid contra Remedium, cum tempestive, atque ubi prodesse debet, non ubi nequit, offertur? Verum rancescunt hæc a Viro Cl. nunc allata, imo dixerim, putent, quippe extincti jamdudum Frassoni Manibus, prout ab Opponente appinguntur, heu nimis infensa.

§. XXI.

HUjusmodi exemplum in quartana intermittente, multaque alia postmodum mihi observata in febribus periodicis, in quibus continuatus Febrifugi usus obstructiones & cachexias invexit, ut ægri cum sanitate in gratiam nunquam redierint, ac tandem hydropici objerint, ut postremo contigit Domino Comiti Marsiano, alia inquam exempla cautiorem me fecere in præscribendo hoc Febrifugo, licet febres essent de genere intermittentium.

(*Hujusmodi &c.*) CL. Auctor suadere contendens, *continuatum Febrifugi usum obstructiones, & Cachexias invehere, ac tandem Hydropem, & mortem*, exemplum insigne *inter multa*, ut inquit, *alia* selectum (quæ tamen minime indi.

indigitat) in medium proferre satagit, quasi per transennam memoria recolens obitum Generosi Viri D. Comitis Ludovici de Marsciano, anno 1703. Bononiæ vita functi; post septennium tamen (quod ille subticet) integræ valetudinis ab epota China China, quam D. Davinius anno 1696. curationi adstans, ad vota soliciti Ægrotantis proposuit pro curatione Quartanæ Febris, qua tunc tenebatur Nob. ille Patiens, D. tandem Ramazzino, meque ipso, cunctanter quidem ante, facilius vero post rem discussam, eo casu remedium admittentibus. Hanc quoque historiam nominatim expressam, atque descriptam videsis Lector in Therapeutice mea pag. 82. histor. 13. sciasque illam non ibi relatam, ut simplicis Quartanæ curationem China China absolutam, velut quid Cedro dignum, promulgarem; puduisset enim trivialia hæc pro magnificis venditare: sed ut Lienis intumescentiam (quæ nobis curantibus negotium facessebat non leve) a Quartana prognatam, ope vero Corticis una cum Quartana ipsa deletam, male credulorum oculis subiicere, fassus hac in re nonnullam quoque hæsitantiam meam; quamvis in Sententiam Cl. curantis Viri, D. scilicet Davinii, qui votis Ægri enixe instantis annuerat omnium facillime, revera descenderim. Ad calcem historiæ, quasi futuræ cavillationis extitissem præsagus, hæc quoque reperies, quæ placuit tunc subdere seriorem ejusdem Ægrotantis obitum connotantia, si quando & hunc in crimen Corticis quisquam vertere non erubuisset. Sunt hæc præcisa verba pag. 83. meæ Therapeutices exarata -- *Nisi forte morosus quispiam recidivam morbi illius* (videlicet Quartanæ China China curatæ) *appellare velit lethalem ejusdem ægritudinem; post septennium a causa evidenti productam, Febrim videlicet acutam, ex suppressa cutanea quadam habituali affectione oriundam, & intra 14. dies per abscessum ad annum imperfecte judicatam: quo demum abscessu prius in Gangrænam converso, mox difficulter curato, translatoque interim Ægro in aerem palustrem, Febris erratica subsecuta est, qua tractu temporis Lienis tumorem ascivit, dein Icterum, mox Hydropem, & mortem.* His adde modo, radicem omnium malorum vere fuisse suppressionem, nedum cutaneæ cujusdam affectionis habitualis, ut supra, sed & antiquæ simul *Fistulæ* ad annum (quod tunc subticui, quippe quod paucis notum) unde profundioris postea, altiorisve abscessus origo cum Febre acuta, inde Gangræna, & partium imi ventris intimiorum, ac connexarum labes, Hydrops denique, & mors. Ita sensit distincte inter cæteros Vir Cl. D. Paulus Piela in Consultatione postrema, quam cum plurimis aliis celeberrimi Bononiensis Archilycei Viris illustribus, de mandato Serenissimi Ducis ibidem habuimus D. Davinius, & ego. Atque hinc sane petenda Causa obitus Viri Generosi, non ex Peruviano Cortice ante tot annos epoto. Certe tot Medici insignes ex inclyto illo Athenæo, qui ad longum tempus curæ illius Equitis adstitere, quibusque universa prægressorum morborum series apprime innotuerat, quicquam mali a China China progenitum, ne per somnium unquam sunt suspicati. Vivit unus ex iis Cl. Simonius, quæ circa hoc sentiat valens testari, & parum candidam hanc oppositionem, futilesve potius has nugas potens diluere, si sit opus.

§. XXII.

Indulgentior tamen fui in hujus remedii administratione, quando observabam ægrum ipsum instanter appetere tam decantatum præsidii genus, & quodammodo conqueri de mea procrastinatione: novi enim quanti momenti sit ægri confidentia in hisce remediis assumendis, quæ sibi profutura animo conceperint. Ne igitur tam magnam confidentiam frustrarer, Chinam Chinam (*a*) *in mediocri dosi*, ut lædere non posset, & cum satis felici eventu exhibui, hac in re Celeberrimum Sanctorium nostrum imitatus, qui, ut in Methodo Vitandorum errorum Libro 13. Cap. 4. suadet Lapidem Bezoar, licet fictitium, aliquando exhibendum, propter nimiam ægrorum confidentiam, & ut vitentur calumniæ propter confirmatam opinionem (*b*) *quod malignæ qualitati* obsistat: Hæc nimirum opinio de Lapide Bezoar, a veneranda Antiquitate in tanta existimatione habito, fuit penes hunc nostrum Professorem, ut illum præscriberet in fide Parentum, a qua opinione non multum abludunt nostrorum temporum Medici peritiores modicæ fidei circa omnia bezoartica, & alexipharmaca, de quibus virgilianum illud dicere liceat, *possunt quia posse videntur*,

tur, quod dictum tamen Peruviano Cortici non videtur congruere, nam revera in febribus intermittentibus aliquid potest quia paroxysmos sistit per aliquot dies; atque interdum etiam omnino, ut amplius non redeant.

(*a*) *In Mediocri dosi &c.*) Mediocrem dosim Chinæ Chinæ a Cl. Auctore constitui in *una* tantum Drachma, maximam vero in *duabus*, vidimus jam ipso fatente §. 8. Quantitas autem Drachmæ unius, vel paulo major, præsertim *semel* tantum oblata, nedum *lædere non poterat*; verum nec fere prodesse, nisi de Febre Intermittente plane facili sermo sit, & sponte ad solutionem vergente. Profecto si forte hujusmodi, aut simili Methodo religiose semper hæsit in Praxi Cl. Auctor, ægre admodum de activitate remedii ferre poterat Judicium undequaque absolutum, ut illud damnaret. Neque jure crediderim potuisse ab illo decerni; an sinistri successus, quos identidem memoravit, aut perhibuit se posse memorare, unique Cortici fidenter attribuit (nisi ab inopportuna forsan oblatione processerint) a Cortice vere processerint, an a dosi illius enervi, ac invalida, remque propterea infectam relinquente. Sed urget ille, asserens, eo pacto se *Chinam Chinam exhibuisse cum satis felici eventu*. Hic, fateor, curiosus quærerem, si liceret; cum vero non liceat, mente saltem mea scrutabor, quinam fuerit eventus ille, qui dicitur felix. Vel enim (repetitæ occasioni donari velim repetitiunculas quoque nonnunquam meas) Vel enim *post aliquot dies Febris denuo caput erexit etiam ferocior: sic enim rem felicius cessisse Ægrotantibus* annotat §. 27. annotavitque in Epistola Nuncupatoria, *Febrem sed fortiorem* redeuntem, pensare damna Chinæ Chinæ, ob ejusdem Febris extinctionem Ægris illata: & hunc eventum, quidquid dicat Auctor, procul dubio parum felicem dixerit Æger ipse. Vel Febris non amplius rediit: & hic eventus secundum eundem Cl. Auctorem omnium pessimus est; ex §. enim 25. *Optandum esset, ut Febris, quæ diebus a paroxysmo vacuis tacite cubat, ut ignis sub cinere doloso, in apertam flammam erumperet, nam reditus illius remedii loco esset*. Sive ergo reciderit Æger a Cl. Viro China China curatus, sive non reciderit, difficile est eruere ex Theorematis hujusce Dissertationis, quinam fuerit eventus felix, & quinam sinister. Ad lubricas istiusmodi angustias persæpe redactus, quocunque tandem se vertat Cl. Auctor, semper illi *A fronte Præcipitium est, a tergo Lupus*.

(*b*) (*Quod malignæ qualitati &c.*) Gratias tandem habeo quamplurimas cineribus Viri Cl. quod in re obvia quidem, sed in casu nostro plurimi æstimanda, quippe quæ prima forsan, ut mox declarabitur, Controversiæ nostræ jecit semina, partes meas tam liberaliter, tamque ingenue susceperit. Decernit ille cum celeberrimo Sanctorio, *confirmatam apud Medicorum vulgus Opinionem, quod Lapis Bezoar malignæ*; ut ajunt, *qualitatis obsistat*, vanam esse; *Medicosque peritiores nostrorum temporum esse modicæ fidei circa omnia Bezoartica, & Alexipharmaca*, de quibus Virgilianum illud dicere licet,

— *Possunt, quia posse videntur*;

atque ideo, subdam ego, diligenter reponenda erunt inter *tutissima* illa *Remedia*, de quibus §. 11. Regibus præscribenda. His præjudiciis explosis comparat in contextu eundem Lapidem Bezoarticum Peruviano Cortici, fateturque, cuncta hæc, *quæ de Bezoarticorum, & Alexipharmacorum invaliditate ab eo dicta sunt*, *nequaquam congruere huic Febrifugo*; *nam revera* (inquit ille) *in Febribus Intermittentibus aliquid potest*; *quia paroxysmos sistit per aliquot dies*, *atque interdum etiam omnino*, *ut amplius non redeant*. Lectorem hic, quæso, ne pigeat adire Therapeuticen meam pag. 196. histor. 9. vel saltem pag. 197. Ibi videat, totam discrepantiam, quæ anno 1709. inter me, & Cl. Auctoris Nepotem Relatorem abusus Chinæ Chinæ in Urbe nostra, insurrexit, quæque forsan Scriptis hisce Cl. Viri ansam præbuit non minimam, in hoc uno constitutam fuisse, quod ille Febris Tertianæ duplicis, ab ortu suo Intermittentis, aut Subintrantis, mox recens Continuæ, ipsoque Judice, malignæ jam factæ, cum totali asphyxia, frigidisque circa Pectus, Caput, & Collum sudoribus curationem (quam ego Chinæ Chinæ ope certam pollicebar, ut contigit, inhibito per eam superventuro novo paroxysmo, cæteroqui plane lethali) ille in, quam Lapide potius Bezoartico, quam China China absolvendam contenderet, eo præcise titulo, ut *malignæ obsisteret qualitati*. Quid ergo mihi, tam secunda ne cogitanti quidem, propitium magis poterat obvenire? Profecto

— *Insperata accidunt magis sæpe, quam quæ speres*,

inquit Plautus in Mostell. Etenim nonne ultronea ferme hæc est Cl. Patrui ingenuitas, quæ Corticem Peruvianum, *Paroxysmos Febrium revera sistentem*, Lapidi Bezoartico anteponit, *peritioresque nostrorum temporum Medicos* eos vocat, qui virtutem alexipharmacam illius celeberrimi Lapidis parvi faciunt, opinionem ipsam, confirmatam licet, quod *malignæ*, ut vulgus Medicorum loquitur, *obsistat qualitati*? Sed nonne simul rationalis erat in casu tam præcipiti solicitudo mea, ut rationalis felixque fuit ipsa Febrifugi oblatio? Nimirum ope illius Perniciosa Febris recessit sine reditu a Subjecto *Præpingui*, *Pituitoso*,

Adoles-

Adolescenti, *Nobili*, *& lautitia victus utenti*; quæ conditiones, nedum conjunctim omnes, sed & seorsim singulæ, Peruviani Corticis usum prohibent ex Cl. Auctore, ut supra vidimus: jamque septennium interim inculpatæ valetudinis labitur a China China assumpta. Hujusmodi *noxam* ex vi *occultæ malitiæ* suæ intulit illa, intra mensem ad uncias duas epota. Nec majorem forsan, magisve noxium abusum mox vidit, aut ante viderat Mutinæ studiosus Relator.

§. XXIII.

ATque id est, quod valde admiror, & in variis meis Operibus (*a*) *virtutem*, *hanc arcanam* commendavi, & nunquam satis admirari cessabo, (*b*) *sed optandum* esset, ut in periti, & prudentis Medici manibus esset hoc remedium, eo enim ventum est, ut vulgaris quisque Medicus, & juvenis, qui recens ab Academia venerit, non vereatur periodica febre laboranti ægro Febrifugum istud ad multos dies, & in liberali dosi præscribere ea securitate, qua Magistros suos operari vidit.

(*a*) (*Virtutem hanc &c.*) NOn solum *virtutem arcanam* Chinæ Chinæ (cujus *usum* ex hoc ipso ipso quod *arcana* est illius *virtus*, §. 6. hujusce Dissertationis vocat *amethodicum*) sed *usum* ipsum *liberalem*, & *amplum* ejusdem virtutis, illamque possidentis Peruviani Corticis, cum exclusione fere omnimoda cæterorum præsidiorum Artis, *in variis Operibus suis commendavit* Cl. Auctor, ubique asseverans, ut vidimus, .. *An ipyreticum istud esset Remedium cum securitate Febres Periodicas sanans; in Tertianis malignis, Fermentum illarum, sive penitus restinguendo, sive quamplurimum enervando miranda præstans, Ægrumque ob id vindicans ab interitu: in qualibet Febre recurrente, quocunque anni tempore, Regione, Ætate, Sexu, Temperamento exhibendum; non tamen semel tantum, ut olim, sed ad plures dies, donec febrile miasma sit penitus exantlatum; valere jussis tot pharmaceutices præsidiis, tot repetitis venæ sectionibus, tot iteratis purgationibus quæ humani corporis machinam potius infirmant, quam confirmant &c.* Vulneribus hisce consolidandis, quæ sibi metipsi gladio veritatis inflixit Cl. Auctor, Emplaustrum tergiversationis hujusce Paragraphi profecto est impar, Interim tamen nequit saltem non commendari sagax solertia, qua semetipsum expressæ contradictioni subtrahere studuit. Sed jam jacta erat alea, nec ullus supererat amplius (manu licet magistra calamum contrectaret) industriosæ defensioni locus. Quod si quis vere fuisset, Viri certe solertissimi dexteritatem nequaquam subterfugisset, ut de illo merito dici possit,

— *Si Pergama dextra*
Defendi possent, certe hac defensa fuissent.

(*b*) *Sed optandum &c.*) *Optandum* omnino, *ut in periti*, *& prudentis Medici manibus sit hoc Remedium*; & magis adhuc optandum, ut in periti, & prudentis Medici manibus sint *alia Remedia*, non ob præposteram aliquando administrationem tantum, sed *suapte natura* insimul periculosa, cujusmodi sunt Cathartica, & Emetica, Opiata omnia, Diaphoretica, ea præsertim, quæ vocant Spirituosiora, Venæ sectio, & alia hujusmodi generosiora præsidia. Ex horum quippe usu minus castigato longe majora impendent damna, quam ex usu promiscuo Peruviani Corticis; licet sine rigidiuscula, ut hic, Cl. Auctoris animadversione, *vulgaris quisque Medicus*, *& Juvenis qui recens ab Academia venerit*, *non vereatur illa quotidie præscribere*, *ea securitate*, *qua Magistros suos operari vidit*. Non est tamen ideo, quod approbem nimiam, si sit nonnunquam, Juvenum facilitatem, quam vere corripiendam & ipse judico: dico tantummodo, errorem ipsius præcocis Febrium extinctionis sæpe leviorem reperiri a posteriori (ut cum Scholis loquar) ac priori apparuerit: errorem vero Febrifugi oblati in Febre, cui nullatenus illud convenit, ut in Synocho, aut alia quavis Febre per essentiam Continua, ad solam ferme palati frustraneam mulctam forsan restringi; damnum enim, saltem sensibile, nullum exinde visitur. Propterea, quam jure exquirimus Cl. Auctor, & ego, peritiam, prudentiamque in Medico Chinam Chinam præscribente, eam non solum, sed & majorem exopto ego in Medicis, *alia Remedia*, si male administrentur, vere periculosa, quotidie tamen, ac si bellaria forent, facillime præscribentibus.

§. XXIV.

SEd hoc etiam esset tolerandum, nisi quoque (*a*) *Chirurgi*, *Pharmacopolæ*, inscio Medico hanc arrogarent auctoritatem, sibi plaudentes quod pauca impensa ægrum e lecto cui diuturnæ febres affixissent citissime exemerint non sine prævia purgatione, & venæ sectione; quæ duo magna remedia præmittenda censent, ut methodice videantur operari; quod si febris omnes illorum conatus eludat redeundo, in promptu habent ægrotantium errata in victu, & rebus non naturalibus, seu non exibitam ad plures dies debitam Chinæ Chinæ quantitatem, sed isthæc apud mulieres, & imperitam plebeculam locum habent, non apud eos qui sapiunt, febres enim intermittentes ab hoc remedio fugari videntur, ac Medicis nimis credulis facile imponunt, (*b*) *non enim vere fugantur*, sed potius concentrantur, & quia paroxysmi non repetunt, putant nonnulli febrem abiisse.

(*a*) (*Chirurgi*, *&c.*) SCandalum hoc an ipse prævideriin, ab excellentia, & præstantia ipsa remedii facile oriundum: imo prognatum olim apud extraneos quosdam Chirurgos, nec plane innoxie tunc Mutinæ, propagatum, an observarim, enunciarim, & male tulerim, videre est in Therapeutice mea; primum quidem pag. 170. secundum vero a pag. 252. usque ad finem Capitis. Id bonæ frugis, quod ex malo semine, & tunc, & postea collegi; nempe ex profusa, & amethodica Corticis oblatione, ignaris hisce gentibus identidem usitata, fuit ab hac ipsa cæteroqui reprehensibili, ac temeraria praxi, non malos eos semper, quos suspicatus essem, sed non raro potius bonos, & felices, quos non ita facile expectassem, eventus successisse. Quamobrem etsi administrationi præposteræ illius male aptetur excusatio de erratis Ægrotantium, vel de non satis continuato usu remedii, si Febris redeat: nihilominus hæc eadem excusatio plane contemnenda non est, ut illam videtur plane contemnere Cl. Auctor, si verax alioqui ea sit, & candida. Cum ergo sæpe, ut dictum supra, res bene ceciderit, quamvis remedium minus congruenter fuerit administratum, colligo ego, nullam vere ab hoc Febrifugo *ratione substantiæ suæ* noxam hominibus invehi; sed eam solummodo nonnunquam (nec enim semper) quam mera *intempestiva Depurativæ Febris extinctio* potest inferre. *Bonæ* scilicet *leges ex malis* quandoque *moribus* etiam in Re medica *procreantur*.

(*b*) *Non enim vere fugantur &c.*) Sciebam equidem, objici a Medicis Cortici Peruviano infensis, illum, qui solam Causæ febrilis quasi sopitæ *actionem* ab iisdem creditur impedire, solas per consequens *Febres* fugare consuevisse, minime vero Febrium *Causam*, pro illis iterum suscitandis intus latentem: sed *Febres ipsas vere non fugari, imo eas concentrari potius* (apertis adeo saltem notis) nondum audivi. Me itaque sponte recipio inter *Medicos illos nimis credulos, quibus facile imponunt* abditæ hujusmodi Febres, quæ sinunt Ægrum facile cibum appetere, bene ferre, melius nutriri, optime quiescere, vires resumere, equitare, iter facere, ludere &c. sine lassitudine, sine molestia, sine siti; uno verbo, sine ullo Febris indicio. Certe Maligna valde sit oportet *concentrata* sic hujusmodi Febris. Modo infortunium nosco a Cl. Auctore toties deprædicatum, si nempe non recidat Æger: necesse quippe est illi, latentem hujuscemodi Febrem toto vitæ suæ tempore circumferre. Quis tamen ideo vel somniasset unquam, Cl. Auctorem, de suis Ægris cæteroqui solicitum, in hunc errorem scienter incidisse, ut illis non semel imponeret, præscriberetque *in ætate saniori, jam experientia edoctus, & noxis Peruviani Corticis observatis*, illud idem Febrifugum (quemadmodum se præscripsisse fassus est §. 8. & alibi) sub vano prætextu, quod *recrearentur ipsimet Ægri, & vires resumerent*; cum tamen sciret, *ab hoc remedio non fugari Febres, sed concentrari, taciteque ab illis*, ut infra §. 27. *corpus humanum depasci* potius quam recreari?

§. XXV.

§. XXV.

(*a*) ADverte quæso mi Nepos, ac diligenter observa, febres intermittentes post epotam Chinam Chinam nunquam ad veram, & perfectam apyrexiam pertingere, qualis contingit quando natura sponte per sudorem, aut alias vias accessionem discutit, nam in tertianis exquisitis in die intermissionis vera & absoluta ex pulsu observatur infebricitatio, non sic vero ubi assumpta fuerit China China, nam pulsus percipitur parvus, & cum aliqua frequentia, quod etiam (*b*) *a Doctissimo Ettmullero* fuit annotatum, sic facile decipiuntur Medici qui putant febrem recessisse, quæ tacite cubat, ut ignis sub cinere doloso, sed optandum esset ut in apertam flammam erumperet, postquam æger ad aliquot dies silente febre roboris aliquantum reportasset, nam reditus febris (*c*) *remedii loco* esset.

(*a*) (*Adverte quæso &c.*) MUliercularum more a crassioribus tantum indiciis carentiam Febris eram nuper metitus; sed Medico *Vena tangenda est*, ajebat Seneca. Venam itaque, seu potius pulsantem Arteriam attente scrutatus Cl. Auctor Nepotem monet, *ut diligenter advertat, Febres Intermittentes post epotam Chinam Chinam nunquam* (ne toto quidem Vitæ cursu?) *ad veram, & perfectam apyrexiam pertingere*. Hæc observatio respicit Rem, non Ratiocinia: Quamobrem videtur turpe, contrectato pulsu, Medicos non convenire circa existentiam, aut carentiam Febris. Vadem tamen me pretio quolibet dare volo, nullum inter Obtrectatores Peruviani Corticis reperiri Medicum tam exquisito præditum tactu, ut ex pulsu (etsi frequens ille dicatur, ac parvus) valeat dignoscere Hominem hoc Febrifugo potius, quam sponte, aut alia quavis via ex Febre Intermittente sanatum, si aliunde nesciat. *Isthæc vere apud Mulieres, & imperitam plebeculam locum habere possunt, non apud eos, qui* saltem digitis *sapiunt*. Haud tamen inficior, quod si cuipiam Febricitanti diuturnis simul obstructionibus, aliisve similibus affectionibus detento, & diebus etiam a paroxysmo vacuis aliquam pulsus frequentiam de more habenti, offeratur Cortex, eadem ad aliquot dies perstare non possit pulsuum frequentia, quæ prius aderat, ut illi perstaret vel sponte, vel alia quavis arte sanato; verum illam eandem frequentiam citius evanescere continuato usu Febrifugi, quam si aliter fuerit curatus Æger, non semel quoque compertum habui. Cæterum si Febris ante assumptum Corticem perfecte intermittebat diebus a paroxysmo vacuis, quomodo sublato per Corticem paroxysmo, cæterisque in suo statu relictis, poterit ipsam occupare intermissionis diem Febris depulsa? Aliud sane docet nos Praxis, aliudque docuit ipsum Cl. Auctorem. Si enim Febres ab assumpta China China *non recessisse, nec vere fugatas esse* observasset ille in Ægris suis, *neque ad veram, & perfectam apyrexiam pertigisse, sed concentratas cubasse, & corpus tacite depavisse*, ut in hoc Paragrapho videtur monere Nepotem, & in §. 27. alios Medicos; dubio procul non dixisset in Orat. Jatrici Argumenti, *Febres, quæ de Intermittentium familia sunt exigui hujusce pulveris haustu etiam penitus aboleri*: item eundem Peruvianum pulverem *Febres, saltem recurrentes, & intervallatas fugare, & exterminare*, ut qui vere datus est nobis *ad male natam Febrium sobolem exterminandam &c.* quemadmodum in *Collatione* textuum lit. D., & E. F. G. potest facile quilibet intueri.

(*b*) (*A Doctissimo Ettmullero &c.*) Ettmullerum, cujus auctoritate hic liberaliter nimis abutitur Vir Cl. vidimus in responsione ad §. 35. dicentem, *Chinam Chinam esse Remedium egregium, feliciter* (nota illud *feliciter*) *curans tam Quartanas, quam Tertianas Febres etiam duplicatas*, seque *verissimum arbitrari, hunc Corticem fugare* (nota quoque istud *fugare*) *suo usu quasvis Intermittentes; nec has solum &c.* An hæc cohærere possint aliis, prout jacent in hoc Paragrapho, per Virum Cl. adductis, judicet interim Lector, usquequo germana omnia Ettmulleri sensa, in citato §. 35. a nobis aperienda, & ad trutinam expendenda, clarius intueatur.

(*c*) (*Remedii loco &c.*) Febrim aliquando remedii vicem supplere posse, in Morbis præsertim Herculeis, cujusmodi sunt Epilepsia, Apoplexia, & alii, nos docet Hippocrates, & experientia confirmat. Atque hisce casibus sicuti Febrium suppressio debet esse suspecta, ita potest esse optabilis illarum inopportune depulsarum reditus, ut ipse in Tractatu meo pag. 75. hist. 1. obser-

servavi: idque semper asseram, quotiescunque Febris habeat characterem *Depurativæ*. Dicam scilicet, illam per nullum Specificum Antifebrile, quod eandem valeat ejicere (quodque præter Chinam Chinam nullum est adhuc) posse fugari sine metu aliquo erroris. Dixi *sine metu*, aut *suspicione* erroris, aut damni, non *sine certitudine*; plerumque enim, ut paulo superius annotavi, Febres quasdam Intermittentes mihi contigit observare, ab ignaris Empiricis hoc remedio absque ulla inde orta noxa fugatas, quas ipse in quibusdam saltem circumstantiis, præsertim temporis, eo tunc remedio non attigissem. Quamvis enim aliquid audaciæ subsistit in hisce casibus; si tamen vivida sit Fluidorum crasis, motus eorum liber, moxque cribrationes ac secretiones adamussim peragantur, sæpissime probe subigitur, aut expellitur Fermentum illud, quod minus castigate fuit in statu cruditatis absorptum. Etsi vero in hujusmodi tantum suppressione audacula, & amethodica optandum fortasse nonnunquam sit, ut revertatur Febris; quando tamen methodice illa depellitur, non est cur eandem votis adeo ardentibus revocemus. Neque idcirco vidimus adhuc votivas Tabulas pro Febris reditu in Templis nostris appensas.

§. XXVI.

(*a*) Novi olim Nobilem Virginem in Monasterio S. Magdalenæ Mutinæ educatam, cui duplici tertiana spuria correptæ, & ad mensem integrum decumbenti, facta aliqua purgatione, aliisque solitis remediis, Peruvianum Febrifugum exhibere constitui, sed non sine alterius Medici consilio. Vocato itaque ad consultandum D. Antonio de Abbatibus, & exposita morbi historia, Chinam Chinam proposui, ut unicum remedium ad febris pertinaciam debellandam, seu aliquot dierum vacationem a tam diris paroxysmis obtinendam, at ille modeste tamen ac humaniter pro more suo professus est huic remedio se assentire non posse, rationibus, & (*b*) *experimentis a se habitis*, ast ego tandem ab ipso obtinui, ut assensum præstaret, sed non ex animo, ut reor; propinata itaque Chinæ Chinæ potione ad aliquot dies, paroxysmi obliterari visi sunt, sed Nobili ægrotante pejus se habente, in summum mœrorem, & anorexiam prolapsa, quare mihi in votis erat reditus febris ad priorem statum, sic ad menses integros decumbere in lecto coacta est, ut de illius salute non parum timeretur, e Monasterio tandem educta, & apud suos liberaliores vitæ commissa, longum post tempus convaluit.

(*a*) (*Novi olim &c.*) Historia hæc a quinque retro lustris nonnisi ob inopiam petita, imo & repetita, est illa eadem, quam in Constitutionibus Epidemicis Mutinensibus habet Auctor Cl. pag. 42. Edition. Mut. pag. vero 57. nuperæ Patav. Edit., etsi aliqua in narratione novissima hujusce Dissertationis observetur a prioribus diversitas. In Constitutionibus siquidem tam primæ, quam secundæ impressionis dicitur oblata China China *in forma boli, cum in Vino infusam Ægra respueret*: neque ibi fit ulla mentio de repetitione remedii; & quidem apposite ad ejus ævi praxim; tunc enim apud nos nondum erat in usu, Febrifugum istud ad plures dies exhibere. In hac vero Dissertatione aliter factum asseritur, *propinata* videlicet *ad aliquot dies Chinæ Chinæ potione*. In aliis quoque variat narratio; imo & discrepat nonnihil, quæ in Mutinensi editione Constitutionum epidemicarum reperitur, ab ea, quæ modo legitur in Patavina Editione ipsarum Constitutionum: in hac enim Domino quondam Antonio de Abbatibus Dignitas Archiatri Serenissimi Ducis Mutinæ, quæ viventi a Cl. Auctore in aliis officiose tributa fuerat hujus historiæ occasione, adempta est, dum recuderentur, extincto. Sed hæc rem nostram non ita immutant, quin stet propositum Viri Cl. quod nempe post Chinæ Chinæ usum Ægra illa pejus habuerit, sive ad longum, ut in Dissertatione dicitur, sive ad modicum tempus, ut in Constitutionibus Epidemicis. Ast quomodocunque Febrifugum fuerit oblatum (certe tamen semel) qualiscunque fuerit jam Ægræ status, qualiscunque Febris illius, diuturnioris licet, natura, & qualescunque Causæ peculiariter illam producentes, concomitantes, atque foventes, mihique Ægram licet non inviscenti, magis fortasse notæ, quam Cl. Auctori, hac in re (si liceret cuncta persequi) non parum decepto: posito nihilominus, quod omni cautela circa singula hæc adhibita, fuerit Cortex parum feliciter propinatus, suble-

subsequente videlicet laboriosa, difficili, seraque, ac diutina, ut hic asseritur, convalescentia, non tamen morte, quid inde propterea? Nunquid deterior multo sors Ægrotantis evasit? Nunquid alia Remedia *ad mensem integrum* prius administrata, inter quæ dubio procul *Febrifuga Veterum*, *causam Febris*, ut asserit Vir Cl. *sensim exantlantia*, profecerant plurimum? Nunquid ergo sine Cortice felicius convaluisset *a tam diris*, ut Auctor inquit, *paroxysmis* ea Constitutione, qua (ut adnotat pag. 15. earundem Constitutionum Edit. Patav.) *nunquam visæ contumaciores Febres, ad recidivandum magis pronæ, & quæ magis Medicorum industriam eluderent? siquidem* (sequitur) *nec repetita phlebotomia, nec purgationes, nec mille Alexipharmaca* (en hic involuta Febrifuga Veterum) *quæ pleno gutture tanquam munus Deorum, Receptiorum Chorus adeo celebrat, quicquam profuere*. Adeo igitur mirum non est, in tam pervicaci Constitutione morbosa repertam esse Adolescentulam, cui forte uni opem cæteroqui consuetam Cortex non tulerit, quando id nonnunquam, raro licet, accidere, atque ob idipsum quoque, raro me in benignis Intermittentibus, persæpe *Deputativis*, Corticem eundem præscribere consuevisse, apertis literis prodidi, allatoque simul Exemplo confirmavi in Therapeutice mea pag. 69. & 70. Verum quid multis? Tutela Chinæ Chinæ semel a Viro Cl. improspere, forsan & improperie oblatæ, quid ad me?

(*b*) (*Experimentis a se habitis &c.*) Ornamentum postremæ huic narrationi superadditum esse crediderim, non quidem quod Aulicus quondam Professor iste oblationi Peruviani Corticis nonnihil obstiterit, ac *minime assensum suum præstiterit*: etenim & ille, & reliqui fere omnes Mutinenses Medici, præsertim Seniores eorum temporum, usui illius quammaxime reluctabantur, ut dixi jam in Therapeutice mea pag. 3. sed Mantissa quædam colorata est, quod obstiterit non solum rationibus, verum & *experimentis a se habitis*; tantum enim abest, ut illa, sive fausta, sive infausta de hoc Febrifugo ille habuerit experimenta, ut certo sciam, ipsum, qui sympatheticas potius curationes in deliciis habebat, aliquando nugatoriam Febrium transplantationem in perterebratos Arborum Cortices tentare maluisse, quam implantationem (liceat nonnunquam vocabula condere (liceat nonnunquam vocabula condere) hujusce Corticis in Corpus humanum.

§. XXVII.

(*a*) *Hic nimirum* Medicorum est error, ut si Chinam Chinam in hunc solum finem præscribant, ut paucos a paroxysmis dies liberos obtineant, (*b*) *interdum eludantur*, febre amplius non redeunte, sed tacite corpus depascente; non absimiles casus alias mihi contigere, ut me pœnituerit hoc remedio usum fuisse. Rem felicius cessisse annotavi quibus post aliquot paroxysmos febris denuo caput erexit etiam ferocior, quam quibus febris visa est prorsus extincta, & obliterata, seu parva subsecuta.

(*a*) (*Hic nimirum &c.*) Ægre admodum cavere poterunt Medici ab errore, a quo nequivit ita cavere Vir Cl. quin illum ob id, *pœnituerit, hoc remedio se usum fuisse*, ut subdit in contextu. Sed tunc forte nondum advenerat tempestas, qua maturescunt Ficus, ut *Ficu* febrifera *Pharaonis* præscripta, de qua §. 38. posset errorem corrigere, depulsamque Febrem iterum revocare. Cum itaque Medici potestate non sit, præcipere Febri discessum ea lege, ut postliminio brevi revertatur: neque *Ficubus Pharaonis* queat illam vel invitam cogere rursus ad reditum pro libito suo; non aliud agendum supererit, ne Febris ipsa *in apertum denuo flammam renuens erumpere, corpus tacite depascatur*, nisi abstinere prorsus ab oblatione Febrifugi, etiam *ad impetrandas inducias, & ad virium reparationem*; quod cæteroqui faciendum docuit Cl. Auctor §. 8. & magis adhuc expresse docebit §. 48. absque ulla formidine erroris. Atque ideo vel præceptum Viri Cl. de China China exhibenda *ad impetrandas aliquot dierum inducias, & ut recreetur æger viresque resumat*, plane corruat necesse est, vel nullus sit error Medici id remedium in ejusmodi finem præscribentis, etiamsi febris vim sibi illatam in recessu indignata, votis eam reducem exoptantibus minime auscultet.

(*b*) (*Interdum eludantur &c.*) Præscribant ergo Medici Chinam Chinam repetantque opportune in eum potius finem, ut, si fieri possint, Ægros, non *ad tempus tantum*, sed *jugiter* a paroxysmis liberos reddant: sic enim *non eludentur a Febre amplius non redeunte*. Sed præscribant *tempestive*, regulisque ac cautionibus debitis; itaut non usurpent, nisi *Ubi*, *Quando*, & *Quomodo* decet, ut in Terap. mea pag. 156. & alibi. Si ita se-

 gerant,

gerant, nunquam eos pœnitebit, se fuisse usos tam strenuo Febrifugo: pœnitebit potius post rem prospere gestam tam sero uti didicisse. Tunc & Ægri sibi *rem felicius cessisse* dignoscent, nec *tacite se depastos* a Febre suspicabuntur (quomodo enim se depastum suspicabitur a febre, qui, ut nuper fatebatur §.25. ipse Cl. Auctor, eadem *silente per Chinam Chinam febre reportat robur?*) non suspicabuntur, inquam, se depastos a febre, sed sibi rem longe felicius cessisse dicent, si ea vel *non revertatur amplius*, vel saltem nonnisi *mitior, ac parva*, quam si *ferocior caput extulerit*. In primo etenim casu illam fuisse a Febrifugo opportune mulctatam, sensu ipso experientur; in altero minus opportune; absque eo quod alienum, & quidem satis paradoxum, de rebus suis judicium exquirant. Neque enim homini China China sanato, qui jam, ipso notante, ut supra, Cl. Auctore, *roboris aliquantum reportet in dies*, opus esse crediderim consulere Oracula, & trepidanter quærere, sit ne sibi melior continuata sanitatis possessio, an relapsus in Morbum.

§. XXVIII.

(a) DOminus *Augustus* Quirinus Rivinus Scriptor recens, in suo Libro Elegantissimo Medicarum Dissertationum, Typis Lipsiensibus anno 1710. edito in Dissertatione de Febribus Intermittentibus, eos sugillat, qui postquam aliquo specifico febrem propulsatam videant; ut illam amplius non esse redituram prædicent, sibi plaudunt, & gaudent, ait enim *Medicos quosdam gratulari, quando ægrotantes e Charibdi in Scillam deduxerunt, idest febrem feliciter profligarunt, ægro interim vel contabescente, vel intumescente ab humoribus pravis, atque hydrope*, & paulo post mentione facta de Veterum Febrifugis, qualia sunt Centaurium minus, Absinthium, Carduus Benedictus, radix Gentianæ, & alia hujuscemodi quorum usum commendat, hæc subdit verba. (b) *Idem hoc de Cortice Peruviano, Gannaperide, vel ut alias vocatur China China, censeo, ut pote qui præ cęteris amaris, aut Febrifugis revera nihil peculiare, aut tanta laude dignum pręstet. Certe sive genuinum, sive adulteratum sit, quod venditur, ab ejus usu interdum quidem febrem aliquando delituisse, seu plerumque subsecutam pejorem recidivam, in aliis & frustraneam, & nocivam extitisse.*

NIl minus me terret ratione satis, & experientia munitum, sed me simul nil magis angit, quam Auctoritate impugnari. In id namque discriminis non semel adducor, ut Scriptoribus omni honore, ac existimatione cæteroqui dignissimis, ullo pacto hac in re nequeam subscribere: imo cogar, impellente me nota nimium veritate rei, non modo contrariis aliorum illustrium Virorum adductis testimoniis eos refellere, verum & iis meimetipsum fidenter opponere omnium infimum, sed fortasse præ multis expertum. Puderet me sane cum quoquam tanta decertare fiducia, si de subtili quapiam doctrina lis ageretur; sed ubi disquiritur factum, quæ de illo sum millies expertus, ingenue referre, & adversus Opponentem quemlibet constanter sustinere haud erubesco. Ob id penes me nulla auctoritas in hac materia experimentali magni penditur, nisi ab Auctore illa proficiscatur, qui per quatuor saltem, vel quinque lustra hoc remedio liberaliter sit usus. Atque ob id ipsum in Tractatu meo inter tot Auctores huic Febrifugo usque ad excessum addictos, paucos selegi pro Antesignanis, eos nempe, qui longam, crebram, & rationalem de illo experientiam nacti fuerunt; relictis tot aliis; qui, quamvis miranda prædicent, forsan toto Praxeos illorum decursu vigesies Antifebrile istud non præscripsere. Quod de Auctoribus faventibus assero, multo magis assero de adversantibus; quos inter impossibile fere crediderim numerari quemquam, qui pluries, ac pluries, ut opus esset, Febrifugum istud administraverit. Atque id duplici quidem de causa: primo nempe, quia possibile vere non est, hujusmodi Pharmaco crebro uti, & crebro falli, saltem ut de noxa possit merito quis suspicari, nisi præter rationem prorsus utatur: secundo, quia credibile non est, quod Vir honestus, ac probus, qui semel, bis, aut ter eodem usus, quacunque demum de causa, quantumvis irrationabili, sed sibi apparenter vera, umbram non levem suspicionis admiserit, audeat remedium sibi suspectum deinceps præscribere, atque, ut cætero qui expediret hoc casu, ulterius experiri, sua jam satis suspicione occupatus. Atque hæc præmisisse lubuit, ne posthac Lector nimiam mihi facile imputet in rejiciendis

oppo-

oppositis auctoritatibus confidentiam; licet hancquoque omni, quoad sinet veritas, modestia me ubique temperaturum pollicear.

(a) (*D. Augustus &c.*) Jam vero objicitur mihi statim auctoritas D. Augusti Quirini Rivini, *Scriptoris*, spectata saltem Libri impressione, *recentis*; quæ quidem qualitas non parvi facienda in casu nostro. Etenim (ne vel hoc ipsum subticeam) Auctores fere omnes, quantumvis famigeratissimi, qui ante annos plus minus viginti quid sinistri, quidve suspecti de hoc Cortice sibi tunc haud satis noto scripsere; cum scilicet nondum universalia, ut modo, peracta erant de illo experimenta felicia; mirum non est, si solo ducti conjecturarum suapte natura fallacium, & rariorum, incertorumve successuum lumine id egerint, suisque in Scriptis mistas identidem laudibus exceptiones, aut suspiciones quasdam protulerint, accuratiori Posterorum indagine discutiendas. Persæpe quoque absque ulterioris veritatis scrutinio *ad unius Cuculi cantum cecinere plures:* quo dein factum, ut etiam hodie remedium istud egregium damnent nonnulli tantummodo *in Fide Parentum*, aut ad modulum sui captus; cum tamen, si eis invisendum detur, futurum sit fortasse, ut illud ægre internoscant a Cassia, vel Cinnamomo. Ut igitur redeam ad recentem Scriptorem, cujus Librum, ob locorum distantiam, nondum est datum posse mihi tam facile comparare, omisso illius priore Textu generali, qui nec de *China China*, vel alio *Specifico* Febrifugo quicquam loquitur, neque me (quoscunque sugillet) ullo pacto afficit, cum de qualibet præpostera Febres pellendi methodo possit intelligi, sive id fiat per insigniter evacuantium, refrigerantium, aut humectantium abusum, sive per exuberantem sanguinis effusionem, sive alia quavis via minus laudabili, omisso inquam hujusmodi Textu, quippe Corticem Peruvianum usque adhuc minime improbante, ad alterum me converto magis specialem, usuique hujusce Febrifugi minus faventem: siquidem misellus hic Textus, qui per omnes errans Grammaticæ Regulas undique claudicat (luxationem, ut reor, passus, dum dimotus e sede sua) graviore insuper vitio aliquo non laboret.

(b) (*Idem hoc &c.*) In hoc Textu cum statim ambigat Scriptor ipse, *an adulteratus sit*, *an genuinus*, *qui Lipsiæ venditur Peruvianus Cortex*, omnino dicendum erit, ut mos eidem geratur, Corticem illum adulterinum esse, non quidem ob facilem Febrium recursum, quæ post assumptum etiam quandoque germanum Corticem solent recurrere, nisi diutius ille usurpetur, ac repetatur; imo etiam nonnunquam, rarius licet, quamvis & continuetur, & repetatur usus illius, ut fassus sum in ipso Tractatu meo: sed adulteratum suspicabor ex hoc solum, quod ille *præ cæteris*, ut inquit, *amaris*, *aut Febrifugis*, *qualia sunt*, *Radix Gentianæ*, *Centaurium minus*, *Absynthium*, *Carduus Benedictus &c. revera nihil peculiare*, *aut tanta laude dignum præstet*. Hic ergo cum non ausim, quasi Corchorus inter Olera, cum Professore Botanices, qualem agnosco D. Rivinum, de re Botanica disputare, quæram saltem, num tanti sit apud ipsum Rivinum Ramazzini auctoritas quanti est apud Ramazzinum auctoritas Rivini. Si pari utrinque, ut reor, passu procedat res, dicam statim ex Cl. Ramazzini effato, ut in *Collatione* alias citata lit. B, Chinam Chinam, nedum vulgarium antifebrilium, cujusmodi sunt Gentiana, Absynthium, Centaurium, &c. sed & *Alexyperitorum omnium, quotquot excogitavit Antiquitas, aut Chymicorum solertia conflavit, esse facile Principem*. Cum vero hoc ipsum Judicium suum in præsenti Dissertatione retractare, aut revocare studeat idem, qui protulit Cl. Ramazzinus, appellare demum liceat ad supremum Tribunal universæ Reipublicæ Medicæ, instando enixe, declarari communibus Medicorum Febrifugum hoc expertorum suffragiis, an *sincerus*, & *genuinus* Peruvianus Cortex in sistendis, & statim, & semper, Febrium Intermittentium paroxysmis, præstet revera aliquid peculiare *præ cæteris amaris*, *aut Febrifugis* superius recensitis. Proh magna Europæorum Mercatorum cæcitas, qui ex America Chinam Chinam ad nos asportant, cum satius foret, Absynthium, & Centaurium nostrum ad Americanos devehere! Quod si ad Posteritatis Tribunal Causæ hujuscemodi examen placeat prorogare, nullus dubito, quin decantatis Veterum Febrifugis cum China China collatis id sit eventurum, quod olim Cristis Gallinaceis in Pavonis Caudam velitantibus contigisse, false fabulatur Celius Calcagninus in suis Apologis. Cum enim illæ in *summo* capitis *fastigio* prominentes, Pavonis Caudæ insultarent, quod *postremissimo loco* nata esset, scopæque instar terram verreret; *Respondebo his*, *inquit illa*, *quum vos pallidulæ*, *ac ætate exesæ*, *e militari cono me hostibus minitantem suspicietis*. Sed ad nos iterum.

Evincit quoque, Chinam Chinam, quæ Lipsiæ venalis prostat, *sinceram* non esse (quod suspicatur & Langius Professor Lipsiensis) evincit, inquam, idipsum assertio altera ejusdem D. Rivini, nempe, a Peruviani Corticis usu *interdum* tantum, & *aliquando Febrem detulisse: in aliis illum*, & *frustraneum*, & *nocuum extitisse*, bono enim, & *germano* assumpto Cortice, si depulsa Febris dicatur etiam solum *delitescere*, id saltem non contingit *interdum*, sed *semper*; adeoque in hoc sensu nec evadit ille unquam *frustraneus*; dummodo Febris sit, vel Intermittens vel de Intermittentium prosapia, quod omnino requiritur. De *noxa* vero, quæ nonnisi ab usu præpostero, ut diximus, potest procedere, loqui amplius plane denecto. Revera ut hæc omnia, quæ obtruduntur, queant subsistere, non aliud conjectare licebit, nisi quod hic Scriptor loquatur promiscue de Febribus omnibus, tam continuis, quam

Torti Respons. ad Ramazz.

intermittentibus: quo solo casu plura ex dictis poterunt haud difficulter admitti. Nec forsitan emendicatam quis dixerit istiusmodi conjecturam; quandoquidem § 35. hujusce Dissertationis ex Cl. Ramazzino habemus, absque eo quod aliunde quæremus, in Actis Lipsiensibus improbari usum Chinæ Chinæ, in Constitutione quadam Uratislaviensi anno 1699. universaliter adhibitæ (& quidem perperam) ad *Febres continuas populariter grassantes*. Forsan & illuc respicit hujusce Lipsiensis pariter Scriptoris.

Cæterum cum adducta illius auctoritas, prout jacet, non congruat experientiæ meæ; neque id ego præsumam, ut mihi potius, quam illi acquiescat quivis hoc remedium nunquam expertus Lector (expertos enim jam inter meos connumero) fas sit, omissis tot aliis, qui simul congesti efficiunt, ut *de hoc Remedio jam habeamus Pandectas*, recentem aliquem Auctorem Lipsiensem pro Conciliatore nostro seligere, cujus Scripta approbet, ac magni faciat ipse D. Rivinus. Sit iste celebris Christianus Johannes Langius; cujus Opera Medica omnia, duobus amplis voluminibus comprehensa, edita sunt Typis pariter Lipsiensibus anno 1704. *curante*, ut legitur in fronte illorum, eodem *D. Augusto Quirino Rivino Patholog. atque Botanices P. P.* ut nempe sui *conjunctissimi Affinis* (quemadmodum ipse ad Lectorem præfatur) labores ac Scripta Cedro digna, & Orbi perutilia commendaret immortalitati. Cum ergo in his Langianis operibus reperiatur part. 3. Volum. 2. pag. 361. *Disputatio* disertissima, *De Chinæ Chinæ virtute febrifuga*, in qua quicquid ferme in eam usque diem a diversis Auctoribus tum in approbationem illius, tum etiam in contemptum prolatum fuerat collectum, examinatum, & discussum visitur ad pag. usque 375. idcirco ad id saltem me refero, quod in ea Disputatione adversus Obtrectatores Corticis adstruit Vir ille Celeberrimus: etsi fatear, omnia, quæ in ea Lucubratione ab eodem Langio traduntur, etiam de favorabilium numero, mihi non semper probari, ut qui fu spicor, haud completam sufficienter fuisse defectu temporis Viro illi Clarissimo, anno ætatis suæ 4. vita functo, hujusce Febrifugi elegantiorem praxim. Interim saltem; quod nobis præcipuum est, reponere liceat, illa eadem quatuor Amara Febrifuga, a D. Rivino Chinæ Chinæ, non quidem prælata (ut illa huic præfert Cl. Ramazzinus) sed tantum æque parata, & æque commendata, nempe *Centaurium minus*, *Asynthium*, *Carduum Benedictum*, *& Gentianæ Radicem*, illa inquam eadem nominatim in citata Disputatione a Cl. Langio Chinæ Chinæ ita posthaberi, ut secundum ipsum pag. 372. *His, aliisque*, ut inquit, *hujus generis pluribus Medicamentis Antifebrilibus, quæ ordine recensere nimis esset prolixum, extra controversiam præripiat palmam China nostra China, dubio sine ex sua singularissima textura &c.*

Tandem quoniam hisce Langianis Disputationibus D. Rivino *Placuit* (ipse sic Lectorem admonet) *in margine breviter annotare, quæ prolixius in contextu pertractantur, ut hoc felicius contenta evolventi, & vel obiter inspicienti appareant*, referam ipsius D. Rivini verba, pag. eadem 372. Paragrapho 50. in margine apposita, quæ sic habent. *China Chinæ reliquis Antifebrilibus antefertur*. Antefertur equidem, fateor, a Langio, sed a Langio Practico egregio, Scriptore recenti, D. Rivini Discipulo, illiusque conjunctissimo Affini; atque idipsum patitur, & sponte studet exscribere, ac annotare sine ulla limitatione Præceptor ipse D. Rivinus, forsan ut quadam veluti approbatione fortuito apposita, propriis ipsius verbis lis hæc dirimatur. Quod si denique ipsi D. Rivino Scriptori recenti recentissimum aliquem quis opponendum velit, is legat D. Bernardinum Zendrinum, qui in suo de China China Tractatu, Typis Venetis hoc ipso anno 1715. edito, sensa ubique profert sensibus D. D. Rivini, & Ramazzini aperte contraria (reliqua ejusdem Tractatus non est quod persequar, aut perquiram curiosus) ne verbum quidem habens de hac Ramazziniana Dissertatione, paulo ante Patavii impressa, & apud Venetos Bibliopolas publice prostante: indicio manifesto, tam ratione Cl. Ramazzini, quam auctoritates D. Rivini, & aliorum contra Chinam Chinam allatas, libero huic Scriptori nullum negotium facessere valuisse; sed exolevisse neglectas.

§. XXIX.

(*a*) UTilior *forsan* esset Corticis Peruviani usus in febribus intermittentibus, si tales ab initio dignoscerentur, observantur enim aliquando tertianæ febres vere intermittentes, sed mali moris & perniciosæ, (*d*) *de quibus Mercatus* peculiare Caput habet, quales febres Hippocrati non prorsus fuerunt ignotæ, in septimo enim Epidemiorum hæc habet verba. (*c*) *Cholericæ affectiones magis in æstate fiunt, & febres intermittentes, & quibus horrores accedunt, hæ quandoque malignæ fiunt*. In hujuscemodi casu (*d*) *si aliqua* pravitatis signa se prodant, quæ ut plurimum

obscu-

obscura sunt, & Medicos fallunt, non alienum erit hujus Febrifugi usum pertentare, *periclitari enim oportet, cum morbus periculosissimus est*, ajebat Hippocrates.

HActenus conatus est Cl. Auctor ostendere, *amethodicum* esse, & *irrationalem* usum Chinæ Chinæ, *suapte natura*, ut inquit, *dolosæ*, ac suspectæ; tum universaliter loquendo, tum etiam peculiariter in Febribus Intermittentibus, nullam malignitatem præseferentibus, in quibus, ut vidimus, non ad cautionem omnimodam (quæ hoc remedio obtenta ipso Judice noxia foret) sed ad inducias solummodo aliquot dierum impetrandas, dummodo adsit certitudo de illarum reditu, nonnumquam permittit: dosi tamen satis exili, quippe non repetita, imo & in nonnullis tantum, non omnibus usurpanda Ægrotantium generibus. Cuncta hæc fere ex diametro opponuntur iis, quæ de innocua hujus Remedii substantia, usu illius, & dosi, ad Febres Intermittentes *non malignas* abigendas, toto primo Libro Therapeutices meæ præmisi; ut propterea idem primus scopus unicus hucusque fuerit castigationis a Cl. Auctore in anteactis tentatæ. Huic tamen labori suo forsitan pepercisset, si primam, & alteram tantummodo paginam Libri secundi non renuisset evolvere; ubi apertissimis notis (quod a Lectore velim considerari) me nullatenus repugnantem polliceor cuilibet, qui in *benignis* Intermittentibus Peruviani Corticis opera uti recuset: cum eo Febrifugo ipse quoque in iisdem Intermittentibus non admodum frequenter utar, quippe pro *Depurativis*, seu *Perfectivis* sæpius a me habitis.

Enimvero etiamsi contendere velit Cl. Auctor, vel alius quispiam, solam effervescentiam febrilem etiam periodicam, esse instrumentum *unicum* depurationis Fluidorum; atque hanc depurationem esse jugiter a Natura, pauco adminiculante remediorum apparatu, nobis expectandam, usquequo saltem magnum non superveniat, impendatque periculum: adeoque *nullum* unquam esse locum, hac semota conditione, oblationi cujusvis *Specifici*, quod cito paroxysmos sistat absque crisi valde copiosa, & palam sensibili cujusmodi nullum adhuc præter Chinam Chinam repertum est) ego sane ita sentientem nullo pacto refellere aggrediar, quantumvis forsan rigide nimis sentientem. Neque me ab hoc proposito dimoveret quispiam alius, qui minime innixus hujusmodi ratiocinio, haud plane forsitan contemnendo, sed quavis inepta, aut futili motus ratiuncula, hoc ipsum tamen in re faciendum vellet. Etsi id rigorose semper exigere in praxi, sæpe non cedat in proximi utilitatem; neque tamen cedit in evidens, & gravissimum damnum illius, ut contingit, quoties quis in periculo, & *certo*, & gravi, *certum* pariter hujusce Febrifugi a Deo dati spernit auxilium. Cuilibet propterea, qui duræ adeo cervicis non fit, ut in extrema etiam angustia Remedium istud ablegandum judicet (iis videlicet in Febribus, iis in circumstantiis, eaque Methodo adhibita, de quibus abunde in Tractatu meo) cuilibet inquam hæc, quæ putarim negari non posse, facile admittenti, etsi in reliquis dein omnibus adversanti, absit, ut unquam succenseam, ut qui nullam hinc assertis meis, saltem potioribus, injuriam, nullumque grave (quod majoris momenti est) Praxi Medicæ damnum fateor inferri.

Sola itaque oppugnatio *Methodi* meæ in *Perniciosis* a me descriptis evulgatæ, sola inquam hæc, si forte a Viro quopiam existimatione digno (quod vix crediderim posse contingere) tentaretur, potis esset me commovere nonnihil; nullius tamen impugnatoris, utut Celebris, rationem haberem, nisi se profiteretur satis expertum; qui autem rite expertum poterit se profiteri, rationem impugnatoris habere nequibit. Pro usu vero qualicunque alio Peruviani Corticis in *vulgaribus* Intermittentibus, pro quarum curatione nil fere speciale prodidi, quod a pluribus ante me non fuerit annotatum; nec ea mihi propensio est, nec illud otium, ut velim decertare, & Causam, quam cum tot Viris pari voto mecum sentientibus habeo communem, mihi uni advocare. Atque ideo si intra hosce cancellos substitisset, ut hactenus substitit, Cl. Viri dissensus, omnes profecto illius, etsi alicubi valde peculiares, ac acerbiusculas animadversiones tulissem tacitus; verum eas jam usquequaque ad nimietatem exuberasse, in bonæ simul praxeos, & veritatis detrimentum; atque ita quidem, ut tantum qui steterit non videat, paulo infra clarius patebit. Quod autem palam cœpit.

Omnibus & Lippis notum & Tonsoribus esse, id certe a me citra quoddam dedecus amplius dissimulari non poterat. Et porro dissimulare religioni mihi ducerem, cum publica potius res agatur, quam mea; nec exinde minus quam existimatio mea, periclitetur Reipublicæ utilitas. Jam vero his interjectis pro Lectorum pleniore notitia, Animadversionum Cl. Auctoris simulque Responsionum mearum filum resumo.

(*a*). *Utilior forsan &c.*) In hoc Paragrapho Vir Cl. tertii præcipue Libri Therapeutices meæ, quippe potioris, asserta quadantenus infirmare aggressus (id enim ex asse conficere haud ita planum) progreditur ad expendendum, quem locum in Tertianis Intermittentibus *Perniciosis* a Mercato descriptis, queat habere Peruvianus Cortex. Atque hic, priori deposita severitate, duo admittit non exigui ponderis; unum quidem absolute, alterum conditionaliter tantum. Quod absolute concedit, est, Febres Tertianas *malignas*, & *Perniciosas* a Mercato descriptas esse *vere Intermittentes*; itaut (quemadmodum

subdit §. sequenti) *ad perfectam apyrexiam deveniant*. Mirum autem visum est mihi, quod Cl. Auctor admittat, Febrem adeo ferocem, quæ heri hominem pessime exercuit, & cras est nedum reversura, sed & eundem statim interemptura, hodie illum plane dimittat, *nec concentrata tacite cubet*, *nec corpus illius tacite depascatur*; cum omnia hæc mala contingant, neque *unquam amplius homo ad veram*, *& perfectam apyrexiam pertingat* ex Cl. Auctoris effato §. 25. & 27. quoties Tertiana Febris *benigna* curatur Peruviano Cortice, post duas tantum hebdomadas forsitan reversura, & facile iterum recessura. Alterum, quod conditione apposita admittit pariter Vir Cl. est, Febrifugum istud utilius *forsan* (nec enim certo) esse posse *in Malignis Intermittentibus*, *si tales ab initio dignoscerentur*. Addo ego & *etiamsi tales ab initio non dignoscerentur*, sed Medicum fallerent; dummodo in illa ipsa accessione, qua tandem dignoscuntur, Æger non pereat, sed in alteram accessionem prorogetur illius vita, ut ut frigidus, & arteriarum pulsu fere omnimode destitutus, expirare videatur: in his enim quoque circumstantiis ille, fere dixerim certo, China China secundum Methodum meam oblata restituitur. Imo sæpe etiam, etsi non tam certo, restitui poterit sola usurpata Mortoni Methodo, qui Febres hasce in extremum, quod modo diximus, discrimen hominem adducentes, graphice describit, & China China non raro feliciter curat, ut videre est, tum apud ipsum, tum Lib. 2. Tractatus mei pag. 113. ubi Caput peculiare istius Auctoris recusum visitur, & Scholiis meis additis etiam ulterius diluci datum. Quod ejus Methodo in usum ducta potest *sæpe* contingere; mea similiter adhibita solet contingere *semper*, aut fere *semper*. Experiantur ter saltem, aut quater increduli, dummodo ingenui; meque tunc, si tanta illos teneat fiducia, mendacii redarguant. Quod si eas *ab initio* per sua signa, perque suos peculiares characteres *dignoscendas* velit Cl. Auctor, ut curationi suscipiendæ fiant opportuniores; id ex professo me per extensum scio tentasse haud oscitanter, forsan & integre præstitisse, Cap. primo Libri 3. Mercato præsertim, & Mortono præeuntibus.

(*b*) (*De quibus Mercatus &c.*) Mercatus itaque non *unum peculiare Caput habet* de hujusmodi Febribus, sed *multiplex*; illusque Tractatulus de hac materia vere aureus est, ac utilissimus, etsi non admodum comptus; adeoque plurimis philologico-ornatu luxuriantibus longe anteferendus. Primus ille fuit, qui ferocissimas hasce Febres observarit, exactissime secundum varias illarum species descripserit, ac pro more suorum temporum peculiariter curare docuerit. Et tamen incuriosa Posteritas nullum inde traxit emolumentum, adeout major Scriptoribus omnibus fuerit solicitudo scribendi quodammodo ad pompam, ne dicam ad Lectoris stomachum, de *benigna* Intermittente Tertiana, quæ neminem, quousque talis manet, tollit de medio; quam vestigiis Mercati inhærendo, quidquam scribendi de *Perniciosa*, & ex se fere semper lethali. Excipe Lector Mortonum qui de Mercati Scriptis, ut licet conjicere, minime conscius, propria nihilominus observatione easdem Febres (minus dilucide quidem) exposuit; quodque laudandum magis, feliciter curare docuit Peruviano Cortice, rebus etiam in præceps lapsis, liberaliter oblato. Utriusque Auctoris scripta circa hanc materiam habes recusa in Therapeutice mea Speciali, Scholiisque meis haud plane forsan inutilibus adaucta: quæ simul omnia secundum Librum constituunt ejusdem Operis, ut nuper innui.

(*c*) (*Cholericæ affectiones &c.*) Textus hic Hippocratis a Cl. Ramazzino allatus quasi quid peregrinum, ille idem est, quem primo observavit Mercatus, bisque de eodem meminit, Vallesii simul expositionem indigitans. Ego & Textum a Mercato citatum, a Cl. vero Ramazzino nunc recitatum, & ipsam Vallesii expositionem in Scholiis adduxi. Cuncta videsis apud me, primo pag. 90. secundo pag. 98. & 99. Sed hæc forsan, utut repetita, debiliorem Viri Cl. obtutum subterfugere.

(*d*) (*Si aliqua &c.*) Tandem fatetur Cl. Auctor, in hisce Febribus, *si aliqua pravitatis signa se prodant*; *quæ ut plurimum obscura sunt*, *& Medicos fallunt*, *non alienum esse* (rectius dixisset, necessarium esse) *hujus Febrifugi usum pertentare*. Hæc una confessio mihi sufficeret, nisi ea statim infirmaretur ab exemplis per eum allatis; quodque pejus est, commentitiis. Sed de his quam mox. *Non alienum* itaque putat ille uti China China in Intermittentibus Perniciosis, *si aliqua pravitatis signa se prodant*: cum vero istiusmodi signa, ut inquit, *obscura sint*, *& Medicos fallant*, Thesis vix statuta statim vacillat. Saltem (fidenter subdam) obscura non erunt signa pravitatis, cum Æger in angustiis supra recensitis constitutus, non sine maxima difficultate febrilem paroxysmum incipit vix vivus transigere. In hujuscemodi casu, ni prius dignota sit Perniciosa Intermittens, offeratur a curante Medico Peruvianus Cortex; sed, bona venia Cl. Auctoris, non ad drachmam *unam*, vel *duas* (neque tamen *ad uncias*, *& uncias*) exhibeatur: ea siquidem pusilla dosi præscriptus, nec cito dein, ac pluries, saltem ad Mortoni, vel Sydenhamii mentem repetitus, id aget solummodo, ut Vir Cl. possit jure, ac vere testari, quod nonnisi declamando testatur Paragrapho sequenti, *paucos* nempe *qui evaserint*, *sibi fuisse observatos*. Secus vero fiet, si exhibeatur idem Cortex Methodo validiore, sed congrua, & rationali, qualem in Therapeutice mea docui Cap. 3. Lib. 3., felicemque jugiter perplurimis Exemplis ostendi.

§. XXX.

§. XXX.

MEmini me vidisse Mutinæ variis temporibus Constitutiones quasdam tertianarum febrium intermittentium, sed malignarum, quæ tertia quaque die suas habebant accessiones cum rigore, & more solito per sudorem fiebat solutio, ut ad perfectam apyrexiam devenirent, sed quarta, aut quinta accessio tanto rigore invadebat, ut ægri non amplius incalescerent, concentrato pulsu, ac toto corpore perfrigerato, nec multo post interierint. In tam gravi, ac subita tempestate Medici tamquam e gravi somno exciti, cum antea super utramque aurem, ut dici solet, obdormirent nil tale expectantes in febribus, quæ cum frigore, & rigore accederent, absoluta infebricitatione postmodum subsequente, tumultuarie ad sacram anchoram Chinæ Chinæ ad uncias in vino infusæ confugiebant, sed incassum, paucos enim evasisse observavi.

(*Memini &c.*) MEmini & ego quod meminit Vir. Cl. varias scilicet Mutinæ contigisse Constitutiones Perniciosarum Intermittentium, quæ non ea solum, qua narrat via, sed valde multiplici, in Tractatu meo ordinatim exposita, Ægrotantes non paucos *ante repertam Methodum meam* (id namque addere necesse est) *Peruviano Cortice penitus intentato*, trahebant repente, ac inopinato ad interitum. Sed simul memini, debuissetque & ille meminisse testis de visu, plurimos alios ejusdem generis Ægrotos, ne dicam omnes, eadem Methodo curatos, ocyssime pariter, ac inopinato *evasisse*. Saltem quot vidit ille Perniciosis hujusmodi Febribus laborantes, quibus ego meam Methodum adhibuerim, tot vidit repente restitutos; pereuntem vero neminem. Et siquidem ullus sinceræ Inductioni locus concedatur; nonne vidit ille me duodeviginti abhinc annis, cum mihi graviter decumbenti tam humaniter adstitit (medicas enim manus nobis invicem pro re nata præbebamus adjutrices) nonne inquam vidit, post latam a memetipso, atque ab eo citra dissimulationem admissam de imminente mea morte sententiam, epoto, dosi quidem maxima, unoque haustu, ad sex videlicet usque Drachmas Peruviano Cortice, omissa postmodum consulto repetitione Remedii, ab Orci faucibus illico ereptum, ut fuse in Therapeutice mea pag. 187. atque ita quidem ereptum, ut ab eo tempore (superato videlicet novo Febris insultu, quem tunc præcavere non libuit (firmiorem ac antea in hanc usque diem traxerim valetudinem? Nonne pariter alios Ægrotos inspexit hujusce ordinis, quandoque etiam mihi socius in curatione, eodem remedio statim sanatos, nec ullo amplius morbo tentatos? Hujusmodi sortem faustissimam experti sunt, tum Æger ibidem a me descriptus pag. 85. anno videlicet 1695. usu Corticis Peruviani, Viro Cl. tunc facile consentiente, curatus; tum alter eodem remedio, me præscribente, ipso vero desperante, restitutus an. 1707. de quo pag. 255. & adhuc vegetus, etsi jam senex: ut plures omittam, de quorum Ægritudine, & cura omnimodam pariter certitudinem habuit, quamvis ad eos invisendos vere non accesserit. Ast hæc narrantur, & narrata sunt a me; fortasse vero non admitterentur (inquiet aliquis) a Cl. Ramazzino, si respondere potis esset. Scripta sunt a me (subdam) & a Viro Cl. lecta, nec tamen negata; licet omnem lapidem moverit ille, ut asserta sua exemplis quibuscumque, ac undecumque conquisitis, imo etiam interdum minus germanis, fulciret; mea vero enervaret. Usque tamen libet eumdem audire, hæc ante biennium, anno scilicet 1712. de China China locutum in Dissertatione *De Contagiosa Epidemia, quæ in Boves irrepsit* pag. 37. ut retuli in *Collatione* Textuum illius lit. H. *Equidem hoc præsidii genus in Febribus periodicis miranda præstat, ac præsertim in Tertianis Intermittentibus malignis, quæ in ipso impetu accessionis ægros interdum necant &c. hoc enim Febrifugum fermentum illud malignum sive penitus restinguit, sive ita enervat, ut periculum illud tollatur, ne Æger in ipso Febris accessu intereat.*

Hic ergo quæro: Si Cortex Peruvianus *in Malignis Intermittentibus*, ipso Judice, *miranda præstat*; *si Fermentum illud malignum, vel penitus restinguit, vel plurimum saltem enervat*; tandemque *si periculum illud tollit, ne Æger in ipso Febris accessu intereat*, cur tot additis limitationibus, cur tanta incertitudine, ac nutatione, verboque *forsan* interjecto, protulit §. antecedenti, *Peruvianum Corticem in iisdem Malignis Intermittentibus esse posse forsan utilem, si tales ab initio dignoscerentur*? item, *non alienum esse, usum illius pertentare, si malignitatis signa se prodant, quæ tamen obscura sunt, & Medicos fallunt &c.*? Rursus si vere,

re, ac absolute ille utilis est in hujusmodi casibus, &c. incunctanter usurpandus, eo quod in Malignis Febribus, *præsertim Tertianis vere miranda præstet*, ut ante biennium asseruit, ubinam gentium quæso, ubinam terrarum miranda hæc observavit, aut commodius observare potuit ille, quam Mutinæ; imo etiam, ausim dicere, quam me præscribente? Si vero Mutinæ, ea miranda vidit, quæ prædicat; ubi vere vidisse certum est ex antedictis, qua animi fiducia nunc jactat, Mutinenses Medicos pro curandis hujusmodi Febribus *tumultuarie ad Sacram Anchoram Chinæ Chinæ incassum confugisse, ac perpaucos evasisse sibi observatum*? Habet profecto quid admirabile hæc inconstantia, eoque admirabilior ea est, quo brevioribus distincta temporum intervallis. Etenim Textus nuper citatus, ingenuus plane ac etiam ultroneus, vix quatuor mensibus præcessit ortu Therapeuticen meam; ea vero vix in lucem edita, statim conceptum suum sortita est, ortaque nuper hæc Viri Cl. Dissertatio, Auctori æque suo infensa, ac Operi meo.

§. XXXI.

SUccurrit nunc mihi funestus casus Domini Francisci Guidoni, qui ex hujusmodi febre misere oppetiit; laborabat Vir iste Nobilis media æstate tertiana febre, quæ exquisitæ speciem referebat, ut altera die prorsus apyretos esset, & e lecto si vellet posset exurgere, die quinta h. e. quinto circuitu accessit febris tanto rigore, & frigore una cum mentis stupore, pulsu exili ut vix perciperetur, unde Medicus ad visitationem pro more accedens, ad ægri adspectum attonitus institit me non procul habitantem subito pro Consultatione acciri, in qua Vir ille cæteroqui doctus ingenue confessus est se deceptum a febre, quæ tertianæ exquisitæ morem, & leges omnino servabat, nullo se prodente pravitatis signo. Proposuit ille Peruvianum Febrifugum more suo propinandum, annui ego memor dicti illius, quod habet Celsus, *in præcipiti periculo multa recte fieri alias omittenda*, sed altera die aphonus, & gelidus æger mortuus est.

HUcusque tribus, vel quatuor Casibus a tempore valde diutino emendicatis, inter tot, quos ipse referre se posse identidem obtrudebat, parum profecit, nihilque probavit Cl. Auctor. Et quotiescumque etiam ii pleno robore constitissent, nec potuissent rejici a me ea facilitate, qua sunt rejecti, ut exempla probationis invalidæ; quid quæso a Viro Cl. probatum foret, ubi agebatur de usu Peruviani Corticis in Intermittentibus tantum diuturnis, & cæteroqui *benignis*, cujusmodi curationum felicissimarum ipse plusquam quinquaginta, si omnium memor essem, tribus illis, aut quatuor ab eo recensitis opponere possem exempla? Forsitan modo, ubi agitur de re valde gravi, videlicet de oblatione ejusdem remedii in Febribus Intermittentibus quidem, sed *Perniciosis*, atque lethalibus, fortioribus exemplis utetur, nec ullam exceptionem admissuris; ut nempe Quartum Librum meæ Therapeutices impugnaturus, Historias in eo contentas, quippe felices, funestis ab ipso mox afferendis infirmet.

(*Succurrit &c.*) Jamque memetipsum armis meis confundere aggreditur, unius ex meis Ægris Perniciosa Tertiana confecti casum opponens, ipse paulo ante mortem ejusdem Ægrotantis in consilium accitus. Sed hæc quoque narratio variat in pluribus; & primo in circumstantia gravi, quæ vel ipsa dirimit Matrimonia: adest quippe *error personæ*. Non enim *D. Franciscus* Guidonius, qui multo ante obierat Apoplecticus, neque a me fuit umquam curatus, sed D. *Antonius* Francisci, &. Opizonis frater fuit, quem Perniciosa illa Febris sustulit; ille vero Medicus ego fui (atque hinc dignoscat quilibet, an Censoria virgula Viri Cl. me peculiariter petat, & an ictum, auras licet, non me sugillantem, queam dissimulare) ille inquam ego fui, qui me deceptum fassus sum a tam celeri prolapsu in illud exitium, quod tardiuscule forsitan, & lentius eventurum a longe fueram suspicatus. Neque enim adeo deceptus fui, quin futurum mentis stuporem tempestive prænoscens, priusquam scilicet Æger in præceps rueret, curarim, ut ille rebus suis, animæque consuleret: cujus rei solicitudo me impulit, ut D. Marco Antonio Origono Sacerdoti, Ægrotantis familiari, viventi adhuc, & memori, negotium anxie committerem (quod ille egregie præstitit) quoniam Uxorem de imminente periculo haud rebar satis adhuc persuasam. Cæterum nec morbi series, qualis a Cl. Viro describitur, nec alia minutiora mihi uni nota, non illi, qui cuncta habuit ex relatu meo, & quorum

rum facile postmodum erit oblitus, cum re ipsa concordant. Utcumque tamen hæc fuerint, certum est, Virum illum Nobilem ex Perniciosa Febre, primo Intermittente, mox Subcontinua, & repente soporosa (quo casu quis forsan alius, subortam ex improviso Apoplexiam, vel vafre, vel stolide pronunciasset) præcipiti lapsu occubuisse. Me vesperi factum esse Cl. Ramazzino, qui post administrata ob prævisum opportune periculum Sacramenta Ecclesiæ fuit in consilium vocatus, deceptum memetipsum a motu morbi supra suspicionem quoque meam matutinam citiore verum est, ultroque fateor, me alias etiam magis deceptum, inscio licet Viro Cl. ac si diutius vivam, magis adhuc forsan decipiendum. In hoc tamen uno me tum deceptum sum fassus, quod tempus adhuc mihi sufficiens pro China China venturis accessibus exhibenda futurum esse antea conjectaram; cum tamen ob excidium immodice præceps amplius ea nequiret administrari. Hoc ergo solum nomine, quod nullus ei locus esset, de Peruviano Cortice mentionem habui. Oblatum vero fuisse huic Ægrotanti, aut propositum a me Remedium hujusmodi, ut fidenter asserit, brevique verborum ambitu affabre circumscribit Cl. Auctor, summa dixerim illius etiam non viventis pace, ne per somnium quidem consonat veritati. De assertorum meorum honestate, nec ipsi, si quos novi, Obtrectatores mei solent suspicari. Prostant nihilominus apud Pharmacopolam *Hortensium Candrinum*, Virum probum, honestumque Schedulæ meæ, Adversaria propria, & Codices fideles, ac integerrimi, lituram non admittentes, unde cuicumque lubeat, vel curæ sit, facile datum est certiorari. Ibi cuncta cernuntur, quæ usui fuere, & inter cætera a Cl. Viro proposita, mihique statim probata, Ceratum Vessicatorium, & Lapis Bezoarticus, quæ forsan Celeberrimum imitatus Sanctorium, *in fide Parentum* proposuit.

Hallucinationem tam masculam, quod nempe obtrudat ille pro oblato minime oblatum hoc casu, imo neque propositum Peruvianum Corticem, absit ut exprobrem Cl. Auctori, pie quippe quiescenti, deque his omnibus sibi nunc vanis forsan ridenti; in cujus obsequium lapsam forte longa die memoriam tantum culpabo. Id unum innuam Lectori; obstupuisse me non parum, cum primo hæc legissem, miratus nempe quomodo Vir circumspectus, ubi de Facto agitur, hujusmodi commentitia *tam fidenter, tam animose* scripserit, *ut illi non sudarint præcordia* (quemadmodum loqui consuevit ille §. 11. *ob metum de improspero eventu*: improsper namque illi eventus est, se fuisse isthæc narrando deceptum, vel eum videri, cui fuerit animus alios fortasse decipere. *Atque hæc Corinthiis audientibus, & satis scientibus recitat*? ajebat olim Lucianus de quodam Historico nugatore, apud Corinthios se vidisse jactante; quæ illum neutiquam vidisse ipsimet norant Corinthii.

Obiit itaque Vir ille Nobilis, Peruviano Cortice ne proposito quidem plane jejunus; quandoquidem præceps illius lapsus, in Subcontinuis cæteroqui Febribus, cujusmodi hæc evaserat, haud ita repente fieri solitus, contigit præter ordinem quoque; inclinante videlicet die minoris afflictionis: erat enim ea Febris Tertiana duplex, ab initio tamen penitus intermittens. Cum vero paucis horis distaret potior, & plane lethalis accessio; jamque patenter incœptum esset præcox præter morem exitium, lethalia prorsus de more paulo post incrementa suscepturum, ab exhibendo incassum imo & proponendo Febrifugo abstinendum duxi, *ne quem servare* illud *non poterat, occidisse videretur*. Scilicet Virum jam conclamatum, & postridie, ut patefecit eventus, moriturum, postridie quoque ab epoto minime cruciante Peruviano Cortice (si forte fuisset exhibitus) occubuisse, fuisset certe, ut infra §. 48. *amaris Chinæ Chinæ potionibus miserum Ægrum conficere*: interiisse vero deglutito Lapide Bezoartico, & Vessicantibus Emplastris inaniter divexatum, fuit, illum pro viribus Artis dubio procul reficere. Sicuti ergo perperam culpatur hoc casu non assumptus, neque præscriptus Cortex; ita perperam culparetur, si morituro fuisset incassum exhibitus. Revera nonne quotquot obeunt, obeant necesse est non multo post assumptum, vel cibum, vel potum, vel cardiacum medicamentum, vel quid aliud æque innocuum, nisi ex inedia deficiant? Nonne pariter identidem postridie ab epoto solvente, aut leniente Medicamento pereunt Ægroti, quos tamen non Leniens illud pro innoxio habitum, sed Fatum eorum dicitur sustulisse? Exempla sane hujusmodi, inculpato nihilominus Remedio simul ac Medico, haud infrequenter occurrunt in praxi. Unum liceat hic referre, non quidem ut defunctum Antagonistam retaliem, ac quodammodo vicissim crimmer, sed ut inopinata quodammodo quandoque artis infortunia haud intempestive commemorem; unum, inquam, liceat referre de Viro Nobili, *dum casus, qui ingente vulgari contingunt*, ut ajebat §. 20. Cl. Auctor, *sine rumore terra obtegit*. Nimirum *ita res accendunt lumina rebus*: quemadmodum enim sub initia hujusce Paragraphi *succurrebat* in rem suam eidem Cl. Auctori *funestus casus D. Antonii Guidoni*, Francisci nomine inconsulte appellati, ita in rem meam

Succurrit nunc mihi, & quidem succurrit certa reminiscentia (multoque magis hujusce eventus deberet meminisse, si viveret, idem Cl. Auctor) *funestus casus D. Honorii Barocci, qui ex hujusmodi infortunio misere oppetiit. Laboraverat Vir iste Nobilis* levioribus quibusdam sed diuturnis Febribus, a quibus jam ferme convaluerat, vel saltem adeo leviter affici videbatur, *ut jam e lecto exurgeret, possetque, si vellet, etiam e cubiculo egredi*. Usque tamen obstinata alvi stipticitate premebatur; pro qua solicitanda Medicus illi præscripsit sex

tantum

tantum drachmas Electuarii Lenitivi. Eo remedio assumpto, Æger superpurgationem passus, in deliquia subinde incidit, Febremque intensissimam *una cum pulsu exili, ut vix perciperetur; unde Medicus ad visitationem pro more accedens, ad Ægri aspectum attonitus institit, me non procul habitantem subito pro Consultatione acciri; in qua Vir ille cæteroqui doctissimus ingenue confessus est, se deceptum* a Remedio tam blando, tamque parca dosi exhibito in morbo tam levi, *ubi nulla unquam se prodidere infausti ominis signa*: sed vix Febricula quædam mitior superstes remanserat, actiones tamen minimum lædens. Irrita fuere nihilominus quævis in eo præcipiti periculo licuit experiri Artis auxilia: *Altera enim die aphonus, & gelidus Æger mortuus est.*

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus. Juven. Sat. 2.

§. XXXII.

(*a*) EOdem *fato* obiit D. Comes Fortunatus Cortesius, D. Joannes Altimanus, & complures alii eodem pene tempore, perpaucos enim ab hujusmodi febre correptos evasisse vidi. (*b*) *Credo equidem*, quod si attentius hasce febres, quæ æstate potissimum aliquando caput exerunt, observarent Medici, credo inquam quod signa quædam pravitatis deprehenderint; magnarum enim calamitatum parva solent esse ab initio signa, ut in morbis pestilentibus evenit. *Sæpe exiguus mus augurium tibi triste dabit*, ajebat Doctissimus Fracastorius de Contagione.

(*a*) (*Eodem Fato &c.*) EOdem vere Fato obiit; China China videlicet nec assumpta, nec ei præscripta, D. Joannes Altimanus, ut habetur ex Consanguineis, ex Pharmacopola, & ex ipso curante Medico ordinario, nempe D. Riccio: neque enim casus iste, ut nec subsequens quicquam ad me; quod quis crederet, oppositum indicante prævio contextu? Asserit is, qui vere adstitit, Febrem fuisse ab initio Intermittentem, mox in Malignam degenerasse; cui tamen curandæ, nec ipse, nec D. Ramazzinus superaccitus opportunum umquam putassent Peruvianum Corticem: tantum abest, ut vel propositus ille fuerit, vel in usum ductus. Ita ille: cujus effatum quo ad non oblatam Chinam Chinam nequit in dubium revocari, cæteris etiam adminiculantibus: quo vero ad carentiam opportunitatis illam exhibendi, standum erit amborum placitis, cum non aliter deceat.

D. autem *Marchio* (non *Comes*, ut habet Cl. Auctor) Fortunatus Cortesius in quadam Ægritudine vere fuit olim curatus (ne quicquam reticeam) & a Cl. Ramazzino Medico illius ordinario, & a me simul in consilium vocato. Evasit tamen ille tunc a diuturnioribus Febribus; puto etiam ope Chinæ Chinæ; sed non satis memini, ut asseram. In ultima vero Ægritudine, cui compendiario succubuit, solus illi adstitit Vir Cl. proinde quibus pharmacis (dicam & ipse verbis illius ex ., 34. petitis) Æger iste *fuerit potionatus in postrema Ægritudine, omnino mihi ignotum*. Hæredes Defuncti, consuetusque illius Pharmacopola Joseph Sallarolus censent, nullum, aut fere nullum (nullis videlicet hac de re extantibus monumentis) brevissimo illius morbi tempore præscriptum fuisse remedium: nullam propterea exegit idem Pharmacopola, nullam Hæredes solverunt expensam. Certe Corticem Peruvianum minime usurpatum fuisse, asserit hoc quoque casu idem D. Riccius, qui & hunc ægrum pessime habentem invisit, cum forte Mulierem quandam de Nobilis ejusdem Viri famulitio tunc Ægrotantem curans, ad eum quoque officii causa non semel accessisset. Chirurgus pariter Andreas Tassonus, qui pro suo quoque munere eidem adstitit, de solis Vessicantibus paratis, sed ob præcocem illius obitum nequicquam appositis, memorem se perhibet, de Cortice nil conscius. Quod si nihilominus, omnibus insciis, Chinam Chinam se exhibuisse contendat Cl. Auctor: cum Methodus illius non transcendat drachmas duas; hæ autem in præcipiti periculo nequeant sufficere; habet hinc potius unde eum pœniteat suæ Methodi, pusillæque, ac invalidæ suæ dosis, quam unde alias exprobret abusus nomine usum liberalioris, virilemve adeo fidenter traducat Methodum, qua nullatenus usus est; qua vero uti necesse est hisce casibus, ut Cortex prosit. Quamobrem qua ratione inferret ille, noxium, vel frustraneum saltem fuisse funestis hujusmodi casibus ipsum Peruvianum Corticem, si vere fuisset oblatus; eadem ratione saltem, forsan & potiore, mihi modo liceret inferre, funestos probabiliter illos extitisse, eo quia non fuit oblatus vel non oblatus saltem Methodo mea.

Expectassem proinde potius, ut retulisset hoc loco, ubi proprios ductus alienis intermi-

ſcere non renuit, Caſum antiquiorem, quem ſibi olim contigiſſe, centies mihi narravit Cl. Auctor de quodam Laico Oblato ex Cœnobio Canonicorum Regularium Rhenanorum, quos vulgo S. Salvatoris; Mutinæ vero, ab Eccleſia deſumpto nomine, S. Hieronymi appellant. Hic ergo cum Quartana Febre ab aliquot menſibus detineretur, adeoque jam valde debilis, ut & valde ſenex exiſteret, atque ex Catarrho intra bronchia deliteſcente aſſidue ſubſterrens, Cl. autem Ramazzinus invadente acceſſione (cui a nonnullis jam diebus non ut antea præibat amplius omnimoda apyrexia) duas, pro more illius temporis, Corticis drachmas illi exhibuiſſet, *ad impetrandas*, ut puto, *aliquot dierum inducias*, ea ipſa acceſſione deceſſit e vivis: quo pacto recedente febre, vere *optandum eſſet*, *ut ea rediret*. Hunc inquam caſum potius, quam ſupra receniitos expectâſſem ut referret Cl. Auctor, ad innuendam, ſi non *malitiam occultam*, & prope venenatam, ſaltem invalidam, ac enervem in arduis hiſce, ac *Pernicioſis* Caſibus Chinæ Chinæ virtutem. Sed forſan meminit, quod ſicuti ſe mihi quondam fiſſus erat ab eventu hoc inopinato adeo terrefactum, ut hac una de cauſa in Conſtitutionibus ſuis Epidemicis nonnihil meticuloſe ſcripſerit de uſu hujuſce Febrifugi (licet cauſam hanc ipſam ſubticuerit), ne ſibi magis noceret, quam Cortici) ita poſtquam mecum rem eandem melius examinavit, viditque poſt editas Conſtitutiones ſuas tam crebro quid poſſit, quidve præſtet remedium iſtud rite uſurpatum, faſſus erat pariter ingenue mihi, ſe clare jam dignoviſſe, protractam ſero nimis eo caſu fuiſſe Febrifugi oblationem ac propterea perperam expoſitum infamiæ Remedium ſaluberrimum, cujus magis intempeſtiva eſſe poteſt ſerior, quam præcox adminiſtratio; cum ob ejus innocentiam, atque ſalubritatem de ipſo dici queat oppoſitum, ac de alio quovis remedio dici ſolet; videlicet, in eo uſurpando *leviora eſſe perpetuo peccata commiſſionis, quam omiſſionis*. Ita ille tunc.

Ut ergo rem contrahamus, ea tantummodo, quam ſupra vidimus, eſt vis, & veritas omnis trium Hiſtoriarum, a Cl. Viro allatarum, quibus probare ſatagit, ſe *Mutinæ per paucos vidiſſe Pernicioſis Intermittentibus correptos, qui China China epota ab iis evaſerint*; cum tamen contra viderit nonnullos, ſi eorum placuiſſet illi tantulum meminiſſe, & noverit alios plurimos, in Hiſtoriis octoginta circiter, toto ferme Libro quarto, & alibi a me deſcriptos, iiſdem quidem Febribus confoſſos propemodum; ſed ejuſdem nihilominus Febrifugi ope priſtinæ incolumitati, qua etiamdum a tot annis integre utuntur, feliciſſime reſtitutos.

(*b*) (*Credo equidem &c.*) Credo & ipſe, Medicos, ſi attente advertant animum, poſſe tempeſtive per ſua ſigna, ſi non perpetuo clare cognoſcere, ſuſpicari ſaltem rationaliter morem peſſimum harum *Febrium Pernicioſarum*. Niſi enim id crediđiſſem, octo diſtinctas illarum ſpecies, ac differentias cum ſignis omnibus earum diagnoſticis, prout mihi obſervare licuit, non eſſem exactiſſime perſecutus toto Capite primo, imo & ſecundo Libri tertii, quemadmodum pro viribus exequi conatus ſum. Neque Tractatulum Mercati idipſum docentis, nec non etiam Mortoni deſcriptionem compendiariam præmiſiſſem Libro ſecundo; ut ex illorum Auctorum, meiſque obſervationibus ſimul collatis, facilior, & clarior evaderet obſcura cæteroqui hujuſmodi Febrium tempeſtiva Diagnoſis. Sed & inſuper quando Medicum etiam oculatum decepit nonnunquam fraudolentus hic hoſtis, dummodo eo ipſo acceſſu, quo ſe prodit, hominem non interficiat, ſat habet idem Medicus ex obſervationibus, & Methodo mea, unde hoſtem eundem, ultimum licet excidium interminantem, confodiat. Ut propterea ſuis Hiſtoriis, tum paucis, tum veritati minus conſentaneis, everſionem Tertii mei Libri, praxim hanc utiliſſimam, totque inſignibus Hiſtoriis in Quarto expoſitis confirmatam, continentis, irrito plane conatu tentarit Clariſs. Auctor.

§. XXXIII.

(*a*) IN *Febribus porro continuis*, dummodo de periodicarum proſapia ſint, ſi malignum quid portendant, jamdudum ſcio familiarem eſſe iſtic Chinæ Chinæ uſum, & in larga doſi, ſed multæ deceptiones hic etiam contingunt, nam febres continentes, eſſentiales ut vocant, interdum etiam inflammatoriæ, perſæpe de natura intermittentium participare creduntur, cum enim febribus vere continuis obſerventur (*b*) *aliquando parvi motus*, & horrores ex internis vellicationibus, quales febres intermittentium naturam ſapere exiſtimant, unde conſuetum remedium præſcribere non dubitant; habent enim id omnes fere morbi, ut veſpertinis horis graviores ſint, *Quale eſt ad veſperam exacerbari, ita & in omni morbo*, ajebat Hippocrates 4. Epidemiorum, omnibus pene ægrotantibus commune eſt, ut acce-

dente

dente Sole ad occasum magis molesti sint, atmosphæra etenim tunc gravior est, ac perspiratus debilior, quod in morbis melancholicis manifeste deprehenditur. Quartana febris, annotante Fernelio in Libro de Abditis morborum causis, numquam, vel raro antemeridianis horis, sed pomeridianis suas habet accessiones. (c) *Quod si unum vel alterum exemplum* afferatur eorum, qui in aliqua febre continua pessimis accidentibus comitata, ut pro conclamatis haberentur, Chinæ Chinæ potione ad uncias integras in vino infusæ pluries in die exhibita, evaserint, ut hoc solo remedio ab Orci faucibus videantur erepti, talia exempla tanti non sunt, ut animum faciant ad Chinæ Chinæ usum indiscriminatim, ac tam liberaliter adhibendum. Antequam Chinæ Chinæ nomen innotesceret, hujusmodi portenta visebantur, ut in incerto esset num medicamentorum, an fortunæ beneficio ægri convaluissent; *quemadmodum enim*, uti ajebat Celsus, *moritur aliquis de quo Medicus securus fuit*, quod non raro evenit, *ita aliquando quidem deserti a Medicis convalescunt*.

(a) (*In Febribus &c.*) NOn recedendo penitus a tertio, & quarto, ad convellendum progreditur Librum quintum Therapeutices meæ Cl. Auctor. Ut ergo cunctis ab eo turmatim objectis singillatim a me satisfiat, pauca hæc pro responsione lubet innuere. In Febribus *recenter tantum* Continuis factis (de Continuis enim ab ortu, seu *Continentibus originariis*, tam *Solitariis*, quam *Comitatis*, tam *Essentialibus*, quam *Symptomaticis &c.* hic sermo non est, utpote quibus, nec meo, prout late in Therapeut. nec Viri Cl. judicio, China China quicquam prodest) in Febribus, inquam, *recenter tantum* continuis factis, ac ideo Subcontinuis a me appellatis; dummodo de *Periodicarum*, hoc est de *Intermittentium*, *aut Subintrantium prosapia sint*, *si malignum quid portendant*, idque contingat in morbi *progressu*; familiarem mihi esse Chinæ Chinæ usum non in tam larga, sed in modica, & opportuna dosi, ex Libro tertio Tractatus mei Cap. pariter 3. potest certe Lector habere a pag. 150. usque ad 152. Si vero Continuitas illis accidat citius, ac in *ipso* fere morbi *principio*, plurima cautione, ac circumspectione agendum esse, & perpendendum, an ope Chinæ Chinæ, an *Methodo* potius *ordinaria* tractandus sit morbus, expresse inculcavi; omnesque problematicas rationes hinc inde pugnantes fuse examinavi toto Cap. 5. Libri Quarti; imo & exempla insuper cohærentia retuli Cap. 6. ejusdem Libri. In Continuis autem de *Periodicarum* quidem, sed *Continuarum prosapia*, hoc est de *Proportionatarum*, sive *Proportionalium*, ut vocant, Stirpe, quæ modo ad *Subintrantium* tantum, modo ad *Continuarum originalium* genus reducuntur: nonnisi cum distinctione procedendum dixi in oblatione Peruviani Corticis, in uno casu proficua, in altero frustranea forsitan evasura: prout scilicet fermentum peccans, vel est præcipue insitum sanguini, & febrem natura sua Continuam gignit; vel præcipue ab extrinseco accedit eidem sanguini, & febrem natura sua producit Intermittentem. Ac tandem ipsam Theoreticam distinctionem ad praxim contraxi, docendo Signa ipsa diagnostica ejusdem Febris, modo ad unum genus, modo ad alterum pertinentis; adeoque modo Cortice curabilis, & modo non, Cap. tertio Libri Quinti, præcipue a pag. 278. usque ad 282. neque enim eundem calceum omni indiscriminatim pedi inducendum uspiam asserui.

Quibus omnibus a Lectore consideratis, facile erit illi decernere, an *multæ illæ deceptiones*, *quas hic contingere* autumat Cl. Auctor, sive de activis intelligat, sive de passivis, se teneant ex parte mei, cuncta minute explicantis, & dividentis (quod omnino requiritur, ut cum utilitate exhibeatur hisce Casibus China China; secus saltem frustra exhibetur) an potius se teneant ex parte illius, cuncta, quæ ipse clare distinxeram, turbulenter iterum confundentis; quasi ut damnare queat sic commistum, quod damnare nequibat tam clare secretum.

(b) (*Aliquando parvi motus &c.*) Quænam sint hæ Febres *Continuæ*, *nonnumquam etiam Inflammatoriæ*, *quibus aliquando parvi motus*, *& horrores ex internis vellicationibus*, aliisque causis obtingunt Intermittentium ad instar, quæque tamen Peruviano Cortice non sunt curabiles; adeo perspicue explicare, illasque ab aliis eodem Cortice vere sanabilibus, per sua diagnostica signa distinguere, ac unam Speciem ab alia vicissim sejungere conatus sum in citato Libro Quinto Therapeutices meæ Cap. 3. & signate pag. 277. ut omnino supervacaneum censeam aliud addere. Imo aliquando eousque perrexit cautela mea; ut in Febre *Inflammatoria* nequaquam Continua, sed plane *Intermittente* (quam semel tantum licuit observare) a Corticis nihilominus oblatione abstinens.

stinendum duxerim pag. 271. ejusdem Tractatus mei: ut proinde modo minime repetendum sit mihi quod alias luculenter aperui. Dicam tantummodo in gratiam Tyronum; distinctiones illas practicas unius *Continuæ* Febris ab alia, inter quas Febres nonnulla sit Symboleitas, & similitudo, quæ pluribus identidem erroribus ansam præbet, esse hujusmodi, ut si probe attendantur, Medicum in Chinæ Chinæ administratione apprime versatum ostendant, efficiantque, ut fere nunquam incassum illam exhibeat cum non exhibeat nisi ubi eam propemodum certo profuturam præsnoscat, atque etiam prænuntiet; si vero minus exacte observentur, aut intelligantur, detegant illum eo remedio cæspitanter tantum, aut fortuito utentem, ac non raro iis, quibene uti norunt, etiam ridiculum. *Non omnes, qui habent Citharam, sunt Citharædi.*

(*c*) (*Quod si unum, vel alterum &c.*) Octoginta circiter exempla, non *unum*, *vel alterum* attuli in Therapeutice mea Febrium lethalissimis persæpe accidentibus comitatarum, & China China, *non ad uncias integras pluries in die exhibita*, sed dosi decenter liberali, ut alias dictum est, & clarius etiam dicetur §. 48. felicissime expugnatarum. Istas omnes appellare *Continuas* non recuso, etiamsi ab ortu fuerint, vel *Subintrantes* tantum, vel prorsus etiam *Intermittentes*; pernicie siquidem in apertum prodeunte, statim in Continuarum castra se receperunt: adeoque & Continuæ tunc dici potuere; eo tamen modo, quo in eadem Therapeutice mea locutus sum pag. 128. An vero *talia exempla tanti sint, ut animum faciant ad Chinæ Chinæ usum liberaliter adhibendum*, judicent Practici. *Quod si etiam* (jure merito reponam ego) *unum, vel alterum exemplum afferatur eorum, qui in aliqua Febre Continua, pessimis accidentibus comitatam, ut pro conclamatis haberentur, Chinæ Chinæ potione exhibita nequaquam evaserint: talia exempla tanti non sunt, ut animum faciant ad illius usum*, quasi noxius ille fuerit, *tam liberaliter prohibendum: antequam enim Chinæ Chinæ nomen innotesceret, hujusmodi portenta crebro visebantur.*

At vero portenta, quæ visuntur postquam Chinæ Chinæ non nomen tantum, sed usus melior, me promulgante saltem, innotuit, sunt, ut Perniciosa Febris de Intermittentium, vel Subintrantium Stirpe, sed mox Continua recenter reddita, & gravissimis accidentibus comitata, quæ proinde in extremum vitæ periculum Ægrotantem redegerit, post biduum, vel triduum ab epoto hoc Febrifugo *statim* solvatur: idque non semel, aut bis; sed decies, vigesies: sexagies neque etiam fortuito; sed ex præmissa Prognosi expressa, quod ita sit eventurum. Adeo celer, adeo constans, & adeo certa moraliter est vel in hisce angustiis Peruviani Corticis actio. Quæ vero nonnumquam, sed perraro, in hujusmodi casibus, sive Naturæ opera, sive Fortunæ, aut Artis ordinariæ beneficio contingit restitutio *Ægrotantium pro conclamatis habitorum*, nonnisi lente, ægre, ac difficulter contra ipsam Medici expectationem, atque Prognosim succedit. Ad hunc Lydium Lapidem examinanda est acquisita salus; atque ita unde illa processerit vel ipsæ dignoscent mulierculæ; ea quidem facilitate, qua Cuminum dispiciunt a Pipere, & fissa a non fissis, cocta a non coctis fictilia Vasa: siquidem & hic, si qua subest labes,

—— *Sonat vitium percussa, maligne*
Respondens viridi non cocta fidelia limo,

ut cecinit Persius. Sanitas per Corticem obtenta (dixi pluries in Opere meo, & signate pag. 286. 287. 252. & 269.) *facile dignoscitur ex insolita, qua acquiritur celeritate*; id, quod fusius explicui in Schol. ad Mortonum, pag. 119. ejusdem Operis, istiusmodi cavillationem jam tum prævisam explodens. Sed pergamus.

Virtutem hanc certam *sistendi paroxysmos*, quam Chinæ Chinæ tribuit in diuturnis Intermittentibus Cl. Auctor, ut videre est in fine §. 22. eo quod scilicet eas *illico* post remedium illud assumptum cernit subsistere, quantumvis etiam non raro, & sponte, & ex improviso subsistant; cur illi denegat in *iisdem* Febribus *recentem* Continuitatem adeptis, adeoque difficilius sponte sua, tam cito saltem, solubilibus, adscribitque salutem Fortunæ potius, quam Cortici; cum tamen eundem prorsus, æque certum, & æque celerem in his, ac in illis intuetur effectum? *Febres, quæ de Intermittentium familia sunt* (ajebat ille in Orat. Jatrici Argumenti pag. 102.) *pulveris exigui haustu in vino soluti, aut compressæ quiescunt, aut etiam penitus abolentur*. At de Intermittentium adhuc familia sunt, si me Deus juvet, saltem quo ad suscipiendam actionem Corticis, Intermittentes illæ, quæ ab eodem etiamnum Fermento Intermittentium majori ex parte pendentes, vix cœperunt se se reponere in Continuarum classem. *Admirandum est profecto* (ajebat nuper idem Vir Cl. §. 4. hujusce Dissertationibus) *quomodo ad exiguum pulvisculum quomodocumque exhibitum Febris Periodicæ furor conquiescat, interdum etiam extinguatur; quod de quocumque alio remedio pharmaceutico non tam facile observatur, quod sciam*. At Febres istæ, de quibus portenta visuntur, *Periodicæ* sunt: Si ergo eas oblata China China *statim* sanatas videat, ut saltem octogies videre potest in historiis meis; cur earum extinctionem Naturæ potius, vel Casui velit adscribere, quam *admirando Pulvisculo, cui nullum, quod sciat, æquiparari potest remedium pharmaceuticum*? Quid vero, si ante pulvisculi exhibitionem Medicus fiat sponsor de subsecuturo ipsam felici eventu? Prognosim de certa, & cita morte, omisso Peruviano Cortice, & de certa, ac cita salute, eodem assumpto, a me in praxi præmissam ante oblationem illius, & quidem in circumstantiis gravissimis, vide in Tra-

Tractatu meo pagin. 196. Historia nona ubi hanc, quam Clar. Auctor obtrudit cavillationem, penitus explosam comperies.

§. XXXIV.

Cum decem ab hinc annis clauso jam Lyceo Mutinam venissem ad otia captanda, nec satis cavere possem, quin implicarer in curandis ægris, ac forte ex febre continua decumberet insignis Juris Consultus, vocatus ad consultandum cum Medico, qui curæ aderat, ac postmodum quoque accersito Domino Paulo Piela Clarissimo Medico Bononiensi, qui paucis ab hinc annis omnium dolore e vivis excessit, varia quidem administrata sunt remedia, sed ægro in pejus labente, unde alter Medicus, magnus Chinæ Chinæ virtutum assertor, declamare cœpit, nullum aliud superesse remedium, quam Peruvianum Corticem suo more exhibere; modeste responsum febrem eam non esse, cui conveniret tale remedium; sed illo instante, ac domesticis omnibus nos arguentibus, quod in re desperata unicum remedium arceremus, prædictus D. Piela, & ego assentiri necessarium esse credidimus, ne quidquam relinqueretur inausum. Per duos vel tres dies, si bene memini, quolibet mane, & forsan etiam pluries in die propinata Chinæ Chinæ potio pro more, sed ægro in deterius ruente, & pulsu ita depresso, ut vix perciperetur; quo viso aperte protestati sumus, ab hoc Febrifugo desistendum, quo facto pulsus paulatim cœpit assurgere, ac sensibiliter percipi, torpore quo prius æger tenebatur discusso, sic tandem post multos dies solo victu, remediis omnibus ablegatis, præter spem prioris Medici, qui inter mortuos illum referebat, perfecte convaluit Vir ille, dignus sane qui longum tempus viveret, sed paucos post annos communi fato cedere illi necesse fuit, num autem in postrema ægritudine solito Febrifugo potionatus fuerit, omnino mihi ignotum.

(*Cum decem ab hinc &c.*) Casus hic, quem pro libito magna ex parte fabrefacit Clarissimus Auctor, est ille idem, quem obiter egomet innui in Tractatu meo pag. 163. historia prima. Ibi namque ultimum, lethalemque describens morbum eximii hujus Jurisconsulti (cujus nomen modo supprimit Vir Cl. ego vero candide tunc patefeci) hanc aliam, quæ jamdudum præcesserat ægritudinem; imo & tentatum in illa Peruviani Corticis usum paucis hisce lineis adumbravi. *In alia difficillima Ægritudine ejusdem Patientis non sine fructu remedium illud* (videlicet Peruvianum Corticem) *vix vix indicatum, cum aliis tamen quamplurimis, longo temporis tractu* (in hoc uno me fefellit memoria; brevis enim, ut infra, fuit ille temporis tractus) *præscripsimus; & ab eo morbo contra ipsam expectationem nostram evasit. An Cortex simul cum aliis remediis, an sola Naturæ actio opus illud absolverit, ignoro.* Ita ego tunc loco citato.

Si minus ingenue scripsissem, tribuissemque absolute curationem gravissimi illius morbi, qui ad extremum usque marasmum Ægrotantem perduxerat, soli Peruviano Cortici, mihique uni arrogassem dignotionem opportunitatis illum utiliter exhibendi, *post alia remedia administrata*; *sed Ægro*, ut inquit Vir Cl. *in pejus labente*; imo, ut subdit, *re jam desperata*, dubio procul hoc adamussim quadraret narrationi illius, utut in plurimis plurimum alteratæ. Etenim si *re desperata*, & cum *Æger in pejus labebatur*, *propinata fuit per duos, vel tres dies*, ut inquit, *Chinæ Chinæ potio*: item si brevi illo oblationis tempore (scilicet vere per biduum tantummodo) quo nondum actio Corticis se se poterat exerere, Ægrotus ille in *deterius* quidem, ut cœperat, etiamnum ruere videbatur (siquidem poterat non moriens pejus habere) sed tamen assumpta jam intra illud biduum modica quantitate Febrifugi, duarum nempe drachmarum quadripartitarum; illiusque virtute in actum; ut mox assolet, paulatim deducta. *pulsus*, ut pariter inquit, *cœpit assurgere*, *corpore*, *quo prius Æger tenebatur*, *discusso*; itaut *solo victu*, *remediis omnibus ablegatis*, *convaluerit* ipsemet Æger; pro-

profectò aliquid non alienum a probabilitate scripsissem, si adscripsissem Febrifugo curationis gloriam, mihique meritum oblationis, qui tanta efficacia dicor illud proposuisse. Et tamen eo moderamine, eoque neglectu hæc omnia transegi, ut mihi abunde suffecerit memore dixisse, *illud non sine fructu fuisse præscriptum*: neque a me uno quidem, sed ab omnibus simul curantibus Medicis, ut vere fuit unanimiter, & electum, & exhibitum. Oblatio autem illius instituta fuit per modum levioris alterantis, videlicet ad simplicem semidrachmam, mane, & sero, non tamen in forma potius, ut ait Vir Cl. sed in forma boli, per duas tantum dies, nempe die 25. & 26. Septembris anni 1704. ut habetur ex schedis meis, & ex Adversariis, Codicibusque Pharmacopæi Hortensii Candrini simul collatis. Ex quibus constat, duas solummodo Peruviani Corticis drachmas intra biduum partitis, & exiguis dosibus, nonnisi lente, ac imbecilliter agentibus, fuisse præscriptas. Propositum autem, usurpatumque fuit eo modo, eoque casu id Febrifugum in Febre Continua (quæ tamen ab exordio sui talis non fuerat) solum tentandi gratia, nullaque ferme spe, etiam ut Domesticis illud feliciter pluries expertis, morem gereremus; cum cæteroqui vix ulla tunc esset offerendi Corticem indicatio, ullave saltem solida ratio. Propterea subdidi, nos præscripsisse quidem *Remedium hujusmodi, sed vix vix indicatum*.

Qua ergo sui ipsius securitate, postquam hæc scripserim, quæ a Viri defuncti Uxore, & Filio, bis propter Chinam Chinam vivente, semperque deinceps melius ac antea valente, possunt confirmari, illudit ille mihi, inquiens, *declamasse me* (neque enim cum D. Piela, & Ramazzino ullus erat, qui, ut ait, *declamare* posset, & festive appellari, *Magnus Chinæ Chinæ virtutum assertor* præter me) ut Peruvianus Cortex exhiberetur, si remedium illud, non modo *vix vix indicatum* fuisse sum fassus; verum etiam post absolutam feliciter curationem in dubium revocavi, meque insuper *ignorare* fuum protestatus, *num Cortici simul cum aliis remediis*. *num soli potius Naturæ* eadem fuerit adscribenda, quæ contra expectationem nostram successit sanatio? Neque enim unus ego, sed omnes, quotquot curæ aderamus, Medici, *Ægrum illum inter mortuos referebamus*. Atque hac una de causa, si bene meminisset Cl. Auctor, *declamavi* (quoniam hoc verbo uti eidem placuit) cum D. Piela, Viro mihi amicissimo & humanissimo; ut Bononiam reversus ante morbi exitum, funestum illud præsagium, quod nobiscum privatim edebat, nullo pacto officii causa ante discessum suum occuleret, sed aperte potius pro ingenuitate sua revelaret Domesticis.

Hæc sunt, quæ mihi uni obtruduntur de oblato Cortice Peruviano, quando communibus offertur Mutinensium, & Bononiensium Medicorum suffragiis, & quando tandem Æger evadit a Morbo lethali. Quid si solus præscripsissem, & Æger occubuisset? Tunc certe non fuisset *ignotum* Cl. Auctori, *num solito Febrifugo fuerit potionatus*, ut modo inquit, *in postrema Ægritudine*: sciret enim omnino, fuisse potionatum. Sed etsi distincte narraverim in citatu historia quo pacto res tota cesserit, ejusque veritatis, nedum Consanguinei, sed & Adstantes Cives, honestique Viri possint esse Testes, id omne nihilominus Viro Cl. *omnino ignotum*. Mirum solummodo, ei potius notum non fuisse omnino (quandoquidem Chinam Chinam ante septennium epotam minime veretur ille criminari de morte Ægrotantium) insignem illum Jurisconsultum, qui *paucos post annos Fato cessit*, occubuisse propter illum eumdem Corticem, quem in præcedente sumpserat Ægritudine, licet tunc toxicum illud, quippe Clarissimi Auctoris suasu opportune omissum, suis non valuerit *amaris potionibus*, ut eidem loqui libet §. 48. *miserum Ægrum conficere*.

§. XXXV.

(a) C*Asus hic, & plures alii*, quos Mutinæ variis temporibus, & hic quoque Patavii, de infausto successu hujusce remedii observavi, mihi in mentem revocant quod in Actis publicis Lipsiensibus Anni 1701. memini me legisse de Constitutione quadam Uratislaviensi Anni 1699. in qua (b) *febribus continuis* populariter grassantibus, China universaliter exhibita causa potissima habita fuerit, quæ Annum illum nefastum plurimorum morte reddiderit, qualis historia fusius legitur in Ephemeridibus Curiosorum Naturæ Anni 1703. talia leguntur de Chinæ usu in continuis febribus. Nimius essem si referre vellem mala, quæ apud gravissimos Scriptores de China China leguntur. (c) *Videndus Ettmullerus* de Usu, & Abusu præcipitantium, ubi ait persæpe concentrari acidum morbosum,

quod compressum ad instar spiræ contortæ, ubi vim resumat, suos nisus impetuosiores reddere, quod idem experimur in Automate ubi diu quieverit, motus enim suos ab initio velociores efficit. (*d*) *Legendus Thomas Sidenham* de febre intermittente, ubi de Quartana, agens de usu Pulveris Peruviani, quem magis laudat paulatim sumptum, & pluribus vicibus, quam in ipsa accessione, ut fieri solet, sic enim ait sensim sanguinem turgere, & officium suum absolvere, neque enim bonum putat febrilem motum illico compescere, & sanguinis despumationem cohibere. Legi quoque meretur Observatio D. Danielis Grugeri in Ephem. Ger. Decadis 3. Anno 3. (*e*) *ubi de intempestivo* Chinæ Chinæ usu varios casus refert, sed unum præcipue memoratu dignum de Pastore quodam, qui prius Epilepsia laborabat, singulis mensibus recurrente, sed Quartana correptus, quæ ipsi remedio erat, & ut ex Hippocrate a magnis morbis liberat, præterlapso dimidio anno tædii ex longa febre pertæsus Corticis Chinæ Chinæ drachmam unam ad aliquot dies assumpsit, febris quidem abiit, ast Epilepsia rediit.

(*a*) (*Casus hic, &c.*) PRovido sane consilio *plures* [*alios casus infaustos, Mutinæ, & Patavii*, ut ait, *sibi observatos*, generalibus tantum, & gratuitis hisce terminis jactat, sed ne unum quidem describit, aut memorat Cl. Auctor: si enim omnes ejusdem sint ponderis, ac recensiti huc usque, nullo negotio evanescent in auras. Tres, aut quatuor protulit ille, accusavitque ut nefastos ob infortunatum, ut contendit, exitum Peruviani Corticis in *diuturnis Intermittentibus* administrati: eos tamen nec funestos omnes, nec a modico tempore, sed a septem lustris, & amplius in hanc usque diem petitos; omnes vero fallaces a me deprehensos, atque ut tales Orbi detectos. His nihilominus ab eo tempore usque ad hodiernum forsan quingentos opponam, si opus sit, in eadem linea plane propitios. Tres alios objecit sinistri eventus in *Intermittentibus Perniciosis*, eosque nedum fallaces, sed aperte falsos a me demonstratos. His quoque octoginta circiter felicissimos (minime supputatis, quos communicarunt Amici) in Therapeutice mea, cum sparsim, tum conjunctim facile opponendos exposui, & plurimos adhuc in hisce responsionibus meis perquam recentes, compendiario saltem, exponam. Unum denique expectationi haud satis respondentem in *Continuis* obtrusit, eumque partim commentitium, partim invalidum, nec bono tandem successu carentem, ipso fatente. Huic in sola Therapeutice mea insunt, qui possunt opponi, saltem viginti quinque plane inculpabiles, cum ex *Subcontinuarum malignantium*, tum ex *Lentarum* genere; ex eo tamen, de quo clare, quantum sufficit, ibidem locutus sum. Neque enim ullam Febrem *Continuam*, quæ talis *ab ortu* jam fuerit, Peruviano Cortice curandam volo; sed illam tantum quæ per accidens, *recenter* fit talis, quæ que fuit ab ortu *Intermittens*, vel ad summum *Subintrans*, ut alias dixi.

Cæterum si Casus infelicem nonnunquam eventum sortitos; eos videlicet, ubi a me incassum oblatus est Cortex, aucupabatur Cl. Auctor (quandoquidem immortales nequit efficere homines pharmacum istud, sicuti neque iis ita unquam officere, ut sine calumnia dici queat occisus, qui servari non potuit) eos non aliunde emendicare habebat opus, quam ex Tractatu meo Lib. 3. Cap. 5. & Lib. 5. Cap. 4. ubi quotquot toto vitæ meæ cursu male cecidisse observavi, aut saltem me observasse memini; eos omnes, nedum ingenue descripsi, sed ea simul ratione indigitavi, ut inde regulam elicerem aliis communicandam, qua mediante ab exhibitione frustranea Remedii, quod cum non sanat, ab hominibus male feriatis necare dicitur, in similibus circumstantiis quisque caveret.

(*b*) (*Febribus Continuis &c.*) *Continuis Febribus ab essentia talibus*, quales rationabiliter fuisse puto, quæ in citata Constitutione Uratislaviensi *populariter grassabantur*, & ejusmodi sunt omnes, quæ nomine *Continuarum simpliciter* solent donari, Peruvianum Corticem, nisi noxie, saltem inaniter adhiberi, non est quod aliorum testimoniis conetur probare Cl. Auctor; cum delendo nimiæ hujusmodi fiduciæ, & Praxeos intemperantis abusui, ipse quoque in Tractatu meo, tum rationibus, tum observationibus sedulo allaboraverim. Mihi propterea hæc, quæ ex Actis Lipsiensibus, ac ex Ephemeridibus Curiosorum Naturæ petita est Auctoritas, nullo pacto adversatur. Sed si qua alicubi unquam reperiretur, quæ Chinam Chinam excluderet, ubi eam incunctanter necessariam statui, scilicet in *Perniciosis Intermittentibus*, earumque præcipiti periculo jam detecto, Methodumque meam expresse damnaret, in funestis etiam circumstantiis

stantiis illarum de more perutilem; hujusmodi, fateor, auctoritatem, aut auctoritates, quotquot fuerint, creberrimæ, semperque uniformi experientiæ meæ reluctantes, nihili facerem, etiamsi forent Responsa Æsculapii, aut Oracula Apollinis. At nulla adversi, saltem quæ rem percutiat, uspiam profecto reperiri potest auctoritas. Si enim Methodum Auctoribus pene omnibus usque adhuc incompertam tradidi; quo pacto poterit ea ab iis, quibus cognita numquam fuit, aut in usum deducta, expresse damnari? Liceat ergo mihi hac in re peculiarem tantum observationem, & longam, rationalemque experientiam promulganti, Scriptorum quorumcumque conjecturas, si quæ sint, quæ genetrice prolatæ adversari videantur, ut fallas Magnorum Virorum haud satis expertorum suspiciones, aut hallucinationes potius corrigere, quam ut Oracula venerari.

(c) (*Videndus Ettmullerus &c.*) Videndus utique Ettmullerus; sed secundum id, quod §. 7. præcepit Cl. Auctor, videndus ubi *de Febribus* agit, *ac illarum Remediis*: ibi namque hæc saltem leguntur pag. mihi 198. *Vocatur etiam* (loquitur de China China) *Antiquartium Peruvianum, ex eo quod in Quartana sit singulare, utut etiam Tertianas Chronicas, item Tertianas duplicatas etiam Nothas feliciter curet*. Et paulo inferius cum Gentianæ pulverem loco pulveris Chinæ Chinæ assumi quoque posse prius dixisset, subdit hæc verba -- *Ut ut certum sit, Chinam Chinæ esse egregium remedium, tam in Quartanis, quam Tertianis diuturnis*. Neque ibi quicquam legitur, quod illius usum vel minimum improbet: tantummodo hanc cautelam subjungit. *Sed observetur, quod rite præmissa debent esse universalia, & quod post usum Chinæ Chinæ leniter expurgandum sit Corpus, alias certo recidivant Febres*. Hoc tamen monitum, non tam de præmittendis universalibus, quam de purgatione quacumque post propinatam Chinam Chinam instituenda, ut scilicet inhibeatur relapsus in Febres, mihi, ut verum fatear, ostendit aperte, hunc Auctorem cæteroqui præclarum, in usu tamen Peruviani Febrifugi fuisse parum versatum, ob rationes etiam infra recensendas: nullum enim mea, & universali expertorum fere omnium observatione, medium certius est ad revocandas Febres China China depulsas, quam post Antipyretici illius oblationem quælibet, utut levis, successive administrata purgatio. Sed hallucinatio hujusmodi, pluribus aliis Scriptoribus, hoc Febrifugum procul dubio rarius expertis, fallacique tantum ratiocinio fidentibus, etiam communis, maxime condonanda est huic Auctori, qui brevi dies suos implevit, nec trigesimum nonum ætatis annum transegit (obiit vero anno 1683.), scripsitque Posthuma hæc valde juvenis, eoque tempore, quo vix cœperat (nec forsan cœperat iis in regionibus, ad quas non nisi serius pervenit) experimentis increbrescere fama remedii, illi fortasse vix noti.

Hujus rei conjectura est valde firma, ne dicam probatio certa, quod ille Remedium describens loco citato, primo illud sub *Radicis* mox sub *Corticis* nomine designet, tribuatque illi *saporem fere instar Cinnamomi*; cum tamen quo ad saporem minus distent a Cydoniis malis Mespila, quam China China a Cinnamomo. In Phytologia postmodum Schroderi dilucidati melius edoctus, verum Chinæ Chinæ saporem se paulo magis nosse indicavit; novis tamen interim & ibi allucinationibus eum detentum videas; non modo quia in Italia Medicinam facientem dicat Digbæum Anglum, & in Gallia Redium Italum (hæc enim sunt de levioribus) sed maxime quia genuinam Chinam Chinam *ex Roma* afferri asserit, quasi in Romano Solo hæc Planta frondescat, aut in Peruviano florescat Roma; tandemque quia contendit Gentianam nostratem (proh lapsus!) esse æquiparandam, forsan & præferendam, eidem Chinæ Chinæ:

Verum hæc tantum alias inter caput extulit herbas,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.

Fatetur nihilominus iterum hisce verbis, eam esse *Remedium expertum contra Febres Intermittentes quascumque, etiam Chronicas, in specie Quartanas*, item, *usum illius esse in debellandis Febribus Intermittentibus Francofurti quoqs satis frequentem, nec carere optato successu &c.* Quæ omnia, & his similia leguntur Classe prima Phytologiæ Schroderi diluc. pag. mihi 43. & 44.

Si ergo Auctor iste alibi, nempe ubi *De Usu, & Abusu Præcipitantium*, suis innixus ratiociniis quicquam protulit, quod Peruviano Cortici minus favere videatur; quanti ponderis in hoc censenda sit illius assertio, ex superius dictis, & infra dicendis eruat Lector. Addo nihilominus, Ettmullerum ibidem, in citatæ nempe Dissertationis De Usu, & Abusu Præcipitantium Capite tertio, § 5. priusquam suas exceptiones adducat, hæc præmittere: *Superius dixi, Corticem Peruvianum fugare suo usu quasvis Intermittentes, id quod verissimum arbitror: nec has solum, quin &c.* ubi vero easdem exceptiones protulit, expresse loqui de usu tantum, ut inquit, *illegitimo*, cum videlicet (sequitur ille) *paulo ante, non post paroxysmum* assumitur Cortex, *vel proprio ausu, vel Medici præcoci consilio, & nedum ad Intermittentes Febres, sed & ad Continuas quoque, tam benignas, quam malignas, Symptomaticas, Lentas, & quæ ex decubitu materiæ peccantis in quamdam partem oriuntur*: quibus in Febribus, vel perperam, vel saltem incassum usurpari eumdem Peruvianum Corticem certum est, ut præter Ettmullerum ipse quoque Libro 5. Therapeutices meæ satis admonui.

Cæterum notatu dignum est quod nuper innui, nempe omnem suspicionem malorum, quæ ibidem recenset hic Auctor, quæque ait posse contingere *ex usu illegitimo* Peruviani Corticis, locum habere tantummodo, ipso quidem latente, ubi Cortex *ingruente paroxysmo* exhibeatur; secus si exhibeatur *post paroxysmum* solutum.

lutum. *Obtinet hoc* (inquit ille eodem §. 5. capitis tertii) *Obtinet hoc de Cortice dicto, ante paroxysmum more hactenus recepto exhibito*: subdens postmodum ferme immediate. *Concinnior itaque, ac tutior ista videtur exhibendi methodus, qua post paroxysmum, & intermissionis tempore, idque præsertim in infuso cum vino, repetitis tamen crebrius vicibus, exhibetur*: ut ideo hac via, *cita, tuta, & jucunda magis videatur cura*. Hæc ille; qui proinde *crebram, & repetitam*, ut patet, oblationem Remedii, nedum non improbat, ut eam improbat Cl. Ramazzinus; verum potius, ea sic instituta, *citiorem, ac jucundiorem* inde curationem emersuram sperat.

Quod si nonnullas hic illic interserit Scriptor iste querimonias, facilem nonnumquam Febrium recursum connotantes, etiamsi Cortex adhibeatur *ex arte*: id ego quoque, rarius licet, contingere nequaquam diffiteor: sed cum sæpissime, ac de more contingat oppositum, usui potius, quam exclusioni Remedii favet hæc infrequens ejusdem Auctoris observatio. Alias, si quas obtrudit mucidiusculas scrupulositates, partim desumpsit ille a Scriptoribus nonnullis priorum præsertim temporum (quorum alii adeo nervose a Bado fuere impugnati, ut ne hiscere quidem ausi fuerint, alii experientia ulteriore adeo profecerunt, ut eo extincto palinodiam sponte cecinerint) partim deprompsit a semetipso; cui & propria brevis ætas, & recens adhuc Corticis in eas præsertim Oras adventus, locum nequaquam relinquere, quo melius præconceptam qualemcumque hæsitationem diutiori, & crebriori usu emendare potuerit. Sed si vixisset, ut facile poterat, in hanc usque diem, & triginta duorum annorum, qui ab ejus obitu usque adhuc præteriere, experientiam fuisset nactus, aliarumque Nationum tot nova, & tam præclara legisset monumenta; nullus dubito, quin sine ulla trepidatione cum reliquis consensisset, hujus remedii usum, & innocentiam plane incunctanter admittentibus.

Ad rationem denique petitam *ab Acido morboso Spira ad instar compresso*, quam adversus, non Chinam Chinam, sed *Præcipitantes omnes generaliter*, & quidem, ut rursus ait, *sub illegitimo usu* adhibitos, adducit idem Ettmullerus, & *Automatis* exemplo illustrat, liceat respondere in casu nostro, Spiram Acidi morbosi haud difficulter forsan ita compressam iri, ut omni elasticitate deperdita nequeat amplius resilire, si sufficienti Absorbentis Corticis *quantitate*, congruo *tempore*, ac *modo*, prout a me indicatum est, propinata, prematur illa fortius, ut tandem penitus infringatur.

(*d*) (*Legendus Thomas Sydenham &c.*) Legendus quoque, perlegendus, nocturnaque manu, ac diurna versandus Celeberrimus Thomas Sydenham, quem pro Antesignano & ipse habui toto Therapeutices meæ decursu: proinde qui me renuit sequi, sequatur Sydenham, mecumque vel invitus ferme coincidet. Revera hanc ipsam hujusce Scriptoris cautelam, a Cl. Ramazzino hic loci recensitam, de oblatione Corticis Peruviani partite potius, & extra accessionem, quam acervatim, & in ipsa accessione in Quartanis, aliisve diuturnis Intermittentibus, apposui & ego; imo & usu proprio confirmatam, exercitamque in illis iisdem circumstantiis expresse tradidi pag. 55. ejusdem Therapeutices meæ. Id nihilominus lubet addere, hanc ipsam videlicet cautelam, etsi rationalem in illiusmodi saltem casibus, appositam tamen fuisse in Libro suarum Observationum Medicarum ab Anglo illo Scriptore, cum nondum usus Remedii, a 25. circiter annis tantum tunc in Europam delati, erat universaliter satis perspectus: neque ipse perfectam illam adhuc erat nactus, quam deinceps acquisivit experientiam, fiduciamque, in reliquis postea ejusdem Operibus abunde patentem. Mirum vero, quod auctoritatem hujusce Scriptoris ullo pacto attulerit Vir Cl. haud satis animadvertens, quod dum inquit, a Sydenhamio *laudari pulverem Peruvianum pluribus vicibus sumptum*, sibi statim officit, qui eundem pulverem *minime repetendum esse* inculcat ubique. Sic & loco ipso per Cl. Opponentem allegato, & innumeris aliis afferta mea ubique confirmat Doctissimus Sydenham; illius vero dogmata omnia funditus evertit. Liceat ergo, ipso provocante, hic immorari tantisper, variosque ejusdem Sydenhamii Textus, prout prostant in Tractatu meo, huc iterum transferre in conspectum Dissertationis Cl. Ramazzini, mala jugiter ad se se attrahentis, ut Cæcias nubes.

In hac Dissertatione §. 21. & alibi inquit is, Chinam Chinam *noxas plurimas*, videlicet *Obstructiones, Cachexias, & Hydropem invehere*, quemadmodum & vidimus, & posthac videbimus. Inquit vero Sydenham in Epistola Responsoria ad Bradyum pag. mihi 342. *Vere affirmare possum, non obstante tam vulgi, quam perpaucorum e doctis præjudicio, me nihil mali Ægris accidisse ab ejus usu vidisse unquam, vel cum ratione suspicari potuisse*: & paulo post. *Profecto si tam effectorum durationem, quam Corticis hujus innocentiam exploratam haberem, principem illi locum inter omnia, quot quot sunt, remedia deferre nullus dubitarem &c. Tantum abest, ut de ejus insalubritate merito quis conqueratur* Vide Therapeuticen meam pag. 6. & 7. ibique plura etiam alia reperies ab hoc Auctore nonnihil acriter exarata. Scias enim, hæc de innocentia Peruviani Febrifugi scripta fuisse a Sydenhamio etiam ad dissipandas nebulas, quas illius usui, cum primum cœpit in Anglia crebrius adhiberi, offuderat casus aliquis, in quo illud, ut ait, *minus opportune fuerat Ægro ingestum*; cujus inopportunitatis conjecturam aliquam ulteriorem addidi & ipse in Tractatu meo pag. 161.

Subdit Cl. Ramazzinus, dosim Chinæ Chinæ esse debere *ad Drachmam unam, vel duas tantum, nec eam esse repetendam ad prophylaxim*, pluribus quidem in locis, sed præcipue §. 8. & §. 48. Asserit Sydenham, loco ipso per Cl. Virum nuperrime citato, præscribendam esse

unciam

unciam unam Chinæ Chinæ, pro curatione Quartanæ Febris cum Conserva Ros. commistam; *eamque bis in die paulatim esse assumendam*, donec tota Confectio sit absumpta; subditque hæc verba. *Repetatur porro ad tres alias vices interjectis semper diebus quatuordecim*. Uncias ergo quatuor, seu Drachmas 32. Chinæ Chinæ impendit Sydenham pro curatione, & prophylaxi Quartanæ Febris. Sed tunc nondum firmo talo incedebat illa in præscriptione Corticis. Efficacius adhuc agit in citata Epistola ad Bradyum pag. 342. & 343. ubi ulteriore experientia confirmatus, unciam unam Chinæ Chinæ *intra biduum intermissionis* ejusdem Quartanæ, duodecim scilicet partitis vicibus, singulo quadrihorio repetitis, integre absumit; *quaterque* renovat, *octo* tantum diebus interjectis, eamdem oblationem unciæ unius, ut supra. Videsis Therapeuticen meam pag. 60.

Contendit Cl. Ramazzinus, *In Malignis Intermittentibus incassum confugere Medicos ad Sacram Anchoram Chinæ Chinæ, cum Febres hujusmodi ab initio difficulter dignoscantur*; de quo late §. 29. & 30. Affirmat Sydenham in eadem Epistola pag. 352. Febres Intermittentes Symptomate insigni Apoplexiam veram æmulante comitatas, quas inter magis *Perniciosas* collocat Mercatus, quasque ego *Lethargicas* appellavi, *Omissis omnino evacuationibus quibuscumque, in primaria Apoplexia fieri solitis, expectandum esse tantummodo, donec paroxysmus sponte evanuerit; quo tempore Cortex (modo citius idem ingeri non potuerit) quam primum est exhibendus, & in intervallis ab hujusmodi accessionibus liberis idem sedulo repetendus, usque dum perfecte convaluerit Æger*. Ita ille. Vide Therapeuticen meam pag. 116. & 117.

Denique improbat Auctor Dissertationis usum Corticis Peruviani *in Febribus illis Continuis, quæ de Intermittentium prosapia sunt, & quid malignum portendunt*, ut nuper §. 33. Contra in citata Epistola scribit incunctanter hæc Sydenham pag. 349. (vide Therapeuticen meam pag. 251. & pag. 280. *Cum Febres quædam apud nos grassentur, quæ etsi post secundum, tertiumve paroxysmum reponere se in classem continuarum nitantur, tamen ad Intermittentes debeant referri, nulla mihi religio est, Corticem vel in maxime Continuis hujus speciei sumendum proponere, qui dicto more* (videlicet ad scrupulos duos quarta quaque hora) *iteratus, ad apyrexiam certo Ægrum perducet*. Atque ita secundum Sydenhamium singulis diebus naturalibus quatuor drachmæ Peruviani Corticis impendentur pro *certa* curatione Febrium *maxime Continuarum*, quæ sint *de Intermittentium prosapia*, pro quibus peculiariter curandis, subdit insuper ibidem. *Hic autem observandum, quod quo magis Febris ad Continuitatem accedit, eo major Corticis quantitas est exhibenda*. Itane igitur istiusmodi Patronis suam causam satagit sustinere, & meam prosternere Cl. Auctor? Scilicet dum Chinam Chinam ab horto Medico evellere aggreditur, *Anagyrim incautus movet*.

Legendus itaque (repetam & ipse) *Thomas Sydenham*, nedum in Observationibus Acutorum, sed & in Epistola Responsoria ad Bradyum, & in Dissertatione Epistolari ad Cole. Imo si adeo placeant, quæ Sydenham scripsit, eadem quoque ratione legendi Viri alii Celeberrimi, non alia sentientes, Sebastianus Badus in Anastasi Corticis Peruviæ, Richardus Morton De Cortice Peruviano, & ejus virtute Febrifuga, Christianus Joannes Langius De Febrifuga pariter ejusdem Chinæ Chinæ virtute, Franciscus Maria Nigrisolus, simulque Nicolaus Blegnyus, Talbotius, Restaurandus, Monginotius, d'Acquin, & Sponius Lib. cui titulus *Febris China China expugnata &c.* Videndus etiam Guilielmus Cole, Hadrianus Helvetius, Teophilus Bonetus, Antonius Franciscus Bertinus, Joannes Jones, Joannes Jacobus Mangetus &c. *Legi quoque merentur* inter antiquiores Rolandus Sturmius, Gaudentius Brunaccius, Antymus Conygius, & inter Recentiores Ansanus Franciscus de Hieronymis, Carolus Franciscus Cogrossius, Bernardinus Zendrinus, aliique propemodum innumeri, quos modo recensere non vacat, in progressu tamen vacabit opportuniore loco.

(*e*) (*Ubi de intempestivo &c.*) Observationes *de intempestive*, ut ait Cl. Auctor, *Chinæ Chinæ usu* adversus *tempestivum usum* nil probant, ut pluries dixi; quodnam enim tam levidensis texturæ cerebrum, ut remedii, quantumvis optimi, administrationem etiam intempestivam commendet? Quamobrem ad observationem D. Grugeri exclamabo tantum. Quodnam crimen Peruviani Corticis, si Pastor ille ignorabat Aphorismum Hippocratis 70. Sectionis quintæ. *A Quartanis capti non admodum a Convulsionibus capiuntur: si vero prius capiantur & Quartana supervenerit, liberantur*? Quænam Febris magis *depurativa*, quam isthæc? Anne propterea ignari Pastoris loco damnabitur Remedium egregium, quod illam sustulit? atque ubi Coquus peccavit, vapulabit Tibicen? Suppressionem Febrium Intermittentium, quæ aliorum nonnumquam morborum semina deleant, rejectam vide in Therapeutice mea pag. 67. 245. & alibi. Oportet ergo distinguere *Ubi*, *quando*, & *Quomodo* sit exhibendus Peruvianus Cortex, ut exhibeatur utiliter, quemadmodum expresse monui pag. 156. ejusdem Tractatus. Nec aliter quidem nobis agendum in praxi; nec enim ipse aliter, ac in scriptis tradiderim, in praxi exerceo.

Uno Augusti mense currentis anni decem saltem Ægrotos vidi Quartana intermittente recens correptos (hujusmodi enim febrium feracissimus fuit hic mensis) quibus nil ferme aliud suasi, nisi temporaneam ipsius Quartanæ gestationem. Nemini eorum Chinam Chinam adhuc præscripsi, cunctis tamen præscripturus, si quando

do tempus, & opus id tulerit. Interim citra exigentiam Febris, vel deterioris, vel diuturnioris redditæ, ea utar sobrietate, quam mihi familiarem jugiter prodidi pag. 69. & 88. præcitatæ Therapeut. meæ. Summa itaque negotii hæc est. Febris haud infrequenter homini potest prodesse, ac revera nonnunquam prodest; sæpius vero illi, aut vitam adimit, aut œconomiam vitalem plurimum labefactat. Atque ita sæpius utile, imo & necessarium est China China febrem delere (quoniam inter Febrifuga non aliud æque idoneum prostat) nonnumquam vero temerarium, aut noxium. Munus ergo boni Medici est hæc duo probe distinguere, ut a Barbitonsoribus, & Pharmacopolis distinguatur & ipse. Atque hæc sunt, quæ non adeo facilem reddunt *rectam*, & *rationalem* administrationem celeberrimi hujusce Febrifugi: qua de re vide Therapeut. meam, tum C. 8. Lib. 1. tum maxime C. 5. Lib. 4. Sic & in Febribus frequenter recidivis latius est pedetentim progredi, nec illarum recursum statim reprimere; sed ita præbere se temperantem, ut partim ex se ipsa, partim remedii vi Febris deficiat. Neque pudeat Medicum, Ægris Chinam Chinam pro Febrium quarumdam suapte natura diuturniorum medela intempestive poscentibus, respondere quandoque illud Ovidii.

Quod male fers, assuesce; feres bene; multa vetustas
Lenit ——

§. XXXVI.

(a) Memoratu quoque dignum est, quod in paulo ante citata Uratislaviensi Constitutione legitur de duobus Clarissimis Medicis Ricchardo Louver celeberrimo Anatomico, qui Elegantissimum Tractatum de Corde edidit, & Sohort, qui in febre continua ex tumulentia orta Peruvianum Corticem sumpserunt, qui nono, vel undecimo die, aut circiter utrumque e medio sustulit. (b) Nefas porro ducerem omittere quod refert Doctissimus Joannes Vvillelmus Rhambergius in Ephem. Cur. Nat. Decad. 3. Anno IX. & X. ubi narrat historiam cujusdam legionis pedestris, quæ prope Manhemium æstiva Castra posuerat, & paulo post. 400. fere milites febre tertiana correpti fuere, quibus Chirurgus ad aliquot dies Chinam Chinam exhibuit, qui brevi omnes hydropici evasere cum omnimoda virium & appetitus prostratione.

(a) (*Memoratu quoque &c.*) IN Febre Epidemica *per essentiam Continua* citatæ nuper Constitutionis Uratislaviensis, qua occubuerunt duo illi Cl. Medici, jam dictum est supra, Peruvianum Corticem perperam usurpatum fuisse; de quo abusu satis clamat Tractatus meus, ubi semper, si non ut noxius, (quod profecto non auderem asserere) saltem ut frustraneus in illiusmodi circumstantiis a me rejicitur. Quod si contendatur, eam Febrem fuisse de genere Subcontinuarum a me descriptarum (quod tamen minime admittam) certe, quocumque modo usurpatus fuerit a duobus illis Medicis Peruvianus Cortex, non fuit saltem usurpatus *Methodo mea*, iisdem ignota, quod mihi sat est. Neque enim Febres *Perniciosas*, nedum *Continuas*, sed nec *Intermittentes*, Cortice *semper* curabiles dico, nisi ille *mea Methodo*, quam idcirco *Specialem* appellavi, diligenter administretur; secus si Methodus quælibet apta *semper* esset ad opus, *peculiarem* meam promulgassem incassum. Ita nempe observavi Mutinæ; atque haud aliter putarim contingere potuisse & Uratislaviæ. Singulari nihilominus animadversione dignum est, quod mors illorum Virorum, quæ contigit exacto, ut mos est, Acutorum stadio, *tam fidenter*, *tamque animose* a Cl. Auctore imputetur Peruviano Cortici, quamvis extra rem assumpto; *qui* scilicet, ut facile decernit ille, *utrumque e medio sustulit* (quasi de mortifero quodam pharmaco sermo esset) minime vero tribuatur *Temulentiæ*, aut *Continuæ Febri epidemice grassanti*, ac *populariter*, ut supra, *funestæ*. Profecto ego nescio quid nominis pseudo-propheticæ huic divinationi conveniat.

Divinationem sane, seu potius rationalem consequentiam valde dissimilem ex hoc alio Casu (quoniam de Medicis incidit sermo) eliciendam ego censuerim. Vidi nuper Medicum hujus Urbis laborantem Febre *Continuæ* generis, cui vere proficuus judicio quoque meo, minime censendus erat Peruvianus Cortex. Febris namque vix de *Remittentium simpliciter*, non de *Subintrantium* stirpe videbatur. Comitabatur illam dejectio valde frequens, jactatio, & faucium ariditas. Post septimam circiter morbi diem (quo tempore amicitiæ causa ad illum invisendum accessi) Diarrhœæ cœpit adjungi sudor

dor aliquis inanis tamen, & nullius adhuc juvaminis. Nonnullos post dies, cum rursus ad eum accessissem, narravit ille mihi, se morbi vim, & vehementiam pertesum, eo ipso mane potasse pulveris Peruviani drachmas duas uno haustu; ægre tamen, nec plane ex animo consentiente Docto Amico ipsum curante; subdidit nihilominus, totidem pariter ejusdem pulveris drachmas se potaturum postridie. Admonitus a me de probabili vacuitate hujusce tentaminis, non ideo tamen abstinuit; cum me satis novisset a remedii semel jam sumpti repetitione minus alienum, ac a prima illius sumptione, si forte fuissem consultus. Animosior adhuc factus est ille, postquam ab ore meo excerpsit haud difficulter, omnem suspicionem tandem restringi ad irritum tantum, minime vero ad noxium usum Febrifugi quavis malitia carentis. Sumpsit itaque iterum Corticem, prout animo præconceperat; mox tamen cessavit, consilio etiam meo, remedii modica jam dosi adhibiti effectum, quicunque inde emersisset, tantisper expectaturus. Accedente interim morbi statu, & Dirrhœa nonnihil mitiore reddita, largior non parum sudor cæpit erumpere; qui ad vigesimam primam usque diem protensus, visus est Febrim ferme penitus extinxisse. Non proinde tamen ea substitit; sed obscuris motibus quotidie exacerbata, ansam rursus paulo rationabiliorem dedit Ægroto (me quoque non dissentiente) ut Chinæ Chinæ parcioribus dosibus assumptæ vires iterum experiretur. Quod etsi ad plures dies tentasset, semidrachma nempe illius, primo bis, deinde semel in die epota: nihilominus ad trigesimam quintam circiter diem protracta est integra judicatio Febris, consueto temperatioris Diarrhœæ cursu, & spontaneis de more sudoribus tandem soluta.

Post illius solutionem ingenue fassus est ille mihi, se primis quoque morbi diebus morboso pariter nescio quo percitum œstro (cum alias nunquam in suis Ægris curandis quicquam tale peregisset) nonnullas ejusdem Chinæ Chinæ drachmas clam quidem omnino, sed & incassum potasse. Non ego idcirco unquam crediderim, sanationem hujusmodi, quippe seriusculam, & difficilem, hoc casu adscribendam Corrtici; sed Naturæ, opus, quod jamdudum molita erat, tandem perficienti. Id potius exinde concludendum putarim: primo nempe, Chinam Chinam, sicuti hunc Medicum sanitati restitutum, me quidem judice, nequaquam sanavit; ita duos illos Medicos a Cl. Auctore citatos, & vita functos nequaquam intercmisse: secundo, eventum hunc, aliosque non absimiles mihi observatos, semper magis in dies suadere posse, usum vere proficuum, & rectum Peruviani Corticis, nec ampliores, nec strictiores pati cancellos iis, qui a me fuere in Tractatu meo constituti: tertio denique, Antifebrile istud vere Specificum, tam cum aperte convenit, quam cum minus videtur convenire; nullas evacuationes criticas, cujuscunque sint generis, a Natura institutas, aut præordinatas interturbare, ipsumque tantummodo forsan obesse posse nonnunquam, ubi præpropere Febrim serius curandam valeat sistere, non ubi vim suam Febrifugam nequit exerere.

(*b*) *Nefas porro ducerem &c.*) Nefas ego duxissem potius recensere historiam hujusmodi. Toxicum certe aliquod paulo ante contudisset necesse est in eo Mortario incautus Pharmacopola, in quo Chinam Chinam postmodum quoque contudit; unde quadringentorum simul Abdominum inflatio subsecuta. Dixerit potius Relator historiæ, ea de causa, qua tota ferme Legio illa decubuit, (forte ob locum, victum, aquas, & aerem) plurimos ex iis militibus, ab imperito etiam Chirurgo China China sine methodo oblata curatos, subtumidos quoque, aut Lienosos factos fuisse; quemadmodum in Urbibus, aut Locis palustribus, Febrium æstivarum feracibus, sive adhibito, sive non adhibito Peruviano Cortice, quotannis videmus accidere. Si enim vere *hydropici prope Manhemium* 400. *illi milites omnes evasissent ob Chinam Chinam*, ut asseritur, *ad aliquos dies assumptam*; cum tantus sit apud nos, exprobrante Cl. Auctore, ejusdem Febrifugi abusus, jam hydropicorum chiliades Mutinæ numerarentur. Sed hujus ingenii historias, bona cujusvis venia, inter Fabulas liceat reponere. Scilicet ad has nugas, ad alias vaniloquentias confugere opus est Cl. Auctori, ut suam, cui germanæ non suppetunt historiæ, Causam futilibus tueatur.

§. XXXVII.

Febres hujus generis, quæ ubi eo pervenerint, ut amplius non recalescant corpora, audio istic algidas a Practicis appellari, (*a*) *sed scito illos decipi*, nam febres algidæ alio nomine castrenses dictæ, a sui initio usque ad finem algorem habent comitem perpetuum, de quo vide Ettmull. de Febr. Helmo. de Febr., Sylvium, & alios. (*b*) *Hinc magnum documentum* habere possunt castren-

ses Medici, quam periculosum sit in febribus hujusce indolis hoc Febrifugo uti, nam in morbis hujusmodi generis (quod idem de Epidemicis dicendum) sanum consilium est pravos & malignos humores ad ambitum corporis per diaphoretica sensim promovere, potius quam figere, & concentrare, uti fecit Chirurgus ille imperitus.

POst tentatas hactenus, & successivo particulatim ordine repetitas aggressiones Tractatus mei, generale quaquaversum certamen tandem indicit, & hinc illinc classicum canit Cl. Auctor, modo hanc pro re nata, modo illam partem invadens; omnimodam demum totius Operis eversionem molitus. Deinceps ergo quo me trahet identidem Cl. Viri vexatio inconstans; eo tendet lacessita, ut tempestive occurrat, præsens ubique defensio mea. Pergendum igitur.

(*a*) (*Sed scito illos decipi &c.*) Hospes adeo non sum in Medicina, ut Febrium nomenclaturas frequentiores ignorem, earumve differentias confundam, qui aliquando saltem novi distinguere, Ægrotante ne inspecta quidem, Bubonocelen, sive Herniam intestinalem ab hysterico dolore, & sola Subligaculi præscriptione (admorione vero Peritis commissa) statim sanare inde ortam passionem Iliacam, cui antihysterica remedia, & incassum, & perperam quis adhibebat. Quod si istiusmodi Intermittentes Febres, quas descripsi pag. 127. Therapeutices meæ, quæque Sextam apud me Perniciosarum differentiam constituunt, *Algidarum* nomine, quippe alio peculiari carentes, indigitavi; minime propterea me *deceptum* puto. Qua enim ratione *Continuæ* Febres, quæ *a sui initio usque ad finem algorem habent comitem perpetuum*, *Algidæ appellantur*, ut docet ex Tripode Cl. Auctor; eadem quoque ratione *Algidæ* nuncupantur a me *Intermittentes illæ*, quæ ab initio Accessionis usque ad finem illius, consueti caloris loco, eundem pariter algorem habent comitem perpetuum: hac una differentia adjecta quod illæ *Algidæ Continuæ* vocantur, istæ *Algidæ Intermittentes*.

Vix tamen hic risum continere queo, mente recolens, quod de hujusce nomenclaturæ novitate me criminari contendat Vir Cl. Auctoritate Helmontii, Ettmulleri, & Sylvii in medium adducta, cum non aliis ferme, quam hisce Patronis Causam ipse meam possim tueri. Si enim de Helmontio sit sermo, nemo unquam præ illo Scriptore, in morbis, aliisque rebus explicandis vocum novitate Medicinam fere dixerim inquinavit; & tamen minus ægre tulerunt Scholæ *Blas*, *Gas*, *Archeum*, *Alkaest* *&c.* Helmontii, ac ferat modo nomen *Algidarum Intermittentium* Cl. Ramazzinus.

De Ettmullero, & Sylvio non aliud dicam; nisi me ab utroque Scriptore *Algidarum*, seu *Frigidarum Intermittentium* denominationem didicisse. Ettmullerus siquidem Cap. 17. De Febribus pag. mihi 187. Febrium *Frigidarum* exemplum aliquod allaturus, statim *Tertianam Intermittentem* describit his verbis huc summatim translata. *Exempla Febrium Frigidarum non tam a Sylvio fuerunt observata* (statim igitur auctoritate Sylvii semetipsum, & me tuetur Ettmullerus) *sed & mihi contigit observare &c. Erat Artifex, qui laborabat perfecta Tertiana, seu recurrebat febris tertia quoque die, anticipando semper duabus horis cum nullo subsequente calore &c. Paroxysmus ingruebat cum insigni rigore, & horrore gravissimo, qui ultra horam integram durabat; postmodum cum deberet succedere calor, nullus apparebat omnino &c. Paroxysmi observabant ordinarium typum, anticipando per horas duas.* Hæc Ettmullerus. Ne vero ulla suspicio incidat hujusmodi *Tertianam* minime fuisse *Intermittentem*, etsi symptomatis prædictis stipatam, sed fortasse Continuam, observetur quid in illius curationis progressu manifeste subdat ipsemet Scriptor. *Præscribo*, inquit, *die intermissionis &c.* & rursus, *Die intermissionis denuo continuavit Misturam &c.* Iciens ergo ictus est eodem lapide, ut assolet, Opponens Cl.

Prodeat tandem in Scenam & Sylvius, qui Cap. 30. De Febribus Intermittentibus §. 7. & 8. pag. mihi 241. hæc habet. *Ratione Symptomatum graviorum* (*quemadmodum de Synochis jam dictum*) *nomina diversa sortitæ sunt Febres Intermittentes. Nam primo Algidæ observantur nonnunquam, non tantum frigore præsertim, sed frigore tantum molestæ; adeout aliquando, & frequentius levis, aliquando & rarius nullus sequatur Calor. Tales etiam semper Algidas in Nosocomio Academico habuimus ita manifestas, ut non tantum incipiente, atque augescente, sed etiam vigente, ac declinante, imo cessante Paroxysmo, idest semper, tum suo, tum Adstantium, aut Medicorum sensu moleste ubique frigerent, nunquam teperent, minus calerent ullibi Ægri. Suntque hæ Algidæ graviores semper forsan Quotidianæ.* Hæc pariter Sylvius. Et hac pariter occasione Alciam cruribus suis illisit Cl. noster Auctor. Mirumque plane, quod ob tam decentem, quam respuit immerito, nomenclaturam, velit auctoritate prædertim Sylvii me redarguere Vir idem Cl. cum potius habeat unde Sylvium ipsum corripiat, qui majore forsan pusillorum scandalo haud veritus fuit in Catalogum Febrium plures referre magis peregrinas, *Sputatorias* puta, *Ureticas*, imo & *Cacatorias*, Nasutulis forte plurimis non bene olentes.

(*b*) (*Hinc magnum documentum &c.*) Maximum documentum, quod in *Algidis Intermittentibus* curandis possint habere, tam Urbani.

bant, quam Castrenses Medici, est, ut fidenter utantur Peruviano Cortice, qui teste experientia illas quotidie sanat; nunquam vero easdem sanant, quæ incassum tunc adhibentur Medicamenta Diaphoretica. Hujusmodi enim Febrifugus Cortex Fermentum omnium Intermittentium Febrium, etiam Perniciosarum, cujuscunque demum naturæ illud fuerit in diversis earum Speciebus, *absorbet*, sive ut explicat citatus a Viro Cl. Ettmullerus de usu, & abusu Præcipitantium, *invertit*, *attemperat*, *saturat*, aut etiam si ita placeat, *figit*, atque *concentrat*: quod perinde est, tum apud eundem Auctorem, tum apud me; in eo videlicet sensu, in quo explicui in Therapeutice mea a pag. 19. usque ad 21. & non aliter. Quid igitur mali putat innuere Vir Clar. dum ait, etsi gratis, Chinam Chinam morbosa semina *figere*, *&* *concentrare*, si D. Hippocrates Lib. de Vet Med. docuit aperte, *Concentratione*, *&* *permixtione meliora*, *ac mitiora omnia fieri in homine*? Tantum ergo abest, ut ex hujusmodi *Concentratione*, aut *Fixatione* Fermenti febrilis mole *perexigui* (intellige idcirco *concentrationem* illius intra porosam Substantiam Corticis, non intra viscera humani corporis), sive in *Algidis*, sive in *Æstuosis* Febribus quicquam sequatur incommodi; quin potius enervato æqualiter, & absorpto principio illo diversimode hic fermentante, omnes Intermittentium Perniciosarum Species etiam oppositæ, vel saltem, quæ tales nobis apparent, nempe tam de genere *Colliquativo*, quam de *Coagulativo*, *victas dent manus*; quemadmodum annotavi, manuducente semper experientia, pag. 18. toties memorati Tractatus mei. De hoc itaque Febrifugo rursus affirmare liceat, quod generaliter olim de Remediis *Antifebrilibus* scripsit idem Hippocrates Lib. De Affectionibus, illud nempe *Vim habere in Tertianis*, *&* *Quartanis Febribus*, *ut totum corpus conservet in consueta caliditate*, *ac frigiditate*, *&* *neque præter naturam calefiat*, *neque frigefiat*, ut cæteroqui in *Algidis* solet frigefieri, & in *Æstuosis* calefieri; eo enim ipso, quod inhibet Paroxysmum febrilem, inhibet simul ejus comitem Algorem, ac Æstum, ut in historiis propemodum innumeris demonstravi toto ferme Libro Quarto ejusdem Theraupeutices. Ut quid ergo inutiliter pugnatur amplius ratiociniis hinc inde fallacibus, ubi litem omnem dirimunt facta?

§. XXXVIII.

(a) *Vide quæso mi Nepos* quomodo ex nimia facilitate præscribendi Peruvianum Febrifugum in febribus, hoc remedii genus factum fuerit adeo commune Chirurgis, Pharmacopœis, Agyrtis, & ipsis quoque fœminis, ut non amplius in Medicorum potestate sit illud rite administrare, & si Medicus rationibus velit obsistere, ægri ipsi febris obstinationem fastidientes, inscio illo Quinquinam capiant, quale vitium in hisce regionibus satis obvium & familiare est, sed magno ægrotantum damno, qui pœnas luunt, postmodum hypochondriacis affectibus, chachexiis, ac lentis febribus correpti, ut postea cogantur Medicos pro curatione accersere, qui multis remediis, (b) *atque febres excitando* morbum vincant, & remedia quærant ad sepultum ignem suscitandum, in quem finem laudatus Ettmullerus spiritum salis armoniaci commendat, & (c) *ficus Pharaonis*, qui tertianas febres excitare creduntur. (d) *Novum est ignem febrilem* penes prudentes Medicos suum usum habere. Sic Celsus scripsit *licere febres parvas augere*, *fortasse enim curationi opportuniores fient*. (e) *Aureus* extat locus apud Hippocratem de febre, quæ in Apoplexia interdum accenditur, qualem locum observat Ballonius Medicus experientissimus, nam si Apoplexia sit sine febre, venam secandam suadet, si vero cum febre præsertim acuta, a V. S. omnino cavendum, ipsi enim Naturæ arma præripimus, quibus hostem suum potuisset confodere. Alter locus Hippocratis extat in Libris Epidemiorum, *Puerperis convulsivis ignem fac*, ajebat ille, hoc hoc est febrem magnam excitato, febris enim continua græce pyr dicitur, parva autem pyretos. Idem præstat ignis febrilis corporibus male affectis, ac ignis agris humidioribus.

Sæpe

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,

ajebat Virgilius in Georgicis, varias quidem rationes inibi affert Poeta vere physicas, sed illa potior est, cum ait:

____ sive illi omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor.

(*a*) (*Vide quæso &c.*) IPsam Peruviani Febrifugi excellentiam sibimet aliquando obfuturam; adeoque fore, tum ut faustorum eventuum frequentia illius *abusum* apud imperitos accersat; tum ut ex hujusmodi *abusu* aliquod quoque fundamentum acquirat Adversantium dicacitas, pro eo excludendo etiam tunc legitime deberet admitti, jam pag. 170. Therapeutices meæ sum pridem vaticinatus. Neque tamen usum rectum apud gnaros supprimendum credam, ne apud ignaros invalescat abusus. Quod si *nimia in præscribendo Peruviano Febrifugo facilitati* imputet Cl. Auctor, quod remedium hocce, inter pretiosiora certe servandum, *factum sit commune Chirurgis, Pharmacopæis, Agyrtis, & ipsis Fœminis*, jure potiori imputabo ego *nimiæ facilitati* Obtrectatorum illius *in eo proscribendo*, quod præstantissimum, & tutissimum hujusmodi Medicamentum hodie apud Vulgus audiat pro Pharmaco ancipiti, quod (ut olim de phlebotomia in Apoplecticis scripsit Celsus) Ægrotantes *vel liberet*; *vel occidat*: quo fit interdum, ut illud, magno cæteroqui in pretio, & honore habendum, vilescat: sitque non modo (æque indecenter quidem) nunc usui, nunc ludibrio *Chirurgis, Pharmacopæis, Agyrtis, atque Mulierculis*; verum etiam in Fabulis materiam dicteriorum suppeditet vel *Pueris ipsis*, & cuicunque insimul libet claudicare cum simulantibus Claudum, & pro re nata cum Pueris puerascere.

(*b*) (*Atque Febres excitando &c.*) Ad suscitandam iterum Febrem a China China depulsam Remedium certissimum est, nec ullum aptius prostat (quid enim aliunde emendicat Cl. Auctor?) quam quælibet paulo post instituta purgatio, ut dictum est nuper, & latius adhuc olim pag. 65. 78. imo & exemplo confirmatum pag. 184. ipsius Therapeutices meæ: nisi forte inter ipsam Chinam Chinam, & Purgans aliquod peculiare, V. G. de amaricantium Stirpe (quod quis observarit, quodque ego haud satis experiri studui) detur aliqua Symboleitas, quæ mutuum eorum nexum facile ferat, & sine dissidio patiatur. Utcunque generalis hæc Peruviani Corticis, nescio an dicenda mira proprietas, an potius infirmitas; quod nempe ab assumpto quovis vel levissimo Leniente, hujusce Febrifugi virtus adeo infringatur, & langueat, ut redeat statim Febris antea fugata, hæc inquam proprietas, Medicis haud satis expertis (hujusmodi sunt omnes, qui hæc non callent) minus perspecta, in causa forsan aliquando fuit; estque etiamnum, ut Auctores nonnulli cæteroqui docti, ad educendam, ut putant, e corpore Causam Febrilem, ipsi Chinæ Chinæ admisceant Purgantia Medicamenta, vel post biduum, aut triduum in eundem finem ea præscribant, vel, ad alvum, ut identidem assolet, stypticam leniendam, etiam post octiduum: quo fit persæpe, ut frustranea vere in primo casu evadat Febrifugi oblatio; in posterioribus vero casibus culpetur idem Febrifugum de inopinato Febris reditu, vel de pejore etiam noxa, si Febris per Catharticum revocata redierit gravior; cum tamen culpa omnis vere sit adscribenda purgantibus, utut levissimis, perperam commistis, aut subinde superepotis, ut crebra diligentes Scriptores, Observatoresque docuit experientia. Sic omnino quidem injuste damnata ab uno, vel altero Auctore minus attento China China insonte, plures postmodum in fide aliena eidem condemnatoriæ jejunii prorsus, & inexperti subscripsere sententiæ.

Nec minus hodie forsan hallucinantur nonnulli, Chinæ Chinæ virtuti eousque fidentes, ut illam æque sartam tectam putent a Purgantium injuria, si eadem post epotum, ac si ante epotum hujusmodi Febrifugum assumantur; quod profecto experientiæ quotidianæ manifeste repugnat, prout pluries, ac pluries observavi. Solvens equidem Medicamentum ante Chinam Chinam præscriptum futuram Corticis in futurum præscribendi actionem non impedit; subsequens autem delet de more prægressam. Quod si quis, dum China China utitur, intermisceat quoque usum Purgantis cujuspiam; sed pari simul passu, & dosi æque liberali in ejusdem Chinæ Chinæ oblatione etiamnum perseveret; is forsan damnum, quod Purgans intulit, neutiquam dignoscet, quia veneno nova successit antidotus; facile tamen dignosceret, si purgante exhibito, a Corticis postmodum exhibitione feriaretur paulisper; Febre scilicet ante novam Febrifugi oblationem iterum redeunte. Ad quid igitur Sisyphi saxum rotare inutiliter, vel texere vicissim, atque retexere telam Penelopis? At de hoc jam satis. Redeamus ad Virum Cl. pro suscitandis Febribus intempestive depulsis remedia quærentem.

(*c*) (*Ficus Pharaonis &c.*) De *Ficu febrifera*, quam *Pharaonis* appellant, quamque in Sardinia in Ducatu Galuriæ abunde reperiri ferunt, fuse loquitur Badus, (quem deinde

secu-

secutus est Morton) de Cortice Peruviæ Libr. I. a pag. 125. ad 129. adducitque auctoritatem Hieronymi Cardani, & testimonium de visu Petri Aponensis. Hæc tamen, nec forsan immerito, inter fabulosas narrationes referunt plurimi. Sed quid, si Ficum febriferam Pharaonis inter Fabulas recenseret, simulque temerariam assereret, imo & a nostra potestate longe dissitam praxim ipsam excitandi Febres, pro aliorum morborum medela, eamque idcirco rejiceret, & derideret idem, qui modo laudat, Cl. Ramazzinus? Audiamus illum denuo in Orat. tertia Jatrici Argumenti pag. 94. 95. ita loquentem, etsi alias quoque in memorabili *Collatione* Textuum illius audiverimus lit. N. O. P. *Cum in universa Morborum classe nullus extet nobis hostis infensior, & cui minus fidere oportet, veluti Febris, attamen eo audacia ventum est, ut inter Quæstiones medicas sit, num ad alios morbos curandos Febrem excitare liceat* (quid ego dicendum de affirmativa sententia, si tam audax est sola Quæstio?) *eo quod interdum in quibusdam affectibus, veluti convulsione, & hypochondriorum dolore, superveniens Febris remedii loco fuerit, quasi in nostra potestate sit ignem febrilem accendere, ac pro lubitu ipsum restinguere. Quam libenter scirem, quodnam corpus, sive de genere simplicium, sive Compositorum prostet, quo quis Tertianam Febrem, Quartanam, Synocham, vel quamcunque aliam excitare possit. Pro Fabula enim accipitur, quod quidam de Pharaonis Ficu referunt, quam ajunt Tertianam Febrem excitandi vim habere.* Sic suis ipsius pennis capitur Cl. Auctor. Sed pergamus.

(*d*) (*Novum non est ignem febrilem &c.*) Ignem febrilem, quando debitam succorum ebullientium *despumationem* promovet, suum usum habere penes prudentes Medicos, late dixi & ego in Opere meo Cap. 8. Lib. 1. præcipue pag. 66. & Cap. 5. Lib. 4. præsertim pag. 244. secus vero, quando eorundem Fluidorum immanem effervescentiam, *corruptelam*, aut in visceribus stagnationem producit, sive illam consequitur. Num vero ad *ancipitem* hanc succorum *defæcationem* quærendam, *liceat* prudenti Medico sequi Consilium Celsi, *parvas nempe Febres augere, ut curationi fortasse opportuniores fiant*; ex ipso audiamus iterum Cl. Ramazzino, qui ex professo hanc quoque Quæstionem eadem pag. 95. Orat. Jatrici Argumenti resolvit his verbis. *Non absimilis priori* (videlicet nuper expositæ) *est alia Quæstio, non adeo tamen audax, quam habet Celsus, num Febrem lentam augere liceat, ut curationi opportunior fiat. Verum quam suspecta, & quam infausti ominis sint beneficia, & dona, quæ ab hoste proveniunt, satis compertum est, ut vetus proverbium admonet, Hostium munera non munera. O quam egregie in hanc rem Seneca. Gravissima infamia est Medici, opus quærere: multi quos auxerant morbos, & incitaverant, ut majori gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt.* Ita & hanc Quæstionem adversus semetipsum resolvit Vir Clarissimus, ex eodem ore calidum pariter, & frigidum efflans, ut eandem Pultem calefaciat, & frigefaciat pro libito.

(*e*) (*Aureus &c.*) *Aureus* potius uterque *locus* est Cl. nostri Auctoris nuperime recensitus, dignusque plane, quem observaret Ballonius, si modo viveret, ut cum Hippocratis, & Celsi Testibus conciliaret. Sed sive ex auro, sive ex aurichalco fuerint locà per Cl. Virum allata, locum certe ullum nequeunt habere, ubi Febris *Corruptiva* per Corticem tempestive, methodice, ac vere ex arte fuerit ante depulsa, An vero eadem posita, quæ solum poni debet, *Corruptrice* Febre, locum opportunum habeant tot alia ex Græcis dictionibus satis notis, & ex Virgilii Georgicis huc gregatim, confertimque translata, ne dicam intrusa, non quæram. Quispiam forte animosior haud plene importune huc traheret Jambos illos Nicostrati,

Loqui si indesinenter, multaque & velociter
Prudentiam indicaret; utique hirundines
Fortasse quam nos sapere dicantur magis.

§. XXXIX.

NOn *semper* terreri Medicum decet, si videat in febribus calorem augeri, *pus* enim *fit* ajebat laudatus Ballonius, hoc est humorum maturatio, merito itaque reprehendit idem Scriptor eos Medicos, qui in febribus cum videant calorem augeri, mittunt sanguinem, quod procul dubio non facerent, si abscessum viderent in parte aliqua externa, nam potius maturantia, & calorem foventia, quam V. S. & refrigerantia adhiberent, *quæ* enim *suppurantur non revertuntur*, ajebat Hippocrates, *ipsa enim maturatio judicatio simul & abscessus*. Haud aliter evenit in periodicis præsertim febribus, ex usu Quinquinæ intempestivo, impeditur illa humorum maturatio, quam Natura intendebat, hinc postea habitus cachectici fiunt, & disquisitiones ad hydropem.

(*Non*

(*Non semper &c.*) CAlorem Febrium etiam intensiorem, ac sensibiliter adauctum non semper debere Medico terrorem incutere; sed esse pluries verum opificem intestinæ secretionis heterogenearum particularum diffidentium ab invicem, turbasque effervescentis sanguinis excitantium, ac proinde esse quoque raro instrumentum bonæ Judicationis morbi; tum locis nuper citatis in Paragrapho antecedenti lit. d., tum alibi in tota Therapeutice mea adeo inculcavi, ut forte nimium. *Neque enim* (ajebat Galenus in Comment. Aphor. 12. primæ Sect. Hippocratis) *neque enim fieri potest, ut magna incrementa suscipientibus accessionibus, non proxima sit Morbi consistentia*, ac per consequens ipsa impuritatum ebullientium secretio. Atque hanc a Natura expectandam potius nobis esse, si probabiliter queat expectari, quam intercipiendam, aut quodammodo impediendam China China, quam solum absorbetur Fermentum effervescentiam gignens, ac fovens; iisdem pariter locis, atque insuper pag. 174. item pag. 270. ac 271. apertissime prodidi: cum vere melior, ac perfectior censenda sit (ut ibi sum fassus, atque iterum repeto) judicatio Febris, quæ sponte fit ab ipsa Natura, *perfecte*, *ac integre* judicante, quam, quæ obtinetur a Cortice Peruviano, aut alio quovis Absorbente Specifico. Ac propterea vero nonnunquam erit, aut esse poterit (nec tamen perpetuo) quod ubi adauctus Febrium æstus ad *depurationem* tendat, ex *usu Quinquinæ* tunc, ut ait Clarissimus Auctor, revera *intempestive*, *impediatur illa humorum maturatio*, *quam Natura intendebat*.

Id autem certe non est de nihilo; etiamsi non adeo facile inde *fiant habitus cachectici*, *aut dispositiones ad Hydropem*, ut sine ulla hæsitantia ipse decernit; quasi ex sola Febrium, Cortice nullatenus curatarum *diuturnitate* Cachexiæ nunquam contingant, aut Hydropes, de quo vide Therapeuticen meam pag. 84. & quasi eodem Cortice rite administrato non curentur eædem Cachexiæ, aut dispositiones ad Hydropem ab ipsa Febrium *diuturnitate* prodeuntes, ut experientia multiplici confirmarunt Raymundus Restaurandus, Cap. *De Hydropis succedentis Febribus curatione ope Chinæ Chinæ*, ac alii quamplures; imo quasi suppressis etiam intempestive Febribus, quandoque Natura non queat Fermentum ipsum febrile, præmaturæ licet absorptum, sponte subigere, aut ad illius perfectam expulsionem converti; & quasi denique, redeuntibus nonnunquam post Corticem, sive præmature forsan, sive etiam tempestive administratum, Febribus, aliquem rursus iisdem progressum permittendum esse ipsemet non suadeam, priusquam repetatur Febrifugum; vel ad omittendam plane illius repetitionem non horter Medicos pag. 14. 153. Therapeutices meæ, quoties levior, ut crebro assolet, illarum recursus solutionem quoque spontaneam, ope ipsius febrilis æstus *depurativi* jam redditi sensim promovendam, haud longe distare prænunciet: Ad quid ergo futiles istæ Viri Cl. Declamationes nonnisi aerem ferientes?

Quia vero idem sæpenumero Febrilis æstus (ut vela contraham) in *diuturniorum Intermittentium* progressu succos nutricios potius exhaurit, cruoremque ipsum per repetitas deflagrationes spiritibus depauperat, graviaque sensim accersit etiam symptomata, ut *corruptionis* potior sit metus, quam spes futuræ *depurationis*: item cum in iisdem Intermittentibus, mox Subintrantibus, ac dein *Subcontinuis* redditis, cum symptomatis pessimis in dies increbrescentibus, ille idem æstus acutiem certo, mox & necem probabiliter interminetur: denique cum in ipsis Intermittentibus quidem, sed *Perniciosis* (& hæc est rerum summa) laudatus nuper a Viro Cl. hujusmodi febrilis calor, nonnunquam & funestus algor, certam, ultimam, & inevitabilem, nedum portendat, sed & jam inferat cladem; propterea in hisce casibus, & circumstantiis, in quibus tantum Peruvianum Corticem absolute laudat Therapeutices mea, & quidem adhibitum Methodo pro casuum varietate pariter varia, ipsum proscribi eo nomine, *ne videlicet impediatur illa humorum maturatio*, quam in Febribus *salutaribus* promovere nonnunquam solet calor adauctus, minime admittam; etsi mille Hippocratis, & Ballonii Textus ad suam sententiam detorquere conetur idem Cl. Auctor.

§. XL.

HÆc olim non ignota erant Medicis Mutinensibus meorum temporum, uti D. Joanni Manzino Viro sane doctissimo, sed Chinæ Chinæ nimis infenso, D. Joanni Baptistæ de Grandis, D. Scajolæ Equiti, D. Antonio de Abbatibus, D. Antonio Ferrarino, Viro, si quis alius, omnigenæ eruditionis Protomedico vere dignissimo hactenus ultimo eorum, qui in Aula Estensi hujusmodi titulo fuerint insigniti, ast ii omnes jamdudum e vivis excessere; vivit tamen adhuc D. Franciscus Tonanus feli-

cissimus Practicus jam senex, Platonis ætatem prætergressus, qui eorum quæ diximus testis esse potest, scitque ipse quam raro caute a laudatis Viris præscriberetur in quibuscumque febribus Peruvianus Cortex, utpote quem suspectum habebant, & infidum, cum nihil de causa morbifica viderent excerni, ac idem evenire, quod interdum in Corporibus a Cacodæmone obsessis evenit, quando ab Exorcista malignus spiritus solum in aliqua parte figitur, sed non expellitur.

(*Hæc olim &c.*) MEdici Mutinenses *temporum Viri Cl.* meorum quoque fuere temporum. Cum enim ille Mutinam primo domicilium transtulisset Vir jam maturus; tum vero Praxi medicæ primam ego navarem operam Adolescens, Concives meos optime noveram ante adventum illius, non in Exedris, ut longe serius, sed in Cuneis tunc sedentis. Eorum fere omnium trepidationem, cunctationem; imo & aversationem, quo ad recipiendum Chinæ Chinæ usum, vivente Frassono Præceptore meo (qui primus Mutinam advocavit hocce Febrifugum, statim ac illud in Europam cœpit deferri) satis in propatulo posui pag. 2. Therapeutices meæ. Sed antiquiores illi priorum temporum Mutinenses Medici (rectius dicam omnes ferme illius ævi) quidquid novi Arti accessisset, quod non novisset Galenus, pro commentitio reputantes, nedum de Chinæ Chinæ usu tunc apud eos nascente; sed de ipsa quoque Sanguinis Circulatione, de Chyliferis ductibus, aliisque ad oculum patentibus Inventis haud modice dubitabant; veterem adhuc Hepatis hæmatosim, Facultates Viscerum attractrices, & mille alia figmenta contra mechanicum humani Corporis artificium, quod manibus contrectamus, acriter sustinentes. An propterea Medici hodierni deliramenta hæc nequaquam secuti, aliamque cohærenter ad detecta exercentes praxim, ut Nugatores, aut Novatores improbi erunt damnandi?

Addo tamen hic, quod in eodem Opere meo pag. 3. innui, videlicet, post obitum egregii illius Viri, qui contigit anno 1680. plures eorum paulatim mutasse sententiam, & Peruviano Cortici humaniores evasisse. Hujusmodi fuit inter cæteros D. Antonius Ferrarinus Archiater certe dignus, qui sibi transmissam in Schedulis a Celeberrimo Malpighio Tabotii Methodum, mihi de mandato ipsius Malpighii libenter, & ex animo communicavit, laudavitque; cum cæteroqui antea fuisset ab hoc Remedio omnimode aversus, ut constat pag. 86. Therapeutices meæ hist. 18. Ille namque fuit, quem ibidem descripsi Frassono repugnantem, quamvis nomen illius, quod tunc aperire haud opus erat, subticuerim; quemadmodum pag. 193. hist. 6. & pag. 195. hist. 8. subticui quoque nomen D. Francisci Tonani, ante paucos menses, post editam nempe Cl. Auctor Dissertationem vita functi; sed cujus testimonio nihilominus non indiget prævia confessio mea. Miror vero, quod Catalogum Medicorum Mutinensium sui temporis contexens Vir Cl. Virum dignissimum D. Antonium Frassonum unicum Præceptorem meum prætermiserit, de se quoque bene meritum, & Chinæ Chinæ in hac Urbe primum, ac celeberrimum Fautorem, Medicumque expertissimum qui unus tot saltem Ægrotos quotidie invisere consueverat, quot invisebant conjunctim omnes alii a Cl. Auctore hic recensiti: simulque miror, quod tot alios suppresserit, eodem Febrifugo, præsertim post Frassoni obitum, palam utentes; quasi solummodo a Clariss. Ramazzini discessu irrepserit in hanc Urbem merx vetita, & contagiosa Peruviani Corticis.

Parcant, quæso, Manes Viri Critici, Medicos Mutinenses hodiernos Antiquiorum severitate castigare molientis, parcant inquam, si & hac in re quæ opinabilis non est, sed historica, illum inconstantiæ redarguere cogor, & contradictionis plane inexcusabilis. Inquit ille hoc Paragrapho, *Medicos Mutinenses suorum temporum raro admodum præscribere consuevisse in quibuscumque Febribus Peruvianum Corticem, utpote quem suspectum habebant, & infidum &c.* Ante annos vero 24. (quod non breve est temporis spatium) anno scilicet 1690. dum priorem suam de Constitutionibus Epidemicis Mutinensibus Dissertationem conscriberet, uteretur autem satis liberaliter, forsan & præ aliis, Peruviano Cortice; nescio quo actus tunc spiritu, *Medicis Mutinensibus suorum temporum* hac eadem de Causa, quod nempe China China ea Constitutione fuerint usi, Num. 15. ejusdem prioris Dissertationis pag. 71. Edition. Patav. ita succensuit -- *Major itaque pars Medentium apud Nostrates* (semper illi cum majore hujus Urbis Medicorum parte lis est) *ut vulgi calumniis, & assiduis Ægrorum querimoniis se subducerent, in hac tempestate ad Peruviani Corticis sacram Anchoram confugere, at parum prospere; nam in periculosiores scopulos Ægrotantes suos persæpe deduxere. Usu Febrifugi per aliquot dies equidem sub doloso cinere latebat ignis; verum postliminio violentior recandescebat. Qui tamen peritiores erant, ac rebus Ægrotantium magis quam propriæ ambitioni consultum volebant, Nabant sine Cortice.* Major ergo Mutinen-

sium

sium Medicorum pars anno etiam 1690. Peruviano Cortice utebatur, imo & abutebatur, si Cl. Auctori habenda sit fides. Sed illum fortasse paulo post suasit religio quædam, ut ad leniendam hujusmodi sugillationem molliora hæc verba subdiderit in secunda Constitutione, anni videlicet 1691. Num. 39. pag. 126. *Sicuti præcedenti anno Peruviani Corticis usus in Quartanis ac diuturnis Febribus improspere cessit, ita hoc Anno saluberrimus fuit; & ii qui passi sunt recidivas, Febres mitiores postmodum experti sunt, ac antequam Hyems accederet, perfecte convaluerunt:* quod & prope finem rursus confirmavit Num. 37. ejusdem secundæ Constitutionis pag. 131. sic inquiens. *Sicuti in superioris Anni Constitutione noxius fuit Chinæ Chinæ usus, ut adnotatum, ita in hac ab illa toto Cœlo diversa valde salubris compertus est; multi quidem Quartanarii hoc Autumno per Urbem vagari visebantur, sed quotquot ad hoc remedium confugere, vel integre sunt restituti* (possunt igitur, ipso fatente, non solum *inducias obtinere*, sed & sine Febris recursu, & sine noxa, *integre restitui* Ægrotantes, absque eo quod eadem Febris *tacite cubet*, *& corpus eorum depascat*) *vel si nonnulli recidivas passi sunt, paulo post convaluere.* Ex his omnibus, ut reor, satis patet, Medicos Mutinenses, non aliquos tantum, sed *majorem*, ut inquit, eorum *partem*, modo quidem *feliciter*, modo, ut asserit ille, *improspere*, temporibus Cl. Auctoris China China uti consuevisse; atque ita quidem, ut ejus Censuram de intemperantia minime declinare potuerit vetustior ille Virorum Cœtus, qui modo ut maxime temperans in medium adducitur in reprehensionem hodierni.

Quod si curiosus quispiam, qui Catalogum eorum legerit Medicorum, quos Vir Cl. quinario tantum, vel senario numero comprehensos voluit, alium pariter Catalogum, non totidem tantum, sed plures Professores Cortici amicos continentem, præ oculis habere desideret; occurrent primo statim loco recensendi, quippe temporibus Viri Cl. & quidem valde remotis florentes, modo vero e vivis sublati, laudatus nuper D. Antonius Frassonus Chinæ Chinæ celebris administrator, D. Annibal Cervius Cl. Auctoris antiquus olim Antagonista, adeoque eidem notissimus, nec non D. Marcus Antonius Montagutus Medicus quondam Aulicus eximius, quo vivente nedum ego, sed & ipse non multo post D. Ramazzinus (qui cæteroqui, ut doctrina, ac ætate me longe præibat, ita & ordine temporis, ac dignitatis merebatur præire, nisi aliter Domino placuisset) ad Serenissimi Francisci Secundi gloriosæ memoriæ Ducis extraordinarium Famulatum fuimus acciti, ut proinde quinam in usurpanda China China fuerit mos Aulici illius, & doctissimi Professoris, cum viveret nobiscum agentis, ipsum Cl. Ramazzinum nequaquam latere potuerit; occurreretque demum inter recenter defunctos D. Joseph Candrinus, eidem Cl. Auctori Præceptori quondam suo sat notus. His accedent secundo loco viventes adhuc, & bene valentes (memetipsum omitto, quem inter Juniores olim merito collocandum diceret Vir Cl. novus tamen & ille in hac Urbe, cum ego novus in Praxi) occurrent, inquam, inter adhuc viventes D. Joannes Baptista Riccius Practicus pariter notissimus provectioris ætatis, D. Paulus Florianus ætate simul, & experientia spectabilis, qui tempore militaris incendii Genuensis Urbis, ubi domicilium contraxerat, in Patriam concessit iterum, Genuensis pariter Badi Chinæ Chinæ Propugnatoris celeberrimi sensibus imbutus, vivaque ipsius voce etiam instructus; tandemque Aulicus ipse Collega meus, scientia, & eruditione Clarissimus, D. nempe Joannes Baptista Davinius: Viri sane omnes, & Docti, & Peruviano Cortice usi temporibus Cl. Auctoris, eodemque etiamnum pro re nata, nec raro, nec trepidanter utentes, sed simul nec abutentes, ut ex quamplurimis visitur, quos recensere tædiosum foret, meæ Therapeutices locis. Sed quid si inter alios abunde China China utentes numerandus foret Auctor ipse, nec non etiam (ultimis quidem temporibus) illius Nepos, qui tamen dicitur Relator abusus, aut criminis, cujus est complex? Absit tamen, ut id ulli eorum exprobrem, de quo mitius judicium infra ferendum mihi §. 49. An vero quisquam ex iis Professoribus, quorum non meminit Vir Cl. quia illum non meminisse juvabat, putarit, aut putet, *Malignum Causæ morbificæ Spiritum velut exorcizatum figi a China China in aliqua Ægrotantium parte* (ut quodammodo fieri videtur ab illis, qui eam semel oblatam non amplius offerunt, unde febrile fermentum per temporaneam absorptionem nonnihil figitur, sed non plane subigitur) an potius putet, *Spiritum illum ab ægrotante corpore penitus expelli*, meum non est investigare. Ad me quod attinet, si forte uspiam in Ventre porro inflato (jubet seriis ludicra quandoque miscere) quadringentorum illorum Militum, de quibus §. 36. verum Cacodæmonem a Malefica China China, vel a Chirurgo Incantatore illuc relegatum, delituisse crediderim.

§. XLI.

QUinquinam autem facultatem figentem habere (*a*) *pro re certa suppono*, cum motum sanguinis, & spiritum compescat, & alvum ipsum densiorem faciat, observatur enim, iis qui ad plures dies hoc remedio usi fuerint, ventrem adstringi, ut clysteribus indigeant: vim hanc hujus Febrifugi fluida quæque in nostris Corporibus cogendi, talem esse credidit (*b*) *Gedeon Harveus*, ut scripta hæc verba reliquerit, *omnes evacuationes supprimit China China per se, sed non per accidens*.

(*a*) (*Pro re certa &c.*) SUpponit *pro re certa* Cl. Auctor, quod ab aliis Scriptoribus admodum controvertitur & a quamplurimis mordicus negatur, *Quinquinam* scilicet *facultatem figentem habere*, *& vim Fluida quæque in corporibus nostris cogendi*. Recens tamen acquisita hæc est eidem cognitio, cum §. 4. 5. & 6. *ignotam illius*, *abditam*, *secretam*, *& incompertam adhuc virtutem*, *humanum captum excedere*, constanter asseruerit, pleno ibidem hæc decantans gutture. *Diu equidem*, *sed frustrante diligentia a sagacioribus Medicis allaboratum est circa hunc Corticem*, *ut aliquid proferrent*, *quod animum veritatis avidum expleret*; *sed vincit adhuc natura latendi &c.* Quod si iis in locis se locutum dicat de sola Virtute febrifuga sibi vere occulta, hic vero de sola figente sibi nota, tamquam de duabus rebus toto Cœlo diversis; itaut in vi figente nota nullatenus consistat febrifuga occulta: ut quid, quæso, in tota Dissertatione soli Virtuti occultæ, quæ febrim pellit, irascitur Auctor Cl. nec pugnat unice contra Figentem damnosam; quam tamen corrigere posset (si adesset illa) per contraria sua satis obvia sine detrimento Febrifugæ in abscondito degentis?

Verum ut isthæc quoque sileat de Figente Peruviani Corticis Facultate fallax cantilena: aliud est, Chinam Chinam compescere turbas febriles effervescentis *præter naturam* sanguinis, absorbendo fermentum illud *acidum*, seu *falso acidum*, quod §. 46. ut videbimus, adstruit pro Causa Febrium Intermittentium idem Cl. Auctor; aliud est, figere motum ipsum *naturalem* cruoris, atque spirituum cæterorumque fluidorum, ut valde crassa æquivocatione videtur ille confundere, Ocream fronti quasi applicans, & Galeam tibiæ. Quid quæso spirituum agitatorum, aut irritatorum turbas sedat, compescit, & consopit magis, quam Opium, ut habet §. 5. & 48. Vir Cl.? Et tamen ex hoc ipso virtutem eidem Opio rarefacientem potius, quam densantem fluida, tribuit, mechanica adducta ratione, Pitcarnius adversus Ettmullerum Diss. De Circul. Sang. in Anim. gen. & non gen. Quod si cum eodem Ettmullero, quem libentius sequitur Vir Cl. *absorptionem* ipsam Fermenti febrilis, mole dubio procul perexigui, velimus donare nomine *fixationis*, *attemperationis*, vel *saturationis* illius quæ omnia idem sonant apud eundem Auctorem: facile in Cl. Opponentis castra descendam: dummodo liberiorem subinde fieri fluidorum motum, cum circularem, tum fermentativum concedat; nec plus *figi a China China* sanguinem velit, quam *figatur a Chalybe*, qui pariter dicitur Acidum obstruens *absorbere*, dum ad Chlorosim V. G. curandam, aliasve tollendas ipsius sanguinis stagnationes assumitur; de quibus vide late Therapeut. meam a pag. 19. usque ad 21. Verum historias potius Febrium Syncopalium, Lethargicarum quoque, si lubeat; sed præ cæteris Algidarum, Peruviano Cortice sanatarum, ubi marmoreum frigus, & micatio pulsuum jam ferme abolita, stagnationem, aut fixationem fere omnimodam cruoris, atque spirituum aperte prodebat, lustrare sufficit, eamque signate, quam proprio testimonio firmare potest, ni renuat, ipse Cl. Auctoris Nepos pag. 195. recensitam. Ex subita namque eorundem pulsuum elatione, ex calore quaquaversum ad exteriora diffuso &c. facile erit dignoscere, an China China illis casibus *Cruoris*, *Spirituum*, *& Fluidorum omnium fixationem* induxerit.

Per hoc vero, quod Febrifugum istud de more *alvum densiorem faciat* (quod facile admiserim, etsi non paucis quoque identidem solvat, reddatque laxiorem) nollim deduci a Viro tam docto, eadem ratione figi *Spiritus*, & densari *Sanguinem*, qua densantur feces alvinæ. Pudet hæc ulterius persequi: proinde liceat tantum reponere, Vina generosa, & meraca, si austeriora sint, ut austeriusculus est Chinæ Chinæ sapor, alvum adstrictam facere: interim tamen sanguinem, aut spiritus non figere; sed in ebrietatem magis quam Vina tenuia, dulcia licet, ac alvum laxantia compellere.

(*b*) (*Gedeon Harveus &c.*) Gedeonis Harvei auctoritati fortasse subscriberem, nisi opposita, diuturna & multiplex me retraheret experientia. Evacuationes Sudoris, Urinæ (cujus excretionem depulsis Febribus China

China

China peculiariter promovet) Menstruorum pariter, ac Lochiorum, imo & ipsius Diarrheæ, dummodo *Criticas*, nunquam ab hoc Febrifugo suppressas vidi, ut in Therapeut. mea pag. 38. innui : pag. vero 206. exemplis confirmavi ; atque magis adhuc posui ob oculos casu recenti, in responsione mea nupera ad §. 36. hujusce Dissertationis allato lit. a. *Symptomaticas* equidem a Febre pendentes indirecte, sive *per accidens* supprimit, sistendo Febres, quæ immaturas hujusmodi excretiones producunt ; non vero *per se*, sive per vim propriam, ipsique peculiariter insitam. Proinde nonnihil allucinatus est (si hoc vocabulo uti liceat sine crimine) Vir quidam doctus, qui commendari a me in Therap. mea Peruvianum Corticem pro curatione Dysenteriæ suis in Scriptis promulgavit; fortasse quia Febres quasdam Perniciosas, quas ratione adjuncti dysenterici cujuspiam Symptomatis *Dysentericas* appellavi Lib. 3. cap. 1. eo facile remedio sanari protulerim : quod tamen de *Dysenteria* vera, & essentiali, quæ *Morbus* est, non Symptoma, nequaquam intelligendum, ut expresse monui pag. 167. ejusdem Operis. Sed alterutro forsitan loco, haud satis clare memetipsum explicui. Antifebrilis ergo solum, non antidysenterica est China China : neque idcirco prædictam, aut ullam aliam evacuationem, præsertim Criticam, seu quæ febrilis symptomatis rationem non habeat, figit ; aut sistit per se, directe, ex natura sua, ut falso autumat Gedeon Harveus.

Ubi experientia loquitur, auctoritates silent ; si tamen ulla arrideat, ea nunc desumatur a Scriptore in usu Remedii plurimum exercitato, qualis est Morton, cujus testimonium crebra, & longa praxi credibilius redditum, poterit citra injuriam cuilibet alteri opponi ; maxime cum a Mortono ratiocinium confirmetur ea ipsa experientia, quæ ab Harveo aliter se habere creditur ex vi ratiocinii. Inquit itaque *De Peruviani Corticis Virtute Febrifuga* Exercit. 1. Cap. 7. laudatus Auctor, *figentem* hanc, atque *obstruentem* vim Cortici objectam explodens. *Quo pacto Pharmacum, quod in Puerperio* (nulla certe evacuatio magis solicite servanda, quam isthæc) *salubriter ministratur, inter obstruentia numerari potest?* At suspectus semper habebitur Morton. Vertamus nos ad Ettmullerum, a Cl. Auctore in hac materia tanti habitum, & videamus, an Scriptor iste, ubi Chinæ Chinæ facultates ex professo recenset, *figentem* illi, & *condensantem* attribuat. Inquit ergo ille in Phytologia Schroderi dilucidati pag. mihi 43. edit. Lugdunen. in Fol. - *China China calida ; & sicca est, vim habens aperiendi* (en primo statim loco vis *aperiens*, non *figens*) *discutiendi, attenuandi, resolvendi, putredinem arcendi, roborandi*. An hæc omnia cum supposita virtute *figente*, & Fluida quæque *cogente* conveniant, vel rudes judicent Pharmacopæi. Quod si de hac celebri figendi vi auctoritatem ratiocinantis quis optet, in promptu est Sententia Villisii, a Cl. Auctore pluries pro sua Causa citati, & *de Febribus* cap. 6. scribentis. *Annotetur, quod hoc remedium, non quemadmodum vulgaria Febriguga sanguinem figendo &c. accessiones febriles sistit &c.* Suum ergo sequatur novum Scriptorem Vir Cl. Ego meos, utut veridicos, præcise non sequor ; sed ratione manuducente experientiam.

§. XLII.

NUnc *autem* quando usus, *quem penes arbitrium, jus est & norma medendi*, ita Mutinæ obtinuit, ut tanto in honore Febrifugum istud sit, ut nullibi magis, expectandum num ad longum tempus duratura sit illius fortuna, habent enim sua fata medicamenta sicuti cætera omnia. Radix Chinæ ab Indiis Orientalibus in Europam devecta, olim inter Medicamenta ad morbos chronicos, & contumaces propulsandos principatum obtinuit, ac tantam affinitatem cum natura humana habere credita, ut cum cibariis ipsis locum obtineret ; modo pene obsolevit illius usus, ac in Officinis cariosa reperitur. Qualis sors Quinquinam maneat, imposterum decernet tempus.

(*Nunc autem &c.*) ETsi usus ita obtinuerit Mutinæ, ut hic non minus, quam alibi in præscribendo Peruviano Cortice *Ars Medica, non secus ac militari, suos Fabios habeat, suos Marcellos*, sortem nihilominus faustam, quam intra universæ jam Europæ confinia China China sortitur, eousque duraturam crediderim, quousque illa germana, sincera, & minime adulterata ad nos devehetur. *Radix China*, quæ a Viro Cl. confidenter hic loci traducitur velut inutilis, plus forsan ac vere mereatur, ab eo contemnitur. Si tamen illa de more beneficia præstaret in morbis Chronicis, quæ *China Chi-*

na China Cortex perpetuo præstat in Febribus, non tam facile in Officinis cariem contraheret. Quemadmodum vero Peruvianum Febrifugum tandiu plurimi habitum est apud nos, quandiu in scriptis Viri Clarifs. *habitum est in tanto honore & pretio, ut nullibi magis*; ita fortassis posthac in minore habebitur, postquam scilicet adeo sinistre de ipso *locutus est* varius pro re nata, & versatilior ginglymo Cl. Auctor,

Quem penes arbitrium, jus est, & norma loquendi.

§. XLIII.

VErum hic mirari subit quomodo (*a*) *intra Scultennam, & Gabellum* tam altas radices egerit Planta hæc Peruviana, non ita vero in solo Bononiensi finitimo. Certe (*b*) *apud Bononiensem Scholam*, quæ cæteris pro Regula Polycleti esse potest, satis moderatus semper fuit, estque etiamnum, ut audio, hujus febrifugi usus. (*c*) *Quanta cautione* Peruvianum Corticem præscriberet Celeberrimus Malpighius, satis patet ex Centuria Consiliorum hujus Auctoris Patavii impressa Consilio 97. in quo Vir iste Sapientissimus in Febre lenta cum tensione abdominis post usum Aperientium, Diureticorum, Chinam Chinam proponit ad scrupulum unum singulo mane, sive alternis diebus per quindecim dies. Itidem in Opere ejusdem posthumo, Londini impresso, hæc de China China leguntur verba: (*d*) *Remedia, quæ vulgariter inventa creduntur a casu, & fortuito, & a sola Empirica, egent pariter, ut examinentur a ratiocinante, & reducantur ad tutam operandi naturam; Id experimur in usu Chinæ, quæ sine arte adhibita, non solum est causa recidivarum, sed etiam fixationum, & ut plurimum cachexiæ.* (*e*) *Hinc necesse fuit pro illius usu ab eadem elicere tincturam in pauca dosi, & paulatim, & aliis cautionibus, a priori erutis, eam exhibere.* Omittam referre, quæ de hujus remedii (*f*) *malo usu* Scripta extant (*g*) *apud Georgium Baglivum* in Libro de Fibra Motrice, (*h*) *Nicolaum Lemeri* in cursu Chimico, (*i*) *Theophilum Bonetum* in Medicina Septentrionali, Mercurio Compitalitio, apud Polialthem.

(*a*) (*Intra Scultennam, &c.*) NON intra Scultennam tantum, & Gabellum altas radices egit Planta hæc Peruviana; verum eas quaquaversum diffudit, totque saltem in Regionibus jecit, quot sunt natales loci Scriptorum omnium, quos recensere cœpi §. 35. lit. d. & quorum seriem ulteriorem nunc persequi hæc ipsa me cogit uni *Scultennæ*, atque *Gabello* adscripta fertilitas: cum alioqui ab imo trunco ad elatiores usque ramos satis conspicua pateat hæc Planta ad Arnum, ad Padum, ad Sebetum, ad Tyberim. Tam latæ propagationis ampla hinc illinc specimina exhibent Viri Cl. Hieronymus Bardi, Jo: Nardius, Vincentius Protospatarius, Hieronymus Sanctasoffia, Franciscus Redius, Antonius Vallisnerius, Lucas Tozzius, Joseph, & Thomas Donzellus, Joseph Lanzonus, Pompejus Sacchus &c. Sed has in Solo tantum Italico. Quas vero in Transalpinis Provinciis, Exterisque Nationibus non egit illa radices? Eam scilicet, præter allegatos citato Paragrapho Auctores Celeberrimos, excoluere insuper ad ripas Iberi, Tamesis, Sequanæ, Rhodani, & Rheni, Gaspar Kaldera, Joseph Villerobel, Thomas Villis, Robertus Bradyus, Dionysius Jonquet, Digbæus Hœferus, Rolfincius, Glantzius, Zuvelferus, Thomas, & Erasmus Bartholinus, & Martinus Lister, Andreas Nicolaus, Moyses Charas, Fridericus Illmer, Joannes Dolæus, aliique adhuc non pauci ad tædium evitandum reticendi.

Prope alia ergo Flumina, a Nostratibus etiam longe dissita, firmissimas radices egit, & ramos expandit Orbi toti spectabiles exotica hæc Planta; magis quidem, & minus pro varia Soli, & Cultorum ratione; sed centum in locis longe majores, atque altiores, quam Mutinæ. Præter Cultores vero, seu Scriptores, quos retuli, suis Operibus notos (quibus addere quis posset omnes a Viro Cl. pro suæ Causæ testibus adductos, & infra adducendos) quot Medici tacite in Hortulo suo domestico, ad privatam scilicet praxim, hanc alunt, aut excolunt Plantam, etsi omnium oculis non exhibeant palam? Horum numerum novit, qui stella dinumerat solus,

& arenas Maris. Primis certe temporibus, quibus usui cœpit esse Febrifugum istud, quinquaginta saltem Illustrium Medicorum testimonia de illius innocentia, & vi ad Febres quascunque Periodicas, nonnunquam etiam Continuas, Scriptis mandavit Sebastianus Badus nunquam satis laudatus. Modo quot millia possint haberi, conjiciat quisque: ut proinde prorsus immerito mihi, cui forsan nonnullam quis alius tribueret utilioris administrationis laudem, culpam liberalioris, imo & turpe abusus crimen fidenter, etsi dissimulanter objiciat Auctor Clarissimus.

Nolim tamen hic me quispiam redarguat verbis illius §. 49. quod *communium errorum reprehensionem in propriam calumniam referam*, cum de Cortice Peruviano *Mutinæ* non scripserim solus: extat siquidem in Diario, quod vocant Italice *Galleria di Minerva* Venetiis edito, Tom. 6. pag. 119. Dissertatio quædam Anonymi *De China Chinæ in Febribus utilitate, & de vana quorundam methodo &c.* sub dat. *Mutinæ*, die 5. Novembris 1699. in qua Lucubratione non parum erudita, & eleganti, cum plurimus, & latus admodum suadeatur Chinæ Chinæ usus, huic potius, quam meæ Therapeuticæ in hoc castigatiori, videtur adaptari posse, atque congruere Cl. Auctoris Censura. Verum patent nimium peculiares illius in Opus meum sugillationes: & dato etiam, quod utrique nostrum plectendo idem intendatur Arcus; tutelam saltem meam in damnum bonæ praxeos renuo negligere, aut in detrimentum veritatis. Alienæ quidem Lucubrationis sensa, a sensibus præsertim meis non parum aliena, tueri meum non est: sed nec silentio prætereundum, quod sicuti Dissertatio illa *Academica* inscribitur, non *Medica*; ita Auctor illius (quod certo scio) longe aliter ac ediderit in eo Scripto, Corticem Peruvianum præscribit in praxi.

(*b*) (*Apud Bononiensem Scholam &c.*) Scholæ Medicæ Mutinensi, cujus partem sat debilem ago ipse, *pro Regula Polycleti esse posse Bononiensem*, Patavinam, Pisanam, Ticinensem, aliasque inclytas Universitates, tam meo, quam meorum Collegarum & Comprofessorum nomine minime cunctabor fateri. Quænam sit illarum inter se se ipsas proportio, res esset audaciæ plena velle decernere. Utcunque de ea re sit, certum est, illas omnes usum Peruviani Corticis admittere longe latiorem, ac in sua Dissertatione sanciverit Cl. Auctor. Et quo ad Bononiensem Scholam, ipse quoque nedum audio, sed & scio, *moderatum*, ut decet, apud eam *semper fuisse*, *ac etiamnum esse hujus Febrifugi usum* (quis enim ullius immoderantiæ velit arguere prudens illud, ac celeberrimum Athenæum) sed æque scio, moderatum illum usum longe transcendere cancellos angustissimos, a Cl. Auctore constitutos; meamque praxim, quæ apud eum audit *abusus* nomine, haud ita audire *in solo Bononiensi finitimo*.

Hujusce rei fidem manifestam facit Dissertatio lucubratissima circa hanc materiam anno 1711. a Clarissimo Viro, in praxi æque, ac in Exedra exercitatissimo D. Francisco Simonio conscripta, & a Clarissimo pariter, Scriptisque suis doctissimis Orbi jam noto, D. Jacobo Sandrio subscripta, & approbata. In ea siquidem responsoria ad aliam Dissertationem e Pisauro missam ad duos hosce Viros Celebres Bononiensis Universitatis, de suo circa usum Quinquinæ judicio requisitos, occasione cujusdam Epidemicæ Constitutionis, in Urbe Pisauriensi grassantis, responsa hæc sapientissima, & vere practica expressa leguntur. *Plane asserimus, Febrem quamcunque Peruviano Cortice curabilem, quantum quidem nobis observare licuit, de natura Intermittentium esse oportere, licet sæpenumero continuo Ægros vexet. Præsupponendum enim hic est, quod optime docet Sylvius de le Boe in Appendice Prax. Med. Tract. 9. aliud esse continue febricitare, aliud Febre continua laborare: atque hæc duo non tam a plebeiis, verum Medicis quoque haud raro male confundi* (& hoc est, quod ego explicare, & distinguere totis viribus conatus sum in Therapeutice mea a pag. 277. usque 281.) *cum de facto possint Ægri continue Febribus affligi, sed Intermittentibus, quæ idcirco neutiquam pro Continuis habendæ &c. Reliqua, quotquot sunt, quæ Febres istas comitantur Symptomata, sive benigna, sive maligna appellata, nihil ad præfatam Diagnosim spectant, nihilque de Speciali earum natura mox indicata detrahunt &c. Quare neque ab istorum præsenti malignitate, & pernicie Corticis Peruviani usum frustrari, tum ratione, tum experientia didicimus*. Tandem exclusis a ditione ejusdem Corticis Febribus ab essentia Continuis, Symptomaticis quoque omnibus, Inflammatoriis &c. (quod & ipse in eodem Opere meo plane decerno) sic in ea Dissertatione concluditur. *Omnibus hisce conditionibus ex parte Febrium rite perpensis, atque servatis, nos quoque divinam plane, & admirabilem hujus Corticis utilitatem ultro asserimus, atque iis omnibus elogiis libenter subscribimus quibus ejus famam condecorarunt Celeberrimi Scriptores plurimi. Quin imo facile id etiam largimur; quod .... D. Franciscus Torti jampridem se ostensurum promisit in suo, quem propediem avide expectamus, de re ista Tractatu; Perniciosas scilicet, & Malignas Febres (modo indicatæ naturæ sint) ejus usu tuto curari posse &c.*

Hæc sunt sensa duorum inclytæ Scholæ Bononiensis luminum, quibus vel præibat, quoniam præibat ætate, vel saltem astipulabatur in praxi, cum viveret, Cl. *Livizzanus*, Famigeratissimi Malpighii amicissimus; astipulaturque hodie eidem veritati, sibi & usu, & dogmate plane compertæ, Cl. quoque *Albertinus* ejusdem Celeberrimi Malpighii Propinquus, aliique sat noti. Imo, si liceat addere, quæ ex ore ipso eorundem Professorum nuper accepi, dicam, Cl. Simonium perplures casus mihi narrasse *Nobilium*

lium Virorum *Perniciosis* Intermittentibus laborantium, & China China *liberaliter* oblata ab eodem feliciſſime ſanatorum: Cl. vero Albertinum mihi pariter expoſuiſſe, ſe non modo in vulgaribus Intermittentibus eo Febrifugo familiariter uti conſueviſſe; ſed & illud celebri cuidam Pharmacopolæ, *perniciosa* Tertiana detento, præſcripſiſſe *ad drachmas ſex*, tempore inter tertiam, & quartam acceſſionem medio, partite oblatas; calculum ſuum libenter apponentibus Viris Eximiis, D. D. Livizzano, & Salano, in conſilium vocatis. Quo præſidio adhibito, Æger cæteroqui moriturus facile reſtitutus fuit, atque etiamnum vivit incolumis. Male itaque praxi meæ objicit Vir Cl. praxim Bononienſis Scholæ, cujus uſum ſaltem recentiorem, cum ſuam Diſſertationem conſcripſit, haud ſatis callebat.

De aliarum Sholarum ritu non loquor, cum nec loquatur Auctor Cl. & cum de illo ſatis ſuperque loquantur nedum Scriptores, verum & fama univerſalis. Jam notum quippe quinam generaliter Italiæ noſtræ, quinam Galliæ, quinam Angliæ, quinam Hiſpaniæ mos ſit. Accepi nuper a Sacerdote Aragonenſi inclytæ Soc. Jeſu, Viro fide digniſſimo, Scholam Cæſarauguſtanam in uſu adeo frequenti Febrifugum hoc habere, ut nihil magis; neminemque cui præſto ſit illud, quod immediate a P. P. ipſis beneficæ illius Societatis ab Indiis aſportatur, Febres unquam recidivas pati. Sed nimium diſtant a Cœlo noſtro, ut Viri Cl. aſſenſum mereantur, aut fidem, iſtiuſmodi Scholæ. Cæterum ſi Patavinam ſuam Orbi tam celebrem, ſibi (uni forſan, qui de Cortice tam male ſentiat) vel modice faventem noviſſet ille, non reticuiſſet profecto.

Sed quoniam cuncta, quæ ſibi quoquo modo favorabilia tantummodo immaginabatur, in medium tam facile adduxit, cur non licebit & mihi Scriptorum qualiumcunque meorum ſortem, modeſte ut decuit hucuſque ſuppreſſam, approbationemque omnimodam, quam a permultis inſignibus noſtri Sæculi Profeſſoribus (una quidem ſuadente materia) Scripta eadem ſortita ſunt a cavillationibus Viri Cl. ſaltem ad defenſionem opponere? Cur inquam non liceat, cum idipſum non me tantum reſpiciat, ſed & publicum Bonum, cui in primis ſervando mea hæc inſtituta eſt Apologia? Sane apud Homines a partium ſtudiis liberos magno momento erit, ut ab illis Methodus mea in beneficum uſum adoptetur, ſi ea doctiſſimis ævi noſtri Profeſſoribus probata compareat. Inter tot tamen, tantoſque Viros laboribus meis propitios unus ſit inſtar omnium Celeberrimus *Lanciſius*, *Vir*, *ſi quis alius*, *omnigena eruditionis*, *Archiaterque Pontificius vere digniſſimus*, & effectuum Chinæ Chinæ utiliſſimorum Obſervator neutiquam recens, ut ex Therapeut. mea pag. 115. Illius ergo Epiſtolam perelegantem (innumeras aliunde acceptas ſupprimo, ne jactare videar, vel oſtentare) exuberante licet erga me humanitate refertam; cum primo Opus meum recepit, excepitque, liceat proferre; eo ſaltem titulo, ut Romanæ Scholæ, quam non immerito repræſentat unus, haud male acceptum probem Tractatum meum: cujus omnia quotquot ſunt, ſatis ab Opponentium ſophiſmatis tuta, imo & ſarta tecta, in eadem Epiſtola, ipſo Judice, reputantur. Unum autem ex integra Romana Academia Lanciſium ſeligo, quod hic illius eſt Caput, non quod aliis ea careat Viris Illuſtribus ob egregia ſcripta Orbi jam notis, & de Opere meo humaniter æque ſentientibus. Excipe tamen (quod auſpicatiſſimum mihi) Excellentiſſimum Barnabam Ciccolinum, Romæ ſcriptitantem, atque in Libello ſuo noviſſimo, cui Titulus, *La Filoſofia e Medicina de' Savj* acriter incandeſcentem adverſus non me unum quidem, ſed Neotericos omnes, vel minime lectos, vel perperam intellectos, atque Atomiſtarum nomine illis affixo, confidenter traductos; eo tamen ingenii acumine, ac robore, ut verear, ne (quod ajebat Cic. l. de Orat.) *aliis miſerandus*, *aliis irridendus eſſe videatur*. Et hoc illi reſponſum; nec unquam aliud.

Quia vero quadam veluti pietatis, ac religionis ſpecie Vir iſte bonus ea ineptiit Magiſtrali ſecuritate, ut ideo a probabilitate minime alienum ſit ſuſpicari, quod Religioſiores ſaltem Viri, ſapientia quidem, zeloque pollentes, ſed rei Medicæ haud ſatis gnari, nonnullam illi fortaſſe adhibituri ſint fidem, quippe facile metuentes, ne doctrina, quam tradidit Renatus des-Cartes, etiam caſtigata, nimium nihilominus accedat adhuc ad errores Democriticos; quam vero tradidit Petrus Gaſſendus, ad Epicureos (quibus Sectis, Carteſianæ præſertim, neceſſario addictos Recentiores Medicos, quotquot ſunt, ſatis abſurde arbitrabatur, blateratque Excellentiſſimus Ciccolinus) idcirco, non ut illi quicquam reponam, ſed ad tollenda, ſi qua fuerint, ſuper hac re Puſillorum ſcandala, pauca hæc raptim liceat addedere, tum Medicos omnes Neotericos univerſim tum memetipſum peculiariter a futilibus hiſce facillime vindicantia.

Notum ſit itaque, hodiernam ſolidiorem Medicinam, qua Theoricam, qua Practicam, pro ſuo ſtabili fundamento unice agnoſcere Structuram organicam humani Corporis, poſtremo tantum ævo noſtro melius detectam, oculo judice: adeoque in Viſcerum, Glandularum, Ductuum &c. compage, textura, diſpoſitione, ac uſu; item in varia Fluidorum natura, motu, commiſtione, fermentatione, ſecretione &c. hic evidenter, illic probabiliter cognitis, omnes fundari Hypotheſes, & omnia Syſtemata Recentiorum Theoretica, ſive deinde cuncta hæc Scholaſtice conſiderata, vel more Peripatetico, vel Carteſiano, vel quovis alio (quod perinde Medico eſt) explicentur, pro vario ſcilicet Philoſophantium, & Scholarum totius Orbis arbitrio, aut ritu: eandem vero Medicinam Recentiorem, quo ad exercendam Praxim, fiſti, velut in baſi ſat firma, partim in Inventis iiſdem

Ee 2 Ana-

Anatomicis, partim in observatione experimentali; quia identidem non modo remediorum fere omnium, etsi ex arte administratorum, incertitudo perspicitur, quam præsefe runt tum ratione sui, tum ratione Subjecti suapte natura mutabilis; verum etiam certa quotidie visitur nonnullorum, a Veteribus in magno pretio habitorum, inefficacia; claregue dignoscitur, Priscam, quæ ad noviter detectorum normam minime correcta sit, medendi Methodum, nec cohærere principiis constituentibus humanum Corpus, nec respondere expectationi Medentium in morbis curandis, peritiorum judicio, & consensu unanimi. Utinam tam perspicue didicissemus, quæ seligenda sint, ac utilia, quemadmodum didicimus, quæ vana, vel noxia sunt, atque vitanda. Hinc emersit Galenicæ nonnunquam, vel Galeno saltem adscriptæ Methodi castigatio in nonnullis; in nonnullis aliis approbatio; prout detecta veritas identidem suadet, propriumque munus exigit, & quæsita præcæteris Ægrotantium salus.

Cæterum nec Priscorum Medicina probos, piosve facit Homines, nisi aliunde sint tales, nec Recentiorum impios, aut improbos. Sic potius conscientiæ suæ non deessent quandoque, qui nova medici ordinis minime ponderata, aut examinata cæco quodam instinctu contemnunt. Hac de re vide Therapeuticem meam pag. 26. 27. Nihil ergo rei magis habet Neotericorum Medicina cum Philosophia Cartesii, vel Gassendi, quam cum Philosophia Aristotelis: a quibus etiam omnibus Scholis, si libeat, potest illa præscindere. Hanc idcirco praxim, non minus quam vetustiorem, potis est exercere citra religionis detrimentum Christianus quilibet Medicus, ac summe pius, pius, non secus ac illam exerceat Judæus, vel Scytha. *Physicam Aristotelis, & Galeni Ignavam* longe ante hoc Seculum promulgavit, suamque *Novam Medicinam*, novamque Sectam fundavit Jo. Baptista Van.Helmont; necdum tamen in Scholis ortum habuerat Cartesii, vel Gassendi Philosophia.

Quod est ad me, nulli me Factioni profiteor serviliter deditum, sive de rebus Medicis sermo sit, sive de Philosophicis: neque ideo Remedia, quæ Hippocrate duce, incerta protuli, sive *periculoso* identidem *experimento* obnoxia (cujusmodi sunt eorum non pauca) plane ob idipsum proscribenda censeo; iis siquidem utor & ipse defectu certiorum, ut patet undique ex Tractatu meo; ea tamen utor fiducia, & cautela, quæ incertitudini nunc majori, nunc minori æquum est ut respondeat. Inertia solummodo, & inutilia, quæ nempe talia deprehenderim, quantumvis magnifica, constanter rejicio: contra vero, efficacia, quæ scilicet longo usu expertus sim talia (sunt autem hæc numero non multa quidem; sed nec tam pauca, quin satis) constanter quoque adhibenda sustineo; ut abunde jam in eadem Therapeutice mea. Hanc sane si lustrasset, ut cæteroqui par erat, Excellentissimus Cicolinus solis paginis 11. 12. & 13. ab eodem citatis, vel etiam pag. 110. & 111. magisque attente considerasset quæ a me sunt absolute, quæ tantum comparative, aut cum aliqua limitatione prolata, quæque pariter in tota historiarum inibi narratarum praxi mihi usui fuere remedia, vel denique si Lexicographos, ubi illi opus erat, consulere non erubuisset; profecto nec tam facile pro Bajulis a me fortuito alicubi memoratis Apparitores, aut Lictores intellexisset, nec tot absona, falsa, & vana, quæ puderet hic recensere, æque inaniter quidem ac illepide obtrusisset.

Sed quoniam ex Opere meo latine conscripto laborare noluit, ut satis perciperet quid obiter saltem de Cartesii doctrina senserim pag. 133. commodius certe poterat, atque etiamnum posset idipsum ediscere ex Dissertatione quadam mea Epistolari anno 1706. vernaculo sermone exarata ad Doctissimum D. Marchionem Ursium, & ab eo edita in Eruditissimo Libro suo, cui titulus -- *Lettere di diversi Autori in proposito delle Considerazioni del Marchese Gio: Gioseffo Orsi &c.* a pag. 287. usque ad 330. ejusdem Operis: ibinamque, ubi fuse de Cartesio, nec non de Gassendo, & Aristotele sermonem habui, me nullius in verba Magistri quo ad res Philosophicas unquam jurasse, aperte visitur. Ea siquidem semper, quæ tam in Sententia ejusdem Aristotelis, quam Cartesii, Gassendi, aliorumve saniora, & meliora credidi, ni mea me fefellit electio, conatus sum hinc inde excerpere, & pro ingenii viribus etiam connectere; quæ vero deteriora, plane rejicere: id perpetuo præ omnibus ratum habens, in hisce videlicet rebus, persæpe etiam vanis, veritatem in puteo latere, nulli hominum in hac vita unquam se prodituram. Jam vero unde digressus sum denuo revertor. Epistola itaque Famigeratissimi Lancisii sic habet.

Viro . . . .

D. FRANCISCO TORTO

Med. Doct. & Mutinensis Academiæ Professori longe ......

JO: MARIA LANCISIO

S. P. D.

VIX *librum, Therapeutices specialis ad Febres quasdam perniciosas, quem avidissime præstolabar, Clarissimus Pacchionus noster abs te mihi reddidit, cum statim aperire illum, atque evolvere occœpi, tametsi nondum compactum, & conglutinatum. Nec sane Titulus ipse citra admirationem modestiæ tuæ occurrit; rem enim summis dignam ingeniis, & in arte medica exercitatissimis tractandam aggres-*

aggressus, Juniorum, & Candidatorum prepositam tibi utilitatem profiteris. Tum utraque, ad Principem nempe, atque ad Lectorem epistola singularem animi tui moderationem, ac eruditionem nobis exhibuit. Subinde Librorum singula Capita percurrimus, ex iisque, perspicua methodo dispositis, specimen prodire conspeximus pulcherrimorum undique argumentorum, quæ varietate simul, & veritate, procul a fastidio, atque offensione, mirifice blandiuntur. Deinceps attentissime legimus primum, & secundum Librum, in quibus, ut experimenta de China usu tanquam pretiosam Recentiorum mercem extollis, ita Priscorum, ac Mercati præsertim animadversiones circa perniciosarum Febrium discrimina aureum veluti pulverem agitare non prætermittis, æquissimus semper Judex, verique amantissimus. Ex reliquis autem tribus Libris tot, tantaque, omnia tamen tuo ab ingenio cum fructu jucunditatis, atque utilitatis, deprompsimus, ut, quemadmodum tu sine plena rerum Physico-Mechanico Anatomicarum scientia, ac longo usu, scriptis illa tradere nequisses; sic neminem, qui eadem penitius persequi velit, absque magno suorum studiorum emolumento a lectione recessurum existimamus. Placuerunt, fateor, inter cætera, quæ Libr. 3. Cap. 2. nervose, ac doctissime a te proponuntur: etenim insequeris eo loci perniciosarum Febrium fermentum, aut subsistens, aut fugiens a primis in secundas chyli vias, atque ab iis in tertias circulantis sanguinis, quartasque excurrentis succi nervei semitas, itaut, quocunque se hostis recipiat, turbas faciat, classicumque canat; armata semper Peruviano Cortice manu feliciter profliges, atque prosternas. Quid? quod Arborem immortalitate dignam, in calce libri delineatam, Studiosorum in gratiam posuisti. Scilicet ut ab ejus singulis ramis, ut scribis, non decorticatis (modo memoriæ committantur) totidem quasi hastæ ad confodiendas febres, plerumque exitiales parari facillime possint. Hæc autem omnia eo quidem judicio ubique rimatus es, ut nihil a stylo tuo (satis alioquin robusto, atque eleganti) excidere videatur, quod non sit vel gravissimorum Virorum auctoritate, vel longo tuo experimento confirmatum. Quamobrem si forte imprudens quispiam (caveat hic sibi Excellentissimus Ciccolinus) *carpere aliquid tuis in Scriptis ausus fuerit, latrabit semper ille, non mordebit. Neque vero præterii sine grata humanitatis tuæ commendatione loco illos, quibus me, meosque labores officiose commemoras. Hoc sane faciet, ut jure multo majori meis in Commentariis æternorum tuorum Operum debeam meminisse. Vale Vir .... Amicis pariter, & Reipublicæ.*

Datum Romæ XIII. Kalend. Martii MDCCXII.

(*c*) (*Quanta cautione &c.*) Tanta cautione, remotioribus præsertim temporibus, Corticem Peruvianum, ut & alia ferme omnia remedia, præscribere consueverat oculatissimus Malpighius, ut fuerim ausus in Therapeutice mea pag. 13. proferre, *suam illi in Torti Respon. ad Ramazz.* hoc condonandam esse cautelam, quippe eidem de more quidem familiarem, sed circa usum hujusce Febrifugi forte nimiam. In citato tamen per Cl. Auctorem Consilio nihil illi condonandum duxerim; neque enim eo casu valde ancipiti quicquam amplius ipse proposuissem. Habebit fortasse quid donet illi, aut potius quid parcat, sed de excessu, idem Cl. Auctor, qui duas tantum Chinæ Chinæ drachmas exhibere consuevit; neque tamen repetere: cum contra hic Malpighius drachmas quinque *ad quindecim dies* partitis vicibus offerendas proponat. Atque hanc ipsam & mihi iis nonnunquam casibus Lentarum, & Diuturniorum febrium, ex Intermittentium tamen radice, esse Methodum præscribendi Peruvianum Corticem, potest quilibet intueri pag. 56., & 57., imo & a pagin. 290. ad 293. ejusdem Therapeutices meæ.

(*d*) (*Remedia &c.*) Ad hunc Textum petitum ab Opere Posthumo ejusdem Malpighii, & signate ad primam illius partem respondeo, hic improbari a Viro illo circumspectissimo Chinam Chinam tanquam recensitorum malorum productricem, si ea, ut clare inquit, fuerit *sine arte adhibita.* Adhibeatur itaque ex arte, ut in Tractatu meo sum conatus explicare pro viribus; atque ita non modo evitabuntur *Recidivæ*, *Fixationes*, & *Cachexiæ*, quas *arte non adhibita* metuit (fortassis & supra modum metuit) famigeratissimus Malpighius; sed hæc ipsissima mala, *Fixationes* nempe, & *Cachexiæ*, si præextiterint, a Febribus diuturnis invectæ, eodem Febrifugo una, & eadem opera sanabuntur. Audiamus in hanc rem, præter Restaurandum, Monginotium, aliosque plures super hac materia citatos in Therapeuticæ mea pag. 84. 85. & præter historias a me ipso allatas, tum ibidem, tum pag. 82. histor. 13. & pag. 83. histor. 14. audiamus inquam sex Medicos Insignes, ex Inclyto Collegio Mediolanensi videlicet Joan: Horatium Castillioneum, Joan. Paulum Cambiagum, Hieronymum Cardanum, Franciscum Guadignanum, Sebastianum Calvum, & Cristophorum Palavicinum, apud Badum lib. 3. pagin. 205. hæc attestantes ab anno 1658. quo tempore novus adhuc erat in Europa Peruvianus Cortex. Illorum verba sunt hæc. *Facta igitur a nobis per decem continuos annos* (non per decem dies, aut menses) *multiplici experientia, omnibus, quibus ex præscripto exhibitus fuit, profuit. Aut enim eos omnino a Febre immunes reddidit unica vice assumptus, aut si ex delictis in victus ratione, vel ex alia causa* adderem, si bene ferret Cl. Auctor, *qui sapiebat* plurimum, *ex non continuato illius usu*) *Febris rediit, denuo eo assumpto liberi evasere. Mirum dictu! Lienosi, Cachectici, extincta Febri, nullis aliis assumptis remediis, a Cachexia, & Lienis infarctibus liberati sunt &c. Nullis quod sciamus, nocumentum attulit &c.* En ergo quomodo de Chi-

na China ex arte illorum sollummodo temporum præscripta, & repetita *Recidivas* facile tollebat, & *Fixationes* intra Lienem, & *Cachexias* ipsas curabat. Idem confirmat serioribus hisce temporibus famigeratissimus Joan. Jacobus Mangetus Biblioth. Medico-Pract. libr. 6. a. 20. pag. mihi 239. his verbis. *Cortex non tantum Febrem, sed nonnunquam etiam Hydropem inde ortum depellit*: & quidem in substantia ipsa exhibitus, non *Tincturæ* specie; etenim ex eodem Auct. ibidem §. 16. *In Substantia sumptus efficacior est: certius enim, & citius paroxysmos sistit &c.*

(*e*) (*Hinc necesse fuit &c.*) Quemadmodum prima pars hujus Textus respicit usum Chinæ Chinæ *sine arte adhibitæ*, hoc est adhibitæ, vel *Ubi*, vel *Quando* non convenit (qua de re jam pluries ad fastidium usque) ita secunda hæc pars respicit *Modum* eadem utendi rationalem. Atque hic animadvertat Lector, quam parum caute, quam parum apposite Cl. Ramazzinus Chinæ Chinæ usum *quemcunque* §. 6. mere empiricum, irrationalem, & amethodicum prædicans, utatur hoc Textu, quem Malpighius, ut satis patet, protulit in eum præcise finem, ut ejusdem Febrifugi usum, non mere empiricum, sed methodicum, rationalem, & plane jam *tutum*, mediis præparationibus variis, apud Medicos factum ostenderet. Adeoque nil aliud hinc posset inferre noster Auctor, nisi ad summum, necessarias esse præparationes a Malpighio allegatas, ut *tuto* possit China China adhiberi ad eas Febres, ad quas illius actionem pertingere docet experientia, cum in substantia nuda exhibetur.

Licet autem quo ad istas Remedii præparationes ego experientia multiplici ductus possim asserere denuo, quod & asserui in Therapeut. mea pag. 58. cum Mortono, & Blegnyo; Efficaciorem scilicet esse substantiam simplicem hujusce Febrifugi, quam Extracta, & Tincturas illius, ut sentit quoque Lemerys in cursu Chymico, a Cl. Auctore infra citatus, & in Bibliotheca Medico-practica, ut annotavimus nuperrime, Jo: Jacobus Mangetus, aliique; nihilominus neque renuo rursus admittere, quod in obsequium Viri tamen celebris admisi pag. 57. ejusdem Therapeut. posse videlicet *Tincturam* potius, quam *substantiam* ligneam Corticis, eamque *paulatim* potius, quam *cumulatim* exhiberi, ubi non magna urgeat necessitas, vel solicitudo citioris, aut certioris eventus: uno verbo, in *diuturnis*, & *benignioribus* Intermittentibus. In *Perniciosis* siquidem, tam Intervallatis, quam Subcontinuis, etsi quandoque Extracta, & Tincturæ ex usu esse possint, nec inutiliter; haud tamen vereor affirmare, *certiorem*, semper esse *citiorem*, nec propterea *minus tutam* curationem, quæ *Substantia* Corticis assumpta obtinetur, quam quæ obtinetur, ope *Tincturæ*, aut *Extracti*: quemadmodum in Libro, cui Titulus, *Oculorum*, & *Mentis vigiliæ*, pag. 274. auctoritate Mortoni, & propria experientia fretus, huic eidem Malpighianæ animadversioni respondet Cl. Sbaragli, ejusdem pariter Scholæ Bononiensis Professor, & (quantum ex ejus Scriptis licet conjicere) Peruviani Corticis administrator neutiquam scrupulosus. Sed & his missis, Malpighius certe temporibus suis ne cogitavit quidem de Febribus hujusmodi lethalibus China China curandis, vel de tam valida illius virtute in extremo etiam earundem Febrium exitio; imo in angustiis *proximæ certæque* jam necis. Neque enim metum *Recidivarum*, nec *Fixationum*, nec *Cachexiæ*, nec aliorum quorumvis morborum, servato tunc Ægrotante subinde facile curabilium, in tam gravibus circumstantiis objecisset, satis conscius aurei effati, quod habet Celsus lib. 8. cap. ult. *Nihil interest, an satis tutum præsidium sit, quod unicum est.*

His omnibus de causis, *suam* in Therapeut. mea, loco citato, *cautelam* dixi *condonandam Malpighio*, Viro sane, quem libenter & ipse fateor *Sapientissimum*, qualem modo prædicat, qui sibi favorabilem putat Cl. Ramazzinus. Neque ego propterea tanto Viro, velut crimen aliquod unquam objecerim, quod ille populari, crebræque praxi minus addictus, sæpius etiam in otio rurali Sectionibus Anatomicis, præsertim minutioribus, occupatissimus (quibus studiis, utilitate sua nequaquam carentibus, longe a Medentium, & Ægrotantium turba eminenter inclaruit, inaccessa peragrans loca, & *nullius antea Trita pede*) humilioribus hisce, quantumvis æque saltem utilibus, minus vacare potuerit, aut potius voluerit. Nullus enim dubito, quin pro sua ingenuitate, si vixisset in hæc usque tempora, alienæ saltem praxi eam fidem in hoc fuisset adhibiturus; quam anatomicæ illius dexteritati alii adhibere consueverunt. Nec proinde illius ego *curiosam diligentiam salibus Aristophanis perfricuerim*, ut satis manifeste, dissimulanter licet, olim perfricare visus est Cl. noster Auctor: & quidem acrioribus, ac unquam perfricuerit illam iisdem temporibus Auctor Dissertationis *De Recentiorum Medicorum studio*. Videsis curiose Lector Dissertationem Cl. Ramazzini De Constitutionibus trium annorum 1692. 93. & 94. §. 58. & 59. pag. 193. Edit. Patavin. ibique Mantissam hanc illi Dissertati[illegible]oni, etsi jam plane absolutæ, pr[illegible]ente nihilominus calamo eleganter [illegible]utam reperies.

(*f*) (*Male usu &c.*) Quis quæso de *malo usu*, nedum Peruviani Corticis, sed & aliorum remediorum, puta Phlebotomiæ, Purgationis &c. acria non scribat? Contra *malum* hujusce Febrifugi *usum* scripsi & ego, qui tamen dicor alicubi a Cl. Auctore, *Magnus Chinæ Chinæ virtutum assertor*; scripsere Sydenhamius, imo & Mortonus ipse, aliique fere omnes, qui innoxii cæteroqui, & saluberrimi Remedii Fautores, ut passim videre est, tam in Scriptis eorum, quam in ipsa Therapeutice mea. Sed quid inde? Opus esset ostendere, *malum* usum, quem damnant

mnant

manant auctoritates omnes, tum hoc, tum aliis Criticæ hujus Dissertationis locis adductæ, esse illum *eundem*, quem specie rectius exercent *Mutinenses Medici*; sive, ut citra fucum loquamur, quem titulo *peculiaris*, ac perutilis *Methodi* proponit, ac laudat eadem Therapeutice mea; *rectum* vero usum illum esse *tantummodo*, quem limitibus arctissimis conclusum ferme ad nihilum tandem redegit Cl. Auctor. Ad hæc oporteret (ut vim probationis haberent eædem auctoritates) oporteret, inquam, ut Scriptores illi *Methodum* ipsam *meam*, in circunstantiis præsertim, in quibus eam *peculiariter* proposui, nedum præcise damnarent, sed & damnarent *experti*, non ratiociniis tantum innixi; meque *re ipsa* falsitatis evincerent, aut vaniloquentiæ. Sed quis, Mortono excepto, aliisve perpaucis, Peruvianum Corticem in Perniciosis Febribus a Mercato descriptis, methodice, ac ex arte fuit unquam, saltem constanter expertus, ante vulgationem Tractatus mei, specialem Methodum, nondumque notam tradentis, ut praxi meæ suam in iisdem Febribus, & circumstantiis æqualiter exercitam, queat opponere experientiam?

Quæ igitur de *malo* hujusce Corticis *usu* generaliter scripta extare dicuntur apud Georgium Baglivum, Nicolaum Lemery, & Theophilum Bonetum in variis Operibus suis, nil probant adversum me, nilque adversus Peruvianum Corticem: cum vix aliquid per transennam apud ipsos legatur de *abusu Antifebrilium omnium* in genere, ut & de *usu* Chinæ Chinæ nonnunquam, ut ajunt explicite, *intempestivo*; quem quoque *intempestivum* nihilominus etiam admittunt *in curatione consecta*. Contra vero reperio plurima apud eosdem Auctores de vi, certitudine, & securitate hujusce remedii, quæ aciem legentis Cl. Ramazzini fortasse subterfugerunt, quæque facile a curiosis Lectoribus possunt adinveniri, ut in sequentibus.

(*g*) (*Apud Georgium Baglivum &c.*) Georgius ergo Baglivus, ut aliquid obiter innuam de singulis, Lib. 2. Prax. Med. Cap. 3. pag. mihi 165. hæc habet. *China China est Remedium profecto herculeum in curatione Intermittentium; dummodo tamen* (quæ peritorum omnium cautela est) *non detur suspicio inflammationis alicujus visceris, vel abscessus interni; neque in principio, crudis adhuc existentibus humoribus &c.* Item lib. eod. pag. 234. de inutili, ac noxia locutus bilis evacuatione in Tertianis. *Evincit id*, inquit, *nuperrima Corticis Peruviani, aliorumque Febrifugorum artificialium detectio, quibus prudenter, & tempestive datis, & Febres omnes Intermittentes, a quibuslibet demum causis productæ felicissime eliminantur, nullis in medium productis Quæstionibus præparationis, aut evacuationis humorum.* De Remediis denique Specificis agens pag. 242. principem statim locum tribuit Peruviano Cortici, inquiens. *Sint constantia*, videlicet Remedia specifica, *methodo præscribendi munita, & morbo specifice, ac ferme infallibiliter respondentia, prout est in Intermittentibus Cortex Peruvianus &c.*

Quod si in Tractatu de Fibra Motrice, & Morbosa identidem succenset usui Chinæ Chinæ, perpetuo loquitur cohærenter ad superius relata, tum de illius oblatione ante sublatam, ut clare semetipsum explicat, *Cacochyliam*, tum de abusu ejusdem in Febribus *Mesentericis Romanorum*, ut vocat, ex vitio illius visceris non levi proficiscentibus, ac proinde *Symptomaticis*; adversus quas nil posse Peruvianum Corticem, communiter notum est, & a me pariter, nedum annotatum, sed & fusiori explicatione declaratum pag. 269., & 270. Tractatus mei. Oportet ergo probe dignoscere Febrium species, differentias, & transmutationes, ut pluribus aliis in locis Tyrones docui. Sed hoc (ut ajebam pag. 93. ejusdem Tractatus) quod maxime oporteret docere, idipsum est, quod nequit satis doceri. Qui ergo omnes hasce Febrium vicissitudines exacte, quantum licet per observationes, & experimenta, non callet, nunquam erit Corticis opportunus administrator, remediumque a perito Medico fere nunquam incassum adhibitum, si forte bis, aut ter cum successu, quater aut quinquies sine successu exhibebit. In hos scopulos, in has Syrtes fortitan impegere Scriptores nonnulli, Chinæ Chinæ usui frigidiuscule tantum plaudentes.

(*h*) (*Nicolaum Lemery &c.*) Nicolaus vero Lemeryus in cursu Chymico Part. 2. Cap. 6. de Quinquina pag. mihi 454. ait. *Hoc est Remedium tutius, quod usque adhuc repertum sit adversus Febrium Intermittentium fermentum &c.* Usum illius *prima* oblatione *liberalem* præcipit, *continuatque* diminuta dosi bis in die *per octiduum*, & semel in die *per aliud octiduum*; asseritque *constantem* illius *repetitionem* impedire Febrium *recursum*, dummodo Æger fuerit antea rite purgatus; impurgato enim corpore Chinam Chinam exhibere, minime tutum existimat. Hac de re vide Therapeut. meam lib. 1. Cap. 9.

(*i*) (*Theophilum Bonetum &c.*) Quo ad Theophilum denique Bonetum, in variis hujus Auctoris Operibus tot sunt, quæ favent usui Peruviani Corticis, ut cuncta recensere non vacet; siquidem apud vastorum hujusmodi Collectaneorum Scriptores qui aliena diversorum generum acervatim referunt in Studentium commodum, quisque reperit facile quod sibi congruit. In Polyalthe itaque suo Bonetus Tom. I. Lib. I. de Febr. Tit. 5. Cap. I. de Intermitt. in gen. §. 59. de China Chinæ hæc habet ex Sponio pag. mihi 221. *Omnium usitatissimum, & certissimum omnium est Febrifugum &c.*, suadetque ex eodem ad præcavendum Febrium *recursum* dosim *liberalem* ad uncias usque *duas* §. 61. item ex Sacchio hæc addit eodem §. 59. *In his Febribus China Chinæ valde salutaris ab experientia probatur &c. & si revertatur paroxysmus, nova Chinæ exhibitione sup-*

primitur. Ex Villisio quoque §. 60. sic loquitur pag. 212. *Usus pulveris Corticis Peruviani hunc morbum* (hic intellige Quartanam) *certissime curare perhibetur &c.* Denique (ut plura alia omittam loca tam vasti Operis) ibidem ex Boyle sic concludit. *Si credendum erit magno Digbeo, culpandus potius Medicus, quam nobilis hæc Medicina, si post hujus exhibitionem unquam revertatur Febris; nam cum illum consulerem super hac re, sancte mihi asseveravit, ex 30. aut 40. circiter Quartana detentis, quos hoc solo remedio curavit, ne vel duos relapsos fuisse:* neque tamen inde crediderim, Cacheticos illos paulo post obiisse, aut Hydropicos. Sed citati Auctores de inhibendo relapsu adeo soliciti, nesciebant adhuc Theorema practicum Cl. Ramazzini; videlicet, *Optandum esse, ut Febris redeat remedii loco: Medicosque Chinam Chinam præscribentes interdum eludi Febre amplius non redeunte; sed tacite corpus depascente.*

Idem Bonetus in Mercurio Compitalitio, ubi de China China sermonem habens nihil edit de proprio, sed tantum Villisii verba transcribit, scilicet lib. 6. de Febre Intermittente in genere, pag. 207. hæc nobis innuit. *Qui ea ratione* (videlicet usu Peruviani Corticis repetito) *crebras inducias Quartanæ procurabant, alacres, & vividi ad negotia quæque expediti degebant; cum secus enerves, & pallidi in languorem, & vitiosum corporis habitum redigerentur. Vix unus e centum hoc remedium incassum tentavit: nec tantum in Febre Quartana; verum in aliis Intermittentium Speciebus cum fructu adhibetur &c.*

Tandem in Medicina Septentrionali felicissimas adducit idem Bonetus Febrium curationes, ope Chinæ Chinæ absolutas. Harum tres juvat recensere. Prima legitur Volum. 2. Lib. 5. De Febribus Sect. 1. De Medicam. Antifebr. Observ. 5. pag. mihi 177. estque observatio Erasmi Bartholini, qui primo in se ipso anno 1679. , mox in aliis felix de illa periculum fecit, ejusque famam illis in Regionibus antea obscuram illustravit; imo & rationibus validis usum ejusdem ea ipsa observatione confirmavit. Et quasi Regionibus illis indecorum putasset, apud alienigenas credi minus excultum ibidem esse remedium illud, quod non multo ante Europæ innotuerat, hæc addidit. *Celeberrimus Vir Villisius multis experimentis edoctus statuit lib. de Febr., eximias esse hujus pulveris vires in Febri Quartana debellanda; id, quod & Nobilissimus Robertus Boyle testatur in diversis editis a se Scriptis. Quare neque nos decuit usum ejus in terris hisce Septentrionalibus salutarem fuisse silentio prætermittere, ut optimis rebus honos inprimis habeatur, neque in Medicamentorum cognitione confessa cum anticipitibus, & obscuris confundamus.* Et paulo post. *Adeout verissimum esse deprehenderim quicquid laudati Auctores* (alios enim antea citaverat, præsertim Antymum Conygium, sive Honoratum Fabri) *de hoc pulvere bono publico divulgarunt; neque in hisce terris minorem esse ejus in nobilitatem, quam in Meridionalibus.*

Observatio altera habetur eadem Part. 2. Medicin. Septentr. lib. 7. Paraleipomen. ad lib. 3. Sect. 3. de Febribus Intermittent. pag. mihi 550. Observat. 19., estque illa observatio Ferdinandi Friderici Illmer, pariter digna, quæ lustretur; licet hic ob suam prolixitatem omittatur. Ex ea siquidem non minus Peruviani Corticis efficacia, quam inefficacia *potius* vulgaris Methodi, aliorumque *Antifebrilium* ferme *omnium*, eo casu inutiliter usurpatorum, clare deprehenditur.

Sed tertia Observatio, quæ hanc immediate antecedit pag. 549., estque Obser. 18. rem plane conficit. Exhibet hæc Auctorem ipsum, qui eam describit, Theophilum Bonetum Quartana laborantem, & in ipso morbi principio, post sextum videlicet Paroxysmum, China China intra biduum ad drachmas, *non duas* tantum pro more, *sed sex* assumpta, perfecte sanatum, atque ad calcem Observationis p. 550. plura de hoc Febrifugo egregie locutum; inter quæ nonnulla hæc cursim excepta. *Circa usum istius Febrifugi, notandum, quo simplicius exhibetur, eo efficaciorem ejus vim deprehendi; neque consortium aliorum medicamentorum exposcere. Nam neque adjuvante indiget, quod vim illius intendat, cum hactenus nullum adeo efficax antipyreton innotuerit, hinc ut quicquid in societatem illius venerit, infirmius sit, & inutile: neque corrigente, cum nullum ab ejus usu ex arte exhibiti, experientia teste, damnum emergat &c. Si Recidiva succedit, ea vel Ægri intemperantiæ adscribenda, aut quia intempestive, vel coacte id assumptum est &c.* Quid clarius? Quid Cortici favorabilius? Itane illum auctoritatibus Baglivi, Lemerii, & Boneti mulctat Cl. Auctor? Certe & hac vice *Carpathius testem.*

Quid vero si ego, præter responsionem hanc ab iisdem petitam, retaliarem Virum Cl. auctoritatibus quinquaginta forsan Scriptorum supra enumeratorum, tot, & tanta eidem adversa canentium? Quid, si unius Langii Dissertationem? Quid, si solam Mangeti Bibliothecam, vel Medico-practicam, vel Pharmaceutico-medicam cum Auctoribus in eadem, præter a nobis expositos, recensitis, Rajo, Courtine, Goodall, Hulse, Robinson &c. opponerem? Sed puderet, ubi de praxi lis agitur, alio uti teste, quam experientia: maxime cum non de primæva vulgari Methodo, nec de Febribus tantum diuturnis, de quibus solummodo passim loquuntur Auctores, inter nos sit Quæstio suborta; sed de Methodo *recenti*, & de usu Paucissimis noto; cujus Judicium penes Seculum istud deinceps erit, serosque Nepotes, non penes prægressum. Id unum liceat a Mangeto supra laudato in rem nostram excerpere, Biblior. Pharmaceutico-med. lib. 17. pag. mihi 697., quod sic habet. *Pro ejus vi febrifuga* (loquitur de China China) *quidam acriter militarunt, dum alii nobile hoc medicamen.*

camentum totis impugnarunt viribus , (en igitur quam facile sit, & simul quam vanum, notas jam, sed effœtas , atque hodie inanes contra illud congerere auctoritates) *donec tandem ultimis hisce annis ab omnibus prope Medicinæ Cultoribus*, *Ægrorum suorum solatium vere expetentibus*, *non tantum amice excipitur* (en ex adverso quam facilius sit , sed simul quam æquius, potiore auctoritate , & experientia firmatas, condere pro eodem *Pandectas*) *sed etiam pro Panacea quadam quasi specie non immerito salutatur*. Cur ergo *ultimis hisce annis* desiit saluberrimam hujusmodi Medicinam ita salutare, qui ante paucos annos, imo ante paucos menses tam humaniter, tamque benigne salutaverat Cl. Auctor?

§. XLIV.

SEd forte quis dicet ignotam fuisse novam hanc Methodum Chinam Chinam exhibendi in larga dosi ad uncias, & plures in die, ac in illius usu persistere donec febris extincta fuerit. At ista Methodus nova non est, (*a*) *licet pro nova venditetur*, jamdiu in Germania usui esse cœpit, ut videre est in Epistola responsiva Roberti Bradi ad Thomam Sydenham, ibi enim verba hæc scripta reperio. *Equidem scio quosdam haud infimi subsellii Medicos, qui in magna quantitate, & dosi sæpius repetita eum exhibent; alios item qui ex eodem extracta, infusiones, & ex infusionibus julapia, & emulsiones conficiunt, quibus modis se non tantum intermittentes, sed & continuas quasdam certo curare affirmant.* Profecto hac in re (*b*) *nil inausum*, nil intentatum reliquit Medicorum industria, ut etiam excogitarit ex Chinæ Chinæ decocto Clysteres Febrifugos.

(*a*) *Licet pro nova &c.*) PRO *nova* certe venditatur a me Methodus mea, quam patior libenter, ut appellet quisque pro arbitrio, vel meam, vel alienam, vel ad imitationem alienarum consarcinatam, quemadmodum in Therapeut. mea lib. 3. Cap. 4. pag. 154. & seq. Posse nihilominus, forsan & debere, novam vocari, habito ad circumstantias quasdam respectu, quæ se tenent tum ex parte Febrium curandarum, tum maxime ex parte modi exhibendi Peruvianum Corticem, illumve industri quadam, & inæquali partitione distribuendi, pro ratione angustiæ temporis, & imminentis exitii, ne inutiliter administretur, ex eodem Cap. 4. lib. 3. a pag. 154. usque ad 159. luce meridiana clarius apparet.

Sed hæc novitas, seu, quod refert, peculiaris utilitas Methodi meæ non consistit in exhibenda, ut hic inquit Cl. Auctor, China China *in larga dosi ad uncias, & pluries in die &c.* hujusmodi enim lata nimium, & *indeterminata* loquendi forma satis a me exsibilata est pag. 149. Tractatus mei; sed consistit ad summum, ut alias recensui, & ut patet ex eodem Opere meo pag. 149., in duabus plus minus unciis Chinæ Chinæ, intra tres hebdomadas assumptis, una ex illis ad curationem, altera ad præcautionem præscripta, in casibus Febrium Perniciosarum, ac summe lethalium, ubi major necessario, quam in benignioribus impeditur copia Febrifugi. Dosim ista copiosiorem, quæ scilicet pro una Ægritudine curanda, uncias duas longe transcendat Peruviani Corticis, tamquam abusum a me damnatam vide pag. 151. & 152. ejusdem pariter Tractatus mei. Distributio autem istiusmodi dosis liberalior est mihi tantummodo in primo Cyatho, sive in prima Remedii oblatione, in casibus tamen solum maxime urgentibus, & deficiente tempore lentius agendi: tunc siquidem semunciam de more, paulo etiam plus, aut paulo minus, pro affectus, ac temporis exigentia præscribo. Atque ita sufflamine statim imposito Febri præcipiti, reliquum Corticis ad alteram usque unciam, lentiore sensim pro re nata progressu, consumptum volo. De his omnibus fuse, & ordinate in eodem Opere meo a pag. 144. usque ad 159. ubi totum Corticis impendium, & tota simul meæ Methodi novitas abunde perspicitur. Novum quippe revera est, propinare hoc pharmacum in iis circumstantiis, in quibus nulla amplius pharmaca locum habent, magis novum, propinare tam utiliter; & maxime novum, hanc utilitatem pendere ab industri quadam modicæ potius, quam exuberantis tandem quantitatis distributione.

Sed si *Methodus ista nova non est*, & *si jamdiu in Germania*, ut inquit, *usui cœpit esse*, cur illam soli *Mutinæ* sequaci imputat, non vero *Germaniæ*, ut asserit, præeunti Cl. Auctor? Ast hallucinatur ille non parum, dum in asserti sui probationem adducit Epistolam Bradii (fallitur & in hoc, quod *responsivam* vocat, cum sit sciscitatoria ad Sydenham) Robertus enim

enim Bradyus, ut patet ex eadem Epistola, & ex Responsoria annexa Sydenhamii ad ipsum Bradyum pag. 332. & seq. in Operibus præcitati Sydenhamii, Edit. Patav. 1700., est Professor *Cantabrigiensis*; verbaque a Cl. Ramazzino hic recensita, scripsit idem Bradyus e *Cantabrigia*, Urbe, non *Germaniæ*, sed *Angliæ* celeberrima, ut videre est loco citato. Crebro nimis profecto labitur vel inter plana hæc cæspitans Vir Cl., ut queam ipse tam crebro dissimulanter connivere. Quod ille §. 31. *Franciscum* pro *Antonio* extinctum, sive occisum voluerit: quod §. 32. alium quempiam de *Marchione Comitem* fecerit: quod §. 33. Fernelii Libros *De abditis* non *Rerum*, sed *Morborum* Causis inscriptos dixerit: quod denique hoc ipso Paragrapho Epistolam Bradii *Sciscitatoriam* pro *Responsoria* sumpserit, & Nationum Medicinam confundens, *Germanicam* Scholam citarit loco *Anglicæ*, vel Germaniam ipsam ad Tamesim, & Camum pro Anglia collocarit; id omne illi facile condonandum dixerim; quamvis idipsum alii non ita facile laturi sint Medici, neque Geographi. Sed quod morem ejusdem Anglicæ Scholæ, quam mihi, tunc licet inscio, præeuntem in liberaliori Chinæ Chinæ usu ad Perniciosas Intermittentes pluries asserui in Opere meo, velit ille adscribere insuper Scholæ Germanicæ in contumeliam Methodi meæ, ut scilicet omne illi adimat novitatis decus; id certe non æque facile ferendum mihi: quemadmodum nec bene tuli, nec unquam feram, venditatum falso ab eodem (puto quidem sine crimine) pro infauste alicubi exhibito, nullatenus exhibitum, aut propositum Peruvianum Corticem.

Sed quoniam Germanum effinxit invita Natura Robertum Bradyum, cur saltem illius germana sensa nostro Cortici adeo favorabilia, & ex immediato ejusdem contextu clare patentia non subdidit Vir integerrimus? Subdam ego de more prolixior quod de industria omisit ille, cum maxime ipsum juvabat brevitati studens; imo totum, prout jacet, Bradii Textum, a Cl. Ramazzino partim allatum, & partim omissum integre huc reddam. Sic ergo Thomæ Sydenham Londinensi sub die 30. Decembris anni 1679. scripsit e *Cantabrigia* Robertus Bradyus. *In Sectione prima Cap. 5. Libri tui paucis egisti de usu Corticis Indici, & ejusdem exhibendi Methodo. Equidem scio quosdam haud infimi subsellii Medicos, qui in magna quantitate, & dosi sæpius repetita eum exhibent; alios item, qui ex eodem extracta, infusiones, & ex infusionibus julapia, & emulsiones conficiunt: quibus modis se non tantum intermittentes, sed & Continuas quasdam certo curare affirmant. Magnum procul omni dubio in curandis Intermittentibus est remedium. Ego quidem per 20. plus minus annos dictum Corticem varia forma, & multiplici præparatione maximo cum successu exhibendum curavi. Si vero peculiare quippiam de usu hujusce Corticis nosti, vel quid melius progrediente experientia fueris edoctus, id ne graveris, precor, in lucem proferre.* Hæc omnia e Cantabrigia Bradyus. In *Anglia* ergo, non in *Germania*, (penes Mortonum saltem, & Sydenhamium) usitata erat Methodus, non quidem eadem, sed nec longe absimilis a mea, præscribendi Peruvianum Corticem, ut candide fassus sum in Therapeutice mea locis citatis, & alibi. Quodnam autem Bradyo responsum dederit Sydenham, & qua Methodo se usum dixerit in ministrando Ægrotis Peruviano Febrifugo, satis patet ex Textibus illius a me transcriptis, tum olim in Tractatu meo, tum denuo in hisce Responsionibus Jatro-apologeticis. Quod si insuper particulam quamdam finalem Responsionis ejusdem Sydenhamii ad Bradyum, pro melius dignoscenda eximia vi Corticis ex arte adhibita, meorumque insimul dictorum exploranda fide, lustrare libeat; quoniam hæc ipsa Sydenhamii conclusio rebus quoque meis tam bene congruit, ut mihi fortassis hodie idem de Opere meo liceat affirmare, quod de suo quondam Sydenhamius asseruit; hæc illius verba summatim huc translata haud piget subdere. *Si placuisset ad ea animum advertere, quæ annis abhinc quatuor tradideram, quo pacto scilicet Cortex debuerit ministrari, tum postea repeti, Ægro convalescente, viverent fortassis haud pauci eorum, quos jam terra tegit; utut homines vilipendant tenues sane illos conatus nostros, communi omnium bono dicatos, & monita spreverint ibidem dictata.* Hæc eadem itaque mihi sors obtigit a Cl. Ramazzino, cui mea minime placuerunt vel dono missa. Nullo igitur pretio mercem hanc *venditavi*, quæ tantum abest, ne illum emptorem habere meruerit, quin potius habuerit contemptorem.

(*b*) (*Nil inausum &c.*) Ausus iste tam insolens præscribendi *Clysteres ex China Chinæ decocto*, si apud Cl. Auctorem male audiat ut enervis aut parum efficax, eadem quoque ratione non admodum gloriose audit apud me pag. 302. Tractatus mei; quamvis non semel & hac via mihi usui fuerit idem Peruvianus Cortex. Si vero male audiat alio nomine; sciat idem noster Auctor, ad usum hujusmodi, præter Helvetium Facinoris Auctorem, pervenisse quoque e *Schola* inclyta *Bononiensi* (*quæ cæteris* ipso Judice, *pro regula Polycleti esse potest*) Clarissimum Sbaragli, per superiora, & per inferiora Febrifugum hoc pro casuum exigentia in Ægrotantium corpus immittere non renuentem, ut in *Oculorum*, & *Mentis Vigiliis* pag. 273. Sciat insuper, ad eumdem ausum nedum pervenisse in curatione auspicatissima Pueri quinquennis, remedia quævis per os respuentis, sed & Practicis stimulos addidisse ad idem tentamen Georgium Baglivum, quem §. antecedenti citavit Cl. Auctor tamquam Scriptorem usui Chinæ Chinæ adversantem. Legatur Casus apud eumdem Baglivum lib. 1. Prax. Med. Cap. 13. pag. mihi 128. Quid ergo miratur adeo Vir Cl. de *Clysteribus Febrifugis* ex China China paratis, qui Moniali cuidam nihil per os assumenti, ad 66. dies per solum Clysterem *Nutrien-*

trientem, singulis diebus injectum, vitam se prorogasse refert in suis Constitutionibus Epidemicis Mutinensibus, a pag. 107. usque ad totam pag. 109.? Metuitne forsan, ne qui parantur ex China China Clysteres, *Cachexiam* pariant, aut *Hydropem*, eadem, qua *Nutrientes* illi alimentum intrudebant via? Certe si crebro, & copiose repetantur, inflabunt Abdomen: cujusmodi infortunium forte contigit quadringentis illis militibus prope Manhemium æstiva castra sortitis.

§. XLV.

JAm multa habita sunt experimenta permiscendo Chinam cum variis Spiritibus, cum succis corporis animalium, cum succo pancreatico, cum bile, cum sanguine recenter extracto, ad observandum, num aliqua fiat effervescentia, & colorum mutatio. Hujusmodi tentamina, quæcumque ea sint, non improbo, sed dico hac in re non paucas contingere hallucinationes; in Stomacho etenim ex succo acido, qui inibi ex naturæ lege hospitatur, & alchali fixo Chinæ Chinæ fit lucta, & exinde novum concretum, quod ad alias partes demissum, diversas habet vires, quod permixtum cum succo pancreatico, cum bile, cum sanguine, quid operetur scit Deus. Quantum in rerum natura possit mixtio, ex nitri, sulphuris, & carbonis permixtione, unde emergit pulveris pyrii tantarum virium compositio, jam satis notum. Sat celebre est illud Ausonii de Muliere mœcha, quæ Marito zelotypo toxicum dedit, ac postea ut illius vim geminaret, Argentum vivum porrexit, sed antidotum prioris veneni exhibuit.

(*Jam multa &c.*) NE quis possit ambigere, utrum ipse petar, & an ventiletur Opus meum in hac Dissertatione Critica universa, placuit Cl. illius Auctori in ipsa quoque Specialia experimenta mea, seu potius tentamina quædam, ad explorandam febrifugam virtutem Corticis aliquando instituta, & pag. 21. mei Operis exposita, nonnihil animadvertere. Et licet ex iis me nihil solidi elicuisse sim fassus; imo licet in iis nil improbandum se reperisse quodammodo fateatur Vir ipse Cl. nihilominus aliquid tandem expiscatur, quod carpat, generaliter inquiens, *Hac etiam in re non paucas contingere hallucinationes*: quasi fallax fuisset regula investigandi per hæc tentamina virtutem Corticis, quotiescumque etiam per illa phænomenon aliquod speciale, ac novum innotuisset. Sed, bona ejus venia, hallucinatur ille non parum, ordinem philosophandi experimentalem invertens. Ex actione quidem cujuspiam Remedii quid peculiare agentis extra corpus humanum, haud satis certo potest elici conjectura, quod idem pariter acturum sit intra corpus humanum, ob tot aliorum, diversorumque succorum commistionem, quibus inficitur, ut pag. quoque 306 Tractatus mei minime sum veritus confiteri. At vero si illud idem Remedium, nempe in casu nostro China China, *certo* agat quid peculiare intra corpus humanum; scilicet Fermentum febrile nobis occultum *certo* corrigat, ut *certo* corrigit; subinde autem per experimenta extra corpus habita nobis constet (quod tamen nequivit constare) illam succos V. G. insigniter acidos, amaros, aut salsos retundere, eosque omni acrimonia Naturæ modum excedente spoliatos, ad dulcedinem quandam reducere; plurima certe probabilitate, ne dicam evidentia, inferri poterit, tum quod China China humores nostri corporis præter naturam acidos, amaros, aut salsos redditos, vi sua cogat dulcescere, tum maxime quod ipsum febrile fermentum, ab eadem retusum, acidum revera sit, amarum, aut salsum.

Aliud ergo est, quærere per experimenta extra corpus instituta Remedium febrifugum; aliud est, Remedii febrifugi jam reperti quærere vim intra corpus exercitam, per experimenta illam demonstrantia extra ipsum corpus. Si ex Toxici, Hydrargyri, & humanæ simul Salivæ permistione, Toxicum ipsum extra corpus humanum dulcescere, suaque acrimonia spoliari, aliquando observare potuisset Mulier Mœcha, ab hujusmodi commistione intra corpus Mariti Zelotypi dubio procul abstinuisset, aliterque cecinisset Ausonius. Sed & aliter caneret hodie, si Medicos quosdam nosset in usu Chinæ Chinæ parum versatos, qui hoc Febrium *Alexipharmaco* propinato, & Febre depulsa, aliud paulo post *Pharmacum purgans* exhibent, quo Febrem statim revocant, dum arcere contendunt: exclamaret quippe, nec forsitan lepide minus,

Et cum Fata volunt, Pharmaca *bina* nocent.

§. XLVI.

§. XLVI.

(*a*) EX *permixtione* ſolutionis Vitrioli cum ſolutione Chinæ Chinæ obſervavi ſpeciem quamdam atramenti, unde ſuborta mihi ſuſpicio idem fieri in Stomacho ex potione Chinæ Chinæ dum acido permiſcetur, ſicque fermenti febrilis craſim inverti, ac impotentem fieri ad novos motus febriles excitandos. Neque novum intermittentes febres æſtate pervagantes pendere a ſalſo-acido fermento, licet, ut plurimum opinio ſit (*b*) *a luxuriante bile* progigni. Æſtate acida quæquæ avide appetimus ac utimur, & fructus hujuſce naturæ exquirimus, unde Ventriculi acidum tunc temporis abundare non alienum eſt credere, quamvis enim in principio febrium intermittentium rejici ſoleat multa bilis, irritamentum prius in Stomacho factum ab acido turgente, vaſa cholidoca trahere poteſt in conſenſum, veluti fit in nephritica paſſione; puto ergo Chinam Chinam totam vim ſuam in Ventriculo exerere, quia video in febre intermittente, alterum paroxyſmum, qui expectabatur, omnino ſiſti, quod certe admirationem facit; in aliis autem locis extra Ventriculum, aut parum, aut nihil operari, ſeu quia illius virtus ſit infracta, ſeu quia contrarietatem non reperiat, nam ubi febris (*c*) *primo periodica*, *poſtea continua* facta fuerit, nihil admirandi obſervo, quod Chinæ Chinæ, licet larga doſi aſſumptæ, mereatur adſcribi, febris enim ad plures dies perſtat & paulatim ſolvitur.

(*a*) (*Ex permixtione &c.*) EXperimenta omnia ad Chinæ Chinæ virtutem indagandam tentata, per commiſtionem illius cum aliis Succis extra humanum corpus, reputat fallacia Cl. Auctor; *in Stomacho etenim*, ajebat ille Paragrapho antecedenti, *ex ſucco acido, qui inibi ex naturæ lege hoſpitatur, & alchali fixo Chinæ Chinæ fit lucta, & exinde novum concretum, quod ad alias partes demiſſum diverſas habet vires, permiſtam cum ſucco pancreatico, cum bile, cum ſanguine, quid operetur ſcit Deus*. Statim tamen in præſenti Paragrapho horum omnium oblitus, ſuum ille Experimentum, pari penitus modo inſtitutum adducit, *ſolutionem* nempe *Vitrioli cum ſolutione* (rectius dixiſſet, *cum infuſione*) *Chinæ Chinæ permiſcens*; ſuamque inde fidenter deducit hypotheſim, qua modo vult, *Chinam Chinam totam vim ſuam egerere*, non amplius in ſanguine, ut immediate dixerat, ſed *in ventriculo* : *in aliis autem locis extra ventriculum*, *aut parum*, *aut nihil operari*. Illi ergo uni datum ſit per contrarias undique ſemitas adire Corinthum, & quomodolibet propriam ſententiam proferre, ac proprium experimentum. Verum quid proprium illius experimentum dixi, quod ab Ettmullero, Langio, & aliis fuit ille mutuatus; quodque omnibus *ex infuſione Gallarum*, & *ſolutione Vitrioli* attramenta conficientibus, ut olim in ſuis Conſtitutionibus Epidemicis pag. 121. annotavit Vir ipſe Cl. quotidie eſt obvium? Cum ergo (ut hinc æſtimetur pondus experimentorum illius) cum, inquam, tam ex permiſtione infuſionis *Gallarum*, *Cinamomi*, aliarumque rerum poroſarum, colore quandatenus his ſimilium, quam ex permiſtione infuſionis *Chinæ Chinæ* cum una ſemper ſolutione Vitrioli, eadem ſuboriatur Atramenti ſpecies (ut facto experimento obſervavi) eodem quoque pacto deberet a *Gallarum*, *Cinamoni &c.* pulvere *Fermenti febrilis craſis inverti*, & *impotens reddi ad novos motus febriles excitandos*, ut redditur a China China, ſecundum hypotheſim Viri Cl. quod tamen inde ſperare foret ridiculum.

(*b*) (*A luxuriante bile &c.*) Tertianas *Febres Æſtate pervagantes a luxuriante bile progigni*, opinabatur Paragrapho 16. hujus Diſſertationis ipſe Cl. Auctor, ut vidimus : modo non illi arridet amplius, quæ tunc placuit opinio: fortaſſe quia ſimilem quoque me foveregſit ſuſpicatus. Cum enim experimenta mea, pro inveſtiganda Chinæ Chinæ actione quondam inſtituta, ad trutinam revocaſſet ille Paragrapho antecedenti, ut ea parvi penderet; ex iiſque longe faciliorem deduci ipſius Chinæ Chinæ nexum cum Bile, quam cum Limpha, Saliva, Urina, aliiſque diverſis fluidis, ut reor, conſideraſſet; aliqua hinc mihi occaſio ſuſpicandi, Virum Cl. me propenſum ſaltem putaſſe ad ſtatuendam pro

Inter-

Intermittentium Causa eandem Bilem, maxime cum pag. 14. Operis mei hæc verba protulerim: *Quod de Bile, & Oleo constat per experientiam* (sermo ibi est de facili absorptione Chinæ Chinæ intra Bilem, & Oleum observata) *potest fortasse per conjecturam credi de Fermento febrili: sive ad illud constituendum Bilis concurrat, sive aliud Fluidum oleosâ forsitan natura particeps*. Sed facile poterat certior fieri, me nusquam *determinate* adstruxisse Bilem, ut Causam Intermittentium, si animadvertisset fere ibidem hæc alia verba, pag. 22. ejusdem Tractatus exarata: *Parum refert observare quid China China operetur intra Bilem qualemcumque, cum nos lateat quinam sit, vel esse possit, ad Causam Intermittentium constituendam Bilis concursus*.

Multo magis id poterat ille dignoscere, si Conjecturas meas omnes de Intermittentium Causis, toto ferme Cap. 6. nec non etiam 8. Libri primi prolatas, & pro imperfectis a me ipso habitas, legere non renuisset; ubi nempe me in generalibus tantum quibusdam Theorematis firmum, in peculiaribus summe hæsitantem deprehendisset. Et jure quidem merito: quemadmodum enim in meo Tractatu, anno 1712. publici juris facto, occultam plane protuli ad ea usque tempora *veram*, & germanam Intermittentium Causam; ita minime verebor fateri, idem contigisse in hanc usque diem; æque conscius, Naturam ulli nondum Medicorum liberaliorem, sed æque avaram ac antea se præbuisse, in pandendo hujusmodi arcano. Tantum abest, ut *Bilem luxuriantem*, aliumve liquorem *determinate* humani corporis (quamquam eorum aliquem certe peccare necesse sit) hujusmodi criminis reum audeam proferre. In re tam obscura sat sit suspiciones nonnullas in eodem Tractatu cunctanter olim enunciasse locis nuper citatis.

Non est igitur cur mihi obtrudat Vir Cl. *Intermittentes æstivas pendere a Salso-acido Fermento, non a luxuriante bile*, atque (sic in contextu) *Chinam Chinam totam vim suam in ventriculo exerere*: siquidem revera hanc litem mecum agere satagat: mihi enim abunde sufficit, quod eadem China China Fermentum febrile pessundet, sive acidum dicatur illud, sive salsum, sive amarum, sive alius saporis, aut indolis. Quod vero Febrifugi actio, incipiendo a Ventriculo, non prætergrediatur secundas Chyli vias: & quod sanguis (quem in Intermittentibus mere passive se habere centies dixi) nullam probabiliter judicio meo sensibilem alterationem patiatur ab eodem Febrifugo, jam literis cubitalibus scripsi in ipsa Therapeutice mea iisdem pariter citatis Cap. 6. & 8. Libri primi. Sed quid, si ad componendam litem, quam mihi, non eo, quo forsitan censuit, modo, de hisce revera sentienti, videtur indicere Vir Cl., opinionem Eruditissimi D. Zendrini quispiam in medium adduceret? Cum enim Professor iste pro Intermittentium Causa Bilem adstruat, sed Acidam redditam, & in Duodeno præsertim Intestino suæ dyscrasiæ vires in Chyli damna exercentem, jam fere cessare debe ent Cl. Ramazzini querimoniæ contra eamdem Bilem: quatenus in hujusmodi Hypothesi Causa febrium, & acida esset, quamvis constituta in ipsa bile, & vix infra Ventriculum (quod illi displicere nequit) sedem haberet.

Scio equidem fore, si viveret Vir Cl. ut D. Zendrini sententiam de Febrium Intermittentium ortu, & circuitu minime admitteret, saltem ut proficiscentem a Viro docto quidem, sed qui de præstantia, actione, dosi, & usu Chinæ Chinæ post me nuperrime scribens, innumera protulit, tum Theorica, tum Practica, Operi meo, sensibusve meis in eodem expositis plane conformia: adeoque Scriptore sibi suspecto: posset nihilominus illum a partium quarumlibet studiis immunem ex hoc saltem agnoscere, quod in nonnullis aliis, nec parvi quidem ponderis, pari a me facilitate discreparit: licet consensus, æque ac dissensus sui, prout liberum Philosophum decet, nullam omnino rationem habuerit, aut scrupulosam solicitudinem. Quod vero in tot aliis mecum coincidat pro tutela, & administratione Febrifugi optimi, id ejusdem Remedii præstantiæ adscribendum omnibus Professoribus notæ, non literariæ amicitiæ nexui inter nos exinde suborto.

Seposita itaque illius auctoritate Clarissimo fortasse Ramazzino suspecta, seponamus quoque omnem considerationem de quovis concursu Bilis ad Febres Intermittentes, & de quacumque illius dyscrasia, & motu, tam fermentativo, quam progressivo &c. quem progressivum laudatus D. Zendrinus Circularem statuit, Venarum Mesaraicarum ope, fretus experientia Reverhorst, aliorumque nonnullorum Anatomicorum, præeunte Borelli ratiocinantis conjectura, Eos tamen (ut hoc obiter innuam, unde aliquando speranda solutio non contemnendi Problematis) eos inquam rejecit in sua Historia Hepatica anno 1711. edita accuratissimus Anatomicus, idem pariter & Amicus D. Jo. Baptista Bianchi Part. 1. Cap. 11. §. 11. pag. 52. his verbis: *Multo minus per venas mesaraicas resurgitur biliosus hic humor, ut inde per eas in Portam derivatus, hinc per Hepar rursus in Ductum excretorium, & Intestina confluens, Circulationem habeat & suam per viscera Abdominis, æmulam expositæ salivariæ circulationi per viscera, & sanguinem; quantum ferunt Modernorum aliqualium insomnia* (& hic asterisco notat in margine Jo. Alphonsum Borellum, Nuck, & Reverhorst) *Nam præterquamquod in Intestinorum cavitatem non hiant Meseraicæ; nil contra Circuitus leges, & animalem Machinam deformius excogitari potest bilioso hoc motu circulari; ut vel Medicinæ initiatis patet*. Hæc citatus D. Bianchi. Amicus ille mihi, Amicus D. Zendrinus; nec dubito, quin utrique, non minus quam mihi, amica futura sit Veritas, quotiescumque

eorum

eorum alterutri contingat, illam e tenui, qua etiamnum obvolvitur, caligine, educere. His ergo dimissis omnibus, mihi potius esset e re, Hypothesim ipsam Cl. Ramazzini de falso acido Fermento febrili propius examinare. Eam nihilominus in pluribus quidem fortasse non contemnendam, sed quæ suos in plurimis aliis patitur Manes, ego hic in obsequium Defuncti minime vellicabo; ne videar, ut ab exordio jam dixi, velle me luctari cum Larvis.

Id unum rursus disquiram, si liceat; quo nempe jure dicatur hic China China corrigere Fermentum *acidum*, aut *salso-acidum*, tamquam *Causam* Intermittentium Febrium, cum ex adverso §. 14. dictum fuerit a Viro Cl. *humorem atrabilarem, seu melancholicum* (qui dubio procul statuitur *acidus* ab admittentibus hæc, & similia Veterum commenta) *non auscultare huic Febrifugo*. Quod si vere China China agat in Febres Intermittentes, easque depellat, in quantum *Fermenti febrilis salso-acidi morbosam crasim invertit, & ad novos motus febriles excitandos impotentem reddit, totamque vim suam exerit intra ventriculum* (quem nullo pacto irritat, aut lædit, sed præ amarore suo potius roborat) *parum vero, aut nihil operatur in aliis locis extra ventriculum*, ut modo conjicit Vir idem Cl. profecto nescio, quo pacto ea per modum operandi tam blandum, tamque tutum, cujusmodi est simplex immutatio Crasis Fermenti febrilis ventriculo inexistentis, possit de tot noxis alibi recensitis suspecta reddi, ac dici *sanguinem figere*, viscerumque *Obstructiones*, & *Cachexias* inducere; cum *ad loca extra Ventriculum* sita non extendatur, ex ejusdem Viri Cl. effato, illius activitas.

(*c*) (*Primo Periodica, postea Continua &c.*) Quotiescumque Febris primo Intermittens, mox Continua *recenter* facta (de illa enim quæ continuitatem essentialem adepta jam fit, mihi sermo non est) quotiescumque, inquam, Febris hujusmodi post assumptam dosim congruam Chinæ Chinæ, *ad plures adhuc dies perstet, & tantum paulatim solvatur*; ultro concedo, nec quicquam admirandi contingere in curatione illius hoc pacto peracta, nec Chinam Chinam mereri, ut illi adscribatur sanationis gloria, tamquam iners, & effœta ea fuerit; quemadmodum pluries protuli in Tractatu meo, videlicet pag. 247. 266. 280. & 281. Ast in hisce Febribus, *continue* quidem (ut nuper ajebat ex Sylvio Cl. Simonius) Ægrum vexantibus, sed non ideo vere *Continuis*; in quibus nempe viget adhuc primæva Intermittentium conditio, ipsumque adhuc prævalet Periodicarum speciale Fermentum, etsi paroxysmorum confusio veram continuitatem simulet; in hisce inquam Febribus, sive mortem proximam, ratione cujusdam adjuncti perniciosi Symptomatis; sive acutam, malignamve metamorphosim, hinc & mortem quoque, seriuscule saltem, minitantibus, exhibito, ut decet pro varia casuum exigentia, Peruviano Cortice, non *paulatim*, sed *illico*, nempe intra biduum, aut triduum succedit salus, æque ac fit in veris Intermittentibus, ut late dixi in responsione ad §. 33. lit. c.

Id autem evenit (ut me rursum nonnihil explicem) quia in istiusmodi febribus per accidens tantum, hoc est per productiones, aut intempestivas renovationes, & communicationes paroxysmorum *Continuis* redditis, non fermentum quoddam sanguini *ingenitum*, quod Cortici refractarium est, peccat, ut in *Continuis* ab origine talibus; sed illud tantummodo, quod eidem sanguini per crebras, & repetitas vices aliunde accedit, nec tamen qualibet vice integre absumitur, sed secundum quasdam sui portiones haudquaquam subactas paulatim in ipso cruore contubernales agit radices, minime tamen indigenas; unde assidua, sed præter ordinem incidens, febrium protractio. Hujusmodi idcirco radices nondum firmæ, sive istæ fermenti *extranei* reliquiæ sensim aggestæ, haud difficulter evelluntur ope Corticis, etsi fortasse in illas non immediate amplius agat ipsemet Cortex, sed solum mediate, quatenus nempe suppetias, unde alimentum trahunt, & quo per interceptionem paroxysmorum sublato arescunt illæ, omnino prohibet, arcet, ac destruit: adeoque consecutione quadam ipsam febrium etiam exitialium *fortuitam* continuitatem quam cito, ac plane admirabiliter delet, ut fuse, satisque, ut reor, dilucide explicare hæc omnia conatus sum pluribus in locis Therapeut. meæ, præsertim Cap. 6. & 8. Lib. 1. Cap 3. Lib. 5. & alibi.

Quod si miranda hæc non observavit Cl. Auctor; neque mirum mihi, ea non fuisse illi observata: si enim in saniori ætate nullo pacto in Febribus quamcunque continuitatem adeptis, exhibuit unquam Peruvianum Corticem; in juvenili vero nondum mos invaluerat, præsertim apud nos, uti Febrifugo hujusmodi, aut hisce *casibus* aut hisce *modis*; quandonam quæso potuit ille quicquam *admirandi* observare in hac materia? Si tamen non observavit, aut se observasse non meminit, ne in Curationibus quidem eo mihi socio absolutis; id saltem facile poterat in Historiis meis observare, toto ferme Libro quarto descriptis, ipsosque restitutos Ægrotantes etiamnum bene valentes interrogando pro libito, de *citissima* illorum post assumptionem Corticis sanitate acquisita, ore ipso tenus certior fieri.

§. XLVII.

§. XLVII.

DUM hæc ad Te ſcriberem (*a*) *allata eſt mihi Epiſtola*, quæ funeſtum caſum Comitis Torricini, Sereniſſimi Ducis Guaſtallæ Miniſtri, referebat. Vir iſte parva febre laborare cœpit, ut vix annotationem ſenſibilem haberet; modico Caſſiæ a Medico familiari purgatus eſt, ac alterantibus ad univerſalem purgationem diſponebatur. Medicus alter majoris autoritatis acceſſit, qui Chinam Chinam propoſuit, ut ægrum ad ſolitum miniſterium, quam primum remitteret, repoſuit alter ſibi non ſatis tutum videri impurgato Corpore hanc febrem velle abolere, ſed prævaluit conſilium, quod citam ſanationem pollicebatur. Exhibita China China, modo in tota ſubſtantia, modo in vino infuſa, ſed parum fauſto ſucceſſu, augebatur enim febris in dies, facta manifeſte continua, ſed die 20. nequitiam ſuam aperte prodidit: vocati illico e vicinis regionibus alii Medici, ſed Vir ille inter Medicorum controverſias miſere oppetiit. Caſus hujuſmodi, hic & illic identidem occurrentes, (*b*) *ſive ob remedii* improprium uſum, ſive ob ejuſdem occultam malitiam, in cauſa ſunt, ut Peruvianus Cortex a Doctis Scriptoribus, veluti (*c*) *Vvilliſio*, *Ettmullero*, titulis parum honorificis vocitetur.

(*a*) (*Allata eſt mihi &c.*) UT Mutinam corrigat Cl. noſter Auctor, Guaſtallam plectit; parcitque nemini, ne parcat Cortici. Mihi quoque allata fuit haud abſimilis Epiſtola, funeſtum videlicet eundem eventum apportans, data ſub die 17. Novembris anni 1713., octo nempe vix elapſis diebus ab obitu Nob. illius Viri. Annexa inſuper aderat hiſtoria Morbi, quotidianum tum Febris, tum Curæ progreſſum deſcribens, & quatuor Aſſidentium Medicorum nomine firmata: quæ quidem in pluribus non exigui ponderis circumſtantiis diſcrepat a narratione ſummaria Viri Cl.. Meum non eſt hic inquirere (mihi etenim, etſi ſuper hac ipſa re expreſſe requiſito, ſemper a munere Judicis abſtinendum duxi) meum, inquam, non eſt inquirere ſolerti indagine intimam naturam, aut ſpeciem illius Febris, neque accidentia omnia eam concomitantia, quæ oblationi Corticis anſam, ut reor, rationalem præbuere. Hujuſmodi enim examine minime prævio, culpa ſemper vacare dixerim Corticem etiam inutiliter oblatum; quin & præſcribentes Medicos, qui auxilium ſuapte natura tutum, quamvis incaſſum (ut perſæpe aliis remediis adhibitis fieri ſolet) rationabiliter tamen tentavere, præeunte Mortono, aliiſque Scriptoribus, præſertim in circumſtantiis prævisi forſan exitus, cæteroqui etiam funeſti: qua de re Apologeticam propediem edendam eſſe ab iiſdem curantibus Medicis, vel eorum ſaltem nonnullis, Reſponſionem ad hæc ipſa Cl. Ramazzini objecta, haud obſcure ſubaudio. Quæ cum ita ſint, nequeo non admirari in Cl. Auctore rem confidentiæ, & animoſitatis plenam dum ipſum tam lubrice, tamque præcipiti lapſu irruere intueor in damnatorium illud judicium ſuum adverſus Viros illos egregios curatione functos, quos aperte redarguere videtur imperitiæ, aut ignorantiæ: quaſi ex ipſa Corticis oblatione mors Ægrotantis emerſerit, nempe, *vel ob remedii*, ut ſubdit in contextu, *improprium uſum*: en imperitia Praxeos; *vel ob occultam ejuſdem malitiam*: en ignorantia Botanices; vi cujus eos fefellit *occulta malitia* Peruvianæ Plantæ, Cl. Auctori, quippe doctiori apprime nota.

At (bone Deus!) culpari equidem quandoque ſolet de morte Ægrotantium, etſi ſæpius etiam immerito, Remedium aliquod ex ſe tumultuoſum, & magnum, videlicet in corpora noſtra ſenſibiliter, ac fortiter agens. V. G. Purgatio, aut Venæ ſectio, tunc cum Æger, cæteroqui haud multum graviter habens, ſtatim a Purgatione, aut Venæ ſectione ruit in præceps ac moritur. Sed cum ab aſſumpto remedio nullam moleſtiam, aut turbationem ſenſibilem inferente, morbus ſtadium ſuum ad plures, & plures dies promovere abſolvit, donec Ægrum ſenſim tabeſcentem conficiat, ut in caſu, de quo agitur; magna profecto confidentia eſt aſſerere, ejuſmodi remedii culpa Ægrum periiſſe: quaſi, ut ajebam in Therapeut. mea, idem ſit mori poſt aſſumptum, imo longe poſt aſſumptum, ac propter aſſumptum remedium.

Cœpit autem hic offerri China China in ſub-

ſubſtantia ad drachmam tantum nona morbi die: cum ſcilicet Febris jam ſenſibiliter ingraveſcebat, adeout vererentur Medici, ne oneri diutius ferendo par eſſet Ægrotus; impoſuitque terminum remedio in ſubſtantia oblato dies duodecima. Subſtituta equidem fuit die 13. tinctura ejuſdem Chinæ Chinæ; ſed & hæc ſtatim omiſſa. Interim circa undecimam Febris miteſcere viſa fuerat, apparentibus in urina coctionis ſignis; itaut in fine duodecimæ Medicus noviſſime ſuperaccitus Ægrum a Febre immunem aſſeruerit. Subinde tamen ſenſim recruduit morbus, qui vigeſima tandem die Patientem gravi ſenio, laboribuſque confectum ſuſtulit.

Hæc omnia me docuit recenſita curantium Medicorum *omnium* Relatio. Cur igitur lentus, ac ſerior Ægrotantis interitus Cortici imputatur antea exhibito, cum eidem Cortici recenter oblato non adſcribatur unquam, me quoque conſentiente, lenta, ſeriorque ſanatio? Cur illi potius hæc culpa tribuitur, quam Mannæ (fuit enim *Manna* oblata, non *Caſſia*) vel ſanguinis miſſioni, aut omiſſioni illius, quoniam de hoc præſidio Narratio ſilet, vel Confectionibus, aut Elixiribus calidioribus, vel Bezoartico Lapidi, vel Vino, vel Aquæ, quorum utrumque controvertebatur, vel aliis omnibus, quæ uſui fuere, inſontibus quidem, ut reor, ſingulis; ſed jure potiori a rigido quopiam Cenſore culpabilibus? Memini me dixiſſe alias, Corticem Peruvianum tunc ſolum forſan obeſſe poſſe, cum ſuas exerit vires, & Febrem ſiſtit, ſed *depuratricem*; quam nempe ſatius eſſet protrahi diutius. At cum Febrem nequit ſiſtere, ut nequivit hoc caſu, cur eam dicamus deteriorem feciſſe? Anne meliorem feciſſet, quæ Chinæ Chinæ in augmento morbi, abſentibus coctionis ſignis, & tendente ad urinæ vias excretorum motu, præferebatur, aut illi præmittenda proponebatur nova purgatio? Minime gentium certe. Cortex ergo nec Febrem, nec Ægrum ſuſtulit. Si Febrem fugaſſet, Cl. Auctor *illam optaſſet rurſus, ſed fortiorem, remedii loco*. Non fugavit, nec prohibuit, quin paulo poſt fortior fieret. Voti ergo compos abunde factus, quid Cortici iraſcitur, qui & Cardiacis, & Bezoarticis, & Febrifugis Veterum, & Febri ipſi medicatrici locum, ac tempus de more ad curationem ſufficiens conceſſit, forſan & impetravit?

Hæc contigere dum ſcriberet Vir Clariſſimus: dum autem ipſe hæc reſcriberem; imo potius dum anceps adhuc hærerem, an ſcripta hæc ante ſpatium trimeſtre jam condita promulgarem, *allata eſt mihi Epiſtola*, quæ caſum, nedum periculoſum, ſed & præcipitem D. Auguſtini Tomaſii, Plebis Maſſæ Finalenſis Archipresbyteri referebat. Vir iſte die 21. Junii 1715. Tertiana Febre laborare cœpit, quæ primo acceſſu *vix ſenſibilem frigoris annotationem habuit*, eademque penitus caruit acceſſibus ſubſequentibus. Tertio paroſyxmo brevem, quam antea præſetulerat, apyrexiam amiſit, continua duplex jam reddita, cum anxietate, & inquietudine maxima, ſiti inexplebili, lingua ſcabra, urina crocea; craſſa, pauca, & lixiviali; uſque tamen periodum ſervans, exacerbationemque, ac remiſſionem, quantumvis obſcuriſſimam. Admonitus ego, ut ſupra, per literas D. Morandi Medici curantis de periculo Decumbentis Viri mihi conjunctiſſimi, illuc confeſtim transferor die 29. ejuſdem menſis, hora ipſa invadentis, ſeu potius recrudeſcentis quinti paroxyſmi.

Tam gravis fuit hujuſmodi exacerbatio, ut inde vita Ægrotantis in manifeſtum diſcrimen fuerit adducta: ſiquidem præter Symptomata prænarrata ſupervenit ſudor circa brachia, collum, & frontem ſubfrigidus, copioſus, vireſque ſumme dejiciens, qui licet ad femora tandem nonnihil pertingeret; nihilominus Febrem quam minimum levabat. Pulſus tunc temporis parvus factus eſt, & inæqualis, reſpiratio anheloſa, urina ferme nulla, ſubortuſque tandem Singultus. Priuſquam tamen is patenter ſe proderet, quod mox contigit Corticis Peruviani drachmas tres ex Aqua Card. b. potandas exhibui hora quinta pomeridiana. Sex horis elapſis, mictio copia inſignis, colore vero, & conſiſtentia laudabilis ſubſecuta eſt; quod animum addidit ad duas iterum drachmas ejuſdem Corticis ſtatim ex Vino tenuiore offerendas; horas nempe noctis tertia. Mane hora undecima, nova drachma oblata eſt pariter ex Vino tenui; & hora vigeſima, alia iterum drachma: tandemque, poſt adminiſtratum Euchariſticum Sacramentum, conſimilis alia mane diluculo ſequenti die, quæ majoris afflictionis dies eſſe debuerat. Sed dum in uſum duceretur remedium, res omnes horridam, quam præſetulerant, faciem adeo inſigniter mutavere, ut intra triduum, ea ſcilicet ipſa die, qua id futurum præd xer..m, Febris abierit, critica ſimul erumpente urinæ copia. Repetitum eſt nihilominus, poſt biduum vacationis omnimodæ, idem Febrifugum ad præcautionem, ſeu (ſi dicere liceat ſine Cl. Auctoris ſtomacho) ad *prophylaxim*, quandoquidem omnis jam Febris evanuerat; primo quidem ad drachmas duas, die tertia Julii; poſtmodum ad drachmam tantum, duobus ſubſequentibus diebus: tandemque, interjecto octo dierum ſpatio, rurſus oblatum eſt Remedium ad drachmas duas die 15. ejuſdem menſis, deinde ad Semidrachmam per quatuor dies ſucceſſivos. Atque ita conſumptis trium hebdomadarum curriculo unciis duabus Chinæ Chinæ, Æger, tum ſtatim ab omni Febre liberatus eſt, tum paulatim ab omni relapſu præſervatus.

Cuncta hæc teſtari poſſunt Viri Docti, & ingenui Finalenſes Medici, D. nempe Morandus curans, & D. Manfredus, qui pro ſua humanitate me ibidem inviſit officii cauſa, ipſumque Ægrotantem graviſſime habentem, ſocio ſibi adjuncto D. Ignatio de Groſ.

Groffis, Viro nedum literato, & pluribus nominibus fpectabili: fed & Medicinæ Theoricæ, ac Practicæ haud parum gnaro. An Scriptis Cl. Ramazzini circa hiftoriam Comitis Torricini calculum facile fint addituri unanimes Guaftallenfes Medicini, ut mea circa hunc Cafum afferta prompte roboraturi funt, fi res exigat, Finalenfes; non longa, ut reor, dies oftendet.

(*b*) (*Sive ob remedii &c.*) Hic pedetentim quæfo. Duplex hæc fovea, *Sive ob remedii improprium ufum, five ob ejufdem occultam malitiam*, eo non eft, ut uno faltu queat tam facile tranfigi: diftant enim non parum hæc duo ab invicem. Oportet ergo omnino diftinguere inter *malum ufum, & malam occulte naturam*. Primum, quod ex præfcribentis imperitia procedit, conceditur obeffe poffe; debitis tamen additis limitationibus, ut pluries effatus fum. Secundum gratis omnino, etfi dubitative, hic prolatum, minime admittitur: nec nifi cum aliquo propriæ exiftimationis, ac ingenuitatis detrimento, poteft quifquam viriliter afferere, quod clam, & occulte noceat id, quod evidenter, etiam quandoque cum minus appofite ufurpatur, prodeft. Innocentiam intrinfecam Chinæ Chinæ fatis me probaffe puto toto ferme Libro primo Therapeutices meæ. Sed & poft eam editam fancte teftari poffum, me in nonnullis cafibus plane incurabilibus Morborum quorumdam, non febrilium quidem, fed periodo nihilominus aliqua recurrentium, aut recrudefcentium, præfertim de genere convulfivo) experiundi caufa quod a pluribus Claffìcis Auctoribus fuadetur (etfi mihi minus credulo minus pariter probaretur) præfcripfiffe Corticem Peruvianum ad plures dies quotidie, modo ad drachmas duas, modo ad fefquidrachmam, modo ad drachmam, aut femidrachmam; ita ut tractu temporis modici, puta duarum hebdomadarum, confumptæ fuerint unciæ duæ, aut tres ejufdem Corticis; nihilque incommodi, aut damni Ægrotantes hujufmodi fuiffe paffos, etfi fuerint imbecilles, confumpti, & ad marafmum ufque perducti: imo potius eorum nonnullos, non omnes, infignem, & immediatam opem reportaffe præter ipfam expectationem meam. Et quamvis, fateor, haud diutinum fuerit levamen iftiufmodi, cæteroqui confpicuum; deinceps tamen longe levior, & tolerabilior evafit confueta morbi recrudefcentia: eaque ipfa, cum recurreret, novo femper ufu Corticis mitefcebat.

Quid fimile pluries contigit *D. Comitiffæ Barbaræ de Stoffis*, cujus infrequentem æque ac diuturnam ægritudinem hic per tranfennam innuere, haud inopportunum crediderim. Laboravit hæc ad duos annos, nec dum tamen laborare defiit peculiari quodam convulfivo Afthmate, cujus paroxyfmus ftatis horis *quotidie* a prandio recurrebat, per octo circiter horas ferociter perfeverans, cum ferina, ficcaque tuffi, interceptione loquelæ omnimoda, contractis digitis, convulfis oculis, tenuique, brevi, ac intercifo ducto, erecta licet perpetuo cervice, difficulter fpiritu. In vigore paroxyfmi attonita, & ferme immobilis evadebat, poft ejufdem paroxyfmi folutionem qualemcumque actorum circa eam immemor, quippe omni fere fenfu tunc deftituta. Macilenta proinde reddita erat infigniter (præter morem obefi cæteroqui plurimum habitus fui) quo ad partes omnes fupra abdomen, cum articulorum dolore, ac duritie, imo & offium pectoris nonnullorum diftorfione inæquali; tumida æque infigniter, ut affolent leucophlegmatia affecti, quo ad inferiores. A folo ferme ufu Corticis admodum liberali, cum amplius par non effet ferendis paroxyfmis, in ipfo mortis agone illam conftituere fæpe vifis, auxilium præfentaneum incantamenti ad inftar, ut Galenus loqui confueverat, retulit ea non femel. Redibat tamen, fed admodum mitior, poft modicum temporis morbus, irrita remedii repetitione, a cujus ufu propterea, ceffante fenfim infimul occafione, congruo parto aliis quoque remediis loco, jamdudum ceffavit; eo ufura tantum in majoribus, fi forte redirent, anguftiis. Nunc temporis, in ftatu licet valetudinario verfetur jugiter, atque nonnihil ægrius fit illi ad vefperas quo ad tuffim, & quo ad fpirandi modum, nec nifi elata cervice queat decumbere in lecto, & quidem ad aliquot tantum horas; illam tamen, quantumvis adhuc excarnem, fed in artubus pariter inferioribus talem, nec amplius tumidam, revixiffe dicunt quotquot laborantem videre: quod & ipfa late fatetur teftaturque cunctis domi, & non raro extra, matutino tamen tempore, ac fefto quoque die, illam invifentibus. Sic citra omnem noxam, imo non citra levamen evidens in circumftantiis adeo difficilibus liberaliter ufurpatus eft Cortex: ut fi eam exuberantem hujufce remedii confumptionem, quam in nonnullis Europæ provinciis fieri notum eft abfque eo quod ulla, quod fciamus, reclamet infignis, quæque famam excitet adverfam, experientia.

Et ne longe ab hac Urbe recedam, recens aliud hic proftat exemplum in Sene jam ferme nonagenario, *D. Sebaftiano de Gherardis*, qui ante biennium Quartana Febre correptus epoto Peruviano Cortice, brevi, & facile fanatus eft. Admiratus ille hujufmodi Pharmacothecon, fponte fua deinceps, & abfque Medici præfcripto, identidem cœpit idem remedium affumere: quo in hanc ufque diem (parum abeft, quin affidue) ufus, & in pofterum conftanter, ut afferit, femper ufurus, firmiorem

fibi fuadet fe comparasse, & posthac comparaturum valetudinem. Tantum abest, ut noxam ullam ex *occulta*, quam metuit Vir Clarifs. illius *malitia* persentiat. Noxa igitur omnis, quæ huic Febrifugo possit attribui, sola erit Febrium *immatura* suppressio; quas si ideo nunquam supprimendas velit, nisi cum periculum, ne anceps quidem, sed certum, & inevitabile imminet, parum refert: neque enim quicquam plus a Medico exegerim ex debito officii sui, etsi quid amplius consulam ex abundanti cautela.

Hujusmodi ergo est, quam hucusque sum persecutus, & quæ toties objicitur Peruviani Corticis *malitia occulta*, & *perniciales noxa*. Sed abigatur tandem musca hæc importuna,

Quæ quamvis de pelle Viri sit sæpe repulsa:
Assultat morsura tamen, ——

ut cecinit Homerus; turpisque demum hæc, & malitiam habens minime occultam (loquor de malitia physica, nempe de falsitate, non de morali) diluatur objectio, paritate ineluctabili adducta, sitque judicium apud ipsos Peruviani Corticis Obtrectatores. Eja, sit hoc Febrifugum, vel possit esse *noxium*, tum ob *improprium usum*, tum ob *occultam* simul *malitiam*, credaturque illi inesse hæc ipsa malitia, & hæc noxa, quæ nobis occulta est, cum vere nulla sit, solisque forsan appareat Adversantibus. Quid inde? Illam certe non semper exerit; mille enim saltem homines in una hac Urbe, quæ Criticæ hujus Dissertationis subjectum est, & ubi a duodecim annis præsertim, Deo dante, perfectissima, & inculpata viget universalis salubritas; mille inquam ad minus homines in una hac Urbe videre est, ex variis Febribus periodicis, a variis itidem Medicis una China China curatos, modo a duobus, modo a septem, modo a quindecim, modo a viginti retro annis; & quidem diversi inter se se temperamenti, ætatis, & sexus, omnes vero etiamnum penitus incolumes: pluresque etiam illorum ab ea curatione nullo amplius morbo tentatos: argumento satis firmo, & cuicumque socium interroganti facile obvio, quod remedium istud sæpe sæpius *occultam*, quam dicitur habere, *malitiam*, non exerit; imo quod illam (datis etiam vanis probationibus ex adverso allatis) exerit rarissime, si a septem lustris in hanc usque diem Clarifs. Ramazzinus, omnia callens hujusce Civitatis in hac materia, vix sex, aut septem fallacissimos Casus, minus, ut autumat, felices, novit colligere, aut expiscari; sed ea sorte, qua quis Anguillas prehensas sibi a manibus præ lubricitate elabi mox videt. Ergo, infero (etsi paritas hæc sit prorsus injuria Chinæ Chinæ longe magis insonti) infero inquam: ergo ad summum noxia est China China, & ob *improprium usum*, & ob *occultam malitiam*, solummodo ut noxia sunt, & propter *improprium usum*, & propter *malitiam occultam*, seu mavis *patentem*, inter Chirurgica quidem Remedia, *Venæ sectio*, inter Pharmaceutica vero *Purgatio*; imo & præter hæc, *Narcotica* omnia, *Diaphoretica* vere talia &c. ut & inter extrinsecus apposita, *Vessicantia*, *Caustica* &c. Ecquis enim tam perfricatæ frontis erit usquam professor Medicus, qui hæc audeat inficiari, & Chinam Chinam hisce remediis magis suspectam, aut periculosam asserere?

Si liceret subducere calculum Ægrotantium omnium, quibus obfuit Venæ sectio, & Purgatio, remedia adeo decantata, sed in Morbis quibusdam, præsertim Acutis, adeo controversa, puta in Variolis, in Febribus Peticularibus, & tot aliis, ubi agitur immediate de Corio humano; præponderaretne, quæso, ratione inita, illorum clades, quos Chirurgi Phlebotomon, vel Crater Pharmacopolæ, vel etiam obductus auro soporifer Bolus de medio sustulere; an eorum, quos China China inique dicitur interemisse? Certe pauci occumbunt, quibus ægrotantibus præscripta non fuerit Venæ sectio, aut Purgatio, quamvis sæpissime non ob id vere obierint; nonnumquam tamen ob idipsum quoque. Paucos vero ex iis interire observamus, quibus China China exhibetur; nec unquam profecto ob eam assumptam. Patet hoc satis ex Therapeutice mea, in qua candide eorum historias exposui, qui toto Vitæ meæ decursu in difficillimis jam, gravissimisque circumstantiis positi, eoque remedio, frustra illud me præscribente, tractati obiere, cum contra mille subtraxerim feliciter eodem sanatos in circumstantiis facilibus: patetque adhuc magis ex Dissertatione ipsius Clar. Ramazzini, tot propitiis casibus a me allatis nil in ea valentis reponere; res enim ipsa loquitur: tam paucos vero, quodque magis refert, tam vanos adversi exitus opponentis. Cur ergo uni Cortici imputabitur mors paucorum gravissime certe jam habentium; non ita vero Phlebotomiæ, Purgationi, aut Narcosi mors innumerorum sæpe non tam graviter affectorum? Sed infaustos eventus, quos peperit *Phlebotomia*, aut *Purgatio*, propter assuetudinem *sine rumore terra obtegit*.

Anne vero, ob fortuitos hujusmodi funestos casus, contra Cathartica, Venæ sectionem, Opium &c. Invectivæ acerbiores erunt ejaculandæ, quam contra Pisonem, Verrem, aut Catilinam vibrarit Cicero? Et tamen non longe absimiles in hac Dissertatione vibrantur contra Corticem Peruvianum; qui nihilominus (etiamsi tractu temporis illum nocere posse pertinaciter quispiam contendat) prodest certe statim ac usurpatur:

tur: cum ex adverso Phlebotomia, & Purgatio, quæ ex Clariss. Auctore *humani corporis machinam infirmant potius quam confirmant*, statim certo debilitent; sitque in ancipiti semper, an in posterum sint profuturæ. Quocumque ergo modo noxia dicatur, aut suspecta China China; cum tamen semper minus noxia, & suspecta illa sit, aut saltem non magis, quam Purgatio, & Venæ sectio; sitque ea sæpius, atque etiam magis, quam Purgatio, & Venæ sectio proficua (Febres enim quamplurimas perniciosas sæpissime sanat, quas minime novit sanare Catharsis, aut phlebotomia) eadem saltem fiducia, imo longe majore, debet illa in usum posse revocari, ac revocantur quotidie, secundum rationem quidem, atque utplurimum citra dissidium, celeberrima illa duo, & alia quævis methodica Artis præsidia.

(*c*) (*Villisio*, *Ettmullero &c.*) Quam decenter, quam candide virtutem febrifugam, utilitatemque Peruviani Corticis a septem jam lustris fassus sit Ettmullerus pluribus in locis (pro ratione saltem eorum temporum, & proprii usus non adhuc plane completi) vidimus nuper §. 35. Cunctatio illius alicubi nonnulla; tum ob suspicionem *intempestivæ* oblationis, ac præcise eo quia minus tuto offeratur remedium *invadente*, quam *recedente* Accessione; tum ob metum recursus Febrium, ignorata posteriorum temporum methodo tunc vere frequentioris: condonanda penitus Ætati, Tempori, Regioni, & Consuetudini haud satis liberaliter introductæ.

Quam vero favorabiliter de eodem Cortice Villisius scripserit, etsi ante annos abhinc quadraginta desierit vivere, non est cur per extensum referam, cum non paucos illius textus, ab Erasmo Bartholino, & Theophilo Boneto §. 43. lit. f. in laudem ejusdem Corticis citatos, nuper viderimus. Revera nullus forsan Scriptor primis illis temporibus æquius sensit de hujusmodi Febrifugo, quam Thomas Villis, unicum tantummodo Febrium reditum, quem nondum inhibere quis norat, hic illic obtrudens. Interim tamen apertis notis testatur Lib. 6. de Febribus, illud esse *unicum adhuc repertum Febris Quartanæ alexiterion*; *quod nimirum ipsius, aliarumque Intermittentium paroxysmos, saltem pro tempore, inhibet &c. quod fere in omnibus paroxysmos tollit &c. ita ut vix unus e centum hoc remedium incassum tentarit &c. quod non tantum in Febre Quartana, verum in aliis Intermittentium Speciebus, quibuscumque nimirum apyrexia quædam intercedit, cum fructu adhibetur &c. quod in quibusdam valde imbecillis, & lecto affixis sine prævia pharmacia solitarie sumptum effectus laudabiles procuravit &c. quo denique usi non pauci Quartana laborantes, alacres, & vividi ad negotia quævis expediti degebant, cum secus enerves, & pallidi in languorem, & vitiosum corporis habitum redigerentur*: in quem vitiosum corporis habitum hodie redigi eos autumat noster Auctor, qui hoc Febrifugo in iisdem Quartanis utuntur. Quod si ergo, ut ajebam paulo ante, tum Villisius, tum Ettmullerus de Febrium recursu perpetuo suspicantes, hujusmodi nihilominus curationem, tunc temporis veluti *palliativam* ab ipsis creditam, non modo non respuebant, sed admittebant libenter, & laudibus prosequebantur, ubi tantum *morbi diuturnitas*, *fractæ vires*, *appetitus dejectus*, & id genus alia idipsum suaderent; quanto libentius hodie, si essent in vivis, ipsius Febrifugi usum feliciorem admitterent ad Febres, tum *Intermittentes*, tum *Subcontinuas*, vel *Malignantes*, vel jam *Malignas*, & *perniciales*, nullaque alia tandem arte, aliove remedio sanabiles?

§. XLVIII.

(*a*) SEd ex his, quæ hactenus de Peruviano Cortice diximus, nolim quis inferat, velle me ex albo Medicaminum Chinam expungere; absit hoc, habeat suos usus remedium istud, beneficium quod afferre potest, ab illo excipiamus, & malo, quod interdum ex illo consequitur, bene uti discamus; periti Nautæ ventis etiam adversis aliquando portum fortiter occupare norunt. Illius usus sit qualis est Opii, quod magnum est dolorum sedativum: in doloribus nephriticis, colicis, podagricis, aliisque similibus singulare beneficium ab Opiatis habemus, non quod morbi causam tollant, sed quia gravia symptomata compescant, vigilias scilicet contumaces, & spirituum dissipationem, interim reparatis per somnum viribus, morbi causa auferenda propriis remediis. At quia scimus, quod ubi vis Opii expiravit, redituros

turos priſtinos dolores, an rurſus altera die repetenda opiata ad prophylaxim? Nemo prudens Medicus id aget, ſed ægro petenti, & inſtanti denuo idem remedium offerri, reluctabitur, ne morbi cauſam figat, & contumaciorem reddat, Opiata enim ea cautione ſunt exhibenda, ut e ſomno excitare poſſimus, quem obdormire volumus. Mehercle ſi papaveris virtus nobis ignota eſſet, aut Plantam hujuſmodi Europa non aleret, ac ex Indiis ad nos deferretur ſuccus concretus, cujus grana tria vel quatuor paucarum horarum ſpacio dolores quoſcumque graviſſimos ſedarent, ut poſt aliquem ſomnum ad analgyſiam devenirent, majori certe admirationi eſſet talis planta, ex qua haberetur tantarum virium ſuccus, quam Cortex Chinæ Chinæ, quæ exhibita præſentem febrem non tollit, ſed eam quæ altera die erat reditura. Sicuti ergo compoſita ex Opio a prudenti Medico non exhibentur in vehementia dolorum, niſi ad obtinendum aliquod intervallum pro virium reparatione, ita ut diximus, ad eumdem finem obtinendum admittendus, & laudandus Chinæ Chinæ uſus in febribus præſertim intervallatis. (b) *Aſt quotidie*, ac plures in die larga doſi, ut iſtic fieri ſolet, in febribus, quæ maligni aliquid præferant, amaris potionibus Chinæ Chinæ in vino infuſæ, miſerum ægrum conficere, (c) *id eſt quod periculoſum*, & omnino empiricum exiſtimo.

(a) (*Sed ex his &c.*) POſt præmiſſam Rhethoricam Præfatiunculam, concludit tandem medice Clar. Auctor, omnem uſum Chinæ Chinæ, cujus doſim taxavit jam §. 8. ad drach. unam, vel duas, ad unicam quoque oblationem reſtringi debere: neque repetendum eſſe ad prophylaxim remedium; quemadmodum ſedatis per Opium doloribus, *altera die rurſus repetenda non ſunt ad prophylaxim Opiata*. Hac occaſione virtutem ejuſdem Opii admirabiliorem, & præſtantiorem prædicat, ac ſit Chinæ Chinæ virtus; cum tamen §. 4. virtutem Opii tantummodo *ephemeram* dixerit; *beneficium vero Chinæ Chinæ non tam paucis diebus claudi*. Inſuper haud ignotam hic nobis ſupponit virtutem Opii, quippe *Europæi* Papaveris ſobolem; ignotam vero virtutem Chinæ Chinæ, quippe Plantæ *Americanæ*; cum tamen æque ignotus, aut controverſus ſit modus, quo agit Opium, ac modus, quo agit China China; & æque notum ſit, Chinæ Chinæ virtutem eſſe Febrifugam, ac eſſe narcoticam Opii virtutem. Hæc quidem leviora ſunt; ſed ſibi de more contraria. Contrarium nihilominus huic aſſertioni de non repetendo ad prophylaxim Febrifugo magis eſt, quod Orat. 3. Jatrici Argum. docuit idem Cl. Auctor, ut in Collatione Textuum lit. K. L. M. ubi nempe longe meliorem factam eſſe ait *Febrium doctrinam, illaſque curandi methodum, poſtquam hujus Febrifugi uſus innotuit: nec ſemel tantum, ut olim, ſed plures ad dies illud exhiberi cœptum, donec febrile miaſma ſit penitus exantlatum*. Sed tunc cum ita ſcripſit, annùm licet agens 75. & *Dogmata hæc Theorica, & Practica ſtudioſæ ſuggerens Juventuti*, in juvenili tamen adhuc ætate forſan & ſemetipſum conſtitutum dicet; quo tempore *Chinam Chinam*, ut alibi vidimus, *habebat in magno pretio, & in eam affectu ſuo nimis effuſe ferebatur*. Miſſa ergo faciamus, & ut fructus immaturos præfervidæ juventutis ſeponamus quæcumque favens Peruviano Febrifugo ſcripſit ille ad annum uſque 79. ætatis ſuæ; ſitque nobis hæc ultima Diſſertatio Prototypus unicus opinionis acceptabilioris Viri Cl. in hac materia.

Inquit itaque ille in hoc Paragrapho, *laudandum, & admittendum eſſe Chinæ Chinæ uſum in Febribus præſertim intervallatis, dummodo ea Opii more ſemel oblata non repetatur ad prophylaxim; ſed tantum ad obtinendum aliquod intervallum pro virium reparatione, unica vice uſurpetur*. Sed neque hoc ſufficit: alia namque ad rectum illius uſum requiritur neceſſaria conditio ex paragrapho 27. depromenda; ut ſcilicet Medicus, priuſquam *doloſum* iſtud Febrifugum præſcribat ad intervallum illud temporis obtinendum, *certitudinem* habeat, vel eam ſibi comparet, de novo poſt aliquot dies Febris reditu, alias graviſſime erraret. *Hic nimirum Medicorum eſt error* (ſcripſit ille antedicto §. 27.) *ut ſi Chinam Chinam in hunc ſolum finem præſcribant* (in hunc autem ſolum finem licere Chinam Chinam præſcribere con-

ten-

tendit ille in tota Dissertatione ; ut vidimus, & paulo infra videbimus) *ut paucos a paroxysmis dies liberos obtineant, interdum eludantur, Febre amplius non redeunte, sed* (en damnum gravissimum) *tacite corpus depascente*. Id sibi quondam in Nobili Virgine, quæ nonnisi ægre, ac serio a diutino morbo convaluit, contigisse refert §. 26. subdens statim citato §. 27. hæc verba -- *Non absimiles casus alias mihi contigere, ut me pœnituerit hoc remedio usum fuisse*.

Crediderim autem hæc, & similia illi contigisse eo tantum tempore, quo *nimis effuse ferebatur affectu suo in Peruvianum Corticem*: exinde tamen ita profecisse, ut *in saniori ætate* didicerit modum præscribendi remedium istud cum *certitudine* reditus Febris: secus, deficiente hujusmodi *certitudine*, caro nimis quis emere aggrederetur breves aliquot dierum inducias, si subesset periculum, ne *corpus tacite depastum iret, Febre amplius non redeunte*. Quod autem ita exinde profecerit Clariss. Auctor, ut nonnisi cum *certitudine* reditus Febris Chinam Chinam *in saniori ætate* præscripserit, palam faciunt hæc illius verba, ex §. 8. huc iterum revocata -- *In provectiori ergo ætate experientia edoctus, & observatis noxis a China China prognatis, cautius in illius usu processi, & mediocri solum dosi præscripsi ad drachmam unam, vel duas in Febribus intermittentibus, quando nimis protractæ ægros fatigarent; in hunc præcipuum finem, ut aliquot dierum induciis impetratis æger recrearetur, & vires resumeret, non sine spe, imo cum certitudine* (hic enim est cardo rei) *Febrem redituram &c. Hæc mea est Methodus, qua in ætate saniori sum usus*. Et ex hac Methodo, atque ex hoc dogmate colligo ego, cæteros Medicos, qui de futuro rursus Febris reditu *certitudinem* non habeant (cujusmodi sunt quotquot in hoc Orbe sunt) etiamsi semel tantum, & dosi unius, vel duarum drachmarum præscribant Peruvianum Corticem, adhuc eo remedio uti non posse sine trepidatione, & suspicione, ne *corpora Ægrotantium tacite depascat Febris latens, nec in apertam flammam forsan amplius erumptura*.

Atque ut in epilogum hac occasione contrahatur universa Clariss. viri Sententia, etsi scripserit ille §. 4. & in præsenti confirmarit, se nec contemptui habere, nec parvi facere Peruvianum Corticem, utpote qui non vulgaria, commoda præstat in Medicina; attamen sensim usum illius ad eas redigit angustias, ut tandem ferme penitus feriantem velit. Etenim, ut ordine recenseam, illum neque proficuum censet in *Pueris*, neque in *Adolescentibus* (en pars Virorum non infima) neque in *Mulieribus* (quæ medietatem saltem constituunt humani generis) præsertim vero *Monialibus*, nec in *Puellis*, quæ apud ipsas educantur, nec in *Nobilibus*, aut *Potentibus Viris*, multoque minus in *Principibus*. Item nec in *Temperamentis Melancholicis*, nec in *Pituitosis*, nec in *Hominibus corpulentis*, *aut habitu præpingui præditis*, nec in *Regionibus humidis, aut aere crasso refertis*, sicut nec *Hyberno tempore*, aut alia quavis *Humida*, *Australi*, *ac Pluviosa Constitutione*. His demum omnibus exclusis, *unam tantum*, vel *duas* ad summum illius *drachmas* concedit alicubi; non quidem innoxie, sed *minori damno* usurpandas: at *semel* dumtaxat; cavendo a *repetitione* remedii; easque tandem, ut modo annotavimus, salva conditione *certitudinis* de novo Febris reditu; secus nonnisi cum *damno*, vel saltem nonnisi cum *periculo* exhiberentur. Adeoque (si velimus citra fucum sincere loqui) æque pro Febrium curatione, ac pro earumdem præcautione locum habere poterit, imo & debebit, gravissimum effatum Viri Clariss. Paragrapho finali ab eodem prolatum; videlicet -- *Consilium tandem magis sanum esse, remedium istud natura sua dolosum prorsus omittere*. Hæc est germana Conclusio totius Operis, ut ex supradictis patet; quantumvis *Ex albo Medicaminum se minime expungere velle Peruvianum Corticem*, hoc ipso Paragrapho profiteatur verbo tenus idem Clariss. Auctor.

Quod si revera aberat ab illius animo inauspicatum istud propositum, quemadmodum tam in præsenti, quam in quarto Paragrapho abunde testatus est; imo si *Beneficium, quod China China potest afferre, ab eadem libenter est excepturus, & malo, quod interdum ex illa* (sic ait ipse) *consequitur, bene uti discere etiamnum satagit*, ut in hoc contextu: cur postea beneficium istud, coarctato supra modum usu remedii ad nihilum redigit, & quæ largiore usu parta sunt experimenta felicia, tamquam male, aut temere parta contemnit? Notum est, Artem Medicam consuevisse ex rebus, quæ nullius suapte natura sunt usus; imo & ex deleteriis ipsis Venenis, industri præparationum, & correctionum magisterio salubria identidem medicamenta, quæ Dracones subinde mitigatos vocant, conficere, potius quam illa, etsi vel inutilia, vel absolute nocentia, plane rejicere. Si ergo Viro Clariss. cordi erat *publica solum utilitas*, ut sequenti Paragrapho late asserit, cur quæso medicamentum istud, magna saltem (quod negari nequit) ex parte saluberrimum, ea demum parte, qua noxium reputat, non est conatus ita præparare, atque corrigere, ut cein sine metu, & suspicione posset ad notos saltem, si non etiam meliores usus adhiberi? Atque ut ad specialia descendam; censebatne Vir Clariss. Cortici huic *certe Febrifugo* inesse ulterius vim

quamdam *figentem*, qua Obstructiones, & Cachexias tractu temporis posset inducere? Cur igitur hanc vim sibi notam præparatione aliqua delere non studuit, intacta Febrifuga, sibi, ut fatetur, ignota, adeoque secundum illius hypothesim a figente diversa? Si vero modum eam vim delendi non norat, cur saltem non docuit illam infringere per remedia, volatilitatem aliquam substantiæ Corticis impertiri apta, vel per aperientia peculiaria commista, vel per hujusce generis alia?

Mehercule si isthæc addere, aut commiscere fortassis erubuit, vel hujusmodi correctionem tentare, ne Remedium suapte natura egregium temerare videretur, memor eorum, quæ protulerat in Orat. Jatr. argum. ut in Collatione lit. E. F. G. nempe .. *Solum Peruvianum Corticem, nobis a divina beneficentia munus concessum, sine alterius rei mixtura, in qualibet Regione, quocumque anni tempore, ætate, sexu, temperamento Febres saltem recurrentes, atque intervallatas fugare, & exterminare, quamquam non defuerint, qui Hieron. hoc picron ex Arbore Vitæ decerptum temerare pertentarit Opio, aliisque rebus adjectis, ut solitis mangoniis vulgo imponerent* .. si inquam ob hæc tam clara effata sua fortassis erubuit, Chinæ Chinæ correctionem per hujuscemodi additamenta tentare, facile semetipsum excusare poterat titulo junioris ætatis; nonnisi enim, ut & nuper innui, 25. annum agebat, cum isthæc conscripsit. *In provectiori* ergo *& saniori* ultima *ætate* longe aliter sentiens, libere quoque poterat addere, & Orbi pandere quicquid *malitiam* remedii serius detectam valeret infringere. In hoc feracissimo Campo suam longe melius, & in majorem proximi utilitatem poterat Minervam exercere; innocuisque experimentis sedulo institutis, docere nos usum Corticis saniorem adhuc, atque certiorem, aut, si ita libeat, etiam tutiorem, potius quam hucusque repertum, tamque utiliter exercitum, inviso Abusus nomine falso traducere. Satius namque fuisset, Remedium simpliciter bonum, etsi quadantenus, ut modo autumat, imperfectum perficere, quam ex toto proscribere; imo & proscribere, quia nimis efficax, & bonum, nempe quia sæpe non ad *tempus tantum*, sed *perpetuo* valet Febrim depellere. Felicia venena Correctorem nacta. Infelix Remedium ultra venena exulare jussum. Sed magis infelix hominum conditio, quos media China China morti eripere nefas est in morbis exitialibus, ob metum superstitis obstructionis; cum tamen, eodem metu minime obstante, liceat passim eodem remedio ex præscripto ipsius Cl. Auctoris, aliquot tantum dierum inducias impetrare in morbis benignioribus.

(*b*) (*Aft quotidie &c.*) Omne igitur crimen, *admisso*; *& laudato* per Cl. Auctorem *Chinæ Chinæ usu pro virium reparatione*, omne inquam crimen, si quod est, consistit *in larga dosi ejusdem Chinæ Chinæ, quotidie ac pluries in die in Febribus, quæ maligni aliquid præferant, exhibitæ*: quasi ad libras consuescat illa præscribi (quod tamen liceret, ubi nulla alia prostaret salutis via) & quasi inter libras illius, & inter drachmas ad summum duas, quas semel tantum concedit Vir Clar. non detur medium. Alibi, nempe §. 30. & 33. magis determinate locutus ille, improbat *potionem Chinæ Chinæ ad uncias integras in Vino infusæ pluries in die exhibitam*; quo nomine magis in Methodum Talbotii, vere Corticis uncias in copiosa Vini quantitate acervatim, cumulatimque infundentis animadverteret, quam in meam, vel in Mortoni, aut Sydenhamii Methodum, qui eam tantummodo, qua tunc uti opus est, Febrifugi dosim qualibet vice præscribimus. sed quemcumque petat sugillatio isthæc, vanus est ictus; ea siquidem, quæ subest æquivocatio, *apud mulieres tantum, & imperitam plebeculam locum habere potest: non apud eos, qui sapiunt*. Aliud est infundere in Vino, aliove liquore unciam integram, vel etiam uncias integras (si ita velit) Chinæ Chinæ, & pluries in die portionem debitam, ac modicam illius exhibere: aliud est, uncias easdem integras pluries in die; seu qualibet dosi propinare. Providus Pater Familias plures Vini Congios infundit in Dolio; illud tamen Familiæ distribuit solum ad Lagenas, & Cotylas, ebrietatem cavens.

Hujusmodi tamen Methodum, qua nimirum una, vel duæ Peruviani pulveris unciæ, in phiala vino plena infusæ, partitis haustibus exhibentur, quæque in vulgaribus Casibus, & quandoque etiam in arduis, sed nonnihil lentioribus, haud inutiliter solet administrari, neque mihi, ut verum fatear, universaliter loquendo plane probatur, præsertim in Casibus præcipitis exitii: non quidem ob inanes hasce Viri Cl. declamationes, molem universam hyperbolice commensas; sed ob rationes, quas olim innui in Therapeut. mea; tum Lib. 1. cap. 7. tum Lib. 3. cap. 3. præsertim a pag. 146. ad pag. usque 148. Id enim est sæpe *ad Sacram Chinæ Chinæ anchoram vere nonnihil tumultuarie confugere*, quod plurimi perpetuo hic illic factitant exemplo Talbotii, & aliorum, quodque solis nihilominus Empiricis, aliisve parum expertis vix condonandum, dosi per vices quodammodo fortuita utentibus. Hinc namque identidem fit, ut tunc cum res magis urget, haud satis valida sit; nimis vero, cum minus res postulat, dosis remedii.

Hæc ipsa dosis magis adhuc incerta redditur, & fortuita ex Mulierculaium utplurimum assidentium socordia, liquorem scilicet modo magis, modo minus turbidum (quicquid clamet Medicus) offerentium; adeoque remedii particulis modo magis, modo minus imprægnatum. Ex qua, sola inæqualitate, inverso nonnunquam ordine instituta, cum labitur occasio præceps, periclitatur non raro, nonnunquam & perditur, quæ cæteroqui servari poterat, hominis vita; tumque incassum solummodo dicitur oblatum remedium, cum potius dici deberet oblatum & perperam. Medicus ergo Navis hujusce Palinurus, præscribat quoties, & prout opus est, dosim certam, certis quoque temporibus exhibendam, ea adhibita partitione inæquali, & industri, quæ morbi, & temporis exigentiæ respondeat, ut fuse Tyrones docui in Therapeut. mea eodem cap. 3. imo & 4. Libri 3.

Ad me igitur, Methodumque meam quod attinet, repeto quod centies dixi; nimirum sesquiunciam circiter, vel uncias duas Chinæ Chinæ, spatio trium hebdomadarum epotas, pro curatione simul, & præservatione sufficere; sive sermo sit de *Subcontinuis Malignantibus*, ubi lenior; sive de *Perniciosis Intermittentibus*, ubi validior requiritur Methodus. Licet enim in Tractatu meo, maxime vero in historiis, identidem de *Methodo validissima*, *de dosi liberali &c.* indefinite sermonem habeam; attamen non alia determinate uspiam legitur dosis, nec alia debet, aut potest intelligi, quam supra recensita. Id satis patet vel ipso *Indice* ejusdem Tractatus, ubi sub litera C. hæc prostant. *Curatio præsentanea Febris Perniciosæ non minus exigit regulariter, quam drachmas sex Corticis, nec plus quam unciam unam*, pag. 141. *Integra vero, ac universalis Curatio duabus plus minus unciis perficitur*, pag. 149. Me legat ergo locis ibidem citatis curiosus quilibet, ac insuper etiam pag. 146. ipsiusmet Operis. Totum dosis augmentum penes me, in Casibus tamen solummodo urgentissimis, quando nimirum præ foribus mors est, altera die hominem interemptura, totum inquam augmentum dosis tunc consistit in prima oblatione, a futuro accessu magis remota: illam etenim ex quatuor ut plurimum drachmis Febrifugi conflatam volo; & pluribus etiam, si minor; paucioribus, si major sit ab eodem paroxysmo distantia. Hoc facto curationis fundamento, rem totam per drachmas deinceps, ac mox etiam per semidrachmas absolvo, usquequo duæ circiter unciæ pulveris, trium saltem hebdomadarum decursu, compleantur. Hac una Methodo sanati sunt, & ab Orci faucibus erepti *amaris Chinæ Chinæ potionibus*, minime vero *confecti*, quotquot in historiis retuli.

(*c*) (*Id est quod periculosum &c.*) Res *periculosa* profecto, & valde insalubris est mors. Amara pariter, etsi a Cratere dulci, & ab incruento Medici calamo illa proficiscatur, quocumque tandem modo ab eodem Medico *conficiatur Ægrotus miser*. Sed nec dulce sonat nostratium Medicorum auribus crebrum modulamen illius *Isthic*, quo Mutinæ ita de more fieri intonat Cl. Auctor, summa nobis confidentia crimen alienæ internecionis attribuens. Verum mittamus isthæc, & pacificum nunc Senem in veritatis gremio placide quiescentem sinamus. Hoc unum liceat reponere, *amaris Chinæ Chinæ potionibus non modo non confici Mutinæ miseros Ægrotantes*, seu, quod idem est, non modo Methodum meam revera nec *periculosam* esse, nec mere *empiricam*; sed potius mirum esse, quod ea tam confidenter, vel a Viro Cl. vel ab ejus Nepote abusus Relatore diffametur ut talis, & velut merx plane improba, cum nullam unquam quisquam eorum inde prognatam noxam me curante observarit. Sexies illis videre me contigit illam exercentem. Ter vidit Patruus, ut ex Therapeut. mea pag. 83. histor. 16. pag. 184. hist. 1. & pag. 250. histor. 1. Ter quoque vidit Nepos, ut pag. 181. histor. 11. pag. 192. histor. 9., & pag. 205. histor. 2. Quam felices, & simul quam arduæ fuerint hujusmodi curationes, ipsi norunt. Ne unam quidem præter illas, sive faustam, sive infelicem inspexere; imo unam ambo inspexere, ipsis quidem assidentibus me vero superacceito, ob id solum infaustam, quia ibi Methodus mea nequivit, ut proposueram, administrari, quemadmodum visitur in eadem Therapeut. pag. 259. histor. 2. Quo ergo pacto ut malam redarguunt Methodum, quam quoties viderunt in usum deductam, semper proficuam novere, nunquam vero frustraneam, aut noxiam? Quod si aliarum quoque curationum, quas recensui in Opere meo, & quibus ipsi minime interfuere, exitum omnem investigassent curiosi, nil pariter carpendum reperissent; nec probabiliter repercre, cum non carpserint.

Quos enim in tota Dissertatione sua retulit ex adverso Cl. Auctor Casus parum felices; ii nec sibi constant, nec meis ullo pacto opponuntur; quatenus videlicet nonnulli ex illis Ægrotis a morbo tandem evasere; alii vero vita functi Corticem nullatenus potaverunt; & alii pariter tandem obitum passi (fuere autem duo intra septem lustra) potaverunt methodo tantum vulgari, non mea, de qua agitur, quippe ex Quartanis Intermittentibus laborantes; atque unus quidem ex his, post septennium inculpatæ valetudinis a China China epota, obiit demum ex alio morbo acuto ab origine, mox in Chronicum converso: al-

ter vero ex Chronico pariter, nempe ex Hydrope, ante epotam Chinam Chinam inchoato; præscribente tamen illam Frassono ante annos 37. non me, ut retuli in Therapeut. mea; ubi *unicum* hunc casum antequam Viri Cl. Dissertatio mente illius conciperetur, rigidiuscule examinavi pag. 82 hist. 15.

Septem ergo, ut rem minutius persequar, vel octo sunt Casus, per Virum Clar. a septem lustris ostiatim quæsiti, & nominatim oppositi, dempto casu D. Co: Torricini Guastallæ defuncti, qui me nullatenus tangit, & de quo jam satis §. 47. Duo ex iis Ægrotis, ut nuper ajebam, a morbo convaluere, ipso fatente, nempe Virgo in Monasterio S. Mariæ Magdalenæ Mutinæ educata, de qua in Dissert. sua §. 26. & insignis Jurisconsultus, de quo §. 34. ipso pariter fatente restitutus: quibus si tertium Casum addere velit ille sibi, ut inquit §. 9. visum Patavii in Puellis illis, quarum nomen minime protulit, quibusque etsi Chinam Chinam exhibuerit Mater, febres nihilominus (non continuato, ut reor, Febrifugo) *usque ad Veris principium perduraverunt*; nil officit, quandoquidem & illæ pariter sanitatem demum sunt assecutæ, & eam frustra ab aliis remediis citiorem quæsiverunt. Atque ita jam tres ex adductis a Viro Clar. Ægrotis (*multas puellas unius familiæ* pro uno tantum Casu numerando) sanitatem tandem integram sunt sortiti. Tres alii, qui vere decesserunt e vivis, decessere prorsus jejuni Peruviano Cortice; nempe D. Antonius Guidonius de quo §. 31. & D. Marchio Fortunatus Cortesinus, Dominusque Jo. Altimanus, de quibus §. 32. Duo ergo tantum supersunt, videlicet D. Comes de Marsciano, de quo §. 21. per septennium ab hausto Cortice strenue valens, ac tandem ex aliis evidentibus morbis confectus; & D. Co. Jo: Carolus Morandus, de quo §. 20. qui vere post fugatam Cortice Quartanam, in Hydropem antea incœptum ultro progredi minime desiit: sed ad interitum, quo jam tendebat, pertigit anno, ni fallor, 1678. vel circiter, me hæsitantem semper relinquens, ut candide fassus sum in Therapeut. mea, num hoc casu intra annos nunc quidem 37. *singulari*, minus fausto, fuerit ad leges circumspectioris Praxeos præscriptus idem Cortex, minime adeo profuturus Hydropi a Quartana nequaquam producto, sed ab aliis peculiaribus causis. Hi omnes sunt Ægroti, Viro Cl. nedum referente, sed pene dixerim flente, China China confecti. Atque ne unus quidem ex recensitis, ex iis scilicet, qui vere Chinam Chinam hausere, illam hausit *Methodo mea*: quam tamen unam in fine hujus Paragraphi, quem modo expendimus, tamquam in totius Dissertationis epilogo, manifeste traducere fatagit Clarifs. Auctor; sed *Methodo* tantum *Vulgari*. Ut proinde hisce exemplis quibuscumque, non mihi uni, sed omnibus vel religiosissimis Chinæ Chinæ fautoribus bellum, inane quidem, nil tale putans indixerit. Sic dum *Fullonem adoritur* Vir Cl. *percutit Fabrum*.

Sed quod majorem ultimo tandem loco incutit admirationem illud est, quod omnes hosce Casus vere nihili umquam fecerit, aut usui Corticis quicquam officientes putarit ipse, qui modo tanti facere ostentat, Clarifs. Ramazzinus. Licet enim asseruerit §. 8. hujusce Criticæ Dissertationis, *se in provectiori ætate experientia edoctum, & observatis noxis a China China prognatis, cautius in illius usu processisse*, ac subinde has omnes historias in asserti sui probationem attexuerit; nihilominus hæ ipsæ historiæ, de quarum veritate satis sibi conscius extiterat, minime obstiterunt, quo minus in maximas Chinæ Chinæ laudes fuerit effusus in Orationibus Jatr. argum. pluries citatis; imo nec obstiterunt, quo minus ad ultimos usque annos incolatus sui in hac Urbe; quæ idcirco miratur adhuc novissima illius effata, fuerit usus eodem Febrifugo: & quidem semper fidentius, ac liberalius, quam antea.

Atque ut clarius elucescat hæc veritas, & cuncta ordinatim enucleem, sciat Lector, Virginem in Monasterio S. Magdalenæ educatam ægrotasse, & convaluisse (neque enim obiit) anno 1690. Jurisconsultum insignem, Dominum nempe Nicolaum de Sanctis a Secretis Serenissimi Ducis Mutinæ, ægrotasse pariter, & convaluisse anno 1704. Eodem anno 1704. ex Perniciosis Tertianis Febribus, *China China nequaquam epota*, Fatis cesserunt D. Antonius Guidonius, D. Marchio Cortesius, & D. Jo: Altimanus. Anno 1703. occubuit D. Comes de Marsciano & circa annum 1678. vel 79. D. Comes Morandus. Clarifs. autem Ramazzinus post hos morbos, & post hæc funera gressu nedum pari, sed & firmiore in eadem semper praxi procedens, ut Urbi huic universæ notissimum est, Orationes suas Jatrici argumenti, quas Peruviani Corticis quisque diceret Panegyricas, conjunctim edidit anno 1708. Dissertationem vero *De Contagiosa Boum Epidemia*, anno 1712. immediate ante editionem Tractatus mei; longe vero *post editionem Synopsis* ejusdem Tractatus, in qua Dissertatione sua ferme sibi adoptare visus est argumentum ipsius Therapeutices meæ, sub Prelo tunc existentis. Atque ita quidem, ut ideo putarint nonnulli (temere tamen) Virum Clarifs. in ea Dissertatione, dum meus cuderetur Tractatus edita, indicare voluisse semetipsum ante me conscium Methodi, quam propediem eram

eram promulgaturus; explosa vero a me pag. 187. & sequent. Operis mei omni suspicione, quod illi Methodus hujusmodi innotuisset priusquam mihi, ipsum in oppositam partem animum convertisse; acriter impugnando quod sibi amplius nequibat asciscere. Sed falluntur quotquot de tam perspectæ dignitatis Viro tam sinistre opinantur; Scripsit ille tunc quæ sentiebat de admiranda Corticis virtute, ut veritati subscriberet sibi cognitæ, mihique plauderet illam promulgaturo. Mox illum facti pœnituit; neque tamen mentem mutavit, sed cor.

Mentem igitur suam (ut revertar unde recessi) ingenue patefecit ille in prædicta Dissertatione *De Contagiosa Boum Epidemia* anno 1712. longe scilicet post sinistros Casus nuperrime memoratos; patefecit inquam textu illo insigni alias recensito, videlicet: *Equidem hoc præsidii genus* (loquitur de China China) *in Febribus periodicis miranda præstat, ac præsertim in Tertianis Intermittentibus Malignis; quæ in ipso impetu accessionis ægros interdum necant &c. hoc enim Febrifugum Fermentum illud malignum sive penitus restinguit, sive ita enervat, ut periculum illud tollatur, ne æger in ipso Febris accessu intereat.* Cui textui (ne vel hoc subticeam (haud satis percipio quomodo quadret textus finalis hujusce Paragraphi, nempe, -- *omnino periculosum esse, amaris Chinæ Chinæ potionibus uti in Febribus quæ Maligni aliquid præferant*, quasi benignitas, vel malignitas Fermenti febrilis, contra id quod experimur, reddat Febrem, etsi Intermittentem, Subintrantem, aut Subcontinuam in primo casu curabilem Cortice, insanabilem in secundo: & quasi non liceat in secundo: & quasi non liceat in extremo Vitæ periculo uti China China more Opii, & pro Curatione etiam palliativa perperam credita (qua similitudine, ab Opio nimirum, aliisque Narcoticis desumpta, ipse quoque sum usus in Therapeutic. mea pag. 14. 159 & alibi) cum tamen *ad impetrandas in Febribus minime periculosis aliquot dierum inducias*, ex Viri Cl. effato in hoc ipso Paragrapho, *admittendus sit, & laudandus Chinæ Chinæ usus*; imo cum ex eodem contextu *usus illius esse debeat qualis est Opii*. Sed redeamus in Viam. Alias ergo noxas sibi observatas post annum 1708. imo post 1712. opus erat recensere Viro Cl. non Historias inanes, longe ante edita Corticis encomia sibi notas, quæ tamen encomiis subinde prolatis non obstitere. Rumor itaque omnis tandem definet, partim in Puellas Patavinas, quibus anno 1713. empirice prorsus Chinam Chinam obtulit Mater, & quarum *sanatio* in subsequens Ver dilata fuit, partim in Historiam Co: Torricini eodem anno Guastallæ extincti, Auctori nostro, dum hæc scriberet, communicatam per literas; sed illi latius fuisset, ut reor, hanc quoque Cicadam ala nequaquam corripuisse.

Sunt hæc, a Viro Cl. objecta, septem, vel octo Corticis facinora, quæ deprædicantur infausta. Prodeant ergo in apertum necesse est, non quidem ad ostentationem, nec meæ tantum defensionis habita ratione, sed & publicæ utilitatis, quæ fuere præclara. Verum hæc jam satis prodiere in Therapeutice mea Ægrotantium restitutorum series (non hic est sermo de Ægrotis citra grave periculum febricitantibus, qui forent innumeri, sed de *lethaliter* decumbentibus) facta supputatione omnium hic illic cumulatim descriptorum, seclusis etiam Historiis ab aliis communicatis, numerum implet 74. Horum 64. cujuslibet sexus, temperamenti, ac ætatis, incolumes vivunt adhuc, suntque vivi testes virtutis eximiæ, quam Deus indidit huic remedio. Reliqui ab eo, quo desii scribere, tempore (agitur jam quintus annus, etsi segnior processerit impressio completa totius Operis) obierunt: quatuor quidem jam octogenarii descripti olim, cum convaluerunt ope Corticis, in eodem Opere pag. 78. hist. 6. pag. 79. hist. 9. pag. 80. hist. 10. & pag. 207. hist. 4. sex alii virilis, aut inclinantis ætatis, & ex causis plane evidentibus, sive, ut ajunt, procatarcticis, in varios demum morbos delapsi, descriptique pariter quondam, cum China China fuere servati, pag. 178. hist. 5. pag. 179. hist. 8. pag. 191. histor. 6. pag. 201. hist. 18. pag. 205. hist. 3. & pag. 214. hist. 12. omnes vero, tam primo scilicet, quam secundo loco recensiti, post annos, modo *septem*, modo *octo*, modo *sex*, & ad minimum *duos* ab epoca China China, e vivis sublati, neque illa in postremis, quibus succubuere, ægritudinibus usi.

Unum tamen excipiam, & aliis addam, memoratum olim in citata Therapeutice mea pag. 82. hist. 16. qui *viginti* ab hinc annis præsentaneo Corticis auxilio a periculosa Febre feliciter evaserat; sed nuperrime dum hæc scribere jamdudum desiissem, occubuit, eodem remedio rursus, sed incassum, adhibito. Ne itaque ab ingenuo more meo unquam deflectam, quemadmodum in eo Tractatu lib. 3. cap. 5. & lib. 5. cap. 4. historias omnes defunctorum, quos China China servare nequivit, sum fideliter persecutus; ita modo hunc ejusdem sortis eventum, imminente harum Responsionum evulgatione præter expectationem mihi observatum (quandoquidem.

Multa cadunt inter calicem, supremaque labra)

candide recensere, meum existimo. Idem igitur Vir Nobilis D. Geminianus Levizzanus,

zanus, de quo jam loco citato, paulo ante Æquinoctium Autumnale hujusce anni 1715. duplici Tertiana Subcontinua ruri correptus, in Urbem se transtulit; ubi methodice a me, ut loqui mos est, ab initio tractatus, non modo nil opis ab Arte retulit, sed accessionibus, quæ se mutuo excipiebant, obscurioribus redditis, & ingravescentibus in dies symptomatis, e Subcontinua periodica ad Acutam, & Continentem febrem jam properanter tendebat. Usque tamen motum levem exacerbationis, & remissionis haud plane contemnendæ servabat eadem Febris: ut proinde Peruviani Corticis usum, non plena quidem, sed nec minima fiducia, fore proficuum crediderim. Illum itaque præscripsi parciore tantum dosi, ut morbi, remediique vires sensim explorarem; ad drachmam nempe unam per dies quatuor quolibet mane in Aqua Cardiaca. Me interim alio migrante, ad invisendum scilicet Ægrotum Nobilissimum ruri graviter decumbentem, cum postridie reverterer, actionem aliquam Febrifugi salutarem probabiliter percepturus, non sine admiratione quadam oppositum deprehendi, æqualem videlicet, imo & fortiorem, ut suapte natura ferebat progressus morbi, Febris quoque progressum agnoscens, perinde ac si Chinam Chinam nullatenus Æger potasset; quem idcirco in novissima exacerbatione insigniter soporosa, & gravi Sacris celeriter muniendum putavere Medici, qui vicem meam brevi eo tempore suppleverunt. Admonitus interim ego de levi quidem, sed perceptibili motu, quem Febris adhuc servabat, recolensque memoria, quod mihi narratum fuerat contigisse primis morbi diebus (nisi me fefellere adstantes decepti & ipsi) Febrim scilicet, dum ruri ageret Nobilis Patiens, claros Tertianæ duplicis, Subintrantis licet, paroxysmos præ se tulisse, facile persuasum habui, illam etiamnum de *Subintrantis* potius, etsi gravioris, atque contumacioris, quam de *simpliciter Remittentis* natura participare; adeoque Cortice justa dosi exhibito curationem illius (quam non aliunde licebat sperare, quoniam frustranea visebantur alia, quæ simul ex usu erant Artis præsidia) esse tentandam. Duas itaque Chinæ Chinæ drachmas summo mane in forma boli sumendas statim præscripsi, & totidem mane sequenti: quibus oblatis, non modica facta est morbi remissio, & consuetarum exacerbationum abolitio omnimoda, superstite tantum leviore Febricula vix perceptibili. Hæc tamen cum intra duos, aut tres dies minime solveretur, ut cæteroqui assolet hisce casibus; imo pertinaciter perstaret, comitante illam voce exili, & facillima etiamnum ad somnum, placidum licet, propensione; maximum mihi terrorem incussit: præcipue cum simul de pondere quodam in regione thoracis toto morbi decursu conquestus fuerit Æger, quamvis sine ulla unquam difficili respiratione. Fuit autem ejusmodi, qui me tunc corripuit timor, ut actum esse probabiliter de vita Ægrotantis facile pronunciaverim, latentem aliquam in præcordiis labem suspicatus, quæ decumbentem Virum sensim esset confectura. Intermisso idcirco ad aliquot dies Febrifugo, in hisce circumstantiis inutili a me credito, & continuatis tantummodo reliquis remediis vulgaribus, pari adhuc passu procedebat superstes Febricula, sed cum tolerantia adeo facili, ut jam non parum spei Adstantes omnes conciperent, & Consanguinei; me tamen apertis notis jugiter reluctante.

Ne vero Febrifugo plane posthabito violenter iterum recandesceret Febris, & reviviscerent Exacerbationes, facile illis postliminium præstituro foco superstite: & cum inania ex alia parte experirer quotquot ad omnimodam Febris extinctionem administrabantur remedia, ad ejusdem Corticis usum iterum transitum feci, præscribendo ad drachmas tres in formam Opiatæ, intra tres tamen dies partite absumendæ. Quæcunque fuerit eventus causa, ab eo certe tempore levius se habere cœpit Ægrotus quo ad omnia, & quo ad ipsam quoque Febriculam; quæ tamen nunquam integre obliterabatur. Vox illius cœpit se exerere, & sonora evadere; sputum quoddam crassum, nonnunquam subcruentum, ac identidem ferme semipurulentum facile excerni; somnus de more placidus levamen ferre; urina antea crassa laudabilis fieri; appetitus non modice redire, ac fere dixerim nimis: itaut solidos cibos appeteret Æger, & e lecto surgere sibi permitti constanter efflagitaret. In hac rerum tranquillitate cum tamen nunquam plane recederet obstinata Febricula, jamque instaret vigesima morbi dies, Consanguineis, & Amicis illius, qui inter sanos eum plane referebant, mihique, nedum non fidenti, sed & omnino malum exitum metuenti, parum aberat quin illuderent, aperte dixi, me adduci non posse, ut unquam crederem, Ægrotum ab eo morbo evasurum, etsi illum domi ambulantem cernerem: quandoquidem laticæ hujusmodi Febres me vel prope quadragesimum diem alias decepere. Nihilominus ne forte, ut aliis videbatur, propitia abuterer, Corticem ad semidrachmam in forma boli ad quatuor adhuc dies continuandam præcepi, tredecim sic illius drachmis toto morbi tempore partite consumptis. Quod quidem eo fructu visum est fieri, ut vigesima quinta morbi die Æger mihi cubiculum mane ingredienti nuntiare potuerit, se nocte prægressa a Febre omnino liberum semetipsum dignovisse, & etiamnum talem se mihi perhibere, ac perfecte jam sanum. Immunem vere tunc a Febre & ipse deprehendi

hendi, pronuntiavi, & metum libenter depolui; subdens tamen Uxori solicitæ, me reapse non reputare levamen illud pro ultimo morbi termino, cujus solutionem seriuscule protrahendam etiamnum censebam; attamen deprehensam febris carentiam tanti ponderis esse apud me, ut jam jam Ægrum in tuto positum crederem, neque amplius eum tentari posse, nisi febriculis forsan levioribus, & paulatim facile recessuris. Revera vespere motu nonnihil sensibili novus accessit febrilis insultus; quo statim terrefactus Æger, sed de vita desperare palam fatetur, cibum, quem antea bene appetebat, aversans, me tamen illum redarguente de pusillanimitate intempestiva. Sed heu vana quam sunt hominum judicia: Mane sequenti gravissime habentem invenio, & faucibus quasi stertentem, quem pridie tutum putaram. Præscribo tumultuario plura, sed incassum; nec Cortici locus, aut tempus est; nec ulla mihi amplius fiducia. Post meridiem exacerbatur febris cum sopore, & gravi anhelitu. Animæ idcirco iterum consulit, & postridie mane, vigesima nempe septima morbi die dum levius habere creditur ab Adstantibus, me ideo statim acciri curantibus, sub eorum oculis spe rursus concepta lætantium, sine stertore, sine labore ullo placide expirat.

Recentem hunc eventum, qui minime successit ex voto, tanquam quid infrequens in hac Praxi (*Omnibus namque Malis Punicis inest aliquod granum putre*) excipe prudens Lector; & ex numerosa, quæ superest faustorum serie, & ex perspecta, etiam cum plane tollere morbum nequit, sed tantum mulcere, innocentia remedii, conjice quam sæpe fidendum sit, quam raro cunctandum in usu Peruviani Corticis, ubi præsertim satis patens Febrium indoles, & imminens periculum illius administrationem rationabiliter suadeant. At vero quid hic immoror, librando Casus felices olim relatos, ut eos huic uni, ubi remedium distulit tantum, non prohibuit cladem, vel paucis quibusdam commentitiis, & vanis, a Viro Cl. adductis, longe præponderantes ostendam? Nonne præter sexaginta quatuor in Therapeutice memoratos Ægrotos adhuc superstites, nonne, inquam, septem alios, quasi in defunctorum locum suffectos (neque enim China China semel curati immortales fiunt) & septem famosis Casibus a Cl. Auctore oppositis jure merito præferendos, in harum Responsionum decursu recensui, quippe qui post editam eandem Therapeuticen, decubuere, & felicissimam in periculosissimis circumstantiis sanationem unius Chinæ Chinæ ope fuere sortiti? Ut omnes simul colligam, fuere hi Viri Nobilissimi. D. D. *Dux Limatula* Neapolitanus, *Marchio Borda* Hispanus, *Marchio Gonzaga* Mantuanus: item D. D. *Jo: Baptista de Carandinis*, *Paulus Æmilius de Bignardis*, *Antonius de Zanellis* Mutinenses; & Archipresbyter Massæ Finalensis paulo ante descriptus.

Quod si alios addere lubeat admirabili hoc Febrifugo recens curatos, quorum nulla hactenus facta est mentio; in promptu erunt Viri pariter Nobilissimi, *DD. Marchio Thomas de Obiciis*, & *Comes Fulvius de Rangonis*, ambo ex Tertiana duplici Subcontinua cum symptomatis non parum gravibus, & pejora minitantibus ægrotantes; *Monialis* ferme octogenaria e Cœnobio S. Claræ lecto fere semper affixa, quæ a Tertiana Intermittente convalescens, post nonnullos subinde menses e Subcontinua iterum longe graviore decubit; *D. Lucretia Ferraria* ejusdem pariter ætatis, ex Perniciosa Lethargica ad ferreum mortis soporem properans; *D. Claudius de Donnolinis* ex Subcontinua Tertiana in Algidam conversa ad extremum vitæ plane redactus; *D. Dejanira de Raynaldis Rovighia*, quæ ex Quartana triplici Subintrante in Continuam demum soporosam ruebat gradu præcipiti; *D. Alphonsus Tonanus* ex Quartana itidem, primo simplici, mox duplici, ac demum continua, cum assiduis vomitibus, singultibus, & animi deliquiis gravissime habens; *D. Joannes Amorosi* jam senex, & ex Algida Tertiana Lipyriam æmulante quam maxime, & quam proxime periclitans; *D. Margarita Vaccaria* prope nonagenaria, quæ unoquoque post tertium Febris Tertianæ paroxysmum accessu, in profundissimum soporem cum renovatione Paralysis, quam ante aliquot menses ex Apoplexia contraxerat, & a qua demum evaserat, denuo labebatur, itaut alternis diebus novum veluti levis Apoplexiæ insultum experiri videretur, una cum febrili paroxysmo invadentem; tandemque *D. Lavinia de Speramanis* in domo Camporea moram trahens, cui Tertiana primo simplex, mox duplex in Perniciosam migravit ex Catarrho, ut vocant, suffocativo, in vigore accessionis stertorem plane mortiferum intra bronchia pulmonis excitante; ita ut recurrente bis, aut ter, semperque ferocius, cum paroxysmis febrilibus horrendo hoc symptomate, Ægra brevi pro conclamata habita fuerit a sacris ipsis Ministris, spiritus exitum quam mox expectantibus. Quam quidem Perniciosæ Tertianæ speciem a Mercato descriptam, mihi vere nunquam contigit observare, ut in Therapeutice dixi; hanc tamen observavit, curavitque unus ex *Junioribus illis Medicis*, *quem* Cl. Auctor diceret *recens ex Academia venisse*, Corticem præscribens *dosi liberali* (drachmas tamen sex partite oblatas non excedente) *ea securitate*, *qua Magistrum suum operari vidit*, eademque pariter

ter securitate Febrim insimul, & exitiale illud Symptoma sustulit, omnibus quotquot aderant, possuntque cuncta testari, non parum stupentibus.

His Ægrotis alii accedere possent inferioris notæ, cujusmodi fuere nescio quisde Famulitio D. Ducissæ Massensis, nunc Mutinæ commorantis, nomine *Jacobus*, ex duplici Tertiana Subcontinua Malignante quam graviter habens; *Jacobus Antonius Corghius* minister in Xenodochio, ex Tertiana duplici in Subcontinuam acutam permutata non modico positus in discrimine; *Christophorus Ricciolius* ex Tertiana duplici Subcontinua cum Diarrhœa immani singultuosus factus, frigidus, & omnimodæ asphyxiæ propinquus; *Antonia Pini* ex Cardiaca Tertiana duplici ad Continuam properante cum delirio, luctuosis suspiriis, & voce exili ad obitum vergens; *Ludovica de Manzeriis* in quarto Tertianæ Syncopalis paroxysmo sua cæteroqui proxima præsciens funera; *Dominicus Doricius* septuagenarius, ex Lethargica Perniciosa Catalepticus jam redditus; & *Bernardinus de Floranis*, ex Algida pariter Tertiana ad interitum ruens: quos omnes Ægrotos unum hoc Alexiterium ex arte adhibitum prompte restituit; non me uno quidem, sed & aliis quoque Medicis illud præscribentibus; iis nempe, qui *sui* jamdudum *facti sunt juris*; nec vere dici queunt amplius recens ab Academia venisse.

Scio equidem, *Pauperis esse numerare pecus*. At si septem tantum pecudes, & macras, & vetulas pro integro suo grege hucusque ostentavit Cl. Auctor, qui se nobis perhibebat tam divitem; cur centum pinguissimas, pluresque ex iis adhuc tenellas e grege meo seligere ipse non possim, & digito commonstrare, nec tamen haberi pauperculus; Quid vero si Febricitantes omnes Viri Cl. ut sine parabolis loquar, persequi vellem China China forsasse curabiles, quibus tandem ea posthabita, vel neglecta, non Galenus, non Hippocrates, non Celsus, non Ballonius, sed solus *Acestas medicatus est*? Absit, hoc tamen ut unquam meditor. Hoc igitur, quo nuperrime evenisse, pacto *Mutinæ amaris China Chinæ potionibus quotidie, ac pluries in die larga dosi oblatis, in Febribus, quæ maligni aliquid præferat, Ægri miseri conficiuntur*. Clamet, pugnet, obstrepat, verbis, cavillationibus, sophismatis, auctoritatibus Vir Cl. Philologia ipsa, & Arte Rhetorica in subsidium vocata, ceu qui motum *progressivum* dari pernegabat: ego interim silens, sed eandem semitam calcans, *eodemque jugiter passu pergens*, responsum faciam.

§. XLIX.

§. XLIX.

HÆc *habe mi Nepos* pro responsione ad primum tuum quæsitum, de quo multa alia haberem dicenda, provocante materia. Scio me hac Dissertatione non multum gratiæ reperturum apud eos, qui communium errorum reprehensionem in propriam calumniam referunt, sed neminem hic nominavi, nec veteris Comœdiæ more volui quemquam perstringere. Mens mihi ad publicum beneficium solum fuit isthæc conscribere, non laudes quærere, eas potissimum, quibus uti solent Scriptores in re Medica, cum aliis Scriptoribus ampullosis titulis laudes cumulando, quæ nec ipsis Medicinæ Parentibus vix convenirent, ut alias similes ab iis exigant. Revera novum non est hoc vitium, sed ad summum devenit. Suppetit mihi egregium dictum D. Hieronymi in Epistola ad Celantiam, quæ Epistola creditur D. Paulini. *Est sane grande, & subtile artificium, laudare alterum in commendationem sui, & decipiendo, animum sibi obligare decepti.*

(*Hæc habe mi Nepos &c.*) SEra in fundo parsimonia. In calce Dissertationis cessatio Viri Cl. a profuse adhibita hucusque libertate, seu mavis licentia, ubi præsertim officiosas protestationes ipsum destruit Factum, haud plane satisfacit iis, in quos peculiariter hæc etiamnum cuditur Faba. Communis namque in Republica Medica perperam vocatur error, qui non modo uni tantum Mutinensi Scholæ, sed uni duntaxat adscribitur, imputaturque illius parti; ne uni dicam Scholæ meæ, cui forte largiuscula illa haud male aptatur appellatio *numerosioris Mutinensium Medicorum partis*; de immodico Chinæ Chinæ usu apud Cl. Auctorem §. 1. notatæ. Apud hosce igitur omnes Urbis Mutinensis Professores si multum *gratiæ* fortasse *non reperit* Vir Censorius, nec plurimum ob id certe meruit reperisse. *Neminem* quidem ex his *nominavit* ille; sed injurius sibimet ipsi Pictor (respice Paragraphum undecimum Ramazzinianæ Dissertationis Lector, qui supine non dormis) si cui nec varo, nec valgo, distortis tamen de industria cruribus a se depicto, nomen addere necessum putet, ut notum faciat. Me saltem noluit perstringere, qui *veteris Comœdiæ more noluit perstringere quemquam*. Ita pie credendum cineribus Viri Cl. Verum ut quid *cineribus* dixi? Ipsi viventi credendum; meque jam meæ pœniteat præconceptæ suspicionis: mihi siquidem ipsi de Opere meo, cum illud primum ex me recepit humaniter, hæc sub die 12. Septembris 1712. rescripsit lingua vernacula, nisi & hic (quod ægre admiserim) *non idem sint Scriptura, & Leucaus.* ... *Ho sempre avuto somma venerazione alle cose di V. S. .... sì in voce, come in iscritto, e l'averò sempre* usque ad cineres &c. *Non ho dubbio, che quest' opera non sia per esser ricevuta se non con lode da gli Uomini dotti, molto più, che quelle leggende, che sono .... colle quali taluno si crede d'immortalare il suo nome. Mi rallegro con V. S. .... che sia entrata nella Classe de' veri Scrittori con un' Opera, che merita nome di Libro, e le rendo per un tal favore infinite grazie &c.* Officiosis hisce verbis, quamvis supra merita commendatus, minime tamen contra honestatem a Viro ingenuo me deceptum credam, qui nec illum unquam decepi, cum laudibus promeritis sunt prosecutus, neque ab eo antehac recipi unquam, unde me sic deceptum suspicari potuerim.

Ut igitur & huic, & cuicunque graviori notæ defunctum Virum tandem eximamus, dicamus etiamnum, *isthæc*, quæ in præsenti Dissertatione prostant, *ab eo fuisse conscripta* exercendi ingenii, sive, ut dici solet, arguendi gratia (qui nobis olim quoque mos fuit in Disputationibus, cum in hoc Mutinensi Lycæo Medicinam ambo pari munere profiteremur) imo *ad publicum solum*, ut asserit, *beneficium*: illud beneficium scilicet, quod ex mutua ingeniorum collisione solet emergere, eruto inde claro lumine veritatis. Convellendum dubio procul assumpsit ille (quis non videt?) Tractatum meum; non eo tamen fortassis animo, ut everteret, cum vere sentiret, quæ sentio; sed ut *functus* quodammodo *vice*

totis vomerem mihi rastrum, & marram acueret, ad detegendam facilius, effodiendam & expugnandam ab inquinamentis omnibus veritatem. Ita mentem illius modo lubet interpretari. Suadeamus insuper nobis (ut Nepotem quoque subtrahamus a nota Relatoris minus sinceri) eundem Cl. Auctorem, ut hæc lepidius nobis obtrudeïet, Dissertationem suam inscripsisse Nepoti forsitan inscio, nec de China China quicquam locuto, nec responsum ullum per literas unquam quærenti. Juvat hoc credere; tum quia tantam in Viro modesto, cujusmodi est Nepos defuncti Auctoris, non libet fiduciam arguere, ut numerosiori, forsan & digniori, Mutinensium Medicorum parti, Peruviano Febrifugo liberaliter, ut decet, utenti, tam facile succensuerit; tum maxime quia abunde jam constat, ipsum longe aliter ac olim de China China sentire cœpisse, suamque laudabilem mutationem sententiæ usu ipso practico prodidisse non semel.

Exemplum recens hujusce metamorphoseos ipse nuper aliud actutus ex inopinato deprehendi: cum enim quispiam de Familia D. Caroli Foresti a septem circiter diebus febricitaret, illique Cl. Auctoris Nepos Medicinam faceret; mihi constitit ex inspectione fortuita Adversariorum Pharmacopæi, dum scilicet meæ cujusdam Shedulæ rationem quærerem, hujusmodi Ægrotanti præscriptam fuisse sub die 16. Julii labentis anni 1715. a memorato curante Viro unciam unam Chinæ Chinæ in vino infusam, & immediate postridie drachmas tres ejusdem medicaminis in forma boli, quæ dosis postrema quater renovata fuit in morbi decursu: atque ita unciis duabus, & semis Chinæ Chinæ larga satis manu, etiam supra morem meum, administratæ, convaluit Æger. Magis adhuc recens Exemplum nuperrime sum intuitus apud Aulicum Pharmacopolam in Tabula & Schedularum Medicarum, pro RR. PP. Capuccinis ab ipso pariter conscriptarum, ibi enim, sub die 30. Julii proxime elapsi, primo semunciam Chinæ Chinæ descriptam vidi, dein (& quidem immediate post) unciam unam, quæ subinde fuit pluries repetita. Subsequentibus postmodum mensibus eadem proportione rem processisse, admonent Schedulæ peculiares: ut omittam, quæ insuper ex Amicorum, & Pharmacopæorum relatu hac occasione mihi certo innotuere de crebra, & liberali oblatione ejusdem Febrifugi, quæ hodie citra ullam hæsitantiam, aut frugalitatem in usu est eidem Cl. Auctoris Nepoti. An ergo censendus ille dosim parciorem, majori urgente periculo alias usitatam, abusus nomine apud Patruum traduxisse? Saltem si ante biennium cum nondum Collega noster evaserat, tam sinistre opinabatur; eo exacto, meliusque perspecta utilitate remedii, in meliorem quoque sententiam, prout hominem ingenuum decebat, tandem devenit. Quod illi quidem gloriosum plane, & ad delendas admissi olim præjudicii notas abunde sufficiens.

Quod si nimis officiosæ, adeoque affectatæ cuipiam videantur piæ istiusmodi erga Defunctum Virum, & erga Superstitem meditationes meæ, ut affectatæ visæ sunt mihi protestationes illius in principio hujusce Paragraphi, easque idcirco ingenuitati meæ minus cohærentes putet; is, ne candori meo quicquam detrahat, post habitis quibuscunque meis, aut semotis, quæ præstare sum conatus, officiis; expensis vero æqua utrinque lance totius Causæ momentis; prout illi videbitur concedens, Cl. Auctore, de me, ac de integra tandem controversia nostra judicium ferat.

§. L.

Alterum *quæsitum*, num scilicet salubre foret pertentare Corticis Peruviani usum ad prophylaxim, paucis absolvam. Suppono Te pro remedio prophylactico non intelligere hujus remedii usum, profligata febre, ne amplius redeat, licet etenim a Medicis in hoc sensu communiter accipiatur, proprius tamen non est illius sensus, nam ut Joannes Gorræus in suis Definitionibus medicis, nomine prophylaxeos intelligendum est remedium illud, quod potius operetur ne morbus aliquis accedat, quam quod jam profligatus redeat, sed hoc multo ante scripserat Galenus in Commento Aphorismi 22. Sectionis secundæ, puto igitur secundum rationem licere experiri Febrifugum Peruvianum, sed modica dosi ad aliquod tempus quolibet mane, antequam febrium periodi-

riodicarum, & continuarum quoque per æstatem, & autumnum ingruat tempestas, nam ex Hippocrate, *Quæ facta tollunt, ante facta fieri prohibent*, quem locum primo adspectu obscuriorem egregie exponit Vallesius, purgationes, Venæ sectiones, solita morborum remedia antefacta, ut primo vere, fieri prohibent morbos æstate, & autumno. *Quibus convenit Venæ sectio, vel purgatio, hos Vere purgare, vel Venam secare oportet*, ajebat Hippocrates Aphorismo 47. 6. Sectionis, in cujus Aphorismi expositione ajebat Galenus se hisce remediis multos præservasse gravissimis morbis per autumnum laborare solitos, hujus tamen remedii ad prophylaxim usum, si quis velit experiri, exhibendum existimo in iis, qui commodo fruantur sanitatis statu, nam si quid noxii Chinæ insit, convenienti corporis exercitio facile excutient. At forsan consilium magis sanum erit remedium istud, natura sua dolosum omittere, nam ex Celsi monitu *cavendum ne in secunda valetudine adversæ præsidia consumantur*. Vale.

Dabam Patavii die 20. Julii 1714.

(*Alterum Quæsitum &c.*) Mihi *istic nec seritur, nec metitur*, ajebat apud Plautum Epidicus. Sed neque hic forsitan metet Nepos ipse Viri Cl. aut alius quispiam. Non metam ego, qui nomine *Prophylaxeos* usus sum in Opere meo, intelligendo præcautionem a novo quoque morbi præteriti, sed facile recurrentis insultu; sive proprius hic sit vocis illius sensus, sive communiter adoptatus etiam ut talis. Nihil inquam emolumenti hinc referam, omnium fere Medicinæ Scriptorum vestigia secutus, & posthac pariter secuturus; hi enim de inhibendo Asthmatis, Epilepsiæ, aut alterius Morbi intervallati recursu locuti, hujusmodi verbum perpetuo usurpavere. Me tamen usque magis firmabit in posterum exemplum ipsum Cl. Auctoris, in hac ipsa Dissertatione vocem *Prophylaxeos* sub eadem significatione *bis* usurpantis, nempe nuperrime §. 48. circa medium, & §. 12. circa finem. Sic & in minimis sibi adversatur, miliumque torno inaniter sculpit Vir cæteroqui doctissimus. Denique nec metet, aut manipulos colliget Nepos ipse Viri Cl., aut quispiam alius, ob dogmatis incertitudinem, ubi hæc ipsius verba perpendat.. *Puto igitur, secundum rationem licere experiri Febrifugum Peruvianum quolibet mane* (nota hic facilem citra exigentiam repetitionem remedii *malitiam occultam* habentis §. 48. *altera die prophylaxim minime repetendi*) *quolibet*, inquam, *mane modica dosi, ad aliquod tempus &c.* & paulo post perpendat hæc alia verba, palinodiam de more canentia, -- *At forsan consilium magis sanum erit, Remedium istud natura sua dolosum omittere*. Hæc ille. *Remedia* tamen *natura sua dolosa*, qualem contumeliose vocat Chinam Chinam Vir Cl. ad extrema redactus suæ Antifebrifugæ Dissertationis, nusquam legitur in Genesi, Deum, qui Medicinam condidit, unquam creasse.

Hæc habe mi Lector pro responsione ad objecta Cl. Ramazzini, cujus animadversiones, quantumvis futiles, tacite negligendas minime credidi; non me quidem perturbante Scripto, acriore licet, Viri, qui in vivis non est, sed sola, ut inquit ipse, *provocante materia*. Non alia tamen hujus ingenii ex me forrasse posthac habiturus est quispiam, si vel dilaceretur a Cynicis Opus meum, aut aliquam simultatem foventibus. Cum enim nullum amplius ex illius propugnatione commodum Reipublicæ queat emergere; ipse vero nihili faciam labores meos, nisi quatenus cessuri sint in bonum ejusdem Reipublicæ; non est, quod in posterum commovear tam facile, animo potius pacato deinceps laturus

——— *rhoncos, & ludibria turbæ*
Nasutæ, & quicquid fingere livor amat.

Id unum vix potis esset animi fortasse mei firmitatem nonnihil inflectere; si nempe utiliorem, atque potissimam Tractatus partem, Methodum videlicet Specialem curandi Perniciosas Febres a Mercato descriptas (quæ summa Operis est) quisquam arte clarus refutandam susciperet. Sed quis unquam, qui artem calleat, nudam observationem meam, non ratiociniis suapte natura fallacibus, sed constanti innixam experimento, ubi præsertim nullum aliud pro *Curatione* pereuntis hominis plane *coacta*, sed nihilominus plane tuta prostat auxilium, aggrediatur refellere? Et quandocunque id etiam contingeret, qua necessitate cogente aggrederer ipse, observationem, & experientiam meam argumen-

mentis, rationibusve tueri, aut auctoritatibus etiam fulcire, cum satis ea semetipsam tueatur, & fulciat? Cætera ejusdem Tractatus, utut non prorsus inania, cuilibet tamen Sophistæ pro arbitrio ventilanda tacitus, & lubens relinquo. Solo diutius vivente, & novissima Scripta sua pro eximio, quo pollebat, ingenii acumine, etiamnum defensitare volente Cl. Ramazzino, potuisset perennare, lis nostra: tunc enim publicæ utilitati, quæ stimulos addidisset, accessisset quoque voluptas mea, ab amœnitate styli resultans Eruditissimi Antagonistæ; cujus acu eos, suo semper melle conspersos, pluries experiri, mihi haud injucundum fuisset; & cui propterea minime hæsitassem aptare, quod Joannes Franciscus Picus *De Imitatione* disputans cum Petro Bembo, scriptum reliquit; videlicet.. *Tantum suavis acrimoniæ præseferunt illi ipsi aculei, tantumque me* Viri Clarissimi *simul & pupugit, & oblectavit oratio; ut iterum pungi cupiam, quo possim iterum oblectari.* Istiusmodi conditione remota, præstat silere.

Hucusque igitur per me satis actum in hac materia; forsan & nimis: neque idcirco lubet amplius per eandem lineam Serram reciprocare. Etsi vero quæ Stylo Apologetico hactenus reponenda censui, ferme invitus, quippe coactus, & lacessitus addiderim; nihilominus haud plane inutiliter tempus me trivisse rebor, si vel ex Disceptatione hujusmodi, vel ex Therapeutice ipsa jampridem edita nonnemo forsan pro exitialium saltem Febrium, de quibus præcipue sermo est, curatione rectius instituenda, quicquam profecerit; etsi per quem profecerit etiam dissimulet: vel si quis alius, me viam præmonstrante, hanc mox arenam ingressus, sed materiam felicius *exhauriens*, præcipuam exinde sibi comparet famam: vel denique si paucis male feriatis invisus, bene merear tandem de pluribus, & bene cordatis. Adeoque, ut Doctissimi Wyllisii verbis utar, ex Pharmaceut. Rational. Præfat. ad Lection. depromptis, .. *Si leves hi conatus alios ad Studium istud melius excolendum instigarint, quicquid ab invidis, ac malevolis opprobrii metiar* (*metam* potius, vel *patiar* legendum puto) *operæ me mea neutiquam pœnitebit.*

FINIS.

DISSER-

DISSERTATIO EPISTOLARIS

Prima circa Mercurii motiones in Barometro.

ORNATISSIMO VIRO AMICO SUMME COLENDO Domino BERNARDINO RAMAZZINO in Mutinensi Lyceo Publico Medicinæ Professori, nec non Cæsareo-Leopoldinæ Academiæ Curiosorum Naturæ Collegæ Meritissimo

FRANCISCUS TORTUS S. P.

Vir ornatissime; Amice summe colende.

Sopitum jam penes nos suscitas denuo, Vir Eruditissime, amœnum Problema, quod nostram alias Minervam exercuit ipso coram Serenissimo Francisco Secundo Duce quondam nostro Clementissimo, dum convalescens adhuc a gravi morbo decumberet, ejusque curationi de more interessemus, in quam nempe causam refundenda sit *Hydrargyri* intra Fistulam Torricellianam inconstans libratio, illiusve saltem vicissitudo constantior, ut nimirum sicco, & sereno Cœlo *Mercurius* nonnihil altius, humido vero, ac pluvio demissius externo prementi aeri æquilibretur. Quid circa implexum Phænomenon istud opiner, etsi pensum solutionis in me nequaquam suscipiam, eo tamen ingenuo, quo vicissim utimur, animi candore, tibi pluries id ipsum sciscitanti haud hæsitanter aperiam, ut qui non meum tandem, sed Famigeratissimi Viri Jo: Alphonsi Borelli votum præcise sum prolaturus: neque enim (ut fatear) in disquirenda hujusce effectus ratione, si recta velimus incedere, aliam viam calcandam censeo præter eam, quam scientifico lumine prævio indigitavit, & stravit idem Vir Præclarissimus.

Enim vero quid umquam lumini naturæ consentaneum magis possumus imaginari, nisi quod dum elevatur *Mercurius*, augeturque, ut inde patet, aeris pondus, & pressio, id fiat, quia idem aer toto tempore pluviam antecedente (esto nobis sereno) intra suas sublimiores porositates, seu intermedia inania spatiola perennem, & disgregatam aqueorum vaporum una cum cæteris exhalantibus particulis sursum, ac sursum protrusorum affluentiam, & hospitale contubernium admittit, ut fieri posse per additionem novæ materiæ, ipsoque aere præexistente nequaquam depulso, Borellus autumat lib. de Motionibus Naturalibus a gravitate pendentibus, prop. 274. his verbis: *Nec a veritate omnino alienum est, ut particulæ minimæ aquæ tam minutæ sint* (& loquitur hic de crassioribus, non

non de vaporosis) *ut possint intra vacuas capacitates aerearum particularum, scilicet intra tubulos illos contineri, & ideo ab aliqua vi possint ibidem insinuari;* quod idem postea expresse, & in terminis statuit prop. 259. definiens, positis licet ab eo intra aerem vacuitatibus, *Non tamen esse necessarium, ut universum spatium intra aeris particulas contentum sit prorsus inane; possunt enim ibidem innumeræ particulæ corporeæ, ramosæ, & solutæ existere, & vagari, ut sunt exhalationes aqueæ, terreæ, igneæ, & innumeræ aliæ*, quibus intra tales vacuitates congruam sedem assignat? E contra vero dum deprimitur idem *Mercurius*, imminuiturque, ut similiter patet, aeris pondus, & pressio, quid pariter verosimilius conjectandum occurrit, nisi quod hoc ipsum contingat, quia eadem pluviæ materia ad turgentiam antecedenter aggesta, tempore demum actu pluvioso ab aeris latibulis, quasi ex spongia, sensim exprimitur, cum ex eodem Borello prop. 113. *Aer habeat consistentiam veluti spongiosam*, unde idem aer, qui prægnans antea, ac successive superfœtans majorem pro sui æquipondio *Hydrargyri* molem sustinebat, erumpente postmodum, vel integre excluso fœtu, aqueas illas recenter enixus particulas, minorem quoque *Mercurii* molem sibi patitur contraniti, donec paulo post redeunte undecumque, pro ejusdem aeris ad propinquum aerem æquilibrio, per subsequentem serenitatem nova vaporum illuvie, prægnans denuo, denuoque ponderosior, in novam rursus *Hydrargyrum* urgeat altitudinem; præcipue cum doceat Borellus prop. 170. indiscriminatim, & absque ulla serenitatis, vel pluviæ limitatione, *aqueas particulas perpetuo intra aerem insinuari*, & paulo post subdat, quod *revera numquam reperiri potest Aer omnino aridus, & absque ulla admixtione aquæ; sed est veluti spongia quædam*, qualem nos quoque modo retulimus?

Qua equidem alterna particularum aquearum perpetuo commeatu poros aeris subeuntium inclusione, & exclusione, luculenter explicari videtur, tum serena, tum pluviosa constitutio; simulque in imbrifero aere imminutum pondus, auctum vero in sereno, cujus idcirco cum ad summum devenerit Athletica plenitudo, & ad summum proinde altitudo *Mercurii*, vix fieri potest, quin intra modicum temporis intervallum pluvia suboriatur; quemadmodum ex prægnanti ventre immaniter turgido, & gravi, parum distare exclusionem fœtus qualibet, vel rudis, novit muliercula. Hanc ob causam longam serenitatem longa regulariter excipit pluvia, quia etiam perseverante, si antecedenter pluviali materia quaquaversum intumuerit Aer, non modo secundum altitudinem, verum etiam secundum vastissimam latitudinem, in ipso pluviæ descensu vix, ac ne vix quidem, *Mercurius* deprimitur; statim vero per brevissima alternatim sicciora intervalla, pertinaciter iterum attollitur, recurrente videlicet in subsidium per copias auxiliarias a lateralibus partibus eodem aerei Cylindri aqueo pondere, usquequo depleta undequaque immodicis imbribus Atmosphæra, Cylindro tandem leviore (cui scilicet novus non succedat desuper, hinc, & inde aqueorum vaporum affluxus) in novissimæ pluviæ finali descensu *Mercurium* premat; cujusmodi exemplum in proxime elapso Decembri supra modum pluvioso palam conspeximus, in quo insuper illud animadversione dignum extitit, quod excussa tandem penitus pluvia, ac subsequente postmodum nova plurium dierum serenitate, proindeque novis, sed modicis, imbuto vaporibus aere, nihilominus ad tantam numquam pervenit *Mercurius* altitudinem, ad quantam ob exuberantem vaporum aggestionem pertigit non modo ante pluviam, sed & in ipsa pluvia actuali, cui longiores idcirco totius anni serenitates, quo ad elevandum *Mercurium*, præter morem cessere. Huc propterea respiciens Borellus ipse, ex solertissimis duorum annorum observationibus simul collatis, hunc inter tot Anomalos *Mercurii* ritus stabiliorem videri cautissime protulit in expositione prop. 113. inquiens: *Videtur* „ *deduci posse quod multoties* (non tamen perpetuo, ut salvet incrementum *Mercurii* flantibus, citra pluviæ suspicionem, ventis Septentrionalibus, aliasque excipiat, ut suo loco fatetur, supremæ Atmosphæræ agitationes) *cum imminet* „ *aliqua diuturna, & continuata pluvia in* „ *illa Regione* (& quidem diaphana non raro apud nos adhuc vigente, non tamen „ diutina, serenitate) *tunc Mercurius in* „ *sistu-*

„ *fistula per aliquos gradus supra consuetam* „ *altitudinem elevatur*, quasi hic sit summæ repletionis, supra notatæ, non durabilis status, pluviam imminentem, hoc est non longe distantem, prænuncians, cum videlicet elevatur *Mercurius* excessu supra morem satis insigni, ut constat ex illius verbis, nam in consueta circiter, vel paulo majori altitudine constitutus, cum modicam solummodo denotet vaporum copiam, ultro tamen etiam augendam, congeri, licet in aere aliquod augmentum ponderis indicet, diuturnæ nihilominus etiamnum serenitatis potius, quam pluviæ signum esse consuevit: *E* „ *contra* (subjungit idem Borellus) *pluvia* „ *jam actu cadente Mercurius in prædicta* „ *fistula deprimi solet*, decrescente videlicet per excretionem pluviæ incumbentis aeris pressione, & pondere. Quare inferius eadem cautione, & circumspectione adhibita concludit: *Fieri potest ob ae-* „ *ris pressionem supra Mercurium stagnan-* „ *tem in fistula, ut ante pluviam* (ly *ante* „ *pluviam*; totum, serenum etiam tem„ pus, omnem penitus pluviam vere an„ tecedens connotante) *aer multo magis* „ *gravitet, & comprimat, quam in ipso* „ *pluviæ* (etiam vaporosæ, ut infra) „ *descensu*. Neque per hoc quod in magna *Mercurii* elevatione dicatur pluvia imminere, audiendus est textus de immediatissima pluviæ propinquitate, sed tantummodo de morali; quandoquidem clare circa hoc se ipsum explicat laudatus Auctor prop. 115. inquiens, Quod „ *per aliquod tempus*, *antequam pluvia* „ *descendat fieri potest*, *ut Mercurius su-* „ *premam illam altitudinem pertingat*, *in* „ *eaque etiam permaneat*, ex quo notabile aliquod temporis intervallum ante pluviam intelligi debere, neminem latet; usquequo enim in ea altitudine sustinetur *Mercurius*, potest quidem non longe distans pluvia, utplurimum, præmonstrari, minime tamen potest tunc ea contingere, cum *ipsa jam actu cadente* „ *Mercurium absolute deprimi*, nuperrime protulerit.

Jamque duobus expositis, præviæ nempe serenitatis, & subsequentis pluviæ temporibus, nodus difficultatis coarctatur ad reliqua duo tempora, quorum unum est illud nubilum aqueis particulis abunde scatens, quod pluviam sensibilem proxime instantem immediate antecedit, & quo (si sensui sit danda fides) cum major quam sereno appareat ex nubibus vaporum copia, *Mercurius* deberet altius attolli, cum tamen per experientiam humilius subsidat: Alterum vero tempus est serenum illud, quod pluviam delapsam immediate subsequitur, quo vice versa *Mercurius* attollitur, cum tamen potius decrementum ejusdem deberet inducere absoluta jam penitus aquearum particularum excretio.

Pro nodi utriusque integra solutione, distinguere oportet diversos vaporum pluviosorum in nubes proxime descensuras concrescentium modos, ac motus, juxta quos omnes aer nubilus sereno quidem gravior dici potest, facta comparatione cum sereno subsequente, & aqueis jam particulis expurgato, sed non semper cum sereno antecedente, aqueisque vaporibus jamdudum referto; isto enim solummodo magis gravitabit nebulosus aer; si talis evadat per supervenientiam novæ supra jam congestam materiæ, & insuper si talem materiam additam in se sustineat, nec ullo pacto in terram dimittat, quæ sane duæ conditiones cum adsunt, tunc vere per nubilosum etiam tempus, experientia teste, elevatur *Mercurius*, ut omnino distinguendum sit tempus nubilum, quod pluviosum nullo pacto futurum est, ab eo, quod est proxime cessurum in pluviam, cum in primo casu restitantibus intra aerem iisdem ponderosis vaporibus, numquam deprimatur *Mercurius*; in secundo vero utique: Quia ergo nubilo tempore non modo non semper attollitur, sed utplurimum, vel ibidem permanet, vel, quod frequentius est, etiam subsidit idem *Mercurius* (& hæc est potissima difficultas) ideo tunc vel alterutram, vel utramque allatam conditionem deesse necesse est; quapropter in hisce casibus nubilus aer pluviam præcedens (ut istius prima ratio habeatur) non modo sereno prægresso gravior non est, sed aliquando æque tantummodo gravis, & aliquando insuper positive levior, ut mox sigillatim ostendetur; Quod æqualem sereno nubilus aer quandoque servet gravitatem, usquedum videlicet æqualem adhuc servat *Mercurius* altitudinem, duplici potissimum ratione contingere posse credendum est, vel quatenus abunde jam saturo aqueis

particulis cæruleo, fuſcove aere (talis quippe color eſt ſereni aeris altis vaporibus repleti) illi iidem vapores, qui ipſum ſerenum aerem diſgregatim ſublimius imbuebant, per majorem poſtea, glomeroſumque contactum, & excluſionem materiæ levioris intercluſæ, mutata ſolum textura, & ſitu, denſiores fiunt, atque e poris aereæ compagis expreſſi (ubi eos, ut diximus, collocavit Borellus prop.259.) in quoddam quaſi velum craſſius coaleſcunt, & lentiſſimo niſu recta paululum deſcendentes, diaphaneitate deperdita, ob umbram mutuam diverſimode refracti luminis, opacum aerem reddunt, abſque ullo, ut patet, novæ materiæ, aut aerei ponderis incremento; vel poteſt hujuſmodi opaci, & nubiloſi aeris pondus manere idem; ac antea cum ſerenus erat, quatenus vapores ſub longinquo Cœlo in nubes coagmentati, aliſque ventorum tranſverſaliter vecti, non autem intra poros illius ipſiſſimi aeris diviſim reconditi, eundem aerem præexiſtentem deturbant, depulſa videlicet non proprio conatu, ſed per violentum ventorum impetum æquali portione; & mole ipſiuſmet aeris eundem præciſe locum, & ſitum antecedenter occupantis; ac proinde iiſdem nubibus ſuccedentibus æqualiter, vel fere æqualiter ponderoſi; in quo pariter ſecundo caſu nec ullum ſenſibile fieri poteſt in aere ſic permutato augmentum ponderis, opacitate nil in contrarium probante, cum cæteroqui aere nitido levior ſit fumus ater, oleumque minus gravitet, ac gravitet aqua, qua tamen longe eſt opacius. Quod vero ſæpiſſime ipſius nubiloſi aeris gravitas minor adhuc poſitive fiat ingruente pluvia, & paulo ante deciduas guttas, ut ideo tunc temporis deprimatur *Mercurius*, licet, ſi non tota moles, pluri mæ ſaltem magmatis aerei particulæ concreſcentes in imbrem ponderoſiores fiant, facile erit conjicere, ſi hoc ipſum conſiderare non pigeat, quod ob illud idem, quod plures particulæ fiunt graviores reliquis, ob id præciſe debent ab illis ſtatim ſecedere, & ſubſidere, molemque idcirco univerſam allevare: idque de facto imminente proxime pluvia contingere ſatis conſtabit, ſi experientia duce, lubeat animum adjicere præcoci illi ante craſſiorem pluviam vaporum aqueorum præcipitationi, & dimiſſioni ab aere in terram, quæ apud nos nomine aeris humidioris communiter audit, & ſic pluviam ipſam diſtinguere in ſenſibilem, & inſenſibilem; iſtam namque nobis vel inſciis, vel negligentibus perpetuo illi præcedere, & ſarcinam aeris diminuere, quoties decreſcente *Mercurio* aer ipſe ad pluviam ſenſibilem proximus diſponitur, haud ægre ſibi ſuadebit quiſquis attendet, ipſa; quod magis eſt, inculpata ſerenitate, Rorem, & Pruinam, etſi poſt caſum ſenſibiliores, inconſpicuo deſcenſu, diſcreto tamen, interpolato, & minimo in terram delabi: Id ipſum tamen validius adhuc evincit prævia illa eadem univerſalis humiditas, cujus cauſa fruſtra licet ſæpius oculis quæſita dum perpluit, acutam tamen quandoque ipſorum aciem (quippe craſſiuſcula) non penitus ſubterfugit; per quam propterea, & occulte delabentem, & manifeſte delapſam capilli ſenſibiliter humectantur, vel ſaltem flacceſcunt; ſilices, & marmora madeſcunt lubrica ſuperficie; ſal ſponte liqueſcit, atque diſſolvitur; lucernæ accenſæ crepitant, ac ſi ellychnium aqua conſpergeretur, & extinctæ fœtent; membra incuneato intus madore perfuſa tument, ac dolent; funes fideſque ſupra modum tenſæ, & inflatæ diſrumpuntur; ligna cæteroqui ſicciſſima novo humore quaſi revireſcentia, ut aquis immerſa, & obruta excreſcunt, in tantum ut oſtia, & feneſtræ intra conſuetos limites ægre adaptentur, vitreæ fiſtulæ tenuiſſimæ, atque terſiſſimæ aperto tunc aeri, ut & flantibus Auſtris expoſitæ, ſatis jucundo ſpectaculo paulo poſt aqua ſenſibili intus perfuſa deprehenduntur; & ſexcenta hujuſmodi contingunt Phænomena, quæ, ut inſtantem pluviam ſenſibilem vel rudioribus de more prænunciant, ita actualem inſenſilem accuſant Philoſophis; Vix enim concipere poſſumus, quod dum nubes ante pluviam ſenſibilem proxime ſecuturam, oculo judice, ad terram magis appropinquant (ſecus enim pluvia ſequi non conſuevit) jure pari eædem nubes ſecundum aliquam inchoative portionem ſui, prævio inſenſibili influxu terram non aſſequantur, & enucleatos edant effectus: Neque enim in vapores ab humo exhalantes id poteſt refundi; ut qui a marmoreis ſaltem, & imis Urbium compitis, molaribuſve Platearum lapidibus ante pluviam oculariter madeſcentibus

bus exprimi nequeunt; & quotiescunque etiam a capaci minera, & tempore idoneo eos elevari contingat, tunc non proprio, sed alieno potissimum pressionis nisu protrusi; vim longe minorem possidet in ascensu, utpote ad vacuum tendentes, & omni impetu cassi, quam ut aerem intra funium, lignorum, fidiumve spatiola latitantem possint depellere, & multo minus intra talium corporum poros incuneari, eosque ultro etiam distendere, adeoque culpari nequeunt ut causa talis humectationis, in solos ideo jam condensatos vapores aquisito semper gravitatis impetu ab alto decidentes omnino refundendæ: quippe cum istæ jam condensatæ, & deciduæ *Minimæ particulæ aquam componentes* ex Borello prop. 274. *minores sint particulis aerem componentibus, adeoque per corium, vasa fictilia, & ligna aeri impervia exudantes*, altius in ista corpora, ac assurgentes vapores, & aer ipse, quem proinde trudunt, per auctum successivo descensu gravitatis impetum poterunt implantari, eorumque porositates in morem cunei violentius distendere, & ultro ampliare; ut in funibus ingentia pondera sustinentibus ab aqua fieri eleganter explicuit Borellus ipse de Vi Percussionis. Quod si crassiusculi hujusce madoris ascendentes vapores criminari quis vellet, profecto avolantibus, ut notum est, Veris tempore, & prima Æstate indesinenter a Terraqueo Globo humidiore, & vim acrioris caloris jam persentiente copiosissimis vaporibus, necessario cuncta assidue madescerent, cum tamen præ siccitate incipiant ligna retrahi, & scissuras contrahere, omniaque sensui patere intensioris siccitatis inditia; Vapores etenim ascendentes, cum ad ulteriorem, ut mox explicabimus, rarefactionem tendant, semper magis redduntur ad humectanda corpora inertes; secus vero decidentes, cum ad majorem densitatem vergant, & in aqueam simpliciter redeant naturam, humectandis iisdem corporibus aptiores fiunt. Hinc non parum labefactatur opinio alterius Borelli Gallici Chymici, quam obiter innuit Philosophia Burgundica Physicæ generalis tract. 2. cap. ultimo: *Pluvio nempe tempore magnam vaporum copiam e terra ascendere, qui propter impenetrationis necessitatem, aerem graviorem alio trudentes, Atmosphæram reddant leviorem*; nam præter dicta superius, & præter quam quod in hac Plenistarum hypothesi videntur vel vacuitates omnes ab aere ablegari, vel supponi vapores magna vi propria (ac si daretur levitas positiva) aerem prementem repulsare, cum tamen & ipsi graves, minus licet, ab illius pressione coacti sursum urgeantur, ut in fumo probavit Borellus noster prop. 66. difficile est insuper intelligere, quod eo tempore, quo graviores vapores, appropinquante saltem, si non inchoata jam pluvia, descensum moliuntur, immo non raro visibiliter etiam depluunt, minusque graves ab humo copia uberiore (mere supposita) assurgant, & per motum oppositum quasi victores incumbentis aeris repercutiant pondus, cui sedem pacificam, qua data porta aufugientes, atquæ detrusi debent concedere, salvis etiam quæ ab Italo Borello dicuntur prop. 168. de quibus obiter suo loco. Haud equidem inficior, aqueos vapores pro diverso eorum statu esse reliquo aere modo leviores, modo graviores; leviores quidem, dum sursum aguntur halitus tenujoris specie, graviores vero, dum infra ipsum aerem suo pondere conantur delabi; sed in utroque statu semper aeris gravitatem ab iis intendi extra dubium videtur: siquidem Ascendentes, licet aerem leviores, ipsi aeri minime deturbato intime adjiciuntur, nec propterea Cylindrum, quem augent, priore leviorem possunt constituere, maxime cum doceat experientia, ipsis etiam manifeste in nubes aeri simpliciter innatantes, non vero cadentes; vel unquam casuras, coagmentatis; *Mercurium* nullatenus deprimi, cum ex opposito absentibus nubibus deprimatur ab humido tantum Austrorum afflatu, inditio manifesto non quamlibet vaporum existentiam in aere, minorem illius gravitatem inducere (oppositum enim vaporosa primæ æstatis serenitate observamus) sed eam solum, quæ inconspicuum saltem eorundem delapsum in terram includit; Descendentes vero vapores, etiamsi eundem aerem loco depellant, cum tamen graviores sint portione depulsa (secus non descenderent) Cylindrum pariter per sui morulas graviorem ex parte constituunt Cylindro simpliciter aereo. Cum ergo vapores in regione infima pluviam præcedentes de genere descendentium, vel

descensum molientium esse satis constiterit, etsi ab iis etiam supponatur aer ipse detrudi, semper tamen dicendi sunt, antequam terram irrorent, aereum pondus augere; nec alia ratione dicuntur a nobis tale pondus ab iisdem antecedenter adauctum instante tandem proxime pluvia imminuere, & *Mercurii* depressionem inducere, nisi quia tunc temporis incipiunt ab aere excuti, & ab humo excipi, ac sustentari; quatenus nempe tunc infimum istum aerem continuato defluxu quaquaversum inebriant, & ampli, lentique invisibilis adinstar fluminis in terram delabuntur, quam dum latenter attingunt, ejusque superficiem humectant, necessario portio ponderis non contemnenda ab aere demitur, quod praeclare in prop. 115. expressit Borellus hoc sensu: *Si postea a „ qualibet causa nebula impellatur, ut terram paulatim attingat, & eam humectet, patet illam non amplius aeris gravitatem augere; sed imminuere, &c.* ut formalibus verbis suo loco exponemus; unde eodem alleviato, nobis licet non percipientibus, aere, *Mercurius* paulo ante pluviam ipsam sensibilem manifeste deprimitur, nisi aliunde ex reliqua Atmosphaera nova suppeditetur materia priori aequiponderans, & *Hydrargyrum* ibidem sustinens, ut in diuturnis pluviis quandoque assolet, ac quemadmodum in proxime elapso Decembri pertinaciter imbrifero observasse retulimus. Quod si aliquando contingat nullam prorsus insensibilem pluviam sensibili viam sternere, ut in repentinis, atque nimbosis pluviis identidem succedit, istis nec ullum sensibile *Mercurii* decrementum praecedet, quemadmodum non succedente post insensilem pluvia sensibili, ut fit non raro propter ventorum afflatus, ipsa tunc contingens *Mercurii* depressio expectatae sensibili pluviae falso praeludit, ut ideo longe verius valeat statuere, eamdem *Mercurii* depressionem actuali jam pluviae (saltem vaporosae) regulariter associari, sicuti ex duorum annorum exactissimis observationibus expresse Borellus tradidit citatis verbis prop. „ 113. *Pluvia jam actu cadente Mercurius „ in praedicta fistula deprimi solet.*

Ad id vero, quod pro alio sereno tempore pluviam immediate subsequente addebatur (& erat alter difficultatis nodus) nimirum, quod aere tunc per pluviam sensibilem exonerato, deberet *Mercurius* deprimi potius, quam elevari ipsa responsum suggerit experientia, cum vere evacuata aqueorum vaporum saburra *Mercurius* ex quotidiana observatione ad aliquod tempus depressus maneat, modo quidem magis, modo minus, pro ut magis, vel minus, citius, vel tardius a Terraqueo Globo, vel a circumstante Atmosphaera, nova successive subministratur propinquo aeri magis inani vaporosa materia, intra relictas vacuitates, ubi minor est resistentia, per mechanicam pressionis necessitatem subintrans in supplementum deperditae; ex quo novum subinde *Hydrargyro* paulatim redditur incrementum. Atque ita his omnibus modis sufficienter explicatos reor sensibiliores quacumque tempestate, & constitutione *Mercurii* motus, ipso quidem per serenum tempus tum distante, tum appropinquante pluvia, per gradus elevato, per nubilosum inchoata pluvia, & per pluviosum adaucta, depresso, ac per serenum rursus delapsa jam pluvia, subsidente nonnihil, iterumque successive elevato: quas omnes *Hydrargyri* pro ratione temporum varietates allata hucusque explicatio integre comprehendit.

Juxta hanc rationem a Celeberrimi Borelli Itali fundamentis resultantem satis patere arbitror nequaquam in hoc experimentum hallucinatum esse ipsum Borellum, cujus dignitatem, ne minimum quidem, laedit ejusdem experimenti simplicissima veritas, si modo cum eo doctissima illius scripta conferantur: quod eo libentius me impraesentiarum pro viribus aggressurum polliceor, quo certior sum hac in re de te ipso, Vir humanissime, cui caeteroqui summe perspectam scio Borelli famam, non minus ac de literaria Republica benemereri, si Virum Clarissimum a quacumque, vel levi, incuriae, aut deceptionis umbra vindicaverim.

Inquit itaque laudatus Vir lib. eodem de Mot. natural. a gravitate pendentibus „ prop. 115. *Mercurius in fistula Torricelliana altius elevabitur, dum aer nebulis „ pluviosis impraegnatur.* At quandonam magis impraegnatur, quam cum serenus est, totoque tempore omnem pluviam antecedente, quo pluvia ipsa, ut ita dicam, in aerem ascendit? Hic ergo animadvertendum est sermonem procedere

de Ne-

de Nebulis pluviosis, non de Pluviis nebulosis; immo nec de Nubibus ipsis, quarum nusquam ulla fuit mentio, cum sint mere accidentales, & ex varia vaporum textura pendentes, adeoque tum cum depressione, tum cum elevatione *Mercurii* compossibiles, juxta varium pondus, quod vel simpliciter innatando, vel ad terram usque descendendo, possunt intra aerem exercere: Cum igitur de Nebulis pluviosis loquatur Borellus audiendus est de nebulis potissimum ascendentibus vaporis specie, quibus videlicet solis aer potest dici impraegnari, & in morem spongiae imbui: ut eidem pariter Borello placet, cum terminus iste tendentiam sursum importet; non vero de descendentibus ad terram usque, quibus sic prodeuntibus aer definit impraegnari, & incipit parere. Quas nebulas ascendentes solos aqueos vapores esse per serenitatem exhalantes colligitur ex ipso Borello prop. 64. ubi nebulae ascendentis structuram assimilat structurae fumi, qui procul dubio vaporosus assurgit, dicens: *Fumum esse agravatum ex particulis minimis ab invicem separatis, ut praeclare in nebula observatur, & in aliis aqueis vaporibus*, in quo textu nebulas, & vapores aqueos sub eadem promiscue appellatione comprehendit, & paulo post subdit: *Illa nebula, quae repraesentabatur continua* (& loquitur semper de ascendente, quam fumo proinde comparat,) *apparet esse conflata ex immensa multitudine exiguorum granulorum aquae, quae lento quodam motu per aerem agitantur*, quales pariter istas nebulas, quas in casu nostro nomine pluviosarum indigitat, adamussim describit, & in altissimis aeris partibus reponit in contextu: Vocat autem Pluviosas, seu, ut idem explicat, aqua gravidas, non quia actu depluant, sed quia remota cum sint pluviae materia, in pluviam tandem sunt reversurae, ad differentiam terrestrium, siccarumque nebularum, quae cum late dissipentur abeuntes in aerem, nec pondus illius notabiliter augent (nec pluviosae queunt stricto mo„ do appellari: *At postquam pluvia* (sequitur Borellus) *delapsa est* (vel secundum partem, vel secundum totum) „ *denuo Mercurius in fistula deprimitur*; proportionaliter videlicet ad pondus decidens, & ante novum vaporum reditum, quibus recurrentibus, recurrit iterum prima pars ejusdem propositionis.

Sed ne videamur ludere in verbis, jam palam evidentissime fiat genuinus sensus allatae propositionis, qui profecto non alius esse potest ab eo, quem semel atque iterum retulit immediate ante Borellus ipse prop. 113. ut alias notavimus, „ scilicet, quod *appropinquante pluvia* „ *Mercurius soleat elevari, pluvia vero* „ *jam actu cadente, deprimi*, & quod „ *aer magis gravitet ante pluviam, quam* „ *in ipso pluviae descensu*; Quare cohaerenter ad istos clarissimos textus, idem prorsus terminis universalioribus, ideoque diversis, concludit in prop. 115. quam tamen, priusquam statuat, evidentissimo experimento (quod accuratissime institutum suppono) antecedenter demonstrat in prop. 114. quae pro transcripta ad literam integre hic habeatur, utpote quae secundum omnia sua membra 115. in cujus gratiam praemittitur, exacte respondet. Facta itaque seria horum omnium collatione, sensus iste indubitanter ex controversa propositione resultat, nempe, quod * Dum aqueae particulae intra aerem simpliciter degunt supra superficiem *Mercurii* stagnantis, idem *Mercurius* ab addito isto pondere elevatur, dum vero infra illius superficiem concidunt, & terram incipiunt attingere, ab isto demoto pondere per gradus deprimitur, * quemadmodum immerso intra puteum oleosum Barometro, citata prop. 114. additoque insuper Vase arena, vel aqua pleno (ut adduntur in aere aqueae nebulae) *Mercurius* elevatur; eodem vero revoluto Vase, quandiu arena, vel aqua descendens *Mercurii* superficiem non praetergreditur (ut cum nebulae remotissimo descensu lente deorsum vergentes nondum delabuntur infra *Mercurium*) tandiu praecise Mercurius ibidem sistitur; at statim ac infra *Mercurii* superficiem delapsa arena, vel aqua putei fundum perreptat (ut nebulae ipsae, cum terram paulatim attingunt) *Mercurius* quoque proportionaliter sensim deprimitur. Quibus dubio procul ad mentem Borelli sic stantibus non potest ullo pacto intelligi in allata prop. 115. pro nebula pluviosa *Mercurium* attollente nebula perpluens, & decidens in terram, ut eam assequatur cum „ *pluvia jam actu cadente*, ut videmus,

„ *terramque premente* , *ac propterea se-* „ *cundum aliquam portionem sui delapsa*, „ *deprimatur Mercurius*; sed debet constanter intelligi quilibet aeris status ante vaporum translationem in terram, sive deinde (ut crebrius assolet) serenus sit aer, & vapores congerat, aut discretos asservet, sive nubilus, & eos opaciores citra descensum sustineat, sive denique sit in tali dispositione, ut vel nubilus, vel leviter solum turbatus eosdem etiam incipiat remote (præciso semper terræ contactu) deorsum dirigere; quarum omnium varietatum respicientium Prognosim temporum, in fundando suo universali Theoremate, aeris pondus, non temperiem explicante, minime solicitus fuit Borellus Philosophum agens, non Astronomum.

Et huc revocanda sunt, quæ supra firmavimus de Pluvia vaporosa, & insensili tot rationibus, & effectibus sensibilibus manifesta, qua sola rite examinata, nulla potest esse in Borelli propositionibus, & Experimentis dubietas; siquidem ex alias enumeratis Phænomenis, quæ apud omnes audiunt a sæculo pro signis futuræ pluviæ, patet, vapores aqueos terram imbuere, atque comprimere, & in aere infimo nobiscum cohabitare quandoque longe ante pluviam sensibilem, & ipsa aliquando etiam non succedente, immo in ipsa serenitate paululum turbida; quare etsi motis etiam ab alto cum lenta directione ad terram vaporibus, *Mercurius* adhuc altus sustineatur, ante eorum contactum cum superficie Terræ, talis tamen vaporum transitoria suspensio, & brevis est, & nobis occulta, ac cum sereno tempore plerumque confusa, eo enim ipso, quod vel leve illius inditium nobis apparet, jam vapores nostram infimam regionem, & terram ipsam assequuntur; quare tempus omne descensus illorum ante contactum terræ, a prævio tempore simplicis innatationis nequit distingui, sed cum eo prorsus coincidit, tum quo ad premendum æqualiter *Mercurium*, tum quo ad nullos adhuc pluviosos producendos effectus nobis sensibiles. Cardo igitur difficultatis versatur in dignoscendo præcise tempore, quo vapores isti terram premunt, vel non; cum vere non raro apud nos perpluant, & per quandam veluti præcipitationem quasi e spongia exprimantur, ob inexplicabiles superioris Atmosphæræ agitationes, tunc cum minus videntur perpluere, quod flantibus in ipsa, qualicunque, serenitate Austris, & Euronotis est manifestum, ut ideo quotiescunque crassior quædam humiditas, & mador in infimis corporibus, puta saxis, lignis, aliisque recensitis deprehenditur, sive id per nebulosam, nubilosam, turbatam, vel etiam serenam (eo quo potest modo) tempestatem contingat, toties infallibiliter (& alias etiam cum minus sensibilis est mador iste) actualem aqueorum vaporum descensum in terram liceat statuere. Unde mirum non est, si per aliquot horas, immo per diem quandoque integrum ante pluviam sensibilem conspicua reddatur *Mercurii* depressio, ab imminuto per vaporosam pluviam aeris pondere, atque discerpta substantia procedens, quam propterea depressionem falso quis vaporibus simpliciter innatantibus, vel terram nondum assecutis adscribet. Quamobrem inconcussum adhuc Doctissimi Borelli stat „ Theorema, quod *Dum aer nebulis* „ *pluviosis imprægnatur*, & ipsis gravidus manet in quacunque sui parte (dummodo fœtus terram non premat, secus „ non amplius prægnaret aer) *tunc Mer-* „ *curius elevatur*. *At postquam pluvia* „ *delapsa est*, seu postquam nebulæ, & vapores illi terram attigerunt (alleviato sic, vel partialiter, vel totaliter, vel sensibiliter, vel insensibiliter aeris ponde- „ re) *Mercurius in fistula denuo depri-* „ *mitur*, proportionaliter ad descensum vaporum, & antequam recentibus iterum, quod paulo post solet contingere, Aer imprægnetur. Atque ita quamlibet pluviosam humiditatem comprehendendo Torricelliana fistula, in qua *Mercurius* per siccitatem crescit, & per humiditatem decrescit, sibi non minus (ac forte universalius) Hygrometri, quam Barometri nomen poterit in posterum vindicare.

His in hunc modum statutis, progreditur ad demonstrandam Propositionem suam Vir Perspicacissimus subnectens: „ *Ab hoc evidentissimo experimento* (videlicet in antecedente prop. 114. enun- „ ciato) *Problema nostrum solvi posse cen-* „ *seo*, *quandoquidem quid aliud sunt* „ *nebulæ pluviosæ*, *scilicet aqua gravi-* „ *da*, *quam aggregatum ex innumeris* „ *granu-*

„ *granulis minutissimis aqueis?* (quam bene concordat hic textus cum nuperrime allato propos. 64. nebulam ascendentem, & fumo comparatam describente!) „ *Et cum prædicta nebula in altissimis* „ *aeris partibus innatat* (en explicita aeris inferioris serenitas per expressam innatationem rarioris, & diaphanæ nebulæ, & per situm altissimum, in quo „ eadem sustinetur (*vel lentissimo motu* „ *aqueæ particulæ ejus descendunt*) en aliqua non nunquam serenitatis turbatio, quatenus ex eadem prop. 64. *prædicta granula aquea copiosissima vagantia per aerem non facile visibilia sunt* „ *sigillatim ob eorum exiguitatem, sed possunt, quandoque magis, quandoque* „ *minus, pro varia raritate, vel densitate*, „ *transitum luci impedire*: Cum inquam lentissimo motu descendunt aqueæ altissimarum nebularum particulæ, hoc est errabundo, & tortuoso progressu obvios aere texturæ mæandros cæspitanter, ac oblique pervadunt, ibidemque immorantes, & ab ipso adhuc aere sustentatæ varie, & lente admodum circumaguntur ad centrum, nondum tamen, ut infra ex contextu, terram attingunt, eamve usque adhuc humectando assequuntur). *procul dubio suo pondere natura-* „ *li augent aeris gravitatem* (quatenus intra illius vacuitates, ut alibi, superadditæ reconduntur; atque nonnihil immorando vagantur) *ideoque majori nisu Globum Terraqueum comprimunt*, „ *quam aer purus, & aqueis guttulis omnino privatus constringere eum possit;* „ *& ideo fistula Mercurialis A. B. C.* „ *in infimo prædicto constituta comprimitur, nedum a pondere superstantis aeris, sed præterea a pondere totius aquæ* „ *nebulam supremam componentis* (vocando hanc ipsam aquam nomine iterum supremæ, & altissimæ nebulæ, nunquam vero Nubis, ut ipsam comitem serenitatem includeret.)

Hic autem considerat Auctor aqueam vaporum naturam, in quam sunt resolvendi, & incrementum aerei ponderis per additionem eorum, sive ipsi innatent aeri, sive intra eum longe a terra descendant, ac denique ejusdem aeris ponderis decrementum per hujusmodi vaporum (non sine terreis etiam particulis) ablegationem, & translationem in terram; juxta quas omnes itus, & reditus vicissitudines, alterna quoque succedit secundum diversas Atmosphæræ partes, & secundum diversa itidem tempora, serenitatis, & pluviæ perpetuitas. Hinc haud difficulter potest elici conjectura excelsi, atque mirandi vaporum ascensus, & expressionis eorundem a Globo Terraqueo, cum enim innumeras aeris vacuitates per totum Cap. 12. abunde probatas (quas etiamsi supponamus æthere perfusas, parum refert) hoc loco supponat Borellus, facile est intelligere ad seriem doctrinæ illius, quod ubi aer secundum notabilem portionem sui, sive ob pluvias antecedentes, sive ob quamlibet causam vaporosis aqueis guttulis interpositis magis privatus, atque inanis extiterit, aer reliquus circumjacens, magisque plenus, ac densus Globi Terraquei superficiem (ut ejusdem, ut supra, Borelli verbis utar) majori nisu constringet, ac illam constringat, & comprimat antedicta portio majoribus vacuitatibus scatens, in easque propterea vacuitates, & capacia inania spatiola, ubi nulla est resistentia, necesse erit sursum urgeri particulas aqueas usque ad propinqui aeris æquilibrium, quemadmodum in Vacuo Torricelliano, Aqua per hujusmodi pressionem ad trigintaduorum pedum altitudinem elevatur. Sed quia sicuti de fumo notat idem Borellus prop. 66. quod *absque exhalationibus igneis non possent ad insignem altitudinem fumi particulæ elevari*; & concludit *ab igneis particulis fumum rarefactum elevari postea ab impulsu gravioris aeris ambientis per expressionem*, ita de Aqua animadvertit prop. 275. *certum esse ignis particulas seu exhalationes, perpetuo discurrere, fluereque per omnia corpora tam densa, quam fluida, & quo major erit copia discurrentium igniculorum, eo magis corpora inertia, ut sunt aquæ particulæ intra aquam æquilibratæ, agitari, impellique posse, & perseverante præsertim Aqua in statu fluido, per eam procul dubio insignem copiam ingniculorum diffundi, & agitari*; & in progressu fidentius infert, *probabile esse, ut in statu præsertim fluiditatis magna copia igniculorum, vel exhalationum ignearum impellere possit minimas Aquæ particulas, easque insinuare intra vacua spatia tubulorum aereorum*; esto etiam quod per transennam in prop. 168. aqueis

aqueis vaporibus non modo concesserit, præter vacuitatum repletionem, particulas ipsas aereas e suis quandoque loculis nonnihil dimovere, & eas perterebrare, ut viam sibi parent ad vacuum (non ita tamen ut procul abeant aereæ, sed tantummodo ut cedant in se ipsas, suasque intimas vacuitates receptæ) verum etiam eosdem vapores ab aqua hyemis tempore motu placido diflari protulerit absque adjumento ignis (intelligendo tamen defectum ignis sensibilioris, ad differentiam vaporum ferventis aquæ) aut alterius, ut inquit, rapidæ violentiæ: cujus textus, etsi occasionalis, sensum cum dogmaticis nuper allatis potest conciliare quilibet intentionem Auctoris in diversis hisce casibus accuratius attendet: in quo insuper textu, ut & in aliis infra adducendis, licet vapores aqueos, atque nebulas nil aliud esse, quam congeriem exilissimarum particularum aquæ prodiderit, attamen hoc tantummodo relate ad potiorem partem concretum vaporis constituentem, & denominationem aquei illi tribuentem intellexit, cum cæteroqui in ipsis vaporibus inclusos perpetuo, ut supra, simul igniculos, ubique comprehendat, atque supponat, quod una hic pro pluribus vice admonuisse sufficiat: Quia inquam indubitanter ex Borelli mente intra ipsam aquam (idem dico proportionaliter de terreis exhalationibus) aliqua degit subtilior materia, sive a Sole, sive ab Æthere, sive ab Ignibus subterraneis, aliove quolibet calore Terræ concentrico derivata, quæ jugi suo motu particulas ejusdem aquæ indesinenter evolvit, hinc fit, ut eædem halituosæ particulæ intra aeris spatiola assurgentes (dato etiam, quod simplex aqua ad extremam tenuitatem quacunque vi cum plurima superficie redacta possit se sola aeri innatare, ut ipsi aquæ auri folia supernatant) cum non nisi a susceptis igniculis queant attenuari, & dividi, ipsis idcirco intime immixtis, vel alia qualibet leviore interclusa verosimiliter turgeant materia (quæ propter summam tenuitatem ultra omnia corpuscula ponderosiora, etiam, si lubeat, ob eorum pressionem superassurgit) adeoque avolantes vapores hujusmodi non sint, rigorose loquendo, simplicissima aqua, sed adjunctam habeant tantam leviorem materiam, ut cum ea concretum quoddam rarius, seu moleculam quandam ex majori aquæ, & minimo alterius materiæ pondere conflatam constituant (ut in bullis puerilibus ex aquæ, sapone, & spiritu insuflato confectis fieri observat Borellus citata prop. 259.) quæ rara, inanis, & expansa molecula sic contexta absolute æque solum, vel minus etiam gravitet, ac gravitat aer data paritate molis, ac proinde supra sortem, & Libellam Aquæ intra Vacuum ascendentis assurgat, repletisque disgregato agmine plurimis ejusdem aeris spatiolis (quæ ex propositionibus 259. & 274. ingentia valde sunt comparative ad molem aeris densam) auctoque semper per sui additionem novo pondere, in ipsum etiam aerem, a quo sursum exprimitur, nonnunquam facescat, ut in vaporosis effluviis ab aqua fervente elevatis quotidie cernimus. Intra elatiorem ergo aeris regionem tandiu spatiantur moleculæ, seu, ut cum alia de causa turmatim agitatæ, motæ, & confusæ ulteriorem densitatem, & opacitatem acquirant, ac per majorem tandem contactum ad invicem diffringantur, avoletque illico in supremam regionem contentus halitus, ipsæque effœtæ, ac in aqueam nativam simplicitatem redeuntes, molem, & corpus reinduant pari mole subjecti aeris gravius, non alia quidem via acquisito pondere, nisi ob variatam, acquisitamve molem densiorem, & ob materiæ subtilioris exclusionem, ut in distillationibus artificialibus, earumque primo vaporosis nebulis, postmodum successivis concretis imbribus palam deprehendimus. In hac autem vaporosa metamorphosi in aquea primæva natalia iterum redeunte, talis ut plurimum servatur progressus, & ordo, ut antecedenter ad pluviam sensibilem, ac successive perseverante pluvia, exiles, & invisibiles (densiores quippe) vapores aquei paululum graviores aere, ut supra, redditi, prævio, & durabili influxu per insignem loci tractum, infimum ipsum aerem clandestino madore imbuant, terramque simul lente, occulte, ac prorsus insensibiliter conspergendo ejusdem aeris clam se exonerantis pondus, ac pressionem imminuant, postmodum unitis per majorem adhuc contactum crassioribus disruptarum molecularum particulis,

culis, in guttas tandem concrescant, pluviam sensibilem efformantes, præcipiti nisu, festinanter (medio videlicet subterfugiente, & impetum ruentis molis minime substinente) inferius reducem.

Ex his omnibus varium Atmosphæræ statum pro diversa tempestatum habitudine satis exprimentibus, rationabiliter colligi potest, serenum aerem, serenitate potissimum pluviam antecedente, etsi in inferiore sui parte rutilans sit, magna tamen vaporum copia turgere in suprema, & altissima (ut supra verbis Borelli retulimus) ad quam cum insuper clare non pertingat humanus oculus, qui vix veræ serenitatis est Judex competens ad modicum Atmosphæræ intervallum, atro-cœruleum longinqui aeris colorem (diaphanum quippe) serenum judicat, præcipue cum nebulæ ibidem degentes sint in morem corpusculorum in Solis radiis conspicuorum intra cubicula, nec propterea aeris serenitatem rigorose tollentes, similitudinem adducente Borello in citata pr. 64. E contra quando vapores, vel nubium specie, vel turbidiore solum influxu descendendo infimum aerem, terramque ipsam inficiunt (quod dum insensibiliter perpluunt, solet contingere) tunc aerem, qui vere pluviosus est, nubilum, & caligantem tantummodo judicat oculus, delapso vero universo vaporum cumulo, nitidiorem satis, perspicuam, pellucidam, minusque luteam priore serenitatem intueri certius suademur, cœruleo colore, & glasteo (qualis fere nubibus quandoque fulmineis per æstatem competit) in vividiorem, & splendidiorem converso; Nec prorsus injuria sensuum fidem videtur eludere Borelliana hæc hypothesis tot vapores sereno, & luminoso aeri tribuens, quot nubiloso, & opaco; quandoquidem notum est plus vaporum, & materiæ crassioris inesse candelæ accensæ, cujus e lumine lumen carpimus, quam recens extinctæ, cujus fumo cæcutimus. Quibus ita se habentibus, & ad regulam ponderis intra aerem crescentis, & decrescentis, crescente quoque, & decrescente intra fistulam Torricellianam *Mercurio*, cohærenter subjungit Borellus: *Itaque per* „ *aliquod tempus, antequam pluvia de-* „ *scendat*, (non vero dum Nebulæ jam specie descendit; immo nec immediate ante, sed per aliquod tempus antequam pluvia, etiam insensilis, descendat, ut serena semper magis, nec ullo pacto pluviosa innuatur constitutio) „ *fieri po-* „ *test ut Mercurius in fistula supremam* „ *illam* (non solum modicam) *altitudi-* „ *nem M. pertingat, in eaque permaneat* (ut per hanc insignem elevationem permanentem, non immediatam, sed tardiusculam, & usque ad depressionem *Mercurii* protrahendam pluviam „ rur- „ sus insinuet) *Et hoc nedum a nebulis*, „ *sed a quacunque alia causa gravitante* „ *effici potest; Si enim terrestris pluvia a* „ *Vento, vel alia commotione sursum im-* „ *pellatur* (quæmadmodum sursum impelluntur Nebulæ pluviosæ) *atque per* „ *aerem dissipetur, spargaturque* (ut il- „ lum ibidem dispergi, & diu suspensum retineri pr. 65. notat idem Borel- „ lus) *tunc nemo dubitat aerem gravio-* „ *ri nisu superficiem Orbis Terraquei* „ *comprimere. Si postea a qualibet causa* „ *nebula impellatur* (sermo adhuc est principaliter de nebula insensili, quod idem est de vaporibus, & non præcise „ de pluvia sensibili) *ut nimirum terram* „ *attingat, scilicet pluvia paulatim* (hoc „ est lente, & insensibiliter) *terram as-* „ *sequatur, eamque humectet* (inquit solum *humectet*, non perluat, inundet, vel saturet, ut simplicem etiam humectationem, qualem citra pluviam sensibilem sensibiliter observari retulimus, „ ex vi istius textus comprehendat) „ *tunc patet innumera aquæ granula ter-* „ *ræ inniti, neque amplius aeris gravi-* „ *tatem* (dicamus & graviditatem) *&* „ *compressionem augere* (ad differentiam lentissimi illius motus, quo descendentes aqueas nebularum particulas aeris gravitatem augere supra dicebat idem Borellus, omnem tunc penitus terræ contactum excludens, aeremque propterea nebulis pluviosis adhuc prægnantem appellans; qui sane duo textus de eadem nebula descendente, atque aeris gravitatem augente ante contactum terræ, post contactum vero minuente, ad invicem sunt conferendi, & clare distin- „ guendi pro nostra, & Borelli ipsius „ indemnitate) *Et quia a terra subjecta* „ *sustentantur, non possunt ut prius suæ* „ *natu-*

„ *naturali pondere comprimere superficiem infimam Mercurii stagnantis, & propterea semper a minori pondere Mercurius in C. comprimitur, prout magis pluvia ad terram perducitur, & prout magis aer illo pondere alleviatur* „ (quæ omnia *Mercurii* depressionem, & aeris expurgationem per gradus apprime explicant, quia pluviam simul insensilem sensibilis Prodromam ex antedictis supponunt) *Et propterea superficies ejus in suprema fistulæ parte sensim deprimitur usque ad infimum situm* „ *F.* Atque hic est terminus depressionis. Post pluviæ vero delapsum, quemadmodum per aliquod breve tempus hujusmodi depressio perdurat, sic paulo post per gradus iterum *Mercurius* incipit elevari ad calculum, & mensuram novi vaporum ascensus.

Hæc de sicco, & pluvioso aere dicta, proportionaliter Ventis Septentrionalibus, & Meridionalibus possunt applicari, quatenus Australes Venti aqueam humiditatem, qua abunde scatent, ab aere in terram asportant, ut eorum flatus sit quædam abortiva pluvia, cum eosdem, qui pluviam vaporosam comitantur, experiamur effectus, ut cuilibet obvium est; Aquilonares vero sicco flamine aerem verberantes, in ipsum aerem, quem propterea densiorem, & strictiorem reddunt, eosdem vapores, una cum novis terreis, quibus sunt referti, particulis magis incuneant, adeoque per Septentrionales Ventos (per quos proinde serenitas stabilior inducitur, etsi augeatur aereum pondus) elevatur *Mercurius*, per Australes vero deprimitur. A quibus pariter ventis Atmosphæram varie confundentibus, & nonnunquam evertentibus contingere potest id, quod Corollarii loco opportune monet laudatus Vir, nempe: *Licet hoc verum sit* „ (scilicet per excretionem pluviæ cujuslibet *Mercurium* deprimi) *non tamen inde elici potest conversa regula generalis, ut nimirum quotiescunque Mercurius in fistula elevatur, debeat pluvia expectari* (nam præter quamquod „ ad hoc prænoscendum insignis requiritur, & non quæcunque, ut alibi diximus, *Mercurii* elevatio, universalior etiam aliis nominibus regula est de pluvia actuali insensili in decremento *Mercurii* sensibilem proxime dispositam regulariter præmonstrante, quam de eadem sensibili futura in incremento ejusdem; quod sane, ut ex prop. 113. cum Borello circumspecte notavimus, salvat *Mercurii* elevationem per ventos Septentrionales diuturnioris serenitatis auctores, & per nubes quandoque ipsas non descensuras, sed dissipandas, vel alio transportandas inductam, ut infra ex contextu; multoque magis salvat, & ultro confirmat expositionem nostram in propos. 115. quod nempe aliud sit aerem impraegnari nebulis pluviosis, aliud nebulas pluviosas ab aere in terram præcipitari; siquidem in elevatione *Mercurii* primum contingere absolute decrevit, secundum vero non modo actualiter non succedere, sed nec universaliter inde expectandum esse velut aliquid necessario consequens, hoc loco, ubi de tempestatum temperie ex professo verba facit, „ prudenter admonet) *quandoquidem* „ (immediate subjungit) *potest hujusmodi augmentum compressionis produci ab aliqua ingenti agitatione supremæ Atmosphæræ. Et si forte a particulis aqueis, & terreis sublevatis major gravitas aeris producitur, fieri potest, ut a violentia Ventorum alibi transportentur nebulæ, & sic pluvia alibi translata non decidat in eo loco ubi originem habuit*; (unde idem nonnunquam ventus uni regioni serenitatem, alteri pluviam adducit) Quare si ad normam ipsius experimenti, & cohærenter simul ad Borelli principia, aliqua frequentius contingens quoad prognosim tempestatum statuenda sit observatio, hæc potissimum esse poterit, ut in modica *Mercurii* altitudine Aer ut plurimum serenus existat cum probabili duratione; in insigni, aut immodica altitudine serenitas ipsa pluviam non longe distantem prænunciet; in depressione vero huic altitudini succedanea, pluvia actualis insensilis, & hinc sensibilis futura, vel eadem sensibilis jam præsens, aut immediate prægressa indigitetur, adeoque elevatio modica *Mercurii* sit serenitatis signum simpliciter diagnosticum, insignis vero sit pluviæ prognosticum, ac tandem depressio sit ipsius pluviæ tum insensilis, tum sensibilis, vel præsentis vel immediate futuræ, vel immediate

præ-

prægressæ signum respective diagnosticum, atque prognosticum, salvis tamen reliquis, notante Borello, Ventorum ut supra spirantium motionibus; In qua pariter recte instituenda Prognosi, illud summe notandum, non esse considerandam simpliciter, vel abstrahendam ab integro anni cursu majorem indiscriminatim, vel minorem *Mercurii* altitudinem, cum pro diversa anni temporum ratione Aer etiam purus, & fere vaporibus crassus propter variam, quam tunc suapte natura sortitur, densitatem, vel raritatem, sit quoque diversimode ponderosus, adeoque aliqua *Mercurii* altitudo, quæ uno tempore serenitatis est index, altero sit index pluviæ, ut quilibet ex re ipsa potest dignoscere, sed esse considerandam diversitatem altitudinum eadem ipsissima tempestate sibi invicem proxime succedentium, & respective semper, ac indispensabiliter ad constitutionem aeris immediate antecedentem. Quæ omnia, & singula tum cum veritate experimentali, tum cum solidis Borelli Propositionibus, earumque rationibus exactissime congruunt, ut propterea idem rationabiliter sic inferat: *At-* „ *que ex his omnibus concludi potest aerem* „ *revera suo pondere, & vi elastica com-* „ *primere Mercurium in fistula contentum,* „ *eumque ad illam determinatam altitudi-* „ *nem elevare*; hoc est, ut in epilogum omnia contrahantur, * Aerem ipsum tamdiu graviorem reddi, & *Mercurium* altius urgere, quamdiu intra ejusdem spatiola suspenduntur vapores aquei, quod in ipsa serenitate succedit; eumdem vero aerem minus gravitare, & *Mercurium* in minori altitudine sustinere; quamdiu illi iidem vapores incipiunt ab aere excuti, & terræ inniti, quod in ipsa pluvia, & paulo ante pluviam sensibilem solet contingere. * In hoc autem finali Theoremate satis provide nudo, & ignavo ponderi vim insuper aeris elasticam hucusque semper suppositam, & prop. 122. jam luculenter probatam explicite adjungit, ut quæ in exercendo pressionis nisu, aucto vicissim, & imminuto superiori ponderi justissima semper proportione respondet: Qui equidem conatus elasticus quantum conferre possit ad variandam librationem *Mercurii* in fistula Torricelliana, vel ex hoc constare poterit, quod etsi non consuescat, notante Borello, ab aeris calore, vel frigore eadem libratio notabiliter variari, quoties idem Aer calidus, vel frigidus cum aere sibi proximo, vel cum reliqua Atmosphæra potest æquilibrari, nihilominus, si immisso, ut pluries expertus sum, intra Vas aliquod exacte clausum, & externo aeri impervium, Barometro, eminente extra Vas sufficienti portione fistulæ, Vas idem calefiat, aerque ibidem conclusus, & rarefactus in majorem elasticitatem cieatur, statim *Mercurius* alipes celerrime volans assurgit, iterumque refrigerato Vase sponte subsidit: quare quid analogum forte contingere posse in aere libero non modo per proprium pondus, sed & per aliquam vim superiorem intra constitutos limites naturaliter detento, atque nonnihil coercito, & in sicca magis, quam in humida constitutione quoad partes suas rigidoflexiles resilienti, & elastico (igneo quippe, terreove, non aqueo) magisque propterea prementi (ut accideret massæ crinium crispatæ intra cotylam per vim conclusæ, & in ejusdem latera ad mensuram alternæ siccitatis, vel humiditatis vario nisu impingenti) aliquis forte conjecturæ locus esset; nec pauca suppeterent pro firmanda, ac dilucidanda hujusmodi hypothesi, quæ tamen modo enucleare non vacat.

Ab ipso autem absolute prementis aeris conatu *Mercurium* in diversa altitudine sustineri, eodem *Mercurio* præter sui ponderis exercitium huic operi nihil præstante, facile conjicere possumus ex hoc, quod duobus assumptis Barometris, & altero eorum utrinque probe obturato, ut omne tollatur externi aeris commercium, istud ad varias alterius, ut mos est, aperti mutationes minime alteratur; restituto vero eidem externi iterum aeris commeatu, illico alteri non occluso, sive in statu elevationis, sive depressionis existenti adamussim æquatur; illudque insuper hac occasione non prorsus incuriose omittendum, quod dum *Mercurius* altius adigitur (quo succedente, ex altera extremitate decrescit, & e converso) superficie, qua aerem prementem, ipsumque fugantem respicit concavus est, præter morem suæ superficiei; dum vero descendens, quasi victor, aerem.

rem auget, parte eadem, qua aerem fugat, convexus est, ut vel ex hoc tantum possit unico intuitu dignosci, an *Mercurius* sit in via ad ascensum, an ad descensum; qua vero spatium supremum deserit, ubi nullam sensibilem pressionem patitur, nec ullam pariter sensibilem, sive in ascensu, sive in descensu patitur superficiei mutationem, nisi fistula in parte superiore sit ad horizontem nonnihil inflexa, in quo casu dum *Mercurius* suo tantum pondere labitur, aliquot granula sphaerica per tubi asperitates consuevit relinquere. Quare plurimis adhuc speculationibus occasio superest in perscrutando intimius hoc Mercuriali, Aereoque Phaenomeno, cujus ulteriorem indaginem citra ullius injuriam philosophica libertate hactenus tentavere non pauci, nec alio nomine posthabitis omnibus, quae crassior Minerva mea forsan suggereret cogitatis, vulg. D. Borelli rationem amplector ipse, nisi quia de meo curtae supellectilis penu magis idoneam depromere non suppetit, alienamque sequor, meliore carens, quam nihilominus a perspicacissima Pallade tua juvat expectare.

Attende interim, Vir Solertissime, cui se tota lubenter pandit Natura, num quae retuli sedulis tuis Barometricis Ephemeridibus quam proxime cudendis consonent; sin minus, in id animum intende, ut quidquid lima rigidiore indiguerit, priusquam publici Juris facias, amica saltem severitate castiges; idque constanter credas, fore numquam, ut vel istius, vel cujuspiam alterius literariae rei mihi complaceam, nisi simul illa eadem tibi placuerit, cui cuncta placere sum anxius, quae summam de te existimationem meam valeant testatam facere: hanc ipsam vero humanitati tuae satis acceptam rebor, si tantumdem retribuas amoris, quantum tibi amicissimi obsequii praestare studet

Tui semper Nominis

Mutinae die Januarii 1695.

Officiosissimus Cultor

Franciscus Tortus.

DISSERTATIO EPISTOLARIS

Altera Triceps

CIRCA MERCURII MOTIONES IN BAROMETRO

in qua Clariss. Virorum *D. Rudolphi Jacobi Camerarii* *P. D. Cajetani Fontanae* & D. G. C. *Schelhameri* Quaesita, Objecta, Cogitata Explentur, Diluuntur, Expenduntur a *Francisco Torto* M. P. ad Virum Ornatiss. & Amiciss. *D. Bernardinum Ramazzinum* Pub. Med. Prof. & inter Acad. Nat. Curios. Hipp. III.

Vir ornatissime; Amice summe colende.

Quaecumque post editas, Vir Eruditissime, Barometricas Ephemerides tuas, meamque itidem te evulgante adiectam Epistolam, huc usque in lucem prodiere circa eamdem materiam aliorum Scripta, in duas considerationes, quae prius aliud agenti minime occurrerant, animum subinde meum traxere. Harum una est, quod is, qui semel sive otio, sive genio, sive aliis indulgens, etiam perfunctorie scripserit, porro, ut sibi, si non indulgeat, saltem consulat, volens, nolens, iterum cogatur rescribere; altera vero, quod ea humani captus est imbecillitas, eaque rerum naturalium obscura profunditas, ut in illarum penitiori indagine mens nostra deficiat, & dum alter alterum carpit, materiam non raro suppeditet ipse, quam reliqui carpant. Duo sane valida scribendi, & non scribendi argumenta.

Priori considerationi ansam primitus dedit salita quaedam Epistola, festive tamen (ut juvat interpretari de communi Amico nostrate apud Exteros, quos rei authores indigitat, degente) tibi inscripta, quae tuam in primis ac dein hypothesim meam jocose vellicabat: Secundo

loco

loco se nobis obtulere Solertissimi Viri D. Rudolphi Jacobi Camerarii Prof. Med. Tubing. & Acad. Curios. in suis Ephemeridibus Meteorologicis solidæ quædam animadversiones, non sine aliquali, eoque humanissimo, a conjecturis nostris dissensu, cui nihilominus (providum modestiæ specimen injunctam licuit observare in apertione proprii sensus parcissimam temperantiam: Tertio tandem erupit P. D. Cajetani Fontanæ Cler. Regul. vulgo Theatini Mutinensis nostri in sua Institutione Physico-Astron. candida sugillatio, qua citra omnem assentationis aleam aperte statuit, tua prius, ac D. Boccabadati rejecta sententia, *Tantam inter meum, & sensum Borelli* (cujus Prop. 115. lib. de Mot. Natural. a Gravitate factis debili quidem patrocinio tuebar) *intercedere diversitatem*, *quanta*, ut inquit ipse, *intercedit inter duo Contradictoria*.

Hæc porro, si non omnia, saltem eorum pleraque, licet aliquam cohærenter ad primam ex meis meditationibus rescribendi titillationem incuterent, me tamen aliis intentum ad resumendum calamum neutiquam compulere, ut qui ludo quodam ingenii potius, quam seria soliditate tunc temporis scripsisse jam fassus; Literatorum assensum, vel plausum minime quæritaverim: Nec ulli sane placere mens fuit; mihimetipsi namque cum placere non suffecerim, tertium quidpiam edere satius duxi, ad modificandam saltem severam vulgo nimis in Borellum censuram, & extenuandam crassissimi suppositi erroris notam in Viro tam celebri, quem proinde apud Eruditos si non plane defensum, saltem plusquam excusatum crediderim; idque a me eo lubentius tentatum, quo tutior interim sic fiebam, ne meum, etsi pluries a te requisitus, nec tamen habens quo satisfierem, sensum eniterer: quod sane cum expresse ad calcem Epistolæ meæ fusius edixerim, sensatis omnibus haud vereor quin satis constiterit. Ne tamen rerum mearum minime solicitus videar, neve ut incuriosus omnino supinæ socordiæ nimium insimuler, ea scilicet ipsa negligendo, vel ignorando, quæ mecum, & domi, ut ita dicam, aguntur, maxime tunc cum amplus vindiciis est locus, paucula hæc pacato animo, & cum integro moderamine inculpatæ tutelæ, denuo exarare congruum duxi, eaque tibi rursus inscribere, ut qui primus hisce altercationibus ansam, licet insons, præbuisti, earum quoque nugas ferendo, & pœnam luas, & patiaris incommoda.

Cæterum in hoc non frivolæ Unius sugillationes me terrent, sed res ipsa antecedenter difficilis jam cognita, ipsæque superstites meæ, quæ mentem medullitus torquent, esto ab aliis hactenus fere intactæ, difficultates; Nam quoad peregrinam illam, quam nosti Epistolam, ut aculeis, & salibus abunde respersam, ac saturam, sic respectu saltem Hypothesis meæ rationibus, & argumentis, (consulto quidem id factum puto) prorsus jejunam, in promptu essent ex Juvenali, aliisque Satyricis, Comicisve Poetis acuta dicteria, quæ parem ad reponendum, & retaliandum suggererent lubricitatem; sed absit ut Amico privatim, & jocose scribenti, publice, & serio mordicus responderem, eo saltem nomine, ne nobis tandem contingeret, quod inter Bacchanalia antiquitus contigisse carminibus hisce notavit Horatius.

Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter, donec jam sævus apertam
In rabiem verti cæpit jocus....

quod quidem ab instituto meo, genio, & vivendi norma nimis alienum; Eam namque sortem Amicorum Scriptis libet concedere, quam non semper licet accipere, eamdem scilicet, quam suis ab Amico Neoterio si ominabatur Symmachus *Qui Amico nugas suas, & deliramenta committit, non debet formidare judicium; commendatur enim religione quicquid culpari posset examine*.

PErvenere post hæc in Italiam nostram mihi a te liberaliter communicatæ Ephemerides Meteoro-logicæ Tubingenses laudati D. Camerarii, Viri profecto, quem fateri æquum est, non minus quam colere ingenuum Veritatis sectatorem, adeoque nihil controversiæ mihi cum illo, utpote quod non paucas ipse prævidérim, quas & idem adnotat difficultates in Borelliana Hypothesi, etiam quomodolibet explicata, cui Factum ipsum, & ex Facto oriunda phænomena haud ita exacte videntur accommodari.

Tres

Tres autem potiores placidiſſime obtrudit Vir Humaniſſimus, duas quidem in ordine ad obſervationes experimentales; tertiam vero in ordine ad rationem eidem Experimento minus conſonam. Priores duas Factum reſpicientes, mite inſimul, & ſenſatum Epiſtolæ meæ ſuſcipiens examen, laudeſque identidem ſibi magis, quam mihi congruas prodigus interſpergens, his demum verbis abſolvit. *Idem qui Borelli Propoſitionem Mercurius in fiſtula Torricelliana altius elevabitur, dum aer nebulis pluvioſis imprægnatur; at poſtquam pluvia delapſa eſt, denuo Mercurius in fiſtula deprimitur, a dubiis, & difficultatibus, queis laborat docte vindicare ſatagit D. Tortus, motus Mercuriales pag.* 106. *in hoc compendio exhibet Mercurium per ſerenum tempus, tum diſtante, tum appropinquante pluvia per gradus elevari, per nubiloſum inchoata pluvia, & per pluvioſum adaucta deprimi, ac per ſerenum rurſus delapſa jam pluvia ſubſidere nonnihil, iterumque ſucceſſive elevari* -- quibus ex me habitis, immediate ſubnectit pag. ſua 30. & 31. *Mihi Mercurius potius cum principio ſerenitatis maxime altus videtur, adeoque ſi t. t. novi uſque vapores adveniunt, aer acceſſu illorum non fit gravior; quod ſi diutius duret ſerenitas, Mercurius non tam ulterius elevabitur, quam vel in ſtatione illa aliquamdiu conſervabitur, vel, & ſæpius quidem, ſenſim demittetur, per multos dies, ſicco aere interdum, & nulla adhuc inſtante, vel inchoata pluvia &c.* & paulo poſt. *Ulterius quando Mercurius poſt pluviam, vel nivem porro deſcendit, tum pro novæ inſtantis pluviæ ſigno cum Lana ipſum agnoſco; alias autem, & ordinarie ſtatim poſt pluviam plane non eſt humilior, quam in pluvia, aut immediate ante ipſam.*

Duabus hiſce obſervationibus haud difficilis videtur Reſponſio; ſiquidem quoad Primam fateor me aliquoties idem cum D. Camerario obſervaſſe, videlicet in principio ſerenitatis quandoque Mercurium ſatis attolli, ſed & ſæpius obſervaſſe contrarium, ſcilicet Mercurium non illico in prima ſerenitate ſupremam ſedem attingere, ſed ſucceſſive, & per gradus, ac perſeverante eadem ſerenitate, ultro adhuc, & altius urgeri, quemadmodum dum hæc ſcriberem perbelle contigit obſervare; redeunte namque poſt diutinam pluviam circa Vernale Æquinoctium ſerenitate, per tres, vel quatuor dies Mercurius ut antea depreſſus manſit, poſtmodum ſenſim, ac ſenſim cæpit elevari, donec flante Auſtro iterum in præceps ruerit; Nec longe abſimilem progreſſu Mercurii ſupponere videtur idem D. Camer. in ſua Regula decima divinatoria pag. 21. ubi plures etiam anomalias circa Mercurii motiones contingere animadvertit, ut proinde difficile ſit certam regulam, certumve prognoſticum inde elicere. Unum hoc minime negaverim, quod aſcendente ſenſim per ſerenum tempus Mercurio, vere in tali incremento non ſemper ſervetur proportio prioris aſcenſus, unde ſi prima, vel altera die Mercurius unum ſcandat gradum, aliquando per tres, quatuor, vel quinque dies vix ſcandet alterum, ſicut & pluries ibidem ſiſtetur quaſi immobilis, donec appropinquante pluvia, ſeu, quod idem eſt, vaporoſa ſuccedente, vel flantibus in perturbata ſerenitate Auſtris humidioribus, ſucceſſive deprimatur, ut hiſce modo temporibus frequenter experimur, dum

Vere madent udo terræ, & pluvialibus Auſtris.

Id autem omne quomodocumque contigerit, ſive tardius, ſive celerius (quod parum refert) ſemper ad regulam, & proportionem intromiſſionis, & extromiſſionis vaporum contigiſſe in aere poteſt explicari; Quandoque etenim evecto ſtatim ſublimiter in prima ſerenitate Mercurio, citiſſime poſt pluviam vapores copioſiſſimi a Terra veluti fermenteſcente ſurſum truduntur, qui poſtquam aerem affatim inebriando, quaſi perpendiculariter aſſurgentes, Cylindri Mercurium prementis pondus auxere, non amplius eadem proportione, immo vix, ac ne vix quidem, ſenſibiliter ejuſdem jam ſaturi pondus ſupra eumdem Mercurium adaugent, ſed potius lateraliter diffunduntur, vel alios præexiſtentes vapores diffundi cogunt; quos pellunt, & deturbant in tranſitu, quem habent ad inania ſpatiola; unde non intruſo in eumdem uſque cylindrum, ſed diffuſo ad latera, & æquilibrium tantummodo in reliqua Atmoſphæra faciente novo pondere, Mercurium in tali caſu jam celeriter elevatum, parum vel nihil ultro attolli neceſſe eſt;

se est; quodsi positive deprimatur constante serenitate, tunc vel in ipsa (certe impuriore) fiet insensilis crassiorum vaporum præcipitatio alibi statuta, qualem in rore, & pruina sereno Cælo sensibiliter observamus, vel, ut dicebamus, flabunt Australes Venti, aliæve aderunt causæ alias per extensum adductæ.

Ad Secundam vero observationem omnis dubietatis nebulas discutit sola terminorum explicatio, quatenus & D. Camerarii, & mea observatio coincidunt, dum enim protuli, *Per serenum rursus tempus delapsa jam pluvia Mercurium subsidere nonnihil, iterumque successive elevari*, sensus non est, quod post pluviam Mercurius magis deprimatur, quam in ipsa pluvia; hoc enim ego quoque pro novæ pluviæ signo regulariter deprehendi; sed sensus est, quod per aliquod breve tempus maneat in sua depressione usque ad novum ascensum vaporum, qui ascensus aliquando citius, aliquando tardius absolvitur, vel inchoatur; licet enim non sit culpandus D. Camerarius referens ly *Rursus* ad verbum *Subsidere*, & verbum ipsum *Subsidendi* intelligens pro ulteriore descensu ad inferiorem locum, ut vere potest intelligi, attamen juxta mentem meam *Rursus* eo loco refertur ad tempus serenum, ejusdem serenitatis reversionem connotans, & *Subsidere* ibi significat subsistere, seu commorari, ut subsidentem in Sicilia Cecin. dicebat Cic. & fæces, aut amurcas in fundo diu subsidentes dixit Columella.

Tertiam denique difficultatem ortam ex collatione Facti, & insensibilis pluviæ a me adductæ in Borellianæ Propositionis explicationem paucis adumbrat laudatus Vir, post pluviæ illius insensilis considerationem obiter subdens: *Id unum ultra jam dicta disquirerem, quod mihi minus vero simile videtur, an pluvia illa insensilis aeris pondus in tantum diminuere possit, quantum observationes requirunt, quantum ne sensibilis unquam procurasse legitur, ut ut ipsam mole multoties necessario excedat.*

Huic Quæsito non exigui ponderis videtur tamen posse satisfieri, ad primum dicendo, quod vere pluvia illa insensilis absolute loquendo possit aeris pondus in tantum diminuere, quantum observationes requirunt, quia tunc decrescente regulariter Mercurio in tubo perpendiculari ad tantam plus longitudinem, quanta tredecies, cum semisse multiplicata (ista namque est proportio ponderis Aquæ ad Mercurium) vix transversum pollicem excederet, debet per consequens ex toto Cylindro aereo correspondente tanta aqua disgregata decessisse, quanta congregata, & simul-juncta transversi pollicis longitudinem æquaret, immo satis minorem, propter aliarum partium ponderosiorum, terrestrium nempe, aliarumve insignem, & simultaneam cum vaporibus aqueis præcipitationem, ut pag. 113. epistolæ meæ scriptum est: Quæ sane quantitas aquæ, detracta insuper materia terrestri, non videtur improportionata, sive observationibus, quæ fieri possunt circa molem materialem coacervatam pluviæ insensibilis, sive illis, quę fieri solent circa decrementum Mercurii: Quantulum enim est quæso pondus istud aqueum decedens ab aere?

Quod vero sit improportionata, & parum respondens eventui comparative, seu relate ad pluviam sensibilem majorem, a cujus descensu vix ultro deprimitur Mercurius, nec ita facile admiserim, cum iste idem effectus ad regulam Hypothesis Borellianæ vere nedum possit, sed & debeat ita contingere, quia videlicet in tali casu tantundem ponderis Atmosphæræ illico restituitur, quantum per pluviam sensibilem demitur, quod non contingit insensibili: In ista namque fit solummodo lenis, & minime tumultuaria e poris aeris expressio subtilissimorum granulorum aquæ continuato defluxu ita in terram delabentium, ut ex istius fere dixerim, conatus excretorii existentis in aere, nec sinant tam facile vapores tunc temporis parcos, (quosque si adessent repellerent) e terra directione opposita sursum trudi, nec a partibus Atmosphæræ lateralibus insinuari, maxime cum spatiola derelicta successive impleantur a novis granulis decidentibus, & illa eadem granula decidendo, motum in aere lentum quidem, sed turbinosum, ac veluti vorticalem necessario excitent, vi cujus quodammodo arceantur partes ipsæ lateralis Atmosphæræ: In pluvia vero sensibili, facta per guttarum crassiorum concrescentium, & turmatium decidentium insigni aeris divulsione, & resultante per depluentes affatim nubi-

nubilosos globos notabili spatio inani intra aerem, unde decesserunt, statim quoque, dictum factum, ex circumstante Atmosphæra tantundem materiæ recurrere necesse est, quantum requiritur ad æquilibrium faciendum, ut pag. 94. prioris Epistolæ alia occasione notavi.

Quod autem pro Atmosphæræ æquilibrio recurrens pondus aereum sit æquale circiter ponderi aqueo, quod recessit, licet paradoxum videatur, facile tamen est ex alibi dictis deducere; si enim probabile est ex hypothesi alias per me firmata pag. 98. quod idem serenus aer cum eadem vaporum disgregatorum quantitate, & mole possit permutari in nubilum, variata solum vaporum eorundem mox congregatorum textura, situ, & contactu, invariato vero pondere (sicut invariatum remanet pondus Cylindri aquei simul, & arenosi, notante Borello, supra immersum Barometrum prementis, sive per eundem Cylindrum disgregatim spatientur superius arenulæ subtilissimæ, sive coacervatim in glomeres actæ hæreant in medio, sive supra eundem Mercurium in humiliore loco immediate subsistant, ut ommittam, quæ de Urinis in hanc rem eleganter prodidit idem D. Camerarius) quid mirum pariter, quod postquam per expressionem pluviæ insensilis, absque ullo notabili materiæ recursu, minus ponderosus factus est aer, demum cum exclusa sensibiliter aquea saburra crassiore, novarum particularum, aquearum præcipue, terrestrium, salinarumve statim ob æquilibrii necessitatem recurrentium contubernium irruente repletur, fiat æque ponderosus, ac ante sensibilem pluviam, & paulo post novæ usque materiæ adventu adhuc gravior, ut proinde non solum parum, delabente sensibili pluvia, & nihil ultro, penitus delapsa, subsidat Mercurius, sed etiam non multo post vaporibus usque crescentibus attollatur? Addo, quod quemadmodum in pluvia insensibiliter delabente cessat necessitas, ut novum statim pondus lateraliter saltem, vel inferne sursum se insinuet intra spatiola derelicta, quæ in statu naturali citra ullam violentiam inania morantur, ita neque in sensibili ulla necessitas est, quod recurrat pondus omnino æquale ad sustinendum ibidem, vel fere ibidem Mercurium in fistula, quia nempe in hoc casu, etiamsi pondus minus intra spatium a pluvia crassiore relictum subintret, cum tamen totus ponderis redeuntis defectus dividi debeat, atque distribui proportionaliter admodum late per insignem tractum Atmosphæræ uniformiter æquilibratæ, hinc est quod imminutio talis ponderis vix, ac ne vix quidem, possit esse sensibilis Mercurio, qui propterea intra tubum ibidem, vel fere adhuc consistit.

Hac data proinde occasione, liceat ad illustrandam magis Borelli Propositionem cohærenter adjungere, posse non sine aliqua probabilitate contingere, quod ea Mercurii depressio, quæ pluviam sensibilem actualem paulo antecedit, vere succedat ob aquas etiam sensibiles ad mentem ejusdem Borelli actu in terram decidentes, non quidem ibidem loci præcise, ubi fit ipsa Mercurii depressio, cum pluvia non semper decidat, ut idem Bor. inquit, in eo loco, ubi originem habuit, sed ad modicam loci distantiam, ubi ea incipiat sensibiliter descendere pluvia, quæ sensim postea, & paucis horis elapsis propaganda est ad Regionem ipsam, & locum, ubi degit Barometrum pluviam prænuncians; cum enim, ut supra dicebamus, decidentibus pluviis, & inanito per consequens ab earundem casu insigniter aere, novus recurrat e lateribus circumquaque aer ad æquilibrandam per notabile saltem spatium loci exactissime Atmosphæram, necesse est ob modicam locorum distantiam, quod dum alibi, modice longe, pluvia contingit, Regio ipsa, in qua Barometrum residet, suum vectigal solvat, & portionem sui ponderis, ac materiæ contribuat, ad replendum pro rata spatium distans a pluviæ descensu inane redditum, adeoque necesse est aerem talis Regionis nondum sensibiliter pluviosum a sua densitate, & constrictione nonnihil recedere, & secundum sui particulas aliquantisper laxari, resilire, ac extendi, & sic aliquid, etiam ob hanc causam, de proprio pondere deperdere, & consequenter Mercurium ipsum minus comprimere, ut aeri reliquo non distantissimo æquilibretur; quapropter ad hoc, ut posset concludenter redargui Borellus, præterquam quod deberet esse insubsistens quidquid de pluvia vaporosa dictum est diu, deberet in-

super

ſuper evinci, quod dum Mercurius inſtante pluvia deſcendit, tunc nulla contingeret pluvia; non ſolum in eo loco, ubi degit Barometrum, ſed neque intra tantam loci diſtantiam, intra quantam communicabilis eſt ad invicem variatio accidentalis ponderis diverſarum partium Atmoſphæræ.

Quæ quidem conjectura omnem Mercurii depreſſionem cum pluvia actuali (intra notabilem rationabiliter Atmoſphæræ extenſionem) non modo inſenſibiliter perpetuò concilians, non paucis explicandis Experimenti hujuſce viciſſitudinibus aditum præbet: Namque peti poteſt ratio

Primo cur non ſemper pluviam præcedat depreſſio Mercurii, cum ſcilicet eadem pluvia vel in ea illa ſola Regione, ubi Barometrum aſſervatur contingit, vel ſaltem ab eà incipit, ut dein propagetur in alias, quod forte pluries potuit contigiſſe ipſi Borello in Urbibus montanis, ubi pluviarum potius eſt origo, quam meta, tunc cum phænomenon iſtud exploravit, degenti;

Secundo cur in pluviis diuturnioribus aliquando Mercurius pertinacius attollatur, quia videlicet incipiente forſan, & perſeverante ibidem pluvia, poteſt diu nova, & major hinc inde ſuppeditari ejuſdem pluviæ materia, quæ Mercurium potius ibidem attollat, deprimat vero viceverſà (ut credi poteſt) ſolum in Regionibus remotioribus, unde talis materia derivatur.

Tertio denique reddi poteſt ratio, cur imminens pluvia, non modo Mercurium deprimat, ſed & deprimat proportionaliter magis quam ipſa pluvia actualis ejuſdem loci; quia ſi res attente explicetur, dicendum videtur potius, quod pluvia imminens alicubi, ibi Mercurium deprimat, non quidem ut imminens ibi, ſed ut decidens alibi, ob rationem imminuti aerei ponderis in eo ipſo loco, ubi nondum cadit, ſed probabiliter ob viciniam paulo poſt itidem caſura eſt; iſte namque regulariter eſt ſucceſſivus pluviarum maturiorum progreſſus: Ubi vero actualiter pluvia decidit, non ultro ſenſibiliter deprimitur idem Mercurius, ac deprimatur ubi ea ſolummodo imminet, ob recurſum æqualis circiter ponderis advenientis, & inde ſtatim uniformiter propagati, ut ſupra explicuimus. Hæc tamen conjectura præcipiti calamo, ac hæſitanter prolata, novis, & exactis (quas ut fatear nequaquam inſtitui) indiget obſervationibus, ut magis vel confirmetur, vel infirmetur, quam Spartam curioſis ingeniis, & cuilibet otium hoc ſuppetat, tantum indigito, ad ingenuæ veritatis indaginem, quamque aſſequi haud difficulter poterunt, ſi ad diſtantiam viginti V. G., vel triginta Milliariorum circulariter abeant, & excitent Amicos obſervatores, qui omnes unanimiter pluries in die Mercurii motiones, & pluviæ caſum ſuis in Urbibus, & Regionibus adnotent horis præciſis, ut ſic ad invicem conferendo, ex collatione fideliter factà, poſſit abſolvi exacte calculus, an ea hora, qua depreſſus eſt Mercurius Mutinæ V. G., pluvia deciderit Bononiæ, & ſic deinceps.

Hæc quidem, vel ſimilia videntur excogitari poſſe, & adduci pro dilucidanda, & ſuſtinenda, ſi non ut plane adæquata, ſaltem ut non adæquate improbabili Borelliana Hypotheſi. Cæterum ſuis quælibet laborat nodis, cum hujuſce Phænomeni excitatio involvat acervum, & cumulum rerum ſumme diſparatarum, ac Meteororum plerumque variabilium, & occultorum, ut idem D. Camerarius prudenter animadvertit; In cujus demum Viri Solertiſſimi Cogitatis, etſi doctiſſimis, ac præcipue in Cauſarum Motus Mercurialis indagine, nubeculas nonnullas menti quoque meæ obſervari haud vereor ingenue fateri; quas tamen, ut intellectus mei nebulas, & umbras malo conniventibus oculis declinare, quam curioſo lumine perſcrutari.

QUO vero ad P. Fontanæ Votum quaſi Dictatorie prolatum, eſto minime inficier me in explicanda controverſa Borelli Propoſitione 115. *Cum Aer nebulis pluvioſis impregnatur, Mercurius elevabitur; at poſtquam pluvia delapſa eſt, Mercurius in fiſtula denuo deprimitur*, rigidè nimis a nonnullis damnata, eandem extendiſſe ad ſalvandam depreſſionem Mercurii paulo ante pluvias obſervari ſolitam, probando videlicet tunc quoque pluviam aliquam, ſaltem vaporoſam, decidere, iſtamque circumſtantiam a Borello quidem non expreſ-

expressam, sed neque illi reluctantem, quandocumque non penitus improbabilis sit, vere, ac rigorose cohærere intentioni, & sensui genuino ejusdem Authoris; & licet ultro fatear ipsam Borelli Propositionem, atque Hypothesim etiam sic explicatam, mihimetipsi non quidem arridere ut patenter veram, sed ut non patenter erroneam, adeoque ut saltem probabilem (sicuti multo minus arridet ea, quam fidenter adducit idem P. Fontana, quamque rejicere nec vacat, nec omnino congruit, sed sat est eam sibi relinquere); attamen nec explicationem meam ipsi Borellianæ Propositioni Oppositam, vel Contradictoriam, nec Borellum ipsum funditus, vel in Facto, vel in Theoremate aberrantem facillimum est demonstrare, repetito iterum allatæ Propositionis examine, & facta collatione illius cum interpretatione mea, ut inde constet, quod nullo prorsus jure, non minus quam Te, & D. Boccabadatum, me quoque Philosophica libertate sugillaverit, & erecto quasi Tribunali hanc Definitoriam Sententiam, quasi Aphoristice, tulerit Instit. Suæ Physico-Astronom. pag. 180. Vir iste Laconicus: *Demum D. Tortus Borellii nimius Cultor in ipsius verba jurare vult; sed profecto diversissimum, immo oppositum sonant verba Borellii Propos.* 115. *ab eo quod intelligit Vir iste Eloquentissimus*: & nota in ly *Eloquentissimus*, quantum differat Votum P. Fontanæ a Voto D. Camerarii de me dicentis, *Paucis multa complectitur D. Tortus &c.* Vel uterque ludit, vel uterque favet, vel alteruter agit alterutrum.

Evolvatur ideo, si lubet, a fronte ad calcem tota Dicti, & Facti Borelliana dispositio tribus successivis Propositionibus 113. 114. 115. comprehensa: Sane nil aliud unquam medullitus eruere datum est, nisi, ut alias scripsi, atque iterum constanter repeto) quod quandiu granula aquea, seu aqueæ pluviosarum nebularum particulæ ita innatant aeri, ut supra superficiem apertam Mercurii stagnantis sint constitutæ, aer ipse tunc magis gravitet, magisque Mercurium premat, ac altius urgeat in fistulam, sive in Vacuum; quandiu vero eadem aquea granula infra superficiem eandem Mercurii præterlabuntur, & terram incipiunt attingere, aer ipse proportionaliter ad pondus infra Mercurium descendens minus graviter supra eundem Mercurium, ipsumque minus elevatum detineat in fistula: Quod quidem a me jam pluries, & ad literam exaratum tam clare expressit Borellus (esto in verbo Nebularum pluviosarum, & imprægnationis aeris prop. 115. æquivocent plurimi, & præ cæteris P. Fontana, sonum potius verborum, quam sensum genuinum considerans) ut pro fundamento ejusdem prop. 115. præmittat 114. in qua adamussim demonstrare satagit quidquid a me tum alias, tum modo ad unguem exponitur.

In citata itaque Propositione 114. (pudet toties dicta repetere) tale instituit experimentum Borellus. Infundit in fundo Putei, seu Vasis vitrei cylindrici totius altitudinis factibilis, oleoque repleti Barometrum, & notat altitudinem Mercurii a Cylindro Aeris, & Olei inductam, postmodum addit supra oleum Vas aliquod capax innatans, aqua, vel arena semiplenum, & observat ab addito isto pondere pressionem, & pondus Cylindri Mercurio impositi augeri, ita ut Mercurium rursus urgeat usque ad determinatam majorem altitudinem. Hoc facto revolvit ipsum Vas, ut aqua vel arena contenta possit, ut inquit ipse, *ad modum pluviæ, deorsum fluere per spatium oleosum*, & observat quandiu aqua, vel arena descendens adhuc labitur intra oleum, sed supra superficiem Mercurii stagnantis, nec tamen eam adhuc prætergreditur, eandem usque servari a Mercurio altitudinem intra fistulam; Statim vero ac *aquea*, ut ait, *vel arenosa pluvia incipit infra Mercurium præterlabi, & fundum putei attingere*, tunc decrescente Cylindri prementis pondere Mercurium in fistula deprimi. Atque ex hoc experimento (cujus fides sit penes Authorem) tamquam ex unico, & firmo fundamento concludit, eadem quoque ratione Mercurium in fistula attolli, cum nebulis pluviosis ita imprægnatur aer, ut istæ supra Mercurii superficiem consistant, hac enim solum supposita conditione, Propositionem suam 115. statuit; eundem vero Mercurium in fistula deprimi, cum eædem pluviosæ nebulæ, & aquea granula infra Mercurii

curii

curii superficiem concidunt, *ut paulatim terram assequantur*, *eamque humectent*, ut verbis ejusdem Borelli se per extensum explicantis utar; & ideo, ut inquit idem Author, *Pluvia jam actu cadente* prop, 113., ac etiam *postquam est delapsa* prop. 115. *Mercurius in fistula denuo deprimitur*; sumendo ly *postquam* pro *paulo post*; non vero pro *jampridem*, quia tunc recurreret prima pars, non vero amplius secunda Borellianæ propositionis, eo quod aer non multo post delapsam pluviam incipiat iterum novis vaporibus impraegnari.

Ex istis ergo evidenter constat, quod secundum Borellum, pluvia actu cadente, & pluvia immediate delapsa, aqueis scilicet vaporibus infra Mercurii superficiem concidentibus, & aerei Cylindri pondus minuentibus, antequam in illum novi redeant, Mercurius ipse reperitur in statu depressionis, quod utique verum est, & experientiæ clare respondet; si enim in eo statu est pluvia cadente, ut norunt omnes, necessario in eodem erit etiam ea delapsa, saltem quatenus dum pluvia successive delabitur, portio illius est jam lapsa, & secundum portionem delapsam successive, ac successive verificatur Propositio, quæ etiam absolute vera est, dummodo intelligatur, ut monui, per breve temporis intervallum post pluviam delapsam, antequam scilicet tempus illud post pluviam, fiat tempus, quo novæ, etsi distantis, futuræ tamen aliquando pluviæ materia congregatur. Supposito ergo, Mercurium in sententia Borelli deprimi pluvia tum cadente, tum delapsa, eo saltem quo explicuimus modo, ex Contrariorum regula sequitur per consequens, Mercurium ex opposito elevari, quando nec pluvia actu delabitur, nec nuperrime delapsa est; ergo superest quod secundum istum Authorem Mercurius elevetur tempore inter unam, & alteram pluviam intermedio (nisi aliter evenire cogat Ventorum afflatus ipso monente Borello) incipiendo non multo post unam pluviam, & continuando usque ad alteram pluviam exclusive: Tunc autem vel serenus est Aer, vel nubilus, & in utroque hoc casu relate ad Propositionem verum est quod aer impregnatur, vel impraegnatus est Nebulis in pluviam tandem cessuris; seu ut Borellus ait, Pluviosis, talibus scilicet in actu primo, non in actu secundo, (ut cum P. Fontana scholastice philosophemur) Nebulis enim in actu secundo pluviosis, seu decidentibus, quod idem est ac dicere, *pluvia jam actu cadente*, Borellus apertæ istius contradictionis incapax, Mercurium non attolli, inquit, sed deprimi; Nec illum forte, nec me criminaretur adeo P. Fontana, si pro *Nebulis pluviosis*, *Vaporibus*, quod idem est, in sua Propositione usus esset Borellus: & in utroque hoc pariter casu relate etiam ad Experimentum, verum est, quod Mercurius attollitur, videlicet dum serenus, & dum nubilus est aer, dummodo nubes supra Mercurii superficiem se ipsas, aqueamve materiam sustineant citra descensum, hoc est, vel longe a pluvia, vel ea absolute non secutura, ut mecum observat Acuratissimus Camerarius, ipse quidem pag. 24. in suis Ephemerid. Meteorolog. dicens: *Solet Mercurius minus urgeri a nubibus ante pluviam, vel in ipsa versus terram descendentibus, quam ab illis altioribus, quæ pluviam non æque ferunt, & cum quibus etiam altus solet manere Mercurius* (quamquam ratio ex paritate Naviculæ gravioris in aqua natantis deducta, & conjecturaliter tantum prolata sit minus nervosa) Ego vero antecedenter in Epistolam a pag. 97. dicendo, *quod si Aer materiam nubilosam in se sustineat, nec ullo pacto in terram dimittat, tunc vere per nubilosum etiam tempus, experientia teste elevatur Mercurius, ut omnino distinguendum sit tempus nubilum, quod pluviosum actu nullo pacto futurum est, ab eo quod est proxime cessurum in pluviam, cum in primo casu restitantibus intra aerem iisdem ponderosis vaporibus nunquam deprimatur Mercurius, in secundo vero utique*, ut proinde omnino mirari subeat, tam confidenter P. Fontanam mihi absolute affixisse pro mea istam propositionem, nempe *vapores in statu, in quo serenitatem impediunt, & nubes jam efformatæ, minus pondus Aeri conferre*, quod in his termini neque per somnium cogitavi, ut fusius infra. Constat ergo per Borellum elevari posse Mercurium, non quidem tempore pluviæ, nec immediate post, sed vel sereno tempore, vel nubilo, vel utroque. De sereno, & de nu-

de nubilo longe ante pluviam res clara est, tum ex parte Experimenti, tum ex parte Propositionis, ut sensate huc usque probatum puto.

Superest solumodo examinandum tempus nubilum paulo ante pluviam, in quo nec pluvia delabi videtur, nec immediate ante delapsa est, sed potius Aer vaporibus iisdem, ne dicam pluribus, adhuc impraegnatus apparet, & tamen tunc Mercurius deprimi solet, experientia ipsa reluctante Propositioni Borelli. Haec autem una fuit libertas; quam mihi usurpavi in explicanda Borelli propositione (cohaerenter tamen ad illius fundamenta, nec incohaerenter prorsus ad illius verba in decursu propriae expositionis) dicendo tunc temporis, esto tantummodo nubilosi quoad primam apparentiam, nec adhuc actu pluviosi, pluviam tamen (insensibilem quidem, & vaporosam, tot vulgaribus experimentis, atque rationibus suffultam, ut ibi fuse pag. 99. & seq.) actu esse cadentem, & consequenter tempus illud nubilum (quod unum forte, si quod aliud, minus exacte visus est observasse Borellus) ut actualiter pluvium, comprehendi sub ea parte Borellianae propositionis, qua statuitur, pluviam *tum nuperrime delapsam, tum actu cadentem* Mercurii depressionem inducere.

Non ergo quaerenda erat Contradictio verbalis, & parum decora, infeliciter aequivocando in verbo *Pluviosarum Nebularum*, quasi per illas intelligendae essent Nebulae illae perpluentes, quas perspiciendo loca nonnihil opaca oculariter cadentes ad terram usque intuemur, & quasi illis dixisset Borellus Aerem impraegnari, ac ponderosiorem effici, dum *in tempestate* (ut inquit P. Fontana) *actu pluviosa* in terram decidunt, manifesta, & immediata ejusdem Borelli contradictione, qui potius in contextu easdem Nebulas clarissime explicuit ut sursum ascendentes, & Aeri simpliciter innatantes, similitudine deducta ex pulvere terrestri per Ventos sursum acto, cum ad ostendendam majorem ejusdem Aeris gravitatem a Nebulis illis inductam subdidit: *Et hoc nedum a nebulis, sed a quacumque alia causa gravitante effici potest: Si enim terrestris pulvis a Vento, vel alia commotione sursum impellatur, atque per Aerem dissipetur, spargaturque; tunc nemo dubitat Aerem graviori nisu superficiem Orbis Terraquei comprimere: si postea a qualibet causa nebula impellatur, ut nimirum terram attingat, scilicet pluvia paulatim terram assequatur, eamque humectet, tunc patet innumera aquae granula terrae inniti, neque amplius Aeris gravitatem, & compressionem augere.* Quid clarius? Disquirendum itaque potius erat, num vere quoties Mercurius attollitur, & Aer siccus, ac serenus est, vere particulae aqueae intra poros Aeris supra Mercurii superficiem copiosius asserventur, & gravitent, & num quoties deprimitur idem Mercurius, & pluvia proxime imminet, vere infra Mercurii superficiem sint sitae, adeoque saltem contra pluviam istam insensibilem a Borello minus explicite expressam, & circa quam tot, & tantas ego ipse, & novi, & fateor difficultates ad salvanda sufficienter Barometri Phaenomena erat acuendus calamus. Hoc sane disputatione dignius aderat Argumentum, quod adhuc relinquitur cujuslibet impugnantis arbitrio: Sed quis posthac respondebit? Non ego sane: Non semper suppetit otium ludendi, nimiumque ab instituto recedere, si longe gravioribus, quae me urgent, neglectis haec inania prosequerer. Unum hoc subit mirari, P. Fontanam Virum Oculatissimum, Pluviam hanc, & physice & moraliter quidem levem, sed quae meae (levissimae per consequens) hypothesis unicum fundamentum erat, demisso lumine, & sicco, ut ajunt, pede, seu mavis, quoniam de pluvia agitur; sicco pileo pertransiisse, tamque alto comprehendisse silentio, ut de ea (sive sufficiens sit, sive non, ad omnia salvanda, quae salvari debent) ne verbum quidem fecerit, ut omnino fas sit credere, quod eam nullatenus ob ejus tenuitatem inspexerit, dum tot mihi objicit hoc uno fundamento, priusquam obtruderentur rejecta; Sed forte meo, quod eleganter suis laudibus corripit, obrutus multiloquio, & satietate creditae Contradictionis exuberans, de minimis hisce non curavit, licet stantibus illis, tum sarta tecta Borellianae Propositionis substantia, tum Contradictio mihi gratis objecta plane salvetur.

Non aliud etenim profecto sonat Epistola mea (ut comparationem prosequamur in Borellianae Propositionis explicationem, quam quod huc usque ex ipso

Borello repetere fuit opus, ut pluribus in locis Asterisco etiam signatis ibidem cuique occulato, velut ad Lydium lapidem recurrenti pag. 109. & 124. potest apparere; Fallax namque est primo, & nullius efficaciæ, quod citata pag. 180. mihi adnectit P. Fontana, dum statuit me putare *Vapores in statu, in quo serenitatem non impediunt majus pondus aeris conferre, secus autem in statu, in quo impediunt, & nubes jam efformatæ*; Hoc enim, ut supra retuli, tantummodo conditionaliter, & cum distinctione a me prolatum est, non absolute; scilicet verum esse Vapores, sive serenitatem impedientes, sive non (quod mere accidentaliter se habet) majus pondus aeri supra Mercurium conferre, si supra superficiem ejusdem Mercurii consistant, secus vero si infra illam incipiant descendere; hic enim duplex status Vaporum oppositus præcise consideratur a me ex mente ipsius Borelli, præscindendo ab hoc, num per aeris imprægnationem factam a Nebulis pluviosis, seu, quod idem est, a Vaporibus ascendentibus, intelligat vapores impedientes serenitatem, vel non impedientes. Mihi sufficit, quod non intelligat Nebulas actu depluentes, quas intelligi non posse, jam satis, superque probatum est. Lubrice itaque nimis ultro procedit idem P. Fontana, subiungens: *Quid autem dicat Borellius in citata Propositione videamus, ait enim Mercurius in fistula Torricelliana altius elevatur dum aer nebulis pluviosis impregnatur &c. Dicit ergo Borellius tunc aerem esse graviorem, cum nebulis pluviosis imprægnatur; sed nebulæ pluviosæ non sunt vapores serenitatem non impedientes, sed impedientes in tempestate pluviosa*, (& nota ly *pluviosa tempestate* quæ perperam confunditur cum *pluviosis nebulis*) *Ergo tanta est diversitas inter sensum Borelli, & sensum D. Torti, quanta est inter duo Contradictoria, videlicet vapores impedientes serenitatem, & non impedientes serenitatem*. Corruente Supposito, quod mihi favet adiungere P. Fontana de Vaporibus serenitatem impedientibus, seu de Nubibus semper, ut falso putat, pondus aeris imminuentibus, corruit & moles superstructi Argumenti, cujus etiam Propositio minor, (siquidem Syllogismus sit ille, quod Deus avertat) partim manifestæ falsitatis, partim confusionis, & implicationis terminorum Rea potest evinci, ex eo quod dictum est millies, ut proinde in hisce Logicis cavillationibus pudeat amplius immorari, & crambem pluries recoctam denuo recoquere.

Reliquum Censuræ, quam mihi adaptare prosequitur idem P. Fontana, iisdem semper laborat suppositis, & ideo ex se ipsa labefactatur, ut mirum sit Tantum Virum adeo patenter æquivocasse, ac si vix unam, vel alteram paginam Epistolæ meæ perlustrasset; si enim passus esset cuncta, licet prolixa, (non tamen quantum opus erat, ut video, ad mei sensus explicationem) legere, saltem ut impugnaturus, profecto minus emphatice subdidisset: *Ut quid ergo intelligit D. Tortus de Massa vaporum collecta, quæ utique non in terra est sed in aere, quo tempore deprimitur Mercurius?* (At quando nam concessum est a me massam vaporum esse collectam adhuc in aere, dum Mercurius deprimitur, si potius eam latenter in terram ex parte decidisse statutum est?) *cum enim est in terra, & delapsa est pluvia, falsum est deprimi tunc Mercurium* (cautius quidem, ut infra, & minus absolute hoc prolatum velim) *Afferenda igitur ratio, cur Massa vaporum in Aere collecta minus pondus eidem conferat, & cur fætum (ut eadem utar phrasi) nondum ut prius in interspersis latibulis divisum, sed integrum*, (& nota ly integrum) *suis ferens ulnis Aer non magis gravitet &c.* Quæ omnia clare demonstrant P. Fontanam nullo pacto Aeris exonerationem occultam, & copiosam a me adductam, & ab eo priusquam hæc diceret, vel impugnandam, vel saltem exsibilandam, considerasse: Quare cum perpetuo a me statutum sit, omnem Mercurii depressionem contingere ob delapsam portionem vaporum aqueorum, & similium in terram, etiam tunc cum nulla adhuc pluvia sensibilis observatur, P. autem Fontana me interpretetur, ac si dixissem omnem Massam vaporum adhuc esse integre collectam in Aere tunc cum ante pluviam sensibilem deprimitur Mercurius, vere sequitur inter illius explicationem, & sensum meum potius quam inter explicationem meam, & sensum Borelli tantam intercedere diversitatem, quanta intercedit inter Duo Contradictoria: quod jam, ut reor, luce clarius apparuit.

Hoc uno iterum eum monitum volo

pro integra responsione, minus caute scilicet, ut supra innui, ab eodem dici, *quod cum delapsa est pluvia falsum sit deprimi tunc Mercurium*; deprimitur enim vere, ut patet, & ut Borellus intelligit, cum delapsa est pluvia respective ad altitudinem, in qua constitutus erat longe ante pluviam, dum Aer vaporibus abunde scatebat; ac insuper, ut alias protuli, dici potest deprimi Mercurius delapsa pluvia, ut dicitur deprimi pluvia cadente; eadem scilicet delapsa successive per gradus, & partes; neque enim delabi potest, quin sit per partes successive delapsa, ut tandem tota integre evacuata ibidem deprimatur Mercurius, seu rigorosius loquendo depressus maneat, donec brevi vaporibus redeuntibus Aer iterum sive sensim, sive celeriter impraegnetur, eademque proportione elevetur Mercurius, ut absolute in hoc sensu delapsa pluvia, post aliquod modicum plus minus tempus, omnino verum evadat, Mercurium non deprimi, sed elevari, ut asserit P. Fontana, in primam tamen interim Borellianae Propositionis partem paulatim impingens, quemadmodum explicui jam in Epistola mea pag. 108.

Non tamen ideo sibi idem P. Fontana me ut plane irreprehensibilem sustinere, etiam si qua melior se prodat, Sententiam Borelli, cujus equidem, si Cultor dicar, licet plus habeam unde glorier, quam unde erubescam, attamen Nimium Cultorem dici non aeque tulerim, neque in illius verba credi jurasse magis, quam in verba Veritatis. Mihi sat sit ejus Opinionem in hac materia in caeterarum concursu non esse seponendam, vel minime audiendam, quasi fundo tenus erroneam; quotiescumque etenim non improbabile sit serenum aerem multo vaporosarum particularum disgregato pondere, saltem in sublimi scatere, & eundem nubilum paulo ante pluviam iisdem vaporosis particulis, sive insensibiliter, sive etiam (per pluviam non procul contingentem) sensibiliter exonerari, eo ipso, Propositio Borelli, si non ad certitudinem, saltem ad probabilitatem nulli reliquarum opinionum secundam redacta est. Cum ergo ista Positio non repugnet verbis, vel rationibus ipsius Borelli, sed illis & accommodetur, & cohaereat, nequit unquam constare, Borellum illam non suppofuisse; & cum per eam salventur intra probabilitatis limites omnia salvanda, concludendum videtur, non modo a me sine fuco explicatum Borellum, sed & Virum istum Clarissimum nequaquam errasse, & Sententiam non minus probabilem protulisse, ac Tot post eum protulerint, qui eandem ex praecipiti praejuditio forte plusquam par erat neglexere. Et haec cursim pro mea, ipsiusque Borelli tutela iterum exarata volui ad tollendam simpliciter aequivocationem ejusdem P. Fontanae, Tanti caeteroqui Viri Habitum, Natalia, & Virtutem summe perspecta, semper habiturus.

Quod si cuipiam (ut hoc addam coronidis loco) minus arrideat, quod ante pluviam sensibilem praecipitentur insensibiliter vapores aquei, vel quod (ut innuebam Doctissimo Camerario) contingat in propinquis Regionibus pluvia sensibilis actualis pondus Atmosphaerae intra insigne spatium, etiam, ubi nondum pluvia decidat, aequaliter allevians, adeoque minus exactam quis adhuc credat per nubilosum tempus instante pluvia Observationem Borelli, cui forte pluries potuit contingere, quod modo mihi dum haec scribo contingit circa anomalos, & inconstantes praeter consuetudinem Mercurii motus, in tali casu de sola omissione, non de positivo errore culpandus esset Borellus, adducens in consideratione Facti solum tempus repletionis, & depletionis Aeris, nempe ascensus, & descensus, seu accretionis, & excretionis vaporum, omittendo forsan respective ad alias Mercurii motiones crassiuscule observatas statum, vel habitudinem vaporum, dum proxime descensuri sunt, pro cujus status mirabili phaenomeno (licet non perpetuo) aliam insuper rationem requiri cognovisset; quae tamen quandocumque (ut fas est credere de tam sublimi Intellectu) reperta fuisset, vel adhuc ab aliis reperiretur, forte non destrueret primam, sed cohaereret eidem reliqua phaenomena luculenter explicanti; Neque enim repugnat, Experimentum etiam rigorose consideratum, & ratiocinium Borelli tribuens majus pondus Aeri aqueis vaporibus turgido, quam eidem iisdem casso simul conciliari, quotiescumque detur per hoc explicari tantummodo partem Experimenti, non

Factum

Factum integrum; & consequenter potest etiamnum ratio ipsa Borelli subsistere ut vera, licet forte non subsistat ut tota ratio Causalis; neque enim implicat, quod Aer humidus, & aquosus magis gravitet quam siccus, sed sicco minus premat, adeoque nec implicat Mercurium ab aere aqueis vaporibus pleno majorem molis gravitatem pati, sed minorem pressionem, ac patiatur ab aere talibus vaporibus viduato; Vis enim pressionis potest haberi major ab impetu, vel conatu extrinseco cum minori molis gravitate, & minor cum majori, & consequenter potest esse verum Factum, & vera Ratio, licet non ob eam præcise Rationem verum sit Factum, unde sic, quantum est ex parte gravitatis, Mercurius deberet attolli magis humido, quam sicco aere, sed propter alias cumcausas vim aeris elasticam plus, vel minus exercentes sequi potest oppositum; Quare non improvide forsan in explicatione suæ propositionis 115. clausit Borellus: *Concludi potest aerem revera suo pondere, & vi elastica comprimere Mercurium in fistula contentum, eumque ad illam determinatam altitudinem elevare*. Sane supra Lanæ cumulum minus gravitat imposita manus mea pondere suo naturali sibi relicta, quam pondus 25. librarum, & tamen addito conatu, manus ipsa mea potest lanam premere magis, ac illam premat pondus 25. librarum. Quid, si quid analogum contingeret in casu nostro? Oppositum quis novit? Certe ex Facto deducitur in aere aquoso minor pressio, non minor gravitas; neque hæc ad invicem convertuntur, nisi quatenus conatus (ubi quis adest a gravitate distinctus) supplet ponderi, & illi tantundem æquivalet in exercenda pressione; quod & obiter tetigi in priore Epistola mea circa finem.

Unde vero deducendus sit iste Conatus ipsi Gravitati hic, & nunc superadditus, & a qua Causa, num scilicet a Ventis, num ab alia vi superioris Atmosphæræ (ut analogico quodam experimento crassiore ibidem per transennam signavi) hoc unum forte superest inquirendum, maxime cum inconstans sit adeo Mercurii motio, ut qualibet tempestate contingat quælibet; constantior vero, si qua est, forte potius in ventos, quam in nubes, & serenitatem, seu & in nubes, & in serenitatem, sed propter Ventos possit refundi; idque eo magis, quoniam *Cum nubibus altioribus, quæ*, ut apposite dicebat D. Camerarius, *pluviam non æque ferunt, altus solet manere Mercurius, & cum iisdem nubibus ante pluviam, vel in pluvia versus terram descendentibus humilis*; si autem nubilosi aeris gravitas in uno casu minor est, quam sereni, qui fit, ut utroque tempore æque nubilo, non æque contingat in fistula depressio Mercurii?

Hæc adhuc, fateor, velim a Philosophis Naturalibus clarius exposita, quibus nempe onus hoc plane relinquo. In hanc Arenam suo quilibet Marte descendat, in quam ego ludens irrepsi, & unde alios in posterum spectaturus recedo: Quod si aliquis ictus eruditus sive Borello, sive mihi fortuito inter spectandum obtigerit, parum refert; quippe & istud est aliquod aucupium Famæ: nec plane inglorius moriar, si in Albo Literatorum scribar pluries, etsi ut rejectus semper: scilicet sic & per me compleantur Annales. Hæc cuique data est in scribendo libertas, nec potest vere quisquam lædere non renuentem lædi; ista namque prætereuntem diffidia excusat apud Senecam inutilitas ipsa materiæ, *Operose enim* (inquit ille) *nihil agunt qui in literarum inutilium studiis detinentur, ut quærere quem numerum remigum Ulisses habuisset, prior scripta esset Ilias, an Odyssea, & alia hujus notæ; quæ sive contineas, nihil tacitam conscientiam juvant, sive proferas, non doctior videberis, sed molestior*. Hujusmodi supervacua, vel acriora scribant ad satietatem si qui sunt, quos teneat prurigo, vel *Cacoethes scribendi*, sitque istud illis solamen, & nobis volupe; licet enim (ut idem ait Seneca) *non sit profutura talis scientia; est tamen quæ nos speciosa rerum vanitate detineat*. Neminem ideo posthac in tali materia lubet refellere, etsi vellicantem: Obstrepant illi, & clamitent ad ravim usque.

Semper ego Auditor tantum.

HAnc ipsam autem scribendi temperantiam incussit ultro altera me æ Considerationis a primordio expressa, quod nempe hæc eadem in rebus abstru-

sis

sis scribendi, aliosve corripiendi activa proclivitas sit in scribentem sæpe sæpius passive conversa. Huic vero Morali Animadversioni occasionem præbuere Scripta in hanc rem recenter edita a D. G. C. Schelhamero Acad. Kilon. Prof. Medic. Primario; mihique pariter a te, ut crebro Scriptis peregrinis favendo assoles, humaniter impertita; ea namque statim emenso, quod pridem calcaveram Stadio Anatomico voracissime legi, utpote Virum tandem reperiens Mercurii librationem in Barometro cum Borelliana Propositione conciliantem in hoc, quod pondus aeris majus sit, tunc cum vaporibus aqueis scatet, quam cum iisdem depletur, adeoque quantum ex hoc capite D. Schelhamerus semitam illam primus trivit, quam paulo ante indigitabam: Caussam tamen Motuum Mercurialium non in superiore quidem Atmosphæra; sed in infima fluidi aerei statione quæsivit, & invenisse gloriatus est; at alio principio profecto diversissimo in morem Demonstrationis, adversus ea, quæ a te peculiariter, Vir Ornatissime, & ab aliis omnibus ex sola Aerometria rationem mutuatis huc usque prolata sunt fidenter adducto; forte tamen, ut verum fatear, parum felici.

Quæ tamen præmittit Vir iste, vel in hoc laudabilis, quod solo Veritatis (talem quippe putavit) amore, non contradicendi libidine percitus scripserit in impugnationem tuæ Hypothesis (an dicam aliquot conjecturarum a te, ut meæ a me, utque ambo sumus professi, oscitanter prolatarum?) intacta relinquam, ne in tuam messem temeraria falce videar irrepsisse, maxime cum validiora quæque Argumentorum tela, quæ aliorum forte Virtutem fatigarent, tuæ tamen Fortitudinis robori opposita haud dubitem quin vel ipso

Possint umbone repelli.

Mihi sit itaque summa religio positivam præcise D. Schelhameri Sententiam, quatenus meæ (si quam haberem) minus consonam, aliisque proinde omnibus, quæ te unice respiciunt posthabitis, obiter expendere. A quo nihilominus examine prorsus caverem, nisi ampla hæc ab ipso Schelhamero foret concessa libertas, & nisi pro demonstrata promulgaretur illius Propositio; quatenus enim intra solius conjecturæ limites diceretur consistere, eam, etsi mancam, utique ferrem; neque enim mei moris est aliorum placita, vel opiniones convellere; Quia tamen Opinio sectatores tantum allicit, & Demonstratio compellit, propterea quotiescumque rem aliter se habere sit demonstrabile, ut modo, deceptio non æque sinenda in præjuditium Veritatis, in cujus gratiam veniam eamdem D. Schelhamerus, quam ab aliis exigit, æquius donet.

Procedit ergo Vir iste Eruditus Methodo, ut putat, & profitetur, Demonstrativa, constanter evulgando Solutionem noti Problematis, & adducendo pro Basi Regulam infallibilem Hydrostaticam, qua notum, & certum est, quod Corpus specifice, ut ajunt, gravius aliquo Fluido, hoc est, ut norunt vel hospites in Hydrostatica, habens sub data mole pari majus pondus, ac habeat sub eadem paritate molis ipsum fluidum, tale corpus in tali fluido mergitur; Corpus vero habens minorem specificam, hoc est sub æquali mole minus ponderis ac habeat fluidum, tale corpus in tali fluido innatat; Corpus vero data paritate molis, seu quantitatis, habens etiam paritatem ponderis, seu æqualem gravitatem specificam, neque emergitur, neque emergit, sed consistit intra fluidum in quocumque loco sistatur, cum non habeat supra se gravitatem specifice majorem, quæ illud detrudat, nec infra se minorem, quæ ab eo trudatur, sed talem, quæ suppleat defectum, & vices illius portionis, seu quantitatis fluidi, quæ si ibi adesset, locum præcise eumdem a tali corpore æque ponderoso occupatum pacifice possideret.

Hinc postea propter Principium istud evidens, & inconcussum sequitur, quod Corpora, quæ in fluido ipsis specifice minus gravi merguntur, in alio ipsis specifice graviore ascendant, & quod datis duobus Fluidis inæqualis ponderis, & crassitiei, Corpus, quod in fluido minoris ponderis ad certam mensuram immergitur, debeat in altero fluido ponderosiore minus mergi, quod apte illustrat D. Schelhamerus exemplo Navis in aqua dulci leviore, magis, & in salsa graviore, minus se se immergentis: quod idem accidet, si idem Fluidum levius, sed sem-

per specifice gravius corpore immerso, acquirat majus adhuc pondus, majoremque crassitiem, ut si Aqua dulcis, cui innatet Navis, soluto in ipsa sale copioso fiat ponderosior, in quo casu Aqua eadem, modo majorem, modo minorem gravitatem nacta, diversimode sustinebit eamdem Navim; Atque hæc Regula proportionaliter procedet de omni corpore gravi, respectu omnium fluidorum suscipientium magis, & minus crassitiei, vel ponderis, dummodo non ita varietur illorum pondus, ut evadant leviora corpore illis imposito, sed semper servetur major gravitas specifica in quolibet fluido, cui debet aliquo modo innatare Corpus grave, cum cæteroqui Saxum specifice gravius omni aere & omni aqua, in neutro horum fluidorum natet; e contra vero Lignum, quod in aere ruit, natet in aqua, ob majorem ejusdem ligni gravitatem specificam respectu aeris, minorem vero respectu aquæ, non minus ac idem Saxum in aere, & aqua descendens natet in Mercurio, ob majorem gravitatem specificam Mercurii saxum efferentis, ac sursum trudentis. Quam quidem Regulam Hydrostaticam cum suis conditionibus inseparabilibus comprehendit D. Schelhamerus his verbis: *Primo notum est, & apud omnes in confesso, immo sensibus obvium quædam Corpora Gravia in fluido leviori* (non quidem, ut puto, relate ad corpus in illo innatans, quod absit, sed leviori relate ad aliquod aliud fluidum gravius, duobus eorum datis) *ascendere, & vel in medio, vel ipsa etiam superficie consistere. Secundo id fieri constat ad regulam Hydrostaticam, secundum quam ejusdem quantitatis, ejusdemque ponderis corpora neque emergunt, neque merguntur; quæ vero majoris sunt ponderis, ejusdem vero quantitatis cum aqua subjecta, fundum petunt; minoris vero ponderis ascendunt in superficiem, & supernatant.* Quæ omnia sane in bono sensu, ut ea supra explicui, sunt Theoremata perpetuæ veritatis, licet inde minus apposite deducat D. Schelhamerus, quod ideo *salinæ particulæ affusa aqua ubi solutæ sunt in fundo dispareant, & aquæ poris se insinuent sponte, quia in minima redactæ leviores sint aqua, hoc est ejusdem quantitatis, & minoris ponderis;* quam dissonam illationem hoc loco rimari non vacat.

Juxta regulam itaque modo explicatam contendit D. Schelhamerus ideo Mercurium Barometri in Vasculo, vel quomodolibet aeri expositum intra aerem humidiorem, crassioremque ut ait, extima sua superficie succrescere, decrescere vero intra fistulam, quia eadem aeris humidioris, ac ponderosioris (talem quippe probare satagit, ut Borellus, ob admixtionem aquæ) acquisita crassities in causa est, ut Mercurius in æquilibrio cum aere jam positus necessario non nihil attollatur in vase intra idem fluidum aereum crassius, & ponderosius redditum respective ad aerem siccum (quem putat minus ponderosum, & aqueis particulis cassum) intra quem ex opposito, ob regulam dictam, sua extima superficie profundius mergi, & magis deprimi autumat, ut elevetur intra fistulam, ea ratione, qua magis attollitur Navis intra Aquam Marinam graviorem, atque crassiorem, quam intra Fluvialem minus gravem, minusque crassam; Supponit siquidem Mercurium sic æquilibratum, etsi longe graviorem omni aere, tum sicco, tum humido, esse tamen redditum ex vitalis æquilibrii de ratione corporum, quæ neque merguntur, neque emergunt in aere, quasi Vitrum ambiens, & Vacuum superstans de nihilo sint, dum inquit; *Est enim Mercurius corpus in fluido tenujore consistens, & quidem ejus habet rationem, quod in medio fluido neque mergitur, neque emergit* (Mirum sane, quod dicatur consistere in medio Corpus, quod vix tangitur a fluido, secundum minimam portionem suæ superficiei, secundum reliquam vero, vel Vitro adhæreret, vel Vacuum respicit, unde si mergeretur, deberet mergi in Vase, & in Vacuo, in quod terminat, non in aere) Sed audiamus rationem, cur tale corpus neque mergatur, neque emergat; *Nam omnes,* inquit, *fatentur propterea eum non effluere, quia æquiponderat columnæ aeris ejus superficiei incumbentis: unde etiam videmus pro Atmosphæræ altitudine eum vel ascendere, vel descendere in tubo, & in Montibus altis longe esse depressiorem quam in convallibus: Simul igitur illud tenue fluidum mutatur fitque crassius, necessum est eum ascendere extra tubum, & altiora fluidi incrassati* (videlicet aeris humidioris) *loca patere, unde necessario in tubo descendet:*

det: fit enim (inquit alibi) *crassius fluidum humidus aer, quam erat antea siccus, & perinde illi accidit, ac si in aquam dulcem injeceris salem, ex quo crassior redditur, ac ponderosior: Neque enim descendere Mercurius in tubo potest, nisi quia ascendit altius in aerem, qui in subjecto Vasculo illi suppositus est, & cujus superficiem aer tangit.* Atque hæc quidem tam clare deducta supponit, ut *aut falsam Regulam Hydrostaticam, aut vera illius Asserta necessario deprehendenda* concludat: Verum hic priusquam ad ulteriora procedam, unum obiter quæro, cur non æque explicetur descensus Mercurii intra Vasculum, & ascensus in Fistulam aere humido in siccum mutato, ac explicetur ascensus intra vas, & descensus ex fistula, aere sicco in humidiorem converso; Dum enim aer transit a statu humiditatis, ad statum siccitatis, necesse erit ideo Mercurium in Vase deprimi ex principiis D. Schelhameri, quia cum aer tunc fiat fluidum tenujus, Mercurius in eo magis mergatur, atque descendat proprio pondere, & nulla crescente vi impulsive prementis aeris, qui potius minus debet premere, utpote levior factus, ac antea. At quomodo brevissima columna Mercurii (sola namque columna correspondens debet in toto Vase considerari, ut patet si ex recurva solum fistula absque ullo Vase fiat Barometrum) suo pondere potis est longe altiorem columnam intra fistulam sursum pellere, ut scilicet possit ipsa brevior profundius mergi? Sed hæc per transennam.

Jam vero rem ipsam prius aggrediamur, qua equidem rite perpensa, admissaque ut evidenti Regula Hydrostatica nuper allata, non aliud dicendum est, nisi quod propter hanc ipsam Regulam, cui superstruere nititur D. Schelhamerus molem suæ creditæ demonstrationis (summa dixerim pace, & veneratione tanti Viri Scriptis felicioribus, ut audio, Clarissimi) claudicat, & corruit tota Hypothesis inde oblique deducta, ob ommissionem conditionis essentialis in actuali applicatione Principii superius adducti; & cæteroqui infallibilis; nam præterquamquod æque falso dicitur, quod Mercurius specifice gravior omni aere, etiamsi accidentaliter, eo quo notum est modo, æquilibratus, magis vel minus emergat in aere, modo tenujore, modo crassiore, ac diceretur Saxum magis, vel minus emergere, vel immergi in aqua modo dulci modo salsa reddita, cum tamen (celerius quidem, & tardius) semper mergatur, & emergat numquam, propter excessum gravitatis specificæ saxi supra aquam tum dulcem, tum salsam; & præterquam quod nullo umquam pacto admiserim Mercurium Barometri posse dici hærere in medio aere, ut de Corporibus vere in medio fluido hærentibus dici solet, eo quia Mercurius in tali casu & Vitro continente excipitur, & non undequaque circumpremitur ab aere, ut indispensabiliter requireretur, nec proinde potest emergere magis intra aerem crassiorem, quam intra tenujorem, cum idem aer non subeat alteram ejusdem Mercurii superficiem Vacuum respicientem; siquti multo minus potest, ut falso supponitur, tunc ad emergendum urgeri a pondere columnæ Mercurialis in fistula contentæ, quæ, ut fatetur D. Schelhamerus, stat pro æquilibrio totius cylindri aerei exterius prementis, cui cylindrus aereus, cum, ut idem inquit, crassior tunc factus pondus majus acquirat, debet ex opposito potius reniti, ne columna interior urgeat exteriorem; præter hæc inquam omnia satis absona, & implicata, altera insuper patens æquivocatio, & radix omnium malorum (detur venia veritati) est, quod Mercurius in eo loco situs supponitur Corpus ob sui librationem redditum tale, ut dein non amplius ob totius Cylindri aerei pressionem illud intra Vacuum usque ad æquipondium urgentis, sed suapte ipsa natura, & gravitate (proh transitus!) neque emergat, neque mergatur; idque non aliam ob causam perperam dicitur, nisi quia confunditur gravitas absoluta cum gravitate specifica, hoc est fit comparatio tanti ponderis, posthabita comparatione tantæ molis; dum enim dicitur *apud omnes in confesso esse Mercurium in fistula suspensum detineri a toto Cylindro, seu columna aeris superjacentis vasculo*, ut ad verbum supra relatum est, ommittitur, immo excluditur conditio in ipso Principio essentialiter inclusa, & nuperrime expressa de paritate molis, seu quantitatis inter Aerem, & Mercurium, seu inter Fluidum, & Corpus, quod dici-

dicitur innatare, hærere, vel mergi, & adducitur sola paritas ponderis cum immensa molis disparitate, quanta scilicet est inter altitudinem cylindri Mercurialis, & columnæ aereæ contranitentis, & æquiponderantis: Ideo enim Mercurius ibi hæret intra fluidum aereum (si ita improprie loqui lubeat) seu mavis intra Vasculum, & inter confinia aeris, & vacui, quia secundum cylindrum suum triginta circiter transversos pollices altum, habet tantum pondus, quantum habet cylindrus aereus æqualis quidem Diametri, sed altitudinis millies, ac millies majoris. At quis non novit libram paleæ esse gravem æqualiter libræ plumbi, sed cum quanto molis, & quantitatis; excessu? Ac proinde quis Paleam æque gravem specifice dicet, ac Plumbum?

Hinc est ex opposito, quod acquirente crassitiem, & gravitatem, ut dicitur, aere, crescere debeat pressio supra Mercurium, illumque altius urgere intra fistulam (ubi nullum est corpus, quod illum repellat, vel aeri eundem prementi contranitatur) nisi tanta evadat aeris crassities, ut aer ipse acquirat majorem gravitatem specificam, respectu Mercurii; ut sic idem Mercurius possit scandere etiam, si lubeat, totam Atmosphæram; Omnia enim Corpora, quæ in aliquo fluido demersa ascendunt, id non agunt, ut notum est, per levitatem absolutam; quam nullam habent, sed id patiuntur propter majorem gravitatem ejusdem fluidi se se insinuantis subtus ea, ideoque illa sursum trudentis, ut eorundem protrusione absoluta, sibi tandem æquilibrium reparet; Atque ita non poterit Mercurius Barometri, etiamsi dicatur demersus in aere, intra eundem aerem crassiorem exterius magis attolli, nisi idem aer tantum acquirat pondus, ut per illud descendendo infra Mercurium, illum sursum trudat in Vase, maxime cum nequeat amplius, ut dictum est, refundi illius ascensus in contra pressionem factam ab alio Mercurio intra fistulam degente; qui stando, ut fatetur D. Schelhamerus, pro æquilibrio aeris externi gravioris redditi, debet ex hoc capite repelli potius, quam repellere; Nec ob aliam rationem Navis Aqua tum marina, tum fluviali specifice minus gravis, plus tamen emergit in aquis marinis, quam in fluvialibus innatans, nisi quia major cum sit gravitas specifica Aquæ Marinæ, quam Fluvialis, non solum ad invicem, sed & respective ad eandem Navim, Aqua idcirco marina magis quam fluvialis Navim, quam subit, sursum pellit, ad sibi æquilibrandum proportionata mersione pondus impositum; ac per consequens minus spatium occupat intra Aquam marinam, & mergitur secundum minorem sui portionem, seu æquivalet toto suo pondere moli minori ejusdem Aquæ Marinæ Navis, ac occupet intra Fluvialem, intra quam mergitur secundum majorem sui portionem, quia toto suo pondere æquivalet moli majori ejusdem Aquæ fluvialis.

Hinc pariter est, quod si intra Aquam mergatur Barometrum, elevetur sensibiliter, ut pluries expertus sum, supra altitudinem, quam ab aere sortitus erat, intra fistulam Mercurius, ad proportionem aquei ponderis superadditi; quia scilicet columna externa mista ex aere, & aqua (quidquid dicat in contrarium Schelhamerus) magis premit superficiem Mercurii externo ponderi expositam, cum tamen juxta hypothesim hujusce Viri deberet potius intra aquam: quæ profecto est fluidum crassius aere; excrescere, seu emergere magis ex parte aperta Mercurius æquilibratus, & decrescere intra tubum, quod est contra experientiam ipsius Schelhameri, & omnium quot quot experientur; & ratio majoris ascensus Mercurii in aqua est, primo quia Mercurius versus summitatem fistulæ adactus non invenit resistentiam, vel contactum Aquæ, quæ illum ibidem firmet (quod esset necessarium, tum ad hoc, ut in aqua posset dici innatare, tum ad hoc, ut ex parte aperta succresceret, si cæteroqui posset; sicuti necessarium esset adesse aerem in summitate fistulæ, tum ad hoc, ut posset exinde succrescere intra aerem liberum, tum ad hoc ut posset dici innatare in eodem aere) sed in Vacuum minime resistens altius urgetur; secundo quia licet Aqua sit fluidum crassius aere, non tamen est fluidum crassius Mercurio, quod omnino requireretur ad hoc ut Mercurius, etiam si esset vere intra aquam, ut corpora ibidem hærentia, æquilibratus, posset intra eandem ascendere: Sed demus pro interim hoc loco bina falsissima ejusdem supposita, primo scilicet quod demersus intra aquam Mercurius Barometri innatet,

tet, vel hæreat in eadem, ut corpora specifice æque gravia herent in illa circum premente, secundo quod intra eandem Aquam Mercurius ille patiatur solam pressionem Aquæ super incumbentis, non vero aeris externi; adhuc tamen istis datis, si tanta salis copia, quantam capere potest Aqua Putei v: g:, cui mergatur Barometrum, in eadem Aqua solvatur, ut aqua ista fiat fluidum crassius, ac prius, decrescetne in tubo Mercurius, ut intra Aquam hanc salsam magis ascendat, an descendet intra illam, ut magis ascendat in tubum? Quæsitum, omnemque litem solvat res ipsa, quam oculatis relinquo. Sane ad hoc ut intra aquam salsam magis assurgeret, opus esset, primo quidem, ut ab eadem Aqua undequaque circumvallaretur Mercurius, deinde ut ipsa aqua sic salsa reddita fieret specifice gravior Mercurio; nisi enim talis fiat, nil relevat quod columna Aquæ quatuordecim circiter digitos transversos longa æquiponderet uni digito transverso Columnæ Mercurialis ejusdem Diametri, ad hoc ut Mercurius hoc pacto æquilibratus, & in Aquis hærens mediis (ut cum Schelhamero improprie loquar) possit, vel debeat altius intra aquam salsam ascendere, intra tubum vero (quod nunquam accidet) deprimi.

Ast nimium verum est, quod una sata Zizania plures suboriri necesse est. Hinc fit propterea, quod facta per D. Schelhamerum immersione Barometri intra aquam, dein facta minus recte comparatione Mercurii in altera sui extremitate Vacuo circumscripti, cum corporibus secundum omnem suam superficiem in aqua demersis, in duo impingat absurda, quorum unum est, quod Mercurius ille patiatur solam pressionem Aquæ incumbentis, non vero Aeris; Fallacia sane fæcunda, aliisque prægnans gravioribus in resolutione Objectionum, quas non leves sibi constituit, cohærenter partis; Alterum vero inconveniens adductum in probationem primi est dicere, quod si aliter res esset, nempe si Mercurius Barometri demersi pateretur pressionem Aeris simul, & Aquæ, sequeretur, quod Corpora omnia gravia in aquis undequaque mersa (quæ cum Mercurio sic demerso perperam comparat), magis gravitarent intra illas, quam intra aerem, quia scilicet supra se ferrent onus, non solum totius aeris, sed & aquæ incumbentis, cum tamen pateat, quodlibet Corpus grave in aqua demersum, non modo non acquirere majorem gravitatem, sed & portionem illius positive deperdere: Interim tamen his non obstantibus, Aquæ ipsius pressionem supra corpus vere demersum, non modo non renuit, sed & eam tranquille concedit, dum post allatum Experimentum quoddam a nullo, ut inquit, adhuc Mathematicorum solutum de Corpore latioris superficiei aquis illo gravioribus ita immerso, ut subtus illud nulla queat aqua insinuari, & nihilominus (quod ni viderim ægre crediderim) emergente, sic ait: *Id tantum interrogabo, qui fiat, quod sub aqua quodvis Corpus grave longe minus sit grave, quam in aere corpore leviori, cum si expressione incumbentis columnæ esset pondus illud, multo depreben- deretur gravius, nimirum & aeris, seu Atmosphæræ quod antea sustinebat, & aquæ cui immersum est incumbit pondus* (vera utique esset hæc illatio, si vera foret Causalis, nempe quod gravitas corporis demersi haberetur a pressione aeris, & aquæ incumbentis; sed aliud est aerem, & aquam circumpremere corpus demersum, & aliud est ab utriusque pressione haberi gravitatem corporis demersi.) *Ac secus fit; Ergo &c, Itaque necessario erit concedendum Aquam, cui immergitur corpus grave, sustinere solam illam columnam aeris, seu Atmosphæræ incumbentem, ita ut corpus in mediis hærens aquis ejus gravitati non amplius sit obnoxium, sed aquæ solius incumbentis pondere prematur: Id quod adeo certum est, ut ipse etiam Mercurius in Tubo Torricelliano incumbente aqua, vix ad unius digiti altitudinem ascendat*, intelligo supra altitudinem extra aquam præexistentem, alias falsum esset experimentum) *nisi ultra digitos* 14. *aqua emineat &c. Ex quo sane manifestius est nihil, quam remotam interventu aquæ columnam Atmosphæræ in subiectum Mercurium nil amplius habere potestatis, quod erat demonstrandum.* Hæc Schelhamerus.

Hic autem priusquam reddatur genuina ratio, cur corpora gravia vere demersa intra aquam, minus gravia ibidem deprehendantur, ac intra aerem, absque eo quod illorum minori gravitationi quicquam officiat pressio ejusdem aquæ, vel aeris, & cur nihilominus Mercurius in casu posito ita

ita patiatur pressionem utriusque Elementi, ut ex utraque pressione vere supra illum sensibiliter augeatur pondus columnæ incumbentis, quod non fit supra corpora undequaque demersa, hoc saltem obiter videtur præmittendum, quod dum D. Schelhamerus admittit pressionem Aquę supra corpora quævis gravia demersa, ea ipsa ratione, qua probare satagit eorum gravitatem intra aquam augendam esse, si aeris, & aquæ pondus sustineant (pari siquidem modo credit premi quęvis corpora vere mersa, ac premitur Mercurius immersi Barometri) eadem quoque ratione cogetur & ipse dicere talia corpora magis gravitare in aqua, si sustineant ejusdem, etsi solius, aquæ impositum pondus, ac gravitent in se; immo eo plus in eadem aqua gravitare, quo profundius merguntur, crescente videlicet Aquæ prementis columna, quod est contra omnem experientiam; Recurrendum itaque erit in hoc casu ad contranitentiam aquæ tum subiacentis, tum lateralis circum prementis, & repellentis pressionem aquæ superioris: nec male: Sed quid inde pro Mercurio Barometri in aqua quidem abscondito, sed in vacuum terminante dicendum? Nil aliud, profecto, nisi quod oculis patet, & quod expertus sum ipse, nempe eum a pressione aeris, & aquæ urgeri sursum tantum, quantum requirit utriusque pondus, & quantum sinit continens fistula; tum quia nequaquam demersus est integre; tum quia specifice magis gravitat, ac omnis Aqua.

His præmissis, ut anxio D. Schelhameri Quæsito plene satisfiat, cur nempe Corpus Grave in Aqua demersum minus in ea gravitet, quam in Aere, nec obstet imminutioni ponderis illius aquæ ejusdem, vel aeris circumpressio, notandum est, tantum abesse, quod eadem circumpressio quidquam valeat ad augendum pondus corporis immersi, quin potius illi nihil pręstet omnino, quatenus ut dictum est, pressio superior fluidi a pressionibus inferiori, & laterali ejusdem fluidi, quasi a tot potentiis hinc inde & undequaque contranitentibus vicissim retunditur, & enervatur usque ad quoddam veluti æquilibrium pressivi conatus nihil propterea in medium corpus agentis, eo pacto, quo si tale corpus a pluribus potentiis æqualibus circulariter illum ambientibus traheretur, in nullam partem moveretur, vel flecteretur; sed minuitur intra quodvis fluidum momentum corporum demersorum, quia cum ibi occupent tantum spatii, quantum occuparet moles illis æqualis ipsius fluidi, quæ moles tunc abest, cum adest corpus, necesse est tantum ponderis ab eo corpore detrahi, quantum est pondus molis absentis, & æqualis fluidi, in quo Grave demergitur, remanente sensibili in corpore merso, tanto solum pondere, quantus est excessus ponderis in tali corpore supra pondus molis æqualis ipsius fluidi, quod quidem de omni corpore, tam in aere, quam in aquis ad trutinam revocato, perpetuo verificatur secundum istam proportionem, sicuti secundum eandem tale Grave in tali Fluido descendit, videlicet secundum excessum gravitatis specificæ supra specificam gravitatem fluidi, & secundum eundem pariter excessum, non vero secundum totum suum pondus in tali fluido pensitatum gravitat.

His vero non obstantibus, Mercurius Barometri in Aqua demersi (de hoc namque corpore Aqua non circumpresso, sed in Vacuum terminante unice loquor, ne Propositionem universalem ab ipso prolatam de omnibus Corporibus vere demersis ad trutinam strictius revocem, tritamque Quæstionem hic subeam, an Corpora aquis circumvallantibus realiter mersa vere patiantur ullam pressionem ejusdem Aquæ, quod circa expeditissimos in Aquis profundioribus Urinatores ansam dat disputandi, & cujus effectus ratio satis elegans, etiam admissa gravitatione Aquæ supra Aquam, hujus loci non est,) his inquam superius expositis minime obstantibus, Mercurius Barometri in Aqua demersi absolute patitur utramque pressionem, Aeris Videlicet, & Aquæ, tum propter rationes dispares diversæ mersionis huc usque allatas, tum propter assertum ejusdem D. Schelhameri; si enim Aqua, ut ipse late fatetur, sustinet pressionem, & pondus totius aeris, & Mercurius Barometri, eo quo potest modo, mersus sustinet pressionem Aquæ incumbentis, qui fit quod Mercurius non patiatur pressionem Aquæ ut patientis pressionem Aeris? Forte Aqua Mercurium premens a pondere aeris sibi imposito tunc præscindet in gratiam Mercurii? In hanc rem fit hæc fabella: Homuncio quidam modiolum tritici ad Moletrinam delaturus, ne proprio, & tritici pondere suum

sum plusquam par esset fatigaret Asellum, illum quidem conscendit, sed triticum sic equitans propriis assumpsit humeris, eodem scilicet levamine emergente pro Asello, quod pro Mercurio Barometri aquis immerso, potest emergere adversus pondus aeris, dum aqua Mercurium premens aerem eundem sustentat. Sed ipso hoc lapsu magis adhuc est labilis ratio per D. Schelhamerum adducta, quandoquidem hoc nedum probasse, sed & demonstrasse contendit per infusionem Barometri in aquam, in quo casu Mercurius ultro elevatur in fistulam, ut ipse fatetur cum tamen juxta illius hypothesim intra fluidum crassius aere deberet exterius crescere, & intra fistulam deprimi) elevatur inquam ultro, sed solum ad proportionem ponderis aquae simul, & aeris. At Bone Deus, si istud incrementum Mercurii, seu ista elevatio major in fistula habetur ab aqua proportionaliter ad pondus illius, nonne pariter elevatio consueta antecedens, quae ante demersionem habebatur per ipsum a columna aeris, & quae conservatur, & augetur intra aquam, ut experientia constat, habebitur pariter, & stabit pro aequilibrio totius Cylindri aerei correspondentis, ut stabat extra aquam ante immersionem Barometri? Quid ergo est, quod immerso Barometro non descendit Mercurius e fistula, ut solum tantum illius intra eandem remaneat, quantum sufficit ad aequandam librationem cum sola aqua premente?

Nec est quod hic sim nimius in recensendis Assertis hujusce Viri quamplurimis ab hac una radice abunde pullulantibus, quae totius Atmosphaerae ordinem, & pressionem videntur funditus pervertere qualia sunt, quod intra Aerem Nubes, & Aqua suam veluti Sphaeram, ac Fornicem (illam non integram, istum non humo suffultum) constituant, & supra se sarcinam superstantis Atmosphaerae suscipiant, absque eo quod reliquae Atmosphaerae subjacenti illud communicent; quod Aer propterea (ex falso Antecedente illatio deterior) sub hoc fornice exerceat pressionem ponderis solius molis sub fornice constitutae, minime vero superioris Atmosphaerae, vel saltem propriae Elasticitatis, ad regulam ejusdem ponderis, quod dicitur sublatum, & sustentatum a fornice, quasi aer in cubiculo, vel alibi conclusus non exerceat adhuc particulis suis elasticis in aequali etiamnum compressione detentis nisum; & suppleat pondus totius Atmophaerae, ad nihilum suffragante cubiculi fornice, ut notum est, utque clarissime demonstravit Famigeratissimus Borellus, & similia satis patentia, quae seorsum examinare non vacat.

Sed caveam quaeso, ne nimium ferar, neve in Viri alias Doctissimi Hypothesim videar minus moderanter invehi, tunc cum communem nostri lapsus promptitudinem potius quam redarguere, subit commiserari, ut hoc proinde, quod caeteroqui foret incitamentum scribendi, mihi praecise argumentum fiat rebus imposterum meis cautius consulendi.

Tu vero, Vir Ornatissime, penes quem rerum mearum stat omne judicium, vide sis denuo, num iisdem per ea, quae nuperrime raptim protuli, satis prospexerim; Sed quoniam ex uno capite jacta est alea irretractabilis, ex alio vero, ut Hesperio scribebat Symmachus *Saepe fit; ut judicii severitatem frangat affectio, & Amicorum facta, dictaque ea indulgentia censeamus, qua plerumque singuli etiam vitia nostra diligimus*, propterea mihi tutius cum sit tuo potius examine, quam humanitate fraudari, siquid incomptius se tibi obtulerit, cujus te pigeat, sustine; si quid inanius, cujus taedeat, abstine; meque tot nominibus tibi devinctissimum excole, tuique amantissimum redama. Vale.

Dabat Mutinae k. Ap. *1698.*

Tui semper nominis.

Officiosissimus Cultor
Franciscus Tortus.

FINIS.

Compt.°
4.l.°
/
1927